JOANNIS DUNS SCOTI

DOCTORIS SUBTILIS, ORDINIS MINORUM,

OPERA OMNIA.

EX TYPIS CISTERCII

JOANNIS DUNS SCOTI

DOCTORIS SUBTILIS. ORDINIS MINORUM,

OPERA OMNIA

EDITIO NOVA

JUXTA EDITIONEM WADDINGI XII TOMOS CONTINENTEM A PATRIBUS FRANCISCANIS DE OBSERVANTIA ACCURATE RECOGNITA

TOMUS DECIMUS OCTAVUS

QUÆSTIONES IN QUARTUM LIBRUM SENTENTIARUM
a distinctione decima quarta usque ad vigesimam secundam.

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 13

MDCCCXCIV

R. P. F. JOANNIS

DUNS SCOTI

DOCTORIS SUBTILIS, ORDINIS MINORUM,

QUÆSTIONES

IN LIBRUM QUARTUM SENTENTIARUM

CUM COMMENTARIO R. P. F. ANTONII HIQUÆI HIBERNI.

DISTINCTIO XIV. (1)

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De Pœnitentia in generali, et unde dicitur Pœnitentia.

A. Dubium 1. Commentario ad 3. c. Isaiæ post med. ejusdem, Post hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitentia longe positis a Deo necessaria est, ut appropinquent. Est enim, ut ait Hieronymus, « secunda tabula post naufragium, » quia si quis vestem innocentiæ in Baptismo perceptam peccando corruperit, pœnitentiæ remedio reparare potest. Prima tabula est *Baptismus,* ubi *deponitur vetus homo, et induitur novus;* secunda, pœnitentia, qua post lapsum resurgimus, dum vetustas reversa repellitur, et novitas perdita re- epist. de virginitate servanda, ante med. ejusdem. Ephes. 4. 22. 24. Dubium 2.

(1) Hîc incipit, juxta Waddingi editionem, altera pars quæstionum in Librum quartum Sententiarum quam præcedunt sequentes approbationes :

APPROBATIO.

Ex commissione Reverendissimi Patris magistri sacri Palatii diligenter perlegi secundam partem Commentarii in IV. Sententiarum SCOTI, admodum Reverendi Patris, Fratris ANTONII HIQUÆI *a dist.* 14. *usque ad* 42. inclusive, et nihil in illo reperi, quod sanæ doctrinæ, et bonis moribus adversetur ; sed magna eruditione et claritate mentem Doctoris Subtilis explicat, et ideo illud typis mandari posse judico, et utilissimum fore censeo. Romæ die 21. Julii 1637.

Ego D. THOMAS DE AFFLICTIS, *Clericus Regularis, sacræ Theologiæ Professor, affirmo ut supra,* etc.

Imprimatur.

Fr. NICOLAUS RICCARDIUS, S. Palatii Apostolici Magister, etc.

CENSURA ORDINIS.

Nos infrascripti ex commissione Reverendissimi Patris, Fr. JOANNIS BAPTISTÆ A CAMPANEA, totius Ordinis Minorum Ministri Generalis, Tomum secundum Commentariorum R. P. Fr. ANTONII HIQUÆI,

sumitur. *Post* Baptismum prolapsi pœnitentiam renovari valent, sed non per Baptismum. Licet homini sæpius pœnitere, sed non baptizari. Baptismus tantum est sacramentum, sed pœnitentia dicitur et *sacramentum* et *virtus mentis.* Est enim pœnitentia *interior,* et pœnitentia *exterior. Exterior* sacramentum est, *interior* virtus mentis est; et utraque causa salutis est et justificationis. Utrum vero omnis *exterior* pœnitentia sit *sacramentum,* vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter investigabimus. A pœnitentia cœpit Joannis prædicatio dicentis: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* « Quod autem præco docuit, illud post Veritas prædicavit, exordium sumens sermonis a pœnitentia. »

Dubium 3. Matth. 3. Marc. 1. Lucæ 3. Matth. 4. 17.

Quid sit pœnitentia et pœnitere.

Isai. 26. 18. Dubium 4. In sermon. quadrag. Homil. 24. super Luc. 15. et Aug. serm. 11. ad fratres in eremo.

« *Pœnitentia* dicitur a *puniendo,* qua quis punit illicita, quæ commisit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. » Unde Isaias: *A timore tuo, Domine, concepimus et peperimus spiritum salutis.* « Est autem pœnitentia, ut ait Ambrosius, mala præterita plangere et plangenda iterum non committere. » Item Gregorius: « Pœnitere est ante acta peccata deflere et flenda non committere. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat et adhuc avaritiæ æstibus anhelat?

His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt vere pœnitentem ultra non posse peccare damnabiliter; et si graviter peccaverit, veram non præcessisse pœnitentiam; quod etiam aliis muniunt testimoniis. Ait enim Isidorus: « Irrisor est, et non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus: *Canis reversus ad vomitum,* et pœnitens ad peccatum. Multi lacrymas indesinenter fundunt, et peccare non desinunt. Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cerno, et affectum pœnitentiæ non habere, quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lacrymas fundunt; nunc reviviscente usu, ea quæ fleverunt iterando committunt. Isaias de peccatoribus dicit: *Lavamini, mundi estote.* Lavatur et mundus est, qui et præterita plangit et flenda iterum non committit. Lavatur, et non est mundus, qui plangit quæ gessit, nec deserit, et post lacrymas ea quæ defleverat, repetit. » Item Augustinus: « Inanis est pœnitentia, quam sequens cul-

In lib. 2. de summo bono c. 16. et hab. de pœn. dist. 3 c. Irrisor. 2. Pet. 2. Isaiæ 1. In lib. synonymorum part. 48. et ult. et de pœn. dist. 3. c. Inanis. In Pastor admonitione 31. et de pœnit. dist. 3. Qui admissa. Lib. 2. de pœnit. c. 1[illegible] Super epist. ad Cor. circa illud 2. Cor. 2. forte abundantior. Super Psal. 11[illegible] serm. 22. paulo post princ[illegible]

ejusdem Ordinis Lectoris emeriti, supra IV. Sententiarum Doctoris Subtilis, attente legimus ac examinavimus, cumque in eo non solum nihil reperiamus, quod fidei, aut bonis moribus ulla ratione adversetur, sed etiam ejusdem Doctoris doctrina et Metaphysicis rationibus, et sacræ Scripturæ ac sanctorum Patrum auctoritatibus explicetur ac defendatur, dignum judicamus, qui non in Scotistarum tantum, sed aliarum etiam Scholarum utilitatem prælo mandetur. Datum Romæ in Collegio S. Isidori Fr. Minorum Hibernorum Regularis Observantiæ, 8. Martii 1637.

Fr. Joannes Ponce, S. Theologiæ Lector.
Fr. Thadæus Dalæus, S. Theologiæ Lector.

pa coinquinat. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam a malis poscere, et mala denuo iterare. » Item Gregorius : « Qui admissa plangit, nec tamen deserit, pœnæ graviori se subjicit. » Item Ambrosius : « Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si vere pœnitentiam in Christo agerent, iterandam postea non putarent ; quia sicut unum Baptisma, ita est una pœnitentia. » His aliisque pluribus utuntur in assertionem suæ opinionis. Sed Ambrosius dicit : « Hæc vera pœnitentia est cessare a peccato. » Et iterum : « Magni profectus est renuntiasse errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare virtutis est perfectæ et cœlestis gratiæ. »

Quid sit pœnitentia. Et ideo sane ita definiri potest : Pœnitentia est virtus vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus et odimus, et plangenda ulterius committere nolumus ; quia pœnitentia vera est in animo dolere et odire vitia. Unde illa verba præmissa ; *Pœnitere est ante acta deflere et flenda non committere,* recte sic accipi possunt, ut non ad *diversa* tempora, sed ad *idem* referantur, ut scilicet tempore, quod deflet commissa mala, non committat voluntate vel opere flenda. Quod innuitur ex verbis consequentibus : « Nam qui sic alia deplorat » etc. Hinc Augustinus ait. « Cavendum est, ne quis existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt *regnum Dei non possidebunt,* quotidie perpetranda et eleemosynis redimenda. In melius est enim vita mutanda, et per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus, non ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, etsi miserando deleat commissa peccata, si non satisfactio congrua negligatur. » Item Pius Papa : « Nihil prodest homini jejunare et orare et alia religionis opera agere, nisi mens ab iniquitate revocetur. » Qui ergo a malis sic mentem revocat, ut commissa plangat et plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, vere pœnitet. Nec ideo non vera est pœnitentia, quia forte post non de proposito, sed casu vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est, et non pœnitens, qui sic commissa plangit, ut plangenda *voluntate,* vel *opere* committere non desinat. Ille etiam, qui post lacrymas repetit quæ flevit, lavatur ad tempus, sed non est mundus, id est, illa munditia non est ei sufficiens ad salutem, quia est momentanea, non perseverans. Item illud : Inanis est pœnitentia quam sequens culpa coinquinat, sic intelligendum est : *Inanis* est, scilicet carens fructu illius pœnitentiæ quam sequens culpa non coinquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennæ et adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia, et alia ante acta bona, per sequens peccatum, ut non sortiantur mercedem, quam meruerunt, cum fierent, et quam haberent, si peccatum non succederet. Sed etsi de peccato succedenti pœnitentia agatur, et

In Ench. cap. 70. et de pœn. dist. 3. Sane cavendum. 1 Cor. 6. 9. 10.

In epist. 1. ad omnes Ecclesias. De pœnit. dist. 3. c. Nihil prodest. Ponit determinationem Isidori.

pœnitentia, quæ præcessit, et alia ante acta bona reviviscunt; sed illam tantum, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim sola viva sunt, quæ ex charitate fiunt ideoque, si per sequentia peccata mortificantur, per subsequentem pœnitentiam reviviscere possunt. Quæ vero sine charitate fiunt: mortua et inania generantur; et ideo per pœnitentiam reviviscere non valent. Similiter intelligendum est illud : Nihil prosunt lamenta, etc. et illud: Nihil valet, etc. Si enim replicentur peccata, nihil valet ad salutem vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ munditia; quia aut peccata dimissa redeunt, ut quibusdam placet, cum replicantur; vel si non redeunt, eis tamen deletis, propter ingratitudinem ita reus et immundus constituitur, cum adhuc in expiandis implicatur, ac si jam de-
Dist. 22. Aug. lib. de vera et falsa pœnitentia c. 8. et de pœnitentia dist. 3. pœnitentia. Eodem lib. c. 19. Ibid. c. 13. Joan. 5. c. 8.
leta redirent. De hoc tamen, scilicet an peccata redeant, post plenius agemus. Similiter nihil valet ad salutem obtinendam vel ad munditiam vitæ habendam veniam de malefactis poscere, et mala denuo iterare. Ita etiam intelligendum est illud quod idem Augustinus alibi ait: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. » Et infra, « Continue dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus *Pœnitere* enim est *pœnam tenere*: ut semper puniat in se ulciscendo quod commisit peccando. Ille *pœnam tenet*, qui semper vindicat quod commisisse se dolet. Pœnitentia igitur est vindicta semper puniens in se quod dolet commisisse. Quid restat nobis, nisi dolere in vita ? ubi enim dolor finitur, deficit et pœnitentia. Si vero pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu gaudeat et speret de gratia, quamdiu sustentatur a pœnitentia. Dicit enim Dominus : *Vade, et amplius noli peccare*. Non dixit : Ne pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor in pœnitentia continue custodiatur? Hinc semper doleat et de dolore gaudeat; et non sit satis, quod *doleat*, sed *ex fide doleat* et non semper doluisse doleat. »

Determinatio intelligentiæ dictorum.

B. De pœnitentia perfectorum vel ad salutem sufficienti intelligendum est quod supra dixit, scilicet: Pœnitentia est vindicta semper puniens quod commisit ; et alia hujusmodi. Illud vero : Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur, dupliciter accipi potest. Si enim juxta quorumdam intelligentiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere, nihil de venia relinqui, quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille qui ex servitute in libertatem manumittitur, interim vere liber est, et tamen propter offensam in servitutem postea revocatur ; sic et pœnitenti peccata vere dimittuntur, et tamen propter offensam quæ replicatur, iterum redeunt. Si vero *non redire* dicantur, sane potest dici, etiam sic nihil de venia relinqui; non quod

dimissa peccata iterum imputentur, sed quia propter ingratitudinem ita reus et immundus constituitur, ac si illa redirent.

De solemni et unica pœnitentia.

C. De pœnit. dist. 3. cap. Reperiuntur. Illud autem quod Ambrosius ait: Reperiuntur,etc,et, sicut unum baptisma, ita et una pœnitentia, non secundum *generalem*, sed secundum *specialem* morem Ecclesiæ de solemni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur. Item illud aliud Ambrosii : « Pœnitentia semel usurpata nec vere celebrata, et fructum prioris aufert et usum sequentis amittit. » de solemni intelligitur. Solemnis vero pœnitentia, ut Ambrosius in eodem ait, est quæ fit extra Ecclesiam in manifesto, in cinere et cilicio, quæ pro gravioribus horrendisque ac manifestis delictis tantum imponitur. Et illa non est iteranda pro reverentia Sacramenti, et ne vilescat et contemptibilis fiat hominibus. Unde Augustinus : « Quamvis caute et salubriter provisum sit, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis vel minus utilis esset ægrotis, quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit; quis tamen audeat Deo dicere : Quare huic homini, qui post pœnitentiam primam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? » Origenes quoque de hac solemni pœnitentia, quæ pro gravioribus criminibus injungitur, ait: « Si nos aliqua culpa mortalis invenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in morum vitio consistat; hæc culpa semper reparari potest, nec interdicitur aliquando de hujusmodi pœnitentiam agere; sed non ita de gravioribus criminibus. In gravioribus enim criminibus semel tantum pœnitentiæ conceditur locus. *Communia*, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt et semper redimuntur » *Communia* dicit peccata veniala, et forte mortalia quædam aliis minus gravia, quæ, sicut sæpe committuntur, ita frequenter per pœnitentiam redimuntur. Sed de gravioribus criminibus semel tantum agitur pœnitentia, scilicet solemnis. Nam et de illis, si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solemnis, quod tamen in quibusdam Ecclesiis non servatur.

(De pœnit. dist. 3. cap. fin. part. pœnitentia ergo, et cap. Ex persona lib. 2. de pœn. c. 11. Cap. 10. Ad Macedonium epist. 54. non longe a principio. Super Levit. c. 25. hom. 15. in medio ejusdem.)

Auctoritatibus probat, quod non semel tantum, sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam.

D. Quod vero pœnitentia non semel tantum agatur, sed frequenter iteretur, et per eam frequenter iterum venia præstetur, pluribus Sanctorum testimoniis probatur. Ait enim Augustinus, scribens contra quosdam hæreticos, qui peccantibus post Baptismum semel tantum dicebant utilem esse pœnitentiam, ita: « Adhuc instant perfidi, qui *sapiunt plusquam oportet*, non sobrii, sed excedentes mensuram; dicunt enim: etsi semel peccantibus post Baptismum va-

(Libr. de vera et falsa pœnitentia c. 5. in initio. Rom. 12. 3.)

leat pœnitentia, non tamen sæpe peccantibus proderit iterata; alioquin remissio ad peccandum esset incitatio. Dicunt enim: Quis non semper peccaret, si semper redire posset? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, si semper pœnitentibus subvenit; et ei peccata placere, quibus semper præsto est gratia. Errant autem. Constat enim ei multum peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere; si ea amaret, non ita semper ea destrueret ». Idem ad Macedonium, « In tantum hominum iniquitas aliquando progreditur, ut etiam post peractam pœnitentiam, post altaris reconciliationem vel similia vel graviora committant. Et tamen Deus facit, etiam super tales *oriri Solem suum,* nec minus tribuit, quam ante tribuerat, largissima munera vitæ, et salutis. Et quamvis eis in Ecclesia locus ille pœnitentiæ non concedatur; Deus tamen super eos suæ patientiæ non obliviscitur. Ex quorum numero si quis vobis dicat: Dicite mihi, utrum aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si me pœnitendo vehementius quam prius excruciavero, si uberius flevero, si melius vixero, si pauperes largius sustentavero, si charitate ardentius flagravero; quis nostrum ita desipit, ut huic homini dicat: Nihil tibi ista in posterum proderunt? Vade, saltem hujus vitæ suavitate fruere. Avertat Deus tam immanem sacrilegamque dementiam.» Item Joannes Chrysostomus de reparatione lapsi: « Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei: nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincere et simpliciter offeratur, etiamsi ad summum quis perveniat malorum, et inde tamen velit reverti ad virtutis viam; suscipit libenter, amplectitur, facit omnia, quatenus ad priorem revocet statum. Quodque est adhuc præstantius et eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcumque tamen et quatumlibet brevi tempore gestam non respuit pœnitentiam; suscipit etiam ipsam nec patitur, quamvis exigue conversionis perdere mercedem. » Exemplis etiam hoc idem astrui potest. David enim per pœnitentiam, adulterii simul et homicidii veniam impetravit; et tamen graviter postea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. « Illud autem mirabile est, quod Angelo ferienti plebem se obtulit dicens: *Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me et in domum patris mei.* Quo facto statim dignus sacrificio judicatus est qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum, si tali sua oblatione pro populo peccati sui adeptus est veniam, cum Moyses offerendo se pro plebis errore, peccata diluerit. »

His aliisque testimoniis pluribus evidenter ostenditur, per pœnitentiam non semel tantum, sed sæpius nos a peccatis surgere, et veram pœnitentiam sæpius agi. *Voluntarie enim peccantibus nobis,* ut ait Apostolus, non relinquitur hostia pro peccatis, secunda scilicet, quia se-

[Margin notes: August. ad Macedonium, epist. 54. non longe a princ. et de pœnit. dist. 3. In tantam. — Matt. 5. 45. — Et habetur de — pœnitent. dist. 3. cap. Talis. — 2. Reg. 12. 13. 12. et 24. 17. — Ambr. in Apologia. David c. 7. in fine ejusdem 2 part. 21. c — Exod. 32. — Heb. 10. 1 — Ad cap. 1 ad Heb. Hom. 2(]

mel tantum Christum oportuit pati; nec relinquitur secundus *Baptismus ;* relinquitur vero secunda *pœnitentia* et tertia, et deinceps, ut Joannes Chrysostomus super hunc locum ait : « Sciendum, inquit, quod hîc quidam exurgunt, horum verborum occasione pœnitentiam auferentes, quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundo et tertio et deinceps. Verum etiam in hoc *pœnitentiam* non excludit nec propitiationem, quæ sæpe fit per pœnitentiam, sed secundum *Baptismum* et *hostiam.* »

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum pœnitentia necessario requiratur ad deletionem peccati mortalis post Baptismum commissi ?

Alens. 4. *p. q.* 57. *m.* 1. *et* 2. D. Bonav. *hîc* 2. *p. art.* 2. *quæst.* 3. Richard. 1. *quæst.* 5. D. Thom. *quæst.* 2. *art.* 2. *et* 3. *p. quæst.* 86. *art.* 2. Suar. 3. *p. tom.* 4. *disp.* 9. *sect.* 1. *et* 2.

1. Posquam Magister determinavit de Sacramento Baptismi et Confirmationis et Eucharistiæ, hîc determinat de Sacramento Pœnitentiæ, quod est commune Sacramentum post lapsum, quia secunda tabula post naufragium est Pœnitentia, secundum Hieronymum.

Arg. 1. Circa istam distinctionem, quæro primo : Utrum pœnitentia necessario requiratur ad deletionem peccati mortalis post Baptismum commissi? Videtur quod non, quia cessante actu interiori et exteriori, cessat esse peccatum ; ergo statim sine pœnitentia deletur. Antecedens patet, quia peccatum non est, nisi deordinatio in actu exteriori.

Secundo sic: homo offensus potest remittere offensam, absque hoc quod offendens pœniteat ; ergo multo magis Deus, qui est summe misericors ; sed remissa offensa remittitur peccatum ; ergo, etc. Hæc duo argumenta probant quod non requiritur pœnitentia ad istam deletionem. Arg. 2.

Item, quod non valet ad illam deletionem, probatur primo sic : Augustinus in Homil. super illud Matth. 5. *Estote misericordes,* loquens de damnatis, dicit : *Erit et tunc pœnitentia, sed tamen infructuosa.* Quod probat per illud dictum de damnatis Sapient. 5. *Pœnitentiam agentes,* etc. Si autem dicas, quod quamdiu homo est in vita ista, valet pœnitentia ad deletionem peccati, sed non post ; contra hoc est auctoritas Hieronymi *de pœn. dist.* 3. et ponitur in littera : *nihil Judæ profuit egisse pœnitentiam, per quam scelus emendare non potuit.* Arg. 3.

Item, oportet illud per quod deletur peccatum mortale, esse majus bonum quam peccatum illud sit malum, vel æque bonum ; sed pœnitentia est minus bonum quam peccatum mortale sit malum; ergo, etc. Major patet, quia non recompensatur malum, nisi per bonum æquale illi quod tollit. Minor probatur, quia pœnitentia est bonum finitum, peccatum autem mortale est malum infinitum; quod patet per illud Anselmi : *Cur Deus homo,* libro 2. cap. 5. *tantum malum* 2. Arg. 4.

est peccatum, quantus est qui offenditur, vel in quem committitur; sed ille est infinitus, *quia tibi soli peccavi*; ergo, etc. Hæc duo argumenta probant quod pœnitentia non valeat ad deletionem peccati mortalis. Psal. 50.

Ratio 1. ad opposit. Oppositum probatur similibus viis; quantum ad primam viam sic: Salvator ait Luc. 13. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

Ratio 2. Pœnitentia secunda post naufragium tabula, ex Hieronym. hic Aug. epist. 48. Ratio 3. Item Hieronymus *secunda Epistola ad Demetriadem*, et ponitur in littera, *secunda post naufragium, etc.* Prima tabula comparatur navi integræ, qua fracta naufragus periclitatur, nisi alicui tabulæ adhæreat; hæc dicitur secunda tabula; ergo a simili cadens in peccatum mortale, et in hoc passus naufragium spirituale periclitatur, nisi adhæreat pœnitentiæ.

Ratio 4. Item, quantum ad secundam conclusionem arguitur sic, Matth. 3. dicitur: *Agite pœnitentiam*, etc. ergo valet.

Item Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam*, sequitur, *omnium iniquitatum ejus non recordabor, vita vivet;* ergo, etc. Ezech. 18.

COMMENTARIUS.

Quinam tractant de Pœnitentia? In hac secunda parte prosequemur materiam de reliquis quatuor Sacramentis, juxta ordinem Magistri, quem sequitur Doctor *in dist.* 14. quæ est præsens, incipit tractatus de Pœnitentia, et producitur usque ad *dist.* 22. inclusive, novem distinctionibus, sicut et cæteri Sententiarii eodem ordine explicant. Alensis 4. *q.* 12. *et sequentibus*, D. Thomas *in Magistrum*, et 3. *p. quæst.* 84. *usque in finem*, qui morte præventus summam non complevit, et *opusculo* 22. Gratianus *in* 2. *p. Decreti, tit. de pœnitentia*, per septem distinctiones, ubi congerit loca Patrum et Conciliorum antiquorum. Huc spectant Canones pœnitentiales plures. Jus Canonicum *lib.* 5. *de pœnitentiis et remissionibus*. Præterea Clemens Romanus *lib.* 2. *constit. Apostolicar. c.* 13. et 14. Tertullianus *lib. de pœnitentia*, Cyprianus *in sermone de lapsis*, Ignatius *Epistola ad Philadelphios*, Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *pædag. cap.* 9. *et lib.* 2. *stromat.* Eusebius *lib.* 6. *histor. cap.* 35. *de Novato*, et reliqui Patres variis in locis prout occasio fert. Sed præ cæteris Chrysostomus *in duobus lib. de compunctione cordis, et homiliis* 12. *de pœnitentia*, Ambrosius *duobus lib. de pœnitentia*, Augustinus *tom.* 9. *l. de pœnitentiæ medicina, et lib. de pœnitentiæ utilitate*, Auctor *lib. de vera et falsa pœnitentia inter ipsius opera tom.* 4. qui vulgari errore tribuitur ipsi Augustino, quamvis *cap.* 17. citet ipsum Augustinum. Videantur etiam Expositores Scripturæ *in Joan.* 20. et Controversistæ late contra modernos hæreticos. Summistæ verbo *Pœnitentia*.

In hac distinctione agit Doctor de essentia pœnitentiæ, et quid importet ejus ratio, tam qua est virtus, quam etiam qua est sacramentum; comprehendit totum tractatum quatuor quæstionibus.

Prima est de necessitate ejus ad delendum peccatum mortale post Baptismum commissum. Secunda: An actus pœnitendi sit alicujus virtutis. Tertia: An sit unius pœnæ inflictiva. Quarta: Utrum per sacramentum Pœnitentiæ deleatur culpa. Partitio distinctionis.

1. Dispositio et divisio quæstionis. (a) *Postquam determinavit, etc. Circa istam distinctionem quæro primo, etc.* Ad partem negativam arguit quatuor viis. Primo quod transacto actu peccati, nihil maneat delendum in peccatore. Secundo,

quod offensa possit remitti a Deo, et homine sine pœnitentia offendentis. Tertio, quod illa pœnitentia sit inutilis. Quarto, quod sit inefficax, quia majus malum est peccatum quam bonum sit pœnitentia, ac proinde non servetur debita proportio secundum justitiam. Quatuor etiam viis arguit pro affirmativa contradictoria, juxta argumenta, quæ primo ad negativam proposuit, quæ etiam tangunt materiam circa quam, necessitatem et utilitatem Pœnitentiæ. Dividit quæstionem in tres Articulos. Primus est, de eo quod manet in peccatore post actum quo dicitur peccator. Secundus est, illud deleri per punitionem. Tertius est, requiri punitionen pœnitentialem; hæc autem suo ordine egregie declarat.

Continet tres articulos.

SCHOLIUM.

Prænotando duplicem esse justitiam et injustitiam, habitualem et actualem, impugnat sententiam, quæ tribuitur D. Thom. tenentem reatum culpæ esse relationem realem; tum quia repugnat relationem realem fundari in culpa; tum etiam quia, ea data, non faceret peccatorem, quia esset a Deo. Refutat etiam Magistrum dicentem dissimilitudinem, quæ inest animæ ex peccato actuali, esse maculam seu peccatum habituale.

3. Quid manet in peccatore post actum, a quo dicitur peccator.

Hîc sunt tria videnda: Primo quid manet in peccatore transeunte actu, a quo dicitur peccator, quia si nihil reale manet, non oportet quærere quid delendum sit; imo omnino essent similes, qui nihil commisit, et qui cessavit tam ab actu peccandi interiori quam exteriori. Secundo, quod illud deletur, et ad hoc requiritur aliqua punitio. Tertio, quod non quæcumque, sed punitio pœnitentialis; et in hoc patet solutio quæstionis.

Justitia et injustitia duplex, habitualis et actualis.

De primo (b) sciendum, quod sicut est duplex justitia habitualis, scilicet gratia et charitas, et actualis, scilicet rectitudo nata inesse actui elicito (et prima patet, secunda declaratur, quia actus natus est elici conformiter suæ regulæ, et in ista conformitate consistit rectitudo ejus;) ita cum opposita æque multipliciter dicantur, erit duplex injustitia: habitualis, scilicet privatio gratiæ in eo cui debet inesse; et actualis, scilicet privatio istius rectitudinis in actu, cui deberet inesse. Post autem actum intrinsecum et extrinsecum transeuntem, manet quædam injustitia habitualis, sed non ab illa sola dicitur quis peccator, alioquin, qui commisisset duo millia peccata mortalia, et qui unum, essent æque peccatores intensive et extensive, quia in eis et tota gratia quantum ad intensionem, et sola ipsa quantum ad extensionem privatur, tam in eo qui commisit unum, quam in eo qui duo millia, et ideo non dicetur unus minus peccator post actum transeuntem quam alius.

Privationem gratiæ, vel habituum non esse habituale peccatum 2. dist. 37. q. 6. § ex ista, et 3. d. 23. ad arg.

Assumptum probatur, quia in quolibet peccato mortali ita privatur gratia, quod nihil ejus manet, et per consequens per nullum succedens potest fieri intensior, neque extensior, loquendo de privatione ista habituali, quia non privat nisi unum habitum, sicut non est natus nisi unicus inesse. Et hæc ratio similis est rationi Anselmi *de conceptu Virginali,* quod peccatum originale non est natum inesse magis in uno quam in alio, quia in quo non

4. d. 30. q. 1. et 2. et d. 37. q. 1. ubi dicitur: Quomodo actus sit subjectum privationis malæ.

D. Thom. hic q. 2. art. 1. In 3. dist. 8. et dist. 13 hujus. q. 1. n. 26.

est justitia, non potest ab eo privari justitia, de quo dictum est *lib.* 2. *dist.* 30. *et* 37. Injustitia autem actualis manere non potest cessante actu, quia illius subjectum proximum est actus in anima, sicut et rectitudinis sibi oppositæ, non enim anima potest esse immediatum subjectum illius rectitudinis, sed tantum actus in anima; adhuc tamen non manente actu, non manet illa rectitudo, nec ejus obliquitas.

Dicitur autem, (c) quod manet in anima ; quæ peccavit, reatus culpæ, quæ est quædam obligatio ad pœnam debitam illi culpæ; illa autem obligatio est quædam relatio realis non fundata super actum culpæ, sed super ipsam essentiam animæ, non tamen nisi culpa prævia actuali, sicut est dictum sæpe *supra*, quomodo super actionem fundatur relatio.

5. Nulla relatio realis fundatur super actum culpæ.

Sed contra hoc, arguitur dupliciter : Primo, quod nulla relatio realis fundata super actum culpæ manet in anima. Secundo, quia si maneret, non ab illa diceretur anima peccatrix. Primum probatur, quia relatio realis intrinsecus adveniens sequitur necessario positionem extremorum; hæc autem non sequitur, patet, quia anima eadem manente, et Deo, seu pœna eodem modo se habente, non propter hoc anima eodem modo est obligata ad pœnam, quia non ante peccatum

Quod si sit relatio extrinsecus adveniens, necesse est sibi dare causam, per quam adveniat extremis jam positis, sicut de *ubi* et cæteris. Non enim potest esse respectus realis non sequens extrema posita, quin sibi ut termino respondeat aliqua actio realis; sed istius obligationis non potest dari actio realis, nec agens reale; non enim anima, quia peccando non habuit nisi unicam actionem deordinatam, quæ fuit ad illud *velle* privatum circumstantiis debitis, et ita non ad istum respectum, ut ad terminum. Nec potest ista obligatio dici terminus actionis divinæ immediatus, quia nulla anima dicitur peccatrix præcise ab illo quod est terminus immediate actionis divinæ.

Si ex culpa esset relatio realis, non faceret peccatorem.

Secundum probatur per illud ultimum, quia si esset in anima talis obligatio, non posset fingi inesse, nisi a Deo immediate, et ita per istam formaliter non esset anima peccatrix, cum Deus non sit causa peccati per se, sed solum permissive.

Istam difficultatem tangit Magister *dist.* 18. *c. ult.* et videtur solvere per hoc : *Polluta est anima,* inquit, *quousque pœniteat, sicut erat dum in ea erat prava voluntas ;* et exemplificat de eo, qui tetigit morticinum, cessante enim tactu est immundus, sicut prius; et subdit : *Ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati, quia ita est longe a Deo per dissimilitudinem. Ipsa ergo dissimilitudo, quæ inest animæ ex peccato, et est elongatio animæ a Deo, macula intelligitur.*

Contra istud stat deductio prior, quia macula ista, vel elongatio, vel dissimilitudo, quomodocumque nominetur, non potest esse tantummodo carentia habitus gratiæ, quia illa totaliter inest primo peccato; nec carentia rectitudinis

Macula v[el] peccatu[m] habitual[e] quomodocumque vocetur, non potest es[se] carenti[a] gratiæ.

in actu, quia ista non est nata manere, nisi manente macula in actu. Item, macula summi odii *A*, et amor summus ipsius *A*, repugnant; ergo per unum aufertur aliud, et per consequens, macula odii *A* posset auferri per immoderatum amorem ipsius *A*.

COMMENTARIUS.

2. I. Articulus Justitia duplex. (b) *De primo sciendum est*, etc. Supposita partitione quæstionis jam præmissa, ad resolutionem hujus articuli præmittit in genere justitiam dici dupliciter; nam alia dicitur gratiæ adoptionis et supernaturalis, de qua Tridentinum *sess.* 6. *c.* 7. agit, et illa est, qua justificatur impius, tanquam per causam formalem, et dicitur ibi a Concilio fides, et charitas habituales, quæ infunduntur in corda per virtutem Spiritus sancti; hæc etiam est justitia quantum ad integritatem. Doctor hic solum facit mentionem charitatis, quam vocat antomomastice gratiam, quia illa sola est ratio formalis, per quam tollitur peccatum, cæteri habitus accedunt ad perfectam elevationem hominis secundum intellectum et voluntatem ad opera salutis; nam fides, quæ per dilectionem operatur, salvat, ex Apostolo. Sicut ergo justitia sanctificans a peccato est sola charitas, quæ dicitur gratia, ideo nomine justitiæ hoc modo sumptæ explicat charitatem, et appellatione gratiæ; quod perinde facit idem Tridentinum loco citato *can.* 11. ubi agit de forma justificante a peccato: *Si quis dixerit, omnes homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum diffundatur, atque illis inhæreat; aut gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit*, etc.

[Margin: Justitia habitualis.] [Margin: Est charitas.] [Margin: Trident.]

Hic autem non est locus disserendi, an gratia, et charitas sint diversi habitus; non esse patet ex Tridentino, et fusius probari posset ex Patribus, si hic esset locus proprius; de hoc aliquid dicetur ex occasione *infra*. Quidquid autem dicatur, non refert ad præsens institutum, in quo agitur de peccato habituali, quod statuit Doctor non consistere in privatione gratiæ, quæcumque illa sit forma.

Alia est justitia, quæ dicitur operum, et appellatur a Trident. *eadem sess. c.* 16. fructus justitiæ, de qua potissima quæstio fuit cum Pelagianis, et appellatur sæpe adimpletio legis, atque ejus obedientia, ab Augustino; a Theologis autem et Philosophis, conformitas operis ad regulam rectæ rationis, estque rectitudo virtutis, quæ nata est, et debet inesse operi. 3. Justitia actualis operum.

Per oppositum, duplex est injustitia, alia privatio gratiæ sanctificantis et habitualis; et in illa negat Doctor consistere peccatum habituale, quia illa privatio per unicum peccatum inducitur, et neque extensive, neque intensive potest augeri per subsequentia, ut probat ex Anselmo in littera. Injustitia habitualis augetur per quodlibet peccatum; ergo injustitia habitualis, qua quis dicitur peccator, et magis peccator, debet esse alia; quid ergo est? Dicit cum communi antiquorum non esse illam privationem, quæ fuit in actu, quia illa transit simul cum actu quem affecit, sicut tenetur etiam de rectitudine opposita, quæ non manet post actum Physice. [Margin: Injustia habitualis.]

(c) *Dicitur autem*, etc. Adducit sententiam, quæ imponitur D. Thomæ in margine; ejus tamen non est, neque scio inter veteres, quis eam docuerit, nam quamvis cum Augustino admiserint post actum præteritum manere reatum, 4. Sententia docens esse realem relationem.

non satis ex ipsis colligitur, si statuerint esse realem relationem, prout hæc sententia, ut a Doctore explicata, docet; cujuscumque sit hæc sententia, recte improbatur a Doctore rationibus positis in littera, quia nequit esse intrinsecus, neque extrinsecus adveniens. Non primum, quia extrema manere possunt simul absque eo quod insit talis relatio, ut anima et pœna. Dices requiri actum ut conditionem fundandi, sicut in relationibus secundi generis. Contra, quia actus, qua est privatio et peccatum, nequit esse conditio determinans ad aliquid reale positivum, quia privatio non est quid Physicum, sed morale; qua autem materiale substratum, nihil facit ad aliquid, quod habet rationem relationis, sed producit habitum vitiosum, qui est qualitas. Quod nec sit relatio extrinsecus adveniens, patet, quia nequit inesse nisi per causam extrinsecam, quia nec peccatum qua peccatum, potest esse causa ejus, ex ratione præmissa; neque anima etiam peccando seu deficiendo a recta ratione, ex eodem medio; neque Deus, quia peccatum est tantum permissive a Deo; neque anima dicitur obligata per illud quod præcise est terminus divinæ actionis; neque responsio desumpta a Magistro, satisfacit, qua dicitur anima per dissimilitudinem et elongationem a Deo manere pollutam, donec pœniteat, quia de hoc quæritur. Non est privatio gratiæ, ex ratione superius præmissa; non est privatio rectitudinis debitæ ritui, quia hæc nequit manere, non manente, actu; deinde videtur, quiquid sit, posse tolli per formam contrariam. Hæc summa textus, controversiam autem tangemus statim, super textu sequente.

Impugnatur.

Non est relatio intrinsecus adveniens.

Neque extrinsecus adveniens.

SCHOLIUM.

Vult nihil medium dari inter actum peccati, et obligationem ad pœnam, quo quis dicatur peccator, non tamen ait illam relationem ad pœnam esse peccatum habituale, sed ipsum actum præteritum manentem virtualiter. nam d. 21. quæst. 1. § *Sic patet*, ait secundum Sanctos distingui remissionem culpæ a remissione pœnæ; et § *In ista quæst.* pro eodem sumit peccatum habituale et mortale non remissum; et d. 22. § *In ista quæst.* ait obliquitatem, quæ est in actu, non proprie manere post actum, quod est dicere, manere virtualiter. Item in Report. 2. d. 35. § *Ex his sequitur*, ait in peccato esse aversionem a Deo, et conversionem ad creaturam. Item hîc num. 5. infert, ut absurdum, relationem realem esse, id, quo quis esset peccator, quia esset a Deo; sed relatio ad pœnam est a Deo; ergo. Præterea ex Scot. 2. d. 37. q. 1. actuale consistit in privatione; et idem ait de originali 2. d. 32. quæst. 1. § *quoad primum*; ergo idem sentit de habituali. Si vero proterviatur, quod Scotus posuit habituale in relatione ad pœnam, intelligatur de relatione resultante ex ipso actu seu de dignitate pœnæ. Et hoc est satis probabile cum August. citato a Scoto, et 1. de Nupt. 26. ubi ait peccata transire actu, et manere reatu; et 6. contra Julianum 8. ait habituale non esse in actione, quia præteriit, nec in voluntate, sed in reatu. Ita Rubion hîc quæst. 2. art. 2. Gabr. quæst. 1. not. 2. Medina C. de Pœn. tract. 1. quæst. 7. Occham 4. quæst. 8. et 9. Bassol. quæst. 2. Olchot et Alm. sed hi tres potius aiunt habituale esse ipsum actuale non remissum.

Dico (a) ergo, quantum ad istum articulum, quod nihil reale absolutum vel relativum est in aliquo, cessante omni actu peccati, a quo ille dicatur peccator; et hoc vel graviter, vel multipliciter peccator sicut aliquis dicitur post actum transeuntem. Quia si dicatur aliquid derelictum ab actu manere, illud non est formaliter peccatum, quia potest stare in justificato, sicut habitus vitiosus, vel dispositio ad illum manet in justificato subito. Patet, quia in principio pronus est ad sequendum illam in- 6.

Quid est peccatum habituale.

Habitus vitiosi

manent in justificatis.

clinationem habitus vitiosi, sed pugnando contra eam, bene meretur, et acquirit sibi habitum in contrarium. Unde magni peccatores non statim quando sunt justificati habent illam pacem, quam habent perfecti, et exercitati in virtutibus.

Quicumque etiam habitus vel dispositio vitiosa derelinqueretur ex actibus, desineret esse post fluxum temporis, nisi firmaretur per frequentes actus, sicut universaliter omnis dispositio ad habitum desinit esse, cessantibus actibus perficientibus habitum; sed illud, a quo peccator dicitur peccator post actum, non desinit esse per quantumcumque tempus, licet actus similes non adjiciantur, semper enim in infinitum est peccator postquam commisit; non est ergo ibi aliquid absolutum vel relativum positivum, vel privativum, a quo dicatur peccator a tempore cessationis actus usque ad pœnitentiam, sed tantummodo quædam relatio rationis inquantum est objectum intellectus, vel voluntatis Dei, quia postquam commisit, Dei voluntas ordinat ipsum ad pœnam correspondentem peccato, et tunc intellectus prævidet, et pro omni tempore, donec pœna debita sit soluta.

Vult præter actum præteritum nihil manere in peccatore, nisi relationem, manet tamen moraliter actus præteritus.

Istud probatur per Augustinum super illud Psalm. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates*, etc. *Videre*, inquit, *Deum peccata, est ad pœnam imputare ; avertere autem faciem a peccatis, hoc est ea ad pœnam non reservare*. Ita ergo dicit peccata ab eo tecta, non ut Deus tunc non videat, sed ut nolit animadvertere, id est, punire ; ergo ipsum remanere in reatu post actum transeuntem, nihil aliud est nisi ipsum a Dei voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato ; objectum autem intellectus vel voluntatis, ut intellectum vel volitum, non habet nisi relationem rationis ; ergo, etc.

Psalm. 31.

Confirmatur per simile, quia esto quod Deus in multiplicatione meritorum, non intendat habitum charitatis, ut possibile est, si merita sint remissa, vel etiamsi essent intensa, tamen iste qui plura merita habuit transeuntibus interioribus et exterioribus, est magis meritus quam alius; quod nihil aliud est, nisi quia ordinatur ad majorem gloriam, per quod non habetur aliquod reale positivum vel privativum absolutum, vel relativum intrinsecum isti, sed tantum relatio rationis, inquantum, ut est objectum voluntatis divinæ, ordinatur ad multiplicem gloriam. Ibi enim in acceptatione divina ordinantur ista merita vel ille per merita ad talem vel talem gloriam. Sicut ergo ista acceptatio propter merita transeuntia nihil est realiter, nisi actus voluntatis divinæ, et in isto tantum relatio rationis, sicut in objecto volito, ita ex alia parte propter peccata transeuntia nihil est aliud abjectio istius, nisi reprobatio vel repulsio in voluntate divina, et in peccatore relatio rationis, ut abjecti vel reprobati, ad talem vel talem pœnam ordinari. 7.

Post actus meritorios tantum manet in merente relatio rationis, si merita illa non auxerunt gratiam.

Hoc tandem patet in exemplo simili, quia si quis offendat magnum Principem tali offensa, cui correspondeat pœna magna, cessante

illo actu nihil est in ipso, quod prius non, fuit propter quod modo dicatur inimicus, et non prius, sed tantum in voluntate domini offensi est actus transiens super ipsum; et per hoc in ipso est relatio rationis, ut in objecto volito vel ordinato ad talem pœnam.

Præter, scilicet ipsum actum virtute manentem. Offensa, macula, reatus quomodo differunt? Quomodo Deus dicitur iratus? Ex isto sequitur corollarium, quod nihil aliud est post actum peccati cessantem, offensa, macula et reatus, nisi ista relatio rationis, scilicet ordinatio ad pœnam; ut est disconveniens ipsi animæ, dicitur ejus macula, sicut per oppositum pulchritudo; ut autem est obligatio formaliter ad illam pœnam, dicitur reatus; et ut est actus voluntatis divinæ, in qua est tota ista realitas, per quem actum ordinatur ad talem pœnam, dicitur offensa. Nihil enim aliud est offendi, vel irasci in Deo, quam velle vindicare ista pœna; et licet Deus dicatur figurative iratus, vel offensus, tamen accipiendo istam rationem *irasci* pro *velle vindicare,* exclusa passione concomitante istud *velle,* Deus formaliter est iratus, vel offensus, quia formaliter est volens vindicare peccatum commissum contra legem suam.

COMMENTARIUS.

5. Conclusio Doctoris. (a) *Dico ergo quantum ad istum articulum,* etc. Conclusio Doctoris est in præsenti littera, ut patet, quod præter actuale peccatum commissum, nihil aliud sit in anima quam reatus pœnæ, seu obligatio ad pœnam. Ut autem supponamus quid alii dicant, et ex instituto tractemus hanc controversiam, antequam ad probationem in specie descendamus ipsius conclusionis, advertendum quod controversia non est in hoc, an peccator post actum dicatur maculatus, et esse peccator, quasi habitualiter et permanenter, quia denominatio illa manet post actum, ut omnes Theologi admittunt. Et patet ex modo loquendi Scripturæ et Conciliorum : *erat mulier in civitate peccatrix,* Lucæ 7. *Cum adhuc peccatores essemus,* ad Rom. 5. Josue 22. *et usque in præsentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet.* Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. *et* 7. illud supponit. De natura autem hujus maculæ, et qualiter se habeat ad peccatorem, est controversia inter Doctores. Controversia. Peccator post actum permanenter dicitur. Trident. Status controversiæ.

Prima sententia. *Prima sententia* imponitur nostro Doctori *in* 4. *hîc quæst.* 2. § *dico ergo*; *et dist.* 16. *quæst.* 2. § *respondeo,* quibus in locis asserit maculam, a qua denominatur homo peccator, postquam transit actus, esse ordinationem ejus passivam ad pœnam; sumi potest ergo ordinatio ad pœnam dupliciter, nimirum active et passive; active sumpta est actus divinæ voluntatis, et dicitur offensa, quia Deum esse offensum, non est aliud quam irasci, et velle vindicare, quod est ordinare ad pœnam; passive sumpta vel consideratur in ordine ad animam, et sic est ejus macula; vel in ordine ad pœnam, ut est ad ipsam obligatio, et sic est reatus pœnæ. Peccatum habituale ordinatio ad pœnam. Hanc sententiam docent aliter Occham *in* 4. Gabriel *ead. dist. quæst.* 1. *art.* 1. *not.* 2. Joan. Major ibidem, Almainus. In hoc solum differunt, quod negent consistere in relatione rationis, quam Scotus ponit ad pœnam, aut alio superaddito peccatori, sed in hoc quod ipse peccator sit objectum Dei ordinantis ipsum ad pœnam. Quid sentiant Nominale

6. Secunda sententia. Esse debitum pœnæ. *Secunda sententia* est, hanc maculam consistere in dignitate ad pœnam, quæ dignitas non oritur ab actu voluntatis, aut intellectus divini, sed est obligatio et de-

bitum sequens actum peccati, et subjectio ad patiendum, pœnam, quæ indifferenter appellari potest reatus, obligatio aut debitum pœnæ. Dicunt autem ulterius, non esse relationem, aut absolutum reale, sed relationem rationis, quæ consequitur ad actum peccati. Hanc sequitur Durandus *in* 2. *dist.* 3. *quæst.* 3. Hæc sententia verbis differt, et non reipsa a priori.

Durandus. Tertia sententia. Bassolis. Joan. Medina. Esse denominationem extrinsecam ab actu præterito non retractato.

Tertia sententia est Bassolis *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. *art.* 1. § *Quantum ad præsentem,* Joan. de Medina *Codice de pœnitentia tract.* 1. *quæst.* 7. qui asserunt hominem denominari peccatorem formaliter ab ipso actu peccati præterito, prout non retractatur, sive non condonatum est a Deo, et consequenter consistere in denominatione extrinseca. Ad hanc reduci potest aliorum sententia, qui dicunt a peccato præterito denominari hominem peccatorem, quamdiu non retractatur; non quod ipsa non retractatio tribuat denominationem peccatoris, sed quod tollat impedimentum, quo posito, non sequeretur denominatio per actum præteritum, verbi gratia, si peccatum fuerit retractatum per contritionem, aut aliud æquivalens, nequit amplius denominare hominem peccatorem; addit amplius manere affectum quemdam habitualem secundum prudentem æstimationem, unde homo dicatur conversus ad creaturam, et aversus a Deo, etiam in specie; hæc est sententia Vasquis 1. 2. dist. 139. c. 5.

Vasquez.

Quarta sententia.

Quarta sententia est peccatum habituale esse aliquid reale, et hæc multipliciter tenetur, nam aliqui dicunt esse morbidam qualitatem, aliqui inclinationem habitualem seu vitiosum habitum; determinantem hominem habitualiter ad bonum commutabile et avertentem a Deo; utraque tribuitur Gregorio *in* 2. *dist.* 30. defendit Bassolis *in* 4. *dist.* 14. quamvis ab alio *supra* explicato alibi, dicat hominem dici posse peccatorem. Alii docent esse relationem realem dignitatis ad pœnam, quæ resultat ex actu antecedenti, quam impugnat etiam Doctor.

Gregorius.

7. Ultima sententia. Esse privationem gratiæ sanctificantis. Triplex consideratio gratiæ.

Ultima sententia est, esse privationem gratiæ. Hæc varie explicatur, quia gratia est qualitas inhærens justis, et potest sumi dupliciter secundum se, aut secundum aliquem effectum suum; tres autem effectus ejus distinguunt: Primus est constituere hominem formaliter gratum Deo, et ab ipso dilectum, quia sicut gratia est effectus dilectionis, qua nos diligit, ita habet pro effectu reddere nos gratos et dilectos ipsi; ita Sotus *lib.* 2. *de natura et gratia c.* 17. Secundus effectus ejus est, quidam nitor, pulchritudo seu lux quam tribuit animæ. Tertius est dignitas habendi gloriam, non quod gratia sit ista formalis acceptatio hominis ad gloriam, quia hæc est actus divinæ voluntatis ex quo resultat in nobis relatio rationis, prout terminamus ipsum, sed quia per gratiam efficimur digni, ut acceptemur a Deo. Hoc supposito, omnes concedunt peccatum non esse privationem gratiæ sumptæ primo modo, id est, sumendo gratiam pro entitate seu qualitate ipsa in actu primo, sed posteriori modo sumpta gratia pro qualitatis effectu. Quidam autem dicunt esse privationem primi effectus, ut Soto *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 1. *art.* 2. asserens, transeunte actu peccati, manere maculam quæ denominat peccatorem, quæ est relatio rationis in ipso, ut est objectum divinæ voluntatis, non qua ordinat eum ad pœnam, sed ipsum odio habet.

Sotus. Modus explicandi peccatum habituale.

8. Modus explicandi. Cajet. et Conrad.

Alii dicunt esse privationem secundi effectus gratiæ, dicentis habituale peccatum esse, animam esse invisam Deo, et privatam decore ac pulchritudine gratiæ. Cajetanus et Conradus in hoc conveniunt, quamvis ille dicat habituale esse conversionis ad Deum, tamen hanc

non distinguit a privatione nitoris, quæ sub diversis rationibus opposita utrique tribuit varias denominationes maculæ, ut opponitur nitori, ut opponitur conversioni, tribuit appellationem peccatoris.

Tertius modus explicandi. Antonin. Alii tandem dicunt esse privationem tertii effectus, et attribuitur D. Antonino 1. *p. quæst.* 27. *art.* 4. Quomodocumque explicetur hæc sententia, est magis communis Thomistis, habituale peccatum consistere in privatione gratiæ quæ passim ipsi D. Thomæ tribuitur 1. 2. D. Thomas. *quæst.* 86. *art.* 1. *et* 2. *quæst.* 87. *art.* 1. *quæst.* 109. *art.* 7. et alibi sæpe ; et quotquot dicunt peccatum et gratiam ex natura rei opponi, debent meo videri, hoc dicere, tenendo peccatum non esse quid positivum. Hæ sunt potissimæ sententiæ hujus controversiæ, quas ordine suo declarabimus. Primum tamen resolvendum erit, quid Doctor in hoc senserit.

Plures sententias ex præmissis convenire. Ex his colligitur omnes præfatas sententias, præter ultimam, quæ constituit peccatum habituale in privatione gratiæ, et illam quæ dicit esse qualitatem morbidam, licet verbis differant, vix in reipsa differre et statuere peccatum habituale in ordinatione ad pœnam, qua fundatur in peccato actuali commisso, quod in reipsa transit, licet maneat in suo effectu, perinde est vocetur reatus, vocetur dignitas pœnæ, vocetur debitum vel quid aliud, diversum tamen ab actuali præterito, quod dat denominationem permanentem.

9. Doctor autem hic magis apposite secutus Augustinum, illud explicat constituens peccatum habituale in ordinatione passiva Vera sententia Doctoris. peccatoris ad pœnam. *Dico ergo quantum ad istum articulum, quod nihil reale absolutum vel relativum est in aliquo, cessante omni actu peccati, a quo ille dicatur peccator, etc.* et infra : *Sed tantummodo quædam relatio rationis inquantum est objectum intellectus vel voluntatis Dei, quia postquam commisit peccatum, voluntas Dei ordinat ipsum ad pœnam correspondentem peccato, et tunc intellectus prævidet omni tempore, donec pœna sit soluta,* etc. Quod probat auctoritate Augustini super illud Psal. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates,* Psal. 31. Augustin. *et quorum tecta sunt peccata. Videre,* inquit *Deum peccata, est ad pœnam imputare ; avertere autem faciem a peccatis, hoc est ea ad pœnam non reservare.*

Probat ratione, quia qui plura haberet Exemplum ex merito remisso, cui non datur augmentum gratiæ. Aliud ex offensa Principiis. merita in actu casu quo Deus non intenderet in hoc statu charitatem, esset magis meritus quam alius, qui non eliceret tot actus. Sed transeunte actu tam interno quam etiam externo, nihil in eo per hoc manet quam ordinatio ad majus præmium ; ergo simile contingit in demerito. Et amplius probatur exemplo ejus, qui Principem offendit, in quo manet tantum ordinatio ejus ad pœnam transeunte actu, qui est actus Principis transiens super ipsum, ac tandem concludit : *ex isto sequitur corrollarium, quod nihil aliud est post actum peccati cessantem, offensa, macula et reatus, nisi ista relatio rationis, scilicet ordinatio ad pœnam, ut est disconveniens ipsi animæ, dicitur ejus macula,* etc. dist. 16. quæst. 2. videtur supponere eamdem doctrinam.

Hæc verba videntur clara, ut interpre- 10.
tationem non admittant, et eorum veritate data, non sequitur quod alii opponunt Doctori, nempe eum sentire quod habituale consistat in aliquo extrinseco denominante, quia illa relatio rationis intrinseca est, nempe ordinatum esse ad pœnam ; et supponit fundamentum ex parte subjecti, nempe peccasse, quia hæc ordinatio est secundum justitiam vindicativam, et est

propter culpam, in qua fundatur debitum pœnæ, vel ex qua oritur, stante lege.

Augustin. Confirmatur ex Augustino locis *supra citatis*, quibus ostendit peccatum habituale sistere in reatu pœnæ, quam reducit ad voluntatem extrinsecam Dei transeunte actu, et speciatim *lib.* 6. *contra Julianum c.* 8. cujus verba clara sunt : *Actu,* inquit, *transeunte manet reatus in conscientia ejus, qui deliquit, donec dimittatur; ergo in subjecto est, hoc est, in animo ejus, qui deliquisse se meminit, et scrupulo agitur conscientiæ, donec fiat delicti remissione securus. Quod si obliviscatur se deliquisse, nec ejus conscientia stimuletur, ubi erit reatus ille, quem transeunte peccato manere concedis, donec remittatur? Non est certe in corpore, quia non est eorum accidentium, quæ accidunt corpori. Non est in animo, quia ejus memoriam delevit oblivio, et tamen est; ubi est igitur, cum jam bene vivat homo, nihil tale committens? nec dici possit eorum peccatorum ejus reatum manere, quæ meminit, eorum vero quæ oblitus est, non manere; manet quippe omnino, donec remittatur; ubi ergo manet nisi in ocultis legibus Dei quæ conscriptæ sunt; quomodo in mentibus Angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis Mediatoris expiaverit,* etc. Hactenus Augustinus, quibus verbis non agnoscit aliud manere post peccatum actuale quam reatum pœnæ, id est, ordinationem ad pœnam lege statutam.

Quomodo manet peccatum.

11. Ratio ex natura peccati quod solum consistit in actu.

Probatur autem ratione hæc sententia: nihil potest habere rationem maculæ seu peccati proprie dicti in anima, præter actum ipsum; ergo transeunte actu, frustra et sine fundamento fingitur aliquid, quod sit proprie, et in rigore peccatum condistinctum ab actu. Antecedens probatur: solus actus est voluntarius, et solus est capax rectitudinis; ergo solus capax obliquitatis, et consequenter sicut nulla rectitudo nata est inesse voluntati nisi mediante actu et libertate ejus, ita nihil distinctum ab actu potest proprie esse peccatum, ut ulla ratione dicatur proprie maculare animam, ut præscindit ab actu.

Dices, peccatum originale non consistit in actu, et proprie maculat animam, et peccatum omissionis etiam immediate inest voluntati sine actu. Contra hîc agimus de peccato personali, quod inest mediante voluntate propria, originale est voluntarium mediante voluntate Adami, et privatio rectitudinis debitæ, quæ non consistebat in actu, sed in habitu; peccatum vero personale est privatio rectitudinis, quæ inesse debet mediante actu. Et sumimus hîc actum late, ut denotat exercitium libertatis, quomodocumque fiat, sive per actum, sive per omissionem, ut condistinguitur illa obliquitas, quæ inest voluntati, mediante illo exercitio ab alia, quæ ponitur obliquitas habitualis. Probatur ergo talem non dari condistinctam et præcisam ab actu, imo esse repugnantiam in terminis. Privatio non multiplicatur nisi multiplicetur forma opposita, vel saltem diversa communicetur et participetur; sed rectitudo temperantiæ nequit aliter participari quam per actum, et ratione actus; ergo neque ejus privatio, ergo nulla est ejus privatio in voluntate, ut præscinditur ab actu.

Responsio.

Impugnatur instantia ex peccato originis.

Peccatum personale competit per actum liberum, aut omissionem.

12. Responsio. Impugnatur.

Dices relinqui aliquam privationem productam per modum termini; contra, hæc privatio non habet aliquam formam, cui opponitur, quia neque rectitudini, quæ est in actu seu actuali exercitio libertatis, cum hæc fundetur in libero et voluntario, tanquam fundamento proximo, quod invenitur solum in actu, neque invenitur aliqua rectitudo actualis, cui opponeretur. Dices, dici habitualem, quia

Alia Responsio. Impugnatio.

immanet, contra oportet assignare terminum ejus, seu habitum, quo privat, et cujus capax sit subjectum. Si dixeris illam maculam habitualem consistere in aliquo positivo, quod sit proprie peccatum,contra sunt quæ disseruntur,de natura et essentia peccati, probando non consistere in positivo contra Manichæos ex Patribus ex quibus colligitur hanc maculam debere sumi ab aliquo alio, qu od post peccatum manet, quod tribuit denominationem suæ causæ, ut eam includit; sed nihil aliud magis convenienter assignari potest, quam reatus pœnæ, et ordo ad ipsam; ergo, etc. Probatur subsumptum, quia nihil aliud inest per actum præter habitum Physicum, qui formaliter non spectat sub hac ratione ad genus moris, ut videbimus, et privatio gratiæ, et ordinatum esse ad pœnam. sed non est privatio gratiæ, quia multiplicantur peccata habitualia, non sic privatio gratiæ, quæ intensive et extensive considerata deletur per unicum peccatum, quod primo advenit; ergo, etc.

13. Secunda probatio ex natura pœnitentiæ.

Secundo, Pœnitentia, satisfactio,confessio, et absolutio, et quæcumque alia vindicatio, improperium,et hujusmodi, respiciunt peccata actualia, et ea quæ fuerunt tantum in potestate, et prout in exercitio habita sunt; ergo præter hæc non datur aliquid, quod sit quidditative et formaliter peccatum personale. Probatur consequentia, pœna respicit præcise quidquid est peccatum, et justitia vindicativa eodem modo transgressionem, sed respiciunt illa, ut inveniuntur in exercitio libertatis; ergo alia non reperiuntur.

Tertio, nulla necessitate ponitur aliquid quod sit proprie peccatum, præter actuale; ergo. Antecedens probatur, non est alia ratio, quam ut salvetur proprietas formularum, quæ dicunt hominem peccatorem manere pollutum, maculatum, abominabilem Deo. Sed hæc salvari possunt sine macula, quæ sit proprie distincta a peccato actuali, ergo, etc. Subsumptum probatur, quia ipsum peccatum actuale manens in suo effectu, potest tribuere talem denominationem, sicut charitas manens in actu imperato, verbi gratia, actus jejunii assumptus ex fine et imperio charitatis, habet appellationem et rectitudinem charitatis, etiam deinceps in distracto, in quo non exercetur aliquis actus explicitus et elicitus charitatis. Sic etiam manet lex et imperium Principis in acceptatione populi, ipso mortuo manent contractus, et alii actus morales in suo effectu, ut matrimonium, et similia, quamvis deficiat consensus, per quem fiant; sic in proposito manet peccatum præteritum in obligatione pœnæ, tanquam in effectu quem inducit, et a quo nequit præscindere reatus,seu debitum pœnæ; ergo frustra aliud fingitur.Dices esse denominationem extrinsecam, respondetur id falsum esse, quia peccatum ut manens in suo effectu, denominat. et intrinsece, quia ordinatio et dignitas ad pœnam nequeunt præscindere a peccato in quo fundantur.

Peccatum actuale manet in suo effectu.

Rectitudo charitatis indistracta.

Lex et contractus non manente actu.

Denominatio peccatoris intrinseca.

14. Quarta ratio ab inconvenienti.

Quarto si esset aliquid privatum manens proprie dictum peccatum, jam difficulter posset ostendi quomodo posset expelli sine rectitudine opposita, quæ tamen non restituitur. Dices restitui in æquivalenti, nempe in gratia habituali, contra, hæc non repugnat ex natura rei, quia privatio est rectitudinis determinatæ per præceptum, hæc fuit rectitudo in actu tantum; charitas autem consistit in habitu. Deinde, nullum æquivalens excedit, quoad effectum saltem formalem, id, cui æquivalet; sed temperantia habitualis, verbi gratia, non repugnat privationi rectitudinis actualis temperantiæ, ergo neque charitas habitualis. Deinde, neque charitas actualis, neque habitualis adim-

Rectitudo habitualis non æquivalet actuali.

plet formaliter præceptum justitiæ aut temperantiæ, quia ob actus harum virtutum sæpe deserenda est charitatis operatio; ergo non æquivalent, quantum ad id, de quo controvertitur. Accedit quod sint diversæ virtutes.

15. Quinta ratio, comparantur meritum, et demeritum. Trident.

Quinto, merita præterita et demerita debent comparari uniformiter, quantum ad id, quod post se relinquunt; sed illa saltem omnia quæ non intendunt gratiam, non relinquunt transacto opere, aliud quam jus ad gloriam, ut supponit Trid. *sess.* 6. *c.* 16. *de fructu justificationis;* ergo demeritum nihil post se relinquit, præter ordinationem ad pœnam, seu quod idem est, debitum pœnæ, et obligationem. Confirmatur per hanc ordinationem donec remittatur tam in se, quam sua radice, sufficienter opponitur injustus justo, qui est ordinatus et adoptatus ad præmium, id est, gloriam; injustus autem ob demeritum ordinatus ad pœnam, ergo nihil aliud fingendum erit. Ad hæc accedit ultimo, quod gratia deperditur ob demeritum in actu; ergo illud solum sufficit ad tribuendum quidquid Scriptura de peccato affirmat, quatenus ut *supra* dixi, manet in ordinatione ad pœnam, seu moraliter.

Confirmatio.

Concordia opinionum.

Ad quam sententiam reduci possunt reipsa omnes pene contrarii; in primis illa opinio quæ statuit peccatum habituale in eo quod est peccasse, et non fuisse retractatum peccatum, ut tenet Medina *tract.* 1. *de pœnitentia quæst.* 7, Vasquez *supra* citatus, et alii, nihil differt ab hac, et minus salvat denominationem intrinsecam, quia peccatum non fuisse remissum aut retractatum, non sunt aliqui effectus peccati, sed negatio formarum oppositarum, unde denominatio peccatoris præcise est ab eo quod est peccasse, quæ est denominatio ab actu præterito, ac proinde extrinseca.

Medina. Vasquez.

Alia sententia, quæ est Cordubensis, Richardi et aliorum, quæ statuit habituale in eo quod est peccasse, et non satisfecisse, cum priori coincidit reipsa, et negatio satisfactionis non dat denominationem peccatoris. Alia dicit consistere in dignitate ad pœnam; sed si loquatur de fundamentali, nihil est quam ipsum peccatum actuale, quod supponitur non remanere; si de formali, est ordinatio ad pœnam secundum proportionem justitiæ, et sic coincidit cum jam explicata sententia. Alia quæ dicit esse relationem realem relictam post peccatum, qua ordinatur ad pœnam, quantum ad modum denominationis et se habendi formæ, coincidit; et sic etiam dicendum de illis, qui ponunt habitum visiosum relictum post peccatum habituale consistere in aliquo effectu, qui non proprie dicitur peccatum, sed tantum denominatione suæ causæ in effectu, qualem nos statuimus in proposito, et concordat modus loquendi hic Scripturæ, quia sic Apostolus appellat concupiscentiam, peccatum, quia ut exponit Tridentinum cum Augustino, de peccato est, et in peccatum inclinat; non est ergo quod timeatur hæc sententia, tanquam periculosa, quæ magis est consequens, et quasi in forma assertionis, et denominandi peccatorem, non differt ab aliis. 16.

Neque argumenta quidpiam concludunt, objiciunt enim quod peccator non sit a Deo, sed ordinatio ad pœnam est a Deo. Item dicitur, peccator est ex malo post actum relicto; macula est turpis, et improperio digna, non sic ordinatio ad pœnam, quæ est actus justitiæ. Ad hæc patet ex dictis, quia ordinatio passiva, quæ est ex peccato supposita lege, est malum, et ex peccato demeritorie; in hac consistit macula habitualis, quatenus includit radicem et fundamentum, nempe peccatum non remissum, quod adhuc manet tanquam

17. Objectio, et fundamentum aliorum solvitur.

Quomodo peccatum manet, et

denominat. in effectu, licet transeat physice qui aut consideratur homo ratione status, et ut subest justitiæ, et regulis ejus, semper consideratur sub peccato, donec remittatur, sicut voluntas legislatoris semper præsens dicitur manere, donec transeat lex et voluntas, seu consensus in contractu præterito, ut refertur ad justitiam commutativam, semper censetur præsens, donec rescindatur.

Argumentum Suarez solvitur ex effectu Pœnitentiæ.

Argumentatur Suarez quod sequeretur ex opinione hac nihil remitti in pœnitentia præter solam obligationem ad pœnam. Respondetur argumentum non concludere quidpiam speciale, quia in omnium sententia, et secundum fidem, peccatum actuale est materia Pœnitentiæ, et illud remittitur, et non solum habituale, quod dicunt esse præsens; ergo in pœnitentia primario remittitur peccatum actuale, et secundario obligatio ad pœnam proportionatam, ut insinuat Trid. *sess.* 6. *cap.* 14.

Actuale est materia Pœnitentiæ. Trident.

18. Aliæ objectiones.

Objiciunt præterea, si Deus nullam statuisset pœnam contra peccatum, adhuc peccatum relinqueret maculam in anima. Item, remissa culpa manet in peccatore obligatio ad pœnam temporalem quandoque sine ulla macula habituali. Item, in inferno sunt peccatores, quamvis ibi non sit ordinata aliqua pœna; ergo ordinatio ad pœnam non est peccatum habituale.

Solvuntur. Respondetur quod si nulla esset ordinata pœna, aut alius effectus peccati præter hoc, quod est peccasse, quod nulla esset macula distincta ab ipso peccato præterito, quod consideratur semper in *esse* morali præsens, ut explicatum est. Dices, ergo non esset aliqua macula habitualis, respondetur, negando consequentiam, quia ipsum peccatum præteritum, licet Physice non esset, maneret tamen moraliter, et sic per modum habitus, donec remitteretur; ergo de facto sic manet; respondetur secundo concedendo consequentiam, ut *infra* videbimus. Posset dici aliter quod non maneret aliquod peccatum habituale, cum nullus sit effectus peccati diversus a se in eo casu, in anima; maneret tamen imputatione peccatum præteritum donec remitteretur. Ex his patet ad primum et tertium. Ad secundum respondetur, reatum pœnæ proportionatæ, et lege primaria statutæ, esse effectum peccati, et in se, probabilem ab ipso peccato, donec remittatur; ideo hæc semper remittitur ordinarie, remisso peccato, per actus nostros, et pœnitentiam (quidquid sit de pœna, quæ debetur peccato veniali, quod remittitur in transitu), hinc Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 14. dicit pœnam æternam debitam peccato mortali remitti virtute clavium. Respondeo secundo, ordinationem ad pœnam prout constat, peccatum non remissum, esse peccatum habituale, non autem ordinationem ad pœnam præcise; ideo Doctor adjungit semper cum hac ordinatione, privationem gratiæ, ut patet *loco citato, et dist.* 16. *in principio.* Ad hæc omnia argumenta tenentur respondere ipsi adversarii, ut facile est videre, replicando ipsa ad oppositum sententiæ eorum.

Trident.

Urget ultimo Vasquez, hanc sententiam damnatam esse a Gregorio XIII. et Pio V. inter alias propositiones Baii. Propositione 53. *In peccato duo sunt, actus et reatus, transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam. Unde in sacramento Baptismi, aut sacerdotis absolutione, proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, et ministerium Sacerdotis solum liberat a reatu.* Respondeo ad propositionem teneri Vasquem, et alios reipsa; sed nulla est difficultas, quia error est dicere, quod non extendatur virtus sacramenti aut clavium ad peccatum remittendum, ut docet illa proposi- 19. Objectio Vasquez, ex propositionibus Baii damnatis.

Responsio

tio. Ad hanc remissionem sufficit peccatum manere modo dicto.

20. Objectio Cajetani. Solvitur.

Urget tandem Cajetanus hæc tria se habere per ordinem, peccatum, dignitatem ad pœnam et ordinationem ad pœnam. Hæc est ex parte Dei actus voluntatis ejus, illa alia ex parte ipsius peccatoris; ergo indisciplinate hæc confundit Scotus. Respondetur secundum aliquos, distingui ex parte peccatoris ipsum peccatum, et dignitatem ad pœnam, ut proprietatem sequentem ipsum, quibus accedit ipsa ordinatio actualis. Sed respondetur aliter, quod nulla est dignitas pœnæ ex parte peccati, præter ipsam malitiam, prout abstrahit a lege ordinante pœnam, et prout cadit sub justitia vindicativa, unde quod natum sit cadere, hoc ei convenit formaliter intrinsece a malitia, extrinsece autem ab ipsa justitia vindicativa, quæ nata est ordinare peccatum pœna condigna formaliter. Uniformiter ergo se habent in hoc meritum et demeritum, quod utrumque formaliter sumptum dicat ordinem ad pœnam aut præmium, fundamentaliter autem dicant bonum et malum in actu, ratione cujus nata sunt ordinari. Primo modo supponunt ordinationem, quæ est ipsa lex sic ordinans præmium et pœnam; secundo modo, præceptum, cui sunt conformia, aut difformia. Præter illam ordinationem legis, quæ est antecedens ad meritum et demeritum, datur alia subsequens, quæ est legis executio; hæc autem est judicium quod de quolibet fit secundum opera. Ex his patet opinionem hanc nihil pati erroris aut periculi, imo sanam esse ac dogmaticam, magisque communem; unde immerito ab ea quidam moderni nostræ Scholæ recedunt tanquam a non satis fundata, aut ab aliis notatur.

Quid sit dignitas ad pœnam.

Multiplex ordinatio.

21. Objectio Curiel.

Sed urget Curiel : quod est in pueris originale, fuit in Adamo habituale, sed illud est proprie peccatum, et intrinsecum etiam secundum ipsum Scotum, ut *supra* probatum est; ergo et habituale erit sic proprie peccatum, et intrinsecum et distinctum ab actu et malitia ejus. Confirmatur, non magis erat natum peccatum Adami producere, aut relinquere in pueris peccatum originale, quam relinquere aliquid habituale peccatum actuale, quod habituale, sit proprie et formaliter peccatum.

Confirmatio.

Respondetur in Adamo fuisse, et privationem justitiæ originalis, sicut est in pueris, quia ille recepit præceptum eam servandi sibi et posteris; et hæc privatio non fuit alicujus rectitudinis in actu consistentis, sed solum in habitu, et transit ad posteros. Fuit in eodem Adamo alia privatio rectitudinis actualis, verbi gratia, temperantiæ, obedientiæ, etc. et habituale quod relictum est in eodem per comestionem pomi, erat uniforme cum habituali in nobis. Distinguo itaque majorem, habituale, quod fuit privatio justitiæ, concedo, quia hæc immediate comparatur ad voluntatem, ut ad subjectum immediatum, et non mediante actu, atque eodem modo habitus oppositus eidem, ut justitia originalis. Habituale quod fuit ex actu relictum, negatur, nisi modo explicato, de habituali prout in nobis manet. Disparitas jam data est, quia privatio ejus rectitudinis, quæ inest voluntati, ut subjecto, potest manere secluso actu a quo non dependet, ut subjecto proximo; privatio autem rectitudinis, quæ est in actu, cum conveniat mediante actu, sicut et rectitudo opposita, nequit remanere proprie physice, sicut nec manet ejus subjectum, quod est ipse actus.

Responsio. Duplex privatio justitiæ in Adamo.

Privatio justitiæ originalis inest voluntati non per actum ut subjectum.

22. Responsio ad confirmationem.

Ad confirmationem respondetur, negando antecedens, quia rectitudo ad quam obligatur quisque in propria persona, est illa solum, quæ ei convenit mediante actu

suo, ut subjecto vero, aut interpretativo; et similiter dicendum de opposita privatione. Rectitudo autem habitualis originalis justitiæ, cujus est debitum in infantibus, convenit ipsis immediate independenter ab aliquo actu, ut subjecto, et consequenter privatio ejus, quamvis hæc demeritorie causata fuit a peccato Adami, quo demeruit sibi et posteris justitiæ conservationem; non invenitur autem aliqua causalitas demeritoria in peccato actuali, nisi tantum respectu gratiæ et donorum, si dentur distincta, non autem alicujus habitualis formaliter, quod ab ipso causaretur, et esset distinctum ac proprie dictum peccatum. Unde argumentum potest reduci ad oppositum, quia in proposito destructa causalitate, destruitur causatum, sed peccatum non causat aliud peccatum nisi demeritorie, sicut neque privatio privationem, nisi sit alicujus inseparabilis a sua affirmatione, quod tollit consequenter, sicut privatio causæ infert privationem effectus, ut vitæ, operationum vitalium, subjecti formarum, quæ insunt mediante ipso. Sed in proposito non invenitur aliqua talis rectitudo, qua privaret peccatum habituale, præter ipsam actualem, sublatam per privationem in actu, aut rectitudinem gratiæ, quæ est justitiæ habitualis, et non est peccatum, ut probabimus articulo sequenti contra Thomistas; ergo non datur aliqua distincta ab ipso actu manente modo explicato. Unde recte Doctor *dist.* 22. *artic.* 1. § *In ista quæstione,* quod post actum transeuntem, nihil manet (supple ab ipso actu distinctum) præter injustitiam habitualem, id est, privationem gratiæ, et ordinationem ad pœnam; ulteriorem impugnationem Curiel remitto in quæstionem de peccato originali. Vide *dicta dist.* 2. *quæst.* 6. *hujus,* hæc quoad hanc sententiam modo præmisso explicatam.

Retorquetur argumentum.

23\. Cæterum, licet Doctor præfatis in locis eam tenuerit, in sequentibus tamen revocavit eum modum dicendi, ut *d.* 22. *quæst.* 1. § *In ista quæstione,* v. *Si iste modus non placet,* etc. ubi præmisso modo, nempe remissionem culpæ fieri per remissionem reatus pœnæ, qui solum post actum manet in ratione culpæ. Subjicit aliter: *Si iste,* inquit, *modus non placet, id est, quia videntur Sancti distinguere inter remissionem culpæ cujuscumque, et pœnæ, et maxime inter remissionem et solutionem pœnæ debitæ illi culpæ, potest alio modo dici,* etc. et consequenter ostendit peccatum remitti veniale, sive per nova opera meritoria, sive per merita præterita in vita jam facta, et sic remitti per acceptationem a Deo dictorum operum manente pœna post hanc vitam diluenda in purgatorio, si quis decesserit in gratia, ubi distinguit remissionem culpæ a remissione pœnæ.

Doctor ab eadem sententia revocatur.

Remissio culpæ diversa a remissione pœnæ.

Est et alius locus *in dist.* 50. *quæst.* 6. § *Ad argumentum,* in fine, responsione ad ultimum. *Et ideo,* inquit, *pœna durat, quia peccatum in eis durat. Unde dicit* (supple Fulgentius de fide ad Petrum) *permanente in eis injustæ affectionis malo, permanet in eis justæ retributionis damnatio,* etc, loquitur de damnatis. Vide eum *in* 4. *dist.* 46. *quæst.* 4, *art.* 2. ubi distinguit pœnas damnatorum, et docet peccatum continuatum esse pœnam, ubi distinguit illud a pœna damni et sensus. Eamdem sententiam retinuit in secundo Sententiarum, quem scripsit post quartum, ut patet *ex eodem lib.* 2. *dist.* 43. *quæst.* 1. *in fine,* ubi seipsum citat *in* 4. *in hac dist.* 14. et ea quæ hic dicit de dispositione seu dolore requisito ad remissionem peccati; in secundo autem *dist.* 7. *quæst. unica,* § *Potest tamen concedi,* responsione ad tertium. *Potest tamen,* inquit, *concedi totum argumentum, scilicet*

Prius scripsit quartum quam secundum Sententiarum.

quod ipsi (supple damnati) *habent potentiam non peccandi, quia habent potentiam, quæ non est formaliter peccatum, licet non habeant potentiam non peccandi, hoc est, non esse in peccato, quomodo dicitur esse in peccato, postquam transivit actus quem commisit, et privatus gratia remanet reatus, usque scilicet ad pœnitentiam de peccato commisso ; hoc modo non possunt ex se non peccare, id est, non esse in peccato,* etc. et in fine, responsione ad ultimum dicit peccatum damnatorum, quod in eo statu committunt, esse pœnam sui ipsius ex Augustino ; et hæc est maxima pœna, quæ consistit in privatione summi boni, avertente a Deo, quæ est malitia peccati, et sic extensive dicit hanc pœnam crescere in infinitum, et supponit manere illam malitiam.

Item dist. 28. quæst. unica, § *Ad quæstionem : Potest dici*, inquit, *quod peccatum uno modo potest accipi pro ipso actu elicito deformi, loquendo de peccato commissionis ; alio modo pro macula, quæ remanet post actum elicitum, sive pro reatu permanente quousque peccatum fuerit deletum per pœnitentiam.* Possemus adducere plura alia loca ex anterioribus per consequentiam doctrinæ, sed hæc sufficiant, quibus continetur expressa resolutio quæsiti in terminis. Ex dictis sequitur quid dicendum sit ad sententias *supra* præmissas.

24. Peccatum habituale non esse reale. *Dico primo,* habituale peccatum non est habitus realis aut qualitas ; est contra quartam sententiam. Probatur primo, quia sic esset a Deo ; nullum autem peccatum est a Deo, qua peccatum. Secundo, actus, qua peccatum est, non est aliquid reale, sed rationis, aut morale ; ergo nequit sic producere aliquid reale, quod peccatum sit. Tertio, sequeretur habitus relictus seu peccatum habituale, si in habitu consisteret, relictum ab extremo vitio, destrueret aliud oppositum, sicut actus unius destruit actum alterius, verbi gratia, avaritiæ, prodigalitatis ; hoc est falsum, quia de facto nequit peccatum mortale destrui, nisi per gratiam, ut supponit Trident. *sess.* 6. et 14. necessariam esse pœnitentiam ad delendum peccatum. Sequela probatur, quia sicut actus ad actum se habet, ita habitus ad habitum, et inclinatio ad unum ad inclinationem ad alterum. Quarto, sequeretur illum habitum manere simul cum gratia, quia non destruitur in instanti. Si dixeris deleri quoad reatum ; contra, peto an reatus sit aliquod reale ipsius habitus aut talis qualitatis ; si sic, ergo manet quamdiu inest ipsa qualitas, si sit aliquid rationis superadditum, in eo consistet peccatum, non autem in habitu, quia id quod deletur per gratiam, habet propriam rationem peccati. Fundamentum hujus sententiæ non est aliud, quam ea quæ *supra* citavimus de peccato originali.

Dico secundo, non est relatio dignitatis ad pœnam, sive realis, sive rationis. 25. Non esse dignitatem ad pœnam. Non primum, quia relatio realis nequit esse, nisi ad extrema realia ; actus non manet ut supponitur, quod est fundamentum, neque pœna adhuc est. Præterea, dignitas ad pœnam non est peccatum præcise, ut præscindit ab actu. Iterum, hæc dignitas fundatur in actu, prout dicit ordinem ad legem decernentem pœnam ; ergo debet esse aliquid morale, et non Physicum, quia lex non inducit alium effectum quam moralem. Quod non sit relatio rationis, probant argumenta adversariorum, jam soluta in articulo antecedenti, si loquamur de illa, ut præscindit ab actu præterito, in quo fundatur ; si autem loquamur de illa relatione ut includit causam et sua

extrema, non differt hæc sententia ab illa quam ibi explicuimus.

26. Non esse privationem gratiæ.

Dico tertio, peccatum habituale non est privatio gratiæ; est contra Thomistas. Hanc probat Doctor *in* 4. *dist.* 16. § *Respondetur, conclus.* 1. probat primo, quia culpa multiplicatur, sed privatio gratiæ unica est, et simplex, sicut ipsa gratia cui opponitur; ergo peccatum habituale aut actuale in ipsa non consistit, alias qui commisisset plura peccata, esset æque peccator ac qui commisisset unum, quia æque in eo est privatio gratiæ. Respondent Thomas Cajetanus, Medina, Soto, quod peccatum non sit privatio gratiæ quomodocumque, sed in ordine ad causam, nempe peccatum; non est ergo privatio nuda gratiæ, sed respective ad causam, qua multiplicata, multiplicatur ipsa privatio, et suscipit magis et minus. Exemplum adducunt in umbra, quæ est privatio luminis ex objectione corporis inter Solem et locum in quo fit umbra, et diversorum corporum diversa est umbra.

Responsio adversa.

Privatio specificatur ab habitu, non a causa.

Contra, privatio in ratione privationis non specificatur a causa, sed ab habitu contrario unde privatio formæ ignis in subjeto ejusdem rationis est, sive inducatur a forma terræ, aquæ aut mixti, aut alterius cujusque corrumpentis, sicut et ipsa forma ignis non variatur, sive generetur ab igne, sive a Sole, vel a quocumque alio.

27. Confirmatio prima.

Confirmatur, privatio in *esse* privationis, et qua destruit habitum nihil aliud dicit quam *non esse* formæ, connotando in subjecto inclinationem aut habitudinem ad formam, et qua dicit *non esse* præcise, excludit formam a subjecto in quo est; sed in his non includitur aliquis ordo ad causam efficientem privationem, ergo est extraneus talis ordo privationi, qua opponitur formæ oppositæ, et qua privatio est.

Confirmatio secunda. Oppositio privationis et habitus est formalis.

Confirmatur secundo, oppositio formalis attenditur præcise secundum ea quæ conveniunt oppositis in suo *esse* formali; sed talis est privationis et habitus oppositio, ergo attenditur secundum nudum *esse* formale; sed ordo ad efficientem extraneatur formæ, qua causa formalis est, cum sit nihil aliud quam relatio effectus ad causam efficientem; forma autem ut causat, consideratur in ordine ad subjectum, ut causa est formalis dans *esse,* non ut recipiens *esse* ab efficiente; sed *esse* formale privationis consistit in negatione habitus oppositi, ejusque exclusione, ergo, etc. Major probatur, quia hæc oppositio attenditur secundum prædicationem formalem, et in *esse* extremorum, qua repugnat illa simul inesse subjecto, aut de eodem prædicari; hæc autem attenduntur in ipsis secundum *esse* formale.

Privatio non variata forma, non variatur in specie.

Deinde, non variatur ratio formalis gratiæ in se; quæro ergo quid sit illud quod diversæ causæ influunt in privationem? non aliquid specie diversum, quia non correspondet ei aliqua affirmatio, aut habitus aut gradus diversus in forma; non aliquid numero tantum diversum, quia sic sequeretur non esse magis peccatorem, qui committit plura in specie, et numero diversa, quam qui committeret plura solo numero diversa.

28. Exemplum latatum est ad oppositum.

Exemplum autem quod adducitur, est ad oppositum, quia neque corpora illa, inquantum causant umbram, sunt diversa specie. quia illam causant non inquantum sunt diversæ substantiæ, sed ut sunt quanta, et non transparentia, seu non diaphana, in quibus conveniunt specie sicut in quantitate. Deinde eadem est difficultas dato opposito, de privatione luminis et gratiæ, seu cujuscumque alterius formæ. Si dicas quod diversarum umbrarum diversæ sint figuræ, sicut et corporum; contra, hæc diversitas figuræ non variat quantitatem in ipsis corpo-

Variata figura non

variatur quantitas. ribus, aut non transparentiam essentialiter; ergo neque privationem in *esse* privationis. Deinde privatio luminis in hac parte spatii est ejusdem rationis, sive lumen sit in contigua parte, sive non; secundum hoc autem variatur figura umbræ; ergo non facit ad propositum. Huc revocari possunt alia argumenta, quibus probatur peccatum et gratiam posse esse simul. Unicum illud sufficit pro præsenti, ut consulamus brevitati. Addi potest quod tam peccatum actuale quam habituale in statu puræ naturæ esset, in quo non esset privatio gratiæ, quia hæc forma non debetur tali statui, maxime secundum adversarios.

Peccatum in statu puræ naturæ non opponeretur gratiæ privative.

29. Privatio non opponitur effectui, nisi ut prius formæ.

Ad illud autem quod affirmant peccatum habituale opponi gratiæ, non simpliciter, sed alicui ex tribus effectibus, jam assignatis, evasio est; quia nulla privatio opponitur effectui formali, nisi qua primo opponitur formæ, loquendo de effectu formali, qui nullo modo dependet ad extrinseco. Quod addo ad excusandam instantiam, quæ fieri potest de actu vitali posito in subjecto sine eo, quod tendat subjectum in quodcumque ejus objectum, aut de forma habente effectus subordinatos, quos communicat successive, prout disponitur subjectum ad eos recipiendos; ergo privatio formalis gratiæ debet esse per oppositionem ad ipsam gratiam primum. Probatur consequentia, quia alias cum peccato habituali posset stare gratia absolute in subjecto, quamvis sine tali effectu.

Solvitur rationes oppositæ.

Non invenio aliquod argumentum pro hac sententia, cui responderi oporteret, nisi illud solum, quod est de peccato originali, quod consistit in privatione justitiæ, quod jam abunde ex dictis patet solutum. Iterum, quod sic dicatur peccatum esse privationem gratiæ, sed hoc intelligi debet causaliter et demeritorie, atque de ipso peccato actuali; unde prius intelligitur quis privatus gratia, quam in peccato habituali, quia eodem instanti quo peccat actualiter mortaliter, privatur gratia; non intelligitur autem in peccato habituali, nisi pro tempore sequenti. Deinde quia in statu puræ naturæ posset esse peccatum tam actuale quam habituale, in eo statu habituale non esset privatio gratiæ; ergo aliquid aliud, etc.

30. Reliquæ sententiæ impugnantur.

Dico quarto, reliquæ opiniones non recte videntur explicare peccatum habituale per hoc quod dicant consistere in eo quod est peccasse, et non satisfecisse aut retractasse peccatum præteritum, aut non fuisse remissum. Quia quæritur de forma, quæ dat denominationem peccatoris, non pro tempore præterito, sed pro tempore præsenti, et permanenter; talis non est illud *peccasse,* quia sic denominat præcise pro mensura durationis actus, in qua habuit suum *inesse,* forma autem, prout consideratur præcise ad determinatam durationem, et *inesse* suam in tali duratione, non potest tribuere denominationem pro alia duratione, nisi pro illa insit; *peccasse* non desinat *inesse* peccati pro nunc, ergo non tribuit denominationem peccatoris pro nunc, sicut neque actio præterita denominat pro futuro aut præsenti, ut calefactio quæ fuit, non denominat nunc calefacientem. Aliud, quod additur, nempe *non satisfecisse,* etc. non designat nunc maculam, aut peccatum manere, sed tantum non fuisse ordinatum secundum id, quod ei ex justitia correspondet.

Forma denominat juxta mensuram sui inesse.

31. Peccatum habituale quid sit?

Dico quinto, peccatum habituale est ipsum peccatum præteritum quidem physice, manens autem moraliter, donec remittatur, connotans privationem gratiæ, et debitum pœnæ tanquam effectus correspondentes, a quibus tamen non denominatur quis peccator, sed ab ipso actu, qui manet moraliter. Pro quo nota quod homo,

Peccatum actuale, quomodo manet moraliter ?

ut ordinatur ad præmium, aut pœnam mediante lege, quæ est ipsi regula directiva operandi, nequit abstrahere ab operibus, quia ratione operum subest legi, et ratione operum in eodem fundatur dignitas ad pœnam aut præmium, et ratione operum transit in hunc aut illum statum. Unde sicut professio Monastica, votum, contractus, et hujusmodi, qui fundantur in actibus præteritis physice, censentur semper manere, ut comparantur ad statum mediantibus illis assumptum, et secundum legem, ex qua recipiunt vigorem; ita etiam censetur quis in statu peccati semper manere, donec illud remittatur, et per condonationem transferatur in statum contrarium.

Probatur, quia jus debitum, vel quodcumque aliud resultans ex actu in ipso fundatur, et mediante eo convenit homini ; ergo nequit præscindere ab ipso actu ; ergo sicut illa manent, debet manere eorum fundamentum, quod est ipse actus ; sed non manet physice ; ergo præcise moraliter, vel ut consideratur homo in ordine ad finem mediante lege ; pœnitendo autem remittitur tale peccatum, et transfertur homo in alium statum, aliter se habens ad legem nunc quam ante.

Ad hanc conclusionem reducuntur cæteræ sententiæ, et potissimum quam *supra* explicuimus ex Doctore, et probatur argumentis ibidem præmissis, quia manet homo transacto actu peccator, non ab alio distincto ad ipso actu ; ergo per ipsum actum modo jam explicato, et sic intelligendus est Augustinus, quando dicit peccatum manere in regulis æternis *supra,* manet enim in se moraliter, et manet etiam effectu virtualiter physice ; manere autem moraliter patet ex locis, quos citavimus, pro secunda opinione Doctoris, seu modo dicendi ; manere autem virtualiter docet hîc.

His positis declaratur littera Doctoris, juxta interpretationem veram ejus. Primo, dicit nihil absolutum vel relativum manere in peccatore cessante actu peccati. Sumit hîc *nihil,* ut opponitur enti reali absoluto vel relativo, quæ est conclusio opposita opinioni, quam proxime impugnavit *in* § *præcedenti,* et statuit peccatum habituale in relatione reali. Hoc patet per rationem subjunctam, qua excludit habitum realem et vitiosum, qui manet post actum a ratione peccati, ex eo quod maneat in justo, in quo non manet reatus peccati, aut ipsum peccatum. Probat secundo, quia illa qualitas vitiosa etiam ex natura rei, desinente frequentatione actuum similium, desineret, sicut cæteri habitus ; reatus autem peccati non desinit sine pœnitentia ; ergo illa qualitas non erit reatus, quia semper in infinitum, inquit, est peccator postquam commisit peccatum (scilicet donec pœniteat), nec desinit esse peccator, licet non adjiciantur actus similes. 32

32 Declaratur littera et vera sententia Doctoris.

Dicit peccatum habituale non esse reale.

Secundo dicit non esse aliquod absolutum vel relativum privativum, a quo dicatur peccator, sed tantum relationem rationis, qua peccator ordinatur ad pœnam correspondentem peccato per voluntatem divinam, et prævidetur per intellectum, donec pœna debita sit soluta. In negativa illa comprehendit etiam privationem physicam, seu formæ physicæ. In affirmativa autem supponit pœnam esse debitam peccato, et ex lege constitutam, quæ dignitas fundatur ratione peccati, et in corollario *infra,* dicit obligationem illam esse formaliter reatum, et ut afficit animam, esse maculam ; male ergo moderni ei imponunt dixisse nihil aliud esse quam denominationem extrinsecam a voluntate ordinante. Dicit præterea, ut est in

33. Esse relationem rationis.

Esse maculam intrinsecam.

voluntate divina esse offensam, et statuit esse relationem rationis in peccatore, in Deo vero actum positivum.

34. Quis actus in Deo dicitur offensa.

Porro quis ille sit actus in divina voluntate? respondetur esse voluntatem universalem legislatoris, ut particulariter respicit peccatorem ratione delicti, et esse illam, qua finis constitutus est homini viatori, sive ad gloriam, sive ad pœnam (servato medio justitiæ prout inter Deum, et creaturam intervenire potest) dependenter ab ejus operibus, sive bonis, sive malis respective; hinc actus malus cadit sub justitia vindicativa, bonus sub retributiva. Illa autem voluntas est antecedens debitum formale præmii et pœnæ in actibus, et ut includit pactum secundum communiorem Theologorum, et propriam sententiam Doctoris alias sæpe, quia ratione operis boni nihil deberetur creaturæ, nisi præcessisset acceptatio divina ad præmium cum conditione operis, sicut opera Beatorum perfectissime circumstantionata nihil sibi vel aliis merentur de condigno, neque peccata damnatorum excessiva in malitia ordinantur ad pœnam extrinsecam.

Regula generalis præmii et pœnæ.

Dignitas operum supponit pactum.

Neque alia ratio est, nisi quia acceptatio, pactum seu lex hæc universalis, limitatur ex dicta voluntate ad statum viæ, quoniam Christus Dominus meruit nobis per portionem superiorem secundum quam fuit comprehensor, ut probabilior sententia fert ; jam autem non meretur, quod aliunde non contingit, nisi qua statur ultimate ad legem et voluntatem Dei, qua supposita consurgit ordo justitiæ inter Deum et hominem, et debitum præmii seu jus ad præmium in homine justo ratione operis exhibiti, debitum autem pœnæ in peccatore ex transgressione, qua violavit legem et subjectionem debitam legislatori. Primum cedit in favorem justi, secundum vero, quo fundatur debitum pœnæ in utilitatem et favorem legislatoris.

Justitia est inter Deum et creaturam.

35. Ordo ejus inter partes.

Reciprocantur ergo secundum hanc justitiam legislator et subditus, vindex et peccator ; secundum justitiam, inquam quæ est virtus ad alterum, et obligationem mutuam, prout hîc intervenire potest, unde peccator ratione peccati, quo tollit debitam subjectionem legislatori, incurrit obligationem, ac proinde obligatio pœnæ manet in ipso ex peccato, quæ respicit voluntatem legis et legislatoris, quæ eadem est, per modum tituli quo tenetur legislatori, respicit autem pœnam aut satisfactionem per modum termini, per quem ordinatur peccatum ejus, quo ponit inæqualitatem, et per pœnam aut satisfactionem restituitur medium, seu æqualitas lege præscripta secundum motivum justitiæ. Obligatio itaque passiva ad pœnam respicit legislatorem et voluntatem ejus jam explicatam, ut cui obligatur peccator respicit peccatum, ut fundamentum inducens obligationem, respicit pœnam, ut id ad quod tenetur et obligatur ; et ulterius hæc obligatio, ut consurgit ratione delicti, supponit voluntatem dictam universalem (de qua jam dictum est, et per quam statuitur medium justitiæ inter Deum et hominem respective) tanquam fundamentum juris et tituli, seu debiti ratione operis, ad præmium aut pœnam, quam voluntatem Doctor appellat ordinationem divinam, nempe secundum motivum justitiæ, decernentem præmium aut pœnam juxta naturam operis, ut huic legi universali subjicitur. Alia præter hanc est voluntas consequens, qua fit executio legis in judicio, quod fit in termino, secundum ea quæ homo gessit in corpore, sive bonum, sive malum ; et hanc non intelligit Doctor, sed priorem, quæ sola admittit satisfactionem per pœnitentiam.

Explicatur reatus, et ordo ejus ad diversa.

Voluntas consequens.

36. Applicatio præmissæ doctrinæ.

Hæc doctrina seu interpretatio patet ex littera, nam, ut patet ex confirmatione, perinde æquiparat merita justorum ad præmium, et jus seu debitum præmii, et demerita peccatorum, quantum ad debitum pœnæ, et illam voluntatem eamdem, quam appellat ordinationem divinam hic et in sequentibus, vocat voluntatem vindicativam peccati in corollario, quod est summarium et recapitulatio propriæ sententiæ : *Accipiendo,* inquit, *istam rationem irasci pro velle vindicare, exclusa passione concomitante, per istud velle, Deus formaliter est iratus vel offensus, quia formaliter est volens vindicare peccatum commissum contra legem suam,* etc. Hoc autem *velle vindicare* non est voluntas particularis distincta ab universali, sed eadem ipsa universalis, quæ ex determinatione posita ex parte objecti, nempe peccato in peccatore, ipsum respicit particulariter, sicut lex universalis inhibens cum pœna, posita transgressione seu conditione ex parte subditi, in eo sortitur effectum, non secus ac si esset præceptum, seu personalis inhibitio respectu ejus, comprehendit enim omnes et singulos; persona enim ficta, ut collectio et multitudo, magis subsistit in particularibus suppositis quam in collectione, sic obligatio legis ut efficax est, et stabilis voluntas legislatoris comprehendit supposita prædicta, non secus ac si esset præceptum respectu singulorum.

Voluntas universalis dicitur particularis.

37. Voluntas antecedens legis.

Accedit præterea alia determinatio voluntatis divinæ, diversa ab illa qua ordinavit opera viatorum ad præmium, et pœnam secundum justitiam, nempe illa qua statuit regulam operandi et modum ut legem naturalem et positivam in hac vel illa materia virtutis. Hæc etiam supponitur ad bonum et malum in opere, quam respicit ut regulam, cui conformetur vel difformetur liberum arbitrium; et contra ipsam est peccatum, ut privatio rectitudinis debitæ inesse secundum regulam, ut supponit *in initio* § *præcedentis,* et requiritur ad constitutionem boni vel mali operis, ac proinde in exercitio habet suum effectum priusquam lex ordinans opera ad præmium aut pœnam, licet hæc prior sit intentione.

38. Variis modis manere dicitur peccatum.

Ex his patet primo, quam apposite Doctor probat suam sententiam ex Augustino, quamvis indigne id ferat Cajetanus, sed verba Augustini plana sunt, quæ citavimus supra. Patet præterea confirmatio cum exemplo adducto, quæ intelligi, juxta sensum explicitum corollarii, debet. Patet tertio Doctorem non discrepare a sensu communi DD. qui statuunt peccatum habituale, seu reatum peccati actualis esse debitum pœnæ in ipso peccatore intrinsece, in quo manet peccatum præteritum virtualiter, juxta vulgarem modum dicendi, quia debitum illud nequit præscindere a suo fundamento per quod inducitur.

Virtualiter.

Moraliter.

Vel secundum alium modum, manet ipsum peccatum præteritum moraliter, qua constituit talem statum hominis respective ad Deum legislatorem et retributorem operum. Et quamvis non sit physice, præterito actu, manet tamen in habitu, et etiam interpretative secundum complacentiam, quamdiu manet peccator, et voluntas ejus non correcta ab impietate ad pietatem, et obnoxia pœnæ aut satisfactioni debitæ; neglectus enim pœnitentiæ, est interpretativus consensus in peccatum, et habitualis saltem permanentia in ipso. Hanc esse sententiam Doctoris *supra* probatum est ex variis ejus locis, sed potissimum *dist.* 12. *q.* 1. § *Si iste modus non placet,* etc. nempe peccatum dimitti, inquam, quando reatus pœnæ, et ipsa pœna dimittitur,

In habitu, et interpretative per complacentiam.

Neglectus pœnitentiæ est interpretativus consensus in peccatum.

peccati. Augustin. quia videntur Sancti, inquit, distinguere inter remissionem culpæ cujuscumque et pœnæ, et maxime inter remissionem culpæ, et solutionem pœnæ debitæ illi culpæ, etc. ubi loquitur de peccato ut permanente in verbis sequentibus : *Ad propositum,* inquit, *opera istius qui moritur in charitate, etsi post mortem non referantur ab ipso ad veniale, in quo moritur,* etc. ubi loquitur de peccato veniali alias commisso, et docet modum quod remittatur in vita, nam de peccato quod tunc in actu est continuatum, dicit non remitti in vita, sed in morte, et sic etiam agit de peccato, tanquam permanente quoad maculam in aliis locis citatis *supra, et loco proxime citato responsione ad argumenta ad tertium,* quin etiam *articulo tertio, § Et tunc sequitur corollarium,* etc. eumdem modum loquendi retinet : *Culpa enim,* inquit, *manens ordinatur per pœnam concomitantem, sed involuntariam, et sic non deletur per eam,* etc. ubi loquitur de peccato damnatorum.

39. Trident. Hæc autem sententia magis servat proprietatem loquendi Scripturæ et Conciliorum, nam et Trident. *sess.* 6. *cap.* 5. *de necessitate præparationis in adultis peccatoribus,* idem insinuat : *Ut qui per peccata a Deo aversi erant,* etc. particula verbalis denotat statum ipsorum ante vocationem qua disponuntur, non autem præteritionem peccati, vel non permanentiam ejus. Ideo cap. 6. de modo præparationis : *Dum peccatores,* inquit, *se esse intelligentes,* etc. et cap. 7. in descriptione justificationis impii : *unde ex injusto fit justus, et ex inimico amicus,* etc. ubi pro termino *a quo* denotatur injustia peccati, *et cap.* 14. dicit pœnam æternam, seu debitum ejus simul cum culpa dimitti virtute Sacramenti in re aut voto. Idem colligitur passim *ex sess.* 14. *de Sacramento pœnitentiæ.*

SCHOLIUM.

Id quod est peccatum habituale posse deleri, alioquin prædestinatus lapsus in mortale, non posset beatificari ; hæc autem deletio regulariter fit per pœnam, vel per ei æquivalens. Probatur auctoritatibus adductis num. 2. ad oppositum, et ideo pœnitentia merito a Patribus vocatur secunda tabula post naufragium, ex Trident. sess. 6. c. 14. Vide Hieron. epist. 2. ad Demetriad.

De (b) secundo articulo dico, quod istud quod dictum est remanere post actum in peccatore, potest deleri, et quandoque deletur, juxta illud Symboli : *Remissionem peccatorum;* et Deus est remissivus peccatorum, et quandoque remittens peccata. Et hoc probatur sic, quia aliquando prædestinatus labitur in peccatum mortale, patet de David, Petro et Paulo, et quasi innumeris; non autem potest beatificari, ad quod principaliter ordinatur per prædestinationem, nisi deleto peccato, accipiendo peccatum modo prædicto, quia nullus beatificatur, remanens obligatus ad pœnam solvendam, quia vel simul solvendam, cum gloria, quod est impossibile, quia ad minus secundum dispositionem divinam, gloria illa et pœna quæcumque repugnant: vel post glorificationem solvendam, quod similiter est impossibile, quia Deus disposuit illam gloriam in quocumque finalem esse ita, quod non sequeretur aliqua pœna ; ergo oportet ante glorificationem remitti, vel deleri istam obligationem ad pœnam quandoque sustinendam. 8.

9. Ad deletionem peccati requiritur punitio, vel æquivalens

Secundo dico, quod non remittitur sine pœna vel æquivalente in acceptatione divina, quia per quodcumque peccatum offenditur Deus, sicut Scriptura satis clamat; offensa autem ejus, vel ira, (ut dictum est) est ejus *velle vindicare*, vel aliquid sufficiens ad placandum exigere; ergo posito quocumque peccato, Deus vult vindicare de peccante; sed velle vindicare, est velle punire; ergo post peccatum commissum ad ejus deletionem requiritur aliqua punitio, vel æquivalens in acceptatione divina.

Et licet culpa quæ tollitur, tollatur regulariter per pœnam, sicut obligatio ad aliquid tollitur per solutionem illius, et licet quandoque tollatur per aliud a pœna æquivalens in acceptatione divina, tamen regulariter per pœnam ordinatur, etsi non tollatur, et hoc est quod dicitur communiter, et accipitur a Boetio *lib. 4. de Consolatione Philosophiæ, Prosa* 4. quod pœna est ordinativa culpæ, ita quod non potest relinqui in universo aliqua culpa, cui non correspondeat pœna ordinativa. Et simpliciter melius est peccatorem non correctum esse in pœna quam sine pœna, quia in primo est aliquid boni, scilicet correspondentia justa pœnæ ad culpam, sed in secundo esset tantum malitia, scilicet culpa et impunita.

Quomodo pœna est ordinativa culpæ?

Sine pœnitentia et gratia, posset Deus absolute remittere peccatum.

Nec tamen intelligo quod hîc sit simpliciter necessitas, cujus oppositum includit contradictionem, quia ex quo non est idem essentialiter Deum remittere culpam, et punire eam, ut patebit *ex illa quæst. dist.* 16. de expulsione culpæ et infusione gratiæ, videtur quod Deus posset unum separare ab altero; sed de potentia ordinata ista est via universaliter præfixa a lege divina, ordinante scilicet peccatum puniri per pœnam, tanquam per proprium correspondens.

COMMENTARIUS.

40. Prima conclusio. Remissio peccati. Symbolum fidei.

(b) *De secundo articulo dico,* etc. Prima conclusio hujus § est, remitti illud, quod in peccatore manet post actum peccati; hæc est de fide ex illo Symboli Apostolorum: *Remissionem peccatorum.* Patet ex Scriptura, quæ passim hanc efficaciam tribuit conversioni peccatoris per pœnitentiam, et fidem formatam charitate. Ezechielis 18. *Quotiescumque ingemuerit peccator,* etc. *omnium iniquitatum ejus non recordabor,* etc. *convertimini ad me, et ego convertar ad vos,* Zachariæ. 4. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* Joannis. 20. *Memento unde excideris, et age pœnitentiam,* Apocalypsis. 1. *et* 2 *Si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem,* etc. 1. Joan. 2. *Convertimini filii revertentes, et sanabo aversiones vestras,* etc. Jeremiæ 3. *usque septuagies septies,* etc. Matth. 13. et universim in Scriptura nihil frequentius habetur, quam invitatio peccatorum ad pœnitentiam: *Non veni vocare justos, sed peccatores.* Patet ex Patribus, locis *supra* citatis in prologo hujus distinctionis, ex Lateranensi *de Summa Trinit. et fide Catholica,* Florent. *in Decreto unionis,* Trident. *sess.* 6. *locis citatis,* et *sess.* 14. *per totum.* Ratio autem Doctoris, suppositis iis quæ docet fides de electione Prædestinatorum, est convincens, ut patet in exemplis ab eo adductis de Petro, Paulo,

Concili Lateranen. Florent. Trident.

Davide, et multis aliis electis, qui in via lapsi sunt, et per pœnitentiam surrexerunt.

41. Secunda conclusio. Remittitur peccatum per pœnitentiam.

Secunda conclusio est, non tolli peccatum sine pœna, aut aliquo, quod æquivalet in acceptatione divina. Hæc etiam patet ex præmissis, unde concludit regulariter tolli per pœnam, quamvis per aliquid etiam æquivalens, ut contingit in remissione venialis, ut *infra dist.* 22. *quæst.* 1. dicetur; et mortale etiam per dilectionem perfectam et supernaturalem, quæ justificat, ut dicetur *infra*; et addit

Bona est punitio.

præterea melius esse ordinari peccatum per pœnam secundum justitiam, quam peccatum manere impunitum, loquendo simpliciter, quantum ad bonum justitiæ, providentiæ, et universi, licet peccatori quoad affectum commodi sit magis malum. Unde Augustinus Enchirid. cap. 27. *Melius autem judicavit de malis bene facere* (supple Deus) *quam mala nulla esse permittere,* etc. et de correptione et gratia, cap. 10. *Scivit ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis bene facere quam mala esse non sinere,* etc. Intelligit deinde dicta quantum ad potentiam ordinariam, non vero quantum ad absolutam, quia Deus potest remittere culpam absolute sine pœna, ut *infra* patebit *dist.* 16.

SCHOLIUM.

Peccatum deleri per pœnam, non qualemcumque, sed voluntariam. Et explicat varios modos voluntarii in pœna hujusmodi, docetque voluntatem esse causam totalem remotam tristitiæ, quæ est primaria pœna, hanc tamen esse involuntariam, voluntate commodi. Vide auctoritates citatas, num. 2. et Bellarm. 2. de pœn. a cap. 8. usque ad 12. et lib. 1. cap. 8. 9. 10.

10. Ad deletionem peccati quid requiratur

De (e) tertio articulo, primo videndum est de re; secundo de nomine. De re est ista conclusio, quod ad deletionem peccati regulariter requiritur pœna vel punitio voluntaria. Hoc probatur, quia per aliquam punitionem deletur peccatum, ut dictum est in secundo articulo, et per aliquam non deletur, ut patet de punitione damnatorum, et de illa pœna quæ statim sequitur culpam, juxta illud Augustini lib. de Confess. primo: *Jussisti Domine, et ita est, ut pœna sit sibi quisque peccator.* Non est autem ita probabilis differentia inter punitionem, qua deletur peccatum, et qua non deletur, sicut de voluntario et non voluntario; tum quia punitio damnatorum longe major est, et intensive et extensive, quam punitio viatoris, cujus peccatum deletur per punitionem, et per consequens majus et minus in intensione et extensione non facit differentiam inter punitionem delentem peccatum, et non delentem; tum quia ita videmus in offensis humanis, quod pœna vel displicentia voluntaria placat offensum, non autem omnino involuntaria, et cum murmure supportata vel suscepta; ergo rationabile est, si per aliquam pœnam debeat deleri offensa, et per aliquam non, et differentia quoad hoc non sit ita probabilis per aliquid, sicut per voluntarium et involuntarium, quod pœna voluntaria regulariter requiratur ad deletionem peccati.

Vide auctoritates citatas num. 2. et Bellarm. 2. de pœn. c. 8. et seq. et lib. 1. c. 8. 9. et 10. Cap. 12. Peccatum per pœnam voluntariam, non aliter remitti, regulariter. Dupliciter ordinatur culpa per pœnam.

Et tunc sequitur corollarium, quomodo dupliciter ordinatur culpa per pœnam; culpa enim manens ordinatur per pœnam concomitantem, sed involuntariam, et sic non deletur per eam; culpa

autem ordinata per pœnam voluntariam, deletur per eam.

Sed si quæras, quomodo aliqua pœna possit esse voluntaria, cum de ratione pœnæ sit esse involuntarium? quia sicut nullus peccat in eo quod non vult, ita nec punitur in eo quod vult.

11. Involuntarium quid sit. Voluntarium triplex.

Hæc difficultas prolixiorem requirit declarationem Ubi intelligendum est, quod involuntarium simpliciter est illud, contra quod voluntas simpliciter remurmurat, et per consequens, per oppositum *voluntarium* potest intelligi tripliciter: Uno modo contra quod non omnino voluntas remurmurat, sed patienter sustinet; secundo modo, quod voluntarie acceptat; tertio modo, quod voluntarie causat. Et hoc dupliciter, scilicet vel ut causa proxima partialis, et non intendens istum effectum, vel ut causa remota principalis, et intendens effectum, et sic habentur quatuor membra.

Quatuor modi voluntarii declarantur

Et patet hæc distinctio, quia in primis duobus modis tristitia est objectum tantummodo volitionis; in tertio est effectus tantum, et non objectum; in quarto objectum et etiam effectus, nisi aliquid impediat. Hæc membra statim declarabuntur. Patet etiam ordo, quia secundum addit super primum, quantum ad rationem *voluntarii,* et tertium super secundum, et quartum super tertium. Pœna etiam potest intelligi, vel quodcumque incommodum, sive disconveniens, et illud potest esse in homine in parte sensitiva, vel in corpore conjuncto actui animæ sensitivæ; vel potest esse primum disconveniens, quod est tristitia, quæ est ex parte intellectiva, quæ proprie et primo est pœna; de qua dicit Augustinus *de Civit. lib.* 14. *cap.* 15. quod *tristitia est dissensio animi ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt.*

Definitio tristitiæ ex August.

12. Patienter tolerare, scilicet negative, sed acceptare, dicit positivum. Quæ causent tristitiam.

Supposito ergo de pœnis exterioribus tanquam de manifestis, quomodo possunt esse voluntariæ quocumque istorum quatuor modorum *voluntarii,* de pœna ista prima, scilicet tristitia speciali, videamus. Patet, quod ipsa potest esse voluntaria, primo modo scilicet secundum *quid,* id est, patienter tolerata, quia malum incommodum, dum tamen non sit contra rectam rationem, potest non tantum absolute patienter, sed ordinate patienter sustineri. Potest etiam istud acceptari in ordine ad aliquem finem, ut dicit Augustinus lib. de Pœnitentia: *Peccator de peccato doleat, et de dolore gaudeat.*

Sed tertium, scilicet quomodo voluntas causat dolorem, vel tristitiam voluntarie, ut causa partialis, est difficilius. Ad quod dico, quod tristitia in aliqua voluntate causari naturaliter non potest, nisi a duabus causis concurrentibus, scilicet ex actuali nolitione alicujus existentiæ et actuali apprehensione illius existentiæ, juxta descriptionem tristitiæ præmissam ab Augustino; quidquid ergo est causa nolitionis, est causa partialis ipsius tristitiæ, licet non intendat per nolitionem, causare tristitiam, nec oportet intendere. Istæ autem duæ causæ quandocumque concurrunt, quantum est ex se,

causant tristitiam, sicut effectum naturaliter consequentem.

13. Ex isto tertio declaratur quartum,quia ex quo tristitia sequitur, ut effectus naturalis, nolitionem actualem alicujus, et considerationem actualem illius noliti, licet istæ duæ causæ mult ipliciterpossint concurrere, quia ex tot causis ex quot potest esse talis consideratio actualis in intellectu, et talis actualis nolitio in voluntate; tamen nihil unum potest esse causa tristitiæ, loquendo de naturali causatione, nisi possit esse causa concursus istorum duorum, quæ sunt causæ proximæ naturaliter necessariæ; hujusmodi autem causa communis potest esse voluntas ut imperans actum considerationis, et actum nolitionis ejusdem objecti, et hoc in ordine ad illum finem intentum, ut sequatur tristitia puniens; ergo voluntas præcipiens intellectui considerare aliquid ut actu existens, et voluntati nolle illud ut actu existens, causat tristitiam, tanquam una causa etiam intendens istum effectum, et hoc non ut proxima, quia non potest esse una causa sufficiens proxima; sed causat tristitiam, ut una causa remota, quia causa est proximarum causarum respectu tristitiæ et applicationis earum.

Voluntatem esse causam totalem remotam tristitiæ.

Sic ergo patet quomodo prima pœna, scilicet tristitia, potest esse summe voluntaria, et est a voluntate causata, non tantum sicut a causa partiali, sicut universaliter causatur a voluntate volente illud quod evenit, sed sicut a causa totali, remota tamen, applicante scilicet causas partiales proximas hujus effectus, et hoc in ordine ad talem effectum causandum.

Tunc ad argumentum illud: Omnis pœna est involuntaria; verum est secundum se comparando ad voluntatem sequentem affectionem commodi, tamen potest esse voluntaria voluntate antecedente, scilicet voluntaria applicatione causarum, ad quas sequitur. Potest etiam esse voluntaria voluntate justa acceptante, et hoc voluntate sequente affectionem justitiæ, quia sic acceptat quidquid habet ordinem ad per se volendum juste; ista autem tristitia potest esse ad aliquid per se juste volendum.

Pœna quomodo voluntaria et involuntaria.

COMMENTARIUS.

(c) *De tertio articulo*, etc. Dividitur hic articulus in duas partes principales, quarum prima agit de pœnitentia, qua est voluntaria; secunda de ejus actibus et nomine. Primo, docet pœnitentiam debere esse voluntariam, et sumit pœnitentiam pro ipsa pœna. Hanc differentiam convenire punitioni pœnitentiali, qua est satisfactio acceptata a Deo pro peccato, et qua distinguitur a pœna seu punitione damnatorum involuntaria, et quacumque alia, quam quis invitus patitur, docet esse primam et magis notam, per ordinem scilicet ad peccatorem, et ad satisfactionem acceptatam a Deo. Nam aliæ differentiæ intensionis non sunt primæ, neque potiores, quia in his excedit pœna involuntaria damnatorum, quæ tamen non acceptatur a Deo, neque delet peccatum. Et sic etiam aliæ pœnæ gravioris inflictæ propter peccatum excedunt punitionem pœnitentialem (ut patet in Antiocho, Hero-

42. Tertius articulus. De pœnitentiæ virtute. et ejus actibus. Debet esse voluntaria.

Hæc est prima, et magis nota differentia.

de, et aliis tam intensive quam extensive.

Probatio hujus differentiæ.

Patet autem hæc differentia, quia in omni opere satisfactorio aut meritorio supponitur pro fundamento bonitatis libertas, sine qua nequit esse bonum, aut satisfactorium; ut ergo pœna sit satisfactoria offensæ et injuriæ, ejusque deletiva, necessario requiritur libertas ad ipsam, ut sit bona, et consequenter satisfactoria seu deletiva peccati, quia necessario includit conversionem perfectam peccatoris ad Deum, et aversionem a malo, ut patet ex citatis in articulo secundo, et ex Tridentino sess. 6. cap. 5. *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos; libertatis,* inquit, *nostræ admonemur,* et patet deinceps *ead. sess. can.* 3. 4. *et* 5. quod longiori probatione non indiget, quia id pervium est ex Patribus et Scriptura in hac materia.

Trident.

43. Voluntarium quid sit? Voluntarium positive.

Sed si quæras quomodo aliqua pœna possit, etc. Respondet ex oppositione *voluntarii* et *involuntarii,* dicens hoc esse illud, contra quod simpliciter remurmurat voluntas. Intelligit *involuntarium* positive, et contra appetitum elicitum voluntatis; non autem ut est contra appetitum innatum, aut etiam ex habitu, de quo vide ipsum *in* 3. *dist.* 15. *de tristitia Christi.* Sumit etiam *voluntarium,* latius quam sumitur, et definitur a Philosopho 3. *Ethic. cap.* 1. et ab ipso Doctore *quodl.* 18. *responsione ad primum in* 3. *acceptione,* qua dicit respectum effectus ad causam, et convenit actui voluntatis interno vel externo. Hic autem sub *voluntario* comprehendit etiam objectum volitum ab ipsa voluntate, sive interpretative, sive positive, sive antecedenter, sive consequenter.

Sumitur late, ut extenditur ad volitum.

Ejus divisio Prima acceptio.

Hinc distinguit *voluntarium* primo, in id quod inest voluntate non repugnante, seu non remurmurante, id est, non habente dissensum inclinantem in contrarium, quod est sustinere patienter pœnam, quæ alioquin est contra appetitum innatum, tam voluntatis quam appetitus, cui condescendere nata est voluntas ex affectu commodi. Secundo sumit *voluntarium* pro eo quod est voluntatem acceptare pœnam; quæ acceptatio superaddit priori actum positivum complacentiæ. *Voluntarium* utroque modo sumptum dicit objectum volitum permissive aut positive. Tertio modo sumitur *voluntarium* in pœna, quatenus causatur a voluntate, ut causa proxima partiali. Quarto modo ut causatur voluntate tanquam a causa totali remota imperante et applicante causas proximas ejus, quæ sunt (ut dicit) apprehensio objecti disconvenientis, seu noliti, et præsentis, quod objectum fit disconveniens per nolitionem ipsam, qua est appetitus elicitus voluntatis in contrarium. *Voluntarium* utroque hoc modo dictum est voluntarium proprie dictum, et per modum effectus; duobus primis modis est volitum objectum, seu pœna, ut habet rationem objecti voluntarii.

Secunda acceptio

Tertia acceptio

Quarta acceptio.

44. Ordo horum ad invicem

Horum ordinem, qua posterius superaddit unum gradum voluntarii, alteri priori, egregie declarat in littera, tam in pœna corporali, quæ est secundum sensum, et dicitur dolor, quam in spirituali, quæ est tristitia, et pœna proprie dicta, ut spectat ad scopum hujus materiæ, quam definit ex Augustino in littera. Dicitur autem *dissensio animi,* id est, repugnantia voluntatis per appetitum elicitum, et fugam objecti per nolitionem ejus, *ab iis rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt,* etc. denotant causam illius dissensionis. Dissensio animi sumitur non pro volitione, sed pro ipsa passione, quæ ab Augustino distinguitur in eodem capite, in consensionem et dissensionem, ut respiciunt affectus animi, secundum quos patitur, ut conjungitur objecto volito vel nolito, in

Distinctio doloris, et tristitiæ.

Definitio tristitiæ. Explicatur.

Dicitur dissentio a causa.

quo per delectationem, et gaudium quiescit, aut per motum, aut tristitiam tanquam a repugnanti et disconvenienti offenditur, quæ offensio dicitur dissensio, sicut et quies per oppositum consensio, mutatis vocabulis ab actibus, a quibus proxime causantur, qui sunt consensus et dissensus.

Duobus modis est voluntaria.

Hæc autem tristitia seu pœna, potest esse voluntaria primo modo, quia ordinate tolerata, est voluntaria secundo modo, quia etiam acceptata positive per consensum voluntatis, quia, ut Auctor libri de vera et falsa pœnitentia, cap. 13. *Peccator de peccato doleat, et de dolore gaudeat,* etc. pro hac sententia citat Augustinum ex errore vulgari, qui est etiam Magistri in littera.

Liber de vera et falsa pœnitentiæ

45. Causa tristitiæ.

Sed tertium, scilicet voluntas, etc. docet tristitiam etiam esse voluntariam per modum effectus duobus modis *supra* declaratis, et modum quo causatur ipsa tristitia, ut patet ex littera, et jam tactum est *supra.* Hîc de se offert controversia de hac tristitia, quia aliqui dicunt esse vitalem actum, sed necessarium. Pro qua sententia facit D. Thomas 1. *p. quæst.* 64. *art.* 3. *in corpore, et ad tertium, et* 1. 2. *quæst.* 31. *art. et* 4. *in corpore, et q.* 22. *art.* 3. *in corpore, et aliis locis.* Cajetanus, Conradus, Medina *in præfatis locis,* Capreolus *in* 1. *dist.* 1. *quæst.* 1. *art.* 2. *concl.* 2. Vasquez 1. 2. *disp.* 14. *cap.* 2. et alii.

Controversia an sit actus elicitus? Sententia affirmativa.

Sententia negativa.

Contrarium docet hîc Doctor in littera, et universim docet de passionibus animi, ut de delectatione *in primo dist.* 1. *q.* 3. *dist.* 17. *quæst.* 1. *ad* 4. *in* 3. *dist.* 15. *in* 4. *infra dist.* 49. *quæst.* 4. *et* 7. quem sequuntur Mayron. et Bassolis, et reliqui nostræ scholæ ibidem. Cum Nominalibus tenet Audefacis *lib. de patria*, *quæst.* 3. Henricus *quæst.* 41. *quæst.* 8. *et* 9. *quæst.* 12. *quæst.* 9. *quæst.* 6. *q.* 32. Richardus *in primo. dist.* 1. *art.* 2. *quæst.* 1. Nemetius *cap.* 41. et plurimum favet D. Thomas 1. 2. *quæst.* 31. *art.* 1. *ad* 1. ubi asserit hanc : *delectatio est operatio,* non esse per essentiam, sed per causam ; et *quæst.* 32. *art.* 1. delectationem sequi ad operationem *q.* 33. *art.* 4. operationem perfici per delectationem, quam sententiam sequitur etiam *infra dist.* 49. *quæst.* 1. *art.* 4. Hæc controversia non est hujus loci, quia omnes concedunt tristitiam et delectationem fieri necessario, a quacumque fuit causa, neque spectare ad materiam virtutis aut vitii, nisi ut participat libertatem, ex suppositione actus alicujus per quem fiat volita, aut voluntaria. Hîc autem ex scopo dubii, quod *supra* et hîc movet Doctor, præcise quæritur, quomodo possit hæc tristitia essse voluntaria ? et declarat hos quatuor modos ejus, et respondet ad rationem dubitandi motam in contrarium.

Remissio controversiæ in proprium locum.

Scopus præsentis dubii.

Omnis pœna est involuntaria, etc. quod verum est, quantum est ex se, et secundum affectum commodi consequentem, potest tamen esse voluntaria secundum affectum justitiæ, et per voluntatem antecedentem. Duobus primis modis est voluntaria per voluntatem consequentem et acceptantem ; duobus aliis, nempe 3. et 4. modo est voluntaria voluntate antecedente et causante ipsam, vel proxime et partialiter, vel remote et totaliter.

Quomodo involuntaria tristitia, aut voluntaria?

46. Dubium de causis ejus.

Superest aliud dubium circa illud quod dicit, quod tristitia in voluntate nequeat naturaliter causari, nisi per nolitionem alicujus existentis, et apprehensionem ejus præsentis tanquam per causas concurrentes. Deinde has esse causas proximas ejus, quantum ad primum non videtur universaliter subsistere, quia sicut appetitus sensitivus habet objectum sibi conveniens aut disconveniens secluso actu elicito, et hoc ex natura rei, ita etiam voluntas

Prima ratio dubitandi ex appetitu innato.

habet aliquod objectum, verbi gratia, beatitudinem sibi convenientem ex appetitu innato; ergo perinde ex apprehensione hujus objecti præsentis sequetur delectatio in voluntate, et ex apprehensione pœnæ oppositæ tristitia, secluso aliquo actu elicito priore, et consequenter non requiritur semper in voluntate nolitio antecedens objecti ad hunc effectum.

Secunda ratio dubitandi ex alias assertis.

Contra secundum est, quod *in* 3. *d*. 15. *art*. 1. § Ulterius *de tristitia*, etc, dicit passionem hanc causari ab objecto nolito, ut apprehenditur præsens: *Tali*, inquit, *convenientia posita, puta per* velle *objecti, et disconvenientia per* nolle, et ita relationibus convenientis et disconvenientis concomitantibus relationes voliti et noliti, sequitur approximatio hujus objecti, scilicet apprehensio circa volitum vel nolitum; et ex hoc ultimo videtur sequi in voluntate passio ab ipso objecto sic præsente, scilicet gaudium, vel tristitia, etc.

47. Solutio et reconciliatio dictorum.

Respondetur Doctorem hic agere de tristitia, ut plerumque accidit in voluntate, et juxta definitionem præmissam Augustini, et prout est magis nota, et circa objectum indifferens, quod redditur voluntati disconveniens mediante ejus nolitione; unde *in* 3. *dist*. 15. admittit 1. § *Præter istum modum tristandi*, etc. etiam tristitiam in voluntate ex sola repugnantia appetitus innati responsione ad primum dubium, ut quando objectum est disconveniens simpliciter voluntati, ut privatio Beatitudinis, vel etiam appetitui sensitivo primo, et voluntati ex colligantia ad appetitum, ut ibidem determinat. Ex quo patet ad primum, nempe hic agere Doctorem de tristitia, ut est nobis manifestior, et plerumque in via contingit circa objecta indifferentia secundum specificationem. Si dicas peccatum non esse indifferens, respondetur esse indifferens ratione operis substrati, et etiam ex adjuncto, qua delendum est per pœnitentiam fructuosam, quæ repugnat appetitui commodi.

48. Solvitur secunda ratio.

Ad secundum pariter respondetur admittendo causam physicam ut distinguitur ab omni conditione posita et requisita ex parte subjecti esse objectum disconveniens in apprehensione, et sic intelligendus est in tertio loco citato. Cum hoc stat quod nolitio etiam concurrat aliquo modo in genere causæ efficientis, inquantum est dispositio subjecti, seu voluntatis in qua causatur tristitia; unde supra dist. 1. q. 5. § *Ad primam ergo quæstionem*, etc. asserit quod omnis dispositio necessitans ad formam, quæ non est ratio receptivi, sit quodammodo activa, ut ibidem probat de merito, de motu, de dispositione necessitante ad formam substantialem; talis autem est nolitio objecti, quia posita ipsa, et apprehensione ejusdem existentis necessitat ad tristitiam quantum est ex parte sua; et hoc modo in hac quæstione docet nolitionem objecti concurrere ut causam partialem respectu tristitiæ; hæc magis per se probantur *infra dist*. 49. Videat lector quæ ibi dicenda sunt, ad expositionem litteræ sufficiant dicta.

Qua ratione nolitio se habet ad tristitiam ut causa.

49. Timor species tristitiæ.

Addam tantum in confirmationem primi membri solutionis unam rationem ex Tridentino. Timor est species quædam tristitiæ proveniens ex fuga objecti, et in hoc differt a tristitia, quæ est pœna, quod una respiciat positionem futuram objecti, altera positionem ejus de præsenti; sed timor causatur in voluntate quandoque non præsupposito aliquo actu nolitionis objecti elicitæ, sed ex sola naturali disconvenientia ejus; ergo causatur per solam apprehensionem. Minor probatur ex Trident. *sess*. 6. *cap*. 6. timor divinæ justitiæ incussus peccatori est prima motio voluntatis ejus, et supponit tantum actum fidei, qua repræsentatur dicta justitia, et

Causatur ex apprehensione objecti. Trident.

pœna debita, et destinata peccato ex dicta ordinatione : *Dum peccatores*, inquit, *se esse intelligentes a divinæ justitiæ timore concutiuntur*, etc. *in spem eriguntur*, etc. ergo supponitur ad spem, dilectionem Dei, et odium peccati consequens, ut suo ordine declarat ibi Concilium, et *sess.* 14. *cap.* 4. ex metu gehennæ docet aliquando concipi attritionem fructuosam ; dato ergo quod passiones non sint actus eliciti, ut docet Doctor cum aliis citatis, sequitur aliquando causari secluso actu elicito voluntatis ; unde idem Tridentin. *sess.* 6. *can.* 3. ubi exprimit actus elicitos peccatoris, et necessitatem gratiæ, non facit mentionem timoris inter illos, comprehendendo dumtaxat actus fidei, spei, dilectionis et pœnitentiæ ; sed de hac difficultate alias agetur, quia longiorem discussionem exigit.

SCHOLIUM.

Sumit pœnitentiam quatuor modis. Primo pro actu voluntatis conjungente duas causas tristitiæ. Secundo, pro nolitione et apprehensione mali, quæ sunt causæ proximæ tristitiæ. Tertio,pro voluntaria acceptatione tristitiæ jam causatæ. Quarto, pro acceptatione ejusdem cum patientia, et gaudio. Docet *pœnitere* esse pœnam tenere ; et ponit alia quatuor per modum termini correspondentia prædictis quatuor causis, sed in his proprie ponit rationem pœnitentiæ, et sic quadrupliciter eam definit. Ait etiam pœnitentiam non esse ad hæc quatuor univocam, quia tertio et quarto modo non est tentio pœnæ causalis, sed objectiva et intentionalis, et sic pœna, ut terminat hos duos modos, est ens rationis, ut vero alios duos, ens reale.

14. Pœnitere, seu pœnitentia, quid significet, et quot modis sumatur ?

De (d) secunda conclusione hujus articuli, scilicet de vocabulo *pœnitentiæ*, dico quod sicut in punitione ista voluntaria convenit multa considerare ; primo quidem velle punire, quod est *velle* imperativum seu efficax conjungens causas proximas ipsius punitionis passivæ ; et secundo, nolle peccasse vel displicere, quod est causa partialis proxima pœnæ, licet non intendat pœnam illam ; et tertio, velle acceptare punitionem illam passivam jam inflictam ; quarto, patienter ferre punitionem. Et hæc quatuor sic breviter explicantur : Vindicare commissum ; Detestari commissum ; Acceptare pœnam inflictam ; Patienter ferre pœnam inflictam.

His quatuor correspondent alia quatuor ex parte termini volitionis, in quibus est idem materiale, scilicet *puniri*. Formalia autem quatuor superaddita, scilicet *volitum* a voluntate causante, a voluntate detestante, a voluntate acceptante, et a voluntate patienter ferente.

Patet autem, quod non est per se idem volitio aliqua prædicta, et ipsa punitio passiva, et ita nomen, quod per se significat volitionem, et connotat punitionem, non significabit univoce punitionem, connotando volitionem, et per consequens, si aliqua dictio significet per se punitionem volitam, et pœnæ volitionem, hoc erit æquivoce ; item, si significat istam quadruplicem volitionem, hoc erit æquivoce. Istis ergo octo posset imponi aliquod idem nomen æquivoce.

Sed faciendo vim in hoc nomine *pœnitere*, et sequendo auctoritatem et usum loquentium de hoc nomine, cum *pœnitere* sit pœnam tenere, secundum etymologiam nominis, et tenere pœnam importet acti- 15. Pœnitere est pœnam tenere, secundum August. de vera et falsa pœn. c. ult.

Quatuor definitiones pœnitentiæ

onem respectu pœnæ, non tantum passionem ipsius, ut inhærentis, proprie videtur significatum hujus vocabuli consistere in quatuor primis; et sic fit quadruplex definitio vel descriptio ejus, quod est *pœnitere*.

Prima est ista: *Pœnitere est vindicare peccatum a se commissum;* et patet quomodo est ibi *tenere pœnam,* quia applicare sibiipsi pœnam, est tenere eam; et istud potest intelligi, sive applicet, vel infligat pœnam in effectu vel affectu, quia vindicans non minus vindicat, etsi quandoque pœna non sequatur, propter defectum alicujus causæ secundæ, dum tamen ipse æque et juste intendat pœnam infligere.

Secunda descriptio est: *pœnitere est detestari vel odire peccatum a se commissum,* vel *displicentiam habere de hoc peccato a se commisso;* et patet quomodo est ibi *pœnam tenere,* quia in causa proxima partiali. Et istud potest intelligi de *nolle* vel *detestari,* vel displicentiam habere de hoc peccato, sub propria ratione, vel in generali simul de quocumque peccato, a se commisso, et iterum de displicentia formali vel virtuali. Et est displicentia virtualis quicumque actus voluntatis virtualiter includens illam displicentiam, sicut quodammodo causa includit effectum, licet effectus in se non causetur; sic cum omnis nolitio oriatur ex aliqua volitione, omnis displicentia seu nolitio peccati, licet formaliter non insit, potest virtualiter inesse in aliqua volitione, ad quam nata est consequi talis displicentia.

Quid displicentia virtualis peccati, stat in Dei amore.

Tertia descriptio; *Pœnitere est pœnam inflictam pro peccato suo commisso gratanter acceptare,* et patet quomodo hoc est pœnam tenere, sicut objectum tenere per actum voluntatis; et istud non potest intelligi de *acceptare* formaliter vel virtualiter, sed aliqua alia acceptatione, in qua ista includitur virtualiter, sicut volitio entis ad finem includitur in volitione finis.

16. Id est, acceptare pœnam inflictam per causas relatas, num. 13

Quarta descriptio est: *Pœnitere est pœnam sibi pro peccato suo inflictam patienter sufferre,* et patet, quomodo hoc est pœnam tenere, quia non abjicere remurmurando; unde et communiter dicitur in hoc sensu sustinere, id est, sub actione agentis infligentis se illi conformando tenere. Omnis punitio voluntaria continetur sub aliquo quatuor modorum pœnitentiæ; sed ad deletionem cujuslibet peccati mortalis actualis post Baptismum commissi, requiritur aliqua punitio voluntaria; ergo ad ejus deletionem requiritur pœnitentia dicta aliquo illorum quatuor modorum.

Aliquam pœnitentiam ex his quatuor requiri ad deletionem peccati.

COMMENTARIUS.

(d) *De secunda conclusione hujus articuli,* etc. In superiori § declaravit quatuor modos punitionis seu pœnæ voluntariæ, servato ordine quo proceditur ab imperfectiori ad perfectius, seu a minus ad magis voluntarium. In hoc § explicat quatuor actus correspondentes ex parte voluntatis, procedendo ab eo quod perfectius est, ad minus perfectum. Hi actus sunt vindicare peccatum commissum, detestari commissum, acceptare punitionem, patienter ferre punitionem. *Pœnitentia* est nomen æquivocum respectu punitionis, et actus eliciti, sumendo autem *pœnitentiam* juxta communem usum lo-

50. Secunda conclusio articuli.

Pœnitentiæ quatuor actus eliciti.

quendi, quod est pœnam tenere, supponit in recto pro actu elicito, et connotat punitionem; pœnitentia enim etymologia nominis a pœnæ tenentia dicitur.

Etymon nominis a pœnæ tenentia.

Erasmus, et quibus non sapit, sectatores ejus hæretici volunt pœnitentiam non *a pœna,* sed a *pone,* id est, *post, dici,* quasi *pone tenere,* quod est postea sapere, non patiendo, sed resipiscendo a culpa. Auctor lib. *de vera et falsa pœnitentia* dicit ab eo quod est *pœnam tenere* Hanc derivationem sequuntur Scholastici, et magis concordat, quia a pœna dicitur pœnitentia, quæ sine dolore esse nequit, ut ubique patet ex sacris litteris, idque proprietas vocabuli significat ex usu linguæ; unde Ausonius in Epigramma :

Rejiciuntur Novatores.

Sum Dea quæ facti, non factique exigo pœnam
Nempe ut pœniteat, sic Methanæa vocor.

Pœnitentia ergo est dolor punientis peccata, quæ dolet commissa; quamvis Novatores admittant esse dolorem quemdam, vocant tamen indolentiam seu resipiscentiam, et sic ubique vertunt ubi occurrit in sacris litteris pœnitentiæ nomen.

51. Subdit ergo Doctor juxta præmissam acceptionem pœnitentiæ, quatuor ejus descriptiones. Prima est: *Pœnitere est vindicare peccatum commissum in se.* Hæc descriptio quadrat illi, quam tradit Auctor lib. de vera et falsa pœnitentia cap. 8. *Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse,* etc. et cap. 19. *Pœnitere est pœnam tenere, ut semper puniat se in ulciscendo, quod commisit peccando, etc.* Ille ergo pœnam tenet, qui semper punit quod commisisse dolet, etc. Augustinus in lib. 50. hom. ultima, cap. 9. *Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ legis Decalogus continet, et de quibus Apostolus : quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequuntur; in hac ergo pœnitentia, majorem quisque in se severitatem debet exercere, ut a seipso judicatur, non judicetur a Domino, sicut idem Apostolus ait : si enim nosmetipsos judicaremus, a Domino non utique judicaremur, ad Galat.* 5. etc. Nyssenus orat. in eos qui durius et acerbius alios judicant : *Quid enim est aliud pœnitentia nisi dissolutio, et eversio præteritorum, quæ vel in re vel cogitatione sunt admissa.*

Prima descriptio pœnitentiæ Auctor lib. de vera et falsa pœnitentia.

Augustin.

Nyssen.

52. Secunda descriptio: *Pœnitere est detestari vel odire peccatum a se commissum,* etc. hæc descriptio est Pœnitentiæ secundo modo sumptæ. Hæc acceptio pœnitentiæ est frequens in Sanctis Patribus et Conciliis, ac etiam Scriptura; et patet ex Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. *et* 14. et *sess.* 14. *cap.* 1. *et* 4. ubi definit hunc dolorem seu contritionem, quod sit animi dolor ac detestatio de peccato commisso, etc.

Secunda descriptio pœnitentiæ Trident.

Tertia descriptio est, *pœnam inflictam pro peccato suo commisso gratanter acceptare;* hæc patet ex illo Augustini citato supra: *Peccator de peccato doleat, et de dolore gaudeat.* Tridentinum sess. 14. cap. 1. *Tantam,* inquit, *Dei offensam cum peccati odio, et pio animi dolore detestarentur;* quæ ultima verba denotant hanc voluntariam acceptionem pœnæ.

Tertia descriptio. Augustin. Trident.

Quarta: *Pœnitere est pœnam sibi pro peccato suo inflictam patienter sufferre;* utraque hæc descriptio et acceptio pœnitentiæ magis proprie extenditur ad acceptationem et tolerantiam operum pœnalium satisfactionis. De utraque Tridentin. sess. 14. cap. 9. *Docet denique tantam esse divinæ munificentiæ largitatem, ut non solum pœnis sponte a nobis, pro vindicando peccato, susceptis* (hic sumitur pœnitentia quæ describitur tertia acceptione) *aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis; sed etiam tem-*

Quarta descriptio.

Trident.

poralibus flagellis a Deo inflictis, et a nobis patienter toleratis, etc. *satisfacere valeamus.*

Concludit tandem Doctor omnem punitionem voluntariam contineri sub aliquo dictorum modorum; ad deletionem autem peccati mortalis post Baptismum commissi requiri punitionem voluntariam, ergo aliquem ex dictis quatuor modis puniendi peccatum. Major patet, quia nequit punitio esse voluntaria, nisi qua est volita per modum objecti, vel qua est voluntaria per modum effectus. Nequit etiam esse voluntaria, nisi voluntate antecedente aut subsequente; requiritur enim ut imputetur voluntati alter horum modorum, et consequenter ut habeat rationem satisfactionis præscriptæ a lege. Si priori modo est volita, vel hoc sustinendo patienter pœnam, per conformitatem voluntatis ad agens quod infligit pœnam, vel ulterius acceptando gratanter ipsam pœnam, et sic habentur duo modi ultimi pœnitentiæ, per voluntatem subsequentem et conformantem se agenti superiori et extrinseco. Si autem per modum effectus est volita punitio; vel ergo ut respicit causam remotam vel proximam, ex parte voluntatis, quia aliud non requiritur ad punitionem voluntariam, et sic habentur duo modi pœnitendi, priores, et voluntas antecedens; ergo nequit dari alius aliquis modus pœnitendi, qui in prædictis non includitur.

53. Ad deletionem peccati aliqua dictarum requiritur.

Sufficientia, et numerus dictorum modorum colligitur.

Minor probatur ex Augustino in libro de continentia, cap. 6. *Nullus debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcumque, et si longe minorem, quam debeat, solverit pœnam, ita enim impertitur a Deo largitas misericordiæ, ut non relinquatur etiam justitia disciplina*, etc. Patet etiam ex articulo secundo et locis ibidem citatis.

Augustin. Necessitas pœnæ.

Ex his patet quid dicendum sit ad censuram Suarez *disput.* 3. *sect.* 4. in corollario, seu censura hujus opinionis et divisionis traditæ a Doctore tam hic quam in quæstione sequenti; dicit enim hanc distinctionem nulla ratione, aut methodo datam esse, nescio quid ipsi sit methodus aut ratio. Doctor autem methodum scientiæ est secutus, qua divisio termini æquivoci supponitur ante definitionem; ex vulgari modo loquendi tam Patrum quam Scripturæ, pœnitentia dicitur non solum actus voluntatis, sed pœna etiam voluntaria per modum satisfactionis præscriptæ pro peccato. Unde Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. dicit contritionem esse detestationem et dolorem, etc. quæ duo idem in prædicta sectione sumit pro diversis actibus, quorum unus sit liber, alius necessarius; nos autem secundum dicimus esse pœnam, seu tristitiam et passionem, et non actum elicitum, ut bene Doctor in hac quæstione. Quod etiam brevitatis gratia hic omittimus probandum et remittendum in suum locum. Et idem Tridentin. etiam *cap.* 1. copulat odium peccati, et pium animi dolorem tanquam diversa; recte ergo Doctor docet primum necessario punitionem et pœnam esse voluntarias, deinde quatuor modos, quibus pœna voluntaria esse possit; deinde quatuor modos reciproce, quibus voluntas pœnam respiciat, aut respicere possit. Deinde, sumendo argumentum ex etymologia nominis secundum methodum, docet pro quo supponat pœnitentia in recto secundum usum communem vocis, nempe supponere pro actu voluntatis, ut connotat punitionem propter peccatum voluntariam, aut volitam, per ipsum actum; quatuor mox modos ejus explicatos describit seorsim suo ordine, et declarat descriptiones singulas, tandem concludit intentum; non est ergo quod reprehendatur methodus.

54. Objectio Suarez.

Solvitur et sustinetur methodus Doctoris.

Trident.

Idem.

Ratio ordinis, et methodi optima, et secundum scientiam.

Pro quo supponat pœnitentia in recto.

Doctrina autem ejus sustinebitur in quæstione sequenti, quam male præfatus Auctor interpretatur, impugnans eam, qua dicit secundum actum pœnitentiæ non esse specialis virtutis, de quo ibidem agetur, quoniam et ipse admittit non esse specialis virtutis, quia dicit esse posse pœnitentiæ aut charitatis. Et hæc impugnatio ejus contra Doctorem statuit sententiam,quam impugnat, quia si displicentia peccati valeat ad remissionem ejus, sive concipiatur ex motivo charitatis, sive ex motivo ipsius pœnitentiæ; ergo non requiritur ut illa displicentia ex motivo peculiari unius virtutis tantum eliciatur.

Retorquetur ratio adversarii.

55. Gabriel. Vasquez. Circa numerum horum actuum Gabriel sequitur Doctorem, et Vasquez 3. *part. quæst.* 75. *art.* 2. *dub. unico, in fine,* nisi quod putet non esse necessarium multiplicare tot actus, nam patienter ferre pœnam, est eam velle facere, et postquam facta est, in ipsa delectari, quod est libenter eam acceptare. Cæterum hunc actum ferendi pœnam patienter, *supra* probavimus ex Tridentino esse diversum, quamvis enim in pœna voluntarie assumpta, aut imposita a Sacerdote, possit salvari id quod dicit Vasquez, tamen in iis pœnis, quas Deus infligit independenter a voluntate et acceptatione peccatoris, invenitur quartus ille actus, qui est potius sustinentiæ voluntariæ, quam acceptationis, cum, ut dixi, velit, nolit peccator, in pœnam peccati infligitur. Talis fuit pœnitentia Mauritii Imperatoris, quem Deus per Phocam invasorem Imperii castigavit; talis est plurium aliorum, quos Deus ob peccata sua visitat in hac vita, ut sic eruditi purgentur.

SCHOLIUM.

Explicat quæ et qualis pœnitentia requiratur ad peccati deletionem regulariter, et quomodo amor Dei et volitio martyrii sine formali pœnitentia quandoque sufficiunt; ita Vega 6. Trident. c. 36. 37. Vide Bellarm. de Bapt. c. 6. et Henriq. lib. 2. c. 34. § 1. et c. *Cum Marthæ*, de celebr. Miss. ait etiam de potentia absoluta non esse necessariam pœnitentiam ad tollendum peccatum; ita communis. Richard. dist. 15. art. 1. quæst. 7. Gabr. hîc, quæst. 1. art. 1. 2. Med. *C. de pœn.* tract. 1. quæst. 7. contra C. Thom. 3. part. quæst. 86. art. 2.

Ex (e) his ad solutionem quæstionis arguitur breviter sic : Ad deletionem culpæ mortalis post Baptismum commissæ requiritur punitio voluntaria, vel voluntas punitionis; sed neutrum istorum potest esse sine pœnitentia; ergo, etc. Prima propositio est probata in secundo articulo et in principio istius tertii articuli; secunda patet ex secunda parte istius articuli. 17.

Ex ista ratione patere potest quomodo conclusio, in qua stat solutio quæstionis, debeat intelligi, scilicet quod pœnitentia requiritur ad deletionem peccati, etc. non enim intelligitur, nisi de pœnitentia actuali, id est, actu pœnitendi, qui est pœnæ tenentia (ut ita loquar) actualis; nec de illo actu intelligitur, nisi indistincte accipiendo ad quodcumque quatuor prædictorum. An autem oportet istum actum esse rectum seu virtuosum, vel non, et etiam formatum, vel non, de hoc in sequenti quæstione.

Intelligitur etiam conclusio de *requiri* non simpliciter necessario, cujus oppositum includit contradictionem, quia posset Deus remittere sine omni actu illius, cui remittitur, sed nec de *requiri* necessario supposito actu hominis cui

Peccatum posse remitti de absoluta

potentia, sine ulla pœnitentia.

remittit; posset enim Deus remittere per aliquem motum ferventem dilectionis in Deum absque quocumque quatuor prædictorum actuum sub propria ratione, utpote in actu fervoris ad martyrium statim sustinendum, ubi forte non esset cogitatio de aliquo peccato mortali prius commisso, nec per consequens aliquod *pœnitere* prædictum, et hoc formaliter, licet virtualiter in illo motu esset *pœnitere*, juxta secundam significationem.

18. Et istud probatur, quia nullus excluditur a regno cœlorum, qui facit illud quod simpliciter est necessarium; sed est possibile aliquem usque ad instans *A*, existentem in peccato mortali ab instanti *A*, necessitari ad toto corde insistendum circa actus distrahentes a cogitatione de peccato commisso, utpote statim exposito martyrio arctissimo. Et propter hoc dictum est in conclusione, quod requiritur ad hoc, ut peccatum mortale regulariter deleatur, quia dicitur regulariter fieri, quod fit secundum regulas determinatas a sapientia divina, quarum hæc est una: Quod peccatum commissum non deleatur sine displicentia de peccato commisso, quæ apparet multum rationabilis, quia sicut peccatum avertit a fine, et convertit ad creaturam, ita rationabile est, quod non deleatur, nisi per motum oppositum avertentem a peccato, sive a creatura, ut circa illam fuit peccatum, et convertentem ad Deum. Ad hoc autem, quod est displicere de peccato commisso, possunt reduci alia tria mem-

Martyrium posset delere peccatum sine pœnitentia formali.

Pœnitentia avertit a creatura, et convertit ad Deum, sicut peccatum e contra.

bra ejus, quod est *punire*. Speciales autem conditiones, qualiter actus pœnitendi vel puniendi requiratur ad peccati deletionem, an ut dispositio prævia, an ut concomitans, patebit in proxima quæstione.

Ad (f) argumenta. Ad primum, 19. patet ex primo articulo. Ad secundum, non probat, nisi de potentia absoluta Dei. et hoc concessum est in secundo articulo principali. Sed si arguas, quod de potentia ordinata potest remittere sine pœna, sicut et homo iratus, respondeo, remissio ejus non est per mutationem voluntatis ejus, quia voluntas ejus, et in se, et in actu volendi tam absoluta, quam inquantum transit super objectum, permanet uniformis, et per consequens, si in æternitate vult aliquem puniendum esse pro aliquo tempore, vult illum semper puniendum pro illo tempore, nisi aliquid in creatura mutetur; non sic autem de voluntate hominis irati, quæ mutatur quantum ad actum volendi et nolendi.

Ad arg. 1. et 2.

Ad tertium de pœnitentia damnatorum, dico, ut prius dictum est ibi, quia vere non pœnitent, quia nec pœnam tenent, cum non sit ibi voluntarium, sed remurmuratio. Sed ad hoc, quod dicitur de Juda, respondeo, quod non quicumque actus pœnitendi sufficit ad deletionem peccati, ut patebit ex sequenti quæstione; sed oportet quod sit actus ordinatus, et maxime ex circumstantia finis, quæ prima est inter circumstantias actus moralis; Judas autem non pœnituit cum ista circumstantia, id est, ex dilectione Dei.

Ad 3. Pœnitentiam deletivam peccati oportet esse ex dilectione Dei. Trid. sess. 6. cap. 6.

Ad 4.

Ad ultimum patebit aliqualiter ex quæstione sequenti, quis actus pœnitendi vel puniendi sit dispositio prævia ad deletionem peccati, et quis formaliter requisitus in quo deletur peccatum; et ille secundus est tantum bonum, quantum malum est peccatum, quia malum peccati consistit in aversione a fine; ergo et bonum reductivum consistit in conversione ad finem; ita autem perfecte convertit in Deum actus conversionis, sicut avertit actus peccati. Sicut autem non est in secundo actu realiter bonitas intensive infinita, ita nec in actu peccati malitia intensive infinita, quia non est major malitia quam bonum, quod privat; non privat autem bonum ab actu, nisi quod natum esset inesse actui; actui autem, cum sit quid finitum, non est natum inesse bonum nisi finitum. Est ergo præcise infinita, et malitia in peccato, et bonitas in actu opposito propter infinitatem ipsius objecti a quo peccatum avertit, et ad quod actus bonus convertit; et hoc non est nisi infinitas participata, vel magis secundum *dici* in ipso actu propter infinitatem realem, et simpliciter in ipso objecto.

Peccatum non esse infinitæ malitiæ.

COMMENTARIUS.

56. (e) *Ex his ad solutionem quæstionis arguitur*, etc. Argumentum est, quod proxime explicuimus; et patet ex dictis *art.* 2. *et* 3. limitat conclusionem positam, ut intelligatur regulariter, et de potentia ordinaria, quia Deus posset infundere justitiam, de potentia absoluta, sine omni actu peccatoris, ut patet cap. *Cum Marthæ;* et præterea, sicut dat gratiam vocationis immerenti, posset etiam dare justitiam sanctificantem, ut sanctificavit aliquos in utero. Contra hanc limitationem tenet Sotus *in* 4 *dist.* 15. *quæst.* 1. *et* 2. et plures disciPuli D. Thomæ 1. 2. *quæst.* 113. *art.* 2. ibique videtur ipsius D. Thomæ. Richardus *in* 4. *dist.* 1. *art.* 6. *dist.* 17. *quæst.* 1. Durandus *ibid.* Vasquez 1. 2. *disp.* 106. Conclusionem Doctoris sequitur Occham *in* 4. *quæst.* 8. *dub.* 1. Gabriel *in hac dist. quæst.* 1. *art.* 1. *et* 2. Medina *C. de pœnitentia, tractatu* 1. *quæst.* 7. *et* 12. Suarez 3. *p. tom.* 4. *disp.* 9. *sect.* 2. *et lib.* 7. *de gratia, cap.* 21. *et* 23. Contraria autem sententia non cohæret suis principiis, ut videbimus; in eo ergo versatur, ut sine aliquo actu peccatoris non remitti asserat posse ejus peccatum, quia requiritur de eo pœnitentia, aut formalis, aut saltem virtualis in casu, non solum de potentia ordinaria, sed absoluta.

Sine potentia potest Deus justificare de potentia absoluta.

Controversia circa idem.

Sententia negans.

57. Probatur tamen ad hominem, gratia et peccatum opponuntur ex natura rei secundum adversarios, ergo infusa gratia tolli potest peccatum; sed infundi potest gratia sine actu peccatoris, ut constat in infantibus, ergo. Secundo, quicumque actus antecedens infusionem gratiæ habet tantum rationem dispositionis congruæ ex ordinatione divina, alioquin si ex natura rei requireretur, sequeretur non posse infundi infantibus justitiam sine tali dispositione; sed quod requiritur ex præcisa ordinatione divina de potentia absoluta potest tolli, ergo, etc. Tertio, justificatio, ut definit Tridentinum, includit de facto remissionem peccati, et infusionem gratiæ, seu renovationem interioris hominis; sed neutrum horum consistit in actu peccatoris, quia remittere peccatum præcise convenit Deo, sicut et infundere gratis justitiam; ergo sine actu peccatoris salvari potest tota ratio justificationis.

Probatio conclusionis ex repugnantia gratiæ ad peccatum. Dispositio ad gratiam ex institutione divina, non ex natura rei est.

Justificatio sine actu peccatoris a Deo potest dari. Sine merito datur.

Quarto, si esset aliqua connexio actus prioris ad justitiam, esset in ratione meriti aut satisfactionis; non meriti obligantis Deum, quia alioquin justificationem mererentur peccatores, et non fieret illa gratis, contra Trident. c. 8. sess. 6. Non satisfactionis, quia potest Deus non exigere talem satisfactionem, sicut non punit de facto peccata damnatorum, potest etiam remittere satisfactionem omnem peccatori; ergo, etc. Dices ad hæc, quod voluntas sit per peccatum aversa a Deo, ac proinde donec convertatur per actum proprium, non esse capacem effectus gratiæ; debet ergo retractare actum priorem, ad hoc ut sit capax effectus gratiæ. Contra, hoc ipso quod voluntas cessat ab actu peccandi, non est per actum aversa, hoc est, actualiter, sed tantum est sub peccato habituali, quod non est ipsi liberum, nisi in antecedente actu, qui præteriit, neque etiam virtualiter aversa, quia non habet aliquem actum necessario, cum quo peccatum habet connexionem, tanquam cum priore; ergo nihil habet nunc, cujus ratione dicitur aversa, præter solum habituale; sed totum hoc excluditur a gratia habituali, ergo.

Potest Deus remittere satisfactionem, et peccatum sine illa.

58. Quinta ratio. Non repugnat divinæ misericordiæ.

Præterea, remissio peccati hoc modo non repugnat divinæ misericordiæ et liberalitati, ex qua sola habetur talis remissio et gratis ex Tridentini loco proxime citato, etiam sub conditione operis, quia *neque fides, ut ait, neque opera, ipsam justificationis gratiam promerentur,* etc. et loquitur de iis, quæ antecedunt justificationem per modum dispositionis, de quibus egit *cap.* 7. *et* 6. ergo si justificatio fiat gratis, etiam illa quæ est de lege cum conditione operis, a fortiori esset gratis, si absque conditione operis fieret. Neque derogaret etiam justitiæ divinæ consequenter, quia hæc remissio de facto non fit ex motivo, vel secundum medium ejus, eo modo, sicut retribuuntur merita justorum; posset ergo stare etiam actus quicumque antecedens peccatoris sine remissione peccati remissio, sine tali actu, qui neque formaliter ipsi opponitur physice, neque moraliter per modum satisfactionis aut meriti proprie dicti, sed præcise de congruo, et ut subest misericordiæ et liberalitati divinæ, quæ gratis justificat per remissionem peccati, imo etiam de facto attritio stat cum peccato, ergo neque hæc necessitas fundatur in causis intrinsecis aut extrinsecis, ita ut non subsit potentiæ Dei absolutæ.

Non justitiæ talis remissio.

Justificatio gratis fit.

Præterea, pro quocumque tempore unum contrariorum inest pro eodem, in sensu divisivo, inesse potest aliud; sed peccatum est contrarium gratiæ, etiam ex natura rei, secundum adversarios, ergo pro eodem tempore, quo inest, potest inesse gratiæ, alioquin non essent contra, neque opponerentur circa idem. 59.

Sexta ratio. Ex natura contrariorum.

Præterea, peccatum habituale et gratia ex seipsis secluso extrinseco opponuntur, secundum adversarios, quia habituale est privatio gratiæ secundum ipsos, ut visum *est art.* 10. *quæst. præced.* ergo si subjectum est capax unius, est capax alterius secluso extrinseco. Per hoc patet ad primam rationem adversariorum, quæ in substantia cum dicta responsione cohæret. Secunda ratio est, maculam habitualem esse quid morale, ac proinde non tolli per formam physicam gratiæ, ad quod facile est respondere ex nostris principiis; si tamen argumentum concluderet intentum, probaret idem etiam de actu tertio. Argumentatur Sotus, quia impossibile est Deum remittere peccatum homini, nisi diligendo ipsum; diligere non potest nisi dignum; dignus autem solum fit per conversionem ejus, qui alioquin est aversus. Respondetur, transeat major, et ne-

Septima ratio. Ex oppositione privativa.

Solvuntur. Fundamenta opposita.

gatur minor, quia potest eum justificare, et consequenter dignum facere dilectione, infundendo habitum gratiæ, sine ullo actu peccatoris positivo.

60. Posse etiam justificari sine formali dolore.

Tangit præterea Doctor aliam limitationem, nempe posse Deum dare justificationem, supposita sola dilectione Dei super omnia, verbi gratia, ad martyrium rapto, sine dolore expresso et formali de peccato, ad quod tum non advertit, hominem non justificari sine formali et expressa pœnitentia, etiam in casu, docet Cano *in relectione de pœnitentia* 3. *p.* Petrus a Soto *de instit. Sacerd. sect.* 4. Major *in* 4. *dist.* 14. *quæst. conclus.* 4. *et* 5.

Negant alii. Canus.

Explicatur casus.

Casus communiter proponitur : si aliquis haberet contritionem virtualem, hoc est, actum charitatis perfectum, verbi gratia, quando rapitur ad martyrium oblitus alicujus peccati quod habet, an talis dilectio sufficienter eum disponeret sine expresso dolore, quem habere nequit sine memoria sui peccati.

Error Lutheri.

Error fuit Lutheri, pœnitentiam veram consistere in nova vita et cessatione a peccatis, non autem dolorem requiri anteactæ vitæ, qui efficit hominem magis hypocritam. Ita Castro v. *Pœnitentia*, Vega *lib.* 13. *in Trident. c.* 7. Roffens. *art.* 6. *et* 7. Damnatur in specie per Concil. Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. *et can.* 5. Hic error impugnatur *art.* 2. qui est contra conclusionem hujus.

61. Conclusio. Dilectio in casu justificationis.

Conclusio Doctoris. Sola dilectio in tali casu, sufficienter disponit ad justificationem, quem sequitur ibidem Gabriel, Navar. *in Sum. cap.* 1. *n.* 30. Joan. de Medina *C. de pœnitentia quæst.* 2. Major *in* 4. *dist.* 12. *quæst.* 1. *concl.* 4. *et* 5. Vasquez 3. *p. quæst.* 86. *art.* 2. *dubio* 1. estque magis communis. Magis supponitur conclusio ex perfectione actus charitatis, quam probatur ; probari tamen potest ex Paulo 1. ad Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* ; ergo prodest martyrium, quod intendit Paulus, si charitas adest, ac proinde justificaret. Secundo, dolor expressus acceptatur, quia est ex motivo charitatis; ergo actus ipse charitatis a fortiori acceptatur. Dices inde sequi nunquam requiri dolorem expressum, respondetur falsum assumi, quia repugnat stare perfectam charitatem cum consideratione peccati, quin habeatur dolor de peccato, qua offensa Dei est. Accedit deinde Deum exigere pœnitentiam in pœnam peccati ordinarie, et supposita ejus cognitione. Ex hoc patet ad rationem Cani.

Probatio.

Locus a contrariis. Perfectio charitas.

62. Objectio.

Objicit enim primo necessariam esse pœnitentiam necessitate medii, sicut fidem explicitam Christi ; sed sine hac nemo potest salvari; ergo neque peccator adultus sine illa reconciliari. Respondet Vasquez diversam esse rationem, quia, inquit, pœnitentia ex natura rei est medium ad salutem necessarium, fides est tantum medium ex institutione divina. Hæc distinctio magis est ad oppositum, quia quod ex natura rei est medium, habet majorem connexionem cum fine, quam medium ex instituto. Sed his omissis respondetur pœnitentiam esse medium ad salutem ordinarium, in casu autem sufficere virtualem, seu dilectionem formalem ; huic enim tribuitur remissio peccati in Scriptura sacra : *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Charitas operit multitudinem peccatorum*, 1. Petri 4. quod saltem in casu debet verificari.

Responsio Vasquez.

Pœnitentia medium ad salutem regulare. Remissio charitati tribuitur.

63. Secunda objectio.

Objiciunt secundo, martyrium in hæretico et schismatico non remittit peccatum, nisi prius fidei aggregetur ; ergo idem dicendum de quovis peccato, nisi adsit pœnitentia formalis. Respondetur uniformiter, si habeat dilectionem perfectam

cum sui peccati oblivione, justificatur in martyrio, memorans peccatum tenetur de eo dolere, neque veram dilectionem habet sine tali dolore ; casus autem in hæretico non contingit practice, si vere est hæreticus, quia nequit moraliter sui status oblivisci, dato tamen casu, haberet pœnitentiam virtualem hæresis, et justificaretur per martyrium, et profiteretur ipso actu fidem veram, quamvis Ecclesia non approbaret tale martyrium, donec constaret de dispositione ejus, quia multi ex pertinacia sui erroris sæpe occumbunt. Suppositio autem non subsistit, ut dixi, si est vere hæreticus, id est, pertinax voluntate, et non ignorans invincibiliter, quia nisi convertatur, non patitur pro fide ut martyr.

64. Tertia objectio.

Objcies tertio : actus dilectionis, vel ideo sufficit sine formali pœnitentia, quia ex natura sua habet repugnantiam ad peccatum per modum formæ, vel quia ex voluntate divina acceptatur, ut meritum de congruo. Si primum, ergo formaliter justificat ; si secundum, ergo semper disponit sufficienter, et sic non est fingendus casus, cum illa sit vera et ordinaria dispositio, quæ ex voluntate divina talis est.

Solutio. Charitas dispositio convertens peccatorem

Respondetur, esse dispositionem ex divina voluntate, sicut et pœnitentia, cujus efficacia desumitur ex radice charitatis, quando est perfecta, sed nunquam est cum consideratione et memoria peccati, quin adsit etiam pœnitentia in viatore, et in tali casu uterque actus disponit peccatorem.

65. Tertia difficultas. An sufficiat attritio sola cum martyrio. Casus excluditur.

Ex his evacuatur controversia, quæ frequens est apud modernos, utrum scilicet habenti memoriam peccati permanentis, sufficiat attritio sola cum martyrio ad justificationem. Affirmat Suarez *tom.* 3. *disp.* 24. *sect.* 3. *conclus.* 2. quem sequitur Faventinus *in hac distinctione*. Respondeo casum non subsistere, quia offerre vitam pro Christo nequit esse sine maxima gratia et assistentia Dei, et consequenter sine charitate perfectissima in actu secundo, qua diligit Deum super omnia, quia *majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Hoc dato, charitas perfecta in eo gradu, nequit consistere sine detestatione perfectissima peccati; quantum enim movetur in finem voluntas, tantum recedit a peccato, et offensa Dei cognita ; ergo non stat voluntas efficax et perfecta moriendi pro Christo, quin detestetur peccatum perfecto dolore contritionis.

Charitas perfecta non cohæret cum sola attritione

66. Secunda conclusio. Teneri ad contritionem æstimatam. Ad confessionem etiam, si adesset confessarius. Charitas cum contemptu legis non consistit. Sententia Doctoris.

Dico secundo, dato casu, eum teneri ex præcepto ad contritionem saltem æstimatam, quia tenetur ad medium ordinarium, quod est vel Sacramentum vel contritio cum voto Sacramenti ; imo, si adesset copia confitendi, teneretur ad Sacramentum ex præcepto, quia media lege præscripta adhibenda semper sunt, quando fieri potest ; neque stat charitas actualis perfecta conjungens fini sine adimpletione legis, vel cum aversione, vel contemptu ejus actuali, aut physice loquendo, aut moraliter. Et hanc esse sententiam Doctoris patet ex littera, quia in eo casu implicat conditionem oblivionis peccati ; et supra dist. 4. quæst. 6. *respons. ad secundum,* dicit Martyrem, si post pœnas maneat viator, teneri ad suscipiendum Baptismum, quod perinde in proposito dici debet si prævideat mortem inferendam per martyrium, et se offert occasio confitendi peccatum. Neque contra hoc facit quod Sancti patres asserunt de prærogativa martyrii, quia martyrium supponit dispositionem requisitam, neque est medium per se ordinatum ad deletionem peccati, neque tollit necessitatem medii quod competit Baptismo et Pœnitentiæ, licet ex perfectione actus, antecedente legitima disposi-

Martyrium non derogat mediis ordinariis, et necessariis.

tione et bona fide, deleat peccatum, quia est consummatio charitatis in via, ultimo disponens ad consummationem ejus in patria. Ex hoc autem ipsi magis competit delere peccatum per accidens, quam per se, tanquam medium ad hoc institutum, quia martyrium adulti supponit per se charitatem perfectam, et fidem per dilectionem operantem, quæ justificat, ex Apostolo; in adultis proinde ex dispositione præfata supponit consummatio martyrii justitiam; in aliis, qui non sunt compotes sui, habetur justificatio, ut *supra* vidimus de Innocentibus, per gratiam quam recipiunt per martyrium.

Martyrii efficacia.

67. Neque hinc nego in adultis martyrium conferre gratiam ex opere operato propriam, sed nego illam esse primam gratiam, aut martyrium ordinari ad dandam primam gratiam per se, sed simpliciter effectus ejus est dare gratiam consummatam, seu in termino, cum quo incompatibile est peccatum. Hinc dixi per accidens delere peccatum, aut illud supponere, et per se tantum dare gratiam in termino, id est, ut est ultima dispositio ad gloriam, et necessitans ad eam ex prærogativa et acceptatione ipsi annexa, ex quo etiam habet delere omnem pœnam, quæ impedit gloriam, si alicui fuit obnoxius martyr; si ergo martyrium non determinat statum peccati, sed magis in adultis statum justitiæ, non est dicendum per se delere peccatum, sed per accidens, eo modo quo alias diximus sacramenta vivorum, ut Eucharistiam, antecedente bona fide, delere peccatum. Vide quæ dicta sunt distinctione nona.

Dat gratiam in termino.

Delet pœnam.

Dare primam gratiam per accidens.

68. Dices, effectus martyrii est dare gratiam in termino, id est, ut est dispositio necessitans ad gloriam; ergo habet ex efficacia sua delere peccatum, et pœnam per se, quæ non compatiuntur cum gratia in termino. Respondetur, negando consequentiam, quia ad hunc effectum sufficit, ut deleat per accidens, si insit; nam cum in adulto supponat fidem et charitatem actualem perfectam, qua quis offert vitam pro Christo, et acceptat martyrium, et supponat etiam media ordinaria delendi peccati, vel in re, vel in voto, supponit etiam justificationem. In aliis ut in infantibus, quamvis non supponat justitiam, per accidens delet peccatum dando ipsis justitiam, quæ incompatibilis est cum peccato, neque requiritur, ut per se deleat peccatum ad hoc ut salvetur efficacia ejus ex opere operato (tenendo sic agere ex speciali acceptatione divina), nam alias in adultis peccatoribus non esset medium necessarium pœnitentia, si martyrium ex opere operato per se deleret peccatum, nam ordinatis pluribus mediis, quorum quodlibet seorsim est efficax, et non in virtute alterius nullum est simpliciter necessarium, nam ex ratione sua particulari alterutrum sufficit per se ad effectum, et sic quodlibet seorsim non habet necessitatem medii, ut patet in omnibus, et exemplum esse potest de Circumcisione et Baptismo, ut erant media concurrentia delendi peccati originalis ante mortem Christi, neutrum erat medium per se necessarium, sed sufficiens, ut *supra* dictum est.

Martyrii ergo effectus est dare gratiam in termino, seu necessitantem ad gloriam; huic per accidens accidit ex statu subjecti habere peccatum, aut pœnam, quæ per ipsam deleatur. Qui voluerit plura videre circa hæc, et varias et incertas opiniones, legat modernos in materia de Baptismo sanguinis; hæc in præsentiarum sufficiunt, quantum ad præsens institutum.

(f) *Ad argumenta. Ad primum,* etc. 69.
Notanda est illa differentia, quam statuit inter voluntatem divinam et humanam quantum ad modum operandi de lege or-

dinaria et regulari, quia voluntas ordinaria Dei, et lex statuta ejus ab æterno, et nequit mutari, quia non est in Deo mutatio, aut vicissitudinis obumbratio; et transit voluntas eadem absoluta et informis super objecto secundum determinatas circumstantias, quibus manentibus, manet etiam voluntas ipsa uniformis et absoluta respectu objecti; objectum autem si mutetur in se, pro alio tempore, jam non comprehenditur sub priori voluntate determinata Dei, quæ alligata est objecto tantum, ut subest his circumstantiis, in aliis autem aliter terminatur ad objectum, qua mutatum est; sic ergo in ipsa voluntate non est ulla mutatio, sed in objecto.

Voluntas ordinaria Dei, et immutata.

Mutatur tantum extrinsece.

Voluntas intrinsece mutatur.

Voluntas autem humana, quia non est objecti aliter et aliter, nisi per sui mutationem, qua transit de actu in actum diversum. Ideo in tempore regulariter mutatur, quia nequit objectum aliter se habere ad hanc voluntatem, nisi ipsa etiam aliter se habeat ad objectum, quantum ad oppositas conditiones utriusque. Ad tertium et quartum patet ex littera, et magis responsio elucidabitur in quæstione sequenti, etc,

Superest tantum illam difficultas de infinitate peccati, et proportione ejus ad actum perfectum conversionis seu pœnitentiæ, quæ difficultas aliis in locis sæpius tractatur, et infra suo loco de satisfactione distinctione sequenti quæstione prima. Hîc autem in responsione ad ultimum dicit, in ratione boni et mali, proportionari quantum ad commensurationem desumptam ex præcisa ratione actus, inquantum actus est, quia tantum bonum in conversione reperitur, quanto privat actus malus. Conversio etiam peccatoris perfecta per pœnitentiam ponit satisfactionem lato modo lege præscriptam quamvis non mereatur simpliciter remissionem peccati ex justitia, aut justificationem, sed ut dispositio congrua, ut Doctor in sequenti quæstione docet, et patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 8. quia justificatio peccatoris fit sine merito, et gratis divina misericordia, supposita ejus conversione.

Conversio commensuratur peccato in ratione actus.

QUÆSTIO II.

Utrum actus pœnitendi requisitus ad deletionem peccati mortalis sit actus alicujus virtutis?

Alens. 4. *p. q.* 54. *membr.* 1. *per* 4. *art.* D. Bonavent. *hîc* 1. *part. art.* 1. *q.* 1. *et* 2. Richard. *art.* 1. *quæst.* 1. *et* 2. *et art.* 2. *quæst.* 1. D. Thom. *quæst.* 1. *art.* 1. *et* 3. *part. quæst.* 85. *art.* 2. Suarez 4. *tom. disp.* 3. *per totum, et disp.* 7. *sect.* 1. *et* 2.

Secundo quæro, utrum actus pœnitendi requisitus ad deletionem peccati mortalis sit actus alicujus virtutis? Quod non, quia *passionibus non laudamur,* 2. Ethic. Actus autem virtutis laudabilis est, ex eodem 2. *pœnitere* autem est passio quædam, sicut et ipsa punitio, quam includit. 1. Argum. Cap. 5.

Item, actus virtutis est voluntarius, quia electivus, *ex* 2. *Ethic.* sed pœnitentia est involuntaria; nihil enim est pœnale, nisi quod est contra voluntatem, et tunc ut prius. Argum. Cap. 6.

Item, virtutes fuissent in statu innocentiæ, et remanebunt in patria, quia natura remanebit perfecta, et fuisset tunc perfecta, cujus naturæ sunt illæ virtutes; sed nec in innocentia, nec in patria potest esse pœnitentia, quia nec aliquod malum de quo habeatur punitio voluntaria; ergo, etc. Argum.

Item, si *pœnitere* esset actus vir- Argum.

tutis, non esset alterius potentiæ quam voluntatis, patet inductive; sed non est aliquod *velle*, quia respectu mali; nec *nolle*, nisi hoc quod est nolle peccasse. Sed iste non est actus virtutis, quia nec electivus, nam electio non est respectu impossibilis; præteritum autem non fuisse, est impossibile Cap. 3. Deo, ex 6. Ethic. *Hoc solo privatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt.*

Argum. 5. Item, aut est actus virtutis acquisitæ, aut infusæ; non primo modo, quia acquisita potest manere cum peccato mortali, et actus ejus; actus autem pœnitentiæ virtutis, non, quia delet mortale; nec infusæ, patet per inductionem de fide, spe et charitate, et etiam per probationem communem, quia quælibet virtus infusa et actus ejus habet immediate Deum pro objecto; non sic ille actus, sed peccatum; ergo, etc.

Oppositum per Magistrum in littera patet.

SCHOLIUM.

Pœnitere esse actum seu medium actus virtutis, et pœnitentem esse ministrum Dei ad vindicandum in seipsum, pro peccatis commissis contra Dei legem.

2. In (a) ista quæstione primo oportet videre, quomodo *punire* possit esse actus virtutis, et hoc secundum quemlibet istorum quatuor modorum, qui positi sunt *in quæst. præced. art.* 3. et cujus virtutis; Secundo, an aliquis istorum actuum requiratur, ut actus virtutis, et ideo indistincte tractandum est in utroque articulo de quatuor, quia *ex quæst. præced.* non habetur quin quodcumque istorum sufficiat.

Primus (b) articulus istorum duorum habet conclusiones quatuor, juxta scilicet quatuor significationes et rationes pœnitentiæ, prius tactas de pœnitentia. Juxta primam significationem, prima conclusio est hæc: (c) *Pœnitere* potest esse actus virtutis medium, quia potest esse actus conformis rectæ rationi. Hoc probatur, quia secundum rectam rationem quilibet legislator vindicat trangressionem legis; unde et Philosophus *in fin.* 10. *Ethic.* post doctrinam de vitiis et virtutibus statim introduxit legem positivam, tanquam ultricem vitiorum, et præmiatricem virtutum, patet *in fine* 10. *Ethic.* Sed si legislator recta ratione vindicat, minister recta ratione exequitur, quia universaliter rectitudo in actu subministrationis est ex conformitate ejus ad agens cui subministrat; ergo secundum rectam rationem potest aliquis, ut minister Legislatoris, vindicare peccatum commissum contra legem, et hoc in illum, in quem est sibi commissum vindicare, quia alias non est subministrans. Sed unicuique commissum est esse ministrum Dei ferentis legem suam ad vindicandum in seipsum pro peccatis, quæ commisit; *pœnitere* autem primo modo dicit sic vindicare in seipsum; *tenere* enim quando non additur dativus exprimens cui teneatur, significat quod sibi ipsi tenenti teneatur. Hoc patet ex communi sermone. Ideo Deus, licet puniat peccatorem, non dicitur pœnitere, quia non sibi, sed alteri pœnam in-

[Margin: Conclus. 1. Pœnitere esse medium actus virtutis. Cap. ult.]

[Margin: Pœnitens est executor legis Dei de pœnitentia.]

fligit, sed sibi ipsi infligens dicitur pœnitere, id est, sibi pœnam applicando tenere.

Quantum ergo ad hanc conclusionem, non dico quod *pœnitere* primo modo semper sit actus virtutis, id est, elicitus a virtute, sed virtutis, id est, natus elici a virtute, vel generare virtutem, quia conformis rectæ rationi, et in hoc est bonitas moralis actus humani; accidit tamen quantum ad per se rationem bonitatis moralis, quod sit a virtute generata, vel virtutem generans, ut dictum est *lib.* 3. *d.* 33. *et* 34.

COMMENTARIUS.

1. Divisio, et ordo quæstionis. (a) *In ista quæstione,* etc. Distribuit hanc in duos articulos; quorum primus est : an Pœnitentia, prout extenditur ad quatuor acceptiones ejus præmissas *in præcedenti quæstione art.* 3. sit actus virtutis? Secundus articulus, an aliquis istorum requiratur ut actus virtutis ?

2. Articulus primus. (b) *Primus articulus continet quatuor conclusiones,* etc. Agit nempe suo ordine ad scopum quæsiti, de quatuor actibus seu acceptionibus pœnitentiæ, juxta ordinem ultimo loco dispositum. Continet quatuor conclusiones. Prima acceptio est, qua est actus efficax puniendi peccatum, seu vindicandi, quod est velle vindicare, et juxta hanc acceptionem est prima conclusio.

3. Actus vindicandi peccatum est actus virtutis. (c) *Pœnitere est actus virtutis.* Hanc docet Magister *in hac dist.* et omnes Doctores citati ad titulum quæstionis. Optime probatur in littera a Doctore, et confirmatur ratione Theologica ; actus pœnitentiæ, de qua loquimur, pœnitentiæ, inquam, fructuosæ, est ex gratia, et nequit fieri viribus naturæ, ut patet ex Arausicano *cap.* 4. Trident. *sess.* 6. *cap.* 5. *can.* 3. *sess.* 14. *cap.* 4. quæ veritas ubique sustinetur ab Augustino et Patribus contra Pelagianos. Sed gratia non confertur, nisi ut tribuat vires libero arbitrio ad bonum justitiæ et virtutis, ut patet similiter ex iisdem Conciliis et anterioribus Tridentin. *sess.* 6. *per totum*, Araus. *cap.* 7. 8. 9. 10. ergo actus pœnitentiæ est actus virtutis. Est ex gratia. Arausic. Triden. Gratia datur ad justitiam.

Secundo, pœnitentia præparat et disponit voluntatem ad justificationem, ex Tridentino iisdem in locis ; non est peccatum, ut definitur contra Novatores *sess.* 6. *can.* 7. 8. per eam convertitur peccator ad Deum, et avertitur a peccato, non necessitate, sed voluntate, ; ergo est actus virtutis, nam omnis honestas virtutis in eo principaliter versatur, ut creatura rationalis sit subjecta voluntati divinæ, ipsique conformis in operando, quia est regula objectiva mediante lege rectificans rationem, ut regulam proximam operandi bonum honestum, ergo, etc. Secunda ratio. Disponit ad justitiam. Triden. Honestas in conformitate ad regulam.

4. Tertia ratio. Ex præcepto. Tertio, de pœnitentia est præceptum, ut infra suo loco dicetur ; est ergo laudabilis, quod soli virtuti convenit, *secundo Ethic.* ordinat peccatum secundum pœnam lege præscriptam ; ergo est actus virtutis. Admonet autem Doctor sub fine hujus paragraphi se intelligere actum virtutis, non qui elicitur ab habitu virtutis, quod Philosophi nonnunquam requirunt ad constituendum sapientiem et juxtum, sed intelligit actum, qui natus est elici secundum inclinationem habitus, et ex quo nata est virtus generari, et merito, quia nempe ad perfectionem ullam actus non facit, ut procedat ab habitu, cæteris uniformiter se habentibus, neque misericordiæ divinæ et fragilitati humanæ congruebat, ut actus tantum, qui procederet ab habitu, esset dispositio ad remissionem peccati, ideo Deus habet rationem operum, quibus statuit præmium et pœnam, non Actus bonus est qui secundum inclinationem virtutis.

habitus, in quo nec meremur, neque demeremur.

SCHOLIUM.

Explicatis quinque, quæ reperiuntur in pœnitente, concludit primo pœnitentiam esse actum virtutis specialis. Secundo, non esse actum virtutis intellectualis. Tertio, non esse actum virtutis appetitivæ ordinantis ad se, sed ad alterum, et sic contineri sub justitia.

Secunda (d) inquisitio est, cujus virtutis sit ille actus pœnitere secundum primam significationem hujus vocabuli *pœnitere*. Ad cujus declarationem sciendum, quod *pœnitere* requirit præcognitionem distinctam ejus, de quo pœnitet secundum istum intellectum. Ubi dico, quod ista se habent per ordinem, imperare causarum proximarum partialium tristitiæ conjunctionem, et ipsæ causæ partiales conjunctæ, quæ sunt effectus proximus illius imperii ; et ultra sequitur effectus remotus hujus imperii, ipsa scilicet tristitia ; postea potest sequi complacentia tristitiæ, quæ est actus voluntatis habens tristitiam pro objecto : et tandem gaudium de tristitia secundum illud Augustini : *Peccator de peccato doleat, et de dolore gaudeat.* Patet distinctio illorum, primi quidem, scilicet imperii a causis proximis tristitiæ, sicut causæ principalis, et remotæ a causa secundaria et propinqua. Secundi a tertio, sicut causæ ab effectu, et actionis a passione. Tertii a quarto, sicut objecti ab actione. Quarti a quinto, sicut objecti a passione appetitiva de illo objecto.

In pœnitente 5. reperiri.

Lib. de pœnitentia.

4. Dico ergo, quod omnium istorum quinque nihil est vindicare per se, nisi primum, scilicet ipsum *velle* imperativum. Probatur, quia in vindicante inferiori et superiori, vel saltem in quocumque vindicante immediate idem peccatum, sub eadem ratione, et sub eisdem circumstantiis vindicandi, potest esse actus vindicandi ejusdem rationis ; sed in vindicante in seipsum, et in alium secundum rectam rationem hinc inde, non potest esse aliquid uniforme præter primum istorum ; ergo, etc.

Hoc posset probari a posteriori, quia illæ actiones pertinentes ad secundum, possunt esse a causis quantumcumque indeterminatis, sed juste vindicare non. Sed istud non curo, quia declaratio arguendo statim ex prioribus ostendetur. Sufficiat ergo hîc habere, quod possibile est invenire aliquem actum priorem causis proximis tristitiæ, et conjungentem illas causas, sicut declaratum est articulo ultimo quæstionis præcedentis, et per consequens ille actus præcedit tristitiam, ac per hoc complacentiam, et multo magis gaudium de tristitia. Illum primum actum possibilem voco *vindicare,* sive pœnam infligere pro commisso, et per consequens habemus distinctam rationem ejus, quod est pœnitere secundum primam significationem nominis.

Hoc supposito sit hæc conclusio : *Pœnitere* est actus specialis virtutis. Probatur, quia ille actus natus est habere speciale objectum, et speciales circumstantias

Conclus. 2. Pœnitentiam esse virtutem specialem.

ordinatas ; objectum, peccatum vindicabile ; circumstantias quæ conveniunt actui ut recte tendenti in tale objectum, scilicet finem, modum et hujusmodi.

5. Conclus. 3. Pœnitentiam non esse virtutem intellectualem.

Ulterius in speciali sit hæc conclusio : *Pœnitere* non est actus alicujus virtutis intellectualis. Patet statim, quia est actus appetitus, ut appetitus, quia imperare intellectui, ut consideret, et voluntati ut detestetur, ut dictum est in præcedenti solutione, hoc *imperare* non convenit nisi appetitui vel voluntati ; neque enim aliqua vis sensitiva potest imperare intellectui et voluntati, et conjungere eos in actibus suis; neque intellectus sibi et voluntati; sed sola voluntas sibi et intellectui, juxta illud Augustini de Trinitate: *Voluntas copulat parentem cum prole.* Hoc quantum ad intellectum ; quantum ad voluntatem, voluntas imperat sibi.

Lib. 11. c. 3. et lib. 13. c. 27.

Hæc etiam conclusio iterum patet, quia virtus intellectualis dicit verum esse, vel non verum esse, sive in speculandis, sive in agendis ; hæc autem inclinat ad sic agendum, non autem ad dictandum sic esse agendum ; est ergo actus virtutis intellectualis, sed appetitivæ.

Conclus. 4. Pœnitentiam non esse actum virtutis ad se.

Sequitur alia conclusio, quod non est appetitivæ virtutis ordinantis ad seipsum, cujusmodi sunt temperantia et fortitudo ; ergo virtutis ordinantis ad alterum, cujusmodi est justitia. Hoc argumentum tenet, supponendo illam famosam virtutum appetitivarum distinctionem, quod ad duo genera omnino reducantur. Antecedens probatur, quia actum istum vindicandi potest aliquis eodem modo secundum rationem rectam, exercere in alterum, sicut in seipsum ; si etiam exerceat in seipsum, non exercet in se, nisi ut in alterum, quia non exercet in se, nisi inquantum sibi committitur a legislatore in istum reum vindicare .Sed accidit, quod iste cui committitur, ut ministro judicis, sit iste reus, quia eodem modo exercet secundum rectam rationem ministri in reum, si esset omnino alius in persona ; ergo ista virtus, cujus natus est esse iste actus, continetur sub justitia, prout in generali dicitur justitia omnis virtus ordinativa ad alterum, vel quasi ad alterum ; nec obstat quod ille in actu isto ordinatur ad seipsum, quia non ad se, nisi ut alterum, ut scilicet minister judicis in reum contra legem, in quem commissa est sibi auctoritas a judice.

COMMENTARIUS.

(d) *Secunda inquisitio est,* etc. Hic recapitulat superius dicta quoad acceptiones pœnitentiæ (supponendo cognitionem distinctam ejus, de quo quis pœnitet) ut est velle vindicare, displicere de peccato, tristitia sequens, acceptare punitionem, eamdem patienter sustinere. Hos actus diversos esse probat ex diversitate objecti, et ordine eorum inter se. 5. Quartus actus pœnitentiæ in genere

Prima ergo conclusio hujus § est *illos actus esse diversos.* Prima conclusio.

Secunda conclusio : *Vindicare per se solum convenit primo actui,* etc. Intelligitur hæc exclusiva respective tam ad reliquos actus, quam etiam ad formale Secunda conclusio.

Sensus conclusionis.

motivum eorum, in hoc sensu quod reliqui actus, licet elici possint etiam ex motivo formali vindicandi, præter ultimum, tamen possunt etiam haberi ex alio motivo diverso ; primus autem actus ex solo motivo vindicandi, seu justitiæ vindicativæ.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio : *Pœnitere hoc modo sumptum est actus specialis virtutis.*

Quarta conclusio.

Quarta conclusio : *Non est virtutis intellectualis, sed appetitivæ.*

Quinta conclusio.

Quinta conclusio : *Non est appetitivæ ordinantis ad seipsum*, etc. ad medium rectæ rationis, quod respicit temperantia et fortitudo, et species sub his contentæ : *Sed ad medium rei, seu justitiæ ordinantis ad alterum.* Singulis conclusionibus suas probationes subjungit Doctor, quæ claræ sunt.

6. Variæ sent. de actu pœnitentiæ

Alii varie senserunt in hac materia. Altissiodorensis *lib.* 4. *sum. tract.* 6. *quæst.* 3. Major *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. *dub.* 1. affirmant esse generalem virtutem non per prædicationem, ut vocant, sed quatenus cujuscumque virtutis sit detestari peccatum contra se commissum. Eam sententiam Albertus, D. Bonaventura, Alensis insinuant tanquam aliorum. Canus *in relect, de pœnitentia, prima part. quæst* 2. et Soto *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. *art.* 3. eam attribuit nostro Doctori ; Joannes de Medina videtur eam probabilem censere *eod. de pœnitentia tract.* 1. *quæst.* 1.

Impugnatio aliorum contra prædictas conclusiones.

Contra primam conclusionem Doctoris insurgit Sotus *in hac dist. quæst.* 2. *art.* 3. et Suarez *disp.* 3. *sect* 4. Primo, quod actus illos inutiliter multiplicaverit. Contra secundam urgent, quod displicentiam de peccato excluserit a virtute pœnitentiæ qui est proprius et principalis actus ejus ; secundarius vero velle vindicare. Hæc est opinio D. Thomæ 3. *p. quæst.* 85. *art.* 2. quem sequuntur ejus discipuli, et D. Bonaventura *in* 4. *in hac dist. quæst.* 3. asserentes pœnitentiam consistere in ipsa peccati detestatione, odio et displicentia seu fuga ; velle vero vindicare esse effectum hujus displicentiæ, quatenus est voluntas assumendi satisfactionem per opus externum impositum a Sacerdote. Doctor contra dicit detestationem peccati non esse actum proprium pœnitentiæ, hoc est, ita ut non possit esse alterius virtutis ; esse vero effectum actus proprii pœnitentiæ, qui est velle vindicare, et imperantis ex motivo vindicandi displicentiam et fugam peccati ex quocumque motivo ordinato hujus aut illius virtutis elicitur.

Sent. D. Thomæ, et aliorum.

7. Defenditur prima conclusio.

His positis quoad explicationem controversiæ, conclusionem primam supra probavimus in *quæstione præcedenti, articulo* 3. et hunc ordinem actuum, et numerum recte assignatum esse a Doctore. Ulterius probatur distinctio eorum in littera ad ipso Doctore, et bene, ex diversitate objectorum, et ordine actuum inter se. Secundo probatur eadem distinctio quoad duos primos actus, in quibus major est controversia cum adversariis, qui putant esse posse unum, et eumdem actum in re. Contra, velle vindicare peccatum ad ponendum æqualitatem inter Deum offensum, et peccatorem, est actus prosecutionis ; detestatio et fuga peccati, seu odium propter offensam Dei, est actus fugæ ; ergo non sunt unus et idem actus. Patet consequentia, quia fuga et prosecutio ejusdem etiam objecti physice distinguuntur, sicut amor et odium. Antecedens probatur, imperare pœnam applicatis causis, seu etiam desiderare, non est fuga ejus, sed volitio, quia non vult eam abesse, sed adesse ; odium autem est actus fugientis a peccato, quo volumus abesse peccatum.

Prosecutio et fuga, amor et odium diversi actus.

Secundo, voluntas finis et medii sunt

8\. Secunda ratio. Voluntas finis, et medii diversa. Evasio.

diversæ ; sed vindicare peccatum est voluntas finis, nempe satisfaciendi injuriæ per pœnam ; detestari vero peccatum est medium seu ipsa pœna ; ergo non sunt unus et idem actus. Dices detestari peccatum includere voluntatem vindicandi, nam qui detestatur, vult abesse peccatum efficaciter. Contra, potest contingere detestatio peccati sine voluntate vindicante ; ergo, etc. Probatur antecedens, quia perfecta detestatio peccati potest provenire ex motivo charitatis, spei, timoris, virtutis oppositæ ipsi peccato, gratitudinis, Religionis, et sic de reliquis ; sed in his non includitur motivum formale et expressum pœnitentiæ, quod est justitiæ, aut ponendi æqualitem, sicut neque in motivo charitatis includitur motivum formale temperantiæ aut gratitudinis, aut quodcumque aliud in specie, ex quo detestari possit peccatum ; ergo non coincidunt.

Impugnatio. Detestatio peccati ex variis motivis fit.

Responsio. Impugnatur.

Dices includere virtute saltem. Contra, quia quæritur de voluntate formali et expressa vindicandi, an coincidat semper cum detestatione peccati. Deinde retorquetur ad oppositum responsio ; si tantum virtute detestatio peccati includit voluntatem vindicandi, ergo posita hac in suo *esse* formali et expresso, distinguitur tanquam actus diversus, sicut effectus a causa, nam quod virtute tantum in alio est, non est ipsum formaliter. Præterea actus perfectæ charitatis Dei includit virtute contritionem peccati, seu detestationem ejus ; contritio propositum emendationis, et votum Sacramenti. Certum autem est hos actus in suo *esse* formali et expressso diversos esse ; ergo similiter in proposito.

Effectus et causa non coincidunt.

Contritio est diversa a charitate imperante.

9\. Contradicentia in assertione.

Imo quod amplius est, sibi contradicunt qui affirmant velle vindicare peccatum esse effectum secundarium pœnitentiæ, primarium vero detestari ipsum, ut Suarez. Certum enim est *primarium* et *secundarium* de eodem actu non dici, quæ indicant *prius* et *posterius ;* ejusdem enim ad seipsum nullus est ordo, neque ad aliud, seu ad eamdem causam alius et alius, cum repugnet aliam et aliam habere dependentiam in una et eadem causalitate ; sed hoc clarius in sequentibus probabitur.

Alii actus præmissi distinguuntur.

De aliis actibus acceptationis et sufferentiæ pœnæ, conclusio patet, quia pœna acceptari potest ex quocumque motivo quis detestetur peccatum. Deinde, acceptare pœnam respicit pro objecto ipsum dolorem ; ergo non coincidunt ; sufferentia autem est actus patientiæ, ut per se constat, deinde utraque voluntas supponit pœnam, sive interior sit, sive exterior, quia nihil acceptatur nisi quod est.

10\. Actus proprius pœnitentiæ.

Secunda conclusio : *Detestatio seu odium peccati, seu nolle peccasse, quæ synonyma sunt, non est actus semper proprius elicitus pœnitentiæ, sed velle vindicare peccatum ; detestatio vero est actus imperatus supponens voluntatem vindicandi peccati.* Hæc connexa sunt impugnatione et fundamentis, quæ ad unam conclusionem licet diversa reducuntur, ne ad idem sæpius recurratur.

Prima probatio. Pœnitent est speciali virtus.

Probatur conclusio primo : Pœnitentia est specialis virtus ; ergo actus ejus elicitus ex objecto talis est, ut nequeat elici ex alia virtute. Totum hoc concedunt adversarii, sed detestatio peccati potest elici a quacumque virtute, cui peccatum in genere aut specie repugnat ; ergo non est actus proprius pœnitentiæ. Probat subsumptum Doctor, quia ejusdem virtutis est prosequi bonum, et fugere a malo, seu contrarium detestari, et in eo displicere ; sed cujus est displicere de aliquo, ejusdem est de eodem dolere, si adsit, et applicetur ; ergo cujuscumque virtutis ex proprio motivo est dolere et detestari peccatum.

Ejusder virtutis est prosequi et fuger

Totum etiam concedunt adversarii, et

11. D. Thom. Differentia inter dolorem charitatis, et pœnitentiæ per ipsum.

speciatim D. Thomas *art. 2. ad primum,* admittens dolere de peccato, quatenus est esse charitatis; dolere vero de peccato delendo, quatenus est offensa Dei, est actus specialis pœnitentiæ, qui alteri non convenit, et sic communiter ejus discipuli per eamdem distinctionem respondent. Contra, dolere de peccato, ut præterito, est actus charitatis; ergo etiam dolere de eodem, ut præsente, est charitatis. Probatur consequentia, quod peccatum sit sive præteritum, sive præsens, non determinat motivum aliquod charitatis, neque variat, quia detestatur peccatum, qua peccatum est ex motivo divini amoris, sive autem præteritum, sive præsens, manet idem, et ejusdem malitiæ, et ejusdem offensæ, et quod nunc est offensa, fuit offensa; imo nunc ideo est offensa, quia fuit vera offensa pro eo tempore quo habuit suum *inesse;* ergo si charitatis est dolere de præterito, ejusdem est dolere de præsenti et vice versa, de pœnitentia.

Impugnatur. Charitas dolet de peccato, tam præterito, quam permanente.

Responsio. Impugnatur.

Dices, charitatem non respicere peccatum sub ratione offensæ, sicut pœnitentia. Contra, repugnat charitatem dolere de peccato, nisi sub ratione offensæ; ergo, etc. Probatur antecedens, eatenus dolet charitas de peccato, quatenus est contrarium suo objecto, id est, ultimo fini, et Deo; sed præcise est contrarium in ratione offensæ, ergo, etc. Probatur consequentia, eatenus est offensa, quatenus tollit amicitiam, vel quatenus est aversio ab ultimo fine, et conversio ad creaturam; sed hæc duo specificant motivum formale charitatis, ergo charitas non aliter fertur in peccatum, nisi ut offensa Dei est.

Charitas est de peccato ut est offensa.

Quid sit offensa?

12. Confirmatio ex motivo doloris offensa.

Confirmatur, ejus virtutis est detestari peccatum sub formali ratione offensæ divinæ, seu contrarietatis ad Deum, cujus est operari circa ipsum Deum immediate, sicut ejusdem est amare Deum, ac reliqua, quatenus in Deum referuntur sub hac formalitate, sed ad charitatem hoc spectat, quæ est virtus Theologica, non vero ad pœnitentiam, aut aliam virtutem moralem; ergo offensa Dei non specificat motivum pœnitentiæ, sed solius charitatis.

Dices offensam, quatenus includit injuriam Dei, esse objectum formale pœnitentiæ. Contra, eadem ratio currit, vel motivum formale Deus, qua Deus, vel injuria, qua injuria; si primum, ergo charitatis est sic detestari peccatum ex principio jam posito, quia nullius virtutis est fugere malum, nisi ejus quæ prosequitur bonum; si secundum, ergo motivum formale est medium, seu æqualitas ponenda per applicationem congruæ satisfactionis, quæ est pœna; huic autem extranea est ratio offensæ, quamvis in eodem materiali communicent; nihil enim aliud respicit, quam vindicare culpam pœna, sive offensa per hoc remittatur, sive non. Punitio etiam sceleris et offensæ remissio separari possunt, sicut contingit in damnatis, in quibus Deus justitiæ vindicativæ medium conservat per punitionem, sine remissione culpæ; quod vero ad pœnitentiam peccatoris de facto Deus remittat offensam, gratis contingit, ut definit Tridentinum; quod autem ex gratia et liberalitate contingit, separari potest in pœnitentia ab eo quod respicit medium justitiæ, et debitum punitionis peccati; et licet simul concurrant de facto, suis rationibus formaliter distinguuntur.

Responsio. Impugnatur.

Offensa, et æqualitas ponenda, diversa sunt motiva.

Punitio, et remissio peccati separari possunt. Trident.

Si dicas esse ex utroque motivo, contra, ergo hoc habetur, quod non sit ex motivo pœnitentiæ inquantum respicit offensam, quia sic est ex motivo charitatis. Deinde id repugnat, ut unus et idem actus habeat duo formalia motiva, vel objecta; quod supponere debent adver-

13. Responsio. Impugnatur. Differentia ex motivis.

sarii ex fundamentis, quibus assignant speciale motivum pœnitentiæ, diversum a motivo charitatis, quia virtus distincta est.

Responsio. Dices ergo quod sicut detestatio peccati contingit ex motivo speciali hujus aut illius virtutis, ut supponit argumentum, ut est actus ipsius virtutis elicitus et proprius, non tantum ex fine, seu imperatus, ita etiam detestatio peccati ex motivo particulari pœnitentiæ erit elicitus et proprius ipsius pœnitentiæ. Contra, sic etiam elicitus non erit de peccato sub ratione offensæ, quia hoc motivum est charitatis, et non pœnitentiæ. Præterea, fuga mali est ex motivo formali boni oppositi; ergo supponit prosecutionem et affectum boni, et consequenter detestatio hoc modo sumpta sequitur ad actum prosecutionis pœnitentiæ. Antecedens patet, quia eatenus fugit voluntas aliquid in ratione mali, quia contrarium est bono, quod amat; quod si non amat, nec etiam malum fugit, ut constat, alias non fugeret illud ex motivo formali boni; quod si supponit actum prosecutionis, ergo prior ille erit proprius actus pœnitentiæ, et primarius, sicut contingit in aliis virtutibus, quarum quælibet primario consistit in sui objecti prosecutione, secundario in fuga mali oppositi.

Impugnatio. Fuga mali est ex motivo boni oppositi.

Dices pœnitentiam respicere primo malum, qua malum est. Contra hoc currit ratio jam facta, et argumentum principale, quia ejus est fugere malum, cujus est prosequi bonum, sicut contrariorum eadem est disciplina et intellectus, et quælibet virtus affectiva detestatur malum, et prosequitur bonum contrarium sine multiplicatione sui, imo repugnat malum fugere, nisi ex motivo formali boni; ergo quod nequit prosequi bonum contrarium, nequit etiam detestari malum qua malum, ex quo sequitur, si detur ratio specialis mali, quam detestatur pœnitentia, dari etiam bonum aliquod, huic contrarium, in quod prosecutione fertur.

14. Responsio. Impugnatur.

Secundo, ad pœnitentiam fructuosam, verbi gratia, in Sacramento, non requiritur odium peccati ex motivo speciali et determinato secundum adversarios, maxime quia sufficit odium peccati ex motivo spei vel timoris, ut ex consideratione pœnæ infernalis, ex turpitudine peccati; et id ipsum definire contendunt Trid. *sess.* 14. *cap.* 4. de attritione quam motivo formali distinguunt a contritione; sed ad pœnitentiam requiritur aliquis actus, qui sit proprius pœnitentiæ, ergo actus proprius ejus non consistit in detestatione peccati, ut offensæ. Minor probatur, quia virtus pœnitentiæ subordinatur Sacramento tanquam propria dispositio, nam licet actus perfectus charitatis divinæ extra Sacramentum deleat peccatum, si contingat oblivio pœnitentiæ faciendæ tamen in Sacramento casus tollitur, in quo haberi possit oblivio.

Argume[ntum] ex concessis.

Trident. Attritio disponit in Sacramento.

Ex vari[is] motivis elicitur.

15. Confirmatur, quotquot possunt esse motiva gratiæ excitantis, seu vocationis divinæ, tot possunt esse motiva detestandi peccati, quia ipsa excitatio in hoc consistit, ut avertat voluntatem a peccato, et convertat ad Deum, in quo consistit peccati detestatio et fuga. Sed excitatio divina est multiplex, et ex diversis motivis, sicut ex mediis, ut patet ex Prospero *lib.* 2. *de vocatione Gentium c.* 9. *et contra collatorem, cap.* 14. Argumentum procedit contra eos, qui distinguunt attritionem et contritionem, neque faciunt differentiam inter motivum specificans et excitans, saltem ex differentia contritionis et attritionis specifica distinguunt formalia motiva; ergo non requiritur detestatio peccati ex eodem formali motivo, ac proinde actus proprius pœnitentiæ

Confirm[a]tio. Talis e[st] detestat[io] qualis e[st] excitati[o] per gratiam. Hæc multipl[ex] est. Prosper.

in hoc non consistit; vindicare autem peccatum, seu velle vindicare, semper requiritur, neque trahi potest ad aliud motivum distinctum a motivo pœnitentiæ, ergo, etc.

Conclusio dictorum. Ex his patet, quod detestatio peccati cum motivo suo formali non spectet ad virtutem pœnitentiæ, sed ad illam virtutem, ex cujus motivo elicitur ; non posse vero reduci ad pœnitentiam, nisi in ratione effectus, quatenus ab ipsa saltem remote imperatur, ac proinde ad eum supponi actum imperantem, qui sit proprius pœnitentiæ.

16. Prima objectio solvitur. Plura tamen objiciunt adversarii. Primo, ex objecto formali, quia hujus virtutis est detestari peccatum sub ratione generali offensæ. Ad hoc autem responsum est argumento primo ad conclusionem, probando id esse charitatis ; pœnitentiæ vero est restituere jus per vindicationem peccati.

Secunda objectio. Secundo objiciunt, vindicare, seu exactio pœnæ non est actus primarius pœnitentiæ, quia detestationem peccati respicit ; finis enim pœnitentiæ est tollere culpam. Responsio. Respondetur negando antecedens, sumendo *pœnam* late, prout extenditur ad interiorem, qui est ipse dolor, et exteriorem, quæ nomine satisfactionis comprehenditur. Ad cujus probationem respondetur, quod finis intrinsecus pœnitentiæ sit vindicare culpam, quoad actum primarium ; quoad secundarium actum, est reconciliari Deo per oblationem culpæ, qua ipsa subest charitati, quæ respicit offensam per se, et imperatur a charitate, ut est ergo actus imperatus a charitate, tanquam medium reconciliationis, sic respicit offensam, et qua ex lege ipsi est connexa reconciliatio; ut sistit autem in motivo suo formali et proprio, quod dicitur intrinsecus ejus finis, respicit satisfactionem legis, æqualitatem ponendam per medium punitionis; utrumque ergo respicit pœnitentia tanquam effectum, sed ordine servato, qui intervenit inter actum elicitum et imperatum.

Finis primarius pœnitentiæ, et secundarius.

17. Tertia objectio Suarez. Tertio objicit Suarez male intellecto Scoto : Detestatio, inquit, peccati potest esse ex motivis diversarum virtutum, verbi gratia, charitatis, ita ut ad singulas pertineat, quando ex earum motivo elicitur ; ergo non est actus alicujus virtutis generalis, aut communis, prout asserit Scotus.

Responsio. Quo sensu detestatio peccati fit communis actus. Respondetur, ex antecedente seipsum destruit ; nam si potest esse destestatio ex motivo charitatis et aliarum virtutum, male esse asseritur actum proprium pœnitentiæ, ut est specialis virtus. Ex hoc patet ad consequentiam, nam Scotus non sic intelligi detestationem esse actum communem, quasi per abstractionem a reliquis, seu per extensionem ad reliquarum motiva, sed tantum quatenus non est specialis virtutis ita proprius, quin haberi possit ab aliis ; vocat ergo communem, sic autem fuga seu detestatio peccati, sive ex hoc vel illo motivo fiat, est perfecta fuga et detestatio ejus, quantum ad finem Sacramenti, ideo autem est communis, quia a singulis virtutibus, ex propriis licet motivis, haberi potest.

18. Quarta objectio. Objiciunt quarto: Sancti Patres et Concilia, nomine pœnitentiæ exprimunt tantum dolorem de peccatis, ac detestationem, et in his completur ultima et perfecta dispositio ad Sacramentum; ergo hic est actus proprius pœnitentiæ. Probatur ex Trid. *sess.* 14. *cap.* 4. definitur *contritio dolor animi, ac detestatio de peccato commisso*. Trident. Responsio. Respondetur, quod detestatio de peccato includitur tanquam effectus in actus vindicandi, qui non potest stare, si est efficax, sine suo effectu, qui est infligere pœnam ; quæ pœna consistit in illo dolore im-

Actui vindicandi pœna conjuncta.

Interpretatio, et sensus Patrum.

perato, alias certe non ordinaret culpam debita pœna. Sancti autem Patres loquuntur hoc modo de pœnitentia, et secundum etymologiam nominis quam *supra* diximus, esse pœnæ tenentiam, quæ tenentia tunc est, quando infligitur pœna vel dolor, et secundum quod pœnitentia habet suum terminum seu effectum, quo posito censetur completa in actu secundo justitia, quæ per vindicationem restituit suum jus Deo.

Ideo ab Augustino, seu Auctore *lib. de vera et falsa pœnitentia,* recte definitur cap. 8. *Pœnitentia est doloris vindicta puniens in se, quod dolet commisisse,* ubi ponitur in recto, quod sit *vindicta, doloris* additur tanquam terminus; vindictæ enim terminus est pœna, quæ in proposito consistit in dolore. De voluntate autem vindicandi in actu primo, seu seorsim considerata ab actuali inflictione pœnæ, intelligi potest Canon

Arausican.

Arausicani IV. qui talis est : *Si quis ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus per Spiritus sancti infusionem et operationem in nos fieri confitemur,* etc. Voluntas purgandi se a peccato est voluntas puniendi in se peccatum, qui est actus proprius pœnitentiæ. Cæterum sancti Patres, ut dixi, loquuntur frequentius de pœnitentia, ut est efficax ad delendum peccatum, ac proinde ut actu vindicat, quia sic est pœnitentia.

19. Quinta objectio.

Objicies quinto, Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. assignans modum præparationis et conversionis, non facit mentionem ullam de

Responsio. Trident.

vindicatione peccati, ponit autem quinto loco detestationem. Respondetur Concilium supponere regulas generales, quando dicit : *Moventur adversus peccata, per odium aliquod, et detestationem, hoc est,* inquit, *per pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet,* etc. Pœnitentia autem quæ ante Baptismum agi oportet est vindicativa, et hoc concedunt ipsi adversarii, si supponunt detestationem esse actum pœnitentiæ specialis virtutis, ex proprio motivo ejus. Unde retorqueo argumentum, detestatio, de qua loquitur Concilium, est ex motivo charitatis, ut patet ex verbis antecedentibus : *Illumque* (id est, Deum) *tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod, et detestationem,* etc. propterea denotàt motivum, et causam odii esse dilectionem Dei; ergo illa detestatio, de qua Concilium, non est actus elicitus pœnitentiæ, sed charitatis, et consequenter erit tantum imperatus, seu effectus ejus, quod est intentum nostrum neque dubium est talem detestationem sufficere, quæ concepta est de peccato ex motivo charitatis; ergo præter eam requiritur aliquis actus justitiæ vindicativæ, proprius, qui sit pœnitentiæ, quamvis simpliciter sufficiat contritio perfecta ad deletionem peccati ex motivo charitatis; non puto tamen eam contingere sine eo quod adsit antea voluntas vindicativa peccati.

Comprehendi pœnitentiam, ut vindicativa est.

Efficacia contritionis.

Pœnitentia est virtus appetitiva.

Ex dictis manet probata 1. 2. 3. et 4. conclusio ; de quarta non est controversia pœnitentiam esse virtutem appetitivam, ut omnes supponunt; alia vero illa controversia, an imperium sit in intellectu vel voluntate, quantum ad potestatem imperandi, est alterius loci.

SCHOLIUM.

Pœnitentiam non esse actum amicitiæ, quia licet per eam reconcilietur quis Deo, tamen vindicatio pœnitentiæ, de per se tantum respicit æqualitatem pœnæ ad culpam, et ut servetur lex punitiva Dei.

6. Cap. 1. Cap. 5. Quid amicitia? Ulterior(e) inquisitio est: Sub justitia continetur amicitia, loquendo de justitia in communi, quia amicitia est virtus ad alterum 8. et 9. *Ethic.* Numquid igitur actus iste pœnitendi est actus amicitiæ? Videtur quod sic, quia amicitia est actus reconciliandi amico; talis est iste.

Item, amicitiæ est corrigere amicum, ut sit dignus amari, illo quod repugnat honestæ amicitiæ excluso; istud vindicare est corrigere amicum, ut fiat digne amabilis; ergo, etc. Probatio minoris, quia si tantum punitur, ut vindicetur, vel ut vindicans satietur, crudelitas est; ergo non est secundum rectam rationem vindicta, nisi ut ille, in quem vindicatur, corrigatur; sed hæc est amicitia; ergo, etc.

Correctio, et punitio quomodo differant. Confirmatur per Philosophum 2. *Rhet. c.* 12. ubi vult, quod differt correctio a punitione stricte accepta, in hoc, quod correctio fit correcti gratia, ut scilicet emendetur; punitio autem fit punientis gratia, ut satietur. Secundum videtur esse omnino crudelitas, et hoc tam in ministro quam in judice, quia propter eumdem finem debet minister exequi, propter quem fert judex sententiam, quia finis ejus debet esse finis moventis ipsum, et per consequens, quod est crudelitatis in uno, et in alio.

7. Respondeo, *vindicare* etiam, quando est actus ordinatus, non est actus amicitiæ ad illum in quem vindicatur, quia vindicta proprie respicit correspondentiam pœnæ ad culpam secundum legem, licet non concomitetur correctio ipsius puniti. Unde, et quandoque justa vindicta fit exterminando reum, et patet, quod non corrigendo; nec tamen crudelitatis est, ut procedit secunda objectio, quia finis istius proximus est conservatio legis, et ulterior finis ille, qui est finis legis. Finis autem legis positæ ab homine legem ferente non est ipse legislator, vel bonum ejus, sed bonum commune; propter illum ergo finem est lex, et observatio ejus, et ita rationabilior est vindicta, inquantum est ad istum finem, quam si esset ad bonum privatum personæ punitæ. Finis legis humanæ, bonum commune non legislatoris, sed legis divinæ finis est Deus.

In proposito autem posset dici similiter, quod lex divina est propter bonum commune hominum, quibus data est, et punitio cujuscumque contra legem peccantis; et hoc secundum est propter observationem legis, et ulterius propter bonum commune illorum, quibus data est lex, tandem vero propter ipsum legislatorem; et hoc ideo hîc, non autem in lege posita ab homine, quia hîc bonum legislatoris est simpliciter melius bono communitatis; non autem ibi. Actus autem amicitiæ qui imperaret aliquam punitionem amati, ut amati, non imperaret illam, nisi præcise propter correctionem amati; et licet illa esset via corrigendi, tamen si alia esset via facilius corrigendi, amicitia, ut amicitia, magis imperaret illam aliam viam.

Per hoc patet ad instantiam primam, quia si per pœnitentiam reconciliatur quis Deo, tamen Deus non vindicat principaliter de illo ut reconciliet ipsum sibi, vocan- 8.

do reconciliationem reductionem in amicitiam pristinam.sed ut reconciliatus immunis a pœna debita habeatur, soluta jam pœna illa quam vindicans requirit solvi per se propter correspondentiam præmissam ad culpam secundum legem.

Reconciliatio, et correctio per accidens sequuntur ex vindicatione. Pœnitentia secundum quid est distributiva, quia a superiore, proprie tamen commutativa. Scot. inf. d. 46. q. 1. hic primo.

Consimiliter ad secundam, dico enim quod *vindicare* non est principaliter propter correctionem puniti, licet quandoque illa correctio sequatur, sed est per se, ut ordinetur culpa per pœnam, et ut observetur lex punitiva, in quem transgressum est. Et cum dicitur hoc esse crudelitatis, patet quod non, quia ulterior finis est bonum commune ; sed crudele esset, si staret in fine alio quam communi vel quam in fine ultimo.

Ad confirmationem *de primo Rhetor.* dico quod corrigens corrigit gratia correcti, sed vindicans non gratia correcti per se, nec gratia sui ipsius, sed gratia legis et ulterius gratia boni communis, et tunc gratia sui, si est ipse finis legis, ut est in proposito.

Actus vindicandi an nobilior actibus justitiæ. Actus præmiandi est nobilior actu vindicandi et quare.

Est ergo iste actus justitiæ punitivæ,quæ distinguitur contra justitiam commutativam,et etiam contra amicitiam. Et forte iste actus est nobilior inter omnes actus justitiæ in communi, excepto actu præmiationis, quia ille est proprius legislatori, et nulli alii conveniens nisi ex commissione a judice, quasi vice ejus.

Alii autem actus commutationis, amicitiæ ; et hujusmodi, possunt convenire regulariter quibuscumque personis, actus autem, qui excellentiori personæ est proprius, cæteris paribus, est excellentior. Sed adhuc actus præmiandi excellentior est, quia cum ista excellentia communi utrobique, scilicet quod soli principi convenit, *præmiare* habet utrumque extremum nobilius, et scilicet meritum pro quo fit, et præmium quod confertur, et personam meritam cui confertur, quæ excellunt pœnam, culpam, et personam ream cui pœna infligitur.

COMMENTARIUS.

(e) *Ulterior inquisitio est,* etc. In præcedente § definivit actum proprium pœnitentiæ, et quod sit virtutis specialis et distinctus ab aliis actibus sequentibus, et quod sit virtutis appetitivæ, et secundum medium justitiæ. Deinceps in hoc § resolvit cujus justitiæ sit, et quomodo distinguatur ab aliis speciebus justitiæ, et potissimum ab amicitia et justitia commutativa, quæ sunt species, quibus magis videtur communicare pœnitentia ; nam quoad alias justitiæ species, facilis est differentia, et magis nota ex natura medii circa quod versantur. 20.

Ad quam speciem spectat actus pœnitentiæ.

Sententia Durandi.

Durandus *in hac dist. quæst.* 2. docet pœnitentiam non esse generalem virtutem, sed specialem, quia ejus actus non spectat ad omnes virtutes ; pertinere autem ad justitiam non tanquam pars ad totum, seu inferius ad superius, sed esse ipsam justitiam, quæ redditur cuique quod suum est; sic per justitiam redditur observantia mandatorum, et si fiat transgressio, redditur opus pœnitentiæ in satisfactionem, fundatur in eo quod alias sequeretur quod qui frequentius peccat, haberet perfectionem virtutem pœnitentiæ, quia frequentius pœniteat, hoc autem est incommodum, quod homo ex lapsu

Esse justitiam.

Fundamentum ejus.

Retorquetur. crescat in virtute. Sed hæc ratio ad hominem facile torquetur, quia sive sit justitia, sive virtus distincta specialis pœnitentia, eodem modo ex actu suo perficitur, neque magis incommodum est ut homo ex peccato evadat magis pœnitens, quam magis justus. Alii constituunt eam sub justitia commutativa, alii sub distributiva. Cajetanus dicit spectare ad virtutem religionis 3. *part. quæst.* 85. *art.* 1.

21. Prima conclusio. *Prima conclusio :* Pœnitentia non est justitia communis. Probatur, quia alias non esset specialis virtus distincta ab omni alia, communis autem sententia ponit distinctam. Alii probant, quia scilicet, nostri ad Deum nulla est justitia, sicut neque filii ad Patrem, aut domini ad servum; sed hæc ratio licet de justitia commutativa vera sit, quando medium habet per commutationem, tamen de vindicativa non usque adeo concludit. Probatur ergo

Prima ratio ex motivi differentia ab aliis. aliter: actus vindicandi est distinctus objecto formali, et specie ab actu justitiæ, verbi gratia, commutativæ, amicitiæ, religionis, obedientiæ; ergo habet honestatem in specie diversam ab honestate illarum; ergo est diversa specie ab illis. Major per se patet, quia finis amicitiæ est correctio amici, punitio vero respicit

In dubio. correspondentiam pœnæ ad culpam, obedientia subjectionem, et sic de reliquis, quæ specie distinguntur, quia contingit aliquem esse inimicum, qui non est inobediens, et obedientem, qui non sit amicus, etc.

22. Ex varietate præceptorum, medii, et finis. Probatur minor, quia de his sunt varia præcepta tam affirmativa quam negativa, ut patet ex sacra pagina, et sacris Canonibus ac legibus; unius autem virtutis non dantur varia præcepta, sicut neque

Confirm. ex praxi confessionis. diversa media, quæ spectari possunt tanquam diversi fines et honestates. Confirmatur ex praxi confessionis, nam si quis confiteatur se injustum esse, non ideo censetur confessus inobedientiam, impœnitentiam, aut alia hæc peccata in specie; deinde quando quis furatur ob finem inobedientiæ, censetur contrahere malitiam in specie diversam ; patet etiam ex præceptis Decalogi secundæ tabulæ, ubi aliud est de honore parentum, aliud de furto, aliud de aliis. Neque valet ad hæc dicere, quod justitia est virtus quædam generica, quæ sub se continet omnes enumeratas, sicut alias ; hoc, inquam, non valet, quia quæritur utrum Religio, pœnitentia, et ejusmodi, superaddant aliquam in specie honestatem? si sic, ut probat argumentum, ergo est talis in specie pœnitentia, cujus honestas nulli alteri convenit, quam jus sub genere justitiæ continetur, sicut charitas et Religio ; quis autem asserit charitatem nihil aliud esse quam justitiam? quia sic possemus omnes virtutes reducere in suum genus primum, id est, in honestatem sui generis tantum, quod esset magnæ confusionis et improprietatis. Dices justitiam esse unam habitualem, quæ habet diversos in specie actus. Contra, justitia producitur per actus suos sicut et alia acquisita ; ergo quilibet actus in specie producit habitum proportionatum, qui respiciat idem objectum in specie, alias non univocaretur cum suo habitu. Probatur consequentia, quia repugnat aliquem actum ferri extra suum objectum formale; ergo etiam repugnat esse causam alicujus habitus, qui ad aliud objectum formale inclinaret ; alias certe tolluntur omnia principia diversificandi actus et habitus.

Circumstantia varians speciem. Præcepta diversa Decalogi de justitia.

Evasio rejicitur.

Actus et habitus sunt ejusdem motivi.

Deinde, quilibet habitus dependet ab aliquo objecto formali primo, a qua dependentia nequit abstrahere; ergo habitus ille justitiæ debet habere aliquod tale, sed nullum creatum medium includit formaliter aut virtualiter reliqua media justitiæ in specie, ergo nullus unius in specie 23. Dependentia habitus a suo objecto.

habitus ad singula, et simul inclinat, neque instare licet de habitu charitatis, qui habet plures in specie actus, quia ille est infusus non dependens ab actibus, sicut dependent acquisiti; et quidquid sit de hoc, non respondet ad argumentum de diversitate objecti formalis, qualem non admittit charitas, licet diversimode circa illud varie applicatum agat. Dices, quælibet virtus agit prosecutive circa proprium objectum, et circa oppositum fugiendo, qui sunt actus specie distincti. Contra, hoc nihil juvat, quia fuga virtute continetur in prosecutione; nam accessus ad extremum contradictionis est recessus ab alio; unde hoc ipso, quo quis velit bonum, fugit malum, et etiam in speculabilibus contrariorum eadem est disciplina, eadem scientia de privatione et habitu, ita similiter omnis nolitio includitur in aliqua volitione, ut recte Doctor *quæst.* 1. *hujus* § *secunda conclusione,* etc. in secunda descriptione pœnitentiæ, quatenus significat detestationem et dolorem de peccato. Nec valet ulterius instare quod sit eadem virtus ad finem et media, quamvis diversis actibus, intentione scilicet et electione, illa respiciat, hoc, inquam, non solvit argumentum, quia secundus includitur in priori virtute, sicut effectus in causa, sine qua nequit esse; actus autem pœnitentiæ non ita se ad actus justititiæ enumeratos habet.

Charitatis idem objectum diversi actus.

Responsio.

Impugnatio.

Fuga in prosecutione continetur virtute.

Electio in intentione.

24. Secundo, eatenus exigitur pœnitentia ad deletionem peccati, quatenus habet honestatem propriam; et eatenus impœnitentia est peccatum speciale, quatenus rectitudo pœnitentiæ cui opponitur, est specialis; ergo pœnitentia non est justitia in genere, sed species ejus. Antecedens patet, quia pœnitentiæ actus est meritum de congruo, et dispositio ad remissionem peccati; Deus autem non acceptat nisi actum bonum laudabilem, qui imputari posset, et est ex gratia. Secunda pars antecedentis patet ex definitione peccati. Probatur consequentia: si justitia in genere eadem esset ac pœnitentia, tunc quicumque actus justitiæ sufficeret ad remissionem peccati, verbi gratia, restituere quod injuste ablatum est, obedire parentibus, etc. hoc autem nequit dici; ergo.

Impœnitentia est peccatum speciale.

Conclusio secunda: *Pœnitentia non communicat cum amicitia.* Hæc probatur a Doctore, patet autem ex rationibus jam positis. Est contra Sotum aliosque Thomistas, qui dicunt consequenter, sicut pœnitentia respicit peccatum in ratione offensæ, ejus finem esse reconciliationem cum Deo, qui est finis amicitiæ. Contra, ratio Doctoris est: vindicta respicit finem legis, qua ordinatur culpa per pœnam præscriptam; unde aliquando contingit talis actus per destructionem rei, ut patet in suspensione furis, et aliis similibus pœnis per legem pœnalem inductis; ergo per accidens est si concurrat reconciliatio; amicitia autem respicit correctionem, qui est finis extraneus justitiæ vindicativæ, cujus est intendere satisfactionem per pœnam debitam. 25.

Secunda conclusio Pœnitentia distinguitur ab amicitia.

Finis pœnitentiæ.

Unde si correctio posset alia via haberi per amicitiam sine pœna, lex amicitiæ, quæ intendit bonum correcti, præscriberet non esse puniendum, aut ullum ei inferri detrimentum; non sic justitia vindicativa, quæ directe præscribit malum pœnæ in vindicationem culpæ, sive correctus inde decedat, sive non; de facto autem licet concurrant cæteræ virtutes cum pœnitentia, ut charitas, spes, etc. non sunt confundendæ in motivo formali inter se, aut cum pœnitentia. Per hoc patet ad objectiones, quæ fieri possent ex Conciliis, Scriptura et Patribus, a quibus reconciliatio tribuitur pœnitentiæ, quia loquuntur de pœnitentia, prout habet annexam charitatem et alias virtutes, tam morales, ut

Concurrer alias virtutes cum Pœnitentia, non confundi.

Explicantur patres. patientiam, humilitatem, temperantiam ab inordinatis passionibus per cessationem a peccatis, et propositum emendationis, ac novæ vitæ, quam etiam fidem et spem infusam, quibus voluntas ad pœnitendum erigitur. Deinde ut plurimum loquuntur de pœnitentia secundo modo sumpta, pro detestatione et dolore de peccato. Ad alias objectiones respondet Doctor in littera.

26. Impugnatur opinio asserens pœnitentiam esse speciem Religionis. Ex his impugnata manet opinio Cajetani, qui adstruit pœnitentiam esse virtutem Religionis, aut speciem ejus, quia in hoc est contrarius rationi, et D. Thomæ, quia neque D. Thomas enumeravit pœnitentiam inter actus aut species Religionis, 2. 2. *quæst.* 81. *et* 82. *et in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 4. *art.* 7. *quæstiunc* 1. *ad* 2. docet actum latriæ imperari ab actu pœnitentiæ; et *dist.* 14. dicit quod alio modo Religio reddat debitum Deo, alio modo pœnitentia. Deinde, ratio ex dictis est manifesta, quia Religione protestamur cultum Dei, ut est primus Auctor et Dominus rerum, ad quam spectant illi soli actus externi, qui reverentiam et subjectionem significant, ut sacrificium, votum oratio, genuflexio, inclinatio, et ejusmodi; qui actus, licet imperari possunt a pœnitentia in finem remissionis peccati, aut vindicationis, ut proprius loquar, sicut imperatur actus charitatis, differunt tamen a propriis actibus ipsius pœnitentiæ.

Finis Religionis, et pœnitentiæ diversus.

27. Tertia conclusio. Pœnitentia species justitiæ vindicativæ. Tertia conclusio : *pœnitentia est justitia vindicativa, seu species ejus ;* ita Doctor in tertia conclusione hujus § *est ergo iste actus justitiæ punitivæ.* Probata manet ex definitione assignata pœnitentiæ, quam communiter admittunt Doctores, ex Auctore *de vera et falsa pœnitentia ;* quam etiam S. Thomas *quæst.* 85. *art.* 3. attribuit Augustino, dicitur quod sit *doloris*, aut *dolentis vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse*, si est vindicta; est ergo vindicativa. Secundo pœnitentia Sacramentum est tribunal justitiæ, non alterius quam vindicativæ, ut patet ex Trident. *sess.* 14. *cap.* 2. ubi docet distinctionem inter effectum pœnitentiæ et Baptismi, quod tribuat omnium peccatorum remissionem : *Ad quam tamen*, inquit, *novitatem et integritatem per Sacramentum pœnitentiæ, sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus, etc.* Supra autem præmisit pœnitentes tanquam reos sisti ante hoc tribunal ; justitiæ autem vindicativæ subjiciuntur rei. Patet etiam *ex cap.* 5. et speciatim *cap.* 8. ubi dicit Concilium, quod spectet ad divinam justitiam aliter recipere in gratiam peccantem ex ignorantia ante Baptismum ; aliter vero peccantem post Baptismum, ostendens pœnam remanere peccantibus post Baptismum, pro qua ordinatur opus satisfactorium, quod aliter appellat pœnas satisfactorias, quarum necessitatem ostendit ex condecentia divinæ justitiæ vindicantis peccatum. Secunda probatio ex natura Sacramenti. Trident.

28. Idem est finis pœnitentis, et judicis, seu confessarii. Ex quibus argumentor: Deus ex justitia vindicativa ordinat peccatum per pœnam, et actus pœnitentiales in hoc Sacramento ; sed idem est finis exequentis pœnam, seu ministri, et ipsius judicis, peccator autem est minister exequens in seipsum, vel contra seipsum pœnam mediante virtute pœnitentiæ ; ergo virtutis pœnitentiæ finis proprius est vindicare. Minor probatur, quia minister ut ordinate procedat, debet procedere ex fine legis et legislatoris, cum is sit finis potestatis ministerialis, qui est principalis causæ delegantis. Minorem illam in ea parte negarent Sotus et Cajetanus, qua asserit pœnitentem ex commissione judicis, tanquam personam publicam, et ministrum judicis vindicare in seipso peccatum. Sed hoc male et sine fundamento id negatur, cum in hoc ipso

Idem est reus, et minister in hoc foro judicis. Trident.

foro habeat personam accusatoris et rei, quia jure divino tenentur omnia sua mortalia post Baptismum commissa confiteri, ut definit Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. *et can.* 6. et ut accusator est, respicit seipsum ut alterum, qua reus est. Sic Princeps, qui suis tenetur legibus, punit in seipso transgressionem illarum, tanquam in privatam personam, sic etiam secum ipse dispensat in iis legibus secundum aliquos ; ergo eumdem esse reum et executorem pœnæ in seipsum non repugnat, sicut in seipsum potest quis esse injustus, justitia late sumpta, ut quando peccat contra charitatem propriam, ut interficiendo se, aut abscindendo sibi membrum, quorum non est dominus. Præterea vindicatio peccati in seipsum est actus regulatus et ordinatus per pœnitentiam, ad quam tenetur, alias non peccaret, eam omittendo.

29. Dices id convenire eidem, ut reus est. Contra, ut reus est non convenit ipsi, nisi acceptare voluntarie pœnam, non autem exequi; ergo si tenetur eam exequi, hæc potestas derivatur in ipsum ut ministrum ; quod probatur universaliter in omni lege pœnali, (quæ non continet sententiam latam saltem) cujus executio est potestas, quæ necessario derivatur in ministrum ex ipsa lege ; alias certe nullum adminiculum ad bonum commune, aut privatum ex ipsa esset, neque haberet potestatem coactivam necessariam, nisi executio pœnæ ex ejus auctoritate derivaretur ; ergo si executio pœnæ ex lege pœnitentiæ derivetur in pœnitentes, tanquam veros et solos ejus ministros, sequitur sub hac ratione esse ministros principalis Judicis et legislatoris, ac proinde non considerari punientes ex auctoritate privata, sed ex auctoritate legislatoris.

Lex inducit potestatem coactivam, et ministerialem.

Quod amplius probari potest ex definitione superius assignata, quæ in hoc statuit rationem pœnitentiæ, quod sit *vindicta puniens in seipso, quod dolet commissise*. Ideo enim vindicat seu punit in seipso, quia Deus id statuta lege in pœnam peccati exigit, cujus legis executionem remisit ipsi pœnitenti, unde non puniret, nisi id lex præciperet.

Ex his refutatur Vasquez, qui pœnitentiam quidem affirmat partem potestativam justitiæ ut sic, sicut Religio ; non esse tamen vindicativam, commutativam, aut distributivam, sed speciem distinctam ab omnibus aliis assignatis sub justitia. Ratio illius fundatur in eo quod pœnitens, non tantum intendat medium satisfactionis, qua ratione pertineret ad vindicativam, sed principalis deletionem peccati, emendationem vitæ, et hujusmodi. 30.

30. Sententi[a] Vasque[z] impugn[a]tur.

Sed hæc sententia superius refutata manet, nam hoc convenit pœnitentiæ, ut habet conjunctam reconciliationem ex perfecta detestatione peccati, ex motivo charitatis, quæ detestatio est effectus pœnitentiæ, non actus elicitus ; reconciliatio autem includit destructionem offensæ, sicut est detestatio ejus, et ex hoc sequitur propositum emendationis ; pœnitentia vero præcise respicit peccatum præteritum ut vindicabile per pœnam, quæ motiva sicut ex se formaliter non coincidunt, sic etiam nec ad eamdem virtutem spectare possunt.

Reconcili[a]tio est finis extrinsec[us] pœnitentiæ.

Formari potest argumentum in forma : pœnitentia est una specialis virtus ; ergo debet quiescere in uno motivo speciali ; illa autem diversa sunt, ergo, etc. Deinde detestari peccatum sub ratione offensæ spectat ad charitatem, ut ipse concedit; ergo et propositum non offendendi ulterius, alias certe non esset perfecta et absoluta displicentia peccati, ut offensæ, nisi excluderet complacentiam etiam de futuro, quantum est ex se, quia complacentia et 31.

Proposit[um] emendæ spectat ad char[i]tatem.

displicentia respiciunt peccatum per se absolute, ut contrarium bono charitatis; præteritum autem, aut futurum non variant rationem offensæ aut peccati, cum sint materiales tantum differentiæ seu circumstantiæ; ergo cum charitas comprehendat illa duo, eodem modo posset se extendere ad tertium (quod est punire ex motivo satisfactionis) si pœnitentia omnia hæc comprehendat, quia eadem est ratio et repugnantia unius et alterius, ex simplicitate motivi formalis.

32. Responsio. Respondet idem Auctor quod licet dolor de peccato fiat per modum recompensationis Deo, non tamen ut vindicta est, quia non fit ut sumatur pœna de peccato, sed ut tollatur offensa per ejus retractationem et reconciliationem cum Deo, sicut cum amicus amico vult reconciliari, non puniendo in se offensam, sed mox tribuendo eidem honorem debitum. Sed contra, hoc

Impugnatio. est transire ad sententiam Thomistarum, quam dubio præcedenti reliquit, et impugnatur ex definitione vulgari pœnitentiæ. Impugnatur etiam ex rationibus dictis, quia totum quod asseruit, specificat motivum charitatis, quæ respicit peccatum sub ratione offensæ, et de eo sola dolet sub hac ratione.

Aliud assertum ejusdem. Neque minus contradicit, quod subdit: peccatorem puniendo se per satisfactionem, agere ex motivo vindicationis, quod concedendum erit, inquit, Scoto; cum tamen, inquit, habeat illum actum primum et præcipuum, qui est emendare vitam, reconciliare se Deo, neque quoad hunc concedenda erit proprie vindicativa.

Impugnatur. Contra, si hic actus est ex motivo vindicativæ, et est actus pœnitentiæ; ergo pœnitentia est vindicativa, cum nequeat transcendere formale sui objecti. Si actus superiores ulterius sint etiam actus pœnitentiæ, sequitur vel quod habeat plura formalia motiva, vel certe quod utrobique transcendat, quod nequit stare. Concilium autem Tridentinum locis citatis vocat satisfactionis opus, pœnam, et *cap.* 5. inter alias rationes, quibus colligit necessitatem confessionis, est, quia alioquin non possent Sacerdotes imponere condignam pœnam pro peccato; et de iis agens cap. 8. *Habeant,* inquit, *præ oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad vitæ novæ custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum vindictam et castigationem;* ergo est proprie actus vindicativæ, satisfactionem sub utroque modo præscribere. Dices, Scotus pœnitentiam tertio modo sumptam dicit non esse actum virtutis specialis. Respondetur eum loqui de acceptatione pœnitentiæ, seu pœnæ, non autem de inflictione ejus, qui est actus ministri, qui ex motivo legis debet procedere, ut supponit etiam Doctor, et *infra dist.* 18.

Trident.

Objectio, Solvitur.

33. Dubium movetur. Vindicativa reducitur ad commutativam. Ratio difficultatis. Superest dubium ex littera Doctoris, nam dicit pœnitentiam esse actum justitiæ vindicativæ, seu punitivæ, quæ distinguitur contra justitiam commutativam, et etiam contra amicitiam; *infra* autem *dist.* 46. *quæst.* 1. justitiam punitivam reducit ad commutativam, quæ est sententia ipsius Philosophi 5. *Ethic.* ergo pœnitentia, cum sit punitiva, non distinguitur a commutativa. Et patet ratione, quia commutativa respicit æqualitatem in commutatione; punitiva autem respicit æqualitatem in commutatione inter pœnam et culpam; ergo, etc.

Responsio. Commutativa non est in Deo. Respondetur, non poni justitiam commutativam proprie in Deo, neque ad Deum, sed aliqualiter; deinde, quia commutativa respicit æqualitatem in commutatione, pœnitentia autem non servat illum rigorem, quin clavis errare possit, vel puniendo minus vel magis.

Secunda responsio. Respondeo secundo, quod punitiva reducitur ad commutativam; distincta est

tamen, quia commutativa respicit medium proprie in rebus et mercimoniis, servando in commutationibus æqualitatem. Punitiva autem, quia servat æqualitatem in pœnis ad debitum culparum, per quamdam commutationem, ideo ad priorem reducitur magis quam ad distributivam, cujus est servare proportionem tantum seu æqualitatem proportionis, non autem quantitatis, ideo respicit, ut quidam dicunt, Arithmeticam proportionem; commutativa Geometricam. Loquitur ergo Doctor de commutativa non in sua latitudine et abstractione, sed ut est in mercimoniis. Unde sub hac ratione comparat eam *infra dist.* 18. *in corpore paulo post medium* ad pœnitentiam, versu *dico ergo,* etc. asserens pœnitentiam esse commutativam pœnæ. Verba ejus sunt:

Quare vindicativa reducitur ad commutativam?

34. *Dico ergo, quod sicut in aliis commutationibus justitia commutativa habet aliquam latitudinem, ita quod non respiciat in commutationibus indivisibile, sed medium rectæ rationis, ita justitia punitiva, quæ est commutativa pœnæ pro culpa, non respicit necessario gradum indivisibilem pœnæ correspondentem huic culpæ,* etc.

Medium pœnæ facilius ex proportione commutativæ cognoscitur.

Cæterum cognoscitur medium rectæ rationis facilius per commutativam, quæ pretium altum, bassum, mediocre, in quibusdam rebus constituit, secundum quæ stat ejus latitudo, quam per pœnitentiam quæ certo nequit attingere gradum pœnæ temporalis, in quam Deus commutat æternam, per fidem aut cognitionem naturalem; imo neque eamdem pœnam in omnibus taxat, ut patet ex canonibus pœnitentialibus, in quibus peccata, quæ levi pœna puniuntur, olim diuturniori et graviori pœna puniebantur. Dici potest tertio, reduci ad commutativam, quantum ad modum servandi proportionem, non vero ut species; sequitur enim proportionem ejus, et non distributivæ.

Tertia responsio.

Ex dictis patet littera Doctoris, et distinctio pœnitentiæ ab aliis. Primo ab amicitia, cujus finis est bonum amici, ejusque correctio; sed finis proximus pœnitentiæ est resarcire legem, eamque conservare et ordinare culpam. Finis extrinsecus est bonum commune, quod est finis ipsius legis, in quo distinguitur a crudelitate, quæ respicit finem particularem ipsius vindicantis, non conservationem legis, aut boni communis hominum. Ulterior finis ejus est bonum legislatoris, qui est in reipsa finis ultimus reliquorum, nempe Deus. In hoc distinguitur lex humana et vindicatio secundum ipsam, a vindicatione peccati per pœnitentiam, quod illius nequit legislator aut vindex esse finis; sed bonum commune quod est perfectius, e contra in proposito contingit. 35.

Sequela dictorum

Finis intrinsecu[s] et extrinsec[us] per se pœnitenti[æ]

Subdit Doctor hunc actum esse nobilissimum inter omnes actus justitiæ in com muni, præter actum præmiandi, quia est actus proprius legislatoris et Principis, neque alteri conveniens, nisi ex commissione ejus; perfectio autem actus sumitur a perfectione personæ; actus autem præmiandi præterea respicit perfectiora extrema, inter quæ servatur medium, nempe meritum et præmium in quo excedit actum vindicandi. Utrique actui competit ut sit exercitium potestatis supremæ, a qua specificatur; includit enim ipsam potestatem et motivum ejus, per quæ reducitur ad talem speciem.

Perfecti[o] pœnitent[iæ] unde sumitur

Cedit actum præmian[di]

Hanc conclusionem Doctoris non intelligerem de actu justitiæ in communi, quæ comprehendit omnes virtutes, quæ sunt ad alterum, ut charitatem, Religionem, fidem, sed de actu justitiæ in communi, ut distinguitur in commutativam, quia in sequenti § dicit ipse charitatem excedere pœnitentiam ex perfectione sui motivi formalis, quod perinde de aliis Theologi- 36.

Limitat[io] dictæ conclusi[o]nis.

cis proculdubio est dicendum; quæ habent Deum pro objecto, et sua natura sunt infusæ. Deinde, ex eadem ratione, qua charitas ex perfectione motivi excedit pœnitentiam, eodem modo Religio eam excedit, quia immediatius accedit ad Deum sub ratione primæ causæ, et finis ultimi, et Domini, quamvis proxime habeat objectum creatum, sic dicerem de justitia legali, et obedientia legis, et de aliis multis. Ideo non intelligit Doctor justitiam in communi primo, sed secundo modo, ut patet etiam § *sequenti,* versu *ex hoc posset esse dubium,* etc. *in fine,* ubi dicit pœnitentiam non esse virtutem Theologicam, neque simpliciter perfectissimam inter illas, quæ sunt circa objectum creatum.

Religio [e]cedit pœ[n]itentiam.

SCHOLIUM.

Pœnitentiam esse actum voluntatis, et imperfectiorem actu charitatis, quia licet hic ex pœnitentiæ motivo imperetur quandoque, tamen ipsi ex objecto et fine magis convenit imperare.

9\. [Con]clus. 5. [Pœ]niten[tiam] [esse] actum [vol]untatis [habentis] modum [ir]ascibilis [h]abentis.

Alia (f) conclusio est ista, quod ille actus est actus voluntatis, cujus est imperare intellectui et voluntati; et hoc imperio pertinente ad irascibilem et potentiam aliquam habentem in se aliquid simile virtuti irascibili; sicut enim irascibilis in sensitiva suo modo vindicat, ita et illa potentia quæ imperat vindictam in parte intellectiva, habet quoddam simile irascibili; nunc autem non convenit in parte intellectiva hoc imperare nisi voluntati.

Ex hoc posset esse dubium de habitudine istius virtutis ad charitatem; ex quo enim ista per actum suum imperat actum charitatis, videtur esse superior charitate. Sed oppositum est manifestum, quia per se objectum charitatis est Deus, sub ratione objectiva nobilissima; proprium autem objectum istius est malum vindicabile, seu reus, in quem est vindicandum. Et ex hoc patet quod pœnitentia non tantum non est virtus Theologica, ut prius argutum est; sed nec virtus simpliciter nobilissima inter illas, quæ sunt circa objectum creatum.

Objectum pœnitentiæ malum vindicabile.

10\. Voluntas imperat actum virtutis unius ex motivo alterius, et e contra.

Ad illam ergo instantiam de usu virtutis, dico quod voluntas secundum diversos habitus potest uti seipsa, quasi circulariter, hoc modo, ex dilectione Dei in se, quæ est actus charitatis, potest imperare actum voluntatis vindicativum peccati, et e converso; ex actu imperativo vindicandi potest imperare actum dilectionis Dei in se, ad quem sequatur nolitio vel displicentia de aliquo peccato commisso, et sic tristitia de illo peccato; ergo charitas potest uti actu pœnitentiæ, et etiam actu cujuscumque virtutis in voluntate vel in intellectu; et pœnitentia etiam potest uti charitate, et quacumque virtute in intellectu et voluntate, quæ potest esse principium considerationis et nolitionis objecti, de quo vult causare tristitiam.

Dico ergo, quod illa est superior simpliciter, cui magis ex objecto convenit imperare; sed charitati ex objecto, scilicet fine ultimo, magis convenit uti quacumque alia virtute, quam e converso, sicut semper in actibus et potestatibus ordinatis habens finem superiorem regulariter utitur inferioribus omnibus.

Ad charitatem magis spectat imperare actus aliarum virtutum, quam e contra. 1. Ethic. in princ.

Epilogatio dictorum q. 1. et hac parte hujus quæst.

Sic apparet de primo actu pœnitendi, sive de prima significatione hujus vocabuli *pœnitere*, quid sit, quia *velle* imperativum, et cujus effectus, quia tristitiæ, et per quæ quasi per instrumenta, quia per causas proximas tristitiæ, scilicet considerationem actualem et nolitionem actualem alicujus objecti, et circa quod objectum, quia circa peccatum commissum, et a quo, quia a ministro habente commissionem puniendi a legislatore. Et propter quem finem, quia propter observationem legis, et ulterius propter bonum commune, ac per hoc quod ille potest esse actus virtutis specialis, quia cujusdam specialis justitiæ ; et cujus subjecti, quia voluntatis, et quam comparationem habeat ad alias virtutes Theologicas et acquisitas.

COMMENTARIUS.

37. Comparatur ad alias virtutes secundum perfectionem.

(f) *Alia conclusio est ista*, etc. Asserit pœnitentiam esse in voluntate secundum affectum irascibilis. Ex quo etiam sequitur differentia ejus ab aliis, quæ sequuntur affectum concupiscentiæ, ut sunt illæ virtutes, de quibus *supra* egit. Addit præterea, inferiorem esse charitate et aliis Theologicis, neque esse perfectissimam inter virtutes acquisitas quarum objectum est aliquod creatum. Pœnitentiam non esse infusam virtutem, *infra* docet *responsione ad ultimum argumentum*, et supponit *hic*. Ad rationem autem dubitandi positam de excessu pœnitentiæ supra charitatem ex eo quod imperet actum ejus, respondet, id non provenire ex perfectione ipsius aut sui motivi, sed ex libertate voluntatis, quæ uti potest suis habitibus reciproce aut circulariter, imperando actum unius ex motivo alterius ; charitati autem convenit magis ex objecto suo imperare actus aliarum virtutum, quæ est suprema, et immediate operatur circa finem ultimum, ad quam reliquæ virtutes ut medium ordinantur ; hinc dicitur plenitudo legis, quia omnia præcepta et virtutes ad eam tanquam ad finem ordinantur, sine qua sunt informes, sive quoad actum in genere meriti, sive quoad habitum in *esse* principii meriti ordinantis ad salutem, quia sine actu aut imperio charitatis, nihil facit ad salutem, nequidem fides, quæ sine operibus mortua est, et tunc facit ad salutem ex Apostolo, quando per dilectionem operatur.

Imperans non est semper perfectior. Voluntas utitur suis habitibus

Perfectio charitatis

Finis legis et virtutum

Sic apparet de primo actu pœnitendi, sive de prima significatione hujus vocabuli pœnitere, etc. Hic recapitulatione comprehendit dicta suo ordine, ut quod pœnitentia actualis in prima significatione sit actus imperativus tristitiæ, etc. Vide litteram, ex qua facile colligitur, quam ordinate, quam solide hactenus explicuit naturam hujus actus in ordine ad omnes conditiones, et principia ex quibus est.

Recapitulatio dictorum

SCHOLIUM.

Detestationem peccati commissi esse actum virtutis, sed non specialis, sed omnis virtutis contra quam commissum est. Hic ergo actus non est justitiæ punitivæ, seu pœnitentiæ proprie dictæ. Eodem modo dicendum de acceptatione pœnæ. Ferre autem patienter pœnam, est specialis virtutis patientiæ. An pœnitentia sit actus absolutus et efficax, vel conditionatus, vide Scotum 2. dist. 6. quæst. 1. et 3. dist. 15. § *aliter potest dici ;* certum est esse efficacem ad destruendum habituale peccatum, non tamen ut peccatum, quod commissum est, commissum non fuerit.

De (g) secunda significatione hujus vocabuli *pœnitere*, scilicet de eo quod est detestari peccatum commissum, vel displicentiam habere 11.

de commisso, dico quod iste potest esse actus virtutis. Probatur ut prius, quia potest esse actus electivus concors rationi rectæ. Ratio enim recta, sicut dictat complacendum esse in bono honesto, ita dictat displicendum esse in malo inhonesto. Et ex hoc patet secunda conclusio, scilicet cujus virtutis potest etiam esse actus, quia nullius specialis, sed cujuscumque appetitivæ; quæcumque enim virtus inclinat ad complacendum in bono honesto, inclinat etiam ad detestandum, et ad displicendum de malo inhonesto opposito, utpote castitas de aliquo inordinato contra castitatem inclinat ad displicentiam, et humilitas de actu inordinato superbiæ, et sic de cæteris. Quælibet tamen inclinans ad talem displicentiam est virtus appetitiva, quia nihil est principium odiendi, sicut nec amandi, nisi virtus appetitiva. Et ex hoc patet, quod male ponitur detestatio peccati actus pœnitentiæ virtutis, loquendo de pœnitentia virtute primo modo, ut est species justitiæ, quia iste actus est multum generalior, quam possit esse ille, qui est proprius actus pœnitentiæ justitiæ elicitus ab ea.

Quælibet virtus etestatur eccatum ontra se mmissum ichard. et . Thom. dist. ræsent.

12. De tertio, quod est gratanter acceptare pœnam inflictam pro peccato commisso, dico quod etiam iste actus potest esse virtutis, quia concors rectæ rationi. Et secundo, quod potest esse multarum virtutum, quarum tamen quælibet sit appetitiva, quia quidquid potest esse principium acceptandi aliquod objectum, potest esse principium acceptandi aliud in ordine ad ipsum; per diversas autem virtutes potest acceptari aliud et aliud objectum in ordine ad quod possit pœna inflicta pro peccato acceptari; nam si ex charitate amatur Deus, ex charitate potest acceptari pœna, inquantum reductiva est ad Dei amicitiam; si autem ex virtute spei desideratur Deus ut bonum mihi, ex virtute spei acceptatur pœna ut ordinans ad istud præmium attingibile; si ex virtute timoris cavetur amissio vitæ æternæ, ex ipsa potest acceptari pœna, ut excludens illam amissionem; si ex amicitia honesta ad seipsum diligit quis sibi munditiam et innocentiam, ex illa potest acceptare pœnam, quæ solvit reatum, qui infuit.

l omnes irtutes pectare potest ceptatio enæ pro eccato.

De quarto, scilicet patienter ferre pœnam inflictam, patet quod potest esse actus virtutis, et specialis virtutis, quia patientiæ.

COMMENTARIUS.

(g) *De secunda significatione hujus vocabuli*, etc. In hoc § 1. conclusio est, detestationem peccati, seu pœnitentiam secundo modo sumptam, esse actum virtutis, id est, studiosum, et secundum inclinationem virtutis, quia potest esse electivus, et liber, et conformis rectæ rationi; hæc probata est superius, est communis. De pœnitentia enim hoc modo sumpta loquuntur Patres sæpissime, et in specie Tridentinum *locis citatis, sess.* 6. *cap.* 6. *sess.* 14. *cap.* 1. *et* 4. ubi definit contritionem esse detestationem peccati. 38.

Prima conclusio.

Pœnitentia secundo modo sumpta actus virtutis.

Trident.

Secunda conclusio est: hunc actum non esse alicujus specialis virtutis. Hanc sustinuimus contra discipulos D. Thomæ *supra*, et ulterius in specie probabitur

Secunda conclusio.

infra, agendo de contritione in duobus sequentibus paragraphis.

Tertia conclusio. *Tertia conclusio* est de pœnitentia tertio modo sumpta, et est similis priori, nempe posse esse actum virtutis, seu honestum, et omnium virtutum, ex quibus potest esse displicentia peccati.

Quarta conclusio. *Quarta conclusio,* dicit pœnitentiam quarto modo sumptam esse actum patientiæ.

SCHOLIUM.

Non requiri pœnitentiam sumptam pro actu vindicativæ justitiæ ad deletionem peccati, nec actum ab illa virtute jam genita et inexistente elicitum.

13. De (h) secundo principali, scilicet an *pœnitere,* ut actus virtutis, requiratur ad deletionem peccati, dico quod non ut actus unius determinatæ virtutis. Secundo, quod non ut actus cujuscumque virtutis genitæ talis vel talis indifferenter. Et tertio, si ut actus simpliciter perfecte circumstantionatus, numquid ut formatus, vel sufficit ut informis?

Primum patet ex dictis, quia *pœnitere* secundum quamcumque quatuor significationum prædictarum sufficit, ut probatur auctoritate Ezech. 18. et 33. *Quacumque hora ingemuerit peccator,* etc. Actus autem primus, et alii non necessario sunt alicujus ejusdem determinatæ virtutis, sed primus justitiæ, ultimus patientiæ, duo intermedii cujuscumque virtutis appetitivæ.

Non requiritur quod pœnitentia efficiatur ab habitu virtutis. Secundum probo, quia actus æque perfectus secundum omnes circumstantias morales æque est acceptus a Deo ad peccati deletionem; sed sine virtute genita potest haberi actus æque perfectus secundum omnes circumstantias morales, sicut cum virtute jam genita, quia secundum perfectum dictamen intellectus de aliquo agibili, potest esse perfecta electio circumstantionata omnibus circumstantiis, quæ sit prima generativa virtutis; et per consequens, actum rectum perfecte circumstantionatum, qui requiritur ad deletionem peccati, non oportet esse virtutis, ut a virtute jam inexistente, sed potest esse virtutis, ut est primo generativus virtutis.

Dispositio prævia deletionis peccati informis, concomitans formata. De tertio dico, quod actum aliquem humanum requiri ad deletionem peccati, potest dupliciter intelligi; vel ut dispositionem præviam, vel ut concomitantem. Primo modo sufficit actus informis, imo semper est informis, quia dispositio prævia ad peccati deletionem est semper sine gratia et charitate, a cujus solius inhærentia et inclinatione ad actum dicitur actus formatus. Secundo modo dico, quod requiritur actus formatus, nam in illo instanti in quo deletur peccatum, charitas inest, et per consequens, si actus requiritur ut concomitans, requiritur ut formatus.

COMMENTARIUS

(h) *De secundo principali,* etc. Hic est secundus articulus hujus quæstionis : an scilicet *pœnitere* ut actus virtutis, requiratur ad deletionem peccati? Dicit primo non requiri ut actum determinatæ virtutis, ut patet ex præmissis, et ex illo Ezechielis 18. et 33. *Quacumque hora inge-* 39. Articulus secundus. Prima conclusio

Secunda conclusio. *muerit peccator,* etc. Dicit secundo non requiri ut sit actus procedens ex habitu, sed sufficere ut sit secundum inclinationem habitus.

Tertio tandem movet dubium, utrum requiratur pœnitentia ut actus formatus, vel sufficiat ut informis. Ad quod dubium respondet infra semper esse informem, ut est dispositio prævia ad deletionem peccati; informem intelligit, ut patet in textu, ex eo quod non insit charitas habitualis seu gratia sanctificans. Dicit secundo, ut est dispositio concomitans deletionem peccati, esse formatum, quia deletio peccati fit per infusionem charitatis.

Pœnitentia ut prævia dispositio est informis.

40. An contritio eliciatur ab habitu charitatis in peccatore? Sententia D. Thomæ affirmativa.

Ad explicationem hujus et litteræ, quam miris modis torquent moderni Discipuli sancti Thomæ, examinanda erit controversia ad quam hîc alludit Doctor, utrum scilicet dispositio ultima ad gratiam, nempe contritio eliciatur ab habitu charitatis? Affirmativam partem tuetur D. Thomas 1. 2. *quæst.* 113. *art.* 6. *et* 8. ubi Cajetanus, Conradus, Medina, Sotus *in hac dist. q.* 2. *art.* 6. *et dist.* 16. *quæst.* 1. *art.* 2. et *lib.* 2. *de natura et gratia, cap.* 18. Cano *relect. de pœnitentia parte* 1. Valent. 2. *tom. disput.* 8. *quæst.* 5. *puncto* 4. Vasquez 1. 2. *disput.* 211. *per totam;* unde tuetur contritionem esse semper actum formatum, quia elicitur ab ipso habitu charitatis.

Negativa Doctoris, et aliorum.

Negativam docet Doctor in prima responsione ex conclusione ad dubium præmissum, et in sequenti textu. D. Bonaventura, *infra dist.* 17. Durandus *ibidem quæst. prima, et in* 2. *dist.* 28. *quæst.* 5. Henricus *quæst.* 5. Suarez. 4. *tom. in* 3. *part. disp.* 4. *sect.* 7. *et lib.* 8. *de gratia cap.* 12. pro ea citans D. Thom. 1. *part. quæst.* 62. *art.* 2. *ad.* 3. *et* 1. 2. *quæst.* 109. *art.* 2. *et quæst.* 112. *art.* 2. *et* 3. *part. quæst.* 89. *art.* 1. quam tuetur etiam Capreolus *in hac dist. quæst* 2. *art.* 3. *ad primum.*

Probatur conclusio Doctoris primo, hæc causalis est vera: *ideo homo justificatur, quia conteritur;* ergo ejus opposita non est vera: *ideo conteritur, quia justificatur,* quia daretur circulus. Antecedens probatur, quia illa causalis habet veritatem suam ex Scriptura et Conciliis: *dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum,* Lucæ 7. *qui pœnitentiam egerit, aut conversus fuerit vivificabit animam suam,* Ezech. 18. etc. Et quantum ad primam causalem, facile ex verbis Christi colligitur, eamque admittit D. Thomas 1. *part. quæst.* 21. *art.* 4. *ad* 1. *et* 3. *part .quæst.* 49. *art.* 11. et sic etiam Patres tribuunt remissionem peccatorum pœnitentiæ seu dilectioni Magdalenæ, tanquam causæ, Gregorius *hom.* 33. *in Evangelia,* Paulinus ad Severum *Epistola* 4. Ambrosius *lib. de pœnitentia c.* 17. Tertullianus, *lib.* 4. *contra Marcionem cap.* 17. Augustinus, in Psalm. 144. *Propter quod dico tibi, dimittuntur ei peccata multa, quare? quia confessa est, quia flevit, etc.* Item Theophylactus et Euthymius idem docent.

41. Probatur negativa primo. Causalis vera ex Scriptura et conciliis.

Peccata dimitti ob pœnitentiam.

Secundo patet eadem causalis, ex Trid. sess. 14. cap. 4. *Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, etc.* et infra: *docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam, etc.* Ex quibus colligitur contritionem impetrare veniam peccatorum, eique, quando perfecta est, cum sacramenti voto adscribendam esse reconciliationem hominis; sed hæc reconciliatio consistit in justificatione impii, quæ in-

42. Secunda ratio. Trident. de efficacia pœnitentiæ.

Contritio supponitur ad justificationem extra Sacramentum

cludit et remissionem peccati, et infusionem gratiæ; ergo infusio impetratur a contritione, et sic ejus erit causa antecedens, ergo non præsupponit gratiam aut remissionem, sed supponeret, si eliceretur physice a gratia habituali, ut volunt adversarii, quia omnis effectus supponit suam causam; sequeretur ergo hominem justificari ante contritionem, et extra sacramentum, quod repugnat Concilio et dictis.

43. Tertia ratio. Ab inconvenienti.

Tertio, si vera esset sententia adversariorum, sequeretur quod homo adultus justificaretur extra sacramentum sine ulla dispositione, quod repugnat doctrinæ de justificatione impii. Probatur sequela ex dictis, quia contritio supponit justificatum, præter hanc autem non est alia dispositio, ergo. Antecedens patet, quia supponit principium elicitivum sui, hoc est, gratia habitualis secundum adversarios. Dices, ut dispositio est, antecedit, contra, non potest esse dispositio, aut aliquid agere, antequam sit, et eliciatur, disponit enim in quantum communicat aliquem effectum formalem prævium subjecto, necessitantem aliquo modo ad formam, vel in quantum removet impedimentum, sed hæc repugnant ipsi, nisi in ratione entis sit; ergo supponit antequam sit, suum principium elicitivum; vel ergo tunc elicitur ab habitu, ac proinde eum supponit, vel ab alio; ergo non ab habitu.

Responsio impugnatur. Dispositio ut fit.

44. Quarta ratio. Gratia excitans tantum præsupponitur ad contritionem peccatoris. Trident. Justificatio consequitur dispositionem.

Quarto idem Concilium Trident. *sess.* 6. *c.* 6. non agnoscit aliam gratiam, qua adultus ad justificationem disponatur, nisi excitantem et adjuvantem, et *cap.* 6. docet quomodo per divinam gratiam excitantem et adjuvantem actu disponatur, cap. 7 *Hanc dispositionem,* inquit, *seu præparationem justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis,* etc.

Ergo ex Concilio nulla gratia antecedit justificationem peccatoris nisi excitans et adjuvans ad dispositionem adulti, quam ipsa justificatio consequitur; justificatio autem includit habitualem gratiam, et cap. 8. *Gratis autem justificari ideo dicimur, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera ipsam justificationis gratiam promerentur;* justificatio autem gratia est habitualis in parte, ergo non antecedit opera dispositionis, sed sequitur. Deinde *cap.* 7. dicit hanc gratiam partiri singulis secundum propriam cujusque dispositionem et operationem. Ex quibus constat sequi ad dispositionem, non antecedere; ergo ab ipsa non elicitur ipsa dispositio. Item *can.* 3. requirit ad actus fidei, spei, dilectionis et pœnitentiæ (in quibus *cap.* 6. statuit dispositionem ad justitiam) tantum prævenientem Spiritus sancti inspirationem et adjutorium; et *Canon.* 4. docet liberum arbitrium cooperando Deo excitanti et vocanti se disponere et præparare ad obtinendam justificationis gratiam.

Justificatio cur gratis fit.

Sequitur mensuram dispositionis.

Ad dispositionem sola inspiratio, et adjutorium requiritur.

45. Responsio.

Aliqui distinguunt in gratia rationem genericam et specificam; sub ratione generica asserunt infundi, ut homo conteratur, et sic esse principium contritionis, sub ratione specifica sequi dispositionem. Hæc distinctio chimærica est, quomodo enim ratio generica infundi, aut esse potest sine specifica; ergo si secundum unam, secundum aliam etiam supponitur ad dispositionem. Alii, ut *supra* dictum est, recurrunt ad prioritatem in diverso genere causæ efficientis et materialis, dicentes gratiam, ut infunditur, esse principium effectivum dispositionis, ut recipitur in subjecto, præsupponere contritionem. Sed hæc jam impugnata sunt. Præterea sequeretur quod gratia non infunderetur animæ antequam producere-

Rejicitur. Gratia nequit in genere, sine specie esse.

Secunda responsio.

Impugnatio.

tur contritio, ac proinde in *esse* separato esse principium contritionis, quod non concedunt adversarii, neque ex principiis scholæ suæ admitti potest; asserunt enim accidentia per subjectum individuari, neque pœnitentiam agere posse sine elevatione ad actum supernaturalem, qualem ponunt esse contritionem plerique; ergo prius gratia inest subjecto, quam agat, et consequenter etiam in genere materialis causæ supponitur contritioni, si est principium ejus.

t est in ıbjecto ɛsupponi contri- onem.

'ertia ɛponsio icitur.

Alii respondent secundum prioritatem naturæ mutuam eo modo quo dicuntur *causæ esse sibi invicem causæ*. Sed hæc responsio facilis est impugnationis ex doctrina de causis, quia effectus causæ efficientis nunquam producit suam causam, aut disponit ad ipsam, aut eidem supponitur, alias esset antequam esset. Dicunt aliqui contritionem quamvis non existat posse disponere, sicut materia non habens existentiam propriam causat, et hæc responsio est juxta vulgarem sententiam adversariorum, qua negant materiæ propriam existentiam. Sed quidquid sit de hoc, falsum est in proposito, quia forma sive substantialis sive accidentalis, nihil causat in omnium sententia nisi existat; disponere materiam est effectus formalis physicus dispositionis; ergo, etc. Has responsiones subindicare tantum volui, non impugnare ex proposito, quia sunt evasiones contra prima principia, quas facile est repellere variis modis, neque rationes ad oppositum majoris sunt momenti.

ffectus non oducit usam cientem uam.

uarta ponsio.

46. rima ectio. vitur.

Prima est ex illo Joannis quarto, *non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos*, etc. diligit autem Deus infundendo gratiam habitualem; ergo prius infunditur, quam nos diligimus Deum. Respondetur Apostolum loqui de dilectione, qua Filium suum

aria eficia

dedit pro nobis; intelligi etiam potest de dilectione electionis et vocationis. Alia loca adducunt quibus dicitur fides operari per charitatem, gratiam et Spiritum sanctum infundi nobis, ut convertamur, ut convertamur, ut dicit Arausicanum. Respondetur hæc omnia et similia, referri ad gratiam actualem seu adjutorium gratiæ excitantis et adjuvantis ut ex stylo et intento tam Patrum quam Conciliorum, quam Scripturæ constat.

dilectionis divinæ in peccatores.

Alia loca explicantur.

Argumentantur a ratione primo, quia non est in potentia voluntas ad producendum actum vitalem contritionis, nisi elevetur per gratiam habitualem. Respondeo negando antecedens. Secundo, quia contritio non est meritoria de condigno nisi elicitur a gratia habituali; ad hoc patet ex dictis, concedo contritionem peccatoris ut est dispositio, non esse meritum de condigno, sed de congruo. Tertio, quia nullum alias inconveniens, aut repugnantia sequitur ex hoc, negatur, quia destruit principia naturalia et supernaturalia.

Objectio ex ratione solvitur.

Ex his patet intentum Doctoris, et sententia tam in prima conclusione præmissa quam in secunda, in quibus solum quærit de ordine contritionis ad gratiam habitualem et charitatem præcise, et quomodo et quando sit actus formatus charitate habituali, et quando informis, quia de hac informatione agunt antiqui Theologi sub qua non comprehendunt gratiam actualem, aut adjutoria, quæ possunt communicari justo et injusto, sed informationem per gratiam sanctificantem, quæ est justitia, et excludens peccatum formaliter. His ergo primum positis, facilis est via ad explicationem sequentis § quæ est continuatio textus, sed propter incidentem controversiam de sententia ejus, subdivisit Scholiastes ipsum a priori, ut scholio apposito illustraretur et 47.

Conclusio Doctoris et scopus.

vindicaretur; est namque declaratio præmissarum conclusionum.

SCHOLIUM

Carpitur Scotus in hac littera, quod asseruerit ultimam dispositionem ad gratiam esse ex nobis, quod Pelagianum sapit. Ita Soto hîc q. 2. art. 5. et alii. Sed hoc calumnia est, Scotus enim 1. d. 44. n. 4. ait quemlibet peccatorem salvari posse, quia (inquit) potest Deus eum sua gratia prævenire; et infra d. 20. q. unic. ait esse opus Dei, non hominis, pœnitentiam fructuosam inspirare, et d. 22. art. 2. ait Deum propter merita mortificata citius dare gratiam ad resurgendum, et quodl. 14. a. 1. ait hominem non posse se disponere ad fidem, et 2. d. 9. q. 2. n. 14. ait hominem non posse efficere ultimam dispositionem ad formam supernaturalem. Vide eum quodl. 17. art. 1. fin. ubi idem habet, et q. quodl. et 1. d. 17. q. 2. et hîc q. 3. et alibi sæpe. Dum ergo ait hîc, ex puris naturalibus, etc. tantum excludit gratiam habitualem, quia tantum agit an dispositio prævia informis sufficiat. Secundo, cum Vega, q. 11. de justific. et Angles 4. q. 1. de essentia pœnit. art.6. non refert illa verba, ex *naturalibus*, ad voluntatem, et sic non negat requiri gratiam ad ejus actum, juxta primam solut. Explicatur D. Thom. 2. d. 28. art. 4. dicens ex solo libero arbitrio hominem posse se præparare ad gratiam gratificantem. Sic etiam Vasq. 1. 2. d. 186. cap. ult. explicat Scotum, dicentem voluntatem secundum naturalia movere intellectum ad credendum, quod tantum excludat habitum gratiæ; de quo in materia de gratia. Scotus ergo non voluit attritionem deletivam peccati per vires naturæ haberi, quod est contra Araus. 2. can. 4. Trid. sess. 6. cap. 5. Carpitur etiam Doct. a Soto d. 17. q. 2. art. 2. et aliis, quod hîc requirat durationem et intensionem ad actum pœnitentiæ; sed primo falsum est de intensione, quia de hac nihil dicit hîc; de duratione etiam loquitur dubitative, si (inquit) aliqua dispositio sufficit, maxime hæc. Secundo ait dari gratiam in ultimo instanti, vel in alio termino ad quem Deus determinavit attritionem durare. Dubitat ergo tantum quis sit ille terminus, quia non est certum esse primum instans, quia multi tenent oppositum. Bassol. Tartar. et Alm. hîc. Palud. d. 17. q. 1. art. 5. con. 7. Cajet. tom. 1. opusc. tr. 4. q. 1. et Greg. 2. disp. 3. q. 1. art. 2. Vasq. 1. part. disp. 229. cap. 10. tenent actum voluntatis non posse durare tantum uno instanti. Tertio, regulariter requiritur duratio in attritione, quia incipitur ab imperfectiori; quod vero sufficiat contritio instantanea, habet Doct. expresse infra d. 20. con. 1. et ad 2. et 4. Frivolæ sunt itaque Thomistarum circa hoc censuræ, et quod clamant aliqui dari posse juxta hanc opinionem statum, in quo quis non posset se salvare, non tangit Scotus, quia, ut dixi, hanc non tenet, et eam tenentes facile dicerent, non requiri tempus ad attritionem, quando est impossibile hàbere illud; sic illi salvant D. Thom. 3. p. q. 87. art. 1. et 1. 2. q. 113. art. 5. ad 3. et 4. d. 17. q. 2. art. 2. q. 6. dicentem, ad contritionem requiri distinctam peccatorem recogitationem. Dicunt enim hoc non requiri in fine vitæ, quia est impossibile. Canus ergo, qui relect. de pœn. p. 10. vocat hanc opinionem errorem Scoticum, dupliciter errat, quia nec Scoti, nec error est. Sed ipsius censura parvifacienda.

Ad (i) hujus intellectum sciendum, quod peccator in peccatis existens, eo modo quo dictum est *in præcedenti quæstione art.* 1. peccatum manere post actum, potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensivum Dei, et ut contra legem divinam, et ut aversivum a Deo, et ut impeditivum præmii, et ut inductivum supplicii, et sub multis talibus rationibus; et potest voluntas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multis illud peccatum sic considератum detestari, et ille motus potest continuari et intendi ante infusionem gratiæ. Potest etiam ista detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis; non est enim

14. Vide Leuchet 1. d. 17. q. 1. § Si dicatur.

verisimile, quod necesse sit propter peccatum istud remanens, actum quemcumque circa peccatum commissum esse defectivum in aliqua circumstantia morali. Iste autem motus dicitur attritio, et est dispositio, sive meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis ; quæ sequitur in ultimo instanti alicujus temporis, in quo tempore ista attritio duravit.

Forte ...ntum petit ...ationem et ...ensionem, quando ...incipit ...or sine ...ia, qua ...currente, ...im dat ...ectum, ...ipso ...d. 16. ...§ Ad ...oppositum, ... 20. 2 ista, et ad ...undum ...artum, ubi esse ait esse ...sibilem ...tritionem ...stanti.

Nec est certum si Deus talem attritionem velit esse dispositionem ad justificationem, nisi sit perfecte moraliter circumstantionata ; saltem si est aliqua circumstantia inordinate circumstantionata, non est dispositio ad justitiam, quia tunc est actualiter offendens. Sed si est tantummodo carens aliqua circumstantia debita ex inconsideratione intellectus, vel omissione voluntatis, quantum ad illam circumstantiam, tunc dubium est si disponat sufficienter ad justitiam. Sed si est attritio perfecte circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad justitiam in termino illius attritionis acquirendam; in termino, inquam, quem Deus præfixit debere esse terminum illius motus attritionis, quam usque tunc vult continuari. Vel enim oportet dicere quod justificetur peccator sine omni dispositione sufficiente de congruo ex parte ejus ,et per consequens difficile est salvare, quod apud Deum non sit acceptatio personarum, ut dictum est *lib.* 2. *dist.* 6. *quæst.* 2. Vel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam justificationem, quam ista attritio perfecte circumstantionata in genere moris, ut tunc in ultimo instanti, vel aliquo, usque ad quod Deus determinavit attritionem debere durare, ad hoc, ut sit meritum de congruo ad justificationem, infunditur gratia, et tunc simpliciter deletur peccatum.

Et si manet idem motus contra peccatum in *esse* naturæ et moris qui prius, idem motus qui prius fuit attritio, in illo instanti fit contritio, quia in illo instanti fit concomitans gratiæ, et ita actus formatus, quia habens secum charitatem, quæ est forma actus, ut hîc loquimur.

15. Attritio sine sui mutatione fit contritio, adveniente gratia.

Ibi tamen oportet distinguere signa naturæ, inter actum, ut est talis in *esse* naturæ et moris, et inter charitatem, et inter actum ut est formatus, quia in primo signo naturæ est ibi actus talis, in secundo charitas, in tertio actus formatus a charitate jam inclinante et inhærente, et sic attritio fit contritio sine omni mutatione reali ipsius actus.

An contritio præcedat vel sequatur peccati deletionem

Contra, ergo non per contritionem deletur culpa, quia non est contritio, nisi in tertio signo naturæ, et in secundo deletur, neque etiam per contritionem illam, ut per meritum, quia sequitur illam deletionem. Potest ergo dici, quod Deus disponit per attritionem in aliquo tempore, tanquam per aliquod meritum de congruo, in aliquo instanti dare gratiam, et pro illa attritione, ut pro merito, justificat, sicut est meritum justificationis. Et licet non continuaretur idem actus circa peccatum in genere naturæ et moris, qui prius,

adhuc in illo instanti infunderetur gratia, quia jam præcessit meritum sufficiens de congruo.

Esto enim, quod in ultimo instanti intellectus et voluntas cessent a præterito actu, convertendo se ad aliquem alium actum impertinentem, quare non justificabitur iste in ultimo instanti, sicut alius habens in illo instanti actum, quem prius habuit ? Ille enim, qui in illo instanti habet actum, per actum hujus, ut in illo instanti, non justificatur, sed per actum, ut præcessit in tempore, et hoc modo, habuit alius actum illum. Et secundum hoc, diceretur quod non oportet ad deletionem peccati continuari aliquem actum pœnitentiæ, neque formatum, neque informem, sed tantummodo in tempore præcedere usque ad instans actum pœnitentiæ informem.

16. In instanti præmiationis de condigno, non potest poni obex, an idem in præmio de congruo ?

Sed quid, si in illo instanti ponat obicem? sicut enim potest tunc habere actum impertinentem, ita oppositum. Diceretur, quod non potest ponere obicem, quia jam meruit ut in illo instanti detur sibi gratia. Sed hoc nihil est, quia etsi non possit quis in instanti præmiationis post meritum de condigno ponere obicem, ut in instanti mortis non potest quis demereri (tunc enim merito suo debet reddi impeccabilitas) ; tamen quia meruit de congruo potest ponere obicem in illo instanti, in quo reciperet terminum meriti de congruo, si non esset obex ; et sicut in termino meriti de congruo potest non habere illud quod meruit, quia ponit obicem, ita est verisimile quod nisi continuet in illo instanti actum similem in genere moris, non habebit illud ad quod talis actus disponit meritorie de congruo. Et ideo prima via videtur rationabilior, scilicet quod per actum pœnitentiæ informem, sed plene vel semiplene circumstantionatum in genere moris, deletur peccatum, ut per dispositionem præviam, et meritum de congruo; per actum autem pœnitentiæ, qui est formatus, et dicitur contritio, deletur, ut per actum concomitantem.

Quomodo contritio præcedit, et sequitur deletionem peccati.

Et cum arguitur, contritio ut contritio sequitur deletionem, respondeo, actus qui est contritio, in eodem instanti temporis præcedit natura deletionem, licet, ut contritio, hoc est, ut formatus, sequatur deletionem ordine naturæ ; et sic debet concedi in sensu divisionis, quod per actum, qui est contritio, deletur peccatum, ut per dispositionem omnino proximam ; nec est inconveniens, imo conveniens dispositionem proximam simul esse cum forma ad quam disponit.

COMMENTARIUS.

48. Textus Doctoris.

(i) *Ad hujus intellectum sciendum, quod peccator in peccatis existens eo modo quo dictum est in præcedenti quæst. art. 1. peccatum manere post actum, potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum ut offensivum Dei, et ut contra legem divinam, et ut aversivum a Deo, et ut impeditivum præmii, et ut inductivum supplicii, et sub multis talibus rationibus ; et potest voluntas ipsum sub*

aliqua illarum rationum, vel sub multis, illud peccatum sic consideratum detestari, et ille motus potest continuari et intendi ante infusionem gratiæ. Potest etiam ista detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis, etc.

Censura adversariorum in hanc doctrinam. Hanc sententiam Doctoris conclamant moderni esse Pelagianismum, vel semipelagianismum ; neque secus contra Doctorem urgent argumenta Patrum et Conciliorum, quam iidem urserunt Pelagianos. Animum addit nescio quæ aliquorum nostrorum hac in parte trepidatio, et variæ responsiones quæ textum Doctoris extra scopum discursus et quæstionis ac responsionis ab eo positæ, quam hîc declarat, extraxerunt.

Expositio textus per nos Vega. In primis Vega *de justificatione* 10. *et* 11. illa duo, quibus fundatur calumnia, nempe *ex naturalibus cum communi influentia,* refert ad intellectum tantum, et non ad voluntatem, quasi intellectus ex puris naturalibus cum communi influxu, possit proponere voluntati peccatum ut detestabile. Quem sequitur Angles *in 4. quæst. prima de essentia pœnitentiæ art.* 6. Tartaretus cedit quæstioni, et ita explicat textum, prout adversarii volunt, nempe illum motum peccatoris esse ex naturalibus, fingens hanc controversiam esse inter Doctorem et Nominales; illis asserentibus necessitatem auxilii specialis ad pœnitentiam, illo negante, sed complicat quosdam terminos, unde ambiguum sit quod velit. Delfinus, *in tractatu de justificatione*, intelligit per influxum generalem comprehendere auxilium speciale. Faventinus hanc rem fusius prosequens *in quarto in hoc loco disp.* 14. et plura loca ex Doctore congerit pro necessitate gratiæ. Videtur autem eo reducere decisionem, quo Delfinus, ut per influxum generalem comprehendatur auxilium speciale gratiæ ; quod dici a Doctore eo sensu putat, quo excludatur auxilium, quod alii intelligunt physice prædeterminans, in quo statuunt rationem et efficaciam auxilii specialis, seu specialitatem, ut ita dicam, auxilii.

Angles. Tartaretus. Delfinus. Faventinus.

Interpretationem hujus loci veram dedit Scholiastes, in primo loco præmissi scholii, quam facile est confirmare ex ipso textu, cujus ille planus est sensus, nam *in hoc articulo secundo* tria quærit. Primo, utrum ad remissionem peccati requiratur actus virtutis determinatæ. Secundo, utrum requiratur actus genitus ex habitu. Tertio *si ut actus simpliciter perfecte circumstantionatus, numquid ut formatus, vel sufficit informis?* Ad has quæstiones suo ordine respondet ; ad duas primas negative ; ad tertiam vero respondet cum distinctione : primo asserens quod actus pœnitentiæ, ut est dispositio prævia ad remissionem peccati, semper est informis sine charitate et gratia habituali, *a cujus totius*, inquit, *inhærentia et inclinatione ad actum, dicitur actus formatus,* etc. Hanc conclusionem abunde probavimus in præcedenti commento. Alterum membrum distinctionis est, loquendo de actu pœnitentiæ, ut est dispositio concomitans remissionem peccati, esse formatum, nam in instanti quo deletur peccatum, charitas inest, et consequenter si requiritur ut concomitans, requiritur ut formatus. 49. Scholiastis interpretatio præfertur. Scopus Doct. et litteræ. Distributio, et ordo quæstionis, et scopus. Conclusiones Doctoris.

In sequentibus autem declarat illas duas conclusiones, quomodo nempe actus sit prævius ad remissionem peccati per modum dispositionis, et quomodo sit concomitans : *Ad hujus intellectum,* inquit, *sciendum,* etc. *quod peccator in peccatis existens, eodem modo quo dictum est in præcedenti quæstione art.* 1. *peccatum manere post actum, potest ex naturalibus cum communi influentia considerare pec-* 50. Declarat priores conclusiones.

catum commissum, ut offensivum Dei, et ut contra legem divinam, et ut aversivum a Deo, et ut impeditivum præmii, et ut inductivum supplicii, et sub multis talibus rationibus; et potest voluntas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multas illud peccatum sic consideratum detestari, et ille motus potest continuari et intendi ante infusionem gratiæ. Potest etiam ista detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis; non est enim verisimile, quod necesse sit propter peccatum istud remanens, actum quemcumque circa peccatum commissum esse defectivum in aliqua circumstantia morali. Iste autem motus dicitur attritio, et est dispositio, sive meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis, quæ sequitur in ultimo instanti alicujus temporis, in quo tempore ista attritio duravit.

51. *Hoc est certum, si Deus talem attritionem velit esse dispositionem ad justificationem, nisi sit perfecte moraliter circumstantionata, saltem si est aliqua circumstantia inordinate circumstantionata, non est dispositio ad justitiam, quia tunc est actualiter ostendens, sed si est tantummodo carens aliqua circumstantia debita ex inconsideratione intellectus, vel omissione voluntatis, quantum ad illam circumstantiam, tunc dubium, si disponat sufficienter ad justitiam; sed si est attritio perfecte circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad justitiam in termino illius attritionis acquirendam, in termino, inquam, quem Deus præfixit, debere esse terminum illius motus attritionis, quam usque tunc vult continuari. Vel enim oportet dicere quod justificetur peccator sine omni dispositione sufficiente, de congruo ex parte ejus, et per consequens difficile est salvare, quod apud Deum non sit acceptatio personarum, ut dictum est libro secundo dist. 6. quæst. 2. Vel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam justificationem, quam ista attritio perfecte circumstantionata in genere moris, ut tunc in ultimo instanti, vel aliquo usque ad quod Deus determinavit attritionem debere durare, ad hoc, ut sit meritum de congruo ad justificationem, infunditur gratia, et tunc simpliciter deletur peccatum,* etc.

In primis distribuendo hanc doctrinam in sua membra, dicit peccatorem posse ex naturalibus *cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensivum Dei, et ut contra legem divinam,* nempe revelatam, *et ut aversivum a Deo, et ut impeditivum præmii, et ut inductivum supplicii.* Hæc propositio constat pluribus prædicatis disjunctis, vel etiam copulatis, ut volueris, quæ omnia referuntur ad illud idem subjectum, nempe ad intellectum, ut ex naturalibus cum communi affluentia potest considerare peccatum secundum hæc motiva. De voluntate autem subjungit sine illa limitatione *ex naturalibus cum communi affluentia,* quod possit detestari peccatum sub aliquo, aut pluribus istis motivis; ergo fundamentum calumniæ objectæ est tantum ex parte intellectus. 52. Divisio textus in sua membra, et expositio.

Sed neque in hoc etiam est tale fundamentum, quia in quæstione sequenti docet expresse, ut videbimus, fidem divinam esse regulam pœnitentiæ, neque posse esse notum creaturæ Deum esse finem suum sub propria ratione per lumen naturale sine revelatione et fide, sicut neque virtutes evangelicæ possunt esse notæ, vel habere regulam notam lumine naturali: *In virtutibus enim,* inquit, *aliquæ sunt possibiles naturæ humanæ ordinabiles ad finem sub ratione superiori quam sit cognitio hujus sta-* 53. Diluitur calumnia ut ex parte intellectus objicitur. Regula pœnitentiæ est fides.

tus, etc. Quod exemplificat de paupertate, castitate et obedientia. Sic etiam dicit infra regulam pœnitentiæ esse revelatam et notam ex Evangelio : *Pœnitentiam agite,* Matth. 5, et *supra* § *Hîc dicitur in secunda Regula*, etc. *Alia,* inquit, *regula respiciens peccatum detestandum tantummodo est nota ex revelatione, scilicet quod peccatum est detestandum, inquantum est Dei offensivum, vel inquantum aversivum a Deo, vel impeditivum acquisitionis Beatitudinis, vel inquantum inductivum finalis miseriæ*, etc. Ecce hîc exprimitur eadem concipiendæ contritionis præmissa motiva, offensionis divinæ, aversionis, impeditionis præmii, inductionis supplicii, tanquam, quæ necessario cognosci debent ex regula fidei et revelationis; ergo per particulam illam *ex naturalibus cum communi influentia,* etc. positam ex parte subjecti, nempe intellectus considerantis, non intendit Doctor excludere gratiam et habitum, aut actum fidei ab intellectu, aut gratiam revelationis, neque alia adjutoria tam intrinseca quam extrinseca in ordine ad talem considerationem per ipsum necessaria, neque consequenter intendit ita stricte loqui de natura aut intellectu, ut præscindit ab his adjutoriis, sed tantum juxta scopum quæsiti et responsionis datæ ut solum excluditur justitia inhærens in voluntate, ad quam actus pœnitentiæ ex his motivis conceptus est dispositio prævia et informis ante remissionem peccati.

[Motiva contritionis sola fide cognita.]

54. [Confirm. Agit de pœnitentia fidelis adulti et peccatoris.] Confirmatur, quia Doctor hîc agit de pœnitentia peccatoris adulti et fidelis, quæ est dispositio prævia, quam consequitur remissio peccati, et quam vocat ipse meritum de congruo, et acceptatum a Deo, et prescriptum lege, et per se intentum efficaciter a pœnitente per modum satisfactionis taliter præscriptæ, et ad finem deletionis peccati. Hæc omnia neccessario supponunt fidem; ergo nihil minus intendit Doctor, quam intellectum ex puris naturalibus posse hæc omnia cognoscere et proponere practice voluntati, tanquam regulam operandi; unde patet eum præcise loqui de intellectu *ex naturalibus,* etc. quatenus excluditur illa forma charitatis inhærentis, a qua habent actus tam fidei, quam aliarum virtutum, esse formati, et haberi causas sufficientes ex parte intellectus, et etiam voluntatis respectu dispositionis, ad quam consequitur remissio peccati absque eo quod charitas habitualis influat in istum actum dispositivum, ut excludat opinionem illam, quam superiori capite impugnavimus, et ostendat actum ut informem, sequi ad prædictas causas per se ejus; et sic in ultimo instanti inferre per modum meriti de congruo, et dipositionis præviæ a Deo acceptatæ, remissionem peccati, et infusionem gratiæ per modum causæ ea ratione, qua ipsa dispositio ex divina acceptatione est causa. Sed dices, quid ergo intendit per illa verba *ex naturalibus cum communi influentia?* respondebitur *infra;* suffici pro nunc probare quod per hoc non excludit gratiam supernaturalem requisitam ad actum fidei divinæ ex parte intellectus.

[Fundatur in fide.] [Excluditur sola charitas habitualis.]

Probatur secundo minus excludi ex textu a voluntate gratiam prævenientem et adjuvantem, in ordine ad actum detestationis peccati, qui sit talis dispositio, de qua loquimur; sic non potest secundum principia explicata Doctoris excludi ab intellectu, cui additur illa clausula *ex naturalibus,* etc, a voluntate autem in toto textu nihil excludit, nisi gratiam sanctificantem, quam dicit solum in esse simul cum remissione peccati. Unde ergo suppetit vel apparens fundamentum eam excludere a voluntate gratiam prævenientem? si quis ita in scholis discurreret: actus disponens perfecte ad remissionem 55.

[55. Non excluditur gratia præveniens a voluntate.]

[Nihil excludit textus a voluntate præter habitum gratiæ.]

peccati est prævius ad infusionem gratiæ sanctificantis, ergo non est ex gratia Dei præveniente, nemo admitteret, et merito, quia nec fides, nec ratio id admittit. Antecedens dicit solum Doctor, ut excludat influxum gratiæ sanctificantis in illum actum. Consequentiam vero inferunt adversarii; sed qua lege? nulla sane, quæ invitatur principiis assertis Doctoris.

Fallax argumentum.

56. Non excludi gratiam prævenientem.

Quod probo eadem evidentia, qua primum probatum est. Detestatio peccati ex duobus primis motivis intrinsecis (de his enim agit Doctor, qui docet in præcedenti paragrapho et quæstione, sæpius causam proximam tristitiæ esse detestationem seu displicentiam peccati ex motivo formali illius virtutis, ex quo concipitur) *supra* expressis aversionis a Deo, et offensionis divinæ ex principiis Doctoris sunt actus divinæ charitatis supernaturalis, ut in articulo primo hujus quæstionis probatum fusius contra eos, qui dicunt hunc actum esse proprium virtutis pœnitentiæ, saltem ex assertione iterata Doctoris sæpius in dicto articulo, est actus charitatis. Similiter duo ultima determinant objectum et actum spei; sed nihil magis est contra Doctoris doctrinam quam dicere, quod voluntas ex natura sua, aut virtute naturali, secluso adjutorio supernaturali, possit attingere hos actus aut motiva eorum, ut patet *ex* 3. *dist.* 26. et 27. *dist.* 34. et *in primo dist.* 17. *quæst. prima,* et *in quarto dist.* 6. *quæst.* 10. *Ad tertium pro opinione,* ubi dicitur habitum supernaturalem esse simpliciter potentiam, non ita acquisitum, et *quæst. prima prologi per totam,* et alias sæpissime; secundum quæ principia, quæ ipse tradit tanquam certa de fide, debet sententia intelligi, ut dicit hîc voluntatem detestari peccatum posse ex motivo charitatis et spei, et comprehendit specialem Dei concursum ad tales, qui eliciuntur secundum inclinationem charitatis et spei, ut voluntas est informis ante remissionem peccati, et sine habitu charitatis.

Detestatio peccati ex motivo offensæ divinæ, et aversionis.

Est actus elicitus charitatis supernaturalis.

Accedit ex principiis Doctoris, quod spes maneat in peccatore secundum habitum, quando non est peccatum contra ipsam virtutem, et deperditur demeritorie tantum gratia sanctificans, quæ est charitas; quod et *hic* supponit, asserens restitui gratiam cum remissione peccati in justificatione peccatoris; et *in articulo præcedenti* § *De secunda significatione,* etc. dicit detestationem peccati elicitam ex motivo spei esse sufficientem pœnitentiam, quantum est ex parte displicentiæ, requisitæ; ergo nihil minus *hîc* intendit, quam voluntatem posse habere talem motum et displicentiam ex sola virtute naturali.

57. Spes ma[...] habitual[...] in peccator[...]

Tertio probatur ex ratione subjuncta: *Potest etiam,* inquit, *detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis;* et infra: *nec est certum, si Deus talem attritionem velit esse dispositionem ad justificationem, nisi perfecte moraliter cicumstantionata;* et infra: *si est attritio perfecte circumstantionata in genere moris* (id est, actus boni). *videtur omnino dispositio sufficiens ad justitiam in termino illius attritionis acquirendam,* etc. et infra: *nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam justificationem, quam ista attritio perfecte circumstantionata in genere moris.* 58.

Debet contriti[...] esse circumsta[...] tionata.

Inter has circumstantias requiritur ex mente Doctoris, et sententia constanter asserta, ut sit actus elicitus a charitate, vel certe relatus in finem ejus, et imperatus ab ipsa; hoc autem nequit fieri viribus naturæ, seu a sola voluntate secundum virtutem innatam juxta principia Doctoris citata in ratione proxime præmissa; ergo non intendit hîc voluntatem posse se disponere ad justificationem et propriis et

Debet es[...] elicita a[...] imperata [...] charitat[...]

Comparatio actus charitatis et pœnitentiæ. solis viribus naturalibus. Major probatur ex paragrapho sequenti, in qua comparat actum proprium pœnitentiæ et charitatis ad invicem circulariter, secundum perfectionem, ut se mutuo imperant; et dicit utriusque actus esse mutuam excellentiam, et ex contemplatione et sola charitate Dei posse innasci maximam tristitiam, quæ facit ad remissionem peccati. Et *supra in articulo præcedenti* § *Alia conclusio est ista,* etc. subdit habitudinem pœnitentiæ actualis ad charitatem, qua ipsam imperat, aut a charitate imperatur, cui magis ex fine suo competit imperare.

59. Unde *infra dist.* 20. *quæst. unica* in probatione secundæ conclusionis argumento secundo : *Secundo,* inquit, *ad hoc, quod displicentia valeat, et sit ordinata, oportet quod sit debite circumstantionata, et maxime circumstantia finis, et principii activi principalis, ut scilicet, voluntaria propter Deum,* etc. Quod probat ex Augustino lib. 50. hom. 41. *Oportet non solum timere judicem, sed diligere; arbitrii enim libertatem quærit, ut delere possit commissa, non necessitatem, charitatem, non timorem,* etc. (Augustin.)

Et *in tertio dist.* 36. *art.* 3. exponens Augustinum *lib.* 4. *contra Julianum cap.* 2. dicentem, quod non sunt veræ et perfectæ virtutes sine charitate, respondet : *Potest dici,* inquit, *quod nulla virtus inclinet ad finem ultimum, nisi mediante illa* (supple charitate) *cujus est per se respicere finem ultimum immediate, aliæ non erunt ad finem ultimum, nisi mediante charitate; quatenus autem sunt quædam instrumenta perficiendi hominem, debent esse instrumenta ordinandi ipsum ad finem ultimum, in quo est sua perfectio, et ideo sunt imperfectæ sine charitate, sine qua non possunt ordinare.* Et infra : *pro tanto igitur dicunt esse informes sine charitate, et formatæ per charitatem, pro quanto charitas ordinat ipsas, et earum fines in finem ultimum, in qua ordinatione est ultima earum perfectio, licet extrinseca, per hoc patet ad Augustinum, nam vere non sunt veræ sine charitate, quia non perducunt ad finem Beatitudinis,* etc. ubi loquitur universim de omnibus virtutibus, ut sunt operativæ ad salutem; et sic dicit ordinari per charitatem operantem etiam, et ordinantem actus aliarum virtutum ad finem ultimum et salutem hominis, quatenus est ex ipsis tanquam mediis seu instrumentis perficientibus hominem in ordine ad finem.

(Charitas ad finem immediate inclinat, reliquæ virtutes mediate. Sunt imperfectæ sine charitate.) (Ordinatur per ipsam charitatem.)

Ex hoc eodem principio *in dicto articulo* § sequenti : *Quod si dicatur,* etc. dicit virtutes morales per se infusas non esse necessarias propter modum, medium et finem, quia omnis finis, quem non possunt habere ex specie, determinatur sufficienter ex inclinatione charitatis; modus autem et medium determinantur per fidem infusam, etc. Ex hoc ergo principio docet ad actum contritionis seu attritionis perfectæ, ut vocat, requiri ut eliciatur secundum inclinationem charitatis infusæ et dilectionis Dei ut sit sufficiens dispositio ad salutem et remissionem peccati, ex quibus recte colligitur sensus realis litteræ, nempe Doctorem excludere dumtaxat concursum charitatis habitualis a cæteris causis, in ordine ad hanc dispositionem, non auxilii specialis Dei aut gratiæ actualis. 60.

(Modus, medium, et finis virtutum habetur per fidem, et charitatem.)

Imo quod magis est, neque in justo admitteret Doctor habitum infusum cum virtute naturali potentiæ habere posse actum, nisi cætera concurrant necessaria, quorum unum est auxilium gratiæ actualis, seu gratia excitans et adjuvans necessaria etiam justis, unde in dist. 6. hujus quæst. 10. § *Respondeo ergo,* etc. vers. *Et si dicas,* etc. *Respondeo,* inquit,

(Non sufficere habitum, sine gratia actuali ad actum.)

Habitus infusus non est sufficiens principium actus, sine aliis.

habitus supernaturalis potest esse disponens ad actum bonum, licet non sit ejus principium elicitivum proximum, vel sufficiens; et hoc modo fides infusa non est principium sufficiens eliciendi actum credendi, nec charitas infusa eliciendi actum diligendi, sed inclinant ut concurrentibus aliis necessariis actus bonus eliciatur, etc.

61. Item, *in* 3. *dist.* 23. *quæst. un.* § *Ad quæstionem tamen dico,* vers. *Nec pono habitum fidei infusæ,* etc. ubi ostendens necessitatem hujus habitus, non solum propter gradum, sed etiam propter substantiam assensus : *Quia assensus,* inquit, *non est totaliter a voluntate,* subdit rationem : *Aliqui enim,* inquit, *sunt, qui vellent magis assentire, et tamen minus assentiunt, et ideo petebant Apostoli, Domine adauge nobis fidem; et in quadam collecta petitur augmentum ejus: Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei et charitatis augmentum,* etc. *istud non oporteret petere si totus assensus esset a voluntate,* etc. quia nempe esset ex natura. Hoc ipsum est argumentum Augustini de necessitate gratiæ adjuvantis ex oratione Ecclesiæ variis in locis. Unde Trident. *sess.* 6. *cap.* 10. de acceptæ justitiæ incremento in fine : *Hoc vero justitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat : Da nobis Domine fidei, spei et charitatis augmentum,* etc. Ratio autem Doctoris perinde concludit de fide actuali quam habituali, quia voluntas etiam Apostolorum supponebat fidem habitualem, sicut et eorum qui vellent plus assentire, et non possunt, quod perinde etiam ipsa oratio petens augmentum fidei,spei et charitatis, supponit. Ergo etiam supponit Doctor similiter non sufficere voluntatem et intellectum esse habituatum respective ad hos actus, nisi addatur auxilium gratiæ, quod postulat oratio, respective ad opera, ex quibus est profectus in his virtutibus.

Actus fidei, et augmentum donatur.

Necessitas auxilii.

Trident.

Necessitas orationis.

Accedit quod *in* 3. *dist.* 34. non distinguat dona in ratione habitus a virtutibus tam moralibus quam infusis, quia putat virtutes etiam a Deo donari per gratiam. Unde in § *Aliter dicitur, quod oportet,* etc. impugnat D. Thomam qua statuit necessitatem diversorum habituum doni et virtutum, in hoc quod virtus disponat voluntatem, ut mobilis est a recta ratione; habitus autem doni disponat eamdem, ut mobilis est a Spiritu sancto. Contra autem urget Doctor tertiam rationem : *Ex quo Deus,* inquit, *dedit habitum voluntati, semper assistit voluntati et habitui ad actus sibi convenientes, sicut postquam illuminavit cœcum miraculose, semper assistit illuminato, ut possit movere illam potentiam; igitur per idem est aliquid proportionatum moventi primo et secundo, Igitur si per habitum proportionatur Spiritui sancto, ut alii moventi, non igitur propter illam motionem oportet ponere necessario alios habitus,* etc. 62.

Dona non esse habitus diversos a virtutibus.

Habitus moralium donari.

Habitus ergo tam infusarum quam etiam acquisitarum donatur a Deo juxta sententiam Doctoris professam; infusus quidem immediate infunditur; acquisitus mediantibus operibus ex quibus est donatus. Et ulterius, Spiritus Sanctus secundum exigentiam cujusque, cooperatur mediante gratia sua, ad opus connaturale. 63.

Quid sit donum.

Quid porro donum sit, declarat in primo dist. 18. quæst. unica, § *Respondeo primo ad rem in se,* etc. circa finem: *Inter omnia,* inquit, *dona dantis, primum donum quod dat, et quisque dare potest, est amor ejus, quem primo dat amato, qui est ratio cujuscumque alterius doni; nihil enim habet rationem doni, nisi*

inquantum cadit sub actu amoris, non cultellus vel rosa, neque aliquod exterius habet rationem doni, vel meretur nomen doni, nisi communicatum amicabiliter actu amatorio voluntatis, etc.

64. Subnotanda præterea sunt, quæ docet *in* 2. *d.* 29. *q. unica,* ad confirmationem hujus, et intellectionem. Dicit autem, § *Potest dici ergo,* etc. quod voluntas in puris naturalibus absque omni dono nata sit condelectari appetitu sensitivo et delectabili, a quo neque se, neque appetitum potest retrahere delectabiliter viribus propriis, sine dono aliquo supernaturali, ac proinde necessarium fuisse in statu innocentiæ tale donum, quo constitueretur ipsi finis delectabilior, nempe Deus, et reliqua ordinata ad ipsum, quam esset delectabile retrahens a fine. Unde probat tranquillitatem illius status fuisse ex tali dono supernaturali, et non ex natura. Non est quod aliquid illius paragraphi exscribam, quia totus est in declaratione et probatione hujus, et videatur *in responsione ad argumenta ad primum;* unde in corpore dicit : *Illa,* inquit, *justitia facit donum supernaturale, quia fecit Deum delectabiliorem voluntati, quam aliquod appetibile sensibile, quod non potuit esse ex aliquo dono naturali ipsius voluntatis,* etc.

Inclinatio voluntatis.

Necessitas doni in statu innocentiæ.

Ex eo tranquillitas status illius, non ex natura.

65. Hæc ipsa est doctrina sancti Augustini ubique contra Pelagianos, nam infirmitas naturæ ab ipso in hoc statuitur, vel quia viam veritatis nesciat, vel quia cognita non delectat, nec apprehenditur a voluntate, quæ magis afficitur sensui et sensibili; ex hoc etiam necessitas gratiæ excitantis et prævenientis ab eodem statuitur. Videatur *de corrept. et gratia, cap.* 2. *lib.* 2. *de peccatorum mer. et remiss. cap.* 7. *et* 19. *de Spiritu et littera, cap.* 2. 29. 35. *lib.* 2. *ad Simplicianum,* Prosper *c.* 14. *contra Collatorem.* Imo et Trident. *sess.* 5. *et* 6. et ratio est clara, quia gratia Christi succedit justitiæ originali ad sanandam naturam in ordine ad operandum bonum, ergo præcipue respicit illam infirmitatem, quam induxit peccatum. Sed huic non plurimum insisto quia magis spectat ad materiam de auxiliis, sufficiat tantum ex occasione indicasse, et doctrinam Doctoris ostendisse esse ipsam, quæ est Ecclesiæ et Augustini, quin imo, si permitteret præsens occasio, ostenderem inter Theologos hac in parte neminem esse, qui magis sequatur doctrinam Ecclesiæ de necessitate gratiæ ad opus bonum, considerando ejus principia, et applicando ad propositum illius quæstionis.

Doctrina Augustini contra Pelagianos.

Verum, sequendo institutum, admonendum est bonum salutis aliquando eum appellare virtutis nomine, aliquando doni; appellat nomine virtutis ex more Philosophorum; doni appellatio est ad denotandum gratiam ex qua donatur. Unde *in* 30. *dist.* 33. § *Ad illud de principatu despotico,* recedit a Philosopho, asserens, non cognovisse alium naturæ statum quam præsentem : *Putavit enim,* inquit, *conditionem naturæ corruptæ esse conditionem naturæ institutæ,* etc. allegans contra eum, quæ dixit *in prædicta dist.* 29. *secundi Sententiarum de infirmitate voluntatis ad bonum rationis,* et circa finem ultimum, et ordinata ad ipsum, nisi detur in ea donum aliquod, modo jam declarato, quod donum hic appellat virtutem. Ratio autem ad quam respondet, est quarta in ordine ad initium quæstionis posita, cujus intentum est, non dari virtutem in voluntate, sed in appetitu sensitivo, ex eo quod voluntas ipsi præsit principatu despotico et civili. 66.

Advertentia.

Ad hoc ergo ut moveatur a voluntate delectabiliter, sufficit ut in ipso sit virtus 67.

inclinans ad objectum rationis delectabiliter. Hanc consequentiam negat Doctor ex ratione præmissa, quia neque imperare appetitui, neque sequi bonum honestum, aut media, et finem potest ipsa voluntas alligata appetitui, et inclinata ex peccato in bonum sensibile, quod est objectum sensitivi appetitus, nisi per donum gratiæ adjuvetur, quod reddat finem magis delectabilem, quam sit delectabile sensibile retrahens; in hoc ergo recedit a Philosopho, inquantum voluntati tribuit ex naturali virtute posse habereactum et habitum virtutis, et dominari appetitui quantum ad moderationem, quæ requiritur ad sequendum medium rationis. Doctor autem ex dictis *dist. illa* 29. negat hoc esse ex sola natura, sed ex dono. Primum secuti sunt Pelagiani, qui ad hoc negabant gratiæ necessitatem, ut patet ex Augustino passim contra eos, speciatim *lib. 4. contra Julianum, cap.* 30. ubi eo modo quo Doctor, et ex eodem fundamento infirmitatis naturæ, adstruit virtutes esse dona gratiæ.

Error Philosophi.

Doctrina fidei.

68. Similiter in loco primum allegato, § 3. *ratio,* etc. ubi redducit tertiam rationem D. Thomæ ad oppositum, probat necessitatem virtutis in voluntate, ex fine ipso quo exigitur virtus ad moderandas passiones, quia nempe passio est etiam in voluntate, ex Augustino *lib. 14. de Civit. cap.* 5. *et* 6. deinde, quia moderatio passionis appetitus sensitivi magis per se competit voluntati, quam appetitui (qui ducitur, et non ducit) vel minuendo passionem, quæ inest secundum naturam potentiæ et objecti, si sibi dimitterentur, vel referendo prosecutionem appetitus in finem rationis, vel præveniendo passionem futuram, quæ inesset; ergo in ipsa voluntate magis statuenda est virtus moderatrix passionum quam in appetitu. Quod confirmat mox auctoritatibus Augustini et Magistri, inde concludens virtutem esse primario in voluntate.

Necessitas virtutis in voluntate. Moderatio appetitus variis modis contingit.

Præterea, *in præsenti quæstione,* quam explicamus *in fine respons. ad argumenta,* asserit in prima responsione, conformiter ad hactenus dicta, virtutem esse in nobis supplementum defectus naturalis, nempe infirmitatis incursæ per peccatum, ut superius locis citatis declaravit. Unde dicit, quod in statu innocentiæ non fuissent quales nunc sunt, nec fuisset necessitas habendi virtutes omnes, quas et nunc, etc. Patet ergo ex principiis ejus citatis habitum, et actum virtutis etiam moralis donari per gratiam, et non esse ex virtute naturæ solius, quia, ut optime *in primo dist.* 41. § *Contra istud* : *Petrus et Judas,* etc. respondens ad argumentum factum contra ordinem prædestinationis et reprobationis a se positum. *Nec mirum,* inquit, *quod non ponitur similis processus prædestinationis et reprobationis, quia bona omnia, inquit, attribuuntur principaliter Deo, mala autem nobis ;* ergo opera bona, quæ sunt media producendi ad finem prædestinatum, sunt principaliter a Deo, et non a nobis; mala vero principaliter a nobis, permissive a Deo, ubi loquitur de bono et malo ut sunt in operibus ; vide plura in hac distinctione. Calumnia itaque prætensa adversariorum manet exclusa, quia procedit ex malo intellectu sententiæ et litteræ Doctoris, quam diluunt etiam Scholiastes et Faber citatis variis locis Doctoris, quos consulere poterit lector.

69. Virtus est supplementum naturalis defectus.

Bona omn a Deo su principaliter, mala a nobis.

Quarto probatur vera sententia Doctoris ex locis in specie de pœnitentia, quibus asserit eam haberi ex dono Dei, *in hac dist. quæst.* 4. *responsione ad secundum argumentum,* quod est ex Augustino in caput Joan. 11. de suscitatione Lazari : *Nemo potest confiteri nisi suscitatus,* etc.

70. Quarta probatio assertion in termini

supple per gratiam : *Concedo ergo,* inquit, *quod ante perceptionem dignam pœnitentiæ oportet suscitari, vel simpliciter, et tunc per pœnitentiæ Sacramentum non deletur peccatum, sed gratia, quæ infuit, augetur, vel suscitari secundum* quid, *scilicet ut habeat aliqualem displicentiam de peccatis, et propositum cavendi de cætero, et velit suscipere Sacramentum pœnitentiæ, in quo attritio fit contritio, et tunc suscitatur simpliciter per Sacramentum,* etc.

Necessitas excitationis per gratiam.

Tam Augustinus quam Doctor loquuntur de suscitatione per gratiam, et vocat suscitationem simpliciter illam cui annexa est remissio peccati ut in contritione perfecta contingit, vel in virtute Sacramenti; vocat suscitationem secundum *quid* illam, quæ est attritionis imperfectæ, nec se sola sufficientis ad remissionem sine Sacramento; ad utrumque autem requirit gratiam prævenientem, qua peccator suscitatur ex affectu peccati ad conversionem ad Deum, et ad ipsam peccati detestationem.

Duplex suscitatio.

71. Item, *dist* 20. *quæst. unica,* in qua hæc est prima conclusio : *Pœnitentia vera sive interior sola, sive exterior cum susceptione Sacramenti pœnitentiæ sufficit ad salutem alicujus in extremis,* quam sic probat : *Primum,* inquit, *patet per Augustinum, et ponitur in littera, quoniam Deus semper potens est etiam in morte præmiare quibus placet; cum ergo opus sit non hominis, sed Dei fructuosam pœnitentiam inspirare, potest eam, quandocumque vult sua misericordia,* etc. supple dare vel inspirare.

Inspiratio pœnitentiæ opus Dei, non hominis.

Item *infra dist.* 22. *quæst.* 1. *art.*2. *in fine,* corollario secundo : *Nec tamen credit,* inquit, *quod merita mortificata omnino nihil faciant in acceptatione divina ad primam gratiam dandam huic lapso, quia licet secundum strictam justitiam iste inimicus Dei non sit dignus de propinquo ad aliquam gratiam et gloriam, tamen excellens misericordia Dei, propter præcedentia merita, licet mortificata, citius dat gratiam ad resurgendum,* etc. *unde aliquando audivi de viro prius valde perfecto, et profundissime lapso, cum propter facinora sua esset morti adjudicatus, misericordissime visitato perfectissima pœnitentia sibi subito inspirata,* etc.

Deus dat gratiam ad resurgendum a peccato.

Item articulo 3. *Ad primum, concedo quod simpliciter majus beneficium divinum est, conservare innocentiam, quam concedere post peccatum pœnitentiam, unde majus beneficium contulit Deus suæ Matri quam Magdalenæ,* in quibus habetur, quod tam præservatio a peccato quam pœnitentia, sit ex dono Dei. Unde infra dicit : *Sed nullus est cui Deus pauca donat, quia pauca commisit, quin sit ei aliud beneficium datum magis quam donare, id est, remittere plura, scilicet eum ab aliis, in quæ cadere potuisset et cecidisset, nisi præservatus a Deo fuisset, et hoc consonat glossæ Augustini; et commissa et non commissa donantur, quia nullus est, qui aliqua committat, quin alius posset eadem committere, nisi præservaretur; igitur ille cui dimittitur, tenetur plus diligere, supple ex causa remissionis, sed alius tenetur diligere ex alia causa, quia non habuit dimittenda, quod sine præservatione divina esse non potest,* etc. quod commodissimo exemplo morali optime mox declarat.

Gratiarum actio propter præservationem a lapsu debita. August.

Præservatio ex gratia est.

Ex hoc, et textu et doctrina, vel sola, 73.
palam fit, quam distet Doctor a Pelagianismo et semipelagianismo, et quam rigorose sequatur sententiam Patrum contra eosdem; dicit nempe præservationem a peccato in eo, qui non peccat, esse donum speciale, sine quo haberi nequit cessatio a peccato, aut continentia ; præservatio autem a peccatis fit per observantiam

Quid sit præservatio, et quam magnum donum. legis, per victoriam tentationum, per operationem virtutis, sive cessando et fugiendo a malo, sive sequendo bonum ; omne enim peccatum per opposita horum contingit. Hæc tria viribus naturæ tribuebant Pelagiani; at contra Doctor, beneficio Dei præservantis specialiter hominem, ex quo magis incurrit obligationem gratitudinis ad Deum, quam is cui post lapsum donatur a Deo gratia pœnitentiæ, Deus nempe non præservat a malo, nisi dando gratiam qua fit bonum.

74. *Sine me nihil potestis facere,* Joan. 15. *Quis enim te discernit? Quid habes, quod non accepisti?* 1. ad Corinth. 4. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est,* 2. ad Corinth. 3. *Deus est, qui operatur velle et perficere pro bona voluntate,*etc. ad Philipp. 3. *Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in ipsis ambulemus,* ad Ephes. 2. Hinc etiam articulus ille 7. Diospolitani objectus Pelagio : *et gratiam Dei, atque adjutorium non ad singulos actus donari, sed in libero esse arbitrio, vel in lege, aut doctrina,* etc. supple gratiam et adjutorium operandi bonum, quod docuit Pelagius; ideo in Palinodia præscripta a Concilio ita habetur : *ut fateatur gratiam Dei, et adjutorium etiam ad singulos actus dari, eamque non dari secundum merita nostra,* etc. quem articulum non secus ac fidei, tractat Augustinus variis in locis, ut *de gestis Pelagii*, *cap.* 12. *epistola* 106. 107. *lib.* 1. *de gratia Christi, cap.* 3. cui consonnat Arausican. *cap.* 9. 11. 20. 22. 23. Patet eadem veritas epistolis Innocentii, Zozimi et Cœlestini, et ubique ex Augustino contra eosdem, neque ex multis pauca notare libet, sed insinuasse sufficiat eamdem esse doctrinam Ecclesiæ, quam hic Doctor tradit, neque aliter hanc

Diospolitanum Conc.

August. Arausican.

præservationem a peccatis per modum doni specialis *hic* explicat, quam eamdem explicuerit *in* 2. *dist.* 20. docens confirmationem viatoris in gratia non consistere in eo quod tollatur ab eo potentia peccandi (quia hæc est confirmatio, quæ lege tribuitur voluntati in termino, seu in patria), sed in præservatione ne actu peccet, Deo ipsum præveniente, ut contigisse putat multis sanctificatis in utero, quamvis hanc præservationem in ipsis non extendat ad peccata levia propter auctoritatem Joan. *Si dixerimus quod peccatum non habuerimus,* etc. 1. Joan. 1. Sic *in* 1. *d.* 44. docet Deum de potentia ordinaria salvare posse viatorem, qui morietur in peccato mortali : *Quia*, inquit, *potest eum sua gratia prævenire.* Damnatum autem non posse, nisi de potentia absoluta.

His præmissis ad responsionem censuræ adversariorum, non est quod objectionibus eorum respondeamus, quibus nobis apponunt Patres contra Pelagianos, quos facilius forte retorquerem in ipsos, si vices reddere in hoc vellem, nam qui ponunt virtutes morales acquisitas posse esse ex viribus liberi arbitrii, et ad salvandum auctoritates Scripturæ et Patrum, statuunt totidem morales infusas, quibus disponatur homo circa finem et media, quasi virtutes notæ Philosophis (quas putabant viribus naturæ haberi, et exercitationis, quod docuit Pelagius, et cum eo Julianus, ut patet ex variis locis Augustini contra ipsum) non facerent ad salutem, neque donarentur per auxilium gratiæ Christi, cujus oppositum noster Doctor tenet; hi, inquam, majorem difficultatem patiuntur in explicandis Patribus quam nos, vel certe superfluitatem invehere probantur, quia non probabunt, vel saltem difficulter probabitur necessitas infusarum, nisi per eadem loca Patrum, quibus disserebant contra errorem Philo- 75.

Adversarii majorem difficultate patiuntur in salvandi Patribus.

sophorum et Pelagianorum. Vel ergo Patres non disserebant de eadem materia de qua adversarii, quos impugnabant, vel certe si de eadem quæstione fuit concertatio, fundamentum statuendi alias infusas morales, non suppetit ex doctrina revelata ; sed hoc argumentum reservo in sequentem partem hujus quæstionis, ubi disserendum erit de pœnitentia an sit virtus infusa, et simul etiam de aliis infusis, ex communicatione ejusdem fundamenti ?

76. Sensus Doctoris explicatur. Superest tandem ut post hæc intervalla, quæ nostris statuendis concessimus, aut respondeamus ad objectionem supra factam, et declaremus quid per illa verba *ex naturalibus cum influentia generali,* etc. intendat Doctor. In primis interpretatio Vegæ non subsistit, ut patet ex interpretatione litteræ ; agit enim hîc Doctor de peccatoris fidelis pœnitentia, ex qua justificatur, tanquam ex dispositione prævia, etiam extra Sacramentum, quæ vocabulo communi ex usu jam in scholis recepto dicitur contritio perfecta ; deinde motiva detestandi peccatum, quæ intellectus considerat, sunt ordinis supernaturalis, ut probatum est, neque ergo motiva illa, neque ipsam dispositionem ut lege et acceptatione divina præscriptam per modum conversionis, ex qua remittitur peccatum divina indulgentia et misericordia, potest intellectus ex viribus naturæ considerare, ut patet ex quæstione etiam sequenti, cujus illa est conclusio.

Rejicitur glossa Vegæ.

77. Refellitur Delfinus. Rejicitur etiam sententia Delfini, quia licet illa particula *cum influentia generali,* possit interpretari juxta mentem Doctoris de donis gratiæ, ut videbimus, tamen nequit hîc præcisa importare dona actualis gratiæ tantum, quasi nihil aliud supponatur ordinarie ex parte intellectus et voluntatis, quam vires naturæ, seu ipsarum potentiarum innatæ, quia ut diximus, ex parte intellectus est habitus fidei supernaturalis, et in voluntate habitus spei supernaturalis ordinarie, et ut in plurimum loquendo, nisi alias per oppositum peccatum fuerint destructi illi habitus. Ad hunc casum non debet reduci doctrina hæc generalis de conversione peccatoris fidelis, et ordinario processu ad justificationem in singulis, non spectato casu particulari, aut statu hujus peccatoris in specie ; oporteret ergo sic intelligendo utramque clausulam comprehendere sub influentia communi media etiam permanentia in peccatore, et non solum actualia, et sic interpretatio cohærebit ; sed *per influentiam communem,* Doctor alibi intendit actualia, quæ de lege et ex necessitate operis et motivi sunt necessaria.

Per idem patet ad interpretationem Faventini ; sed illud speciale est, quod Doctor hîc non videatur tangere illam difficultatem de distinctione auxilii, aut modo concurrendi ejus cum libero arbitrio, sive ipsum physice subordinet, sive etiam moraliter et infallibiliter, vel quocumque alio modo dicatur prævenire, excitare et adjuvare, quæ est quæstio alterius loci. Faventini interpretatio rejicitur.

Dico ergo sistendo in hac intelligentia litteræ, et comprehendendo sub influentia generali omnia media operandi supernaturalia, sive permanentia, sive transeuntia, id est, tam habitualia quam actualia, calumniam omnem abesse, quia influentia generalis est illa, quæ secundum legem ordinariam divinæ sapientiæ datur secundum exigentiam causæ et operis, et naturam motivi. Dicitur autem generalis, non eo sensu quo interpretantur quidam, quasi vel ipse concursus hic et nunc, seu influentia sit generalis, et indifferens ad omnes effectus ; nec dicitur generalis eo sensu quo influentia causæ primæ ad effectus naturalis ordinis dicitur 78. Vera interpretatio. Quid sit influentia generalis ?

Varii modi concipiendi influentiam generalem.

generalis, supposita completa potentia effectus in natura, quantum est ex ratione proprii generis, et ad distinctionem concursus supernaturalis, quo Deus specialiter influens supplet defectum naturæ, quæ nequit in tales effectus. Neque dicitur etiam generalis eo modo quo adjutoria communia extrinseca dicuntur generalia, sicut Pelagius dicebat de lege et revelatione, et exemplo Christi et doctrina. Neque dicitur etiam generalis eo modo quo gratia sufficiens, quæ tam justis quam injustis, seu conversis et non conversis data secundum aliquos dicitur, sed dicitur generalis denominatione desumpta a lege divinæ sapientiæ, qua decernitur, et providentia secundum eamdem legem, quia lex non respicit casum particularem, aut personam, sed judicium secundum legem, ut optime Doctor *in* 1. *dist.* 44. *quæst. unica, in corpore.*

Quid per generalem Doctor comprehendit ?

79. Hæc autem lex divinæ sapientiæ, et ordinaria, quæ dicitur etiam communis respectu baptizati et fidelis peccatoris, de quo agit Doctor, est lex Evangelica, quæ includit Spiritum et Auctorem gratiæ, et reliqua media ordinata ad salutem hominis viatoris, ut fidem per dilectionem operantem, influxum capitis in membra, nempe Christi, in qua non distinguit Paulus, et Patres litteram a Spiritu, sicut in lege vetere discernebant Judæi, sed reipsa conjuncta sunt ; de quo videri possunt Augustinus variis in locis, et speciatim *lib. de Spiritu et littera*, et communiter Doctores in Apostolum ad Roman. ad Galatas, ad Hebræos : *Non accepistis Spiritum servitutis in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum Dei,* etc. ad Roman. 8. De hoc *supra* diximus aliquid *in materia de circumcisione et legalibus;* sic ergo intelligit Doctor *influentiam generalem,* ut comprehendit dispositionem legis quoad omnia media requisita ad salutem, non discernendo inter media sufficientia, aut etiam efficacia ; necessaria autem est gratia Christi, et auxilium ex dispositione universali legis cujuscumque ordinantis ad salutem, et maxime ex lege nova, ut patet ex locis Scripturæ *supra* positis, non excluditur proinde a Doctore, ut fusius probavimus *hic.*

Generalem dicis influentiam a lege.

Idem modus loquendi est Augustini, qui aliquando sub nomine generico *providentiæ* comprehendit gratiam et adjutoria etiam efficacia, ut patet *in lib. de perfectione justitiæ contra Cœlestium, ratiocinatione* 17. Cœlestius ex illo Apostoli, *quod vult faciat,* etc. probat aliquod bonum fieri posse sine gratia.

Idem est modus loquendi Augustini

Respondet Augustinus, *quod vult faciat,* etc. ibi, *ut arbitror, ubi sequitur et dicit* (supple Apostolus) *non peccat, si nubat, quasi pro magno habendum sit velle nubere, ubi de adjutorio divinæ gratiæ operosius disputatur; aut vero etiam prodest aliquid velle, nisi Deus providentia sua, qua gubernat omnia, marem fœminamque conjungat,* etc. *quasi aliter sit voluntarium bonum, non cum Deus operatur in nobis, et velle et operari pro bona voluntate sua,* etc. Loquitur Augustinus de auxilio, quod datur ad servandum pudicitiam conjugalem, et refrenandam concupiscentiam, sub appellatione *providentiæ universalis,* qua Deus omnia gubernat et comprehendit sub providentia sic generali, idem auxilium ut est speciale seu efficax dans *velle* et *operari;* de quo auxilio alias sæpe agit, et potissimum contra Julianum,*lib.* 4. *cap.* 2. similia objicientem. 80.

Generali appellatione providentiæ intelligitur gratia specialis.

Item, *lib.* 1. *Retractationum cap.* 25. explicans quæ dixit in expositione epistolæ ad Roman. inchoata : *Ubi dixi,* inquit, *gratiam esse in remissione peccatorum, pacem vero in reconciliatione Dei; ubicumque hoc dixi, non sic accipiendum*

Gratia generalis. Fundamentum appellationis.

est, ac si pax ipsa et reconciliatio non pertineat ad gratiam generalem, sed quod specialiter nomine gratiæ *remissionem significaverim peccatorum, sicut legem, et specialiter dicimus, secundum quod dictum est, lex et Prophetæ, et generaliter ut in ea sint, et Prophetæ,* etc. ubi sub appellatione *gratiæ generalis* venit reconciliatio, et alia dona diversa a remissione peccati, subinde adjungens fundamentum modi loquendi.

81. Sic autem in præsenti Doctor nomine *influentiæ generalis divinæ providentiæ* comprehendit dona per se necessaria ad detestandum peccatum ut oportet, in ordine ad justificationem, quæ et generalia sunt, ut cadunt sub lege et providentia ordinaria, ex qua sunt. Item, sunt generalia respective ad supposita, quibus conceduntur ut sunt electi vel alii, quibus Deus præbet justificationem pro tempore, quam ipsi peccantes deserunt. Dicitur etiam generalis ex sua specie, quia non eodem modo contingit vocatio hominis, ut constat ex iis, quæ et *in littera,* et *supra* docet Doctor, quia ex variis motivis virtutum contingit detestatio peccati, etc. *Quis perspicere* (inquit Prosper c. 14. contra Collatorem) *aut enarrare potest, per quot affectus visitatio Dei animum inducat humanum, ut quæ fugiebat, sequatur, quæ oderat, diligat, quæ fastidiebat, esuriat, ac subito commutatione mirabili, quæ clausa fuerant, sint aperta, quæ onerosa, sint levia, quæ amara, sint dulcia, quæ obscura, sint,* etc. *hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult,* etc. idem habet *lib.* 2. *de vocatione Gentium, cap.* 26.

Quomodo generalis dicitur influentia, et quare?

Prosper.

Dici potest denique generalis tam denominatione a causa principali agente, quam etiam meritoria, quæ sunt causæ universalis salutis, a quibus communicatur; et dici potest generalis influentia ex concursu virtutum, quæ necessariæ sunt ad conversionem perfectam peccatoris, ut sit debite circumstantionata, et acceptabilis a Deo. Ex quibus patet ratio nominis, vel cur dicatur *influentia generalis,* quamvis respectu ejus, qui conceditur, est specialis benevolentia et gratia, ut concedit Doctor in locis citatis *supra,* asserens peccatorem incurrere debitum gratitudinis, cui Deus donat pœnitentiam.

Dicitur etiam specialis.

Hanc autem providentiam Dei supernaturalem non secus ac alii distribuit etiam Doctor, in suas species, quarum una est communis, alia vero particularis in *quodl.* 21. Generalem dicit illam, quæ est omnium rerum, et in specie etiam naturæ rationalis; specialem vero dicit eam, *quæ est ex electione quadam, secundum quam providit unicuique hominum secundum merita præsentia, vel futura et occulta nobis, tamen sibi præsentia,* etc. Secundum utramque dicit omnes casus fortuitos regi, et reducendos in Deum, ut causam per se intendentem ipsas, secundum Theologos; non vero ad instinctum, aut naturam, prout Philosophi existimarunt. Et *in* 1. *dist.* 46. utramque insinuat, distinguens eas secundum voluntatem signi et voluntatem beneplaciti in Deo seu voluntatem antecedentem, per quam dat effectum in causa sufficiente et requisita ad *posse,* et in voluntatem consequentem, qua dat effectum ipsum in actu. Primo modo explicat illud Apostoli: *Deus vult omnes homines salvos fieri,* etc. *ad Timoth.* 2. Primo quidem cum Augustino secundum distributionem accommodam. Secundo, explicat etiam distribuendo pro omnibus universaliter, sed quantum est ex parte Dei, et secundum voluntatem antecedentem: *Pro quanto,* inquit, *dedit eis dona naturalia,* et leges rectas et adjutoria communia, etc. supple ad salutem, ubi distinguit naturam, legem et

82. Providentiæ communis divisio in suas species

adjutoria observandæ legis communia gratiæ; et infra: *ita dico in proposito, quod etsi Deus non habeat voluntatem beneplaciti ad istum salvandum, tamen vult isti adjutoria communia antecedentia ad salutem omnium, quibus iste etiam potest bene vivere et salvari,* etc. *non habuit voluntatem beneplaciti,* inquit, id est, qua donatur ex particulari providentia effectus.

83. Immerito itaque adversarii trahunt in calumniam illum modum loquendi, quas voluerit Doctor per illum pœnitentiam haberi posse *ex naturalibus tantum cum influentia communi,* etc. quæ scilicet datur ex dono creationis; nam *in primo dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 2. *in principio,* dicit *actum ex puris naturalibus esse meritorium, appropinquat errori Pelagii,* etc. et *art.* § *Contra istam conclusionem,* etc. nempe quæ dicitur Magistri, vers. *Ex secunda via; hoc autem quo meritorie agit* (supple homo) *non potest esse pura natura, quia tunc ex solis naturalibus posset meritorie agere, quod videtur error Pelagii,* etc. Et licet hîc probet necessitatem charitatis habitualis, tamen ratio concludit actum non esse in potestate voluntatis ex naturæ potentia, nisi detur habitus elevans ipsum, quia nihil est in potestate voluntatis, nisi principium ejus sit formaliter in voluntate, ut ibidem probat loquendo de potestate ad eliciendum actum, ac proinde supponit actum, meriti et dilectionis non esse in potestate ejus naturali, vel etiam simpliciter, nisi sit habitus charitatis in ipsa; actus ergo conversionis non erit in potestate peccatoris, donec Deus ipsi det principium ejus per concursum specialem et supernaturalem, quo possit in actum. Unde *infra in fine illius* § dicit *gratiam se habere ut sessorem respectu voluntatis ex Augustino, et voluntatem esse pedisequam gratiæ;* et infra § *Ad primum, pro secunda via responsione ad secundum,* dicit *concursum Spiritus sancti cum voluntate non habituata* (supple habitu charitatis) *esse miraculosum,* ex eo scilicet quod non supponatur in voluntate potentia ad actum completa aut sufficiens secluso habitu. Per *miraculosum* intelligit concursum specialem, non debitum causæ secundæ, *quia non ita,* inquit, *cooperatur non habenti formam ad agendum, sicut habenti,* etc. Præterea influentiam generalem quandoque etiam intelligit ipsam actionem causæ primæ, quæ est secundum exigentiam effectus, et causæ secundæ, ut in articulo primo illius quæstionis, § *Sed tunc est ulterius dubium,* etc. *Ad primum,* inquit, *dico quod actus, qui est meritum, est in potestate mea, supposita influentia generali, si habeo usum liberi arbitrii, et gratiam,* etc. Et hæc sufficiant quoad illam interpretationem, quam communior nostrorum tradit. Comprehendit autem nomine *gratiæ* habitum, et alia necessaria ad actum, nam, ut patet *ex* 4. *dist.* 6. *quæst.* 10. habitus sine his non est sufficiens.

Dici potest secundo, Doctorem intelligere per illam clausulam *ex naturalibus,* etiam dona supernaturalia, videlicet habitum fidei et spei cum intellectu et voluntate, per *influentiam vero generalem,* quidquid ponitur ex parte concursus divini, secundum exigentiam habitus et actuum, et omnia hæc reduci ad ordinem naturalem, non ut natura opponitur supernaturali simpliciter, sed ut opponitur speciali acceptationi charitatis, qua est forma virtutum, et mediante qua deletur peccatum, et Spiritus sanctus per modum inhabitantis est in anima justi, et secundum quam Deus acceptat personam, et opera ejus, et fiunt digna vita 84. Alius modus interpretandi. Supernaturalitas specialis charitatis quæ non competit aliis donis.

æterna, et conjungitur justus suo fini. Hæc omnia esse specialia charitatis, patet, et *hîc* et *ex locis supra citatis,* et *in illa dist* 17. *primi,* ubi dicit charitatem esse perfectionem simpliciter, non ita fidem et spem infusas, quia habent limitationem perfectionis, neque sunt in Deo formaliter, sicut charitas.

85. Quamvis autem supernaturale, juxta sententiam Doctoris *in quæstione prima prologi, et alias sæpe,* consistit in respectu ad agens, quod excedit virtutem activam et dispositivam naturæ, tamen datur latitudo in genere supernaturalium per ipsum, ita ut actus supernaturalis virtutum infusarum dicatur per ipsum naturalis, quia nimirum est ab habitu et potentia, si comparetur ad ipsas virtutes, quæ a solo Deo infunduntur, licet dici possit supernaturalis, ut est ex habitu et gratia infusa, qua distinguitur ab actu acquisiti habitus, quæ est doctrina ejus *in præfata distinctione* 17. § *Ad argumenta pro opinione quæ imponitur Magistro,* etc. *in responsione secunda ad tertium.* Eodem modo etiam diceret, auxilium ex quo habetur actus virtutis moralis, esse quidem donum, sed non ejusdem rationis supernaturalis, quam habet actus virtutis infusæ, licet respective ad actum, qui posset esse ex viribus liberi arbitrii solius esset supernaturalis.

[Latitudo supernaturalitatis.] [...arii ejus gradus.]

86. Cum ergo charitas, ut comparatur ad alias virtutes, habeat diversum gradum supernaturalitatis in entitate et acceptatione divina, qua dignificat etiam alias virtutes, ut operantur ad finem, tanquam forma ipsarum ita etiam hæ comparatæ ad charitatem, secundum hunc ejus excessum, spectant ad ordinem naturalem, secundum quid, et respective, quia medium ut componitur cum uno extremo, tanquam diversum, et oppositum, participat rationem et oppositionem alterius extremi, sicut color medius, ut comparatur cum albedine, habet rationem formæ contrariæ, scilicet nigredinis, ut cadit in comparationem ; sic ergo charitas, ut comparatur ad alias virtutes in gradu excedente supernaturalitatis, dicitur simpliciter supernaturalis hoc modo, et aliæ ordinis naturalis, quia et deficiunt ab hac perfectione, et permanent simul cum peccato mortali informes, sicut et virtutes morales, tanquam principia permanentia, quibus homo fidelis disponatur ad operandum suam salutem de congruo, et dispositive ad gratiam recuperandam.

[...pernaturale in ...stantia dici ...undum quid ...turale. ...dium ut ...ponitur ...tremo dici contrarium.] [Applicatur exemplum.]

87. Patet hoc ex simili doctrina, quam habet *in secundo dist.* 3. *quæst.* 9. § *ad quæstionem,* ubi dicit posse concedi fuisse in Angelo speciem repræsentantem divinam essentiam abstractive, concreatam ipsi a Deo, quæ quidem esset supernaturalis, quia non posset eam habere viribus intellectus, aut alicujus per se naturalis motivi ejus, tamen diceretur naturalis in comparatione principii actus gratuiti et gloriosi : *Sicut perfectiones,* inquit, *datæ Angelo in sua creatione, licet non necessario sequerentur naturam ejus, dicerentur naturales, distinguendo contra mere supernaturales, scilicet gratiæ et gloriæ ; ita ista perfectio data intellectui Angelico qua essentia divina esset ei præsens distincte, licet abstractive, potest dici naturalis, et ad cognitionem naturalem Angeli pertinere, ita quod quidquid Angelus de Deo virtute hujus speciei aliquo modo cognoscit naturaliter, et aliquo modo non naturaliter ; naturaliter inquantum ista non est principium gratuiti actus, nec gloriosi* (supple charitas aut gratia sanctificans), *non naturaliter autem inquantum ad istam non potest pertinere* (forte pertingere) *ex naturalibus, neque aliqua actione naturali,* etc.

[Species divinæ essentiæ concreata Angelo.] [Respective ad diversa est naturalis, et supernaturalis.]

88. Ad propositum itaque eamdem super-

naturalitatem haberet illa species, quam habet fides et spes infusæ, sive ut excludant debitum naturæ in suo genere, sive ut respiciant objectum, aut causam supernaturalem solam. Et sicut illa species infusa esset Angelo simul cum dono creationis, ita habitus fidei et spei dantur homini in regeneratione tanquam principia operandi, cum peccato mortali deperdita gratia, permanentia; quod perinde de dicta specie dicendum est, quæ deperdita fuit cum peccato, ut supponit ibi Doctor in fine, imo illa species minus compateretur cum peccato, quia per primum peccatum Angeli fuit deperdita, sicut et status naturalis Beatitudinis, et supernaturalis rectitudinis, in quo fuit creatus; spes autem et fides, non ita in nobis, nisi per peccata opposita. Sicut ergo dicit illam speciem naturalem, ut comparatur ad charitatem seu gratiam (quæ eadem est in re secundum Doctorem), quia deficit a perfectione charitatis et gratiæ, quæ est forma reliquarum, ita hìc appellatione naturalium possunt venire ex scopo hujus quæstionis fides, spes, actus dilectionis et pœnitentiæ, quia hìc tantum agit de supernaturalitate ex scopo quæsiti qua denotat formationem tam actus quam habituum ex charitate et gratia inhærente, ad quam illa particula *ex naturalibus* intelligitur respective, et secundum *quid*, ut comparatur ad supernaturalitatem ejus, non vero simpliciter, ut est prima differentia ordinis et entium supernaturalium in genere a natura seu ab iis quæ virtute naturæ fieri possunt, ut natura distinguitur contra gratiam in genere et primo. Hac etiam solutione data nihil urgere possunt adversarii. Prima solutio et interpretatio est ex principiis communibus et assertis Doctoris; hæc autem satis congrua est scopo discursus ejus, in quo disserit tantum de habitudine actus ad gratiam sanctificantem, quæ simpliciter gratia dicitur, ut comparatur ad effectum justificationis, remissionis peccati, et renovationis interioris hominis, ad quam remote faciunt reliquæ virtutes tanquam radix et fundamentum dispositionis requisitæ, ut etiam docet Trident. *sess.* 6. *cap.* 8. quia *neque fides, neque opera ipsam justificationis gratiam promerentur,* etc.

Illa species esset in eodem gradu supernaturalis, in quo habitus spei et fidei.

Deperdita cum peccato.

89. Defendit modus loquendi

Huic modo loquendi consonat Apostolus 1. *ad Corinth.* 13. ubi charitatem superexaltat reliquis donis, sine qua nihil prosunt, per antonomasiam appellatur in Scriptura gratià, et justitia, et plenitudo legis tanquam finis ejus, et reliquarum virtutum, et opera omnium virtutum ipsi tribuit Apostolus: *Charitas patiens est, benigna est,* etc. *omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet,* etc. nec secus superexaltant charitatem Augustinus de natura et gratia, c. 42. *Charitas,* inquit, *est verissima, plenissima, perfectissimaque justitia;* et *tractat.* 5. *in* 1. *Joan. epistolam,* eam separare filios Dei a filiis perditionis *in Psalm.* 113. nihil eminentius in sacra Scriptura inveniri potest quam charitas. Gregorius *hom.* 27. *in Evangelia* dicit eam esse radicem omnium virtutum, et 38. esse vestem nuptialem, etc. In his ergo fundatur modus hic loquendi Doctoris, quo perfectionem supernaturalitatis antonomastice tribuat charitati, quæ secundum plures gradus eminentiæ et perfectionis excedit cæteras virtutes, ac proinde disserens de dispositione ad ipsam, ut habet genus quoddam meriti sesecundum *quid,* et satisfactionis lege præscriptæ, ut est prævia remissione peccati, et charitate, quæ est gratia sanctificans, et ut informis est, et comparatur ad seipsam ut informata est per charitatem, dicit respective esse *ex naturalibus,* quia nequit attingere perfectionem supernaturalem et ultimam per principia, ex quibus elicitur,

Augustin.

Gregor.

donec charitate informetur, non tamen excludit quin sit actus per principia simpliciter supernaturalia; imo et secundum ipsius charitatis inclinationem elicitus, aut imperatus, sed informis, adhuc sine charitate inhærente, neque adhuc discernens peccatorem a justo, donec perveniat ad terminum, nisi tantum in *esse* dispositionis prævíæ; est ergo supernaturalis, ut comparatur ad naturam proprie dictam, non tamen est supernaturalis in *esse* actus formati, donec insit charitas. Ex dictis manet declarata littera Doctoris, quæ præ omnibus aliis passibus suæ doctrinæ maxime impugnatur, propter illam ambiguitatem modi loquendi prima apprehensione terminorum, et vulgari, occurrentem; deinceps resumemus textum.

Potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, etc. Superius dixit peccati detestationem posse concipi ex omni motivo virtutis, cui opponitur; hîc autem enumerat principalia motiva, ex quibus concipitur contritio seu dispositio perfecta, quæ extra sacramentum justificat, non quod contritio ex aliis motivis haberi et concipi non possit, ut insinuat in illa clausula, *et sub multis talibus motivis*, etc. nempe virtutis oppositæ peccato commisso, gratitudinis et aliarum virtutum, ex quibus haberi potest detestatio peccati; enumerat autem explicite illa motiva supernaturalis ordinis, ex quibus perfectius ex ratione ipsius motivi convertitur peccator in Deum, et avertitur a peccato, quia ut plurimum ita contingit, et in moralibus eorum, quæ frequenter contingunt, potior ratio haberi debet ex Philosopho 5. *Ethic.* 2. Hinc Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. exponit ordinem hujus dispositionis procedendo a timore ad spem, a spe ad dilectionem, a dilectione ad pœnitentiam et detestationem peccati; non quod aliter contingere non possit, et aliquando contingat, sed quod ordine generationis procedendo ab imperfecto ad perfectius, ita sæpius contingat. Doctor autem hîc enumerat motiva secundum ordinem perfectionis, non tamen secundum connexionem eorum ad invicem, sed prout quodlibet seorsim movere possit ad detestationem peccati.

(90. [Pr]incipalia [m]otiva ex quibus [d]etestatio [i]ncipitur.) (Trident.) ([Pr]ogressus [re]gularis [pœ]nitentiæ.)

Secundo, dicit hanc attritionem debere esse perfecte circumstantionatam; quænam autem debeant esse circumstantiæ, declarabimus postea; in casu autem inadvertentiæ dicit forte abesse posse aliquam circumstantiam, quamvis dubium sit, an tunc valeat. Tridentinum enumerat has circumstantias *sess* 14. *cap.* 4. Addit præterea Doctor non esse validam, si sit vitiata aliqua circumstantia inordinata, quia tum potius offendit.

(Contritio circumstantionata.) (Trident.)

Tertio dicit eam præcedere duratione aliqua temporis remissionem peccati, et infusionem gratiæ, quæ sunt in instanti ultimo completæ attritionis temporariæ, et hoc dicit aliquoties. Tandem resolvit, si in illo instanti ponat quis obicem peccati, quid dicendum.

Circa hæc asserta Doctoris plures occurrunt controversiæ, quas suo ordine proponemus.

(91. Controversia de voce attritionis. Suarez.)

Primo de ipsa appellatione *attritionis,* quam Suarez improbat, ut sumitur pro dispositione justificante extra Sacramentum *disp.* 4. *sect.* 7. ex ea ratione, qua putat talem actum semper esse formatum, ideoque reprehendit Doctorem, qua dicit actum illum esse informem, sed immerito, quia communis illa acceptio est; hîc enim non agitur de contritione, ut distinguatur ab attritione imperfecta (quæ etiam attritio appellatur a Tridentino), sed agitur de ipsa, ut est dispositio prævia ad justificationem, et qua est informis, et distinguitur a seipsa, qua informata est: *supra* autem probavimus

(Vocis acceptio.)

eam non elici ab habitu charitatis, sed præsupponi ad ipsum per modum dispositionis et meriti de congruo. Unde Trident. Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. docet hanc dispositionem esse præviam ad justificationem, et cap. 7. *hanc autem,* inquit, *dispositionem, seu præparationem justificatio ipsa consequitur,* etc. ergo ut prior est justificatione, est informis; quod et concedunt Doctores *supra* citati pro conclusione Doctoris, quin etiam omnes concedunt aliquo modo dispositionem esse prius natura justificatione, quod et idem ipse fatetur in hac ipsa sectione; in sequentibus negans eam ab habitu charitatis elici.

Sustinetur illa acceptio. Quid ergo appellari debet ut prior est sua formatione? non contritio, per ipsum, quia pro illo priori non est formata; ergo attritio secundum hunc modum distinguendi actum informem et formatum. Patet consequentia, quia omnis dolor seu actus pœnitentiæ, qua est detestatio peccati, vel est contritio, vel attritio; in illo autem priori datur hic actus in *esse* productus a suis per se causis et prioribus, ex quibus operatur voluntas se disponens et detestans peccatum, quarum nulla est gratia quæ consequitur; ergo erit appellanda attritio sicut revera talis est, ad differentiam suiipsius, ut recipit appellationem, et effectum formationis a gratia subsequente.

Contritio non solo actu formato dicitur. Trident. Secundo, falsum est stylo Conciliorum aut Patrum contritionem solum dici actum informatum, ut patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 4. definit enim primo contritionem ut communis est ad perfectam et imperfectam, mox in hæc dividens contritionem tanquam in membra, dicens *infra* aliquando contingere esse charitate perfectam, et postea subdit: *contritio,* inquit, *imperfecta, quæ et attritio dicitur;* ergo contritio non solum comprehendit unam, sed et alteram. Ex hoc solvitur fundamentum oppositæ sententiæ, quod falsum est.

92. 2. Controversia de duratione contritionis. Duplex ejus acceptio. Circa secundum de duratione actus explicabo primum sententiam Doctoris male intellectam ab aliis. Actus ille contritionis, sive attritionis potest considerari dupliciter, in *esse* naturæ scilicet, et in *esse* moris; in *esse* naturæ est ipse actus quoad substantiam, ut procedit a principiis elicitivis; in *esse* moris est idem ipse actus, ut circumstantionatus perfecte debitis circumstantiis, quæ sunt finis, intentio; et ultra has requirit alias, quas exponit Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 14. *sess.* 14. *cap.* 4. nempe fiduciam divinæ misericordiæ, propositum emendationis, et votum Sacramenti, de quo *infra* dicit, quod reconciliatio a peccato ipsi contritioni sine voto Sacramenti, quod in ipsa includitur, nullo modo sit adscribendum. De his circumstantiis agit Doctor *infra quæstione* 4. *in fine,* et de voto Sacramenti explicato *dist.* 17. *quæst.* 1. § *ad argumenta, responsione ad auctoritatem Augustini* et *Cassiodori*. Dicit autem Doctor, quod actum illum in *esse* naturæ et moris circumstantionatum in eodem instanti sequitur gratia: *Et si manet,* inquit, *idem motus contra peccatum in* esse *naturæ et moris qui prius, idem motus qui prius fuit attritio, in illo instanti fit contritio, quia in illo instanti fit concomitans gratiæ, et ita formatus,* etc.

(Circumstantiæ requisitæ. Trident. — Actum in instanti formari.)

93. Ordo naturæ in eodem instanti temporis. Deinde subdistinguit tria instantia naturæ in eodem instanti temporis. Primum quo actus in *esse* naturæ et moris est completus. Secundum, in quo infunditur charitas. Tertium, in quo actus est formatus, quia secundum ordinem dependentiæ et suppositionis prior est in *esse* completo dispositionis, et quasi causa acceptata per modum meriti de congruo, quam sequatur gratia ad ipsum, et sic consideratur primum instans. Deinde

Triplex instans natura.

prius infunditur gratia per modum effectus, inquantum concipitur prius poni in *esse*, quam concipiatur per modum causæ dare effectum, quia prius est in omni forma secundum prioritatem naturæ *esse* quam *causatio ;* et sic habetur secundum instans. Tertium autem, instans naturæ habetur, ut comparatur charitas inexistens ad actum attritionis, per modum informantis ad informatum ; ut hîc loquimur de informatione.

Vera sententia Doctoris.

Hæc tria signa naturæ habentur in eodem instanti temporis ex Doctoris sententia ; supponit ergo perfectum actum contritionis in *esse* naturæ et moris esse simul cum gratia, et non intervenire aliquam durationem inter actum sic perfectum, et gratiæ infusionem, ut ei quidam imponunt perperam ; et in fine hujus § habet eamdem doctrinam.

94. Quod autem verbis intermediis discurrat in casu quo desineret attritio antequam infunderetur gratia in instanti, est ex opinione aliorum, qui ita fieri posse existimant, ut Richardus *dist.* 17. *art.* 1. *quæst.* 3. ubi dicit de hac attritione informi, quamvis possibile sit eam informari, nempe si manet ; tamen non esse necessarium eam manere, sed desinere posse, priusquam Deus infundat gratiam, ut si voluntas divertat se ad aliquem alium actum, qui non sit contritio formaliter, et tunc non informatur, quia non est adveniente gratia. Dato hoc casu, dicit Doctor talem etiam justificari, quia non est major ratio de eo qui habet actum pro instanti infusionis, quam de eo qui etiam habuit actum, qui non permanet tunc, quia in eo præcessit meritum de congruo, quod nequit separari a gratia simpliciter, quin ei concedatur ex pacto et promissione Dei, liberali licet, quæ ratio est efficax.

Sententia Richardi. Proponitur casus.

Desinente jam actu infundi gratiam.

Sed objicit postea, quid fieret si ponat obicem. Respondet in eo casu quo poneret obicem non recepturam gratiam, quod etiam verum est ex suppositione quod actus non continuatur usque ad instans infusionis gratiæ, per hoc quod voluntas possit habere alium actum, quia nulla necessitate ille est bonus ; potest ergo esse peccatum, et sic impedire infusionem gratiæ. In hoc etiam impugnat Richardum ibidem, qui dicit quod necessitate suppositionis actus in tempore Deus dat gratiam ; supponit ergo quod non possit poni obex, quantumvis actus ipse cesset, per alium supervenientem ante instans infusionis gratiæ.

Quid si ponat obicem.

Subdit proinde Doctor quod prima via rationabilior sit, quam ipse primum declaravit, nempe quod eodem instanti quo actus est completus in *esse* naturæ et moris infundatur gratia, ideoque eam sequentibus verbis tenet, respondens ad argumentum quod *supra* contra eam objecit, ad quod primum respondit secundum sententiam Richardi, et postea impugnans eamdem sententiam, ex eo potissimum, quod posset separari gratia a contritione perfecta, quia nempe potest poni obex, quod est inconveniens, et contra veritatem, *et ideo,* inquit, *prima via videtur rationabilior,* etc. et respondet ad argumentum contra illam factum. 95.

95. Sententia communis præfertur a Doctore.

Argumentum autem est tale : si actus ille sit contritio in tertio signo naturæ, ergo per contritionem, inquit, non deletur peccatum, quia actus non est contritio ante tertium signum ; peccatum autem deletur in secundo naturæ, in quo infunditur gratia. Ad hoc argumentum respondet his verbis : *Et cum arguitur,* inquit, *contritio ut contritio sequitur deletionem peccati ; respondeo, actus, qui est contritio in eodem instanti temporis, præcedit natura deletionem, licet ut contritio, hoc est, ut formatus sequatur deletionem*

Argumentum oppositum.

Solvitur.

ordine naturæ, et sic debet concedi in sensu divisionis, quod per actum, qui est contritio, deletur peccatum, ut per dispositionem omnino proximam, nec est inconveniens, imo conveniens dispositionem proximam simul esse cum forma ad quam disponit, etc.

Dispositio proxima est simul cum forma.

96. Summarium doctrinæ.

Ut ergo tollatur omnis tergiversatio et umbra, subjicio per diversa dicta argumentum litteræ, et processum Doctoris. Primo, dicit dispositionem ad gratiam esse actum in *esse* naturæ et moris perfectum completum quoad circumstantias, nisi in casu inadvertentiæ aliqua absit per emissionem, supple inculpabilem.

Secundo, dicit hanc dispositionem fieri in tempore.

Tertio, dicit pro eodem instanti quo actus est in *esse* naturæ et moris completus, infundi gratiam.

Quarto, dicit in eodem instanti considerari tria signa naturæ. Primum, actus in utroque *esse* completi. Secundum est infusionis gratiæ. Tertium est informationis actus.

Quinto, contra ultimo dictum objicit, nempe sequi peccatum non deleri per contritionem.

Sexto loco respondet ex sententia Richardi, et confirmat ejus solutionem, dato quod actus præcederet tempore per digressionem ad alium, instans infusionis gratiæ, nihilominus esse efficacem et gratiam infundendam.

Septimo, objicit contra illum modum præcessionis actus in tempore, sequi posse poni obicem peccati, ac proinde inconveniens; nempe contritionem perfectam non justificare semper aut necessario ; et rejicit responsionem, quam insinuat Richardus, nempe non posse poni talem obicem.

Octavo, propter hoc inconveniens rejicit illum modum dicendi, et sequitur conclusionem in tertio dicto positam.

Nono tandem et ultimo respondet secundum dictam conclusionem ad objectionem *supra* præmissam ; ex quibus manifeste constat eum nunquam docuisse contritionem perfectam in *esse* moris et naturæ præcedere tempore aliquo secundum quod continuatur in *esse* completæ contritionis, infusionem gratiæ, proinde in vanum laborant, qui in hoc eum impugnant. Ad probationem itaque conclusionis Doctoris :

Quæritur utrum ad contritionem requiratur aliqua intensio et duratio ?

97. Sententia negans.

Partem negativam communiter docent moderni discipuli D, Thomæ. Sotus *in quarto dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 4. ante eum Gabriel *in hac dist. quæst.* 1. *art* 2. *conclusione* 5. Navarus *in Manuali cap.* 1. *num.* 9. *et* 35. Vega *in Trident. lib.* 13. *cap.* 24. et 25. Suarez *disp.* 4. *sect.* 4.

Prima conclusio.

Prima Conclusio. Requiritur aliqua intensio in attritione perfecta seu contritione ; hanc non docet hic Doctor in terminis, sed intelligi debet inter cæteras circumstantias, quas dicit requiri ad *esse* morale hujus actus. Eam insinuat *hic quæst.* 4. *in fine*, ut *dist.* 17. *quæst.* 2. et sequitur ex iis quæ docet *in* 3. *dist.* 27. *art* 3. et *dist.* 29. *quæst.* 1. 2. et 3. Alens. 4. *part. quæst.* 17. *in* 1. *art.* 3. D. Bonavent. *hic d.* 16. *art* 2. *quæst.* 1. Richardus *dist.* 17. *art* 1. *quæst.* 5. Durandus *quæst.* 4. Adrianus *in* 4. *quæst.* 2. *art.* 7. *quæst.* 3. ubi dicit aliquem dolorem esse quandoque adeo remissum, ut non sufficiat ad contritionem, quod explicat Suarez de intensione objectiva seu appretiativa; sed hæc interpretatio est impropria, quia intensio et remissio determinant gradum et circumstantiam actus, non vero speciem,

Requiri intensionem.

maxime in moralibus quia penes hanc attenditur substantia et bonitas ex genere, seu objecto.

Prima ratio. Probatur conclusio ex illo Joelis 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et fletu et planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra*, etc. quæ est eadem forma loquendi, cum ea qua exprimitur intensio charitatis divinæ debita ex forma primi præcepti : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, etc. Scriptura ergo exigit vehementem conatum animi ad detestandum peccatum. Psalm. 50. *Asperges me*, etc. *amplius lava me*, etc. Jeremiæ secundo : *Luctum unigeniti fac tibi planctum amarum*, etc. ubi glossa, *docet pœnitentem quid facere debeat*, etc. et alia : *nihil dolentius morte unigeniti*, etc. Multa similia habentur ex Scriptura, ubi vehementia doloris intelligitur, et adhibere deberi conatum voluntatis respective ad intensionem actus.

Ex forma loquendi. legis.

98. Ratio ex Patribus. Augustin. Secundo, eumdem conatum exigunt Patres. Aug. *Epistola ad* 54. *ad Macedonium*, et habetur *dist.* 3. *de pœnitentia cap.* 33. docet modum pœnitendi contemnere blandimenta : *Si me*, inquit, *pœnitendo amplius, quam antea excruciavero, si miserabilius ingemuero, si flevero uberius, si charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentius*, etc. quæ exprimunt majorem conatum voluntatis pœnitentis, quem supponit necessarium idem Sanctus, ut relapsi sperent veniam a Deo, quibus Ecclesia pœnitentiam non concedit, ad aliorum terrorem et disciplinam. Item lib. 1. de pœnitentia cap. 2. *Qui exaggeravit culpam, exaggeret etiam pœnitentiam, majora enim crimina majoribus abluuntur fletibus*, etc. habetur *dist.* 1. *de pœnitentia cap.* 78. Item, *hom. de pœnitentia*, et habetur *in eadem dist. cap.* 85. *Doloris mensura potius quam temporis, in actione pœnitentiæ consideranda est.* Simile Hieron. *ibidem cap.* 86. *mensuram*, etc. Hieron.

Ambrosius ad virginem lapsam : *Cor*, inquit, *sit tanquam cera liquescens, et totum corpus maceret*, etc. Auctor de vera et falsa pœnitentia cap. 13. *Omnes fructus suæ pœnitentiæ parvos habent, nunquam credat sufficere, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccavit, erubescat, dolorem cum vita finiat*, etc. Liber de vera et falsa pœnitentia.

Ad hæc omnia respondetur intelligenda esse de dolore appretiativo, et non intenso. Contra, hæc distinctio non habet locum, quia prædicta non possunt intelligi de solo appretiativo, neque distinctio habet fundamentum aliquod ex Scriptura, aut Patribus. Deinde, dolor magnus secundum intensionem infert effectum remissionis perfectiorem, ut patet ex dictis, et ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. ubi dicit justitiam infundi nobis, secundum mensuram dispositionis et conversionis a peccato ; et sess 14. cap. 2. in fine : *Per Baptismum*, inquit, *Christum induentes nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem consequentes, ad quam tamen novitatem et integritatem, per Sacramentum pœnitentiæ, sine magnis fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus, ut merito pœnitentia laboriosus quidam Baptismus a sanctis Patribus dictus fuerit*, etc. ubi Concillium ex mente Patrum intentionem doloris requiri interpretatur et docet ; quantum ergo illa distinctio facilitat pœnitentiam, in tantum enervat sollicitudinem peccatorum, quod non videtur adeo congruum modo loquendi Patrum et Scripturæ ; unde merito Alensis : *Qui non doleret*, inquit, *magis de peccato, quam de amissione unius oboli, non censeretur contritus aut dispositus ad veniam*, etc. 99. Trident. Alens.

Confirmari etiam potest ex canoni-

bus pœnitentialibus, in quibus satisfactio gravior pro peccatis præscribitur, et pœna; proportio autem debet esse inter pœnam interiorem et exteriorem, secundum medium justitiæ, ex quo utraque præscribitur; ergo etiam pœnæ interioris perfectio requisita debet attendi penes intensionem doloris et detestationis peccati, ita ut non quicumque ejus gradus, quantumlibet habeat perfectionem ex objecto, sufficiat.

Proportio debita inter exteriorem et interiorem pœnitentiam.

100. Ut ergo a fundamento ipsius distinctionis procedamus, in eo consistit quod quis præferat Deum in amore cuicumque amabili, in quo consistit appretiatio, et amor appretiativus sit firmior et constantior; hinc etiam applicatur ad detestationem peccati, quod magis velim peccatum abesse, quam quodcumque aliud malum, et potius quis sit paratus sufferre quodcumque genus mali, quam Deum offendere peccato lethali. In his consentimus, nec est dubium id requiri; sed controversia est an possit salvari talis appretiatio in voluntate sine intensione actus, nam salvari in æstimatione, aut judicio intellectus fidelis, ex regulis fidei judicantis, non est dubium, nempe Deum præferendum esse omni bono, et fugiendum esse peccatum super omne malum; hoc autem non sufficit in voluntate, nisi amando ita elective adhærendo Deo et fugiendo peccatum appretietur, quod sine intensione actus non contingere probo.

Quid sit appretiatio.

101. Tertio, arguendo ad conclusionem. Actus detestandi peccatum necessarius ad justificationem extra Sacramentum debet esse efficax secundum omnes; et ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 4. quia debet includere propositum efficax fugiendi tam peccatum quam etiam causas proximas ejus, alias non esset vera conversio ad Deum, et requisita. Item, votum suscipiendi Sacramentum, et præstandi reliqua; ergo non sufficit displicentia simplex ad hunc effectum, sicut neque complacentia simplex Dei ad implendum præceptum dilectionis, sine ordine ad media, quibus acquiritur finis, quia *qui diligit me, sermones meos servat*, etc. Sed displicentia simplex peccati habet bonitatem eamdem in specie ex objecto, quam habet voluntas efficax; ergo ad formandam voluntatem seu displicentiam de peccato efficacem, qua est offensa Dei, non sufficit sola bonitas ex objecto. Probatur subsumptum, quia voluntas simplex est dilectio Des propter se, et displicentia peccati propter Deum offensum; idem ipsum est objectum sub eadem formali ratione displicentiæ efficacis, quia ordo ad media non est differentia formalis, sed materialis; et objectum ut attingitur sub eadem ratione formali non est natum communicare voluntati diversam in specie bonitatem, nisi mutatur saltem modus proponendi, cum eadem ergo bonitate formali secundum speciem, stat unum actum non esse sufficientem, alium vero sufficientem; ergo appretiationem et firmitatem non habet detestatio efficax peccati supra simplicem complacentiam, ex ratione specifica bonitatis; ergo solum ex ratione individuali. Sed nulla ratio individualis actus potest tribuere illam firmitatem et appretiationem, seu inhæsionem firmam potentiæ, præter solam intensionem actus; ergo ab intensione habet hunc effectum, et non ex ratione specifica. Probatur subsumptum, quia non habet a continuatione, seu duratione actus, quia perinde potest durare simplex displicentia ex libertate voluntatis; non habet ab alio, quia nihil aliud est ratio tendendi in objectum voluntati præter solam substantiam et intensionem actus, quæ integrat substantiam ejus; ergo nihil aliud firmat volunta-

Detestatio peccati debet esse efficax.

Simplex voluntas efficax non differunt objecto.

Differunt intensione

Ex intensione est appretiati

tem, quantum ad illam adhæsionem proxime, et in exercitio, quam ipsa intensio actus.

Sicut enim motivum extrinsecum, quod fortius movet potentiam, fortius etiam subigit potentiam, in eo quod fortius et intensius moveat, ita etiam ipse actus intensior respective ad actum remissum, perfectius determinat potentiam ad objetum formaliter, quam actus remissus, et consequenter differentia hæc firmitatis, seu majoris adhæsionis fundatur in ejus perfectione intensiva, et non specifica, quod est intentum.

102. Quarta ratio.

Quarto probatur conclusio : Amor Dei, et displicentia peccati ex ratione sua specifica tam objecti quam supernaturalitatis, non sunt nata ex his perfectionibus præcise dare illam stabilitatem operandi, aut appretiationem, quam in constanti adhæsione objecti statuunt adversarii, quia nequeunt vincere cupiditatem, aut tollere omnia repugnantia operi, alias in quocumque gradu sic possint vincere cupiditatem, et retrahere voluntatem a malo, vincere tentationes, et determinare voluntatem in effectu ad legis impletionem, quod est falsum, quia neque in gradu remisso possunt vincere cupiditatem majorem et infirmitatem voluntatis, aut ipsam statuere ; ergo hoc ipsis competit ex gradu perfectionis intensivæ, et non aliunde.

ctoria ditatis ex nsione noris, n ex eciei. gust.

Tota hæc distinctio voluntatis remissæ et intensæ est Augustini, qui ubique reducit fundamentum efficaciæ ad intensionem actus, et non ad speciem, et intra eamdem speciem charitatis admittit voluntatem remissam et intensam, quarum hæc est efficax et principium operis, illa autem nequaquam ; igitur *de gratia et libero arbitrio, cap.* 17. statuit differentiam inter operantem et non operantem bonum ex præmissa differentia voluntatis remissæ et intensæ.

103. Differentia inter voluntatem bonam, remissam et intensam.

Qui ergo vult, inquit, *facere Dei mandatum, et non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam et invalidam; poterit autem cum magnam habuerit, et robustam, quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna charitate fecerunt, de qua charitate ipse Dominus : majorem charitatem nemo habet*, etc. Et infra : *ipsam charitatem Apostolus Petrus non habuit, quando timore Dominum ter negavit* (loquitur de magna et intensa, ut infra patet.) *Timor enim non est in charitate, sicut ait Joannes Evangelista in epistola sua, sed perfecta charitas foras mittit timorem; et tamen quamvis parva et imperfecta non deerat, quando dicebat Domino : Animam meam pro te ponam ; putabat enim se posse, quod se velle sentiebat; et quis istam, etsi parvam, dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, et cooperando perficit, quod operando incipit ? quoniam ipse ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens*, etc.

Hic Augustinus loquitur de charitate in actu, id est, actuali, et etiam supernaturali, qui distinguit voluntatem bonam et donatam a Deo in parvam et magnam ; parvam appellat, quia est inefficax ad superandas tentationes et difficultatem operis, omniaque retrahentia ab opere, ideoque fuit remissa et parva in Petro, quia non expulit foras timorem, sicut fuit magna illa charitas, et amor martyrum. Agit etiam de voluntate operis perficiendi hinc, inde : *putabat enim*, inquit, supple Petrus, *se posse, quod se velle sentiebat*, etc. Fuit ergo in eo voluntas amans supernaturaliter, quamvis non habuerit illam firmitatem et constantiam adhærendi Deo, quam habuit voluntas et charitas Martyrum, quæ solo gradu intensionis differebat a volun-

tate Petri, quæ affectu ferebatur ad subeundam mortem pro Christo.

104. Confirmatio. Confirmatur, quia non solum respective ad diversos actus inducit Augustinus hanc comparationem magnæ et parvæ voluntatis, sed in ordine ad eumdem actum ex verbis præmissis. *Et quis*, inquit, *istam, et si parvam, dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, et cooperando perficit, quod operando incipit, quoniam ipse, ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens*, etc. Hæc inceptio et perfectio est respectu ejusdem actus, et non aliter quam secundum gradum remissum et intensum, quia in gradu remisso nequit effectu superare impedimenta repugnantia, quæ superat in gradu intenso, per quem roboratur adversus cupiditatem et dolorem detrectantem opus. Sicut enim contrarium aliud contrarium superat non ex ratione specifica, quia in hoc sunt æqualia, et par utrinque oppositio, sed secundum excessum in gradu intensionis, quo unum alio præstat, ita etiam contingit in contrariis actibus, et motivis voluntatis, ut una cupiditas superet aliam, et minorem vincat major, ex Augustino *lib.* 4. *contra Julianum*; cupiditas etiam major et vehemens vincat affectum boni in voluntate, quæ non trahitur nisi amore aut delectione, ut idem habet *lib.* 1. *ad Simplicianum q.* 2. *lib.* 2. *de peccatorum meritis et remiss. cap.* 7. *et* 19. *de spiritu, et littera cap.* 2. et alias sæpe; sic amor inordinatus et vehemens creaturæ vincit amorem Dei, repugnantia operibus pœnitentiæ, et delectatio vehemens de peccato vincit pœnitentiæ affectum, non ex alio capite, nisi quia unus amor vel delectatio in gradu intensionis superet alterum, quod fusius ex professo probatum est in materia de actibus humanis circa distinctionem amoris simplicis et inefficacis, respectu ejusdem objecti, declarando radicem efficaciæ in ipso actu intenso, qua determinat voluntatem in opus; remittendo ergo hanc quæstionem in illum locum, subjungam ex Augustino alteram confirmationem hujus.

Confirmatur secundo ex eodem Augu- 105.
stino, quamvis voluntas non necessitate, 2. Confir[matur.] Datur or[do] et caus[a] operan[di] ex par[te] voluntati[s].
sed libertate operetur; datur tamen ordo et causa, unde operetur unum potius quam aliud, præter solam voluntatem, verbi gratia, cupiditas ad malum, excitatio et gratia Dei ad bonum, quod patet ex decretis contra Pelagianos; unde idem Sanctus lib. 2. ad Simplicianum: *Restat* Causa movens.
ergo, inquit, *ut voluntates eligantur, sed voluntas ipsa, nisi aliquid occurrat, quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo potest*, etc. Quomodo autem moveatur, docet locis præfatis, esse in Excessus actu intenso causa operis.
excessu actus ad actum non secundum speciem, quia sic affectus bonus semper vinceret et moveret voluntatem, sed secundum excessum in gradu intensionis; unde lib. de Spiritu et littera cap. 29. *Sed timentibus*, inquit, *pœnam, absconditur gratia, sub quo timore anima laborans quando concupiscentiam malam non vicerit, nec timor ille quasi custos severus abscesserit, per fidem confugiat ad misericordiam, ut det quod jubet, atque inspirata gratiæ suavitate per Spiritum sanctum, faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit*, etc. ubi victoriam gratiæ et bonæ voluntatis supra concupiscentiam statuit, in majori delectatione seu amore præcepti, quam sit amor retrahens ad concupiscibile; hic autem excessus nequit concipi ut radix efficaciæ, quantum ad effectum operis, nisi in illa intensione.

Item cap. 35. *Ecce*, inquit, *quemadmo-* 106. Conatu[s] voluntat[is] infert excessu[m]
dum sine exemplo est in hominibus perfecta justitia, et tamen impossibilis non

est; fieret enim, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei, etc. Quibus verbis docet conatum voluntatis majorem necessarium esse, ad quem sequitur major etiam intensio et perfectio effectus, ad quem tantum ordinatur. Quomodo autem habeatur tantus et sufficiens conatus voluntatis, subjicit : *Esset autem*, inquit, *tanta* (supple voluntas) *si et nihil eorum, quæ pertinent ad justitiam, nos lateret, et ea sic delectarent animum, ut quid aliud sive delectatio, sive dolor impedit, delectatio illa superaret*, etc. Ex quibus patet radicem efficaciæ et firmitatis seu appretiationis reduci ubique ab Augustino, ad excessum intensionis in actu, quæ est sententia nostri Doctoris, non autem ad speciem actus; ex quibus evacuatur distinctio illa, in qua magis se fundant opponentes. Unde currit argumentum primo loco factum et subsequentia, nam omnes concedunt amorem Dei super omnia, et detestationem peccati super omnia esse necessaria, neque aliter consisteret forma præcepti utriusque; dato ergo quod ille conatus voluntatis, et excessus actus, fundetur in ejus intensione, non vero in specie actus, sequitur propositum.

107. Quinta ratio.

Quinto ad idem ex forma præcepti, quia illa verba *ex toto corde*, et similia, denotant materiam præcepti quantum ad modum dilectionis, et etiam detestationis, ut patet ex tanta exaggeratione; deinde ex præcepto diligendi proximum sicut teipsum, non vero super omnia, neque ex toto corde, sicut debet diligi Deus. Sed nequit referri præceptum quoad modum actus et conatum, ad solam speciem actus; ergo ad aliquam ejus qualitatem. Minor patet, quia species actus habetur ex illis verbis : *Diliges Dominum Deum tuum*, reliqua superfluerent, nisi determinarent aliquam circumstantiam et modum diligendi, qui nequit esse species actus ex motivo et objecto, hoc est, perfectio specifica ex objecto, quia illa perfectio seu excessus supra alios talis perfectionis, nequit esse materia præcepti diversi ab eo quod est de ipso actu secundum substantiam, quia non est in potestate voluntatis aliter quam ipse actus, cum impossibile sit voluntatem diligere amore charitatis, nisi secundum speciem et motivum charitatis etiam de potentia absoluta. Omnes autem concedunt illis verbis determinari aliquid ultra substantiam actus, ut amor sit super omnia; ergo non erit substantia actus, sed qualitas ejus, afficiens ipsum actum per modum circumstantiæ. Sed, ut *supra* tactum est, nequit esse alia circumstantia nota in moralibus, præter solam intensionem, quia non est finis extrinsecus, cum Deus nequit amari propter se, et propter aliud, eodem actu; amatur autem propter se per charitatem, quæ nequit transcendere rationem sui objecti primi, qui est Deus, propter se et bonitatem propriam diligibilis, et non propter bonitatem participatam a fine extrinseco; non est persona, quia præceptum est commune, et adimpletur a qualibet creatura rationali, seu adimpleri debet, sive sit in gratia, sive non; et voluntate antecedente ex qua est lex, perinde ordinatur ad finem, non est tempus, neque locus, et sic de reliquis, excepta sola illa, quæ dicitur *quomodo*, denotat modum intrinsecum actionis, seu ejus intensionem.

Ex forma præcepti.

Præceptum charitatis præter substantiam actus, extenditur ad intensionem.

Non potest forma præcepti ad alias circumstantias extendi.

108. Non præcipi actum charitatis ut extendatur ad media, seu ad alias virtutes.

Si dicatur præcipi actum efficacem, ut distinguitur a voluntate simplici, non solum numero, sed etiam specie, jam impugnatum est satis ex dictis, et hac ratione impugnatur. Actus efficax charitatis ille est, qui ordinat media in finem, et ordinat media virtutum ad Deum ex fine charita-

tis, verbi gratia, diligere proximum propter Deum, vel observare præceptum temperantiæ propter Deum; sed si quis observat præceptum temperantiæ ex motivo intrinseco temperantiæ, non est transgressor; ergo non tenetur illud observare ex motivo charitatis. Probatur consequentia, quia nullius virtutis præceptum, per se loquendo, obligat extra proprium motivum, ut dixi, per se loquendo, quamvis aliquando per accidens; ergo præceptum charitatis divinæ tantum obligat ad actum, ut sistit in Deo. Unde perfecti contemplativi, qui adhærent Deo amore, ut dicunt, unitivo, non respiciendo creaturas, perfecte adimplent præceptum, quod respicit primo actum, ut sistit in suo motivo intrinseco, sicut in præceptis aliarum virtutum apparet, loquendo secundum prosecutionem, de solo affirmativo; ergo nequit actus efficax, qua efficax est, esse illud quod importatur per modum determinatum præcepti, sed intensio. Intelligo actum efficacem ut distinguitur ab intensione, quamvis in hac talis efficacia fundatur et extenditur ad media per electionem, ut ad alias virtutes, ipsas ordinando ad finem; quæ extensio per accidens tantum et materialiter comprehenditur hîc et nunc sub præcepto ad conservandam, aut inducendam charitatem. Si ulterius dicas appretiationem actus præcipi, velim scire in quo fundetur illa qualitas actus, et ad quam circumstantiam reduci possit, vel qualem differentiam addat; unde et hæc responsio ex Augustino impugnatur *supra*.

109. Idem gradus est fugæ, qui et prosecutionis ex eodem motivo.

Ex hoc patet simili forma actum pœnitentiæ, qua detestatio ex Dei offensa, et propter ipsum fuga peccati, debere esse intensive super omnia; tum quia ita explicatur in Scriptura; tum quia perfecte determinatur voluntas ex amore ad fugam peccati in eodem gradu quo amat, stante enim voluntate efficaci, nequit remissius agere voluntas, quam determinatur per ipsam, quamdiu inest, et quantum accedit vel adhæret extremo uni, tantumdem et simili conatu recedit ab altero; quantum ergo voluntas determinatur ad amandum Deum, tantum etiam determinatur ad odium peccati.

Confirm

Confirmatur ex inclinatione tam potentiæ quam habitus, quia potentia in nihil intensius inclinatur, quam in suum finem, et habitus ad nihil intensius inclinat, quam ad suum motivum intrinsecum. Item, ordo charitatis idem exigit; ergo inordinate amaret voluntas aliquid intensius, quam suum finem. Probatur consequentia, hoc præceptum intelligi debet secundum naturam finis et motivi, secundum inclinationem potentiæ et habitus; sed hæc magis sunt ad Deum quam ad alia, et magis contra peccatum quam contra alia quæcumque mala. Regula etiam operandi, quod est præceptum, id ipsum sonat; ergo ut opus sit ordinatum, requiritur intensio in actu excedens amorem et detestationem creaturarum; intensio enim secundum justitiam consideratur tam in merito quam demerito, tam in peccato quam in satisfactione, quam pœna; sub quibus rationibus acceptatur et exigitur a Deo detestatio seu contritio peccati.

Excessu amoris e natura potentia habitus motivi debitus

110. Secunda conclusio fieri in tempore

Secunda conclusio. Actus pœnitentiæ regulariter, et extra casum fit in tempore, et hæc sola duratio est, quam Doctor supponit hîc, nempe actus in *fieri*, non vero in *facto esse* requiririt durationem temporariam, antequam infundatur habitus gratiæ. Hæc conclusio patet, quia actus pœnitentiæ in *esse* moris requirit præter propriam bonitatem ex motivo intrinseco, aliam ex fine charitatis, quando ab ipsa charitate non elicitur, requirit votum Sacramenti explicatum, et emendationis; supponit actum fidei conside-

Probatio circumstantiis concurrentibus.

rantis, amoris, spei, amoris, quos enumerat Tridentinum, vel aliquos, vel omnes regulariter, excepto timore; nullus enim movetur ad pœnitentiam, nisi ex regula fidei, et dictamine; neque ad pœnitentiam inclinatur voluntas, nisi ex fiducia divinæ misericordiæ et remissionis peccati, neque pœnitentia acceptatur, nisi sit ex charitate. Hos omnes repugnat fieri a viatore pro eodem instanti; ergo in tempore fiunt.

Secunda ratio ex perfectione requisita de impedimentis.

Secundo patet conclusio hæc ex præcedente, quia eo ipso quod requiratur certa intensio in actu, requiritur ut voluntas applicet conatum idoneum, quem nequit, nisi in tempore ob difficultatem operis, et repugnantiam appetitus; unde *cap. inter hæc* 34. *dist.* 3. *de pœnitentia*, quod est Hesychii super Levitico: *Velox*, inquit, *iniquitas, quæ ad nocendum occasiones suggerit, lenta virtus, et cunctatrix ante judicat, quam incipit, quid decorum, quid honestum; iniquitas omnia præcipitat; pigra vero et verecunda pœnitentia, quæ præsentium pudore pudore premitur*, etc. Hinc confessores præfigunt spatium examini conscientiæ, et procurando dolori idoneo peccatorum; potest tamen Deus in instanti infundere pœnitentiam fructuosam; ideo conclusio intelligitur regulariter.

111. Prima objectio. Chrysost.

Objiciunt adversarii nobis plura, speciatim Sotus, primo loca Patrum. Chrysostomus *libello de reparatione lapsi ad Theodorum*, et habetur *de pœnitentia dist.* 3. *cap. Talis quantumcumque, et quolibet brevi tempore non despicit pœnitentiam.* Et infra: *non patitur exiguæ etiam pœnitentiæ amitti mercedem*, etc. ergo ad pœnitentiam non requiritur intensio aut duratio.

Responsio.

Respondetur consequentiam nullam esse, quia loquitur Chrysostomus respective ad pœnitentiam, quæ ordine satisfactionis inducta est per Canones: *Etiamsi*, inquit, *non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulumcumque tamen*, etc. Probat exemplo Achab et Judæorum pœnitentium ad increpationem et minas Prophetarum; data ergo prætensa duratione, quam imponunt ex sententia Doctoris exigi, non esset illa septennis, aut totius vitæ, quam ordo satisfactionis ex regulis Ecclesiasticis tum præscribebat, necessaria, ut venia daretur humiliato et contrito, sicut Ninivitis, Judæis, Achab data est minore tempore pœnitentibus, disciplina autem Ecclesiastica id temporis exigebat ne medicina fieret in contemptum, ut docet Augustinus, *Epistola* 54. *ad Macedonium*, licet coram Deo fiebat sincere converso remissio. August.

Item, adducunt verba Leonis Papæ, Leo Papa. *Epistola* 91. et habetur *dist.* 1. *de pœnitentia can.* multiplex: *Nec misericordiæ Dei mensuras possumus ponere, nec tempora definire apud quem nullas moras patitur vera conversio.* Respondetur hunc textum truncate etiam, et extra propositum Leonis citari. *His autem*, inquit, *qui in tempore necessitatis, et in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordia Dei*, etc. ut *supra*. Docet ergo, quod finaliter pœnitentibus non sit deneganda absolutio et Sacramentum, quia non possunt Sacerdotes ponere terminum misericordiæ Dei; sic Ecclesia tollit reservationem in articulo mortis; sic Augustinus et Hieronymus *supra* mensuram doloris, non temporis, pensandam docent. Ex his patet ad alium locum quem citant ex Cœlestino ad Gallos epistola, c. 2. ubi idem dicit: *Vera conversio mente potius, quam tempore metienda est.*

112. Secunda objectio.

Secundo objiciunt Scripturas: *In quacumque die*, etc. *in quacumque hora inge-*

muerit peccator, etc. Ezech. 18. Respondetur hæc nihil urgere, quia neque Scriptura ibi determinat instans, seu indivisibile aliquod tempus, neque nos illud durationis, quod Scoto impingunt.

Tertia objectio. Tertio objiciunt, in sacra Scriptura requiritur tantum conversio et promissio remissionis fit substantiæ pœnitentiæ, non conditioni aut modo ejus durationis, aut intensionis; ergo hæc non requiruntur. Respondetur conversionem perfectam includere ejusmodi conditionem intensionis, quia alias non esset conversio vera ad Deum, et aversio a peccato, ut patet ex forma præcepti, inclinatione habitus et potentiæ, et ordine debito operandi respective ad finem.

Quarta objectio. Quarto quod, juxta hanc Scoti doctrinam, sequeretur nedum requiri ad salutem contritionem, sed etiam attritionem, et si de contritione sit præceptum, esse etiam de attritione. Consequentiam probant, quia omnis contritio antequam intendatur ad certum et præfixum gradum, et duret pro tempore determinato, fit necessario prius attritio, saltem in opinione Scoti. Responsio. Respondetur hanc consequentiam esse frivolam, nam si attritio non sufficit, et sit inefficax extra Sacramentum, quomodo esset medium necessarium ad salutem, cum de ratione medii sit, ut sit efficax et sufficiens causa. Deinde, unde sequitur, si actus in perfecto gradu præcipiatur, præcipiatur etiam idem in gradu imperfecto et inferiori. Unde in opinione Scoti idem opponi potest, datur attritio necessaria ad Sacramentum in certo gradu, alia inefficax ad effectum Sacramenti; ergo ex præcepto Sacramenti requiritur hæc, quia est via ad illam.

113. Ultima objectio Dolor intensior. Ultimo objiciunt contra primam conclusionem, quod sufficiat amor appretiativus, et dolor appretiativus; non requiri autem intensivum, quia nos etiam experientia colligimus differentiam horum actuum, quia quis intensius dolet de re parva aliquando, quam de re magna, sicut contingit magis intensive sensibiliter aliquem sentire dolorem dentium, quam febrem acutam et periculosam, tamen mallet pati magis dolorem dentium, quam talem febrem. Respondetur ex dictis hanc distinctionem habere fundamentum in intensione actus, aut remissione; contingit autem voluntatem secundum diversas inclinationes operari, nunc ex affectu justitiæ, nunc ex affectu commodi, conformando se appetitui, quando agit secundo modo magis delectabiliter operatur, et etiam ex hoc capite intensius quam alias, si repugnaret appetitus, prout repugnat, quando operatio est ex affectu justitiæ; operando ergo secundum diversos hos affectus, contingit illa diversitas, non autem operando secundum eumdem affectum, et in eadem dispositione; sic justus præfert legem Dei cupiditati, et intensius operatur in hoc secundum voluntatem, et affectum justitiæ, quam operatur appetitus retrahens voluntatem, minus tamen delectabiliter propter repugnantiam præmissam. Experientia itaque illa fundatur non in operatione elicita, quæ semper est intensior quando prævalet, sed in passione consequente tristitiæ aut delectationis propter inclinationem connaturalem ad unum, quam non habet ad alterum; unde contingit, ut dicit Doctor in fine paragraphi sequentis, posse inesse actum intensum imperii, quo vindicandum imperatur peccatum cum parva tristitia, et e contra, propter diversam hanc dispositionem pœnitentis in operando.

(Margin: de re parva quam de magna — Responsio Declaratur instantia, seu exemplum — Operatio voluntatis pensanda in opere, et non in passione.)

SCHOLIUM.

Comparando ad invicem quatuor actus Pœnitentiæ, de quibus quæst. 1. resolvit

eum esse perfectiorem, qui est a perfectiore virtute, et quo plurium virtutum actus concurrunt, eo pœnitentiam totalem esse perfectiorem. Admittit eumdem actum imperari posse a charitate et a justitia, et ab utraque accipere bonitatem; an loquatur de interno, vel externo, mihi non constat. Ait etiam pœnitentiam tertio et quarto modo sumptam non esse causam tristitiæ, quia hæc causatur a pœnitentia primo et secundo modo sumpta, quandoque ab hac, quandoque ab illa principalius.

17. Loquitur forte de actu externo, quia internus, ab actu imperante non accipit bonitatem, sed tantum a suo objecto, etsi oppositum sit probabile.

Si (k) quæratur de illis quatuor actibus prædictis comparando inter se, quis eorum sit simpliciter dispositio magis conveniens ad deletionem peccati, respondeo, quanto ex pluribus virtutibus et perfectioribus actus elicitur, tanto est melior actus; ergo primus, si eliciatur a sola justitia mediate vel immediate, et secundus actus vel tertius eliciatur ab alia virtute perfectiori, utpote a charitate, patet quod secundus vel tertius erit excellentior primo. Eodem modo est intelligendum de quarto; ille enim est simpliciter imperfectissimus, et quia minus habet de ratione *voluntarii*, et quia a minus perfecta virtute.

Sed si justitia imperans actum in primo modo moveatur ad suum imperium ex actu charitatis, sicut dictum est *supra* possibile esse, tunc actus primus habet duplicem bonitatem, et ex justitia proxima imperante, et ex charitate remota imperante actum illum. Similiter, si justitia imperet in primo modo usum charitatis, ut causæ proximæ respectu tristitiæ inhærendæ, actus ille charitatis eo est perfectior, quia a duabus virtutibus, quam si ab una tantum.

In pœnitentia deletiva peccati, an charitas sit potior causa, quam justitia.

Si autem quæritur, quis istorum actuum est efficacior respectu tristitiæ inhærendæ, respondeo, duo ultimi supponunt tristitiam jam inhærentem; duorum autem aliorum potest esse mutua excellentia inducendo tristitiam; quandoque enim ex charitate, sive ex contemplatione Dei statim inest quasi quædam detestatio peccati, et sequitur tristitia maxima, nullo adhuc posito actu justitiæ respectu illius tristitiæ; quandoque autem primo inest actus justitiæ, et intensus in se, et tamen causæ proximæ, scilicet intellectus in considerando, et voluntas in detestando, non efficaciter moventur ex illo imperio justitiæ, forte quia carent habitibus qui essent principia perfectionis in actibus suis.

18. Quia in appetitu sensitivo est hilaris, non facile in appetitu intellectivo tristatur.

Et licet istæ moveantur quandoque, non tamen sequitur tristitia. Quod, etsi posset esse propter multas causas, propter hoc est quandoque, quia sicut intellectus conformatur parti sensitivæ in nobis, ita et appetitus intellectivus appetui sensitivo, quantum ad faciliter condelectari et tristari; cujus ergo appetitus sensitivus non est natus tristari vel dolere, ejus voluntas non faciliter tristatur.

Ex hoc sequitur quod aliquis habet maximum actum pœnitentiæ primo modo, et tamen nullum effectum, vel modicum; et aliqui sine omni actu pœnitentiæ primo modo, habent maximum effectum ejusdem rationis cum illo, qui natus est esse effectus pœnitentiæ. Et quod ille effectus sit major vel minor, bene est aliqua excellentia

in ordine ad deletionem peccati. Sed simpliciter major est excellentia actus ad actum, ad quos actus sequitur hinc inde tristitia, quia plus delet meritorie peccatum actus causativus tristitiæ quam ipsa tristitia.

COMMENTARIUS.

114. (k) *Si quæratur de illis quatuor actibus*, etc. Hîc comparat hos actus, quos *supra* enumeravit acceptiones pœnitentiæ, secundum perfectionem et efficaciam respective ad effectum pœnitentiæ, id est, deletionis peccati; et resolvit quo actus est ex pluribus et perfectioribus motivis, nempe intrinseco et extrinseco, seu objecti et finis, esse perfectiorem; unde sequitur doctrinam in initio § præcedentis, et in aliis prioribus sæpius dictum, nempe pœnitentiam secundo modo acceptam esse posse actum hujus et illius virtutis, et non requiri determinate ut sit vel charitatis elicitus, aut pœnitentiæ. Ex qua sequitur etiam contritionem perfectam non esse semper actum elicitum charitatis, aut etiam pœnitentiæ prima acceptione sumptæ; ut autem hæc doctrina sit manifestior, subjicitur sequens quæstio, in qua explicabitur distinctio attritionis et contritionis perfectæ, et quid requiratur ad naturam utriusque.

Actus excedit ut ex pluribus, et perfectioribus est motivis.

Quomodo distinguatur contritio ab attritione imperfecta ?

115. Duplex acceptio vocis. Pro actu informi, et formato.

Contritio duobus modis sumitur : uno modo pro actu formato, et sic quilibet dolor antecedens infusionem gratiæ erit attritio, quantumlibet perfectus ; idem autem continuatus, infusa gratia, erit contritio, sive perfectus sit, sive imperfectus, et in hoc sensu frequens est usus contritionis apud antiquos ; et in eodem, nomen *contritionis* et *attritionis*, usurpat noster Doctor *in hac distinct.* 14. *quæst.* 1. *et* 2. Hæc mutatio unius et ejusdem actus in contritionem invariata ejus substantia, potest vocari moralis, et sic moralis contritio erit actus formatus. De hoc nulla est controversia, sicut neque de hoc, an attritus possit fieri contritus, etiam quando sumuntur pro diversis actibus, nam dubium non est dari progressum de imperfecto ad perfectum.

Aliter ergo sumitur attritio et contritio pro dolore perfecto et imperfecto, quem loquendi modum tenent communiter moderni; et sequitur Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. et noster Doctor *d.* 16. *q.* 1. quamvis forte magis intendat priorem distinctionem, clarius *d.* 17. *q.* 1. *art.* 3. vers. *Nec aliquis tenetur*, etc. Nomen *contritionis* et *attritionis* applicatur dolori per metaphoram a rebus, in quibus juxta Philosophum 4. *Ethic.* quæ in majusculas et grossiores partes franguntur, dicuntur atteri, quæ vero minutim, conteri. Frequens est in Scripturis hæc significatio contritionis : *Cor contritum et humiliatum*, Psalm. 50. et *curabant contritionem filiæ populi mei*, Jerem. 6. *Contritio et infelicitas in viis eorum*, Psalm. 13. etc. Metaphoræ vero ratio potest reduci ad illud, quo in Scripturis dicitur peccator indurari, ut Exod. 7. vel coagulari per peccatum, ut Psalm. 118. ut necessum sit cor ejus frangi per conversionem.

Pro actu perfecto, et imperfecto.

Ratio nominis.

116. His positis, tota difficultas quæstionis reducitur ad unum punctum, nempe an dolor perfectus atque imperfectus, seu contritio et attritio eo sensu accepta distinguantur specie vel gradu perfectionis secundum remissionem et intensionem ejusdem actus, qui in gradu perfecto sit contritio, in remisso attritio ; qua in re difficilis est tanquam in obscura quæsti-

Difficultatis punctus.

one resolutio, assignabimus tamen varios Doctorem modos explicandi.

Sententia prima. Distingui specie hos actus.

Distingui specie contritionem ab attritione, communis tenet Thomistarum cum suo Magistro *in* 4. *d.* 17. *q.* 1. ubi Soto *q.* 2. *art.* 5. Richardus *artic.* 1. Suarez *disp.* 5. *sect.* 1. Vasquez 3. *part.* *q.* 86. *art.* 2. *dub.* 7. Cajetanus *in q.* 1. *de contritione*, quam adjunxit D. Thomæ, qui morte præventus Summam imperfectam reliquit *quæst.* 89. ut præmissam distinctionem probent, varias statuunt differentias et genera attritionis. Cajetanus loco citato tot species constituit, ut confusionem pariat, inquit Sotus; primum ergo genus, et in quo conveniunt est quod utraque sit detestatio peccatorum. Secundum est, quando adjunctum est propositum evitandi peccati; hoc autem est duplex: aliud negativum, ut quando non proponit peccare, neque absolute proponit non peccare aut deserere statum peccati, ut si est concubinarius, talis est attritio impœnitentium, velleitas tantum, non voluntas efficax relinquendi peccati; si vero habeat relinquendi peccati voluntatem, etiam in confuso tantum, est secunda species attritionis; duas autem species statuit contritionis. Prima est, quæ procedit a charitate, et hæc est, quæ delet peccatum, quia est actus informatus. Secunda species est contritionis naturalis, quæ viribus naturæ fit, et contritio acquisita, quæ fit de peccatis, ut offensa Dei sunt, et super omnia; unde infert quod homo postquam fecit totum, quod in ipso est, detestando peccatum super omnia, et ultimate sit dispositus ad gratiam, eam non recipiat pro tunc, sed quando Deo placuerit, quia talis actus non est formatus; deinceps autem nulla mutatione in eo facta liberi arbitrii, neque etiam adhibito Sacramento, nunc habet gratiam, nunc non habet. Opinio, inquit Soto, nunquam audita ante Cajetanum; hæc tamen est, quam *supra* imponunt nostro Doctori.

Convenientia et distinctio actuum inter se.

Prima species attritionis.

Duplex species contritionis

117. Rejiciuntur præmissa.

Sed prima species non facit ad propositum, quia non est attritio Christiana, quæ ad justificationem disponat in Sacramento, cum non excludat voluntatem peccandi, quæ requiritur. Secunda item species non est attritio Christiana, quia neque propositum illud sufficit, neque dolor alias insufficiens, quæ est velleitas, ut ipse explicat, redditur absolutus et efficax, et quia non est ex gratia, qualis debet esse pœnitentia ex Araus. et Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. *sess.* 6. *cap.* 5. 6. 7. *can.* 3. et ex omnibus Patribus contra Pelagianos, et supponimus; ex his manet impugnatum quod asserit de contritione naturali informi. Tertium vero genus contritionis, ut procedentis a charitate, *supra* impugnavimus; in hoc autem Cajetanus non est singularis.

Sotus. Quinque differentiæ contritionis et attritionis.

Sotus autem quinque differentias attritionis et contritionis statuit. Prima est ex objecto, quia attritio est dolor de peccatis ob pœnas inferni, aut aliquid documentum temporale; contritio sub ratione offensæ divinæ. Secunda, quod illa sit ex timore servili, hæc ex filiali. Tertia, quod illa viribus naturæ, hæc semper ex auxilio gratiæ. Quarta, quod illa se sola non sanctificet, hæc vero sanctificet. Quinta, quod illa possit esse informis, hæc nunquam; in tribus autem conveniunt, quia utraque est detestatio peccati absoluta, et super omnia, et habeant annexum propositum illud de cætero cavendi absolutum, ut pro nulla re mundi velint amplius peccare. Quantum ad differentias assignatas inutiliter multiplicantur, quæ ad tertiam reducuntur ex parte objecti motivi, principii elicientis, et effectus, seu efficaciæ ad justificationem.

Triplex convenientia.

118. Suarez.

Suarez præter differentiam ex motivis assignatam addit alias quinque, quia con-

Alias quinque assignat. tritio ex propria ratione includit formaliter aut virtualiter dilectionem Dei, non ita attritio. Secunda, illa a charitate elicita est, hæc a spe, quod tenet etiam Soto *lib. de natura et gratia, cap.* 14. Tertia, illa detestatur peccatum simpliciter super omnia, attritio non ita semper, aut nunquam perfecte. Quarta, illa est semper ex voluntate formali aut virtuali destruendi culpam, attritio non ita semper, aut saltem ex se non postulat talem voluntatem. Quinta, contritio semper ex vi motivi, est universalis saltem virtualiter, attritio vero non semper. Uterque loquitur de attritione Christiana, quæ est sufficiens cum Sacramento, non autem de attritione vitiosa et infructuosa.

119. Prima conclusio. Utramque elici, aut imperari a charitate. Prima ratio. Ex ordine ad finem. *Prima conclusio.* Sive attritio, sive contritio requisita ad remissionem peccatorum debet elici ex motivo charitatis sive proximo, sive remoto; hoc est elici vel imperari a charitate, est Doctoris *supra* et *alias sæpe*, et *d.* 20. *q.* 1. *conclus.* 2. *prob.* 2. quam *ibid.* supponit ex Augustino, et habetur *d.* 7. *de pœnitentia.* Probatur, quia est dispositio proxima ad salutem et sanctificationem, ac vitam æternam seu finem ultimum; ergo debet esse ex charitate, saltem imperante. Antecedens est de fide. Probatur consequentia 1. ad Corinth. 13. *Si charitatem non habeam, nihil mihi prodest*, etc. et ibi commemoratis præcipuarum virtutum actibus, ait, nihil sine charitate eos prodesse, et sermo præcipuus est de actuali, ut patet ex textu : *Charitas benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur*, etc. Item ad Galatas 5. *In Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur*, etc. Loquitur Apostolus de valore ad salutem, sed etiam attritio ad salutem valet, et a fortiori contritio; ergo est ex fide operante per charitatem, alias hæc non esset unicum ad salutem medium, contra Apostolum. Vide Augustinum *de Spiritu et littera, cap.* 32. *contra adversar. legis et Prophet. lib.* 2. *c.* 7. Enchiridii *cap.* 117. *in epistolam Joannis tract.* 10. de *fide et operibus, cap.* 14. *et* 16. *de verbis Apostoli, serm.* 16. *de Civit. Dei, lib.* 21. *cap.* 21. *de grat. et lib. arb. c.* 7. *lib.* 50. *hom.* 17. Hæc conclusio fusius probatur de merito, ubi ostenditur necessitas charitatis ordinantis actum bonum ad finem, ut necessaria circumstantia, quod jam suppono; quod æque convenit merito de condigno ac merito de congruo, quod ultimate disponit ad salutem, quia nullus actus ita ad salutem facit, sicut hic actus, qui disponit ad remissionem peccati, et infusionem gratiæ, ut videre est apud Patres citatos, Arausicanum *cap.* 4. 6. 7. 8. et Tridentinum *sess.* 6.

Ex quo probo specialiter conclusionem *c.* 6. ubi exponens actus necessarios ad conversionem, ultimo loco ponit pœnitentiam, quæ supponit charitatem et spem, et ex motivo charitatis est : *Illum*, inquit, *tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata*, etc. Sed Concilium ibi loquitur de dispositione in genere requisita, non tantum de contritione perfecta; ergo, etc. Probatur minor, agit de dispositione necessaria ad Baptismum, ad quem sufficit sola attritio, ideo subjicit : *Propterea*, inquit, *moventur adversus peccata per odium aliquod, et detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam quam ante Baptismum agi oportet*, etc. ubi *aliquod* determinat quemcumque dolorem sive perfectum, sive imperfectum, qui sit sufficiens dispositio ad Baptismum, qualis est attritio; deinde, *infra, cap.* 7. dicit Baptismum esse causam instrumentalem justificationis, quæ ad eam dispositionem sequitur, sed idem judicium est de Baptismo ac

Secunda ratio ex Trid. 120.

pœnitentia, nisi forte major ad pœnitentiam propter circumstantiam ingratitudinis exigatur; ergo sicut illa est ex charitate saltem imperante, ita hæc; ideo *sess.* 14. *cap.* 1. ostendit necessitatem pœnitentiæ peccantibus post Baptismum: *Ut tantam*, inquit, *Dei offensionem cum peccati odio, et pio animi dolore detestarentur*, etc. Pius autem dolor, est dolor ex charitate elicitur aut imperatus. Item Augustinus, seu Auctor de vera et falsa pœnitentia, cap. 16. *Sed quoniam pœnitentia non omnis est bona, dicamus aliqua, quæ separant veram a falsa, sterilem a fructuosa*, etc. Post id ostendens subjicit: *Sine amore Dei consequeretur indulgentiam, sine quo nemo unquam invenit gratiam*, etc. et cap. 17. *Oportet enim ut pœnitentia fructificet ad hoc, ut mortuo vitam impetret, scriptum est enim sine charitate neminem salvum esse*, etc.

Dices Concilium ibi loqui de dilectione, qui sit actus spei. Contra, supponit Concilium huic dilectioni actum spei et timoris. Deinde *can.* 3. qui desumptus est ex illo, cap. *Si quis sine præveniente Spiritus sancti gratia, atque ejus adjutorio hominem dicat posse credere, sperare, diligere, pœnitere, sicut oportet, ut ei justificationis gratia concedatur, anathema sit*, etc. *diligere* ibidem denotat actum charitatis, ut distinctum a spe.

121 Sola charitas refert ad finem absolute.

Secundo probatur ratione, quia peccatum est aversio a Deo, et offensa ejus; ergo ut vere retractetur, debet retractatio ejus esse ex charitate. Consequentia probatur, quia sola charitas est, quæ refert ad finem ultimum affectu justitiæ, et absolute, non connotante commodum; ergo vera conversio ad finem ultimum debet esse ex charitate, alias non esset dolor de peccato sub ratione offensæ et adversionis. Deinde, illa virtus, cujus attritio esset actus, posset operari ad salutem independenter a charitate, et consequenter hæc non esset plenitudo legis, aut forma reliquarum. Non magis vero requiritur ad augmentum gratiæ ex parte nostra quam ad primam gratiam, sed ad id requiritur meritum ex charitate; ergo ad hoc. Consequentia patet, quia meritum justi est perfectius ex dignitate personæ quam peccatoris, sed attritio, verbi gratia, in justo, quamvis haberet valorem a persona, quem non habet a peccatore, non acceptaretur ad gratiam aut gloriam, seclusa charitate; ergo idem dicendum in peccatore. Sed hæc sufficiant. Totum hoc dependet ab acceptatione divina, quæ probari nequit ratione, ac proinde veritas conclusionis quærenda est ex Scriptura et Patribus iis locis, quibus præscribitur necessitas charitatis ad salutem et fructum boni operis in genere, speciatim vero pœnitentiæ.

Secunda conclusio. Contritio non requirit ut sit actus elicitus a charitate, sed sufficit ut sit imperatus. Hæc conclusio est Doctoris *in hac d.* 14. *q.* 2. *artic.* 1. § *Et ex hoc patet secunda conclusio*, etc. ubi asserit quod pœnitentia secundo modo sumpta pro dolore et detestatione possit esse cujuslibet virtutis, neque esse virtutem aliquam specialem, quia cujuslibet est detestari peccatum sibi oppositum. Unde *art.* 2. § *Ad hujus intellectum sciendum, quod peccator in peccatis existens*, etc. dicit, quod intellectus potest considerare peccatum commissum, ut offensivum Dei, ut contra legem divinam, ut aversivum a Deo, ut impeditivum præmii, ut inductivum supplicii, etc. et voluntas sub aliqua illarum rationum, vel sub multis peccatum sic consideratum detestari; et ille motus potest continuari et intendi ante infusionem gratiæ, etc. *Iste autem*, inquit, *dicitur attritio, et est dispositio, seu meritum de congruo ad deletionem peccati*, 122.

Finis principalius movet.

quæ sequitur in ultimo instanti alicujus temporis, quo tempore ista attritio duravit, etc. Ex quibus patet, sicut et clarissime ex sequentibus, eum loqui de attritione, quam nos contritionem vocamus, et extra Sacramentum sanctificat. Hanc doctrinam sæpe repetit Doctor *in hac dist. hac quæst. et præcedenti.*

Probatur conclusio, actus cujuscumque virtutis, seu ex objecto bonus, si sit perfectus et imperatus a charitate, non potest dici imperfectus in genere moris aut perfectionis; ergo dolor elicitus, verbi gratia, a virtute spei, et imperatus a charitate, non est dolor imperfectus, qualem vocat Tridentinum attritionem, ut distinguitur contra contritionem, quæ formatur et sanctificat extra Sacramentum. Antecedens probatur : ille actus est perfectior, quam actus elicitus a sola charitate; sed hic, secundum adversarios, nequit dici attritio, quia in hoc ponunt primariam distinctionem inter attritionem et contritionem; ergo, etc. Probatur major, ille actus participat perfecte rectitudinem utriusque virtutis tam spei, verbi gratia, si est ejus, quam charitatis, quia bonitatem spei ex objecto, charitatis ex fine et motivo principali, ex quo imperatur, sed participans perfectionem duarum virtutum perfecte, est in se perfectior in genere dispositionis et meriti de congruo aut condigno, et magis acceptatur ex lege disponente salutem per opera, quam is qui unius virtutis participat bonitatem; ergo. Major est evidens, quia in primis actum participare bonitatem sui objecti est primum notum in moralibus, quia ex hoc perfectio et distinctio virtutum, atque mutuus excessus colligitur; sed nec minus notum est actum participare perfecte, et magis proprie, spectata voluntatis inclinatione, bonitatem sui finis, quia illud motivum magis specificat actum hoc modo in *esse* morali, quod magis determinat voluntatem ad ejus productionem; finis autem magis determinat quam objectum, quia propter finem solum, et amorem ejus movetur voluntas, unde illud vulgare, quod est Philosophi : *Qui furatur propter mœchari, magis est mœchus, quam fur.* Ex quo sic argumentor ad confirmationem prioris : si detestatio eliceretur a charitate, et imperatur a pœnitentia, esset perfecta contritio secundum adversarios, si subsistat distinctio assignata; ergo a fortiori si imperaretur a charitate. Patet consequentia, quia sic perfectius participaret perfectionem charitatis, quia hîc per modum finis, ibi per modum objecti tantum.

Actus imperatus habet duplicem bonitatem.

Finis principalius movet.

124. Differentia, quam assignat Suarez, rejicitur.

Ex his destruitur prima et secunda distinctio assignata a Suarez, quia differentia ex propriis assignatur; sed tam contritio quam attritio debent includere charitatem, neque illa necessario semper est elicita per charitatem; hæc patent ex utraque conclusione, neque video quare idem in prima distinctione adjicit limitationem, nempe contritionem debere saltem virtualiter includere charitatem, cum dicat in secunda eam semper elici a charitate, et consequenter nequit non includere formaliter rectitudinem sui objecti ac principii. Tertia ab eo posita distinctio seipsam destruit, vel non est distinctio propria, quia detestari super omnia, vel est proprium contritioni, vel non; si primum, ergo quando convenit attritioni, facit eam contritionem; si secundum, ergo neque neutram ab alia discernit. Deinde, talis detestatio super omnia oritur ex perfectione specifica contritionis, sive individuali? Si primum; ergo nunquam convenit attritioni, quæ specie diversa est secundum ipsum. Si secundum; ergo non magis proprie convenit contritioni quam attritioni. Patet consequentia, quia non magis convenit

Tertia differentia impugnatur.

actui unius virtutis intendi posse, quam alterius, cum totum dependeat a conatu voluntatis diverso, qui in hac vel illa materia intendi et remitti potest. Accedit juxta doctrinam adversariorum, ad contritionem et amorem Dei super omnia non requiri excessum intentionis, sed appretiationis; si autem in proposito intelligatur *super omnia* hoc modo, talis etiam requiritur in attritione ad remissionem peccati, alias certe non esset sufficiens ad gratiam dispositio, neque conversio ad Deum, aversio a peccato; si aliud malum præ peccato appretiaretur, aut aliud bonum præ Deo.

125. Quarta distinctio tollitur.

Quarta distinctio non videtur congruere veritati aut doctrinæ Concilii Tridentini, quia dolor de peccato ex gratia, ut sufficiens dispositio ad sacramentum Baptismi ac Pœnitentiæ, nequit non esse ex voluntate destruendi culpam, vel eam secum non habere, nam *sess.* 6. *c.* 6. Concilium loquitur de dispositione requisita ad sacramentum Baptismi, in quo comprehendit attritionem, quia hæc sufficit; actus autem, quos explicat, non possunt non habere voluntatem destruendi peccati, ut patet ex ejus verbis citatis, et ex actibus spei, amoris, et detestationis, quos ibi assignat Concilium. Hoc patebit *infra quæst.* 4. *hujus in fine.* Sed specialiter argumentor ad hominem : spes veniæ includit voluntatem destruendi peccati, si sit actus absolutus; sed attritio est actus spei secundum adversarium, ergo cum sit actus absolutus non conditionatus, includit voluntatem destruendi peccati. Dices, esse actum imperfectum inefficacem, contra, est actus spei Christianæ, et ex gratia; sed non esset spes Christiana, et ex regula fidei, quod idem est, nisi includeret aut supponeret voluntatem delendi peccati, ergo, etc. Probatur minor, quia spes, quæ ad justificationem disponit, est qua speratur venia seu remissio peccati, et Deum nobis fore propitium propter Christum, ut dicit Tridentinum loco præfato, sed nunquam fit, aut promissa est propitiatio, nisi volenti absolute remissionem peccati, et ejus absentiam, ut fides docet; requiritur enim conversio, imo repugnat stare odium absolutum peccati, quale est attritio, sine voluntate destruendi ipsum. Deinde, peto si actus ille attritionis intendatur, remanente in specie attritionis, vel non? Si sic; ergo potest saltem ita intendi, ut determinet voluntatem ad effectum, imo semper id contingit, quia quæcumque attritio sufficit ad Sacramentum, est natura sua efficax ad inducendam voluntatem destruendi peccati. Quod probo, quia est efficax ad determinandum hominem ad Sacramentum suscipiendum et relinquendum peccatum ; ergo, etc. Patet antecedens, ideo quisque accedit ad Sacramentum bona fide, quia dolet de peccatis ; ergo quicumque dolet sufficienter, habet voluntatem de se efficacem ad suscipiendum Sacramentum, et consequenter ad destruendum peccatum.

Voluntas destruendi peccatum.

...juncta est ...luntas ...truendi ...ati cum ...ritione ...tuosa.

Quinta distinctio non videtur subsistere, supposita enim opinione adversariorum, demus attritionem esse ex pœnis inferni, tanquam motivo formali specifico; hoc tam universale est, quam motivum offensæ, ergo, etc. Probatur antecedens, quia peccatum mortale, et pœna inferni sunt correlativa adæquata, et sicut offensa in quolibet mortali salvatur, ita etiam reatus pœnæ infernalis. Secundo, omnis dolor efficax tanquam dispositio ad remissionem culpæ debet includere spem veniæ; ergo debet esse aversio in genere ab omni peccato mortali, saltem virtualiter. Consequentia patet, quia sine tali aversione nequit esse dispositio, et impium esset dimidiatam veniam a Domi-

126. Quinta differentia impugnatur.

Attritio est dolor universalis.

no sperare, vel illius peccati de quo non doleret; vel loquitur ergo de attritione extra Sacramentum, vel in Sacramento, qua est dispositio de se sufficiens; si in Sacramento nequit absolvi nisi a peccatis, de quibus dolet, ergo ejus dolor extenditur ad omnia saltem virtualiter, etiam quæ obliviscitur, quia hæc etiam in virtute præsentis dispositionis, et Sacramenti remittuntur; si autem loquatur de attritione extra Sacramentum, eodem modo dicendum est, quia non sufficit de se, neque per Sacramentum redditur perfectior in se, quantum ad gradum entis aut moris, cum sit quid consequens ad talem dispositionem, quæ extra Sacramentum possit esse perfectior. Ratio, quam subindicat, inefficax est, aut falsa, nempe attritionem ita se habere, qualem eam descripsit, quia compatitur nempe peccatum. Si enim de actuali loquatur, ac simul de peccato actuali, simpliciter falsum est attritionem compati tale; si loquatur de habituali peccato, neque contritio illud excludit, nisi quæ est dolor perfectus et formatus.

127. Differentiæ adductæ a Soto rejiciuntur. Ex his patet etiam differentias, quas Sotus adducit, non esse congruas; et prima quidem quod sit attritionis motivum pœnæ inferni, aut nocumentum aliquod temporale, quidquid sit de primo, falsum est secundum, quia attritio debet esse actus ex genere bonus; ergo nocumentum temporale nequit esse ejus motivum proximum, minus autem remotum, seu finale et principale. Deinde sub neutro istorum comprehenditur turpitudo peccati. Hanc indicat Trident. *sess.* 14. *c.* 4. posse esse motivum attritionis. Secunda differentia non subsistit, quia sicut contritio non necessario semper est actus elicitus charitatis, ita neque ex timore filiali, neque timoris filialis meminit Tridentinum agens de peccatoris præparatione necessaria ad justificationem *sess.* 6. *c.* 6. Tertiam differentiam impugnavimus in Cajetano, sicut et quartam. Quinta non est alicujus momenti, quia sequeretur quod actus virtutis elicitus ante justificationem, verbi gratia, fidei, distingueretur ab alio post justificationem, licet idem sit, et ejusdem perfectionis et objecti tam materialis quam formalis, si talis distinctio admitteretur pro sufficienti. Deinde falsum supponit, quia idem motus attritionis potest continuari post Sacramentum susceptum, et tunc esset formatus, et meritum de condigno. Falsa est etiam sententia illa, ad quam hic videtur alludere, quæ negat attritionem sufficere cum Sacramento, ut postea videbitur.

Secunda differentia. (margin)

Quinta distinctio impugnatur. (margin)

Tertia conclusio. Sicut actus contritionis esse possit ex variis motivis in specie, ita et attritionis. Hæc patet ex dictis, quia sicut perfectio debita actui quoad intensionem deficere potest, sine circumstantia aliqua vitiante, ita etiam potest ita remissus esse, ut sit attritio, non contritio perfecta. 128.

Quarta conclusio. Inter attritionem et contritionem et eodem motivo seu objecto proximo, non est alia differentia intrinseca, quam gradus perfectionis; ita colligitur ex Doctore, *loco citato* et *quæst.* 4. *ad secundum*, ubique enim nomine *attritionis* imperfectæ, quæ se sola non sufficit justificare, intelligit dolorem remissum. Probatur conclusio: actus, qui sunt ex eodem objecto cum iisdem circumstantiis non variant speciem; sed attritio potest habere easdem circumstantias finis, voti, Sacramenti, propositi emendationis, et reliqua, excepta intentione, ut patet ex dictis; ergo quantum ad hæc, non variat speciem, etiamsi variaret, non refert, quia loquimur in hac conclusione de specie entitativa, non morali, quam haberet tantum ex circumstantiis prædi- 129.

Attritio, et contritio ex eodem motivo differunt intentione. (margin)

ctis; quod ergo motivum esse possit idem in utroque actu, probatur, quia dolor remissus et intensus motivo non distinguuntur necessario; ergo, etc. Deinde Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 6. præscribit motiva sufficientia et requisita præparationis ad justificationem habendam; ergo ex iisdem haberi potest tam contritio quam attritio, quia si sunt necessaria aut sufficientia, ergo nullus actus justificat, nisi ex illis motivis, intra vel extra Sacramentum, vel certe consequenter quilibet ex ipsis est sufficiens; sed attritio est sufficiens præparatio; ergo sufficit esse ex dictis motivis.

Possunt esse ex eodem motivo.

130. Dices, ibi agi tantum de præparatione requisita ad justificationem in Sacramento, non autem de contritione perfecta; contra, sive sic, sive aliter, non curo, contritio perfecta, quæ ibi ultimo assignatur, necessario est ex motivo charitatis, seu dilectionis supernaturalis, ut adversarii prætendunt; ergo in hoc non distinguitur ab attritione. Quod etiam neuter distinguatur ex principio elicitivo, patet, quia uterque est ex gratia et inspiratione Spiritus sancti. Confirmatur ergo ex eodem Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. ubi definit contritionem *esse dolorem ac detestationem animi de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero*, etc. Sub hac definitione et reliquis, quæ *ibidem* declarat tanquam necessaria ad ipsam, comprehendit attritionem; ergo hæc potest esse ex eodem motivo, ex quo contritio. Consequentia patet, quia non possunt una definitione comprehendi actus, qui ex genere et objecto nequeunt convenire, cum nihil proxime ipsis commune sit. Minor probatur ex verbis sequentibus: *Docet præterea Synodus, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat*, etc. ergo hujus contritionis appellatione, quam hactenus declaravit et definivit, comprehendit contritionem, quæ aliquando charitate perficitur, aliquando non, alias esset inutilis adjectio particulæ *aliquando*. Patet etiam idem ex partitione ejus *ibidem* in perfectam et imperfectam, et ex necessitate, quam dicit contritionis definitæ ad remissionem mortalis, quovis tempore; sufficit autem per ipsum Concilium, attritio, ergo comprehenditur.

Definitio contritionis in genere.

Secundo probatur ratione attritionem et contritionem convenire motivo, quia nemo discernit inter attritionem et contritionem; et communiter supponunt DD. aliquem accedere ad Sacramenta cum contritione æstimata, quæ sit attritio in re; ergo differentia ipsarum non debet sumi ab objecto specifico, alias discerneretur.

Objicies, Concilium ibi dicit quod contritio imperfecta, quæ attritio dicitur, concipitur communiter ex pœnis inferni, vel turpitudine peccati; ergo hoc intelligitur tanquam motivum. Patet consequentia, quia ex hoc dicit eam esse imperfectam. Deinde, quia ratione motivi distinguit eam a perfecta, quam superius dixit esse charitate perfectam, id est, actuali. Faber *in* 4. *disp.* 16. *cap.* 3. assignat differentiam inter hos actus, quod attritio sit dolor proxime ex motivo pœnarum, vel turpitudinis, remote autem, virtualiter saltem, ex motivo charitatis, qua peccata offensa Dei sunt; contritio vero proxime semper respicit motivum charitatis. Aliam differentiam exponit, quia attritio aliquando potest esse ex defectu voluntatis, seu debitæ considerationis, non circumstantionatæ; contritio autem semper habet omnes circumstantias necessarias ad peccati remissionem. Hæc ultima desumitur a Doctore *loco citato*, *q.* 2. sed ibi loquitur de attritione, quæ est contritio perfecta; dubitat autem si absque circumstantia

131. Objectio.

Responsio Fabri.

Duplex differentia horum actuum.

aliqua remittere possit peccatum, quod nequit intelligi de circumstantia finis, ut patet ex dictis.

Impugnatur prima differentia. Primam differentiam ex motivis non intelligo, quia in genere motivorum duo tantum ad actum virtutis concurrunt : unum, quod vocant ex genere, ipsum objectum specificum formale ; aliud circumstantiæ principalis, et dicitur finis. Vide Doctorem *in* 2. *d*. 40. Si de motivo formali loquitur, ostendimus in præmissis non necessario differre juxta principia Doctoris ; si autem de finali, dictum est ad utramque tam attritionem quam contritionem ad effectum remissionis circumstantiam finis necessariam esse, ut patet *conclusio prima*.

132. Respondetur ergo Concilium loqui tantum de motivo excitante, non autem specificante in genere entis aut moris, id est, objecti vel finis ; illud enim in genere entis et moris, hoc in genere moris specificat. Pro intellectione hujus, notandum sicut ad productionem unius ejusdemque actus, quandoque voluntas movetur ex motivis variis intrinseco et extrinseco fine et objecto, quia alliciunt ad actum objective proposita ; ita etiam quando ad plures actus gradatim ex uno in alterum procedit, quamvis sequentem actum non eliciat ex motivo prioris, tanquam propter ipsum, eo modo quo amor medii, est propter finem. Tamen actus posterior

Motivum excitans non specificans. dicitur esse ex motivo prioris, non specificante ipsum ut finis, sed excitante voluntatem, quæ ita affecta est, ut hîc et nunc non exiret in secundum actum, aut consequentes, nisi ex occasione prioris.

Exemplum. Exemplum hujus est in eo, qui nollet celebrare, nisi dato stipendio, quod ipsi est motivum excitans, non specificans, quia nihil communicat in genere entis aut moris voluntati ordinatæ celebrandi, quæ consequitur ; non est ergo dependentia actus ad actum physice aut moraliter quoad bonitatem participatam, cum actus idem quoad omnia staret sine priore, sed tantum secundum *quid*, considerata dispositione præsenti voluntatis, se habet, ut prior unus ad alium, quia applicat et excitat voluntatem ad agendum. Hac ratione gratia excitans dicitur illa, qua voluntas convertitur ad operandum, ut distinguitur ab adjuvante.

Nihil ergo indicat hîc Concilium nisi quod fusius declaravit *sess*. 6. *cap*. 6. præparationem ad justitiam incipere a timore servili, deinceps procedere per spem et dilectionem ad odium peccati, in quo processu timor gehennæ est primum excitans motivum, non tamen specificans. Quod probatur ex ipso contextu, *communiter*, inquit, *concipitur*, etc. Si autem sermo esset de motivo specificante, non diceret *communiter*, quod idem est ac *regulariter*, seu *ut in plurimum*, sed non semper, cum alias repugnat actum non concipi ex motivo tali formali et proprio ; ratio autem motus voluntatis ex timore est, quia ex sympathia ejus ad appetitum sensitivum, magis excitatur via commodi, quam affectu justitiæ, licet in ista motus non cesset, ut in ultimo termino. Adde ulterius quod Concilium ibi definiat contra Lutherum, talem motum non esse hypocrisim, sed religiosum et utilem, et ex eo sequi perfectam, non fictam peccati detestationem. Confirmatur interpretatio ex sequentibus : *Declarat*, inquit, *non solum non facere hominem hypocritam, et magis peccatorem* (hoc calumniabatur Lutherus tanquam esset timor servilis solius pœnæ, habens secum affectum peccati, esset coactus et extortus, non liber), *verum etiam donum Dei esse et Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat*, etc.

Margin notes (right column): 133. Concilii Doctrina cohærens. — Nequit actus inesse nisi ex formali de proprio motivo. — Confirmatio.

non est ergo status in ipso timore, sed pœnitens ulterius ipso adjuvante et excitante viam sibi ad justitiam parat, nempe per pœnitentiam, quam oportet facere ante Sacramentum, quæ est ex iisdem motivis, et eadem, quæ ante Baptismum exigitur; talis autem est, quam describit Tridentinum sess. 6. c. 6. *movetur*, inquit, *adversus peccata*, etc. hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet.

134. esponsio objectionem. Ex his respondetur ad primam probationem, attritionem dici imperfectam respective ad contritionem, quæ se sola est efficax ad delendum peccatum, non ita attritio. Hæc efficacia est ex perfectione actus, supposita acceptatione divina. Ad aliud quod additur, jam ostensum est illam interpretationem falsam esse, quia *sess.* 6. *cap.* 6. docet Concilium attritionem debere esse perfectam dilectione actuali, quæ est actualis charitas; intelligit ergo per charitatem *sess.* 14. *cap.* 4. ipsam gratiam justificantem, eo modo quo antiqui Theologi intelligunt formatam attritionem nomine *contrionis*, et ex attrito fieri contritum.

eplica. Dices, Concilium ibi dicit quod attritio concepta ex turpitudine peccati, si habeat annexam spem veniæ, cum voluntate non peccandi, sufficere ad Sacramentum; ergo cum exceptio firmet regulam, et limitatio determinet expressam significationem clausulæ cui annectitur, intelligendum est Concilium de attritione, ut solum est ex motivis ab ipso expressis.

vitur. Respondetur, Concilium in initio ejusdem capitis docere illa ipsa requiri ad contritionem in genere: *Ita*, inquit, *demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, et voto præstandi reliqua conjunctus sit*, etc. supple contritionis motus; et postea: *Declarat igitur sancta Synodus hanc contritionem non solum cessationem a peccato, et vitæ novæ propositum et inchoationem* (hæc est voluntas non peccandi), *sed veteris etiam odium continere*, etc. et *infra* docet contritionem perfectam sine voto Sacramenti esse inefficacem; exprimit ergo Concilium *ibidem* circumstantias contritionis in genere, tanquam necessarias attritioni, ut sit dispositio ad Sacramentum. Quibus concordant ea quæ docuit *sess.* 6. *cap.* 14. *de pœnitentia Christiana*. Hæc ergo in genere resolutio hujus quæstionis est, ad attritionem et contritionem requiri, ut sint a charitate vel elicitæ vel imperatæ, quandoque ex diversis motivis in specie haberi, et inter utramque dari distinctionem tantum secundum gradus, quando sunt ex eodem motivo, seu objecto.

SCHOLIUM.

Ad tertium quod ait in statu innocentiæ fuisse futuram pœnitentiam et patientiam, tenent D. Bonavent. 2. dist. 29. art. 3. q. 1. Alens. 2. part. q. 91. m. 2. art. 2. D. Thom. 1. p. q. 95. a. 3. ad ult. pœnitentiam non esse virtutem infusam. Ita Durand. hic q. 2. Bassol. et Gabr. hîc. Marsil. q. 10. art. 2. D. Bonavent. d. 17. 1. p. a. 2. q. 3. Richard. hîc. a. 4. q. 1.

Ad (1) primum argumentum principale dico, quod etsi tristitia sit passio, tamen imperare eam est actus, et sicut dictum est prius, tristitia non est actus virtutis pœnitentiæ, etiam quomodocumque accipiendo pœnitentiam; sed pœnitentiæ virtutis primo modo acceptæ tristitia est effectus remotus, effectus autem proximus causæ immediate ipsius tristitiæ. 15. Ad arg. 1. Immediata causa est nolitio mali, et ejus consideratio

Ad secundum, dictum est *in præcedenti quæstione*, quomodo tristitia potest esse voluntaria secundum affectionem justitiæ; et esto, quod Ad 2.

pœna esset involuntaria, non sequitur quin actus elicitus a voluntate sit voluntarius.

Ad tertium (m) potest dici dupliciter : Uno modo, ex quo virtus est in nobis supplementum defectus naturalis (unde non ponuntur virtutes morales a quibusdam, in Angelis), nec in statu innocentiæ fuissent tales in natura, quales nunc; nec ergo tunc fuisset necessitas habendi virtutes omnes, quas et nunc; et hoc specialiter de virtutibus quæ non habent bonum pro objecto, sed malum, ut pœnitentia, quia in statu illo non fuisset illud malum, sicut forte nec tunc fuisset patientia, quia nec materia patientiæ.

Ad 3. An pœnitentia vel patientia fuissent in statu innocentiæ.

Aliter dici potest, quod pœnitentia est habitus inclinans ad faciliter vindicandum in se reum; et quod in se, hoc est materiale, quia formalis ratio virtutis esset eadem, si committeretur sibi vindicare in alium reum. Beatus autem et innocens possunt habere habitum prompte vindicandi in alium reum; ergo et in se, si tamen reatus inesset; et sic potest concedi quod in statu innocentiæ, et in Beatitudine manet ista virtus, nec mirum, cum in Deo maneat justitia vindicativa, licet non in seipsum, quia non potest esse reus.

An pœnitentia maneat in Beatitudine.

20. Ad ultimum (n) dico, quod non est virtus Theologica, imo circa objectum creatum. Et cum arguitur, quod non potest esse informis, nego, imo ex multis actibus vindicandi in se juste reum potest acquiri habitus, qui maneat cum peccato mortali, et posset acquiri ante deletionem peccati mortalis, nisi forte, quia Deus justificat antequam possint haberi actus sufficientes ad generationem pœnitentiæ.

Ad 4. Non sufficere actum pœnitentiæ, id est, justitiæ punitivæ ad delendum peccatum.

Et cum probatur primo, quod delet peccatum, ergo non stat cum eo, respondeo quod virtus non delet etiam meritorie; sed actus qui natus est esse actus virtutis, sive sit a virtute elicitus, sive non, sed virtutis generativus, et cum hoc bene potest stare, imo necessario stat quod sit informis, et per consequens habitus suus, si inest, erit informis.

Et si arguitur contra hoc per auctoritates, quarum una est Augustini de pœnitentia, *sine charitate in nobis esse non potest vera pœnitentia;* et alia Augustini de vera et falsa pœnitentia : *Cum sit opus Dei fructifera pœnitentia, inspirare eam potest, quandocumque vult sua misericordia*; et ibidem *de vera et falsa pœnitentia,* quod sine amore Dei consequatur quis veniam, habet hoc pro inconvenienti, et eodem modo quod vera pœnitentia sit sine amore Dei.

Augus

Istæ auctoritates omnes unam habent responsionem, quia pœnitentia, sive actus, sive virtus non est vera, quantum ad finem pœnitentiæ attingendum sine charitate, et hoc est quod dicit secunda auctoritas de pœnitentia fructuosa; pœnitentia enim absolute potest innasci ex naturalibus hominis, sed non fructifera, hoc est ferens fructum, imo ut fructuosa, est in ultimo instanti. Sed illa tertia, quod sine amore Dei nullus consequitur veniam, potest ibi accipi *venia* non tantum pro pœnitentia, sed pro fine pœnitentiæ; et ita

Ad pœni tentiam fructuosam requiri gratiam q. 1. ad

communiter dicimus, quod per pœnitentiam acquiritur venia, et illa venia est, quando quis per gratiam acceptatur ad amicitiam divinam.

COMMENTARIUS.

135. Ad [...]gumenta. (l) *Ad primum argumentum*, etc. Respondet ad argumenta principalia posita ad initium quæstionis præsentis. Ad primum et secundum patet responsio ex littera et jam dictis.

[...]cessitas [...]rtutum [...]t finis [...]arum. (m) *Ad tertium potest dici dupliciter* : *uno modo*, etc. Tertium argumentum fuit : virtutes fuisse in statu innocentiæ, et remanebunt in patria; sed neque in patria, neque in statu innocentiæ esset pœnitentia, quia nec peccatum, ergo non est virtus. Respondet primo virtutem esse in nobis (scilicet in statu naturæ lapsæ) supplementum defectus naturalis, supple incursi per peccatum, qui defectus consistit in ignorantia et errore circa bonum in intellectu, difficultate operandi in voluntate ob corruptam inclinationem ad appetitum et rebellionem ejusdem contra rationem, in qua consistit fomes et concupiscentia, quæ ex peccato est, et in peccatum inclinat. Vide Tridentinum *sess.* 5. *de peccato originali can. primo, et can.* 5. *sess.* 6. *cap.* 1. *et* 2. hinc aliqui, ut inquit, negant virtutes morales fuisse in Angelis. Hinc ulterius dicit quod *in statu innocentiæ non fuissent tales in natura, quales nunc sunt; nec ergo tunc fuisset necessitas habendi virtutes omnes, quas et nunc*, etc.

[1]36. [...]ratur [re]sponsio. Hoc intelligitur tantum de virtute morali quæ servat medium in ordine ad se, et consistit in temperanda passione tam in voluntate quam in appetitu, quia hæc sola est, quæ connotat imperfectionem subjecti, ratione cujus fundatur necessitas virtutis talis supplentis imperfectionem, quæ imperfectio non esset in statu innocentiæ in quo appetitus ex toto erat subjectus voluntatis imperio sine ulla resistentia, sive hoc proveniebat ex dono justitiæ originalis, ut erat in voluntate et intellectu, sive etiam præterea fuerit aliquod donum in ipso appetitu quo delectabiliter subesset voluntati, de quo vide ipsum *in* 2. *dist.* 29. sic ergo non fuit necessitas alterius moderantis appetitum, quod haberet rationem perfectionis supplentis defectum. Non excluditur ergo hic justitia in genere a statu innocentiæ, quia ibi esset perfecta religio, obedientia, amicitia, veritas seu veracitas, et hujusmodi, et quæcumque non supponerent defectum, ut humilitas, mansuetudo. Quando ergo dicit Doctor non fuisse virtutes in eo statu, prout nunc sunt, intelligit quoad eas præcise, quæ ponuntur ob defectum ad moderandum appetitum, et quibus correspondet in ipso appetitu habitus proprius, quo subordinatur voluntati acquisitus, ut abstinentiæ et hujusmodi. Virtutes compatibiles cum statu innocentiæ, aliæ repugnantes, seu non necessariæ.

Ex his concludit specialiter in illo statu non fuisse virtutes, quæ ordinantur primo contra malum, ut pœnitentia, et forte patientia. Non esset pœnitentia.

Secunda responsio est, sumendo *pœnitentiam* pro justitia vindicativa, sive in se, sive in alium exerceatur vindicta, posse statui omni convenire, quin etiam Deo, in quo est justitia vindicativa. Sic sumendo pœnitentiam, non differt a justitia vindicativa, quia vindicare in se, vel in alio malum, est differentia materialis, non formalis; et hoc modo pœnitentia non est species justitiæ vindicativæ, sed eadem ipsa in exercitio. Huic doctrinæ et responsioni plurimum favet ratio Doctoris in hac quæstione *supra articulo primo*, § *Secunda inquisitio, conclusione prima*, vers. *dico ergo*, etc. ubi dicit, quod actus vin- 137. Secunda responsio.

dicandi in se, vel in alio sit ejusdem rationis. Diversa hæc responsio oritur ex diversis placitis Doctorum, quantum ad subjectum proximum et remotum pœnitentiæ.

138. Variæ sententiæ de virtutum differentia et unitate.

Fuit quorumdam apud Alensem 4. *part.* *q.* 12. *m.* 2. *art.* 3. opinio, in anima non distingui virtutes, sed sicut unam ponebant potentiam animæ indistinctam a sua essentia, ita etiam unum habitum virtutis efficacem in omnes operationes animæ imaginabantur. Contra hos non est hujus loci disputare ; nunc ergo supponimus distinctionem habituum ex diversitate objectorum ac etiam potentiarum. Alii apud eumdem et D. Bonaventuram *in* 4. *dist.* 14. *parte prima distinctionis*, asserebant pœnitentiam esse in omnibus animæ potentiis in quibus sedes est virtutum, et secundum omnem affectum. Hæc fundatur in eo quod pœnitentia non sit specialis virtus, sed communis, indistincta a cæteris, quatenus convenit cuique detestari peccatum sibi oppositum. Est sententia Altisiodorensis 4. *lib.* *tract.* 6. *quæst.* 3. sed hæc rejicitur ex iisdem fundamentis, quibus probatur pœnitentia specialis virtus. Et quoad actum supponunt Concilia et Scriptura eam distinctionem. Alensis negat eam esse in irascibili, concupiscibili et rationabili, sed in libero arbitrio ; sed si intelligat per liberum arbitrium intellectum et voluntatem, non potest stare, quia sive liberum arbitrium includat intellectum, sive supponat, certum est pœnitentiam in intellectu non esse, cum sit detestatio, seu, ut diximus, vindicta peccati, qui sunt actus appetitivæ. Deinde, si intelligat per liberum arbitrium voluntatem, ut libera est, repugnat non subjectari pœnitentiam in voluntate secundum affectum concupiscentiæ, aut ut est irrascibilis, cum hi duo late (sumpta concupiscentia quatenus est prosecutio, aut fuga boni in genere) exhauriant omnem modum operandi voluntatis ; si autem loquatur de his, ut sunt in appetitu sensitivo, recte quidem, licet Soto concedat aliquid in sensitivo correspondens pœnitentiæ, de quo modo non disserimus.

Prima sententia.

Secunda sententia.

139. Subject pœnitentiæ.

Prima conclusio. Pœnitentia est in voluntate, prout irascibilis est. Ita Doctor *hac dist.* 14. *q.* 2. *art.* *primo* § *Alia est conclusio ista ;* licet enim irrascibilis proprie spectet ad appetitum sensitivum, cujus est repellere, et vindicare prohibens concupiscentiam, aliquid tamen simile reperitur in voluntate vindicante, secundum quod dicitur subjectare et elicere actus vindicativæ. Pœnitentiam esse in voluntate docet D. Thomas *q.* 85. *art.* 4. ubi Cajet. Soto *in* 4. *dist.* 14. *q.* 2. *art.* 4. Richard. *arg.* 3. *quæst.* *prima*, Palud. *quæst.* 4. estque communis, ut patet ratione generali, qua actus et habitus ad eamdem potentiam reducuntur ; voluntas autem vindicat ; ergo, etc.

140 In quib nequit e

Secunda conclusio. Pœnitentia nequit esse in iis, in quibus non est peccatum, si loquamur de pœnitentia, prout de ea loquuntur sacræ litteræ, Patres et Concilia, et definita est *supra* ex auctore libri de vera et falsa pœnitentia. Hæc conclusio est Doctoris *in prima responsione*, quæ magis placet, quia nullibi in sacra pagina, aut alias in Conciliis aut Patribus, invenitur usus pœnitentiæ in eo sensu, quo se extendit ad vindicandum in alio peccatum, sic enim nihil differret a justitia vindicativa, essetque in Deo ; cum ergo nomina extra proprietatem non debemus trahere, sic neque definitiones. Ex his patet quid dicendum sit ad varios modos opinandi aliorum ; Alens. 4. *part.* *q.* 12. *m.* 2. *art.* 1. docet Angelum non fuisse capacem pœnitentiæ, non ita hominem in statu innocentiæ ; sed hoc non est verum, quia si loquatur de possibili, potuit Ange-

Suppo peccat person

Potu ines Ange viatori Deus ve

lus post peccatum fuisse viator, et esse capax remedii, quod concedit hîc Doctor

Non esset in statu innocentiæ.

noster *quæst.* 4. status innocentiæ in homine, si perseveraret, non erat capax peccati, quia in eo non esset infirmitas, aut ignorantia, aut concupiscentia; ideo pœnitentia in eo statu superflueret, sicut spes et fides in patria. Idem docet de Beatis, manere in eis pœnitentiam quoad habitum, non quoad actum displicentiæ, aut doloris, sed quantum ad actum gratiarum actionis pro beneficio remissionis

Sententiæ aliorum Impugnantur.

peccatorum. Verum hic actus est religionis seu gratitudinis, non pœnitentiæ. D. Thomas *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 3. idem docet de Angelis Beatis ac statu innocentiæ, nempe fuisse et fore in ipsis pœnitentiam, quia ita erat dispositus primus parens, ut si peccaret, pœniteret; sed certe hoc etiam de quovis dici posset ordinate operanti, nam sicut sequens regulam rectam fertur in bonum, prosecutione, ita etiam in malum, fuga et detestatione.

141. Thomas Argentinensis *in* 4. *dist.* 14. *q.* 1. *a.* 1. docet in Christo fuisse virtutem pœnitentiæ, non solum quoad ornatum, sed etiam quoad actum displicentiæ conditionatæ, scilicet in hac forma, *si ego peccarem*, etc. Idem asserit de Beata Virgine, et cæteris, Paludanus *quæst.* 4. in Angelis Beatis, Innocentibus, Beatissima Virgine adstruit idem. Negat Sotus in Virgine et Christo fuisse pœnitentiam virtutem, quia neque peccatum ipsum veniale. Addit Vasquez *dub.* 2. q. 85. *art.* 4. non sufficere ad tollendam virtutem, eam non posse habere actum, quia sic, inquit, virtutes Theologicæ tollerentur infantibus in Baptismo. Hæc ratio videtur fundare præmissas opiniones, vel saltem fulcire; sed non valet, quia infantes nascuntur viatores, et in Baptismate tribuuntur ipsis media necessaria talis status, licet per impedimentum pro aliquo tempore iis uti non possent; non sic est in statu Beatitudinis et innocentiæ ac impeccabilitatis, ubi non est defectus naturæ, aut impedimentum in operando, sed materia exercendæ virtutis tali statui, quando repugnat, superflua est omnino virtus. Qui admittunt veniale peccatum in statu innocentiæ, consequenter ponerent pœnitentiam in eodem statu. Qui tenent virtutem

Otiosa pœnitentia in aliquibus superfluis.

pœnitentiæ esse infusam, non recte statuunt eam quoad peccatum in eodem statu, cum nunquam mortale peccatum compateretur innocentiæ, et per primum tale destrueretur tam status quam omnes infusæ præter spem et fidem; ergo plane virtus pœnitentiæ esset inutilis in innocentia; omnes autem qui ponunt infusas, affirmant non manere infusas morales post charitatem. Alii excipiunt pœnitentiam voluntarie magis, quam ex ulla urgente ratione.

Dices, in Beatis manent virtutes, quas habuerant in via; ergo pœnitentia. Respondent quidam manere in ratione 142.

An maneat in paterna.

ornatus et formæ tantum. Alii negant, res plane incerta est, neque ad urgens aliquod rationis aut auctoritatis principium reduci potest. Qui asserunt remanere, secludunt imperfectionem; qui negant, dicunt non posse abstrahere ab imperfectione; et quisque juxta principia a se posita explicat virtutem pœnitentiæ per extensionem ejus, ac coarctationem ad hos vel illos actus. Nos stamus in eo solum, quod cognoscimus de hac virtute ex Scriptura et Conciliis, quod sit medicina peccati commissi a viatore (in damnatis autem non datur), neque naturam ejus ad alia principia revocare, aut aliter interpretari cum stabili fundamento possumus; sive enim vindicare in se peccatum sit differentia formalis aut materialis pœnitentiæ, ita importatur per nomen, ut nullo modo abstrahat, quia pœnitentia est pœnam

tenere. Reprehenditur merito Paludanus a Soto quod asseruerit pœnitentiam fuisse in Beatissima Virgine, ex eo quod peccare potuerit venialiter, quia hoc est contra mentem Ecclesiæ, ut definit Trident. *sess.* 6. *cap.* 23.

143. Responsio ad ultimum. (n) *Ad ultimum dico, quod non est virtus Theologica*, etc. Per virtutem Theologicam intelligit Doctor genus virtutis infusæ, quia has solas putat esse infusas per se et ex genere suo, reliquas vero acquisitas. Unde quando dixit *infra*, *pœnitentiam absolute posse innasci ex naturalibus hominis*, etc. intelligit secundum hanc differentiam ejus a virtute infusa per se, non vero juxta modum, quo alii eum interpretantur, quasi vellet excludere gratiam Dei prævenientem et adjuvantem, per quam donatur, ut fusius *supra* super hac quæstione, ex ipso probavimus. Hinc ergo dicit in hac responsione, *ex multis actibus vindicandi in se juste reum*, *potest acquiri habitus* (supple pœnitentiæ) *qui manet cum peccato mortali, et posset acquiri ante deletionem peccati mortalis, nisi forte quia Deus justificat, antequam possint haberi actus sufficientes ad generationem pœnitentiæ*, etc. quæ ratio eo tendit, ut probet pœnitentiam non esse infusam eo rigore, quo Theologi loquuntur de virtute per se infusa, non autem in sensu Patrum, qui infusam appellant quodcumque gratuite donatum a Deo et ejus gratia, ad quod non pertingit natura propriis viribus ; perinde dicit Doctor de aliis virtutibus moralibus *in tertio d.* 36. Hanc sententiam Doctoris quoad virtutes in genere morales, et quoad pœnitentiam in specie rigidissime censurant antiqui discipuli D. Thomæ. Cæterum moderni magis moderate discurrunt, asserentes morales infusas quoad habitum non probari necessaria ratione aut auctoritate ; quamvis ergo perinde sit discurrere de infusione aliarum, et pœnitentiæ, quia fundamenta et principia hinc inde in eodem communicant, quæstionem tamen in genere præmittam de omnibus simul, comprehendendo tantum quæ specialia sunt hujus loci.

Tertia conclusio. Pœnitentia est virtus acquisita quoad habitum, ita Doctor hic. Hanc tenent Henricus *quodl.* 6. *q.* 12. Durand. *in* 3. *dist.* 36. et quotquot negant morales per se infusas, ut nostra schola et Nominales, et quos licet videre *in com. illius dist.* 36. *in* 3. Contrariam sententiam docuit S. Thomas 3. *part. quæst.* 85. *a.* 5. quem *ibidem* sequitur Cajet. et reliqui commentatores ejus, Vasquez *dubio unico*, Suarez *tom.* 4. *disp.* 4. *sect.* 6. Sotus *in hac distinctione q.* 2. *art.* 5. Cano *in relect. de pœnit.* 2. *part. concl. ult.* et alii. Intelligitur de pœnitentia, ut est specialis virtus, et ab aliis distincta. 144. Conclusio Doctoris sustinetur. Contraria sententia.

Primo probatur, quia nulla ratio aut auctoritas convincit esse virtutem natura sua infusam, ut patebit respondendo ad argumenta ; et confirmatur, quia nulla est necessitas, aut fundamentum statuendi actum pœnitentiæ, nisi in ordine ad deletionem peccati quod inest, et non remittitur nisi supposita pœnitentia, et per ipsam tanquam dispositionem præviam, ut patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 5. 6. 7. et *cap.* 14. § 14. *cap.* 1. et 4. Patet ex Scriptura idem et ex aliis Conciliis et Patribus, quæ videre licet in distinctionibus de Pœnitentia apud Gratianum ; et in universum nec Scriptura, nec Patres, nec Concilia tribuunt alium usum pœnitentiæ, neque agnoscunt, sed pœnitentia infusa est inutilis ad hunc effectum, quia hic effectus est semper antecedens infusionem ejus, neque post remissionem peccati ulla est necessitas pœnitentiæ, per se loquendo de illa necessitate, ob quam exigitur respectu peccati delendi sive Actus pœnitentiæ remittit peccatum. Infusa non est ad remissionem.

Minus exigitur, quam aliæ infusa morales.

necessitate medii sive præcepti, et sub quacumque exigitur, quia licet supersit aliqua pœna temporalis solvenda, ad hanc supersunt opera satisfactoria, et plura alia media, nec congruitas, ex qua adstruuntur aliæ virtutes infusæ, salvatur in proposito quoad pœnitentiam, nempe ut opus sit referibile ad finem ultimum, quia actus per se necessarius pœnitentiæ est dispositio ad deletionem culpæ, quæ nunquam est a pœnitentia infusa, ut dictum est. Accedit quod eadem ipsa media, ex quibus est dispositio ad remissionem peccati, sufficiant in ratione mediorum pœnitendi tam in re quam in acceptatione divina, supposito quod exigeretur pœnitentia post deletionem peccati; ergo neque ratio, neque auctoritas sufficiens probat pœnitentiam per se infusam per modum habitus.

145. Secunda ratio.

Secundo in peccatore pœnitente remanet facilitas ad actum pœnitentiæ, ut experientia constat; ergo habitus pœnitentiæ, cujus actus sufficit ad omnem effectum pœnitentiæ. Antecedens patet experientia. Consequentia probatur, quia ea facilitas non potest provenire ab alio habitu, alias superflueret habitus pœnitentiæ, sed virtus infusa, ex principiis adversariorum, non manet præter solam spem et fidem in peccatore.

Tertia io ex jecto.

Tertio, objectum pœnitentiæ est motivum ordinis naturalis; ergo seclusa infirmitate naturæ potest attingi per media ejusdem ordinis, et consequenter non exigit elevationem naturæ per principia alterius ordinis. Probatur antecedens, quia objectum pœnitentiæ est peccatum ut vindicabile per pœnam lege statutam; sed hoc attingi potest per justitiam vindicativam, quæ est habitus naturalis; ergo, etc. Subsumptum patet ex definitione pœnitentiæ superius assignata.

C firmatio.

Confirmatur, quia opera satisfactoria, quibus vindicatur peccatum, verbi gratia, jejunium, oratio, eleemosyna, exiberi possunt per habitus acquisitos, et gratiam actualem excitantem et adjuvantem, quæ ad singulos actus bonos exigitur ob infirmitatem naturæ ad bonum, et ex directione charitatis.

146. Responsio. Impugnatio.

Dices requiri dolorem de peccato, ut est offensa Dei; hoc autem esse motivum supernaturale simpliciter. Contra, quia talis dolor non est actus elicitus pœnitentiæ, sed charitatis, imperatus autem a pœnitentia; ergo quantum ad proprium motivum intrinsecum, pœnitentia est virtus ordinis naturalis, et non infusa.

Responsio. Impugnatio.

Dices pœnitentiam præexigere fidem, spem et charitatem, ut docet Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 6. ac proinde esse infusam. Contra, sic omnis virtus fructuose operans ad salutem et vitam æternam supponit fidem, spem et charitatem quoad actum, quia fides est initium salutis, ut definit Trid. *sess.* 6. *cap.* 8. et antiqua Concilia contra Pelagianos et semipelagianos; ad meritum requiritur spes et fiducia præmii, et relatio operis per charitatem ad finem ultimum, ut suo loco docuimus; sed his non obstantibus, temperantia, verbi gratia, operans fructuose, ut principium actus meritorii, in vitam æternam, non transfertur extra genus acquisitæ et naturalis virtutis; ergo idem dicendum de pœnitentia.

Confirm.

Confirmari potest ad hominem, quia plures adversariorum admittunt pœnitentiam naturalem ut attritionem distinctam ab infusa, hæc ex motivo charitatis relata sufficienter disponit peccatorem ad gratiam; ergo superfluit infusa. Argumentum loquitur de acquisita, cujus actus esse potest meritorius ex relatione charitatis, quia hæc potest referre actum cujusque virtutis in suum finem, et illa adimpletur lex, servitur Deo, etc. Ponatur ergo casus (ne sit locus evasioni,) quod

Deus suspendat concursum infusæ, si detur, et concurrat cum sola acquisita. Deinde quælibet virtus potest displicere in peccato sibi opposito, ut opponitur rectæ rationi, ut alii concedunt; hæc autem displicentia est sufficiens dolor et dispositio cum Sacramento, ut ipsi concedunt.

147. Dices, fides aliter supponitur ad pœnitentiam, aliter ad virtutes acquisitas, quia sine fide nequit salvari pœnitentia, etiam in proprio genere, non sic aliæ virtutes. Hæc solutio non est omnium, neque consequens ad principia eorum, qui dicunt pœnitendum de peccato esse notum lumine naturali, et virtutis naturalis regula proxima est per ipsos prudentia infusa, in quo distinguitur a Theologica virtute, cujus regula est fides, sed contra eam virtutes evangelicæ, ut paupertas, obedientia, castitas, humilitas non sunt infusæ; habent tamen fidem et revelationem pro regula sua in hoc statu, ergo idem est de pœnitentia, vel saltem fundamentum illud non est validum.

Prima objectio. Solvitur.

Ex his facilis est solutio ad fundamenta aliorum. Objicit primo Cajetanus et Soto, pœnitentia ordinat hominem ad gratiam et amicitiam Dei; ergo est infusa. Respondetur ex dictis pœnitentiam ordinare ad amicitiam Dei ex fine extrinseco, intrinsece et ex objecto respicere tantum satisfactionem legis per pœnam; negari etiam potest consequentia.

Secunda objectio solvitur.

Objiciunt secundo, ad actum pœnitentiæ requiri gratiam. Respondetur hanc rationem nullius momenti esse, quia probat tantum pœnitentiam esse supernaturalem, ut *supernaturale* distinguitur contra id, quod fit viribus solius naturæ sine adjutorio gratiæ specialis, non autem ut significat virtutem infusam supernaturalem quoad substantiam, in sensu quo jam frequentius sumitur a Theologis, quatenus distinguitur contra acquisitam moralem.

148. Tertia objectio Suarez. Solvitur.

Sed urget Suarez *can.* 3. Trident. *sess.* 6. qua definitur uniformiter requiri gratiam ad actum fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, sine discrimine. Respondetur Concilium definire contra Pelagianos et semipelagianos illos actus non fieri sine adjutorio Dei speciali, viribus liberi arbitrii solius : *Si quis dixerit*, inquit, *sine præveniente Spiritus sancti gratia, atque ejus adjutorio*, etc. Simile definiunt Patres, et Augustinus post Concilium Diospolitanum *art.* 7. de aliarum virtutum actibus, quas non licet inde constituere infusas; hæc ergo distinctio supernaturalis quoad substantiam et modum non fuit nota Patribus aut antiquis, qui de gratia sine discrimine loquuntur, sive definiant eam requiri ad actus infusarum, sive ad actus acquisitarum. Fundatur tantum in opinione Scholastica, qua hæc distinctio introducitur; infundi enim aliquos habitus, id tantum post Trident. et Viennen. certum est; de reliquo nihil quod huc spectet. Alia plura adducit Suarez contra hanc distinctionem qua dicitur pœnitentia esse supernaturalis ex fine, quatenus refertur per charitatem; sed nihil ad nos, qui dicimus eam esse ex adjutorio speciali. Omnia etiam, quæ decernunt Patres in hac materia, concernunt actum, non habitum, ideo nihil faciunt ad propositum.

Ultima objectio solvitur.

Vasquez et alii urgent rationem, quam in corpore impugnavimus, nempe pœnitentiam ædificari in fide et spe; ergo est supernaturalis, sicut illæ. Hæc ratio habet instantiam in virtutibus evangelicis, quin etiam in reliquis omnibus, quæ faciunt ad salutem, et sic tollit in universum genus acquisitæ, si efficax est.

149. Summarium litteræ Doctoris responsio ad ultimum.

Ex his patet veritas responsionis Doctoris ad ultimum argumentum, cujus hæc summa est : Pœnitentiam esse virtutem moralem acquisitam, et non per se infusam, eo rigore quo Theologi loquuntur de

argumentum. virtute per se infusa, non autem in eo sensu quo disserunt Patres de infusa, nempe qua a divina gratia auxiliante et excitante donatur mediante suo actu.

Posse eamdem manere cum peccato mortali; quod est contra naturam moralis per se infusæ, ut adstruitur, quæ inseparabilis est a charitate.

Quod actus ejus, non habitus, deleat peccatum mortale, meritorie de congruo, et dispositive.

Quod neque quoad habitum, neque quoad actum est fructuosa, aut vera sine charitate, id est, vel actuali vel habituali; nam duplex est status pœnitentiæ. Primus est, ut sit dispositio prævia ad remissionem peccati, et sic requiritur, ut sit actus perfectus perfectione finis, id est, elicitus, aut imperatus a charitate, ut patet ex dictis *supra;* quod intelligitur de actuali charitate, et non habituali. Hoc etiam intendit auctoritas Augustini, quam declarat, et alia subjuncta. Alius est status ejusdem, ut jam informatur per charitatem, et habet annexam veniam et remissionem peccati cum integra reconciliatione a culpæ reatu, et pœnæ æternæ, sic magis est proprie fructifera, quia habet conjunctum fructum ad quem ordinatur, cum antea habuerit illud solum in virtute, et quasi in semine, ut erat actus et habitus prior, natura, et informis, quo spectant ultima verba solutionis; agit enim ex proposito non tam de actu quam de habitu pœnitentiæ; doctrina autem ex supradictis in utroque paragrapho præcedenti accommodatur perinde actui.

Duplex status Pœnitentiæ.

QUÆSTIO III.

Utrum pœnitentiæ virtus sit tantum unius pœnæ inflictiva?

Alens. 4. *part. quæst.* 54. *memb.* 1. *art.* 3. 4. D. Bonav. *hic.* 1. *part. art.* 1. *quæst.* 2. 3. Richard. 2. *quæst.* 2. D. Thom. 3. *part. q.* 85. *art.* 3. Suar. *tom.* 4. *disp.* 6.

Tertio quæro, (a) utrum pœnitentia virtus sit tantum unius pœnæ inflictiva? Quod sic, arguitur, quia infligit pœnam, ut ordinativam culpæ; unius autem culpæ est una pœna ordinativa, sicut unius deordinationis est una ordinatio; ergo, etc. 1. Argum. 1.

Item, pœnitentia est quædam justitia, ut dictum est *in quæst. præced.* justitia autem reddit æquale pro æquali; uni autem culpæ potest esse una pœna æqualis correspondens; ergo, etc. Argum. 2.

Item, unius virtutis est unus actus, et unum objectum; ergo pœnitentiæ, quæ est una virtus, est unus actus, scilicet infligere pœnam, et unum objectum, scilicet pœna inflicta. Argum. 3.

Contra, Joelis 3. *Scindite corda vestra,* etc. Et Jac. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra*; et Matth. 3. *Facite dignos fructus pœnitentiæ.* Ex his omnibus auctoritatibus arguitur sic secundum Augustinum: Vera pœnitentia ad Baptismi innocentiam nititur reducere, sed non reducitur, nisi per ista tria. Vel melius sic: Pœnitentia est justitia punitiva, secundum legem divinam; sed secundum legem Dei oportet plures pœnas infligere, ut probatur istis auctoritatibus; ergo, etc. Ratio opposit. Jac. 5. Matth. 3.

Item, *de vera et falsa pœnitentia,* et ponuntur *in decret. per dist.* 7. auctoritates diversæ de multis quæ requiruntur in vero pœnitente, et subditur: *isti sunt digni fructus pœnitentiæ,* ex Augustino. Habetur de pœn. dist. 5. cap. 1.

COMMENTARIUS.

1. De regula pœnitentiæ.

(a) *Tertio quæro : Utrum pœnitentia virtus*, etc. In hac quæstione agit de regula pœnitentiæ Christianæ, quia ex regula cujuscumque virtutis procedit omne dictamen, cui debet virtus, conformando se in actibus, regulari; ideo quærit, an pœnitentia ex regula sua sit unius pœnæ inflictiva, vel an plurium. Hæc quæstio æquivalet isti, qua quæritur : *qui sunt fructus pœnitentiæ*, id est, opera, vel actus procedentes secundum inclinationem pœnitentiæ, et præscriptionem regulæ, in qua fundatur, ut bene Doctor *argumento in oppositum* § *contra, Joelis* 3. etc. insinuat.

SCHOLIUM.

Pœnitentiæ punitivæ correspondere duplicem regulam in intellectu. Prima est naturalis, scilicet hæc : *Displicendum est de peccato.* Secunda supernaturalis, ut hæc : *Peccatum est detestandum ut offensivum Dei, auctoris supernaturalis, et impeditivum Beatitudinis supernaturalis*; et huic regulæ correspondet alia justitia, a prima in voluntate.

2. Opinio aliquorum quam tenet Doctor.

Cuilibet virtuti appetitus correspondet regula in intellectu.

Hîc (b) dicitur, quod cuicumque virtuti in appetitu correspondet aliqua regula in intellectu, sive alia alii, sive eadem pluribus; de hoc *in tertio* 36. *dist. q. unica, a.* 2. Si pœnitentia secundum quod est virtus, et quædam particularis justitia, ex solutione præcedente, habet actum proprium *pœnitere* secundum primam illarum quatuor significationum prius positarum; ergo oportet quærere regulam illius virtutis in intellectu, et secundum illam, sequetur actus inflictivus unius pœnæ vel plurium.

Regula (c) autem ejus dicitur esse duplex : quædam naturaliter cognoscibilis, ut scilicet quod de peccato est displicendum, et ista esset nota intellectui Angelico, si fuisset Angelus viator post primum peccatum commissum, et per consequens, potuisset habere aliquid in voluntate correspondenter inclinans illi regulæ ad actum vindicandi vel displicendi; et ista pœnitentia, sicut et regula ejus, posset esse in omni statu uniformis, quia si non deficeret cognitio naturalis conveniens naturæ humanæ, posset pro quocumque statu devenire in cognitionem istius regulæ, et per consequens, æque habere in voluntate aliquid inclinans proportionabiliter isti regulæ.

Pœnitentia naturalis, et ejus regula convenit Angelo, et homini, cujus intellectus non est depravatus.

Alia (d) regula respiciens peccatum detestandum tantummodo est nota ex revelatione, scilicet quod peccatum est detestandum, inquantum est Dei offensivum, vel inquantum aversivum a Deo, vel impeditivum acquisitionis Beatitudinis, vel inquantum inductivum finalis miseriæ; et sub istis rationibus correspondet huic regulæ aliqua justitia in voluntate, alia quidem, sicut alia est ejus regula.

Ad propositum, pœnitentia primo modo est tantum unius pœnæ inflictiva, sicut ejus regula tantum ostendit unam pœnam infligendam, scilicet displicentiam; ad quam sequitur tristitia, quæ est unica et prima pœna. Secunda est inflictiva cujuscumque, cujus sua regula est dictativa; regula autem sua, id est, notitia habita ex divina Scriptura, dictat plures pœnas esse infligendas, quas lator illius legis, cujus pœnitens est minister,

voluit infligi ad hoc, ut sufficienter placaretur; et tales sunt multæ, ut colligitur ex Scriptura.

COMMENTARIUS.

2. Prima suppositio explicatur.

(b) *Hic dicitur*, etc. Ad resolutionem supponit cuilibet virtuti, quæ est in voluntate, correspondere regulam aliquam propriam, aut communem pluribus, in intellectu, ut patet *ex* 3. *d.* 36. *artic.* 2. Dicit autem *regulam propriam*, aut *communem*, ut insinuet controversiam, quam *ibidem* tractavit. Docet enim D. Thomas 1. 2. *q.* 6. *artic.* 1. et cum eo *ibidem* Cajetanus et alii, ut Vasquez *disp.* 85. *cap.* 2. unam et communem esse prudentiam, respectu omnium moralium acquisitarum, ex isto Philosophi 6. Ethic. *Prudentiæ uni inexistenti omnes* (supple virtutes) *inerant;* quod intelligit Doctor § *de alia parte citati articuli*, etc. de unitate secundum genus, ideo tenet tot esse prudentias, quot sunt virtutes in specie, propter diversitatem objecti formalis, tam quoad intellectum quam quoad voluntatem; nam dictamen primum et practicum respective ad virtutem, desumitur a fine, ut objecto illius virtutis, atque adeo a principiis intrinsecis honestatis finis, et convenientiæ objecti, ad naturam rationalem mediante lege; quod objectum est finis, ut comparatur ad media in particulari, quæ ad finem eliguntur. Sicut ergo objectum in ratione boni est diversum, ita etiam veritas ejus objectiva, et partiva est diversa; ergo tam principia quam conclusiones inde desumptæ.

An prudentia sit communis, et una omnium virtutum.

...sse unam genere, ...n specie. Primum dictamen virtutis sumitur a fine.

3. Alius modus cernendi regulam virtutis. Regula communis fides.

Alio modo potest intelligi illa distinctio regulæ communis et propriæ, respective ad cognitionem naturalem hujus status, et ad supernaturalem fidei. Hæc est communis regula et radix virtutum, ut faciant ad finem supernaturalem salutis; illa vero est propria, sistens intra honestatem ex genere, seu objecto ipsius virtutis, ideoque dicitur propria. Hic etiam usus et differentia regulæ facit ad scopum hujus quæstionis, et ea quæ mox dicit, distinguendo regulam naturalem et supernaturalem pœnitentiæ, qua est inflictiva pœnæ.

Propria est prudentia.

4. Regula propria.

(c) *Regula autem est duplex*, etc. Hic juxta distinctionem positam, vel insinuatam propriæ et communis regulæ, dicit duplicem esse regulam pœnitentiæ; una est naturalis, seu naturaliter cognoscibilis, nempe *de peccato esse displicendum.* Dicit quod hæc esset nota Angelo, si maneret viator post peccatum, et ei corresponderet habitus pœnitentiæ in voluntate; et ista pœnitentia et regula esset uniformis in omni statu, quia si non deficeret cognitio naturalis conveniens naturæ humanæ, posset pro quocumque statu devenire in cognitionem illius regulæ.

Defectus cognitionis pro hoc statu.

Modum cognoscendi hujus status naturæ corruptæ dicit Doctor non esse modum cognoscendi ex natura potentiæ, *in* 1. *d.* 3. *q.* 3. neque ex natura objecti primo motivi potentiæ. De hoc variis in locis agit, ut *q.* 1. *Prologi*, disserens contra Philosophos § *Quantum ad primum, licet procedat de fine*, etc. ubi ostendit plura per se cognoscibilia ab intellectu humano ex natura potentiæ et objecti, non cognosci pro hoc statu, ut ostendat necessitatem cognitionis altioris et supernaturalis, *in* 2. *d.* 3. *q.* § *Quia autem talis species d.* 10. *q. unica*, § *Ad quæstionem in* 3. *d.* 14. *q.* 3. *in fine*, et *supra in* 4. *d.* 10. *q.* 5. *conclus.* 3. idem supponit, et aliis in locis; unde *supra*, *in* 1. *d. illa* 3. *q.* 3. dicit intellectum non esse signatum sensibus ex natura potentiæ. Quod sic intelligo, nempe intellectum habere duplicem modum operandi, loquendo de humano. Primus modus est, qua est radi-

Intellectum ex natura potentiæ non esse ligatum sensibus, explicatur.

catus in eadem anima, et recipit species a potentiis inferioribus, quia aliter non est ipsi objectum applicatum proxime; et hic etiam est modus ejus naturalis cognoscendi, quo ut potentia universalis, et superior judicat et cognoscit de actibus, objectis, modis operandi potentiarum inferiorum, non minus, imo perfectius quam sensus internus judicat de sensibus externi, et eorum actibus; et hic est modus naturalis cognoscendi pro hoc statu naturæ corruptæ, in quo est relicta.

Duplex modus cognoscendi naturalis.

5. Secundus modus cognoscendi ex natura potentiæ.

Alius est modus cognoscendi intellectus ex natura potentiæ, quæ ut suprema cognitiva versatur circa objectum immediate, et non dependenter ab alia potentia inferiori cognitiva, et hæc est cognitio naturalis, quæ fuit in primo homine, est in anima separata, erit in Beato in corpore glorioso, et fuit in Christo; et est illa, de qua loquitur Doctor, eam defuisse, et ut dicit loco *supra citato*, in peccati pœnam. Quod probat ex Augustino, 15. de Trinitate, cap. ultimo : *Quæ causa* (inquit, alloquens animam) *cur lucem acie fixa videre non possis, nisi uti que infirmitas? et quis eam tibi fecit, nisi utique iniquitas?* etc.

Augustin.

Gregorius.

Idem docet Gregorius *lib.* 5. *Moralium*, c. 25. super illud : *Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum*, etc. in illa : *cujus non agnoscebat vultum. Humana quippe anima primorum hominum vitio a Paradisi gaudiis expulsa, lucem invisibilium perdidit, et totam se in amorem visibilium fudit, tantoque ab interna speculatione cæcata est, quanto foras deformiter sparsa; unde fit, ut nulla noverit, nisi ea quæ corporeis oculis, ut ita dixerim, palpando cognoscit; homo enim, qui, si præceptum servare voluisset, etiam carne spiritualis futurus erat, peccando factus est etiam mente carnalis, ut sola cogitet, quæ ad animum per imagines corporum trahit*, etc.

Quantum autem ad veritates practicas, conclusio hæc Doctoris est verissima, nempe defecisse lumen intellectus in his per peccatum, ut omnes Patres contra Pelagianos uno consensu docent 2. ad Corinth. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*, etc. Psal. 93. et multa similia. De hoc egregius est locus Ambrosii *de fuga sæculi*, *c*. 1. quem citat Augustinus *de prædestinatione Sanctorum*, *cap*. 8. ubi explicat primum locum citatum ex Apostolo. *Frequens*, inquit, *nobis de fugiendo sæculo iste est sermo, atque utinam quam facilis sermo, tam cautus et sollicitus affectus, sed quod pejus est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum et vanitatum effusio mentem occupat, ut quod studeas evitare, hoc cogites, animoque volvas, quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis eam esse rem, quam effectus testatur Propheta, dicendo: Declina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam; non enim in potestate nostra est cor nostrum, et cogitationes nostræ, quæ improvise offusæ mentem animumque confundunt, atque alio trahunt, quam tu proposueris, ad sæcularia revocant, mundana inserunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexunt*, etc. Non est quod hîc plura loca ad probationem hujus afferamus, cum ignorantia et error sequens sint pœna peccati, per quam via veritatis occluditur; bene ergo Doctor dicit cognitionem hujus status defuisse ex peccato; consule commentarium *in* 1. *d*. 3. *q*. 3.

6. Patet quoad veritates practicas.

Ambrosius.

7. Regula fidei.

(d) *Alia regula respiciens peccatum*, etc. Hæc est fides, qua cognoscitur solum, ut fuse probat *q*. 1. *Prologi*, hominem ordinatum esse ad finem supernaturalem, a quo excluditur tantum per peccatum; ex eadem ergo cognoscitur peccatum, ut

est offensa Dei hoc modo, et aversivum a Deo, et inductivum miseriæ, et impeditivum præmii.

SCHOLIUM.

Pœnitentia naturalis, id est, quæ habet regulam naturalem, unam pœnam infligit, id est, tristitiam, quia ratio tantum dictat peccatum odio habendum, ex quo sequitur tristitia. Sed pœnitentia habens regulam supernaturalem, plures pœnas infligit, ut constat ex Scriptura, verbi gratia, confessionem, contritionem, satisfactionem, lacrymas, jejunium, eleemosynam, etc. Explicat quomodo virtus moralis potest habere regulam supernaturalem.

3. Dicitur (c) ergo ad quæstionem, quod pœnitentia primo modo, ut habens regulam naturaliter notam, tantum est unius pœnæ inflictiva, et ex hoc, tristitiæ consequentis pœnitentiam; sed pœnitentia secundo modo, scilicet ut habens regulam ex sacra Scriptura acceptam, est plurium pœnarum inflictiva, tot scilicet quot legislator ibidem revelavit sibi velle sufficere pro culpa totaliter expianda.

Sed (f) ex dictis instatur, quod pœnitentia secundo modo non sit virtus acquisita, quia ad cujus cognitionem requiritur aliquid supernaturale, illud non est virtus acquisita; sed pœnitentia secundo modo est hujusmodi, quia notitia, quæ est ejus regula, non est naturalis, cum sit tantum possibilis haberi ex revelatione; ergo, etc.

Respondeo, in omnibus doctrinis ordinatis tam speculativis quam practicis, et hoc tam activis quam factivis, superior aliquid novit eo modo quo illud non potest esse notum inferiori. Patet 1. *Metaphysicæ*, 1. *Ethic.* et per exempla manifesta, quia in speculativis superior novit *propter quid*, sed inferior tantum *quia*; in practicis vel activis superior novit finem superiorem sub propria ratione, et illum intendit; inferior autem non, sed tantum proprium finem; consimiliter in artibus, loquendo de finibus artium subordinatarum.

In prooemio. Cap. 1. 4. Concorda cum dictis q. 4. prolog. ubi dicitur Theologiam esse practicam.

Ad propositum, veritates supremas speculativas non possumus naturaliter nosse, sed tantum ex revelatione, ut Deum esse trinum, et universaliter quascumque veritates immediatas de Deo; de hoc *lib.* 1. *quæst.* 1. *Prologi.* et *dist.* 42. *quæst.* 1.

Videtur quod hæc, et similes veritates sunt practicæ tantum ex Dei intentione, ut ibi dixi.

Consimiliter in practicis, non possumus scire Deum sub propria ratione esse finem creaturæ intellectualis, nisi per revelationem. Consimiliter si posset inveniri aliqua ars ita excellens, cujus finis proprius non esset naturaliter cognoscibilis, oporteret de fine ejus habere cognitionem per revelationem.

In virtutibus autem aliquæ sunt possibiles naturæ humanæ ordinabiles ad finem sub ratione superiori, quam cognitio hujus status se extendat, utpote, quod omnia sunt dimittenda propter Christum, et pro Christo, Prælatis in omnibus licitis obediendum, et hujusmodi. In talibus ergo regulas directivas oportet esse cognitas ex revelatione, et tales sunt universaliter omnes regulæ virtutum Evangelicarum, ut Paupertatis, Castitatis, et hujusmodi, quia

Paupertas Evangelica, et Obedientia ex revelatione habentur.

principia vel conclusiones practicæ, quibus innituntur istæ virtutes ut regulis, non possunt naturaliter esse nota.

5. Nec propter hoc illæ minus sunt virtutes, imo excellentiores virtutes; tum quia illa vera sunt excellentiora vera, pro quanto ad ea non attingit lumen naturale viatoris; tum quia illa vera sunt certiora quam multa alia, ad quæ attingit lumen naturale viatoris, quia vera ab illa veritate quæ nec fallere potest, nec falli. Unde habenti fidem, quod Deus inspiravit totam sacram Scripturam, et quod ipse est veritas infallibilis, certius debet esse quidquid ab ipso in Scriptura est revelatum, quam illud ad quod quicumque intellectus potest naturali lumine attingere.

Nec ex hoc quod regula istius virtutis est tantum ex revelatione vel fide nota, sequitur istam virtutem appetitivam non esse moralem, quia secundum Philosophum 2. *Ethicor*. virtus moralis dicitur esse ex hoc quod est ex more, vel consuetudine generabilis; quacumque autem notitia, sive ex lumine naturali habita, sive ex fide, potest secundum illam appetitus inclinari, et ex frequenti actione generare in se habitum sic inclinantem, qui erit habitus electivus, quia appetitivus, et secundum rectam rationem, licet non naturalem, sed aliam rectiorem.

Cap. 1. Unde virtus dicitur moralis?

Et hoc modo Paupertas, Humilitas, Castitas, et hujusmodi, sunt virtutes morales, quia secundum perfectam et rectam rationem, licet non pure naturalem ex more, id est, frequenter sic eligere generantur. Sic supposita ista regula nota ex Evangelio, *Pœnitentiam agite*, potest voluntas ex frequenter elicere actum conformem isti regulæ, generare in se habitum inclinantem ad consimiles actus; et ille vere erit virtus, quia rectæ rationi, imo rectissimæ consonus, et tamen moralis, quia ex more et consuetudine generatus.

Matth. 3.

COMMENTARIUS.

8. (c) *Dicitur ergo*, etc. Sequitur resolutionem præmissam, nempe pœnitentiam, ut sequitur regulam naturalem, esse inflictivam unius pœnæ tantum, nempe tristitiæ de malo. Hæc patet, quia illa cognoscit tantum peccatum, ut opponitur regulæ proximæ, et ut est fugiendum; ergo tantum sub illa ratione fugiendum, et de eo dolendum, quia non datur motivum aliud fugiendi peccati, nisi hoc ex parte regulæ naturalis.

Regula naturalis, et pœna, quam præscribit

Dicit secundo, quod pœnitentia, ut respicit regulam secundo modo, est tot pœnarum inflictiva, quot exigit legislator in ordine ad satisfactionem culpæ. Hoc probat argumento ad oppositum, cujus ratio subjuncta est optima, nempe pœnitentia vera ad innocentiam Baptismi nititur inducere; non inducitur autem, nisi per fructus pœnitentiæ, et juxta acceptationem Dei exigentis opera satisfactoria ob ingratitudinem nostram, ut docet Tridentinum *sess*. 14. *cap*2. talis enim debet esse satisfactio pro peccato, et pœna debita ejus, qualis et quanta ex voluntate Dei acceptantis est exhibenda; hæc autem satisfactio pro peccato est tantum nota nobis per Scripuram et revelationem, in quibus Dei voluntas alias occulta exprimitur.

Regula supernaturalis multiplicem pœnam indicit.

Satisfactio pro peccato qualis, et quanta sit

9. (f) *Sed ex dictis instatur*, etc Hîc objicit contra ea quæ resoluta sunt in responsione ad ultimum argumentum præcedentis

Cognitio superioris ordinis excedit illam, quæ est inferioris.

quæstionis, nempe pœnitentiam non esse virtutem acquisitam, si supponat fidem tanquam regulam; et optime resolvit asserens cognitionem superioris ordinis tam in speculativis quam in practicis attingere veritatem aliquam, quam non attingit cognitio ordinis inferioris, neque veritates supremas speculativas de Deo cognosci naturaliter, ut patet *ex quæstione prima Prologi;* neque etiam practicas, quæ desumuntur a fine ultimo attingibili, qui est Deus sub ratione propria, quod cognoscibile excedit naturam creaturæ, et lumen creatum intellectus; ut ergo finis hic non est cognoscibilis naturaliter, ita etiam neque media, quæ [illegible] sunt ad talem finem, cognoscuntur, quia illa sunt opera seu merita, quæ ex natura rei non inducunt finem, sed ex divina ordinatione et acceptatione constituuntur in *esse* medii; quamvis ergo peccatum esse detestandum, bonum rationis sectandum quis cognoscat lumine naturali intellectus, quia ad talem sufficit cognitio honesti, et oppositio peccati ad bonum honestum, quæ ex objecto et regula proxima cognoscuntur; non sequitur inde quod illud quod competit actui virtutis, non ex objecto, aut causis proximis ejus, sed per modum meriti aut dispositionis per supernaturalem electionem et elevationem hominis per hæc tanquam media ad finem ultimum, sit cognoscibile naturaliter, quia ille ordo in operibus ad finem ultimum, inquantum habent rationem formalem et ultimam meriti, est omnino supernaturalis in *esse* et *cognosci*, et ab illa sola causa, in cujus potestate est collatio finis, et ordinare media voluntaria ad ipsum, ad quem non datur aliquod medium ex natura rei, et virtute propria.

Finis [ul]timus, et media [a]d ipsum [co]gnoscitur [su]pernaturaliter [t]antum.

10. [Fi]des est [fun]damentum [om]nium, [quæ] faciunt [ad] salutem.

Sub hac ergo ratione non solum pœnitentiæ, sed omnium virtutum, quæ faciunt ad salutem, et dicunt ordinem ad finem, regula et fundamentum est fides, ut bene instat in virtutibus Evangelicis, quæ instantia perinde in omnibus virtutibus fieri posset, neque inde transcendunt suum objectum, aut sunt virtutes infusæ, nam aliud est loqui de actu sub ratione meriti, satisfactionis aut dispositionis ad finem ultimum; aliud est loqui de actu, qua est ad proprium objectum. Primo modo præter id, quod habet ex objecto et regula proxima, superadditur acceptatio divina supernaturalis, quæ nequit sciri aut cognosci, nisi ex sola Scriptura et revelatione, consequenter per fidem. Secundo modo non requiritur [illegible] attendens naturam objecti [illegible] actus.

Ad propositum [illegible] pœnitentiam, ut est displicentia peccati ex motivo virtutis cui opponitur, non requirit fidem divinam aut revelationem; ut vero est satisfactio aut punitio a Deo præscripta et acceptata, et ordinatur ad deletionem peccati, et reconciliationem, ac denique, ut ordinat ad salutem, est ex regula fidei, per quam solam, ut talis cognoscitur.

SCHOLIUM.

Movet quinque dubia, et solvit per hoc, quod peccatum naturaliter scitur Deo displicere, ideoque esse detestandum, et hac ratione habet talem notitiam naturalem pro regula; ut vero est aversivum a Deo, fine supernaturali, et offensivum ejus, qua talis, habet pro regula revelationem seu notitiam supernaturalem.

Circa (g) istam dubitatur primo, quomodo ratione naturali potest esse notum peccatum aliquod sub ratione peccati in actibus humanis? Secundo, quomodo possit esse notum peccatum esse Dei offensivum? Tertio, quomodo potest esse notum peccatum esse a Deo aversivum? Quarto, quomodo potest 6. Quinque dubia.

esse notum peccatum esse impeditivum æternæ Beatitudinis ? Quinto, quomodo potest esse notum peccatum esse dispositivum tanquam demeritum ad pœnam finalem ? Omnia hæc dubia innituntur huic, quod nullum istorum videtur ratione naturali cognoscibile.

Respondeo, quomodocumque sit naturaliter cognoscibile peccatum esse detestandum et puniendum sub propria ratione, potest habere pro regula pœnitentiam primo modo dictam, scilicet, ut cognoscibile naturaliter; sed ut cognoscibile supernaturaliter, sic habet pro regula pœnitentiam secundo modo dictam.

7. Ad arg. 1. Ad (h) primum principale argumentum potest dici, quod pœna ordinans peccatum secundum se, potest esse una unius; sed ordinans in ordine ad illum, quem offendit culpa, multiplex est secundum voluntatem illius, in comparatione ad quem ordinat. Patet in actibus humanis, ubi pœna satisfactoria alicui offenso tanta et tam multiplex est, quanta et quotuplex sufficit offenso pro emenda. Pœnitentia autem tanquam pœna subordinata justitiæ Judicis est virtus inflictiva pœnæ correspondentis voluntati ipsius offensi; et illa est multiplex, loquendo de pœnitentia secundo modo, ut patet ex Scriptura, ubi justitia Judicis principalis in vindicando culpam exprimitur.

Argum. 2. (i) Ad secundum dicendum per idem, quod æquale ex natura rei posset reddi, et tamen non esset sufficienter puniens, quia ista punitio respicit punitum in comparatione ad illum, ad cujus acceptationem fit ista punitio. Et si arguas, ergo crudelis est, si punitio in se sufficiens, non sit sibi sufficiens; responsionem quære. Responsio aliorum.

Dici potest, quod omnes illæ pœnæ æquivalent uni perfectæ punitioni; sæpe enim attritio insufficiens est, ideo requiruntur alia, ut dictum est.

Ad 3. Uno actu pœnitentiæ imperari possunt variæ tristitiæ.

Ad tertium patet in solutione præcedente, quia actus pœnitentiæ virtutis est *imperare*, et hoc tanquam de proximo actus causationis pœnæ, qui sunt respectu tristitiæ consideratio et nolitio alicujus objecti. Ipsa autem tristitia sequens est effectus remotus, et ista potest bene multiplicari stante actu uno ipsius pœnitentiæ virtutis, quia per unum actum vindicandi, sive imperandi punitionem, potest quis imperare omnes punitiones correspondentes secundum justitiam huic culpæ.

COMMENTARIUS.

11. Quinque dubia moventur circa prædicta.

(g) *Circa istam dubitatur primo,* etc. Quinque dubia movet : Primum, *quomodo peccatum sit notum in actibus humanis sub ratione peccati ?* Secundum, *quomodo notum sub ratione offensæ divinæ ?* Tertium, *quomodo potest esse notum, ut aversio a Deo ?* Quartum, *quomodo notum ut impeditivum æternæ Beatitudinis ?* Quintum, *quomodo notum ut inductivum supplicii ?* Ad quatuor ultima jam patet responsio ex præmissis, peccatum esse tantum notum, qua est offensio Dei, et sic de reliquis, solum ex fide, ideoque non respondet. Ad primum autem non respondet hîc, sed dicit quomodocumque sit notum peccatum naturaliter habere pœnitentiam primo modo pro regula. Intelligit nomine *pœni-*

Quatuor ultima resolvuntur ex dictis.

tentiæ illam cognitionem quocumque modo fiat.

12. Circa primum dubium proponuntur rationes pro parte affirmativa.

Ut ergo hanc difficultatem amplius explicemus, et respondeatur ad primum dubium : urgetur difficultas primo, omnis virtus sufficienter regulatur per cognitionem sui generis, sed pœnitentia est virtus naturalis acquisita ; ergo. Secundo, ratio naturalis dictat dolendum esse de peccato, quatenus est offensa Dei, quia hac ratione etiam Gentes et Pagani instituerunt sacrificia et varios cultus ad placandum deos offensos ; ergo licet ignoraverint Deum verum, nihilominus cognoverunt Deum, quicumque erat, non esse offendendum, sed de offensa placandum. Confirmari potest ex Paulo *ad Romanos primo*, qui hac ratione docet Gentes peccasse, qui cum Deum ex creatura cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt. Tertio, ratio dictat peccatum esse malum et contra rectitudinem regulæ ; ergo detestandum, sive per fugam, sive per tristitiam. Antecedens patet, alias nullum esset peccatum infidelium, quod est falsum. Consequentia probatur, quia hoc principium ex terminis notum est : malum esse fugiendum ; ergo si præsens apprehenditur, ex eodem principio sequitur de eodem tristandum esse, quia tristitia causatur ex apprehensione objecti præsentis noliti. Confirmari potest ex eo quod lumine naturali notum sit hominem natura sua ordinari ad honestatem, in quo distinguitur a brutis, quod cognoverunt etiam Gentiles Philosophi, qui plura de virtutibus et vitiis vera scripserunt a Theologis et Patribus recepta. Deinde notum est dari aliqua principia practica regulantia voluntatem, ut patet de prudentia, quæ est habitus acquisitus. Ex his demonstratur errandum non esse in opere ; ergo etiam corrigendum id in quo erratum est peccando, sed hoc nequit sine displicentia peccati. Hæc displicentia est pœnitentia ; ergo. Patet subsumptum, quia displicentia seu dolor de peccato ex turpitudine ejus conceptus, est vera pœnitentia, ut tradit Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. *in fine*, et *can.* 5. Sed hæc turpitudo consistit in repugnantia et oppositione ejus ad honestatem ; ergo displicentia ejus habetur per regulam talis honestatis, quæ est mere naturalis. Patet consequentia etiam ex dictis superius, quia quælibet virtus nata est displicere in peccato sibi opposito.

Esse cognitum lumine naturali.

Dico, peccatum cognoscitur ab homine quatenus est privatio rectitudinis moralis virtutis, viribus naturæ, in propria et immediata regula talis virtutis. Hæc videtur Doctoris in præmissis, atque in hac responsione, quia supponit peccatum hoc modo posse cognosci naturaliter, et eam probant argumenta jam facta. Conclusio respondet ad primum dubium, et confirmatur, quia alias nemo peccaret infidelium, quod est contra fidem et Paulum *ad Roman.* 1. et ubique Scriptura ipsis improperat sua peccata. Probatur sequela, quia deficeret cognitio necessaria. Peccatum enim est actus voluntatis contra rectam rationem, sive illa rectitudo desumatur quandoque, aut semper ad extrinsecam legem, sive ad intrinsecum appetitum et inclinationem rationis, de quo non curo modo ; ergo supponit rationem rectam ex qua intellectus peccantis infidelis discernere potest defectum in actu ; hæc autem est naturalis. 13. Prima conclusio.

Dico secundo, incertum est quantum se extendat hæc regula naturalis cognoscendi peccatum, seu ex quibus principiis habuit initium, nam si loquamur de sapientibus hujus mundi, qui sine lumine fidei attigerunt plurima principia operabilium in practicis de virtutibus et vitiis recepta a Patribus et Theologis, disciplina et tradi- 14. Secunda conclusio. Principia in operabilibus ex disciplina, et traditione, ut plurimum nota.

tione, hæc dedisse putaverim, non propria inventione, contra quos optime disserit Doctor *q.* 1. *prologi.* Neque enim ipsi cognoverunt, neque homo ex puris naturalibus cognoscere potest distincte rationem finis, a quo desumuntur proxime vel remote principia operandi secundum rectitudinem hominis, qua ordinatur in finem, ut patet ex iis quæ tradiderunt Philosophi de felicitate, ut Aristoteles *ex primo Ethic. cap.* 9. ubi dubitat, an per disciplinam, sicut scientia; aut assuetudine, sicut virtus moralis; aut exercitatione, sicut ars, comparatur felicitas. Deinde, an humanam, aut divinam, aut fortuitam, habeat causam felicitas, et *cap. sequenti*, an in operatione virtutum, an in vita, vel in morte, et post mortem, *lib.* 10. *Ethic.* dubius est etiam in quo consistat, ut patet in fine. Varias Philosophorum sectas enumerat Philosophus, quas impugnat 1. 2. 7. *et* 10. *Ethicor.* et 1. *lib. ad Eudemium*, et *lib.* 2. *in principio*, statuit suam opinionem.

Probatio ex Philosopho.

Augustin. Augustinus lib. 13. de Trinit cap. 7. *Fecerunt*, inquit, *quidam sibi Philosophi, sicut eorum cuique placuit, vitas beatas suas, et quasi propria virtute possent, quod communi mortalium conditione non non poterant*, etc. Idem *de Civitate, lib.* 19. *ex Marco Varrone de fine bonorum et malorum*, ducentas octoginta octo Philosophorum sectas discrepantes commemorat, *lib.* 2. *de Civitate, cap.* 7. in triplici Philosophia naturali, rationali, morali : *Quidam eorum*, inquit, *quædam magna quantum divinitus adjuti sunt, invenerunt, quantum autem humanitus impediti sunt, erraverunt, maxime cum eorum superbiæ juste divina providentia resisteret, etc.*

Variæ sectæ Philosophorum.

15. Lactantius. Lactantius lib. 2. Instit. cap. 3. *Falsum*, inquit, *intelligere, est quidem sapientiæ, sed humanæ, ultra hunc gradum procedi ab homine non patet*, etc. *verum autem scire divinæ est sapientiæ ; homo autem per seipsum pervenire ad hanc scientiam non potest, nisi doceatur a Deo. Ita Philosophi quod summum fuit humanæ sapientiæ assecuti sunt, ut intelligerent quid non sit, illud assequi nequierunt, quid sit ; nota Ciceronis vox est : utinam tam facile vera invenire possem, quam falsa convincere*, etc. et *lib.* 3. *cap.* 8. enumerat varias sententias et sectas eorum de natura summi boni, quas universim impugnat Tertullianus *lib. de præscript. adversus hæreses, c.* 7. vocat Philosophiam Græcorum,*materiam sapientiæ sæcularis, temerariam interpretem divinæ naturæ, et dispositionis affectatricem et interpolatricem veritatis.* Ubi etiam originem hæresum ad eamdem reducit Valentini Æonas ad Platonicos ; Marcionis Deum meliorem de tranquillitate ad Stoicos, interitum animæ, et mortalitatem ad Epicuros, negatam resurrectionem ad omnium Philosophorum scholas, etc. Videatur *lib. de resurrectione carnis, cap.* 1. et *lib. de anima, cap.* 1. ubi agens de Socrate jam damnato : *Omnis illa sapientia Socratis de industria venerat consultæ æquanimitatis, non de fiducia compertæ veritatis, cui enim veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? cui Spiritussanctus accommodatus sine fidei Sacramento?*

Tertullian.

Philosophia Græcorum hæresum mater.

16. Cæterum licet plura tradiderunt Philosophi de virtutibus et vitiis, quibus natura nostra in progressu ad finem suum instruitur, non ipsorum hæc inventio primum fuit, ut tradunt Patres. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum : *Philosophi*, inquit, *ante Domini adventum a Prophetis Hebræis partem veritatis id minime agnoscentes sumpserunt, sed sibi tanquam propria dogmata attribuerunt, et alia quædam adulterarunt, alia autem supervacanea diligentia indocte, tanquam sapientes*

Cl. Alex. Philosophi Hebræis veritatem mutuarunt.

Tertullian.

pronuntiarunt, etc. Tertullianus jam citatus : *Plane*, inquit, *non negabimus aliquando Philosophos juxta nostros sensisse, testimonium est veritatis etiam inventus ipsius*, etc. Hanc invenisse Philosophos aliquando docet, quamvis ea male usos, ut qui per ipsum : *Nihil divinæ licentiæ reservant*; *legem naturæ opiniones suas faciunt*, etc. Didicisse autem veritatem ait, vel ex antiquis sapientibus, ut Mercurio, Sileno, Orpheo, vel ex Apocryphis et Pseudoprophetis, vel ex malis et familiaribus dæmonibus, ut habuisse Socratem docet, ex communi providentia, et natura, vel ex sacris litteris.

17. …to legit …ros legis. …ugustin.

Platonem legisse libros legis, et secutum fuisse in multis docet Justinus *in parænesi ad Gentes*, Eusebius *in præparatione Evangelica*, Theodoretus *de Græcorum affectionibus*, Augustinus *lib.* 2. *de doctrina Christiana*, *cap.* 28. *de Civit. Dei*, *lib.* 8. *cap.* 11. eam movet difficultatem, an ex libris Moysis eamdem assecutus est, an per viam creaturæ, an ex collatione cum legisperitis, asserens versionem LXX. post ejus mortem editam.

…istobolus.

Aristobolus autem Judæus ad Philometora apud Eusebium : *Legem*, inquit, *nostram in multis Plato est secutus;* hinc Numenius Philosophus : *Quid Plato nisi Moises Aisatus?*

…nenius.

Demus etiam Socratem Platone antiquiorem, qui primus inter Græcos naturalis Philosophiæ, vel tædio vel obscuritate rerum victus, vel studio instituendæ vitæ ad moralem Philosophiam se contulit, pleraque tradidisse ; id non convincit eum primum fuisse Auctorem, quia traditio a primo homine, et sequentibus, in quibus viguit cultus Dei, et lex naturæ, non fuit omnino abolita, quæ per doctrinam ad Græcos emanavit ab Ægyptiis, Chaldæis et Hebræis, quamvis origo traditionis ipsis fuerit ignota, quæ primum referenda est in divinam revelationem, quæ principia instituendæ vitæ, et assequendi finis homini tradidit. Unde dogmata Philosophorum de Beatitudine et institutione vitæ assumpta sunt ex aliis, non per ipsos probata ut principia ex terminis nota, aut conclusiones evidenter deductæ.

…aditio …ervata.

…origo …n divinam revelationem referenda.

18. Præcepta primæ tabulæ in Græcis corrupta.

Nam si legem naturæ spectemus a qua principia virtutum circa finem et media emanant, certum est præcepta primæ tabulæ in pluribus corrupta esse in Græcis, quod designant errores eorum circa prima rerum principia, de providentia Dei, de multitudine Deorum saltem tenenda, de fato, de æternitate Mundi, de omnipotentia Dei, de cultu idolorum. Quoad præcepta autem secundæ tabulæ non esse nota lumine naturæ, tanquam principia ex terminis, aut conclusiones, sed ut consona tantum, et habentia causam mere contingentem, nempe voluntatem Dei, docet Doctor *in* 3. *d.* 37. quem sequuntur Nominales; et hanc legem per doctrinam receperunt homines a Deo per revelationem internam aut externam, ut *ibidem* Doctor. Hinc non est admittendum, si quis ab infantia extra hominum consuetudinem viveret, eum posse ad notitiam horum præceptorum venire sine doctrina, aut speciali habita a Deo illuminatione, cum neque in objecto sui intellectus pro hoc statu includantur, et si includerentur, non paterentur sapientes tantum in iis discrepantiam, et errores, quibus non solum Philosophi, sed etiam ii quibus adminiculum legis fuit, subjacebant, ut Judæorum peritiores Pharisæi et Scribæ, et Sadducæi, quibus Salvator id sæpius improperat.

Præcepta secundæ tabulæ quomodo nota.

Error in his contingit.

19. Error Philosophorum.

Erraverunt ergo Philosophi, quique etiam in suis politiis, ut Doctor annotavit, et Patres ; erraverunt etiam quod suis viribus, ingenio et inventioni quidquid apprehenderunt, attribuebant. Erraverunt etiam

tertio, quod felicitatem non noverint, et ut dicit Lactantius *lib.* 3. *cap.* 8. quamvis in virtute felicitatem hominis statuerint, ignorarunt quid efficeret virtus, aut quo tenderet, honestius autem nihil reperirent : *Substiterunt in ipsius virtutis nomine, quam nullo proposito emolumento appetendam esse dixerunt, et bonum sibi constituerunt, quod bono indigerent*, etc.

Lactantius.

Prosper. Prosper contra collatorem : *Neque enim ignotum est, quantum Græcæ scholæ, quantum Romana eloquentia, et totius mundi iniquisitio circa summum bonum acerrimis studiis, excellentissimis ingeniis laborando nihil egerunt.*

Necessitas gratiæ.

Accedunt ad hæc Canones Ecclesiæ, quibus ignorantia et error sequens in intellectu, infirmitas in voluntate ex peccato primi hominis adstruitur, atque adeo necessitas divinæ illustrationis, ut bonum videat, inspirationis, ut apprehendat, consulendus Cicero *in quinque libris de finibus bonorum et malorum*, Augustinus *locis citatis*, speciatim *lib.* 18. *cap.* 41. *lib.* 19. *per totum*, Eusebius *de præparatione Evangelica, lib.* 2. Theodoretus *de Græcorum affectionibus*. Lactantius *lib.* 3. *cap.* 1. asserens quamcumque veritatem, et præcepta instituendæ vitæ agnoverunt Philosophi ab Hebræis surripuisse. Tertullianus *supra*, et *in Apolog. cap.* 47. dicit Philosophos *ex fonte Prophetarum sitim ingenii rigasse*. Nazianzenus *ad Nemesium, de Philosophis*, idem docet, et alii, ex quibus hæc veritas liquet.

Cur veritas apud Græcos exciderit ?

Cur autem potissimum apud Græcos traditio circa veritatem interiit, aliqui docent causam esse diluvium Deucaleonis, quod totam Thessaliam vastavit, et aliud anterius, quod contingit etiam in Græcia sub Ogigio Rege in Regione Attica, quam sic vastavit, ut per ducentos annos reddiderit incultam et inhabitatam. Vide Pinedam *lib.* 12. *in Gen. cap.* 7. quæ diluvia ex Platone in Timæo Ægyptum non attigerunt, ac proinde non est mirum, si traditio et rerum antiquarum memoria apud ipsos facilius conservata, quæ apud Græcos deleta fuit, et quam mox Orphæus ac Musæus fabulis obscurarunt.

20. Principia generalia virtutum Cardinalium unde nota. Augustin.

Ex his ergo colligitur principia ista universalia de quatuor virtutibus Cardinalibus traditione recepta esse, ex quibus procedebant Philosophi, tanquam ex regulis generalibus suppositis discurrendo in hac vel illa materia, in qua aliquid singulare alios præ aliis invenisse non est negandum, ut Augustinus *lib.* 2. *de Civit. cap.* 7. docet : *Quidam*, inquit, *eorum quædam magna quantum divinitus adjuti sunt, invenerunt; quantum autem humanitus impediti sunt, erraverunt, maxime cum eorum superbiæ juste divina providentia resisteret, ut viam pietatis ab humilitate in superna surgentem etiam istorum comparatione monstraret*, etc. Supponebantur itaque hæc principia traditione conservata, tum quia ad pacificam ædificationem et conservationem civitatis terrenæ, erant necessaria dum per errorem ad altiora non consurgeret, quia in his materia laudis et vituperii consistebat; tum etiam, ut Paulus *ad Rom.* 1. quia gentes in naturam peccantes non haberent excusationem ; tum etiam, ut imaginis primum impressæ, aliqua in homine lineamenta manerent divina providentia hæc conservante ; et ideo Philosophis concessa est specialis quædam assistentia in his principiis ad actiones humanas applicandis et conservandis, ut dicit Augustinus, sine quibus notitia Dei conservari non potuit ; tum etiam ut revelata veritate et fide, facilius ex ipsis eorum Magistris reduci possint, ut eam reciperent.

Ratio conservatæ traditionis.

Hæc autem principia, seu regulæ quatuor virtutum spectant ad secundam tabulam, ejusque præcepta, quæ, ut supposui- 21.

mus ex Doctore nostro *in* 3. *d. illa* 37. per revelationem divinam emanarunt primum homini factam, et ut *ibidem responsione ad tertium* asserit; vel interiorem vel exteriorem, ad quam erant homines obligati ante legem scriptam, ut facile colligitur ex iis quæ Abrahæ cum Abimelecho et Pharaone acciderunt circa Sarai uxorem suam; per interiorem quidem scriptam in cordibus : *Vel forte,* inquit, *per aliquam doctrinam exteriorem datam a Deo, quam discebant parentes, et derivabant in filios*; *nec oportuit ea scribi in libro, quia potuerunt ea faciliter memoriæ commendare et retinere, quia populus illius temporis erat longioris vitæ, et fuit melioris dispositionis in naturalibus, quam populus temporis posterioris, quo tempore infirmitas populi requirebat legem dari et scribi,* esc. Nec dicendum est ullam legem a Deo datam fuisse, nisi in ordine ad salutem, pro quocumque statu viæ. Neque præterea dicendum est in statu naturæ corruptæ ipsum adimpleri posse sine divina inspiratione et illustratione, ut patet ex decretis contra Pelagianos et Semipelagianos, unde sane intelligenda sunt, quæ sæpe in libris Philosophorum leguntur de adimpletione hujus legis, qui in eodem errore fuerunt quo Pelagiani, tribuentes omnia naturæ et potissimum illud, quod sæpius dicunt : *Semina quædam, et igniculos quosdam virtutum nobis inesse naturaliter a Deo conditore naturæ,* etc. Quem loquendi modum secutus est Cassianus, et merito reprehenditur a Prospero, si per hæc excludatur divina gratia, nam ut Canon Ecclesiasticus definit : *Liberum arbitrium gratia Dei destitutum nihil valet nisi ad peccandum*; et articulus septimus Concilii Diospolitani : *Ad singulos actus bonos requirere auxilium gratiæ Dei.* Quem articulum tanquam fidei tenet ubique Augustinus, ut *supra* insinuavimus,

[Margin: Omnis lex a Deo ad salutem ordinata est.]

[Margin: Philosophi et Pelagiani in eodem errore.]

[Margin: Modus loquendi profanus, corrigendus.]

[Margin: Canones fidei.]

nam si intelligant solum liberum arbitrium, non est semen boni, quod sibi derelictum germinat peccatum.

22. Unde sicut in Judæis tempore legis revelatæ et scriptæ exterius, discernit Paulus litteram legis a spiritu, quem sequuntur Patres, ita etiam in gentibus præcepta et documenta virtutum, discernenda sunt ab adjutorio Dei, sine quo non potuerunt adimpleri, cum nec ipsi Judæi, qui perfectiorem notitiam ex revelatione scripta habuerunt de iisdem præceptis, nihil potuerunt, quantum ad opus impletionis, sine adjutorio Dei, quod fuit ex meritis et fide Redemptoris, non quod necessitas fuerit peccandi, ut moderni Novatores statuunt, sed quod voluntas justitiæ non ponatur in effectu neque apprehendatur, nisi liberum arbitrium excitetur ad bonum, et per amorem virtutis inspiratum, seu delectationem reddatur opus virtutis magis delectabile, quam sit bonum sensibile, quantumlibet utrumque libere ametur, sicut una cupiditas, verbi gratia, honoris et gloriæ, vincit minorem aliam cupiditatem, ut intemperantiæ, quamvis libere voluntas uni vel alteri adhæreat; ad quæ principia sanctus Augustinus *lib.* 4. *contra Julianum*, refert apparentem virtutem Philosophorum, et quoscumque externos actus virtutis, quæ in fide non fundantur, quæ est radix virtutum, et fundamentum adimplendi legem, et operandi ad salutem.

[Margin: Necessitas gratiæ.]

23. Admitterem ego cum Augustino *lib.* 2. *de peccatorum meritis et rem. cap.* 7. voluntatem ideo peccare, quia vult, et ideo non esse sine peccato, quia nolit; nam nisi ex electione peccaret, peccatum non esset peccatum, sed actus necessarius, et quasi fatalis. Sed aliud est voluntatem esse liberam, et habere potestatem physicam non peccandi, vel faciendi aliquod opus bonum ex genere, et aliud est uti illa

[Margin: Origo peccati.]

potestate, non utitur, quia in operando semper sequitur inclinationem, ut fertur in Inclinatio voluntatis. magis delectabile, et afficit appetitum sensitivum si sibi relinquatur, libere tamen. Unde quando Patres negant potestatem libero arbitrio, excluso adjutorio divinæ gratiæ, nisi tantum ad peccandum, duo dicunt, nempe habere potestatem liberam non peccandi, si vellet ea uti, quia non necessitate, sed voluntate peccat; et alterum est, quod non utatur illa potestate, adhibendo conatum requisitum ex parte operis, nisi adjuvetur et excitetur a gratia. Hinc dicunt liberum arbitrium non esse extinctum, sed enervatum et infirmum, loquor de bono in genere, non de actu supernaturali quoad substantiam, qui fuit Philosophis ignotus, et ad quem requiritur gratia alterius rationis, quia non applicat, ut dixi, vires necessarias. Hæc autem potentia, cujus non fit usus, magis reducitur ad remotam quam ad proximam, licet non ex defectu virtutis, sed applicationis et conatus. Hæc doctrina est Augustini variis in locis, ut *supra* allegavimus; est etiam Doctoris *in secundo dist.* 29. ex qua pono sequentem conclusionem.

24. Tertia conclusio. *Dico tertio, regula naturalis pœnitentiæ, ideo dicitur naturalis in nobis, quia cognitio, quæ habetur, est ex doctrina naturaliter tradita, et non proponitur nobis sub motivo revelationis, quamvis primum ex revelatione emanavit.* Hæc patet ex dictis in præcedenti.

25. Quarta conclusio. *Dico quarto, ex hoc dici pœnitentiam naturalem, ut est in voluntate*, quia est ex motivo naturaliter cognito, prout jam dictum est; non vero quod illa habeatur sine gratia excitante et adjuvante, aut auxilio speciali, si est pœnitentia proprie dicta, et detestatio peccati concepta ex motivo honestatis, etiam in genere. Hæc etiam patet ex iis, quæ in fine secundæ conclusionis diximus contra Philosophos, et ex dictis alias quæstione præcedenti variis in locis.

Dico quinto, peccatum, ut est offensa Dei, non cognoscitur naturaliter, ut proprie offensa est dissolvens, scilicet amicitiam cum Deo, quæ fundatur in charitate supernaturali, secundum quam est amicitia inter justum et Deum, et communicatio bonorum secundum aliquam proportionem amicitiæ. Unde Judith 8. *Abraham amicus Dei factus est.* Psalm. 138. *Nimis honorati sunt amici tui Deus*, etc. Joan. 15. *Jam non dico vos servos, sed amicos*, etc. Dixi *secundum aliquam proportionem*, etc. propter inæqualitatem inter personas. Unde Philosophus 7. *Eth. cap.* 7. et 12. negat esse amicitiam hominis ad Deum, sed aliquid excellentius, tamen invenitur proportio aliqua (quæ fundatur in excellentia objecti, et modo tendendi in ipsum) affectuum, actionum, beneficiorum, constantia et firmitas. Et licet servi ad dominum non sit amicitia, tamen benevolentia domini potest contingere, si adoptetur in filium et amicum; hanc autem amicitiam non agnovit Philosophus, neque sciri potest naturaliter. Unde licet posuerit amorem excellentiæ, tamen *cap.* 7. et 2. *Magnorum moralium* eam negavit. Videatur Doctor *in* 3. *d.* 27. *ad primum principale*, et *articulo* 3. *ad ultimum.* 26. Quinta conclusio. Peccatum ut est offensa Dei, proprie non cognoscitur naturaliter. Philosoph.

Dico sexto eo modo quo extenditur amicitia ad amorem Dei, prout naturaliter cognosci potest per viam creaturæ, aut etiam disciplinæ, ejusque providentia circa res humanas præmiando bonos, castigando malos, quod notum fuit etiam infidelibus, sic cognosci potest peccatum esse detestandum, ut offensam, sub communi ratione. Hæc conclusio patet, quia eadem regula, quæ dictat Deum amandum, dictat non esse offendendum. Patet secundo ex ratione cultus, quem cognoverunt infideles, exhibendum Deo, ad placandam 27. Sexta conclusio. Peccatum ut est offensa Dei in genere.

ejus iram seu offensam. Ex hoc patet responsio ad secundum dubium et ad tertium, quomodo scilicet peccatum sit aversivum a Deo, et qua via id notum sit, nempe ut Deus est finis ultimus, etiam Beatitudinis naturalis, ut docet Doctor *in* 2. *d.* 3. *quæst.* 9. Si autem loquamur de illa aversione a fine supernaturali, de qua hîc per se agit Doctor, et in quæstione præcedenti, sic tantum sub hac speciali ratione cognosci potest supernaturaliter, et perinde respondetur ad quartam et quintam, esse nota tantum supernaturaliter.

28 [S]eptima [co]nclusio. *Dico septimo, peccatum esse vindicandum per pœnitentem in seipsum, non est cognitum nobis lumine naturali, neque ulli, nisi ex divina revelatione.* Unde quando Doctor dicit Angelo fuisse notam pœnitentiam naturaliter, vel fore notam naturaliter, intelligit de pœnitentia, qua est displicentia peccati, seu tristitia de peccato; non vero loquitur de ipsa, qua ex ordinatione divina exigeretur ad remissionem peccati, et reconciliationem. [Pro]batio. Probatur, peccatum vindicandum hoc modo est tantum ex divina voluntate et lege, in homine viatore tantum; sed illa voluntas videtur sola revelatione nota; ergo, etc. Antecedens patet ex dictis *supra*. Consequentia probatur, quia pœnitentia hoc modo sumpta, neque deduci potest ex principiis generalibus de virtutibus, neque ex particularibus ejus, cui peccatum opponitur, neque Philosophis nota fuit. [Ob]jectio [sol]vitur, Dices, noverunt Deum esse placandum; ergo per aliquam satisfactionem peccati. Respondetur eam placationem pertinuisse ad cultum et religionem tantum, et eo spectasse, ut averteretur pœna peccati, non ipsum peccatum, nam et peccatum manere post actum, est tantum creditum nobis, quamvis itaque posuerint gentiles Metanoeam Deam, quæ exigeret pœnas peccatorum, tamen non cognoverunt hominem in seipso debere commissum punire; loquendo ergo de pœnitentia, ut detestatio seu dolor de peccato ex motivo hujus aut illius virtutis, quando illud motivum non est supernaturale, habet regulam naturalem; loquendo vero de pœnitentia, ut est talis detestatio ex motivo credito tantum, vel quatenus etiam est specialis, habet fidem pro regula. In priori sensu loquuntur multi Doctores, qui ponunt pœnitentiam naturalem et regulam ejusdem ordinis distinctam ab infusa. Ex quo patet solutio quæstionis. Responsio etiam ad argumenta patet ex dictis juxta variam acceptionem pœnitentiæ; solum dicendum ad illud quod opponitur ex Tridentino, licet peccatum sit ex motivo virtutis, cui opponitur detestabile; eam detestationem reduci ad pœnitentiam, et disponere ad veniam quatenus imperatur a pœnitentia virtute in vindictam peccati, hoc autem non est notum lumine naturali. Explicatur Trident.

(h) *Ad primum principale*, etc. Hæc responsio patet ex dictis, sicut enim quælibet virtus specificatur a motivo suo, ita etiam inclinatur ex eodem motivo ad detestandum peccatum, qua opponitur ipsi motivo dumtaxat, et sic unius virtutis est una pœna, nempe in specie nolendo peccatum, et tristando de ejus positione, quia aliter non respicit peccatum, nisi qua opponitur, et quia opponitur bono circa quod versatur. Alterum membrum est, tot esse pœnas infligendas, quot statuit lex ordinantis et acceptantis pœnas, et has omnes una virtus in specie ut vindicativa, seu pœnitentia, infligere potest, et imperare, tam causas proximas quam ipsam tristitiam remotam iis applicatis. 29. Ad primum principale. Distinctio sustinetur.

(i) *Ad secundum* similiter patet, in ratione actus et bonitatis dari posse æquale bonum, malo peccati, qua peccatum est transgressio hujus aut illius virtutis, de 30. Ad secundum.

Satisfactio æquivalens peccato. qua difficultate *infra* disseremus *quæst. prima* [*seq. dist.* Sic tamen non esset sufficiens punitio, nisi sit lege præscripta et acceptata, quia punitio illa respicit peccatum in ordine ad offensam cui debet fieri satisfactio. Dices, ergo erit crudelis, si non acceptet æquivalentem satisfactionem. Responsionem, inquit, quære, sed eam obiter ipse subjicit, quod omnes illæ pœnæ æquivalent uni perfectæ punitioni; sæpe enim attritio insufficiens est, ut dictum est, etc. nempe quæstione secunda.

Replica solvitur.

31. Declaratio solutionis. Pro intelligentia hujus advertendum est, peccatum post Baptismum commissum præter privationem rectitudinis virtutis cui opponitur, esse offensam Dei, et privare ejus gratia, quod commune est omni peccato mortali. Ultra hoc dicit circumstantiam ingratitudinis, ut docet Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 1. et *cap.* 8. et Doctor infra dist. 22. *Sane*, inquit, Concilium cap. 8. *et divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerunt; aliter vero qui semel a peccati et dæmonis servitute liberati, et accepto Spiritus sancti dono scienter templum Dei violare, et Spiritum sanctum contristare non formidaverint*, etc. Hæc ratio Concilii posita ex divina justitia respondet objectioni, quia sicut peccatum ex notitia virtutis et ingratitudine beneficii recepti crescit in libertate et malitia, ita et exigit justitia, ut pœna ejus, servata proportione, gravetur.

Trident.

Circumstantia ingratitudinis punita.

32. Divina clementia idem postulat. Alteram subjicit rationem Concilium ex divina clementia, his verbis : *Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes, voluntarii, et contumeliosi Spiritui sancto in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ; proculdubio enim magnopere a peccatis revocant, et quasi frœno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ*, etc. ex quibus patet responsio. Posset et alia dari, quia vera pœnitentia, seu quicumque actus antecedens, licet a Deo exigatur et acceptetur, non est æquivalens secundum justitiam, sed tantum acceptatur misericorditer a Deo, quamvis non mereatur justificationem, quæ fit gratis, et ex misericordia tam donantis actum quam condonantis peccatum, ut patet ex eodem Trid. *sess.* 6. *c.* 8. Bene ergo dicit Doctor omnes illas punitiones uni soli æquivalere, et non esse excessum secundum justitiam, quia contritio aliquando est insufficiens, quæ tamen esse talis potest, ut sui perfectione deleat etiam omnem pœnam, ut supponit Trident. *sess.* 14. *c.* 2. *in fine*, et huic uni perfectæ et completæ, æquivalent plures aliæ inferioris gradus.

Remissio peccati ex misericordia.

Ad tertium patet ex dictis.

33. Dubium, An requiratur semper actus proprius pœnitentiæ ad remissionem. Requiri regulariter. Hìc dubitari potest ex responsione ad argumenta, ex dictis etiam *supra*, an requiratur actus proprius pœnitentiæ ad remissionem, Respondeo regulariter requiri, et intervenire hunc actum. Probatur ex locis citatis Trident. *sess.* 14. ubi dicit divina exigente justitia sine magnis nostris fletibus non remitti peccatum, et sine satisfactione ; sed satisfactio pro peccato debet esse secundum præscriptum legis, ergo in vindicationem peccati. Secundo fides, quæ docet dolendum esse de peccato commisso, docet etiam pœnam interiorem et exteriorem applicandam esse in vindicationem peccati. Tertio non sufficit contritio aut detestatio peccati sine voto Sacramenti, vel explicito, vel implicito ; sed votum Sacramenti est propositum de subeundo judicio Sacerdotum ad vindicandum peccatum in reum ; ergo supponit actum vindicativæ in eo qui habet votum recipiendi Sacramentum.

Conclusio intelligenda est regulariter, quia si casu daretur contritio adeo subito ex motivo charitatis, et impulsu absorbens mentem, ut non permitteret aliud motivum considerare, justificaret; sed forte rarissimus est casus respectu peccati, qui cognoscitur inesse, quia fides, quæ docet dolendum de peccato tali, docet etiam vindicandum. (Quæstiones remissæ.) Alia quæ hîc consequenter tractari possint de circumstantiis contritionis, et proposito emendationis, de voto Sacramenti, et an extendi debeat dolor particulariter ad singula peccata, et an naturalis attritio sufficiat ad Sacramentum, et de præcepto pœnitentiæ, dicentur in sequentibus, prout littera Doctoris suggeret.

QUÆSTIO IV.

Utrum per Sacramentum pœnitentiæ deleatur culpa?

Alens. 4. *part. quæst.* 80. *memb.* 1. D. Bonav. *dist.* 18. *art.* 2. *quæst.* 1. *et* 2. Richard. *art.* 2. *quæst.* 1. D. Thom. *quæst.* 1. *art.* 3. *et* 3. *part. q.* 86. *art.* 6. Suar. *tom.* 4. *disp.* 16. *sect.* 2. Bellarm. 2. de *pœn. c.* 13. Magister *dist.* 16. *et* 18. *late* Coccius 2. *tom. lib.* 7. *art* 1.

1. (Argum. 1. Psalm. 31.) Quarto quæro, (a) utrum per Sacramentum Pœnitentiæ deleatur culpa? Videtur quod non, quia dicit Psalm. *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino*; ubi Cassiodorus: *Magna pietas Dei, quod ad solam promissionem peccatum dimittit. Votum enim pro operatione judicatur.* Et Augustinus ibidem: *nondum pronuntiat, sed promittit se pronuntiaturum, et Deus dimittit;* sed sine pronuntiatione non est Pœnitentiæ Sacramentum.

(Argum. 2. A mortuo si nihil perit confessio.) Item, Augustinus super illud Joan. II. de suscitatione Lazari, *nemo potest confiteri, nisi suscitatus,* probat tripliciter: Primo, per suscitationem Lazari, qui prius suscitatus est, quam de monumento eductus. Secundo per illud Eclesiastici 17. *A mortuo, velut qui non est, perit confessio.* Tertio per illud Psalm.87. *Numquid medici suscitabunt, et confitebuntur tibi.*

(Argum. 3.) Item, si per Sacramentum Pœnitentiæ dimittitur peccatum, cum sacerdos ministret Sacramentum, ergo sacerdos dimitteret peccatum. Consequens est falsum per illud Hieronymi super Matth. decimo sexto: *Tibi dabo claves, etc. Hunc,* inquit, *locum non intelligentes quidam, aliquid sumunt de superbia Pharisæorum, ut damnare innoxios, vel solvere putent noxios, cum apud Dominum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur;* et hujusmodi probationem innuit subdens: *In Levitico se ostendere sacerdotibus jubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt, qui mundi vel immund sunt;* ita hîc.

2. Contra, Matth. decimo sexto: *Quodcumque ligaveris super terram,* etc. Item Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* etc.

Hîc sunt tria videnda: Primo, ratio hujus nominis *Sacramentum Pœnitentiæ.* Secundo, quod illi rationi nominis aliquid subest. Tertio solutio quæstionis.

(Pœnitentiæ definitio.) De primo, pono hanc rationem nominis: *Pœnitentia est absolutio hominis pœnitentis, facta certis verbis, cum debita intentione, prolatis a sacerdote, jurisdictionem habente ex institutione divina, efficaciter significantibus absolutionem animæ a peccato.*

COMMENTARIUS.

1. Scopus quæstionis.

(a) *Quarto quæro, utrum per Sacramentum*, etc. Postquam Doctor tractavit de dispositione prævia ad Sacramentum, nempe de ipsa virtute pœnitentiæ, hîc tandem aggreditur declarare in quo consistat hoc Sacramentum, quæ ejus definitio, et quam exerceat efficaciam circa peccatum remittendum. Et postquam pro utraque parte subjecit rationes, tandem subjicit hanc definitionem pœnitentiæ, quæ est prima conclusio hujus quæstionis: *Pœnitentia est absolutio hominis pœnitentis*, etc.

Ordo quæstionis. Definitio Pœnitentiæ

SCHOLIUM.

Posita definitione nominis Sacramenti Pœnitentiæ, ostendit tali nomini posse aliquid subesse, de quo actum est sup. d. 2. et 4. et d. 2. q. 1. et ponit congruentias institutionis Pœnitentiæ, dicens doctrinam de hoc Sacramento similem esse doctrinæ de Sententiis et Judiciis. Docet etiam Pœnitentiam supponere pro absolutione ; et idem habet infra dist. 16. q. 1. Sequuntur Major hîc q. 2. Gabr. q. art. 1. Dionys. Cister. dist. 23. q. 2. Occham 4. quæst. 8. et 9. Bassol. hîc q. 2. Alm. q. 4. et omnes Scotistæ. D. Thom. 3. part. q. 84. art. 1. et ibi Cajet. aiunt supponere pro actibus pœnitentis. Durand. hîc q. 3. et Suar. tom. 4. dist. 18. sect. 2. pro actibus pœnitentis et absolutione simul supponere volunt. Trid sess. 13. cap. 3. favet Scoto, dum ait præcipuam vim esse in verbis ministri.

3. Dist. 1. q. 2. et 4. et d. 2. quæst. 1. q. 2. et 4. Congruentiæ pro Sacramento pœnitentiæ. Pœnitentia est absolutio, seu definitiva sententia judicis commissarii, de quo infr. d. 16 q. 1. De reg. jur. in 6. et C. si a non compet. 1. 2. et ultima.

Quoad secundum (b) ostendo primo, quod possibile est huic positioni nominis aliquid subesse; secundo, quod congruit subesse; et tertio, quod aliquid subest. Primum ostenditur per hoc, quod possibile est Deo animam absolvere a peccato, juxta illud symboli : *Remissionem peccatorum* ; et per consequens possibile est instituere aliquod signum illius absolutionis, et hoc signum efficax, ut prius expositum est efficax, in materia de Sacramentis, in universali ; et pari ratione verba quæcumque a quocumque ministro prolata ; et tunc patet tota possibilitas illius rationis.

Congruitas probatur quantum ad singulas particulas. Primo, quia congruum est aliquod esse signum sensibile istius absolutionis a peccato, propter easdem rationes, propter quas dictum est *dist.* 1. de congruitate Sacramenti in communi. Et propter easdem congruum est illud esse signum institutum a Deo, quia et magis movebit, et ducet intellectum in certitudinem, et magis inclinabit affectum ad promptitudinem suscipiendi illud signum. Congruit etiam in proposito istud signum absolutionis interioris institui in verbis significantibus absolutionem, ut signum repræsentet signatum.

Et hoc est, quod dictum est in ratione Pœnitentiæ, quod *pœnitentia est absolutio*, id est, quædam sententia definitiva absolvens reum, non tamen sententia Judicis principalis, sed Judicis secundarii vel commissarii. Potest enim quis ex commissione cognoscere in causa, et ita ex commissione sententiare, vel pro condemnatione rei, si indignus est, vel pro ejus absolutione, si dignus sit. Congruit etiam, quod ista absolutio exterior fiat a sacerdote, quia congruit extrema per medium reduci in extremum; et ita in Hierarchia

Ecclesiastica, extremos, scilicet peccatores, reduci in Deum per Hierarcham, id est, sacerdotem, sicut est in Ecclesia triumphante. Congruit etiam, quod a jurisdictionem habente, quia sententia a non suo Judice lata nulla est.

4. ctrina de nitentia. balternatur ctrinæ de diciis et ntentiis. are in nitentia non uiruntur rba, ita æcisa cut in ptismo, et charist. ma apta nitentiæ : go te lvo ex id. ses. c. 3. et lor. cret. ug. . 6. q.

Ex hoc (c) sequitur corollarium, quod doctrina de Sacramento Pœnitentiæ subalternatur doctrinæ de Judiciis, et etiam doctrinæ de Sententiis. Pro quanto enim est in Ecclesia duplex forus, scilicet publicus et privatus, pro tanto est duplex judicium; et quantum ad aliquas regulas justitiæ oportet esse convenientiam hîc et ibi, sicut utraque definitio hîc et ibi est actus justitiæ. Et pro tanto potest Sacramentum Pœnitentiæ dici Sacramentum judiciale, vel judicium sacramentale, et ex hoc quod sacramentale est firmius, quia rationabilius quam aliquod judicium publicum.

Et (d) ex hoc patet ratio, quare non est necesse esse ita præcisa verba in isto Sacramento, sicut in Baptismo, vel Eucharistia, quia sufficit, (e) quod exprimatur actus sententiæ absolventis, sicut et in judicio publico non oportet esse limitata verba ; ait enim unus de Theodoro martyre : *Jubeo ignibus tradi;* alter de Cypriano sancto, *gladio animadverti placet.* Communiter (f) tamen ista verba sunt apta : *Ego te absolvo*; quæcumque alia præmittantur vel consequantur secundum diversam consuetudinem in diversis Ecclesiis.

Congruit etiam, quod requiratur intentio debita, ut *supra* expositum est in aliis Sacramentis. Congruit etiam ex parte susceptivi, quod sit pœnitens, id est, habens aliquam displicentiam de peccato commisso; hoc enim videmus etiam in Judicibus temporalibus, quod protervum sententialiter condemnant; pœnitentem vero suo modo absolvunt, id est, tanquam non reum, vel non puniendum sententiant.

COMMENTARIUS.

(b) *Quoad secundum*, etc. Explicat primo possibilitatem hujus, quia possibile est Deo remittere peccata sicut de facto remittit per illud Symboli, *remissionem peccatorum*, etc. Et hanc remissionem, possibile est, ut tribuat per signum sensibile, et ita congruit, ut patet *ex dictis dist.* 1. *hujus quæst.*2. et 4. *dist.* 2. *quæst. prima*, quod perinde etiam patet *ex dist.* 7. *quæst. prima* et *dist.* 8. Quod consistat hoc signum in absolutione, probat, quia est actus judicialis et sententia definitiva ministri, ut habet potestatem a Deo et Ecclesia; unde infert corollarie doctrinam hanc de Sacramento Pœnitentiæ subalternari doctrinæ de Judiciis et Sententiis. Infert inde, non requiri ita determinata verba in hoc Sacramento, sicut in Baptismo et Eucharistia; illa tamen est congrua forma, *Ego te absolvo*, etc. qua utitur Ecclesia. Ultimo subdit, necessariam esse intentionem in Ministris, et displicentiam peccati in pœnitente. 2. Possibilitas ostenditur rei definitæ. Summaria hujus litteræ.

Circa hanc litteram Doctoris plura se offerunt disserenda, et primo non modica est controversia circa illud quod in recto statuit, pro definitione et definito, nempe quod Sacramentum in recto consistat in absolutione; quam sententiam impugnat Cajet. 3. *part. quæst.* 81. *art.* 3. Controversia de eo quod dicit Pœn. Sacrament. in recto. Sententia adversa.

primo, asserens contrarium definiri in Florentino *in decreto unionis Armenorum*. Sotus *in hac dist. quæst.* 1. *art.* 1. dicit a Canonico dicendi more alienam. Vasquez autem reprehendit modum loquendi exorbitantem a communi, asserens esse quæstionem de nomine; ita *in dictum articulum D. Thomæ dubio* 2.

Censuræ in Doctorem.

Secunda sent. Consistere in actibus pœnitentis.

Secunda sententia est essentiam Pœnitentiæ consistere in actibus pœnitentis tantum, et absolutionem spectare in obliquo, seu ut complementum ad essentiam Sacramenti. Hanc tenent quidam Thomistæ, ut Sotus *supra* citatus, ita enim de omnibus Sacramentis disserit, ut visum est *supra dist. prima quæst. secunda*.

Tertia sent. Consistere in actibus pœnitentis et absolutione.

Tertia sententia est, Sacramentum constitui essentialiter tam ex absolutione, quam aliis actibus pœnitentis. Est D. Thomæ *loco citato*, et communior inter modernos ejus discipulos, quam sequuntur antiquiores etiam, ut D. Bonaventura, Richardus, locis citatis a scholiaste.

4. Conclusio. Consistit in ipsa absolutione in recto.

Conclusio Doctoris tam *hîc*, quam *d.* 16. *quæst.* 1. est, consistere in absolutione in recto, requiri autem actus pœnitentis in obliquo. Eamdem tenet Major et alii, quos citat præfatus scholiastes; apud Catholicos autem nulla est controversia, quin requirantur omnia necessitate Sacramenti, et ex divina institutione, solum controvertitur quod est fundamentum significationis Sacramentalis. Eamdem sententiam etiam docuit S. Thomas *in* 4. *dist.* 22. *quæst.* 2, *art.* 1.

Probatio conclusionis.

Probatur conclusio tanquam Catholica, canonica et ut magis tenens proprietatem significationis Sacramentalis, et specificæ hujus Sacramenti contra censuras præmissas. In ejus efficacia tribuitur gratia Sacramentalis, in quo remittuntur peccata, sed horum remissio solum fundatur essentialiter in potestate clavium seu jurisdictione data Sacerdotibus dimittendi aut retinendi peccata, cujus exercitium est absolutio pœnitentis; ergo in absolutione consistit efficacia remissionis.

Remissionem spectare ad claves.

Major vera est sine controversia et ex Trid. *sess.* 6. cap. 7. ubi definitur justificationem includere tam remissionem a peccato quam renovationem et sanctificationem interiorem per susceptionem gratiæ et donorum. Patet etiam *ex Canone* 6. *sess.* 7. *de Sacramentis in genere*, ubi definitur Sacramenta novæ legis causare gratiam; item ex definitione Sacramenti, quod est signum practicum gratiæ. Patet ratione Theologica, quia eatenus remittitur peccatum mortale, quatenus confertur gratia, per locum a contrariis; ergo in ejus efficacia datur gratia, et significatur practice, in cujus efficacia dimittuntur peccata.

5. Institutio Sacramenti.

Probatur itaque minor, ex institutione Sacramenti : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*, etc. Joan. 20. quibus verbis conceduntur claves seu potestas Ministris Ecclesiæ, quæ promissa est, Matthæi 18. *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in Cœlo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in Cœlo*, etc. Quibus verbis dimissio aut retentio peccatorum tribuitur Ministris, ut patet ex communi Ecclesiæ, Patrum et Doctorum, expositione in ea loca. Et probatur ratione, pœnitentia instituta est per modum judicii et tribunalis ; sed actus judicialis essentialiter in recto tantum includitur in sententia judicis, in reliquis autem tanquam requisitis tantum ut juste et legitime formetur sententia, per quam solam absolvitur aut condemnatur reus; et si non sit criminalis, dirimitur lis ex cognitione causæ quæ si alioquin cognita est, non requiruntur, ut accusatio testis, probatio, et hujusmodi,

Institutio ejus per modum judicii.

et in periculis, aut jubente principe reliquæ solemnitates reliquuntur, quibus evidentia facti æquivalet. Absolutio autem sola est actus judicialis in proposito. Major patet ex Trid. *sess.* 14. *cap.* 2. ostendit distinctionem Baptismi et Sacramenti pœnitentiæ, quibus remittuntur peccata, quia illud non est institutum per modum judicii; hoc autem ita institutum est : *constat*, inquit, *Baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam fuerit ingressus*, etc. *secus est de domesticis fidei*, etc. *Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non jam Baptismo ablui.* etc. *sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, ut per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint possent liberari*, ubi liberationem a peccatis tribuit Concilium sententiæ Sacerdotum in hoc tribunali, in quo distinguitur ab alia, quæ fit in Baptismo per modum ablutionis, et non sententiæ; idemque patet *cap.* 5. *et can.* 3. Quod vero absolutio sit actus judicialis, definitur his verbis cap. 6. *Quamvis autem absolutio Sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium, vel annuntiandi Evangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus judicialis, quo ab ipso velut a judice sententia pronuntiatur;* can. nono : *Si quis dixerit absolutionem sacramentalem non esse actum judicialem, sed nudum ministerium*, etc. *Anathema sit*, cap. 7. ostenditur idem quatenus ad absolutionem validam definitur requiri jurisdictionem ordinariam aut delegatam.

[Margin: ...bsolutio actus ...dicialis. — ...ferentia ...tismi, et ...niten-tiæ. — ...missio ...ati ex ...tentia ...erdo-...m. — ...ent. — ...actum ...ialem.]

Secundo probatur conclusio : actus pœnitentis eatenus requiruntur ad pœnitentiam, quatenus necessarii sunt ad actum judicialem; ergo essentia Sacramenti non in ipsis, sed in ipso actu judiciali consistit; et quamvis sine illis perfici non possit, non in virtute tamen ipsorum ligat aut absolvit, sed auctoritatis, cujus est merum exercitium. Probatur antecedens, in primis contritio non requiritur aliter ad pœnitentiam quam ad Baptismum peccatoris adulti, sed in hoc requiritur ut dispositio tantum ut patet ex Trid. *sess.* 6. *cap.* 5. 6. 7. non ut aliquid pertinens ad Sacramentum Baptismi essentialiter, sed in gradu tantum dispositionis requiritur ad Sacramentum pœnitentiæ, quatenus scilicet includit conversionem a peccato ejusque retractationem interiorem. Unde Trid. sess. 14. cap. 4. *Contritio, quæ primum locum inter prædictos pœnitentis actus habet*, etc. *Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post Baptismum lapso, ita demum præparat ad remissionem*, etc. (*præparare et disponere* idem sunt apud Concilium locis supra citatis, ut clarum est) *peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, et voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur*, etc. Ex quibus verbis sic argumentor : Contritio est præparatio ad dimissionem peccatorum, si conjuncta sit cum voto præstandi reliqua necessaria ad rite suscipiendum Sacramentum pœnitentiæ; ergo condistingnit Concilium verum Sacramentum essentiale, ut ita dicam pœnitentiæ a contritione, ac proinde hæc ejus essentiam non ingreditur.

[Margin: ...ida ...probatio. — Contritio perinde ad pœnitentiam, et Bapt. requiritur. Esse dispositionem ad Sacramentum. — Trident. — Distinguit Conc. Sacramentum a Contritione.]

7. Confirmatur ex sequentibus, postquam divisit mox contritionem in perfectam et imperfectam, dicens perfectam reconciliare peccatorem Deo : *Docet*, inquit, *præterea, et si contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc*

[Margin: Confirmatio.]

Sacramentum actu suscipiatur ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur non esse adscribendam, etc. in quibus condistinguit Sacramentum a contritione (*priusquam Sacramentum actu suscipiatur* etc. *et in voto Sacramenti,* etc.) Dices hæc vera esse de contritione seorsim sumpta distingui a Sacramento, non vero ut subest formæ seu absolutioni, quia sic includitur ut pars essentialis, non tantum dispositio. Contra, hæc evasio verbis sequentibus non quadrat; loquens enim de contritione imperfecta, dicit esse *motum Spiritus sancti, quo pœnitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat, et quamvis sine Sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit,* etc. Et infra : *Quamobrem falso quidam calumniantur Catholicos scriptores quasi tradiderint Sacramentum pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre,* etc. In quibus clarissime distinguit Sacramentum a contritione, prout subest formæ in ipso Sacramento, tribuens ei rationem solam præparationis, ad obtinendam in Sacramento pœnitentiæ veniam peccatorum, et Sacramentum aliud facit a bono motu suscipientium. Confirmari potest in opinione eorum, qui admittunt Sacramentum pœnitentiæ validum informe ex defectu doloris.

8. Confessio requiritur ad formam actus judicialis.

Item antecedens principale probatur quantum ad confessionem, eam tantum requiri ad formam actus judicialis, et ad informandum judicem pœnitentialem, ex eodem Trid. cap. 5. *Ex institutione,* inquit, *Sacramenti pœnitentiæ, jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem,* etc. *ex institutione,* inquit, *explicata,* etc. explicuit nempe *supra capite primo,* institutionem in eo præcise, quod data sit potestas remittendi et retinendi peccata Apostolis et successoribus, et *cap.* 2. pœnitentiam ait institutam esse per modum tribunalis et judicii. Ex hac ergo colligitur juxta Concilium confessionem necessariam esse, ut mox subjungit, reddens causam et fundamentum dictæ consecutionis : *Quia Dominus noster Jesus Christus,* etc. *Sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferuntur,* etc. *quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim Sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata declarassent,* etc. Si ergo ex forma institutionis sacramentalis pœnitentiæ per modum judicii colligat Ecclesia institutionem confessionis peccatorum, sequitur ad pœnitentiam requiri confessionem quatenus necessaria est ad informationem judicii, ac proinde non aliter, quam ut dicit præcisum ordinem ad actum judicialem, quod est intentum. (Trident. Idem.)

9. Confirm... Confessi... integra, ... aliquando nulla requiritu...

Confirmatur aliquando et in casu sine completa confessione, aliquando sine ulla perficitur Sacramentum pœnitentiæ; ergo non spectat ad essentiam ejus, quamvis ordinarie requiritur. Probatur consequentia, quia alioquin non consisteret sine ipsa, sicut nec alia Sacramenta, ut Baptismus sine aqua et ablutione. Antecedens patet, quia tunc præcise urget præceptum et necessitas confessionis, quando urget informatio petenda, aut habenda de statu rei, et ejus dispositione, verbi gratia, in casu extremæ necessitatis non exigitur completa et integra confessio, quando non suppetit tempus, aut est periculum, (Præcepto confessio... ut obliga...)

ne mors præveniat, vel si in media confessione cadit apoplecticus, vel quando jam incipere vult confessionem, absolvendus est ut *infra* dicemus; et in casu Conc. Carthaginensis III. et IV. ac Arausicani primi, et Leonis Papæ, quando moribundo amisso usu rationis supervenit Sacerdos, modo qui antea præsentes fuerunt, testimonium perhibeant eum petiisse pœnitentiam, est absolvendus, in quo casu completur Sacramentum sine confessione; ergo etiam Concilia agnoscunt eam non esse de essentia Sacramenti. Quod ratione amplius probatur, quia dispositus viator per veram attritionem omissa loquela et usu rationis, relinqueretur sine remedio necessario, quod non videtur congruum, quamvis alias contingere possit pœnam peccati, tamen apud adversarios pro inconvenienti ducitur.

Absolvendus agonizans qui petiit confessorem.

10. Tertio, probatur antecedens quoad satisfactionem, quæ est tertius actus pœnitentis, quia antequam ipsa completur, perficitur Sacramentum pœnitentiæ, ut est consuetudo Ecclesiæ; imo non debet absolvenda forte imponi persolvenda, antequam detur absolutio, quia non haberet effectum ex clavium efficacia, seu ex opere operato; gratia autem sacramentalis, sicut et remissio peccati, datur ante satisfactionem, imo si nulla imponeretur, quamvis peccaret Sacerdos eam negligens. Ex hoc argumento patet antecedens universim quoad tres actus pœnitentiæ; non magis Concilia definiunt confessionem et contritionem esse materiam pœnitentiæ, quam satisfactionem, quia uniformiter et sine discrimine illos tres actus statuunt materiam; sed certum est quod satisfactio non spectet ad essentiam Sacramenti, ergo neque aliæ. Dices, quod etiam probaret hoc, quod neque alii requirerentur ad Sacramentum pœnitentiæ aliter quam satisfactio, quod est falsum. Respondetur, id verum esse ex hoc capite, sed alii magis necessarii sunt ad ordinem judicialem et cognitionem status rei, et in hoc magis ab iis dependet Sacramentum, sicut contingit inter conditiones alias magis per se requiri quam alias.

[S]atisfactio ut [re]quiritur. [N]on esse partem [e]ssentialem.

Ultimo probatur conclusio: Tridentinum et Florentinum assignando illos tres actus esse materiam pœnitentiæ, loquuntur cum particula diminuente et distrahente, *sunt autem quasi materia*, inquit Tridentinum *cap*. 2. eadem sunt Florentini. Loquendo de materiis aliorum Sacramentorum, simpliciter et sine distractione aut diminutione loquuntur; ergo aliter se habent actus pœnitentis ad pœnitentiam, aliter aqua ad Baptismum, panis et vinum ad Eucharistiam, etiam ex intento Conciliorum; ac proinde tantum abest ut hinc, quod præcipuum est fundamentum adversariorum, quidpiam convincatur, ut potius nostra sententia confirmetur. Respondet Soto dici *quasi materia*, non quod non sit talis absolute, sed quia non est extrinsecus apposita, sicut aqua, verbi gratia, in Baptismo, oleum in chrismate. Aliter Vasquez ait, quia nempe non esse substantias, sicut in aliis Sacramentis contingit, ideo dici quasi materiam actus pœnitentis. Contra, hæc est libera interpretatio, quia in aliis Sacramentis, verbi gratia, Baptismo, ablutio, non aqua, est proxima materia, in chrismate unctio, in matrimonio consensus mutuus conjugum. Respondent alii, matrimonium perfici in contractu, cujus materia est consensus mutuus; sed hoc nihil est, quia pœnitentia instituta est per modum judicii, quod perfici debet in actibus humanis requisitis ad ipsum, quamvis ejus essentiam non ingrediuntur quidam, sed probatur dicta esse contra intentionem Concil. ex Trident. *loco citato cap*. 3. posita est distractio ad materiam

11. Ultima probatio conclusionis.

Ex modo loquendi Florentini, et Tridentini.

Responsio.

Impugnatur.

respective ad ea quæ prius dixit de forma et institutione Sacramenti *cap.* 1. institutionem ejus præcise statuit in concessione potestatis absolvendi et retinendi, quæ in solis ministris est. *In secundo* vero asserit esse tribunal, et dari per modum sententiæ. *In tertio* autem, ubi explicat ea quæ ad ipsum requiruntur, ita habet: *Docet præterea sancta Synodus Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue vis ipsius sita est in illis Ministri verbis positam esse*: *Ego te absolvo*, etc, Deinde *infra* subjungit, *sunt autem quasi materia*, etc. Vis Sacramenti est virtus ejus practica, in qua essentialiter consistit ratio signi practici, si sit hæc, ergo præcipue in forma, et actus sint quasi materia, sequitur Scotum magis canonice loqui quam Sotum, atque actus pœnitentis non esse materiam simpliciter in recto.

12. Prima objectio. Solvitur. Objicit Sotus primo definitionem illam esse longam, quam assignat Scotus. Sed ad hoc facilis est responsio nullam particulam otiosam esse, quia in ea explicantur necessariæ habitudines, sine quibus Sacramentum nequit esse, ut ad pœnitentem, ad formam, ad Ministrum, ad principalem causam, quæ est Deus, ad effectum; deficiente aliquo horum, absolutio non esset sacramentalis; sicut ergo definitio est oratio rei *esse* explicans, et Sacramentum secundum *esse*, ad omnia ista dicit habitudinem, ita ad ea definiendum erat, ad quæ naturam ejus explicant Concilia.

Definitio sustinetur.

13. Secunda objectio. Florent. Secundo objicit Florentinum in Decreto unionis Armenorum: *Hæc*, inquit, *omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona Ministri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia*, etc. ergo Sacramentum pœnitentiæ includit actus pœnitentis tanquam materiam essentialem. Respondetur negando consequentiam, quia Concilium dicit tantum *perficiuntur*, non vero quod essentialiter includant jam enumerata, ut partes, alias Minister etiam esset de essentia Sacramenti. Deinde, quando Concilium loquitur de materia pœnitentiæ, dicit actus pœnitentis esse *quasi materiam*. Tertio, materia non potest uniformiter in Sacramentis sumi; nam quædam habent materiam tantum circa quam, quæ ad essentiam non spectat, ut Eucharistia panem et vinum, circa quæ contingit transmutatio. Alia etiam materia, in qua actio ipsa sacramentalis perficitur, ut unctio in chrismate, ablutio in aqua, neque ex modo ergo se habendi hujus materiæ ad Sacramentum recte philosophandum est materiam Eucharistiæ esse partem essentialem, quam certum est non esse Sacramentum, neque in eo includi. Unde non video quid ad propositum convincat illud argumentum, certum est materiam pœnitentiæ esse peccatum actuale post Baptismum, actus autem pœnitentis ea proportione dicuntur materia, vel *quasi materia*, quatenus requisita ex parte rei elevantur virtute clavium ad habendum in eo aliquem effectum, quem ex se non haberent, et quatenus sunt materia subjecta inquisitioni judicis, ejusque sententiæ, ea proprietate, qua examen testium, confessio rei, punitio requisita legibus, subjiciuntur discussioni et sententiæ judicis in aliis causis.

Responsio.

Materiam non sumi uniformiter.

Unde adversarii desumunt argumentum non ex Concilio, sed ex proportione materiæ baptismalis, quæ æque concludit in Eucharistia, sed falso, materiam esse partem ejus; quis enim dicit panem et vinum significare corpus Christi ex institutione divina? aut in matrimonio inveniri materiam distinctam a personis, quæ est materia circa quam contractus et commutationis, vel a consensu mutuo verbis ex- 14.

presso, quem pro causa efficiente explicat Concilium Florentinum; neque aliam assignat ab eo distinctam materiam ejus Sacramenti, neque ullam, sicut nec Tridentinum; quod argumento est, non requiri in sensu adversariorum materiam ad quodvis Sacramentum. Illud quod adducit præterea Sotus de artificiali, quasi supponeret in recto pro materia, est omnino falsum, quia neque materia talis in recto prædicatur de ente artificiali, quod formaliter supponit pro forma, quæ est effectus artis introductus per incisionem, aut juxtapositionem. Adducit præterea Sotus illud Augustini tractatu 80. in Joannem: *Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum*, quod non est ad propositum, nam spectat ad Baptismum: *Verbo*, inquit, *Baptisma consecratur; detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum*, etc. quam auctoritatem adducit etiam Magister in littera *dist.* 3.

Aliæ rationes Soti solvuntur.

15. Secunda conclusio.

Secunda conclusio: Actus pœnitentis sunt materia in obliquo hujus Sacramenti, et sic requiruntur ad ejus integritatem, sine quibus forma non haberet suum effectum, neque esset actus judicialis. Est Doctoris, et quamvis non utatur illis terminis *in obliquo*; patet tamen ex definitione *absolutio pœnitentis*, etc. Pœnitens est, quia dolet de peccatis, ea confitetur, in seipso punit voluntarie per congruam satisfactionem.

16. ltima nclusio. lateria a quam eniten-tiæ.

Ultima conclusio: Materia remota circa quam hujus Sacramenti est peccatum actuale post Baptismum commissum. Hæc est communis; de ea fusius actum est *supra*.

17. rollarium.

(c) *Ex hoc sequitur corollarium*, etc. Veritas hujus corollarii sequitur ex dictis, et patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 2. *cap.* 5. 6. *et* 8. in quibus explicat naturam hujus Sacramenti per subordinationem, quam hîc assignat Doctor, et juxta naturam judicii et processus judicialis.

18. An verba requirantur ad formam. Sententia negativa aliorum.

(d) *Ex hoc patet ratio, quare non est necesse ita præcisa verba*, etc. Hîc supponit Doctor verba proprie dicta necessaria esse ad hoc Sacramentum ejusque formam. Partem negativam tuentur Medina *C. de pœnitentia tract.* 2. *quæst.* 15. Petrus de Soto *lect.* 11. *de confessione;* et probatur, quia Sacramentum institutum est per modum judicii, sed sententia in judicio potest scripto dari; ergo, etc. Secundo, non magis requirunt Concilia verba proprie dicta ad absolutionem, quam ad confessionem; sed confessio scripta valet, ergo et absolutio. Tertio, regulæ generales Conciliorum non comprehendunt casus particulares, sed modum regularem ministrandi Sacramenti; ergo, etc.

Contraria sententia est communis.

Conclusio tamen Doctoris tenenda est, quæ est communis Theologorum. Aliqui eam probant ex Tridentino et Florentino, quæ hanc formam: *Ego te absolvo*, etc. dicunt esse Sacramenti; ergo supponunt non aliter posse absolvi pœnitentem quam per verba. Sed responderi potest huic argumento ex fundamentis præmissis, nempe formando casum, si unicus Sacerdos offerretur, et mutus; pœnitens alioquin in necessitate constitutus in eo casu posset absolvi per signa, quæ æquivalerent verbis, et id probari ex natura actus judicialis, secundum quam institutum est Sacramentum, et ex congruentia, quia ob necessitatem talem, congruum est Sacramentum sic fuisse institutum.

An mutus in casu necessitatis absolvat?

19. Rejicitur solutio præmissa.

Cæterum hæc solutio non videtur subsistens, quia vel regulariter etiam sine verbis absolveretur valide, vel certe in casu nequit absolvi. Et probatur, quia vel institutio Sacramenti comprehendit casum vel non comprehendit; sed primum nequit dici, quia nec praxis, ne-

Requiri verba, nec sufficere signa.

que usus Ecclesiæ præstat fundamentum ullum talis interpretationis, quoad Sacramenti institutionem, neque consequenter reputaretur valida absolutio sic data. Quod probo sic, quia alias non prolatis formæ verbis sensibiliter valeret absolutio, quia signa exprimunt sufficienter intentionem Ministri, et naturam actus judicialis nemo autem docét, aut judicat talem absolutum esse, alias nunquam forma verbalis haberet efficaciam respectu peccati, quia signa illa æquivalentia per prius ponuntur in *esse*, quam proferatur integre forma ; ergo habent suum effectum antequam compleatur forma, nisi dicas intentionem Ministri esse alligatam formæ, ita ut non aliter velit absolvere pœnitentem. Sed hoc non est necesse, ut ita Minister etiam regulariter concipiat intentionem, quia sufficit simpliciter ut concipiat intentionem absolvendi secundum naturam et institutionem Sacramenti, et qua est Minister Christi et Ecclesiæ. Si autem intentio absolvendi exterius sensibiliter significata quacumque ratione, est efficax ex natura Sacramenti, sequitur propositum, rarissime scilicet eum absolvere per formam verbalem, cujus oppositum docent Concilia præfata.

20. Secunda ratio. Rejicitur instantia allata.

Secundo, instantia allata de Baptismo non facit ad propositum, quia et Ecclesia ita declaravit, et ita congruum fuit non ligare institutionem et necessitatem illius Sacramenti sexui aut professioni, quia quoad subjecta, quæ etiam comprehendit, ut infantes et amentes, et ejusmodi, incapaces salutis per aliud medium, quam per Baptismum, qui regulariter, et non solum in casu ministrari debet prædictis, exigebat ita institutionem ejus extendere ad quoscumque Ministros, non respiciendo sexum, aut fidem aut bonitatem eorum. Sed in proposito non est declaratio Ecclesiæ, aut talis necessitas, quia pœnitentes habent aliud medium salutis ut contritionem perfectam cum voto Sacramenti, et media, quibus eam impetrent a Deo cum remissione peccati ; non ergo est necessitas talis, qualis est infantum quoad Baptismum, et ita etiam institutio hujus Sacramenti, sicut alligata est certo Ministro, ita etiam modus perficiendi Sacramentum est limitatus, ita ut aliter nequeat valide perfici. Quem modum Ecclesia declarat, et praxis et usus.

Ad rationes itaque in oppositum respondetur. Ad primam, concedendo majorem et minorem, et negando consequentiam, quia hoc habet propriam rationem et modum ex institutione diversum ; non ergo licet applicare eidem quodcumque argumentum aut modum actus judicialis, nisi subsit fundamentum ex usu, doctrina et interpretatione Ecclesiæ, quod non suppetit in proposito, nam judicia quæ lege humana et potestate regulantur, possunt habere motiva propria ex bono publico, ut fraus et dolus magis excludatur; unde hæc, aut illa limitatio, ampliatio, forma, solemnitas expediat, quæ lege naturali non præscribuntur, aut etiam lege divina. In hoc autem judicio secreto congruit omnia fuisse præscripta ex divina institutione, ac proinde ad certam formam absolvendi reum ligari Ministrum, per quam certius constat pœnitenti se manere absolutum, et hæc forma est verbalis, ut patet ex dictis. 21. Solvuntur rationes prioris sententiæ. Nequit applicari huic Sacramento quicumque modus judicii.

Ad secundum, negatur major et paritas inter confessionem et absolutionem, quantum ad propositum casum, quia confessio requiritur ad informationem Judicis, et regulariter quidem verbalis, in casu autem æquivalens prout status peccatoris permittit. Hanc interpretationem divinæ institutionis habemus ex Canonibus, et praxi Ecclesiæ, ut suo loco mox videbitur ; non ita vero extendendi 22. Ad secundum. Disparitas inter confessionem, et verba.

Confessio per signa valet.

similem modum ad absolutionem. Secundo, est et alia congruentia, quia confessio se habet ex parte materiæ, quæ non necessario requirit tantam in significando limitationem, sicut et forma Sacramenti. Tertio, casus ille pœnitentis quoad confessionem per signa æquivalentia, est ordinarius, et frequenter currens; unde congruebat divinæ bonitati et fini institutionis hujus Sacramenti talem comprehendere, non ita casum de Sacerdote muto, qui est magis speculativus quam practicus. Unde sumi potest argumentum ad oppositum, quia si pœnitens formare potest verba hîc et nunc, et informare in specie confessarium, tenetur confiteri verbaliter et integre, secluso alio impedimento, quod frequenter accidere potest; sed ex parte Sacerdotis, quantum ad ministerium Sacramenti per formam verbalem, nullum est regulare impedimentum, ergo tenetur.

Casus ordinarius lege comprehenditur.

23. Ad tertium. Ad tertium quamvis regulæ generales non comprehendunt casus particulares quandoque, tamen non patiuntur etiam exceptionem, nisi subsit fundamentum excipiendi, quod in proposito non suppetit, neque ex natura actus judicialis, neque ex interpretatione aut usu Ecclesiæ, neque ex necessitate aliqua institutionis quæ comprehendi debuit. Non enim omnis solemnitas lege humana inducta ad actum judicialem trahi potest ad hoc Sacramentum, sed illa sola, quæ requiritur essentialiter ad actum judicialem in genere, et quod sit potestas et scientia in judice, quod sit reus, et informatio, seu accusatio prævia ad sententiam, quod sit etiam dolor de peccato, quæ pœna præscripta est, et ordinata pro congrua satisfactione a principali judice et legislatore independenter a voluntate commissarii aut delegati inferioris, de qua cognoscere tantum potest, tanquam de cautione lege præmittenda ad reconciliationem dandam, et solvendum reum.

Requisita ad judicium pœnitentiale.

Accedit præterea hoc judicium esse sacramentale, in quo debet salvari communis modus institutionis Sacramenti novæ legis in forma verbali, cui non derogat quod sit in forma judiciali institutum. Neque valet instantia de matrimonio, quod contrahi potest sine verbis per sola signa æquivalentia, et exprimentia consensum mutuum, verbi gratia, inter mutos, quia matrimonium primum institutum est in forma contractus legitimi, ad quem talis modus contrahendi sufficit, cui non derogat quod fuerit elevatus ad naturam Sacramenti. Deinde iniri potuit, et potest inter mutos, ut dixi, qui nequeunt formare verba, cum institutum sit ad propagationem naturæ, et generandos filios legitime; ideoque comprehendit omnes ex natura sua capaces contractus et obligationis mutuæ, quæ fit per ipsos contrahentes, ideoque non expediebat restringi ad verba, non ita pœnitentia.

Excluditur instantia de matrimonio.

Ex quibus patet oppositam sententiam in praxi saltem non esse tolerabilem; sed quid? esset condemnandus, qui ad Sacerdotem mutum recurreret in eo casu, eique confiteretur? Respondetur non esse condemnandum si causa confusionis sui, instructionis et reverentiæ potestatis, quam is habet absolvendi, licet sit ligata ex defectu, id faciat, et ad excitandam in se majorem confusionem de peccatis commissis, ac dolorem, quamvis putem ad effectum absolutionis, et sacramentalis confessionis recursum esse nullum aut certe valde dubium. Cæterum, quia graves Theologi docent contrarium, in eo casu judicarem tentandum esse quod fieri posset; cætera committenda divinæ misericordiæ, quia in causa salutis præstare expedit, quidquid fieri potest; et quamvis regulariter absolutio per signa

24. Recursus ad Sacerdotem mutum licitus.

In necessitate salutis

dubia etiam remedia non sunt contemnenda. non valet, tamen in eo casu præsumendum est de divina misericordia, quæ facienti quod in se est, inclinatur; ita tamen approbandus esset talis recursus, ut etiam peccator conetur quantum potest, habere contritionem perfectam, quia medium certum pro incerta non est deserendum in ultima necessitate salutis. Sæpe etiam Theologi in similibus quoad necessitatem Baptismi, consulunt faciendum quod pro opportunitate et necessitate baptizati fieri potest, cætera committendo divinæ misericordiæ, ut patet in casu de infante moribundo in partu, quando aliqua pers principalis ejus non apparet, baptizandam docent illam, quæ apparet qualiscumque sit; ita in iis quæ sunt salutis, secluso periculo erroris, etiam media incerta applicanda sunt divinam misericordiam sollicitando, non derelinquenda. Sæpissime enim fides obtinet, quod alias facultati subtrahitur, et Deus supra regulas ordinarias subvenit indigentibus. Cæterum confessio ex integro iteranda esset habita copia alterius.

25. Ex confessione facta muto oritur sigillum. Sed quid, an ex illa confessione facta muto oriretur sigillum? Respondetur affirmative, quamvis enim absolutio data forte non esset valida, tamen non ex absolutione oritur sigillum, sed ex ipsa confessione facta, maxime ministro habenti potestatem, et qui cognovit de causa, et ex impedimento tantum nequit formare sententiam; unde non in hoc sensu negavi *supra* confessionem hanc esse sacramentalem, sed quia non informaretur forma debita; confessio namque facta Sacerdoti etiam non habenti potestatem, vel non valenti absolvere, perinde inducit obligationem sigilli.

26. (e) *Sufficit quod exprimatur actus sententiæ absolventis*, etc. Quidam apud S. Thom. *opusc.* 22. *cap.* 1. dicunt sufficere deprecativam formam, neque multum abhorrere D. Bonav. ab ea sententia *in dist.* 18. 1. *p. dist. art.* 2. *quæst.* 1. Alensem 4. *p. quæst.* 21. *membr.* 1 censet Vasquez. S. Thomas autem *quæst.* 84. *art.* 3. *ad* 1. *et* 2. dicit debere esse indicativam, non deprecativam.

Prima conclusio. Modus deprecativus non sufficit ad hoc Sacramentum, probatur, quia si modus deprecativus sufficeret, jam sufficiens forma essent preces, quas præmittit Sacerdos ante absolutionem: *Misereatur tui*, etc. Trident. autem *sess.* 14. *cap.* 3. definit absolutionem consistere in illis Ministri verbis, *Absolvo te*, etc. præfatas autem preces non spectare ad essentiam formæ; ergo, etc. Prima conclusio. Deprecativus modus non sufficit. Objicies, in Sacramento extremæ Unctionis data est potestas remittendi peccata, cujus forma perficitur per modum deprecativum; ergo simile in proposito. Item, Apostoli habebant potestatem sanandi infirmos, et faciendi miracula, qua aliquando deprecative, aliquando per modum imperii utebantur, ut Act. 3. *Surge et ambula.* Respondent ad hoc quidam Thomistæ, in Sacramentis fuisse collatam potestatem Physicam, non ita Apostololis ad sanandum; sed hoc nihil est, quia non solvit argumentum de extrema Unctione, quod est Sacramentum, neque doctrina illa, vera est. Respondetur ergo traditionem Ecclesiæ sufficere ad interpretandam institutionem Christi; talis autem est efficacia et forma signi practici sacramentalis, qualem Christus instituit, quia neque Ecclesia errare potest, neque Sacramentorum substantiam mutare, ut supponit Trident *sess.* 21. *cap.* 2. et definit omnia a Christo instituta *sess.* 7. *can.* 1. de Sacramentis in genere; et simpliciter est de fide, quia juxta Paulum: *Fundamentum aliud nemo ponere potest*, etc. quod sicut de fide, ita de Sacramentis intelligendum est, quibus

Christus merita suæ passionis applicuit.

27. Secunda ratio. Forma debet exprimere potestatem judiciariam.

Secundo probatur ex præmissis : hoc Sacramentum est per modum judicii et tribunalis, quod exerceri debet per potestatem judiciariam concessam Ministris, quæ supponit necessaria ad actum judicialem, ut accusationem et informationem rei, ac cognitionem integram causæ, in qua Sacerdos est arbiter inter Deum et peccatorem ; et ideo definit Concilium absolutionem debere esse actum judicialem, id est, per modum sententiæ datam ; sed hoc repugnat fieri in forma deprecativa, quæ non est manifestatio potestatis judiciariæ deprecantis, sed postulatio et supplicatio ; ergo, etc.

Ad confirmationem facit, quod in Ministro hujus Sacramenti debeat esse jurisdictio ordinaria, vel delegata quoad reum, ut definiunt Florent. et Trident. unde sicut non omnis potestas conficiendi Sacramentum, aut conferendi effectum ejus est judiciaria, ideo non necessario exerceri debet uniformiter, aut una in forma alterius.

28. Secunda conclusio. Non requiri ut sit indicativa.

Secunda conclusio : non est de necessitate hujus formæ, ut sit indicativa, sed sufficit quicumque modus exprimendi actum judicialem, et exercitium potestatis remittendi peccata auctoritative ; ita Doctor in littera, quem sequitur Gabriel *quæst.* 2. *art.* 1. *not.* 1. Rosella, verb. *Absolutio*, Vasquez 3. *part. quæst.* 84. *art.* 3. *dub.* 3. Reprehendunt hanc sententiam, Sotus *dist.* 14. *art.* 3. *quæst.* 1. Cajetan. *in Divum Thomam*, sed nihil proferunt responsione dignum, nam quod Tridentin. et Florent. definiant formam consistere in illis verbis : *Ego te absolvo*, etc. id intelligendum est quantum ad sufficientiam, non autem indivisibiliter tanquam si æquivalens non sufficeret, ut *remittantur tibi peccata*, etc. *absolveris*, *impendo tibi Sacramentum absolutionis*, quas formas ipsi adversarii admittunt æquivalentes ; quare ergo a simili aliæ formæ non essent æquivalentes, quæ sufficiunt ad actum judicialem exprimendum, prout a judice in reum fertur sententia, ut, *jubeo te absolutum*, etc. *do tibi reconciliationem, placet te esse absolutum, vade liber, et in pace, dimittantur tibi peccata.*

29. Probatio conclusionis.

Probatur itaque conclusio ex dictis, quia neque ex doctrina tradita de hoc Sacramento, neque aliunde colligi potest quidquam ad ipsum requiri, nisi quod sufficit ad actum judicialem, et formam judicii in foro secreto ; unde recte Doctor loco citato, asserit doctrinam de Sacramento pœnitentiæ subordinari doctrinæ de judiciis et sententiis ; et Tridentinum argumento petito ex eadem doctrina probat differentiam Baptismi et Pœnitentiæ, necessitatem confessionis, formamque absolutionis esse actum judicialem. Quod vero petatur retractatio peccati, seu dispositio in reo, non variat formam judicii, quia talis requiritur in genere ad remissionem peccati personalis, etiam in Baptismo, et in aliis Sacramentis, quæ per accidens faciunt de attrito contritum, vel qando etiam extra Sacramentum fit remissio per charitatem, aut contritionem perfectam, juxta illud Zachariæ 1. *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Et declarat Trident. *sess.* 6. *cap.* 5. exordium justificationis esse ab ea vocatione, qua peccatores nullis eorum existentibus meritis ad convertendum se vocantur, quod universaliter verum est sine pœnitentia, sive in alio Sacramento, sive extra omne Sacramentum fiat justificatio ; talis ergo vocatio, seu præparatio, non est speciale quid Sacramento pœnitentiæ proprium ; unde idem Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. dicit pœnitentiam ad impetrandam peccatorum veniam fuisse

quovis tempore necessariam; reliqua autem quæ includuntur, spectant ad tribunal pœnitentiæ tanquam omnino propria.

30. Hinc ergo sic argumentor: argumentum a forma judicii sumptum valet in foro pœnitentiæ, vel non? Si primum; ergo modus exercendi formam judicialem verbis expressus, quicumque sufficit. Patet consequentia, quia per illum exercetur sufficienter potestas judiciaria in quantum requiritur ex parte judicis, ex parte Ecclesiæ, ex parte rei; ex parte judicis, quia sufficienter exprimitur sententia, et voluntas definitiva ejus per talem formam; ex parte rei, quia ligatur, vel absolvitur sufficienter; ex parte Ecclesiæ, quia aliud non postulat; unde qui dicunt hanc formam non esse declarativam, vel Sacerdotes Evangelicos non declarare, sed judicare ligatum vel absolutum reum non videntur rationabiliter repugnare prædictæ conclusioni. Si autem dicatur alterum, quod superius assumptum est, nempe non valere argumentum a forma judicii sumptum in hoc foro, condemnat hunc processum doctrinalem Tridentinum, tam de absolutione quam de confessione, Ministro et satisfactione; ipsis ergo incumbit ostendendum ex qua ratione peculiari hujus Sacramenti repugnet proposita conclusio institutioni Christi.

31. (f) *Communiter tamen ista verba sunt apta*: Ego te absolvo: *quæcumque alia præmittantur vel consequantur*, etc.

Forma sufficiens. Sententia Paludani, de verbis essentialibus formæ.

Hic tradit formam, quæ est in usu Ecclesiæ Latinæ, indicans perfici formam essentialiter in illis: *Ego te absolvo*. Paludanus *in* 4. *dist.* 22. *quæst.* 3. docet illa verba *a peccatis* esse de essentia formæ, et probari potest ex Florentino, dum enim assignat formam hujus Sacramenti, dicit; *Ego te absolvo, et cætera*, esse formam; cum ergo addatur *et cætera*, insinuatur sequentia, quoad aliqua saltem, esse de essentia formæ. Idem habet Trident. *sess.* 14. *cap.* 3. Durandus *in* 4. *dist.* 22. dicit debere exprimi in forma ante vel post auctoritas principalis absolventis, per invocationem Trinitatis, sicut in Baptismo; in Baptismo autem id pertinet ad essentiam formæ, ergo et in pœnitentia a paritate. Tertio, quidam apud Vasquez dicunt dicta verba *a peccatis* spectare ad substantiam tantum, non vero ad essentiam formæ. Ratio est, quia per talia determinatur sensus essentialis formæ, qui immutari potest a Ministro per additionem alicujus particulæ repugnantis; ipse autem Vasquez asserit *dub.* 4. quando ejusmodi verba adduntur, esse de essentia formæ; quando autem subtrahuntur, manere formam sufficientem.

Sententia Durandi.

Tertia sententia.

Sententia Vasquez.

32. Sententia Doctoris probatur.

Conclusio Doctoris tenenda: ad veritatem hujus formæ sufficiunt illa verba, *te absolvo*, etc. quam tenet Vasquez, Sylvest. Cajet. verb. *Absolvo* in Summa, Soto *loco citato in præcedenti quæstione dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 3. ratio patet ex præcedentibus. Sufficiunt verba ad hanc formam, quæ faciunt ad actum judicialem, seu ipsum exprimunt; talia sunt præfata; ergo, etc. Dices absolutionem simpliciter his verbis: *Absolvo te*, prolatam esse indifferentem quoad materiam, quia non determinat hoc aut illud vinculum, a quo cum proprietate absolvi possit; ergo ut significet sacramentalem, oportet alia addere. Contra, absolutio, aut verba eam exprimentia, ex natura materiæ subjectæ habent sufficientem determinationem, nam referenda sunt præcise ad actus pœnitentis, quibus se accusat de peccatis, petens eorum remissionem, et in quæ habet Minister potestatem. Dices, quid si quis ab Episcopo, verbi gratia, petat remissionem peccatorum, et simul alterius vinculi, tunc verba illa, *Absolvo te*, etc.

Responsio.

Impugnatio.

Replica.

Solvitur. non magis significant unum quam aliud? Respondetur verba illa ex natura fori, in quo proferuntur, intelligenda esse secundum materiam illi foro subjectam, ut dictum est.

33. Responsio ad argumenta oppositæ sententiæ. Ad rationes in oppositum. Ad primam respondetur, Concilia expressisse formam quoad essentialia, particulam *et cætera* insinuare reliqua verba, quæ ex usu et consuetudine Ecclesiæ majoris expressionis gratia adduntur; verbum enim *absolvo*, sufficienter exprimit personam Judicis, potestatem ejus, materiam circa quam, *te* personam rei; *a peccatis* ergo additur majoris expressionis gratia, sicut et invocatio Trinitatis, quæ non est necessaria, ut communiter tenetur, quia non est requisitum ad actum judicialem, ut quis exprimat causam, a qua participat auctoritatem judex, sive a se, sive ab alio in ipsa sententia lata. Aliud est de Baptismo, in quo profitemur fidem Trinitatis, et hac ratione vocatur a Patribus Sacramentum fidei.

Ad tertiam rationem. Ad tertium similiter, si quid valeret, concluderet nulla verba, quæ transferri possunt ex adjectione in alium sensum, neque illa ipsa præscripta terminare formam, quia addi possunt ex intentione Ministri, verba gratia, *a peccatis futuris*, et ejusmodi.

34. Sententia Vasquez. Ultimo tandem, neque sententia Vasquez cohæret, quia tanquam superfluum, rescindimus ab essentia, omne illud sine quo potest stare, neque refert quod particula *a peccatis*, nihil extraneum addat formæ, quoad significatum, quia extraneum est quoad necessitatem, sicut in consecratione calicis verba quæ sequuntur hanc formam: *Hic est enim calix sanguinis mei*, etc. quamvis determinent eumdem sanguinem, superflua sunt, neque spectant ad formam, ut communis tenet; si ergo formalis expressio peccatorum, seu materiæ pœnitentiæ non requiritur in forma, superflua erit. Simile exemplum adhiberi posset in forma corporis: *Hoc est corpus meum*, etc. *quod pro vobis tradetur*, *quod traxi ex virgine*, *quod in cruce futurum est*, etc. quamvis enim verba non distrahunt formam a proprio sensu, superflua sunt.

Petes, an possit absolutio dari sub conditione? Ratio dubitandi, quia Sacerdos possit dubitare de aliquibus per se necessariis ad Sacramentum, ut de dispositione rei, de proposito emendationis, si habet usum rationis, si solverit debita, etc. ergo potest sub conditione horum, aut alicujus dare absolutionem. Patet consequentia, quia neque hoc est contra specialem finem aut institutionem hujus Sacramenti, et aliquando Baptismus sub conditione datur. Deinde, quæcumque dictorum absolute cognosceret, posset et deberet negare simpliciter absolutionem; ergo sub dubio debet conditionem adhibere, vel potest. 35. Dubium de absolutione sub conditione.

Dico primo, si conditio est de præsenti, aut præterito subsistens, non tollit efficaciam formæ, ita communiter auctores, Cajetan; *in summa*, Rosella, verb. *Absolutio*, Armilla, Henricus *quodl.* 1. *quæst.* 30. *et* 31. Vasquez *art.* 3. *dub.* 5. Si autem non subsistat, tollit efficaciam formæ. Ratio est, quia talis conditio non suspendit actum ad quem voluntas absolvendi, et dispositio ex parte rei necessaria, concurrunt, nisi inquantum ab ea dependet intentio absolventis conditionata; sed posita veritate conditionis talis intentio absoluta est, et efficax, ergo. Conditio de præsenti, et præterito subsistens non irritat. Ratio.

Dico secundo, conditio de futuro suspendit effectum Sacramenti, ita communiter præfati. Rationem ejus varie assignant, sed hæc præcipua videtur, nempe dependentia Sacramenti ab intentione ministri, ut definit Trident. et Florent. quæ intentio debet ipsum constituere, ut causam ministeria- 36.

lem sufficienter applicatam ad actionem sacramentalem, ac debet esse simpliciter absoluta, vel si dependens a conditione, fit absoluta quando perficitur, seu adimpletur conditio; ergo, etc. Sed conditio de futuro non adimpletur de præsenti, neque pro tempore adimpletæ conditionis adest materia et forma Sacramenti, aut ipse minister, aut reus necessario; ergo neque tunc potest dari effectus Sacramenti.

Advertendum est aliud esse absolutionem pendere a conditione futura, donec evenerit, et aliud esse dependere a veritate ejus, quia hæc potest esse pro præsenti, verbi gratia, *judicium, aut Antichristus erit*, nunc est vera; unde si absolutio dependeat a conditione, suspenditur donec conditio evenerit, ut si dicatur: *Absolvo te, quando Antichristus veniet, aut pro illo tempore, quo erit*, est invalida, sicut hæc: *Absolvo te, quando solves, et sub conditione ut solvas in reipsa debitum.* Tamen si dependeat absolutio solum a veritate conditionis, quæ est de præsenti in determinatione certa et infallibili causarum, valet absolutio, ut si dicat: *Absolvo te, si Antichristus erit*, quia in hoc casu non dependet a conditione, ut futura est, sed a veritate ejus quæ est ipsi certa, et pro præsenti; debet tamen ipsi esse vera, ut determinate intendat. Ad rationem dubitandi respondet prima conclusio, neque expedit conditiones de præsenti et præterito adjicere Sacramento huic, sed potius differenda est absolutio in dubio, nisi incommodum aliquod grave subsit.

37. Petes secundo, utrum absolvi possit absens, seu per litteras, seu viva voce? Paludanus *in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 2. tenet partem affirmativam. Anton. 3. *p. tit.* 17. *c.* 12. *et* 21. asserit in Concilio Basiliensi determinatum fuisse a pluribus Doctoribus per absentem absolvi posse. Petrus de Soto *lect.* 11. *de confessione*, ubi docet plurimos sui Ordinis eamdem sententiam tenere. Joan. de Medina *C. de pœnitentia tract.* 2. *quæst.* 15. tuetur probabile, et alii, quando aliter non potest adiri Sacerdos. Quam sententiam damnavit Clemens VIII. *ut falsam, temerariam, scandalosam, et sub pœna excommunicationis prohibuit ne quis eam ut probabilem publice aut privatim amplius doceat.*

Conclusio est negativa, quam deinceps tradiderunt Doctores. Probatur ex illa Decretali, et hac ratione, quia absens nequit cognoscere statum rei sufficienter per litteras, qui variari potest, et peccare, post eas scriptas; ergo nequit absolvi ab ipso. Deinde inter materiam et formam Sacramentorum requiritur ut plurimum præsentia, neque argumentum quod sumi potest a forma judicii, hîc valet, quia licet in aliis absolvatur absens, hîc non ita. Tertio, tandem hoc forum ordinarie est secretum; talis modus ministrandi Sacramentum non est secretus, ergo, etc. Licet enim cum licentia rei liceat quandoque, ut quidam docent, revelare aliquid hujus fori, non tamen hoc licet nisi in casu; et licet absolvi possit confitens publice, tamen non licet, quæ occulta sunt, publice confiteri; de quo *infra dist.* 17. agetur. 38. Conclusio Non posse absolvi absentem.

Petes tertio, quantum ad ritum absolvendi, utrum requiratur manus impositio? Videtur quod sic, quia Patres hoc Sacramentum designant per manus impositionem Sacerdotum, ut Augustinus, et refertur *in* 1. *quæst.* 1. *can. Manus.* Carthag. III. ejusdem meminit *cap.* 32. et refertur *cap. Presbyter.* Nicenum *can.* 9. Cyprianus *epist.* 10. 71. *et* 74. et Apostoli per manus impositionem dabant Spiritum sanctum, *Act.* 8. Witclefus irridet hanc manuum impositionem, ut est apud Waldensem *cap.* 147. De ritu absolvendi.

Conclusio, *hæc cæremonia non est de necessitate hujus Sacramenti*; est communis 39. Manus impositio

on est de necessitate Sacramenti. Usus ejus antiquus, significatio ejus.

omnium, et patet ex praxi, quia nunc abolevit illa compositio pene ubique. Fiebat antiquitus, maxime in confessione in atrio Ecclesiæ. Rationes in oppositum demonstrant ritum antiquum conferendi Sacramenti, qui nunc abolevit, sicut et multi alii similes pro tempore omittuntur. Ecclesia autem habet potestatem variandi ritus ut definit Trident. *sess.* 7. *can.* 13. *de Sacram. in genere*, et *sess.* 21. *cap.* 3. Fundatur hæc cæremonia in alia veteris legis Levit. 16. qua Sacerdos confitens peccata populi mittebat manum super capite hirci emissarii, qui fuit symbolum peccatoris pœnitentis. Significatio autem cæremoniæ in eo consistit, ut significetur potestas ministerialis Sacerdotis ad remittenda peccata; per manum enim designatur operatio.

Congruit etiam, etc. Ex dictis *quæst.* 1. *et* 2. patet requiri displicentiam peccati in pœnitente, quod et definiunt Concilia. Idem etiam patet de intentione requisita ex parte Ministri; hæc ergo conclusio textus est de fide quoad utramque partem.

SCHOLIUM.

De facto institutum esse Pœnitentiæ Sacramentum. Quod probat ex locis Matth. et Joan. citatis in ratione ad oppositum, quæ etiam ad idem citat Trid. sess. 14. cap. 6. Docent etiam PP. Hieron. lib. 1. contra Pelagian. Aug. epist. 180. Chrysost. lib. 3. de Sacerdotio. Ambros. 1. de pœn. cap. 7. vide Bellarm. 1. de pœn. cap. 10. Item solos Sacerdotes posse hoc Sacramentum dispensare, cap. Firmiter, de sum. Trinit. et Trident. supr. de quo Coccius et Bellarm. citati.

Tertio (g) dico, quod hoc factum est. Cujus fundamentum accipitur ex auctoritatibus adductis ad oppositum, et quod a Sacerdote solo possit dispensari, habetur *Extra de summa Trinit. et fide Cathol. cap. firmiter.* Et congruum est, ut idem habeat potestatem super corpus Christi verum et mysticum.

Et ex hoc sequitur corollarium, quod nihil pertinens ad Sacramentum Pœnitentiæ, potest a laico dispensari, sicut nec confectio Eucharistiæ; et ideo confessio, quæ est dispositio prævia ad Sacramentum Pœnitentiæ, ut dicetur postea facta laico, nihil valet virtute operis operati. Et adhuc dubium est, an sit in detrimentum salutis, quia illa revelatio non potest esse confessionalis.

Quia posset nocere, licet discrete facta prodesse posset.

COMMENTARIUS.

(g) *Tertio dico.* etc. Hoc Sacramentum institutum esse probat ex promissione a Christo facta, *Matthæi* 16. et adimpleta, *Joan.* 20. quibus addit ut in re fidei nota, et sine controversia, definitionem Concilii Lateranensis cap. *Firmiter.*

40. Sacramentum institutum a Christo.

Novatiani antiqui hæretici videntur negare hoc Sacramentum ex Hieronymo *epistola ad Marcellam*, et Cypriano *libro* 2. *de pœnitentia c.* 9. Variant hujus temporis hæretici, nam quidam admittunt esse Sacramentum, sed lato modo sumptum, alii non esse distinctum a Baptismo. Videatur Bellarm. *lib. primo de pœnitentia cap.* 9. Fidem autem variis calumniis oppugnant, ut videre est apud eumdem, in prioribus capitibus. Alii negabant potestatem absolvendi peccata in Ecclesia esse, ut Euchitæ, Massiliani, quos secutus est Wicleph. *apud Walden. lib.* 2. *cap.* 144. Lutherus etiam negavit efficaciam absolutionis, nisi crederetur a pœnitente se esse absolutum, sive serio, sive joco Sacerdos formam proferret. Dependet hic error ejus ab alio de justificatione, quam statuit in sola fide,

Hæres Novatianorum. et aliorum.

per quam occultantur peccata, non delentur. Præfatum errorem tribuunt Luthero noster Castro verbo *Absolutio*. Roffensis *art.* 10. 11. et 12. contra eumdem eum sequitur Confessio Augustana, et Apologia Melancthonis, ut refert Ruardus *art.* 3. Alii etiam negabant confessionem, de quibus suo loco.

41. Veritas fidei. Conclusio definitur in Constant. *art. nono*, Trident. et Florent. citatis. Probatur ex definitione sacramenti, quia est signum causans efficaciter gratiam, nam quod sit signum sensibile, et Sacramentum, facile admitterent hæretici, quia efficaciam Sacramentorum dicunt consistere in sola excitatione fidei, ejusque rememoratione, quatenus hæc remittit peccata, vel certe occultet, ut dictum est. Quod itaque remittat peccata, probatur Joan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta sunt*, ergo est in Ecclesia auctoritas remittendi peccata; sed hoc exerceri debet per signum aliquod sensibile, per quod innotescat, si dimissa, si retenta sunt peccata; ergo tale erit Sacramentem. Respondent hæretici ex fundamento posito, hanc potestatem non distinctam esse a potestate annuntiandi Evangelium, quo excitatur fides; sed hoc falsum esse probabitur, quia officium evangelizandi non est officium remittendi peccata, aut retinendi. Alii respondent non aliud esse Sacramentum, quam ipsum Baptisma, nam qui excidit ex navi, non potest, neque debet aliam tabulam quærere, præter ipsam navim. Baptisma est prima navis, quæ semper manet infracta, indelebilis. Sed hoc facile impugnatur ex Paulo ad Hebræos 6. *Impossibile est eos, qui semel illuminati, postea lapsi sunt, renovari ad pœnitentiam*, etc. Quem locum omnes Patres contra Novatianos intelligunt de renovatione per Baptismum, nam communis Ecclesiæ et Patrum sententia est, non posse peccata post Baptismum commissa per ipsum denuo remitti. Præterea, alias sequeretur, si per Baptismum revocatum in memoriam, ut ipsi fingunt, remitterentur peccata post ipsum commissa, quod Christus non dedisset Apostolis potestatem in peccata baptizatorum retinenda, quia non possunt facere, quin ipsis occurrat in memoriam, si volunt baptizari, aut quin per talem excitent in se fidem ejus ac remissionis peccatorum, aut facere quin ipsi fuerint baptizati. Præterea Ecclesia et Patres petunt pœnitentiam ad remissionem post Baptismum, sed talis excitatio nequit vocari pœnitentia, aut dolor de peccato; ergo.

Pœnitentiam remittere peccata.

Responsiones hæreticorum.

Impugnatio.

42. Auctorit. remittendi peccata probatur ex Patribus. Secundo probatur esse in Ministris Ecclesiæ potestatem absolvendi a peccatis ex Patribus, auctore veræ et falsæ pœnitentiæ *cap.* 10. *tom.* 4. August. *tract.* 49. *Joan. c.* 11. *tom.* 8. *in Psal.* 101. *concione* 2. *tract.* 22. *cap.* 5. *lib.* 50. *hom.* 50. *tom.* 10. *de doctrina Christiana lib.* 1. *cap.* 27. *tom.* 3. Cyrillo Alexand. *lib.* 12. *in Joan. cap.* 56. Gregor. *hom.* 26. *in Evangelia*, Chrysostom. *hom.* 85. *in Joan.* Ambrosio *lib.* 18. *de pœnitentia cap.* 2. et *lib.* 2. *cap.* 2. late contra Novatianos, Trid. et Florent. *locis citatis.* Videri potest Bellarm. et citati, Coccius *lib.* 7. *tom.* 2. et alii.

43. Objectio hæreticorum. Objiciunt hæretici, Baptismus delet peccatum et semper manet; ergo non fuit instituendum aliud Sacramentum remissionis peccati. Respondetur neque antecedens concedi ab ipsis Hæreticis, quia in peccatore non manet secundum essentiam suam, quæ consistit in actu transeunte, neque causat gratiam secundum ipsos, ratione cujus maneret, neque habitum aliquem fidei, aut alterius virtutis, neque characterem, quæ omnia ab ipsis negan-

Solvitur. Baptismus non delet peccata post ipsum ommissa. tur. Respondetur ergo delere Baptismum peccata præterita, non futura, sicut neque alia Sacramenta delent quæ nondum incursa sunt; non manet Baptismus quoad gratiam in peccante, licet maneat quoad characterem, qui non delet peccatum subsequens

44. Secunda objectio. Solvitur. Objiciunt tertio, eamdem potestatem remittendi peccata dedit Christus Apostolis, *Joan.* 20. *et Marci, ac Matthæi ult.* sed hic dedit potestatem mediante institutione Baptismi, ergo. Respondetur negando majorem, ut patet ex contextu et communi Patrum et Ecclesiæ definitione.

Tertia objectio. Objicies tertio, quia Baptismus Joannis erat Baptismus pœnitentiœ. Similiter Patres Baptismum Christi vocant aliquando pœnitentiæ; ergo non differunt. Solvitur. Respondetur negando consequentiam, in primis Baptismus dicitur pœnitentiæ, quia ipse præivit ante Dominum parare vias ejus et prædicans pœnitentiam; in aqua autem baptizabat, non in Spiritu sancto, juxta illud: *Joannes quidem baptizavit aqua*, etc. Baptismus Christi aliquando a Patribus dicitur pœnitentia, ratione dispositionis prærequisitæ in adultis, qui mortaliter peccaverunt.

Et ex hoc sequitur corollarium, etc. De hoc *infra dist.* 17. agetur; veritas patet ex dictis.

SCHOLIUM.

Sententia Magistri, Sacerdotem non tollere culpam per absolutionem. Hanc rejicit Doctor, quia sic pœnitentia non esset secunda tabula, contra Patres. Resolvit ergo contritionem perfectam ante realem absolutionem, tollere culpam, si tamen dolor non sit perfectus, seu (ut loquitur Scot.) meritum de congruo remissionis, requiritur realis absolutio, et sic est duplex via salutis pro adultis quoad remissionem peccatorum. Ita Trid. sess. 14. cap. 4. 6. et can. 3. et sess. 13. cap. 7. et PP. quos citat Bellarm. 2. de pœn. cap. 13 et Coccius sup.

Quantum (h) ad tertium articulum videtur esse opinio Magistri dist. 18. c. 6. *In solvendis culpis*, inquit, *et retinendis, ita operatur Sacerdos Evangelicus, et judicat, sicut olim legalis in illis, qui erant contaminati lepra, quæ peccatum significat;* et probatur per illud Hieronymi, quod jam adductum est. 6.

Sed istud videtur nimis derogare Sacramento Pœnitentiæ. Nam secundum hoc, per Sacramentum Pœnitentiæ nunquam deleretur peccatum, sed necesse esset prius deleri per contritionem, ad hoc quod digne susciperetur Sacramentum pœnitentiæ, quia nullus digne ostenditur mundus a peccato, nisi prius sit immunis ab eo. Et sequeretur ulterius inconveniens, quod nunquam Sacramentum Pœnitentiæ posset esse secunda tabula, quia nunquam liberaret naufragum a periculo submersionis.

Dicitur (i) ergo, quod ita Deus requirit dispositionem de congruo ad hoc, ut peccatori conferat gratiam per Sacramentum; et hoc, non, quod alliget potentiam suam Sacramentis, quin tamen sine dispositione illa prævia et congrua, quæ sufficeret, conferat per Sacramentum gratiam; et hæc est majoris misericordiæ, scilicet duplicem viam instituere, per quam justificetur peccator, quam ipsum ad unam viam arctare. Sicut ergo adultus primam gratiam delentem originale potest habere duplici via vel ex bono motu disponente ad illam de congruo, vel ex susceptione Baptismi; ita et in proposito. Opinio Alens. quam tenet Doctor.

Hoc declaratur sic, quia ad primam suceptionem gratiæ requiri 7. Sine fictione, id

est, sine peccato mortali. ex d. 4. q. 5. num. 2.

tur aliquis motus meritorius de congruo ; ad secundam autem non requiritur, nisi voluntaria susceptio Baptismi, et sine fictione, hoc est, cum intentione suscipiendi quod confert Ecclesia, et sine actu vel voluntate peccati mortalis, ita quod in primo requiritur aliquod opus intrinsecum aliquo modo acceptum tanquam meritum de congruo ; in secundo solum requiritur opus exterius, cum amotione interioris impedimenti.

Quærit attritionem ut absolutio teneat, quidquid alii fingant. Peccatum post Baptismum commissum dupliciter remittitur, per Sacramentum et sine eo.

Non solum ergo attritus per aliquod tempus usque ad certum instans, in ultimo instanti recipit gratiam delentem peccatum, tanquam per virtutem meriti de congruo, ut declaratum est in solutione præcedente; sed non habens talem actum, qui sufficiat ad meritum de congruo, sed tantum habens voluntatem suscipiendi Sacramentum Ecclesiæ, et sine obice peccati mortalis actualiter sibi facto, vel in voluntate inhærentis, recipit non ex merito, sed ex pacto divino, effectum istius Sacramenti, ut sic parum attritus, etiam attritione, quæ non habet rationem meriti ad remissionem peccati, volens tamen recipere Sacramentum Pœnitentiæ, sicut dispensatur in Ecclesia, et sine obice in voluntate peccati mortalis in actu in ultimo instanti illius prolationis verborum, in quo scilicet est vis Sacramenti istius, recipiat effectum Sacramenti, scilicet gratiam pœnitentialem ; non quidem ex merito, quia dispositio interior non erat sufficiens per modum meriti, sed ex pacto Dei assistentis Sacramento suo ad effectum illum, ad quem instituit Sacramentum, alioquin non appareret quomodo Sacramentum Pœnitentiæ esset secunda tabula, si nunquam per ipsum, ut Sacramentum est, posset recuperari secunda gratia amissa, sed tantum per attritionem tanquam per præviam dispositionem, et per contritionem tanquam per dispositionem completivam.

8 An pœnitentia sit Sacramentum.

(j) Si quæras, an Pœnitentia sit Sacramentum ? Respondeo, vis fit in vocabulo, si *pœnitentia* accipiatur ut in duabus quæstionibus præcedentibus, scilicet pro actuali pœnæ tenentia, secundum quamcumque illarum significationum, vel etiam pro habituali tenentia quæ est virtus quædam specialis, cujus actus est tenentia actualis. Juxta primam significationem non est pœnitentia Sacramentum, quia non est signum sensibile, sed istis modis posset dici Sacramentum Pœnitentiæ, intelligendo autem constructionem transitivam, non intransitivam, sicut hîc, creatura salis, nisi hîc æquivocetur nomen *pœnitentiæ*.

9. Ad arg. 1. * Id est per contritionem perfectam, quia sæpe pro eodem sumit contritionem, et attritionem. Cum attritione tamen imperfecta, ut dictum est num. 7.

Ad primum argumentum, concedo juxta illas auctoritates Psalmi, Augustini, et Cassiodori, quod frequenter dimittitur peccatum per aliquem motum* attritionis tanquam per meritum de congruo, ante susceptionem Sacramenti pœnitentiæ, sicut in adulto frequenter dimittitur originale ante susceptionem Baptismi. Nec tamen sequitur quod per Sacramentum non dimittatur, quia si illa alia dimissio quandoque non adsit,

ista non deficit; et illa minus requirit, scilicet intentionem suscipiendi Baptismum, sive Sacramentum Pœnitentiæ sine obice contra effectum ejus.

[C]onfessio duplex, [la]udis et [f]raudis.

Ad secundum dico, quod duplex est confessio, laudis et fraudis. Confessione laudis nullus digne confitetur, nisi prius suscitatus, quia secundum Hieronymum *in illa epistola*: Cogitis me, *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Sed confessio fraudis accepta est Deo in ore peccatoris, hoc est, ejus qui adhuc est peccator, eo modo quo expositum est *in prima quæst. istius dist.* peccatum manere post actum, dum tamen non sit peccator in voto, seu actu interiore vel exteriore.

[R]equiri [contr]itionem [im]perfectam [i]n absolutione. [D]inct. 4. [q]. 7.

Concedo ergo quod ante perceptionem dignam Pœnitentiæ, oportet suscitari, vel simpliciter, et tunc per Pœnitentiæ Sacramentum non deletur peccatum, sed gratia quæ infuit, augetur; vel suscitari secundum *quid,* scilicet, ut habeat aliqualem displicentiam de peccatis, et propositum cavendi de cætero, et velit suscipere Sacramentum pœnitentiæ, in quo attritio fit contritio, et tunc suscitatur simpliciter per Sacramentum; et quidem est necessarium, ut dicetur *dist.* 17. sicut etiam dictum est *supra,* quod justificato per Baptimum flaminis, necessarius est Baptismus fluminis.

[1]0. (k) Cum objicitur de Lazaro, qui prius fuit suscitatus, quam solutus a vinculis, respondeo, reus obligatur debito pœnæ æternæ, quo vinculo soluto obligandus est ad pœnam temporalem. Prius autem suscitatur, quam obligatio prima mutetur in secundam; vel, quod verius est, prius suscitatur, quam solvatur a secunda obligatione. Et hoc modo ad Sacerdotes pertinet solvere, non simpliciter, sed pro parte pœnæ, quam possunt relaxare virtute clavium, de qua inferius dicetur; et sic Lazarus vivificatus a Christo, id est, peccator a morte culpæ per gratiam resuscitatus et solutus a carcere sepulchri, id est, peccator solutus a debito pœnæ inferni, relinquitur discipulis solvendus ab institis, id est, a pœnis temporalibus, in quas commutatur pœna æterna, quas pœnas temporales potest Sacerdos relaxare vel intendere, clave non errante.

Disti. 18. et 19.

11. Ad (l) ultimum concedo, quod Sacerdos ita dimittit peccatum in Pœnitentia, sicut in Baptismo, et ita absolvit sicut baptizat, quia utrobique simpliciter verum est quod ministrat Sacramentum; effectum autem Sacramenti ministerialiter causat, quia aliquid causat, ad quod secundum dispositionem, seu pactionem Dei, regulariter sequitur effectus Sacramenti.

Et intendit Hieronym. quod neuter propriis viribus mundat, sed quod mundatio virtute Dei fit, et sic non est quod superbiat Sacerdos.

Ad illud Hieronymi respondeo, affirmativa illa vera est, scilicet, quod sicut Sacerdos legalis ostendebat leprosos mundatos, sic Sacerdos Evangelicus ostendit peccatores justificatos; sed negativa, scilicet, quod non aliter Sacerdos Evangelicus se habeat ad leprosos spiritualiter, quam Sacerdos legalis ad leprosos corporaliter, scilicet præcise ostendendo munditiam hinc inde, falsa est. Et ratio est, quia non dedit Deus in

veteri lege aliquam ceremoniam, vel purificationem, cui ministratæ a ministro idoneo assistat regulariter ad mundandum lepram corporalem; dedit autem in lege nova aliquod Sacramentum, cui ex pacto regulariter assistit ad mundandum spiritualiter, nisi impediat obex contrariæ voluntatis.

COMMENTARIUS.

45. Sententia Magistri. (h) *Quantum ad tertium articulum*, etc. Hîc declarat et impugnat opinionem Magistri *infra dist.* 18. 1. *part. dist. cap.* 6. Quem plures alii in hoc sunt secuti. D. Bonaventura *ibid. art.* 2. *quæst.* 1. Gab. *dist.* 14. *quæst.* 2. *art.* 1. Mars. *in* 4. *quæst.* 12. *art.* 2. Occham *quæst.* 9. *in respons. ad primam quæst.* quæ est *art.* 4. *ad primum Scoti*, Altisiod. 4. *lib. sum. tract.* 6. *cap.* 8. *quæst* 1. *et* 2. Alensis 4. *part. sum. quæst.* 21. *art.* 1. Abulensis *in defensorio* 1. *part. cap* 6. Hi omnes, quamvis concedant efficaciam aliquam clavibus, in quo distinguuntur ab hæreticis, illam negant respectu culpæ et pœnæ æternæ, sed tantum respectu pœnæ temporalis, quam laxare vel retinere possunt Ministri; culpam autem et pœnam ipsi correspondentem, quæ est æterna, ostendunt remissam, sicut Sacerdotes levitici non mundabant ipsi lepram, sed supponebant mundatum, ipsi vero ostendebant mundatum et curatum.

46. Vera sententia de potestate clavium. Oppositum hujus tenet Doctor in littera, et *infra dist.* 18. *quæst.* 1. idem docet D. Thomas *quæst.* 84. *art.* 5. et omnes, qui admittunt cum sola attritione sufficere Sacramentum ad deletionem peccati, et est jam de fide, maxime post Tridentinum et Florent. Hanc probat Doctor, quia alias, si necessaria esset contritio perfecta ante susceptionem Sacramenti, quæ justificat

Claves extendi ad culpam et pœnam æternam.

a peccatis, sequitur quod peccatum nunquam dimitteretur virtute clavium, et quod pœnitentia non esset secunda post naufragium tabula. Prima enim tabula est Baptismus, 1. Petri 3. *Quod et vos similis formæ salvos fecit Baptisma*, etc. de quo videri potest Origenes *hom.* 2. *in* 6. *Gen.* August. *lib.* 12. *contra Faustum cap.* 14. 15. 38. et 39. et *lib.* 19. *cap.* 12. Gregorius *hom.* 12. *in Ezechielem*, Hieronymus 1. *contra Jovinianum Epistola* 57. et *in dialogis contra Luciferianos*. Sic etiam eadem Metaphora, Pœnitentia dicta est a Patribus secunda post naufragium tabula, ad quam deperdita justitia fidelis baptizatus recurrit salvandus, ut Trident. *sess.* 6. *cap.* 14. adstruit. Tribuitur Hieronymo tanquam primo auctori *dist.* 1. *de pœnit. can.* 2. qui desumptus est ex epistola ejus ad Demetriadem. Eadem utitur *in Epistola ad Sabinianum*, et *lib.* 2. *super Isaiam in cap.* 2. Antiquior tamen Tertullianus eadem utitur *in lib. de pœnitentia*. Proprietas metaphoræ facile colligi potest, nam Baptimus est prima tabula, seu ipsa navis, qua primum naufragium evitatur, et ideo comparatur arcæ Noe 1. *Petri* 3. Quidam ergo secundum varias naufragantium et nostrarum passionum proprietates quærunt rationem translationis, seu metaphoræ, comparantes pœnitentiam scaphæ, qua fracta navi quis salvatur; alii tabulæ, quæ ex fracta navi decidit. Sed hoc non multum refert, sufficit contra Novatores, pœnitentiam recte vocari a Patribus secundam tabulam; et metaphoræ rationem posse reduci ad ea quæ Petrus loco citato de Baptismo asserit per comparationem ejus ad arcam, qua salvatus est Noe in diluvio universali.

Baptismus 1. tabula.

Pœnitentia secunda tabula.

Ratio metaphoræ.

Secundo, probatur seu confirmatur ratio Doctoris ex Florentino, asserente effectum hujus Sacramenti esse absolutionem animæ a peccato. Dices intelligi

47. Secunda ratio. Responsio impugnatur.

Differentia Sacramentorum ex fine.

quoad pœnam, vel declarando mundatam animam. Contra, in superioribus explicans in genere efficaciam Sacramentorum, dicit ea differre a Sacramentis veteris legis, quia causant quod significant : *Quorum quinque prima*, inquit, *ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt*, etc. Per spiritualem autem perfectionem intelligit gratiam ; de pœnitentia autem speciatim loquens ait, *quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur*, etc.

Sanitas spiritualis quid denotat.

Ægritudo autem animæ non est alia, nisi peccatum; ergo sanitas, quam affert Sacramentum, est absolutio ab eo peccato per gratiam quam confert. Sicut idem de Baptismo præmisit, per illum spiritualiter hominem renasci; ergo et sanari spiritualiter ex intento Concilii est dare gratiam, qua tollitur peccatum originale aut actuale post Baptismum commissum virtute Sacramenti. Si datur virtute Sacramenti talis gratia; ergo per Ministrum ; ergo mediante absolutione, quæ est forma Sacramenti.

48. rident. acramenta causant ratiam, quam nificant.

Probatur eadem veritas ex Trident, in primis *sess.* 7. *can.* 6. 7. et 8. definitur per Sacramenta novæ legis causare gratiam sanctificantem in suscipientibus. Sed causans gratiam tollit peccatum ; ergo et *can*. 6. specialiter damnantur asserentes Sacramenta esse tantum signa externa gratiæ acceptæ, non eam ipsam conferre. Sed si in Sacramento pœnitentiæ monstraret Minister jam absolutum, et non absolveret, absolutio esset signum tantum externum significans gratiam collatam, et

sponsio.

non eam conferret, quod videtur damnatum. Sed hanc difficultatem evaderet asserens pœnitentiam causare remissionem peccati mediante contritione, quam supponit absolutio. Sed contra : Vis præcipua

Impugnatio.

Sacramenti, ut ex Tridentino *supra* citato constat, est in absolutione ; hæc saltem efficacius significat effectum Sacramenti quam aliud. Præterea, de fide est contritionem imperfectam non sufficere ad sanctificandum hominem, licet sufficienter disponat accedente Sacramento, ut definit Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. et *can.* 5. ergo tunc absolutio non potest demonstrare absolutum a culpa, aut pœna æterna. sed vere absolvit, aut nihil fit. Item *sess.* 6. *cap.* 14. definit peccantes post Baptismum justificationem recuperare posse per pœnitentiæ Sacramentum, ubi particula *per* dicit notam causalitatis et efficaciæ, ubi vocat pœnitentiam *secundam post naufragium tabulam, lapsi reparationem*, et *ibidem* asserens satisfactionem non imponi pro æterna pœna debita peccato, *quæ quidem*, inquit, *vel Sacramento, vel Sacramenti voto, una cum culpa remittitur*, etc.

Attritionis inefficacia.

Pœna æterna per Sacramentum remittitur.

49. Potestas clavium ad remissionem peccati.

Sessione autem 14. cap. 1. *Dominus*, inquit, *Sacramentum pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos, dicens : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, etc. *Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis potestatem remittendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam universorum Patrum consensus semper intellexit*, etc. Quis ergo dicat per peccatum hîc aliud intelligi, quam culpam seu lapsum; alias certe Concilium nimis æquivoce procederet, doctrinando quod est absurdum. Unde *cap.* 2. dicit necessario debere sisti huic tribunali, in quo Minister est Judex, peccantes post Baptismum tanquam reos, ut *per Sacerdotum*, inquit, *sententiam non semel, sed quoties ab admissis ad ipsum pœnitentes confugerint, possint liberari*, etc. a quo? nempe a peccato cujus sunt rei. Unde infra cap. 6.

Quamvis autem absolutio Sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamem non est solum nudum ministerium, vel annuntiandi Evangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus judicialis, quo ab ipso velut a Judice sententia pronuntiatur, atque adeo non debet pœnitens sibi de sua ipsius fide blandiri, ut etiamsi nulla illi adsit contritio, aut Sacerdoti animus serio agendi, et vere absolvendi, putet tamen, etc. *se vere et coram Deo esse absolutum*, etc. Quæ verba clarissima sunt, et demonstrant Concilium nomine peccatorum, a quibus absolvit Sacerdos, non intelligere pœnam temporalem. Quod confirmari potest ex *cap.* 5. ubi ostendit necessitatem confessionis : *Dominus noster Jesus Christus*, etc. *Sacerdotes sui vicarios reliquit tanquam Præsides et Judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur*, etc. *Quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient*, etc. Et *infra* ostendens integritatem confessionis peccatorum mortalium necessariam esse, addit : *Qui vero secus faciunt, et scienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt*, etc. ergo divina bonitas per Sacerdotem remittit peccata quoad maculam. Et confirmatur, quia *cap.* 8. et 9. *can.* 12. 13. 14. 15. pœnam temporalem, quam remittere aut retinere potest Sacerdos, exprimit nomine satisfactionis, et non peccati ; alia vero pœna temporalis, quæ remanet solvenda hîc, vel in purgatorio, non delet Sacramentum, in quo distinguitur a Baptismo, neque Sacerdotes, nisi mediante satisfactione, quæ ideo imponitur,

Absolutio respicit peccatum.

Necessitas confessionis integræ.

50. Sententiæ aliorum impugnantur.

Ex his sequitur non solam pœnam sensus aut damni remitti a Ministro virtute clavium, est contra Hugonem à S. Victore quoad primam partem ; quoad secundam vero contra Joannem de Medina *codice de confessione quæst. de effectu absolutionis.* Probatur quoad primam, quia in terminis contrarium docet Trident. *sess.* 6. *cap.* 14. et facile patet, quia pœna æterna ratione peccati debetur ; ergo remisso peccato non manet. Probatur consequentia, quia alias sequeretur quod esset dignus simul pœna æterna, et gloria æterna, quod est absurdum ; posset enim non remitti pœna a Sacerdote, et ille nihilominus esset a peccato liberatus per gratiam, et consequenter justificatus ; ergo filius regni, et hæres per gratiam sanctificantem. Ex hoc manet secunda opinio impugnata, quia sic Sacerdotes non habent potestatem aperiendi cœlum, nisi deleant pœnam æternam sensus simul cum culpa.

Pœnam æternam semper remitti cum culpa.

51. Abulensis impugnatur.

Neque modus loquendi Abulensis est probabilis, qui dicit pœnam æternam et peccatum non posse remitti etiam a Deo secundum rigorem sermonis, quem merito reprehendit Soto *in* 4. *dist.* 14. Fundatur in hoc, quod absolutio debeat intelligi respectu alicujus vinculi, vel se habentis ut vinculum, et metaphorice transferatur ad spiritualia, ut in proposito ; peccatum ergo, quod jam transit cum actu, cum sit privatio, non proprie dicitur ligamen, aut vinculum, aut ligare conscientiam, sic etiam pœna æterna, quæ nondum est, proprie ligare non potest, tamen reatus pœnæ est, seu obligatio ad pœnam, quod idem est, a qua absolvit tam Deus quam Minister. Hic modus loquendi neque Patribus, neque locutionibus præmissis Conciliorum, quæ in proprietate interpretandæ sunt, quadrat, neque etiam Scripturis, quibus dicimur mundari a Deo per pœnitentiam ; manet ergo reatus, seu macula culpæ in ipsa voluntate, distincta a macula peccati actualis a quo liberatur et absolvitur pœnitens, atque manet etiam ipsum pec-

Vinculum pœnæ.

Manet illud vinculum donec solvatur.

Peccatum dici vinculum. catum præteritum moraliter, licet non physice, ut *in art. primo primæ hujus* declaratum est ; nam, ut recte Psalm. *funes peccatorum circumplexi sunt me*, ideo monet Propheta, *solve vinculum colli tui captiva filia Sion*, Isaiæ 52. alias certe neque etiam in Baptismo dicerentur dimitti peccata, aut deleri, quia eadem proprietate quis diceret non dimitti salvari, mundari, nisi quod est, si ad physicam locutionem referretur loquendi rigor, neque obligationes morales contractus, et ejusmodi, dicerentur manere ; et quod amplius est, non bene moralizat, nam ille ipse reatus pœnæ, qui est inductus per peccatum tanquam effectus consequens, sufficit, ut proprie dicatur manere peccatum secundum *esse* morale, eo modo quo actus charitatis præteritus imperans actum justitiæ dicitur manere in suo effectu, communicans ei speciem meriti, sic manet intentio in executione et electione.

52. [Ob]jectio ex [Pa]tribus. Objiciunt Scholastici citati quædam loca Patrum, ut Greg. *hom.* 26. *super Evangelia*, Hieronymi *super illud Matth.* 16. *Tibi dabo claves regni cœlorum*, et aliorum, qui dicunt peccatorem vel prius vivificari per Deum, sicut Lazarus per Christum resuscitatus fuit, antequam accedat sententia Sacerdotum, vel apud Deum, *reorum vitam quære, non sententiam Sacerdotum*, ut inquit Hieronymus. [Qu]id sit [su]scitare [mo]rtuum. [Au]gust. Respondetur hæc omnia referri ad dispositionem præviam, qua vivificatur per pœnitentiam, excitando ipsum a peccato, in quo mortuus jacebat, ad pœnitentiam ; respectu hujus Sacerdotes Evangelici non ligant aut absolvunt, sed mere declarant, in quo comparari possunt ad Leviticos, unde neque absolvere possunt, nisi quem Deus primum excitavit per gratiam prævenientem ad pœnitentiam, neque ad nutum uti possunt clavibus, ut ligent innocentes, aut nocentes et indispositos absolvant, quod intendebat Hieronymus, nisi forte verba illius melius referri possint ad ligamen fori externi. Interpretari etiam possunt de excitatione per contritionem perfectam, quia sic excitatus non manet ligatus pœna temporali, quam solvere possunt Sacerdotes in Sacramento. Hæc responsio summarie ex Doctore desumitur, quæ ad priorem expositionem confirmari potest ex Augustino *tract.* 49. *in Joan.* ubi agens de Lazaro : *Processit*, inquit, *et adhuc ligatus est, adhuc involutus, tamen jam foras processit; quid significat? Quando confiteris, procedis ; quid est enim procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare ? Sed ut confitearis Deus facit voce magna clamando, id est, magna gratia vocando, ideo cum processisset mortuus adhuc ligatus, confitens, et adhuc reus ut solverentur peccata ejus, Ministris hoc dicit Dominus : Solvite illum, et sinite abire.*

(i) *Dicitur ergo quod ita Deus requirit dispositionem de congruo*, etc. Resolvit hîc 53. Duplex modus remissionis.
et in sequentibus, quomodo remittatur peccatum per Sacramentum, quomodo vero extra Sacramentum per contritionem perfectam, de qua egit *quæst.* 2. *hujus ;* dicit autem sufficere et requiri attritionem imperfectam saltem cum Sacramento, et propositum cavendi de cætero, et realem susceptionem Sacramenti, quæ est doctrina Tridentini *sess.* 14. *cap.* 4. Quia prædicta attritio imperfecta extra Sacramentum non sufficit se sola justificare, in Sacramento vero fit contritio, et actus formatus, ita in corpore supponit, et specialim exponit responsione ad secundum, versu *concedo ergo*, etc. ubi etiam affirmat hanc contritionem imperfectam esse ex gratia vocationis, prout alias explicuimus ex mente ipsius *supra quæst. secunda.* Hinc patet resolutio quætionis subjectæ.

Utrum ad Sacramentum sufficienter disponat attritio æstimata, et pro tali ?

54. Sententia negativa. Negativam partem videtur tenere Sotus *dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 5. *conc.* 2. asserens attritionem, quæ ex objecto est contritio, fieri extrinsece, suscepto Sacramento, contritionem, quatenus nunc extrinsece per gratiam informatur; et hac ratione admittit contritionem acquisitam posse informari; attritionem vero, quæ ex objecto est talis, nunquam fieri contritionem, etiam extrinsece. Intelligit attritionem ex objecto talem, illam, quæ cognita est pro tali, et æstimatur tantum ut attritio. Rationem assignat, quia viribus naturæ elicitur, et motivo differt a contritione; videtur ergo supponere contritionem saltem æstimatam esse necessariam ad Sacramentum. Hæc opinio videtur sequi ad ea quæ S. Thom. *dist.* 17. docet; negat enim attritionem manere aut informari, sed prius concedit attritiones de singulis peccatis viribus naturæ elicitas, quæ pereunt adveniente contritione, quæ est ultima dispositio ad gratiam, et respicit peccata sub generali ratione offensæ elicita a virtute infusa; communicat etiam hæc sententia cum opinione Magistri impugnata, quatenus exigit contritionem ad Sacramentum necessariam.

55. Initium pœnitentiæ ex gratia excitente est. *Conclusio.* Initium pœnitentiæ est ex gratia excitante, non autem viribus naturæ; ita supponit Doctor : *Concedo*, inquit, *ergo, quod ante perceptionem dignam pœnitentiæ oportet suscitari, vel simpliciter*, etc. *vel suscitari secundum quid, scilicet ut habeat aliquam displicentiam de peccatis*, etc. et infra *dist.* 19, *in responsione ad quæstionem, motam in dist.* 18, ubi impugnat Magistrum § *contra primum*, etc. versu *concedo ista*, etc. ubi determinat Sacramentum pœnitentiæ posse digne recipi ab attrito, ea attritione, quæ non sufficeret extra Sacramentum ad justificationem. Patet ex Tridentino sess. 6, cap. 5. *Declarat præterea ipsius justificationis exordium in adultis a Deo per Jesum Christum gratia sumendum esse*, etc. ergo illæ attritiones naturales faciunt ad justificationem. Patet idem capite sequenti, et ex omnibus locis ex quibus impugnatur pœnitentiam non esse ex gratia. Præterea, facerent ad justificationem, vel ut meritum ? hoc non, quia illud est ex gratia ; vel ut excitantia voluntatem, hoc etiam non, quia excitatio voluntatis est a vocatione divina, et in genere daretur initium bonæ voluntatis absque gratia. Vide Araus. *can.* 4.

Probatio conclusionis ex Trident.

Initium bene voluntatis est ex gratia.

56. Secunda conclusio. Trident. *Secunda conclusio.* Attritio æstimata et cognita pro tali est sufficiens dispostitio ad Sacramentum. Hæc patet ex dictis Trid. *sess.* 6, *cap.* 6. et 14. *sess.* 14. *cap.* 4. quia *contritio imperfecta, quæ attritio dicitur*, inquit, *sufficit ad pœnitentiæ Sacramentum, et sufficienter disponit ad veniam peccatorum in Sacramento obtinendam.* Dices, ibi loqui Concilium de contritione æstimata ; contra, loquitur; concilium de ea, quæ concipitur ex pœnis inferni; hæc autem est æstimata attritio secundum Adversarium. Præterea æstimatio non facit ad veritatem dispositionis, quæ solum dependet ab acceptatione divina, circumstantiis honestis, et gratia, maxime quando est erronea, sicut illa, quæ putat attritionem, quæ in re non est contritio, esse contritionem. Dices, facit bonam fidem ; contra, bona fides non juvat nisi ut excusat a peccato, quando lex ignoratur, quæ est in oppositum, hoc est, quando inducit ignorantiam facti, ut dicunt, aut juris ; hic nullum est præceptum de attritione æstimata, vel de sola contritione. Minor patet, quia neque ex natura Sacramenti colligitur, cum ad ipsum sufficiat attritio, ut explicat Trident. neque ex necessitate remissionis peccati, cum hæc

Attritio cognita sufficit. Responsio. Impugnatio.

Bona fide quid efficiat.

Non esse præceptum contritionis, quando suscipitur

Sacramentum. Rationes adversæ rejiciuntur. virtute Sacramenti et simul cum ipso sufficiat, neque in specie datur tale præceptum; ergo fundamentum oppositæ sententiæ est, quod attritio sit viribus naturæ tantum, ac deinde non sufficiat ad Sacramentum, aut ad remissionem peccati non sufficienter disponat. Sed hoc repugnat Tridentino, quoad utrumque assertum, ut patet ex dictis.

57. (j) *Si quæras an pœnitentia sit Sacramentum*, etc. Responsio hujus patet ex commento primo hujus quæstionis, et patet etiam ex littera posse dici transitive Sacramentum, qua nempe ad ipsum spectat.

Ad primum argumentum concedo, etc, Patet responsio ad primum et secundum ex dictis.

Declaratio textus Doctoris et solutio argumenti. (k) *Cum objicitur de Lazaro*, etc. Quando dicit prius suscitari peccatorem a reatu pœnæ æternæ, quam obligetur ad pœnam temporalem, mutat modum loquendi, et agit de pœna temporali, quæ divina lege imponitur peccatori in commutatione pœnæ æternæ in illam, non autem de pœna temporali, quam Sacerdos imponit per modum satisfactionis, pro prædicta pœna temporali ; neque intendit hanc suscitationem seu relaxationem pœnæ non fieri per Ministros, quia contrarium docuit in præmissis, et in responsione ad ultimum docet, sed ut occurrat fundamento oppositæ sententiæ, qua dicit pœnam æternam non remitti a clavibus, et declaret loca Patrum, et suscitari simpliciter virtute Sacramenti per Christum a peccato et carcere, et pœna æterna, sed per ministros suos, nempe Sacerdotes virtute clavium, ut explicat declarando locum Hieronymi in fine. Præterea vero quod superest, nempe solvere ab institis, fieri etiam per Sacerdotes, imponendo opera satisfactionis pro pœna temporali debita, quæ relaxant ipsum, vel in toto, clave non errante, vel in parte.

(l) *Ad ultimum concedo*, etc, Docet Sacerdotem dimittere peccatum in pœnitentia, et in Baptismo ministerialiter. Ad Hieronymum concedit affirmativam illam, nempe Sacerdotem evangelicum monstrare mundatum, sicut Leviticus ; sed negat eum non mundare a lepra spirituali, quod non potuit Leviticus præstare quoad lepram corporalem. Ad ultimum argumentum Magistri.

DISTINCTIO XV.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

Quod pluribus irretitus peccatis non potest vere de uno pœnitere, nisi de omnibus pœniteat.

A. Opinio erronea. Dubium 1. Nahum 1. 9. Et habetur de pœn. dist. 3. sunt plures parag. Auctoritas 8. d. c. Presbyteri. Super Can. Deut. 27. d. Sententialiter apud Gregor. lib. 18. moral. c. 12. et alleg. de pœn. d. 3. c. Ignis. Gloss. Beda sup. Matth. 9. Job 1. 12. 2. Cor. 12. 7. Num. 12. 10.

Et sicut prædictis auctoritatibus illorum error convincitur, qui pœnitentiam sæpius agendam non putant, et per eam a lapsu peccantes frequenter surgere diffitentur, ita eisdem istorum opinio eliditur, qui pluribus irretitum peccatis asserunt de uno vere pœnitere ejusdemque veniam a Domino consequi posse sine alterius pœnitentia. Quod etiam auctoritatibus astruere conantur. Ait enim Propheta: *Non judicabit Deus bis in idipsum,* vel, ut alii transtulerunt: *Non consurget duplex tribulatio.* Si ergo, inquiunt illi, aliquis Sacerdoti fuerit confessus unum de duobus vel pluribus peccatis, et de illo injunctam sibi pœnitentiam a Sacerdote satisfactionem expleverit, cæteris tacitis; non pro illo peccato amplius judicandus est de quo satisfecit ad arbitrium Sacerdotis, quia vicem Christi in Ecclesia gerit. Ideoque, si de eo iterum judicetur, bis in idipsum judicat Deus, et consurget duplex tribulatio. Sed « de his tantum oportet illud intelligi, qui præsentibus suppliciis commutantur in bonum et sic perseverant, super quos non consurget duplex tribulatio. Qui vero inter flagella duriores et deteriores fiunt, ut Pharao, præsentibus æterna connectunt, ut temporale supplicium sit eis æternæ pœnæ initium. Unde Augustinus: *Ignis succensus est,* etc. id est, vindicta hîc incipiet, *et ardebit usque ad extremam damnationem.* Hoc contra illos notandum est, qui dicunt, illud, scilicet: *Non judicabit Deus bis in idipsum,* ad omnia pertinere flagella, quia quidam hîc flagellis emendantur, alii hîc et in æternum puniuntur. »

Quibus de causis contingunt flagella.

Quinque enim modis flagella contingunt, vel ut justis per patientiam merita augeantur, ut Job: vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, ut Paulo; vel ad corrigenda peccata, ut Mariæ lepra; vel ad gloriam Dei, ut de cæco nato; vel ad initium pœnæ, ut Herodi, quatenus hîc videatur quid in inferno sequatur secundum illud: *Duplici contritione contere eos, Domine.* « Illa ergo auctoritas Nahum non cogit nos sentire, omnia, quæ temporaliter puniuntur, non ulterius a Deo punienda.

Dubium 2 3. et 4. Joan. 9. 3. Act. 12. 23. Hier. 17. c Commen. ad eum locum 1. c. Nahum Prophetæ, Quid cogitatis contra Dominum etc. Gen. 7. 11 Gen. 19. 24. Exod. 14 28. Num. 11. 33.

De Ægyptiis et Sodomitis, qui temporaliter dicuntur puniri, ne in æternum perirent

Nam etsi super eumdem locum Hieronymus dicat, Ægyptios et Israelitas a Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur, non est tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic : « Quod genus humanum diluvio, Sodomitas igne, Ægyptios mari, Israelitas in eremo perdidit, scitote ideo temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret, » quia non judicabit Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, postea non punientur ; alioquin mentitur Scriptura, quod nefas est dicere.

Quæ sit intelligentia præmissorum ?

B. Attende lector his verbis et cave, ne de omnibus generaliter intelligas, « sed de his tantum, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum; quam etsi brevem et momentaneam, tamen non respuit Deus. » Quod autem qui per temporale flagellum non corriguntur post æternaliter puniantur, ibidem ostendit, agens de fideli deprehenso in adulterio, qui decollatur; ubi ostendit, levia peccata brevi et temporali supplicio purgari, magna vero diuturnis æternisque suppliciis reservari, ita inquiens : « Quærat hîc aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, et falsum est quod dicitur : *Non judicabit Deus bis in idipsum;* aut non punietur, et optandum est adulteris, ut hîc brevi pœna puniantur, ut frustrentur cruciatus æternos. Ad quod respondemus, Deum, ut omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras; et non præveniri sententiam Judicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem; et magnum peccatum magnis diuturnisque lui cruciatibus. Si quis vero punitus sit, ut ille qui Israelitæ maledixerat, et qui in Sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri, quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit. » Levis enim culpa levi supplicio compensatur. His satis innuit Hieronymus, gravia peccata et hîc puniri gravi supplicio et in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella; levia vero, quæ hîc puniuntur, levi pœna compensationem recipere; quod in bonis fieri non ambigimus, et in malis forte etiam fit ita. Satis jam apparet, quod illi de prophetia induxerunt non facere pro eis qui dicunt, ei qui crimen sibi reservat, de alio veniam præstari per pœnitentiam.

Alias quoque auctoritates inducunt. Ait enim Gregorius : « *Pluit Dominus super unam civitatem et super alteram non pluit,* et eamdem civitatem ex parte compluit et ex parte aridam relinquit. Cum ille qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, una eademque civitas ex parte compluitur et ex parte arida remanet; quia sunt quidam qui, cum quædam vitia resecent,

[Margin notes: ...ieronym. eodem ...omment. 1. cap. ...Nahum, paulo ...erius ad superiora. — Hieronym. in forma ibid. — Dubium 5. — Levit. 24. 14. — Num. 15. 35. — Dubium 6. — Super Ezechiel. lib. 1. hom. 10. et habetur de consecr. dist. 3. c. Pluit. — Super Psal. 118. in princip. serm. 18. et habetur consecr. dist. 3. c.]

Prima consolatio. in aliis graviter perdurant. » Item Ambrosius: «Prima consolatio est, quia non *obliviscitur misereri Deus;* secunda, per punitionem, ubi, etsi fides desit, pœna satisfacit et relevat. » Ratione quoque utuntur, dicentes: Si is qui unum peccatum confitetur, altero tacito, satisfactionem a Sacerdote injunctam expleverit, numquid et, si peccatum tacitum conversus fuerit confessus, pro utroque ei pœnitentia imponetur? Longe hoc videtur a ratione et Ecclesiæ consuetudine, quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis pœnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio, unde et peccatum deletum videtur.

Quomodo accipienda sunt præmissa?

His responderi potest sic. Illud Gregorii: « *Pluit Dominus,* » etc. non ad criminis veniam, sed ad operis peccati desertionem referendum est, ut ideo pars civitatis dicatur *complui,* quia ab actu et delectatione peccati, cui ante serviebat, modo cessat; non quod ejus veniam habeat. Vocaturque *pluvia* illa talis *continentia,* qua ab opere peccati revocatur, quia ex fonte gratiæ Dei id cordi instillatur, ut vel sic paulatim ad pœnitentiam veniat, vel eo minus a Deo puniatur qui diuturniori delectatione et actu peccati majus sibi accumulasset tormentum. Si vero ad *indulgentiam* reatus *pluvia* referatur evangelicæ sententiæ contraire videbitur. Si enim propter immisericordiam, qua quis proximo suo non miseretur, etiam quæ dimissa sunt replicantur ad pœnam; multo magis quæ nondum sunt dimissa propter odium fraternum ad pœnam reservari probantur. Et si ille « qui arbiter suæ voluntatis constitutus est, non potest inchoare novam vitam, ut ait Augustinus, nisi pœniteat eum veteris vitæ; quomodo ad novitatem indulgentiæ perveniet qui odii vetustatem non deposuit? » Illud etiam quod Ambrosius ait: « Etsi fides desit, pœna satisfacit, » etc. non de *fide* intelligitur, qua creditur *in Deum,* sed de *conscientia delicti.* Deest enim fides, cum peccati conscientia non subest. Nam cum *delicta omnia nemo intelligat,* est aliquando in homine peccatum, cujus non habet conscientiam. Unde Apostolus: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Cum igitur quis flagellatur pro peccato, cujus non est conscius, si patienter fert pœnam et humiliter amplectitur cogitans, se forte peccatum habere, quod non intelligit, et pro eo puniri a Deo, pœna illa satisfacit et relevat gravatum.

(Margin: C. De pœnit. d. 3. c. Quærat hîc aliquis, par. illuc etiam Gregor. usque ad finem cap. Dubium 7. Matt. 18. 32. — Lib. de pœnit. medicina, cap. 1. — Palsm. 18. 13. 1. Cor. 4. 4. Rom. 14. 23.)

Refellitur ratio prædicta. Ad hoc autem, quod abjicitur de satisfactione illa: si satisfactio non fuit, iterum imponenda est; si vero iterum imponenda non est, satisfactio fuit; et si satisfactio fuit, veniam impetravit, responderi potest, satisfactionem non fuisse, quia ille *dignos fructus pœnitentiæ non fecit.* « Est enim satisfactio pœnitentiæ, ut ait Augustinus, peccatorum causas excidere nec suggestionibus earum aditum indulgere.» Idem: « Sane qui scelerate vivunt, nec curant talem vitam moresque corrigere et inter

(Margin: August. lib. de Eccles. dogm. c. 54. August. in Ench. c. 75. in princ. Matt. 3. 8. Luc. 11. 41. Dubium 8. August. sup. c. 72. in fine. Ibid. in init. ejusdem.)

ipsa facinora sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra ideo sibi blandiuntur, quia Dominus ait : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* Hoc enim quam late pateat, non intelligunt. Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cum facimus, adjuvamur. Non solum qui dat esurienti cibum, sitienti potum et hujusmodi; sed etiam qui dat veniam petenti eleemosynam dat; et qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, vel orat, ut ei dimittatur peccatum, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. »

De generibus eleemosynæ.

id. c. 73. in princ. Dubium 9. Cfr. III. Sent. d. XXX. Lit. Magistri. Ibid. c. 75. Dubium 10. Id. c. 76.

Multa enim bona præstantur invitis, quando eorum consulitur utilitati et non voluntati. Sed ea major est, qua ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccavit. Minus enim magnum est erga eum esse benevolum, qui tibi nihil mali fecit; illud multo grandius, ut tuum etiam inimicum diligas et ei qui tibi malum vult, et si potest, facit, semper bonum velis faciasque quod possis. Quod ergo Dominus ait : *Date eleemosynam , et omnia munda sunt vobis*; itane intellecturi sumus, ut non credentibus in Christum munda sint omnia,si eleemosynas istas dederint? Qui enim vult ordinate eleemosynam dare, a se debet incipere, et eam primum sibi dare.

Quid sit eleemosyna.

Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est : *Miserere animæ tuæ, placens Deo.* Eccles. 30. 11.
Non ergo se fallant qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum vel pecuniæ impunitatem se emere æstimant, in peccatis permanentes, quæ ita diligunt, ut in eis optent versari. *Qui vero diligit iniquitatem, odit animam suam*, et qui odit animam suam, non est ei misericors, sed crudelis. Diligendo quippe eam secundum sæculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam, per quam fit munda, odiat eam secundum sæculum et diligit eam secundum Deum. » Hac eleemosyna, quam sibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Christus ait : *Mundate quæ intus sunt. Immundis enim nihil est mundum;* sed *polluta sunt eorum mens, et conscientia,* ut ait Apostolus. Immundi vero sunt omnes, quos non mundat fides, qua creditur in Christum, de qua scriptum est : *Mundans fide corda eorum.* « Sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus terræ, respuere Christus videretur: *hæc,* inquit, *oportuit facere,* scilicet judicium et charitatem Dei, *et illa non omittere,* id est, eleemosynas fructuum terrenorum. »

Ibid. c. 77. Dubium 11. Psalm. 10. 6. August. sup. sparsim, cap 76. Matt. 24. Tit. 1. 15. Ibid. c. 75. 76. Act. 15. 9. Matt. 23. 26.

Utrum in mortali peccato permanentes et largas eleemosynas facientes debeant dici satisfacere.

Ex his datur intelligi, quod in peccato mortali permanentes, etsi eleemosynas largas faciant, non tamen per eas satisfaciunt, quia inordinate agunt, dum a se non incipiunt. Nec proprie dicitur *elee-*

mosyna tale opus, dum sibiipsis crudeles existunt, non placentes Deo. Non igitur dicenda est illa peccati satisfactio, quam quis agit pro uno peccato, dum perdurat in altero; quia « nihil prodest jejunare et orare et alia bona agere, nisi mens revocetur a peccato; » et si aliquando conversus tacitum peccatum Sacerdoti fuerit confessus, de utroque imponenda est ei satisfactio, quia de primo condigne non satisfecit.

De pœnit. dist. 3. Nihil prodest. Pius Papa.

Opinio quorumdam.

D. Quibusdam tamen videtur fuisse satisfactio, sed infructuosa, dum in peccato altero persistit; percipietur tamen fructus ejus incipietque proficere, cum peccati alterius pœnituerit. Tunc enim utrumque dimittitur peccatum, et satisfactio præcedens vivificatur, quæ fuerat mortua; sicut Baptismus illi qui ficte accedit, tunc primitus valet, cum fictio a mente recedit per pœnitentiam. Et in hujus opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Augustinus: « Pium est credere, et nostra fides expostulat, ut, cum gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiam remuneret bona; et cum destruxerit quod suum non invenit, diligit bonum, quod in peccante plantavit. » Item, Hieronymus : « Si quando videris, inter multa peccata quemquam facere aliqua justa opera, non est tam injustus Deus, ut propter multa mala obliviscatur paucorum bonorum, sed faciet ea metere et in horrea congregare, quæ bona in terra seminavit. « Sed hæc dicta intelligimus de illo qui in charitate quodam tempore bona facit et bonus est, alio vero tempore malus est, et multa peccata facit. Non ergo intelligendum est, eum inter multa peccata justa opera fecisse, quasi simul eodemque tempore peccata fecerit, et justa opera, sed diversis temporibus utraque fecisse. Nisi enim bonus foret, quando bona fecit, non seminasse in terra diceretur bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona, in charitate scilicet facta, quæ sequentia mala mortificaverant, pœnitentia de illis malis habita, vivificantur et remunerantur. Unde Apostolus : *Jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis;* opera mortua nominans, priora bona significat, quæ per sequens peccatum erant mortua, quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando irrita fiunt, ita per pœnitentiam reviviscunt, et ad meritum æternitatis prodesse incipiunt. Similiter et illud bonum amat Deus, quod plantavit in peccante, in illo scilicet, qui *post* illud bonum peccavit, non simul peccans et bonum operans extitit, quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem.

Lib. de vera, et falsa pœnit. c. 14. in fin. Commen. ad illud Aggæi 1. Seminastis multum, etc. et de pœn. dist. 3. Si quando.

Improbatur.

In epist. ad Hebr. c. 6.

Utrum bona opera, quæ fiunt ab aliquibus malis, valeant ad meritum vitæ, cum fuerint ad bonum conversi.

Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est et in peccato mortali

Alia interpretatio Magistri. De operibus

bonis. De pœnitentia dist. 3. persistit, vel ad tempus, vel usque in finem; quæ dicuntur remunerari a Deo, et non dari oblivioni, non quia proficiant ad vitam æternam obtinendam, sed ad tolerabilius extremi judicii supplicium sentiendum; sicut de fide et cæteris, quæ sine charitate habentur, Augustinus ait: « Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus et vinculum *pacis,* quo Ecclesia connectitur, in aliquo schismate (Dubium 12. et 13. Quid ergo, par. Potest etiam Lib. de patientia unico, cap. 26. Et de pœn. dist. 3. Potest etiam, vel si quis autem. 1. Cor. 13. Aug. ibid. c. 23.) constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, famem, persecutionem, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennæ; nullo modo ista culpanda sunt, imo et hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus, melius ei fuissse, ut Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo; sed æstimandum est, fortasse tolerabilius ei esse futurum judicium, quam si, Christum negando, nihil horum pateretur, ut illud quod ait Apostolus : *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest,* nihil prodesse intelligatur ad regnum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius subeundum. » Item : « Hæc propter charitatem dicta sunt, sine qua in nobis non potest esse vera pœnitentia, quoniam in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia. »

Perstringit dictorum summam, ut alia addat.

B. (De aliis) Ex his ostenditur bona, quæ sine charitate fiunt, prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa etiam, quæ in charitate quis facit, si postea prolapsus fuerit nec exsurrexerit, non esse in memoria Dei, Ezechiel dicit: *Si averterit se justus a justitia et fecerit iniquitatem, numquid vivet? Omnes justitiæ ejus quas fecerat, non recordabuntur; in peccato suo morietur, et non erunt in memoria justitiæ, quas fecit.* (operibus. Ezech. 33.) In cujus loci expositione Gregorius ait; « Hoc nobis maxime considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona revocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. (Hom. 11. super Ezech. lib. 1. Et de pœnit. dist. 3. Illa sententia. Dubium 14.) « Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam, alioquin præmissæ auctoritati Augustini obviaret. Et bona igitur sine charitate facta, et bona in charitate facta, quæ comitatur mortalis culpa, quam non delet sequens pœnitentia, ad sensum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Auctoritates alias inducit contra eos qui dicunt de uno peccato pœnitentiam agi, altero tacito.

Satis arbitror illis esse respon- F.
sum, qui asserunt, de uno crimine pœnitentiam agi et veniam præstari, alio in delectatione retento, vel per confessionem non exposito, qui non modo præmissis auctoritatibus confutantur, sed et subditis. Ait enim Augustinus: « Sunt plures, quos pœnitet pec-

Lib. de vera, et falsæ pœn. cap. 9. Marc. 7. 22. Lucæ 8. 30. Marc. 5. 9.

casse, sed non omnino reservantes, sibi quædam in quibus delectentur, non animadvertentes, Dominum simul *mutum et surdum* a dæmonio liberasse, per hoc docens, nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reservari, habenti *septem dæmonia,* manente uno proficere potuit sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. *Legionem vero dæmonum* ab alio ejiciens, nullum reliquit de omnibus qui liberatum possideret, ostendens, quod si peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere.

Joan. 7. 23. Dubium 15.

Nunquam aliquem sanavit Dominus, quem non omnino liberavit. Totum enim hominem sanavit in Sabbato, quia et corpus ab omni infirmitate et animam ab omni contagione liberavit; indicans, pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine. Scio enim Dominum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui crimen reservat, de alio recipiet veniam? Sine amore Dei consequeretur veniam, sine quo nemo unquam invenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est ab illo qui justus et justitia est, dimidiam sperare veniam; jam enim sine vera pœnitentia inveniret gratiam. Pœnitentia enim vera ad Baptismi puritatem conatur ducere. Recte enim pœnitens, quidquid sordis post purificationem contraxit, oportet ut abluat, saltem lacrymis mentis; sed satis durus est, cujus mentis dolorem oculi non declarant Sed sciat, se culpabiliter durum, qui deflet damna temporis vel mortem amici, et dolorem peccati non ostendit in lacrymis. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat. » Idem : « Pœnitentes, si vere estis pœnitentes et non estis irridentes, mutate vitam, reconciliamini Deo! Pœnitentiam agis, genua figis et rides ; subsannas Dei patientiam. Si pœnitentiam agis pœnitet te ; si non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ male fecisti ? Si fecisse pœnitet, noli facere ; si adhuc facis, certe non es pœnitens. » Item Innocentius II : « Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi et in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum, spretis pluribus, de uno solo pœnitentia agitur; vel cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. »

Dubium 16, Dubium 17.

Ibid. c. 10. August. lib. 50. hom. 10. hom. 41. et pœn. d. 3. Pœnitentes. De pœnit. dist. 5. cap. Fratres nostros.

Repetit de vera pœnitentia, ut addat quædam.

G.

Ex præmissis perspicua fit notitia veræ pœnitentiæ et satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet, quod illa sola facit, quæ scelus corrigit ; illa vero scelus corrigit, quæ odium commissi criminis et committendi cum desiderio satisfaciendi affert. Judas enim pœnituisse legitur sine assecutione veniæ, quia tali pœnitentia non correxit crimen. Unde Hieronymus : « Nihil Judæ profuit egisse pœnitentiam, per quam scelus corrigere non potuit. Si quando frater peccat in fratrem, ut emendare valeat quod

Matt. 27.5 Circa illud Matth. 27 Quid ad nos, et de pœn. dist. 3.

Nihil Judæ. Psal. 108. August. in epist. 2. ad Macedonium, quæ est 54. post medium. Et 14. q. 1. cap. Si res. Quinque quæstiones resolvuntur de satisfactione late sumpta.

peccavit, potest ei dimitti; sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia, hoc est quod de eo infelicissimo dicitur : *Et oratio ejus fiat in peccatum*, ut non solum emendare nequiverit proditionis nefas, sed proprii homicidii scelus addiderit. » Cave qualiter intelligas illud : « Ut emendare valeat quod peccavit, » etc. Non enim *emendatio* hîc intelligenda est rei demptæ recompensatio, sed delicti exprobratio et abominatio cum satisfactionis desiderio. Demit enim injuste quis alicui quod restituere non valet, ut oculum vel vitam et hujusmodi; et tamen si pœnituerit peccati cum amore condignæ satisfactionis, veniam habet. Nec ideo quisquam putet, qui rem alienam injuste abstulerit, quam reddere potest, de illo peccato pœnitere ac veniam consequi, nisi restituat ablatum. « Quamdiu enim res, propter quam peccatum est, non redditur, si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur. »

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum cuilibet peccato actuali mortali correspondeat satisfactio propria ?

Alens. 4. *part. quæst.* 84. *per totum*. D. Bonav. *hîc art.* 1. *quæst.* 1. *et* 3. D. Thom. *quæst.* 1. *et in suppl. quæst.* 5. *art.* 2. Richard. *art.* 1. *quæst.* 2. *et* 5. Vega *lib.* 14. *in Trid. cap.* 36. Castr. *de hær. verb.* Pœnitentia. *hæres.* 1. Bellarm. *lib.* 4. *de pæn.* Suar. *tom.* 4. *disp.* 28. *per totum. Vide* Coccium 2. *tom. lib.* 7. *art.* 4. *et* Scot. *in Theorem.* § *non potest probari nullum.*

1. [...]um. 1.

Circa istam (a) distinctionem quæro, utrum cuilibet peccato actuali mortali correspondeat satisfactio propria ? Videtur quod non, quia tunc posset satisfieri de uno, non satisfaciendo de alio; ista enim propria uni posset solvi sine propria alteri ; sed consequens est falsum, quia satisfaciens de uno, reconciliaretur ad amicitiam pristinam, et non satisfaciens de alio, remaneret inimicus, simul ergo esset amicus et inimicus ; quod est impossibile.

Item, tunc posset satisfactio fieri de uno, remanente alio peccato, quia illud, quod est proprium isti posset solvi, licet remaneret voluntas alterius peccati. Argum. 2.

Item, si cuilibet propria, ergo uni debetur oratio tantum, alteri jejunium, alteri elemosyna ; consequens est falsum, quia tunc non posset pro quocumque peccato indifferenter imponi quodlibet istorum, et tunc in aliquo casu nulla posset imponi satisfactio peccato, quia possibile est pauperem peccare illo peccato, cui correspondeat eleemosyna, et non posset facere eam; consimiliter tunc nunquam imponerentur omnia tali simul pro uno peccato. Argum. 3.

2. Argum. 4.

Item, secundum Magistrum *dist.* 20. et sumitur ab Augustino. quandoque tanta est contritio, quod totam pœnam delet; ergo contritio potest esse communis satisfactio sufficiens pro quocumque. Requiritur etiam pro quocumque, quia sine illa non deletur aliquod peccatum.

Ratio opposit.

Contra, satisfactio pro culpa est solutio pœnæ, quia satisfactio est redditio ejus, quod est reddendum secundum justitiam,

sed secundum justitiam pœna ordinat culpam; sed determinatæ culpæ correspondet propria pœna, sicut deordinationis ordinativa; ergo, etc.

Deut. 25. Item, Apocal. 18. dicitur de illa Babylone: *Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date ei tormentum et luctum*; et, *Juxta mensuram delicti erit, et plagarum modus.*

COMMENTARIUS.

1. Ordo et divisio. In hac distinctione agit Magister de satisfactione, ut comprehendit etiam internam. Eam quatuor quæstionibus absolvit Doctor, nam est satisfactio quæ fieri debet in ordine ad Deum; alia quæ in ordine ad proximum. In prima quæstione agit de satisfactione in ordine ad Deum, in sequentibus de satisfactione in ordine ad proximum, quantum ad bona externæ vitæ et famæ,

Satisfactio duplex.

Partitio quæstionis in quatuor articulos. (a) *Circa istam distinctionem quæro*, etc. Hnc quæstionem partitur in quatuor articulos principales, quorum primus est de satisfactione, ut consideratur in proportione æqualitatis ad peccatum, et sic sumitur late peccatum, ut continet injuriam. Secundus est de satisfactione stricte sumpta, prout est operatio exterior laboriosa. In tertio articulo de ejus divisione, et quomodo correspondet peccatis. In quarto tandem resolvit satisfactionem in peccato factam pro alio, quod remissum est, valere.

SCHOLIUM.

Prænotando quinque examinanda de satisfactione late et generaliter sumpta, definit eam, et partes definitionis exactissime explicat.

3. Respondeo, (b) satisfactio uno modo accipitur generaliter, alio modo stricte et proprie. De prima sunt quinque videnda. Primo, quæ ratio nominis. Secundo, an sit homini possibilis satisfactio isto modo pro culpa. Tertio, in quibus consistit. Et ex hoc quarto ad quæstionem, an cuilibet peccato propria correspondeat pœna. Quinto, juxta difficultatem tactam in tribus primis argumentis, an una possit ab alia separari.

De primo sciendum, quod satisfactionis generaliter sumptæ hæc est ratio: *Satisfactio est redditio voluntaria æquivalentis alias indebiti.* Primum, scilicet *redditio*, patet, quia non est absoluta datio; nam hoc, quod est *satis*, dicit, commensurationem ad aliquid præcedens correspondentem. Quod dicitur *voluntaria*, patet, quia si esset involuntaria, non esset satisfactio, sed satispassio; et hoc modo ille, a quo exigitur in inferno pœna debita culpæ commissæ. satis patitur, et non satisfacit. Quod etiam sit *æquivalentis*, patet, quia hoc importat illa particula *satis*; hoc etiam requirit justitia reddens satisfactionem pro illo cui correspondet. Quartum, scilicet *alias indebiti*, patet, quia si esset alias debitum, non satisfaceret pro isto, nam non esset correspondens isti secundum justitiam, sed alii.

Satisfactionis definitio.

Particulæ definitionis explicantur.

Et ista ratio satisfactionis communis est ad contractus et obligationes quascumque; hoc enim modo recipiens beneficium potest beneficianti bene facere, et hoc modo dilectus diligenti recompensando dilectionem æqualem; et ita

ulpa facit peccatem lebitorem ejus contra quem ›eccatur.

tam in actibus liberalibus voluntatis quam in actibus quodammodo necessariis, scilicet contractibus, ubi est quædam obligatio, quasi necessitans ad reddendum, potest inveniri ista ratio consimiliter, cum culpa faciat delinquentem debitorem ei, in quem peccat, potest ibi ista ratio satisfactionis inveniri ut, scilicet reddat sibi æquivalens, et alias indebitum, quantum sibi abstulit per peccatum.

COMMENTARIUS.

2. ticul. 1. 'artitio rticuli.

(b) *Respondeo satisfactio*, etc Supposita partitione satisfactionis in eam quæ late, et aliam, quæ stricte sumitur. Circa satisfactionem primo sumptam quærit primo *quid nominis*. Secundo, an sit possibilis. Tertio, in quo consistit. Quarto an cuilibet peccato, sua propria correspondeat. Quinto denique, an una satisfactio ab alia separari possit. Deinde definit satisfactionem juxta illud, quod primo loco proponit de satisfactione. Quantum ad *quid nominis : Satisfactio late sumpta est redditio voluntaria æquivalens alias indebiti*, etc, Dicitur *redditio*, id est, reciproca datio, quia non est mere liberalis et absoluta, non supponens debitum, sed est datio quædam onerosa ex parte satisfacientis, supponens jus alterius acquisitum ex aliquo prævio, quod datum est, vel ablatum, et cui satisfactio correspondet secundum medium justitiæ latæ sumptæ, quo ponatur æqualitas inter dantem et reddentem secundum mensuram operis, quod importatur per particulam *satis*, quæ talem commensurationem et æqualitatem rei exigit; dicit ergo satisfactio præter respectum, quem dicit ad personam creditoris late sumpti, etiam respectum ad rem ipsam ex qua redundat debitum satisfaciendi ; et hoc secundum illam commensurationem, quæ ex natura operis vel legis attenditur, id est, secundum proportionem Geometricam, vel certe Arithmeticam. Geometricam quidem, si est æqualitas rei ad rem ; Arithmeticam vero, servando proportionem lege præscriptam, ut licet satisfactio data sit inferioris ordinis ; ea tamen tanta et talis exhibeatur, quanta et qualis exhiberi lege præscribitur, et conventione, sive talis explicita interveniat, sive implicite per ipsam legem importetur, quæ medium statuit inter personas.

›finitio isfactionis ate nptæ. plicatur. — dditio dicat. — ›lex ›ctus latus tisfa-ne.

Proportio Geometrica, et Arithmetica.

Dicitur prætererea *voluntaria*, quia si sit involuntaria, non erit satisfactio, sed satispassio, qualis est pœna damnatorum. Quod ita intelligendum est, quia aliud est acceptio æquivalentis pro debito, aliud vero redditio, quia illa potest fieri invito, et licet servetur medium justitiæ, quantum ad commensurationem debitam rei, et retributionem juris creditori, non tamen servatur a debitore, qui invitus est, et consequenter injustus quoad affectum, quantum est ex parte sui, et patitur, non agit ; patitur quidem, quia non concurrit ad ordinem justitiæ servandum, sed compellitur per potestatem superiorem, cui invitus, et repugnanter subjicitur, quantum ad effectum justitiæ servandæ; et licet id sufficiat ad tollendam inæqualitatem inter partes, deficiente tamen concursu debitoris dicitur patiens, et opus extortum passio ejus, non actio. Dicitur autem *satispassio*, quia per illam ejus passionem ponitur æqualitas rei, licet non per ipsum ; e contra satisfactio fit per concursum voluntarium debitoris ad servandum medium justitiæ, reddendo debitum spontanee tantum, quantum potest et debet. 3. Voluntaria et quare.

Dicitur *æquivalentis* juxta commensurationem jam dictam, quam importat particula *satis* ; nam si deficiat talis com- 4. Dicitur æquivalentis.

mensuratio, non tollitur inæqualitas, neque extinguitur jus creditoris in toto, nisi ipse edat per condonationem liberalem debiti non vero per justam mensuram rei.

5. Dicitur alias indebiti. Dicitur *alias indebiti*, quia si alias esset debitum alio titulo, non satisfaceret utrique debito. Non intelligitur hic *indebitum*, ut excludit omne jus diversum juxta varios titulos in genere, alias non posset esse satisfactio etiam late sumpta respective ad peccatum, tribuendo Deo aliquid alias indebitum, quod est contra Doctorem et scopum hujus definitionis, sub qua comprehenditur etiam satisfactio pro peccato, ad quam declarandam definit, et explicat rationem genericam satisfactionis; intelligitur ergo *alias indebitum* aliter spectare ad justitiam rigorose sumptam, qua dividitur in distributivam et commutativam, de qua Philosophus 5. *Ethic.* Hæc enim requirit,ut satisfactio non sit ex *alias debitis* quocumque titulo,neque fiat ex bonis creditoris, sed ex bonis propriis, in quibus non communicat. Quam conditionem exigit Anselmus *lib.* 2. *Cur Deus Homo*, *cap.* 19. et Gulielmus Parisiensis *cap.* 7. Richardus *in* 3. *dist.* 20. Capreolus *in hac dist. quæst.* 1. *art*. 2. *Ad primum*; et videtur supponere Apostolus per illud : *Quid habes, quod non accepisti?* Ex qua potissimum ratione in nostra schola negatur justitia rigorose sumpta in Deo, vel ad Deum *infra dist.* 46. aut intervenire potuisse in satisfactione, aut meritis Christi et justorum, sed illam solam, quæ fundatur in fidelitate et promissione Dei sub exhibitione operis boni; hic ergo intelligitur particula illa *alias indebitum* non absolute, sed illo speciali titulo, per quem fundatur jus aut debitum satisfaciendi; et sic verum est obligationem satisfaciendi Deo pro peccato esse ex alias indebitis, scilicet hoc titulo fundato secundum justitiam vindicativam peccati, quæ non inducit debitum satisfaciendi, nisi ex suppositione peccati, neque inducere posset, quia per peccatum solum ponitur inæqualitas, quam vindicativa ordinat. Et licet alias hæc satisfactio fiat ex bonis et gratia Dei, quæ alias non fieret, tamen ex speciali ejus acceptatione et lege, habet vim satisfactionis, et alias indebitæ, hoc speciali titulo, quod sufficit ad servandum medium justitiæ secundum satisfactionem late sumptam, quæ magis fundatur in ordine ad Deum ex ipsius liberalitate et acceptatione, quam in redditione alicujus, quod alias non deberetur Deo vocanti et adjuvanti.

[Marginal notes: Quid intelligitur per alias indebitum. — Requisitum ad satisfactionem rigorosam. — Non est justitia stricte sumpta ad Deum. — Intelligitur alias indebitum ex titulo speciali justitiæ vindicativæ. — Satisfactio nostra fundatur in liberalitate Dei, et acceptatione.]

6. Ad satisfactionem ergo late sumptam sufficit ut servetur medium justitiæ aliquo modo, et secundum proportionem sit ad alteram ex debito peculiari, quod debitum non subsisteret, nisi ex peccato quod ponit inæqualitatem, et sufficit ut opus satisfactorium sit aliquo modo ipsius satisfacientis per potestatem liberi arbitrii, quamvis alioquin sit sub dominio Dei, atque ex bonis ejus. Hinc concludit Doctor, quod hæc ratio satisfactionis late sumptæ possit inveniri, non solum in contractibus et obligationibus, sed in actibus liberalibus voluntatis, ut redamando amantem, quantum ipse amat, beneficio recepto, ac tandem etiam invenitur respective ad Deum pro peccato. *Consimiliter*, inquit, *cum culpa faciat delinquentem debitorem ei, in quem peccat, potest ibi recta ratio satisfactionis inveniri, ut scilicet reddat sibi æquivalens, et alias indebitum, quantum sibi abstulit per peccatum*, etc. Unde colligitur non recte quosdam nostræ Scholæ Doctores explicare præmissam definitionem de sola satisfactione rigorosa, nam licet ad eam magis per se spectare possit, sumendo ultimam particulam, ut excludit omne

jus creditoris diversum, et in communicatione aut dominio bonorum debitoris, aut alio titulo fundatum, servata tamen proportione quadam, satisfactionem in genere potest accommodate comprehendere, explicando illam particulam, ut jam explicuimus. Unde Doctor infra § *Quantum ad istum articulum*, etc. per *alias indebitum* respective ad Deum creditorem intelligit opus supererogationis, quod non est ex debito præcepti.

SCHOLIUM.

Sententia Anselmi, non posse hominem satisfacere pro peccato, sine dependentia ad passionem Christi. Hanc intellectam de potentia absoluta, (ut videtur sensisse Anselmus, quia Incarnationem putat simpliciter necessariam ad redemptionem) clare et solide refutat Doctor.

4. nselm. l. ur Deus mo c. 20. n possit homo o culpa isfacere. Nihil bemus, od non debitum Deo, aliquo nodo.

De secundo (c) dicitur, quod non est possibile homini satisfacere de peccato Deo, quem offendit. Primo, quia per peccatum aufertur honor Deo debitus; nihil autem æquivalens honori ejus potest a nobis sibi reddi. Secundo, quia peccatum mortale est infinitum malum; tantum enim malum est, quantus ille in quem peccatur; nihil autem a nobis potest sibi reddi, nisi bonum finitum; ergo non æquivalens; ergo, etc.

Item ex alio medio, scilicet *alias indebito,* arguitur sic: quia quidquid possumus Deo impendere obsequii et honoris, totum debitum est ratione creationis, gubernationis et redemptionis; ergo nihil possumus sibi impendere, quod sit indebitum sibi, etiam ab innocente, et per consequens alias debitum quam pro peccato.

Quid ergo? Dicitur quod in virtute passionis Christi potest peccator satisfacere, quia illa passio intantum acceptatur a Deo trino, ut virtute ejus acceptetur satisfactio illa, quæ secundum se accepta non posset esse satisfactio.

Sed, (d) si illa opinio intelligat de potentia absoluta divina, quod non possit actum aliquem acceptare pœnitentis, tanquam satisfactionem istam pro peccato, nisi inquantum conjungitur merito passionis Christi, improbatur primo, quia possibile fuit Filium Dei non fuisse incarnatum, nec per consequens passum; et cum hoc possibile fuisset, Deum produxisse prædestinatum ad Beatitudinem, et juste, non tamen excludendo misericordiam, ergo possibile fuisset tunc pœnitentem sibi satisfecisse, quia non potest juste peccatorem sine satisfactione beatificare. August.

Confirmatur istud per Augustinum 13. Trin. cap. 10. *Fuit quidem et alius modus nostræ redemptionis possibilis, scilicet quam per incarnationem et passionem; sed nullus nostræ miseriæ sanandæ convenientior*; ergo lapsus videtur posse sanari alia via, quam per incarnationem et passionem Christi. 5.

Passio Christi meritorie delet culpas.

Item, passio Christi non delet culpam nostram, nisi ut causa meritoria, et per consequens ut causa secunda, quæ non est de essentia rei, imo reducitur ad genus causæ efficientis; sed quidquid potest Deus per causam secundam efficientem, potest immediate; ergo sine illa posset juste et ordinate remittere culpam.

6\. Si dicatur (e) ad ista duo, quod Deus posset sine Christo mediatore delevisse culpam viatoris, et ita produxisse eum ad Beatitudinem juxta primum argumentum, et immediate justificasse juxta secundum argumentum, tamen non per viam satisfactionis, quia non fuisset aliquid æquivalens redditum tunc; nunc autem est totum æquivalens per passionem Christi, cum ista tamen tali quali satisfactione istius. Contra, satisfactio est redditio æquivalentis pro æquivalente, sed quantum malum fuit peccatum avertens a Deo, tantum bonum est conversio ad Deum ex charitate; quantum etiam bonum natum fuit inesse actui meo, tantum bonum et non plus abstulit peccatum meum, et tantum bonum potest inesse actui meo; sic ergo per illum omnino æquivalens redditur.

Satisfactionem hominis posse esse æqualem peccato, secluso Christi, de potentia Dei absoluta.

Si dicas, actus meus non fit æquivalens in bono illo malo in displicentia, nisi actus iste eliciatur ex gratia; sed prima gratia non daretur peccatori, nisi ex passione Christi. Contra hoc, quia de potentia absoluta bene posset dari prima gratia sine merito passionis Christi. Quod probatur, quia summa gratia data creaturæ, data est animæ Christi, et sine omni merito; nullo enim modo passio ejus nec exhibita, nec prævisa erat meritum respectu gratiæ sibi conferendæ, imo prius prævidebatur gratiam habiturus quam ejus passio acceptanda.

Christus non meruit suam gratiam.

Item, passio Christi fuit bonum finitum, etiam accepta secundum totam rationem meriti in ea, quia non erat bonum increatum, nec per consequens acceptatur a Deo infinite ex parte objecti, quia non fuit Deus beatus volendo illam passionem, sicut amando suam essentiam; si ergo infinitas in peccato prohiberet satisfactionem possibilem, etiam prohiberet eam posita passione Christi.

Passio Christi non est simpliciter infinita.

COMMENTARIUS.

7\. (c) *De secundo dicitur*, etc. Secundum, hoc est, an satisfactio sit possibilis pro culpa mortali ipsi homini? Proponit sententiam Anselmi *lib. primo et secundo: Cur Deus homo*, qui videtur sensisse non potuisse inveniri aliud medium redimendi hominem lapsum, præter Incarnationem. Videatur *lib.* 1. *cap.* 16. 17. et 20. *lib.* autem 1. *cap.* 12. et *lib.* 2. *cap.* 4. indecens fuisse aliud quodcumque medium ad hunc finem. Ex hoc autem deducitur nullam posse esse satisfactionem hominis pro suo peccato, quod ad præsentem disputationem spectat. Quod confirmat Doctor primo, quia per peccatum aufertur honor Deo debitus, cui nihil æquivalens a nobis reddi potest. Secundo, quia peccatum mortale est infinitum malum, et nihil reddi a nobis potest pro peccato nisi finitum. Tertio, quia satisfactio, seu opus quodcumque nostrum non est ex alias indebitis, quia Deo debetur titulo creationis, gubernationis et redemptionis; ergo ne quidem ab innocente potest sibi reddi aliquid indebitum. Hinc concluditur, quod in virtute passionis Christi acceptatur nostra satisfactio alias de se insufficiens.

An satisfactio sit possibilis peccatori pro sua culpa mortali. Sententia Anselmi.

Probatur negativa.

8\. (d) *Sed si illa opinio intelligat*, etc. Hanc sententiam optime impugnat Doctor. Primo, quia de potentia absoluta potuit Deus aliter, quam per Christum reconciliare hominem per viam justitiæ, coope-

Impugnat prioris sententia.

Potuisse redimi

hominem sine Incarnatione Christi. rante tamen misericordia. Quod confirmat ex Augustino : *Fuit quidem et alius modus redemptionis nostræ possibilis*, etc. Quæ verba denotant liberari potuisse hominem per viam justitiæ et redemptionis, quia si Adam peccando per viam justitiæ condemnavit posteros, ita ut voluntas nostra, ut fuit in Adamo, sufficiebat, ut titulo justitiæ omnes in mortem condemnaremur, quanto magis ipsa voluntas creaturæ in se subsistens est capax, ut secundum potentiam absolutam Dei reddatur efficax ad satisfactionem eo modo quo possit esse ad Deum.

Causa meritoria non est essentialiter necessaria. Secundo probat, quia Christus tantum ut causa meritoria delevit culpam ; ergo Deus posset etiam sine illa tollere culpam, quia causa meritoria neque est essentialis, et sine qua nequit poni effectus, cum sit tantum causa moralis ; Deus enim sive liberaliter, sive ex pacto alicujus obsequii posset infundere gratiam, et remittere peccatum, quæ tantum ex ordinatione Dei posita est in passione et meritis Christi, non ex necessitate inevitabilitatis. Hinc plures Theologi docent hanc satisfactionem fieri potuisse per puram creaturam quantum ad æqualitatem, si constitueretur caput generis humani cum gratia proportionata, imo et Adam, si perseverasset transfudisset justitiam originalem in posteros, sicut transfudit peccatum ; sed hoc remitto in materiam de Incarnatione. Videantur Theologi *in* 3. *dist.* 20. et *tertia p. quæst.* 1.

6. sponsio. (e) *Si dicatur ad ista duo*, etc. Adducit responsionem contra argumenta præmissa, nempe potuisse Deum justificasse hominem sine Christo mediatore, non tamen per viam satisfactionis. Contra urget, quod per actum perfectæ charitatis posset reddi tantum bonum, quantum malum fuit peccatum ; ergo æquivalens satisfactio. Dices actum non fieri dignam satisfactionem, nisi eliciatur a gratia, quæ non daretur peccatori, nisi dependenter a passione Christi. Contra, quia posset dari prima gratia independenter a Christo, et ejus passione de potentia absoluta, sicut eadem data fuit ipsi Christo liberaliter, et non ex meritis propriis, aut alterius, ut communiter Theologi docent 3. *part. quæst.* 1. *art.* 11. cum Augustino *de dono perseverantiæ cap.* 1. *et ult. de corrept. et Gratia, cap.* 11. *lib.* 2. *de Peccatorum meritis et remissione cap.* 17. *et lib.* 13. *de Trinitate cap.* 17. *serm.* 9. *in Evangelium Matth. serm.* 8. *de verbis Apostoli in Enchiridio cap.* 38. *et* 40. contrarium imponit D. Thomas Photino. Enumeretur etiam inter errores Origenis *lib.* 2. *Periarchon.* Cassianus eumdem errorem imponit Pelagio *lib.* 2. *et* 6. *de Incarnatione*, asserens eum docuisse primo Christum fuisse purum hominem, et meruisse liberi arbitrii Deificationem, quod fuit mox causa erroris Nestorio ; ad quod forte lusisse videtur Prosper *in Epitaphio utriusque hæresis.*

pugnatur. Posse dari gratiam de potentia absoluta sine ordine ad meritum Christi. August. Gratia data Christo sine meritis. Error contrarius. Pelagii.

Ultimo tandem arguit Doctor, occurrendo solutioni seu fundamento sententiæ oppositæ (qua ex infinitate offensæ negat possibilitatem satisfactionis in homine, etiam de potentia absoluta), passio Christi infinita non fuit, sed finita; ergo sic non satisfaceret ad æqualitatem, quod nemo admittit.

SCHOLIUM.

De potentia absoluta hominem posse satisfacere pro peccato, independenter a Passione Christi per opera supererogationis, non tamen de potentia ordinata, et reddit utriusque rationem solidam

Quantum (f) ad istum ergo articulum, potest dici quod Deus de potentia absoluta posset dedisse peccatori post attritionem, tan- 7.

quam post dispositionem congruam, et meritum de congruo, gratiam, per quam motus ejus fieret contritio, et sic per satisfactionem delevisse peccatum, quia per actum illum reddentem Deo æquivalens illi bono quod abstulit peccatum.

Opera supererogationis non sunt Deo debita in rigore, seu de justitia.

Posset etiam ille actus esse alias indebitus, quia licet Deus posset velle nos obligare sibi, ut quidquid sumus, et possumus teneamur Deo, tamen ex maxima misericordia sua considerans nostram fragilitatem et dificultatem ad bonum, noluit nos regulariter obligare nisi ad Decalogum; et ita potuisset tunc ordinasse obligare hominem ad Decalogum, scilicet Christo non incarnato. Posset ergo tunc homo aliqua opera supererogationis exercere, quæ alias sibi essent indebita, et tunc salvaretur tota ratio satisfactionis.

De (g) potentia tamen ordinata Deus non disposuit alicui peccatori dare primam gratiam nisi in virtute meriti illius, qui erat sine peccato, scilicet Christi, quia sicut tactum est supra, non disposuit sibi reconciliare inimicum, nisi per obsequium magis gratum, quam offensa ejus erat sibi displicens; et tale obsequium ejus est passio Christi, vel meritum ejus; et sicut non disposuit dare gratiam peccatori sine passione, sine qua gratia nulla potest esse satisfactio omnino, quia nec æquivalens modo, nec simpliciter, nec in divina acceptione, (h) ideo multo magis de potentia ordinata non est possibile satisfieri Deo de peccato, nisi in virtute passionis Christi.

Nulla datur nobis gratia sine passione Christi concurrente.

COMMENTARIUS.

10. Conclusio affirmativa.

(f) *Quantum ad istum ergo articulum*. etc. In hoc articulo proponit duas conclusiones, quarum prima est: *De potentia Dei absoluta potuisse Deum dedisse post attritionem seu contritionem perfectam peccatori gratiam, per quam motus ejus fieret contritio, et sic per satisfactionem delevisse peccatum*, etc. quia ille actus esset æquivalens, et in re, et in acceptatione divina, et esset *alias indebitus* lato modo, id est, supererogationis, et non præcepti; quod sufficit ad satisfactionem late sumptam.

Sententia contraria et ejus fundamentum.

Hæc conclusio Doctoris patet ex principiis positis in § præcedenti; impugnatur tamen acriter a multis Doctoribus, potissimum a modernis. Tota controversia versatur circa excessum peccati mortalis in ratione malitiæ, qua offensam Dei includit, supra omnem satisfactionem exhibitam a pura creatura, etiam justa, quia dignitas personæ requiritur in satisfactione talis, ut persona satisfaciens sit æqualis personæ offensæ; cum Deus ergo sit infinitus et offensa attendatur penes dignitatem personæ offensæ, creatura vero finita, nequit satisfactio esse æqualis. Accedit et aliud fundamentum propter indignitatem et statum peccatoris, quo redditur inhabilis ad satisfaciendum Deo, cum sit distans per peccatum, et inimicus. Prima ratio, quam impugnat potissimum Doctor in præmissis, tribuitur Alensi *in* 3. *part. quæst.* 11. *memb.* 6. *art.* 2. *ad primum*, et D. Bonaventuræ *in* 3. *dist.* 20. *quæst.* 3. et 4. Sed hi non concedunt infinitatem simpliciter in peccato, sed objectivam tantum, licet asserant eam excedere satisfactionem quamcumque provenientem a creatura pura. Eodemque modo D. Thomas 3. *part. quæst.* 1. *art.* 2. *ad* 2. et Cajet. Suarez. *sect.* 7. Paludanus *in* 3. *d.* 20.

Requirit æqualitatem personæ satisfactionem et offensum.

Sententia Alensis, et D. Bonav. Sententia aliorum de gravitate offensæ, et improportione satisfactionis ut esse posset a pura creatura. Sententia Medinæ

quæst. 2. Sotus *in* 4. *dist.* 19. Hi tamen omnes asserunt gravitatem illam secundum *quid* infinitam excedere omnem satisfactionem possibilem a pura creatura. Medina autem 3. *part. quæst.* 1. *art.* 2. docet peccatum esse infinitæ malitiæ simpliciter, quem sequuntur aliqui moderni apud Suarez *loco citato*.

Doctor autem *dist.* 20. *in* 3. asserit per actum charitatis perfectæ poni æqualitatem peccato, quem sequitur Vasquez 3. *part. dist.* 2. *cap.* 3. rejiciens illam infinitatem, sive secundum *quid*, sive simpliciter a peccato.

11\. onsequentia loctrinæ.

Infinitatem simpliciter rejiciunt communiter auctores præfati, et disciputi Sancti Thomæ, sed non videntur consequenter loqui, quia si offensa crescit ex dignitate personæ offensæ,ita ut ex infinita dignitate Dei offensi per peccatum colligant ipsum esse simpliciter incompensabile per satisfactionem puræ creaturæ, et requiri, ut persona satisfaciens peccato sit infinita, ut servetur perfecta æqualitas crescente valore satisfactionis in infinitum, sicut crescit offensa in peccato; sequitur utrinque tam peccatum quam satisfactionem esse infinitam simpliciter. Probatur sequela, quia quæcumque causa per se requisita ad effectum propter excessum ejus agit, ut excedit totum genus causæ inferioris, cui improportionatus est ille effectus propter excessum ejus, et defectum virtutis in causa inferiori. Exemplum sit, calor ut sex, ad producendum calorem intensum ut sex requiritur, in quem nequit calor ut tria, aut ut quatuor, ac proinde agit ut calor excedens, nempe ut sex, non autem ut quinque, vel ut æquivalens calori ut quinque (quia sic agens non attingeret excessum in effectu tantum, quantum debet), non autem propter speciem, quia multi effectus sunt, qui ex specie sua non possunt produci a causa creata, quia in ejus virtute non includuntur, ut patet in anima rationali, Angelo, et similibus; quæ produci solum possunt a causa prima, ex ratione peculiari suæ speciei, quia nempe sunt incorruptibiles et independentes a materia, a qua dependet tam actio quam effectus causæ creatæ, et ideo est corruptibilis.

atet illa equela, u consequentia inandi.

cessus causa uiritur ob essum effectu.

Loquor ergo de excessu formali, et secundum intensionem, ut patet in exemplo allato, et etiam in proposito de satisfactione, quia potest creatura satisfacere, juxta illos, secundum æqualitatem ; et si per impossibile non esset Deus, et homo peccaret mortaliter, non haberet illam gravitatem infinitam peccatum ejus, licet peccatum esset ejusdem speciei, et grave in malitia. Ad propositum secundum adversarios, propter excessum offensæ et satisfactionis exiguntur personæ infinitæ, ergo ut sub hac ratione, causantes excessum proportionatum, qui excedit virtutem totius causæ creatæ, et qui sit consequenter infinitus, quia excessus in causa est propter excessum in effectu ; et secundum ipsos persona creata potest simpliciter satisfacere Deo, licet non quoad æqualitatem propter excessum offensæ, cui ut reddatur æqualis satisfactio, exigitur ut a persona infinita procedat, et ipsa fiat infinita ; quidquid ergo sit de sequela opinandi, ne hæc quæstio semper recurrat de infinitate peccati, ut probemus servari æqualitatem in proposita satisfactione puræ creaturæ, sit 12.

12\. Cur in causa requiritur ad excessum in effectu.

Prima conclusio. Peccatum mortale in gravitate non excedit satisfactionem finitam, quæ exhiberi potest a pura creatura. Est Doctoris *in* 3. *dist*. 20. et in hæc littera tam in conclusione, quam etiam in secundo argumento. Probatur primo ratione Doctoris, quia in peccato mortali non est major malitia quam sit bonitas, qua privat; sed hæc finita est secundum 13.

13\. Conclusio.

Peccatum posse æquari satisfactioni puræ creaturæ.

adversarios, et ut in actibus puræ creaturæ inveniri potest; ergo et satisfactio condigna peccato.

Responsio Suarez.

Respondet Suarez distinguendo majorem quoad malitiam, quæ opponitur bonitati morali virtutis oppositæ peccato, concedit majorem, quoad malitiam offensæ negat. Hæc offensa, inquit, est injuria facta Deo, et nocumentum, quod nullam habet proportionem cum ulla bonitate, quæ inesset, aut inesse posset actui puræ creaturæ; unde, inquit vel non se habet ut privatio, sed ut aliquod positivum per modum nocumenti, quod infert quantum est de se, voluntas peccatoris Deo, sicut meritum pœnæ est aliquid positivum. Vel declarando illam rationem injuriæ per modum privationis, dicendum eam privare justitia, non quæ possit inesse actui honesto elicito a pura creatura, sed longe altiori, nempe illa rectitudine, quæ divinæ majestati secundum se debitur, etiamsi a pura creaturæ exhiberi pro dignitate non posset; neque est inconveniens dari privationem bonitatis, quæ inesse non potest, nam hæ privationes non habent rationem privationis, sed magna ex parte negationis; imputantur autem subjecto propter debitum fugiendi actum habentem tales negationes adjunctas.

14. Impugnatur.

Hæc doctrina Suaris repugnat principiis receptis; estque obscura et libera. In primis dari privationem formæ, quam repugnat inesse sive secundum rationem genericam, ut est visus in talpa, qua animal est, aut specificam, ut cæcitas in Petro est contra privationis definitionem; et hactenus inter Philosophos ignotum.

Privatio quid sit.

Si ergo illa altior rectitudo repugnat simpliciter creaturæ tam in actu primo quam secundo, nequit ejus negatio esse privatio; nec evasio illa quidpiam salvat de debito in homine fugiendi actus, cui annexa est illa negatio, quia quod est negatio respectu subjecti proximi, et non privatio, etiam respectu subjecti remoti, habet eumdem effectum et denominationem, ut patet in omnibus formis, quæ eumdem effectum et denominationem habent respectu utriusque subjecti, ut albedo respectu superficiei et parietis; et quamvis sit in aqua debitum inclinationis naturalis repugnans frigori, negatio tamen Angeli in frigore non erit in aqua privatio; est debitum in homine fugiendi prodigalitatem, quæ repugnat avaritiæ, non inde tamen negatio avaritiæ in ipso fundata mediante actu prodigalitatis erit privatio moralis aut physica; ergo quamvis sit debitum fugiendi actus peccati, non ideo quæcumque negatio fundata in actu transibit in privationem nisi actus tollat formam oppositam. Antecedens illud patet ratione, quia sicut forma non mutat modum essendi ad subjectum proximum, sic etiam neque ad remotum; consequenter si est privatio, aut negatio respectu proximi, erit respectu remoti. Deinde quidquid sit de peccato commissionis, quod versatur in actu, non sufficienter explicat illam injuriam in peccato omissionis, sive sit pura sine omni actu, sive cum actu, quia actus non habet aliam malitiam, quam solius omissionis actus debiti, hic actus debitus et omissus non haberet illam rectitudinem altioris, cujus omissio proinde non est negatio, neque privatio talis. Quod item statuat illud in positivo vacillatio est; et peto quid positivum illud sit, et quomodo explicari potest? oportet enim ut dicatur per oppositionem ad bonum, sed quantum crescit unum, tantum et aliud oppositorum, quia eorum eadem est ratio, atque disciplina; ergo quantum erit malum, tantum erit ipsi bonum oppositum, Patet consequentia, quia si malum dicitur per oppositionem ad bonum, peto in gradu excedenti an malum sit malum? si ma-

Forma eamdem habet denominationem in subjecto proximo et remoto.

Instantia ex peccatis extremis.

Forma non mutat modum essendi.

Malitia omissionis

lum; ergo habet bonum sibi peculiariter oppositum in eodem gradu, alias sequeretur non esse malum; omissa ergo hac doctrina Suarez

15. Secunda probatio majoris. Oppositio peccati, qua privat homo, et qua est offensa.

Probatur major principalis, et specialim impugnando illam radicem infinitatis: offensa quæ est in peccato mortali, vel est oppositio peccati ad charitatem, quatenus dirimit amicitiam cum Deo, privatque vita spirituali, vel consistit in aliqua injuria facta Deo; quidquid horum dicatur, erit finitum per oppositionem ad aliquam virtutem, ergo, etc. Major patet, quia hæc ratio offensæ debet consistere in macula peccaminosa, alias non aggravaret peccatum intra genus peccati, sic peccatum ergo est oppositum legi ex definitione Augustini, quod *sit dictum*, *,actum*, etc. et consequenter alicui rectitudini virtutis, quam determinat lex; quæ rectitudo debet inesse actui, quia alias obligaret ad impossibile, quod est contra Trid. *sess.* 6. *can.* 18. Minor probatur, nulla virtus perfectius attingit Deum quam charitas, cujus rectitudo tamen est finita, et consequenter privatio ejus, vel quidquid ei opponitur; et idem dicendum de reliquis virtutibus, ut in confesso est adversariis, ergo, etc. Confirmatur, repugnat aliquid inesse voluntati, nisi mediante ratione recta per oppositionem, aut conformitatem ad ipsam, ita ut tanta sit in ea bonitas, quanta conformitas, tanta malitia, quanta difformitas, utraque tamen finita; ergo, etc. Major patet ex definitione boni moralis ad idem, nempe per ordinem ad rationem seu regulam, in quo consistunt, quomodocumque explicentur, Minor patet, quia regula operandi dictat (sive sit lex, sive prudentia, sive fides) operandum secundum vires et modum convenientem voluntati, quæ neque in objectum, neque in finem, neque in reli-

[C]haritas [p]erfectior [e]t cæteris in [op]erando circa Deum.

[Bo]nitas et [m]alitia [in]est actui per [re]ctam [rat]ionem.

buas circumstantias tendere potest, nisi per actum finitum, et finito modo; ergo nullam rectitudinem determinat inesse actui, quæ non sit finita · ergo nulla obliquitas sive dicatur privatio, sive aliud, de quo ad præsens non refert, potest inesse voluntati per oppositionem ad regulam, quam finita. Probatur consequentia: hæc oppositio est præcise ad regulam, qua regula determinat rectitudinem oppositam, sed determinat eam debere esse finitam quoad substantiam et modum; et repugnat rectitudinem aliter cadere sub obligatione aut determinatione regulæ, ergo mensura utriusque tam bonitatis quam malitiæ est finita, quæ est ipsa regula.

Modus quo influit regula in actum humanum.

Dices peccatum esse contra Deum infinitum in ratione offensæ; contra, hæc evasio est mere verbalis. Non est contra Deum in actu primo consideratum, quia cum Deus sit necesse esse, non datur privatio aut negatio sui *esse*, neque aliquid contrarium suo *esse*, quia omne aliud a Deo inquantum ens, est creatum, et participatio divini *esse*, ac proinde repugnat ut inferat, aut fundet privationem, aut negationem divini *esse*, sicut neque effectus fundat *non esse* causæ, a qua essentialiter dependet, sed magis includit, supponit, et exigit causam esse; neque est privatio divini *esse*, aut negatio ex affectu peccatoris, alias quilibet peccans vellet Deum non esse, quod est falsum, quia sic supponeret errorem et hæresim, si, quantum est ex se, intenderet efficaciter Deum non esse; si inefficaciter omne peccatum esset contra charitatem si explicite id vellet.

Responsio. Impugnatur.

Peccato repugnat includere privationem divini esse.

Neque ex affectu peccatoris est privatio divini esse.

16. Dices, virtualiter et implicite id velle, contra, ex natura rei non est connexum hoc cum suo actu, imo magis contrarium, quia operans virtualiter et implicite vult omnia sine quibus repugnat actum esse, et consequenter Deum esse, sine quo nequit operari; qui vult enim finem,

Responsio impugnatur. Voluntas finis efficax est virtualiter mediorum.

vult omnia necessaria ad finem, ergo implicite saltem Deum vult esse, sicut seipsum vult, et operationem cum omnibus per se requisitis et connexis, ut est causa prima; ergo repugnat eum velle Deum non esse virtualiter et implicite, alias eadem voluntate vellet contradictoria. Deinde, si vult tantum implicite virtualiter; ergo non imputatur ei ad peccatum; ergo neque aggravat ejus peccatum in *esse* peccati. Probatur prima consequentia, quia omne peccatum est voluntarium explicite præsupposita cognitione explicita prohibitionis et peccati, a quo excusat ignorantia, et inconsiderantia invincibilis. Deinde peccare potest Paganus cum inconsideratione Dei, quem ignorat, quin etiam Christianus, quia sufficit ad peccatum cognoscere regulam proximam, nempe esse contra legem justam et politicam, in quo tamen peccato esset offensa Dei, quæ in omni mortali reperitur; ergo circumstantia offensæ non esset in eo casu explicite volita aut cognita, et consequenter non haberet rationem aliquam malitiæ formalis in eo actu, quæ imputari possit ad peccatum.

Ad peccatum mortale sufficit cognitio regulæ proximæ.

17. Responsio. Dices, peccatorem statuere rationem ultimi finis in creatura, peccando mortaliter; contra, non statuit positive, alias committeret hæresim, et peccaret semper in specie contra charitatem. Si negative tantum, hoc nihil aliud est, quam peccatorem non tendere in ultimum finem per opera virtutum, et prout voluntas Dei ipsum ordinavit; ex hoc tamen non sequitur eum velle Deum non esse, etiam implicite, ut per se patet, sed tantum non velle se pervenire ad ultimum finem, aut eum assequi sibi, nam si quis non velit applicare media necessaria ad finem, non quispiam interpretatur eum velle talem finem in *esse* rei non esse, non velle illum assequi sibi; alias nolens sumere Ordines, aut ingredi Religionem, semper peccaret, quia vellet hos status non esse, quod falsum est, et alienum a prudentia æstimare. Ex quibus colligitur peccatum non esse contra Deum in actu primo.

Aliud est velle finem non esse, et non velle finem existentem prosequi.

18. Peccatum esse contra Deum finito modo, et contra ejus voluntatem. Probatur etiam non esse contra Deum in actu secundo, nisi finito modo, per argumentum jam factum de oppositione ad regulam, eatenus est contra Deum in actu secundo, qua est contra voluntatem ejus; ergo ut est aliquo actu, cui opponitur peccatum, alias repugnat esse contra voluntatem ejus, qua indifferens est in actu primo, quia sic uniformiter respicit opposita, seu contrarios actus voluntatis creatæ. Neque ut est contra quamcumque voluntatem Dei ipsi opponitur, nempe simplicis complacentiæ, quia etiam omissio actus supererogationis esset sic peccatum, quia ille est secundum complacentiam Dei, et simplicem ejus voluntatem. Neque est contra voluntatem Dei, ut determinat de aliis rebus disparatis; ergo tantum est contra voluntatem divinam, qua determinate respicit contrariam rectitudinem, eam præcipiendo; ergo ideo præcise opponitur Deo, quia opponitur ejus præcepto, quod determinat rectitudinem contrariæ virtutis, et inquantum eam determinat. Sed oppositio peccati ad rectitudinem est finita, ut Suarez et alii concedunt; ergo et oppositio peccati ad Deum, quod non aliter opponitur, nisi quia opponitur rectitudini, quæ est ratio principalis Doctoris a primo ad ultimum deducta, quamvis hæc ratio sufficiat.

Quomodo peccatum est contra Dei voluntatem.

19. Secunda probatio principalis. Probatur secundo illa major, quia malitia in specie est finita et limitata; ergo etiam ex circumstantia. Patet consequentia, quia accidens non excedit mensuram formæ, ad quam sequitur. Deinde malitia ex circumstantia non continet malitiam in specie; ergo non est infinita simpliciter, alias includeret omnem malitiam. Dices.

in æstimatione morali esse infinitam; contra, hæc ut sit vera debet ipsi rei adæquari; ergo sicut in re non est infinita, sic neque in æstimatione. Concurrunt etiam rationes, quibus probatur satisfactionem Christi esse finitam, quarum una est quod Deus non posset condigne, et ad æqualitatem punire peccatum, sicut nec meritum præmiare infinitum, quia omnis pœna et meritum possibilia sunt finita.

20. Tertia ratio. Peccatum mortale non esse in genere contra justitiam in specie.

Tertio, patet conclusio, quia injuria, quæ dicitur esse in peccato mortali, non opponitur justitiæ in specie, et rigorose sumptæ, sed in genere sumptæ, verbi gratia, inobedientiæ mandatorum, alias esset in quolibet peccato, ut verbi gratia, intemperantiæ injuria in specie et malitia hujus vitii, quod est falsum. Secundo, nullam infert injuriam peccator Deo, loquendo de injuria rigorosa, quia transgrediendo non lædit bonum Dei in fama, vita, aut quidpiam aufert ab ipso, quod resarciri deberet per restitutionem, aut auferri potest, quia Deus ex creaturis non crescit, neque decrescit; unde nulla potest esse justitia nostra proprie dicta ad Deum. Sic etiam nemo dicit servum, non faciendo præceptum domini, facere contra justitiam, licet mereatur pœnam propter inobedientiam factam. Deinde, personæ inferioris ad superiorem potest esse condigna satisfactio, verbi gratia, plebei ad Regem, solvendo in pecunia quod debet, et restituendo famam in integrum, quam abstulit, licet aliis etiam pœnis puniantur hæc peccata ad exemplum populi, non ad satisfaciendum justitiæ, sicut fures, quamvis satisfaciant per restitutionem in solidum, puniuntur laqueo ad terrorem aliorum, quæ punitio extrinseca est satisfactioni rigorosœ; ergo principium illud, in quo potissimum fundantur auctores contrariæ sententiæ, nempe quod crescat satisfactio ex persona offerente, et peccatum ex persona offensa, licet ex parte verum sit, non concludit intentum, ut manifestius erit respondendo ad argumenta.

atisfactio test esse nter inferiorem, et periores, et æquales.

Et pro confirmatione horum suppetit argumentnm desumptum ex peccato veniali, quod est offensa Dei, et transgressio legis secundum adversarios, et dignum pœna; sed hoc, non obstante quod sit contra Deum, non habet malitiam infinitam, ergo neque mortale eodem modo. Dices, esse offensam levem in veniali, non ita in morali; contra, gravitas et levitas eorum non potest deduci ex persona offensa, quæ eadem est, neque aliunde, quam ex oppositione ad legem et virtutem, quæ consideratio eorum finita, ut concedunt adversarii.

Offensa includitur in peccato veniali.

21. Notabile.

Pro solutione ergo argumentorum advertendum peccatum mortale dicere offensam, injuriam, inobedientiam, non tanquam circumstantias, sed tanquam essentialia; sic etiam dicitur mors, inimicitia ab effectu, quia est contra legem Dei. Dicitur injuria facta Deo per modum generalis inobedientiæ, quæ non dat malitiam actui in specie, eo modo quo omnes transgressores dicuntur violare legem, et injuriam facere per hoc Principi aut Superiori. Dicitur offensa, quia tollit charitatem et amicitiam, sic etiam dicitur inimicitia; quæ omnes denominationes sunt generales, nec spectant ad speciem et individuum peccati mortalis; conveniunt enim omnibus mortalibus. Ex quo colligitur non convenire per modum circumstantiæ, quia hæc sequitur ad actum in individuo, et per modum accidentis; quod in hoc recte distinguitur a proprietate quod hæc sequatur ad speciem, illud vero ad individuum. Ergo non intendit actum, neque aggravat aliqua macula a specie actus distincta, quia ideo ista conveniunt mortali, quia est peccatum grave contra bonum virtutis, legis et regulæ, quæ causalis intelligi de-

Peccatum dicitur injuria.

Dicitur offensa.

Non sunt circumstantiæ actus.

bet formaliter; sic etiam ideo avertit a Deo, quia avertit ab istis, quæ ordinant ad Deum, et consequenter a charitate.

22. Prima objectio. Ex inæqualitate personæ. Responsio. Quando personæ circumstantia aggravat actum.

Objiciunt ergo primo illud vulgare, quod crescat offensa ex persona Dei læsa, contra quam est; satisfactio autem a finita persona non est ei proportionata, ergo. Respondeo, in iis quæ sunt propriæ et rigorosæ justitiæ, crescere offensam ex dignitate personæ offensæ, in aliis autem negatur, quia in prioribus peccatis persona offensa aggravat peccatum, quandoquidem lædatur ipsa ejus dignitas, ut si percutiatur, interficiatur, aut derogetur ejus famæ, sin minus, negatur, quia tum dignitas personæ extranea est malitiæ peccati, neque vitiat actum. Unde, quando quis transgreditur præceptum Principis, aut alicujus inferioris ab ipso delegati, committit idem in specie peccatum, si præcepta sint ejusdem speciei, licet dignitas personarum sit dispar, quando non fit transgressio in personæ contemptum. In proposito, quando aliquis facit irreverentiam Deo per blasphemiam, tunc committit diversum in specie peccatum ab eo quod faceret contra dignitatem Principis politici, quia personæ dignitas se habet ut circumstantia actus tribuens ei speciem; quando vero non læditur dignitas, erit circumstantia generalis, quæ non tribuit speciem actui, nisi per se intendatur. Offensa Dei in genere est circumstantia generalis inclusa in peccato mortali, quando etiam committitur cum ignorantia aut inadvertantia Dei, ideo non aggravat peccatum, nisi inquantum opponitur legi Dei, et rectitudini oppositæ virtutis; negatur ergo minor. Responderi etiam potest, admittendo majorem, et negando minorem, quia etiam offensio personæ est finita et compensabilis per actum contrarium et perfectiorem quantum ad æqualitatem rei, modo cætera adsint, ut lex et acceptatio, quæ requiruntur ut satisfactio sit formaliter legitima, quæ in operibus puræ creaturæ de possibili et in casu quæstionis invenirentur.

Secunda responsio.

23. Secunda objectio. Responsio. Quare peccatum præ reliquis fugiendum.

Objiciunt secundo peccatum mortale propter nihil fieri potest, ideo autem quia incompensabile, vel quia infinitum; ergo. Respondetur, negando minorem, quia peccatum veniale propter nihil committi potest, in quo cessat ratio assignata; causa ergo est, quia non sunt facienda mala ut inde eveniant bona, quia malum nequit esse medium ad finem bonum, cum talis sit naturæ, ut nequeat ab intrinseco, aut ab extrinseco honestari; opus autem ut sit bonum, debet esse ex integra causa, quia malum ex quocumque defectu, ex Dionysio; non sufficit ergo finis bonus, sed requiritur medium bonum, et reliqua, ut patet in eo qui furatur propter eleemosynam.

24. Tertia objectio.

Objicit Medina, peccatum destruit Deum quantum est ex se, ex eo quod sit causa tristitiæ in Deo, quantum est ex se. Respondetur, negando suppositum, quia licet dicat Scriptura Deum iratum, tristem, etc. propter peccata, ut ubi: *Pœnitet me fecisse hominem*, Genes. 6. ubi etiam dicitur tactus dolore cordis ob peccata hominum, loquitur modo accommodato affectui hominum, in quibus illæ passiones sunt; in Deo autem esse non possunt, in quo est justitia et misericordia, quæ supponunt peccatum, quod vindicetur aut remittatur, alioquin si haberet peccatum ex se repugnantiam ad Deum, non posset Deus illud permittere. Dices, constituit peccator ultimum finem in creatura; ergo destruit Deum quantum est ex se. Respondetur, ex dictis in probatione conclusionis negando assumptum. Aliæ sunt rationes aliorum, quibus probant satisfactionem puræ creaturæ non esse æquivalentem, sed probant tantum non esse de rigore justitiæ specialiter dictæ.

Scriptura loquitur quandoque accommodate ad captum nostrum.

25. Objectio quarta ex Patribus. Responsio. Explicatio Patrum.

Objiciunt ultimo Suarez et Vasquez magnam turbam Patrum, quorum auctoritates ad verbum scribere prolixum esset. Respondetur, Patres loqui in sententia Scripturæ, et prout status præsens exigebat, supposito peccato hominis, qui universus cecidit, et fuit in massa perditionis, ac proinde impotens ut satisfaceret, supposita etiam Dei providentia, et congruentia seu convenientia ex ea desumpta. Sic loquitur Athanasius in Evangel. de passione et cruce Domini : *Sed cum videret*, supple Deus, *malitiam, neque mortale genus idoneum esse quod morti resisteret, neque pœnam suorum malorum persolvere posset*, etc. *misertus nostræ imbecillitatis*, supple Christus, *illam ipsam pœnam in se transtulit*, etc. Sic Basilius in Psalm. 28. negat ullum alium hominem nudum suffecisse persolvere pretium, supple de facto, stante præsente providentia. Sic etiam Cyrillus negat communem hominem potuisse pretium solvere *in prima epistola, seu Exegesi ad Valerianum de Incarnatione Verbi*, quæ est in Concil. Ephes. *c.* 17. et *lib.* 1. *ad Reginas : Sed siquidem*, inquit, *ut homo communis intelligeretur Christus, quomodo corpus ejus ad rependendam omnium vitam sufficeret?* Item Proclus Episcopus Cycizenus *homil. de nativitate Christi*, negat hominem purum suffecisse in redemptionem, quia peccati debito subjacebat. Angelus non sufficit, quia pretium ei non suppetebat ; loquitur ergo secundum præsentem statum. Habetur in Concil. Ephes. *cap.* 7. Photius Patriarcha ex eadem ratione negat Christum suffecisse, si homo purus fuisset, contra Nestorium *in epistola de septem Conciliis ad Michaelem : Nec illud*, inquit, *animadvertebat, quod si naturam humanam a Verbi persona separaret, eam propriis morbis laborantem reliquisset*, etc. Leo Papa serm. 1. de Nativit. *Quia ergo primi hominis universa posteritas uno simul vulnere sauciata corruerat, nec ulla Sanctorum merita conditionem poterant illatæ mortis evincere, venit e cœlo medicus singularis*, etc. et serm. de passione : *Nam si pro peccatoribus sola se opponeret Deitas, non tam ratio Diabolum vinceret, quam potestas ; et rursum, si causam lapsorum sola ageret natura mortalium, non erueret a conditione, quæ libera non esset a genere*, etc. nempe hominis, qui obnoxius erat. Irenæus *lib.* 3. *adversus hæreses, cap.* 20. sumit congruentiam ex eo quod filii adoptionis reduci deberent per filium naturalem : *Qua enim ratione filiorum adoptionis ejus participes esse possemus, nisi per filium, quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionem, nisi Verbum ejus communicasset nobis caro factum.*

(Margin: Athanas. — Basilius. — Cyrillus. — Proclus. — Photius. — Leo Papa. — Irenæus.)

26. Altera pars controversiæ de possibilitate satisfactionis a peccatore. Sententia negativa.

Quantum ad alteram partem controversiæ, nempe an peccator de potentia absoluta possit pro suo peccato mortali satisfacere ; prima sententia docet purum hominem non posse quoad æqualitatem satisfacere pro suo peccato mortali Hanc sententiam tuentur quotquot reducunt impossibilitatem satisfactionis ad inæqualitatem ob infinitatem peccati, vel secundum *quid*, vel simpliciter. D. Bonaventura *in* 3. *dist.* 20. *quæst.* 3. et alii supra citati, quos sequitur Suarez 3. *part. tom.* 1. *disp.* 4. *sect.* 7. citans alios et Vasquez *disp.* 2. *cap.* 2. licet ex adversis rationibus ; et hæc sententia est satis communis, licet in eam adducantur plures, qui non de possibili, sed de facto loquuntur; citatur pro ea noster Doctor infra hac quæst. § *De secundo dico*, ubi asserit satisfactionem ejusmodi esse ex Dei misericordia acceptantis, non autem ex valore operis.

Secunda sententia Doctoris, et aliorum affirmativa.

Secunda sententia est, licet de potentia ordinaria nequeat fieri hæc satisfactio, de potentia tamen absoluta fieri posset, quantum ad æqualitatem operis exhibiti. Hanc tenet Doctor *in præsenti littera*, ubi

asserit quod Deus de potentia absoluta potuit dedisse peccatori post contritionem, tanquam post dispositionem de congruo, gratiam, per quam motus ejus fieret contritio; et sic per satisfactionem delere peccatum, quia per actum illum redderet Deo æquivalens bono isti, quod abstulit. Idem docet Alens. 3. *part. quæst.* 1. *memb.* 5. *art.* 2. *in corpore*, et *resp. ad* 1. *et* 2. quam satisfactionem fieri posse docet per contritionis motum ex gratia habituali. Paludan. *in* 3. *dist.* 20. *quæst.* 2. Richardus *in* 4. *dist.* 17. *art.* 1. *quæst.* 7. ubi ait, si contritionis motus antecederet remissionem peccati, esse satisfactionem condignam. In hanc etiam inclinat Ruardus Taperius *art.* 6. § *Sed hæc satisfactio.* Favet etiam Cajetanus 3. *p. quæst.* 1. *art.* et Vasquez, quatenus asserunt fieri quidem condignam satisfactionem per contritionem, si haberi possit ex propriis. Eam tuetur Medina reipsa, quamvis impugnet Doctorem, quia admittit per contritionem perfectam dari æquivalens peccato.

27. Secunda conclusio. *Secunda conclusio.* De potentia absoluta posset satisfacere peccator per actum contritionis perfectæ pro suo peccato mortali quoad æqualitatem, prout docet secunda sententia. Probatur hæc *ex quæst. præcedenti*, quia nihil obstat; ergo, etc. Probatio. Probatur antecedens, quia comparando actum ad actum tantum reddit, quantum abstulit per peccatum, quia esset æque perfecta ejus conversio ad Deum in actu contritionis, quanta fuit ejus aversio per peccatum; accederet Dei ordinatio et acceptatio, ergo. Responsio. Impugnatur. Dices, non satisfacere ex propriis; contra, hæc conditio non reperitur in satisfactione, etiam Christi Domini, ut alias probatur *dist.* 20. 3. neque potest inveniri ad Deum; sed illa fuit æquivalens et perfecta, licet non de rigore justitiæ; ergo neque in proposito obstat.

Dices, peccatum esse infinitæ malitiæ; hæc responsio jam est rejecta in præcedenti.

Dices, obstare statum peccatoris; contra, status peccatoris non repugnat, quin in eo fieri potest satisfactio de facto pro pœna temporali, peccato remisso, ut infra probabitur; ergo de potentia absoluta potest etiam contingere satisfactio pro peccato quantum ad æquivalentiam. Probatur consequentia, quia status peccatoris non inficit actum contritionis; sed si hic actus fieret a justo, esset æquivalens, ergo etiam elicitus a peccatore erit æquivalens, comparando opus ad opus, contritionem ad peccatum. Responsio. Impugnatur.

Dices, statum peccatoris excludere meritum de condigno, et consequenter satisfactionem de condigno. Contra, meritum de condigno supponit statum adoptionis, et filii, ac proinde reconciliationem peccatoris, quia regnum de facto promissum est filiis, et non extraneis, juxta illud: *Non est bonum panem filiorum mittere canibus*; et ad Roman. 8. *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*, ubi loquitur de Sanctis et prædestinatis; sed satisfactioni extranea est reconciliatio, qua satisfactio attenditur secundum justitiam *redditio æquivalentis pro æquivalente.* Et contingere potest in politicis, etiam inter inimicos, seclusa reconciliatione, quæ est actus amicitiæ, et non justitiæ commutativæ; ergo de potentia absoluta contingere posset in peccatore pro sua culpa, ut si aliquis statueretur in pura natura sine destinatione ejus ad finem supernaturalem, seu adoptione ad gloriam, posset Deus pro peccato ejus acceptare satisfactionem, qua accepta, extingueretur debitum peccati, non acquireretur jus ad regnum. Quod autem de facto hoc non contingat, provenit ex eo quod non sit status medius inter filium Regni et ge- 28. Responsio. Differentia inter meritum, et satisfactionem. Sine reconciliatione potest esse satisfactio.

hennæ, quamvis reconciliatio, qua restauratur jus filiationis et adoptionis ad Regnum, sit extranea satisfactioni, sive in eodem actu, sive in diversis consistans, quia medium utriusque attenditur secundum diversas virtutes.

29 Suppositio casus excludit solutionem datam. Responsio Suarez.

Deinde, illa solutio non currit in proposito, quia supponimus hominem in proposito reconciliari per gratiam, antequam contritio ejus fiat satisfactio per modum meriti. Dices, cum Suarez, peccatum remitti infusa gratia, quæ infunditur antequam contritio sit formata, et habeat vim satisfactionis, ac proinde non posse contritionem seu satisfactionem subsequentem habere virtutem extinguendi debiti, et maxime per modum alicujus meriti, quia principium meriti non cadit sub merito. Contra, non est contra satisfactionem, quæ est talis, ut eam anticipet extinctio debiti, sicut et meritum potest anticipari per præmium; ergo remissio peccati facta per anticipationem, non derogat ipsi, modo fiat in virtute et acceptatione ejus. Probatur consequentia, quia passio Christi prævisa, et nondum exhibita hoc modo in sanctos Patres influxit per modum satisfactionis et meriti; unde illud axioma, quod principium meriti non cadat sub merito, licet de facto verum sit, non repugnat tamen quin de possibili cadat in diverso genere saltem, nempe ut intentione præcedat meritum, executione autem principium meriti eo modo quo finis et medium sunt sibi invicem causæ.

Præmium anticipatum potest esse merito.

30. Confirmatio.

Confirmatur, justitiæ non derogat, ut præmium ex conventione promissum antecedat meritum, sicut in operariis sæpe contingit, qui per anticipationem sui laboris stipendium recipiunt, et milites similiter, ut arma, quibus pugnare debeant necessario, si sub merito cadere debeant, per anticipationem recipiunt, quia alioquin mereri sine his non possint; eodem ergo modo, sicut contritio nequit esse perfecta satisfactio, nisi sit formata per gratiam, hinc anticipari debet per gratiam; neque inde minuitur jus et debitum justitiæ, nam sicut per exhibitionem meriti acquiritur jus ad præmium mox reddendum, sic etiam per anticipatum præmium acquiritur jus ad præstandum suo tempore meritum.

Secundo probatur conclusio, supposita sententia illa, quod gratia ex natura rei non sanctificet, sed ex voluntate Dei; ergo de potentia absoluta potest esse simul cum peccato habituali, ac proinde fieri remissionem peccati aliter, quam per ipsam, in eo casu licet necessaria esset gratia ad dignificandum actum, quo referretur in finem, remissio peccati fieret supposita contritione formata per modum condignæ satisfactionis; sed quidquid sit de hoc 31. Secunda ratio.

Tertio probatur conclusio: non obstat status peccatoris, quin illa sit vera satisfactio, qui solum obstare potest; ergo de possibili contingere posset per ipsam extinctio debiti. Antecedens patet, quia satisfactio oritur ex debito, sine quo non esset obligatio aliqua satisfaciendi; ergo satisfactio pro peccato supponit debitum peccati, vel certe peccatum non est natum fundare jus et obligationem ad satisfactionem, et consequenter non est contra naturam satisfactionis supponere statum peccati, aut exhiberi in peccato, ut habeat vim extinguendi debitum, quia semper manet debitum satisfaciendi, donec exhibeatur satisfactio, et consequenter peccatum; exhibeatur, inquam, satisfactio in intentione, vel in ipso opere. Tertia ratio. Non obstare statum peccatoris.

Dices, peccatum tollere potestatem satisfaciendi; contra, ergo nequit fundare debitum satisfaciendi in persona peccatoris. Consequentia patet, quia ad id, quod in omni casu et simpliciter est impossibile, nemo jure obligari potest; sed hoc est Satisfactio supponit debitum, cui non repugnat.

32. Responsio. Impugnatur. contra suppositionem, quæ admittit possibilem esse satisfactionem, etiam condignam pro peccato, et eam deberi; ergo hoc debitum respicit peccatorem ipsum, quia ex operibus ejus alias nequit obligari; sed jus ad satisfactionem non extenditur ultra æquivalens, ergo hoc datum a peccatore erit satisfactio; potest autem peccator ex gratia præstare æquivalens, ergo et satisfacere etiam in statu peccati, de potentia absoluta, eo modo quo satisfactio potest esse in operibus nostris ad Deum.

33. Confirmatio. Confirmatur, virtus pœnitentiæ est pars justitiæ, ut communiter docent Theologi *in* 4. *dist.* 14. 15. 16. 17. sed eatenus est pars justitiæ, quatenus ordinatur ad vindicandum peccatum, et satisfaciendum pro injuria illata Deo per peccatum. Sed pœ-
Pœnitentia supponit peccatum, estque quædam satisfactio. nitentia supponit statum peccati, ideo nequit esse in Christo, aut Beatissima Virgine; ergo satisfactio exhibita pro peccato non excludit statum peccati de facto. Concedunt autem communiter Theologi satisfieri pro peccato a pœnitente secundum justitiam quoad proportionem, licet non quoad æqualitatem quantitatis; ergo si æqualis satisfactio esset in potestate peccatoris, non derogaret ipsi status. Ex dictis autem patet posse dari a peccatore æqualem satisfactionem, ut pertinet ad justitiam per actum contritionis; ergo status peccati non obstat satisfactioni, alias nequiret ex parte etiam fieri satisfactio secundum justitiam.

34. Secunda confirmatio. Confirmatur secundo, peccator, saltem ut membrum Christi, satisfacit pro suo peccato secundum justitiam, ut plerique admittunt adversariorum cum Cajet. *tom.* 1. *opusc. tract.* 1. *c.* 9. Soto *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 1. *art.* 2. *concl.* 3. Ledesm. *in* 4. 2. *p. quæst.* 11. Hos. *in Confess. c.* 73. et
Satisfactio ut innititur meritis probatur, quia Christus secundum justitiam pro nobis satisfecit; ergo quatenus opera nostra innituntur satisfactioni Christi, sunt secundum justitiam; unde quando dicimur gratis justificari, intelligitur ex parte, quatenus non sumus sufficientes ad disponendum nos ex viribus propriis, sed per gratiam et fidem, quæ donum Dei est, ex meritis tamen Christi debitum, disponimur; ergo satisfactio nostra, sive ex se, sive ex meritis Christi valeat, non repugnat statui peccatoris. Christi, non repugnat statui peccatoris, et æquivalet.

35. Objectio. Responsio. Satisfactio reconciliativa. Trident. Objicies primo Scripturam, quæ dicit remissionem peccati fieri gratis, et non ex operibus, *ad Ephes.* 2. *ad Titum* 3. *ad Rom.* 3. etc. Respondetur, de facto verum est, quia satisfactio de facto includit reconciliationem, et ideo fit gratis et ex misericordia. Deinde fit ex gratia misericorditer data, et non viribus naturæ, aut ex meritis; in quo sensu loquitur Scriptura. Unde Trident. sess. 6. c. 5. *In sacris litteris*, inquit, *cum dicitur : Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, libertatis nostræ admonemur ; cum respondemus, converte nos Domine ad te, et convertemur Dei nos gratia præveniri confitemur.*

36. Secunda objectio. Objicies secundo, remissio peccati fit per infusionem gratiæ; ergo non est contritio satisfactio æqualis. Patet consequentia, quia si loquamur de ea, ut antecedit, non est satisfactio, alias posset esse meritum respectu gratiæ, quæ gratis, et non ex meritis datur; si autem loquamur de ipsa ut sequitur, supponit jam gratiam et remissionem peccati; ergo non causat
Responsio. Satisfactionem anticipare remissionem peccati. Replica. eam. Respondetur, negando consequentiam, ad cujus probationem respondetur esse satisfactionem, ut subsequitur; supponeret autem remissionem peccati in eo casu per anticipationem in executione, et non in intentione. Dices, ergo de facto etiam contritio peccatoris est satisfactio
Solvitur. condigna, patet consequentia, quia est ejusdem valoris. Respondetur, quantum ad æqualitatem et valorem actus, conce-

ditur; quantum ad acceptationem divinam, negatur, quia prima gratia, licet in adultis cadat sub merito de congruo aut impetrativo, quod vocat meritum fidei Augustinus *epist.* 105. Cæterum, quia est prima nativitas hominis in Deo per Christum, non cadit sub merito personali, sed est principium meriti, sicut neque Incarnatio; cæterum de potentia absoluta non repugnaret cadere sub merito personali, sicut de facto datur ex meritis Christi.

Secunda responsio. Aliter respondendo, negari potest consequentia, quia deficit ipsi bonitas ex circumstantia personæ justi, quam habet de facto meritum de condigno. Aliæ objectiones jam tactæ sunt in argumento.

37. De potentia rdinaria non est ossibilis talis tisfactio. (g) *De potentia tamen ordinata*, etc. Hæc est secunda conclusio Doctoris, quæ est communis, et de fide, *ad Roman.* 5. *ad Ephes.* 2. *ad Galatas* 3. et aliis in locis. Id verum esse patet, et probatur fusius a Magistris in materia de merito.

rident. robatio. Probatur ex Trident. *sess.* 6. *cap.* 8. ubi docet: *Neque fidem, neque opera, quæ justificationis gratiam antecedunt, ipsam justificationis gratiam promereri*, et ideo dici ab Apostolo nos justificari per fidem gratis. et cap. 9. *Necessarium est credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum*, etc. c. 16. et can. 32. asserit *justificatum per bona opera mereri vitam æternam, augmentum gratiæ*, etc. ergo quando intelligit remissionem peccati fieri in nobis gratis, et propter Christum, excludit meritum ex parte ipsius peccatoris, quod sit condignum respectu ejus; et ita docet

ctor. Doctor loco citato: *De potentia tamen ordinata*, inquit, *Deus non disposuit alicui peccatori dare primam gratiam, nisi in virtute meriti illius, qui erat sine peccato, scilicet Christi*, etc. Hæc conclusio fusius tractari solet in materia *de Merito et Gratia*, ex Scriptura et Patribus, maxime ex Paulo *ad Roman.* 5. ad *Ephes.* 2. *ad Galatas* 3. et alibi sæpe.

38. Contritio de facto est meritum de congruo. Superest ut occurramus quibusdam modernis, qui etiam modum loquendi Doctoris reprehendunt, quod vocet contritionem seu attritionem perfectam meritum de congruo, quæ sæpe alias *supra in præcedenti dist. quæst.* 2. *et* 4. nunc dispositionem præviam, nunc congruam, nunc meritum de congruo appellat utroque modo; et *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 1. appellat meritum secundum *quid*, Sotus *in lib.* 2. *de Natura et Gratia cap.* 4. cui accedit Vasquez 1. *part. disp.* 91. *cap.* 10. omnino volunt Doctorem asseruisse hanc dispositionem, et meritum congruum esse ex puris naturalibus sine ulla gratia præveniente; et potissimum urgent locum, quem *supra in quæst.* 2. *præced. dist.* fusius explicuimus. Ex dictis ibi habent responsionem, et veram intelligentiam Doctoris.

Rejicitur calumnia. Ulterius contendunt voluisse intuitu illius meriti dari justificationem, et sic eam esse ex operibus naturæ. Hæc calumnia evertitur ex præmisso textu Doctoris, qui non indiget ponderatione, sed sola lectione. Scribam tantum, seu exscribam textum per suas clausulas.

39. Explicatur textus. *De potentia tamen*, inquit, *ordinata Deus non disposuit alicui peccatori dare primam gratiam, nisi in virtute meriti illius, qui erat sine peccato, scilicet Christi*, etc. Hæc universalis negativa cum limitatione posita ex parte prædicati, exprimit causam præcisam, et motivum voluntatis divinæ dantis primam gratiam justificantem, sive intelligatur de sanctificante, quod magis intendit scopus discursus, sive etiam intelligatur de gratia præveniente, quam necessariam esse ex Doctore *supra* demonstravimus, quantum ad effectum pœnitentiæ, quæ est medium a Deo concessum ad finem justificationis

ex ipsa voluntate justificandi, et ideo sæpe a Patribus contra Pelagianos dicitur justificans, quia ad ipsam justitiam disponit. Hoc autem motivum dicit præcise esse merita Christi, non peccatoris ; ergo intuitu meritorum Christi tantum intendit hanc gratiam dari, tanquam ex motivo justitiæ, qua ipsam nobis meruit Christus, *qui factus est nobis justitia, sanctificatio et redemptio, ut qui gloriatur, in Domino glorietur*, etc. Hanc conclusionem sic probat :

Passio Christi causa justificandi peccatorem.

Quia, inquit, *non disposuit sibi reconciliare inimicum, nisi per obsequium magis gratum, quam offensa ejus erat sibi displicens, et tale obsequium ejus est passio Christi, vel meritum ejus*, etc. Hæc probatio ostendit causam divinæ voluntatis, seu motivum præmissum justificandi esse passionem et meritum Christi. Deinde subsumit : *Et sicut non disposuit dare gratiam peccatori sine passione, sine qua gratia nulla potest esse satisfactio omnino, quia nec æquivalens aliquo modo, nec simpliciter, nec in divina acceptatione*, etc.

Satisfactio sine gratia Christi est nulla.

40. Hîc repetit idem, et superaddit necessitatem gratiæ ad satisfactionem, sine qua neque est omnino æquivalens aliquo modo, secundum *quid*, neque simpliciter, neque in acceptatione divina, quæ non cohærent cum eo, quod est gratiam justificantem intuitu meriti peccatoris dari a Deo. Quarto tamen concludit sic :

Fit satisfactio in virtute passionis Christi.

(h) *Ideo multo magis de potentia ordinata non est possibile satisfieri Deo de peccato, nisi in virtute passionis Christi ;* ergo satisfactio congrua, seu meritum de congruo peccatoris per ipsum non est satisfactio, neque secundum *quid*, neque simpliciter, neque in acceptatione divina, nisi in virtute meritorum Christi.

Scopus Doctoris.

Advertendum est hîc loqui Doctorem de satisfactione reconciliativa, quæ nequit esse sine gratia sanctificante ; unde in prima conclusione dicit satisfactionem illam, quæ esset puri hominis pro suo peccato, habere rationem satisfactionis, ut informatur gratia, et redditur de attrito contritus. Hinc non evacuatur difficultas argumenti positi ad probationem satisfactionis, qua præcise est actus justitiæ, et ordinari possit de potentia absoluta Dei ad remissionem peccati hominis existentis in pura natura, absque reconciliatione sui ad Deum. De quo genere satisfactionis agit *infra in hac quæst.* et *dist.* 16. *quæst.* 2. § *Respondeo*, etc. *argumento secundo pro conclusione, in fine,* ubi ait Deum potuisse constituere hominem in statu puræ naturæ, et lapsum reparare sine infusione gratiæ ; hîc ergo agit tantum de satisfactione reconciliativa, quando dicit sine gratia sanctificante non posse esse satisfactionem, neque aliquo modo, neque simpliciter, neque in divina acceptatione.

Sotus præfato loco reprehendit modum loquendi tam Doctoris quam aliorum Scholasticorum, dividentium meritum in id, quod est de condigno, et id quod est de congruo ; negat enim dari aliquod meritum de congruo, pro quo substituit meritum impetratorium. In duobus tamen errat : Primo, quod modum communem loquendi scholæ despiciat ; secundo, quod putet meritum impetratorium differre a merito de congruo. 41.

Reprehensio Soti diluitur

Appellat meriti congrui antiqui in Scho[lis]

Dari porro meritum de congruo est communis sententia Scholasticorum ; unde rejiciendi sunt quidam, qui auctorem primum hujus appellationis faciunt nostrum Doctorem. Gulielmus Parisiensis *in tract. de meritis in principio* dicit jam præmissam esse partitionem magistrorum ; et *tract. de virtutibus in principio* ait, esse aliquod meritum, quod non est de condigno, et usualiter de congruo appellatur. Altisi-

odoren. *lib.* 3. *sum. tract.* 8. Alensis 3. *p. quæst.* 69. *n.* 5. *art.* 2. D. Bonaventura *in hac dist.* 1. *part. dist. quæst.* 5. *art.* 1. et *in* 1. *art.* 1. ubi ait dari causam meritoriam de congruo justificationis. Idem reipsa admittant hinc deinceps Scholast. *in* 1. *dist.* 17. et *in* 2. *dist.* 27. *in* 4. *dist.* 14. D. Thomas 1. 2. *quæst.* 114. et

Reducitur ad Augustinum.

in 2. *dist.* 27. *art.* 4. et forte ex Augustino *lib.* 1. *ad Simplicianum quæst.* 2. transumptum est primo hoc nomen congruitatis, quam ipsi vocationi attribuit; vocatus enim congrue, et cum effectu disponitur congrue, quæ dispositio ut ab ipso est, est meritum de congruo.

42. Quidquid sit, reipsa est sententia sancti Augustini, qui nomen meriti actibus fidei applicat, ut ab iis cætera proveniant; nam Semipelagiani non contendebant initium bonæ voluntatis esse meritum de condigno gratiæ, sed sufficiebat illis qua-

Error. Semipelagianorum.

liscumque gradus meriti, unde solum moveretur Deus ad dandam bonam voluntatem et gratiam, quam appellationem meriti in ipsis non improbat Augustinus, sed confirmat eo ipso, supponens gratiam non esse gratiam, si intuitu actus solius liberi arbitrii daretur; de prædest. Sanct. c. 2. *Quis dicat*, inquit, *eum, qui jam cœpit credere, ab eo in quem credidit, nihil me-*

Meritum fidei.

reri, etc. et Epistola 105. *Neque ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides eam impetrat, neque enim nullum fuit meritum illius, qui dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori;* et Epistola. 106. *Si quis dicat quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imo gratissime confitemur.* Augustinus tract. 44. in Joannem: *Peccatores*, inquit, *exaudit Deus*; *si enim peccatores Deus non exaudiret, frustra illi publicanus oculos in terram dejiciens, et pectus suum percutiens diceret: Deus propitius esto mihi peccatori, et ista confessio meruit justificationem, quomodo iste cæcus illuminationem*, etc. Et in Psalm. 50. loquens de Ninivitis: *De incerto*, inquit, *pœnitentiam egerunt, certam misericordiam meruerunt.* Deinde communis Patrum vox est fidem esse impetratoriam; patet, *fides tua te salvam fecit*, etc.

Objicies primo, neque Patres, neque Augustinus cognoverunt illam distincti- 43. Objectio.

onem meriti; unde *de prædest. Sanctorum a principio,* Augustinus torquens definitionem Concilii Palæstini contra Pelagium gratiam non esse ex meritis, ait etiam Semipelagianos ibidem esse damnatos; sed Pelagius loquebatur de merito de condigno tantum, ergo idem dicendum de Semipelagianis, alias male dicerentur comprehendi in illa definitione. Respondetur Augustinum declarare definitionem Patrum juxta fundamenta Scripturæ, et locutiones Pauli Apostoli, qui negat aliquod opus bonum præcedere gratiam,

Responsio. Meritum est ex gratia.

neque dari ob opera quæcumque ante ipsam facta, etiam ex lege, alias gratia jam non esset gratia; ergo negant supponere meritum etiam inchoatum, aut imperfectum.

Objicies, in peccatore nullum potest esse meritum ex Augustino de correpl. et Gratia, cap. 1. *In bono liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit; Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis.* 44. Secunda objectio. August.

Loquitur autem de liberatione a peccato, nam subdit: *Neque ut cum unusquisque fuerit a peccati damnatione liberatus, jam non indigeat sui liberatoris auxilio*, etc. et epistola 106. negat ad gratiam esse meritum. Et auctor Hypognostici *lib.* 3. *cap.* 5. dicitur homo præveniri a gratia ut sanetur. Respondetur jam sensum Augustini ex præallegatis esse indubium. Unde epistola 106. *Cum fides*, inquit, *impetrat justificationem, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur*

Responsio. *augeri, ut aucta mereatur et perfici*, etc. Loquitur autem de augmento extensivo, non intensivo ; ergo sensus illorum locorum est sine gratia auxiliante, nihil peccatorem mereri ; nam auctor Hypognostici loquitur de gratia, qua præparatur voluntas quæ adjuvat nos ut declinemus a malo et faciamus bonum, et non loquuntur præcise de justificante.

45. Tertia objectio. Solvitur. Objicies tertio, peccatori nihil potest a Deo deberi, neque acquirit aliquod jus ad gratiam, sine his non potest stare meritum ; ergo, etc. Respondetur id verum esse de condigno, non autem de congruo, nam S. Augustinus simpliciter appellat opera fidei meritum, et tale meritum ut si esset ex natura, jam gratia non esset gratia ; ergo salvatur hîc aliqua ratio meriti, et verus titulus fundans jus. Objicies ex altera parte Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 8. negans opera et fidem, quæ antecedunt justificationem, ipsam justificationis gratiam promereri, et ideo nos dici a Paulo gratis justificari. Respondetur primo igitur acceptari ad præmium aliquando opus ex perfectione operis, aliquando ex operantis

Duplex acceptatio operis contingit. dignitate. Primi generis sunt opera fidei justificantis in peccatore, quæ habent annexam promissionem divinam et acceptationem, si sunt perfecta, ut contritio et amor Dei in gradu perfecto ; et de his tantum loquitur Augustinus, in quibus fundatur jus, ut subsunt acceptationi et promissioni divinæ, licet a persona adhuc indigna proveniant. Concilium autem loquitur de iisdem operibus propter indignitatem peccati, cum quo consistunt antequam informantur ; unde cum omne meritum includat personam, a qua fit, seu ordinem ad personam, quæ in proposito est peccator, hinc fit ut illis operibus sub hac ratione nihil debeatur, ac proinde præmium gratis detur. Quatenus vero proveniunt a fide justificante, cujus intuitu acceptantur præcise a Deo sub ratione meriti, quia sic habent annexam promissionem et pactum, intuitu fidei, sunt meritum, non tamen in eo rigore, quo opera justificati sunt meritum, quæ acceptantur etiam ex dignitate operantis.

Dices, Concilium loquitur absolute de ipsis operibus, *quia neque fides*, inquit, *neque opera*, etc. Augustinus loquitur de iisdem, ut comparantur ad personam aliquando, ut loco citato epistola 105. *Neque enim nullum fuit meritum illius, qui dicebat* : *Deus propitius*, etc. ergo non cohærent. 46.

Responsum est, opera non abstrahere a persona eliciente, licet ab ipso non participent dignitatem, sed a fide ; meritum enim fundat titulum, seu jus ad alterum, quod nequit esse nisi inter diversos, sicut et omnis justitia ad alterum est, et fundamentum omnis honestatis est libertas in actu, qua est ab eliciente ; et hac ratione Augustinus dicit meritum fuisse illius Publicani, ratione tamen fidei acceptatæ præcise, ut præcedentia verba significant : *Neque ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides eam impetrat*, etc. ubi in fidem refert rationem meriti. Neque hoc meritum negavit Concilium, cum dicat fidem justificare, quia radix et initium ejus est ; convenit ipsi moraliter justificare, ut habet, scilicet annexam promissionem divinam, et involvit reliquos actus disponentes, ut per dilectionem operatur, *ad Rom.* 14. *ad Ephes.* 5. non tamen physice, quatenus ostensiva est. Admittunt etiam Patres et Augustinus remissionem peccatorum gratis fieri, et consequenter justificationem cum Paulo *ad Rom.* 3. Meritum fidei secundum acceptationem operis.

Respondetur secundo, Concilium excludere meritum rigorosum, et de condigno, quale statuit in justis *eadem sess. cap.* 16. Unde *cap.* 7. causam meritoriam nostræ justificationis statuit solum Christum, ubi loquitur etiam de causa meritoria in rigo- 47. Secunda responsio

Utrumque meritum admittit Concilium.

re et simpliciter. Cæterum admittit necessariam esse dispositionem nostram, et præviam, ut patet ex capitibus præcedentibus, ex cooperatione liberi arbitrii ad gratiam Dei vocantem et adjuvantem, quod perinde definit *can.* 3. et 4. Hanc autem dispositionem ita nos præparare docet *prædicto cap.* 7. ut effectus gratiæ majores ex perfectione et mensura excedente dispositionis admittat concedi, et *secundum propriam cujusque cooperationem;* ergo admittit perfectionem gratiæ et justificationis correspondere conversioni peccatoris, et dari intuitu ejus. Cooperatio autem hæc et dispositio non inducit perfectionem in effectu, nisi qua habet aliquam rationem meriti, quidquid enim datur intuitu operis et cooperationis peccatoris, datur tanquam aliqua merces; licet ergo Concilium negat meritum de condigno ex parte nostri, quia soli Christo competit esse causam meritoriam de condigno nostræ justificationis, non tollit meritum de congruo, quod declarat sub appellatione dispositionis et cooperationis justificati.

Remissio peccatorum per Christo.

Atque hinc patet quomodo concordet doctrina præmissa Doctoris in conclusione secunda per omnia Concilia, negans posse peccatorem pro suo mortali satisfacere, nisi in virtute meritorum Christi. Quod etiam capite nono docet Concilium: *Quamvis autem*, inquit, *necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum*, etc.

48. Declaratio prædicta responsionis.

Ut ergo magis hoc declaretur, supponendum est, licet Christus pro omnibus mortuus sit, ut docet Concilium, *cap.* 3. non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur. Hoc idem definit *sess.* 5. *can.* 3. ubi definit originale non tolli per vires naturæ, aut aliud remedium, quam per meritum Christi, ubi ait applicari nobis illud meritum sufficienter per Baptismum. Potest et idem meritum applicari per fidem justificantem, eam scilicet quæ per dilectionem operatur, ad Galatas 3. ad Romanos 14. *Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris*, et Trid. *sess.* 6. *cap.* 2. et 4. *sess.* 14. *cap.* 4. docens cum voto tantum Sacramenti contingere justificationem peccatoris per fidem, ut ei conjuncta est pœnitentia perfecta et amor Dei. Sacramentum quidem ex opere operato, et sui institutione justificat habens efficaciam ex voluntate instituentis, et meritis Christi. Fides ex opere operantis, prout scilicet habet annexam Dei acceptationem, quæ facta est intuitu operum Christi, atque ex ipsis Christi meritis et morte, quibus innititur, habet illam acceptationem, non solum, ut quidam volunt, quatenus est ex gratia Christi præveniente, sed quatenus in meritis Christi acceptatur tanquam ex ratione formali *ob quam* acceptationis. Sicut autem operatur Sacramentum instrumentaliter justificationem, applicando merita Christi, et hæc principaliter justificant in genere causæ meritoriæ, et uterque modus causandi discernitur ex ordine et modo causandi ipsarum causarum, ita et in fide utrumque similiter discernitur et salvatur, ut fides inquantum applicans, acceptetur, et inquantum applicata merita Christi continet, acceptetur aliter; et hoc secundo modo acceptatur eadem acceptatione, qua ipsa Christi merita acceptantur in ordine ad effectum justificationis, et hæc est acceptatio ejus secundum justitiam, ita ut ipsa opera Christi applicata acceptentur. Altera acceptatio est ipsius fidei, et gratuita, seu ex motivo misericordiæ, quia et donatur peccatori, neque eam potest habere ex propriis, scilicet natura et lege, sed ex gratia et dono Dei.

Applicatur meritum passionis duobus modis.

Fides applicat et quomodo.

Conjunctio causarum in justificatione.

Duplex acceptatio fidei.

49. Sicut ergo ex gratia et dono Dei datur indigno, sic etiam ex gratia et dono Dei misericorditer acceptatur, nam eadem est voluntas quæ respicit finem et medium; sicut ergo justificatio ipsa, quæ est finis fidei justificantis, ut comparatur ad peccatorem, est mere gratuita, ita etiam qua acceptat conversionem ejus, et dispositionem ex fide, quæ habet rationem medii, est gratuita, et hoc est quod intendit Concilium, et Paulus quem sequitur, quo excludatur omne medium, sive naturæ, sive legis, efficax ad justificationem, atque independens a meritis Christi. Quia ergo non ex debito datur conversio, sed ex gratia, ideo gratis justificamur, quia tamen datur justificatio ipsa cum conditione operis ex motivo non solum misericordiæ, sed justitiæ etiam vindicativæ, ideo servat medium hujus justitiæ, ita ut per modum pœnæ et satisfactionis acceptetur a Deo, non vero per modum meriti de condigno, quod procedit secundum justitiæ commutativæ medium, et non vindicativæ, et sic acceptantur merita justorum.

Quomodo gratis justificamur.

Dari justificationem ex motivo, et secundum medium justitiæ vindicativæ.

50. Replica. Solvitur.

Dices, satisfactio ipsa fundat jus ad extinctionem debiti; ergo perinde est impossibilis peccatori, sicut et meritum. Respondetur, admittendo consequentiam, sicut eam admittit Doctor, quia hîc totum operatur misericordia Dei subvenientis peccatori, cui admiscet modum explicatum justitiæ vindicativæ, ut donatio ipsa, et mediante dono acceptatio, licet sit simpliciter misericordia, non tamen omnino liberalis, et sine onere; sicut ergo talis conversio peccatoris per pœnitentiam, ut omnes docent, salvat aliquale medium satisfactionis, ita etiam inquantum habetur a Deo dante justificationem, et gratiam sanctificantem ratio ipsius operis et ejus perfectionis, ut perfectiori perfectiorem etiam effectum gratiæ et condonationis tribuat (ex Concilio, *loco citato*, et *in sess.* 14. *cap.* 2. et frequentissime in exercitio contingit non solum condonari culpam, sed totam etiam pœnam ex perfectione conversionis), ita etiam servatur in eadem conversione proportio meriti quædam ut crescat effectus et acceptatio ejus ex perfectione operis, quod sufficit ut meritum dicatur secundum *quid*, vel de congruo. Congruit enim divinæ bonitati supposito quod exigat cooperationem, et conversionem peccatoris adulti ad remissionem peccati, et reconciliationem ut quo perfectius cooperaretur, eo etiam perfectius justificaretur; tum quia perfectius applicat merita passionis, quia opus conversionis sequitur gradum vocationis quæ perfectior est uno quam altero.

Congruitas meriti fundatur in acceptatione et ordinatione liberali Dei.

51. Conversio sequitur gradum vocationis. Augustin.

Unde Augustinus in Psal. 50. *Veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti, sic prærogasti misericordiam, ut servares veritatem; ignoscis confitenti, sed seipsum punienti, ita servatur misericordia et veritas* (id est justitia); *misericordia, quia homo liberatur; veritas quia peccatum punitur*, etc. et antea dicit, *veritatem dilexisti, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non reliquisti*, etc. Nazianz. *Orat.* 14. inquit, *ultionum est Dominus, qui licet ob clementiam a severitate ad remissionem inclinare consueverit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores.* Origenes hom. 3 in Judic. *Vide benignum Dominum, misericordiam cum severitate miscentem, et ipsius pœnæ modum justa et clementi liberatione pensantem.* etc. Gregor. lib. 9. Moralium, cap. 27. *Delinquenti*, inquit, *Dominus nequaquam parcit, aut enim ipse homo in se hoc pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit*, etc. Et hoc tandem est judicium quod in nos ipsos exercere debemus ex Apostolo 1. *ad Cor.* 11. *Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur*, nam sic

Nazianz.

Origenes.

Gregor.

Concursus misericordiæ et justitiæ in operibus Dei.

in divinis Scripturis misericordia et veritas conjunguntur, ut optime notavit Augustinus *lib.* 2. *de peccatorum merit s et remissione, cap.* 19. *Misericordiam et veritatem diligit Deus.* Psalm. 83. *Misericordia et veritas obviaverunt sibi.* Psalm. 84. *Universæ viæ Domini misericordia et veritas.* Psalm. 24. ita etiam concurrunt in peccatoris justificatione. Vide Doctorem *supra dist.* 2. *quæst.* 1.? *Hic sequitur corollarium.*

52. Trident.

Ad confirmationem hujus solutionis facit ipsum Concilium *sess.* 14. *cap.* 8. *de satisfactione*, ubi clementiam et justitiam Dei admixta huic operi docet. *Sane et divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur qui ante Baptismum, per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel a peccati et dæmonis servitute liberati, et accepto Spiritus sancti dono scienter templum Dei violare, et Spiritum contristare non formidaverint ; et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes velut injurii, et contumeliosi Spiritui sancto in graviora labamur,* etc. Et *cap.* 2. *in fine*, dicit ad integritatem Baptismi pervenire non posse sine magnis fletibus nostris, divina id exigente justitia.

Ex quibus constat ad remissionem peccati per pœnitentiam operari divinam voluntatem, etiam ex motivo justitiæ, quæ non qualemcumque displicentiam nostram acceptat per modum satisfactionis, et ipsam veram conversionem per modum satisfactionis acceptare et exigere, quod et probant quæ distinctione præcedenti adducta sunt de pœnitentia virtute, ejusque definitione et ratione. Sicut ergo admittitur in eadem medium justitiæ vindicativæ, ita non repugnat eam appellari meritum de congruo et secundum *quid*, non autem simpliciter seu condignum, quod præter acceptationem operis exigit aliam acceptationem ipsius personæ operantis secundum gratiam adoptionis, nam filiis promissum est Regnum et hæreditas, peccatoribus non ita, qui ad pœnitentiam vocantur in Scriptura, ut perversitate abjecta filiorum adoptionem acquirant, ut dignos fructus pœnitentiæ faciant, justi vero ad justitiæ fructus invitantur ut euntes de virtute in virtutem, thesaurum meritorum congerant.

Petes an opus nostrum sit satisfactorium pro pœna temporali, seclusa Dei acceptatione. Respondet Vasquez 3. *part. q.* 94. *art. primo dub.* 3. affirmative, qui asserit satisfactionem, quæ fit extra Sacramentum, seclusa omni Dei acceptatione, esse satisfactoriam ex natura operis; et sequitur ad ea quæ docuit de merito 1. 2. *disp.* 214. *cap.* 11. asserens meritum non requirere Dei acceptationem. 53.

An satisfactio nostra seclusa acceptatione Dei valeat. Sententia Vasquez.

Probatur specialiter conclusio negativa ex Trid. sess. 14. cap. 8. *Omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre,* etc. Hæc verba clara sunt ; si ergo opera nostra sunt satisfactoria in Christo, id est, accipiunt ab eo valorem, et ex ejus meritis, sequitur quod non sunt satisfactoria ex natura sua intrinseca tantum, sed omnis satisfactio, quæ est in Christo, involvit Dei acceptationem, qua voluit illius opera pro nobis acceptare; ergo, etc. Dices hic loqui Concilium de satisfactione sacramentali; contra, hoc in primis falsum est, ut patet ex tractatu, quia agit de satisfactione in genere, quamvis in ordine ad sacramentalem, et quidquid sit de hoc cap. 9. *Docet præterea tantam esse divinæ munificentiæ largitatem, et non solum pœnis sponte a nobis susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura*

Conclusio, Trident.

Satisfactio nostra in Christo est.

Responsio impugnatur. Trident.

delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis, et a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus.

SCHOLIUM.

Satisfactionem magis consistere in actibus pœnalibus et passionibus voluntariis, et reducuntur ad internam displicentiam, id est, detestationem peccati et tristitiam, confessionem, verecundiam, orationem, jejunium et eleemosynam.

8. Satisfactio in quo consistat.

De tertio (i) dico, quod satisfactio in isto intellectu magis consistit in actibus pœnalibus vel passionibus voluntariis quam in aliis actibus bonis non pœnalibus, licet quandoque posset per aliquem actum bonum non pœnalem satisfieri, quia bene potest Deus actum magnum charitatis acceptare pro punitione debita uni culpæ; licet enim non sit propria punitio, est tamen majus bonum, et magis Deo reddens honorem quam illa quæ esset propria illius punitio. Sed regulariter, sicut culpa ordinatur per pœnam et non per aliquod aliud magis bonum, quam sit culpa, ita satisfactio isto modo dicta consistit in actionibus vel passionibus habentibus rationem pœnæ.

Et hoc est quod dicit Augustinus *de vera et falsa pœnitentia;* et ponitur dist. decima sexta, cap. primo: *Sunt digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus; pœnitentia enim graviores fructus postulat, ut dolore et gemitibus mortuus impetret vitam.*

Adverte an recte Suar.

Isti autem actus pœnales vel passiones voluntariæ, in genere reducuntur ad actum interiorem displicentiæ, vel passionem tristitiæ, et ad actum exteriorem confitendi proprium peccatum, quod est valde pœnale; vel passionem concomitantem, scilicet verecundiam, et ad actum simpliciter exteriorem, vel passionem, scilicet macerando carnem; et omnis talis maceratio dicitur contineri vel reduci ad jejunium, vel elevando mentem in Deum, et hoc fit per orationem, vel sua temporalia erogando, quod fit per eleemosynam.

tom. 4. d. 37. s. 5 perceperit. sententiam Scoti de actibus internis.

COMMENTARIUS.

54. Satisfactio in pœnalibus regulariter consistit.

(i) *De tertio dico*, etc. Sententia Doctoris est, regulariter loquendo satisfactionem consistere magis in actibus et passionibus voluntariis pœnalibus. *Regulariter* dicit, quia etiam secundum æquivalentiam actus bonus charitatis posset acceptari a Deo, quia ipsi gratius esse posset, quam satisfactio pœnalis debita tali peccato. Quia tamen peccatum secundum justitiam vindicativam, ex lege ordinatur per pœnam, et non per aliquod magis gratum, ideo regulariter requiritur pœnalis. In hac conclusione forte non est magna controversia inter Doctores. S.Thomas *in hac dist. quæst.* 1. *art.* 5. *quæstiunc.* 1. dicit satisfactionem debere esse pœnalem, ita ut opus bonum, nisi sit pœnale, non sit satisfactorium. Simile D. Bonaventura. 2. *part. dist. art.* 1. *quæst.* 3. *ad* 4. Richard. *art.* 1. *quæst.* 3. Palud. *quæst.* 3. Durand. *quæst.* 5. Alens. 4. *quæst.* 84. *mem.* 2. *art.* 2. Henric. *quodl.* 8. *quæst.* 18. Intelligendo hanc sententiam regulariter idem dicit Doctor; intelligendo eam tamen rigorose, ut sonat, non omnino consentit, quin actus charitatis et perfecti meriti possit

D. Thomas.

Actus charitatis satisfactio æquivalens.

esse satisfactorius. Alii docent quemcumque actum meritorium esse etiam satisfactorium. Pro hac citat Vasquez 3. *part. quæst.* 49. *art.* 1. *dub.* 5. nostrum Doctorem; eamque ipse sequitur, sicut et Victoria *in sum.* Sotus *dist.* 19. *quæst.* 2. *art.* 1. Joannes de Medina *cod. de satisfactione quæst.* 4. neque discedit ab hac sententia Suarez *disp.* 37. *sect.* 6. asserens omne opus honestum virtutis esse pœnale aliquo modo, quia arduum et difficile. Cæterum D. Thomas aliter sentit, quia distinguit opus bonum ab opere pœnali, et ita reliqui, quia opus pœnale est istud per Antonomasiam, quod reducitur ad tria illa genera, quæ communiter enumerantur.

Sententia docens omnem actum meritorium esse satisfactorium.

55. Probatur ergo conclusio, requiri opus satisfactorium regulariter esse pœnale. Patet ex Scripturis, Joel. 2. *In jejunio et fletu et planctu*, etc. Matth. 3. *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ*, Ps. 50. per totum. Et nullibi fit mentio pœnitentiæ in Scriptura, quin exageret modum ejus, quantum ad pœnam et punitionem debitam. Secundo, Patres eodem modo pœnitentiam commendant, qua est pœnalis ut patet ex Canonibus pœnitentialibus antiquis. Hinc Trid. *sess.* 14. *cap.* 2. dicit pœnitentiam a Patribus dici laboriosum Baptismum. Tertio, idem confirmat praxis Ecclesiæ, quæ gravioribus delictis aggravat etiam pœnas satisfactorias ut patet in toto titulo *de pœnitent. et remiss.* Quarto, ipsa pœnitentia, quæ in vindictam peccati concipitur, id ipsum dictat, ut secundum mensuram delicti fiat ejus castigatio, nam ut *supra* diximus ex Auctore *lib. de vera et falsa pœnitentia*, pœnitentia dicitur ab hoc quod est *pœnam tenere*.

Requiri ut sit regulariter pœnale. Probatio.

Ultimo tandem confirmatur ex Trid. *sess.* 14. *cap.* 8, ubi dicit id exigere divinam justitiam. Deinde divinam clementiam, ne facilis venia peccatores incurios faceret, et contemptores seu pronos ad lapsum. Deinde hæc opera pœnalia frænum injiciunt peccantibus, qua non est inventa in Ecclesia securior via ad amovendam iram Dei, quam frequentatio illorum; si ergo Deus vindex principalis et legislator ordinat peccatum per flagella, et pœnas etiam temporales, et hunc modum exigit ejus justitia, sequitur quod vindex ministerialis eadem debet adhibere, ut conformis sit legi et legislatori. Accedit et alia congruentia ex conformitate ad Christum, in quo fuerunt plura merita, quorum quodlibet ex valore operis sufficiebat ad redemptionem, pro plena tamen satisfactione divinæ justitiæ, passionem et mortem sustinuit pro peccatoribus; ergo hi, ut passionum ejus sint participes, debent similiter satisfacere pro peccato in pœnalibus, et non adblandiri sibi in quibuscumque operibus, quasi aliter non curent satisfactionem Deo præstandam; nam, ut *supra* ostensum est, regulariter est, et ex præcepto tenetur quis etiam raptus ad martyrium, si recordatur peccati, de eo pœnitentiam formalem habere; ergo servari debet etiam eadem proportio in aliis operibus satisfactoriis, ut sint pœnalia formaliter, sicut est pœnitentia interior. Hinc recte monet Concilium confessarios ne ex indulgentia fiant participes peccati alieni, minima quædam pro peccatis gravibus imponentes, et curent ut pœnitentia injuncta non solum sit ad custodiam et medicinam novæ vitæ, sed etiam ad vindictam et castigationem peccatorum præteritorum. Deinde non agnoscit Concilium aliud genus satisfactionis, quod per modum satisfactionis correspondeat culpæ, nisi hoc opus pœnale voluntariæ assumptum, vel impositum, vel certe a Deo inflictum, et patienter acceptum et toleratum; vide Concilium *cap.* 7. *et* 9.

Confirm. Trident.

Minister debet conformare se judici.

Regula præscripta confessariis.

56. Hinc itaque recte Doctor reducit satisfactionem ad actus pœnales interiores, et passiones, ad actum confitendi, et verecundiam inde redundantem, et ad actus voluntarios exteriores et passiones, quæ sunt jejunium, oratio et eleemosyna; et hoc loquendo regulariter et attenta facultate pœnitentis et statu, ut *supra* videbimus. Cæterum hæc non derogant charitati, ejusque acceptationi et operibus fidei, quæ impetratoria sunt, maxime quando in finem satisfactionis eliciuntur et offeruntur; neque video quo fundamento aliqui asserunt omnem actum meritorium esse satisfactorium ex natura operis et acceptationis divinæ ad remissionem pœnæ debitæ peccato, ita ut neque in hoc minuatur præmium gratiæ aut gloriæ, inquantum simul valet ad extinctionem pœnæ, nam extinctio debiti secundum justitiam, exigit valorem in actu conformem huic debito. Si ergo actus est ordinatus secundum justitiam retributivam per gratiam et gloriam in ratione meriti quoad omnem gradum sui valoris, qua consistit in bono, non videtur fundare alium titulum extinguendi debitum pœnæ temporalis, quod est alterius generis, aut ex natura operis, aut ex acceptatione divina, quæ est secundum medium justitiæ.

Privilegium charitatis, et fidei.

SCHOLIUM.

Specialia peccata non exigere speciales satisfactiones, sed indifferenter quascumque quibuscumque peccatis applicari posse.

9. Ex hoc (k) patet de quarto articulo, scilicet de solutione quæstionis; sive enim intelligatur satisfactio propria, id est, determinata secundum speciem, sive propria, id est, determinata secundum numerum, non necessario correspondet propria satisfactio cuicumque peccato, quia et eadem satisfactio secundum speciem, et eadem secundum numerum potest correspondere huic peccato et illi.

Non requiritur satisfactio specialis secundum speciem vel numerum, ad speciale peccatum.

Quod secundum speciem, patet, quia contritio potest correspondere huic et illi; et illa est eadem secundum speciem, maxime si objecta sunt eadem secundum speciem. Quod secundum numerum, patet, quia contritio de pluribus simul in generali, potest una correspondere pluribus illis; sed tunc (l) oportet ad hoc quod sit satisfactio totalis, non diminuta, quod aliquid ejus sufficiat pro uno peccato, et aliquid pro alio, aliquid, inquam, et aliquid, non de partibus integralibus in actu, sed de gradibus intensionis, ita scilicet quod sit in tanto gradu intensionis, quod in longe minori sufficeret pro uno, et in gradu quem superaddit, ultra sufficeret pro alio.

Possunt (m) etiam plures satisfactiones vel totales vel partiales correspondere uni peccato. Totales quidem, quia non est peccatum, quod non possit remitti per solam contritionem, et tunc illa sola est totalis satisfactio; potest etiam idem remitti per contritionem remissam, et alias pœnas supplentes imperfectionem contritionis. Contritio (n) autem intensa ex una parte, et ipsamet remissa cum aliis pœnis ex alia parte, differunt etiam specie, licet sint æquivalentes in acceptatione divina.

Cuilibet peccato non correspondet propria satisfactio.

Breviter (o) ergo, non correspondet cuicumque peccato propria satisfactio, quæ scilicet nulli alii correspondeat, nec aliqua alia isti correspondet, sed cuilibet corre-

spondet satisfactio pro tunc propria, licet alia posset esse propria. Intelligo pro tunc propria, vel ut in se distincta, vel ut aliquid virtualiter inclusum in satisfactione.

COMMENTARIUS.

57. Artic. 4. Conclusio. (k) *Ex hoc patet de quarto articulo*, etc. Hic articulus correspondet quæstioni titulari, eamque solvit. Conclusio ejus est, non necessario correspondere cuilibet peccato satisfactionem interiorem, seu pœnitentiam, et dolorem distinctum, neque secundum speciem, neque secundum individuum, sed per unam in specie et numero satisfieri posse omnibus simul, quæ sit unius explicite, virtute autem, affectu et habitu de reliquis. Hanc eamdem conclusionem docet articulo sequenti.

Controversia. An de singulis peccatis exigatur dolor diversus. Prima sententia. Variæ autem referuntur in hac re sententiæ. Prima est, de singulis peccatis debere esse singulas pœnitentias, hoc est, de quolibet in specie saltem dolendum esse. Imponitur Lodulpho 1. *part. vitæ Christi cap.* 20. Pro eadem citat Nav. *in sum. cap.* 1. *num.* 22. Angelum et Raymundum *in sum.* verbo *Contritio*, *ibid.* Sylv. *q.* 3. S. Thomas *in* 4. *dist.* 17. *q.* 2. *art.* 2. *quæstiunc.* 6. asserere videtur de peccatis nondum remissis necessarium esse dolorem, seu attritionem singulam, sufficere autem generalem circa jam remissa. Vasquez 3. *part. quæst.* 86. *art.* 2. *dub.* 7. interpretatur omnes intelligi debere non voluisse dolorem in specie ad singula extendi, sed in genere tantum, seu communem esse debere circa omnia in specie cogitata ; et in eamdem sententiam Soto *in* 4. *dist.* 17. *q. art.* 3. refert antiquos, Alens. 4. *q.* 69. *memb.* 8 *art.* 2. Richard. *in* 4. *dist.* 16. *art.* 4. *q.* 2. Durand. *dist.* 17. q. 2. Palud. *ibid. quæst.* 2. Alii autem negant eam sententiam doceri expresse a dictis auctoribus quoad hoc, quod ad singula peccata exigerentur singulæ attritiones seu dolores. Hæc ergo est vera sententia ipsorum, quod una, licet sit contritio in specie, ad singula extendatur ; et hæc est opinio D. Thomæ *loco citato*, *et* 3. *part. q.* 77. *art.* 1. *in corpore* 1. 2. *q.* 113. *art.* 5. *de veritate q.* 28. *art.*5. ita etiam Soto *in* 4. *dist.* 17. *loco citato* adducit hanc moderationem. Primo, in lege naturæ ante institutam confessionem ex natura rei, secluso impedimento necessariam fuisse contritionem specialem de singulis, et singularem ; quando autem tempus non suppeteret, sufficere contritionem in confuso, quatenus offensa Dei sunt, et hanc modificationem admittere videtur Adrian. *in* 4. *q.* 3. *de Baptism.* Joann. de Medina *tract. de pœnitentia q.* 1. Si quæras autem, qua necessitate talis contritio exigitur? Canus videtur ponere necessitatem medii, alii præcepti ; sed, si explicetur sententia ex fundamentis, videtur necessitas medii magis induci quam præcepti.

(Sententia D. Thomæ, et aliorum. — Contritionem in specie extendi ad singula. Limitatur.)

Conclusio. Ad veram contritionem, quæ sit sufficiens dispositio sive intra, sive extra Sacramentum, non requiritur specialis cogitatio, aut detestatio singulorum peccatorum, sive per unum, sive per diversos actus. Est nostri Doctoris *in littera*. Dicit quod una contritio in specie potest competere pluribus in specie peccatis, et quod una in numero sit sufficiens sub una generali ratione de pluribus numero ; idemque patet *ex articulo* 5. ubi asserit sufficere contritionem expressam de uno, quæ habitualiter seu virtualiter extendatur ad reliqua. Hæc eadem sententia est magis recepta nunc in scholis, quam sequuntur communiter moderni. Suarez *disp.* 4. *de pœnitentia* 58. Conclusio Doctoris.

sect. 6. Vasquez *loco citato*, et alii.

Probatio ex inconvenienti. Probatur primo, quia nullum est fundamentum tanti oneris, ut de singulis in specie habeatur specialis contritio. Secundo, privaret aliquos spe salutis, qui non possunt etiam singula peccata recordari; ergo saltem pe hoc destruitur necessitas talis contritionis per modum medii requisiti ad salutem. Ad fugam hujus argumenti invenit Sotus limitationem præfatam, ideo requirit necessitatem præcepti. Contra, illa necessitas non colligitur ex fine aut natura actus; ergo, etc.

Responsio. Impugnatur.

Contritio ex motivo charitatis. Probatur antecedens, quia contritio de peccato ex motivo charitatis sub ratione offensæ perfectius avertit a peccato, quia ex motivo et fine superiori et eminentiori tollit omnem in ipso complacentiam, et perfectius convertit ad Deum, quia est in se perfectior; ergo sive in ordine ad Deum, sive ad voluntatem peccatoris, tribuit omnem effectum, quem tribueret displicentia in specie, etc. Si dicas necessitatem esse ex virtute opposita peccato tantum, falsum est, quia sic pœnitentia non esset necessaria ut specialis.

Ejus efficacia.

59. Casus. Tertio, videtur repugnare sibi: ponamus casum, sicut contingit hominem revocare in memoriam peccata sua, discurrendo per singula præcepta, et sic successive, de quolibet autem prout occurrit, dolere perfecte, vel habere veram contritionem ex gratia; ergo habet ultimam dispositionem ad justificationem, quando dolet de peccatis contra præcepta primæ tabulæ, et justificatur, quia illa dispositio non redditur inefficax per aliquid subsequens. Si dicas tunc non dolere; ergo de istis alias non dolet, quia impossibile est ut simul intellectus feratur in omnia peccata, et consequenter neque voluntas, quia neque uno actu intelligi possunt, neque simul occurrunt, vel occurrere possunt; si ergo voluntas successive feratur in singula, necessum est ut successive de singulis doleat; dolor autem quam primum habetur, est sufficiens dispositio ad Sacramentum, vel justificationem; ergo accedente Sacramento justificat, vel extra Sacramentum, quando est contritio est perfecta. Confirmari potest ad hominem, quia ut communiter contra nostrum Doctorem opponunt, non requiritur determinata aliqua duratio ad contritionem, sicut neque intensio, sed nequit extendi ad singula peccata nisi successive, et in tempore; ergo antequam ad hæc vel illa extenditur, est perfecta contritio, et consequenter id non exigitur.

Repugnantia suppositi.

Confirm.

60. Sufficere dolorem sub ratione offensæ. Quarto, dolere de singulis in specie est dolere de quolibet quoad malitiam in specie, quam includit ut distinctum est a cæteris, et opponitur tali in specie virtuti; hoc non, quia, ut definit Trident. sufficit dolere de ipsis ex motivo charitatis, qua offensa Dei sunt, et opponuntur ejus amicitiæ. Deinde, cum repugnet ita de ipsis dolere, nisi ex motivo oppositarum virtutum, quæ specie et genere variantur, sequeretur hominem teneri ad tot actus doloris in specie, quot sunt peccata in specie, quæ est prima opinio, quam communiter omnes rejiciunt, et merito, quia neque Conciliis quadrat, cum dicant sufficere dolere de peccatis sub ratione offensæ; neque rationi, cum per talem actum sufficienter convertatur peccator ad Deum, quod tantum exigit sacra Scriptura, ut patet ex locis, quibus probatur necessitas pœnitentiæ pro peccatis

Responsio impugnatur. Dices, debere extendi dolorem explicite ad singula peccata saltem sub ratione offensæ. Contra, saltem hoc non quadrat assertioni D. Thomæ, qui dicit ad peccata remissa non requiri nisi dolorem generalem; ut supponimus autem, potest quis habere contritionem perfectam, antequam

hoc vel illud in specie peccatum occurrat, quo casu remittuntur per gratiam, qua informatur talis actus, antequam recurrant ulteriora peccata, et potest non continuari, et sufficit pro dispositione Sacramenti, si quis accedat statim ad confessionem; ergo neque requiritur dolor de singulis, neque ex necessitate actus, qui stare potest concepta ratione offensæ, in uno et altero peccato, qui affectu et virtute ad cætera extenditur; neque etiam præcepti, quia alias nulla esset confessio ejus, qui actu non dolet de singulis, dum confitetur, quamvis alias doluerit de quibusdam in ordine ad confessionem, ex cujus virtute accedit ad ipsam confessionem; sufficit ergo in genere summe dolere de peccatis, quibus offenderit Deum; neque est necesse, ut voluntas dolentis ad singula, dum dolet, reflectat, sufficit enim ut dolor virtute extendatur ad omnia, et habeat propositum firmum non offendendi Deum de cætero, imo quædam peccata sunt, in quibus non expedit ob periculum diu inhærere meditando; ob necessitatem tamen confessionis adhibendum est examen conscientiæ, et recogitanda singula peccata, de quibus sub una generali ratione sufficit dolor, juxta ea quæ tradit Trident. *sess.* 6. *cap.* 6.

Sufficit ut dolor virtute ad singula extendatur.

61. Objectio prima. Solvitur.

Ad rationes adversariorum facilis est solutio. Objiciunt primo, omne peccatum mortale includere aversionem a Deo; ergo requiritur conversio per contritionem in Deum, ut dimittatur. Respondetur perfectionem contritionis esse ex motivo charitatis, cujus est perfecta in Deum conversio, ideo sufficienter et perfecte convertitur quis ad Deum ab omni mortali per talem actum, qui in genere et virtute ad omnes offensas ejus extenditur. Objiciunt secundo pro prima sententia; pœnitentia est medicina, ergo pro singulis peccatis requiruntur singulæ pœnitentiæ. Respondetur, sufficere unam medicinam efficacem, qualis in proposito ex institutione divina est contritio de omnibus in genere sub ratione offensæ. Frustra enim per plura fit, quod per unum fieri potest.

Secunda objectio. Solvitur.

62. Satisfactio totalis quænam dicitur.

(1) *Sed tunc oportet ad hoc, ut sit satisfactio totalis*, etc. Hic exigit ad satisfactionem totalem, ut sit correspondentia ejus ad peccata, non secundum partes integrantes in actu, sed secundum gradus intensionis, ita ut in gradu minori sufficeret pro uno, et in gradu majori pro alio. Requirit ergo intensionem in actu contritionis perfectæ, quam vocat satisfactionem totalem, de quo *supra* egimus *dist. præced. q.* 2. Hic modus loquendi obscurus est; vel enim intelligit in contritione in eo gradu et perfectione, quæ ut dispositio extra Sacramentum necessitat, seu disponit ad gratiam et remissionem peccati adhibitis circumstantiis voti Sacramenti, et proposito emendationis, dari debere latitudinem graduum intensionis secundum multitudinem peccatorum, et excessum, ita ut infra intensionem proportionatam numero et gravitati offensarum, non esset satisfactio sufficiens, neque justificaret; hoc est contra ipsum variis in locis, et infert incertitudinem magnam et anxietatem, quæ magis excludenda sunt, imo magis videtur difficile attingere remissionem per unum actum ita intensum secundum gradum, ut singulis peccatis singuli gradus intensionis correspondeant, quam habere seorsim plures contritiones in specie de singulis peccatis extensive in gradu inferiori; magis enim est in potestate nostra multiplicare actus et conatus voluntatis, quam exercere talem simul uno actu, qui æquivaleret pluribus, secundum intensionem graduum, qui modus satisfaciendi neque fragilitati nostræ congruit, neque etiam divinæ misericor-

Objectio.

diæ, per quam gratis fit justificatio, nos ad talem gradum perfectionis in actu obligare; unde ipse Doctor *in q.* 2. *præced. dist.* sufficere asserit actum intensum, et perfecte circumstantionatum ad remissionem peccati extra Sacramentum.

63. Responsio. Explicatur textus. Respondetur ergo, licet congruum sit ita conari dolere de peccatis ad effectum remissionis, id non esse necessarium, sed actum perfectum, et perfecte circumstantionatum in eo gradu quo ad remissionem unius peccati mortalis extra Sacramentum valeret, etiam sufficere ad remissionem omnium peccatorum, quia et perfecte applicat merita passionis Christi ad hunc effectum, et acceptatur a Deo, et est perfecta aversio a peccato, et conversio ad Deum, quæ sunt rationes ex parte actus, in quibus consistit ejus efficacia respectu gratiæ, cum qua gratia nequit ullum peccatum consistere mortale. Vel ergo loquitur de satisfactione totali, ut est deletiva culpæ et pœnæ simul, eo modo quo Tridentinum loquitur *sess.* 14. *cap.* 2. de pœnitentia, ut perducit hominem ad integritatem et renovationem, quæ fit virtute Sacramenti Baptismi, et sic verum est, quia id non contingit sine magnis nostris fletibus, ut dicit Concilium. Sic autem Doctor intelligi potest, quia agit de satisfactione qua pœnalis est, et consistit in actu interno et externo, ut patet ex præcedenti articulo et paragrapho; vel loquitur secundum congruentiam; vel denique tertio, et melius, loquitur de contritione, qua est satisfactio totalis, id est, qua ex sua perfectione delet peccatum extra Sacramentum, ut etiam de ipsa agit *in quæst.* 4. *præced. distinct.* contra sententiam Magistri; et distinguit eam a contritione imperfecta, et diminuta, et partiali, quæ se sola non sufficit sine adjectione alterius causæ, ut confessionis et absolutionis, quod magis

Scopus Doctoris.

Contritio perfecta est satisfactio totalis.

puto secundum mentem ejus; et ostendit excessum debere esse in gradu intensionis, ut possit justificare extra Sacramentum, et sic dicitur esse totalis satisfactio; ipse enim non admittit distinctionem inter hos actus aliam quam intensionis, quando sunt ex eodem motivo, ut *supra* visum est. Si ergo actus contritionis divideretur in suos gradus intensionis, æquivaleret pluribus attritionibus, quas in se complectitur eo modo quo remissum includitur in intenso, quamvis non extensive, sed intensive, et perfectiori modo essendi, quod congruit iis, quæ in sequenti conclusione habet.

Quare dicitur totalis?

(m) *Possunt etiam plures satisfactiones, vel totales vel partiales*, etc. Hæc est secunda conclusio hujus articuli, nempe respectu ejusdem peccati posse esse plures satisfactiones totales, vel partiales; totales, ut contritio, quæ multiplex esse potest, juxta alias dicta *supra*, ex motivo hujus aut illius virtutis, cum debitis circumstantiis; vel possunt esse plures partiales, nempe attritiones, quæ similiter ex motivis multiplicantur. *Potest*, inquit, *idem remitti per contritionem remissam, et alias pœnas, supplentes imperfectionem contritionis*, etc. nempe confessionem, et reliqua, quæ requiruntur ad remissionem peccati in Sacramento; et subdit:

64. Secunda conclusio articuli. Contritio potest esse ex variis motivis elicita.

(n) *Contritio autem intensa ex una parte, et ipsamet remissa cum aliis pœnis ex alia parte, differunt etiam specie, licet sint æquivalentes in acceptatione divina*, etc. Ubi advertendum est eum insinuare quod dictum est, hos actus non distingui in specie necessario ex motivo intrinseco, quod et *supra* probatum est ex Tridentino. Hîc autem dicit distingui specie in genere satisfactionis, quia una est totalis, et extra Sacramentum justificans, alia non ita, licet cum Sacramento, et aliis pœnis æquivaleat contritioni perfectæ in

Doctor.

Satisfactio pro peccato totalis, aut partialis.

acceptatione divina, quantum ad vim satisfaciendi pro peccato, ejusque remissionem. Attritionem disponere voluntatem ad impetrandam remissionem et justificationem in Sacramento, docet Trident. *sess.* 14. *c.* 4. *in fine,* adeoque esse impulsum Spiritus sancti, et donum Dei.

65. (o) *Breviter ergo non correspondet*, etc. Advertendum est hîc agere de satisfactione pro peccato; negat ulli peccato correspondere propriam satisfactionem, ita ut alteri non correspondeat, licet correspondet satisfactio pro tunc propria, id est, hîc et nunc, per quam remittitur, sive sit implicita ejus et virtualis, sive distincta et explicita. Negat propriam necessitate remissionis, et denotando ordinem explicitum actus ad ipsum peccatum sub ratione propria, quasi aliter nequeat pro eo satisfieri. Admittit tamen propriam, quantum ad efficaciam hîc et nunc, satisfactionis, qua remittitur determinate.

'bjectio. Dices, detestatio peccati ex motivo proprio et specifico virtutis, cui opponitur, ita est propria hujus peccati, ut nequeat non esse ejus, et nequeat esse alterius; ergo habet propriam satisfactionem, ita ut non sit alterius.

›lvitur. tisfactio licitur ropria uobus iodis.

Respondetur, habere propriam in ratione actus, si ex tali motivo concipiatur, non est tamen propria in ratione satisfactionis, quia illa etiam non solum disponit ad remissionem illius peccati, sed etiam cujuscumque mortalis, etiam in specie diversi a tali peccato, si inest. Et hoc tantum intendit Doctor, ut excludat opinionem, quam in præcedenti conclusione impugnavimus, non autem intendit hanc satisfactionem conceptam ex motivo peculiari virtutis, cui opponitur peccatum in omni casu valere ad remissionem cujuscumque peccati, verbi gratia, quando non sunt simul, quia dolor de peccato debet concipi, vel ex ratione aliqua communi, vel ex peculiari motivo virtutis oppositæ; dolor enim de peccato intemperantiæ nequit esse dolor de blasphemia, quando hæc sola inest, quia blasphemia nullum ordinem dicit ad virtutem temperantiæ in specie, neque proinde ex illa habetur motivum subsistens ad dolendum de blasphemia, propter connexionem tamen peccatorum, ita ut unum sine alio remitti non possit; inde est ut dolor ex motivo unius sit virtualis respectu alterius, non ex natura sui motivi specifici et particularis virtutis, cui peccatum opponitur, et ex quo concipitur, sed quia sufficienter disponit ad remissionem hujus, etiam disponit ad remissionem alterius, sine qua illa esse nequit. Accedit et alia virtualitas ex circumstantia finis et charitatis imperantis, quæ virtute includit aversionem a quocumque peccato mortali, et conversionem voluntatis ad Deum; et hac virtute includit etiam dolorem de quocumque mortali, quod inest converso. Quod autem hîc dicit virtualiter includi satisfactionem peccati inexistentis in contritione, quamvis ad ipsum explicite non extendatur, ut sistit in determinato motivo, ex quo concipitur, declarat ea quæ dicta sunt de intensione requisita graduum in satisfactione totali non intelligi formaliter, sed æquivalenter, et secundum eminentiam et perfectionem. Conversio enim perfecta ad Deum includit virtute et perfectione omnem aversionem a peccato in specie.

Connexio peccatorum quoad remissionem. Duplex extensio virtualis in actu ad omnia mortalia.

Satisfactio dicitur totalis virtute et efficacia.

SCHOLIUM.

Satisfactionem totalem (id est, contritionem, seu pœnitentiam sumptam illis quatuor modis dist. præced. q. 1. n. 13. explicatis, de peccatis omnibus mortalibus) reconciliare satisfacientem offenso. Item, satisfactionem hujusmodi, id est, pœnitentiam, esse posse actu et formaliter de uno peccato, non de aliis, de quibus tamen necessario est habitualiter.

10. An quis pro uno peccato sine satisfactione alterius possit Deo satisfacere.

De (p) quinto articulo dico, quod satisfactio, isto modo accipiendo, (quæ tamen totalis est, et non diminuta) reconciliat satisfacientem ipsi, quem offendit, quia vel implacabilis est offensus, quod est contra misericordiam; vel si placabilis, per nihil magis quam per satisfactionem isto modo dictam. Impossibile est autem aliquem Deo reconciliari, et tamen remanere in aliquo peccato. Unde Augustinus de vera et falsa pœnitentia : *Scio Dominum inimicum omni criminoso; quomodo ergo qui crimen reservat, de alio recipiet veniam, sine amore Dei consequeretur veniam, sine quo nemo unquam invenit gratiam? Hostis enim est, dum offendit perseveranter, et quædam impietas infidelitatis est ab eo, qui justitia est, dimidiam sperare veniam.* Sequitur ergo, quod impossibile est satisfacere Deo de uno peccato, remanente actualiter impœnitente de alio peccato mortali.

August. Contritio potest esse actu tantum de uno mortali, sed habitu necessario est de omnibus mortalibus; idem est de pœnitentia aliis tribus modis sumpta.

Sed si intelligatur separatio hujus satisfactionis ab illa, ita quod dum actu reddit homo Deo per contritionem vel satisfactionem quamcumque de hoc peccato, et sufficientem pro hoc peccato, non actu reddit satisfactionem sufficientem pro alio peccato. Dico quod separari potest satisfactio propria huic a satisfactione propria illi, et hoc quantum ad effectum, licet non quantum ad affectum saltem in habitu.

Patet enim quoad effectum, quia sicut non es necesse intellectum simul considerare hoc peccatum et illud, et ita non est necesse voluntatem simul pœnitere de hoc et illo; et hoc accipiendo *pœnitere*, pro quocumque illorum quatuor significatorum positorum *distinct. præced. quæst.* 1. sed tamen dum considerat unum, et pœnitet de illo, saltem habitualiter satisfacit de alio, hoc est, animo promptus est, si cogitaret aliud, ad satisfaciendum de eo.

COMMENTARIUS.

(p) *De quinto articulo dico*, etc. Dicit satisfactionem sic sumptam reconciliare Deo. Quod probat ex Augustino, seu Auctore *de vera et falsa pœnitentia;* reliqua quæ dicit in duabus præcedentibus conclusionibus sunt declarata. 66.

SCHOLIUM.

Alia quatuor examinat de satisfactione stricte sumpta et condistincta ab aliis pœnitentiæ partibus. Primo, describit quid sit. Secundo, ait consistere in oratione, eleemosyna et jejunio, et comitantibus ista. Non negat actus internos imperativos horum esse satisfactorios; imo ab his ratio satisfactionis, sicut et bonitatis derivatur in externos. Solum ergo excludit actus internos spectantes ad primam et secundam partem, id est, ad contritionem et confessionem.

De (q) secundo principali, scilicet satisfactione stricte sumpta proportionabiliter dictis, quatuor sunt videnda. Primo, ratio nominis sicut prius. Secundum de possibilitate non habet hîc difficultatem; ideo erit hîc secundum, quod fuit tertium prius, scilicet in quibus consistit illa satisfactio. Et ex hoc tertio solutio quæstionis, si cuilibet peccato respondet propria satisfactio. Quarto, si una propria satisfactio est separabilis ab alia. 11.

Quid satisfactio stricte dicta.

De (r) primo dico, quod satisfactio est operatio exterior laboriosa vel pœnalis, voluntarie assumpta, ad puniendum peccatum commissum a se, et hoc ad placandum divinam offensam; vel est passio seu pœna voluntarie tolerata in ordine prædicto. Isto modo accipitur satisfactio multo strictius et particularius, quam satisfactio primo modo, quia illa potuit consistere in actu pœnalis passionis voluntariæ interiori vel exteriori.

[I]n quibus [c]onsistit [sa]tisfactio ut [d]istincta a [co]ntritione [e]t con[f]essione.

Secundum patet, quia ut opus exterius, vel passio distinguitur contra actum, vel passionem interiorem mentis, et contra actum oris, vel passionem concomitantem; non consistit satisfactio, nisi in illis tribus operibus difficilibus, scilicet jejunio, oratione et eleemosyna, de quibus dictum est tertio articulo præcedenti; vel in passionibus voluntariis concomitantibus ista tria opera difficillima.

COMMENTARIUS.

67. [D]e satis[fac]tione [str]icte [su]mpta.

(q) *De secundo principali*, etc. Hîc agit de secundo articulo principali, nempe de satisfactione stricte sumpta; et egregie, et secundum methodum eodem modo procedit. Primo de ratione ejus. Secundo, supponit possibilitatem ejus; de qua non est difficultas ulla, quia ex Scripturis et Patribus est notissima. Tandem in quibus consistit; et ultimo respondet quæstioni titulari, prout in hac verificatur.

[6]8. [De]finitio [eju]s.

(r) *De primo dico*, etc. Dicit quod *satisfactio est operatio exterior laboriosa vel pœnalis, voluntarie assumpta, ad puniendum peccatum commissum a se, et hoc ad placandum divinam offensam; vel est passio vel pœna voluntarie tolerata in ordine prædicto*, etc. Dicit satisfactionem, hoc modo sumptam distingui ab ea, quam hactenus declaravit, in eo quod satisfactio primo modo sumpta comprehendatur in actu interno contritionis, et pœnitentiæ seu tristitiæ, quæ est passio ex ipso, et in actu extreno confessionis et erubescentiæ; hæc autem in actu externo voluntario aut passione voluntarie tolerata, et sit opus in quo tertia pars pœnitentiæ, quæ appellatur communiter a Doctoribus et Conciliis *satisfactio pro pœna temporali*, tantum consistit, qua satisfactio, ut postea subjicit, exercetur communiter in tribus operationibus difficilibus orationis, jejunii et eleemosynæ, et passionibus consequentibus, prout declarat in sequenti paragrapho. De satisfactione hoc modo sumpta agit Tridentinum *cap.* 8. *et* 9. *sess.* 14. *et sess.* 6. *cap.* 14. Hic modus satisfactionis debet esse voluntarius, estque actus procedens a virtute pœnitentiæ in vindictam peccati, quantum ad reatum pœnæ temporalis debitæ. Minister qui est reus exequitur in seipso pœnam a judice impositam, vel etiam voluntarie assumptam ex eodem motivo, vel certe tolerat passiones pœnales in pœnam peccati inflictas, nam jejunium, ut imperatur a virtute religionis, habet honestatem illius virtutis, et non alterius, ut quando imponitur ab Ecclesia vigilia in honorem alicujus Sancti jejunanda, est actus religionis; jejunium, quod quis assumit ad vincendam concupiscentiam carnis, habet honestatem temperantiæ. Quod assumitur, ut subtracto cibo reficiatur pauper, est actus misericordiæ; eodem ergo modo quod assumitur, et impletur ad vindicandum peccatum et pœnam debitam, est actus pœnitentiæ. Et ratio hujus universalis est, quia actus exterior, ut subest voluntati et regulæ, participat honestatem talem, qualis est regulæ et motivi voluntatis imperantis.

Distinctio ejus satisfactione primo modo sumpta.

Quomodo actus externus sortiatur honestatem in specie.

69. Falsa interpretatio rejicitur. Nescio quid in mentem venit Soto *in* 4. *distinct.* 19. *q.* 2. *art.* 1. quem sequitur Suarez *disp.* 37. *sect.* 5. ut dixerint Doctorem ex præmissa definitione satisfactionis stricte sumptæ, negare satisfactionem ullo modo consistere in actu interno, sed in solo actu externo, ita ut si quis dederit eleemosynam ex intenso conatu voluntatis, et alius tantumdem elargiatur ex conatu remisso, æqualiter satisfacerent. Miror tam perfunctorie eos legisse Doctorem, nam ipsi eum interpretantur, quasi in actu interiori nihil esset satisfactionis, cum contrarium probet manifeste tota quæstione in præcedentibus, et potissimum in articulo tertio præcedente, ubi docet satisfactionem late sumptam consistere tam in actu interno quam in externo. Superius etiam docuit actum perfectum charitatis valere ad satisfactionem ; quod ipsi objicit Soto, quasi inconstans esset et contradicens. Melius profecto Doctor, et clarius tractat naturam satisfactionis tam in genere quam in specie, et magis conformiter ad Scripturas et Concilia.

Objectio. Solvitur. Illud, quod objicitur de eleemosyna eadem in mensura, sed ex diverso conatu voluntatis, seu actu collata, Doctor nihil tale asserit ; est argumentum potius ipsorum, et negatur assumptum, quia operatio exterior voluntaria requiritur a Doctore ad satisfactionem, ideoque expressit in definitione *voluntarie assumpta* ; quo intensior autem est actus a voluntate procedens, eo perfectius participat honestatem tam intrinsecam objecti quam extrinsecam finis, ideoque satisfactio exterior imperata ab actu pœnitentiæ interiori magis intenso est perfectior, quam imperata ab actu remisso ; sit ergo.

Actus intensior influit honestatem.

70. Conclusio. Satisfactio in recto consistit Conclusio : satisfactio hoc modo sumpta consistit in operatione ipsa externa et voluntaria, seu in passione voluntaria in recto, et non in actu interiori. Est contra præfatos, qui statuunt eam consistere in actu interno, et perfici accidentaliter ab actu externo, qua est pœnalis ; neque in reipsa differunt ab opinione Henrici, quam impugnant in eo quod dixerit totam vim satisfaciendi esse in actu interno, et non in externo ; nam si totus valor consistit in actu interno formaliter, et actus externus pœnalis non facit ad valorem, nisi inquantum perficit internum, non per valorem, qui est in ipso, sed tanquam causa perfectionis in actu interno per modum effectus conjuncti, aut quovis alio modo eam communicet, sequitur satisfactionem formaliter compleri in actu interno, qui tantum ordinat peccatum, et pœnam ejus, licet per ordinem ad suas causas, a quibus actus ipse recipit hunc valorem, ut sit satisfactivus. Aliud non dicit Henricus *quæs.* 8. *q.* 13. totam enim radicem satisfactionis et meriti refundit in charitatem, neque per hoc excludit actum externum satisfactionis, imo illum requirit, distinguens in liberale, pœnitentiale et indulgentiale ; ex conatu majori voluntatis asserens augeri in eo rationem satisfactionis.

in actu externo voluntario, etc.

Sententi[a] Henrici

71. Probati[o] August[ini] His positis, probatur conclusio. Augustinus homil. 5. *Judicet ergo seipsum homo in istis* (supple peccatis mortalibus) *voluntate, dum potest*, etc. *et cum in se protulerit severissimæ medicinæ sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur*, etc. *et a Præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, ut in offerendo sacrificio cordis contribulati, devotus et supplex, id tamen agat, quod non solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum, ut si peccatum ejus non solum in gravi ejus malo, sed etiam in scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethalis et mortiferæ pla-*

gæ per pudorem addat tumorem, etc. Hîc Augustinus sumit satisfactionem, ut distinguitur a corde contrito et humiliato, pro opere externo quod injungitur ab Antistite, sive publice, sive private peragendum. Habetur *dist.* 1. *de pœnitentia, cap.* 75. Ex capitulo etiam præcedenti idem patet : *Recte*, inquit, *constituantur ab his, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata*, etc.

72. Item cap. *Si peccatum*, etc. *eadem distinctione, c.* 72. quod integrum legitur apud Eucherium, seu in commentariis ejus nomine editis *in lib.* 2. *Reg. c.* 8. et majori ex parte apud Gregorium lib. 9. Moralium, cap. 27. *Si peccatum David tam detestabile transtulit, quid est, quod post omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei a Domino dicta sunt, postmodum tanta toleravit? Sed proculdubio Dominus delictum sine ultione non deserit; aut enim ipse in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit; nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur; sic enim audire post confessionem meruit* (*Dominus transtulit peccatum tuum*), *et tamen post, multis cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat, exoluit.* Et in fine : *Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre*, etc. ergo satisfactio peccati David, quod Deus per confessionem transtulit et dimisit, mox in afflictione et laboribus constitit, sicut et electi per afflictionem temporalem satisfaciunt pro peccatis suis, ac proinde ratio specialissima satisfactionis in his consistit in recto, qua tamen voluntariæ sunt et tolerantur.

(Gregorius.)

73. *Audi*, inquit Chrysostomus homil. 42. in Matth. *si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur ; et quonam modo, inquies, a me ipso rationem vivendi, et supplicium exigam? Largos lacrymarum effunde fluvios, laboribus ac vigiliis teipsum affige*, etc. ubi ostendit præter lacrymas, labores et vigilias requiri ad judicium peccati, tanquam distincta satisfactio a lacrymis. Hæc ipsa est omnium Patrum sententia, quos videre licet longa serie apud Bellarm. *lib.* 4. *de pœnitentia, c.* 9. Hoc ipsum patet ex Canonibus pœnitentialibus, qui modum et regulam satisfactionis hujus præscribunt, et consistebat in operibus pœnalibus externis. Patet etiam ex praxi Ecclesiæ et confessorum. Patet denique ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 8. quod perinde satisfactionem in recto appellat hanc partem pœnitentiæ, et pro ea intelligit communiter loqui Patres, quando agunt de satisfactione, ut merito etiam Marginator citaverit *d.* 3. *de pœnitentia.*

Demum, inquit Concilium, *quoad satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum a Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra ætate summo pietatis prætextu impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem ejus abnegarunt*, etc. Concilium *cap.* 3. præmisit formam et materiam hujus Sacramenti, dicens formam in absolutione consistere, materiam in actibus pœnitentis, contritione, confessione et satisfactione. De forma et aliis actibus pœnitentis, ut contritione et confessione egit in præcedentibus. Hîc primum agit de tertia parte pœnitentiæ, quæ est satisfactio. Hanc dicit Patres prædicasse populo Christiano; eamdem impugnari ab hæreticis. Patres autem docuerunt satisfactionem consistere in operibus externis, quæ Scriptura et Canones præscribunt peccatoribus conversis. Hæc item ipsa impugnant hæretici, ut Luther. *in Assert. art.* 5. Melanct. *in Apologia confessionis Augustanæ, art. de Confess. et satisfact.* Calvin. *lib.* 3. *Instit. cap.* 74. Trident.

(Satisfactio pœnitentialis.)

(Errores damnati.)

4. et Kemnitius *in secunda parte Examinis Trident.* Vel enim docent nullam superesse pœnam temporalem, pro qua est satisfaciendum, vel certe pœnas immissas esse a Deo ad profectum virtutis, non ad castigationem peccati præteriti; ideo Concilium primum declarat remanere pœnam temporalem, pro qua debet satisfieri, id exigere divinam justitiam, idemque exigere divinam clementiam ad profectum peccatoris, ut hoc fræno coerceatur a peccato. Neque ullam viam securiorem existimatam fuisse in Ecclesia ad amovendam iram Dei, quam ut fideles hæc opera pœnitentiæ cum vero animi dolore frequentarent, ubi hæc opera distinguit ab ipso dolore.

Processus Concilii.

75. Satisfactio Christi. Deinde subjungit sic nos conformari Christo, qui satisfecit pro peccatis nostris. Satisfactio autem Christi consistit potissimum in passione et morte, per quæ pro nobis satisfecit, quæ in operibus externis et passionibus consistebant, in quibus Scriptura et Patres pretium nostræ redemptionis constituunt; ergo etiam in his debet esse satisfactio nostra, ut in eodem genere satisfactionis redimamus debitum, in quo Christus satisfecit, ut patet ex Paulo ad Romanos 8. *Si autem filii, et hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi; si tamen compatimur, ut et conglorificemur; existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*, etc. cap. 6. movet ut exhibeamus membra nostra, quæ servierunt peccato, in arma justitiæ Deo.

Concludit tandem Concilium Sacerdotes debere pro qualitate criminum, et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere; et præ oculis habere, nisi alienis peccatis communicare velint, ut satisfactio quam imponunt, sit in præteritorum peccatorum vindictam et satisfactionem.

Tandem *cap.* 9. docet temporalibus flagellis a Deo inflictis, et a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum nos satisfacere valere; quibus in locis sumit in recto *satisfactionem* pro ipsis operibus externis et pœnis assumptis et impositis, vel toleratis; sicut et eodem modo pro iisdem sumitur, et supponit *satisfactio* apud Concilium *can.* 12. 13. 14. *et* 15. qui ex prædicto capite et doctrina ejus assumuntur; ex quibus patet conclusio præmissa Doctoris, nempe satisfactionem stricte sumptam consistere in opere externo laborioso et pœnali voluntarie elicito.

76. Secunda probatio a ratione. Secundo probatur ratione, supposita doctrina Patrum et auctoritate Scripturæ; illa operatio, in qua consistit medium requisitæ justitiæ vindicativæ est satisfactio in recto, quia per eam ponitur æqualitas et solutio debiti; sed per opus externum ponitur tale medium, ergo in eo consistit satisfactio in recto, loquendo de satisfactione stricte sumpta, ut ordinat pœnam temporalem. Probatur major, sive sumatur medium vindicativæ, qua æquale pro æquali in reipsa ponitur; sive æquale, prout lege præscribitur et exigitur a divina justitia, servata proportione ad debitum, in illo consistit medium per quod tollitur debitum, et acceptatur pro debito; sicut e contrario, ipsum debitum pro quo satisfit, consistit in pœna temporali. Et patet, quia satisfactio interna per contritionem et detestationem peccati, consistit in iis actibus, in quibus regulariter consistit ejus remissio, vel quibus est annexa. Patet idem ex proportione justitiæ politicæ, qua ordinat debitum, suum jus cuique tribuens, et universaliter in omni specie justitiæ.

Satisfactio ex præscripto justitiæ est in opere externo.

A simili.

His positis, probatur minor : debitum pœnæ temporalis est alterius rationis a debito culpæ; ergo diversam satisfactionem et proportionatam ex lege inducit,

Satisfactio pro pœna alia est a satisfactione pro peccato.

diversam, inquam, a satisfactione culpæ. Sicut ergo culpa, quæ est aversio a Deo, ordinatur per pœnam, in qua consistit conversio perfecta ad Deum, ita etiam pœna temporalis, sicut consistit in pœna sensus, ita etiam exigit, servata proportione justitiæ, pœnam sensus, ut fiat satisfactio proportionata debito. Probatur ultima consequentia, sicut peccatum, ut est aversio a Deo, ordinari debuit per justitiam, quæ exigeret conversionem ad Deum, ita etiam, ut includit conversionem ad creaturam per appetitum, et inordinatam delectationem, requirit ut ordinetur per aversionem tam ab appetitu quam a creatura; hæc autem aversio consistit in pœna sensus affligente, et illa est quæ manet post remissionem peccati, aut hîc, aut in altera vita solvenda; ergo ut recte ordinetur secundum justitiam, et regulariter hæc pœna, seu debitum ejus, debet satisfactio pro ipsa consistere etiam in pœna simili, ut debitus ordo justitiæ servetur; et hi sunt digni fructus pœnitentiæ, quos indixit Joannes Baptista *Lucæ* 3. digni, inquam, id est, debiti.

C nclusio ad creaturam ordinatur per pœnam sensus.

77. Confirmatur. Pacianus.

Confirmatur: Pacianus *in epist.* 3. *ad Symphronianum: Vides in sarmentis fructum requiri, id est, bona opera pœnitentiæ, sicut Joannes ait : Facite fructum dignum pœnitentiæ. Vide sarmenta purgari, quæ sunt detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonii, vitæ labores; qui actus proprie pœnitentium sunt*, etc. quibus comprehendit opera pœnitentiæ, et asperitatem subeundam in vindictam peccati per detrimenta et castigationem carnis, per damna lætitiæ, per afflictiones, per damna patrimonii, elargiendo patrimonium, eleemosynas frequentando, vitæ denique labores, quibus vindicatur concupiscentia inordinata peccata commissi.

Chrysost.

Chrysostomus hom. 10. in Matthæum: *Facite*, inquit *fructus dignos pœnitentiæ; quo autem modo fructificare poterimus? Si utique peccatis adversa faciamus, verbi gratia, aliena rapuisti? incipe donare jam propria. Longo es tempore fornicatus? a legitimo quoque usu suspendere conjugii, ac perpetuam continentiam sæpius paucorum dierum castitate meditare. Injuriam, vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba convitiis, et percutientes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende; neque enim vulnerato sufficiet ad salutem tantummodo spicula de corpore evellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis ante et temulentia diffluebas? jejunio, et aquæ potu utrumque compensa.* Similia habet Gregorius *hom.* 20. *in Evangelia*, ubi hanc differentiam inter justum et peccatorem pœnitentem statuit, licere nempe justo licitis uti, non ita peccatori, qui *tanto a se licita debet abscindere, quanto se meminit, et illicita perpetrasse*, etc. Theodoretus *in epitome divinorum Decretorum*, cap. de Pœnitentia: *Sunt*, inquit, *medicabilia etiam quæ post Baptismum fiunt vulnera; medicabilia autem non ut olim per solam fidem data remissione, sed per multas lacrymas fletus, et luctus, et jejunium, et orationem, et laborem facti peccati quantitati contemperatam*, etc.

Gregorius. Theodoret.

78. Secunda confirmatio.

Confirmatur secundo: in illo consistit primario satisfactio, quod exigit et acceptat Deus pro tali pœna; sed talia sunt opera, de quibus agimus, ut patet ex Scriptura Joelis 2. et alias passim, Job ult. Talis fuit ejus pœnitentia in cinere et favilla. Talis fuit pœnitentia David, 2. *Reg.* 12. Psalm. 68. *Et posui vestimentum meum cilicium;* et Psalm 101. *Panem sicut cinerem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam.* Talis pœnitentia Achab 3. *Regum* 21. Talem deinceps Ecclesia post Christum imperavit lapsis, ut dictum est. Et patet

Usus Ecclesiæ

ex Tertulliano *lib. de Pœnitentia*, Cyprian. *serm. de lapsis*, Paciano *in parænesi de pœnitentia*, et ubique ex Patribus; ac tandem quarta pars pœnitentiæ Sacramenti in his operibus versatur, quæ proprie satisfactio dicitur, et de qua nunc agimus, ut distinguitur a dolore interno, seu contritione, quæ exigitur ante remissionem peccati; ergo ordinatio pœnæ temporalis regulariter in his consistit. Probatur consequentia, quæ pœna æquivalens, quæ exigitur, consistit in actu externo, et non in interno, quia internus nullam pœnalitatem includit, quia ad implendam et assumendam hanc satisfactionem per pœnam externam, non requiritur tristitia seu dolor antecedens, sed sufficit voluntas efficax et imperans opera externa, in quibus tantum consistit difficultas propter repugnantiam appetitus, et inclinationem voluntatis ad suum delectabile; si autem est aliqua difficultas in actu interno imperii, oritur ex opere externo, ad quod solum est repugnantia interna et externa.

Pœnalitas in solo actu externo consistit.

79. Dices præcedere dolorem de peccato. Contra, satisfactio, quæ est tertius actus pœnitentis, distinguitur a contritione de peccatis ex dictis, et patet ex Concilio; ergo in eo non consistit vis satisfactionis, aut valor, ut putant prædicti auctores, quos impugnamus; tum quia exigitur ut pars distincta pœnitentiæ ante absolutionem, et a fortiori ante satisfactionem, ut post pœnitentiam injunctam proponitur perficienda; tum quia non necessario durat, quando satisfactio in reipsa est adhibenda; tum etiam quia ipsum peccatum respicit, ut est offensa Dei, vel ex aliquo motivo, quo fiat detestabile, et secundum alium ordinem justitiæ, nempe ut dispositio requisita antecedens ad justificationem a peccato, antequam fundetur obligatio ulla ad pœnam temporalem, manente adhuc peccato, et debito pœnæ æternæ; ex cujus commutatione in pœnam temporalem, in ipsa ejus remissione simul cum peccato resultat debitum pœnæ temporalis. Præterea, quod amplius est, nequit haberi contritio ex motivo solius pœnæ temporalis, sed ex motivo peccati, qua detestabile est, quia in ordine tantum ad peccatum subsistit; ergo præter contritionem de peccato requiritur alius actus, qui respiciat ipsam pœnam temporalem debitam, ut tollenda est. Hæc autem voluntas est illa, qua immediate imperatur operatio exterior pœnalis in finem satisfactionis per ipsam, et tollendæ pœnæ remanentis post peccatum remissum; sed in hac voluntate nulla est pœnalitas, aut dolor, nisi ille qui derivatur ex objecto suo, nempe ex actu externo, inquantum repugnat inclinationi tam appetitus quam voluntatis; ergo in ipso actu externo, ut subest voluntati, consistit primario satisfactio, ut habet rationem pœnæ; hæc autem satisfactio adimpletur regulariter in multis, vel adimpleri potest sine contritione tum actuali de peccato remisso. Accedit, quod satisfactio hæc potest esse in tolerantia passionum temporalium, quæ Deus immittit, ut fuit satisfactio David ob adulterium ipsi remissum, quando Deus ipsum castigavit per filium Absalon. Et patet ex Trident. id ipsum, *cap.* 9. *sess.* 14. voluntas ergo jejunandi, et sic de cæteris, est solum pœnalis ratione jejunii, et non sui ipsius; et satisfactio primario consistit in jejunio imperato, sicut et pœna, quæ ordinat secundum justitiam in *esse* rei et commutationis, pœnam temporalem remanentem ex peccato.

Responsio. Impugnatur.

Remissio peccati fit antequam oritur debitum satisfactionis stricte sumptæ.

Est diversa a contritione, et dolore interno.

80. Conclusio, et cætera quæ hactenus in probationem ejus adducta sunt, ita intelligi debent, ut non excludatur modus satisfaciendi per alia opera pietatis æquivalentia, in divina acceptatione, ut posse satisfieri insinuat Trident. can. 13. in illa

Moderatio, et sensus dictorum.

clausula : *Vel aliis etiam pietatis operibus*, etc. Sed intelligenda sunt juxta sensum controversiæ, nempe satisfactionem ipsam in recto consistere in opere externo pœnali voluntario, quando exhibetur; et regulariter satisfactionem esse per talia opera, quamvis hoc non derogat aliis mediis, quæ Deus acceptat in satisfactionem illius pœnæ.

Controversia de bonitate actus externi diversa ab interno.

Fundamentum oppositæ sententiæ videtur ad illam controversiam reduci, an scilicet in actu externo sit bonitas distincta a bonitate actus interni, et valor similiter distinctus ad satisfactionem; dato enim quod nulla bonitas aut valor, sit in actu externo distincta, sed solum esse in actu interno, in quo tantum est fundamentum libertatis, quamvis per appositionem actus externi augeatur per accidens, ut dicit Sotus, bonitas et valor actus interni, sequitur recte quod satisfactio et meritum sint in actu interno primario, et in recto, quamvis ut causam ejus requirat externam. Videantur Doctores 1. 2. *q*. 20. *art*. 4. *et in* 2. *d*. 42. ubi de hac controversia agitur, ubi noster Doctor *q*. 4. § *Quantum ad secundum*, et *quodlib*. 19. *art*. 3. contrarium docet cum Alensi 4. *p*. *q*. 77. *m*. 3. *art*. 3. *et* 2. *part*. *q*. 107. *m*. 8. *art*. 2.

Sententia affirmativa.

Hanc sententiam Doctoris hîc supponimus, quæ magis fundatur in Scriptura et lege, sive divina, sive humana, quæ opera externa præcipit, et consulit, et punit, et præmiat. Quidquid sit, satis probatum est valorem satisfactionis tam Christi quam nostræ, consistere in opere externo assumpto, aut tolerato; ut ergo hoc etiam fundamentum tollatur, sit

81. Secunda conclusio. Actus externus habet propriam libertatem.

Secunda conclusio : Actus externus satisfactionis est liber libertate propria, et non solum libertate actus interni. Eam supponit Doctor hîc, dicens satisfactionem esse voluntariam, et in recto consistere in actu externo. Probatur conclusio : Actus elicitus voluntatis nequit dare libertatem suo objecto, si tamen objectum non sit in postestate voluntatis, ipsique subjectum, quia, verbi gratia, actus nutritivæ non fit liberæ, quantumcumque velit, aut ipsum voluntas nolit, quia non est in potestate voluntatis, non sic actus potentiæ motivæ; ergo aliud esse volitum, seu objectum voluntatis et volitionis, aliud verum esse effectum liberum ejus, quia illud solum statuit volitum, hoc vero voluntarium. Prima denominatio est objecti, secunda effectus ad causam. Illud non supponit potestatem voluntatis super objecto ; hoc vero supponit potestatem in effectum. Consequentia cum suo antecedente probatur, quia hæc separari possunt, nempe libertas ad effectum imperatum a libertate ad actum internum et elicitum; ergo hæc est non causalis, ideo actus externus est liber, quia actus internus est liber. Antecedens probatur, quia in Deo omnis volitio est necessaria, quantum ad actum immanentem, qui est improducibilis. Sed quantum ad objecta secundaria, et effectus extra, voluntas Dei est liberrima; ergo actum elicitum voluntatis esse liberum non est formaliter actum imperatum ejus esse liberum, sed diversa potestas et libertas, quamvis subordinate agentis.

Aliud est objectum esse volitum, aliud effectus voluntarius.

Libertas ad effectum, sine libertate ad volitionem elicitam.

Quod vero voluntas nostra nequeat agere, nisi per actum etiam libere elicitum, et per sui mutationem, est imperfectionis in ipsa, non autem ex eo quod actus ejus externus et imperatus, ut ab ipsa procedit, non sit liber propria libertate in ordine ad ipsam voluntatem, quamvis supponat actum imperantem, qui natus est fieri immediatius et libere.

Confirmatur : actus externus dicitur liber respective ad illud, in cujus potestate est cum indifferentia ad ejus oppositum; hoc autem solum competit ipsi respective ad voluntatem præcise, non vero ad 82. Confirmatio.

Libertas actus externi est a voluntate.

actum ejus internum ; ergo perinde habet libertatem sui respective ad voluntatem, sicut et actus internus. Major patet, quia omne *secundum quid* reducitur ad suum *simpliciter* ; libertas autem ut est in actu, est *secundum quid*, et denominatio extrinseca ; ergo in ordine ad illud quod simpliciter est liberum. Minor probatur, quia actus internus voluntatis creatæ, quando est in sua entitate, agit ut causa mere naturalis, et non ut causa libera, ut patet de eodem, ut producit habitum. Item, quia voluntas ipsa, ut est sub actu, necessitatur simpliciter in sensu composito ad omne per se consequens ad actum, sive sit actus externus, sive internus, ut patet de intentione respectu electionis in genere

Instantia.

alicujus medii. De intentione finis quoad electionem unius medii determinati, a quo solum est, vel poni potest; vel quia in re est unicum et determinatum respectu finis ; vel quia si datur in re, non in potestate voluntatis hîc et nunc operantis ad finem, quia ignoratur; vel quia non suppetit aliud, quam hoc determinatum ; ergo repugnat actum externum dici liberum actu interno, qui et tollit indifferentiam voluntatis ad ipsum, et necessario, et non indifferenter est ad ipsum. Principium autem determinans voluntatem ad alteram partem, qualis est, ut dixi, actus internus respective ad externum, repugnat esse

Actus internus est principium determinationis, et non indifferentiæ.

ratio indifferentiæ ejusdem voluntatis respective ad idem, sed per actum internum et imperantem habet voluntas determinationem respective ad actum externum ; ergo ab eo non habet indifferentiam ; ergo neque actus externus habet libertatem suam ab actu interno, sed a sola voluntate, ut antecedit utrumque. Probatur hæc ultima consequentia ex dictis, quia actus internus imperans, de quo semper loquor, nequit esse principium actus externi, nisi ut prius natura inest voluntati, sed pro omni instanti rationis aut naturæ quo inest, tollitur omnis indifferentia voluntatis in sensu composito, quia neque ipse actus inest, nisi ut est talis determinati objecti, nempe actus externi; ad objectum autem nequit actus esse indifferens in creatis, neque voluntas determinata per actum potest esse indifferens ad negationem oppositam actui externo ; ergo, quod est intentum, libertas actus externi non est ab actu interno. Cujus consequentiæ veritas patet, replicando idem principium, quia actus internus dat determinationem necessariam in sensu composito, vel etiam quantum est ex natura actus tam voluntati quam actui externo, ac proinde neque externus erit indifferens, neque voluntas ratione actus interni.

Ratio cur indifferentia actus externi non sit ab interno.

Dices, actum externum dici liberum et indifferentem respective ad voluntatem, ut prior est actu interno, ac proinde eadem ipsa indifferentia voluntatis ad actum internum est ad actum externum, et non alia. Contra, hoc ipsum sufficit nobis, quia sic mediat actus internus inter voluntatem et externum, non in ratione indifferentiæ, sed ut forma, vel effectus prior, qui nullam dat indifferentiam formæ seu effectui posteriori, sed potius oppositam determinationem ; ergo actus externus, qua liber est, est indifferens, ut procedit a voluntate ipsa, ut causa immediata suæ indifferentiæ, licet ut effectus mediatus quantum ad *esse* ; ergo sicut actus internus est liber, et fundamentum meriti et satisfactionis per denominationem ad voluntatem, ita etiam erit liber actus externus per similem denominationem, ac proinde habet fundamentum meriti et satisfactionis.

83. Responsio.

Retorquetur.

Ordo inter formas non constituit libertatem.

Præterea excluditur prædicta responsio quantum ad indifferentiam specificationis, quia licet voluntas nequeat in actum externum, nisi mediante interno, per quem

Impugnatur responsio præmissa.

Libertas specificationis in actu externo. determinatur, quia nequit imperare nisi operando, tamen loquendo de actu determinato, potest sine illo in actum externum, nam potest jejunium imperare ex vana gloria aut hypocrisi, aut ex motivo religionis, aut temperantiæ, aut etiam justitiæ et satisfactionis, aut salutis corporalis, qui actus omnes sunt distincti specie, sicut et motiva ipsorum; ergo actus externus jejunii potest esse in potestate voluntatis sine actu elicito, et imperante determinato hujus aut illius motivi. Quod sufficit ad salvandam indifferentiam tam voluntatis ad jejunium distinctam, ab ea quæ est ad hunc aut illum elicitum imperantem, quam etiam ipsius jejunii, indifferentiam ad voluntatem independenter ab hoc determinato actu interno, quod sufficit ad libertatem propriam jejunii.

84. A simili Libertas ad electionem medii indifferentis. Probatur consequentia a simili: ad libertatem propriam electionis etiam supposita intentione, sufficit media esse plura, quorum quodlibet est indifferens, et in potestate voluntatis, ad hoc ut electio sit libera, ut est hujus medii determinati, et hoc libertate propria et immediata, et distincta a libertate, quam habet in intentione, tanquam in causa. Indifferentia ipsius medii ex pluribus concurrentibus. Item, ad indifferentiam medii respective ad voluntatem eligentem, sufficit ut medium de se sit proportionatum ad diversos fines, quorum quilibet seorsim potest intendi a voluntate; talis libertas seu indifferentia invenitur in voluntate respectu actus externi, et e contra; ergo sufficit ut fundamentum bonitatis et malitiæ in ipso, sicut electio medii pravi, aut boni habet propriam bonitatem, aut malitiam distinctam ab ea quæ est intentionis. Ex Solvitur fundamentum oppositum. quibus patet ad fundamentum oppositæ sententiæ. Suarez quidem admittit actum externum facere ad satisfactionem, quia per se est pœnalis. Soto dicit per accidens tantum requiri, ut auget bonitatem actus interni per accidens. Sed contrarium hujus apparet ex dictis, quia non per accidens, sed per se requiritur ex Dei acceptatione et lege; quod autem per se requiritur, per se etiam est satisfactio, et distincta quidem ab actu interno, et per se etiam primario intenditur a voluntate; actus vero internus propter externum, in quo consistit satisfactio per se, et lege præscripta.

Ad præfatum fundamentum aliorum 85. Alia solutio. respondent quidam aliter, nempe dato antecedente, nempe actum externum esse tantum liberum libertate actus interni; et negant consequentiam inde illatam, videlicet non esse meritum, aut satisfactionem distinctam, quia libertas est tan- Libertas est fundamentum bonitatis; hæc autem est a recta ratione. tum conditio fundamentalis meriti et satisfactionis, et quocumque modo afficit actum, non refert, qua actus est bonus aut malus, meritorius aut satisfactorius, quia libere procedit a voluntate; valor autem meriti et satisfactionis, supposita libertate actus, est per ordinem ad regulam rectæ rationis, quæ est varia respectu actus interni et externi, et respectu hujus est alia, sicut et lex et dictamen ex ipsa lege sumptum. Quamvis hæc Prima solutio præfertur. responsio sufficiat, alia mihi magis placet, quæ ex præmissis deducitur, nempe utrumque actum participare propriam libertatem a voluntate, quamvis dicant ordinem in *esse*, ut procedunt a voluntate; qui ordo fundatur non in eo quod actus externus participet libertatem per actum internum, sed determinationem, et motivum specificans extrinsecum finis; ex eo quod voluntas nequeat dare determinationem, actui externo, nisi ut ipsa prius determinata est perfecte per actum internum, quia non subordinantur potentiæ reliquæ voluntati, nisi ut ipsa est in operatione applicans illas; respectu autem actus

eliciti ab ipsa voluntate, voluntas media sua libertate determinatur eliciendo et eligendo, et seipsam ex libertate applicando ad extremum affirmationis aut negationis quod immediate erit a virtute ejus libera.

SCHOLIUM.

Peccatis carnis correspondere satisfactionem jejunii, et aliorum, quæ carnem affligunt, peccato superbiæ orationem, peccatis avaritiæ eleemosynam. Confessarius tamen pro discretione potest, et quandoque tenetur non servare istam correspondentiam generalem, sed tenetur eam injungere pœnitentiam, quæ, omnibus consideratis, magis videbitur salutaris. Docet etiam hîc et dist. 19. num. 25. et dist. 17. num. 22. pœnitentem negantem acceptare satisfactionem, non dimittendum absque absolutione. Quod tenent Gabr. 4. dist. 18. quæst. 1. art. 3. dub. 1. et dist. 16. q. 2. art. 3. dub. 5. Med. tract. 2, q. 45. Sylv. verb. *Confessio* q. 25. Nav. cap. 26. num. 20. Hostien. Panorm. et alii cap. *Significavit* de pœn. et rem. Trid. sess. 14. cap. 8. et alia quæ favent opposito, exponi possunt de satisfactione præservativa, vel medicinali, non de mere solutiva; de qua hoc verificatur. Suarez 4. tom. disp. 38. sect. 7. excedit, dum ait hoc non posse sine temeritate teneri, cum a tot gravissimis Doctoribus asseratur, et bona ratione Theologica fundetur, nec Trid. quidquam definit in contrarium, ut Victoria ab ipso citatus, sine victoria asserit.

12. Peccatorum tria genera. Quæ satisfactio correspondens peccato carnis.

Ex hoc (s) dico de tertio articulo, quod peccatis in genere distinctis in tria membra, scilicet in peccatum carnis, in peccatum concupiscentiæ oculorum, et superbiam vitæ, 1. Joan. 2. correspondent de congruo propriæ satisfactiones in genere, scilicet peccato carnis jejunium, vel universaliter quæcumque maceratio carnis magis ordinata ad reprimendum tale peccatum carnis, et sub isto comprehendo vigilias, peregrinationes, asperitates vestium, nuditatem vel discalceationem, imo generaliter quemcumque laborem fatigantem. Peccato autem superbiæ, et cæteris spiritualibus, magis appropriate correspondet oratio, quæ et humiliat spiritum Deo, et roborat contra peccata spiritualia. Peccatis autem circa temporalia, ut avaritiæ, vel cupiditati cuicumque, ut rapinæ, furti, vel ablationis injustæ, magis appropriate correspondet erogatio eleemosynarum. Et ratio istorum est, propter majorem correspondentiam pœnæ ad culpam, quia *per quæ peccat quis, per hæc et torquetur.*

Satisfactio pro superbia.

Sapient. 11.

Sic dictum (t) est de correspondentia ista in generali et de congruo. Sed de necessario vel congruo in casibus specialibus non sic, nam alicui potest non competere unum istorum operum pœnalium, qui tamen peccavit peccato, cui de congruo correspondet talis pœna, vel satisfactio, ut pauperi qui furatus est, non competit dare eleemosynas, et sic in aliis casibus; et tunc, si contritio non sufficiat, non debet peccatum omnino manere inultum. Et possibile est, ergo et congruum pro tunc, imponere pro satisfactione propria huic peccato, aliquid, quod tamen non est sibi proprium secundum universalem correspondentiam de congruo; et hîc requiritur discretio Sacerdotis, ut non imponat alicui pœnam nimis sibi disconvenientem, sed aliam, quæ magis sibi convenit, et quam forte melius adimplebit, utpote pauper, nec eleemosynas potest dare, nec

13. Confessarius debet dare eam pœnitentiam, quæ omnibus considerati, magis congruit.

orare, sed oportet eum continue laborare pro victu suo necessario, nec jejunare, quia tunc non sufficeret ad laborem necessarium pro victu necessario continue acquirendo.

14. *Actus præcepti, si ad hoc referantur, esse satisfactorios, de quo n. 7. ubi Scot. videtur oppositum innuere cum D. Thom. hîc q. 1. a. 2.*

Quia ergo ipse labor continuus est sibi jejunium continuum, quia continua maceratio carnis, tantummodo inducendus est, ut illum laborem subeat in remissionem peccatorum, intendens illum ad hunc finem referre, saltem quousque occurrat sibi opportunitas solvendi aliquam aliam satisfactionem, et aliqua alia possunt ei ita temperate et diminute imponi, ut sint sibi possibilia. Consimiliter, dives qui lapsus est ad peccatum carnis, si est adeo delicatus, quod non velit jejunare, nec aliam macerationem notabilem subire, vel præsumitur quod si sibi imponeretur, cito abjiceret, et sic peccaret novo peccato, inducendus est ad orationem et eleemosynam, et illud sibi imponendum est quod libentius recipit, et quod creditur perseverantius adimplere.

Vel si omnino nullam pœnitentiam velit recipere a Sacerdote impositam, dicit tamen se habere displicentiam de peccato commisso, et firmum propositum non recidivandi, absolvendus est, et non est respuendus, ne cadat in desperationem; et nuntianda est sibi pœna, quæ esset pro peccatis facienda, et quod eam in se, vel in æquivalenti absque impositione studeat adimplere, alioquin solvet ad plenum in Purgatorio.

Hæc misericordia satis consonat illi Prophetiæ Isai. 42. de Christo, quam Matth. 12. cap. recitat : *Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non extinguet.* Arundo quassata est peccator quassatus tentationibus et peccatis; linum fumigans est linum nimis humidum ex peccatis, tamen aliquid habens de igne charitatis; et hîc extinguitur, si per duritiam Sacerdotis ad nimis difficile obligetur; sed non extinguitur, si prædicatur sibi quod oportet eum hîc vel alibi, pœnam solvere et quod studeat hîc tantam pœnam solvere, quanta peccatis debetur, ne alibi acrior exigatur. *Arundo quassata est peccator varie tentatus.*

COMMENTARIUS.

86. *Satisfactio de congruo correspondens peccatis.*

(f) *Ex hoc dico de tertio articulo*, etc. Articulus 3. fuit : *An cuilibet peccato correspondeat propria satisfactio?* Conclusio prima est : sicut peccata in genere distinguuntur in illa, quæ fiunt ex concupiscentia carnis, ex concupiscentia oculorum, ex superbia vitæ 1. *Joann.* 2. ita in genere, et de congruo his correspondere proprias satisfactiones; peccato carnis jejunium, et universim omne illud quod repugnat huic concupiscentiæ per macerationem carnis, ut vigiliæ, labores, asperitates, et hujusmodi. Hæc probatur ex Patribus *supra* citatis, quia pars fructus pœnitentiæ in hoc completur. Patet ex jejunio David, Ninivitarum, Achab, ex Joel. 2. *In jejunio et fletu et planctu*, etc. Clemens *lib.* 2. *Constit. Apostolicarum cap.* 16. *Castiga illum* (supple pœnitentem) *jejuniis duarum, aut trium, aut quinque, aut septem hebdomadarum, ut delicti genus, et ratio poposcerit*, etc. Clemens Alexand. in lib. qui inscribitur : *Quis sit ille dives, qui salvetur*, etc. narrans conversionem cujusdam juvenis per

Peccato carnis jejunium, etc.

Clemens Romanus.

Clemens Alexand.

Apostolum Joannem : *Crebris item præcibus Deum pro illo invocat, continuis jejuniis una cum eo se macerat*, etc. Petrus Alexandrinus Can. XI. pœnitentiali :

Petrus. Alexand.

Memores itaque multorum laborum et miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cum ipsi etiam pœnitentiam egerint, et quod a se factum est per proditionem in corporis afflictione, et mortificatione defleverint, etc. *simul oremus, et postulemus pro eorum reconciliatione*, etc.

Origen.

Origenes homil. 2. in Leviticum : *Est autem septima, licet dura et laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator lacrymis stratum suum*, etc. *et cum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum, et quærere medicinam*, etc. *Si in amaritudine fletus, luctu, lacrymis, et lamentationibus confectus fueris ; si carnem tuam maceraveris, et jejuniis, ac multa abstinentia aridam feceris, et dixeris : sicut frixorium confrixa sunt ossa mea, tunc sacrificium similam a sartagine, vel a craticula obtulisse te noveris*, etc.

Cyrillus. Jerosol. Basilius.

Cyrillus Jerosol. Catechesi 2. plura ejusmodi habet, exemplo David jejunantis septem diebus. Basilius magnus in homilia 3. in illud Moysi : *Attende tibi ipsi*, etc. *Pro delicti proportione, huic quoque mutuaveris ex admota tibi medela valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est, et grave peccatum ? multa opus habes confessione, lacrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indivulso et continente jejunio*, etc. vide Chrysostomum *hom.* 10, *et* 42. *in Matthæum*, et *concione* 4. *de Lazaro*. Et passim Patres, qui in regulis pœnitendi, vigilias, et jejunia, et reliqua opera macerationis præscribunt. De aliis asperitatibus, cilicio, cinere, flagellis, etc. habetur variis in locis *Jonæ* 3. 1. *Paralip.* 21. *Jerem.* 4. *Matth.* 11. 1. *ad Corinth.* 9. *Luc.* 18.

87. Satisfactio

Peccato autem superbiæ, et cæteris spiritualibus, magis appropriatur oratio, quæ humiliat spiritum Deo, et roborat contra peccata spiritualia. Patet hoc : *Quacumque die invocavero te, exaudies me*, etc. Psalm. 50. *Clamabit ad me, et ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum*, etc. Psalm. 90. *Invoca me in die tribulationis, eruam te*, etc. *Invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos*, etc. Psalm. 98. et multa similia 2. Paralip. 33. sic legitur de Manasse : *qui postquam coangustatus est, oravit Dominum suum, et egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum, deprecatusque est eum, et exoravit intente, et exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum suum*, etc.

pro peccato superbiæ oratio appropriatur.

Eleemosyna satisfacti[o] contra cupiditatem rerum.

Peccatis autem circa temporalia, ut avaritiæ, cupiditati, rapinæ, furto, et hujusmodi, appropriatur eleemosyna. Luc. 11. *Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis*, etc. Et multa similia de virtute eleemosynæ ad satisfaciendum pro peccato. *Misericordia et veritate redimitur peccatum*, Proverb. 16. *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum*, etc. Daniel. 4. Patet exemplo Zachæi.

88. Rati[o] Docto[ris] Cleme[ntis] Rom[ani]

Hanc tandem conclusionem probat Doctor propter majorem correspondentiam pœnæ ad culpam. Unde Sapientiæ 11. *Per quæ quis peccat, per hæc et torquetur*, etc. Ideo Clemens Romanus lib. 2. Constitutionum Apostolicarum c. 48. *Ne de omni peccato*, inquit, *idem judicium pronuntietis, sed de unoquoque suum*, etc. *siquidem lex non omne delictum eodem supplicio puniebat*.

Basi[lius]

Basilius homil. 14. contra ebrietatem et luxum, hanc proportionem servandam docet : *Medicina magna delicta sedabit, jejunium ebrietatem curet, Psalmus turpes cantus, lacryma risum, pro saltatione genuflectatur, pro tripudio pectus pulsetur, pro vestium sumptu et or-*

natu humilitas; in omnibus vero eleemosyna peccata diluat, redemptio animæ viri divitiæ, etc. Idem Chrysostomus hom. 10. in Matthæum. Ratio etiam postulat, ut sicut dicit Gregorius : *Qui in cunctis deliquimus, in cunctis ferimur*, etc. Ut ipsi exequentes adversus nos ipsos justitiam Dei, vindicemus peccata in illo genere, in quo sunt commissa; et sicut in bonis corporis, animæ et fortunæ fit peccatum, ita etiam vindicetur in corpus per jejunium et macerationem dignam ejus; in animam per orationem, dolorem et contemplationem divinorum; in patrimonium per opera misericordiæ, subveniendo pauperibus, quod in cœlestes thesauros per manus pauperum deportatur, ut inquit gloriosus martyr Laurentius. Hæc omnia complentur prædictis operibus in genere, et communi Patrum et Theologorum consensu; quod definit etiam Trident. *sess.* 14. *can.* 13. unde Chrysost. concione 4. de Lazaro : *Supplicium*, inquit, *a se ipso exigat pro peccatis per condemnationem, per diligenter exactam pœnitentiam, per lacrymas, per confessionem* (per quam intelligitur etiam oratio), *per jejunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem, ut possimus omnes omni modo hîc depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci*, etc. Hæc etiam tria opera suadet Angelus Tobiæ *cap.* 12. *Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna.* Videatur Gregorius Nyssenus oratione in eos, qui acerbius alios judicant.

Chrysost. — Trident. — Chrysost.

89. Secunda conclusio Doctoris.

(t) *Sic dictum est de correspondentia ista*, etc. Supposita correspondentia generali, quæ de congruo adhiberi debet, et etiam consuli ac imponi a confessario, quando non subest impedimentum; statuit Doctor secundam conclusionem, nempe quantum ad necessitatem et fructum satisfactionis non exigi talem correspondentiam, ut quis puniatur in eo genere, in quo peccavit, sed sufficere ut ei injungatur satisfactio in alio genere, quæ sit æquivalens, aut certe proportionata facultati et viribus pœnitentis. In quo discretio confessarii est spectanda, ne ex una parte peccata non dimittat impunita, ne particeps fiat peccati alieni, et ex nimia indulgentia connivens, vilem faciat medicinam necessariam infirmo, neve ex altera parte omittat etiam ejus fragilitati consulere, ut illud imponat per modum satisfactionis, quod implere sine periculo desperationis, aut novi peccati commode possit. Hæc doctrina communis est. Et quantum ad primarium assertum, conclusio patet ex Canonibus pœnitentialibus, in quibus etiam propter spiritualia idololatriæ injungebatur afflictio corporis, et jejunium, propter peccatum carnis, pœnæ spirituales, ut patet *ex Can.* 1. Petri Alexandrini, et *can.* 11. *can.* 4. Ancyran. *can.* 12. Conc. Neocæsariensis *can.* 12. Nicæni *can.* 4. Gregorii Nysseni, et *can.* 58. et 59. Basilii, ad Amphilochium. Ratio autem est manifesta, quia omne illud quod acceptum est Deo in satisfactionem pœnæ temporalis, est congruum medium satisfaciendi; ergo quando facultas non suppetit ad aliud persolvendum, judex inferior et ministerialis debet se conformare legi et voluntati Dei, et ordinare satisfaciendum in æquivalenti; unde Trident. *sess.* 14. *can.* 13. ubi quatuor genera satisfactionis enumerat, ut pœnas a Deo inflictas vel impositas a Sacerdote, vel voluntarie assumptas, vel alia pietatis opera, ut distinguuntur ab his tribus enumeratis, nempe *jejunio*, *oratione* et *eleemosyna*; ergo hæc pœna sufficit.

Hæc proportio satisfactionis non est necessaria simpliciter. — Satisfactio æquivalens. — Trident.

Duos autem casus format Doctor : Primus est de paupere, qui nec jejunare potest, neque eleemosynas elargiri, neque etiam orare, saltem pro mensura peccati, quia toto tempore circuit quærens panem

quotidianum; quid ergo? Respondet: *Quia ipse labor continuus est sibi jejunium continuum, quia continua maceratio carnis, tantummodo inducendus est ut illum laborem habeat in remissionem peccatorum, intendens illum ad hunc finem referre, saltem quousque occurrat sibi opportunitas solvendi aliquam aliam satisfactionem, et aliqua alia possunt ei ita temperate et diminute imponi, ut sint sibi possibilia,* etc. Loquitur autem de paupere, qui est furatus, ideo addit illam limitationem *saltem quousque occurrat sibi alia opportunitas solvendi,* etc. nempe restituendi ablatum. Occasione hujus quæro:

Quid injungendum pauperi.

Utrum satisfactio fieri possit in operibus præcepti?

91. Sententia negativa.

Faventinus *dist.* 19. *hujus disput.* 35. *cap.* 7. citat Doctorem pro sententia negativa ex eo quod *supra* asseruit *in hac quæst.* satisfactionem late sumptam esse ex alias indebitis, id est, ut *ibidem* explicat, ex operibus supererogationis, quæ non sunt in præcepto. Similiter eumdem citat Suarez in hanc sententiam ex illo loco, et *ex q. seq. argum. in oppositum cum sua solutione.* Hanc sententiam videtur etiam tenere divus Thomas in hac dist. q. 1. art. 2. ad. 3. *Quædam,* inquit, *mensura est homini adhibita, quæ ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorum, et super ea potest homo aliquid erogare, ut satisfaciat.* Similia D. Bonaventura 2. *part. dist. art.* 1. *quæst.* 3. Richardus *ead. dist. art.* 1. *quæst.* 2. Paludanus *ibid.* Capreolus *quæst.* 1. *art* 3. Major *q.* 2. *dub.* 1. Almainus *quæst.* 1. Gab. *d.* 16. *quæst.* 2. *notab.* 1.

D. Thom.

Secunda sententia negat satisfieri per opera præcepti naturalis.

Secunda opinio, neque satisfieri per opera jure naturæ præcepta, secus esse de operibus præceptis jure humano. Archidiaconus apud Sylvestrum, verb. *Satisfactio q.* 8. Et Antoninus citatur pro eadem *titulo* 14. 3. *part. cap.* 20. § 1. quia hoc discrimen affert inter illa præcepta, quia nempe Ecclesia non intendit auferre vim satisfactionis, quia ad idem ordinari potest ejus præceptum.

Tertia sententia affirmativa.

Tertia sententia docet etiam in operibus præceptis satisfactionem posse injungi, et consistere, quæ est satis frequens apud modernos. Ita Cajet. *tom.* 1. *Opusculorum, tract.* 6. *q.* 1. Sotus hic *dist.* 19. *q.* 2. *art.* 1. Ledesma *quæst.* 14. *art.* 1. *dub.* 5. Petrus de Soto *lectione de satisfactione,* Medina *tract.* 3. *part.* 4. *dub.* 3. Adrian. *de satisfact. quæst.* 3. Suarez *disp.* 37. *sect.* 4. Vasquez *q.* 94. *art.* 1. *dub.* 6. quæ sententia est satis frequens,

92. Prima sententia approbatur.

Dico primo primam sententiam esse magis congruam praxi primitivæ Ecclesiæ, loquendo de satisfactione pro pœna temporali, et regulariter, ut patet ex Patribus, quos *supra* citavimus, et aliis passim, quia illa præscribebatur in operibus pœnalibus, et alias supererogationis, non autem præcepti; et simpliciter est tenenda in praxi, nisi status aut infirmitas pœnitentis aliud suadeat.

Probatio.

Probatur conclusio, quia in his operibus fieri pœnitentiam Scriptura docet, ut patet ex dictis et exemplis pœnitentum quæ proponit; et hic est sensus etiam Ecclesiæ, ut patet ex dictis, et specialiter ex Trident. sess. 14. cap. 8. *Habeant præ oculis,* inquit, *ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem,* etc. Ad novæ vitæ custodiam, et remedium infirmitatis satisfactio est, quæ præscribitur contra tentationes, et qua exscinduntur causæ, etiam remotæ peccatorum, et quæ ad robur interius animæ ordinatur. Ultra hæc exigit Concilium satisfactionem, quæ sit in

Trident.

Satisfact debet esse in castigationem.

castigationem præteritorum peccatorum, et *cap.* 4. *ejusdem sess.* et *sess.* 6. *c.* 14. docet pœnitentiam Christiani debere esse non in sola cessatione a peccatis, et vitæ novæ inchoatione, sed etiam in odio veteris, confessione et satisfactione per jejunium, orationem et eleemosynam, et alia pietatis opera.

93. Præscriptum justitiæ vindicativæ.

Ex quibus sic argumentor : Ex præscripto divinæ justitiæ vindicativæ peccati, et ex motivo etiam ipsius pœnitentiæ, quæ est justitia vindicativa, et præcepto pœnitentiæ veræ et requisitæ, debet pœnitens exhibere satisfactionem interiorem, quæ non solum sit vindicta, et odium vitæ veteris, sed ut ei conjuncta est inchoatio vitæ novæ, quantum ad effectum, propositum emendationis, et propositum non peccandi amplius, seu observandi legem ; ergo observatio præcepti, quantum ad affectum et propositum spectat ex divina justitia ad conversionem a peccato, et ad satisfactionem, quam Deus acceptat pro ipso, et præexigit ad confessionem et absolutionem. Sed alia secundum ordinem justitiæ, et institutionem Sacramenti est satisfactio pro peccato, alia pro pœna temporali ; ergo illa, quæ spectant ad novam vitam inchoandam, quæ est observatio præceptorum, et spectat ad satisfactionem pro peccato, non est materia, in qua debet exerceri a ministro divinæ justitiæ (qui tenetur legislatori se conformare in ligando, et solvendo justitia vindicativa pro pœna temporali) , sed in aliis operibus debet injungi satisfactio, regulariter loquendo.

atisfactio pro ›eccato.

›iffert a tisfactione o pœna nporali.

94. nfirm. ident. :onveuiens ex osito.

Confirmatur, quia oppositum plurimum relaxaret vigorem et rigorem pœnitentiæ. Unde Trident. *præfato cap.* 8. hanc rationem adducit, unde divina clementia voluit remanere pœnam temporalem, peccato dimisso, ne facilitas veniæ et indulgentiæ esset occasio contemptus divinæ legis et lapsus, peccatori ; ideoque hanc pœnam voluit esse frænum, quo retraheretur a peccato ; facilius enim peccator affectu commodi movetur quam justitiæ, propter inclinationem ad sensum *pronum ad malum ab adolescentia sua.* Ergo ut digne fiat hæc satisfactio, debet in aliquo constitui ex divina justitia et clementia, quæ absterrent a peccato, quod nullo modo fieret injungendo sola opera præcepti ; ergo non in illis Deus ordinavit satisfactionem pro pœna temporali.

Opus præcepti non est efficax ad finem castigationis.

Probatur prima consequentia : obligatio ad opus præcepti per modum satisfactionis non inducit magis frænum non labendi, quam ipsa comminatio pœnæ æternæ et supplicii, ac pœnæ temporalis acrioris in hoc mundo, quam Deus sua lege sancivit. *Multa* enim *flagella peccatoris*, ergo ut pœna temporalis pro peccato habeat aliquam rationem impedimenti lapsus diversam et efficacem, non in opere præcepti statuenda est, sed in opere supererogationis, et pœnali.

Castigatio vitæ veteris consistit in pœna.

Deinde, non esset alias castigatio vitæ veteris ordinando pœnam pro pœna, et ulciscendo peccatum, distincta ab ea satisfactione, quam Concilium statuit in remedium fragilitatis, et per modum præservativæ, quia hæc ordinantur ad præcepta servanda, et novam vitam conservandam. Castigatio autem vitæ præteritæ amplius dicit ; ergo debet esse in aliquo, quod alias liberum esset homini omittere, si non peccasset, ut patet manifeste ex Gregorio *supra* citato, et Chrysostomo.

95. Responsio. Impugnatur.

Dices opus præcepti esse laboriosum, et habere posse rationem pœnæ. Contra, non habet laborem diversum, aut pœnam distinctam ab iis, quæ requiruntur ad novam vitam, et ad satisfactionem de ipso peccato requisitam ex divina justitia intra et extra Sacramentum ad remissionem et satisfactionem peccati, qua peccatum est,

et inducit debitum pœnæ æternæ ; sed labor et pœna, quæ est pro satisfactione temporalis pœnæ, in quam commutatur æterna præscripta, exigit aliud genus laboris et pœnæ novæ superadditæ etiam in ratione operis pœnalis, ut sit castigatio diversa et satisfactio ; ergo nequit consistere in priori.

Responsio. Impugnatur.

Dices saltem ex opere operato habere posse vim satisfaciendi, ut subest clavibus. Contra, aliqui eorum, qui in prædicta sententia sunt, id negant, de quo in sequentibus agitur. Sed dato etiam quod satisfactio imposita a Sacerdote haberet vim ex clavibus, non solvitur difficultas, quia claves applicari debent ad materiam præscriptam lege et acceptatione divina ad hoc, ut valide ligent et solvant ; talem non esse materiam præcepti, neque etiam proportionem debitam habere ad hoc genus satisfactionis probatum est ; ergo non est capax talis elevationis per claves. Ex his patet fundamentum oppositæ sententiæ non concludere.

96. Objectio.

Objiciunt primo, quod habet virtutem augendi gratiam, habet virtutem satisfaciendi ; sed opus præcepti habet talem virtutem in justo, ergo, etc.

Solvitur.

Respondetur negando majorem cum consequentia, quia diversa sunt, secundum justitiam, meritum et satisfactio in nobis, sicut diversi sunt fructus pœnitentiæ et fructus justitiæ ; quamvis ergo opera pietatis habeant rationem æquivalentis satisfactionis, tamen intelligitur id de operibus, quæ non sunt alias in præcepto ; an autem opus pietatis relatum in finem satisfactionis pro peccatis, et acceptatum a Deo, habeat etiam vim merendi gratiam, et gloriam eamdem, quam alias mereretur, postea videbitur, saltem illa opera debent esse libera, ut sint satisfactoria, et non præcepti.

Differentia inter meritum et satisfactionem.

Secunda objectio.

Secundo objicit Sotus : Ecclesia instituit jejunium quadragesimale, et quatuor temporum pro satisfactione peccatorum, ut patet ex præfatione : *Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et præmia* ; ergo in his jejuniis potest esse satisfactio propter peccatum, imposita a Sacerdote.

Respondetur.

Respondetur negando consequentiam, quia licet illa jam habeant vim satisfaciendi ex se, et sint opera proportionata alias, tamen quia sunt in præcepto Ecclesiæ, sunt debita et determinata ; unde si committatur peccatum contra hoc præceptum, aut aliud, ut illa opera sint idonea satisfactio, debet eis adjungi modus majoris abstinentiæ, quam ut præcepto Ecclesiæ determinatur, vel certe ponenda est alia pœnitentia diversa juxta modum peccati et facultatem pœnitentis.

Satisfactio debet esse libera a præcepto.

97. Tertia objectio.

Tertio objicit : martyrium ex præcepto, nempe fidei aut alterius virtutis conservandæ, de et culpam et pœnam. Item, dilectio Dei et contritio perfecta, licet sint etiam in præcepto, habent vim satisfaciendi, ita ut aliquando deleant omnem culpam et pœnam ; ergo opus esse in præcepto non diminuit vim satisfactionis, sed potius auget, quia etiam redditur magis bonum.

Responsio Faventini.

Respondet Faventinus aliud esse actum meritorium esse remissivum alicujus partis pœnæ temporalis et totius, si actus est perfectissimus, et aliud esse an opera præcepti sint satisfactoria pro pœna temporali. Primum concedit, secundum negat.

Impugnatio.

Sed contra hoc est, quod in casu præcepti pœnalis, etiam cæteris paribus, et magis meritum, et ratione pœnæ est magis proportionatus ad satisfaciendum, quam sit actus præcepti non pœnalis ; ergo ille magis potest habere vim satisfaciendi quam hic ; et si actus meritorius præcepti ex se habet vim satisfaciendi ex lege, nihil repugnat, quin imponi possit, ut satisfactio pœnitentialis, quia non requiritur ad hanc, ut semper sit opus

Opus præcepti habet vim satisfaciendi.

pœnale quod imponitur, sed sufficit æquivalens, ut dicit Tridentinum, per alia etiam opera pietatis satisfieri posse pro peccati pœna temporali; si ergo omne meritum aliquid pœnæ remittit, et præceptum non derogat merito, sequitur quod non deroget satisfactioni, et a fortiori, si opus pœnale sit. Vel ergo dicere oportet consequenter, quod opus præcepti meritorium, universaliter loquendo, non sit satisfactorium, vel certe restringere conclusionem positam ad opus præcepti, quod non est meritorium, quia aliqua ei conditio deest requisita ad meritum, ut quia non fit in gratia, vel si fiat, non refertur in finem charitatis. Vel denique tertio, quod opus meritorium in ratione meriti, et non in ratione satisfactionis remittit pœnam, aut partem ejus, quia sicut est ordinans hominem ad gloriam, ita etiam natum est amovere impedimentum ejus vel ex toto, vel ex parte, juxta perfectionem meriti, quia pœna temporalis debita peccato variis modis remittitur, sive per Sacramentum, ut quando quis accedit contritus, vel alias confessus, vel etiam per opus meritorium, etiam ex præcepto, quia præceptum non tollit rationem meriti, vel per satisfactionem stricte sumptam, quæ requirit, ut sit in materia libera, et non alias præcepta.

98. Dices hoc libere dici, quia meritum ad præmium et quodcumque datum intuitu meriti servat proportionem justitiæ, si ergo non derogat merito opus esse in præcepto, neque etiam satisfactioni, ut sit in opere præcepti. Probatur consequentia, quia eadem servatur utrobique proportio justitiæ, et bonitas accedens ex præcepto dignificat magis actum, et in *esse* operis, et in acceptatione divina; ergo in *esse* satisfactionis. Præterea, satisfactio Christi Domini, quæ fuit perfectissima per mortem et passionem, probabile est fuisse in præcepto obedientiæ (saltem supposita ejus acceptatione) ex debita conformitate cum divina voluntate, quæ ordinavit hoc remedium in redemptionem hominis; et ideo dicitur ad Philippen. 2. *Factus est obediens usque ad mortem*, etc. et ipse in horto orat: *Non mea, sed tua voluntas fiat*; ergo præceptum non tollit valorem satisfactionis. Præterea, ipsa satisfactio imposita a Sacerdote, ut dicit *infra* Doctor, habet concomitans præceptum in exercitio, ita ut si omittatur, peccet de novo pœnitens; ergo opus esse in præcepto non tollit vim satisfaciendi.

[Re]sponsio.

[B]onitas ex [præ]cepto [di]gnificat [o]pus.

Satisfactio Christi in opere præcepti.

Satisfactio pœnitentialis est in præcepto.

Præterea, per flagella a Deo missa, ea acceptando satisfacimus ex Tridentino *cap.* 9. *can.* 13. ergo etiam per opera præcepti similiter valet satisfactio. Probatur consequentia, quia vel ideo derogat præceptum, quia inducit necessitatem operis; sed major est necessitas in præmissis, quia naturalis, in opere præcepti tantum obligationis et moralis; vel ideo quia ipsa obligatio præcepti inducit debitum, cum quo non est compatibilis satisfactio, sed perinde etiam illa flagella supponunt debitum ex peccato, ac proinde etiam obligationem ea ferendi patienter, quia voluntas inferioris contra ordinem justitiæ, et debitum murmurans, non est ordinata voluntas; ergo. 99.

Satisfactio per flagella æquivalet operi præcepti.

Præterea quinto facit textu præmissus Doctoris, qui admittit pauperem, si ferat patienter labores necessarios conquirendæ vitæ, eosque offerat pro peccato commissi furti, Deo esse satisfactorios, dum aliud medium non suppetat; sed illi labores sunt in præcepto, cum sint necessarii conservandæ vitæ, ad quam tenetur; ergo neque in sententia Doctoris requiritur ut opus satisfactionis non sit alias in præcepto. Accedit quod *supra* doceat idem, quod Tridentinum, nempe passionem patienter toleratam esse satisfactionem eti-

Ex auctoritate Doctoris idem probatur.

am pro peccato, et *infra dist.* 21. *quæst.* 1. *ad ultimum*, docet per mortem naturalem Deo oblatam satisfieri posse pro peccati pœna, quamvis ipsam mortem tenetur patienter ferre, quia est pœna debita peccato, et in ea ferenda conformare voluntatem suam justitiæ divinæ.

100. Satisfactio pro peccato est in præcepti opere.

Sexto denique, non magis satisfactio pro pœna temporali exigit opus alias indebitum esse, id est, non præceptum, quam satisfactio pro ipso peccato, quia perinde definitio satisfactionis late sumptæ applicatur utrique ex prima parte hujus quæstionis, in qua definitur satisfactio illo modo, ut comprehendit utraque tam pro peccato, quam pro pœna debita. Sed supposito peccato mortali, pœnitentia ut satisfactio pro ipso est in præcepto, ut *infra* dicetur; ergo perinde potest esse satisfactio imponenda pro pœna temporali. Quod confirmari potest ex argumento jam citato, quia per jejunium quadragesimale, et similia, quæ sunt in præcepto, potest quis satisfacere pro pœna temporali peccatorum alias remissorum; ergo non vetat præceptum opus esse satisfactorium, quamvis sit in præcepto.

101. Limitatio conclusionis præmissæ.

Propter hæc argumenta dixi superius regulariter satisfactionem imponendam a Sacerdote non debere esse opus præcepti, omissa illa probatione, quam adducit Faventinus ex communi ratione satisfactionis per illam particulam *alias indebiti*, etc. quæ desumpta est ex Anselmo, et definitione, quam adducit Doctor.

Solvuntur rationes præmissæ.

Ad has autem rationes, inquantum militant contra conclusionem positam, respondetur, supponendo rationem, in qua fundatur ipsa conclusio, nempe satisfactionem stricte sumptam, ut imponitur a confessario, debere esse secundum ordinem divinæ justitiæ, et acceptationem; talis ergo debet esse, qualis est præscripta, ut sit veteris vitæ castigatio, ut declaratum est ex Tridentino, et debere exhiberi in materia lege præscripta. Unde si Sacerdotes minima quædam opera pro gravissimis peccatis imponentes non servant ordinem præscriptum ligandi et solvendi secundum justitiam, et communicant peccatis alienis, ut dicit Concilium; a fortiori peccant, si nihil imponunt, nisi id ad quod peccatores alias fortiori vinculo tenentur, et quod tam in proposito quam in exercitio spectat ad alium ordinem justitiæ vindicativæ in quo præscribitur satisfactio distincta et propria pro ipsa culpa, scilicet interior cum præscriptis circumstantiis a Tridentino.

102. Lex generalis non comprehendit casum, aut privilegium.

Ad primum ergo respondetur, quod lex generalis comprehendit media ordinaria, dispositionemque et statum communem respicit, non autem casus particulares privilegii; lex autem communis de satisfactione imponenda pro peccato determinat, ut servetur medium justitiæ, ne peccator ex indulgentia transeat in contemptum, et ex facilitate veniæ, ut etiam satisfactioni Christi communicet, in qua ejus satisfactio acceptatur, ac proinde in proportione operis pœnalis, non quomodocumque, sed quæ sit nova pœna ordinans debitum pœna temporalis. Martyrium vero, excellens charitas et contritio ex speciali ratione habent tollere tam culpam quam pœnam universam; martyrium, quia, ut dixi *supra dist. præced. q.* 2. ultima est dispositio necessitans ad gloriam, et sic tollit omne ejus impedimentum ex acceptatione sua speciali, non per modum satisfactionis, sed ex prærogativa eximiæ charitatis et fidei. Eamdem acceptationem habet ipsa charitas perfecta, quia illa perfecte conjungit ultimo fini, et est satisfactio virtualis pro peccato. Contritio autem (perfectissima scilicet) perinde acceptatur specialiter a Deo in remissionem peccati, et quando est superabundans etiam omnis

Martyriur charitas et contritio quomodo extinguu debitum

pœnæ, quæ etiam alias maneret cum contritione in gradu inferiori. Hæc autem opera sicut ex motivo suo non ordinantur ad satisfactionem pœnæ temporalis proxime, sed ad aliud, nempe ad perfectam conjunctionem cum fine, et contritio ulterius ad peccati satisfactionem, ut *supra* diximus, sic non sunt satisfactio, de qua nunc loquimur, et quæ ex dispositione communi legis exigitur ab omnibus, quia etiam de lege tales actus in omnibus non reperiuntur, neque eis conceduntur, quæ sunt Dei dona specialissima aliquibus communicata; ideo lex disponens de satisfactione communiter exhibenda et imponenda, non respicit tales actus.

103. Imo, neque respicere potest, quia hæc lex supponit debitum pœnæ temporalis manere, pro qua exigit satisfactionem faciendam; illi autem actus non relinquunt talem pœnam, si sunt perfectissimi; contritio autem et dilectio Dei in eo gradu, in quo non sunt proportionati, ut deleant peccatum cum omni suo debito, relinquunt pœnam aliquam temporalem supplendam per satisfactionem de lege præscriptam, ac proinde lex præscripta satisfactionis exhibendæ supponit debitum pœnæ manere; argumentum ergo a paritate non concludit, quia hæc satisfactio est alterius rationis, ut dictum est, et imponi debet in aliquo opere, quod sit onus novum, et labor peccatori ad castigationem peccati, et non proinde in aliquo, ad quod alias vinculo strictiori legis tenetur, vel certe æque stricto regulariter loquendo, quia neque sic satisfieret divinæ justitiæ et ordinationi, quam *supra* habemus ex Concilio; neque esset frænum peccatori, neque vindicta idonea ad castigandum ejus peccatum, cum nihil novi in ratione operis exhibendum pro peccato decerneret, quod induceret pœnam et laborem diversum ab eo, ad quod alias tenetur, et venia facilis induceret per hoc ad contemptum; ideo tenenda est solutio ultimo loco data, quam forte intendit Faventinus.

Ad primam objectionem contra eam factam, respondetur meritum in ratione boni operis dicere proportionem secundum medium justitiæ ad præmium; satisfactio vero, ut distinguitur a merito, et fundat debitum solutionis, magis fundatur in opere pœnali de lege, sive interior sit satisfactio, sive exterior, quia est actus justitiæ vindicativæ. Ad hæc ulterius, sicut Sacerdos imponens satisfactionem est judex delegatus, qui secundum legem judicare debet, et castigare peccatum, et ligare peccatorem ad aliquod genus satisfactionis, quod ipsi sit onus novum et superadditum, et distinctum ab eo, ad quod alias tenetur ex satisfactione pro peccato requisita, quæ involvit propositum servandæ legis, et servandæ justitiæ, saltem titulo gratitudinis; nam propter ingratitudinem etiam Deus induxit hanc obligationem specialem pœnæ temporalis, ut dicit Concilium Tridentinum *cap.* 1. *et* 8. quæ ingratitudo, quando non compensatur ex perfectione superabundanti conversionis a peccato, restat compensanda per satisfactionem, tanquam per novum onus injunctum, ideo eam castigare debet confessarius etiam per diversam pœnam ab ea, quæ correspondet satisfactioni pro peccato. 104. Dispar ratio meriti et satisfactionis pro pœna temporali. Trident.

Aliud ergo est opus satisfactionis esse in præcepto, ex quo obligetur pœnitens ad opus ipsius satisfactionis exhibendum; et hoc nos concedimus ita teneri posse, ideoque potest satisfacere per jejunia præcepto Ecclesiæ, per eleemosynas, etiam ut sunt in præcepto, et satisfactionem injunctam a Sacerdote adimplere ex præcepto. Aliud vero an satisfactio, quam imponere debet confessarius, possit 105. Discrimen inter actum satisfactorium, et obligationem imponendæ satisfactionis.

præscribi in solo opere præcepti, ad quod alias tenetur pœnitens, et hoc negamus, quia præter hoc, quod opus ipsum sit satisfactorium ex natura sua, quod competit alias operibus etiam præcepti (quando satisfaciendum sit ex voluntate peccatoris offerentis illa extra Sacramentum) et quamcumque obligationem specialem virtute clavium inductam; præter hoc, inquam, quod opus sit satisfactorium, requiritur ut auctoritas clavis ligantis debite exerceatur, et secundum præceptum, ut opus illud inducatur per modum novi oneris et laboris, ad quem alias non tenebatur; alias non recte ligaret, aut conformiter ad institutionem hujus Sacramenti, et finem auctoritatis concessæ; neque materiam idoneam applicaret, in qua hæc specialis vindicta exerceri de lege debet, sicut si lex præcipiat aliquid specialiter, ut furem suspendendum, licet hæc pœna alias redimi possit per alia obsequia gratuita legislatori, tamen judex inferior nequit illa præscribere, aut in ea commutare pœnam lege inductam; sic neque confessarius potest aliam pœnam præscribere præter eam, quam institutio Sacramenti, et Deus præscripsit. Si quæras, unde id colligatur? Respondetur colligi ex dictis, nam facilitas veniæ, et remissio judicis in castigando reos culpatur ab omnibus Patribus et a Tridentino. *Quam porro ineptum*, (inquit Tertullianus lib. de Pœnitentia, cap. 6.) *quam pœnitentiam non adimplere, et veniam delictorum non sustinere? hoc est, pretium non exhibere, ad mercem manum emittere; hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit, hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem*, etc. Ex his patet ad reliquas omnes objectiones, admittendo satisfactionem fieri posse in operibus præcepti, sed negando talia imponi posse regulariter a Sacerdote per modum pœnitentiæ in hoc foro.

Exemplum.

Confessarius præscriptum legis sequi tenetur.

106. Secunda conclusio.

Dico secundo. Quando pœnitens est talis, ut non subsit facultas adimplendi aliam pœnitentiam, ut in casu Doctoris expresso liquet; vel etiam quando est tam fragilis, ut verisimiliter non sit adimpleturus pœnitentiam delicto proportionatam, et quæ alias imponi deberet, ut patet in secundo casu, non esse injiciendum ei laqueum, et occludendam viam salutis, ideoque recte imponi, vel ipsa opera præcepti, vel pœnitentiam præservativam, vel aliud quod magis expedire videbitur, juxta discretionem confessarii prudentis; et nisi sit periculum desperationis, aut necessitas præsens absolvendi, ad terrorem expedit quandoque differendam esse absolutionem; et in hac amplectenda est tertia sententia, nempe in casu et particulari necessitate pœnitentis licere uti tali indulgentia, non tamen regulariter. Ratio autem hujus conclusionis petenda est ex eo, quod Deus non dereliquit peccatorem in statu viæ sine remedio salutis; ergo per pœnitentiam potest salvari etiam in casu quo non esset ei possibilis alia satisfactio, vel certe quo judicaretur esse periculosa; hæc enim pars pœnitentiæ, cum ordinetur ad remissionem pœnæ temporalis, et non peccati, non exigitur essentialiter ad remissionem peccati, sicut confessio et contritio, ideo sine illa contingit Sacramentum ministrari in certis casibus, in quibus nequit adimpleri, aut non expedit eam imponi. Unde Deus acceptat satisfactionem, quam præstare potest peccator, sive sit opus præcepti, aut aliud in simili casu; reliquum ipse suppleat, ut potest, vel per indulgentias, vel alia via, per tolerantiam laborum vel passionum, ut dicit Doctor: *Consimiliter dives, qui lapsus est*, etc. hic dicit non esse imponendam satisfactionem renuenti. De hoc dubio agetur *infra d.* 18. illic perquiratur ulterior ejus resolutio.

In casu absolvendus est reus sine satisfactione, alias proportionata.

Ratio secundæ conclusionis.

SCHOLIUM.

Sententia D. Thom. Richardi et aliorum, quod opera facta in peccato nihil conducunt ad satisfactionem. Hanc rejicit Doct. et tenet probabiliter, per pœnitentiam expletam in peccato satisfieri præcepto, et solvi pœnam. Quod præter Scoti discipulos, tenent Gabr. 4. d. 16. quæst. 2. art. 3. dub. 3. Medin. tract. 3. quæst. 5. dub. ult. Navar. cap. 1. de pœnit. d. 6. n. 47. Major hîc. Adrian. 4. q. an unum peccatum sine alio, etc. Almain. hîc quæst. 1. Gerson. de Reg. moral. tit. de pœn. et de orat. p. 2. Rubion hîc quæst. 3. art. 2. Cord. lib. 5. quæst. 23. Angel. v. Pœn. § 14. Hinc patet quam audax in falso Sotus d. 19. q. 1. art. 4. dum ait solum Gabr. sequi Scotum in hoc, et Valen. d. 7. q. 14. de satisfact. part. 3. dum ait hanc opin. ab omnibus explosam. Vide Bassol. quæst. 1. Tartaret. hîc; hæc tamen est satisfactio tantum secundum *quid*, quia non reconcilians, nec placans. Trident. sess. 14. c. 8. ubi videtur favere opposito, exponitur de satisfactione meritoria. Addit Doct. ad solutionem pœnæ sufficere satispassionem, ad quam non requiritur voluntarium.

15. Thom. hîc ...tic. 1. ...æst. 3. ...ichard. ...rt. 1. ...æst. 5. ...enricus ...odl. 8. ...q. 18.

De (x) quarto dicitur, quod etsi satisfactio exterior pro uno peccato possit separari a satisfactione pro alio, ut quando orat, tunc non dat eleemosynam, tamen non potest satisfactio exterior fieri de uno, ita quod remaneat iste in alio peccato. Et probatur, quia placaret Deum, et tamen esset inimicus ejus; et quoad hoc oportet satisfactiones esse conjunctas saltem in voluntate, ad minus habitualiter, licet non in effectu, nec in voluntate, tunc actualiter.

Sed ista sententia videtur nimis dura contra peccatores, et occasio majoris obstinationis. Si enim iste hodie vere pœnitens, et humiliter recipiens satisfactionem, esto jejunium trium dierum, cras recidivat in peccatum mortale, et de illo non pœnitens, secundo die jejunat, quia sibi fuit impositum, si dicas quod illud jejunium secundæ diei non est aliqua satisfactio exterior, magis occasio est inducendi istum jam lapsum, ut tertio die non jejunet, et per consequens ad novum peccatum mortale, quia transgrediendo istam pœnam injunctam a Sacerdote, et receptam, videtur esse peccatum mortale, cum sit transgressio præcepti Ecclesiæ, et Vicarii Dei in illo actu.

Ex isto potest formari talis ratio: Si post lapsum, et ante pœnitentiam novam non exequatur quis satisfactionem pristinam sibi impositam, peccat mortaliter novo peccato; ergo si exequatur, bene facit, quia actum obedientiæ facit, sed non facit actum obedientiæ, nisi inquantum illud est sibi impositum tanquam pars satisfactionis.

(y) Dico ergo sine præjudicio, quod qui semel vere pœnitet, et recipit satisfactionem, vel pœnitentiam condignam sibi impositam ab Ecclesia, clave non errante, quantumcumque postea recidivet, nunquam tenebitur, nisi ad illam unicam satisfactionem adimplendam; et si eam impleat in charitate, melius est, quia non tantum solvit pœnam, sed meretur. Sed si adimpleat eam voluntarie extra charitatem, solvit quidem pœnam, sed non meretur gratiam; si autem ipsa ab eo extra charitatem exigitur, solvitur pœna, licet ipse non solvat. Et in primo est satisfactio simpliciter, quia reconcilians et placans; in secundo est quidem satisfactio, quia voluntaria redditio, etc. sed nec recon-

16. Valere satisfactionem factam in peccato mortali.

cilians, nec placans; in tertio autem est satisfactio, ultra quam non exigetur pœna ulterior.

Explenti magnam pœnitentiam in peccato, resurgenti non est imponenda nova pœnitentia.

Ex secundo membro sequitur, quod si magnam partem satisfactionis sibi impositæ explevit in peccato mortali, et post iterum pœnitet de peccato novo, non est sibi iterato pœnitentia imponenda pro peccato de quo satisfecit, licet extra charitatem, sed tantum de novis peccatis, quæ fuerunt causa, quare illa satisfactio fuit mortua.

Et si arguas, mortua est, ergo non est satisfactio, non sequitur, nisi quod non est satisfactio placans, nec reconcilians in amicitiam. Et si dicitur, ergo non est satisfactio, non sequitur, quia sufficit Deo, quod quis voluntarie solvat pœnam debitam ad punitionem peccati commissi, quia etiam quod minus apparet, sufficit satispassio. Patet in actibus humanis: si enim alicui offensæ in Regem correspondeat præcise secundum legem abscissio manus, si isti etiam invito absciditur manus, satis patitur, et intantum sufficit Regi, quod secundum legem et justitiam, non debet ab eo pœnam ulteriorem exigere, et tamen non recipit eum in gratiam vel amicitiam; multo magis ergo posset sufficere pro punitione culpæ, si aliquis sibi pœnam debitam infligeret, licet non esset in gratia, vel amicitia ipsius judicis offensi.

Pœna peccati venialis, et temporalis pro mortali remisso, finiuntur in Inferno.

Ex tertio membro potest elici, quod talis, si propter novum peccatum in quod recidivat, damnetur, antequam complesset totam pœnam sibi impositam, puniretur in inferno temporaliter pœna correspondente illi, quæ non fuit hîc soluta; et illa soluta post tempus aliquod non puniretur amplius illa pœna, sicut et de veniali, quia moriens in peccato veniali simul cum mortali, non puniretur æternaliter pro veniali, ut dicetur inferius. Et eodem modo in proposito: ex quo enim secundum plenam justitiam punitivam semel imposita est pœna temporalis isti pro peccato, de quo vere pœnituit, nunquam isti pro illo debebitur nisi pœna temporalis, et illa soluta, nulla alia.

18. Ad arg. Contritio virtualiter includit satisfactionem. Contritio quandoque tollit totam pœnam.

(z) Ad argumenta. Ad duo prima patet ex quinto articulo primi membri, et quarto secundi. Ad tertium patet ex tertio articulo secundi membri. Ad quartum patet ex quarto articulo primi membri. Sed si arguas: contritio potest delere quodcumque peccatum; ergo pro nullo correspondet aliqua alia propria satisfactio, non sequitur; tum quia contritio includit aliquam satisfactionem, in voto saltem, ut dicetur *dist.* 17. et licet quandoque contritio sit tam intensa, quod sufficiat pro tota pœna, vel satisfaciat, tamen præceptum de aliqua pœna infligenda non est irrationale, quia regulariter contritio non est nisi satisfactio partialis, et præcepta generalia dantur propter remedium generale, et secundum illas conditiones, quæ inveniuntur in hominibus, ut in pluribus.

Ad rationem in opp. In pœnitentia non requi[...]

Ad primum in oppositum, concedo quod aliqua pœna correspondeat æqualiter isti culpæ, vel pœna distincta in se, vel pars virtualiter contenta in alia pœna; et ita

commensuratio Mathematica ad culpam. est satisfactio propria isti, vel actualis, vel virtualis, et sic propria, quod nulla alia nunc correspondet, loquendo de satisfactione totali, licet alia posset correspondere. Ista etiam nunc non correspondet alii culpæ, licet posset alii correspondere. Ad auctoritatem Apostoli dico, quod loquitur de pœna damnatorum. Patet ex littera : *Cecidit, cecidit, illa Babylon*, etc. Et ibi verum est, quod præcise valde et proprie commensuratur pœna culpæ, sed nec tanta præcisio, nec commensuratio est in pœna pœnitentiali, nec requiritur.

COMMENTARIUS.

107. An satisfactio adimpleta in mortali valeat ad remissionem pœnæ. (x) *De quarto dicitur, quod etsi satisfactio*, etc. Hîc tractat illam quæstionem, an scilicet satisfactio impleta in peccato mortali aliquid valeat pro temporali pœna, verbi gratia, jejunium impositum per modum pœnitentiæ, supposito lapsu pœnitentis antequam tempus præscriptum jejunii transeat, aut advenerit, an jejunans satisfaciat pœnæ temporali per jejunium præscriptum.

Sententia negativa. Negativam partem tenet D. Thomas *dist. præsenti quæst.* 1. *art.* 3. D. Bonavent. 1. *part. dist. q.* 3. Richardus *art.* 1. *quæst.* 5. Palud. *quæst.* 1. *art.* 3. Henricus *quodlib.* 8. *quæst.* 18. Alens. 4. *part. quæst.* 24. *memb.* 4. *art.* 1. Sotus *dist.* 19. *quæst.* 1. *art.* 4. Cajet. *tom.* 1. *Opusculorum tract.* 6. *quæst.* 1. *art.* 4. Vasquez 3. *part. quæst.* 94. *art.* 1. *dubio* 4. Suarez *disp.* 37. *sect.* 2. et *disp.* 38. *sect.* 8. Valentia *disp.* 7. *quæst.* 14. *de satisfact. punct.* 3. Sotus ait contrariam sententiam, quæ est Doctoris, non habere alium sequacem, nisi Gabrielem. Valentia ait ex scholis explosam. (...nsum.) Suarez post Trident. non esse probabilem, sed falsam.

Affirmativam docet Doctor hîc, ubi tantum loquitur de satisfactione sacramentali, et a confessore imposita, non autem de satisfactione ab ipso voluntarie assumpta. Quod advertere volui, quia multi trahentes quæstionem ad utramque, eum citant, quasi perinde de utraque determinaret hîc. Sententia affirmat.

Prima conclusio : satisfactio a Sacerdote imposita, et adimpleta etiam in peccato mortali habet suum effectum. Hæc est Doctoris § *Dico ergo*, etc. quam modeste asserit, et sine præjudicio, quia vidit antiquos fuisse in sententia opposita. Hanc conclusionem non solus Gabriel sequitur, sed ante eum Durandus probabilem censet, licet priorem magis tutam, quia nempe in dubio tutior pars sequenda. Eam sequitur Gabriel *dist.* 16. *quæst.* 2. *art.* 3. *dub.* 3. Medina *tract.* 3. *quæst.* 5. et cæteri, ut brevior sim, quos citat Scholiastes in præmisso Scholio, et præter antiquos moderni etiam Doctores nostræ Scholæ. Præterea Gabriel Vasq. *loco præfato art.* 2. *dub.* 5. eamdem tenet, citans Marsilium *in* 4. *q.* 13. *art.* 1. et videtur etiam D. Thomæ *in* 4. *dist.* 22. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 5. *in* 2. *responsione*, ubi præfert modum dicendi aliorum, qui negant pœnam temporalem ob peccatum jam remissum manentem puniri in æternum, neque hoc esse inconveniens, quia pœna, quæ solvitur, non redimitur, saltem admittit per satisfactionem deleri ; ergo a fortiori id in viatore contingit, qui est in statu satisfaciendi magis quam damnatus, licet sit peccator, ac proinde persolvens pœnitentiam injunctam, redimit proportionate pœnam debitam, vel potius solvit. Si dicas quod viator in peccato nequeat redimere, neque alioquin satisfacit, nisi redimendo, contra, non est pejor peccatoris in via conditio quam in termino ; ergo si in termino pœna temporalis exacta complete

108. Prima conclusio.

cessat, quia ultra debitam mensuram non extenditur, neque divinæ justitiæ congruit ultra debitum vindicare, sequitur a fortiori satisfactionem pœnitentialem, ad quam tenetur peccator, quando exhibetur, delere pœnam temporalem proportionatam sibi, quia voluntarie exhibetur, et est actus ex fide factus, et reliquis circumstantiis bonus, et ad quem tenetur ex præcepto, quæ non conveniunt pœnæ, quam sustinet damnatus.

109. Fundamentum Doctoris. Probatur conclusio a Doctore, primo, quia hæc sententia est nimis dura. Secundo, causat obstinationem in peccatore. Tertio, quia dat ansam peccandi, quia pœnitentiam injunctam, si nihil ei prodest, non persolvet, quod est peccatum. Quæ rationes omnes in re morali urgentissimæ sunt.

Prima ratio Doctoris reducitur. Prosequendo itaque primam rationem, sic argumentor : Non debet sine fundamento aggravari onus peccatoris, aut excludi ab eo beneficium Sacramenti et mortis Christi ; sed nullum apparet in proposito negandi pœnitentiam sacramentalem impositam non valere, etiam in peccato exhibitam ; ergo, etc. Major est in confesso, quia saluti viatoris non est ingerendum obstaculum, aut difficultas nova, quam lex aut fides non præscribit. Minor probatur, quia locutiones generales, quibus reprobantur opera peccatoris, commodissime intelliguntur quoad meritum vitæ æternæ, ad quod requiritur gratia sanctificans, et non de satisfactione pœnitentiali, aut alia etiam, quæ est mera satispassio, et non reconciliatio, ad quam non extenduntur. Prima pars minoris patebit ex responsione ad argumenta.

Non esse viam salutis sine fundamento aggravandam.

110. Satisfactio in peccato pro pœna. Secunda pars probatur, ideo præcise non valeret talis satisfactio, quia non acceptatur a Deo, vel non innititur meritis et satisfactioni Christi ; alia enim ratio in contrarium non suppetit, sed utrumque horum est falsum, ergo satisfactio illa est acceptata, et fit in virtute satisfactionis Christi, et consequenter valet. Probatur minor quoad primam partem, ex qua etiam sequitur secunda : satisfactio pro peccato exhibita a peccatore, acceptatur a Deo in ordine ad remissionem peccati, et etiam pœnæ temporalis, aut partis ejus juxta modum satisfactionis, in qua acceptatione, ut *supra* probatum est, contra Scotum, servatur medium justitiæ vindicativæ, simul cum misericordia et clementia ; sed minorem habet proportionem prædicta satisfactio ad remissionem peccati et pœnæ æternæ, ut prævia est et exhibita a peccatore, quam habet satisfactio pœnitentialis ; ergo et sic etiam acceptatur a Deo, servando medium tam misericordiæ quam justitiæ. Minor probatur, quia satisfactio pro peccato per contritionem perfectam, verbi gratia, comparata ad debitum, minorem dicit proportionem æqualitatis in ratione operis ad debitum ; tum quia remissio peccati, licet habeat aliquam proportionem justitiæ vindicativæ, tamen est omnino liberalis ; tum quia remissio peccati fit etiam per infusionem gratiæ justificantis, quod est diversum beneficium, et longe excedens opus satisfactionis ; tum denique tertio, quia unica illa satisfactio delet omnia peccata simul mortalia, quibus nequit, aut extensive, aut intensive coæquari in gradu entitativo ; tum quarto, quia illa delet pœnam æternam, et partem pœnæ temporalis, vel etiam totum ; ut autem habet hos effectus, exhibetur a peccatore, quia illos habet, ut est dispositio prævia ad remissionem peccati.

Acceptatur a Deo.

Satisfactio pro peccato ut contritio etiam in peccato facta acceptatur. Minus æquivalet est in ratione operis peccato quam satisfactio pro pœna tempora[li]

111 Maj[or] æquiv[alen]tia satisfa[cti]oni[s] pro p[œna] temp[orali] in rat[ione] oper[is]. Sed satisfactio pœnitentialis dicit proportionem æqualitatis, quia non totam pœnam remittit, sed partem illam, cui est proportionata, si ipsa est minor ; ergo dicit majorem æqualitatem in ratione operis, quia est pœna temporalis pro pœna

emporali, servata proportione debita tam gradus quam speciei, ut spectatur commensuratio hinc inde, ac proinde magis servatur in ea medium justitiæ in mensura dati et accepti. Præterea, licet satisfactio, si fiat in gratia, tribuat augmentum gratiæ hoc ipsi non competit in ratione satisfactionis, qua satisfactio est exhibitio pœnæ, pro pœna temporali, sed ex communi ratione actus meritorii, si fiat cum debitis circumstantiis et separabiles sunt hæ duæ intentiones in actu, et spectantur in ordine ad diversa, et secundum diversas rationes, etiam secundum communem Theologorum, quia meritum ordinatur ad præmium, et secundum commutationem operis boni tantum, satisfactio autem qua pœnalis est actus, in eo fundatur, ut *supra* probatum, et admittunt communiter Theologi, qui etiam tenent in operibus bonis, tam præcepti quam consilii exhiberi satisfactionem per modum satisfactionis in specie, et non solum satisfactionis virtualis, aut æquivalentis. Docent consequenter in tali opere invenire laborem et pœnam, in quibus fundatur satisfactio. Unde statuunt has rationes diversas esse, et spectari aliter et aliter secundum medium justitiæ, sicut et effectus, quos inducunt, est diversus et titulus, et debitum.

Per accidens dat augumentum gratiæ ut satisfactio.

112 *[S]atisfactio [q]ua talis [o]rdinatur [p]er se ad [ex]tinguendum debitum.*

Superest ergo, hoc supposito, probemus intentum, quod competit satisfactioni ex communi ratione sibi et aliis operibus bonis, non competit sibi sub ratione propria satisfactionis, sed augere justitiam convenit tantum satisfactioni, qua est præcise actus meritorius, quod sibi et aliis est commune; ergo illud est extraneum satisfactioni, qua satisfactio est Minor probatur, quia satisfactio, ut talis est, respicit præcise illud, ad quod lege ordinatur, et ex debito, ipsa satisfactio in specie; hæc autem est pœna temporalis, ejusque solutio, ergo ad aliud non extenditur ex propria ratione, sed separari potest a satisfactione ratio meriti; ergo remanere potest acceptatio satisfactionis, licet non maneat acceptatio ejus communis in ratione meriti. Probatur subsumptum, quia satisfactio, quæ fit per flagella a Deo missa propter peccatum, voluntarie tolerata, habet rationem satisfactionis pœnalis, et pœnitentia peracta in peccato mortali habet eamdem rationem actus pœnalis.

[S]eparari [p]otest a [r]atione meriti.

[R]esponsio [im]pugnatur.

Dices requiri, ut hæc fiant in gratia; contra, hoc gratis dicitur, quia quamdiu manet pœna voluntarie assumpta, manet totum, quod requiritur ad satisfactionem, ut distinguitur a merito, et ut ex propria ratione specifica exigitur secundum divinam justitiam; ergo etiam manet acceptatio specifica ejus, ut distinguitur ab acceptatione communi meriti. Confirmatur, satisfactio exhibita a justo eadem secundum adversarios valet et acceptatur, quia nihil impedit acceptationem in peccatore, nisi peccatum, in quo est habituale, sed etiam a talis satisfactione potest abesse ratio meriti, et consequenter non correspondere ei augmentum gratiæ habitualis; ergo non est de ratione satisfactionis, etiam secundum acceptationem divinam ejus, ut sit actus meritorius vitæ æternæ aut etiam gratiæ sanctificantis.

Acceptatio specifica satisfactionis.

In justo quandoque non auget gratiam, neque est meritum.

Probatur minor, quia actus remissus secundum plures oppositæ sententiæ, aut etiam æqualis gratiæ habituali, non meretur augmentum ejus. Et tenet D. Thomas *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 1. D. Bonaventura *in* 2. *dist.* 40. *art.* 2. *quæst.* 3. Capreolus *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. *art.* 3. Conradus 1. 2. *quæst.* 114. *art.* 8. Vel si meretur, nunquam conceditur, donec eliciat actum intensiorem, ut videre licet ex D. Thom. 1. 2. *quæst.* 114. *art.* 8. *ad* 3. *et* 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 6. *in corpore.* Effectus autem satis-

113. Probatio.

factionis habetur per utrumque actum, et nunquam suspenditur. Præterea, actus bonus justi non est meritorius, nisi referatur in finem charitatis virtualiter aut formaliter, ita ut imperetur vel eliciatur a charitate ; sed actus satisfactionis pœnitentialis potest elici a justo sine utraque relatione, et solum referri ad solutionem pœnæ, et complendam obligationem. In eo autem casu nemo dicit quin sit valida satisfactio ; ergo separari potest in re satisfactio a merito, quæ etiam sit valida ; ergo etiam exhibita a peccatore erit valida, quia in ea inveniuntur omnia ad meram satisfactionem requisita, ac proinde ad hoc non requiritur ut fiat in augmentum justitiæ habitualis, sed solum servare proportionem illam requisitam ad pœnam temporalem, quæ major est in ipsa, quam in satisfactione pro peccato.

Altera probatio.

114. Responsio.

Dices, requiri saltem ut exhibeatur a persona digna et consequenter a persona justi, quia ad rationem satisfactionis magis attenditur dignitas personæ quam valor operis. Contra, in satisfactione pro ipso peccato non requiritur dignitas personæ, sed voluntas, et opus lege præscriptum, nempe pœnitentia perfecta, quæ acceptatur in ordine ad justificationem, ut prævia est gratia sanctificante et dignificante personam ; ergo etiam, si in beneficio majori non attenditur ad indignitatem personæ, sic etiam neque in beneficio minori attenditur eadem indignitas, quod tam justitiæ divinæ quam clementiæ perinde congruit, quam etiam fragilitati nostræ. Confirmatur, dignitas personæ non attenditur in actu, qui exhiberi debet, servata æqualitate rei, et in rigore justitiæ ; sed satisfactio pœnitentialis exigitur secundum æqualitatem rei, ut tollit pœnam temporalem ; ergo non respicit personam, aut dignitatem ejus, alioquin quo dignior esset persona, eo actus ejus esset magis satisfactio ; sed hoc non videtur verum, quia eodem conatu et actu minus dignus perinde satisfacit pro pœna temporali, sicut magis dignus.

Impugnatur. Non requiri dignitatem personæ.

Confirmatio. Non requiri æqualitatem personæ in satisfactione, quæ est secundum æqualitatem rei.

115. Non obstante statu peccati contritio remittit pœnam temporalem.

Præterea secundo, contritio peccatoris non solum delet peccatum, sed partem etiam pœnæ temporalis, imo etiam quandoque totam pœnam, ut patet ex Trident. *sess.* 14. *c.* 2. quod hoc supponit ; ergo ad satisfactionem pro pœna temporali Deus non requirit, neque respicit dignitatem personæ sed ut tantum solvat, quantum debet, quod perinde etiam verum est in satisfactione, seu solutione ejusdem pœnæ in Purgatorio. Præterea tertio, dignitas personæ consistit in amicitia Dei, et filiatione in ordine ad hæreditatem, et ea quæ proxime ordinant ad ipsam, ut sunt merita ; sed solutio pœnæ temporalis potest consistere absque his, ergo non semper crescit ex dignitate personæ. Patet minor, quia non augetur jus ad hæreditatem præcise ex tali solutione, quando fit in operibus non meritoriis, ut fieri posse probavimus, quamvis tollatur impedimentum remotum ad assecutionem ejus ; neque consequenter augetur amicitia, ut fundatur in gratia sanctificante, ex qua est dignitas personæ, neque datur per se gloria major essentialis ex tali satisfactione justi, quæ non est meritoria ; ergo non crescit satisfactio ex dignitate personæ, nisi præcise inquantum satisfactioni adjunctum est meritum. Probatur consequentia, quia dignitas personæ justi non influit in actum, nisi quando actus elicitur ex inclinatione ipsius justitiæ, quæ secundum nos est charitas, vel quid aliud sit non refert ; sed actus boni indifferentes in ratione meriti non fundant meritum, neque eliciuntur secundum prædictam inclinationem, neque ad vitam hoc modo magis in homine justo quam in peccatore ; ergo etiam neque

Dignitas personæ quid efficiat ?

Satisfacti[o] non recip[it] vim a dignitat[e] personæ necessari[o].

satisfactio indifferens in ratione meriti, id est, quæ non est meritoria gratiæ aut gloriæ, licet solvat debitum pœnæ, quando non elicitur a justo secundum inclinationem charitatis recipit valorem a justitia aut dignitate personæ.

116. Debitum pœnæ temporalis titulo justitiæ, non amicitiæ fundatur.

Præterea quarto ad idem, debitum pœnæ temporalis hîc aut alibi solvendæ non inducitur ex medio amicitiæ, sed justitiæ vindicativæ propter ingratitudinem peccatoris, ex motivo etiam clementiæ, ut sit frænum peccatori. Item, ex motivo conformitatis ad causam principalem meritoriam, et satisfactionis ab eo exhibitæ, ut sit proportio satisfactionis nostræ ad satisfactionem Christi, quæ maxime secundum Doctores oppositæ sententiæ erat justitiæ stricte sumptæ. Hæc omnia patent ex Trid. *sess.* 14. *c.* 8. sed omnia hæc motiva, ex quibus fundatur titulus, seu debitum solvendæ hujus pœnæ, sunt diversa a motivo amicitiæ; et ex parte Dei voluntas inducens debitum eadem ipsa est, qua ordinatur pœna, et quæ ex eodem motivo illam acceptat; ergo solutio pœnæ respicit medium determinatum a divina voluntate, ut extinguit debitum, ponendo æqualitatem requisitam ; ergo non respicit medium amicitiæ, sed justitiæ vindicativæ. Patet consequentia, quia voluntas divina ordinans pœnam ex motivo justitiæ, non acceptat eam ex motivo amicitiæ, sed ex eodem motivo, nam omnis lex inducens debitum, perinde inducit debitum ac satisfactionem habentem vim debiti extinguendi, et cessionem debiti per solutionem præfixam lege ; si ergo voluntas divina vindicativa, ut distinguitur ab amicitia, inducit debitum pœnæ, et modum redimendi debitum, seclusa alia ordinatione ex diverso motivo, ipsa solutio pœnæ acceptatur secundum eamdem voluntatem, et non per aliam, ac proinde peccator, ut solvit pœnam, habet rationem partis, et non amici, sed delinquentis, in quem pœna legis exercetur ; et hæc solutio non est ex communione bonorum, ut fit inter amicos, sed ex mediocritate partium, qua partes sunt, et suo modo distant secundum ordinem justitiæ ad alterum. Neque refert si dicas quod nostri ad Deum non est justitia proprie sumpta, quia non refert ; argumentum enim intendit justitiam illam, quæ potest intervenire, ut distinguitur a mera benevolentia, et talem qualem ipsi statuunt esse justorum ratione operum ad præmium, vel in satisfactione exhibita a justo pro pœna temporali, in qua non attenditur amicitia, sed justa proportio operis exhibiti ad debitum, ut probat argumentum.

Acceptari ex eodem motivo, quo fundatur.

Solutio ex ordine, et motivo justitiæ acceptatur.

117. Confirmatio ex ordinatione legis.

Et confirmatur, quia lex divina vindicativa remissi peccati per pœnam temporalem, perinde determinat pœnam hic, aut in termino, seu altera vita solvendam; sed in altera vita solutio extorta, id est, ipsa pœna inflicta acceptatur ex medio et motivo justitiæ vindicativæ, non autem ex speciali motivo amicitiæ; ergo etiam in hac vita perinde exhibita satisfactio etiam a justo vel injusto acceptatur ex eodem motivo. Ex quo patet non attendi dignitatem personæ in hac solutione, sed meram exhibitionem operis satisfactorii, quod vim habet extinguendi debiti secundum justitiam, et non secundum speciale motivum amicitiæ, quæ fundatur in justitia habituali, vel acceptatione, quæ est personæ secundum hanc justitiam et amicitiam in ea fundatam, quamvis liberalitas et misericordia, atque clementia Dei in omnibus nostris operibus, sive satisfactoriis, sive meritoriis de congruo et de condigno principaliter attendatur, quia ipsius sunt dona tam meritum quam satisfactio nostra quæcumque, sicut et bona volun-

Pœna temporalis in altera vita acceptatur ex motivo justitiæ.

Misericordia admixta justitiæ.

tas in qua fundatur. Excluditur itaque illa specialis benevolentia, quam inducunt adversarii, fundata in dignitate personæ satisfacientis tantum, non autem illa qua donatur ipsum opus, in quo exhibetur satisfactio, quæ habet ex divina lege annexam acceptationem independenter a statu personæ, et hoc ex motivo ipsius legis, quod est secundum justitiam vindicativam peccati. Merito itaque Doctor asserit priorem sententiam esse duram et rigorosam peccatoribus, quia fundamentum ejus ex defectu acceptationis prætensum non videtur subsistere.

118. Tertia autem et quarta proportio satisfactionis pro peccato, quam *supra* præmisimus, et fit a peccatore, et acceptatur a Deo, magis servatur in proposito, æqualitas, inquam, operis in satisfactione temporali pro pœna, quam in contritione, ut per se patet, atque etiam ex dictis satis probatur; ergo etiam minus requiritur status justitiæ ad acceptationem et valorem hujus quam illius, ut fundatur hæc acceptatio in proportione operis ad debitum. Consequenter æque congruit divinæ etiam clementiæ (ex cujus motivo statuitur pœna temporalis) acceptare satisfactionem alias idoneam in redemptionem pœnæ temporalis peccato remisso debitam, etiam a peccatore, quam priorem in remissionem peccati, pœnæ æternæ ac partis pœnæ temporalis, aut totius, ut exhibetur a peccatore. Sit illa acceptatio ex motivo justitiæ aut misericordiæ, ut voluerint adversarii, modo valeat ad suum effectum; peccatum enim magis elongat a Deo quam debitum pœnæ temporalis, quæ consistere potest cum justitia perfecta habituali, ac proinde magis indignus est peccator, ut prior ab eo satisfactio exhibita acceptetur, quam debitor solius pœnæ temporalis, ut consideratur præcise, qua ex peccato remisso est debitor ejus. Unde si decedat in justitia, et peracta satisfactione de reliquis omnibus peccatis, videtur non congruere divinæ justitiæ aut clementiæ, ut exigat ab eo pro rata pœnitentiæ jam factæ, licet in statu peccati, qui non inficit opus satisfactorium ejus, cæteris in reipsa positis; minus etiam congruit, ut puniat bis in idipsum, tam justitiæ quam clementiæ divinæ.

Quinto principaliter probatur: Acceptatio divina respectu talis satisfactionis eo ipso quo Deus acceptat contritionem perfectam peccatoris in ordine ad remissionem peccati (vel quidquid æquivalet contritioni) et commutationem pœnæ æternæ in temporalem hic aut in altera vita, eo ipso, inquam, et eadem acceptatione acceptatur satisfactio exhibita pro pœna temporali; ergo perinde manet acceptata, sive a justo, sive ab injusto fiat, modo opus ipsum exhibeatur. Antecedens patet, quia remissio peccati intuitu contritionis acceptatæ et meritorum Christi Domini, quæ semper ut causa principalis importantur, primario fit; eadem ipsa accessorie extenditur per commutationem pœnæ æternæ in temporalem pœnam, vel hic, vel in altera vita luendam, non proinde est nova et distincta acceptatio, quæ sit ipsius satisfactionis temporalis, sed eadem antiqua, quæ intuitu contritionis, ut innititur meritis Christi, et exhibebatur in opere acceptatur, et pœna æterna in ipsam commutatur. Consequentia probatur, quia acceptatio non est personæ, sed solius operis; ergo abstrahit a statu personæ, ut ipsa satisfactio in re ponitur.

119. Quinta ratio. Acceptatio satisfactionis in virtute contritionis acceptatæ.

Non esse distinctam aut novam acceptationem satisfactionis.

Probatur antecedens: Acceptatio ut respicit satisfactionem primariam, talis est, ut si crescat opus in perfectione proportionata, tollatur omne debitum tam peccati quam pœnæ temporalis, ut patet ex dictis, et eatenus exigetur pœna tem-

120. Acceptatio contritionis.

Cur exigitur satisfactio

poralis, aut satisfactio pro ipsa, quatenus suppleat, quod deficit perfectioni contritionis, quoad vindicationem peccati adæquatam et commensuratam ex justitia vindicativa; sed contritio, cui substituitur satisfactio pro pœna, quam non delet, est actus peccatoris, et adhuc existentis in peccato, qua exigitur prævie ad remissionem culpæ et pœnæ; ergo etiam acceptatio ejus supponit peccatum vel supponere potest; ergo eadem, ut extenditur ad satisfactionem temporalem, non exigit statum gratiæ in satisfaciente, quia ut dicitur: *Accessorium sapit naturam principalis, et quod alteri substituitur, sapit naturam ejus,* ex regulis moralibus in materia justitiæ; et secundarium objectum non est natum terminare actum, nisi ex conditione primarii, ita ut nullo modo sit secundarii sub aliqua conditione extrinca et diversa specificante, quæ non includitur in primario. Si ergo acceptatio divina, ut respicit contritionem, qua deletur pœna æterna, et commutatur in temporalem, non respicit statum peccatoris, vel exigit justi; ita etiam neque satisfactio pro pœna temporali, ut subest eidem acceptationi, respicit justitiam satisfacientis, aut exigit.

Regulæ morales.

121. Confirmatio. Quod amplius probatur confirmando dicta: Satisfactio in virtute ejus, quod commutat pœnam æternam in temporalem per remissionem peccati inducitur, sicut et debitum pœnæ temporalis, sine quo non subsisteret satisfactio in *esse* satisfactionis, neque in re, neque in ordine ad divinam acceptationem; et ex dictis contritio in certo gradu excessus et perfectionis, æquivalet satisfactioni temporali, imo de facto extinguit aliquam partem pœnæ temporalis, et in ea proportione qua crescit, extinguit magis et magis, ita ut extinguat totam pœnam, si sit in gradu proportionatæ perfectionis, ut satisfaciat ex toto justitiæ vindicativæ, et ita tamquam eminentior satisfactio æquivalet temporali, quæ ei substituitur, quo justitiæ vindicativæ perfecte satisfaciat pro peccato. Sed ad satisfactionem inferioris ordinis non requiritur conditio simpliciter excedens totum genus perfectionis, quæ reperitur in satisfactione superioris ordinis, et quæ primario acceptatur, et in cujus virtute valet, et subsistit satisfactio inferioris ordinis; talis autem perfectio est justitia habitualis et status gratiæ, quæ excedunt omnem gradum perfectionis quæ reperitur in contritione quacumque ratione perfecta, quia contritio ordinatur ad justitiam habitualem et remissionem peccati, tamquam ad finem tam operis quam acceptationis, quam etiam satisfacientis, ergo non requiritur justitia habitualis ex divina etiam ordinatione ad satisfactionem pro pœna temporali, alias excederet contritionem in quocumque suo gradu, quia acceptatio ejus ex intuitu personæ justi excederet contritionem, ejusque acceptationem, sicut et motivum, et id quod primario acceptaretur, nempe persona excederet prædictam acceptationem contritionis, et reliquas ejus conditiones.

Pœna et debitum ejus in virtute contritionis inducitur.

Perfectio exclusa a satisfactione superioris ordinis, non requiritur in ea quæ est inferioris.

122. Confirmatur secundo ratio præmissa: Contritio, ut innititur meritis Christi, acceptatur de rigore justitiæ; et similiter eadem acceptatio contritionis hoc modo sumptæ, ut involvit merita et satisfactionem Christi, extenditur ad satisfactionem temporalem, seu pro pœna temporali; ergo nihil deficit huic satisfactioni, etiam ut exhibetur a peccatore in ratione acceptationis, vel etiam ut innititur meritis Christi, quæ applicantur perfecte mediante contritione, qua remittitur peccatum, et commutatur pœna æterna in temporalem hic aut in alia vita solvendam. Ex quo corruit fundamentum con-

Acceptatio contritionis ut innititur meritis Christi.

Extenditur ad satisfactionem.

trariæ sententiæ, sicut et censura vana eorum, qui objiciunt Tridentinum, quod magis urgebitur in argumento sequenti. Si autem quis dixerit contritionem esse satisfactionem late sumptam, et potius habere rationem dispositionis aut meriti de congruo, quam veræ satisfactionis, nihil refert; intentum argumenti est probare subsistere acceptationem divinam, et applicationem meritorum Christi respectu satisfactionis pro pœna temporali exhibitæ etiam a peccatore pro pœna peccati remissi per contritionem. Sit illa satisfactio de congruo, aut de condigno, aut quacumque alia via, modo valeat peccatori ad remissionem pœnæ proportionatæ, quod est primarium intentum. Adde quod Patres contritionem, dolorem et lamenta enumerent inter opera satisfactoria pro peccato.

123. Sexta ratio eadem acceptatio ex institutione sacramenti.

123. Sexto principaliter probatur eadem acceptatio, et ordo hujus satisfactionis ad meritum et satisfactionem Christi, ex institutione sacramenti Pœnitentiæ in forma judicii. Institutio sacramenti habet annexam voluntatem et acceptationem instituentis respective ad omnia, quæ requiruntur ad materiam et formam sacramenti, et effectum. Sed satisfactio imposita virtute clavium est pars materialis sacramenti, ex Tridentino et Florentino, et habet effectum secundum plerosque adversæ sententiæ ex opere operato; ergo independenter a statu pœnitentis; ergo hæc satisfactio exhibita etiam in peccato habet omnem effectum ex opere operato ipsi convenientem injusto. Probatur consequentia, quia hic effectus convenit ei ex meritis Christi, et institutione sacramenti præcise, quod applicat eadem merita, ut opus satisfactorium ex eis valet.

Satisfactio pars pœnitentiæ.

124. Confirmatio.

124. Confirmatur: Potestas clavium non cognoscit de reo, neque judicat solvendo, aut ligando, nisi præcise secundum præsentem rei statum, et ratione peccati commissi et confessi, per se loquendo; indirecte autem remittit alia mortalia, si quæ sunt, modo adsit bona fides in pœnitente, et dispositio sufficiens; non cognoscit autem de ejus statu futuro, secundum quem nullo modo subest clavibus, quæ solum extenduntur ad ipsum ratione peccati commissi, ut vindicetur in eum, sicut nulla justitia se extendit ad subjectum nisi ratione debiti et inæqualitatis, aut juris acquisiti; ergo nequit virtute clavium obligari ad persolvendam pœnitentiam per se et directe in statu gratiæ, sed obligatur ad pœnitentiam persolvendam in pœnam peccati remissi, et illa ad quam obligatur, habet effectum proprium virtute clavium; ergo etiam in statu peccati et justitiæ perinde habet illum effectum. Dices requiri ad satisfactionem ex natura generica ejus, ut fiat in gratia, et a persona grata justi ut acceptetur. Contra, hæc solutio impugnata est in superioribus, et quidquid sit de satisfactione ex opere operantis, et de condigno, non requiritur ad satisfactionem ex opere operato validam, quia illa ex institutione sacramenti, et, ut ipsi dicunt, per modum sacramenti operatur, et ex meritis Christi, quæ acceptantur, et quibus innititur, habet effectum. Dicunt enim præfati Doctores, ut *supra*, visum est, sacramentum Pœnitentiæ consistere in recto, vel in ipsis actibus pœnitentis, connotando absolutionem, vel certe consistere in tribus actibus pœnitentis, et in absolutione simul, quia omnia hæc ex divina institutione requiruntur ut materia, vel quasi materia et forma. Quidquid autem dicatur, tam actus pœnitentis quam absolutio respiciant præcise peccatum commisum et debitum ex illo redundans, nihil aliud directe aut

Ex potestate clavium, ut extenditu[r] ad reum.

Responsi[o] impugna[tur].

Satisfact[io] per mod[um] sacrame[nti] operatu[r].

indirecte cadit sub pœnitentia, aut sub judicio et satisfactione; ergo omnia hæc complentur in judicio de peccato præterito, et omnis effectus ipsorum, qui eis competit ex opere operato; sicut ergo clavis remittit peccatum directe, sic etiam obligat ad satisfactionem pro pœna temporali directe, et illa satisfactio, ut virtute clavium, et institutione sacramenti, et applicatione meritorum Christi exhibita, habet effectum ex opere operato. Clavis autem, ut dixi, nequit obligare, ut fiat in statu gratiæ, neque ut sic præcise factæ vel faciendæ, et non aliter potest applicare merita Christi, sed præcise sistit in medio justitiæ vindicativæ, ut extenditur ad satisfactionem.

125. *Secunda confirmatio. Trident. Satisfactio vindicativa.* Confirmatur secundo ex Tridentino sess. 14. cap. 8. *Habent autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem,* etc. Ex his verbis nihil colligitur, unde probetur satisfactionem fieri debere in gratia, ut vim habeat satisfaciendi, sicut neque ex verbis anterioribus tale quidpiam sequitur, aut declaratur, sed magis contrarium, quia dicit satisfactionem nostram esse in Christo : *Omnis,* inquit, *gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre; debent ergo Sacerdotes,* etc. Unde colligitur, *Innititur Christo.* quod satisfactio virtute clavis injuncta sit in Christo, offeratur Patri, et per Christum acceptetur a Patre, quod perinde ipsi competit, si fiat etiam a peccatore et sic argumentor : Concilium non agnoscit aliud genus satisfactionis imponendæ in sacramento, quam illam, quæ præservativa est ab eodem peccato, et medicinalis; ac demum, quæ est punitio et castigatio peccati, pro debita pœnæ temporalis, ut patet ex initio capitis, et Canone 13. Sed neque præservativa et medicinalis exigit, ut in gratia persolvatur, cum tantum amoveat causas proximas aut remotas recidendi in idem peccatum, non autem in alia peccata, et adimpletur fructuose ab eo, qui labitur in alia peccata diversa, quantum ad effectum cavendi prioris peccati, et quantum ad effectum ex opere operato, si quod ipsi competit. Pœnitentia etiam per modum punitionis non exigit eodem modo, ut fiat in gratia; et utrumque probatur, quia Sacramentum Pœnitentiæ non habet pro effectu conservare justitiam aut dare perseverantiam, sed remittere peccatum et pœnam debitam; ergo quidquid operatur ex opere operato non determinatur virtute sacramenti, aut ex efficacia ejus, vel ex natura effectus sacramentalis, ut fiat gratia. Probatur consequentia, quia alias virtute sacramenti daretur auxilium ad perseverantiam in justitia, si effectus aliquis ejus necessitaretur ad statum justitiæ, et obligatio faciendæ satisfactionis cessaret in statu peccati, vel certe obligaretur pœnitens eadem obligatione, qua tenetur ad satisfactionem, ad pœnitendum de peccato novo, antequam persolveret pœnitentiam, quod nemo hactenus dixit, neque praxis interpretatur talem obligationem, sed non cessat obligatio pœnitentiæ persolvendæ in statu peccati, neque obligatur persolvere eam in gratia; ergo.

Duplex satisfactio.

126. Pœnitentia suscitat, mortuum non conservat vitam ex fine suo.

Probatur itaque sequela : Nullus ex justitia obligatur ad ullam satisfactionem, quæ non imputatur ei ad solutionem debiti, neque lege acceptatur ad talem effectum, quia justitia obligat, ut suum jus alte- 127.

Non obligari ad satisfactionem, quæ non imputatur ad soluti-

onem exhibita.

ri tribuatur, non autem ut ei tribuatur aliquid ultra justum, omnibus consideratis, quia sic non poneret æqualitatem, et gravaret ultra debitum; sed obligatio, quæ inducitur virtute clavium per sententiam judicis, est, ut per satisfactionem injunctam solutio exhibeatur pro pœna temporali debita peccato remisso; ergo in quocumque statu desinit illud opus esse vera satisfactio, in eodem statu desinit esse materia justitiæ, et consequenter obligationis, quæ est secundum justitiam; sed hoc falsum est, nempe desinere obligationem ad satisfaciendum in peccatore per adimpletionem pœnitentiæ injunctæ, aut eum non satisfacere eidem obligationi, exhibendo opus injunctum, ergo falsum est illud opus injunctum et exhibitum etiam in illo statu peccati, non habere vim extinguendi debiti ex virtute clavium, et sententia lata.

Satisfactio in statu gratiæ, si lege præscripta, in peccato facta, non satisfacit legi.

128. Ex hoc probatur altera sequela, nempe obligationem pœnitentiæ injunctæ non determinare statum justitiæ aut gratiæ sanctificantis. Probatur autem sic: alias si non adimpleretur obligatio in statu peccati, esset opus nullum in genere satisfactionis, quia desineret sic esse materia justitiæ obligantis ad medium rei, quo ponitur æqualitas inter creditorem et debitorem; si ergo lege nullum est medium satisfaciendi, nisi fiat opus in justitia et gratia sanctificante, sequitur obligari pœnitentem ad exhibendam satisfactionem, saltem bona fide, in statu justitiæ; ergo consequenter, cum cognoscit se esse in peccato mortali, et obligari hic et nunc ex præcepto, et sententia judicis, ut ponat satisfactionem præscriptam, sequitur eum teneri per accidens ad resurgendam et procurandam gratiam sanctificantem, ut medium requisitum et necessarium ad finem ad quem obligatur ex præcepto, non secus ac obligatus ad Eucharistiam tenetur, si est in peccato, hic et nunc agere pœnitentiam ex præcepto Eucharistiæ; hoc autem durum est, et simpliciter falsum, neque conveniebat institutioni hujus sacramenti, quod est accommodatum nostræ fragilitati, quantum ad sui institutionem: *Quoniam*, ut dicit Trid. sess. 14. c..... *Deus dives in misericordia cognovit figmentum nostrum, ac proinde hoc remedium relapsis contulit vitæ*. Et cap. 9. *Docet præterea tanquam esse divinæ munificentiæ largitatem, ut non solum pœnis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis, et a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus*, etc.

Obligatio per accidens ad pœnitentiam ex præcepto.

Trident.

Satisfactio per flagella.

Intelligit hoc Concilium de satisfactione pro pœna temporali, ut patet ex initio capitis præcedentis, quia de hoc tantum loquitur, non autem de satisfactione pro peccato, et patet *ex Can.* 13. ubi hoc ipsum expressit. Concilium autem non omitteret conditionem substantialem requisitam ad hanc satisfactionem, si illa necessitate satisfactionis exigeretur, nempe status gratiæ. Cum ergo solum exponat pœnam esse assumptam voluntarie, aut a sacerdote secundum mensuram delicti injunctam, aut a Deo inflictam, et patienter a nobis toleratam, ad effectum satisfactionis, hoc sufficit ex mente Concilii, ut satisfactio ex divina munificentia per Christum habeat suum effectum, et acceptetur. 129.

Conditiones satisfactionis a Concilio præscriptæ.

Confirmatur hæc interpretatio ex forma concedendi indulgentias limitatas intuitu alicujus operispii, quadragenas, quinquagenas, et hujusmodi; quæ concessio ad lucrandum hujusmodi indulgentias promiscue ab utroque sexu ex forma sua non

Confirmatio ex forma indulgentiarum.

præcribit confessionem et communionem, sicut contingit exigi in forma indulgentiæ plenariæ, sed tantum exhibitionem operis. Unde, sicut forma concedendi plenarias indulgentias omnibus rite confessis et communicatis, exigit hanc dispositionem præter opera præscripta, ita etiam a sensu contrario, quando in aliis indulgentiis non exprimitur confessio, habetur pro non requisita ad effectum indulgentiarum; ergo supponit Ecclesia valere indulgentias etiam per modum satisfactionis in peccato existentibus.

Secunda ratio Doctoris, et tertia patet ex jam dictis, et manent probatæ. Superest, ut respondeamus fundamentis adversæ partis.

130. Obiectio prima. Requiri statum gratiæ ad satisfactionem.

Objiciunt primo, requiri gratiam ad satisfactionem et divinam acceptationem, et ut innitatur meritis Christi, ut patet ex verbis Concilii Tridentini quæ urget Suarez. Deinde probatur 1. *ad Corinth.* 13. ubi attenditur necessitas charitatis; tum quia charitatis fructus est satisfactio. Patet etiam ex aliis locis Scripturæ, in quibus reprobatur satisfactio peccatoris, etc. *Isaiæ* 58. *Proverb.* 15. deinde, requiri ad valorem satisfactionis, ut sit ex gratia Christi. Respondetur ex dictis opera illa satisfactoria injuncta a Sacerdote habere acceptationem divinam, et inniti meritis Christi, et satisfactioni ejus; quod satis probatum est ex dictis, quamvis fiat in peccato. Hæc acceptatio fundatur in contritione, vel Sacramento, vel dilectione, quibus remittitur peccatum mortale ex meritis Christi acceptatis a Deo, et confertur gratia, et commutatur pœna æterna in temporalem hic aut in altera vita solvendam; et præterea specialiter in virtute clavium, quibus injungitur satisfactio ad redemptionem pœnæ præfatæ, quæ, ut adversarii admittunt, operatur ex opere operato et meritis Christi.

[R]esponsio. [A]cceptatio divina [sa]tisfactionis.

In [ac]ceptatione [con]tritionis [et] Sacra[me]nti.

Ex [v]irtute [cl]avium.

Dices cum Cajetano et Paludano, operari recedente fictione et impedimento peccati, et tunc reviviscere. Contra, si ad vlorem satisfactionis exigitur essentialiter, et ad acceptationem ejus, ut fiat in gratia, non magis reviviscit, quam opus bonum factum in peccato reviviscit in ordine ad præmium, quia perinde status gratiæ requiritur ad utrumque; sed hoc non conceditur, ergo nullum est fundamentum asserendi illud; non est ergo ratio eadem ex parte meriti et satisfactionis pro pœna temporali, ut utrumque fit in statu peccati, quia meritum ordinat ad præmium, quod solis filiis est promissum, ac proinde supponit statum gratiæ, ut patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 16. non ita satisfactio sumpta in *esse* satisfactionis, ut est mera solutio pœnæ debitæ, non ponit jus aliquod ad præmium, sed reddit debitum incursum ex peccato remisso, ad cujus debiti solutionem non requiritur gratia sanctificans, quia extinctio hujus debiti attenditur ex proportione operis, et non ex statu personæ; unde ex D. Thoma *supra* citato in principio tollitur debitum hoc etiam in inferno per satisfactionem, et in purgatorio non attento statu personæ.

131. Replica. Solvitur.

Trident.

Unde colligitur acceptationem hujus satisfactionis pœnitentialis dicere tantum ordinem ad gratiam, cui annexa fuit remissio peccati, et commutatio pœnæ æternæ in temporalem hic aut in alia vita solvendam, non vero dicit ordinem ad statum præsentem personæ. Ex quo patet ad locum Tridentini, quia ibi Concilium determinat influxum Christi in omnia nostra opera tam meriti quam satisfactionis, distinguens etiam satisfactionem a merito, tanquam diversa. Unde locus est ad oppositum, quia *sess.* 6 *c.* 5. *et* 6. negat meritum peccatoris in ordine ad justificationem, et *cap.* 16. illud solum

132. Satisfactio dicit ordinem ad gratiam ex qua remissum fuit peccatum.

Explicatur Tridentinum.

concedit justis. At hic loquens de satisfactione, nihil tale exigit, aut exprimit toto *cap* 8. *et* 9. imo supponit contrarium, eo ipso quod non exigat statum gratiæ in satisfaciente, et exprimat alia quæ ad satisfactionem requiruntur, ut est acceptatio divina, valor ex Christi satisfactione, in quo satisfacimus, virtus clavium ad ligandum, operatio ipsa voluntarie assumpta aut imposita ex sententia Sacerdotis ligante, aut inflicta pœna a Deo, et tolerata patienter.

133. Consequentia negatur.

Consequentia autem Suarez nulla est, quia neque in sola gratia justificante consistit gratia Christi, aut in remissione peccati, sed etiam in auxilio, quod tam justis quam peccatoribus misericorditer datur ad operandum; quod nos admittimus necessarium ad opus satisfactionis, quatenus ipsum opus satisfactionis nostræ includit valorem ex satisfactione Christi. Et demus ulterius satisfactionem dicere ordinem ad gratiam sanctificantem. Dicimus intelligi gratiam, non quæ nunc inest personæ satisfacienti, etiam justi, sed eam per quam remissum est peccatum, et commutata pœna æterna in temporalem, et in virtute illius remissionis et gratiæ etiamnum valere satisfactionem peccatoris impositam a confessario, quia ut est pars Sacramenti remittentis culpam et pœnam, ut ad hunc effectum concurrit satisfactio, debet respicere alias compartes, et efficaciam ipsarum maxime absolutionis, in cujus virtute inducitur ejus obligatio, et operatur ut ipsi subest; nihil ergo habetur ex Concilio, unde reddatur hæc sententia improbabilis, et consequentia præfati auctoris est diminuta, quasi gratia Christi, merita et satisfactio operarentur tantum media gratia sanctificante. Immerito autem interpretatur nostram sententiam, quasi gratiam operantem excluderemus, aut influxum satisfactionis Christi a peccatore, et ejus operibus et satisfactione, hoc enim neque sequitur, neque asserit noster Doctor, ut patet *art.* 2. *hujus quæst.* § *Quantum ad istum articulum,* etc. *conclus.* 2. ut ibi vidimus. Et si referre licet quæstionem ad Canones antiquos pœnitentiales et regulas Patrum, quibus præscribitur modus pœnitendi peccatoribus, et ex quibus colligitur et probatur etiam necessitas satisfactionis temporalis, opera satisfactoria injungebantur peragenda, antequam admittebatur pœnitens ad impositionem manus, et reconciliationem et communionem. Quo tempore donec absolverint modum satisfaciendi in facie Ecclesiæ, reputabantur peccatores, et pro talibus habebantur, neque aliter ad reconciliationem admittebantur, nisi articulo mortis; ergo nunquam Ecclesia sprevit satisfactionem peccatoris, aut præsumpsit eam non acceptari a Deo, quia hic modus pœnitendi ad placandum Deum indicebatur.

Gratia auxilians necessaria ad satisfactionem.

Requirit gratiam fuisse, et remissum peccatum.

Efficax est in ordine ad alias compartes, ex quibus constat Sacramentum.

Discursus mancus.

Suppositio non admissa.

Ritus imponendi satisfactionem publicam.

Ecclesia non spernit satisfactionem peccatoris.

134. Exponuntur loca Scripturæ.

Ad loca Scripturæ de necessitate charitatis, quamvis non solum de habituali, sed etiam de actuali loquatur Paulus, matyrium enim sine habituali valet, ut in infantibus, et in eo qui bona fide moritur pro Christo, quamvis non occurrat ei peccatum quod habet, tamen loquitur de charitate, ut est principium meriti in ordine ad vitam, non aliter. Ad alia loca, in quibus opera peccatorum reprobantur, ut sacrificia, jejunia, quia in eis reperiebatur voluntas propria eorum; intelliguntur de talibus operibus factis ex prava voluntate, et non secundum regulam legis, quia voluntas propria peccatoris intelligitur illa. quæ contraria est Deo, et peccaminosa. Sed dicit Sotus, illa jejunia fuisse peccata, non invenitur ibi, vel non fuisse satisfactoria. Respondetur nihil expressius inveniri, quam illa jejunia fuisse mala: *Ecce ad lites et contentiones*

Replicat. Solvitur.

Jejunia reprobata.

jejunatis. et percutitis pugno impie, etc. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor, etc. Deinde agitur ibi de jejunio, ut disponit ad remissionem peccati, et habet adjuncta opera legis et charitatis, ut patet in sequentibus. Et perinde sic intelliguntur similia loca Scripturæ.

135. Secunda objectio.

Ex defectu valoris in opere satisfactorio.

Objicit Suarez rationem, quia pœnæ hujus vitæ per se, ac inde sumptæ, non sunt comparabiles, nec proportionem habent cum pœna vitæ futuræ; ergo per se non habent valorem, ut remittant illam pœnam; ergo necessaria est gratia, a qua hunc valorem recipiant. Hæc gratia, non solum est auxilians, sed sanctificans, a qua satisfactio dignificatur, et proportionem moralem habet ad pœnam alterius vitæ; ergo.

Confirmatio.

Confirmatur, quia vel illa satisfactio esset de condigno, vel de congruo.

Indignitas peccatoris.

Non primum, quia peccator in eo statu dignus est ut privetur omni bono, et ideo incapax, ut satisfaciat, aut mereatur de condigno, et ideo gratia est principium omnis justitiæ apud Deum, et promissio divina, in qua fundatur justitia, non fit peccatori. Secundum dici non potest, nisi mere gratis, quia non est revelatum Deum uti hac liberalitate cum aliis, quam cum amicis, non cum inimicis, qui vere non satisfaciunt, cum lex generalis sit, ut quantum quis glorificavit se in deliciis, tantum detur ei et tormentorum; et lex generalis sit, sine charitate nihil prodesse.

136. Responsio.

Respondetur, hoc argumentum magis nudum esse quam satisfactionem, quam ipse format, esse assertam a nobis. In primis ergo, si sumat nudam satisfactionem, quasi nihil haberet ex dono Dei et aceptatione, et meritis Christi et satisfactione, argumentum est liberum, et non contra sententiam, quam impugnat; si sumat satisfactionem nudam in eo præcise, quod non sit personæ justi, et non ut præscindit a reliquis, negatur antecedens ex ratione supposita pro conclusione, nam ut talis sit æquivalens etiam in justo ad solutionem debiti, nisi eliciatur ex fine justitiæ et charitatis, nihil facit ad eam justitia, sicut non facit ad meritum operis boni, quod non fit ex fine charitatis, neque illud dignificat. Quamvis autem satisfactio facta in justitia non referatur ad finem charitatis, sed ad finem tantum solutionis debiti, et implendi præcepti valet; unde sequitur habere ex propria ratione, non attento statu personæ, proportionem, acceptationem et vim ex virtute sacramenti et applicatione meritorum Christi, et negatur subsumptum, quod indiget probatione.

Gratia sanctificans non facit nisi ad actum qui est secundum inclinationem charitatis.

137. Ad confir. Satisfactio potest dici de condigno.

Ad confirmationem, respondetur nihil referre quantum ad absolutionem, modo extinguat debitum, sive de condigno sit sive de congruo, et sive acceptetur a Deo, sive liberaliter ex misericordia, sive ex justitia. Dico tamen esse de condigno quantum ad effectum sibi proportionatum extinguendi debiti pœnæ temporalis, non autem de condigno, in eo sensu quo disponeret satisfacientem ad vitam æternam, tollendo impedimentum, quia non tollit peccatum, aut alia impedimenta, quibus non proportionatur; sed hoc tantum peccati remissi, et in parte, quandoque juxta mensuram operis, quod non tollit, quin in hoc sit condigna, quia et meritum justi est de condigno, licet non tollat omne impedimentum vitæ æternæ, ut venialia, et debitum pœnæ temporalis; est ergo condigna, si subest virtuti clavium; est condigna ex acceptatione divina, quæ remisit peccatum, et commutavit pœnam æternam in temporalem ex motivo justitiæ, accedente Christi satisfactione, nam et contritio peccatoris habet certam promissionem adjunctam, et acceptati-

Unde desumatur hæc condignitas?

onem in ordine ad justificationem, cujus tamen non est meritum de condigno, eademmet informata et continuata fit meritum de condigno. Unde hæc differentia? Dices ex gratia sanctificante; sed hæc non est causa adæquata, quia justus pro alio quamvis operetur ex perfectissima charitate, nihil meretur de condigno, sed solum de congruo, et impetratorie. Causa ergo est quatenus acceptatio meriti talis est ex motivo justitiæ, quo Deus statuit mercedem operibus vitam æternam; acceptatio autem contritionis, seu operum justi pro alio est ex motivo misericordiæ. Ita similiter in proposito opera satisfactoria exhibita pro peccato nondum remisso et mortali, habent rationem dispositionis et meriti de congruo in ordine ad remissionem peccati, et obtinendam a Deo conversionem; sed remisso peccato, et mutata pœna æterna in temporalem ex motivo justitiæ vindicativæ, habent rationem satisfactionis acceptæ ex eodem motivo in ordine ad extinctionem pœnæ, et consequenter erit satisfactio de condigno respective ad pœnam sibi proportionatam.

Satisfactio aliquando congrua, aliquando condigna.

138. Negatur assumptum. Propositio ambigua.

Ex hoc negatur assumptum pro prima parte dilemmatis. Ad cujus probationem respondetur, propositionem esse ambiguam, nempe, *peccatorem ut est in mortali esse dignum, ut privetur omni bono*, etc. Si *dignus* dicat exclusionem omnis debiti ex parte peccatoris seclusa gratia et voluntate et lege, ac debito fundato in his, concedo; si *dignus* conjungat illa cum statu peccati, et determinet debitum in his fundatum de lege, negatur, quia peccatum mortale de lege non privat peccatorem omni bono Dei, sed rectitudine opposita, cujus est privatio, gratia et gloria, et iis, quæ per se ad hæc consequuntur, privat per modum demeriti. Non privat fidei aut spei habitibus supernaturalibus, qui de lege in eo manent; non privat gratia actuali ad facienda opera legis et præcepti, et ad conversionem ordinata; non privat ista conversione, quæ præcise est peccatoris. Similiter non privat eum potestate satisfaciendi per Dei donum, quando satisfacit pro peccato alias remisso virtute clavium, aut aliter, sicut neque privat, aut excusat eum a debito satisfactionis impositæ et acceptatæ eadem acceptatione antiqua qua remissum est peccatum; et negatur consequentia, nempe fieri incapacem ad satisfaciendum hoc modo etiam de condigno, sicut et hanc condignitatem satisfactionis fundari in gratia sanctificante diversa ab ea qua remissum est peccatum, pro quo satisfit.

Quibus donis non privat peccatum?

Quibus donis non privat?

139. Ad secundum membrum dilemmatis. Responsio Medinæ

Ad probationem secundæ partis illius dilemmatis, nempe *hanc satisfactionem neque de congruo delere posse pœnam*. Respondetur qui vellet dicere cum Joanne de Medina, non inveniri satisfactionem de condigno extra statum justitiæ, et determinando hoc genus satisfactionis ad statum illum, quatenus debeat saltem esse justi, licet non requiratur ut fiat secundum inclinationem justitiæ seu charitatis, eam referendo in finem ultimum formaliter aut virtualiter, sed tantum ad motivum ex objecto intrinseco, quod est solutionis pœnæ debitæ et injunctæ, hoc enim dicens negaret consequentiam, quia licet ex impedimento peccati non esset condigna, tamen ex acceptatione divina, quæ conjuncta est remissioni peccati, et institutioni Sacramenti et meritis Christi applicatis utrique, satisfactio valeret ad solutionem; *supra* enim probatum est contritionem perfectam esse satisfactionem hoc modo de congruo ad remissionem peccati, et aliquando totius pœnæ temporalis, et semper alicujus partis ejus, et hoc de lege divina et acceptatione et satisfactione Christi. Quanto magis eadem

Sustinetur

Fundamentum revelationis.

acceptatio, ut est ligata Sacramento, et confert virtutem remittendi peccati et pœnæ, afficit satisfactionem impositam in hunc finem ex intrinseco motivo; et hoc est revelatum in doctrina de conversione peccatoris in specie: *Quotiescumque ingemuerit peccator*. Isaiæ 18. *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos*, etc. et in doctrina de Sacramento in specie et virtute clavium. Probatio autem contraria neque ex revelatione, neque ratione sufficienter adstruitur, sed hæret in ambigua, et non fundata interpretatione generalium regularum, quæ reduci debent ad regulas in specie, et limitari.

140. Tertia objectio. [R]esponsio.

Objicies ex eodem auctore *disp*. 38. *sect*. 8. Sacramentum Baptismi et Eucharistiæ nullum effectum tribuit existenti in peccato mortali; ergo neque satisfactio sacramentalis. Respondetur, quando Sacramentum non tribuit effectum primarium remissionis peccati, et gratiæ seu augmenti ejus, non habere effectum remissionis pœnæ; illa autem Sacramenta indigne accepta carent tali effectu. Sic confessio invalida et absolutio nullum tribuit effectum remissionis peccatori, sicut tamen Baptismus tribuit peccatori characterem, qui effectus ejus non dependet a statu peccatoris, neque peccatum statuit ei obicem; ita similiter pœnitentia habet suum effectum proprium, ad quem immediate ordinatur, ut est remissio pœnæ, ad quam Sacramenta reliqua non ordinantur, nisi mediante primario effectu, cui hæc annexa est; negatur ergo paritas et consequentia.

141. [Se]cunda [con]clusio. [O]pera [sati]sfactoria [v]alere [pec]catori [in] remissionem [pœ]enæ

Secunda conclusio. Opera etiam satisfactoria in peccato ad redimendam pœnam temporalem, valent in statu peccati. Hæc sequitur ex dictis, et est Doctoris, hic satisfactionem valere ait ut fit a peccatore; et *infra* eam in terminis tradit vers. *Et si arguas*, etc. in fine, ubi dicit pœnam inflictam per modum satisfactionis, si voluntarie assumeretur, valere per modum satisfactionis pro peccato remisso. Exemplum affert in humanis, nam alicui offensæ in Regem correspondeat præcise abscissio manus, si isti etiam invito abscindatur manus, satis patitur, et in tantum sufficit Regi, quod secundum legem et justitiam non debet ab eo pœnam ulteriorem exigere, et tamen non recipit eum in gratiam; ergo multo magis satisfaceret pœna ex justitia, si ipsam voluntarie offerret.

temporalis. Exemplum.

142. Probatio conclusionis.

Conclusio hæc iisdem rationibus probatur, quibus conclusio antecedens; nihil enim obstat, nisi status peccati, hoc non obstare probatum est; ergo valent illa opera ei, qui ea offert pro redimenda pœna debita peccati remissi. Deus enim misericors et justus permisit hoc peccatoribus, ut possint per talia opera redimere pœnas debitas peccatis remissis, quia et hoc plurimum facit ad aversionem a peccatis iisdem, et conversionem a peccato, in quo sunt, et sollicitat peccatores non solum ad observantiam mandatorum, sed etiam ad plura opera supererogationis exhibenda in hunc finem, alioquin certe, si opera bona eorum, quoad omnia essent mortua, et nullius apud Deum valoris, quamvis facta ex gratia auxiliante et sine macula, multum ipsos seduceret, a bene operando; ergo congruum fuit ut Deus illa opera non sineret sine aliqua numeratione, saltem temporali, ut communiter conceditur, sed non est major ratio ut præmientur per modum meriti per præmium temporale, et sic acceptentur in ordine ad illud facta in statu peccati, quam quod valeant ad solutionem meram pœnæ temporalis debita ex peccato remisso; ergo ita dicendum est, sicut ex jam dictis constat factum, quia in hoc magis servatur ordo justitiæ et misericordiæ, ut valeant ad extinctionem debiti temporalis

Deus acceptat opera bona peccatorum.

cum quo habent eamdem proportionem in ratione pœnæ, quam habent in justo, quantum est ex ratione operis, quam ut retribuantur aliquo bono temporali. Hæc congruentia adjunctis iis, quæ dicta sunt tam in probatione prioris conclusionis, quam in responsione ad fundamenta oppositæ sententiæ, sufficit. Quod si dicas aliud esse de satisfactione, ut acceptetur lege humana, aliud de satisfactione in ordine ad reum, quia illa est puræ justitiæ; hæc autem non ita, sed misericordiæ, quæ reservatur tantum amicis.

Responsio.

143. Impugnatur.

Contra, oppositum magis sequitur, quia misericordia admixta justitiæ magis temperat rigorem ejus, quam quando ipsa justitia stricte sumpta, et seorsim operatur; ergo cum in operibus divinis respective ad hominem semper admisceatur misericordia, ut alias dictum est, sequitur a fortiori, si debito justitiæ humanæ satisfiat per exhibitionem, debiti, ita etiam fieri divinæ satisfactionem per exhibitionem operis debiti. Et patet ex Trident. *cap.* 9. ita satisfieri, ubi, ut dictum est, non restringitur satisfactio ad statum justi tantum, et ipsa præscribitur ex motivo tam justitiæ quam clementiæ, ut docet Concilium. Accedit, quod misericordia extendatur ad peccatores, in quibus major est ejus indigentia. *Non veni,* inquit Christus, *vocare justos, sed peccatores,* etc. Non ergo ad solos justos restringitur misericordia et acceptatio divina, sed maxime ad peccatores, ut alias contra Sotum probatum est *supra.*

144. Secunda probatio. Acceptatio satisfactionis pro pœnis, quas Deus comminatur peccatoribus.

Secundo non est major repugnantia ex parte operis, et divinæ acceptationis ut redimi posset per opera satisfactoria pœna temporalis, quam Deus comminatur in hac vita peccatoribus, quam ut redimatur pœna debita peccato remisso; sed peccatores etiam manentes redimere possunt illas pœnas; ergo et has. Major patet, quia opera satisfactoria majorem proportionem habent cum pœna peccati remissi, quam ad pœnam debitam peccato non remisso, et magis acceptantur de lege pro illa, etiam secundum justitiam et misericordiam. Minor probatur 3. *Regum cap.* 21. Achab reus homicidii, calumniæ et rei alienæ, nempe vineæ Naboth, audiens comminationem Domini per Eliam: *Scidit vestimenta sua, operuit cilicio carnem suam, jejunavitque, et dormivit in sacco,* etc. Cujus pœnitentia acceptata est a Deo, ut patet in sequentibus: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus,* etc. Hæc pœnitentia Achab non fuit remissiva peccati, quia non fuit vera conversio a malo quod patravit, alias restitueret ablatam vineam et famam Naboth, et satisfaceret pro homicidio commisso, tolleret idola et scandala, etc. Nihil fecit; unde Hugo, Cajetanus, Carthusianus, Lyranus merito negant fuisse pœnitentiam justificantem a peccatis, sed procedentem a timore servili. Quod expresse tenet Gregorius Magnus *Homil.* 10. *in Ezechielem,* ut facta mentione Achab, et humiliationis ejus coram Domino, subdit: *In quibus,* inquit, *Domini verbis pensandum est, quomodo et in electis suis mœror amaritudinis placeat, qui amitteret timent Deum, si sic ei, et reprobi pœnitentia placuit, quia timebat perdere præsens sæculum? aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio pro culpis in eis, qui placent; si hæc ad tempus placuit, et in eis qui displicebant,* etc. Quamvis autem aliqui Patres dicant fuisse justificatum a peccato, rationes adductæ magis facient Gregorio, qui nostram sententiam in hoc tenet. Eodem modo Danielis 4. suadet Propheta Regi, ut peccata et imminentem pœnam eleemosynis redimeret. De Ninivitis idem

Pœnitentia Achab.

Non fuit remissiva peccati, aut justificans.

Gregorius.

patet, et aliis, qui pœnas temporales per ejusmodi opera averterunt; ergo valent etiam peccatoribus quoad remissionem pœnæ temporalis incursæ ex peccato remisso.

145. Tertia ratio.

Tertio, quod est satisfactio de congruo impetratoria remissionis peccatorum, potest esse satisfactio etiam remissionis pœnæ temporalis; sed illa opera facta pro peccatis ita satisfaciunt, Actorum 10. *Eleemosynæ tuæ et fides ascenderunt in conspectum Domini.* Eleemosyna et oratio, et fides habent hanc acceptationem, ut patet ex pluribus locis Scripturæ, et admittunt omnes, ergo a fortiori facta illa opera habent vim satisfaciendi pro pœna temporali, sive de congruo, sive de condigno, non refert. Hieronymus in Aggæi primum : *Seminastis*, etc. *Si quando videris*, inquit, *inter multa mala opera facere peccatorem quemquam aliqua, quæ justa sunt, non est tam injustus Deus, ut propter multa mala obliviscatur paucorum bonorum*, etc. Augustinus *lib.* 4. *contra Julianum cap.* 3. eum impugnat in eo quod dixerit virtutes fuisse in Paganis, sed steriles, asserens virtutem in nemine sterilem esse posse, quin producat suos fructus; ergo opera pœnitentiæ facta a peccatore, et oblata pro pœna debita peccati remissi, non erunt infructuosa ex mente Augustini. Dices, imputari ei ad præmium temporale; contra, præmium temporale non est illud, quod promittitur operibus pœnitentiæ in Scriptura, sed remissio peccati et pœnæ; ergo in ordine ad hæc sunt fructuosa, quod et intelligit Augustinus, quia ibi agit de fructu, qui conducit ad vitam aliquo modo. Quod si dicas disponere de congruo ad remissionem peccati; contra a fortiori sequitur disponere proxime ad remissionem pœnæ peccati præteriti, quia ad hoc magis est dispositus peccator, et minus est beneficium, et his operibus immediate correspondet, non ita remissio peccati, sed tantum remote, in quantum his impetratur compunctionis gratia, et vera conversio, etc.

Satisfactio peccatoris disponit ad justitiam. Et a fortiori pro pœna peccati remissi. Hieron.

August.

Responsio. Impugnatur.

Promissio facta pœnitentiæ.

146. Quarta ratio.

Quarto, non magis requiritur gratia sanctificans ad satisfactionem quam ad meritum; sed status peccatoris non destruit omne genus meriti, ergo neque satifactionis. Minor probatur ex aliis dictis, nam Patres concedunt aliquod meritum fidei orationi, lacrymis et pœnitentiæ. Ambrosius *lib.* 2. *de pœn. cap.* 3. loquens de filio prodigo : *Pœnitentiam agendo meruit stolam, annulum, calceamentum.* Sic etiam Patres de pœnitentia Magdalenæ, Petri, David. Tertull. *contra Marcionem, lib.* 4. *cap.* 18. Origenes *hom.* 3. *in Leviticum,* August. *in Psal.* 50. *epistola* 105. et alias sæpe. Confirmatur, si quis bona fide oblitus peccati, in quo est, conteratur de præteritis, offerendo illa opera satisfactoria in remissionem pœnæ temporalis, ita ut illis exhibitis ad majorem satisfactionem conjungat subsequenter contritionem de præteritis, in eo casu saltem valerent ad remissionem pœnæ; ergo ut exhibita a peccatore valent etiam in divina acceptatione ex natura operis; dicere autem nihil valere, nimis durum est, et sine fundamento asseritur, quia pœnitentiæ ordinem non invertunt, ut opera illa satisfactoria exhibeantur ante contritionem perfectam. Neque dicendum est nihil valere contra peccata, pro quibus offertur, quia neque justitiæ divinæ, neque misericordiæ id congruit, neque legi ordinariæ, qua statuitur ut peccata redimantur per pœnitentiam; ergo valet ad finem remissionis eorum pro quibus offertur, quia acceptatio respicit opera, ut procedunt a voluntate offerentis directa et regulata per fidem.

In peccatore esse meritum de congruo. Ambros.

Confirmatio.

Valere satisfactionem cum contritione de præteritis.

Confirmatur secundo, opera peccatoris

147. Secunda confirmatio. acceptantur, ut dictum est, ad præmium temporale, ut patet ex Gregorio *lib.* 18. *Moralium cap.* 2. alias 4. ubi dicit redditum fuisse præmium obstetricibus, et Rahab occultantibus per mendacium liberos, et exploratores Judæorum; quod videtur D. Thom. 1. 2. *quæst.* 114. *art.* 10. Augustini etiam *lib. de Mendacio, cap.* 15. et *quæst.* 2. *in Exodum. lib.* 5. *de Civit. cap.* 12. et 15. ubi Deum non reliquisse Romanos sine præmio, quamvis omnia agerent ex fine vanæ gloriæ. Videatur etiam auctor de Regimine Principum inter opera D. Thomæ *cap.* 4. 5. et 6. Si ergo opera vitiata peccatorum acceptantur a Deo in ordine ad præmium temporale, et hoc superabundanti misericordia et bonitate, qua non vult bona, quæ ipse plantavit, manere infructuosa, a fortiori etiam videtur acceptare opera pœnitentiæ, quæ plantavit et donavit peccatori, ne sint infructuosa; sed satisfactioni huic non est proportionatum aliud debitum, pro quo satisfaceret, nisi debitum pœnæ temporalis; ergo pro illo acceptatur. Probatur sequela, illa opera nequeunt fieri sine gratia et vocatione Dei speciali; sunt enim ex genere bona et facta ex fide cum reliquis circumstantiis, et aliqua displicentia peccati, quia ad vindicandum peccatum exercentur. Sit illa attritio supernaturalis, quæ extra Sacramentum non justificat, et accedat bona fides peccatoris, qua ignorat suum statum, vel obliviscatur peccati, sed gratia Dei specialis non est otiosa, neque datur nisi ad finem salutis; ergo opera illa ex tali gratia facta valent ad salutem, non ad præmium vitæ æternæ, neque ad gratiam ex statu peccatoris, et insufficientia dispositionis, ergo ad solvendam pœnam debitam peccatis remissis.

Acceptare opera peccatoris ad præmium temporale.

Opera facta ex fide, et vocationis gratia sunt fructuosa.

148. Responsio. Dices dari illam gratiam et opera in ordine ad justificationem, ut dispositionem congruam et remotam. Contra, finis proximus vocationis est ipsum opus; et remotus est ille, ad quem inclinat voluntatem mediante opere; sicut enim voluntas sequitur gratiam, ita finis gratiæ intrinsecus est ille ipse, qui est voluntatis; sed finis voluntatis imperantis hæc opera est vindicare peccatum alias remissum, et satisfacere pro pœna temporali, quæ voluntas efficax nequit habere viribus naturæ, sed per gratiam, et ex regula fidei, quæ dicta peccata etiam remissa esse vindicanda, et facienda opera satisfactoria pro pœna temporali. Opera etiam ipsa, ut sunt ex gratia præveniente et adjuvante ad hoc ipsum, sequendo dictamen fidei, eliciuntur; ergo illa opera ad hunc finem faciunt, et tam vocatio quam gratia adjuvans, quam ipsa regula fidei hunc solum finem respiciunt; ergo quod est intentum, valent opera ad istum finem, ne dicamus otiose et sine fructu ullo salutis vocationem Dei, et gratiam specialem dari peccatori, imo quod absit dicere, illusorie; quia nisi acceptarentur opera ad eum finem ad quem inclinat gratia voluntatem ex regula fidei, illa gratia non esset gratia, neque apparet unde Deus misereatur peccatoris, si nihil valent opera ad finem vocationis, nempe redimendæ pœnæ.

Impugnatur.

Dices illa opera reviviscere ad suum effectum remissionis pœnæ, sicut satisfactio pœnitentialis, ut quidam asserunt, et imposita a Sacerdote valet recedente fictione. Contra, non omnes oppositæ sententiæ admittunt hoc de satisfactione pœnitentiali seu sacramentali. Deinde, qui asserunt, fundantur in eo quod talis satisfactio ex opere operato habeat hunc effectum, quod non convenit operibus libere oblatis; quæ si non valent quando offeruntur, non est fundamentum, unde 149. Responsi[o]

Impugna[n]tur.

Nisi satisfact[io] valeat peccator[i] non revivisc[it].

asserantur valere recedente fictione, sicut neque alia opera præcepti facta in statu peccati admittuntur reviviscere ad præmium. Deinde non reviviscit hæc satisfactio, nisi quatenus habet annexam acceptationem ; ergo tunc fundat debitum extinguendi pœnam, quando exhibetur, licet remotum ratione impedimenti peccati ; sed non magis repugnat ex fundamentis oppositæ sententiæ opus peccatoris fundare debitum proximum magis quam remotum, et utrumque ex eodem fundamento asseritur. Probatur subsumptum, nequit fundare debitum remotum, nisi ex acceptatione divina ; loquor enim de debito remoto, qua consistit in aliquo jure et promissione Dei, eo modo quo dicitur peccatorem habere debitum, licet impeditum ratione meritorum alias in gratia factorum in ordine ad gloriam, et quando reviviscit hoc meritum et debitum in eo fundatum, non reviviscit per novam acceptationem, sed per antiquam, quæ manet, et sublato tantum impedimento peccati fit proximum ; ergo similiter in proposito idem erit dicendum, nisi quis abuti velit terminis, dicendo illa opera ideo fundare debitum remotum, quia si fierent in gratia, haberent effectum ; quod destruit solutionem datam, quia per hoc non reviviscunt, sicut neque opera, quæ alias facta in gratia essent meritum, reviviscunt in *esse* meriti ; oportet ergo opera satisfactoria, ad hoc ut reviviscant, esse acceptata specialiter in ratione operis.

Jus remotum extinguendi debitum.

Jus proximum ex acceptatione.

150. Fundamentum oppositum destruitur.

Sed hoc destruit fundamentum oppositæ sententiæ, quæ negat opera peccatoris acceptari, vel ad meritum, vel ad satisfactionem. Item, negant illa opera posse habere completam rationem satisfactionis, ut proportionantur pœnæ alterius vitæ, quia hæc proportio competit eis in *esse* morali, et ut offeruntur a persona grata et justa ; ergo solutio data non cohæret suis fundamentis, neque solvit argumentum, quia si peccator ratione operis acquirit jus extinguendi debitum, sequitur esse proximum, quia extinctio debiti non fit per gratiam sanctificantem, quæ non repugnat debito, alias in prima justificatione peccatoris remitteretur tota pœna, neque remitti pœnam ex jure acquisito per solutionem operis repugnat peccatori ; ergo a primo ad ultimum, illa opera valent, etiam ut fiunt in peccato.

Ad rationes contra hanc conclusionem jam respondimus, quia eædem sunt, quas opposuimus priori. Vasquez urget a ratione, quia si sufficit pati, impertinens est scienter aut patienter pati, quantum ad solutionem pœnæ antiquæ debitæ, qua ratione probatur in inferno non posse satisfieri pro pœna temporali peccati remissi ; cum ergo a pœna non liberentur, nisi per satisfactionem, quæ nequit esse sine gratia justificante, quia alias esset meritum de condigno in peccatore ; ergo nequit satisfacere.

Objectio Vasquez.

Respondetur negando consequentiam, vel sequelam, quæ revera est impertinens ad nostram conclusionem, quia nos distinguimus satisfactionem a satispassione, et ad illam requiri dicimus, ut sit voluntarie exhibita, aut voluntarie tolerata ; requiritur enim ut peccator concurrat alterutro modo, ut patet ex pluribus locis Doctoris in distinctione præcedenti, sed sufficiat textus præsens, in quo illas distinguit. Ad aliud, quod dicit de necessitate gratiæ sanctificantis ad satisfactionem pro pœna temporali, est petitio principii, quod jam impugnatum est ; et respondeat ipse, qui dicit satisfactionem sacramentalem valere in peccato, ut exhibetur a peccatore ad illud inconveniens de merito de condigno. Respondetur longe diversam esse apud DD. rationem meriti, 151.

et satisfactionis; negatur ergo antecedens. Si dicas esse satisfactionem de condigno, concedo, vel transeat modo admittatur habere vim extinguendi debiti pœnæ temporalis, sive de congruo, sive de condigno; de condigno autem erit satisfactio, inquantum operatur ex acceptatione divina in ratione operis, et ex justitiæ motivo, qua sic voluit Deus vindicari peccatum, quæ acceptatio respicit præcise opus, et non personam peccatoris, qua peccator est hîc et nunc, sed qua debitor manet exhibendæ satisfactionis ex remissione obtenta peccati præteriti, et commutatione pœnæ æternæ in temporalem solvendam hîc aut in altera vita. Unde sicut in solutione hujus pœnæ non respicitur ad personam justi, qua justus est, neque acceptatur, sed requiritur ut satisfaciat adæquate, sive per opera satisfactoria, sive per alia æquivalentia, sic etiam quoad eamdem solutionem non respicitur persona peccatoris, sed hinc inde attenditur ad medium justitiæ, et æqualitatem servandam in ipsa re oblata, non respiciendo personas; tantum enim valet, quantum offert, et condignitas ejus consequenter consistit in appretiatione rei, non personæ.

152. Pœna inflicta a Deo, et tolerata valet peccatori.

Tertia conclusio. Pœna temporalis inflicta a Deo, et patienter tolerata in finem remissionis pœnæ debitæ satisfacit pro pœna temporali, etiam in peccato. Conclusio quoad primam partem est communis, quoad secundam partem est Doctoris, ut patet in textu, et sequitur ex dictis; estque, ut videtur, Tridentini *sess.* 14. *cap.* 9. *et can.* 13. Cæterum Sotus *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 2. *art.* 2. Ledesma 2. *part.* 4. *quæst.* 14. *art.* 2. distinguunt inter flagella, quæ quis patitur in hac vita, nam quædam sunt, quæ ex naturali ordine causarum oriuntur, ut infirmitates, sive culpa sua illas patiatur, sive influxu cœlesti. Ad quas revocantur pœnæ, quas quis patitur, etiam ex culpa sua; et dicit hæc esse satisfactoria, si patienter ferantur. Alia autem flagella, quibus Deus ex speciali providentia castigat aliquos, ut fuit tentatio Job, et mors filii David ex Bersabee, et ejusmodi directe inflicta propter peccatum, et hæc satisfactoria esse, si voluntas negative se habeat. Hæc doctrina satis quadrat principiis Doctoris, si sumatur satisfactio late, ut comprehendit solutionem pœnæ per satisfactionem oblatam suo modo a peccatore etiam tolerando, et satispassionem. Potest etiam Deus vindicare pœnam temporalem debitam peccato, etiam in hac vita per flagella temporalia. Quod si ita fiat, erit satispassio, quantumlibet peccator non concurrat propria voluntate, non ex bonitate operis, sed ex æqualitate pœnæ, et acceptatione legis, aut voluntatis divinæ secundum ordinem justitiæ, quia non punit bis in idipsum.

Trident. Distinctio quorumdam.

Satisfactio per flagella patienter tolerata.

Satispassio negative se habente voluntate.

Suppletur per legem concursus voluntatis satispatientis.

153. Cæterum, ut patet ex Doctore *dist. superiori quæst.* 1. *art.* 3. requiritur, ut satisfactio sit voluntarie saltem tolerata pœna; et hîc licet dicat satispassionem sufficere pro pœna temporali, tamen in viatore non videtur admittere satispassionem respective ad Deum; quod regulariter verum est, quia illud non esset pœnam tenere, ut *supra* explicui cum Auctore *de vera et falsa pœnitentia,* quam tenet tantum per concursum propriæ voluntatis, seu consensum. Proinde Concilium *supra* adjicit illam limitationem, ut sint *flagella tolerata patienter*, quia in via, regulariter loquendo, Deus constituit salutem hominis, quantum ad meritum, et redemptionem tam peccati quam pœnæ, in manu liberi arbitrii, ut concurrentis cum gratia sua. Unde, sicut lege satisfactio pro peccato consistit in vera conversione peccatoris per pœnitentiam, ita

Requiritur in viatore concursus voluntatis ad satisfactionem.

Ratio præmissorum.

eadem lege constituitur redemptio pœnæ debitæ peccato remisso in operibus satisfactoriis, qui sunt fructus pœnitentiæ voluntariæ; quando autem pervenit ad terminum, tunc subjacet satispassioni, ut qui contempsit tempus pœnitentiæ et indulgentiæ, solvat in carcere usque ad ultimum quadrantem. De satispassione ergo *infra* agemus.

154. Quarta conclusio. Pœna temporalis ex Dei voluntate, non ex natura rei inducitur.

Quarta conclusio. Pœna temporalis quæ remanet purganda post justificationem non ex natura rei, sed ex gratuita Dei voluntate commutantis pœnam æternam in temporalem remanet. Hæc conclusio non solum est Doctoris, sed etiam videtur mihi esse Tridentini; est tamen contra Vasquez, qui 3. *p. q.* 94. *art.* 1. *dub.* 2. movet contra Scotum illud dubium, quod is dixerit *in* 4. *dist.* 22. *quœst.* 1. *art.* 2. hanc commutationem esse ex voluntate Dei. Vasquez nititur probare ex natura justificationis remanere solvendam pœnam temporalem, id est, deberi pœnam temporalem peccato; quod debitum non tollit justificatio, quæ ex natura rei opponitur dumtaxat pœnæ æternæ et reatui culpæ. Fundatur in eo, quod Deus non puniat peccatum, nisi pœna sibi debita, nec justificatio tribuat ullum effectum, nisi qui conveniat ei ex natura formæ; sed de facto non tollit pœnam temporalem; ergo, etc. Duo quædam principia doctrinæ supponit, et explicat tanquam de mente Doctoris de modo remissionis peccati; quorum primum spectat ad distinctionem sequentem quæstione prima; secundum vero *supra* in quæstione prima præcedentis explicuimus.

Sententia contraria Vasquez.

155. Probatio conclusionis. Remissio in Baptismo totalis.

Probatur conclusio. Quidquid convenit justificationi ex natura formæ, æqualiter, et semper ipsi convenit, servata eadem perfectione formæ; sed baptismali competit remissio integra omnis pœnæ; ergo idem conveniret pœnitentiali, si esset effectus ex natura formæ conveniens. Major est certa, minor de fide, ex Tridentino *sess.* 6. *c.* 14. *sect.* 14. *c.* 2. *et* 8. Consequentia probatur, quia pœnitentialis quantum ad gratiam, potest esse intensior; sed remittere pœnam temporalem totam non convenit pœnitentiali, ut patet ex locis citatis Tridentini; ergo non est effectus conveniens ex natura justificationis. Dices, remissionem omnis pœnæ in Baptismo non provenire ex natura justificationis, sed ex benignitate Dei. Contra, quod convenit Baptismo ex opere operato, convenit ei ex natura rei, id est, ex institutione divina; sed de fide est virtute Baptismi tolli omnem culpam et pœnam; ergo justificatio baptismalis habet ex natura rei talem effectum, id est, de facto semper connexum. Si autem intelligatur ex natura rei rigorose et physice, sic etiam neque gratiæ id competit.

Remissio pœnitentialis.

Responsio. Impugnatur.

156. Responsio. Impugnatur.

Dices peccato deberi ex natura rei pœnam temporalem præter pœnam æternam; hanc tolli, illam remanere. Contra, sic non staret commune axioma Theologorum, pœnam æternam commutari in temporalem; nulla est enim commutatio, ubi debitum non succedit novum priore abolito. Præterea probatur: omnis pœna per se debita peccato mortali, sive sensus, sive damni, est pœna æterna, sicut omnis aversio ejus est aversio simpliciter a fine ultimo; ergo omnis pœna ipsi per se debita est æterna, quia hæc sola de facto habet per se proportionem ad ipsum ex lege, alias cuicumque competit pœna temporalis, et terminabilis per se, est veniale; quod nequit convenire peccato mortali. Dixi per se æternam convenire mortali, ad excludendam pœnam hujus vitæ, qua Deus quædam peccata ad terrorem reproborum, et ædificationem

Pœna æterna per se est debita mortali per legem, non temporalis.

electorum punit; hoc enim per accidens est.

Ulterius sequeretur, si illa pœna esset per se debita, quod in inferno infligeretur, quod nemo hactenus dixit, pœnam aliquam peccati mortalis in inferno esse temporalem. Sequela patet, quia omnis pœna per se debita peccato secundum justitiam Dei vindicativam infligitur, quia in inferno erit mensura plagarum secundum mensuram delicti.

157. Objectio. Objicit Vasquez: Ex natura gratiæ remittitur peccatum mortale, et debitum pœnæ æternæ; ergo si per voluntatem Dei maneat talis pœna, jam homo non erit justificatus: Deus enim non punit nisi dignum; dignus non est nisi habeat peccatum. Responsio. Temporalis debetur ex commutatione. Respondetur, peccatorem ratione peccati præteriti incurrisse hoc debitum pœnæ temporalis, non per se, sed ex commutatione æternæ, quæ per se debebatur in aliam leviorem et temporalem, quod partim ex divina justitia ob ingratitudinem, partim ex clementia factam adstruit Tridentinum sess. 14. cap. 8. (Trident.) *Divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes,* etc. *in graviora labamur,* etc. Sed quod divina clementia et justitia statutum est, id Dei voluntate contingit; ergo. (Debitum pœnæ est ex lege.) His accedit, quod omne debitum formale pœnæ est ex voluntate divina, statuente legem. Unde peccata damnatorum non puniuntur, neque habent tale debitum formale, quia Deus tale non statuit.

158. Quinta conclusio. Valere satisfactionem pro aliis factam. *Quinta conclusio.* Unus pro alio satisfacit quantum ad pœnam temporalem; est communis. Patet in animabus purgatorii, pro quibus satisfaciunt viatores. Patet ex veritate de indulgentiis et thesauro spirituali Ecclesiæ. Hanc docent D. Thomas *in* 4. *dist.* 20. *quæst.* 1. *art. quæst.* 3. D. Bonaventura *ibidem* Richardus, Sotus *dist.* 19. De modo autem hujus satisfactionis, si in sola liberalitate Dei, an etiam de condigno fiat, an etiam infallibili lege, vel quandoque, disceptatur; quod spectat ad materiam de Indulgentiis et Purgatorio. (Qualiter valeat.) Quod per modum satisfactionis, id est, de condigno pro aliis satisfacere quis possit quantum ad pœnam peccati remissi, videtur sensus communis Ecclesiæ, maxime pro animabus purgatorii, quia cum simus ejusdem corporis membra, debet inter nos esse communicatio operum, ut alter alterius onera portet, juxta Apostolum *ad Galat.* 6. et ideo Ecclesia opera maxime satisfactoria ordinat pro defunctis fieri, ut sacrificium Mæs, jejunia, eleemosymas. Posse etiam iisdem suffragari per impetrationem, est æque certum. Ita Cajet. 1. *tom. Opusc. tract.* 1. *quæst.* 5. Durandus *in* 4. *dist.* 45. Bellarm. *de Purgatorio lib.* 2. *cap.* 26. et patet ex orationibus, quas Ecclesia ordinat pro iisdem fieri. Unde sensus communis fidelium est, quando hæc fiunt a malis etiam ministris, prodesse. Hæc doctrina potest ad vivos suo modo accommodari. Quando suffragium fit per modum impetrationis, debet persona esse in statu gratiæ, quia inimicus non meretur exaudiri. Excipe, si sit minister orans nomine Ecclesiæ, non autem privato. Quando vero per modum satisfactionis, puto non exigi id, sed applicationem operis cum debitis ejus circumstantiis. Unde quando per Jubilæum conceditur, ut quis pro alio mereatur indulgentias, vel pro se, communiter imponitur jejunium, quod est opus satisfactorium, primis diebus ante confessionem et communionem faciendam, quibus non est dubium, quin multi sint in statu peccati mortalis; tamen jejunium illis et aliis, respective prodest, alias Ecclesia ordinaret postponendum.

159. Conclusio sexta. *Sexta conclusio.* In casu potest etiam imponi satisfactio sacramentalis uni pro altero, loquendo de punitiva. Hæc est gravium Doctorum, Alensis 4. *part. quæst.* 24. *memb.* 4. *art.* 4. D. Bonaventuræ *dist.* 20. *art.* 1. *quæst.* 1. Richardi *art.* 1. *quæst.* 3. Durandi *quæst.* 2. Gabr. *dist.* 16. *quæst.* 2. *art.* 3. Soti *quæst.* 2. *art.* 4. Joannis de Medina C. de satisfactione ; imo communis est Theologorum, ut recte advertit Suarez *disp.* 38. *sect.* 9. Intelligitur conclusio, quando pœnitens est inhabilis, ut per se satisfaciat. Alii addunt, ut persona, quæ satisfacit, sit sanctior. Additur præterea, ut satisfactio illa gravior sit, quam quæ ipsi pœnitenti imponeretur personalis. Probatur hæc conclusio ex præcedenti, quia membra Ecclesiæ communicant sibi invicem in suffragiis et operibus satisfactoriis ; ergo unus pro altero satisfacere potest.

Pœnitentialis potest imponi uni pro altero.

Limitatio.

[No]n valent [e]x opere operato.

Difficultas est, quo modo hæc satisfactio possit esse sacramentalis, et maxime si satisfactio sacramentalis operetur effectum suum ex opere operato, quia clavis tantum potest ligare ipsum pœnitentem, ut est reus ; ergo non potest ligare alium a pœnitente, etiamsi se voluntarie offerat, quia ille non videtur modus castigandi, aut puniendi peccatum accommodatus huic Sacramento. Propter hanc rationem negat Vasquez *quæst.* 94. *art.* 2. *dub.* 1. *in secunda illatione.*

160. [Re]sponsio [qu]orumdam. [Im]pugnatur. Respondent quidam, quod quis possit alteri applicare satisfactionem, non solum quæ valet per modum operis, sed etiam quæ est ex opere operato. Sed hæc ratio, quamvis habeat locum in satisfactione, quæ fit in sacrificio Missæ, non videtur in aliis locum habere, ut advertit Suarez. Deinde, ut satisfactio hæc per modum partis Sacramentum integret, debet aliquo modo esse opus ipsius pœnitentis, et dicere ordinem ad alias compartes materiales, vel quasi materiales, nam Concilia definiunt materiam hujus Sacramenti consistere in actibus pœnitentis ; satisfactio alterius, ut est alterius, tam in ratione operis operantis quam etiam operis operati nequit dici per solam applicationem illius esse hoc modo pœnitentis, tanquam actus ejus, ut integret materiam Sacramenti ; oportet ergo ut procedat ab ipso pœnitente tanquam propria ejus, ut satisfactio sit ipsius per modum operis, et non tantum per applicationem ejus a quo fit. Deinde, virtus clavium nequit extendi ad satisfactionem alterius, qua alterius est præcise, quia nequit ligare nisi reum, et ratione peccati et debiti incursi ; oportet ergo ut prædicta satisfactio reputetur in propriis ipsius pœnitentis, ut cadat sub clave.

Respondet ergo Suarez, eo ipso quod interventu pœnitentis fiat illa satisfactio, esse ejus aliquomodo proprium. Quod intelligitur ex eo, quod sit causa moralis ejus unde sicut actus bonus ; aut malus alterius reputatur moraliter ejus, qui suadet aut inducit, ita illa satisfactio erit personalis moraliter, licet non physice. 161. Responsio Suarez. Reputatur pœnitentis.

Declaratur ergo amplius, unum membrum comparatum ad aliud in eodem corpore mystico, ut communicant inter se, esse unum, non diversas personas secundum justitiam. Unde pater et filius non reputantur in bonis communibus tanquam diversæ personæ secundum jura, sed tanquam una, sicut et maritus et uxor, dominus et servus, monasterium et monachus ; sic ergo in satisfactione, quæ ex justitia determinatur, et secundum acceptationem divinam est communis, ita ut unius membri opus satisfactorium acceptetur pro altero, sufficit ut sit personæ mysticæ. Et sicut pœnitens punitur sufficienter in bonis extrinsecis fortunæ,

Declaratur prædicta solutio.

Reputatur satisfaciens una persona moralis cum pœnitente, cui se substituit.

quia sunt sui juris, etiam sufficit ut puniatur pater in filio, uxor in marito, et e contra, quia illa sunt sui juris; ita etiam sufficit ut pœnitens puniatur in altero, qui fuit sui juris ex mutua acceptatione, quantum ad opus satisfactorium ; et ita clavis ligat alterum quoad illud opus, non qua alter est, sed qua subit personam pœnitentis, et se substituit voluntarie. Unde si non complet pœnitentiam acceptatam, peccat non secus ac ipse pœnitens peccaret, si illud opus sibi injunctum non adimpleret; et debitum pœnæ temporalis proportionatum tali pœnitentiæ ita transfertur in alterum, ut ipse illud luat, et non pœnitens, nisi satisfaciat, quia illud debitum in ipsum transfertur virtute clavis, supposita propria acceptatione, qua se ipsum substituit.

Tenetur adimplere satisfactionem.

162. Fundamentum Vasquez solvitur.

Ex hoc patet ad rationem dubitandi, quæ est fundamentum Vasquez, nam et illa pœnitentia sic injuncta fit propria pœnitentis, sicut peccata parentum, quantum ad pœnam temporalem, fiunt propria filiorum usque in tertiam et quartam generationem. Peccata Reipublicæ fiunt propria Regis, et e contra secundum divinam justitiam, qua transfertur vindicta non solum in personam peccatoris,sed etiam in ea quæ ad ipsum spectant,tanquam sui juris. Quod perinde dicendum est in proposito, quatenus alia persona transit in jus pœnitentis per propriam voluntatem quoad opus præscriptum satisfactionis. Quantum autem ad illam conditionem, ut persona satisfaciens sit sanctior, non puto eam exigi, quia ut *supra* dictum est, non est de ratione satisfactionis, ut supponat sanctitatem personæ satisfacientis, quando est mere punitiva, et satisfactio sacramentalis minus id requirit, quatenus applicat satisfactionem Christi, et virtutem Sacramenti. Quantum ad primam conditionem etiam intantum videtur requiri, inquantum non relaxetur frænum pœnitenti ad relapsum, ideo si habilis est, debet in persona propria castigari. Tertia conditio est satis rationabilis, qua compensetur virtus satisfactionis, ut procederet a persona pœnitentis, et in ipsa exhiberetur, quia sic gravior esset, et magis pœnalis, et magis proportionata peccato.

Limitatio conclusionis præmissæ rejicitur.

163. Dubium. An exhibita ex fine venialis valeat. Vasquez.

Petes utrum satisfactio sacramentalis, aut alia exhibita ad finem peccati venialis, esset valida? Respondet Vasquez *dubio* 5. se non dubitare, quin Scotus et Medina, et alii, qui dicerent per solam satispassionem satisfieri posse pro pœna temporali, etiam admitterent satisfactionem, ex fine venialis sacramentalem esse validam. Ego nescio ex quo principio Doctoris hanc interpretationem sumat, nam neque hic, neque alibi confundit Doctor satisfactionem cum satispassione, quin imo hæc distinguit in textu, dicens satisfactionem debere procedere a voluntate pœnitentis per modum actionis elicitæ, aut passionis toleratæ patienter; satispassionem vero consistere in mera inflictione pœnæ commensuratæ reo, quæ ultra mensuram debiti jure non extenditur.

164. Responsio negativa.

Respondetur ergo negative. Quod probatur ex definitione quam *supra* præmisit Doctor § *De secundo principali,* etc. in qua expressit requisita ad satisfactionem stricte sumptam. *Satisfactio,* inquit, *est operatio exterior laboriosa vel pœnalis, voluntarie assumpta ad puniendum peccatum commissum a se, et hoc ad placandum divinam offensam;* vel est *passio seu pœna voluntarie tolerata in ordine præmisso*, etc. In hac definitione exponit finem intrinsecum et extrinsecum satisfactionis. Intrinsecum quidem per illa verba: *Ad puniendum peccatum commissum a se,* etc. nam hæc satisfactio est actus

Definitio satisfactionis.

Finis intrinsecus et extrinsecus satisfactionis.

justitiæ vindicativæ et punitivæ peccati. Extrinsecum vero finem exprimit in illis verbis: *Et hoc ad placandum divinam offensam*, etc. Doctor autem non solet suffarcire definitionem particulis non necessariis ; ergo per ipsum non esset vera satisfactio illa, quæ neque esset ad puniendum peccatum, neque ad placandam Dei offensam ; talis non est satisfactio exhibita ex fine peccati venialis, quia idem actus nequit in principiis Doctoris esse ad duos fines non subordinatos, neque finis venialis subordinat prædictos fines requisitos a Doctore ad satisfactionem, neque illi subordinant finem venialem.

165. Finis duplex.

Distinguendum est ergo de fine, nam alias dicitur finis secundum *quid,* vel occasionatus, inquantum excitat aliquo modo voluntatem ad operandum, et ille non dat speciem operi, ut si quis oblata occasione, verbi gratia, eleemosynæ recipiendæ, excitetur ad voluntatem dicendi Missam, quam opere complet pro intentione offerentis eleemosynam, quæ non est finis specificans voluntatem offerendi sacrificium, si ordinata est ; et sicut timor divinæ justitiæ excitat peccatorem ad pœnitentiam, ut dicit Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 6. vel metus gehennæ ad attritionem et aversionem a peccato, et suscipiendum Sacramentum *sess.* 14. *cap.* 4. Alius autem est finis *propter quem*, vel *cujus gratia,* qui est finis simpliciter operis, et specificans. Si ergo de fine hoc modo sumpto, loquatur, ut loqui videtur præfatus auctor, vel male negat satisfactionem non esse validam, ut videbitur, vel nullo modo assequitur sententiam Doctoris.

166. [Sati]sfactio [ex] fine [v]eniali [p]ropter [qua]m esset

Loquendo ergo de fine proprie dicto, non solum satisfactio exhibita ex tali fine veniali non esset vera satisfactio, sed neque esset veniale peccatum, quia esset gravis contemptus et hypocrisis contra reverentiam Sacramenti, et naturam operis, et contra divinam justitiam insignis illusio. Licet enim objectum in quo statuitur finis venialis, alias posset appeti sine peccato mortali, tamen nequit appeti vel acquiri per hoc medium sine peccato mortali, tanquam finis satisfactionis, sicut aliqua vana gloria non semper est mortalis, tamen si acquiritur per homicidium, erit mortalis ; ita in proposito opus Sacramenti, aut ipsum Sacramentum sumere non ex affectu aut fine Sacramenti, sed tantum ad finem hypocrisis aut vanæ gloriæ, est contemptus gravis religionis, ac proinde non sumitur Sacramemtum cum debita dispositione, quæ nequit consistere cum tali fine, in quo solum sistit voluntas, et non in aliquo fructu aut effectu, aut cultu, aut reverentia Sacramenti, aut odio peccati, aut ejus vindicta, aut universim in aliquo fine satisfactionis sacramentalis, quia ipsum opus satisfactionis non habet rationem satisfactionis, nisi ut ordinatur a voluntate ex motivo requisito satisfaciendi ; quod non habet in tali casu, in quo tantum respiceret finem operantis, et solam apparentiam, et non veritatem virtutis. Hinc apud Prophetam reprobatur jejunium Hebræorum, quod tantum fiebat, *ut audiretur clamor in excelsis,* non ad placandum Deum.

peccatum grave. Probatio.

Esset hypocrisis, et contemptus Sacramenti, et religionis.

Male ergo asserit præfatus auctor Sacramenta alia non vitiari, si sumantur ex fine veniali hoc modo sumpto, sed vitiari tantum receptionem eorum, quia veniale, inquit, non repugnat effectui Sacramenti, quia, ut dictum est, talis finis tollit dispositionem requisitam, et voluntatem recipiendi Sacramentum, ut Sacramentum est, a quibus dependet effectus ejus; nam si quis Eucharistiam non ad finem Sacramenti, sed ad nutritionem corporalem, tanquam cibum profanum

167. Responsio Vasquez impugnatur.

sumit, non sumit eam sacramentaliter; qui ergo sumit ex fine vanæ gloriæ, verbi gratia, tantum, non sumit similiter sacramentaliter, aut per modum Sacramenti, prout sumi debet in ordine ad effectum Sacramenti, quia non intenditur alius effectus ejus quam vanæ gloriæ, qui est finis ob quem sumitur, et *cujus gratia.*

Si autem præfatus auctor intelligit finem venialem primo modo, aut concomitantem maculam venialem, quæ non derogat voluntati per se intendentis opus satisfactorium ex fine tam intrinseco quam extrinseco requisito, hoc non derogat operi aut effectui satisfactionis, quin acceptetur a Deo, nam si peccatum veniale non derogat effectui Sacramenti, cui perinde opponitur, ac effectui satisfactionis, ita etiam non derogat quoad divinam acceptationem.

168. Divisio satisfactionis. (y) *Dico ergo sine præjudicio,* etc. Hic subjungit conclusionem, quam hactenus tractavimus, ubi distinguit satisfactionem in eam, quæ est reconciliativa amicitiæ divinæ, et in eam quæ est voluntaria pœnæ debitæ, et in eam quæ dicitur satispassio, id est, ultra quam non exigitur Reconciliativa. alia secundum legem. Primam dicit esse reconciliativam et placantem, et consequenter similiter satisfactionem. Hoc intelligi potest de contritione, quæ ut *dist. præced. quæst.* 2. *de secundo principali,* § *Ad hujus intellectum,* etc. *in fine,* remittit peccatum, ut habet charitatem concomitantem et gratiam. Intelligi etiam potest suo modo de satisfactione, quæ fit a justo, ut meretur augmentum gratiæ, et remissionem pœnæ temporalis. De secundo genere satisfactionis jam dictum est. De tertio vero dicetur *infra.* Reliqua clara sunt in littera.

169. (z) *Ad argumenta: ad duo prima,* etc. Hic nihil est notandum, præter illud quod dicit in responsione ad quartum, nempe contritionem includere satisfactionem in voto. Contritio includit satisfactionem in voto. Quod quadrat iis, quæ dicta sunt in initio hujus commenti, nempe satisfactionem accepturi pro pœna temporali eadem acceptatione, qua acceptatur contritio perfecta, aut attritio cum Sacramento ad remissionem peccati.

Secundo, admittit contritionem aliquando esse tam intensam, ut remittat totam pœnam. Tertio, dicit nihilominus præceptum de aliqua pœna infligenda esse rationabile, cujus optimam rationem assignat, quia nempe de lege contritio est Summarium textus. Præceptum de satisfactione. satisfactio partialis, id est, pro peccato, pœna æterna, et aliqua parte pœnæ temporalis, non autem completa et totalis pro tota pœna regulariter; præcepta autem generalia dantur secundum conditiones, quæ reperiuntur in hominibus regulariter, et ut in pluribus. Admittit ergo Doctor hic teneri Sacerdotes ad imponendam pœnitentiam. Quod sufficiat notasse ad explicationem doctrinæ ejus *infra,* qua dicit pœnitentem hic et nunc respuere posse pœnitentiam injunctam.

Respondet præterea argumentis in oppositum juxta doctrinam traditam de satisfactione generaliter sumpta in articulo quinto et in articulo quarto, intelligens locum Apostoli de pœna damnatorum, ubi proprie servatur propria satispassio, id est, punitio respectu cujuslibet peccati, et commensuratio secundum legem vindicativæ, non tamen satisfactione pœnitentiali requiritur tam præcisa commensuratio. Reliqua de satisfactione, require *infra dist.* 19. *in resolutione dist.* 18.

QUÆSTIO II.

Utrum qui injuste abstulit, vel detinet rem alienam, teneatur illam restituere, ita quod non possit vere pœnitere absque tali restitutione?

De restitutione, quam Doct. hac, et duabus seqq. quæst. tractat. agunt Alens. 4. *part. quæst.* 24. *alias* 86. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 62. Canonistæ *in cap.* Si res 14. *quæst.* 6. *et in reg.* Peccatum *de reg. Jur.* 6. *ubi* Covar. Sententiarii *hîc*. Petr. Navar. *de Restit.* Medina *C. de Restit. Molina late tract.* 2. *a dist.* 7. 14. *usque ad fin. tom.* 4. *et* 5. Sayrus *lib.* 10. *et* 11. *suæ Clavis regiæ.* Summistæ *verb.* Restitutio. Soto 4. *de justit. quæst.* 6. *et* 7.

1. Argum. 1. Secundo quæro, (a) utrum qui injuste abstulit, vel detinet rem alienam, teneatur illam restituere, ita quod non possit vere pœnitere absque tali restitutione? Quod non, arguitur : Restitutio nihil est pœnitentiæ ; ergo sine ea pœnitentia potest esse vera. Antecedens probatur, quia non est contritio, nec confessio, manifestum est ; nec satisfactio, quia illa est redditio alicujus alias indebiti, ex præcedenti quæstione ; sed ista redditio est alias debiti, quia si homo non peccasset, et haberet rem alienam, teneretur illam restituere : ergo, etc. Item, posset hoc probari per partes satisfactionis, sub quarum nulla continetur restitutio.

[Ar]gum. 2. [In] epistola [e]xplanatione [fi]dei [ca]tholicæ [ad] Damasum [P]apam. Item, nullus tenetur ad impossibile, quia qui dicit Deum præcepisse impossibile, anathema sit, secundum Hieronymum; sed quandoque impossibile est alienum restituere illi, cujus est, ut quando nescitur cujus sit. Quod potest contingere, sive quia nescit de illo, a quo habuit, ubi sit, nec de aliquo sibi propinquo, cui vice ejus restituat; sive in alio casu, ut si inveniat alienum, et nesciat cujus sit.

Item, nullus tenetur ad restitutionem sibi magis damnosam, quam sit utilis ei, cui fit restitutio ; sed quandoque, utpote si ille cui est restitutio facienda, degat in remotis, nec potest sibi restitui, nisi majores sumptus ponantur in mittendo sibi, quam sit illud totum, quod restituendum est ; ergo in illo casu non tenetur. Argum. 3.

Item, *primo Ethicorum,* dicitur quod bonum commune divinius est, et præferendum bono particulari; sed possibile est restitutionem faciendam Petro esse damnosam Paulo restituenti, et in hoc magis damnosam Reipublicæ, quia scilicet Paulus est magis necessarius Reipublicæ quam Petrus; ergo in illo casu non tenetur restituere. Argum. 4. In principio.

Item, quilibet tenetur magis diligere se quam proximum, secundum illud Cant. 2. *Ordinavit in me charitatem;* ergo quando restitutio est sibi ipsi damnosa, ut si est in extrema necessitate, tenetur magis illud sibi retinere, quam ex dilectione alterius alii restituere. 2. Argum. 5. Cantic. 2.

Item, restitutio facienda est in favorem illius cui fit; ergo non est facienda, quando cederet in damnum ejus, nec etiam quando cederet in damnum Reipublicæ ; sed gladius redditus furioso esset in ejus, cui restituitur, damnum, quia male uteretur eo, et in damnum Reipublicæ, quia læderet pacem civitatis ; ergo, etc. Et consimiliter potest argui, quandocumque restitutio habet vel damnum an- Argum. 6.

nexum illi cui fit, vel damnum Reipublicæ annexum.

Argum. 7. Item adultera concipiens filium ex adulterio, filius putativus mariti defraudat verum hæredem hæreditate, et tamen non tenetur mulier sibi hæreditatem restituere; ergo, etc. Minor probatur, quia non posset illud sine sui diffamatione, ad quam nullus tenetur, imo ad ejus oppositum, et sequeretur majus malum, scilicet uxoricidium, si maritus sciret crimen.

Argum. 8. Item, aliquis potest beneficium Ecclesiasticum sibi procurare auferendo per procurationem suam alteri, sed non tenetur alteri illud restituere; ergo, etc.

Ratio ad opposit. Contra, Augustinus *in Epistola ad Macedonium,* et ponitur in littera : *Quamdiu res, propter quam peccatum est, non redditur, si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.* Et 14. *quæst.* 6. Si res : *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Item, *Exod.* 22. ubi præcipitur reddi injuste ablata, et addi pœnam.

COMMENTARIUS.

1. De restitutione, et rerum dominio. (a) *Secundo quæro, utrum qui injuste abstulit,* etc. Hîc ingreditur Doctor materiam de Restitutione, quam absolvit tribus quæstionibus. Prima est de bonis fortunæ. Secunda de bonis animæ et corporis. Tertia de bonis famæ. In tribus his quæstionibus comprehendit materiam de justitia et Jure, ejusque principia. Quia autem instituto nostro prolixum esset commentarium adaptare omnibus his principiis, et exacte examinare omnes modos dicendi tam Juristarum quam Theologorum et Canonistarum, in specie tractando singulos casus et controversias, eliciendo ex principiis generalibus, quæ tradit Doctor, conclusiones magis consentaneas; ideo remittemus hunc tractatum ad eos auctores, qui de eo in specie agunt, et quos Scholiastes in limine hujus quæstionis proponit, et persistemus in ipsis regulis generalibus, et his tantum casibus, quod Doctor in littera exprimit.

SCHOLIUM.

Divisionem rerum non fuisse factam Jure naturali vel divino, sed humano; nec futuram fuisse in statu innocentiæ, si perseverasset. Habetur cap. 1. dist. 8. ibi, *Jure naturæ omnia sunt communia.* Habetur ex Aug. tract. 6. in Joan. et ex Clem. Epist. 3.

Hîc sunt (b) quatuor videnda. Primo, unde rerum dominia sint distincta, ut hoc dicatur meum, et illud tuum, quia istud est fundamentum omnis injustitiæ in contrectando rem alienam, et per consequens omnis justitiæ in restituendo eam. Secundo, quomodo dominia primo distincta juste transferuntur. Tertio, ex hoc patebit quæ sit injusta rerum occupatio alienarum, seu alterius damnificatio in re temporali. Quarto, quomodo talis ad restitutionem teneatur. 3. Distinctio dominiorum unde orta.

De primo (c) sit hæc prima conclusio; quod lege naturæ vel divina, non sunt rerum distincta dominia pro statu innocentiæ, imo tunc omnia sunt communia. Probatur per illud Decretorum dist. 8. cap. primo : *Jure naturæ sunt omnia communia omnibus,* et ad hoc adducit Augustinum super Joan. capitulo secundo : *Quod jure,* dicentem : *Quo Jure defendis villas Ecclesiæ, divino an humano? Unde quisquam possidet, quod possidet, nonne humana* Conclus : Jure naturæ omnia communi negative id est, non divisa. Nec divisio facta Jure naturali aut divin Aug. tract. 6 in Joan Psalm. 2 Clement epist. 4

voluntate? nam Jure divino : Domini est terra, et plenitudo ejus. Jure ergo humano dicitur : hæc domus mea est, hæc villa mea est, hic servus meus est. Item ibidem : *Tolle jura Imperatorum, quis audet dicere : Hæc villa mea est?* et post ibidem : *Per jura Regia possidentur possessiones ;* et 12. *quæst.* 1. *Dilectissimis : Communis usus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse debuit.*

4. In statu innocentiæ omnia fuissent communia omnibus.

Ratio ad hoc duplex est : Prima, quia usus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominibus, sicut congruit ad congruam et pacificam conversationem, et necessariam sustentationem ; in statu autem innocentiæ communis usus sine distinctione dominiorum ad utrumque istorum plus valuit, quam distinctio dominiorum, quia nullus tunc occupasset quod fuisset alii necessarium, nec oportuisset illud ab ipso per violentiam extorqueri, sed quilibet hoc quod primo occurrisset necessarium, occupasset ad necessarium usum. Sic etiam magis fuisset sufficientia ad sustentationem, quam si alicui præcluderetur usus alicujus per appropriationem illius factam alteri.

COMMENTARIUS.

2. ...o et ...o ...tionis.

(b) *Hîc sunt quatuor videnda,* etc. Dividit quæstionem in quatuor articulos principales. Primus est de divisione rerum et dominiorum. Secundus de translatione rerum secundum dominia. Tertius, quæ sit occupatio, aut retentio injusta rei. Quartus, quæ sit obligatio ad restitutionem.

...a conclusio.

(c) *Dico primo, sit hæc prima conclusio,* etc. Dicit quod neque divina lege, neque naturæ, in statu naturæ institutæ seu innocentiæ, fuerit distinctio dominiorum in rebus. Hanc recte probat ex locis citatis *dist.* 8. *cap.* 1. quod est Augustini, etc. *Dilectissimis,* 12. *quæst.* 1. quod est Clementis *epistola* 4. quam probat primo, ex eo quod per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, et illus aliud, et sic inter mortales facta est divisio. Secundo, auctoritate Platonis, qui in sua politia dixit omnia debere esse communia. Tertio, ex illo Psal. 132. *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.* Quarto, exemplo Apostolorum et suorum discipulorum Hierosolymis, *Act.*4. qui ad perfectionem illam innocentiæ tendebant, quando multitudinis credentium erat cor unum et anima una, et omnia habebant communia ; sed nec ullus egens erat inter eos, et pretia agrorum, et reliqua, quæ habebant, statuerunt ante pedes Apostolorum, et communiter distribuenda. Quarto, ex justitia et vindicta exercita in Ananiam et Sapphiram, qui hanc normam transgressi sunt mentientes Spiritui sancto, ut dicit Petrus. In capitibus sequentibus plura habentur de communi vita Clericorum, qui in sortem Domini electi non potuerunt habere proprium, et primitivæ Ecclesiæ Hierosolymis mores et exempla secuti sunt. Talis fuit vita Christi et Apostolorum, ut omnia eis fierent communia.

Neque divina lege, neque naturali in statu innocentiæ fuit rerum divisio. August. Probatio conclusionis ex variis rationibus.

Exemplum Apostolorum.

Exemplo Ananiæ et Sapphiræ.

4. Isidorus.

Hoc ipsum patet ex Isidoro ex lib. 5. Etymolog. cap. 4. *Jus naturale,* inquit, *est commune omnium nationum, eo quod instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur ;* cujus octo actus ibidem enumerat, et habetur *dist.* 1. *cap.* 7. Quartus autem actus est communis omnium possessio. Hinc etiam oritur indigenti jure naturæ esse subveniendum, et omnia fieri communia in extrema necessitate quantum casus urget.

Ratio Doctoris. Ratio autem Doctoris est optima, quæ desumitur ex usu rerum, et fine hujus usus, quæ est pax et charitas in societate humana, quæ fuit summa in statu innocentiæ, ubi nulla passio, aut appetitus inordinatus inerat, natura perfecte instituta per justitiæ originalis bonum; neque etiam tum fuit ulla indigentia rerum, nisi quantum ad sustentationem requirebatur, quæ ex fructibus Paradisi sponte et divina beneficentia oblatis suppetebat; secluso autem appetitu inordinato et necessitate, cessat appropriatio rerum, quia nullus esset ejus finis.

SCHOLIUM.

Præceptum de rerum communione post lapsum peccati cessasse. Vult tantum fuisse præceptum permissivum, vel consultivum, et per *revocatum esse* intelligit *cessasse*, quia mutatis circumstantiis status per peccatum, ratio naturalis dictavit communionem non expedire ad pacem et debitam sustentationem hominum. Si dicatur cum Alens. 3. p. quæst. 27. m. 4. art. 1. et Conrad. de Contract. tract. 1. quæst. 5. et 9. fuisse præceptum positivum naturale de rerum communione, dicitur revocatum, quia mutatis circumstantiis, cessat ejus obligatio. Unde leviter quidam reprehendunt Scotum, quia non est usus vocabulo *revocandi* in propria significatione, quia cum constet de re, non est facienda vis in verbo.

5. Concl. 2. Secunda (d) conclusio est, quod illud præceptum legis naturæ, de habendo omnia communia, revocatum est post lapsum, et rationabiliter propter eadem duo. Primo, quia communitas omnium rerum esset contra pacificam conversationem, cum malus et cupidus occuparet ultra ea quæ essent sibi necessaria. Et hoc etiam inferendo violentiam aliis, qui vellent secum eisdem omnibus ad necessitatem uti, sicut legitur de Nemrod, quod *erat robustus venator coram Domino*, id est, hominum oppressor. Item, esset contra necessariam sustentationem, propter illud, quia fortiores bellatores privarent alios necessariis. Et ideo politia Aristotelis 2. *Politic.* quod non sint omnia communia, multo melior est quam politia Socratis, quem reprehendit de omnibus communibus, secundum illum statum, quem Philosophus invenit in hominibus. Gen. 10.

COMMENTARIUS.

5. Secunda conclusio. Præceptum de communi usu revocatum.

(d) *Secunda conclusio est,* etc. Hæc docet præceptum illud de communi rerum usu, quod vocat legis naturæ, revocatum esse post lapsum; idque rationabiliter, quia communis usus ex corruptela naturæ per peccatum induceret lites et discordias contra pacificam conversationem et societatem; et fortiores, alias privarent alios necessariis, ut patet exemplo Nemrod, *Genesis* 10.

Qui negant tale præceptum fuisse in statu innocentiæ reprehendunt Doctorem.

Sotus *de Just. et Jure lib.* 4. *quæst.* 3. *art.* 1. *in fine,* Azorius *parte* 3. *Instit. moralium lib.* 1. *cap.* 3. Lessius *de Just. et Jure lib.* 2. *cap.* 5. *dub.* 2. Molina *de Just. et Jure*, *tract.* 2. *disp.* 20. et alii reprehendunt Doctorem in eo, quod dicat tale præceptum juris naturalis fuisse in statu innocentiæ, aut revocari potuisse, proprie loquendo. Primo, quia lex naturalis non inhibuit divisionem rerum pro statu innocentiæ, quamvis communis usus rerum fuerit magis congruus illi statui; illa enim divisio, si fieret, non repugnaret statui, aut ejus perfectioni. Secundo, vel illud præceptum erat naturale pro omni statu; et hoc non, quia sic duraret in statu naturæ corruptæ, cum

Fundamenta eorum. Non fuit inhibita divisio.

Jus naturale immobile. jus naturale sit immobile, perpetuum et indispensabile, *dist.* 6. *can.* 3. *Non est peccatum,* etc.

6. Proprietas rerum non est prohibita. Deinde, sine errore dici nequit in statu naturæ corruptæ non licere possidere proprium, ut patet ex pluribus locis Scripturæ ; et contrarium est hæresis antiqua Apostolicorum, ut patet ex Epiphan. *hæres.* 61. Aug. *hæres.* 40. ex eodem *epistola* 106. Vel illud præceptum comprehendebat statum innocentiæ tantum, neque extendebatur ad alium statum naturæ corruptæ. Sed sic non recte dicitur revocari, quia præceptum, quod in determinata circumstantia tantum obligat, deficiente tali circumstantia, non recte dicitur revocari, verbi gratia, præceptum subveniendi extreme indigenti semper manet, quamvis non occurrat circumstantia, in qua obligat. Jus ideo dicitur revocari, quia manentibus iisdem circumstantiis, in quibus alias obligat, ex sola voluntate legislatoris cessat, per quam revocatur.

Præceptum in determinata circumstantia obligans, si illa deficiat, non revocatur.

Solutio prædictorum. Respondent ergo, vel illud præceptum non fuisse de lege naturæ in statu innocentiæ ; vel si fuit, intelligi debere partim negative, quia non fuit tum facta talis divisio; partim positive, quia usus communis fuit concessus omnibus, ut qualibet re quis uteretur, quam alius non præoccuparet; et ille usus fieret cum dispositione animi, qua cederet alterius necessitati, et sic, inquit Lessius, etiamnum manet illa lex.

Scholiastes. Eadem solutio applicatur mente Doctoris. Cæterum Scholiastes advertit Doctorem hic non docere contrarium, quia in prima conclusione dicit tantum, neque lege divina, neque naturali fuisse distinctionem dominiorum pro statu innocentiæ, sed quod datus sit usus communis, qui illi statui congruebat. In secunda autem conclusione dicit revocatum fuisse præceptum illud juris naturalis, ex eodem fine pacificæ societatis, intelligens præceptum late pro dictamine recto, consideratis circumstantiis secundum exigentiam naturæ; et jus naturale sic sumptum distinguitur a præceptis juris naturalis in rigore sumptis, ut patet ex glossa *in c. Jus naturale dist.* 1. *cap.* 7. et vocatur *æquitas naturalis;* quam interpretationem ipsi adversarii admittunt, ita exponentes locum jam citatum Clementis; eamque ibi tradit glossa v. *Per iniquitatem.* etc. sic etiam intelligit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 66. *art.* 2. *ad primum;* illum actum Juris naturalis, et quæ præmisimus ex Isidoro, Augustino et Clemente, nempe omnia esse communia debere ex jure naturæ, quia nempe non dictat jus naturæ divisionem rerum, quæ facta est ex condicto hominum. Præceptum late sumptum.

8. Declaratur. Hanc ergo esse intentionem Doctoris, et sumi ab eo præceptum pro solo dictamine juris naturalis, patet *ex conclus.* 3. ubi dicit quod illa propositio *lib.* 2. *Institut. De rerum divisione,* § *Feræ bestiæ : Quod nullius est, occupanti conceditur,* etc. probabiliter sit de lege naturæ, quia illa statim supposita apprehensione de rerum divisione, occurrit tanquam probabilis et manifesta. Et eodem modo sæpius sumit pro lege naturali illud, quod congruum est legi naturali, ut *in* 3. *dist.* 37. *quæst. unica.* Unde *eadem conclus.* 3. et *conclus.* 4. dicit divisionem rerum esse factam jure positivo (supposito nempe illo dictamine, res esse dividendas propter cupiditatem, ad finem societatis pacificæ) non jure naturali, neque divino. Et quod non naturali, probat, quia natura non dictat opposita, ipsa autem magis determinavit omnia esse communia, nempe per judicium consentaneum naturæ, quia sic magis evacuatur sollicitudo, et omnibus esset provisum. Judicium enim, quod formatur secundum inclinationem naturæ et rectæ rationis absolute, abstrahit ab eo

Rerum divisio, jure positivo facta.

quod formatur secundum inclinationem cupiditatis et imperfectionis, quæ inducta est per peccatum; et hoc est quod vocat Doctor Jus naturale aut præceptum lato modo.

9. Dictamen juris naturalis in diversis circumstantiis diversum.

Hoc vero dictamen fuit mutatum, quia finis, in quo fundabatur, vel ex quo desumebatur, quæ est pacifica societas, superveniente cupiditate ex peccato, fuit mutatus, ut dicit ordinem ad tale medium, nempe ad rerum usum necessarium et communem, quia hoc medium jam desinit esse efficax ex vitio cupiditatis; et sic, ut habet secunda conclusio, non potuit conservari societas in solo usu communi, in hominum collectione, sine dominio et proprietate, quod est dictamen illud fuisse mutatum, quod intendit per revocationem præcepti, late sumendo præceptum, sicut et revocationem, ut insinuat mutationem dictaminis naturalis, ut respicit medium seu conclusionem ex fine, in hoc statu naturæ corruptæ; et hoc modo intelligendo Doctorem, cessat controversia.

10. Fuisse præceptum sustinetur.

Tenendo contrarium hujus, nempe Doctorem loqui de præcepto proprie dicto, et non tantum de congruo dictamine, satis patet conclusio ex auctoritatibus allatis, et ratione subjuncta Doctoris. Et confirmatur, quia in statu innocentiæ non licuit agere contra dictamen rectæ rationis, et perfectionem illius status, qui ne quidem cum veniali peccato consistere posset, juxta sententiam communem assertam in Schola D. Thomæ; sed ex Patribus citatis habere omnia in communi sine proprietate, spectat ad perfectionem illius status, vel spectabat, et spectabat ad perfectionem Collegii Apostolorum et Societatis fidelium in primitiva Ecclesia Jerosolymitana; spectat ad perfectionem etiam status vitæ regularis, ut patet ex multis decretis Patrum et Ecclesiæ; ergo etiam spectabat ad statum perfectionis naturæ institutæ in sua prima innocentia et integritate, ad quam tendit ejus restauratio per Christum, ac proinde fuit præcepti omnia in illo statu fuisse communia.

Non licuit agere contra dictamen rectum in statu innocentiæ.

Habere usum communem spectat ad perfectionem status.

11. Secunda probatio.

Secundo, usus rerum fuit communis pro illo statu, ut in confesso est, neque subest aliquod fundamentum interpretandi non fuisse in præcepto, aut habuisse tum homines perseverante statu innocentiæ potestatem dividendi res, aut appropriandi, sed oppositum hujus interpretandi; ergo, etc. Minor probatur variis rationibus; primo, quia quod spectat ad perfectionem status, et substantiam, est in præcepto; talis autem usus communis spectabat ad perfectionem substantialem status innocentiæ, ergo, etc. Minor patet, quia dominium et divisio rerum inductum est propter cupiditatem, et peccatum; sed quod ex peccato originem habet, repugnabat statui innocentiæ, ergo, etc. Secundo, quia dominium inducit curam et sollicitudinem, et amorem proprium rei possessæ, et divisionem societatis perfectæ et voluntatum, quatenus excluditur omnis superfluitas; divisio autem rerum et proprietas esset omnino superflua in eo statu, in quo non potuit esse usus dominii; hic autem usus dominii nequit consistere cum usu libero et communi rerum pro illo statu, in quo quisque posset uti re obvia independenter a voluntate alterius, quod nequit fieri sine injustitia, si res est propria alterius.

Talis usus sine proprietate spectabat ad perfectionem status innocentiæ.

Divisio rerum processit in remedium cupiditatis.

Dominium particulare cum communi usu libero non consistit.

12. Responsio.

Dices, dominium in eo casu ita esse dispositum, ut res sua fieret alterius quoad usum, quando ea indigeret.

Impugnatur.

Usus rei non debet subtrahi indigenti. Ambrosius.

Contra, etiam de facto, dominus, qui ordinate, et secundum legem divinam et naturalem possidet, debet esse ita dispositus, ut per superflua succurrat indigenti, ut patet ex præcepto eleemosynæ et charitatis proximi; et expresse docet Ambrosius *com. in Lucæ* 12. et habetur *dist.* 47.

cap. 8. *Sicut ii,* etc. *Sed ais,* inquit, *quid injustum est, si cum aliena non invadam, propria diligentius servo? O impudens dictum! propria dicis? quæ? Ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? quando in hanc ingressus es lucem? Quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibus subsidiis stipulatus ingressus es?* etc. *Proprium nemo dicat, quod est commune, quod plusquam sufficeret sumptum, etiam violenter obtentum est.* Et infra: *Neque enim minus est criminis habenti tollere, quam cum possis, et abundes, indigentibus denegare, esurientium panis est, quem tu detines,* etc.

13. Quarta ratio. Servitus inducta per peccatum. Responsio.

Quarto, ille status fuit libertatis, et non servitutis, quia servitus est inducta per peccatum; dominatus autem nequit consistere sine servitute, neque administrari, ergo non expediebat illi statui.

Dices, dominationem quoad possessiones tantum inducere servitutem.

Impugnatur.

Contra, servitutis genus est non posse uti re aliena, nisi secundum voluntatem et dispositionem domini, et infert subjectionem talis dependentia. Deinde, neque societas perfecta illius status potuit sic conservari, quia vel quilibet haberet proprias res, et non dependeret a voluntate alterius, neque cum aliis in rerum usu communicaret, neque agnosceret alium superiorem, aut legem inter homines respective ad possessa, quæ singuli per se curarent, et hoc tolleret communionem politicam in usu rerum, vel certe ita possideret, ut per alios curaret, et dependeret a voluntate superiori, aut communitatis, aut Principis, quæ posset disponere de re possessa independenter a voluntate ejus. Utrumque horum infert subjectionem illi statui incongruum, qui fuit perfectæ libertatis, quia quisque ita est constitutus in justitia originali, ut eam sibi solus amitteret, aut amittere posset, aut conservare; quæ justitia non compatiebatur cum ulla indigentia, aut vera subjectione, nisi tantum potestatis paternæ, quantum ad teneræ ætatis saltem curationem. Unde in prima creatione hominis datur ipsi potestas et præsidentia in pisces maris, in bestias terræ, etc. et non in alios homines; et propter peccatum prima servitus inducta est, ut patet *Genesis* 3. ubi Deus dixit mulieri: *sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui,* etc.

(Left margin: Societas innocentiæ non admittebat proprium. — Status innocentiæ erat perfectæ libertatis.)

(Right margin: Prima servitus ex peccato fuit.)

14. Quinta ratio. Usus rerum accommodatus charitati, et paci.

Quinto, usus rerum magis accommodatus charitati et paci fuit de substantia illius status, hic autem est usus communis, ut excludit proprietatem singularem et dominium; ergo. Minor probatur, quia ille usus sufficiebat in tanta affluentia, ubi nulla erat indigentia, neque necessitas appropriationis, quæ ad subventionem indigentiæ inducta videtur; et possessio inducit occasionem separationis et discordiæ, et amorem rerum possessarum; ex quibus tum homines possint inordinate agere, quia non erant in statu confirmationis in gratia, sed possibilitatis ad lapsum. Unde, sicut primus parens lapsus est ex amore uxoris, ut dicit Augustinus *lib.* 11. *de Gen. ad litteram, cap.* 5. et appetentia quædam inordinata fuit pomi vetiti, ut ibidem dicit, in muliere, antequam transgressa est præceptum, comedendo pomum, ita etiam ex possessione rerum potuit oriri amor inordinatus, et appetentia rei alterius; ergo non fuit expediens talis usus rerum in illo statu ad finem ejus conservandum; talis autem usus rerum, qui est concessus a Deo, erat in præcepto, quia non licuit ulli aliter res usurpare, quam ut concessæ fuerunt libere et sine præjudicio alterius.

(Right margin: Proprietas rerum causa discordiæ. — Ex ea amor inordinatus nascitur. — Usus a Deo præscriptus est in primo statu.)

15.

Ex quibus patet ibi probabilius esse fuisse præceptum de usu communi, seclusa proprietate et divisione particulari,

quæ sunt impedimenta perfectæ societatis quæ fit in communione rerum; unde commune axioma est, quod *amicorum omnia sunt communia*. Et hanc communitatem induxit Christus reformans naturam in suo Collegio Apostolorum, quam secuti sunt deinceps fideles Hierosolymis, et professores status regularis; et ad hanc communionem rerum inclinat natura absolute, ut abstrahit a statu cupiditatis et peccati; in quo etiam hoc præceptum ex parte manet, respective ad casum necessitatis obligans, quia alioquin neque societas fundata in charitate inter membra servari posset; neque Deus aut natura approbavit divisionem rerum cum læsione hujus charitatis et societatis, quia unus alteri sic indigenti non subveniret, quia lex inducta divisionis rerum, aut consuetudo humana ex fine pacis conservandæ et charitatis, quo excluduntur lites et discrimina, non præjudicant fini, ad quem inducta est talis divisio; neque usum rerum ex prima concessione Dei communem omnibus abolere potuit respectu indigentis hoc modo, ut dicit Ambrosius, et alii Patres, neque appropriata res ita transit in jus possessoris, ut indigenti eam subtrahere possit, aut ea uti ei non liceret inscio, aut etiam invito domino, qui eam inique subtrahit, aut non est consensurus petenti, et in extrema necessitate constituto Unde indigens eam accipiens secundum mensuram extremæ necessitatis, non est fur aut usurpator rei alienæ ex eo præcise, quod ex voluntate domini possessoris ea non utitur, quando est repugnans, si cætera absint, quæ debent excludi, ut violentia in personam, et hujusmodi.

Usus sine proprietate particulari præscripta Christo.

Proprietas rerum præjudicat indigenti.

Ratio.

Indigens invito domino uti potest re ejus, si est extreme indigens.

16. Fuisse revocatum præceptum de commui usu.

Dato ergo præcepto de communi rerum usu in statu innocentiæ, dicit Doctor fuisse revocatum illud in statu naturæ lapsæ. Vocat autem iilud præceptum Juris naturalis, quia consonum fuit naturæ, tam in statu innocentiæ quam etiam absolutæ, ut secundum eam supposita ineunt societatem et unionem tanquam membra ejusdem corporis politici, inter se communicantia; non quod illud sit præceptum necessarium ex terminis, aut principium immediatum, sed mere contingens ex divina voluntate, qualia sunt præcepta quædam secundæ tabulæ per ipsum *in* 3. *dist*. 37. quæ sunt dispensabilia, quia non continent in se bonitatem finis, aut medii simpliciter necessarii, sine quo nequit haberi finis, tamen sunt remedia magis congrua, et sic non sunt de lege naturæ stricte sumptæ, quæ respicit finem, aut medium necessarium ad finem, hoc est, principia per se nota ex terminis, quæ ex fine ipso sumuntur, aut conclusiones ex his necessario deductas. Tamen suppositis principiis primis, quæ sunt ex bonitate finis, et conclusionibus, quæ respiciunt media necessaria ad finem, illa quæ his sunt consona dicuntur de lege naturæ late sumptæ, ut est divisio bonorum, supposita infirmitate et cupiditate, tanquam medium ad pacificam societatem in communitate, quamvis hic finis haberi possit etiam sine tali divisione in natura lapsa, ut patet. Unde hæc divisio, ut postea videbimus, inducta est lege positiva, aut Jure Gentium, quod aliquando etiam lex naturæ dicitur, non vero ex determinatione Juris naturalis aut divini. Sic eodem modo in statu innocentiæ potest salvari pax simpliciter inter homines sine tali communi usu rerum inter ipsos, et cum divisione et proprietate; tamen magis consonus fuit naturæ in tali statu usus communi, quem diximus fuisse in præcepto, quod dicitur naturale modo dicto, licet revocatum esse dicat Doctor in hac secunda conclusione.

Qua ratione dicitur naturale præceptum.

Præceptum naturale late sumptum

Unde facilis est responsio ad funda-

17. Solvunt

fundamenta opposita. menta oppositæ sententiæ, quæ procedunt ex eo quod hoc præceptum, de quo Doctor, putant esse juris naturalis stricte sumpti, quod non est verum, quia dominium, quod recipit homo in alias res terrenas, non fuit ex natura sua, aut fundatum in lege naturali stricte sumpta, sed in voluntate Dei, qui eum præposuit cæteris rebus, quæ ad usum ejus creatæ sunt a Deo, quamvis ad alium finem sine tali potestate hominis creari possint bestiæ terræ, volatilia et pisces. Sic etiam modus utendi tali potestate fuit a Deo limitatus, ut patet *Genes.* 1. ubi legumina et fructus tantum dedit eis in victum, et 3. *cap.* ubi etiam præceptum est, ne uterentur fructu ligni scientiæ boni et mali, et *Genes.* 9. tandem dedit eis in esum, usum omnium animalium, volucrum et piscium, præcipiens ne carnem cum sanguine manducarent. Unde constat non licuisse eis uti rebus creatis, aliter quam ex voluntate expressa et revelata Dei eis liceret, et secundum modum determinatum concessionis. Unde Augustinus de Genesi ad litteram, docens mulierem in diversitate sexus factam esse in adjutorium prolis procreandæ, subjungit *cap.* 4. quærens cur non fuerint congressi in paradiso ante peccatum. Respondet primo, quia transgressi sunt mox creata muliere, antequam coirent. Respondet secundo : *Potest etiam dici, quia nondum jusserat ut coirent. Cur enim non ad rem divina expectaretur auctoritas, ubi nulla concupiscentia tanquam stimulis inobedientis carnis urgebat,* etc.

Dominium in res ex voluntate Dei.

Modus utendi dominio fuit a Deo limitatus.

August.

18. Usus matrimonii dependebat a voluntate Dei in primis parentibus.

Quod si quispiam secundum moneat contra dictum Augustini, urgendo præceptum jam datum : *Crescite et multiplicamini,* etc. in quo concessio ex vi mandati universalis exprimitur. Respondetur præceptum illud secundum providentiam divinam interpretari debuisse quoad statum naturæ stabilem et permanentem, qui dependebat ex pacto constituto ; a quo statu dependebat modus propagationis prolis et status ejus futurus in justitia originis, aut peccato. Unde sicut in statu innocentiæ nihil esset superfluum aut infructuosum, si copula antecederet peccatum, sequeretur conceptio prolis, quæ non esset caro peccati, quæ tantum ex libidine, quæ secuta est peccatum, nascitur ; ex alia autem parte qua status prolis secuturæ dependebat a statu parentum et observantia mandati, quod etiam ad posteros in parentibus extendebatur. Sic congrue usus matrimonii, et adimpletio præcepti in opere supponebant, vel perseverantiam in statu innocentiæ devicta prima tentatione, aut lapsum, ex quibus status naturæ, et modus propagationis fixam haberet legem et terminum. Unde recte Augustinus ad tantam rem docet expectari debuisse divinum mandatum, maxime cum nulla ubi fuerit concupiscentia, in cujus remedium usus matrimonii in natura lapsa ordinatur, et sic præceptum illud hasce circumstantias respiciebat. Quamvis ergo usus matrimonii etiam in statu innocentiæ secundum legem naturalem foret, et præcessit *Genes.* 1. præceptum divinum : *Crescite et multiplicamini,* tamen secundum Augustinum expectanda erat Dei jussio et auctoritas. Unde constat præcepta illa fuisse divinæ voluntatis explicita et declarata in eo statu, sive quoad usum matrimonii pro tum non concessum, sive quoad usum rerum, quamvis dicantur modo jam explicato fuisse præcepta naturalia, quæ præcepta secundum alium statum naturæ revocata sunt, ut jam declaratum est, quoad usum rerum, nam concessio Dei quoad usum sustentationis limitata ad fructus et herbas continebat illam negativam inhibitionem vescendi

aut carnibus aut piscibus, quorum nullus alius usus ad fructum in eo statu esset homini simpliciter necessarius, et usus matrimonii, qui fuit in singulis etiam necessarius ad multiplicationem hominum, et præcepti; deinceps multiplicato genere humano est revocatum tale præceptum, quoad singulas personas in particulari, et prælata est virginitas, ut patet ex Augustino eodem lib. 9. cap. 7. *Non itaque video ad quod aliud adjutorium mulier facta sit viro, si generandi causa subtrahitur, quæ nihilominus quare subtrahatur ignoro. Unde enim magnum, magnique honoris meritum apud Deum fidelis, et pia virginitas habet, nisi quia isto jam tempore continendi ab amplexu, cum ex omnibus gentibus ad implendum Sanctorum numerum largissima suppetat copia, percipiendæ sordidæ voluptatis libido non sibi vindicat, quod jam sufficiendæ prolis necessitudo non postulat,* etc. Eodem modo usus rerum communis, qui in præcepto fuit in statu innocentiæ, et libertati talis status in societate perfecta hominum congruebat, superinducta jam per peccatum cupiditate, revocatus est, ex motivo etiam societatis conservandæ.

Præceptum propagationis quomodo cessavit quoad particulares?

19. Ad primam rationem.

Ad primam ergo rationem, respondeo negando antecedens cum sua probatione, quæ *supra* impugnatur.

Ad secundam.

Ad secundam, respondeo illud præceptum fuisse naturale, non stricti juris, ut principium, aut conclusio naturalis necessaria, sed ut consonum, et sic etiam esse præceptum naturale secundum inclinationem absolutam naturæ, non vero secundum inclinationem naturæ vitiatæ et sequentis cupiditatem extra casum necessitatis; in quo casu manet illud præceptum non revocatum, quia finis societatis perfectæ et charitatis nequit conservari aliter, ad quem finem inducta est divisio rerum, quæ non tenet quoad separationem usus respective ad indigentem, quia sic nullam habet proportionem ad finem, et fit perniciosum medium retentio usus rei respective ad indigentem, cum sit usurpatio, et non proprii juris exercitium.

Usus rerum communis, et præceptum de hoc naturale lato modo.

Manet respect. indigent. extreme

Ad probationem primæ partis illius dilemmatis: Respondetur Jus naturale stricte sumptum esse immobile, et sic se extendit ad principia necessaria et conclusiones necessario elicitas, quorum illa nempe principia respiciunt finem præcise, conclusiones vero media necessaria ad finem, sine quibus nequit haberi. Jus vero naturale, quod respicit medium contingens, licet consonum, non est immutabile.

Jus natu. stricte sumptu est immobi.

Respondetur secundo Canonem citatum non esse Isidori, sed Gratiani; male ergo citatur a Soto. Deinde Gratianus loquitur ibi de lege seu præceptis Decalogi, quæ non fuerunt mutata in lege nova ad distinctionem Cæremonialium, quæ fuerunt mutata in superficie, ut ipse dicit, non vero in moralitate; unde neque ad propositum inducitur Canon. Videantur ipsa verba cum glossa. Aliud est ergo manere immobilem legem naturalem, ut continetur in Decalogo; aliud vero an in aliquo præcepto ejus, possit dispensari a Deo. Ad quam hanc ultimam controversiam respiciunt et supponunt partem negantem præfati Doctores. Affirmativam tenet Doctor *in* 3. *dist.* 37. *quæst. unica,* quæ dissertatio forte alias recurret, et pro nunc ei supersedemus.

Secund. respons. Falsa allegat. Isidor.

Ad alteram partem disjuncti, respondetur illud præceptum ex natura præcepti comprehendere naturam absolute, non ratione status hujus aut illius, videlicet innocentiæ aut peccati, et perinde obligaret in statu peccati, nisi fuisset revocatum; et quamdiu non fuit revocatum, obligavit, quia forte non statim 20

Præceptu

[Margin: usus communis respicit naturam absolute.]

fuit revocatum, sed quando homines multiplicari cœperunt, et ipsa divisio actualis inducta. In statu autem innocentiæ fuit illud præceptum, quia nulla fuit necessitas aut congruitas ejus revocandi, in statu naturæ lapsæ revocatum fuit propter contrarium, nam licet observari potuerit in aliqua familia particulari, et sic observari facit ad perfectiorem communionem societatis, tamen in tota congregatione hominum, quæ ut plurimum sectatur inclinationem cupiditatis, non potuit commode observari in effectu, vel non observaretur, ideo est revocatum, quia non expediebat filios Dei, seu bonos, cohabitare cum filiis Cain, neque communicare in bonis et societate, ne subverterentur, sicut contigit eorum subversio, ut patet ex *Genes. cap.* 6. Ex his patet ad reliquum illius argumenti. Quod denique subdit de politia Aristotelis et Platonis, patet esse verum, præferendam nempe illam Aristotelis secundum præsentem statum, quem agnovit tantum, et respective ad totam communitatem, non autem ad particulares familias. Præferendam vero simpliciter, spectando inclinationem naturæ, politiam Platonis, ut præfert Clemens cap. *Dilectissimis* citato, excepta turpitudine uxorum, quamvis glossa *ibid.* id intelligat tantum, quantum ad subsidia vitæ communia, non quantum ad propagationem.

[Margin: Fuit revocatum in natura lapsa.]

[Margin: Quando contigit.]

[Margin: Causa revocationis congrua.]

[Margin: De politia Aristotelis, et Platonis.]

SCHOLIUM.

Cessante illo præcepto naturæ de communione rerum, sive fuerit permissivum, sive positivum, divisionem actualem non esse factam, eodem jure naturæ, alioquin nulla communitas posset habere communionem bonorum. Resolvit ergo jure positivo factam, et explicat bene auctoritatem paternam et politicam, et utriusque originem.

6. [Margin: Conclus. 3. ...i universaliter respectu omnium natura aliquid dictat, nunquam universaliter dictat oppositum. Secus de dictamine particulari, vel respectu hujus aut illius.]

Tertia (e) conclusio, quod revocato isto præcepto legis naturæ, de habendo omnia communia, et per consequens, concessa licentia appropriandi et distinguendi communia, non fiebat actualis distinctio per legem naturæ, nec per divinam. Per divinam non, ut probatur per illud Augustini superius adductum : *Quo jure,* etc. Per legem naturæ non, ut videtur probabile, quia non apparet quod illa determinet ad opposita; ipsa autem determinavit in natura humana hoc quod omnia essent communia, nisi dicatur, quod illa propositio *lib.* 2. *Institut. de rerum divisione,* § Feræ bestiæ : *Quod nullius est, occupanti conceditur,* sit de lege naturæ. Et licet quasi statim post naturalem apprehensionem de hoc, quod est res esse dividendas, occurrat illa tanquam probabilis et manifesta, tamen rationabilius est dicere, quod ipsa non sit de lege naturæ, sed positiva. Ex hoc sequitur quod aliqua lege positiva fiebat prima distinctio dominiorum; ergo ut videatur an illa distinctio sit justa oportet videre quomodo lex positiva talis sit lex justa.

[Margin: Conclus. 4. Lex positiva petit prudentiam et auctoritatem in ferente.]

Sit ergo (f) conclusio quarta, quod lex positiva juste requirit in legislatore prudentiam et auctoritatem. Prudentiam, ut secundum rectam rationem practicam, dictet quid faciendum pro communitate; auctoritatem, quia dicitur lex a ligando, sed non quæcumque sententia prudentis ligat communitatem, nec aliquem, si nulli præsideat. Quomodo autem prudentia poterit haberi ad cogitandum leges justas, satis patet.

Quomodo autem auctoritas justa

Conclus. 5. Duplex auctoritas, paterna et politica. Auctoritas politica est ab hominibus, paterna per descensum naturalem habetur. Communitas nulli subjecta, potest se submittere uni vel pluribus; et his pro se tantum, vel etiam pro successoribus.

7. habetur, quæ cum hoc requiritur ad legem justam, sequitur quinta conclusio, quod est duplex principatus vel auctoritas, scilicet paterna et politica; et politica duplex, scilicet in una persona, vel in communitate. Prima, scilicet paterna, justa est ex lege naturæ, qua omnes filii tenentur parentibus obedire; nec ista per legem aliquam Mosaicam vel Evangelicam est revocata, sed magis confirmata. Auctoritas vero politica, quæ est supra extraneos, sive in una persona resideat, sive in communitate, potest esse justa ex communi consensu et electione ipsius communitatis. Et prima auctoritas respicit descensum naturalem, quanquam non cohabitantes civiliter; secunda respicit cohabitantes, quantumcumque nnlla consanguinitate vel propinquitate conjunctos; utpote si ad civitatem aliquam ædificandam vel habitandam occurrerent extranei aliqui videntes se non posse bene regi sine aliqua auctoritate, poterant concorditer consentire, ut vel uni personæ vel communitati committerent illam communitatatem, et uni vel pro se tantum et successor eligeretur sicut ipse, vel pro se et tota sua posteritate. Et ista auctoritas politica, ut patet, justa est, quia juste potest quis se submittere uni personæ vel communitati, in his, quæ non sunt contra legem Dei, in quibus melius potest dirigi per illum, cui se submittit, quam per seipsum. Ergo habemus complete quomodo poterat condi lex positiva justa, quia ab habente prudentiam in se, vel in Consiliariis suis, et cum hoc habente auctoritatem justam aliquo dictorum modorum in ista conclusione.

COMMENTARIUS.

Tertia concl. Divisio rerum facta lege humana.

(e) *Tertia conclusio, quod revocato præcepto legis naturæ,* etc. Hæc conclusio 21.
docet ipsam divisionem actualem non fuisse factam lege naturæ, aut divina, sed lege humana, et patet ex locis citatis, estque communis omnium, quos citavimus, et aliorum. Videatur D. Thomas 2. 2. *quæst.* 66. *art.* 2. Patet ex Isidoro, et habetur *dist.* 1. *c. Lex gentium est sedium occupatio,* etc. Hanc conclusionem probat Doctor ex ratione subjuncta, quam etiam *supra* insinuavi in prima interpretatione conclusionis præcedentis.

Quarta conclusio Requisita ad legem justam.

(f) *Sit ergo conclusio quarta, quod lex positiva,* etc. Ut doceat divisionem bonorum juste inductam esse, docet in quo consistat lex justa, dicens ad eam requiri prudentiam, ut regulam directivam; auctoritatem, ut vim habeat ligandi, quia lex a ligando dicitur. Dividit autem auctoritatem in paternam et politicam *in* 5. *conclus.* Paternam extendit ad omnes descendentes naturaliter, et dicit hanc esse ex jure naturæ, quam divina lex confirmavit tam in veteri quam in novo Testamento. Politica duplex est, ut patet ex littera, et originem habet a consensu et electione civium, juxta modum et limitationem, qua reservant sibi auctoritatem, vel eam transferunt in plures, aut unum. Hæc autem habere potest plures sui species, ut Aristocratiæ, quod est regimen optimatum; vel Democratiæ, quod est populi; vel certe Monarchiæ, quæ est in uno, ut in principe. Varia genera, et derivatio nominum legi possunt apud Isidorum loco citato; ex quo ea congerit Gratianus *dist. prima Decreti,* ex quibus constat unde habeat lex quod sit justa. 22.

Conclusio 5. Divisio potestatis in paternam et politicam

Politica unde oritur?

Species ejus.

23. Sententia asserens potestatem civilem esse lege naturæ inductam.

Contra hanc doctrinam Sotus *lib. 4. de Justitia et Jure quæst. 4. art. 1.* docet potestatem civilem jure naturæ esse inductam, quem sequitur Molina *cap. 2. tract. 2. de Justitia et Jure cap. 22.* Quin etiam plures moderni docent hanc potestatem dominandi fore in statu innocentiæ cum D. Thoma 1. *p. quæst. 96. art. 4.* Contrarium videtur supponere Doctor in hac conclusione, quia solum paternam potestatem agnoscit simpliciter de jure naturæ; civilem vero vel politicam habuisse originem de jure Gentium, et ex electione, quia quilibet, inquit, potest seipsum submittere communitati, aut uni in his, quæ non sunt contra legem Dei, in quibus melius potest dirigi per illum, cui se submittit, quam per se ipsum, etc.

Esse de jure gentium.

24. Non esset dominativa diversa a paterna in statu innocentiæ. Augustin.

Cæterum in statu innocentiæ non fore potestatem dominativam distinctam a paterna, est sententia Augustini *lib. 19. de Civit. cap. 14. et 15.* nam *cap. 14.* ita habet : *Sed in domo justi viventis ex fide, et adhuc ab illa cœlesti civitate peregrinantis, etiam qui imperant serviunt eis, quibus videntur imperare; neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principandi superbia, sed providendi misericordia.* Et subjungit cap. 15. *Hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem condidit, nam dominetur*, inquit, *piscium maris, et volatilium cœli, et omnium reptilium, quæ reptant super terram. Rationalem ad imaginem suam factum noluit, nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori*, etc. Ibidem etiam docet in Scriptura nomen *servi* primum haberi, quod Noe filio ob peccatum maledixit : *Nomen itaque istud culpa meruit,* inquit *non natura*. Idem patet ex Gregorio lib. 21. Moralium, c. 10. *Nam ut præfati sumus,* inquit, *omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alio aliis dispensatio occulta postponit; ipsa autem diversitas, quæ accessit ex vitio, recte est divinis judiciis ordinata, ut quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero regatur* ; et infra : *Et cum Noe Dominus, filiisque ejus diceret*: Crescite et multiplicamini, et implete terram; *subdit*, et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ : *Homo quippe animalibus irrationalibus, non autem cæteris hominibus natura prælatus est, et idcirco ei dicitur, ut ab animalibus, non ab hominibus timeatur*, etc.

Nomen servi primo commemoratum. Gregorius.

25. Probatio a ratione. Non esset dominium proprietatis.

Probari potest ratione, quia in illo statu, omnes concedunt, non fore dominium proprietatis in subditos, quod ex peccato originem habuit, quia et esset contra libertatem illius status, cui non potuit præjudicari sine pœna inferiorum servorum, quæ in illo statu esse non potuit, sicut neque tristitia, sed pax interior et exterior. Neque ex alia parte fuit necessitas talis dominii in iis, quæ spectarent ad victum et vestitum, quia ibi nullus esset indigens; neque ibi essent bella, defensio, aut propulsatio injuriæ, quæ nulla esset, maxime perseverante ipso statu; non essent commercia aut transactiones bonorum, et hujusmodi in profectum domini, quod omnes concedunt. Sed eodem modo dicendum est de dominio jurisdictionis et directionis quod cederet in profectum et commodum subjectorum, non ipsius dominantis; in eo enim statu, loquendo de potestate diversa politica a paterna, non esset aliqua necessitas, quia parentes, avi, proavi, respectu descendentium, si quid est dirigendum, præstare possint, sicut et exempla aliorum in perfecta societate et pacifica, ubi charitas proximi maxime adimpleretur; tunc

Neque jurisdictionis, aut directionis.

Quia nulla ejus esset necessitas.

enim esset vita prolixa sine tædio aut infirmitate et perfecta communicatio inter homines, et major, quam inter amicos, qui sine potestate dominationis communicant quam amicitia inter æquales excludit. Præterea, si qui essent sapientiores, honestatem sapientiæ non absconderent, juxta illud : *Et honestatem illius non abscondo.* Unde dona gratis data, sicut ad perfectionem aliorum communicarentur, ita etiam fierent participes eorum alii sicut nunc, verbi gratia, prædicatores communicant sapientiam sine denominatione politica ; et ex alia parte omnes essent dociles Dei, ut necessarium non fieret uti aliqua jurisdictione politica ad compulsionem recti sequendi aut addiscendi. Nulla etiam in eo statu esset doctrina falsa aut ejus periculum ; nulla seductio per mendacium inter ipsos homines, quantum ad observantiam mandatorum nulla difficultas, quia ut pauca essent, et omnibus nota et perfecta in homine inclinatio justitiæ. Hinc etiam quantum ad fidem revelatam et religionem, talis jurisdictio non requiritur, quia in iis ex ipsa ratione status esset perfectissima communicatio, ut patet ex dictis. Non est ergo disserendum de eo statu ex principiis quæ desumuntur ex statu naturæ lapsæ, quæ fundantur in ignorantia et infirmitate, ac proinde necessitas directionis, et etiam compulsionis per jurisdictionem adest.

Sapientiæ communicatio sine dominatione politica.

Nulla seductio.

Fides perfecta, et religio.

26. Confirmatur ex iis, quæ de hoc statu disserunt Patres, specialiter Augustinus variis in locis contra Pelagianos, et post eum Theologi, quia in statu innocentiæ non fuisset ignorantia, aut ex ignorantia error, neque fuisset concupiscentia, aut ex concupiscentia rebellio, aut difficultas operandi; hæc enim, ut fides docet, sunt pœnæ peccati, ergo neque ibi esset necessitas directionis fundatæ in aliqua auctoritate dominativa, sicut nulla esset indigentia, aut passio interna, aut externa, aut repugnantia ad bonum. Unde si quæ esset ibi directio perfecta, fundaretur in charitate, non in potestate, aut jurisdictione; charitas autem magis inclinat ex natura sua ad æqualitatem, quam ad segregationem aut disparitatem inter membra. Augustinus autem gratiam Christi ex iisdem principiis reducit ubique ad scientiam faciendorum ex parte intellectus, per quam excluditur ignorantia et error (in quibus ex parte consistit vulnus naturæ), et ad amorem seu delectationem boni vincentem concupiscentiam contrariam, et inde emanantem difficultatem sequendi rationem rectam, et bonum honestum, in quo est alterum ejus vulnus. Sicut ergo perfectionem status hominis instituti in justitia originali et innocentia, colligere licet ex imperfectione, quam induxit peccatum, ex quo est vulnus naturæ. Videatur Augustinus *de Corrept. et Grat. cap.* 10. 11, *et* 12 et *de Peccat. merit. et remiss. et de Spir. et lit.* Canones Milevitani et Arausicani, ex quibus copia hujus argumenti fusius deducendi suppetit, quod insinuasse tantum sufficit, et tractatur fusius in materia de Auxiliis et Justitia originali, de quibus ex causa oblata alias dictum est aliquid obiter. Excludendo itaque ignorantiam, et quæ ad eam sequuntur, exclusa rebellione et fomite cum suis excessibus, exclusa denique omni indigentia et miseria a statu innocentiæ, non suppetit fundamentum dominationis, quæ ex indigentia subditi oriretur, et quæ esset distincta a potestate parentum, quæ non in indigentia, sed in naturali descendentia per communicationem *esse*, et naturæ fundaretur, et in amore ad hoc consequente.

Confirmatio.

In statu innocentiæ non fuisset ignorantia, aut concupiscentia mala.

Necessita gratiæ Christi, et in qu consistat

Duplex vulnus naturæ

Argume tum a sensu contrari

Fundame tum dominat politici

Ex quibus patet ad rationes in oppositum, qua omnes reducuntur ad indigen- 27.

Solvunt

rationes in positum. tiam subditorum, nam quod aliqui dicunt in eo statu fore, ut docerentur artes liberales, et hujusmodi, non quadrat, quia homo ipse, vel per species infusas vel acquisitas eas possideret, et secundum communem habitus ob difficultatem operandi statuitur, quæ in eo statu non esset, ideoque a multis excluduntur ab Angelis qui non patiuntur ejusmodi difficultatem; superius autem diximus cum Doctore, intellectum hominis perfecte in eo statu moveri potuisse immediate ab ipsis rebus et non solum mediante sensu. Neque Philosophus eum statum agnovit, ideo nihil urget ejus auctoritas, quæ in præsentis status experientia fundatur; causam autem infirmitatis nescivit. Sic respondet Augustinus ad auctoritatem Ciceronis, quam objecit Julianus *lib. 4. contra eumdem cap. 12.*

Dispositio status innocentiæ.

uctoritas hilosophi jicitur.

28. bjectio de otestate Principum. olvitur.

Alii objiciunt potestatem Principum esse de jure naturæ, ac proinde fore in statu innocentiæ, quantum ad directionem.

Respondetur, argumentum esse contra ipsos, nam potestas Principum respicit perfectam subjectionem, etiam in commodum Principis, et servitutem. Peto ergo an hoc modo sit de jure naturæ. Si sic; ergo etiam esset in statu innocentiæ hoc modo, quod ipsi negant; potestas autem, quam directionis vocant in profectum subditorum, supponit indigentiam et defectum in voluntate, vel in intellectu, quod non fuisse in illo statu, jam probatum est. Et confirmari potest ex Damasceno lib. 2. cap. 30. *Deus in Paradiso tam spirituali, quam corporeo hominem collocarat, siquidem in corporeo, qui in terra erat, quantum ad corpus degens, spiritualiter versabatur cum Angelis, divinas cogitationes excolens, iisque sese alens, nudus ob simplicitatem vitamque arte ac fuco carentem, atque ita comparatus, ut ad solum Creatorem per res ab ipso creatas assurgeret, ipsiusque contemplatione, quam circumdissime frueretur,* etc. Et quamvis loquatur de Adamo, idem refertur ad statum, in quo cæteri essent pares. Unde Augustinus lib. 14. de Civitate cap. 10. *Quam felices erant primi homines,* inquit, *et nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum turbabantur incommodis, tam felix universa societas esset humana; si nec illi malum etiam quod in homines trajicerent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret,* etc.

masceni.

29. Secunda responsio. Quo sensu sit legis naturæ potestas politicæ.

Respondetur secundo, jurisdictionem politicam Principum et aliorum Magistratuum ita esse de lege naturæ, sicut divisio rerum, spectato statu præsente naturæ post peccatum, ejusque necessitate, tam quoad animam quam quoad corpus, et hoc ad finem societatis pacificæ, quæ aliter in hoc statu inter universitatem conservari non potest quoad communicationem. Neque inde sequitur hanc potestatem non habuisse originem ab electione hominum, quia plura etiam alia, quæ ex electione voluntatis ortum habent, etiam dicuntur de jure naturæ, ut votum, promissio, juramentum, imo et matrimonium, ut fundatur in contractu. Potestas autem præfata politica tanta est et talis, quanta et qualis per electionem confertur, ideo in aliquibus est major, in aliquibus minor; et dividitur, ut *supra* vidimus, secundum varios modos electionis et institutionis ipsius potestatis; et in Monarchis aliquando est personalis, aliquando transit ad posteros, et ad finem naturæ refertur, non absolute, sed pro statu præsenti, nam quod ex principiis naturæ absolute sequitur, præscindendo ab omni statu, perinde refertur ad omnia supposita naturæ, verbi gratia,

Orta ex electione, et varii ejus modi.

Est consona legi naturæ in statu præsenti.

non mentiri, non habere Deum odio, ipsum colere, etc. Potestas autem principatus sicut ad ipsum Principem non refertur, quia sibi ipsi nemo subditus est, ita etiam neque est est ex principiis, aut lege naturæ absolute, sed eis consentanea, ut natura est infirma. Ut ergo est per electionem, est juris Gentium, ut potestas eligendi facta est homini, ut se submittat Deo, est legis divinæ, atque etiam ut approbatur in Scriptura sacra passim, et confirmatur per legem scriptam, et sic electionem Regis Deus remisit populo, ut Saulis, quamvis ipse eum prius elegerit; ut autem eadem potestas necessaria est in natura lapsa ad defensionem bonorum et vindictam malorum, sic est legis naturæ. Quando ergo Doctor dixit hanc potestatem esse juris gentium, et non legis divinæ, aut naturalis, intelligit de causa proxima, et institutionis, a qua oritur principatus per electionem, et non aliter; et distinguit eam hoc modo ab iis, quæ immediate insunt vel a natura ipsa, vel a Deo, qualis est potestas, verbi gratia, paterna, quæ est independens a voluntate filiorum, et immediate consequens ad ipsam naturam ex voluntate Dei, ut auctor est ejus. Sic etiam est potestas jurisdictionis spiritualis immediate a Deo collata Pontifici; et quamvis per electionem applicatur supposito, non tamen ab eligentibus communicatur, sicut potestas jurisdictionis politicæ, quæ ampliatur et limitatur pro voluntate primo conferentium, de qua agit Scriptura quæ solum statum præsentem et potestatem in eo exercitam respicit, quam præfati Doctores negant fore in statu innocentiæ. Argumentum ergo quod ex Scriptura petitur est nullum, ad probandam potestatem dominativam in statu innocentiæ. Jam etiam responsum est ad aliud quod adducunt ex societate ad quam inclinat homo, quia hæc perfecte servaretur sine potestate prætensa.

Electio Saulis.

30. Objectio. Respondetur.

Alii objiciunt inter Angelos fuisse talem potestatem. Respondetur eam spectasse ad diversas Hierarchias, quia Angeli sunt saltem in sententia ipsorum diversæ naturæ, nec mirum si requirant etiam diversum statum, non ita homo.

Interpretatio Doctoris et reconciliatio sententiarum.

Qui voluerit Doctorem aliter interpretari et excludere controversiam, potest dicere eum loqui hic de potestate politica, ut est in usu præsentis status, quæ secundum omnes non fuit in statu innocentiæ, et sic interpretari possunt Patres; sed prior sententia videtur magis conformis et Doctori et Patribus. Et cavendum est, ne principia Philosophi, quæ sunt secundum conditionem præsentem, applicentur ad statum innocentiæ in iis, quæ habuit oppositæ conditionis, nam ille conjiciendus est, non ex politia Aristotelis, sed ex iis, quæ Patres dicunt esse præcise inducta per peccatum, ut contrarium eorum statuatur in statu innocentiæ.

Cavenda principia Philosophi.

SCHOLIUM.

Primam rerum divisionem factam fuisse per legem latam auctoritate paterna vel politica unius vel plurium. Et forte Noe divisit possessiones filiis post diluvium, vel ipsi communi consensu id fecerunt, sicut Abraham et Loth, Genes. 13. Non negat factam divisionem ante diluvium, imo id constat ex Genes. 4. *Abel obtulit de primogenitis gregis sui.* et verisimile est Adamum primo inter filios divisisse possessiones.

S. Conclus. 6.

Ex his est sexta conclusio (g), quod prima distinctio dominiorum potuit esse justa a lege positiva justa, sive lata a patre, sive Principe, sive communitate juste regnante vel regente; et hoc modo probabile est factum fuisse. Nam vel post diluvium Noe filiis suis distinxit terras, quas singuli oc-

cuparent pro se, vel filiis suis et posteris ; vel ipsi de communi concordia inter se diviserunt, sicut legitur *Genes.* 13. de Abraham et Loth, quia Abraham dedit electionem ipsi Loth, quam partem vellet eligere, et ipse reliquam acciperet. Vel lex aliqua promulgata est a patre, vel ab aliquo electo ab eis in Principem, vel a communitate, cui ipsamet communitas commisit istam auctoritatem, quæ, inquam, lex fuit, vel potuit esse, quod res tunc non occupata esset primo occupantis ; et tunc postea diviserunt se super faciem orbis terrarum, et unus occupavit unam plagam, et alius aliam.

COMMENTARIUS.

31. Sexta [co]nclusio. [Q]uando [p]rimum facta [r]erum [d]ivisio. [Fac]ta inter [fili]os Seth [et] Cain.

(g) *Ex his est sexta conclusio,* etc. Patet hæc conclusio ex dictis ; dubium autem relinquit, quando hæc divisio rerum inducta sit. Fuisse probabilius est ante diluvium ; et insinuant aliqui id, quod asserit Scholiastes, colligi *ex Genes.* 4. Probabilius forte primum inductam fuisse per ipsum Adamum inter filios Seth et Cain, inter quos aliqui secundum antiquam traditionem dicunt interdictam fuisse communionem et societatem propter periculum subversionis, ab ipso Adamo; et videtur hoc insinuatum Genes. 6. *Videntes filii Dei filias hominum,* etc. quod commentum reprobatur. Hanc divisionem factam fuisse a Cain et filiis ejus propter maledictionem, docent Josephus *lib.* 1. *Antiquitatum,* et Theodoretus *quæst.* 47. *in Genes*; tunc ergo secuta est divisio rerum, mox autem ut procreati sunt gigantes inter filios Seth, et filias Cain, cœperunt multiplicari mala super terram, et iniquitas et tyrannis, et rapina et cædes. Extincta autem illa generatione in diluvio, rediit possessio communis ad Noe et filios ejus, quam mox ipse Noe divisit inter filios.

[Jose]phus. [The]odoret.

Altera divisio per Noe facta.

SCHOLIUM.

Rerum dominia per justam legem recte transferri, sicut per eamdem primo distincta sunt. Ex quo infert præscriptione quoad immobilia, et usucapione quoad mobilia, juste res transferri. Probat primo, quia id expedit paci Reipublicæ. Secundo, quia lex potest punire negligentes vel transgredientes pœna corporali ; ergo et privatione rerum. Tertio potest particularis homo transferre res suas ; ergo et communitas per legem.

De secundo articulo dico (h), 9.
quod translatio rerum potest esse, vel quantum ad dominium, ut si res a dominio unius transeat ad dominium alterius; vel quantum ad usum sive jus utendi, manente tamen dominio apud eumdem; et justitia vel injustitia in tranlatione usus, difformes habet regulas justæ translationi dominii. Hæc ergo translatio dominii potest fieri, vel auctoritate publica, vel, Principis vel auctoritate legis, vel auctoritate privata ipsius domini immediate possidentis.

Conclus. 1. Lege justa transferri dominium.

De prima translatione (i) sit hæc conclusio prima in isto articulo: Translatio dominii auctoritate legis justæ justa est. Probatur, quia si lex justa potuit juste determinare prima dominia, et non minor est auctoritas legis vel Principis, quod habeo hîc pro eodem post divisionem dominiorum quam ante, ergo propter eamdem

causam et eumdem finem, potest juste transferri dominium, postquam fuerat alicui appropriatum.

Præscriptione et usucapione dominia acquiri.

Ex hoc dico (k) quod præscriptio in immobilibus, et usucapio in mobilibus, est justa translatio. Probatur primo auctoritate, *Extra de Præscriptionibus, Vigilanti, gloss. super illud : Aliena.* Probatur etiam per rationem dupliciter, primo sic: juste potest illud statui a legislatore, quod est necessarium ad pacificam conversationem subditorum; sed dominium rei neglectæ, sicut negligitur in præscriptione et usucapione, transferri in occupantem est necessarium ad pacificam conversationem civium, quia si non tranferretur dominium in illum occupantem, sed remaneret apud primum post quantumcumque tempus, essent lites immortales; nam post quantumcumque tempus; ille qui neglexit, vel hæres ejus, repeteret illam rem neglectam, ab alio vel aliis quantocumque tempore occupatam; et essent tales lites, quod impossibile esset eas decidere, quia nec probationem sufficientem habere, et ex talibus litibus perpetuis essent contentiones, et forsitan odia inter litigantes, et sic tota pax Reipublicæ perturbata.

Præscriptio inventa est ad lites finiendas.

10. Secunda ratio est, quia legislator potest juste per legem punire transgredientem, cujus transgressio vergit in detrimentum Reipublicæ, etiam pœna corporali, ergo multo magis pecuniaria, et hoc applicando eam fisco; ergo pari ratione potest eum punire pœna tali, applicando illud in quo punitur alicui, qui in hoc est minister legis; sed negligens rem suam tanto tempore, transgreditur, ita quod ejus trangressio est in detrimentum Reipublicæ, quia impedimentum pacis; ergo juste potest lex, sicut rem illam neglectam applicare fisco, ita ad majorem pacem transferre illam in illum, qui tanto tempore occupavit tanquam in ministrum legis.

Et ex hoc patet, quomodo debet intelligi illa præsumptio Juris, et de Jure, contra quam non admittitur probatio, quod scilicet sic negligens rem suam habuit eam pro derelicta. Etsi enim hoc non sit verum in re, tamen legislator punit istum, ac si habuisset eam pro derelicta, quia in aliquo assimilatur habenti pro derelicta, et illud in quo assimilatur derelinquenti juste requirit similem pœnam. Istud etiam apparet probabile per hoc, quod si quilibet posset suum dominium transferre in alium, tota communitas posset cujuslibet de communitate transferre dominium in quemlibet (quia in facto communitatis suppono includi consensum cujuslibet); ergo illa communitas habens istum consensum, quasi jam oblatum, in hoc quod quilibet consensit in leges justas condendas a communitate vel Principe, potest per legem justam cujuslibet dominium transferre in quemlibet.

Res qu[æ] præscrib[un]tur, habetu[r] pro derelict[a].

Quilibe[t] consent[it] in lege[s] justam s[...] commun[i]tatis.

COMMENTARIUS.

32. Articul[us] secund[us].

(h) *De secundo articulo dico*, etc. In hoc articulo docet supposita divisione re-

De translatione dominii.

rum per legem justam, quomodo per eamdem transferri possit dominium ab uno in alium per legem communem justam et latam a Principe, aut ab eo qui habet auctoritatem in communitatem. Hæc translatio fieri potest, vel quoad dominium, vel quoad usum manente proprietate dominii apud alium. Hæc duo sicut diversa sunt jure, ita diversas habent regulas, et fieri possunt auctoritate publica vel privata. De translatione, quæ fit auctoritate publica primum agit; deinde de translatione per privatam auctoritatem.

Ordo et divisio.

33. Prima conclusio. Translatio auctoritate legis justa est.

(i) *De prima translatione sit hæc conclusio,* etc. Est communis, et per se nota, quia lex justa potuit primo inferre divisionem et proprietatem rerum ; ergo etiam transferre, nam per easdem causas, per quas primo inductum est dominium potest etiam revocari.

34. Corollarium præscriptione, usucapione.

(k) *Ex hoc dico, quod præscriptio in immobilibus, et usucapio in mobilibus est justa translatio,* etc. Hoc corollarium sequitur ex dictis, quod bene probat triplici ratione in littera.

Advertendum hæc duo recte conjungi *præscriptionem* et *usucapionem,* quia secundum aliquos idem sunt in re, et *præscriptio* ex *usucapione* nascitur. Distinguit ea Doctor in eo quod *præscriptio* sit immobilium, *usucapio* mobilium, quæ distinctio sumitur a Juris interpretibus ; estque materialis, ideo communiter pro eodem sumuntur, quamvis, ut dixi, *præscriptio* ex *usucapione* oriatur, ut habetur *lib. Emptor.* 7. *C. de Præscriptione longi temporis.* De hac materia videantur tituli integri in Jure tam civili quam Canonico. Præterea Doctores Canonici in *Reg. Possessor. de Reg. Juris in* 6. ubi fuse Covarruvias, et 16. *quæst.* 3. Scholastici *in hac dist.* Alii *in tractatibus propriis de Justitia et Jure.* Noster Castro *lib.* 2. *de lege pœnali.* Summistæ, verbo *Præscriptio.*

[Qu]orum [di]stinctio. [P]ræscriptio [et] usucapione [o]ritur.

Præscriptio ergo hic sumitur a Doctore pro ut est *elisio juris alieni per possessionem legitimam, juxta conditiones Jure definitas,* et sic formaliter non distinguitur ab *usucapione.*

35. Præscriptionis cum usucapione convenientia.

Proprie tamen et secundum primam vocis impositionem, *præscriptio* significat *exceptionem factam contra actorem qui rem ipsam repetit tanquam suam ex antiqua possessione, vel tanquam non alterius.* Duplex autem est hæc exceptio, quia alia dilatoria, alia peremptoria litis. Dilatoria est, quando opponitur judicem non esse competentem, aut actorem esse excommunicatum, vel ejusmodi alia, quæ litem differunt, donec cum suo judice tractetur, et actionem submovent tanquam non legitimam, aut servato Juris ordine et norma præscriptam.

Discrimen. Est exceptio.

Exceptio duplex Dilatoria.

Peremptoria est, quæ ex toto litem interimit, ut quia ostendit se possidere rem quoad omnia requisita ad ejus dominium acquirendum, secundum leges et tractum temporis requisitum, ita ut propriam eam fecerit. Distinguitur hæc exceptio seu præscriptio a defensione, quod constet, vel admittatur fundamentum legis, verbi gratia, actor dicit rem fuisse suam, possessor autem id negat, tunc non excipit, sed defendit. Si tamen admittat fuisse aliquando actoris, sed se fuisse in possessione bona fide, tempore ad acquirendum ejus dominium lege præscripto, tunc excipit.

Peremptoria.

Distinctio præscriptionis, et defensionis.

His positis probat Doctor conclusionem, primo *ex c. Vigilanti,* etc. *de præscriptionibus,* etc. cum glossa, quæ duas opiniones citat, unam, quæ dicit in conscientia teneri rem alienam restituere, quando jam scit esse alienam, licet præcesserit et possessio, et bona fides, et tempus requisitum ad præscriptionem Alia dicit non teneri, quia jam his suppositis fecit rem esse suam, et amplius non est ali-

36. Probatio conclusionis. Duas opiniones exprimit glossa. Prima opinio. Secunda opinio. Non teneri in conscientia ad restitutionem rei præscri-

ptæ. Probatur secunda opinio. Translatio Jure facta tenet in conscientia.

ena. Hanc sententiam sequitur Doctor, cujus rationes a glossa expressas adducit, ut quod secundum Jura præscripserit, ut patet *ex c. Placuit, cap. De quarta decimæ. cap. Quoniam,* etc. quia quod necessarium est ad pacificam societatem, Jure præscribi potest, et conditor Canonis potest transferre in alium rem alienam, *cap. De triennali præscript.* Ergo talem præscriptionem potuit inducere, juste autem possidetur id quod jure possidetur 14. *quæst. cap. Quid dicam,* etc. et *ff. de acquir. posses. l. juste.* Præterea, ut dicit ibi Doctor, et habet glossa, estque communis, præscriptio inducta est contra negligentes et desides, qui curant sua negligenter; recte ergo in hoc castigari possunt.

Præscriptio in pœnam est.

37. Molina non recte interpretatur Doctorem.

Ex hac ultima ratione, quam adducit Doctor, eum interpretatur Molina fuisse in ea opinione, quæ negat præscriptionem in foro conscientiæ valere, nisi quando intervenit negligentia ejus, contra quem præscribitur. Errat tamen, quia non solum propter negligentiam domini prioris, sed etiam ad pacificam societatem hæc lex inducta est secundum Doctorem, ut finis statuatur litibus, quæ alioquin non possent sedari, sed fierent immortales, ut bene Doctor notavit in prima ratione, in qua hunc finem exprimit, quo juste hæc lex inducitur. In secunda ratione adducit alterum finem, quo etiam negligens puniatur, *et quamvis in re ipsa non sit negligens,* inquit, *tamen ex præsumptione Juris, et de Jure, quæ non admittit probationem contrariam,* (ut patet *ex glossa c. Is qui, de sponsal.* ubi Panormitanus), *legislator eum habet ut negligentem, unde eum punit, ac si res illa esset derelicta, quia in aliquo est similis negligenti, et illud in quo est similis negligenti, recte requirit similem pœnam.* Ex qua ratione Doctoris apertissime sequitur eum non inclinare in sententiam contrariam, ut male interpretatur Molina, qui ita intelligit hanc causam præscriptionis (quam Panormitanus, et glossa in præfatum Capitulum *Vigilanti* adducunt, et communis) ut putet negligentiam culpabilem tantum dare causam præscriptioni. Sed melius Doctor comprehendit etiam negligentiam præsumptam Juris et de Jure, quæ non admittit probationem contrariam, loquendo ordinarie, cum ipsa sit instar Juris; quidquid sit in casu, ut si causa est evidens, aut restituatur res in integrum, aut ex benignitate judicis.

Præscriptio etiam ex fine pacificæ societatis inducta est.

Præscriptio Juris, et de Jure, non admittit probationem contrariam.

Rejicitur sententia Molinæ.

38. Ignorant inculpat Juris cla non præscribi Ratio.

Ex hac etiam ratione, ignorantia inculpata juris clari non inducit præscriptionem, neque fundat bonam fidem, quia qui contra Jura facit, semper præsumitur mala fide agere; præsumptione, inquam, quæ est Juris et de Jure, quæ est communis Doctorum sententia, quando Jus non est dubium aut obscurum, nisi sit persona in qua error Juris toleratur, ut in milite, muliere, minore, rustico, etc. Optimam rationem subjungit Doctor, quare etiam præscribatur, in casu quo quis, licet in re non sit negligens, præsumitur tamen talis, quia lex illa sic transferens est justa, ex eo quod sit communis, et habeat annexum consensum, communitatis proxime vel remote ; sicut ergo privatus ex propria voluntate potest transferre dominium ejus rei in alium, a fortiori communitas vel legislator ratione jurisdictionis habens in se consensum subditorum, recte transfert idem dominium.

Limitati

Lex commun includi consens commun tatis.

39. Requisi ad præsc ptione et usuca onem Possess Unde dicitu

Ad præscriptionem seu *usucapionem* communiter requiruntur quatuor, scilicet possessio, titulus præsumptus probabiliter, bona fides in possessore, et spatium temporis lege præscripti. Primum patet ex *Reg. Juris. in 6. Sine possessione, et Reg. Possessor* etc. Patet *ex titulo de*

Præscriptionibus per totum. Possessio dicitur *a pedum positione. L.* 1 *ff. de acquirenda, vel amittenda possess.* etc. sic enim possessio immobilium, ut fundi, solebat acquiri. Sumitur etiam pro jure possidendi, unde a Doctoribus dividitur in possessionem Juris et facti. *Possessio facti est ipsa rei detentio adminiculo corporis et anima, et juris,* etc. Sumitur *res* in genere, etiam ut extenditur ad incorporeas, ut est beneficium, census, quæ a Theologis possessio dicitur, a Juristis quasi possideri, etc. Nomine *detentionis*, etc. intelligitur apprehensio rei prima, etc. Per *adminiculo corporis,* etc. intelligitur apprehensio rei per manus, pedes, oculos, vel in se, vel in contento. Per *adminiculum animi* intelligitur animus possidendi, sine quo non potest iniri ipsa rei possessio. Per *Juris adminiculum,* etc. intelligitur quod ipsa apprehensio facti non sit Jure prohibita, ideo fur aut raptor non possidet proprie Jure aut facto rem alienam, quia non possidet rem suam, aut bona fide. Possessio Juris secundum Bartolum in prædicta L. prima citata : *Est jus insistendi alicui rei tanquam suæ, non prohibitæ possideri,* etc. Oritur ex possessione facti, si justa fuerit; aliquando autem justa esse potest in foro externo, quia non prohibita, et defendi potest ab extraneo invasore, imo etiam ab ipso domino aliquando, donec interveniat auctoritas publica; si tamen injusta, in conscientia non potest Jure possideri in foro poli, neque dat ipsa possessio facti ullum jus. Dicitur insistentia rei, quia non dat facultatem disponendi, quæ competit vero indubitato dominio, sed etiam juste detinendi et defendendi Juris remediis, et quandoque armis. Dicitur *tanquam suæ,* etc. ut excludatur insistentia nomine alterius quod competit tutori, filio nomine patris, servo nomine domini, etc. *Non prohibitæ possideri,* quia Jure reclamante, nemo juste possidet, ut nec laicus res sacras, quia talis possessio Jure ipso reprobatur, ideo nullum jus tribuit.

ssessio iplex. ssessio cti debitur, eclaratur.

essio s debitur. ir ex ssione cti.

atur ptio.

Possessio contra legem non tribuit jus.

40. Possessio civilis, et naturalis. Civilis.

Hæc possessio ut continuatur, dividitur in civilem et naturalem. Civilis, quæ solo animo continuat possessionem ut inter absentes, et parit effectus Juris civilis, per quod insistit rei, ut præscriptionem, usum fructuum. Naturalis est, qua quis corpore et animo continuat per se possessionem. Alio modo dicitur civiliter possidere, qui habet dominium rei directum ; naturaliter vero possidere, qui habet usumfructum. Videatur Covarruvias *in Reg. Possessor* Sylvester vers. *Dominum quæst. Secunda.* Non sufficit naturalis possessio ad usucapionem, ut præcriptionem ; sufficit civilis tantum, de qua magis Doctores in præsenti materia; utraque simul est commodissima præscriptioni.

Naturalis possessio.

Quænam ad præscriptionem valeat.

Prima regula. Incapax possessionis civilis nunquam præscribit. Laicus nequit res sacras, neque religiosus contra vota præscribere.

Hæc autem regula generalis est circa hanc conditionem : *ut quando quis est incapax ipso jure ad possessionem civilem rei, nunquam præscribit,* quia civiliter nunquam eam possedit, neque etiam potuit possidere, cum lex eidem repugnet. Ex qua regula neque laicus res sacras, neque decimarum jus acquirere potest proprium, neque incapax dominii, et proprietatis, ut religiosus, potest ullam rem præscribere, sicut nequidem privilegium contra obedientiam debitam superiori, neque aliquod aliud contra sua vota solemnia et approbata ab Ecclesia : *Extra cap. Cum non liceat,* etc.

41. Secunda regula. Nomine alterius possidens non præscribit.

Secunda regula est : *Tunc induci possessionem civilem rei usucaptæ, quando desinit prior dominus eam civiliter possidere.* Hinc sequitur, quod quamdiu tenetur res nomine alterius non induci possessionem civilem, ut patet in conductore, fructuario, emphyteuta, commodatario,

feudatario, colono, etc. hi enim nomine alterius possident, *et quæ precario possidentur, in jus proprium præscriptione temporis non revocentur,* etc. *Dummodo patet Ecclesiæ rem fuisse,* etc. 16. *quæst.* 3. *c. Clerici,* et *ex cap. sequenti : Si Episcopus,* etc. *cum duobus sequentibus.* Videatur glossa *in* c. *Clerici*, etc. ubi determinat, quæ res præscribi possint, et quæ possessio requiratur, citans Jura civilia et canonica.

Glossa.

42. Titulus ad præscriptionem requiritur.

42. Secundo, requiritur titulus probabiliter præsumptus, ordinarie loquendo, nisi diuturnitate temporis oblivio tituli succedat cum nesciat an emptione, an dono, an testamento, vel alia via justa inivit possessionem rei ; possessio tamen currente tempore præscriptionis præsumit pro præscribente, nisi fiat contra Jura ; præscriptio quomodo dicitur malæ fidei, quia lex dicit præsumi ignorantiam, nisi probetur scientia, *ff. de probat. lib. Verius.* Sic etiam, si dubium est an possessio ipsa cum ignorantia Juris, aut facti fuerit, præsumitur quod facti in favorem possidentis, non requiritur titulus, verus et validus, quia ille solus sufficeret sine præscriptione, sed sufficit titulus probabilis, quamvis revera invalidus sit. Dixi supra : *Nisi fiat contra Jura,* etc. quia, ut dicit glossa *in c. Si diligenti*, etc. si Jure communi nequeat res possideri ab eo, qui objicit præscriptionem, quantumcumque habeat bonam fidem, compellitur ostendere titulum. Aliqui excipiunt tempus immemorabile, quod præscribit sine titulo.

In casu ignorantiæ præsumitur pro possidente.

Sufficit probabilis titulus. Exceptio.

43. Bona fides requiritur ad præscriptionem.

43. Tertio, requiritur bona fides. Patet ex cap. *Si diligenti,* etc. *cap. finali de præscriptionibus,* quod est Concilii Lateranen : *Regula, possesor malæ fidei,* etc. *de Regulis Juris in* 6. et hoc generaliter exigunt Canones *toto titulo de præscript.* et 16. *quæst.* 3. *et* 4. et 34. cap. *Si Virgo,* etc. Bona fides intelligitur *assensus prudens credul talis, qua credit rem esse suam, vel nesciat esse alterius.*

Definitur.

Quarto, requiritur tempus lege præscriptum ; in aliquibus tamen casibus tempus non computatur, quod alias sufficeret ad præscriptionem, quando impedimentum vel ætatis, vel status, vel captivitatis, vel bellorum, vel aliud justum impedimentum subest, quod actionem impedit, ut patet *ex glossa in cap. Prima actione* 16. *quæst.* 3.

Tempus præscriptum. Obstante impedimento, tempus non computatur.

Hoc tempus varie definitur a legibus juxta naturam rerum, ut in mobilibus trium annorum. In aliis decem, inter præsentes, inter absentes 20. 30. et 40. In rebus sanctæ Romanæ Ecclesiæ 100. anni requiruntur. De his videantur Doctores, et speciatim Covarr. loco citato. Tempus immemorabile in iis quæ præscribi possunt, sufficit sine titulo, ut patet *cap.* 1. *de præscriptionibus in* 6. tam diuturna enim possessio habet vim tituli, nam facit justi tituli præsumptionem, excludit præsumptionem malæ fidei. Videatur *cap. Cum personæ septimo de Privilegiis.*

Tempus idoneum præscriptionis.

Tempus immemorabile inducit titulum.

44. Præscriptionem non procedere quid sit quando contingit.

44. Advertendum præterea, præscriptionem dici aliquando non procedere, aliquando dormire, aliquando etiam interrumpi, quæ diversa sunt. Dicitur non procedere, quando nequit incipere ex defectu alicujus requisiti, vel quia lex in favorem domini et actoris prohibet, stante impedimento, præscriptionem, ut contra Ecclesiam, quando vacat Pastore, vel si eum habet, est inutilis, ut excommunicatus, suspensus, vel injuste alienans, vel negligens, et sic plures alii casus excipiuntur a Jure, ut belli, inhabilitatis ad agendum, ut si est filius familias sub potestate patris.

Secundo dicitur dormire, quando jam inchoata pro aliquo tempore cessat, quo

Præscriptio dormi

mox exacto, incipit currere, et tempori priori continuatur sequens. Patet in casibus supervenientibus, belli, pestis, etc.

45. terrumpitur, et ando?

Interrumpitur, quando ita cessat, ut prius tempus reviviscenti denuo non currat, neque continuetur cum sequenti, sed de novo incipiat, et hoc contingit vel naturaliter, ut si aliquid substantiale requisitum deficiat, vel civiliter per litis contestationem, citationem, proclamationem synodalem, et hujusmodi. Vide Sylvestr. *in summa*, verb. *Præscriptio* 1. *quæst.* 10. 11. *et* 12.

medium nerale ontra scriptionem.

Remedium generale contra præscriptionem est restitutio in integrum, quod aliquando conceditur a judice minoribus ætate et Ecclesiis, quæ eorum privilegio gaudent. Debet peti intra quadriennium completa præscriptione. Hæc breviter juxta institutum nostrum dicta sufficiant, magis pro declaratione terminorum, quam ad resolutionem particularium quæstionum et casuum, quæ legi possunt apud auctores passim in hac materia.

SCHOLIUM.

Quemlibet non juste prohibitum, posse rem suam in alium transferre, quia sicut voluntate fit quis dominus, eadem desinit esse; et alius ei succedit, modo nulla lex vel superior impediat. Easdem conditiones requiri ad commodandum, id est, liberam dationem ad usum, receptionem et carentiam prohibitionis.

slatio nii a ulari ona iter

Secundo potest fieri (l) translatio per actum personæ privatæ immediate habentis dominum rei. Hoc autem potest esse, vel per actum mere liberalem, vel per actum secundum *quid* liberalem. Primus est quando transferens nullam expectat redditionem. Secundus est, quando pro eo quod transfert, expectat aliquid sibi reddi.

Conclusio secunda.

De primo, sit hæc conclusio, quæ est secunda hujus articuli : Dominus alicujus rei non prohibitus a lege seu superiore, a cujus voluntate dependeat in dando, vel transferendo, vel donando, potest donare rem suam alii volenti recipere. Hoc probatur, quia ex quo per actum voluntatis suæ fuit dominus, pro voluntate potest cessare esse dominus; et alius vult recipere, ergo potest incipere esse dominus; et non prohibet aliqua causa superior istum desinere, et illum incipere esse dominum; ergo per donationem istam fit vere et juste translatio dominii.

Ad donationem requiritur liberalis datio, et receptio, et non impeditio superioris.

Ex hoc (m) patet quid requiritur ad justam donationem, quia liberalis translatio ex parte donantis, et voluntas recipiendi ex parte illius cui fit donatio, et libertas ex parte amborum, hujus donandi, et illius recipiendi, hoc est, quod nulla lege superiori prohibeatur iste vel ille, nec per actum alterius a quo dependeant in ista translatione. Et propter defectum secundi non potest donare pecuniam fratri Minori, quia ille non vult esse dominus. Propter defectum tertii non potest Monachus dare sine licentia Abbatis, nec filius familias sine voluntate parentis; nec etiam (n) clericus in aliquo casu sine voluntate, vel saltem contra voluntatem Papæ, ut habetur *Extra de Cens. c. Romana*. Ad cujus capituli observationem pœnam posuit Gregorius X. cujus capitulum est hodie *in* 6. *lib. Decret. c. Exigit,* quod scilicet visitantes a visitatis nulla re-

Possunt tamen accipere procurationem, id est, victum. c. Cum sit, de Simon.

cipiant munuscula, et si recceperint, teneantur duplum restituere, vel non absolvantur a maledictione, quam ipso facto incurrunt, ut dicit Innocentius IV. *in novis constitutionibus.*

Quid requiritur ad accommodandum?

(o) Huic autem correspondet in translatione usus liberalis accommodatio, et habet similes leges ad hoc quod sit justa, quia requirit in accommodante liberam voluntatem, et in recipiente quod velit recipere rem accommodatam ad usum, et quod non sit aliqua voluntas legis vel Principis obsistens illi accommodationi.

COMMENTARIUS.

46. Translatio auctoritate privata facta. Donatio. Tres conditiones requirit.

(l) *Secundo potest fierit translatio per actum*, etc. In hoc paragrapho statuit conclusionem secundam hujus articuli, quæ est de translatione, auctoritate privata facta per donationem, quæ est translatio liberalis. Ad eam requirit tres conditiones: Prima, ut sit liberalis donatio ex parte dantis. Secunda, ut sit acceptatio ex parte recipientis. Tertia, ut uterque sit liber, id est, capax lege nulla prohibente; et res ipsa possit transferri, quod supponitur; neque dependeant ab actu alterius, ut fiat illa translatio. Hæc doctrina est communis et pervia. Variæ sunt species donationis, et talis est, qualis est voluntas donantis ejusque motivum, ut dicit glossa *ff. de don. lib.* 1.

Divisio ejus. Donatio inter vivos. Donatio inter mortuos.

Alia donatio inter vivos, alia causa mortis. Illa, quæ est inter vivos fit secundum Azor, quando rem, quam dono, malo habere eum cui dono, quam me ipsum. Inter mortuos intelligitur, quando quis magis velit se habere rem donatam, quam eum cui donat, sed illum magis vult habere quam hæredem.

Species donationis inter vivos. Donatio sub modo. Simplex et mera. Dividitur in absolutam, et conditionatam.

Donatio inter vivos, quædam fit ob causam interpositam, et dicitur donatio sub modo; causa vero interposita intelligitur subsequens, et non antecedens, quia sic esset remuneratio, non donatio. Alia dicitur donatio simplex et mera, quæ non respicit causam; et hæc vel est absoluta, ut quando res ipsa transfertur; aliquando conditionata, ut quando suspenditur translatio rei donec impleatur conditio.

47. Prima conditio, ut sit liberalis translatio. Excluditur debitum. Differt a promissione.

(m) *Ex hoc patet quid requiratur* etc. Hic statuit quid requiratur ad donationem. Dicitur primo, quod debeat esse *liberalis translatio ex parte donantis,* etc. ut excludatur debitum, quia si est solutio debiti, vel interveniat permutatio, non est liberalis; excluditur debitum justitiæ, non vero gratitudinis secundum aliquos, Quod sit *translatio,* excludit promissionem, quæ est de futura donatione, et secluso Jure positivo, non inducit ipsam translationem ex natura sua, sicut donatio; tamen quando donatio est tantum verbalis sine traditione rei, jus positivum non impedit translationem rei, ut quando donetur per traditionem alteri, aut vendatur; tunc enim acquiritur actio tantum in donatorem personalis, non autem in rem ipsam, et sic parum differt a promissione, nisi tantum ex motivo.

Secunda conditio acceptatio. Donatio fit respectu ad alterum.

Secunda conditio est, *voluntas recipiendi ex parte ejus, cui fit donatio.* Hinc si quis donavit interne aliquid alteri, non obligatur, ut communiter Doctores, quia donatio requirit mutuum consensum, ut effectum inducat; consensus autem internus non est natus sic nude sumptus inducere consensum alterius, aut cum eo concurre, quia sic nequit esse notus nisi soli Deo. Unde votum interne factum obligat, quia Deus est inspector cordium, non ita homo; unde neque jurisdictio per solum

Interior non sufficit.

actum internum confertur; neque lex aut præceptum internum et mentale obligat, neque ullus consensus internus respective ad alterum natus est inducere obligationem, nisi ut externe aliquo modo significatus.

48. Dubium quo jure sit nulla? Dubitant autem Doctores, an nullitas donationis internæ factæ homini proveniat Jure positivo tantum, an vero naturali. Primum docet Molina *disp.* 266. quem sequitur Ledesma *in* 2. *p.* 4. *quæst.* 18. *art.* 1. *dub.* 13. quia promissio interna seu donatio addit supra propositum, aliquid, ac proinde magis obligat; tum quia actu mere interno potest quis abdicare dominium rei; tum quia vis obligandi donationis est per actum internum.

Sententia Molinæ, et aliorum.

Responsio. Esse nullam jure naturæ. Respondeo etiam Jure naturæ non inducere obligationem respective ad hominem cui fit donatio, ut tenet D. Thomas *quæst.* 68. *art.* 1. dicens promissionem unius hominis alteri non posse fieri, nisi per signa externa, non sic vero de promissione facta Deo, quod perinde de donatione verum est, et hoc magis conforme est Doctori *supra in hac quæst.* quatenus dicit appropriationem rerum non tenere jure naturæ absolute, sed ex jure Gentium; ergo etiam translatio rerum secundum obligationem non acquiritur alteri jure naturæ, nisi ut respicit voluntatem alterius in eo statu quo ipsi possit applicari; hoc autem contingit per signa practica, quibus notificatur actus internus, ut natus est fundare obligationem respective ad alterum. Præterea. ut dicit hic, requiritur voluntas alterius acceptans donationem; sed donatio interna, qua sic manet, non est applicabilis acceptationi, neque dicit ad eam ordinem causæ proximæ concurrentis ad effectum obligationis, ergo, etc. ex quo patet ad tertiam rationem in oppositum.

Requiritur ut sit respective ad alterum per signa externa.

Ut sit acceptationi applicatæ.

49. Responsio. Ad fundamenta opposita. Ad primam rationem. Ad primam, respondetur actum illum internum, ut aliqui dicunt, superaddere inchoationem promissionis aut donationis proposito. Vel dici potest non differre a proposito in ultima et perfecta determinatione voluntatis ad effectum, quantum est ex parte elicientis; et negatur consequentia.

Ad secundam. Ad secundam, recte quidem aliquem sine præjudicio alterius per actum internum desinere posse esse dominum alicujus rei, sed non transferre dominium in alterum, nisi exterius exprimatur.

50. Non inducit obligationem ante acceptationem. Ex eadem conditione sequitur nullam obligationem naturalem aut civilem inducere donationem ante acceptationem donatarii; quæ est sententia communis Doctorum, ut testatur Gomez *tom.* 2. *cap.* 4. colligitur *ex L. Absenti,* 1. *ff. de donat. et lib. Nec ambigi.* 6. *C. eodem*, et patet ex ratione dicta, nempe quia requiritur consensus duarum voluntatum, neque res transit in dominium alterius, nisi volentis per se aut alium. Excipitur donatio facta civitati vel universitati, ob honorem receptum aut recipiendum, aut ob expensas publicas. Eadem exceptio extenditur ad causas pias, quæ eodem privilegio gaudent, ut patet *lib. Illud* 19. et *lib. Ut inter.* 23. *C. de Sacrosanctis Ecclesiis*. Vide Felinum. *in cap.* 1. *de Pactis n.* 7. ubi citat Baldum, Bartolum et Panormitanum. Deinde patet prædicta conditio, quia sicut ad donationem requiritur potestas, ita etiam non extenditur ad conditionem impossibilem; ergo includit in se, qua vult rem fieri alterius, ut alter acceptet, sine qua acceptatione nequit fieri ejus. Deinde, in aliis contractibus onerosis licet jure Gentium revocare contractum, antequam alter consentiat, ut emptionis, matrimonii, sponsalium; ergo similiter idem licet in donatione gratuita, nisi obstet lex positiva

Exceptio.

adimens talem potestatem revocandi prohibito, ut fit in iis, quæ jam præmisimus. Præterea, alter dans consensum potest revocare; ergo similiter et donans, antequam accedat consensus alterius, potest pœnitere; ex quibus patet illa conditio secunda.

51. Tertia conditio. Ut partes sint liberæ ad contractum. Exempla.

Tertia conditio est, ut donans et donatarius sint liberi, id est, nulla lege superiori prohibiti, nec dependeant a voluntate alterius. Hæc conditio est jure statuta, et patet in exemplis, quæ subjicit Doctor; nemo potest donare pecuniam fratri Minori, quia nequit ille habere dominium ullius rei, ut patet *cap. Exiit.* et *Clementina, Exivi de paradiso,* et pluribus aliis expositionibus Sedis Apostolicæ et Doctorum in Regulam nostram, quæ videre licet in Nitela Franciscana, in controversia de paupertate Christi et fratrum Minorum. Non potest Monachus donare sine licentia Abbatis, et idem de quocumque alio Religioso, sine consensu tacito vel expresso superioris. Videatur Sylvester v. *Donatio* 1. *quæst.* 1. qui omnes hos casus exprimit, et alios adjungit de prodigo, cui datur curator, de minore, filiofamilias, uxore. Undecim casus ibidem exprimit, quibus nunc non insistimus. Videantur Doctores in titulo de donatione.

52. Expositio Faventini.

(n) *Nec etiam clericus in aliquo casu sine voluntate,* etc. Hunc casum trahit Faventinus in hanc quæstionem, quam docte et diffuse tractat, ad illam quæstionem controversam: *An clerici sint proprietarii fructuum suorum beneficiorum;* et idem de aliis Ecclesiasticis, ita ut possint de superfluis sustentationi congruæ donare, et pro libito disponere, quam controversiam *disp.* 45. abunde transigit; sed immerito ad eam revocat hunc casum, quia nihil tale intendit hîc Doctor, quod omnino ad illam quæstionem spectet; unde illa propositio ejus: *nec clericus in aliquo casu,* etc. non habet vim universalis et indefinitæ, sed particularis et determinatæ, nempe non posse clericum aliquid donare causa visitationis, præter solas expensas necessarias, quæ procurationes dicuntur in constitutionibus ad eodem citatis. Casus ergo universales primum proposuit Doctor, in quibus quis redditur jure incapax donationis faciendæ, hic vero voluit etiam exprimere casum particularem, in quo idem non liceat, subjiciens ipsam prohibitionem *ex* 6. *cap. Romana,* etc. *de Censibus*, quod est Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi, et aliud sequens, quod est Gregorii X. in quibus directe prohibetur visitatoribus recipere ultra procurationes, aliqua munera. Casus ergo ad has constitutiones spectat, quæ extraneæ sunt illi controversiæ, etsi hinc aliquid de mente Doctoris in prætensa controversia liceret interpretari, magis insinuatur ipsos posse alias donare seclusa prohibitione legis, quæ particularem casum dumtaxat comprehendit, ac proinde esse dominos. Neque prohibitio hæc particularis restringitur tantum ad donationem ex fructu beneficiorum, sed ad donationem ex quibuscumque bonis, etiam patrimonialibus aut quasi patrimonialibus, simpliciter enim prohibet donationem in eo casu, ex quibuscumque bonis fieret.

Non facit casus Doctoris ad controversiam prætensam. Non posse donari in causa visitationis. Scopus Doctoris. Constitutiones Apostolicæ. Extenditur constitutio ad quæcumque bona, etiam patrimonialia.

53. Accommodatio.

(o) *Huic autem correspondet in translatione,* etc. Subjungit hic breviter translationem liberalem quoad usum, quæ fit per accommodationem, quæ iisdem legibus et conditionibus regulatur, quibus donatio, servata differentia inter utrumque contractum. Definitur, quod sit *concessio gratuita alicujus rei solum quoad usum. Instit. Quibus modis fit obligatio* § *item iis,* addit glossa in cap. unico *de commodato* quod sit ad certum usum;

Definitur.

Explicatur. quod tenet etiam Hostiensis. Dicitur *concessio gratuita,* alias si mercedem paciscitur, dicitur locatio, non commodatum vel contractus innominatus, quod explicatur per *do ut des.* Distinguitur a mutuo, quia Distinguitur ab aliis. in mutuo transfertur dominium rei in numero, sed exigitur eadem, aut æquivalens in specie. Deinde, quia commodatio est tam rei mobilis quam immobilis, ut si domum quis commodet, non ita mutuum. Distinguitur a præcario, quod fiat ad certum usum et tempus; præcarium non ita sed libere, donec revocetur. Item, quod commodatum nequeat revocari ante præscriptum tempus, commodari nequit res usu consumptibilis, nisi ad usum, in quo non consumitur, verbi gratia, nequit accommodari aurum, ut expendatur, aut panis ut sumatur, quia eadem numero res debet a commodatario restitui, tamen ad alios usus, cum quibus rei substantia non destruitur, possunt commodari.

54. Prima conditio. Prima conditio, quæ exigitur ad donationem hic etiam petitur, ut nempe Secunda conditio. commodator habeat voluntatem commodandi, sine qua nequit subsistere obli- Tertia conditio. gatio, quæ intervenit, neque etiam usus justus. Secunda, eodem modo de commodatario dicendum quantum ad acceptationem. Tertia etiam conditio requiritur, quia is qui nequit contrahere, nequit commodare, arg. *lib. Julianus ff. de actionib. empti et venditi,* ideo pupillus nequit commodare, *ibidem,* et sic de aliis personis, quibus interdicitur contrahere.

Dubium est, si fur possit commodare, aut possessor malæ fidei. [F]ur nequit [c]ommodare.

Respondetur negative, quia nequeunt de re aliena jure disponere.

Dices, potest eis competere actio accommodati; ergo possunt accommodare.

Respondetur negando antecedens, nisi in quantum præsumuntur domini aut administratores. Unde, si occurrat verus rei dominus cum legitimus probationibus, ei debet fieri restitutio, aut certe judici.

Petes, quale est peccatum uti re alterius sine voluntate vera aut præsumpta ejus? Respondetur esse furti. Commodatarius, quando res in commodum ejus cedit, tenetur de culpa non solum lata et levi, sed etiam levissima. 55. Dubium. Regulæ I.

Quid si commodator commodet rem vitiosam, quam talem novit, ex qua sequitur damnum commodatarii? Respondetur teneri ad damnum, ut communiter Doctores. Dubium.

Res commodata ad certum usum, ad alium nequit trahi sine consensu commodantis, sive voluntate præsumpta ejus saltem. Si vitietur vero, aut pereat in eo usu, ad quem fuit concessa, vitiatur aut perit commodanti, modo absit culpa commodatarii. Secunda regula. Perit, et vitiatur commodanti. Nequit revocari ante tempus præscriptum, nisi interveniat aliquod majus damnum, aut par commodantis, illi damno quod eveniret commodatario; in his autem dubium est si revocari possit. Nequit revocari. Sed verior est affirmativa, quia neque ex voluntate gratuita, neque ex lege videtur teneri commodans ad subeundum damnum, quod extraneum est primæ concessioni, neque damno suo majori aut æquali impedire damnum minus, aut æquale alterius, quia neque fieret prima commodatio, si prævidisset damnum sequens; et hæc conditio videtur implicari in ipsa concessione prima, ut scilicet repetere posset in casu damni proprii, quam prævidere debet commodatarius, ut sibi prospiciat. Videatur glossa in caput unicum *de Commodato,* Sylvester verb. *Commodatum,* et alii Summistæ. Exceptio in casu damni.

Huc revocari potest alia translatio liberalis quoad usum, quæ dicitur precaria, aut precarium, quod precibus datur ad usum petenti; conceditur quamdiu is, qui concessit, patitur *ff. de Precariis, L. 1.* Di- 56. Precarium.

citur contractus ad quinquennium, *cap.* 1. *de Precario.* Dicitur etiam precaria ad preces facta donatio usus usque ad mortem accipientis, 12. *quæst.* 2. *cap. sæpe,* 16. *quæst.* 3. *cap. Clerici*; debet renovari expirato quinquennio, *cap.* 1. *de Precariis.* Quod si taciturnitate prætereantur, intelligitur renovatus contractus, quod *ff. de precar. in reb.* § *ultim.* Irrationabiliter factum potest a successore revocari, *cap. fin. de Precariis.* Tenet culpa lata in precario tantum, et dolus; levissima in commodato, *lib. Quæsitum.* § *Et illud ff. de Precario, et lib. contractus. ff. de reg. Juris.*

Est ad quinquennium. Quando renovatur. Regulæ.

Quomodo revocatur.

Revocatur precarium, seu solvitur voluntate concedentis. *lib.* 1. *ff. eodem.* Quod tenet Panormit. *in cap. final. eodem,* etiamsi fuisset ad certum tempus concessum. Secundo, morte ejus, cui est concessum, *cap. finali. eodem,* quia concessio personalis extinguitur cum persona, ut *in regula Privilegium,* etc. *de reg. Juris in* 6. Tertio, si res precaria alienatur, modo is cui alienatur, eam velit possidere independenter a voluntate concedentis domini, *cap. finali. eod.* Quarto, finito tempore ad quod fuerat concessum, non tamen morte concedentis, nisi ita primum fuerit expressum in contractu, quia moriens præsumitur manere in voluntate, quam non mutavit, *cap. Majores, de Baptismo.* Vide glossam *in cap. finali, de precario,* et Panormitanum.

SCHOLIUM.

Dividit contractum dominii translativum in tres species, permutationem, mutationem et emptionem; quorum duobus, quoad usum, correspondent permutata accommodatio et conductio. Ait etiam ad permutationem requiri tres conditiones dictas donationis. Item absentiam fraudis, quoad substantiam, quantitatem et qualitatem rei permutandæ, et æqualitatem commutandorum secundum rectam rationem; ait etiam pretium præscribi lege vel consuetudine.

Alia translatio, (p) vel accommodatio non est mere liberalis, sed ubi transferens expectat aliquid æquivalens ei quod transfert, dicitur proprie contractus, quia ibi simul trahuntur voluntates partium; trahitur enim iste ad transferendum in illum, a commodo, quod expectat transferendum in se. Hujusmodi contractus, in quibus dominia transferuntur, quidam sunt rei utilis pro re utili immediate, sicut vini pro blado, et hujusmodi, et dicitur rerum permutatio *do ut des*, vel *do si des.* Quidam rei utilis pro numismate, vel e converso, quia enim difficile erat res usuales immediate commutare, ideo inventum est medium, per quod talis commutatio faciliter fieret, quod vocatur numisma; et dicitur commutatio numismatis pro re usuali emptio, e converso vero venditio. Quidam tertio, numismatis pro numismate, et dicitur mutui datio, et mutui acceptio. 12.

Quid sit permutatio, et quid emptio.

Sunt ergo tres contractus, in quibus transfertur dominium, quibus correspondent alii contractus in quibus transfertur usus, vel jus utendi, retento dominio. Nam rerum permutationi correspondet mutua vel permutata accommodatio, emptioni correspondet conductio, et venditioni locatio. Mutationi non correspondet aliquid proprie in translatione usus rei.

Tres contractus translativi dominii, permutatio, mutuatio, emptio.

De prima (q) translatione, scilicet rerum permutatione, sit hæc conclusio, quæ est tertia hujus articuli: Quod domini rerum juste 13.

Conditiones dictæ ad donationem requisitæ

requiruntur ad permutationem cum absentia fraudis in substantia, quantitate, qualitate rei permutandæ.

eas permutant, si sine fraude servent æqualitatem valoris in commutatis secundum rectam rationem, intelligendo hîc conditiones prius expositas ad donationem justam requisitas. Explicantur etiam aliæ, quæ sunt propriæ ad justam permutationem. Quod primo additur *sine fraude,* excludit fraudem in substantia, quantitate et qualitate; *in substantia,* ut non commutetur aurichalcum pro auro, nec aqua pro vino. *In quantitate,* ut sive quantitas mensuretur per pondus, sive per aliam mensuram, scilicet virgam, vel hujusmodi, quantum ad longitudinem, vel mensuram aliam corporalem, ut scilicet modium, sextarium, vel hujusmodi, sive in liquidis, sive in aridis, justum pondus, et universaliter justa mensura servetur. Consimiliter de qualitate, quod non commutetur vinum corruptum, quod accipit ab alio commutante tanquam vinum purum.

14. Et hæc omnia probantur, *Extra de Injuriis et damno dato, c. Si culpam : Qui occasionem damni dat, damnum videtur dedisse.* Sed defraudans illum in substantia, qui putat permutando accipere aliam substantiam, vel in quantitate, qui putat accipere aliud quantum, dat occasionem damni, quia ille non permutaret, nisi crederet aliam substantiam, vel quantitatem et qualitatem recipere; ergo videtur non tantum fallacia *de libro Elenchorum,* sed præsumptione Juris, et secundum veritatem damnum dedisse. Sequitur in illa regula, quod æqualitas valoris est servanda. Hoc probatur per Augustinum 13. Trin. cap. 3. *Vili velle emere, et care velle vendere, revera vitium est.* Et hoc intelligendo de re vili et cara, quantum ad usum, quia frequenter res, quæ in se est nobilior in *esse* naturali, minus est utilis usui hominum, et per hoc minus pretiosa, sicut secundum Augustinum de Civit. lib. 2. cap. 16. *Melior est in domo panis quam mus,* cum tamen omne vivum nobilius sit simpliciter non vivo in *esse* naturæ. Et propter hoc additur, *secundum rectam rationem,* attendentem scilicet naturam rei in comparatione ad usum humanum, propter quem fit commutatio ista.

Res melior in esse naturæ, sæpe est vilioris pretii.

15. Ista autem (r) æqualitas secundum rectam rationem non consistit in indivisibili, sicut dicit quidam Doctor, motus ex hoc, quia justitia habet tantum medium rei, sed cæteræ virtutes medium rationis. Hoc enim falsum est, ut declaratur *lib.* 3. *dist.* 3. *quæst.* 1. imo in isto medio, quod justitia commutativa respicit, est magna latitudo, et intra illam latitudinem non attingendo indivisibilem punctum æquivalentiæ rei et rei, quia quoad hoc, quasi impossibile esset commutantem attingere, et in quocumque gradu circa extrema fiat, juste fit.

Richard. lib. 3. d. 33. a. 3. q. 4. Henr. quodl. 6. Dari latitudinem pretii in medium, infimum, et summum.

Quæ autem sit ista latitudo, et ad quantum se extendat, quandoque ex lege positiva, quandoque ex consuetudine innotescit; lex enim rescindit contractum, ubi contrahens decipitur ultra medietatem justi pretii, tamen infra illud, si ex alio apparet injustitia, debet restitutio fieri correspondens. Quando-

Justum pretium aut lege, aut consuetudine determinatur. Omnem contractum comitatur aliqua donatio, saltem seclusa

fraude, si non excedatur latitudo pretii justi.

quæ autem relinquitur ipsis commutantibus, ut pensata mutua necessitate reputant sibi mutuo dare æquivalens hinc inde, et accipere; durum est enim inter homines esse contractus, in quibus contrahentes non intendant aliquid de illa indivisibili justitia remittere sibi mutuo, ut pro tanto omnem contractum concomitetur aliqua donatio. Et si iste est modus commutantium, quasi fundatus super illud legis naturæ: *Hoc facias alii, quod tibi vis fieri,* satis probabile est, quod quando sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi remittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa justitia requisita.

COMMENTARIUS.

57. De contractu.

(p) *Alia translatio, vel accommodatio non est mere liberalis,* etc. Hic Doctor aggreditur explicare translationem, quæ non est liberalis, sed quando transferens exspectat æquivalens, et cum obligatione.

Unde dicitur.

Et dicitur proprie contractus, quia ibi simul trahuntur voluntates partium, inquit, quia scilicet a commodo reciproce trahuntur ad se invicem, ut se alter alteri obligat, et jura commutant. Ideoque *lib.* 19. *Labeo. ff. de verborum significatione* definitur: *ultro, citroque obligatio;* ubi autem non est talis mutua obligatio, non est proprie contractus, ut donatio, promissio, commodatio, precarium, quæ tamen lato modo dicuntur contractus, ut patet *lib. Contractus. C. de fide instrumentorum*, *lib. Aristot. ff. de donat. caus. mort.* et sic sumitur pro duarum voluntatum in idem convenientium ex mutuo consensu, licet obligatio non sit reciproca.

Definitur.

Late sumptus.

58. Divisio ejus. Prima divisio in explicitum et implicitum.

In genere dividitur contractus multipliciter a Doctoribus, ut videre licet apud Sylvestrum verbo *Contractus*, et verbo *Pactum*. 1. Dividitur in explicitum et implicitum. Explicitus dicitur, quando conveniunt cum expressione mutuæ obligationis aut alterius; et hoc proprie dicitur contractus late sumptus. Virtualis, quando conveniunt sine expressione obligationis, ita secundum Theologos; Juristæ vero vocant, *quasi contractum*. Et hic contractus, aut quasi contractus contingit, quando officium aliquod sumitur, cui secundum se et consuetudinem, annexa est obligatio, verbi gratia, tutela, curator mandatum, et hujusmodi; de quibus habetur *in Institut. de obligat. per totum,* et *in tit. Cod.* Dicitur tacitus contractus, quia sicut omnes consentiunt in legem et consuetudinem, ita etiam in effectum ejus, quoniam, ut *supra* dictum est cum Doctore, lex habet consensum communitatis annexum, vel in se, vel in sua causa.

Implicitus.

59. Secunda divisio. Contractus nominatus. Innominatus.

Secundo dividitur contractus in nominatum et innominatum. Ille est qui habet nomen proprium, quod aliis non competit, ut *emptio, venditio, mutuum, depositum, societas, locatio, commodatum, pignus et hypotheca, depositum,* etc. Innominatus est, qui habet nomen genericum tantum, quod convenit speciebus; et talis explicatur per hoc, ut *do ut des,* de quo Doctor in littera, quod sub se comprehendit etiam alia, quæ addunt Juristæ, ut *do ut facias, facio ut facias, facio ut des.* Sequuntur hi contractus naturam contractuum nominatorum, quibus assimilantur, *lib. Naturalis,* § *Sed si facio, ff. de præscriptis verbis.*

Sequitur naturam nominati.

60. Contractus absolute sumptus compre-

Advertendum, quod nomine contractus absolute veniant tam nominati quam innominati, glossa super verbo *In suo nomine, lib. Juris. ff. de pactis,* et omne

hendit utrumque. pactum, ex quo nascitur obligatio, *lib. Si ab eo. ff. de leg.* 2. Si tamen in statuto fiat mentio contractus, intelligitur de proprie dicto tantum, nisi amplietur per aliquid adjunctum, ut supponat generaliter, ut si dicatur omnis contractus, vel simile,

Exceptio. quia verba statutorum stricte sunt sumenda in propria significatione, *lib.* 1. *ff. de exerc. act.* nam contractus, ut in lege vocatus, debet sumi pro illo, quod habet firmamentum ex lege civili et in foro externo. Contractus autem innominatus, licet pariat obligationem naturalem, non tamen civilem, hoc est quæ tribuat actionem in foro externo, nisi ex altera parte sit impletus, vel nisi vestiatur forma stipulationis, juramento, aut alia ratione, de qua dicemus in sequenti.

61. Tertia divisio in nudum, et vestitum. Nudus.

Tertio, dividitur in nudum et vestitum. Nudus dicitur, qui hæret in ipsa naturali conventione, sine alia solemnitate, aut firmamento per legem requisito, quo tribuat actionem in foro externo, et secundum jura; et talis est omnis contractus innominatus, antequam ex altera saltem parte sit impletus, et sic contractus, qui re perficitur ante rei traditionem, ut *mutuum, donatio, commodatio,* etc. de quibus superius, nisi accedat stipulatio, aut juramentum. Excipe causam privilegii, ut *supra* dictum est de donatione in causa pia vel publica.

Vestitus. Sex modis fit. Primus modus. Secundus modus. Stipulatio.

Vestitus est ille contractus, cui adest solemnitas, aut firmamentum Jure requisitum, ut det actionem in foro externo, quod sex modis contingit. Primo, reipsa, ut si ex altera, vel utraque parte sit impletus. Secundo, verbis, ut si accedat stipulatio. Hæc fit per certam formam verborum, quæ constat interrogatione prævia, et subsequente responsione, ut *spondes dare tantum ? spondeo. Dabis centum pro equo meo ? dabo. Facies ? faciam. Fide jubes ? fide jubeo,* et similia; de quibus plura Gomez *tom.* 2. *cap.* 9. Debet actus interrogantis aut stipulantis, et compromittentis esse continuus, et non interruptus, *lib. Continuus. ff. de Verbor. obligat.* Tertio per litteras, ut si fatearis tibi esse satisfactum, sive id verum sit, sive non; et hæc vocatur acceptilatio. Quarto, specifico nomine contractus, et sic omnes contractus nominati sunt vestiti, si in suo genere sint completi, ut *emptio, venditio, locatio.* Quinto, per cohærentiam ad pactum vestitum, ut si vendam domum 100. cum pacto, ut ipse eam inhabitem per mensem, et tibi pro inhabitatione dem hanc vestem. Pactum de inhabitatione est nudum, sed ut inhæret alteri de venditione, subit naturam ejus, sicut accessorium sequitur naturam principalis. Sexto, quando contractus firmatur juramento.

Tertius modus. Acceptilatio. Quartus modus. Quintus modus. Adhærentiæ. Sextus modus per juramentum.

62. Pactum nudum obligat Jure Gentium.

Pactum nudum seu contractus obligat Jure Gentium et in conscientia, atque etiam Jure canonico, nisi alias Jure sit irritus. Patet *cap.* 1. *de pactis,* et *cap. Juramenti* 22. *quæst.* 5. Panormitan. in caput *Prudentiam,* etc. *de donat.* et in cap. *Si cautio,* etc. *de fide instrumentorum,* etc. quod limitatur ab eo, si interveniat causa vera aut præsumpta, ut si quis promittat 100. præsumitur liberalitas ut causa, aut si promittat in causa pia, præsumitur pietas et favor ejus. Hoc intelligitur, quando personæ contrahentes sunt habiles, ut *supra* dictum est, et consequenter quando contractus ipso Jure non fit nullus, ut impuberis, alienatio fundi dotalis, etc. In foro civili dictum est pactum nudum non dare actionem, nisi habeat privilegium illius fori, ut promissio acceptata. Vide glossam in § *constituto, institut. de actionibus.* Quosdam præterea effectus pariunt *lib. Juris Gentium.* 7. *de pactis.*

Quarta divisio est in contractum bonæ

63. Quarta divisio. Bonæ fidei. fidei, et in contractum stricti Juris. Dicitur bonæ fidei non ea ratione, qua excluditur dolus et error, sed quia eveniunt usuræ ex mora, et judex ex æquo, et bono æstimat resarciendum damnum, aut recompensandum. Contractus stricti Juris stricte interpretantur, et in iis proceditur secundum medium legis, ut proprie sonat, *lib. Quidquid adstringendæ, ff. de verbor. obligat.* unde verba dubia in favorem legis interpretanda sunt contra proferentem, *lib. Veteribus ff. de pactis;* debuit enim apertius legem dicere.

Stricti Juris.

64. Quinta divisio. Lucrativus. Onerosus. Quinta divisio est contractus in lucrativum et onerosum. Lucrativus est quando aliquid transfertur sine onere, et cedit in lucrum recipientis, ut donatio liberalis, et hujusmodi. Onerosus, quando datur cum onere retributionis, aut exspectatione æquivalentis. Plures aliæ divisiones assignantur, sed hæc quam tradit Doctor magis est ex usu Theologorum, nempe contractus proprii et improprii. Divisio vero proprii secundum naturam rerum fit in quibus contingit translatio rerum, recte eum dividit in tria genera. Primum est contractus permutationis rei utilis pro alia utili, ut *do ut des, vel do si des,* et sub hac comprehenditur contractus innominatus quem sub illis quatuor modis intelligunt Juristæ, *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias;* est enim translatio permutando res ipsas et jura, et voluntates seu consensum, in quibus tantum est differentia secundum naturam rerum, et quæ a Philosopho morali et Theologo materialis dicitur, a Juristis autem qua respiciunt varias leges, et solemnitates, quæ ad excludendum dolum et errorem, et servandam æqualitatem inductæ sunt, distinguntur in varias species.

Divisio in proprium, et improprium.

Contractus proprius. Prima ejus species permutatio rei utilis pro utili.

Secunda species rei pro pecunia emptio, venditio. Secundum genus est permutatio rei utilis pro pecunia; et dicitur proprio nomine venditio et emptio. Commutans pecuniam est emptor, rem vero commutans est venditor.

Tertia species mutatio. Tertium genus est, quando commutatur numisma pro numismate, et dicitur mutatio, nempe per translationem dominii.

Permutatio usus triplex. His correpondent tres alii contractus, in quibus transfertur usus, et non dominium; nam rerum permutationi correspondet mutua accommodatio, emptioni conductio, venditioni locatio; mutationi nihil proprie correspondet in translatione usus rei. In his non est controversia realis inter Doctores, quamvis differant in modo loquendi et explicandi.

(q) *De prima translatione, scilicet rerum,* etc. Conclusio Doctoris, quæ est tertia hujus articuli, est quod *domini rerum juste eas permutant,* etc. Ad justam permutationem exigit tres conditiones *supra* allatas et declaratas *in præced.* conclus. et § *Præterea ad hanc permutationem,* etc. adjicit duas alias, nempe ut absit fraus et dolus, et servetur medium seu æqualitas secundum rectam rationem, aut prudentem æstimationem. In tribus consistit fraus et error seu deceptio: in substantia, quantitate et qualitate. In substantia, ut si pro vino permutetur aqua. In quantitate, quando non servatur justum pondus et mensura. In qualitate, ut permutetur res vitiosa, ut vinum corruptum, aut dilutum pro vino mero, et non currupto. Hæc doctrina est communis et recepta ab omnibus, quam optime probat Doctor per *Extra de injuriis et damno dato, cap. Si culpam: Qui occasionem damni dat, damnum videtur dedisse,* etc. et ex Augustino, ubi recte adjicit æqualitatem rei ad rem spectandam esse non ex natura rerum, sed prout accommodantur usui humano, et ideo additur ab eo quod hæc æqualitas pensanda est secundum rectam rationem.

65. De permutatione rerum.

Ejus conditiones ut absit dolus.

In tribus fit deceptio. In substantia. In quantitate.

In qualitate. Quomodo spectandum medium.

Advertendum errorem et dolum in

66. rror in bstantia nnullat. cæteris ppletur. Quid si lus dedit ausam ntractui.

substantia secundum omnes reddere contractum irritum. Si error sit in quantitate et qualitate, non est irritus, sed debet suppleri, si deceptio aut error in re sit notabilis, v. g. ultra dimidium justi pretii; Gloss. in cap. *Cum dilecti* 3. *de empt et vendit.* Quod patet etiam ex textu, si contractui non intervenerit dolus, qui causam dedit contractui. Si autem dolus dedit causam, non est irritus lege naturæ, si irritare potest, si est solubilis. Quantum ad Jus positivum distinguunt Doctores contractum bonæ fidei et stricti Juris. Si dolus dedit causam priori, est irritus, posteriori vero dans causam, non facit irritum. sed posse elidi exceptione doli; Covarruvias *ad reg. Possessor.* Sed quidam distinguunt de contractu stricti Juris, intelligendo Jus civile primarium, quod distinguitur a prætorio; et sic intelligendo non dari actionem Jure civili, sed dari per Jus prætorium. Vide Covarruviam citatum.

næ fidei ritatur. i stricti Juris ceptioni patet.

Dari ctionem er Jus ætorium et n civile.

67. xcipitur atrimonium.

Dixi *supra* irritari posse contractum, cui dolus dedit causam, si est solubilis, aliquando enim non est solubilis, ut contractus matrimonii, qui non solvitur, si contingat dolus, qui non est in substantia. Item, si contractus juramento firmatur, quando juramentum est validum, ut quando contractus non est de re prohibita, quæ sit peccatum, quia tenetur non adimplere juramentum, neque stare promisso ante executionem; si tamen exequatur promissum, probabile est teneri ad id quod promisit, quia in hoc non est peccatum, sed in opere, ut qui promisit mulieri 100. ut sui copiam faceret, non tenetur adimplere, sed magis resilire; si tamen sequatur peccatum, tunc tenetur ad solutionem non ratione contractus, quia erat nullus, sed fidei et juramenti; hoc tamen juramentum non obligat ad incognita, quia juramentum non excedit intentionem, neque hæc cognitionem jurantis. Unde si dolo extortum sit, ita ut dolus dederit causam contractui, cui opponitur, vel accedit juramentum per modum firmamenti (quod competit tantum juramento promissorio de stando contractui, et non assertorio, quod respicit præsens, et non futurum) nihil confirmat, nisi bona fide cognitum, et non refertur ad illa quæ si cognoscerentur, non fieret contractus, cum sequatur naturam actus, cui apponitur. Unde sicut contractus habet vim ex intentione contrahentis, quæ implicat, seu involvit semper illam conditionem, maxime si sit onerosus, et non mere liberalis, ut non consentiat in proprium damnum, sic non extenditur juramentum, nec confirmat contractum, nisi quoad ea quæ subsunt cognitioni jurantis, etiamsi error proveniat non solum ex dolo, sed etiam ex ignorantia invincibili, quia secundum præsumptionem Juris et facti semper censetur excepta, tam dolus aut fraus ignota, quam damnum, et injuria notabilis.

Et ntractus ramento matus.

ramentum firmat gnitum

Sequitur naturam actus cui apponitur. Ratio hujus.

Præsumptio fundata.

Idem dicendum est, quando tam contractus quam juramentum sint ipsa lege prohibita; et quando juramentum fit in favorem tertii, sicut et contractus, dum ipse non acceptavit, quia hæc conditio etiam implicatur tam in actu quam in juramento, sic hoc sequitur naturam et qualitatem actus sicut accessorium naturam principalis, neque confirmatio adjecta rei excedit naturam ejus, ut patet in aliis conditionibus, quibus contractus vestitur, qui ab initio fuit nullus, quia lege prohibitus, non autem quia lege non fuit probatus, aut dabat actionem. Unde neque traditio rei, neque stipulatio, neque aliæ conditiones *supra* explicatæ vestiunt contractum ipsa lege prohibitum, hoc est irritum, nam aliud est contractum aut pactum non esse lege approbatum, quæ

68. Contractus lege nullus non firmatur.

concedat actionem fori, et aliud est esse contra legem irritantem. Unde quando juramentum obligat, quod apponitur contractui prohibito et irrito, si quando habet effectum obligationis ut in casu *supra* expresso, quidam dicunt habere illum effectum non ex vi contractus, ut apponitur ut confirmatio, sed ex natura absoluta juramenti, ut executio ejus caret peccato, jam adimpleta conditione peccaminosa, et respectu cujus subsistit juramentum.

Controversia. Prima sententia.

69. Secunda sententia. Aliqui dicunt quod quando lex irritat pactum, quæ nititur præsumptione, si illa non subest, obligat contractus in conscientia, et consequenter juramentum confirmans, quia juxta commune axioma lex innitens præsumptioni non obligat in foro conscientiæ quando subsistit, quod lex præsumit. Sed distinguendum est, quia si præsumptio non subsistat ut in plurimum, id verum est, quia desinente fine intrinseco legis, et ipsa lex desinit obligare, lex enim respicit bonum et periculum commune; quamvis enim quis non sentiat rebellionem carnis, non ideo lex jejunandi respectu ipsius desinit obligare. Quando vero desinit in singulari veritas præsumptionis, lex non deobligat, quia non respicit casus particulares, sed statum communem; quia enim aliqucs contractus non contingit ut plurimum celebrari sine detrimento et peccato, ideo lex ut obviet periculis talibus, inhibet simpliciter tales contractus, et annullat, ideo repugnante lege nequeunt juramento confirmari.

Resolvitur cum distinctione.

Valet juramentum quoad ea, quæ in contractu non vitiantur. Advertendum tamen est, si contractus complicet in se plura, in quibusdam autem non invalidetur, sed in aliis; juramentum appositum confirmare contractum respectu illorum quæ possunt trahi in contractum, sicut et ipse contractus in his subsistit, licet sit irritus quoad alia, nisi lex ipsa annullans cumulative in odium fraudis et transgressionis prohibeat totum, quod accedit et concurrit.

70. Medium secundum rectam rationem attenditur. (r) *Ista autem æqualitas secundum rectam,* etc. Hic definit æqualitatem rerum, quæ permutantur, attendi secundum rectam rationem, neque consistere in indivisibili, ut bene probat contra Richardum et Henricum, quos impugnavit *in* 3. *dist.* 37. concludens magnam latitudinem esse in medio justitiæ commutativæ, et eam servari in quocumque gradu intra summum et infimum pretium, quæ hic vocat extrema. Hoc dicit cognosci posse ex lege aut consuetudine; lex autem quando taxat medium, quandoque illud est in indivisibili, quandoque in quadam latitudine; et hoc vocatur a Doctoribus pretium legitimum, frequentius autem consistit in indivisibili.

Item, ex consuetudine imponitur pretium, et cognoscitur, *lib. Pretia* 63. *ff. ad lib. Falcidiam.* Hoc vocatur vulgare, et dividitur in illa tria *summum, infimum, et medium.* In summo et infimo est etiam latitudo in omni gradu, quo exceditur medium majus aut minus. Hoc etiam pretium dicitur naturale, quia secundum dictamen naturale prudentiæ taxatur. Est doctrina communis.

71. Addit præterea posse commutantes, spectata utriusque necessitate hic et nunc, taxare pretium rei, ut æquivalens commutatio æstimetur, licet non servetur pretium vulgare, ita ut quod deficit pretio, in donationem transeat. Hæc regula intelligitur, quando non subest ignorantia justi pretii, neque intervenit dolus, sed bona fide fiat commutatio. Ratio limitationis est, quia aliter præsumitur involuntarium esse, et non liberum contractum absque commixtione fraudis aut coactionis. Idem tenet Conradus *q.* 57. *et* 58. *de Contractibus,* Medina *quæst.* 32.

Navar. cap. *Novit, de judiciis, notab.* 6. Molina *disp.* 351. Lessius *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 37.

SCHOLIUM.

De venditione eodem modo philosophandum est, ac de permutatione jam dictum e t, a num. 12. Potest res vendi carius ob damnum evitandum, sed non ob lucrum, quod ea accipiet emptor.

16. Consimilis (s) conclusio omnino est de justa venditione et emptione, quia ibi ita oportet ex una parte considerare numisma, sicut hîc rem permutatam. Addo, quod in istis utrisque contractibus licet permutantem vel vendentem pensare damnum suum, non autem commodum ipsius ementis, sive cum quo permutat. Hoc dico in carius vendendo, vel permutando; et intelligo sic, si quis multum indiget re sua, et per magnam instantiam inducatur ab alio, ut vendat vel permutet pro re alia, cum possit se præservare indemnem, et ex venditione vel permutatione ista multum damnificatur, potest carius vendere, quam si alias sine tali damnificatione venderet vel permutaret. Sed si emens magnum commodum consequatur ex illa re sibi vendita vel permutata, non potest carius vendi vel permutari, nam propter majus commodum ejus, quod consequitur, nec res mea est in se pretiosior, nec mihi melior, et ideo non debet mihi majus pretium apportare. Secus autem est, quando damnificor, quia tunc mihi est pretiosior, licet non in se.

[...]test res [c]arius [ve]ndi, ad [vi]tandum [da]mnum. [No]n potest carius [ve]ndi ob [lu]crum, [quo]d ex ea [a]ccipiet [e]mptor.

D[e c]ommo- Cum istis contractibus, ut dictum est, conveniunt mutua accommodatio, conductio et locatio; et consimiliter quantum ad positas jam conditiones, est servanda justitia, considerando ibi ad usum, sicut hîc ad dominium.

[De commo]datione et locatione eadem tene, quæ dicta sunt de permutatione.

COMMENTARIUS.

(f) *Consimilis conclusio omnino est,* etc. Hîc agit de secundo genere contractus, ut res permutatur pro numismate per venditionem et emptionem, in qua commutatione assignat regulas generales, quas *supra* ad permutationem rerum justum præscripsit, tam quoad personas, ut sint habiles, quam quoad contractum, ut non sit contra legem. Deinde, ut absit fraus et dolus, tam realis quam præsumptus Jure. Realem voco, quando est intentus, et causam dedit contractui. Præsumptus est, quando Jure præsumitur, et in re ipsa contingit deceptio, licet ex bona fide seu ignorantia; et prior est ex mala fide et intentione decipiendi ex altera parte; et sic opponitur dolus realis, id est, intentus, præsumpto, ut cadunt sub voluntate, quamvis termini aliter sumi possunt ex stylo Juris.

72. De emptione et venditione Regulæ hujus contractus.

Dolus realis, et præsumptus.

Addit præterea duas regulas, quarum una est affirmativa, altera negativa. Prima, ut quis sive emens, sive vendens, suum damnum æstimare possit supra naturam rei, et ratione damni carius vendere, et similiter minori pretio emere, considerando præcise medium justitiæ, secundum quam res appretiatur, non solum ex natura sua, sed etiam ut vestitur, quæ est pretio æstimabilis, quia transferendo rem in alium, secundum dominium et usum, non solum transfero rem ipsam, sed commodum meum, ex re, hic et nunc, quod ex illa secundum circumstantias redundabat præsentes, et necessitatem,

Duæ regulæ propriæ. Prima commoditas, et damnum supra rem æstimantur

qua me privo, transferendo rem, vel e contra, et emendo illam non necessariam mihi per illud, quod magis est necessarium. Unde, ex justitia damnum illud, ut dicit Doctor, est æstimabile, ita ut in translatione rei possem me ipsum indemnem servare, quia secundum consuetudinem et prudentiam, et aliquando ipsam legem, pretia rerum, et valor numismatis ex circumstantiis mutantur, ut secludatur damnum, et æqualitas servetur respective ad currentem necessitatem.

73. Secunda regula. Commodum, aut damnum alterius non transit in lucrum.

Secunda regula est, ut nemo vendat mercem ex commodo alterius ex illa, quia illud commodum neque rem ipsam in se facit pretiosiorem, neque vendenti. Contra, emptor non debet emere rem juxta necessitatem vendentis, quia tam commodum, quam necessitas alterius non sunt circumstantiæ afficientes rem absolute, sed solum personam, cujus necessitas aut commodum nihil juris tribuit alteri, neque afficiunt rem, ut permutatur, et cadit sub contractu secundum justitiam, ex commoditate enim alterius, aut necessitate nemo debet lucrari, sed præcise ex proprio.

74. Casus ad superiora spectantes deciduntur.

Ex his regulis generalibus deducuntur reliquæ in particulari, quibus hi contractus legem habent, et regulariter; quidquid enim ex suo remittit vendens aut emens, per se, et non per accidens, supra naturam rei æstimari potest, servata debita mensura, in lucrum ejus, ut necessitatem illius rei, affectum, expensas in ea advehenda, servanda per se, et non fortuitas, aut ex culpa sua distractas, affectum, copiam aut raritatem mercium, vel pecuniæ lucrum cessans, damnum emergens, laborem, gratiam, ut si vendat vel emat in commodum et gratiam partis, alias non empturus, vel venditurus, ac denique ex donatione, quoad superfluum excedens pretium vulgare, et bona fide interveniente. Deinde, si magnam copiam simul quis emat mercium, quia hoc valde commodum est vendenti, hic tamen casus spectat magis ad donationem. In his ergo casibus licet non servare pretium rei ex natura sua, sed excedere aut deficere.

De venditione sub hasta, et auctione.

Accedit et aliud genus contractus ex natura fori particularis, ut contingit in venditione sub hasta, vel in auctione, quia in primo contractu minus æstimatur res, quam si quando in vulgari contractu venditur. In secundo contractus est fortuitus, et quandoque minus ex raritate emptorum; aliquando magis ex ipsorum concursu et fervore emitur. Ex hoc usu probatum est, ex contralicitatione emptorum.

75. Extensio prædictorum ad alios contractus.

Hæ regulæ sunt communiter receptæ et servandæ sunt in contractibus accommodationis, conductionis et locationis, in quibus usus rei transfertur. Et perinde dicendum est de aliis speciebus, quæ sub his continentur, de quibus plura in specie apud Doctores sub propriis titulis legi possunt; et ad has regulas generales reduci debent, quibus servetur æqualis, et contrahentium nemo patiatur, quicumque enim casus ad has regulas reduci nequit, non est regulatus secundum justitiam, et licet quandoque in foro externo non detur actio, ut contingit, quando quis non gravatur ultra dimidium justi pretii, nihilominus in conscientia manet obligatio restitutionis; leges enim fori non solum respiciunt justitiam, sed pacem ad elidendas lites, et ideo non concedunt actionem, quia alias non esset finis litium.

76.

Hi contractus reducuntur ad emptionem et venditionem, vel eis similes sunt appellationibus propriis gaudentes, pactis etiam et legibus. *Locatio est contractus, quo persona, aut res aliqua ad usum vel fructum pretio conceditur, retento dominio et proprietate ejus.* Transferens sicut dicitur locator, ita emens usum

Locatio, Conductio

dicitur conductor, qui rem, vel personam in usum aut fructum comparat. Conductor prædii rusticani dicitur colonus; urbani inquilinus; rei mobilis conductor. Conductio rei immobilis, ut prædii dicitur emphyteusis, feudum, livellus. Emphyteusis est concessio rei immobilis cum translatione dominii utilis sub onere solvendæ certæ pensionis, vel in perpetuum, vel ad certum tempus; quod nequit esse minus decennio. Feudum est translatio similis rei immobilis sub onere fidelitatis et obsequii personalis. In quo differt a priori, in quo est onus pensionis; in feudo non ita, licet quandoque solvitur aliqua pensio in recognitionem dominii recti.

omina, et species. — *phyteusis.* — *eudum.*

vellus. Livellus generaliter idem est cum duobus prioribus; proprie vero est subemphyteusis et subfeudatio, quando emphyteuta et feudatarius similem contractum init cum tertio.

7. In his requiruntur regulæ illæ generales contractuum, et speciales venditionis et emptionis, ex quarum æquitate præscriptæ sunt leges particulares in favorem utriusque partis, ne succumbant, et in pœnam non observantis contractum.

s emeusis. Emphyteusis conditiones sunt, ut ineatur contractus in re immobili et fructifera quia si non fructifera gravatur emphyteuta, neque cadit in contractum quoad fructus, quos nequit facere res locata. Hinc sequitur, si res sine culpa emphyteutæ omnino pereat, ut si terra occupetur a mari, aut hoste, eum non teneri ad pensionem (nisi alias se subjecerit casibus fortituis), quia sic perit proprietario *lib.* 1. *C. de jure emphyteus.* Intellige si pereat absque spe recuperandi, et nisi aliqua pars rei supersit, quia sic tenetur ad integram pensionem, quæ non solum est ex fructibus et utilitate pensanda, sed etiam ex recognitione dominii, quod est proprietarii, sed ex æquitate pensio si magna esset aut æqualis fructibus, esset minuenda, pro rata dispendii, imo etiam si solvenda esset ad mensuram fructuum. Idem dicendum, si sterilitas superveniens infructuosam reddit, minuenda est pensio ex æquitate, licet non de jure. Item, sequitur rem illam posse emphyteutam. aliis locare, vendere in emphyteusim, et etiam donare et legare. Quod pensio non sit major ordinarie, quam sit fructus detractis expensis et industria.

es itur nti.

In favorem proprietarii est, quod nequeat emphyteuta præscribere, ut *supra* dictum. Secundo, tributum quod rei utili imponitur, recidere in emphyteutam, non in proprietarium. Tertio, quod nisi pensionem quotannis solvat, amittat rem emphyteuta cum omnibus melioramentis, Emponematibus seu operibus, quæ in ea fecit, et dominium utile consolidetur cum decreto, redeunte re ad proprietarium ex integro. Requiritur ut emphyteuta per triennium non solvat, si est communis; si autem teneat rem emphyteuticam ab Ecclesia, biennium tantum datur, et locus purgationi moræ cum celeri satisfactione, non requiritur ut sit interpellatus pro solutione, quia ipsa dies interpellat, seu tempus solutioni constitutum, et ipso Jure cadit commissum ante sententiam judicis, non tenetur se spoliare, nisi proprietarius declaret suam voluntatem, qua declarata tenetur cedere ex vi conventionis seu contractus. Item, si rem notabiliter evertat, aut deteriorem reddat, posse etiam ab eo auferri; in venditione rei et melioramentorum proprietarius præfertur aliis, si ea comparare velit, quem tenetur primum ante rei traditionem admonere, alias cadit commissum. Donare, potest, non consulto proprietario, sed non investire donatarium nisi alter consentiat. Emptor autem tenetur domino proprietario pro in- 78.

Emphyteuta non præscribit. Solvit tributum. Reliquæ ejus onera.

vestitura ad laudemium, hoc est, partem pretii quinquagesimam Jure communi, trigesimam ex consuetudine.

79. Reducuntur ad regulas communes. Hæc omnia particularia reducuntur ad regulas illas generales præmissas secundum æquitatem, quam præscribunt, ut partes serventur idemnes; nam quæ favent proprietario, seu domino directo, fundantur tam in dominio rei, quæ apud ipsum est, ac proinde sine voluntate ejus non permittitur dispositio libera rei emphyteuticæ conductori; et conveniunt etiam ratione Juris in pensionem solvendam ex fructibus, et in pœnam adduntur contra partem, quæ non stat contractui aut excedit jus, quod habet in rem tantum ratione fructuum, et non substantiæ, ut patet in casibus, in quibus cadit commissum. Ea vero, quæ competunt emphyteutæ in favorem ejus statuuntur ratione juris, quod habet in fructus, quorum est dominus directus, salva substantia rei et jure, quod habet proprietarius.

Leges feudorum. Feudorum autem Jura feudalia, excepta pensione, similia sunt, in quo proprietas rei manet in domino. Jus utile in feudatorio cum debito fidelitatis et obsequii quando interpellatur, quod si interpellatus non præstiterit, cadit feudo. Item, si sine voluntate domini illud alienaverit investituram a domino recipit, cui tum juramentum fidelitatis præstat, non potest donare, oppignorare, vel feudare alteri feudum sine prædicta voluntate domini, ut communiter Doctores, quia hi actus a voluntate proprietarii dependent.

SCHOLIUM.

Ad mutuum requiri æqualitatem in pondere et numero, probat, rejecta ratione Richardi, quia mutuum transfert dominium, et sic si mutuans ultra sortem accipiat, ex alieno recipit. Excipit primo, si ponatur pactum aliquid solvendi ultra sortem, nisi certo die solvatur; quod tenet D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 4. ad 2. Secundo, si ponatur pactum de reddendo *interesse*, si damnetur mutuans ratione non solutionis. Tertio ex pacto, ratione periculi sortis, licet aliquid accipere ultra sortem. Addit Doct. solum animum accipiendi ultra sortem non obligare ad restitutionem sic accepti; quod intellige verum, si gratis detur. De quo Covar. in reg. *Peccatum.* part. 2. princ. n. 5. Navar c. 17. n. 19. Si vero detur timore incommodi a mutuante inferendi, secus est, ex cap. *Consuluit, de usur.* Addit secundo, pecuniam ad ornatum, vel similem finem posse locari; est contra Navar. c. 17. n. 2. negantem torquem aureum esse locabilem; sed tenent Molina d. 719. Azor. tom. 3. lib. 4. c. 4. q. 3. et communis.

De (t) ultimo contractu, scilicet de mutui datione, sit hæc conclusio quarta istius articuli: Ad juste contrahendum mutuum, oportet servare æqualitatem simpliciter in numero et pondere, exceptis quibusdam casibus, de quibus dicetur in fine. Ratio hujus a quodam assignatur talis, quia usus pecuniæ est ejus consumptio; ergo concedens eam mutuo per consequens consumit eam. 17. Richard hic a. 5 q. 5.

Contra hoc objicitur per illud *Extra de significationibus verborum: Exiit qui seminat,* et est hodie *in* 6. *lib.* quod quarumdam rerum usus perpetuo separatur a dominio. Potest ergo talis ratio assignari, quia in mutui datione transfertur dominium; hoc enim sonat vocabulum, *mutuo do tibi meum*; ergo qui concedit mutuo, non manet dominus pecuniæ mutuatæ, et per consequens, si pro illa pecunia recipiat aliquid ultra sortem, pro non suo recipit, sive vendit non suum. Quare mutu[...] nihil u[...] sorte[...] recip[...] potest.

Pecunia non est res fructifera. Alia ratio est, esto quod pecunia maneret sua, tamen illa pecunia non habet ex natura sua aliquem fructum, sicut habent aliqua alia ex se germinantia, sed tantum provenit aliquis fructus ex industria alterius, scilicet utentis; industria autem hujus non est ejus cui concedit pecuniam; ergo ille volens recipere fructum de pecunia, vult habere fructum de industria aliena, quam tamen non dedit ille alius sibi, ex hoc quod accepit mutuum ab alio. Et hæc est ratio quare per oppositum fructus lignorum germinantium computatur in sortem.

18. Ex pacto ratione pœnæ aliquid ultra sortem accipi potest. Excipiuntur (u) in ista mutatione duo casus in genere: Quandoque enim licet accipere ultra capitale ex pacto; quandoque autem non ex pacto. Primum tripliciter, vel ratione pœnæ conventionalis, dum tamen non fiat in fraudem, usurarum; verbi gratia, ego indigeo pecunia mea ad mercandum, concedo tamen tibi ad certum diem adjiciens pœnam conditionalem, quod nisi tali die solvas, quia multum damnificabor, solves postea tantum ultra. Hæc pœna adjecta licita est, quia licet me servare indemnem, sic præmonendo illum cum quo contraho. Signum autem, quando non est in fraudem usurarum, manifestum est illud, quando mercator magis vellet pecuniam sibi solvi die præfixo, quam in crastino cum pœna adjecta sibi. Et per oppositum est in fraudem, quando vult diem transiri potius, quam pecuniam ipso die solvi.

Ratione damni ex non solutione aliquid accipi potest ultra sortem ex pacto. Secundum est ratione *interesse*, debitor enim, ex cujus non solutione creditor, notabiliter damnificatur, tenetur de justitia satisfacere creditori de *interesse*. Et licet ille creditor non posset habere contra eum actionem in foro exteriori, utpote quia non sunt pacta, vel juramenta, tamen in foro conscientiæ debitor tenetur ultra sortem ad *interesse*. Tertia conditio est quando utrumque, scilicet capitale et illud superfluum, ponitur sub incerto, quod probatur *Extra de Usuris, c. Naviganti* § *Ratione*, arguendo per locum a simili, quia sicut hîc incertitudo excusat, ita ibi.

19. Intellige si gratuito sibi datum judicet. Sine pacto etiam licet (x); solus enim animus sine omni pacto verbali, vel alio signo æquivalenti ostendente debitori, quod mutuans non mutuaret sine spe lucri, non facit illum recipientem ultra sortem sine pacto, habere alienum, et ideo non teneri ad restitutionem.

Pecunia ad ornatum potest locari. Intelligendum etiam, quod pecunia (y) habet aliquem usum utilem ex propria natura, utpote ad videndum, ornandum, vel ostendendum possibilitatem tanquam divitem, et ad illum finem potest locari, sicut equus, vel aliud locabile, et pro usu isto, retento dominio pecunia recipi; et tunc, ex toto est contractus locationis vel conductionis, non autem mutuatio, seu mutui datio, et deberet idem pondus restitui, nisi forte sufficiat locati æquale in pondere et valore.

Hæ regulæ prædictæ ostendunt quid justum, et quid injustum in commutationibus statim factis, id est, quando uterque commutans

satim dat vel recipit illud pro quo commutat.

COMMENTARIUS.

80. De mutuo. (t) *De ultimo contractu, scilicet de mutui datione*, etc. Conclusio hujus, quæ est quarta in ordine hujus articuli, est : *Ad juste contrahendum mutuum servandam esse æqualitatem simpliciter in pondere et mensura*, etc. Unde, *mutuum est contractus, in quo numisma pro numismate commutatur, servato numero et pondere æquali;* in qua definitione veniunt etiam illæ mutationes, quæ fiunt in rebus usu consumptibilibus, servatis iisdem conditionibus, sed quia frequentior materia est numisma, ideo definitur respective ad ipsum; pondus enim in pecunia ordinarie non servatur, sed numerus. Unde, si quis massam non cusam mutet pro pecunia numerata, non est proprie mutuum, sed venditio. Sicut ergo in aliis rebus usu consumptibilis pondus et mensura servatur, ita veniunt hac definitione, ut si mutetur granum, oleum et similia, transferendo dominium et usum cum pacto recipiendi eadem in specie, servata eadem mensura.

Definitur.

81. In hoc contractu servantur regulæ generales requisitæ ad translationem, et contractum justum. Ad quas etiam reducuntur speciales regulæ hujus contractus, quia æqualitas servanda reducitur ad medium rei, ut servatur æqualitas in numero, pondere et mensura. Rationem rejicit, quæ est D. Thomæ et Richardi ex iis, quæ dicuntur *in cap. exiit, de verborum significatione*, quantum ad distinctionem usus et dominii in rebus usu consumptibilibus; negat ergo consequentiam, quia dominium et usus possunt separari in pecunia, utpote in eo, qui utitur pecunia ex voluntate domini, non ex propria dispositione.

Rejicitur ratio quorumdam.

Probat ipse aliter conclusionem, quia mutuans transfert dominium pecuniæ, hoc enim sonat vocabulum *mutuo do tibi meum; mutuum* enim dicitur quasi de meo facio tuum, *ff. Si cert. pet. lib.* 2. Unde stat periculo tuo, postquam accepisti, etiamsi pereat casu fortuito *C. Si certum pet. lib. Incendium. Instit. quibus mod. re cont. oblig.* ergo qui concedit mutuo, non manet dominus pecuniæ mutuatæ, et consequenter, si recipiat aliquid ultra sortem, pro non suo recipit et vendit non suum.

Probatio conclusionis.

Secundo, quia pecunia manens mutuanti non est nata fructificare, sicut aliæ res, ut ager, et hujusmodi, quia ex natura sua non habet fructum distinctum ab usu et industria utentis, ex quibus nihil debetur mutuanti a mutuatario utente pecunia ultra sortem; in aliis autem rebus fructiferis computatur fructus in sortem, quia est aliud a substantia rei, et per se utile.

Secunda probatio.

Ex his duabus rationibus colligitur in quo consistat usura, nempe in recipiendo aliquid ultra sortem intuitu solius mutui ex pacto justitiæ et obligationis, quod est ex natura rei peccatum contra justitiam, et præceptum naturale ejus, non solum positivum divinum, ut male Abulensis *in cap.* 25. Matthæi, *quæst.* 171. *et* 172. Est prohibita etiam jure divino, Psalm. 14. *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, etc. Ezechielis 18. Luc. 6. est prohibita. Jure canonico, *Clemens de usuris*, etc. *in Decretalibus toto titulo de Usuris, in Decreto* 4. *quæst.* 3. *et* 4.

Quid sit usura. Ejus prohibitio.

82. (u) *Excipiuntur in ista mutuatione duo*, etc. Hic excipit Doctor quosdam casus, in quibus mutuans juste ultra sortem aliquid exigere possit. Primus est ex pœna conventionali, nisi ante certum diem solvat, ut adjiciat ex obligatione

Excipitur casus pœnæ conventionalis.

Requisita ad paciscendum sub ali pœna.

tantum ultra sortem, et hoc eo casu quo mutuans incurreret damnum ex dilatione solutionis ultra illum diem, et absit fraus usuraria. Hîc casus licitus est, quia quis potest se indemnem servare, quod intelligendum est, quando subsistit damnum ex dilatione solutionis, et prævidetur. Est doctrina communis. Ut autem sciatur quando conditionalis pœna adjicitur sine fraude, vel quando contrarium, assignat regulam a posteriori unde colligatur ex dispositione mutuantis, qui si præfert solutionem in diem statutum pœnæ currenti, ex ejus dilatione recte colligitur conventionem de pœna non dedisse speciem contractui ex parte ejus, aut intentioni; si tamen mavult pœnam decurrere, quam solutionem anticipari, signum est intuitu lucri ex pœna eum fuisse motum, et consequenter animo usurario; dispositio enim voluntatis, et intentio recipit speciem a motivo principali, quod dat speciem contractui, ac proinde fit in fraudem, ut subest contractus intentioni ex tali motivo, neque licet recipere pœnam. Si autem talis voluntas est solum concomitans, et non dat speciem contractui, non tenetur restituere pœnam, de qua conventum est juste ex voluntate, qua se indemnem servare potest, modo damnum ipsum, seu conditio, ex qua justificatur conventio ex parte mutuantis, subsistat, et non sit prætextus, aut fictio intuitu lucri. Adde præterea, eum potuisse habere duplicem intentionem mutui, ex utroque illo fine, quamvis intentionem ex motivo lucri non expressit in pacto; tunc autem eum quidem peccare, sed non teneri ad restitutionem, quia conventio justa salvatur ex damno emergente, quam non vitiat altera concomitans, quæ non est expressa in contractu. Hæc duplex intentio explicatur, verbi gratia, si ita erat animo paratus, ut etiam mutuo concederet, etiamsi damnum non interveniret, aut subsisteret cum onere lucri, intuitu lucri, nam sicut lucrum ex utroque motivo petendi posset esse justo et injusto, ita etiam conventio intendi ex utroque tanquam medium, et ex altera intentione desinente, adhuc altera subsisteret, sicut et conventio per eam tanquam causam sufficientem; quod si partialis esset, jam tota conventio esset usuraria.

Regula a posteriori, unde colligatur esse injusta, aut justa.

Navarrus in *Manuali* c. 17. n. 215. Conradus et alii limitant casum ad eum, qui potest, et prævidetur posse solvere tempore præstituto, alioquin conventio esset usuraria, et cum obligatione restitutionis. In una sententia putat esse Doctorem Navarrus, sed male, quia id non dicit Doctor, ut patet ex textu. Limitatio autem non subsistit, ut patet ex ratione Doctoris, quia in eo etiam casu non tenetur commodum alterius præferre mutuans suo damno, nisi in casu quo charitas et necessitas alterius, et impotentia ad solvendum obligaret mutuandum esse. Quod si tamen opponatur pœna conventionalis, non erit contra justitiam, sed contra charitatem; pœna enim illa opponitur partim ad summovendum damnum, partim etiam ad sollicitationem solutionis suo tempore; debet autem hæc pœna esse tolerabilis, et non excessiva. Quod si mutuatarius non fuit in culpa, quin solutio fieret ex æquo, debet mutuans saltem mitigare pœnam, quod si partem dedit pecuniæ mutuatæ, similiter pro rata debet temperari, nisi in casu quo damnum mutuantis redundaret ex carentia summæ integræ, verbi gratia, si ipse alteri creditori sub pœna conventionali civili aut judiciali tenetur reddere creditum præstituto die, quod nequit, nisi recuperet mutuum, tunc potest se indemnem servare ex regula sequenti. Idem dicendum erit, quando mutuatarius tene-

83. Limitatio resolutionis præmissæ.

Finis imponendi pœnam ex conventione.

Mitiganda est in casu.

tur ex lege aut sententia judicis sub pœna solvere mutuum die præstituto, prior pœna dicitur legalis et civilis, quia ipsa lege statuta ; secunda vero dicitur judicialis, aut ex sententia judicis.

84. Secunda regula. De damno emergente, et lucro cessante. Ad hæc teneri mutuatarium. Requiritur secundum aliquos interventio pacti.

Secunda regula est : ratione lucri cessantis et damni emergentis potest recipere mutuatarius ultra sortem. Hæc est communis, et patet, quia justitia non permittit, ut mutuatarius recipiat commodum ex mutuo cum damno mutuantis; debitor enim in conscientia tenetur, inquit Doctor, ad interesse creditoris, licet sine pacto aut conventione de lucro, non detur actio in foro externo. Soto *lib.* 6. *de Justitia et Jure. quæst.* 1. *art.* 3. oppositum docet, et Molina *disp.* 314. et alii dicentes, si damnum emergens non trahatur in pactum, ad illud non teneri mutuatarium, quando non est in mora solutionis. Contrarium hujus docet Major in 4. *in hac dist. quæst.* 30. Faventinus *hic disp.* 47. *quæst.* 6. Hanc sententiam sequitur in casu quo mutuans viderit periculum damni ante diem statutum, et potest advertere et convenire mutuatarium de solutione; et hic tenetur solvere, si potest, ante tempus præstitutum, alias tenetur ad damnum.

Alii docent non requiri pactum.

85. Præfertur secunda sententia.

Hæc sententia est satis consona æquitati, et videtur hoc pactum implicari tacite in ipso contractu, quia si non statueret diem solutioni, posset in tali casu damni emergentis interpellare mutuatarium etiam coram judice, et hic posset juste eum compellere ad solutionem sub pœna damni emergentis mutuanti solvenda, quia ex re gratuita concessa et sine onere, non potest trahi damnum mutuantis, neque alter habet ejus eam retinendi cum damno concedentis. Unde sicut se habet commodatarius et precarius respectu domini, quantum ad usum rei concessæ, sic etiam mutuatarius quantum ad dominium rei mutuatæ; sed in prioribus non transit usus in commodatarium aut precarium in casu emergentis damni commodantis aut concedentis, quin rem ipsam possint revocare ; ergo etiam mutuans gratuite non censetur transferre dominium rei mutuatæ sine conditione, et pacto implicito se servandi indemnem, neque mutuatarius aliter rem accipit, nisi cum onere eodem, quando alias de hoc non est facta conventio, ut mutuans etiam cum suo damno rem transferat.

Conditio importata per ipsum contractum

86. Qui in mora est, tenetur ad damnum.

Præterea, quando statuitur terminus solutioni, si mutuatarius est in mora, tenetur ad damnum emergens mutuanti, quod ex dilata solutione venit, quamvis de damno tali non præcesserit pactum, aut conventio explicita, ut colligitur *lib.* 2.§ *Non utique*, et § *Nunc de officio*, et *lib.* 4. *ff. de eo quod certo loco dari oportet,* etc. et hoc ideo, quia contractus ipse implicat talem conditionem implicite, quamvis non interveniat conventio, et ex culpa alterius eveniat damnum ; sed sive ex culpa, sive ex commodo proprio det causam damno mutuatarius, perinde est ejus causa, quia tenetur ad solutionem, et quamvis alias ante diem præstitutum non sit acceleranda, tamen in hac circumstantia non habet jus sui commodi cum damno alterius involuntario ipsi ; ergo, etc. Confirmatur, quia concessio gratuita non implicat conditionem, quæ si prævideretur, aut exprimeretur, non fieret ipsa concessio, ac proinde ad eam non extenditur, ut patet *ex materia de Privilegiis.* Sed mutuatio est concessio gratuita, cum sit translatio rei sine ullo fructu aut commodo concedentis in gratiam petentis ; ergo etiam implicat illam conditionem damni, etiam non prævisam, cum qua mutuans non mutuaret, si ei esset cognita, aut prævisa sine pacto saltem explicito de damno ; ergo neque

Confirmatio. Concessio gratuita includit conditionem, quæ prævisa impediret ipsam.

mutuatarius fit dominus mutui libere, et sine tali conditione, si in re evenerit, nisi ex voluntate mutuantis.

87. Æqua conditio utriusque. Tertio, debet esse æqua conditio utriusque, tam mutuantis quam mutuatarii, sed mutuatarius obligans se ex pacto ad solvendum damnum aut lucrum, in casu quo sine culpa sua redditur impotens, ut si omnia sua perierint incendio, aut redactus sit in captivitatem, non tenetur solvere pactum lucri aut damni, quia pactum ordinarium explicitum aut implicitum non videtur ad hos casus se extendere, neque habuisse voluntatem se sic obligandi; ergo similiter dicendum est de mutuante, non habuisse voluntatem mutuandi cum damno fortuito, et non præviso. Si ergo ex casu incendii, aut simili, in quo excusatur mutuatarius a solvendo lucro aut damno ultra sortem eximitur a pacto, explicito etiam, eodem modo mutuans debet liberari a mutui pacto, superveniente tali damno, et habet jus repetendi mutuum ante tempus præstitutum, ut seipsum servet indemnem. Patet consequentia, quia

Minus gravari debet mutuans. minus gravari debet, quam mutuatarius, secundum leges justitiæ, cum gratuite et sine obligatione ulla mutuet in commodum alterius, quamvis enim contractus sit onerosus ea parte, qua mutuatarius obligatur ad solutionem, tamen est gratuitus ratione mutui sine ullo commodo mutuantis aut obligatione mutuandi, ac proinde nulla æquitas suadet, ut ex beneficio damnum

Confirmatur. Cogens ad mutuandum noxius damno secuto. reportet. Confirmatur, si mutuans per vim aut metum cogatur mutuare, mutuatarius tenetur ad damnum, ut plures concedunt, etiamsi non transeant in pactum, quia mutatio est causa damni; sed eo modo si ex mutatione sequatur per se damnum non prævisum, cui posset occurrere mutuans, si habeat, et haberet pecuniam mutuatam ad manum, ut si interpellatur a suo creditore hic et nunc, cui non potest nisi soluta sorte mutuata satisfacere, damnetur ad carcerem, aut alias pœnas judiciales, vel bona ipsius supponantur hastæ vendenda minori pretio juxta naturam hujus fori particularis, mutuatio dedit causam tali damno; ergo mutuatarius ab ipso interpellatus tenetur ei solvere, vel certe reparare damnum in conscientia, quamvis in foro externo non habeat actionem ante tempus præstitutum; hæc autem intelligenda sunt cum duabus conditionibus:

Prima est, ut ipse interpellet mutuatarium, alias præsumitur volens damnum, et non repetens solutionem. Secunda est, ut mutuatarius possit solvere.

Ultimo tandem hæc sententia probatur, ex titulo gratitudinis eum teneri solvere, 88. Obligatio gratitudinis et charitatis.
et charitatis; vel enim nunquam charitas obligat, vel in hoc casu obligat. Hi tituli accedunt ad titulum justitiæ, ex quibus patet ad fundamenta Molinæ et Soti.

Primo objiciunt, quod si mutuatarius Objectio.
fuisset admonitus, forte non reciperet aut peteret mutuum,

Respondetur, ipsa justitia admoneri ex Responsio.
ratione hujus contractus, et ex damno alterius involuntario ipsi, quod causatur ex mutuo non subeat commodum cum tali damno mutuantis. Deinde, ipse mutuans, si prævidisset tale damnum, etiamsi Interpellatur mutuarius ex vi contractus.
forte non mutuaret, non plus juris accedit mutuatario ex voluntate præsumpta, quam mutuanti.

Objicit Molina, quia sibi imputare debet, Secunda objectio.
quod non duxerit in pactum, quodcumque damnum emergens, neque mutuatarius eo ipso paciscitur cum eo de tempore, tenetur solutionem anticipare, alias autem non tenetur de mora.

Respondetur ex dictis verum esse in Responsio. Mutuatarium teneri lege naturali contractus.
foro externo per legem non obligari, sed ex lege naturali ipsius contractus, qui initur cum hac conditione implicita, maxime

quando est damnum notabile non prævisum, sequens ex mutuo, præsumitur non voluntarium, neque dominium transferre rei, nisi cum conditione implicita, qua possit repetere solutionem in causa talis damni ante tempus, neque aliud præsumi potest consuetudine aut usu communi inter homines.

89. Unde, sicut in aliis contractibus initis bona fide, quando pars notabiliter gravatur in qualitate aut quantitate rei, debet ipsi resarciri in conscientia, aut restitui pretium, quia conditio ignota non includitur in pacto, neque ad eum extenditur

Conditio excepta implicite.

quæcumque superveniens confirmatio, ut stipulationis, aut juramenti, ut patet ex supradictis; ita etiam hæc conditio damni notabilis non prævisa nequit transferri in pactum mutui, aut in ipsum pactum. Sicut ergo res non transit in dominium alterius, nisi ex pacto mutui, quod nullo modo comprehendit talem conditionem, ut etiam cum damno tali transferatur in detrimentum tam notabile mutuantis res mutuata, ita ex vi ipsius contractus venit talis conditio exclusa a mutuante, et intentionis, quam habet mutuando. Si damnum autem non sit notabile, præsumi potest contemni a mutuante, neque de minimis curare. Unde sicut ipsum lucrum

Usura prohibita, et obnoxia restitutioni.

intuitu mutui præcise, et non alicujus rei ultra sortem pretio æstimabile, est in fraudem, quia gravatur mutuatarius ultra debitum, contra naturam contractus, et regulas contractus, quibus innititur, ita etiam damnum mutuantis eodem modo, quando ipse est invitus, perinde est contra eamdem justitiam, quia pecunia illa, ut habet annexum damnum ex mutuo incursum, pluris æstimanda est mutuanti, quam ipsa in se valeat, aut etiam mutuatario,

Simile in proposito.

quando eam solvit, et mutuanti, si differatur solutio usque ad tempus præstitutum, quando damnum incursum nequit resarciri, ideo mutuans non consentit in contractum mutui cum tali suo onere et incommodo, neque præsumi potest consensisse.

An lucrum cessans possit in pactum deduci. Negativa sententia.

Alia difficultas est de lucro cessante. 90.
Aliqui negant lucrum cessans deduci posse in pactum. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 1. Innocentius cap. *Naviganti, finali, de Usuris.* Sotus *lib.* 6. *de Justitia et Jure quæst.* 1. *art.* 3. *conclus.* 4.

Sententia Doctoris affirmativa. Est communior.

Contrarium tenet Doctor in hac regula sub nomine *interesse* comprehendens non solum damnum, sed etiam lucrum cessans, quem sequitur communis modernorum. Covarruvias *lib.* 3. *Variarum resolutionum cap.* 4. Cajetanus in D. Thomam, Molina *disp.* 315. Azor. 3. *p. lib.* 5. *cap.* 5. Conradus *de contractibus quæst.* 30. et Major *in hac dist. quæst.* 3. Gabr. *quæst.* 2. Navarrus *in Manuali cap.* 17. Lessius *de Justit. et Jure lib. cap.* 20. *dub.* 11. Est etiam antiquorum, Hostiensis in cap. *Salubriter,* etc *de usuris,* ubi Abbas, Archidiaconus, cap. *Usura est.* 14. *quæst.* 3. Ratio hujus est, quia

Fundamentum. Lucrum est æstimabile.

lucrum cessans ratione mutui est pretio æstimabile, et est quoddam damnum mutuantis, et reipsa commodum saltem in spe, quod æstimabile est, et facit sortem magis valere mutuanti ultra ejus pretium substantiale.

Ex qua ratione solvitur fundamentum 91.
oppositæ sententiæ, ut quod mutuum debeat gratis fieri, quod non possit vendi quod adhuc non habes, et impediri possit, quale est lucrum cessans, quod lucrum cessans non sit impediri a lucro, atque preces non impediunt, maxime si te offeras.

Ad primam rationem. Lucrum in spe est æstimabile.

Respondetur ad primum, ipsum mutuum gratis fieri, lucrum tamen cessans, et spes ejus ultra sortem aliquid valent mutuanti, quod æstimari potest, ac proinde deduci in pactum ultra sortem.

Ad secundam rationem solutio.

Ad secundum, patet per idem, quia lucrum in spe possidet, et ea certitudine qua negotiatores lucrum sperant, quando pecuniam exponendam subtrahit negotiationi, ut eam mutuet.

Tertia ratio solvitur. Rejicitur solutio.

Ad tertium respondet Conradus et alii, requiri ut se mutuans non offerat ad mutuum; sed neque hoc necessarium est, quia potest aliquis res sua venales exponere, habita etiam ratione commodi particularis, ut expensarum, etc. quando saltem id emptori exponit, ideo se vendere pluris, quam alias res ipsa per se valeat. Unde licet non invitus faciat, vel ad preces alterius, non ideo tenetur commodo suo cedere; debet tamen lucro detrahere propriam industriam, labores et expensas, quæ in lucrando impenduntur.

Quid debeat lucro trahere.

92. Tertia regula. Periculi ratio potest sortem computari.

Tertia regula est, aliquid recipi posse ultra sortem, quando utrumque, scilicet capitale et superfluum ponitur sub incerto, id est, sub periculo. Hæc communior est Doctorum, quam probat bene Doctor in textu, argumento cap. *Naviganti*, etc. *Extra de Usuris, casu tertio*, qui est, quando quis vendit pannos et alias merces, ut amplius recipiat tempore constituto, quam valebant tempore venditionis, et id licitum esse ratione dubii, quod perinde in proposito concludit. Hanc conclusionem tenet Corduba *quæst.* 78. Angelus verbo *Usura* 1. Sylvester *ibidem quæst.* 35. Azorius 3. *p. lib* 5. *cap.* 6. Lessius *lib.* 2. *de Justit. et Jure. cap.* 20. *dub.* 13. Ratio est, quia hoc pretio æstimabile est, ut si mutuatarius est dubiæ fidei, aut decoctor, aut obstrictus rationibus reddendis, timentur expensæ et molestiæ in recuperando mutuo, et hujus modi. Deinde, potest fidejussorem exigere, quo ipsi caveatur, aut pignus deponi; ergo similiter, si in se assumat periculum, aliquid proportionatum recipere, et in pacta transferre. Ipse fidejussor potest etiam ratione periculi aliquid exigere, quamvis fidejussio sit gratuitus contractus. Idem patet in contractu accommodationis, quia si timeatur res accommodata perire, aut deteriorari ex negligentia commodatarii satis perspecta, potest ratione periculi commodans aliquid exigere.

Ponitur casus periculi.

...batio.

Objicitur caput citatum in primo casu, ubi dicitur mutuans pecuniam ad nundinas, et suscipiens in se periculum, cujus ratione aliquid ultra sortem exigit, esse usurarium. 93. Objectio.

Respondetur communiter illum ita mutuasse, ut alteri imposuerit necessitatem ineundi secum alium contractum, quo pretio dato ultra sortem lucraretur amplius ob periculum in se assumptum, quod non licet, quia illa necessitas imposita mutuatario est aliquid æstimabile, cum periculum alias resarcire posset data cautione per pignus, aut fidejussorem, et hoc minore detrimento. Contrarium hujus tenet Sotus *supra* citatus ex eadem ratione, quæ ibidem soluta est. Solvitur.

(x) *Sine pacto etiam licet*, etc. Hæc quarta regula, in qua Doctor determinat, quamvis mutuans recipiat aliquid a mutuatario sine pacto aliquo externo verbis aut signo expresso, non teneri ad restitutionem, quia in eo casu animus usurarius non expressus, neque exterius manifestatus, non sufficit ad usuram. Hanc conclusionem tenent multi alii sequentes Doctorem. Est etiam Richardi *in hac dist. art.* 5. *quæst.* 5. 94. Quarta regula. Si non includatur pactum, recipi posse ultra sortem.

Advertendum, intentionem reciprocam, quæ spectat ad usuram mentalem variis modis contingere posse. Primo, prout sit reciproca intentio mutuandi propter lucrum, et recipiendi et dandi aliquid supra sortem ex eodem motivo, et sic committitur usura mentalis ex parte mutuantis, tam mutuando quam recipiendo ultra

Explicatur. Usura mentalis. Triplex modus intentionis.

sortem, quamvis non interveniat pactum externum, qui non solum dat et recipit intentione usuraria, sed etiam mutuatarius tanquam ex contractu implicito ei solvit lucrum, et non liberaliter aut gratis, alias non soluturus.

Secundus modus. Secundo, potest compleri hæc intentio in solo mutuatario, quia in eo potest esse error, ut putet alterum non gratis, sed cum tali onere solutionis ultra sortem ei mutuasse, quamvis hæc præsumptio in re ipsa non subsistat, sed mutuans concesserit gratis et liberaliter.

95. Tertius modus. Tertio, potest subsistere intentio et mala fides in solo mutuante, ut vere mentaliter intendat spem lucri, et recipiat ultra sortem datum a mutuatario, quamvis hic bona fide, et sine præsumptione intentionis pravæ alteri concesserit ultra sortem mere liberaliter. In primo casu est usurarius intentione et receptione, et tenetur ad restitutionem. In secundo vero tenetur ad restitutionem in re ipsa, quando resciverit alium non dedisse ultra sortem, nisi ex præsumptione contractus impliciti, et voluntatis pravæ alterius.

In primo, et secundo casu teneri ad restitutionem.

Tertius casus est ad propositum, et resolvitur. Tertius casus spectat ad regulam præsentem, et licet mutuans peccet dando et recipiendo, in re ipsa tamen non tenetur ad restitutionem lucri, quia, ut bene Doctor, non recipit aliam rem alienam, sed donatam liberaliter, ab eo qui potuit in eum transferre illam, quamvis ex conscientia erronea teneatur ad ejus restitutionem, quia putat eam esse alienam, si deponat conscientiam, ubi resciverit liberaliter datam fuisse, non tenetur eam restituere. Hanc tenet Doctor, quia ratio subjecta ejus eam solum probat. Gabriel *in hac dist. q.* 2. Sylvester *v. Usura* 6. *quæst.* 3. Cajet. *in opusculo de usura cap.* 3. Medina *quæst.* 3. Azorius 3. *p. Sum. lib.* 5. *cap.* 16. Covarr. *ad reg. p. prim.* 2. *n.* 4. Cardinalis *in Clement. unica de usuris. quæst.* 24. et plures alii Juris interpretes, quos etiam citat Lessius *supra* citatus *dub.* 6. *conc.* 2.

Probatur ratione Doctoris, quam sic formo : Animus usurarius non expressus ullo modo non dat speciem translationi gratuitæ factæ a mutuatario pecuniæ, aut rei superfluæ supra sortem, quia non est causa ejus ullo modo, neque ad eam concurrit secundum pactum, signum aut præsumptionem, cum sit omnino ignota mutuatario, et circumstantia ignota non det speciem actui ejus. Sed illa translatio solum, ut procedit a mutuatario facit rem esse mutuantis, et tollit omne debitum restitutionis, cum per meram donationem, ut potuit, rem fecit esse alterius ; ergo, etc. Confirmatur, quia si non interveniret mutuum, donatio rei valeret ex natura sua, neque eam amplius posset repetere donator, sed quod fiat titulo remunerationis gratuitæ seu gratitudinis, non minuit vim ejus, aut effectum, quo res transeat jure in alterum secundum proprietatem. In proposito etiam casu sic donatur ratione mutui, non ex debito, sed animo regratiandi beneficium receptum. 96. Probatio conclus. Intentio maligna non expressa, ea parte non facit ad contractum. Confirmatio. Donatio remuneratoria.

97. Responsio. Dices, ut transferatur dominium rei per donationem, requiri ut res ipsa acceptetur ; mutuans autem non acceptat rem titulo gratitudinis, ideo non facit suam.

Impugnatur. Contra, ad acceptationem rei sufficit ut rem tanquam suam recipiat, et ea utatur tanquam sua, quamvis iniquo animo, et eam amplius inter sua connumeret ; et hoc in re ipsa, ita ut usum aut dispositionem ejus non permittat alteri. Quod verum est quantum ad realem acceptationem requisitam ad donationem, qua transfert dominium, modo non constet eam acceptare titulo debiti, et non donationis. Sequitur acceptatio realis.

Imo hæc ipsa acceptatio et usus rei tanquam suæ implicita est acceptatio ejus

omni titulo, quo in eum transfertur a primo domino, quia acceptatio rei complicat in se voluntatem transferentis, licet ex errore putetur talis aut talis, quia ad complendam actionem transferentis in genere contractus requiritur, ut ipse finis acceptationis, qui est facere rem suam, importet titulum, ex quo facta est sua. Præterea, ipsa acceptatio rei, est tantum conditio requisita, ne translatio maneat suspensa, et imbibitur tacite, ut conditio in ipsa donatione, quæ exigit consensum alterius, ut rem tanquam suam accipiat.

[Co]ncludit [tr]anslationem.

98 [S]ecunda [p]ratio. [De]sinit res esse [d]onantis.

Secundo, qua do in re ipsa nulla est læsio justitiæ et rei alienæ usurpatio, non fundatur obligatio restitutionis. In hoc casu non læditur, qui pecuniam transtulit in alium, eamque abdicavit in illum; ergo nullum ei manet jus expetendi eamdem pecuniam, neque consequenter obligatio mutuanti eam restituendi, quia prima translatio neque in re ipsa manet suspensa, et si maneret, in potestate mutuantis est eam acceptare semper titulo congruo, ut donatio ex parte ejus recipiat complementum; ex quo sequitur eum in re ipsa non teneri ad restitutionem.

[D]onatio [no]n manet [su]spensa.

[T]ertia [pr]obatio.

Tertio, patet in aliis: Qui recipit rem alienam, si condonetur, non tenetur ad restitutionem, quantumvis alias citra donationem non haberet voluntatem eam restituendi. Sic creditor condonans debitori, liberat eum ad obligatione restituendi, sive alias habuerit animum restituendi, aut facultatem, sive non.

[Co]ndonatio tollit [de]bitum [eti]am non [v]alenti [res]tituere.

[Q]uarta [pr]obatio. [Re]stitutio [in]debita [o]pponit jus [cr]editoris.

Quarto, qui ex errore rem propriam possideret, et teneret ut non suam, sed alienam, ille in re ipsa non tenetur ad restitutionem, quia error ejus nullum jus acquirit alteri, cui fieret restitutio, cum res illa nullo titulo Juris aut facti ad ipsum spectat, aut recipere posset titulum debiti, nisi ex ignorantia simili laboraret. Ergo similiter in proposito cessat obligatio in re ipsa restituendi præfatum lucrum, quando recipiens ex illa spe usuraria et errore concomitante illud receperit.

Ultimo tandem *ex cap. finali, de Simonia*, etc. Dantes aliquid secluso pacto in Monasterio, ut gradum aut locum obtinuerint, animo tamen simoniaco, secluso pacto, recipientes non tenentur restituere obtentum, et bona fide ab aliis concessum, sed per pœnitentiam purgare peccatum; ergo simili modo de usura dicendum est, ut bene notavit Covarruvias. Sic etiam in aliis contractibus contingit ex solo animo non fundari obligationem restitutionis, si medium justitiæ in re ipsa non lædatur, ut si emptor ex errore putet se subtraxisse debitum pretium ultra medietatem justi, si in ipsa re non subtraxerit, re ipsa non est obnoxius restitutioni, quamvis iniquus animus ei ad peccatum sit. Sic qui ex proposito diffamat alterum, si ei nihil nocuit, quamvis animum habuerit nocendi, non tenetur restituere famam, verbi gratia, si ei non creditur, vel diffamatus jam antea famam apud audientes perdidit notoreitate facti, aut sententia judicis; ergo similiter, licet mutuans acceperit iniquo animo, et usurario lucrum, putans ex debito intuitu mutui concessum, cum in re ipsa id non subsistat, sed in erronea præsumptione animi, in reipsa etiam non tenebitur ad restitutionem. Et habetur expresse, *lib. Inter omnes* 46. *ff. de furtis*, etc. *Contrectans*, inquit, *rem, credens invitum dominum, committit furtum, sed furto non est obligatus, si dominus erat volens*, etc.

99. Ultima probatio. Bona fide datum simoniacus non restituit.

Solus animus non fundat restitutionem, si alias medium resolvatur.

Contrarium sententiam tenet Soto *lib.* 6. *de Justit. et Jure, quæst.* 1. *art.* 4. Molina *disput.* 306.

100. Opposita sententia

Objiciunt cap. *Consuluit*, etc. *de usuris*, ubi Pontifex dicit eum, qui ex proposito mutuam pecuniam credit, ut plus sorte recipiat tanquam debitam ex mutuo

Objicies.

inducendum efficaciter ad restitutionem, quamvis sine omni conventione receperit ultra sortem.

Solutio.

Respondetur, in illo capite agi de lucro concesso ratione aut intuiti mutui, et non libere, quia non fuit fundamentum præsumendi aliter fuisse concessum.

Secunda objectio. Solutio.

Objiciunt secundo, illam acceptationem esse injustam : ergo fundat obligationem restituendi.

Respondetur ex dictis acceptationem in re non esse injustam, sed animum ; obligatio autem restitutionis oritur ex acceptatione injusta in re, non intentione.

Replica.

Dices, saltem non acquirit dominium rei, quia non acceptat titulo justo.

Solvitur.

Respondetur eodem modo acceptare in re ipsa justo titulo, quo acceptat eam inquantum tranfertur, tanquam rem propriam sibi, licet ex errore putet non donari. Unde acceptatio, ut respicit usum rei tanquam propriæ, seu appropriationem ejus, includit titulum quo transfertur, qui est justus. In mutuante enim illa acceptatio est respective ad translationem rei in ipsum, quocumque titulo transfertur, licet ex errore particulari putet transferri titulo oneroso debiti, et non liberali.

Acceptatio respicit usum et translationem rei.

102. Tertia objectio.

Objiciunt tertio, ex hac sententia Doctoris sequi nunquam usurarium mentalem teneri ad restitutionem.

Solvitur.

Respondetur negando sequelam, quia si mutuatarius non dederit ultra sortem, nisi ex titulo oneroso debiti, tunc enim in re ipsa non transfertur id quod ultra sortem datur, quia non subsistit ex alterutra parte titulus justus.

Quarta objectio.

Objiciunt quarto, irrationabile esse dare regulam generalem, quasi semper, quando non exprimit usurarius intentionem suam aut mutuans, non committeretur usura, neque teneretur ad restitutionem; ergo hæc regula universaliter fallit.

Solvitur, et explicatur regula.

Respondetur, regulam non dari universaliter in eo sensu ex sola taciturnitate pacti aut intentionis mutuantis, sed ea supposita ex intentione dantis ultra sortem liberaliter, et non ex debito. Et sic regula est universalis, ut probatum est ex fundamentis allatis, usura enim attenditur ex sola mente dantis, quando non exprimitur pactum; unde si mutuans habeat animum recipiendi, quia liberaliter putat dari sibi ultra sortem, et ex altera parte non eo titulo mutuatarius dederit, tenetur ad restitutionem, quia non acquirit justo titulo rem alienam, quæ non transfertur in ipsum a domino, nisi ex titulo non subsistente, et injusto, ex quo acceptans nequit facere suam ex vi hujusmodi translationis præcise. Quando vero datur liberaliter contrarium contingit, quia talis est rei translatio,qualis est titulus, ex quo transfertur,si persona in quam transfertur, sit capax rei ex tali titulo et non impeditus lege ne tali titulo acquirat dominium.

102. Pecunia potest locari.

(y) *Intelligendum etiam quod pecunia,* etc. Hic determinat, quod alias *supra* dictum est, nempe dari usum utilem pecuniæ,ut ad ostentationem, ornatum, et hujusmodi ; et sic locatur, non mutuatur, et pro usu ejus hoc modo recipi pretium, sicut pro usu equi. Aliqui hoc negant , sed ex natura rei patet, et usu et æstimatione hominum, quia pecunia sic locata facit ad commodum conducentis , quod commodum est æstimabile pretio ; pecunia autem, ut est materia mutui, transfertur quoad dominium in mutuantem, non sic quando commodatur. Pecunia etiam consideratur dupliciter : Primo ut est mensura rerum venalium et solutionis debitorum, et hic usus est primarius ejus. Alio modo consideratur materialiter, ut habet alios usus ratione materiæ, commoditatis, etc. et sic potest esse usus ejus pretio æstimabilis, et locari potest.

Duplex usus pecuniæ.

Hactenus Doctor assignavit regulas servandas in commutationibus, in quibus de præsenti transfertur res; in sequenti vero adjungit duas regulas respective ad dilationem solutionis seu lucri.

SCHOLIUM.

Præter regulas positas pro commutationibus de præsenti, ponit alias duas observandas, quando differtur receptio illius, pro quo alter commutat. Prima, quod non vendatur tempus. Secunda, quod alter non ponat se in tuto de lucro altero posito in periculo damni. Juxta hos varios casus facile est solvere. Quod ait commutantem pro pretio majore indeterminate currente usque ad tempus B, esse usurarium, intelligit, si erat aliquo die intra illud tempus rem expositurus commutationi quia, si in omnem eventum erat eo usque servaturus, non est usurarius, quia forte post illum terminum venderet æque care vel carius.

Sed (z) quando commutans non statim recipit illud, pro quo commutat, sed differtur hujusmodi receptio, quæritur quid juris. Respondeo, præter regulas prædictas pertinentes ad justum vel injustum in singulis contractibus pro præsenti, addo hîc istas duas: Prima est, quod commutans non commutet, vel vendat tempus, quia tempus non est suum. Secunda, quod non ponat se in tuto de lucrando, et illum cum quo commutat de damno; intelligo in tuto semper, vel ut in pluribus.

Ex istis regulis patent multi casus in speciali, verbi gratia, dicatur festum Nativitatis Domini *A*, et festum sancti Joannis Baptistæ *B*, iste commutans tradit alii rem suam in *A;* aut ergo tunc eam erat venditurus; aut non, sed in *B*. Si sic, vel determinat nunc pretium secundum quod currit tempus pro *A*, et tunc facit misericordiam, quia supplet indigentiam proximi antequam teneatur illam supplere, quando scilicet expectat solutionem hujus usque in *B*. Aut determinat pretium majus, quam sit justum pro *A*, et tunc est usurarius, quia vendit tempus contra primam regulam, quod probatur *Extra de Usur. Consuluit.*

Si autem non esset modo venditurus, sed alias, quando videretur quod secundum cursum temporis plus posset lucrari, aut ergo nunc ponit certum pretium, aut non, sed dimittit certificationem pretii pendentem ex aliquo futuro. Si primo modo, scilicet si ponit pretium secundum quod res nunc valet, non est dubium, quin faciat misericordiam magnam. Si vero majus quam nunc valet, tamen non ita immoderatum pretium, quin tempore solutionis verisimiliter quandoque plus, quandoque minus valeat res vendita, ratione dubii excusatur, quia contra nullam regulam supra dictam facit, quod probatur per illud capitulum *Naviganti*, § *Ratione*.

Et si objicitur contra hoc per 21.
illud ibidem : *In tua*, respondeo, ibi continetur monitio utilis, non præceptum necessarium.

Si autem determinationem pretii ex valore futuro illius rei pendere relinquat, aut ergo pro tempore determinato illius solutionis, vel alio in quo non consuevit regulariter res plus valere, quam quando dat rem suam, et tunc miseri-

cordiam facit; utpote concedo tibi istud pro tanto pretio, pro quanto valebit in *B*, vel aliquo tempore citra *B*, cum tamen illa res consuevit communiter carior esse in *B*, quam in aliquo tempore præcedente.

Quia talis si retineret rem, ante illum terminum, eam venderet, timens in ipso termino vilius vendendum, quod si omnino usque ad terminum erat servaturus, non est usurarius, ex ratione Doctoris.

Si autem (a) velit pretium determinari pro tempore indeterminato hoc modo, ut ponat se in tuto lucri, ut in pluribus, et alium in damno, utpote volo quod tantum solvas mihi pro isto, quantum valebit in quocumque tempore usque ad *B*, quando carius vendetur, usura est, quia ponit se, vel partem suam quoad lucrum, ut in pluribus in tuto, et illum cum quo contrahit, ad damnum; et tunc habet pro se illud quod evenit, ut in pluribus, et contra se illud quod evenit, ut in paucioribus.

Est etiam ibi alia injustitia, quia aliquo die determinato oporteret eum exponere rem suam venditioni, et non in tempore particulari vago, et in illo contingeret, quod minus care venderetur, quam in die carissimo inter *A* et *B*, et per consequens in tali pacto facit se certum de lucro ultra quam humana industria pertingere posset.

Hæ ergo (b) regulæ dictæ sunt de justo et injusto in venditione et commutatione quacumque pro nunc, vel futuro, et hîc loquendo de commutatione œconomica, quæ est, quando commutans intendit rem accipere, pro qua commutat, ut non mercetur ea, sed ut ea utatur.

COMMENTARIUS.

103. Aliæ du regula circa lucrum Prim regul Secund regula Vende tempu

(z) *Sed quando commutans non statim recipit illud pro quo commutat*, etc. Statuit duas regulas observandas: Prima est, *ne commutans vendat tempus, quod non est suum*. Secunda, *quod non se ponat in tuto de lucrando, et illum cum quo commutat de damno*. Vendere tempus est, quando quis exigit lucrum ratione temporis, quod prohibitum est, *de usuris. cap. Consuluit*, etc. Venditur autem tempus, quando venditurus erat rem suam, de præsenti exigit pretium, quod pro tempore currat futuro, quando res illa carius vendi potest. Si autem rem suam erat servaturus usque ad tempus, quo magis valebit, tunc ex moderata auctione pretii, quod alias currit, vel majus vel minus, non committit usuram, ut patet *cap. Naviganti*, de usuris, et *cap. In civitate*.

104 Casu Respo aliorı Resolv Res præse distral da non d cari vendi futui

Dubitatur an aliquis possit obligare alium ut eamdem mensuram quis restituat tempore futuro, quando constat pretium rei crescere? Respondet Molina *disp.* 311. cum Soto *lib.* 6. *de Justitia et Jure. quæst.* 1. *art.* 2. si quis mutat frumentum pro frumento in tanta mensura solvendo, quod potest exigere eamdem mensuram, modo non obliget alterum ne ante illud tempus solvat.

Respondetur tamen juxta principia præmissa, si constat valiturum magis tempore solutionis constituto, et mutuans non determinavit servare frumentum in illud tempus exponendum, sed de præsenti consumere vel alienare, committi usuram, quia ratione rei, recipit pretium, et temporis quod nondum habet in sua potestate, etiam in spe, cum rem suam non erat servaturus usque ad illud tempus.

105. Transactio usuraria.

(a) *Si autem velit pretium*, etc. Exponit casum, in quo quis ponendo seipsum in tuto, quantum ad lucrum, mutuatarium autem in incerto, committat usuram, ut si dicat: Volo ut solvas pro merce pretium summum, quod valebit pro omni tempore, vel quocumque, usque ad tempus constitutum solutioni. Patet hæc resolutio, quia seipsum reddit securum de pretio summo, quod neque res apud ipsum manens certo pareret, neque etiam apud mutuatarium, hanc autem in incerto. Ratio autem harum regularum est, quia debet servari æqualitas; neque quis aliquid lucri potest exspectare ultra id quod valet, tam res in se quam lucranti vel mutuanti, ita ut aliquid pretio æstimabile ultra sortem mutuatam debeat semper remittere mutuans ut aliquid supra sortem paciscatur juste, aut recipiat ex debito contractus, alioquin non servatur æqualitas rei; et quidquid ultra sortem (ut in re valet, et mutuanti ratione præsentis incommodi, quod ex mutatione ejus incurrit) recipitur a mutuante, recipitur præcise ex causa et motivo mutui, estque usura, quia nihil aliud subsistit, quod esset causa aut motivum ejus recipiendi tanquam ex debito.

Non licet certum lucrum cum incerto alterius pacisci.

Ratio prædictarum regularum.

Regula generalis ex qua cognoscatur usura.

106. Regulæ generales Doctore præscriptæ applicari debent ad contractus singulos in specie.

(b) *Hæ ergo regulæ dictæ sunt,* etc. Hactenus assignavit Doctor regulas communes et particulares, quibus regulari debet medium servandum in emptione et commutatione rerum in quocumque contractu, ut servetur æqualitas rei; quæ regulæ sunt principia, ad quæ reducuntur quicumque casus in particulari spectantes ad contractus, ita ut ex alio fundamento nequeat resolvi, nisi ut reducitur ad has regulas et conditiones illas præscriptas, ac proinde eas breviter subjungam suo ordine.

Rejiciuntur.

Prima regula.

Prima regula est, *ut personæ sint capaces translationis, neque impeditæ voluntate alterius, a qua dependent, vel ipsa lege.* Adde præterea, ut nulla sit prohibitio contractus in se, quæ reducitur ad eamdem regulam.

Secunda regula.

Secunda regula, *ut absit fraus in commutatione, ut quando æquale datur pro æquali secundum medium rectæ rationis, quod determinari debet lege aut consuetudine.*

107. Tertia regula.

Tertia regula, *quod vendens aut transferens possit damnum proprium ex rei translatione redundans, et pretio æstimabile, ultra valorem naturalem, sortis aut rei permutatæ, in pactum trahere et appretiari, et rationem ejus habere, non tamen commodum alterius ex re mutuata, aut translata,* quia ad rectam et justam æqualitatem requiritur, ut transferens non gravetur, et commodum et damnum, quod ex re translata ipsi contingit secundum æstimationem fundatam in valore rei ut ipsi valet, reputetur inter fructus rei ultra naturam ejus.

Ejus ratio.

Quarta regula.

Ratio ejus.

Quarta regula, *quod nihil potest accipere intuitu mutui ultra sortem,* quia per mutuum nihil, quod suum est aut æstimabile pretio remittit in contractum, aut transfert in alium præter nudam et meram sortem, ad quam alter tenetur ex vi contractus; unde esset inæqualitas, si mutuans acquireret commodum, ex eo quod non remittit de suo.

108. Quinta regula.

Quinta regula, et sequitur ex tertia, est, quod *mutuans possit damnum suum per se sequens ratione mutui tanquam ex causa, trahere in pactum, et quodcumque aliud pretio æstimabile, ut cessationem lucri, quod spe tenet; vel damnum, quod ex mora solutionis ultra præstitutum tempus incurrit, traheret in pactum, ut servetur æqualitas, et ratione horum aliquid exigere, quo se indemnem servet.* Hæc regula non comprehendit aliud lucrum aut damnum, nisi illud præcisum,

Ad quid extenditur. quod intuitu mutui evenit, non vero ratione expensarum, laborum, industriæ aut negligentiæ ipsius mutuantis, ut quando ex culpa sua incurrit necessitatem solutionis anticipandæ. Ratio hujus regulæ est eadem, quæ superioris.

Sexta regula. Sexta regula, *quod animus usurarius, non expressus exterius, non vitiet quantum ad obligationem restituendi in re ipsa id quod ultra sortem mutuatarius concedit, non intuitu debiti, sed liberaliter*. Est probata superius.

Septima regula. Septima regula, *ut non vendat tempus quod non est suum, neque seipsum de lucro in mutuatione rerum constituat certum, mutuatarium vero in incerto*, quia sic etiam tollitur æqualitas.

Ex his regulis satis perspecte constat, quid justum sit in commutationibus in genere, et in specie, ad quas prædictæ regulæ extenduntur, ut ad census, cambia, societates, de quibus hic suo ordine agendum esset ; sed quia neque textus Doctoris in specie tangit hos contractus, et Doctoris satis fuse suo loco de illis agunt, ita non est expediens ut eis immoremur, nisi breviter tantum, applicando regulas generales præmissas.

DE CENSIBUS.

109. Definitur census. Jus emitur, non pensio. Census definitur *jus percipiendi annuam pensionem super re, aut persona alterius*. Hoc autem jus pretio est æstimabile, ac proinde emi potest. Non dicitur ergo emi ipsa pensio, sed jus ad pensionem. quod tale debet esse, qualis est spes, quæ fundatur in jure, ipsum jus comparatur, ut fructificat per pensionem, quæ sequitur ; et servandæ sunt conditiones ad æqualitatem requisitæ. Dividitur census primo in resignativum et consignativum. Resignativus est quando dominium directum et utile rei transfertur in censarium, cum reservatione juris percipiendi pensionem annuam super eadem re. Distinguitur ab emphyteusi, quia in hac tantum transfertur dominium utile, et non directum ; hic vero utrumque, ibi, nisi solvatur biennio aut triennio, ut *supra* dictum est, cadit in commissum, et coalescit dominium utile directo non ita in censu ; ibi nequit emphyteuta rem vendere non consulto domino directo, non ita in censu. Covarr. *lib*. 3. *Variarum Res. cap*. 7.

Divisio census prima. Resignativus census. Differt ab Emphyteusi.

Consignativus est, quando aliquis constituit jus pensionis super bonis suis, non translato dominio utili, aut directo ipsorum, aut etiam super persona. Dividitur in realem, personalem et mixtum. Realis est quando in reipsa constituitur pensio, seu jus, quod ipsi semper adhæret, etiamsi vendatur, aut alienetur, donec pensio et jus redimatur, quæ obligatio redundat in personam, cujus est ratione rei, quia onus rei est etiam ejus cujus illa est. 110.

110. Consignativus census. Dividitur in realem, et personalem, et mixtum. Realis qui semper manet.

Personalis, quando constituitur jus in ipsam personam quæ se immediate obligat et consignat ad solutionem pensionis. Hic aliquando intervenit hypotheca, ratione securitatis factæ pro solutione pensionis, quæ cadit in ipsam hypothecam, quando persona pro qua deponitur non solvit, hoc tamen per accidens est, et commune aliis contractibus, quibus securitas per hypothecam intervenit.

Personalis. Securitas per hypothecam.

Mixtus est, quando obligatio cadit immediate tam in rem, quam in personam, ita ut si res pereat, maneat obnoxia persona pensioni solvendæ, quod non contingit in censu reali, qui perit cum re ipsa. Divisio in hæc membra est materialis, et ratione subjecti, cui annexum est debitum solvendæ pensionis.

Mixtus. Divisio hæc est materialis.

Alio modo dividitur in certum et incertum, ratione taxæ, hoc est, quando certa pensio solvenda est quotannis, dicitur 111.

111. Alia divisio census generalis.

Certus census. Incertus census. Alia divisio in fructuarium et pecuniarium. census certus. Quando vero tertia aut quarta pars fructuum, qui incerti sunt ratione copiæ aut sterilitatis, dicitur census incertus. Item dividitur in fructuarium et pecuniarium, ratione rei quæ solvitur, ut fructus aut pecuniarum.

Dividitur in perpetuum et temporalem. Dividitur etiam in perpetuum et temporalem ratione termini constituti, ut decem annorum, vel ad vitam unius aut plurium, qui dicitur inde vitalitius. Perpetuus census est, qui non statuitur quoad terminum durationis, aliquando est redimibilis, aliquando non, ex quo in hæc duo etiam dividitur.

112. Applicantur regulæ generales præmissæ. Huc reducitur prima regula generalis, quantum ad censum resignativum; ille solus potest illum creare aut fundare, qui potest alienare dominium directum et utile rei in censuarium; quantum ad censum consignativum ille potest, qui habet rei dominium directum, nisi ipsa sit impedita per alium contractum, ut quando dominium utile ex integro sit penes alium directe, tunc autem jus, quod manet domino directo in fructus aut pensionem, vendi potest. Unde in quacumque re censum potest imponere, qui habet jus in illam, nisi sit persona, cui impeditur contractus, *Instit. de usufr.* Ratio est, quia qui habet dominium, et non impeditum rei, potest eam vendere, vel in toto, vel in parte; constituere autem censum est vendere aut donare in parte *ex constitut.* Martini V. et Calixti III. Nicolai V. et Pii II.

113. Quid de censu novo creando? Sententia negans. De censu novo creato dubitarunt plures, an liceret illum vendere, ut Innocentius, Joannes Andreas *in cap.* 6. *In civitate tua, de usuris*, Henricus *quodl.* 1. *quæst.* 39. *quodl.* 8. *quæst.* 24. negant, quia talis creatio census, et statim venditio est mutatio usuraria palliata pecuniæ pro pecunia, quia si quis mutuet centum, et recipiat pro hypotheca feudum cum fructibus, committit usuram, quia recipit ultra sortem ratione mutui.

Contrarium tenent communiter Doctores : et patet ex *Extravagantibus* Martini et Nicolai, qui habentur inter communes, *titulo de Emptione et venditione*, et patet ex ratione præmissa. Deinde potest quis constituere jus pensionis de novo ex titulo donationis ; ergo et titulo venditionis potest emi et vendi ususfructus rei in toto, vel in parte ; ergo similiter et jus constitui ad aliquam partem fructuum, et illud vendi. Sic etiam potest quis constituere et vendere jus servitutis in suo agro, quod est pars quædam juris integri, quod competit domino. Fundamentum etiam prioris sententiæ non subsistit, quia non intervenit hic mutuatio, quia neque constituens censum novum tenetur solvere pretium emptori, sicut mutuatarius mutuanti, neque rem ipsam, quæ subjecta est pensioni, tenetur perpetuare, aut stabilem facere, sed tantum pensionem ex ea solvere. Quod si pereat, perit pensionario ; neque hic est mutuatio pecuniæ pro pecunia, sed pecuniæ pro jure ad pensionem. Unde casus ille de hypotheca propositus non infert consequentiam intentam, neque refert quod dicatur jus non extare, ac proinde de eo non posse fieri conventionem, quia et illud falsum est, quia extat in vendente jus percipiendi fructus ex re sua, et quamvis non extaret, statim extabit, et sufficit quod in spe certa possideatur, ut contingit in aliis contractibus. Ex quibus patet census reales redimibiles esse licitos, ut patet ex illis Extravagantibus, quæ de his loquuntur.

Sententia contraria præfertur.

Solvitur fundamentum oppositum.

Constituere pensionem non est pecuniam pro pecunia vendere, sed pro jure pecuniam dare.

Dubitatur de censu personali, an licitus sit Jure naturæ? Negat Navarr. *cum de Usuris* post plures antiquos *in cap. In civitate, de usuris*, ubi Innocentius, Hostiensis, Joannes Andreas, Cardinalis Zaba- 114.

114. De censu personali dubium an sit licitus? Sententia negativa.

Affirmativa. Reconciliatur. rella, Panormitanus. Contrarium docent Sotus *de Justitia et Jure lib.* 6. *q.* 5. *art.* 1. *conclus.* 4. Covarr. loco *supra* citato et alii plures. Forte non est controversia realis, quia priores auctores juxta rationes, in quibus fundantur, excludunt censum personalem, quoad conditiones oppositas libertati humanæ, quæ conveniunt censui reali, ut quod censuarius possit vendere aut vindicare rem ipsam in dominium proprium, quod non convenit respectu hominis, ut possit vendi aut trahi in servitutem propter pensionem, quando non est solvendo. Alia ab hac est conditio pensionis aut census personalis; de quo posterioris sententiæ Doctores, per quam manet tantum obligatio census annui in persona vendente, cui accedit quandoque obligatio hypothecaria in bona ejus aliqua, aut omnia quæ transit ad hæredes, ita ut non obliget illos nisi secundum vires hæreditatis, ideoque sæpe perit talis obligatio. Requiritur autem ad hunc censum, ut persona sit fructifera, id est, ut persona sit talis, quæ ex propria industria, et opera pariat fructum seu lucrum, quo solvatur pensio, aut alia bona habeat in re, aut spe, verbi gratia, hæreditatem, ex qua talis pensio solvi possit, quod perinde requiritur ad censum realem, ut res ipsa, cui annexa est, sit fructifera, et portet onus pensionis et census, alias jus quod emitur esset nullum et fictum, quod nullum pareret commodum, cum non ematur dominium directum aut utile, sed jus ad pensionem ex fructu rei aut personæ. Hoc totum patet ex regula secunda superius assignata, quia in contractu emptionis et venditionis, atque permutationis debet hinc inde intervenire res pretio æstimabilis, ut servetur æqualitas et translatio rerum mutua; jus autem ad fructum impossibilem et nullum non est pretio æstimabile, cum nulli pariat aut parere possit commodum.

Requisita ad hunc censum. Ut persona sit fructifera.

Patet ex regula secunda generali supra data. Debet res pretio æstimabilis subjici permutationi.

115. Requiri hypothecam.

Ad hunc censum recte exigitur hypotheca generalis in omnia bona aut specialis in aliqua, pro securitate censuarii, quia sicut in aliis hæc conditio juste exigi potest, ita in proposito, cum sit contractus licitus, et censuarius jure possit cavere propriæ securitati, quando aliquod periculum rationabiliter præsumitur. Et huc revocari potest regula septima jam præmissa, ut venditor census non constituat se in securo et certo, constituendo personam censuarii in incerto; ille enim recipit pretium numerata pecunia, res autem et persona ejus, si obnoxia est aliis oneribus, quibus detractis redderetur incerta solutio census, recte censuarius exigit securitatem per contractum hypothecarium, ut similiter ipse reddatur certus et securus.

Patet ex regula septima generali.

116. Mixtus census licitus.

Hinc patet censum mixtum posse etiam fundari et emi, ita ut si res, quæ constituta est solutioni, sit incerti fructus, ut obligatio transeat in personam, quia hic contractus nihil includit ex natura rei, quod importat inæqualitatem, modo censuarius in emptione comprehendat pactum et pretium census in augmento correspondeat iis, quæ venditor de suo exponit in contractu quantum ad juris sui renuntiationem, et majoris obligationis cumulum, quamquam etiam hic contractus reduci posset ad contractum hypothecarium necessarium ad venditionem census.

Objec. cont. personalem.

Contra censum personalem primæ sententiæ Doctores objiciunt primo, quod sit contra libertatem.

Respo. Non e. contra natu.

Ad hoc responsum est de tali personali non agi, et si ageretur, non esse contra Jus naturæ, simpliciter, ut si quis se in servitutem vendat, aut operas suas alteri locet spectato statu præsenti, quia est sui juris in iis, quæ Deus sibi et dispositioni fixæ

per legem non reservavit, quale est illud de quo agitur,

117. Jure positivo cavetur. Contra jus naturæ dico, ita ut hoc non sit licitum; ergo etiam potest quis emere censum spectato tantum jure naturæ, cum hac conditione, ut venditorem, si non solvat, vendicare possit in proprium dominium, aut operas ejus in iis, quæ alimento supersunt, et sustentationi; Jure tamen positivo cavetur, ne propter debita in servitutem redigatur, aut pignori detur, *cap.* 2.*de Pignor.* si non sit solvendo.

Secunda objectio. Alia etiam objiciuntur, ut quod pecunia nequeat vendi, et qui emit jus ad pecuniam seu possessionem, emit ipsam possessionem.

[S]olvitur. Respondetur non emi pecuniam, sed jus ad pecuniam. Et idem de possessione dicendum, ut patet in eo, qui vendit jus litigiosum in possessionem. Sic non emi-[E]mi jus, non [p]ecuniam. tur usus domus, quamvis propter usum ematur domus, sed ipsa domus emitur; finis enim extrinsecus rei, quæ cadit in contractum, non est materia commutationis, sed res ipsa, quæ in talem finem emitur.

118. Tertia [o]bjectio. Præterea objiciunt, qui emunt aliquid, ut prædium ab iis, qui non habent prædium, neque jus ad prædium, et eadem pro annua pensione fictis venditoribus locant, sunt usurarii; sed hoc est falsum, si jus ad censum personalem possint emere; ergo, etc.

[Re]sponsio. Respondetur negando minorem, ut optime Lessius *lib.* 2. *cap.* 22. *dubit.* 4. qui bene et clare hanc difficultatem tractat, quia similitudo non bene adæquatur, tunc enim esset proportio, si venditor nihil in re constitueret, quod fructuaret censum, ut si neque persona esset fructi-[Re]quiri [ma]teriam ad [cont]ractum quæ [sub]sistat. fera aut res obligata censui, quia nihil in re exponeret pretio vendibile, sicut neque locans prædium, quod non habet in re, aut jure aliquid exponit, quod facit ad contractum locationis aut emphyteuseos, qui sine re fructifera nequit consistere, sequitur nulla ratione titulum requisitum ad talem contractum ex parte locantis subsistere, ideo committitur inæqualitas secundum speciem hujus contractus, quia ficte, et non vere hoc modo initur.

In censu autem personali non ita con- 119. Hoc servari in censu personali.
tingit, quia requiritur ut res obligata censui, aut persona sit fructifera, et par oneri, quod ex contractu sequitur, ut *supra* visum est. Prior autem contractus Contractus fictus. quem exprimit argumentum, sicut est fictus quantum ad titulum ex parte vendentis prædium quod non habet, neque ex parte ementis idem prædium, quod in re non subsistit, comparatur, quia sic ficte locatur; sic etiam sequitur contractum hunc ex utraque parte esse fictum. Unde in re ipsa sors ab emptore repetitur in parte, quod nequit fieri in tali contra- Personalis non est fictus. ctu. Contrarium contingit in censu personali, quia jus percipiendi censum commutatur pro sorte, et illud jus subsistit, quia persona vel in se ex propria industria, vel in aliis bonis, quæ possidet in re, vel in spe, accedente hypotheca est fructifera; et census supponit titulum verum, non fictum. Instant etiam in quibusdam aliis contractibus mutui, qui sunt usurarii. Sed unica responsione solvuntur in genere, considerandam esse particularem naturam contractus et leges servan- Spectanda natura contractus. das in commutatione, quia per unum contractum fieri potest rei translatio, quæ per alium contractum esset injusta, ut in mutuo, si detur aliquid ultra sortem titu- Qui sub uno titulo est invalidus, sub alio est legitimus. lo donationis, valet; si autem ex debito et titulo mutui, fit usura, qui mutuat centum, nequit recipere nisi centum ex vi mutui. Si vero emat aliquid, quod successive valeat ipsi ultra centum, modo pretium illud sit lege aut æstimatione sufficiens, valide contrahit.

Hæc autem æstimatio, ut servetur

120. Circumstantiæ perpendendæ. æqualitas in contractu, dependet etiam a circumstantiis concurrentibus in venditione et emptione, sicut dictum est in contractu mutui, quæ circumstantiæ aliquid valoris supperaddant ipsi rei naturæ, aut certe detrahunt; unde pretium augeri aut minui debet, ut in nundinis, quando est copia mercium, et raritas pecuniæ, aut emptorum; e contra quando est copia emptorum, raritas mercis, et sic de cæteris circumstantiis.

Ex iis pretium crescit, aut decrescit.

Æqualitas in contractu census quomodo pensatur? In proposito autem est ex parte vendentis considerandus census, ut per solutiones annuas et successivas, excedit sortem, quam commutat emens. Ex parte ementis considerandum est, quod sortem simul numerata pecunia exponit; unde quamvis pensiones speratæ ex censu simul collectæ excedunt summam ipsius sortis qua emitur census, tamen non excedunt illam, quæ simul præstatur summa, quæ exposita alteri negotiationi potest tantum fructum parere emptori, quantum ex successiva pensionis solutione speratur. Considerandum præterea ex parte ementis periculum, et incertitudo recipiendæ pensionis, cui subest, ut si res ipsa, cui annexa est pensio, et censuris sit subjecta periculo, ut servetur æqualitas in contractu, etiam pretio subtrahendum est, quod periculo imminet.

Æqualitas materiæ.

Periculum censuarii.

121. Securitas data a vendente censum. Item, si ultra rem ipsam, quæ omnino fructifera est pensionis, addatur a venditore alia securitas, ut personalis, aut hypotecæ; hoc etiam pretio æstimabile est. Unde hinc inde servandum est medium rectæ rationis, prout lex aut consuetudo præscribit, quæ sit secundum rectam æstimationem. Quod si in casu particulari deficiat aliqua harum conditionum, non ideo contractus aliter iniri debet aut regulari, quam ut lex aut consuetudo habet, quæ non respiciunt casus particulares; in hoc ergo regulam determinatam non est assignare. Aliquæ enim circumstantiæ in aliquibus locis sunt appretiabiles, et reipsa æstimantur, quarum aliis in locis non habetur ratio, quia neque damnum, neque commodum inferunt quod alibi habent annexum, ideoque in variis provinciis et regnis juxta statum temporum, et conditiones rerum mutantur. Bulla Martini V. et Calixti III. approbant consuetudinem receptam in Germania et Polonia ut decem, aut undecim, aut tredecim aurei constituantur in singulos census. In Hispania, ut Navarrus ait, et Medina 28. 29. et 30. In Sicilia decem, ex Bulla Gregorii XIII. et Nicolai V. in aliis alia sunt constituta pretia. Considerandum est, quantum emi possit res fructifera, quæ tot fructus annuos parit, quia eodem pretio potest census irredimibilis realis, imo etiam minoris emi, quia minus æstimatur jus ad pensionem, quam ipsum rei dominium, et census redimibilis minori pretio emi potest. Si negotiatio vigeat in provincia, quæ expositione pecuniæ plus lucrari facit, quam ferat census, facit pecuniam paratam et præsentem pluris æstimari quam censum, sic etiam inopia pecuniæ facit censum viliorem, e contra cariorem copia pecuniæ; hinc in Hispania carius æstimatur census ob copiam prædictam.

Lex non comprehendit casus.

Diversorum locorum constituti variat circumstantias concurrentes.

Variæ consuetudines locorum.

Quomodo pensanda æqualitas et ex quibus.

122. Constitutiones Pontificum. Octo conditiones fundandi census. Summi autem Pontifices contractui censuali adjecerunt conditiones, ne fraus irrepat usuraria. Martinus et Calixtus, ut colligit Navarrus *com. de Usuris, cap.* 27. octo apposuerunt, quamvis non necessarias de claraverint, sed quibus observatis docent censum recte fundari in Polonia et Germania. Postea, Pius V. anno 1569. edita constitutione plures apposuit conditiones necessario observandas, quas enumerat Navarrus *loco citato, num.* 84.

(uatuordecim ...nditiones ...æscriptæ ... Pio V.) Thomas Boninsignius *tract. de Usuris, cap.* 4. Sunt autem quatuordecim, quarum una tollit census personales. De his conditionibus illud statuendum est, eas servandas, ubi Bulla usu fuerit recepta; in aliis autem locis non ita, sed servandam esse consuetudinem et æqualitatem legis naturalis et positivæ receptæ ac divinæ. Prædictas conditiones explicat bene Navarrus *ibidem,* quem sequuntur moderni, qui de his legi possunt. In genere dicta sufficiant, nam conditiones illæ eo spectant, ut natura contractus servetur, et æqualitas rei inter contrahentes, ne aliqua pars gravetur ultra debitum, singulis proinde regulæ positæ applicantur; ex quibus discernitur justitia in dato et accepto, sed quia variæ sunt locorum constitutiones, quæ variant circumstantias et æstimationem ex commodo rerum et pecuniæ, regulæ etiam æquitatis diversimode applicantur.

DE CAMBIIS.

123. (...mbium ...citum.) Hic contractus est licitus, et utilis Reipublicæ, quando servatur æqualitas inter datum et acceptum, deductis deducendis. Potest reduci ad varias species, ut emptionis et venditionis ex usu mercatorum, qui pecuniam absentem computant inter merces; eamque pecunia præsenti, tanquam mercem emunt et vendunt, quia pecunia non solum est mensura venalium, sed etiam ex adjunctis potest esse res venalis, ut ratione materiæ, quæ melior vel deterior esse potest, vel commoditatis, vel distantiæ et loci; vel ratione periculi, conservationis, translationis, numerationis, et hujusmodi. (...ecuniæ ...timatio ...unde ...surgat?)

(...nbium ...a varios ...ractus ...ucitur.) Potest etiam reduci ad permutationem ut cum commutatur pecunia absens pro præsente, aut diversi generis. Reducitur etiam ad locationem et conductionem ratione translationis, quæ est opera conducibilis et locabilis, pretio æstimanda. Aliquando etiam ad contractum innominatum, ut *do ut des.* Definitur quod *sit contractus, in quo pecunia permutatur pro pecunia,* etc. Ut sit contractus, requiritur consensus et commutatio Juris. Ut sit permutatio, requiritur saltem, ut inchoative tradatur ex una parte, et pecunia, quæ recipienda est, existat. (Ejus definitio. Requisita.)

Dividitur in reale et siccum. *Siccum est, quando fingitur cambium,* ut quando ratione temporis aliquid exigitur. Qui titulus est usurarius, et ideo hoc genus vocatur siccum, quia caret justitia et titulo lucrandi, estque in re ipsa usura, verbis præferens cambium, non reipsa, ut quando fingitur pecunia præsens permutari pro absente, quæ neque in re, neque in spe existit, et lucrum accipitur, quasi existeret, et alio loco facienda solutio, in eodem ipso fit. *Reale cambium est permutatio pecuniarum in re facta, ex qua aliquid lucri juste accipitur.* Dividitur in minutum et locale. Illud contingit, quando pecunia diversæ speciei pro alia permutatur. Locale dicitur, quando præsens pro absente, quod vocatur cambium per litteras. 124. (Ejus divisio. Cambium siccum. Est usurarium.) (Cambium reale. Ejus divisio. Minutum. Locale.)

Huc spectant regulæ superius assignatæ, et potissimum, quæ decernunt justitiam in mutuo, quantum ad damnum et lucrum. Tituli ergo cambii, in quibus fundatur justa acceptio ultra sortem, sunt imprimis lucrum cessans, et damnum emergens pretio æstimabilia, et intuitu cambii redundantia. Secundo est officium campsoris a Republica, et Principe impositum ad utilitatem publicam et commoditatem negotiandi, ut habeat pecuniam paratam ad cambium, cum aliis oneribus et periculis, quibus subjacet, et operis, quas in communem utilitatem confert, ex quibus vivere potest, quia in utilitatem aliorum et 125. (Regulæ de mutuo servandæ. Titulus, lucrum, et damnum.) (Onera campsorum, et utilitas ex ipsis.) (Operæ eorum æstimandæ.)

Labor, custodia, commoditas.

Reipublicæ cedunt. In his computatur labor numerandi pecuniam, commoditas, quæ ex custodia, translatione, numeratione, et ubique per eam negotiatione facienda. Tertio præstantia materiæ, ad quam reducitur etiam raritas et antiquitas monetæ, et quidquid ad æstimationem ejus materialem spectat, in quo excedit aliam, ob quam commutatur, quia hæc omnia in pretium veniunt secundum æstimationem. Huc etiam advocari potest commoditas negotiandi per unam, magis quam per alteram, et usus et distractionis seu expensibilitatis ejus.

Excessus materiæ, raritas, antiquitas.

126. Quartus titulus translatio.

Quartus titulus est translatio pecuniæ, sive absentem faciat præsentem in æstimatione, sive præsentem faciat transferri in alium locum. Primum fit, quando absentem pro absente; secundum quando e contra præsentem pro absente permutat. Hæc translatio est virtualis, aut secundum æquivalentiam, et pretio æstimabilis est, et currit in cambio locali. Quintus titulus est assecurationis. Sextus, si pecunia est minoris valoris, ubi eam campsor recipit, quam ubi eam restituit. Septimus ex copia aut inopia pecuniæ potest valor ejus crescere aut decrescere, sicut aliarum mercium. Hi sunt tituli ut plurimum, in quibus lucrum cambii ultra sortem justificatur.

Quintus titulus assecurationis. Sextus titulus æstimatio minor. Septimus copia, et inopia.

Ad casus particulares facilis est ex his resolutio, suppositis regulis generalibus præmissis de æqualitate dati et accepti; nam quidquid pretio æstimabile est, potest in lucrum venire campsori, juxta æstimationem et mensuram rei, servata proportione. De praxi cambiorum videantur auctores, et Lessius *lib.* 2. *cap.* 23. *dubio* 5. *et sequentibus*. Videtur Bulla Pie V. *de Cambiis,* apud Navarrum *cap.* 17. *num.* 300.

DE SOCIETATE.

Hic contractus est duorum vel plurium ad conferendum aliquid in quæstum et usum communem, in quo contractu unus vel plures deponunt sortem pro rata conventionis; alius instrumenta lucrandi, ut equos, navem, et hujusmodi; alius industriam; alius etiam securationem sortis aut lucri. Potest iniri, vel quoad solum lucrum, manente sorte salva ipsi deponenti; vel potest conventio fieri, etiam ut totum transeat quoad sortem, industriam, et reliqua in commune dominium, et fiat communio in capitali et lucro. Ut servetur æqualitas juxta regula positas, debet lucrum et damnum esse commune pro rata ejus, quod quisque deponit. Et omnia reducenda sunt ad æstimationem pecuniariam, quo certius attingatur medium justitiæ servandum in distributione. Ex parte deponentis sortem æstimatur fructus ejus, ut si in aliam negotiationem expenderetur, valeret tantum; sic etiam operas deponens, æstimandum est quantum valeant communi æstimatione, et sic de reliquis, ut secundum ratam fiat distributio, tam sortis quam lucri, vel solius lucri, si de eo facta est conventio; vel etiam solius sortis, si lucrum obvenerit, quando omnia in commune dominium et usum transeant.

127. Societas quid sit?

Modus ejus ineundæ.

Lucrum et damnum debet esse commune pro vita. Æstimatio qualiter facienda

Ideoque præter regulam secundam, tertiam et quintam superius assignatas ad æqualitatem requisitas, servanda est specialiter regula septima, ut ne quis seipsum in lucro certum constituat, socium vero in incerto. Si autem societas inita est tantum quoad lucrum salva sorte, quæ non confertur in dominium commune, si nihil est lucri, sors integra manet domino, neque refert quod socius operas perdidit, quia etiam cessatio lucri domino sortis reputatur, sicut si tota sors sine

128. Servandæ regulæ superius assignatæ. Si initu quoad lucrum tantum manet so[rs] deponen[ti], etiam cessant lucro. Titulu[s] lucrandi justus

culpa socii perderetur, ei perderetur. Titulus lucrandi in hoc contractu est, quod quisque e re sua, aut operis juste commodum expectet, eaque ad lucrum exponat. Potest a deponente sortem parvum lucrum certum ob magnum incertum pacisci, sicut et de securitate sortis cum socio pacisci. Varios modos ineundi hanc societatem tradunt DD. apud quos videri possunt. Hæc de societate in genere dicta sufficiant, ex quibus omnis contractus ejus in specie regulari debet, ut juste ineatur, et justo titulo quis per eam lucretur.

DE MONTIBUS.

129. Montes, et eorum origo. Inventi a Franciscanis in commodum pauperum.

Olim in Italia soli Judæi usuras exercebant, et Christianorum opes, et potissimum pauperum res emungebant. His incommodis maxime pauperum, quidam viri nostræ religionis remedium hoc Montis Pietatis invenerunt, consultis Doctoribus Universitatum, potissimum Perusinæ et Boloniensis, qui suo calculo hanc institutionem licitam esse comprobarunt, et magna suborta est de iis altercatio, ut docet Matthæus Villanus, et alii.

Mons Pietatis unde dictus?

Mons autem Pietatis est appellatus ex cumulo pecuniæ a viris piis deposito, ex quo pauperibus possit mutuari. Variæ sunt ejus leges.

Leges ejus.

Prima, ut ex eo mutuetur pauperibus loci, non divitibus, neque externis. Secunda, ut certum tempus præscribatur, ut anni, aut paululum ultra. Tertia, ut deponatur pignus idoneum a mutuatario, ne multis non solventibus, Mons exhauriretur. Quarta, ut singulis mensibus aliquid minutum solvatur in expensas ministrorum, qui custodiunt Montem, et administrant in expensas. Quinta, si tempore præstituto non solvatur, liceat pignus vendere, et detracta sorte, et menstruis detrimentis quod superfluum est, restituere. Medina *de Usuris, quæst.* 10. Navarrus et alii.

130. Negantes contractum esse licitum.

Hunc modum mutuandi illicitum esse docet Cajetan. *tom.* 2. *Opusculo* 6. Sotus *lib.* 6. *de Justitia et Jure, quæst.* 1. *art.* 6. Inclinat Sylvester, verbo *Usura,* 5. *quæst.* 4.

Contrarium definitur in Lateranensi.

Contrarium est certissimum, atque ad fidem spectans, quod definitum est a Leone X. in Concilio Lateranensi, qui definit hos Montes esse licitos et ad pietatem spectantes; et suadet variis in locis erigendos per Italiam, concessis indulgentiis iis, qui aliquid conferunt ad erectionem Montium sub conditionibus præscriptis *supra*; et ultra fulminat pœnam excommunicationis in docentes aut prædicantes contrarium; incipit: *Inter multiplices,* facta est *in sess.* 10. Concilii, in qua præterea citantur Decretales Sixti IV. Innocentii VIII. Alexandri VI. Julii II. super eadem materia. Accedit Tridentinum *sess.* 22. *cap.* 8. 9. 11. decernit visitationem Ordinarii comprehendere hos Montes, sicut et alia pia loca, ut Xenodochia, ubi supponit esse opera pia.

Indulgentiæ concessæ. — Pœna in impugnantes. — Trident.

Respondet Sotus ad Bullam Leonis, Cajetanum, qui Concilio adfuit, docere contrarium in præfato opusculo, non obstante illa determinatione. Sed hæc responsio non valet, quia Cajetanus ante Concilium scripsit præfatum Opusculum *anno* 1498. Concilium autem definivit contrarium *anno* 1515.

Responsio Soti. — Rejicitur. Falsa supputatio temporis.

131. Secunda responsio.

Respondet secundo, Concilium non fuisse receptum in iis, quæ de talibus Montibus determinavit.

Impugnatur. Hoc decretum fuit receptum.

Contra, quia oppositum constat ex praxi et ex Tridentino. Neque hæc responsio valet, quia decreta fidei et morum non indigent receptione populorum. Unde illa responsio locum tantum habet in observatione legum.

Tertia responsio. Respondet tertio, Concilium approbasse solum illos Montes, quatenus non obstant sacris Canonibus; atqui conditiones positæ obstant sacris Canonibus. Rejicitur. Sed hæc responsio minus valet, quia Concilium definit non obstare sacris Canonibus, et exprimit ipsas conditiones.

Declaratio Concilii. *Declaramus,* inquit, *et definimus Montes pietatis antedictos per res publicas institutos, et auctoritate Sedis Apostolicæ approbatos et confirmatos, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum, ad solas ministrorum impensas, et aliarum rerum, ad illorum conservationem (ut præfertur) pertinentium; pro eorum indemnitate, dumtaxat ultra sortem, absque lucro eorumdem Montium, recipitur* ; *neque speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præstare, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorium esse, ac laudari et probari debere; tale mutuum minime esse usurarium putari, licereque illorum pietatem et misericordiam populis prædicare*, etc. Ex quibus patet responsionem Soti nihil facere ad mentem Concilii, imo esse violentam.

132. Quarta responsio. Respondet quarto non spectare ad Concilium has quæstiones; quæ magis ad Philosophiam spectant, quam ad sacras litteras determinare. Impugnatur. Hæc responsio est satis temeraria, et includit reprehensionem Concilii, quia Concilium in hac quæstione versatur tanquam in ea, quæ spectat ad salutem animæ; quid sit peccatum; quid demeritum; quid meritum; in quibus Ecclesia consulenda est, cujus est statuere differentiam inter virtutem et vitium in operibus humanis.

Titulus justus expensarum. Conclusio posita satis clara est ex dictis, quia expensæ, et conservatio Montis debet fieri expensis eorum, quibus Mons servit, et quorum lucro conservatur et ministratur. Sed hoc commodum cedit omnibus qui lucrum ex Monte capiunt, ut sunt pauperes; ergo videantur Auctores citati, et Faventinus *disp.* 47. qui fuse hanc quæstionem tractat *cap.* 11. impugnans Sotum.

Alii sunt Montes, qui sunt in usu ad commodum Reipublicæ, et quibus emitur census, verbi gratia, pro centum quinque, plus vel minus. Alii Montes. Alii sunt vacabiles, alii non vacabiles. Divisio. In his habenda ratio æqualitatis, quæ requiritur ad censum. De quibus videri possunt Summistæ, et alii in materia de Contractibus. Emitur census super hoc Monte fundatus, cujus plures commoditates explicat Lessius *cap.* 20. *dub.* 23. *in fine.*

Sunt et alii contractus, ut promissio, ludus, sponsio, depositum. 133. Alii contractus. De promissione aliquid diximus superius, et infra agetur dist. 28. Ludus. Definitur. *Ludus est certamen duorum, ut sors deposita æqualiter cedat victori.* Fortuitus prohibitus jure civili. Ludus fortuitus Jure civili est prohibitus, qui communi nomine alearum est dictus, ut patet *lib.* 1. *et* 3. *C. de Aleatoribus*. Dicitur fortuitus, quia fortuna magis, quam arte regitur. Quod magis lege Canonica est prohibitum Ecclesiasticis *can.* 41. *Apostolorum, cap. Clerici* 15. *de vita et honestate Clericorum, cap. Ad aleas, et cap. Inter dilectos,* 11. *de excessibus Prælatorum.* Prohibetur Ecclesiasticis. Videatur Tridentinum *sess.* 22. *cap.* 1. *de Reformatione.* Æqualitas hîc servanda est primo, ne minis aut fraude inducatur quis ad ludum, quia sic datur causa damni, si perdat, quia est contractus per injuriam extortus. Secundo, ut serventur leges ludi, nec fraudes ingerantur. Æqualitas ut absit fraus. Quando etiam error aut dolus dedit causam contractui, potest repeti deperditum ab eo qui deceptus est, sicut contingit in aliis contractibus, ut si quis lusit animo tantum lucrandi, et non solvendi alteri, si vinceret. Item, si sit tantus excessus in peritia unius supra alterum, quem si hic

Leges ejus servandæ.

sciret, non luderet; est similiter error, qui non venit in contractum, quia non fuit prævisus, et si fuisset, non iniretur; vel si is, qui deponit rem ludo, non possit eam alienare, ut religiosus, filius familias, et hujusmodi.

134. Sponsio. Definitur. Excludit fraudem.

Sponsio est depositio alicujus, quod cedit ei, qui veritatem alicujus, de qua inter duos aut plures certatur, estque incerta. Excludit similiter fraudem, ut si alter qui vicit, jam certus erat de veritate, nequit lucrari sponsionem.

Divisio ejus.

Varia autem sunt genera sponsionum, ut do tibi tantum ea conditione ut si vixero post annum, restituas duplum aut triplum, si rediero ante tale tempus, etc. Rectitudo harum reducitur ad hoc, quod quisque potest transferre dominium rei libere, vel cum conditione; et exponatur sors lucro incerto seu eventui.

Titulus lucrandi justus.

Hi duo contractus, si sunt lege prohibiti, nemo potest lucrari, quia contractus ipsa lege est irritus.

epositum. Ad quæ xtenditur.

Depositum fit traditione rei, ut custodiatur. Est plerumque rei mobilis, aliquando contingit in re immobili et litigiosa inter partes, quarum neutra est in possessione, vel altera contra Juris ordinem inivit possessionem; vel subest periculum de re alienanda, aut deterioranda, vel suspicio de fuga.

jus jura.

Depositarius nequit uti re deposita sine concessione deponentis expressa vel tacita; aut sit usu consumptibilis, ut pecunia, cujus æqualem habet paratam, quando deponens repetit;

bligatio positarii.

depositarius tenetur ex culpa lata tantum, quando res in commodum proprium deponentis cedit, quia tenetur adhibere diligentiam, quæ a diligentibus et sollicitis adhibetur; ex levissima vero, si in commodum proprium ejus deponitur.

equitur nmodati contractum.

Ad similes leges reducitur, ad quas commodatum, de quo *supra* diximus, nisi quod commodatarius teneatur de levissima culpa.

135. Accessorii contractus.

Contractibus accedunt fidejussio, assecuratio, pignus, hypotheca ad confirmationem et assecurationem.

Fidejussio definitur.

Fidejussio est alienæ obligationis in seipsum translatio. Unde nequit fidejubere, nisi qui potest contrahere, et habet unde satisfaciat pro principali, illo deficiente.

Ejus jura, et obligatio.

Debet esse valida obligatio principalis debitoris, ut fidejussio teneat, quia est accessorius contractus, sequens naturam principalis, ideo nequit obligari fidejussor plus quam principalis contrahens, pro quo fidejubet; arctius tamen obligari potest ad idem, ut juramento vel instrumento publico, vel hypotheca, quibus positis manet obligatus civiliter, in casu quo principalis ex defectu alicujus conditionis requisitæ ad actionem fori, solum maneat obligatus naturaliter, si fidejubeat pro religioso, aut minore, quorum contractus a Superiore aut Curatore reddantur irriti, aut exceptione Juris eliduntur, ut quia inhabiles erant,

Quomodo conveniri debet?

non potest conveniri principaliter in judicio donec facta excussione inveniatur principalis contrahens inhabilis ad solvendum.

136. Fidejussor indemnitatis.

Dari etiam potest fidejussor indemnitatis, ut qui se obligat pro aliis fidejussoribus in casu quo hi invenirentur inhabiles ad obligationis assumptæ solutionem, deficiente principali. Vide Sylvestrum *verb. Fidejussor.* tenetur debitor fidejussori ad damna incursa ex fidejussione.

Solvens succedit in jura creditoris quoad alios.

Et si sunt plures fidejussores in solidum, quisque etiam conveniri potest seorsim, nisi excipiat ante sententiam definitivam, postulans ut alii etiam conveniantur, et creditor cui solvit, debet cedere suam actionem, quam habebat in reliquos fidejussores ei, qui solvit; qua cessione facta potest ille eos convenire pro parte virili, ut si debitum fuerit trecentorum aureorum, potest a quolibet centum exigere, si sunt

alii duo, et a principali aliud centum cum damno incurso. In quibus casibus, ut patet, currunt regulæ generales assignatæ, quia et ipse se substituit creditori pro principali debitore, ideo ipsi tenetur.

Actio creditoris parit eumdem effectum solventi fidejussori.

Alii similiter tenebantur creditori, et ideo actio ipsi competens translata in eum, qui solvit debitum in solidum, parit eumdem effectum, quem habuit in creditore; ex altera parte, quia debitor principalis per se dedit causam damno, tenetur ad reficiendum damnum.

Exceptio privilegii elidit actionem, nisi renuntietur.

Qui gaudet privilegio Juris, potest elidere actionem exceptione privilegii, et restitui in integrum, nisi renuntiaverit privilegio expresse; quisque enim favori proprio renuntiare potest,

Non renuntiari commune, sed tantum personale, sine consensu.

nisi illud sit privilegium commune, et fidejussio fiat in damnum commune, ut Ecclesiæ a Prælato, aut monasterii, si quis fidejubeat sine consensu superioris, et majoris partis Capituli, aut si sit Prælatus, sine consensu majoris partis Conventus.

Potest clericus in damnum proprium fidejubere.

Potest clericus in damnum proprium, et non Ecclesiæ, fidejubere, ut si habet patrimonium, aut fructus beneficii, nisi his privatus nequeat servire curæ, qua tenetur Ecclesiæ, et sic redundaret in damnum Ecclesiæ.

137. Assecuratio definitur.

Assecuratio est contractus, quo quis rei alienæ periculum in se assumit, obligando se ad recompensationem. Si fiat pretio, debet servari æqualitas inter periculum et pretium; debet periculum subsistere,

Ejus jura et titulus.

alias non est venale. Unde si quis sciens rem esse in tuto, ut navem, verbi gratia, in portu, antequam securationem assumit, non potest lucrari, sicut in simili dictum est de sponsione. Et idem ex opposito sequitur, ut si mercator certo sciat rem suam periisse.

Pignus et Hypotheca.

Pignus et hypotheca idem sunt usu Juris, quia pignus dicitur, quod pugno traditur. Hypotheca, quod conventione tantum subjicitur creditori ratione debiti, quantum ad obligationem.

Divisio ejus. Universalis. Particularis.

Alia est universalis, alia est particularis. Universalis est, quando omnia bona obligantur tam præsentia quam futura. Particularis, quando res certa obligatur. Alia item est explicita, ut quæ conventione, aut decreto judicis inducitur, et hæc dicitur pignus prætorium.

Pignus prætorium. Hypotheca tacita.

Alia dicitur tacita, ut quæ ex natura contractus ex dispositione legis inducitur absque conventione aut decreto.

Variis modis contingit tacita.

Hæc autem hypotheca secundum varias consuetudines fit; jure autem variis modis contingit ut fisco, vel Principi omnia bona debitoris ex contractu, aut tributo constituta sunt hypothecata, excepto minori, cujus res empta a fisco hypothecatur pro debito, et non alia bona.

Communis hypotheca Principii constituitur. Bona mariti uxori, etc.

Bona mariti omnia sunt hypothecata uxori pro dote, sic promittentis dotem bona, donec solvatur. Item bona tutoris, et curatoris, et administratoris, seu Prælati Ecclesiæ, aut civitatis, aut patris administrantis adventitia filii, etc. Plura alia lege apud Molinam *disp.* 438. et 536.

138. In universali pretium succedit rei, non in particulari. Quænam hypothecantur.

Hypotheca universalis non impedit quin res aliqua vendi possit, quia pretium succedit rei; particularis semper manet affixa rei ad quemcumque deveniat, donec extinguatur præscriptione aut solutione debiti. Illæ res possunt hypothecari, quæ possunt debitum pecuniarum compensare, non ita res, quibus id non competit, ut jus patronatus. Unde si res, cui est annexa, oppignoratur, hoc jus manet salvum oppignoranti, licet si vendatur transeat ad emptorem, quia sequitur materiam principalis, cap. *Bartolus, de sententiâ et re judicata,* nec homo liber, c. 2. *de pignor.* neque suppellex pretiosa cultui divino dicata, nisi cum debita solemnitate, et accedente necessitate, ut quia aliter nequit solutio haberi, vel ut redimantur captivi

Perit cum re.

Ecclesiæ, vel subveniatur pauperibus in necessitate famis; census, vectigalia,

jurisdictio, jura, actiones possunt oppignari, perit obligatio hypothecaria cum ipsa re, sicut et omnis obligatio realis, nisi sit aliter conventum, ut dictum est supra de censibus.

Hactenus de quibusdam contractibus in specie egimus, qui continentur sub emptione et venditione, vel ad eas reducuntur, ut praxis generalium regularum, quas assignat Doctor, in iis de facili habeatur, earumque applicatio ad casus tam expressos quam non expressos, et ad conditiones requisitas ad æqualitatem in contractibus. Quod superest legi potest apud Doctores, qui rem ex professo agunt, nam quæ dicta sunt, instituto nostro sufficiunt, et ad declarandas regulas generales propositas de æqualitate permutationis rei pro numismate, aut numismatis pro numismate, vel rei pro re, de quibus in genere tantum agit Doctor.

SCHOLIUM.

Ultra regulas assignatas pro permutatione, mutuatione et venditione, assignat duas observandas in commutatione negotiativa. Prima, quod sit utilis Reipublicæ. Secunda, quod lucrum correspondeat labori, industriæ et periculis; et explicat ac probat utramque.

22. Duæ [re]gulæ pro [c]ommutatione [m]ercatoria.

Sequitur (c) de commutatione negotiativa, ubi commutans intendit mercari de re, quam acquirit, quia emit non ut utatur, sed ut vendat, et hoc carius; et hæc negotiativa dicitur pecuniaria vel lucrativa. De hac ultra regulas prædictas quid justum, et quid injustum, addo duo : Primum est, quod talis commutatio sit utilis Reipublicæ. Secundum est, quod talis juxta diligentiam suam et prudentiam et sollicitudinem et pericula accipiat in commutatione pretium correspondens.

Prima conditio exponitur, quia Reipublicæ est utile habere conservatores rerum venalium, ut prompte possint inveniri ab indigentibus, volentibus illas emere. In ulteriori etiam gradu utile est Reipublicæ habere afferentes res necessarias, quibus illa patria non abundat, et tamen usus earum ibi est utilis et necessarius. Ex hoc sequitur, quod mercator, qui affert rem de patria ubi abundat, ad patriam ubi deficit, vel qui illam emptam conservat, ut prompte inveniatur venalis a volente eam emere, habet actum utilem Reipublicæ. Hoc quoad expositionem primæ conditionis.

Marcatores sunt utiles reipublicæ.

Sequitur secunda, quia unumquemque in opere honesto Reipublicæ servientem oportet de suo labore vivere. Honesto dixi, propter meretrices et histriones inhoneste viventes. Sed afferens iste vel conservans, honeste et utiliter servit Reipublicæ; ergo oportet eum de suo labore vivere. Nec hoc solum, sed unusquisque potest industriam suam et sollicitudinem juste vendere; industria illius transferentis res de patria ad patriam requiritur magna, ut consideret quibus patria abundet et indigeat; ergo potest juste ultra sustentationem necessariam pro se, et familia sua ad istam necessitatem deputata recipere pretium correspondens industriæ suæ ; et ultra hoc tertio aliquid correspondens periculis suis. Ex quo enim in periculo suo transfert, si est translator, vel custodit, si est custos, propter hujusmodi periculum potest secure aliquid accipere correspondens, et maxime si quandoque sine culpa sua in tali servi-

Mercator carius vendere potest, quam emit, ratione laboris, industriæ et periculorum.

tio communitatis damnificatus est; utpote mercator transferens quandoque amisit navem onustam maximis bonis; et alius quandoque ex incendio casuali amittit pretiosissima, quæ custodit pro Republica.

23. Locare pro conducere. Mercator an ultra suam, et familiæ sustentationem potest lucrari?

Hæc omnia confirmantur, quia quantum deberet alicui ministro Reipublicæ legislator justus et bonus retribuere, tantum potest ipse, si non adsit legislator de Republica, non extorquendo, recipere. Sed si esset bonus legislator in patria indigente, deberet locare pro pretio magno hujusmodi mercatores, qui res necessarias afferrent, et qui eas allatas servarent; et non tantum eis, et familiæ sustentationem necessariam invenire, sed etiam industriam, peritiam, et pericula omnia locare; ergo etiam hoc possunt ipsi in vendendo.

Ex istis duabus (d) conditionibus requisitis in negotiativa justa, patet quomodo aliqui sunt vituperabiliter negotiatores, ut scilicet illi qui nec transferunt, nec conservant, nec eorum industria melioratur res venalis, nec certificatur aliquis alius simplex de valore rei emendæ, sed modo emit, ut statim sine omnibus istis conditionibus vendat, iste esset exterminandus a Republica, et exulandus; et vocantur tales gallice *regratiers,* quia prohibent immediatam commutationem volentium emere, vel commutare œconomice, et per consequens faciunt quodlibet venale vel usuale carius ementi, quam deberet esse, et vilius vendenti, et sic damnificant utramque partem.

COMMENTARIUS.

(c) *Sequitur de commutatione negotiativa,* etc. In superioribus egit de permutatione œconomica, quæ consistit inter privatos, qua quis sibi et familiæ contrahit, et providet in commodum privatum. Hic breviter agit de negotiativa, qua etiam intenditur lucrum, et spectat ad bonum commune politicum. Assignat autem duas regulas, quarum prima exprimit justitiam hujus negotiationis ex utilitate Reipublicæ. Primo, quia *utile est reipublicæ habere conservatores rerum venalium, apud quos prompte inveniantur omnia venalia, quibus quis indiget, et vult ea emere,* etc. Hæc regula patet ex iis quibus justificatur cambium, ad utilitatem publicam institutum a Principe aut Republica, in quo pecunia habeatur semper parata ad necessitatem tam publicam quam privatam.

139. Negotiativa commutatio. Ut est politica, et non œconomica tantum.

Prima regula esse justam et utilem.

Patet ex regulis cambii.

Secunda regula decernit justitiam ex parte negotiatorum, quia *in pretium revocare possunt labores, pericula, translationem mercium, expensas, qui est honestus labor, ex quo vivere possunt, et valde utilis Reipublicæ.* Deinde computanda sunt pericula, expensæ, industria, custodia, et reliqua pretio æstimabilia, ultra necessariam sustentationem; et confirmat, quia quantum deberet alicui ministro legislator justus et bonus retribuere, tantum potest ipse, si non adest legislator, de Republica, non extorquendo, recipere; legislator autem justus deberet conducere operas transferentium res, quibus indiget Respublica, ergo et ipsi possunt suos labores, industriam, pericula, et reliqua pretio æstimabilia vendere.

140. Secunda regula.

Titulus lucrandi justus et æstimabilis.

Probatur.

Contra secundam hanc regulam Sotus *lib. 6. de Justit. et Jure quæst. 2. art. 3.* Molina *disp.* 348. objiciunt, quod justum pretium non sit ponendum in manu mer-

Impugnant alii secundam regulam.

catorum ; neque ex lucro vel damno eorum attendi debere, sed ex communi mercium æstimatione.

141. Rejicitur impugnatio. Sed frustra hæc objiciunt, quia Doctor assignat justitiam et causas ex natura rei, ex quibus pretium debet æstimari secundum rectam rationem, nam *supra* ostendit medium rectæ rationis, quod lege aut consuetudine determinatur, servandum esse; et in hac æstimatione venire non solum res ipsas, sed pericula, expensas, ex quibus valor rei crescit, ut patet ex dictis de emptione, venditione, mutuo, cambiis, et reliquis contractibus, quos *supra* attigimus, et patet ex regulis promissis, generaliter de æqualitate servanda in permutationibus œconomicis. Ubi ergo Respublica vel Princeps statuit pretium, horum debet haberi ratio, ne mercatores ultra justum graventur, et nocumentum inferatur Reipublicæ, si cesset negotiatio, ac proinde ad eam conservandam tenetur Princeps ex justitia taxare pretium cum indemnitate mercatorum, sine qua nequit conservari. Et patet in campsoribus, qui ratione damni, laboris et obligationis habendi pecuniam paratam, et a petentibus per cambium aliquid lucri cedit. Patet etiam in mutuante, qui lucrum cessans, et damnum emergens potest in pactum ducere. Patet ex communi Doctorum, quando Princeps vel Magistratus ex malitia ad damnum mercatorum constituunt pretium non proportionatum mercibus, et infra infimum, quod communi æstimatione, et spectato valore mercium, est inæquale; tunc mercatores possunt vendere majori pretio, quam sit taxatum, quia illa taxta facta hoc modo est iniqua. Bene ergo Doctor dicit, vel per Principem, vel ubi non est alia æstimatio rei, quam illa, quæ fit a mercatore, appretiari debere non solum rem ipsam, sed labores, industriam, et reliqua, quæ valorem rei augent, et in lucrum juste computantur, quæ est doctrina communis. Aliud autem non intendit Doctor, sed tantum illa exponere, ex quibus lucrum licet, et acquiri potest et debet, servatis servandis.

[C]ontractus [l]ucrativi, [e]t eorum titulus.

[O]bligatio [d]ebita in [æ]stimandis [m]ercibus.

Variis [e]xemplis [p]robatur.

[S]copus [D]octoris.

Doctor inter alia adducit exemplum, ut quando navis onusta mercibus, quas advehit mercator in obsequium Reipublicæ, perit naufragio, vel incendio pereat domus ejus, in qua merces pretiosas conservat in usum Reipublicæ, et commodum, et utrumque fortuito et sine propria culpa. Forte hunc casum impugnant præfati Doctores, qui merces crescere dicant, vel decrescere in pretio ipsis mercatoribus, non Reipublicæ ; unde, inquit Sotus, si mercator Siculus convehat tres naves frumenti in Hispaniam, ibi vigente penuria, et una submergatur, non inde sequitur quod mercator ille possit aliter vendere frumentum, quam pretio currente. Quidquid sit de casu, resolutio Doctoris est, quando damnificatur mercator serviens Reipublicæ sine culpa sua deberi ei aliquam compensationem dari, verbi gratia, si in necessitate communi indicetur mercatoribus, ut convehant suis aut communibus expensis aliunde merces necessarias, ut frumenti in penuria famis ; si citra eorum culpam aliquid pereat, non solum ipsis perit, sed Reipublicæ, ac proinde sicut negotiorum gestores debet labor et industria ipsorum secundum justitiam recompensari. Præterea damnum incursum quoad ipsam sortem resarciri saltem in parte. 142. Casus quem adducit Doctor.

Explicatur casus.

Mercatores quasi rerum gestores.

Propterea addit ad casum Doctor illam circumstantiam *pro servitio Reipublicæ*, nam aliud est quod ipsi lucri privati causa tantum convehant merces, aliud vero quod ex præscripta utilitate communis boni Reipublicæ. Unde in priori casu damna incursa debent etiam in æstimati- 143.

Labor in commune bonum redundans æstimari debet.

one mercium, saltem convectarum, transferri, cum ipsi causam dedit utilitas publica, ad quam sunt electi et ordinati in casu præscripto a Doctore, et ex mandato particulari adacti. Vel dici potest hæc etiam pericula fortuita, quibus se mercatores exponunt in communem utilitatem, considerari debere a Republica et legislatore in communi æstimatione mercium, quamvis res pereat convehenti, aut conservanti tantum in particulari, tamen illa damna, quibus se subjiciunt mercatores in utilitatem Reipublicæ, quamvis in specie non teneatur Respublica compensare, debet tamen rationem eorum in communi æstimatione mercium convectarum habere, ne pereat mercatura, et sic taxare pretium, ex cujus lucro cætera damna incursa tolerari possunt.

144. Solvitur ratio opposita.

Unde ad rationem in oppositum respondetur, merces crescere, vel decrescere in pretio ipsis mercatoribus, quando accrementum vel decrementum est per accidens, concedo; quando vero per se, nego. Per se autem se habet respective ad æstimationem valoris rei hîc et nunc, concurrentibus circumstantiis, quæ pensari debent, ut utilitate publica, indemnitate mercatorum, et conservatione negotiationis, et hoc quantum ad pretium ordinarium, et lege statutum, quia injustum esset mercatores subjicere damno in publicam utilitatem, et non sentire aliquod commodum æquivalens ex lucro seu pretio mercium, ideo in æstimatione ordinarii pretii debent pensari etiam pericula et damna imminentia et communia.

Damnum per se æstimari debet.

Damnum per accidens non ita.

Per accidens crescit vel decrescit pretium ipsis mercatoribus, ut quando est copia mercium, et emptorum aut pecuniæ; vel ex casu fortuito hîc et nunc, cujus haberi mox debet ratio quoad communem æstimationem ordinariam, quia particularis est, ut si ex sterilitate et penuria augeatur pretium mercium, ut frumenti aut olei, et similium. Transeat ergo totum argumentum et casus Soti, quia talis mercator sibi amisit navem, tamen quoad frumentum advectum, nisi pretium sit lege taxatum, aliquid ratione transvectionis exigere potest, quia illa est pretio æstimabilis.

(d) *Ex istis duabus conditionibus,* etc. Deducit ex dictis, damnabiles esse negotiatores, qui nec ad commodum publicum faciunt transferendo, conservando, aut meliorando merces, neque rationem pretii habent. Hinc quædam monopolia etiam damnabilia sunt, in quibus ultra debitum, usus mercium subtrahitur communitati et necessitatibus ejus, ut mox vendantur non ex valore aut æstimatione rerum, sed ex necessitate ementium, quam ipsi subtrahentes copiam mercium causant. Hi tenentur ad restitutionem, qui damnum inferunt Reipublicæ, et merces, quæ ab externis convehuntur in copia et tolerabili pretio distrahentur, faciunt cariores nulla in ipsis facta melioratione. Quædam tamen monopolia licita sunt, ut quando auctoritate Reipublicæ instituuntur, et servatur æqualitas in distrahendis mercibus.

145. Damnantur quædam monopolia.

SCHOLIUM.

In donatione committi injustitiam, quando non liberaliter donatur, ut quando quis deceptus, renitente superiore, vel necessitate tractus, dat alias non dandum. Exemplum, si petens fingeret se cognatum vel pauperem, vel nollet mutuare nisi sub usuris. Idem dicendum in accommodatione, quæ est donatio usus rei ad tempus. Item, in permutatione. De injustitia in venditione dictum est num. 14. et conformiter dicendum de injustitia locationis et mutui.

De tertio (e) articulo satis patet ex prædictis, quia *rectum est judex sui et obliqui,* primo de Anima, et 24. Text. 8. 1!

ideo ex justitia determinata in præcedenti articulo in translationibus dominii vel usus rerum, apparet injustitia, quæ accidit in talibus, quod breviter potest exponi discurrendo. Nam in donatione, non est justitia, si donans non mere liberaliter donat, vel si contra voluntatem alicujus, a quo dependet in donando, donat, sicut patet in illo casu, de quo allegatum est ibi, *Extra de Censibus*, *c. Exigit, lib.* 6. Non autem mere liberaliter donat, si vel deceptus, vel quasi necessitate tractus donat, quia ignorantia, et aliqualis coactio excludunt voluntarium simpliciter, *ex* 3. *Ethic.*

Scilicet, [...]e visitatis [...]lautibus [...]pecunias [...]isitatori, quod [...]prohibet Papa. [...]ap. 1. et inde.

Vis et [...]norantia [...]aciunt [...]voluntarium.

Et ex hoc sequitur, quod deceptus de eo cui donat quantum ad illam rationem propter quam donat, non simpliciter donat ; et ideo, si alicui tanquam propinquo donet, qui tamen non est propinquus, non simpliciter donat.

Consimiliter, si alicui, ut egeno, qui non est egenus; et ideo videant illi trutani scililicet qui divites existentes recipiunt, tamen tanquam egentes eleemosynas, ne injuste omnia hujus recipiant, quia non est in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam, quam respicit in donando. Consimiliter, si attractus, ut in usuris dandis, non est mere donatio liberalis.

[...]ui ficta [...]upertate [...]iquid [...]cipit, [...]netur [...]ituere.

Consimiliter dicendum est de accommodante, licet ibi non sit defectus æqualis propter æquale justum, quia translatio usus ad tempus non requirit tantam liberalitatem, quantam translatio dominii.

In permutatione est injustitia ex eisdem causis, scilicet ex deceptione et involuntario, et prohibitione superioris, cui commutans subest in commutando. Et ex hoc potest dici injusta commutatio, quæ fit in ludis alearum, et hujusmodi, juxta illud, *ff. de Aleatoribus, lib. ult.* et *Extra de vita et honest. cleric. c. Clerici,* super illud *Officia*; in Gloss. tamen ista lex non ligat nisi illos, qui vivendo politice subsunt legi imperiali, qui forte nulli sunt hodie, quia ubi præcipue illa lex locum habere consuevit, municipalia præjudicant imperialibus, ut patet in Italia. Injustitiæ in emptione et venditione tactæ sunt prius, tangendo de justitia in eis; et juxta hoc de locatione et conductione. Per idem (f) patet de mutui datione et solutione; injustitia præcipua est usura, cujus vituperatio habetur *Extra de Usuris, c. Super eo.* 25.

Injustitia permutationis oritur ex deceptione, involuntario, vel prohibitione superioris.

COMMENTARIUS.

(e) *De tertio articulo satis patet ex dictis*, etc. In hoc articulo determinat ex dictis breviter de injustitia, quæ fit in translatione rei, vel quoad usum, vel quoad dominium, quia *rectum est judex sui ipsius et obliqui.* Reducit autem injustitiam ad duas causas generales, ut quando aliquid transfertur sine voluntate ejus, a quo dependet sic transferens, vel quando involuntarie transfert ; hoc involuntarium procedit ex necessitate coactionis, aut ex ignorantia. Patet in donatione, qui est contractus mere liberalis, si coactus quis donat, non liberaliter donat, Si ignorans etiam donat, non liberaliter donat, ut quando donat aliquid ei, quem 146.

Articulus tertius.

Causæ generales injustitiæ in donatione.

Coactio.

Ignorantia. putavit esse propinquum aut pauperem, et non subsistat conditio, non donat, et accipiens peccat, quia decipitur donans non subsistente causa legitima, et ex qua fit donatio, et cujus defectu cognito non fieret donatio. Ratio est, quia non habet donatio vim, nisi ex voluntate et intentione donantis, quæ omnino comprehendit conditionem et causa, ex qua fit, et excludit contrarium; sicut enim lex non extenditur ad casus, quos voluit excipere legislator, vel tacite, vel expresse, quia recipit speciem et extensionem a voluntate legislatoris, quæ causam et rationem legis comprehendit.

Conditio exclusa vitiat contractum, si adsit.

Lex non comprehendit casus expressos.

147. Ita in proposito donans implicat illam conditionem in suo consensu, cujus error dedit causam donationi, ut alias non fieret, neque bona fide res donata acceptatur a donatario. Hoc intelligitur de conditione et causa per se donationis, quam donans suo consensu tacite vel explicite comprehendit principaliter, ita ut alias non donaret, neque cognito errore eam ratificaret, sed intenderet repetere, quo casu ipsi est restituenda. Quidam tamen Doctores dicunt donationem factam pauperi ficto dandam esse pauperibus veris, quia præsumitur voluntas donantis jam abdicasse dominium in Christum. Alii dicunt restituendam esse ipsi donanti, si est res notabilis, de qua non potest fieri talis præsumptio, quantum ad voluntatem domini; si minuta, præsumendum esse eam alienasse, neque plurimum intendere restitutionem. Si autem conditio illa sit tantum accidentaria et accessoria, completo jam consensu et animo donationis, valet donatio, quia licet impellat ad donationem, tamen animus donantis seu consensus, a quo dependet donatio, completur independenter a tali donatione.

Causa, et conditio per se exclusa.

Cui facienda restitutio rei donatæ invalide.

Conditio per accidens non annullat translationem donativam.

148. Probatio. Hæc resolutio Doctoris patet ex multis textibus, *ff. de condictione causa data non secuta. et C. de condict.* et tenet Bart. *lib.* 11. § *final. ff. de donat.* et patet, quia contractus nominatus non impleto modo, quod perinde est, revocari potest, quando fuit causa principalis, *lib. cum lege, C. de Pactis inter vendit. et empt. et lib. ea conditione C. de Rescinden. Vend.* Ad idem facit, quod donatio facta in persona liberti, aut extranei, revocetur ex præsumpta voluntate donatoris in totum ipso jure, quia talem conditionem tacite excepit donator, ut donatio facta illis non fiat in præjudicium supervenientis prolis, ut *in lib. Si unquam,* etc. *cum glossa, C. de Revoc. donat.* Videatur Bartol. *in lib. Titia, in* § *Imperator. ff. De leg. ii.* et Panormitanus, *cap. Si quis irascitur* 13. *quæst.* 2.

In commodato eædem regulæ servantur, nisi, ut dicit Doctor, quod hic non sit tanta liberalitas, sicut in donatione, quia hic tantum fit donatio quoad usum tantum, neque proinde tantum præsumi debet de repugnante voluntate commodantis, quantum de voluntate donantis, quia res ipsa manet salva domino. Sequuntur eædem regulæ in permutatione, nempe ex iisdem causis ex deceptione, sive oriatur ex dolo, sive ex errore conditionis, quam excludit contrahentis voluntas, et ex involuntario per metum et coactionem, quæ dedit causam contractui, sive ex prohibitione superioris, oritur injustitia contractus. 149.

149. Eædem regulæ sunt commodat[o]. Non est æqualis præsumptio. In permutatione servantu[r] eædem regulæ doli, et erroris [a]nnullantis.

Et sic de reliquis contractibus, ut de locatione, conductione, donatione, et solutione, et reliquis, qui ad hos reducuntur, de quibus *supra* dictum est. Injustitia in his prædictis capitibus desumenda est in genere, ut probant tam regulæ generales quam speciales, quæ ex iisdem desumuntur. In his omnibus non requiritur aliud, quam applicare hæc principia, considerando naturam contractus

Idem dicend[um] in relic[uis] contrac[ti]bus.

Quomo[do] applica[nda] sun[t].

regulæ generales. ut lege præscribitur, causam, modum, et conditiones, et voluntatem contrahentium ut in his versatur, et ultra, ut cognoscatur æqualitas secundum medium rectæ rationis, quæ desumitur a lege, consideratis iis circumstantiis, quas lex ipsa comprehendit, aut excipit. Vel debet sumi ab æstimatione communi, cujus praxim debet inquirere, qui casus occurrentes resolvere nititur, et ea petenda est a viris in æstimatione rerum versatis et integris, alioquin procedens ex solis generalibus regulis justitiæ, speculative loquendo, non poterit eas commode applicare, nisi omnia sciat, quæ hîc et nunc ad excessum valoris rerum aut decrementum spectat, singulis circumstantiis pensatis, ex quibus lucrum exspectari debet, vel decrescere.

Officium Theologi. Ad quod facit communis sententia Doctorum, et casus similes decisi lege, aut a legis peritis, quia ad Theologum tantum spectat regulas generales applicare, ad Juristas vero particulares leges, et receptam consuetudinem illis legibus conformem, quia lex non fovet peccatum; et quando in specie lex non datur, consuetudo probata a viris prudentibus succedat, in casibus autem extraordinariis æstimatio rebus, aut circumstantiis cacommodata jus dicit, cui cætera adminicula accedunt ex variis locis; ex quibus argumenta desumi possunt a lege et æstimatione communi, et iis contractibus in specie, quibus magis ipsi casus concordant, et quorum naturam induunt.

150. istin- uendi cituli. ıtractus ıomina- tus quitur ›mina- um. Unde distinguendi sunt varii tituli concurrentes in contractibus innominatis, et secundum eos reducendus est casus ad contractus nominatos, quorum naturam immitatur, et considerandum an recte titulus fundatur, et aliis cohæret. Nam sæpe tituli ipsi repugnant, ut si quis aliquid dicat esse suum titulo donationis et permutationis, tituli non cohærent. Si quis rem sibi vendicat privilegii et præscriptionis titulo, non cohærent. Tituli repugnantes. Si quis mutatione et emptione dicitur acquisivisse, etc. nam aliter nequit regula generalis dari, quæ ad omnes casus applicari in specie possit secundum diversas circumstantias. Et sicut in moralibus quæ in iis ad alias virtutes spectant, Exemplum in materia concurrentium virtutum. procedi debet, quoad circumstantias diversas ex regulis particularibus virtutum, ad quas rectitudo aut obliquitas reducitur. Sic in contractibus, quando varii concurrunt in eadem permutatione, debet conjici natura singulorum, ut reducuntur ad contractus nominatos, quos imitantur et secundum hos considerari justitia aut injustitia. Cæterum quod hîc docet Doctor de usu alearum jam *supra* resolutum, et spectandæ sunt leges, prout consuetudo non improbata eas trahit in usum.

(f) *Per idem patet de mutui donatione*, etc. Hoc patet ex dictis *supra;* hîc autem dicit præcipuam injustitiam contra hunc contractum esse usuram, quæ reprobatur *extra de Usuris. c. Super eo.* Vide quæ in hoc dicta sunt contra Abulensem *supra* de hoc contractu. 151. Injustitia quæ sit in mutuo. Hoc idem patet ex pœnis Juris, quas incurrunt usurarii manifesti, id est, qui facto vel Jure, manifeste sunt tales, quæ legi possunt apud Covarr. *lib.* 3. *Variar. cap.* 3. Pœnæ usurariorum.

Usurarii manifesti. Illi sunt manifesti facto, qui nulla tergiversatione hoc lucrum faciunt; Jure vero, qui sententia judicis sunt damnati, aut in judicio crimen ipsum sunt fassi, aut contra quos adductis testibus est plene in judicio probatum. Prima pœna est infamia Juris, *L. Improbum* 20. *C. Ex quibus causis irrogatur infam.* Prima pœna infamia. Requiritur plena probatio, in judicio, non vero infamia, aut semiplena probatio, aut confessio extrajudicialis facta, verbi gratia, coram Parocho et testibus, ut infamiam Juris incurrant.

Secunda incapacitas beneficiorum.

Secunda est, ut si sit clericus, sit incapax beneficii et irregularis, de qua pœna dictum est cum Doctore *supra dist.* 13.

Tertia privatio communionis.

Tertia pœna est, excludendos a communione *cap. In omnibus.* 3. *de Usuris.* non intelligitur eos esse excommunicatos per hoc.

Quarta exclusio ab oblatione.

Quarta ibidem adjicitur, ut excludantur ab oblatione facienda, et admittens manet suspensus, donec satisfecerit ad arbitrium Episcopi.

152. Quinta exclusio a confessione nisi satisfecerint, aut cautione præmissa.

Quinta, neque ad confessionem peccatorum admittitur, donec satisfecerit. Hæc fieri debet reipsa pro sua facultate, aut per idoneam cautionem, nempe pignoris, au fidejussorem, et hoc ipsis creditoribus, si sunt præsentes, vel coram Episcopo, aut ejus Vicario, vel coram Parocho cum testibus idoneis, vel coram Notario publico habente mandatum ab Episcopo. *cap. Quanquam, de Usuris in* 6. si cautionem præstare non possunt, debent jurare se non posse, et facturos quod possunt, et tunc absolvendi sunt, si periculum est in mora.

Sexta privatio sepulturæ in loco sacro.

Sexta, carent Ecclesiastica sepultura *cap. Quia in omnibus, etc. de Usuris,* et sepeliens in loco sacro incurrit excommunicationem ex *Clementina de Sepulturis,* quæ magis comprehendit Parochum, et alios principales, quorum mandato fit, quam vespillonem.

Septima nullitas testamenti.

Septima, testamenta ipsorum sunt irrita, nisi ante mortem solverint, aut cautionem sufficientem dederint.

Octava privatio locutionis, et expulsio.

Octava, non possunt Ecclesiastici locare domos exteris usurariis, tenentur eos expellere ex suis terris intra tres menses, alioquin ipso facto incurrunt suspensionem, si Episcopi; si Minores, excommunicationem; interdictum vero si sit collegium aut universitas. *c.* 1. *de Usuris, in* 6.

SCHOLIUM.

Usuram esse prohibitam novo et veteri Testamento. Quod ait ratione damni nihil ultra sortem deducendum in pactum, forte cum D. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 1. vult non esse constituendum pretium pro tali periculo, quia speciem habet mali, et vix sine scandalo fieri potest; non ergo negat quin posset mutuans pacisci de indemnitate, quia supra n. 18. dixit (et notat bene Med. C. de Usur. quæst. 3. § *Non obstat*) aliquid ultra sortem recipi posse ratione pœnæ conventionalis, *interesse*, et periculi sortis. Tribuitur hîc ad secundum Scoto,quod teneat dominium usuræ transire in usurarium, sed tantum ait, si transeat, non inde sequi non teneri usurarium ad restitutionem; probabile tamen est sic transferri dominium. Ita Alens. 4. part. quæst. 33. memb. 2. art. 2. Henr. 4. quodl. quæst 27. Nav. cap. 17. num. 265. Palud. hîc quæst. 5. Bald. l. 1. n. 3. C. de Pignor. act. gloss. cap. Si quis usuram 14. quæst. 4. et c. Si Episcopum 16. quæst. 6. et alii. Nec obstat factum esse prohibitum, quia ad dominii translationem sufficit eam non esse jure cassatam.

26. Cap. 18. Psalm. 14 Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. An liceat mutuanti ex pacto servare se indemnem.

Usuræ (g) crimen utraque Pagina detestatur. Quod vetus, patet per Ezech. *Ad usuram non accommodabis,* etc. Quod nova, Luc. 6. *Date mutuum, nihil inde sperantes.* Et si arguetur contra hoc, quod licet unicuique in contractibus se servare indemnem, ut dictum est prius, quod vendens potest carius vendere, attendens damnum suum in vendendo, maxime si inducatur ab illo cui vendit; ergo eodem modo, si inducatur ab alio quis, ut sibi mutuet, licet sibi se servare indemnem, quod non potest, nisi accipiendo aliquid ultra sortem, et hoc ex pacto, alias est incertum. Similiter dans usuram, voluntarie dat, quia nullus cogit eum, ad

hoc, sed voluntate sua accipit pecuniam, et reddit ultra sortem, et sic potest dominium transferre in alium; ergo alius, scilicet usurarius, non habet alienum.

An dominium usuræ transeat in usurarium?

Ad primum respondeo, si non vult damnificari, pecuniam sibi necessariam reservet, quia nullus eum necessitat ad faciendam misericordiam proximo; sed si vult misericordiam facere, necessitatur ex lege divina, ut non faciat eam vitiatam. Ad secundum, et si transferat dominium, tamen recipiens tenetur restituere, sicut in mutui datione transfertur, et tamen debitor tenetur tandem restituere creditori.

27. Quando est injustitia in commutatione, ubi differtur solutio. Injustitia in negotiatione quando contingit.

Consimiliter patet de injustitiis in commutationibus, ubi fit dilatio recipiendi. Est enim injustitia vendendo tempus, vel ponendo se in certo de lucrando, vel simpliciter, vel ut in pluribus. Consimiliter, in negotiativa est injustitia, si officit Reipublicæ actus ejus, vel si immoderate recipit a Republica ultra industriam, diligentiam, sollicitudinem et pericula.

Item præter injustitias (h) istas partiales in istis contractibus, vel commutationibus, est una generalis; quando aliquis usurpat rem alienam domino simpliciter invito, et hoc tam domino proximo quam remoto, scilicet legislatore, qui non vult, imo prohibet illam rem occupari invito domino, nisi in casibus præscriptionis et usucapionis. In istis autem non est translatio dominii, scilicet in furto, rapina et hujusmodi, licet sit violenta occupatio rei, cujus est dominium; et ista injustitia est manifestior quacumque alia, ubi propter solam defectuosam conditionem est injustitia in translatione vel commutatione, ut est in casibus supradictis.

In furto, rapina, et hujusmodi non transfertur dominium.

COMMENTARIUS.

(g) *Usuræ crimen utraque Pagina detestatur*, etc. Docet tam veteri quam novo testamento usuras esse prohibitas. Deinde resolvit duo in favorem usuræ objecta. Primum est, quod licet cuique se indemnem servare; ergo et usurario, quod fit, quando ultra sortem aliquid recipit. Secundo, quia volenti non fit injuria; recipiens autem usuras solvit libere usuram, ergo transfert dominium ejus, quod ultra sortem concedit in usurarium, ergo ille jure accipit. 153. Prohibita usura in Scriptura. Duæ. objectione.

Respondet ad primum, si non vult damnificari pecuniam sibi necessariam teneat, quia nullus eum necessitat, ea scilicet necessitate, qua campsores ordinati a Republica necessitantur ad cambium, quamvis enim usuræ tolerentur ob aliquod bonum Reipublicæ, tamen non approbantur, sicut neque prostibula non necessitatur coactione aut metu; si enim interveniunt, est sufficiens titulus aliquid ultra sortem exigi, eo ergo quo velit mutuare proximo, tenetur cum hoc damno mutuare, et nihil exigere.

Ad primum respondetur.

Usura tolerata non approbata.

Contra, quia ut *supra* dictum est, cum ipso in hac materia damnum, quod intuitu mutui incurritur, est æstimabile, et labor numerandi et conservandi pecunias sunt tituli justi recipiendi aliquid ultra sortem; ergo responsio illa non cohæret dictis *in art.* 2. 154. Replica.

Respondetur non improbari hos titulos a Doctore, neque alios pretio æstimabiles hic, sed damnum prætextum ab usurario, quo exigat aliquid intuitu ipsius mutui,

Solvitur. Intuitu mutui nihil recipi potest.

quo pecuniam in alterum transfert; hoc autem damnum sufficienter resarcitur per solutionem mutui, ac proinde non debet bis solvi in toto vel in parte, dando aliquid ultra sortem. Unde si alio titulo justo recipiat mutuans, modo non excedat, non est usurarius.

Ad secundam objectionem solutio. Ad secundum respondet, et si mutuatarius transferat dominium pecuniæ in usurarium, non ideo non teneri eum ad restitutionem, nam et ipse usurarius transfert dominium pecuniæ mutuatæ in mutuatarium, quamvis teneatur ad restitutionem ejus.

155. Dubium. Ad quem spectat dominium pecuniæ usurariæ. Dubitatur circa hanc doctrinam hujus responsionis, quam supponit Doctor, utrum scilicet usuræ dominium transeat in usurarium. Multi enim docent contrarium, ut Alensis 3. *part. quæst.* 36. *n.* 4. *art.* 3. Altisiodorensis 3. *part. tract.* 31. *quæst.* 1. D. Bonaventura *in hac dist. part.* 2. *art.* 2. *quæst.* 2. Richardus idem supponere videtur, *q.* 4. docet Gabr. *quæst.* et citatur D. Thomas 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 3. quamvis *in præsenti dist. quæst.* 2. *art.* 4 *quæst.* 1. videatur inclinare in affirmativam, quam non impugnat. Hanc eamdem tenet Cajet. *tom.* 2. *Opusc.* 8. *cap.* 1. Medina *q.* 4. *de Usur.* Covar. *lib.* 3. *Variarum. cap.* 3. Sotus *lib.* 6. *quæst.* 1. *art.* 4. estque frequentior modernorum.

Non esse penes usurarium plures tenent.

Sententia affirmativa. Partem affirmativam imponunt Doctori in textu, sed neque unam, neque alteram *ibidem* assertive tenet, sed respondet ex suppositione antecedentis, negando consequentiam, et dat instantiam commodam, de qua nulla est difficultas. Hanc tamen partem sequitur Henricus *quodl.* 4. *quæst.* 27. Glossa *in cap. Si quis usuram* 14. *quæst.* 4. Paludanus *in hac dist. quæst.* 2. *art.* 5. Navarr. *in Manuali cap.* 17. Baldus *L.* 1. *n.* 3. *C. de pignor.*

Eam expresse non tenet Doctor. Alii auctores consequuntur.

Hæc sententia fundatur in argumento, ad quod respondet Doctor, quia mutuatarius dans pro usura, voluntarie tradit rem ipsam, quod sufficit ad translationem dominii, sicut tradens ex metu et coactione transfert dominium rei, acquisitæ sufficit traditio voluntaria proprietarii, licet non transferat jus, quod habet in rem, ac ratione ejus alter tenetur ad restitutionem; latius enim patet dominium quam jus in rem, ut patet in multis casibus. Usurarius autem ex quasi contractu acquirit dominium per traditionem illam voluntariam mutuatarii; et est quasi indebiti solutio, per quam rem facit suam, quamvis restituere teneatur, eisque insistit tanquam rei propriæ, ita ut perturbari non possit ab alieno; unde si rem loco usuræ accipiat, et eam vendat, acquirit dominium pretii, ut patet *lib.* 46. *Qui vas, et in fine. ff. de Furtis,* ubi dicitur quod nummus qui reductus est ex pretio rei furtivæ, non sit furtivus. Unde quamvis emptor rei furtivæ possit contractum rescindere, et pretium repetere, tamen quandiu id non facit, manet dominium pretii apud furem venditorem, ut patet ex decisione illius legis, quamvis teneatur ad restitutionem pretii. Eodem modo, si usurarius emat ex pecunia usuraria aliquid, res empta transit in ejus dominium.

156. Probatur. Jus in rem, et dominium differunt. Per translationem usurarius acquirit dominium. Nequit perturbari ab alieno. Pretium rei usurariæ facit suum.

Dices hic celebrari contractum, quia bona fide emens aut vendens, nescit rem esse alienam; si autem sciret, contractus esset irritus. 157. Responsio.

Contra, nisi contractus esset in re etiam irritus ratione conditionis exceptæ et ignotæ, non sequeretur obligatio restitutionis, ac proinde quantum est ex natura contractus perinde est irritus, sive sciatur, sive non. Unde, quamvis mala fide contrahens scivit illam conditionem irritantem et rem obnoxiam esse restitutioni, facit tamen pretium suum, quantum ad dominium, licet maneat obligatus ad

Impugnatio. Obligatio restitutionis ex contractu irrito. Dominium transfertur in contractu malæ fidei.

restitutionem, ita recipiens rem a vero domino per traditionem, quasi ex contractu, recipit eam in proprium dominium, licet sit obnoxius restitutioni ejus. Præterea, ut prior sententia admittit, si pecunia usuraria permisceatur propriæ pecuniæ usurarii, ita ut discerni non possint, (eodem modo de oleo, grano, et hujusmodi), dominium eorum transit in usurarium, sed ex nulla actione, ad quam non accedit consensus veri domini, potest facere rem esse suam, quamdiu subsistit; vel ergo hoc non est dicendum, vel dicendum est rem simpliciter manere in dominio ejus post traditionem, etiam impermixta.

Argumentum ex concessis.

Si dicas rem illam in specie determinatam non manere, et quasi perire, ideo dominium ejus amitti mutuatario.

Responsio.

158. Contra manet in cumulo, licet non separata; ergo non perit in specie, quia subsistit, et sic maneret dominium ejus mutuatario, sicut ejus cumuli possunt concurrere plures, tanquam domini. Deinde, si res illa periret sine culpa usurarii, maneret adhuc usurarius obnoxius restitutioni, quod non est verum, si dominium rei maneret apud mutuatarium, quia res, quæ sine culpa alterius perit, perit proprio domino, ut patet in commodato et precario, ut patet etiam in emptione et venditione rei certæ, quæ transit in dominium emptoris cum omnibus suis commoditatibus et fructibus, et ei perit etiam ante traditionem, ut si domum aut vineam emerit, quæ casu fortuito pereunt ante traditionem.

Pecuniam in cumulo manere.

Pereunte re obligatur usurarius.

Exemplum.

Præterea, si dominium pecuniæ usurariæ, non transit in dominium usurarii, sequitur quod neque usus, qui consequitur, quia hic sequitur ad dominium, cum non per modum mutui, sed debiti transferatur pecunia a mutuatario; ergo neque fructus consequens ex pecunia per alium contractum legitimum facit suos, detracta propria industria, quod est falsum. Probatur tamen consequentia, quia in deposito non potest contra voluntatem deponentis depositarius ex usu ejus lucrari, neque uti commodato nisi ad usum determinatum, ad quem fuit res commodata repugnante domino, et tenetur ad restitutionem fructus rei ex tali usu sequentis; ergo similiter tenetur usurarius ad restitutionem ejus in quo factus est locupletior ex pecunia alterius (si dominium ejus manet apud mutuatarium), detracta propria industria.

Fructus ex pecunia usuraria legitimus est usurarii.

Depositarius nequit lucrari ex deposito.

159. Si dicas pecuniam ex se esse sterilem ac proinde illos esse propriæ industriæ usurarii, non vero pecuniæ.

Responsio.

Contra, non habet jus ullum lucrandi per pecuniam non suam, sive quoad usum sive quoad dominium. Deinde, quamvis pecunia, ut est mensura venalium, non habeat fructum; tamen ut *supra* dictum est, potest habere rationem rei venalis, ergo saltem, ad hos fructus tenetur, quia tenetur ad lucrum cessans, et damnum, emergens mutuatario. Accedit ad hæc, quod mutuatarius transferat usuras in mutuantem, ut fidem suam liberet; et quamvis usurarius intuitu mutui esset incapax illius dominii aut effectus translationis, tamen licet ex titulo injusto ex parte mutuantis, juste tamen ex parte mutuatarii ratione promissionis, res transfertur, quod sufficit ad translationem dominii rei traditæ, ut patet in eo qui bona fide emit rem furtivam a fure, licet sit injustus titulus ex parte furis, tamen, ut admittunt adversarii, ex justo titulo ex parte ementis bona fide transfertur dominium pretii in furem, et eodem modo de usurario emente per legitimum contractum aliquid per per pecuniam usurariam, quam accepit a mutuatario, acquirit dominium rei emptæ, quamvis pecunia non sit sua; neque de justitia per eam inire

Impugnatio.

Fructus pecuniæ venalis.

Ex ipsa translatione titulo promissionis acquirit dominium usurarius.

contractum potuit, neque de ipsa disponere, quia hæc de voluntate domini fieri tantum juste possunt. Simili ergo modo, licet non possit usurarius acquirere dominium usuræ intuitu mutui aut debiti, quia hic titulus non est fundatus aut sufficiens ad acquirendum dominium, cum sit injustus, quod est fundamentum alterius sententiæ, tamen quia justo titulo ad liberandam fidem et promissionem mutuatarius tradit et transfert, et ne impedimento imponat subveniendi per mutuum aliis necessitatibus suis majoribus, sufficit iste titulus, ut transferat dominium pecuniæ traditæ in usurarium, quamvis ex parte ejus deficiat titulus fundatus præter solam acceptationem naturalem rei translatæ.

Non vero titulo mutui.

160. Reconciliatio utriusque sententiæ.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ confundunt dominium rei cum obligatione restituendi, et jure, quod habet mutuatarius in pecuniam traditam, quæ diversa sunt, quia tamen hoc dominium nullam tribuit actionem usurario respective ad mutuatarium, ideo præfati Doctores primæ sententiæ negant in eum transferri dominium rei usurariæ, quia tenetur ante sententiam restituere mutuatario. Secunda sententia dicit dominium quidem rei transferri per solam traditionem voluntariam mutuatarii, quæ traditio, quia innitur titulo injusto debiti propter mutuum, non extinguit jus in rem, quod habet mutuatarius, obligationem restituendi in mutuante; et ratione hujus nunquam res fit mutuantis justo titulo, quin obnoxius sit, sive maneat res ipsa in specie, sive non. Ut *supra* dictum est, bona ipsius manent omnia hypothecata pro usuris.

Dominium non tribuit actionem usurario.

Injustitia generalis in quibusdam.

(h) *Item, præter injustitias istas partiales,* etc. Hîc insinuat injustitiam generalem, ad quam nullus accedit consensus domini, sed est usurpatio rei alienæ, domino, simpliciter invito, ut est furtum, rapina, damnum datum; in his enim est generalis injustitia, atque omni ex parte, in prioribus tantum est ex parte et ex defectu alicujus conditionis requisitæ.

SCHOLIUM.

Restitutionem esse faciendam ex vi illius præcepti negativi: *Non furtum facies*; includit tamen affirmativum de actu, ut medio ad impletionem. Ita Canus Relect. de Pœn. part. 4. Adrian. de Restit. quæst. 1. et alii. Ponit Doctor quasdam differentias inter restitutionem et satisfactionem, et alias posuit d. præced. quæst. 2.

De quarto (i) sunt quinque videnda: Primo, propter quam rationem sit restitutio facienda. Secundo, quis teneatur restituere. Tertio, quid. Quarto, cui. Quinto, quando. 28.

Exod. 20. Deut. 5. Lev. 19. alibi. Restitutio non est satisfactio generalis nec specialis de quibus præced.

De primo, (k) dico quod sicut auferre alienum est peccatum mortale contra præceptum divinum negativum: *Non furtum facies,* ita et tenere alienum; et ideo sicut necessarium est servare præcepta negativa, ita necessarium est non tenere alienum domino invito, et per consequens, vel actu statim reddere, vel saltem velle reddere, cum fuerit opportunitas. Unde non est restitutio facienda necessario, ut pars quædam satisfactionis, neque generaliter accipiendo satisfactionem, neque specialiter; generaliter enim accepta reddit pro peccato æquivalens ei, in quem peccatur; non sic ista restitutio, quia absque omni redditione pro peccato posset reddi proximo quod suum est, sicut in mutuis redditur creditori abs-

que omni satisfactione pertinente ad reconciliationem peccatoris.

29. Restitutio requiritur ante partes pœnitentiæ.

Consimiliter, non est satisfactio specialis, quæ est tertia pars Pœnitentiæ, quia de congruo requiritur restitutio in re, vel voto, ante omnem partem Pœnitentiæ, sicut cessatio voluntate vel facto a peccato; sed satisfactio, quæ est tertia pars Pœnitentiæ, non requiritur ante alias duas partes Pœnitentiæ, imo sequitur contritionem et confessionem, ut injuncta a Sacerdote; restitutio autem non injungitur a Sacerdote, sed a lege divina; et est simile in aliis peccatis, si quis teneret fornicariam, vel magis adulteram, restituere eam viro suo non est nisi cessare a peccato vel transgressione hujus præcepti: *Non mœchaberis;* et istud præcedit omnem partem Pœnitentiæ acceptæ; et ideo sicut tenens adulteram non est capax pœnitentiæ, sed irrisor, et si talis veniat ad pœnitentiam, addit peccatum peccato, ita detinens alienum, et voluntate et facto, dum talis est, non est capax alicujus partis Pœnitentiæ.

COMMENTARIUS.

161. [A]rticulus [q]uartus. [Q]uinque [q]uæsita.

(i) ***De quarto sunt quinque videnda,*** etc. Hic quartus articulus respondet quæsito principali hujus quæstionis; et agit de restitutione, comprehendit quinque quæsita. Primum est, quare tenetur quis restituere? Secundo, quis tenetur restituere? Tertio, quid tenetur restituere? Quarto, cui? Quinto, quando?

[Pr]imum [qu]æsitum [so]lvitur. [Pr]æceptum [re]stitutionis.

(k) ***De primo dico,*** etc. Quantum ad primum, docet restitutionem esse faciendam ex vi præcepti negativi : *Non furtum facies*, etc. quia nemo potest tenere alienum domino invito, ac proinde tenetur, vel actu reddere, vel proposito cum fuerit opportunitas. Distinguit eam a satisfactione in genere et in specie, de qua distinctione *supra* egit *de satisfactione stricte sumpta*, *quæst.* 1.

SCHOLIUM.

Resolvit, quis teneatur restituere, scilicet quicumque abstulit vel detinet alienum, id est, qui quocumque modo est causa, quod alter injuste patiatur damnum; et ponit versum de 9. cooperatoribus ad restitutionem obligatis. Per *consensum* intelligit licentiam ejus, a quo dependet. ***Palpo*** est, qui laudibus ad damna incitat. ***Recursus*** est, quando ex tua protectione similiter quis incitatur ad damna inferenda. ***Participans,*** id est, comitans, dans instrumenta, et similes, quia hîc non agitur de participante rem alienam. Alii tres modi sunt negativi, et intelliguntur de eo qui ex officio tenetur clamare, obstare, vel manifestare, ut evitetur damnum. Probabile est participantem, id est, cooperantem ad damnum dividuum, non teneri nisi ad restitutionem ejus, quod accepit; cæteri vero omnes tenentur in solidum. Uno cooperatorum restituente, cæteri ei tenentur ad ratam; si tamen imperans vel exequens restituant, alii eis ad nihil tenentur. Ratio est, quia inter hos et cooperantes est ordo, inter ipsos cooperantes non est. Ita communis.

De secundo (l) ponuntur versus, scilicet quis : 30.

Quilibet in solidum reddat prius injuriato :
Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus :
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Quorum stat sententia in hac maxima : *Quicumque abstulit, vel detinet alienum, tenetur restituere.* Auferre autem potest, ut causa superior, scilicet præcipiendo; vel ut proxi-

Restitutio oritur ex injusta ablatione, vel detentione.

ma immediate auferendo; vel ut causa coadjuvans, ut socius in auferendo; vel ut inducens, si consuluit, vel favet, vel adulatur tali consilio, favore vel adulatione, propter quam fit ablatio, et sine qua non fieret.

Consimiliter de detinente, qui immediate detinet positive, vel privative, sive interpretative, ut scilicet quia non facit restitui, cum ei ex officio hoc competeret, vel auxilium, vel favorem præbendo, ut si tacet requisitus in judicio, ubi posset sententialiter restitui res domino suo, et tamen dicendo veritatem, non imminet ei periculum status vel personæ. Unde breviter omnis obligatio ad restitutionem reducitur ad *auferre* vel *detinere;* et hoc, vel ut causa principalis, vel proxima, vel coadjuvans, vel inducens, vel non impediens, quando ejus esset ad bonum Reipublicæ, et sine periculo personæ impedire. Et hæc omnia, ex quo reducuntur ad consensum efficacem, verum, vel interpretativum, probantur per illud 2. *q.* 1. *Notum sit*, ubi dicitur, *quod facientem et consentientem par pœna constringit*; et hoc accipitur ex dicto Pauli, Rom. 2. *Non solum qui talia agunt, sed qui consentiunt facientibus.* Istorum omnium quilibet tenetur ad restitutionem in solidum; sed uno restituente omnes alii liberantur a debito in comparatione ad illum damnificatum; tamen alii tenentur pro rata portionis, quæ eos contingit, illi qui pro omnibus satisfecit.

Omnis restitutio oritur ex uno e duobus capitibus.

Uno cooperantium restituenti cæteri ei obligantur.

COMMENTARIUS.

(h) *De secundo ponuntur versus*, etc. Exponit novem modos, quibus peccatum alienum participatur, et quilibet istorum modorum fundat obligationem in solidum, quando esset causa auferendi aut retinendi rem alienam invito domino. Requiritur tamen ut consilium, atque aliæ causæ morales sint propriæ causæ, ut effectus ex ipsis sequatur, tanquam causis, sine quibus non fieret, alioquin si accedant, effectu jam determinato in aliis causis, non habent rationem causæ, neque ex ipsis sequitur ulla obligatio restituendi, sicut non concurrerunt ad effectum auferendi aut retinendi rem alienam, ex quo titulo præcise oritur obligatio restituendi. Quod vero in eo casu, quo effectus determinatus sit, antequam accedat consilium, consensus, et hujusmodi, non concurrant ut causæ, patet, quia efficacia consilii, verbi gratia, est persuadere; consensus autem voluntate concurrere, quando suspendetur adhuc effectus, donec accesserit consilium, aut consensus, sine quibus non habet plenam determinationem sui in causis. Sed si jam effectus est simpliciter determinatus, et omnia disposita sunt ad ejus executionem, consilium et consensus nullam determinationem inducunt effectui, ac proinde virtute ipsorum non fit, sed consequenter se habent, aut concomitanter; et hoc modo non dant causam, sic etiam neque fundant obligationem restitutionis. Unde hæc regula in singulis locum habet, et respondet ad varios casus, qui proponuntur a Doctoribus; nam sicut restitutio et ejus obligatio præcise incurritur ratione rei injuste ablatæ, aut injuste detentæ invito domino, ille solum qui dat causam ablationi aut retentioni, concurrit ad ipsam, et tenetur præcepto,

162. Secundum quæsitum Quis tenetur restituere Novem modi, quibus fundatur obligatio restituendi Limitatio Requiritur ut in reipsa fiat concursus ad damnum

Consilium et consensus quando operantur

Aliquando non operantur effectum

Dans solum causam obnoxius est restitutioni.

non alius. Nec sufficit quod alius quantum est ex parte voluntatis et affectus, concurrat quantum est ex se, nisi etiam influat proxime in ipsum effectum, aliquam determinationem, ex qua sequatur effectus, alias enim sine tali determinatione esset quidem inordinatus, et peccaret contra justitiam; sed non teneretur ad restitutionem, quia non fuit causa ablationis aut retentionis.

163. ubium. An oligetur uis per ihabitionem?

Hinc quærunt Doctores, si quis, ut placeat domino suo, aut alteri, auferat aut retineat rem alienam, aut damnum det absque omni consensu tacito aut expresso domini, aut ejus, in cujus gratiam operetur, an dominus teneatur ad restitutionem? Quidam admittunt teneri, modo ratum habeat factum, quia ratihabitio secundum Jus Civile et Canonicum æquiparatur mandato; si ablatio autem fieret ex mandato, obligationem incurreret tam mandans quam mandatarius, ergo, etc.

ntentia irmans.

quivalere ndato.

ntentia gativa.

Alii negant ratihabitionem æquivalere mandato, nisi in contractibus. Videatur *in reg. Juris, reg. ratihabitionem*, etc. in iis, inquam, contractibus, qui nomine alterius absque mandato expresso celebrantur, quia si contractui deficiat voluntas unius, sine qua suspensus manet, per ratihabitionem accedens completur contractus, ac si primo ex mandato celebraretur.

solutio. i non edit nnum, tenetur ituere.

Resolutio casus est ex regula data, nunquam recidere obligationem restitutionis in eum, qui non est causa per se influens in ablationem, retentionem, aut damnum illatum; neque sufficit ad causalitatem moralem, ex qua redundat hæc obligatio, ut quis habitualiter sit dispositus, ita ut ipse etiam influeret, si peteretur ejus consilium, aut consensus, sed requiritur ut virtualiter aut formaliter concurrat, id est, ut ipse auferat, vel causam det per se ablationi; ideo ratihabitio præsumpta, vel realis consequens non dat causam ablationi, licet possit dare retentioni, et sic non erit consequens, sed antecedens retentionem.

Sed quid esset, si damnificans in gratiam alterius cognoscitur ab hoc, in cujus gratiam facturus est damnum, an teneatur hic eum impedire alias incursurus obligationem restitutionis? Quantum ad obligationem charitatis non est dubium, eum teneri præcavere damnum proximi, si potest. Quantum autem ad justitiam, tenet Molina, nisi impediat, ad restitutionem obligari, quod limito, si est servus aut persona subjecta, ut filius, quia hi tenentur in eo casu non permittere hos rem alienam tenere, vel auferre, vel damnum inferre. Deinde sufficit voluntas interpretativa in hoc casu, ut salvetur influxus causæ moralis, quia illa quæ interior est non influit, sed quæ exterius significatur. Dum ergo cognoscit dominus servum ablaturum rem alienam, aut damnum illaturum, ut satisfaciat voluntati præsumptæ et interpretativæ domini, quam putat esse ejus de præsenti, tenetur dominus illud impedire, alioquin vere dat occasionem damni per voluntatem interpretativam, et quæ exterius apparet esse vera domini, et ex qua ipse principaliter movetur ad operandum, quia respective ad alterum, non qualis quisque interius est, pensatur, sed qualis exterius apparet, maxime nisi ipse contrarium manifestando, aut significando elidat præsumptionem de se, neque consensus internus ejus aliter influere potest in alium, nisi ut exterius apparet.

164. Quid de eo, qui sciens non impedit?

Teneri ex charitate. Etiam ex justitia si auferens est servus, aut filius.

Sufficit voluntas interpretativa.

Hinc alterius dicendum est, si mandans aliquem ad damnum inferendum proximo, aut alia agenda, ex quibus oritur obligatio restitutionis, si primum revocaverit consensum, jussionem, antequam res habuit effectum, et revocationem proximo damnificatori insinuaverit, non teneri eum ad obligationem, quia non est causa dam-

Revocans mandatum non obligatur restituere.

ni, ablationis, aut retentionis rei alienæ, neque per se, neque per alium in eo casu.

165. Qualiter influit consilium.

Dubitatur quando consilium influit? Respondetur, quando est causa per se mali illati tunc influere. Hinc si quis est paratus animo, ut faciat malum grave alteri, si suadeas minus malum, non es causa damni, sed utiliter rem ejus geris. Si suadeas minus malum faciendum Petro, quando quis intendit malum grave inferre Paulo, das causam, quia alter non cogitavit de Petro; si tamen cogitasset de utroque, minus malum esset ei suadendum. Ad consilium etiam pertinent preces et promissiones, adhortationes. Si consilium est falsum, sufficit ut retractes, dicendo contrarium esse verum, et te fuisse deceptum, vel errasse, et respondeas rationibus, quæ pro priori attulisti. Si consilium dedisti ad maleficium, ostendendo viam occultam nocendi, vel suggerendo motivum, ex quo alter plene motus est ad maleficium, non solum debes consilium revocare, sed etiam persuadere contrarium, quia causam das maleficio, quam alter in virtute consilii tui persistens in motivo, quod alias ipse non cognovit, prosequitur. In quo consilium distinguitur a jussione, quia revocato mandato, desinit omnis causa, quam mandans dat, non ita aliquando in consilio, quando suggerit ignota, ex quibus alter ex toto determinatur ad maleficium.

Suadens minus malum non gravat.

Preces, et alia spectant in ad consilium.

Ostendens viam maleficii.

166. Consensus. Suffragium ad maleficium.

De consensu nihil occurrit, nisi tunc esse causam damni, quando damnum ex eo sequitur. Unde aliter dicendum, si sequatur ex alia causa, et non ex consensu. Hinc excusat Navarrus *in Manuali*, *c.* 17. *n.* 21. Cajet. *de Restitutione*, et alii, si quis suffragando concurrat hoc modo ad maleficium, ut numerus suffragiorum requisitus sit determinatus antequam Titius, verbi gratia, det suffragium, tunc Titius non tenetur ad restitutionem, quia causa damni fuit completa antequam suffragium dederit. Limitatur responsio, quando a maleficio ipse per suffragium, aut alia via eos speraret avertere.

Respondetur tamen, si suffragium præcesserit maleficii executionem, eum teneri ad damnum, quia integrat damnum, ex qua procedit executio maleficii; neque refert quod alias sine suffragio ejus datur causa completa maleficii per anteriora suffragia, quia licet detur causa sufficiens, non tamen abundans et excedens, sicut si plures concurrerent simul ad damnum dandum, ut furti, cum ea animi determinatione, ut si quilibet solus esset, furaretur, vere quilibet furtum facit, et tenetur ad restitutionem; ita in causa præmissa possumus distinguere causam sufficientem a causa in effectu concurrente, et ex abundanti, quæ licet in actu primo sit sufficiens, si sola esset, in actu secundo tamen non est sola influens, sed admittit concursum alterius. Ita est in suffragantibus, quia licet numerus prior suffragiorum sufficiat seorsim, tamen reliqua accedentia ante executionem, concurrunt in actu secundo ad eumdem effectum.

Si inte... dam... causa teneti...

Cau... concur... in executi...

Palpo comprehendit non solum laudem, adulationem, sed irrisiones, improperia, quibus quis ad maleficium inducitur, et reduci potest ad consilium.

16... Palp...

Recursus etiam quandoque est causa damni, ut quando fovet malefactorem; unde magis ea confidentia excitatur ad malum, ut inde sumat occasionem et causam maleficii, alias vero non est causa, si per accidens præbeat recursum.

Recu...

Participans dupliciter dicitur, ut qui participat in re ablata et retenta; vel participat in mala operatione, ut ablatione, aut retentione rei. Si primo modo, tenetur pro rata ad restitutionem; si secundo modo, similiter tenetur, quia auxilium, instrumenta, et alia ferunt, nisi

Partic... Ten... ad re... tion...

ex metu, vel coactione et necessitate excusentur, quando adjutorium alias ex se non est ab intrinseco illicitum. Hinc excusantur Christiani captivi in triremibus Turcarum et Infidelium remigantes contra Christianos.

168. Alii es modi. Alii tres modi sunt *mutus*, *non obstans*, *non manifestans*, et hi negative causant damna, quia omittunt ponere, quod tenebantur ex officio ad impediendum damnum. Unde si ex officio non tenebantur, cessat obligatio. *Mutus*, ut custodes positi et vigiles. *Non obstans* comprehendit Magistratus, et reliquos ministros habentes auctoritatem ad impediendum damnum, ne sequatur, et tenentur ex officio impedire. *Non manifestans* intelligitur is, qui tenetur denuntiare in judicio, aut certe juridice interrogatus, ut testis, non dicit veritatem; hi obligantur ad restitutionem. Ordo autem restitutionis in his est, ut principalis auctor respective ad alios, qui ex impulsu ejus, aut auctoritate aguntur ad maleficium, veniat principaliter; illo autem solvente, reliqui nihil tenentur, quia ipse eis necessitatem imposuit maleficii, verbi gratia, mandans, consulens, etc. Quod si ipsi etiam remittatur a credito, reliquis, qui accessorie se habent, remittitur. Quod si uni ex his remittitur, non ideo censetur remissum principali. In his non est aliqua controversia magni momenti apud auctores.

Mutus. Non bstans.

Non ianifestans.

lo restitutionis antum ad rsonas, qui ientur.

SCHOLIUM.

Omne alienum restituendum esse cum *interesse*, et fructu naturali, non industriali. *Interesse* est respectu lucri cessantis, vel damni emergentis. Industrialis fructus est, quando res ex se non est ferax, ut pecunia, de quo Sylv. v. *Fructus*. Colligitur ex cap. *Gravis, de Restit. spol. et ex l. Ex diverso, ff. De rei vend.*

31. De (m) tertio, scilicet *quid*, dico quod non solum tenetur quis ad restituendum rem ablatam, vel usum rei, sed etiam ad *interesse* et fructum conceptum de re, si res erat fructifera, sed non fructum, qui provenit ex industria ejus, qui utitur illa re. Ex quo sequitur, quod lucrum acquisitum ex pecunia fœnebri non tenetur fœnerator reddere, alioquin ille qui reciperet, posset esse juste usurarius, quia recipere fructum de sua pecunia provenientem per industriam alterius, est facere usuram; et hoc est forte, quod magis posset homines inducere ad usuram, quia de usuris lucrantes, illud quod lucrantur, non tenentur restituere; imo illud suum est, quia per suam industriam acquisitum erat; alienum autem restituendum est. Lucrum ex pecunia usuraria non tenetur usurarius restituere.

COMMENTARIUS.

(m) *De tertio, scilicet quid?* Hîc distinguit inter fructus naturales et industriales; et regula tradita est certissima et communis, nempe teneri ad restitutionem tam rei quam fructuum, quos ex se facit, detractis expensis, si aliqua adhibita est industria, vel melioramentum. Alterum etiam membrum regulæ est, quod nulla sit obligatio restituendi fructus ex propria industria acquisitos, ut quando res non est ferax fructuum ex natura sua, verbi gratia, pecunia fœnebris, quam usurarius per negotiationem justam expendit, et lucratus est sua industria aliquid ultra sortem. Vide probationem hujus in littera. 169. Qui fructus restituendi sunt?

Dubitatur de possessore bonæ fidei, ut qui emit bona fide ab eo, quem nescivit esse latronem, quid teneatur, sive quoad fructus, sive quoad rem ipsam? Dubium de possessore bonæ fidei.

Respondetur primo : Si rem alienavit bona fide, non teneri ad restitutionem 170. Responsio.

ejus, nisi quoad id, quo factus est locupletior. Est communis Doctorum, quia actio non datur domino, nisi in rem ipsam, et eum, qui mala fide eam possidet, vel abstulit. Secundum patet, quia ex re aliena nequit fructum facere, si est fructus rei, qui sequitur ad rem ipsam, estque ejus, cujus est dominium rei. Unde, si eam dono accepit, et postea vendidit, tenetur ad pretium; si tamen emerit, et postea eodem pretio vendidit, ad nihil tenetur. Si eam etiam consumpsit, rebus suis parcens, tenetur etiam ad id quod pepercit, si dono rem ipsam accepit; si eam donavit, an nihil tenetur, quia non est factus locupletior. Si eam perdidit durante bona fide, etiam ad nihil tenetur, quacumque ex culpa perdidit, quia eam ut suam perdidit, quamdiu mansit in eo bona fides. Eodem modo respondendum est quoad fructus rei, teneri tantum ad illud, ex quo factus est locupletior; e contra possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem rei, et damni et fructus, etiamsi negligentia sua eas perdiderit, vel etiam casu fortuito, et hoc ratione injustæ ablationis aut detentionis rei alienæ.

Quoad fructus rei tenetur.

Et quoad ea quibus factus est locupletior. Possessor malæ fidei ad quid tenetur?

171. Dubium. Quid faciendum emptori bona fide, et postea scienti errorem?

Sed quid dicendum, si cognoverit rem esse alienam, postquam eam emit bona fide? Distinguunt aliqui de eo, qui dono accepit, et de eo qui rem emit. Dicunt quoad primum, si certo sciat moraliter furem restituturum, eum posse dare furi. Si vero eam emerit, duplex est sententia : Prima asserit eum teneri proprio domino, non furi restituere. Ita Cajetan. 2. 2. *q.* 62. *art.* 6. Sotus *lib.* 4. *q.* 7. *art.* 2. Covarr. *ad regulam primam*, 3. *p. in initio, et lib.* 1. *Variarum*, *cap.* 3.

Prima sententia.

Secunda sententia.

Secunda sententia est Alensis 4. *p. q.* 86. *m.* 3. *art.* 5. asserens eam posse tradi furi, ut recuperetur pretium, quia sic nullam injuriam facit domino ratione ablationis aut retentionis; et quia contractus erat nullus ex errore et dolo vendentis, potest rescindi et peti restitutio in integrum. Hanc sequitur Navarr. *cap.* 17. Sylvester *verb.* Restit. 3. *quæst.* 7. Angelus *verb.* Restit. 1. *num.* 1. Gabriel *hac distinct. quæst.* 3. *art.* 3. *dub.* 5.

Rescindere potest contractum.

Et confirmatur, ex justitia tantum tenetur, quantum est ex præcepto restitutionis non auferre rem alienam, aut eam retinere, aut ex ea invito domino lucrari, aut de ea disponere ; non autem tenetur rem proprio domino servare cum damno proprio, licet ergo non possit retinere, aut alienare, tamen ratione contractus potest convenire furem de pretio ei restituendo quod accepit in ordine ad recuperationem proprii, quia rescissio contractus inter privatos exigit communiter restitutionem hinc inde in integrum, ut vulgo fit ex privato consensu. Deinde, non tenetur emptor subire coram judice actionem furti, quia judex ordinarie intentat actionem ei, qui rem alienam possidet; ut ergo hac nota et molestiis fori se eximat, non tenetur rem proprio domino restituere, etiam sibi donatam, sive dominus eam recuperaturus sit, vel non, quia cum ipse non sit in culpa rei ablatæ, aut retentæ, non tenetur domino procurare, aut negotium ejus gerere ex justitia (nisi alias ex alio titulo præter illum solum emptionis bona fide tenetur), maxime cum propriis molestiis, et subire actionem furis non tenetur, ut si probare non possit se rem ab alio accepisse.

172. Confirmatur.

Potest se indemnem facere.

Non tenetur subire actionem furti.

Neque rei alterius curare.

Unde sequitur limitandum esse primum casum, nempe tunc eum teneri domino dare rem sibi donatam, quando alioquin ipse periculo careat, quod vix caveri potest, nisi quando coram testibus eam accepit. Quod amplius patet, si in gratiam domini illam rem, ut eam salvaret domino, minoris emit, tenetur dominus ei solvere prætium tanquam negotii bene gesti. 173.

em pejori oco non statuit escindens ontrac-tum. Imo etiam, ut tenet Covarrus, si mala fide eam emerit, potest incontinenti rescindere contractum, et se indemnem servare, quia rem non constituit pejori loco, quam fuit ante contractum, meliori autem loco statuere non tenetur; licet ergo dominus rei ablatæ habeat actionem naturalem et civilem in propriam rem, ubicumque eam invenerit, non tamen habet actionem in personam ementis bona fide, aut recipientis, si rem non teneat, neque alioquin ex justitia tenetur curam ejus gerere, ut eam conservet domino cum proprio damno aut periculo. Verum si talem rem mala fide quis apud se retineat, licet bona fide eam receperit, tenetur de culpa et mora, quia injusta retentio æquiparatur injustæ acceptioni. Sunt et multi alii casus huc spectantes, de quibus consuli possunt auctores, et servanda regula generalis tradita, in qua fundatur obligatio restitutionis, ratione injustæ acceptionis, et retentionis, et concurrentium causarum. Item, regula de damno et lucro per se sequentibus, non autem per accidens. Item, alia regula de culpa lata, levi, levissima, quæ est frequens apud Legisperitos et Morales; ex qua resolvuntur plures casus, qui spectant ad Advocatos, Medicos, tutores, curatores, et reliquos officiales, qui diligentiam requisitam debent adhibere in suis ministeriis, et damnum ex culpa eorum veniens, eis quibus operas suas lege aut contractu obligant, resarcire. Lex commentarii non permittit in singulis versari; sufficiat regulas generales cum suis exceptionibus assignasse cum Doctore.

etinens ıla fide, etur de culpa, mora.

egulæ ıerales.

SCHOLIUM.

Restitutionem faciendam esse damnificato, vel ejus propinquis, si ipsi fieri non potest. Quod si nec propinquis, fiat pauperibus. De incertis bonis male acquisitis, id habetur *cap. Cum tu, de Usur.* De aliis incertis pia bonorum omnium consuetudo docet; probabile tamen incerta non male acquisita, facta inquisitione posse retineri, licet retentor non sit pauper. Sotus 5. de Justit. quæst. 3. art. 3. Salon. 2. 2. quæst. 66. art. 5. contr. prima. Bannes, et Aragon. ibi, et alii. Restitutio pauperibus non necessario fit per Episcopum, vel confessarium, quia id nullo Jure cavetur.

De (n) quarto, scilicet *cui*, dico quod damnificato, si tamen sit possibile, possibile inquam, ut si novit eum, et si habeat eum præsentem, vel habere potest, ut sibi mittatur sine majori incommodo, quam illud quod mittendum est, esset utile ei cui mittitur. Et intelligo de ipso, vel aliquibus ejus propinquis, si mortuus est, vel si absens est, quia præsumitur lege naturæ, quod ille magis velit restitutionem fieri suis propinquis. Et ideo in duobus casibus, nec illi, nec suis, utpote si cui nescitur, vel scito, cui tamen mortuo nesciuntur propinqui; in alio, si majores sumptus essent ponendi in mittendo, quam illud valeat illi cui mittitur. Et in istis, si quæras cui? dico quod pauperibus vice illius, quia cui non potest temporaliter reddi, redditur spiritualiter; redditio spiritualis fit maxime reddendo pauperibus pro illo. 32.

In duobus casibus non fit restitutio damnificato.

Si (o) quæras per manus cujus debet reddi pauperibus? Respondeo, non inveni quis necessario determinatus sit mediator in distribuendo ista pauperibus. Dicit unus Doctor, quod confessor, vel aliquis, de cujus fidelitate credat.

Videtur mihi, quod per seipsum; consilio tamen alicujus boni viri

D. Thom. hic a. 5. et Rich. art. 4. q. 4. potest illud distribuere pauperibus, quia tali mediatori posset dare, ut restitueret, de cujus fidelitate præsumeret, et tamen iste sibiipsi applicaret, vel aliis usibus quam deberet. Unde, ubi lex divina, vel Ecclesiastica non ligat personam, sequenda est ratio naturalis; illa autem dictat magis, quod persona, quæ tenetur, restituat pauperibus per seipsam quam per aliam, licet non excludendo consilium alterius boni viri, sed includendo.

COMMENTARIUS.

174. Cui facienda restitutio? Restitutio fit domino. (n) *De quarto scilicet cui*, etc. Prima regula est, quod restitutio debeat fieri domino, qui accepit damnum. Hæc est communis, et patet ex lege justitiæ, quæ docet suum cuique tribuendum; soli autem domino competit actio in rem et personam, eo invito, retinentem aut auferentem. Limitat primo ad casum possibilitatis, quia ad impossibile nemo tenetur. Possibilis est restitutio, si cognoscatur et habeatur præsens, aut haberi possit, aut ad eum absentem mitti. Secundo, limitat ad casum in quo missio ejus ad absentem dominum plus noceret ei quam proficeret. Ratio hujus est, quia ex commodo propriæ justitiæ non debet ferre damnum majus, aut gravari. Et quia restitutio non solum fundatur in ablatione et restitutione rei alienæ, sed supponitur invitus dominus, et velle rem suam recuperare, in tali casu non potest præsumi invitus, aut velle restitutionem rei cum majori suo damno. Tertia regula est, ut suis propinquis fiat restitutio, quando ipsi nequit fieri. Ratio est, quia lege naturæ præsumitur velle magis fieri restitutionem illis, quam rem teneri a possessore, aut tradi alienis. Hæc communiter recepta est, et ratio præmissa eam probat. Intelligendi sunt propinqui, qui sunt hæredes, aut certe de aliis, qui, hæredibus deficientibus, succedunt in bona ejus, et sic in casu præsenti absente domino aut hæredibus, illi succedunt, qui præsentes sunt.

Limitatio, si est possibilis. — Secunda limitatio ne fiat cum nocumento domini. — Tertia regula ut fiat propinquis. — Qui sint propinqui?

175. Succedit pauper, Princeps, Respublica, creditores. Quod si nulli sunt tales, succedunt pauperes, vel Respublica et Princeps, ad quos hæreditas devolvitur, aut alii creditores absentes; quibus primum debet fieri restitutio præ aliis in absentia tali domini et hæredum, in qua non speratur rediturus, neque alii nomine ejus comparent, quia sic præsumitur velle; et ratione debiti manet ipse obligatus, et bona ejus, quæ apparent hypothecata, vel quasi hypothecata creditoribus. Et hoc etiam spectat ad ordinem debitum et bonum Reipublicæ, ut restitutio illa fiat, prout magis expedit vero domino, quando ipsi, vel defuncto, vel absenti nequit fieri personaliter; unde creditores possunt convenire retinentem rem ejus, et coram judice eam repetere, ut fiat satis debito quo obligatur.

Præsumpta voluntas domini sequenda.

Quarta regula. Addit quartam regulam, ut quando verus dominus scitur, sed mortuus est, et nulli ejus propinqui apparent, dicit dandam esse pauperibus, quia sic in utilitatem ejus spiritualem cedit. Item, si nequit res sine majori incommodo et expensis, quam ipsa res valeat, ad eum mitti.

176. Dubium de veritate quartæ regulæ. Circa hanc ultimam non ita conveniunt Doctores. Eam tenet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 62. *a.* 2. Richardus et Gabriel *in dist. præsenti.* Hæc regula intelligenda est de eo, qui rem alienam bona fide accepit, quia licet teneatur restituere verum dominum in statum pristinum in quo fuit, antequam res injuste ei ablata est, quia

Prima sententia distinguit inter possessorem bonæ, et malæ fidei.

Hunc teneri suis expensis eam rem domino remittere. Veritas illius regulæ defenditur sine hac exceptione.

ipse eam non abstulit; sed si mala fide accepit, tenetur etiam suis expensis eam mittere ad dominum, vel si fuit in mora restituendi eam mala fide. Ita tenent communiter moderni, cum Cajetano, Navarr. Cov. citatis. Cæterum hæc sententia est dura, quia hæc obligatio non est satis fundata, quia possessor malæ fidei, aut auferens rem alienam non tenetur secundum justitiam, nisi ratione damni, aut fructus, aut lucri, aut ipsius rei. Casus intelligitur de lucro cessante, aut damno, quibus causam dedit, quia resarcire debet; tenetur ergo solum ratione rei, sed non plus tenetur ex justitia ratione rei, quam res ipsa valeat, quia nec alter acquirit aliquod jus in ipsum, nisi ratione rei et oblationis ejus. Unde si reciperet ultra substantiam, et fructus, si qui sunt rei, seclusis aliis titulis præmissis, peccaret contra justitiam; ergo etiam neque debitor ei tenetur cum proprio damno notabili, quod excedit rem ipsam in decuplo, verbi gratia, ad restitutionem rei, quia perinde lucrum proprium et damnum alterius æstimari debent secundum leges

...n teneri ...ssessorem ...alæ fidei rem ...mittere cum ...otabili ...amno, ...edente ...llorem ejus.

justitiæ. Unde neque cum periculo vitæ aut famæ dispendio tenetur rem restituere, quia obligatio restitutionis in his casibus sopitur, sicut et durante maxima necessitate; ergo similiter sopitur obligatio restitutionis cum notabili et excessivo damno debitoris faciendæ, quando nulla inde commoditas creditori, aut vero domino accedit, imo præsumi debet de voluntate rationabili domini, non velle restitutionem sic onerosam, ex qua notabiliter gravatur debitor sine utilitate sua correspondente.

...77. ...ponsio.

Dices debitorem obligari simpliciter ad restitutionem; expensæ autem faciendæ sunt medium necessarium ad hoc.

...ligatio ...finem ...n se extendit ad medium improportionatum.

Contra : Ex obligatione finis nemo tenetur ad medium improportionatum fini, sed censetur obligatio finis hîc et nunc suspendi, donec medium commodum suppetat, aut proportionatum; sed in eo casu restitutio cum excessivo et notabili damno non est medium proportionatum ex justitia, juri, quod habet alius in rem ipsam; ergo non tenetur debitor per tale medium se gravare, ac proinde restituere debet prout potest et expedit, quia necessitas illo modo statuit impossibilitatem moralem, qua sopitur obligatio sic

Exemplum.

restituendi. Patet exemplo, si alia via restituendi non datur, nisi ut ipse debitor ferat rem oblatam creditori degenti in aliis regionibus, ad quas alia via commercii non invenitur, tunc nemo dicet eum teneri ad hunc modum restitutionis, quia justitia nequit obligare cum præjudicio charitatis; creditor autem contra charitatem exigeret talem modum restitutionis; ergo neque secundum justitiam

Restitutio in hoc casu facienda.

ei debetur; ergo sicut impedimentum hoc restituendi imponit necessitatem, qua impossibilitatur debitor moraliter, sequitur eum debere tantum restituere secundum utilitatem creditoris præsentem, quæ offerri potest, ut si aliud deficiat, restituat in causam piam, aut pauperibus, aut Ecclesiæ, quia creditor cui nequit aliter restitutio fieri, nisi cum damno notabilissimo debitoris, quod ipsi non cedit in aliud commodum, quam sit solius rei aut preti justi, censetur cedere et acceptare restitutionem congruam debito, quia secundum justitiam non potest exigere aliud. Hoc etiam cedit in bonum Reipublicæ, ut debitor non gravetur ultra delictum in bonis propriis notabiliter, quia secundum mensuram justitiæ id solum sufficit in talibus circumstantiis ad vindictam delicti.

178. Restitutio bonorum incerti domini

Hæc regula a fortiori idem decernit faciendum, quando quis bona fide invenit aliqua incerta, quæ licet sua non sunt, novit esse alterius, licet ignoret cujus

qualiter facienda?

sint. Aliqui dicunt hæc posse retineri ab ipso inventore, sicut bona vacantia domino, si facta diligenti inquisitione non compareat dominus, quamvis jus naturale non dictat ea danda esse pauperibus. Ponamus esse Turcam, aut infidelem, aut

Prima sententia docet teneri posse ab inventore.

mortuum in peccato mortali, sine ultima voluntate disponente de rebus suis, neque habeat hæredem, jus naturale non dictat succedere pauperes intestato. Ita Sotus *de Justit. et Jure, lib.* 5. *q.* 3. *art.* 3. *ad* 2. Ledesma 2. *part.* 4. *q.* 1. *art.* 5. Petrus Navarrus *lib.* 4. *de Restitut. c.* 2. et alii.

Sententia Doctoris, et communis.

Contraria sententia supponitur communiter, quam præter Doctorem docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 5. *ad* 3. Gabriel *in hac distinct. quæst.* 2. *art.* 3. *dub.* 3. Covarr. *in reg. Peccatum*, Navarrus *in Manuali, cap.* 17. *num.* 92. et

Restitutionem fieri pauperibus.

alii quos citant. Et supponitur *cap. Cum tu, de usuris*, ubi decernitur, quod superest de usuris dandum esse pauperibus; ubi glossa idem docet, sicut superiorem sententiam Doctoris, *arg. cap. Anteriorum*, 2. *quæst.* 6. In præsenti autem casu forte non est controversia realis, quia illud dare pauperibus non est præceptum rigorosum Juris naturalis, ita ut aliter non

Reconciliatio utriusque sententiæ

posset disponi in lege positiva Principis aut Reipublicæ, aut lege Canonica ex dispositione Pontificis, et hoc intendit Sotus; tamen secundum æquitatem Juris naturalis succedunt pauperes, et hoc intendit opinio communis, et probatur, quia hoc magis consonum est legi positivæ, quæ æquitatem legis naturalis respicit.

179. Probatur secunda sententia.

Secundo, quia reperiens talia incerta non fit dominus ipsorum, quia non sunt bona vacantia, quæ sint primo occupantis, quando lex positiva aliter non disponit ad bonum publicum, ut quod talia inferantur in ærarium commune ad supportanda onera Reipublicæ. Unde si dominus compareat, ei restituenda sunt, modo supersint res ipsæ, aut eorum fructus; quando autem non comparet, disponi de ipsis debet juxta voluntatem præsumptam ejus et ordinatam;

Voluntas præsumpta et ordinata domini.

hæc autem esse debet, ut indigentibus cedant, et in utilitatem eorum, et propriam, si capax est utilitatis ex orationibus pauperum, etiamsi etiam non sit, ut si sit mortuus in peccato; hoc idem præsumendum de ipso, quia illa debet esse voluntas ejus, quæ magis est confor-mis charitati; hæc autem est magis conformis, ut pauperibus distribuatur, quod in commodum proprium non cedit, quam-

Conformis est charitati.

vis autem non attendatur æquitas justitiæ commutativæ secundum medium charitatis; attenditur tamen secundum dispositionem voluntatis domini non comparentis, etiam præsumptam, ex qua attenditur medium justitiæ. Neque huic repugnat, quod lex positiva aliquando aliter disponat de incertis in bonum publicum, quia

Medium justitiæ secundum eamdem voluntatem servatur.

quando accedit talis dispositio, secundum eam debet præsumi de voluntate domini, cum nequeat aliter de re disponere, quam lex permittit. Neque in hoc juri pauperum derogatur, quibus Respublica subvenit aliter, et quia jus, quod habere possunt ex voluntate præsumpta domini, per hoc extinguitur, quia illa præsumptio contra dispositionem legis non subsistit.

Dispositio legis sequenda in tali restitutione.

180. Per idem patet ad rationem adductam a Soto, sicut et ad alteram ejus rationem, nempe si illa bona deberent pauperibus ex lege naturali distribui, non posse Pontificem aut Principem aliter de iis disponere.

Solvitur ratio opposita.

Respondetur deberi pauperibus in casu, quo subsistat præsumpta voluntas domini, quando autem accedit dispositio civilis, aut Pontificia circa illas res, præsumenda est voluntas domini, ut his conformis esse debet, tanquam regulæ superiori; et ideo elidilur prior præsumptio et dispositio,

Voluntas domini præsumitur ea, quæ conformis legi.

aut jus in ea fundatum. Quod præterea dicitur de infideli, non præsumi hanc voluntatem, neque de mortuo in peccato, quia nihil utilitatis possunt ex tali distributione lucrari.

Quæ voluntas debet præsumi in infideli vivo, aut mortuo?

Respondetur, quantum ad vivos, posse utilitatem personalem etiam, vel quoad conversionem, vel quoad aliquid temporale præmium ex tali voluntate lucrari. Quoad mortuos in peccato, quamvis non lucrantur refrigerium pœnæ, tamen non refert, quia voluntas ipsorum in eo statu quo tranferuntur ex civitate terrena, non attenditur, quia jam desierunt habere dominium bonorum temporalium,

Attenditur voluntas defuncti, quam habere debuit viator.

ut in eo statu sunt; præsumptio autem respicit voluntatem quam habuerunt vivi, aut habere debuerunt, et lex semper præsumit rectum, quando aliud non constat. Præterea, non refert quod commodum personale ex re amissa non

Commodum ex ea redundans. Requisita ad præsumptionem.

capiant, quia sufficit ut recipiant commodum in aliis, ut sunt membra ejusdem corporis, et concives Reipublicæ, cujus bonum velle debent ex lege; præsumptio autem fundatur in hac voluntate, quam non est necesse ut eam actu habeant, sed quod debeant habere, neque alia dispositio appareat, aut voluntas contraria, quæ probari possit. Ex quibus patet, quo titulo debeantur bona incerti domini inventa pauperibus.

Pauper sibi retineat inventa in hoc casu.

Si autem inventor sit pauper, ipse eadem sibi potest tenere, ubi aliud non est ordinatum, nempe ut cedant determinato usui pauperum, ut redemptioni captivorum, vel ejusmodi. Si autem sint bona derelicta aut vacantia possessore et domino, qui saltem ea voluntate teneat, etsi non possessione civili aut naturali, Jure Gentium sunt invenientis; lege autem positiva devolvuntur ad eum, cui lex ipsa aut statutum ea addicavit.

(o) *Si quæras per manus cujus debeant reddi*, etc. D. Thomas *in præsenti distinct. art.* 5. *quæstiunc.* 4. *ad* 5. dicit debere 181.

Per quem fit restitutio?

fieri per confessarium, aut ministros Reipublicæ. Quod tenent interpretes Juris Civilis et Canonici. Doctor autem dicit, ubi

Sententia aliorum, fieri debere per alios.

civilis lex vel Canonica non obstat, sequendam esse rationem naturalem, quæ magis dictat, ut ipsa persona, quæ debet, restituat pauperibus. Hîc nomine pauperum non soli intelligantur mendicantes ostiatim; sed omnes indigentes, etiam qui secundum sui status decentiam patiuntur inopiam, ut bene notavit Navarr. *in manuali cap.* 17. *num.* 93.

Per inventorem et possessorem fieri posse. Probatio.

Sententia Doctoris est magis communis apud modernos, quia neque ratione rei, neque actionis, quæ competit domino vero rei, qui non comparet, devolvitur potestas dipensandi illa bona ad alios, seu restituendi, cui restitutioni solus ille, qui rem alienam habet, est obnoxius. Unde sicut si restitutio facienda esset ipsi domino, deberet fieri per debitorem, ita etiam per eumdem fieri debet iis, qui vero domino succedunt, et ad quos jus domini in re ipsa devolvitur.

SCHOLIUM.

Statim faciendam esse restitutionem; posita tamen voluntate restituendi, exterior restitutio differri potest, quando est damnosa notabiliter Reipublicæ vel ipsi damnificato. (adde vel tertio). Item quando esset diffamativa restituentis, vel nimis ei damnosa, respective scilicet ad commodum recipientis, quia in his casibus dominus non est rationabiliter invitus. Hanc regulam Scoti, inquit Petr. Nav. lib. 4. cap. 4. num. 32. ut clavem, et maximam in hac materia sibi statuunt Sylv. v. Restit. 5. quæst. 3. Covar. reg. *Peccatum* 1. part. num. 2. Med. de Rest. quæst. 2. Gabr. 4. hîc quæst. 2. et cæteri. Doctorest. Lopez 1. part. cap. 117. con. 3 dicit eamdem Scoti regulam multum laudari a Sylv. citante multos Doctores, qui eam amplectuntur.

De quinto, (p) scilicet *quando*, 31.
dico quod non licet aliquo tempore

detinere alienum invito domino, id est, nolente, et secundum rectam rationem nolle debente, et per consequens, regulariter restitutio est statim facienda, sicut statim cessandum est ab actu cujuscumque peccati mortalis, non tantum exteriori, sed interiori.

Posita voluntate restituendi, potest sæpe externa restitutio differri.

Sed (q) in casibus quandoque licet differre restitutionem exteriorem, posita tamen jam interiori, scilicet voluntate restituendi, cum occurrerent circumstantiæ opportunæ. Illi autem casus universaliter continentur sub hac maxima: *Licet detinere rem alienam, quando ille, cujus est, debet velle eam rationabiliter detineri.* Sed in quibusdam casibus hoc debet velle aliquis, etiam rationabiliter, scilicet rem suam detineri ab alio de facto, posita jam restituendi voluntate cum circumstantiis opportunis; ergo. Debet enim velle quilibet restitutionem sibi non fieri tunc, quando est in præjudicium communitatis, vel ipsius recipientis restitutionem, quia debet velle bonum suum, bonum commune, et ita dilationem aliqualem illius restitutionis boni utilis, ut servetur majus bonum. Debet etiam velle non fieri restitutionem tunc, quando esset in diffamationem restituentis, quia debet magis velle famam proximi, quam illud modicum commodum suum statim. Consimiliter debet magis velle, quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quam modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.

Regula quando differri potest restitutio.

Ex his sequitur, quod quando esset restitutio damnosa Reipublicæ, vel ei cui fit, vel diffamativa restituentis, vel nimis notabiliter damnosa, non tenetur ad statim restituendum, sed sufficit quod statim ex affectu restituat, et actu restituat cessantibus inconvenientibus hinc inde.

Et si objicitur, restituere est actus præcepti negativi, quia non tenere alienum; ad observationem autem præcepti negativi tenetur quilibet semper et pro semper; respondeo, tenere alienum injuste, id est, invito domino, est semper prohibitum, et ideo semper et pro semper oportet non tenere isto modo. Sed quando aliquis habet voluntatem restituendi pro tempore opportuno, ex tunc tenet domino volente, etsi non actu elicito, tamen actu debito, quia dominus debet velle, quod qui suum habeat, teneat quousque possit reddere opportune.

34. Licet tenere alienum domino irrationabiliter invito.

Quod si dicas, dominus hîc est invitus, quia non vult quod per quantumcumque tempus teneatur suum, respondeo, quod domino male et inordinate volente statim rehabere suum, et per consequens, inordinate non volente proximum suum illud tenere, non est tenens injustus, quia etiam depositum, de cujus redditione est lex strictissima, potest teneri licite, domino invito voluntate inordinata.

Et ad istam particulam *quando,* possunt reduci etiam multi alii casus a prædictis. Unus specialis est, qui etiam potest reduci ad particulam *quis*, scilicet quando ablatio fuit occulta, tunc non tenetur ablator se prodere, nec per consequens per seipsum restitue-

re, sed per aliam personam secretam et fidelem; et expedit quod per confessorem, quia sibi est crimen detectum in confessione, et de ejus fidelitate, quod restituat fidei suæ commissum, satis debet credi; potest ergo hîc differri restitutio, quousque voluntas talis personæ, et opportunitas habeatur.

Inopia debitoris suspenditur, obligatio non extinguitur.

Alius etiam est casus, quando quis non potest reddere, qui etiam posset reduci ad *quis*; quando enim est impotens, pro tunc non tenetur, tenetur tamen post, cum pervenerit ad pinguiorem fortunam, sicut probatur, *Extra de Solutionibus, c. Odoardus*; sicut etiam *in Gloss.* notatur, quod illa actio non expirat per inopiam debitoris, sed sopitur; unde est illud: *Inanis est actio, quam inopia debitoris excludit.* Sed jus agendi manet, sicut obligatio in debitorem, licet sopita.

35. Ad arg. 1. Ad argumenta (r), Ad primum patet in prima particula articuli ultimi, propter quam rationem quis non tenetur ad restitutionem, ut ad satisfactionem proprie dictam, quæ est tertia pars Pœnitentiæ, sed tenetur ad eam, ut ad cessationem a peccato; et hoc actu et effectu cum circumstantiis debitis vel opportunis.

Ad 2. et 3. Quid de inventis, quorum non extat dominus?

Ad secundum et tertium, patet ex dictis in quarto articulo, quia nesciens tenetur reddere pauperibus. Sed quod adducitur ibi de nescientia domini rei inventæ, dico quod res inventa debet tradi alicui personæ publicæ custodienda, et in locis publicis proclamari, ut sic dominus, qui amisit, possit ad eam pertingere. Sed si post talem clamationem nullus appareat dominus, faciendum est sicut de restitutione vaga.

Ad 4.

Ad aliud patet, quod non est major sumptus ponendus in missione, quam valeat illud quod mittitur, sed expectanda est præsentia personæ, si quandoque credatur haberi. Si tamen non credatur haberi, nec nuntius interveniat sine nimiis sumptibus, tradendum est parentibus, qui si non adsint, dandum est pauperibus; universaliter enim dando eleemosynam pauperibus pro aliquo, datur ei bonum spirituale, et in hoc fit restitutio possibilis, quando non potest sibi reddi bonum temporale.

Ad 5.

Ad aliud, si persona præoccupans rem alienam sit multum necessaria Reipublicæ, et esset in necessitate arcta, et illa alia persona cui debetur, similiter, argumentum haberet aliquam evidentiam. Sed de hoc dicetur statim in responsione ad sequens argumentum. Sed si illud injuste detentum a persona multum necessaria Reipublicæ, non sit sibi necessarium simpliciter, sed tantum ad salvandum statum suum solemnem, dico quod non licet alicui statum solemnem tenere de bonis alienis, nec tantum valet Reipublicæ istius status solemnis, quem tenet per non restitutionem, quantum valet fidelitas ejus, et justitia communis.

COMMENTARIUS.

182. Quando fieri debet restitutio. Prima regula. Fundata in præcepto negativo

(p) *De quinto, scilicet* quando, etc. Assignat hîc duas regulas vere insignes, quas maxime Doctores laudant in hac materia, ut patet ex citatis apud Scholiasten, et conciliant justitiam debitis circumstantiis.

Prima est, ex natura præcepti negativi, quod obligat semper et pro semper, scilicet: *Nullo tempore licere cuiquam retinere rem alienam invito domino, id est, nolente, et secundum rectam rationem nolle debente.* Unde regulariter quis debet statim restituere alienum, sicut debet cessare a peccato. Hæc regula est ex primis principiis

Probatur.

justitiæ nota et communis. Videatur D. Thomas *loco supra cit. art.* 8. detinens enim alienum injuste, privat dominum verum dispositione illius, et pro quanto tempore privat, pro tanto magis peccat contra justitiam, quia omnis mora est in culpa.

Propositum restituendi semper et pro semper insit.

(q) *Sed in casibus quandoque licet*, etc. Dicit nunquam licere differre restitutionem, quantum ad propositum, sed in quibusdam licere differre quantum ad effectum ; et statuit secundam maximam seu regulam, ex quibus hi casus resolvuntur, quam aliqui cum Sylvestro appellant clavem hujus materiæ, et est talis.

183. Secunda regula. Fundata in præcepto affirmativo.

Licet detinere rem alienam, quando ille, cujus est, debet velle eam rationabiliter detineri, etc. Sed debet is cujus est hoc, in quibusdam casibus velle, posita voluntate restituendi ut fiat cum circumstantiis opportunis, ergo, etc :

Circumstantiæ, in quibus differenda restitutio.

Restitutio obligat, quando est invitus dominus.

Hoc casus reducit ad quatuor in genere, ut quando sequeretur ex anticipatione solutionis damnum majus Reipublicæ, aut proprium domini, aut damnum famæ restituentis, aut aliud ejus damnum grave, ut vitæ, aut bonorum, etc. Resolutionem reducit ad duo principia : Primum est, præceptum negativum restitutionis non obligare, nisi quando invito domino res tenetur, quia volenti et consentienti non fit injuria. Secundum principium est, tunc dominum esse invitum, quando secundum rectam rationem, est invitus, ac proinde non sufficere ut sit invitus actu elicito, nisi ille actus sit ordinatus et regulatus

Debet esse invitus ordinate.

secundum justitiam et charitatem ; unde restitutio facienda in eo casu non regulatur a tali voluntate inordinata, sed a voluntate, quam debet habere, et quæ conformis est titulo, quem habet ad rem detentam; nullum autem jus habet ad restitutionem rei in effectu, quamdiu manent illæ circumstantiæ ; quia titulus ex justitia non lædit charitatem aut justitiam in genere, qua ipse proximo tenetur; neque in specie justitiam commutativam cum damno notabili proximi sine commodo proprio proportionato. Sufficit ergo quod res maneat sua, aut habeat jus in personam debitoris, et hic cessante impedimento sit paratus ad restitutionem. Huc revocatur etiam casus periculi famæ, et casus inopiæ aut impotentiæ, ut bene probat Doctor in littera.

In his circumstantiis non læditur justitia per detentionem rei.

184. Exemplum.

Et hæc omnia confirmat per exemplum de deposito, quod tenetur depositarius stricto jure restituere, *C. de Depos. l. final.* quod tamen in casu non tenetur depositarius reddere, ut si sit gladius, quo deponens se, vel alium velit jugulare. Impotentia autem ad restituendum reducitur ad inopiam, ut quia vel nihil habet, quod secundum omnes excusat, vel non habet nisi necessaria sibi et familiæ sustentandæ; vel etiam suo statui conservando sine excessu ullo, vel quia notabiliter gravaret restitutio in bonis sine commodo creditoris ; ille enim dicitur non posse, qui commode non potest. Secundo, impotentia est, quando sine periculo vitæ, famæ, membrorum, pœnæ civilis, ut carceris, exilii, confiscationis bonorum, nequit restituere. Item, si sine scandalo, aut peccato, aut infamia aliorum, aut ejusmodi periculis nequeat. Item, si sine detrimento, aut Reipublicæ, aut gravi aliorum nequeat. Item, si sine periculo honestatis nequeat, ut si exponat se periculo prostitutionis, ut si sit mulier aut filia, et ejus-

Impotentia restituendi et varii ejus gradus.

modi, quia in his omnibus circumstantiis, in quibus nequit fieri restitutio sine peccato lethali, aut periculo proximo ejus, et sine damno aliorum notabili censetur lege divina et naturali impotens. Et ratio est manifesta, quia quando concurrunt diversarum virtutum præcepta, aut etiam ejusdem virtutis præcepta diversa ex circumstantiis, saltem in eadem materia, præceptum fortius ligans tenet, et minus ligans pro tum cedit. Præceptum autem restitutionis rei temporalis suo domino simpliciter minus ligat, quam aliud quodcumque, ex quo sine peccato nequiret fieri restitutio, aut sine periculo peccati.

Ratio præmissorum.

Præceptum fortius ligans obtinet.

185. Deinde, damnum debitoris notabile, et excedens valorem rei alienæ, non lucrum veri domini, aut ejus damnum emergens præponderat, ac proinde ipsi non debetur res cum tali damno debitoris, quia restitutio respicit æquitatem, et nihil ultra; ex parte autem creditoris, neque actio in rem aut personam debitoris, neque res ipsa, aut commodum ex re æquat simile damnum. Nam sicut usurarius non potest recipere aliquid ratione mutui, quia bis eidem solveretur idem, quod est contra justitiam, ita etiam in proposito debitor, si obligaretur ad tales expensas excessivas ex vi præcepti negativi restitutionis, sequeretur quod idem quasi bis teneretur solvere, quia et rem ipsam restituere, et simul excessivas expensas facere, quæ licet non cedunt in diversum commodum creditoris a commodo rei in se, tamen cedunt in idem commodum, quod perinde est ac bis idem solvere hoc modo, quia intuitu commodi creditoris ex re ipsa fiunt; quod non obligat præceptum justitiæ, sed tantum solvere aut restituere quantum potest, et secundum quod cedit in utilitatem creditoris consideratis circumstantiis præsentibus et æquitate, ut dicit *infra* Doctor *responsione ad secundum*.

Damnum prævalens.

Exemplum.

Solutio qua non obligat.

(r) *Ad argumenta. Ad primum*, etc. Hîc respondet ad argumenta principalia. Primum, quod restitutio non sit pars pœnitentiæ; ergo potest esse vera pœnitentia sine ipsa. 186.

186. Primum argumentum principale.

Respondet concedendo antecedens, et negando consequentiam, quia licet non sit pars pœnitentiæ, est tamen circumstantia requisita ad veram conversionem, sicut requiritur cessatio a peccato; quamdiu enim tenetur res aliena invito domino, eo modo quo dictum est, injuste tenetur contra præceptum negativum justitiæ.

Responsio. Restitutio est circumstantia debità pœnitentiæ.

Ad secundum, in quo urgetur casus, quando nescitur dominus rei, aut propinqui, aut hæredes ejus.

Secundum.

Tertium argumentum est, ex casu quo restitutio esset notabiliter damnosa.

Tertium.

Responsio patet ex dictis *in articulo* 4. nempe ex proxime dictis. Assignat autem regulam, quam quis observare debet circa inventa incerti domini, nempe ut consignata re in manus Officialis publici, qui proclamare in locis publicis faciat ejus inventionem, ut compareat, dominus. Quod si non compareat, tunc inventor fecit diligentiam requisitam ad restitutionem ejus. Et hoc est quod *supra* docuit D. Thomas, et Juris interpretes, quia alias non videtur inventor adhibuisse sufficientem diligentiam inquirendi dominum, et requisitam ad restitutionem inventi. Quod si facta hac diligentia non compareat dominus, fiat restitutio pauperibus, sicut de bonis incertis et vagis contingit.

Responsio. Diligentia perquirendi dominum incertum rerum.

187. Ad tertium patet similiter ex dictis in casu quo dominus, aut hæredes ejus, aut propinqui inveniantur; vel si dominus sit absens, neque speratur venturus, neque res ad eum remitti possit sine magno damno debitoris excedente rei ipsius valorem, tunc restitutionem fieri debere spiritualiter, id est, dando rem illam

Ad tertium respondetur.

pauperibus, quando in alium usum domini servari non possit, ut qui est absens, neque ea temporaliter uti potest, nisi sic mittatur cum damno excedente valorem rei. Restitutio autem spiritualis, id est, in commodum spirituale domini æquivalet debito temporali, neque secundum leges justitiæ tenetur ad restitutionem rei ipsius cum tanto excessu proprii damni, verbi gratia, si consumpsit fur rem alienam, in casu quo non valeret domino ultra valorem ipsius rei, ut cum ipsam tum dominus esset consumpturus, quando ablata est, sit oleum aut granum repositum in usum ordinarium familiæ, tunc restituens sufficienter restituit pretium, dando illud quod tunc currebat, quando abstulit, licet quando restituit debitum tum res illa pluris valeat.

Pretium rei qualiter æstimatur.

Exemplum ex contractibus. Item, contingit in contractibus quod æstimari licet, et possit, non solum quantum valeat ex se, sed etiam quantum valeat domino, ut in contractu mutui supra dictum est, et ratione illius commodi potest dominus pacisci de damno etiam secundum justitiam; eodem modo secundum eamdem justitiam restituens rem alienam cum excessivo damno, quod non cedit in commodum creditoris, absolvitur ab obligatione restitutionis cum tali damno, et solum sufficit restitutio æquivalens et proportionata debito.

188. Replica. Si dicas dominum esse invitum, et rem suam velle recuperare, neque debitorem posse de ea disponere aliter quam ipse vult, quia neque mandatum ad hoc habet, neque alioquin ex propria auctoritate potest rem alterius distrahere.

Solvitur. Voluntas regulata æquivalet mandato. Respondetur, ut *supra*, voluntatem domini eam esse, quam debet habere; ea autem, quam debet habere, est ut res restituatur secluso tanto gravamine debitoris, et secundum æquivalentiam, quando in specie restitui nequit; habet ergo mandatum debitor tum ex voluntate interpretativa domini; tum ex præcepto legis, quo tenetur restituere, ut potest, et in talibus circumstantiis obligatur. Unde auctores tenentes contrariam sententiam, dicunt quod non tenetur ad tempus restituere rem alienam cum tanto damno suo, sed possit expectare sine peccato opportunitatem minoris incommodi. Sed hæc ipsa ratio optime confirmat sententiam Doctoris, quia quæcumque circumstantia suspendit obligationem præcepti negativi obligantis semper et pro semper alias; hæc eadem circumstantia, si semper manet, semper etiam suspendet obligationem quantum ad effectum restitutionis in re ipsa, ut patet in omnibus aliis circumstantiis, ut inopiæ, vel periculi famæ et vitæ, vel peccati, vel damni publici, vel notabilis ipsius creditoris. Sed circumstantia, de qua loquimur respectu absentis, qui semper cognoscitur absens mansurus, et impossibilitatis mittendi rem sine excessivo damno mittentis, semper manet; ergo suspendet obligationem restituendi rem cum tali damno, pro semper, sicut extinguit eamdem pro tempore. Ex alia parte tenetur debitor reddere ut potest, si non absenti, iis, qui lege et consuetudine recepta ei succedunt, ut sunt propinqui et alii hæredes, et his deficientibus pauperes; ergo sic restituens non est detentor rei alienæ, et ille vere secundum legem restituit. Patet consequentia, quia restituens eam hæredi vel creditori præsenti deobligatur domino, neque tenetur eam mittere absenti cum expensis præfatis, sed etiam lex substituit pauperes; ergo restitutio ipsis facta in eo casu est valida, et æquivalens quantum ad restitutionem debiti.

Retorquetur argumentum adversæ sententiæ. Circumstantia suspendens obligationem ad tempus si semper manet, etiam semper suspendit.

Ad quartum, quod est ex eo quod bonum commune ex Philosopho præferendum sit bono particulari, quia illud est **189. Ad quartum.**

divinius. Sed in casu, quo Petrus esset persona necessaria magis Reipublicæ quam Paulus, et restitutio facienda Paulo esset consequenter damnosa Reipublicæ, sequitur non teneri.

esponsio. Status perfluus. Respondet Doctor ad casum, vel utramque personam esse æque necessariam; et ad hoc respondet in sequenti. Vel Petrus debitor tantum esset necessaria persona, tunc dicit quod non licet ei ex alienis tenere statum solemnem; intelligit per *solemnem* illum, qui ex abundanti et superfluis tenetur, quia neque hoc necessarium est Reipublicæ, imo magis ei conducit, ut servet fidelitatem, si sit officialis et minister Reipublicæ, et justitiam communem, quam ut ex superfluis vivat in præjudicium creditorum. Supponit autem hæc exceptio alterum membrum, quod includit, nempe si nequeat simpliciter statum necessarium Reipublicæ conservare, restituendo, quod pro tum non tenetur, quia talis restitutio esset damnosa Reipublicæ. Debet ergo subtrahere superflua, et quæ ad pompam faciunt, conservando necessaria ad auctoritatem, quæ Reipublicæ est opportuna, et necessaria, et sic solvere quod potest in effectu cum dispositione voluntatis, ut solvat quod reliquum erit tempore opportuno.

Exceptio nplicita.

SCHOLIUM.

Si simul incidant creditor et debitor in extremam necessitatem rei, cujus creditor est dominus, ipsi debetur, quia præter æqualem necessitatem cum debitore, est dominus rei. Ita Richard. hîc art. 5. quæst. 4. Gabr quæst. 2. art. 2. Ang. v. *Restit.* num. 3. Ros. num. 1. Sylv. *v. Rest.* 5. quæst. 2. Arm. num. 27. Nav. cap. 17. num. 60. Occupantem rem in extrema necessitate non teneri ad æquivalens (et idem videtur de rebus antea juste acceptis, et in illa necessitate consumptis), Richard. Gabr. Sylv. Ang. citati, et communis; secus de rebus male acceptis, et sic consumptis, Man. 1. tom. cap. 151. citans Sotum et Aragon. et est communis cum Scoto hîc.

Ad aliud (s), aut detinens est in extrema necessitate, et ille cujus est res, non, sed habet aliquam citra extremam necessitatem, et tunc dicendum, quod ista res fit istius detinentis jure poli, quo in extremæ necessitatis articulo, ad providendum sustentationi naturæ, via omnibus extrema necessitate detentis est concessa, *Extra de Verb. sig. Exiit qui seminat*, et est hodie *in* 6. *Decret.* Si autem ambo, detinens scilicet, et cujus res detinetur, sunt in extrema necessitate, si prius devenit dominus ad illam extremam necessitatem, debet reddi domino duplici jure; tum quia prius suum; tum quia jam ex ista necessitate factum est suum. Si vero prius devenit detinens, factum esse suum, et tunc domino post devenienti ad istam necessitatem, non debet reddi, quia cessavit dominium ejus in re ista, et factum est alterius jure poli. Si autem ambo simul deveniant, dico quod debet reddi domino, quia nunquam cecidit a dominio. 36. Ad 6.

Et si arguas, quod magis debet quilibet se diligere quam proximum, et per consequens, magis vitam suam corporalem quam vitam proximi, et per consequens, istam rem simpliciter necessariam sibi magis retinere quam dare proximo; respondeo, magis debet diligere vitam suam ordinate, ut est diligibilis ad vitam æternam, et ita magis conservationem justam vitæ suæ, quam conserva-

tionem justam vitæ proximi, sed non magis conservationem injustam vitæ suæ, quam conservationem justam vitæ proximi; sic enim magis debet latro sustinere suspendium, quam occidere suspendentem, ut evadat. Cujus ratio est, quia dilectio vitæ corporalis injuste custoditæ, non est dilectio ordinata, quia non est ad dilectionem animæ, nec Dei. Istius autem detinentis in casu ultimo, custoditio vitæ de re aliena est injusta, et cum hoc est etiam homicida, quia injuste occidit alium, qui substrahit sibi necessarium, quod sibi debetur.

Sed numquid, (t) si post extremam necessitatem deveniat detentor in primo vel secundo casu ad pinguiorem fortunam, tuncne tenetur restituere? Regula videtur quod sic, quia illa est de possibilitate solvendi, ut allegatum est *supra de solutionibus, c. Odoardus.*

37. Contra, res illa facta est istius detinentis, per hoc quod fuit in extrema necessitate, et per consequens desiit esse domini primi; ergo non est sibi reddenda. Posset dici, quod res talis necessaria simpliciter non posset esse, nisi aliquid pertinens ad victum, et tunc consumeretur, et juste, quia juste consumens fit dominus; tenetur tamen post deveniens ad pinguiorem fortunam reddere æquivalens, quia obligatio ad æquivalens videtur ortum habuisse per comparationem ad illam occupationem primam rei alienæ, quæ fuit injusta ante extremam necessitatem, et illa obligatio per extremam necessitatem non est extincta, sed sopita. Sed si nunquam ante extremam necessitatem occupasset, tunc juste simpliciter occupasset rem suam, nec ad aliquam tenetur restitutionem. Ad aliud de gladio patet ex *quando in 5. argum. 4. articuli.*

COMMENTARIUS.

190. Ad quintum argumentum.

(f) *Ad aliud*, etc. Hoc est quintum argumentum in ordine, nempe quod quis debeat magis diligere se quam alium; ergo quando restitutio est sibi damnosa, ut si sit in extrema necessitate, tenetur magis illud sibi retinere quam dare proximo, etc.

Suppositi argumenti.

Supponit hoc argumentum omnia in necessitate extrema esse communia, ac proinde quando quis est hac necessitate indigens, potest uti re alias aliena suo jure, neque tenetur reddere alteri quod in tali casu ipsius est Jure naturæ.

Responsio. Varii casus. Primus casus.

Respondet discernendo casum in varias circumstantias. Primo, si creditor aut dominus verus rei non sit in extrema necessitate, sed solus retinens rem alienam, et sic manet detinentis, ut bene probat in littera *cap. Exiit*, etc. *de verborum signific.*

Secundus casus. Necessitatis domini.

Secundus casus est, si uterque sit in extrema necessitate, ad quam devenit prius dominus rei, quam alter retinens, debet reddi domino duplici jure, nempe illo, quod prius habuit in rem suam, et illo quod supervenit necessitatis antequam alter in eadem incidit.

Tertius casus. Necessitatis propriæ.

Tertius casus est, si prius devenit retinens rem alienam in necessitatem, quam dominus, tunc non debet eam reddere, quia ex articulo necessitatis illa res facta est sua.

Quartus casus. Necessitatis extremæ utroque.

Quartus casus est, si simul devenerunt in necessitatem extremam, debet reddi domino, quia nunc cecidit dominio illius rei.

Si objicias, quod magis quis debeat di-

ligere se ipsum, et vitam suam quam vitam alterius; ergo non tenetur alterum servare cum dispendio propriæ vitæ.

191. ›jectio. Respondet, quod licet alias possit juste suam vitam conservare, non tamen injuste; injuste autem tunc conservaret, et esset homicida, subtrahendo alteri extreme indigenti quod suum est, et necessarium ad vitam ejus servandam.

stitutio cienda omino treme igenti. trover-sia ujus asus. Quoad hanc resolutionem non omnes conveniunt, nisi in hoc quod si incidente pari necessitate utriusque, si qui auferat alteri, quod tunc titulo dominii et necessitatis peccet; neque faciat rem esse suam, quia in pari causa melior est conditio possidentis, saltem domini, et ablatio illius rei dat causam morti alterius. Si tamen non ex illa retentione aut ablatione, quando injuste primum facta est, non sequatur casus necessitatis in altero, sed ex alia causa diversa, tunc non tenetur restituere, qui eam tenet; ita quoad ultimam partem docet Cajetan. 2. 2. *quæst*: 62. *art*. 5. Sotus *lib*. 6. *de Justitia et Jure q*. 7. *articulo*. 1. Toletus *in Summa cap*. 39. Quod approbat Lessius *de Justitia et Jure lib*. 2. *dub*. 16. imo quod amplius est cum Soto docet id licere in necessitate extrema parentis, uxoris, filiorum, fratris, qui possunt præferri creditori in eadem necessitate constituto; alii tenent utramque probabilem esse.

rima tentia æferri sesso-rem idem essitate rema rantem tores.

92. fertur entia toris. Conclusio Doctoris est præferenda, quam tenent Richardus hîc *art*. 3. *quæst*. 4. Gabr. *q*. 2. *art*. 2. Angelus *verb*. *Restitutio* 1. Rosella *ibidem*, Sylv. *v*. *rest*. 5. *q*. 2. Armilla *num*, 27. et Navar. *cap*. 17. *num*. 6. maxime si debeatur re ipsa in specie creditori, ut contingit, si quis habeat panem alterius, aut equum in fuga, aut tabulam in naufragio et similia, a quibus dependet vita domini, a quo injuste accepta sunt; formatur ergo casus, quo dominus habeat jus in rem ipsam in specie. Tota difficultas est in hoc, ad quem scilicet spectet de jure illa res? Pro debitore stat possessio et necessitas, quæ alias tribuit titulum. Pro domino stat jus primum, quod habuit in rem, et ei accidit eadem necessitas. Ejus difficultas.

icatur sus.

Probatur conclusio ratione Doctoris, nunquam cecidit dominus jure suo in illam rem; ergo nunquam devolutum est ejus dominium ad alterum; ergo utitur re non sua, et invito domino rationabiliter, et secundum rectam rationem, qua debet consulere vitæ, vel potest eam præferre vitæ alterius, et consequenter usus ille et detentio rei alienæ est contra justitiam. Antecedens probatur, quia possessio non facit rem esse alterius, nisi qua fundatur in justo titulo, sed non fundatur illa possessio nisi in ablatione injusta per furtum aut volentiam; ergo. Probatio conclusionis. Jus domini præfertur, et semper manet.

Dices eam fundari in necessitate, quæ facit rem esse possidentis. Responsio.

Contra, possessio naturalis rei fundatur in ablatione, quæ fuit injusta. Impugnatio.

Dices, quantum ad inchoationem ita fundari, et fuisse injustam, non tamen quantum ad continuationem superveniente necessitate. Responsio.

Contra, necessitas illa non magis tribuit jus ad rem quam par necessitas, quæ est domini, quia similes causæ similem habent effectum et parem titulum fundant; ergo necessitas possidentis non magis justificat possessionem, quam necessitas domini similis justificet jus, quod habet in rem ipsam; sed comparando possessionem ad jus domini præcise potior est dominus jure, imo possessio et retentio nullo jure fundantur; ergo necessitas possidentis concurrente pari necessitate domini non justificat possessionem in præjudicium domini existentis in eadem necessitate. Probatur consequentia, quando concurrunt pares tituli et causæ, non ex iis debet desumi decisio rei integræ, quæ 193. Impugnatio. Necessitas domini confirmat jus ejus. Præfertur possessioni. Pares tituli in rem indivisibilem

Non pariunt decisionem. Exemplum.

indivisibilis est, neque dictamen ex principiis naturæ, aut lege quoad hæc magis adjudicat rem uni quam alteri; ergo inæqualitas inter partes debet reduci ad alios titulos et causas, in quibus unus excedit alterum, et non sunt pares. Sicut, verbi gratia, primogenitura non debebatur. Esau ultra Jacob, quod uno partu sunt editi et concepti, quia in hoc erant pares; sed ex eo quod Esau prior egressus est prior ex utero materno; ergo similiter hic titulus necessitatis paris non sustinet dispar jus inter dominum et possessorem, sed possessio ipsa auferentis, et jus quod est domini, hic titulus ex parte domini est potior, et alter nullus est.

Par necessitas non sustinet jus in casu.

194. Confirm.

Confirmatur, necessitas quæ confirmat posessionem injustam alias factam, ut ipsa necessitate fiat justa, si antecederet possessionem, a fortiori eam justificaret, ut possessio non acquireretur injuste. Patet, qui aufert rem alienam ex casu necessitatis, non aufert injuste, aut qui acquirit possessionem rei, quæ alias fuit alterius ex sententia judicis justa, qua privat alterum dominio ejus, et transfert in Titium, hîc juste possidet, naturaliter et civiliter, seu in re et facto, et universaliter eadem causa inducit eumdem effectum, sive antecedat, sive subsequatur; ergo necessitas in proposito, si confirmat jure possessionem injustam antecedentem, etiam induceret eumdem effectum, si sequeretur possessio; ergo ratione necessitatis posset ille furari rem illam domino etiam in necessitate existenti, quod negant omnes; et patet ultima consequentia, jus quod natum fundat in necessitate, per quam communis rerum usus conceditur, perinde extenditur ad ablationem et retentionem, absolute loquendo, et tam ablatio quam retentio rei alienæ per se comprehenduntur sub præcepto negativo justitiæ, quod prohibet utramque actionem æque primo, sive in eadem persona conjungantur, sive in diversis exerceantur; ergo si necessitas justificat retentionem, idem erit de ablatione.

Sequi alias si juste retinet, juste etiam auferre.

Necessitas extrema ad utrumque extenditur.

Præceptum negativum justitiæ utramque actionem comprehendit.

195. Respons

Dices diversam esse rationem, quia dominus in eo casu ratione necessitatis confirmatur novo titulo in possessione rei suæ, quæ nequit ipsi auferri, sed non ita est, quando jam est in possessione alterius necessitatis.

Impugn tio. Possess juris præval possessi facti.

Contra, ut *supra* dictum est, possessio juris est penes dominum, quæ præfertur possessioni injustæ facti; ergo accedens necessitas domini eum confirmat in illa possessione, et consequenter necessitas alterius non privat eum sine culpa sua tali jure; sed stante hoc jure nequit alter uti, aut retinere rem alterius sine injustitia manifesta, et maxime in sententia illa satis frequenti, quæ est D. Thomæ, nempe præcepta Decalogi esse stricti Juris naturalis et indispensabilis.

Neque ad hoc valet retrudere aut in genere necessitatem occupantis aut retinentis rem alterius, quia etsi necessitas tollat absolute materiam præcepti, quia censetur Jure gentium, ex quo facta est divisio rerum, non appropriari res in casu necessitatis, aut certe dominus rei alias non esset repugnans secundum voluntatem ordinatam, quam debet habere; hoc, inquam, non valet, quia par necessitas domini spectata et simultanea non permittit eum privari jure suo in rem, quæ est unicum medium conservandæ suæ vitæ, et jure censetur repugnare, quia et par necessitati alterius, et jus quod habet in rem, præfertur possessioni injustæ et usurpatæ alterius sine ullo titulo fundatæ. Unde titulus naturalis accedens ex necessitate præfata dominio, a fortiori confirmat ei jus, quod habet ex lege Gentium, quod est medium necessarium in effectu conservandi Juris naturalis provenientis ex necessitate.

196. [Inconveniens aliud deductum ex priori sent.] Præterea, si illa sententia esset vera, seu responsio data, quæ in ipsa fundatur, sequeretur saltem, quod etsi ablatio rei a domino in prædicta necessitate constituto esset injusta, non obstante necessitate auferentis, saltem retentio et usus rei ablatæ esset justa ex necessitate. Consequentia est omnino falsa, quia tam ipsa retentio et usus rei magis esset causa mortis alterius quam ejus ablatio, cum per usum et retentionem privetur dominus re sua, in quantum est ei necessaria ad salutem ipsa utenda. Sequela tamen probatur ex fundamentis oppositæ sententiæ, quia melior est conditio possidentis in pari necessitate, et res illa fit occupantis ex possessione cum tali necessitate.

[Responsio.] Dices legem naturalem non favere occupanti aut retinenti in eo casu, quia contra Jus naturale alterius in rem quam possedit, non potest occupare aut retinere rem alterius, quæ fit ejus, tam jure naturali ex necessitate quam possessione facti.

[Necessitas non magis confirmat possessionem facti quam juris.] Contra, necessitas non magis confirmat titulum domini ex possessione facti, quam titulum èjus ex possessione Juris; ergo etiam in casu controverso manet etiam dominus illius rei, et consequenter non fit res occupantis stante necessitate pari utriusque. Vel si possessio facti sufficiat cum necessitate in possidente, etiam retentio et usus rei, quamvis tollatur domino in casu necessitatis existenti valebit tollenti existenti similiter in necessitate.

197. [Solvuntur fundamenta oppositæ sententiæ.] Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ; supponit enim falsum, nempe rem illam fieri alterius occupantis injuste alias, quando simul concurrunt dominus et retentor in eadem necessitate, quia necessitas illa possidentis non præjudicat necessitati alterius, et juri quod habet in rem ipsam, quamvis alias solius possidentis necessitas præjudicaret; ratio est, quia jus domini confirmatur ex propria necessitate. Exemplum esse potest in casu *supra* disputato; si creditor incurrat damnum ex mora solutionis aut restitutionis, tenetur debitor restituere rem illam cum damno excedente valorem rei, si tantum damnum incurrit creditor ex ejus privatione, quamvis alias non teneretur rem ipsam restituere cum tanto damno, aut remittere creditori, quia causam dat ex retentione rei tali damno creditoris; ita in proposito, quia dat causam mortis creditori aut domino, qui nunquam cecidit dominio illius rei, tenetur ad restitutionem ejus existente pari necessitate, quamvis enim habet jus ad salvandam vitam propriam, non potest eam salvare cum damno vitæ alterius, quod ex retentione causaret; ideo distinctio quam adducunt, non subsistit, nempe retentorem non dare causam morti alterius, quando non aufert rem ejus tempore necessitatis, quia ablatio et retentio perinde causant damnum domini, et eum privant injuste re sua, quæ ipsi est medium unicum hîc et nunc salvandi vitam; necessitas enim auferentis, non tribuit jus ad rem, quam non potuit facere propriam ejus, cum privatione juris proprietarii, licet alias quoad superflua, et non necessaria tribuat jus utendi, et proprietatem. [Falsa suppositio sententiæ contrariæ tollitur per exceptionem.] [Distinctio allegata rejicitur.]

(t) *Sed numquid si post extremam necessitatem*, etc. Hîc quærit Doctor, utrum extreme indigens, quando pervenit ad pinguiorem fortunam, debeat restituere æquivalens rei quam consumpsit. Distinguit Doctor, et dicit si rem injuste accepit antequam curreret necessitas, tunc ratione injustæ acceptionis prioris eum teneri ad restitutionem, quando potest, nempe æquivalentis, quia supponitur res ipsa periisse. Ordinarie contingit hæc necessitas in cibariis magis quam in aliis. Quod si autem res post usum manet, deficiente necessitate redit ad pri- 198. [An Cessante necessitate teneatur restituere? Responsio.]

Injuste auferrens cessante necessitate tenetur restituere. mum dominum. Patet ex illo capite, quod citat Doctor, in quo dicitur quod sopitur, non extinguitur jus creditoris, quando inopia solutionis præmit debitorem. Et patet etiam ratione, quia extrema necessitas non plus juris in rem alterius tribuit, quam necessarium est subventioni vitæ. Non videtur ad hanc facere extinctio alias debiti, quando cessat necessitas, quia jura creditoris et domini reviviscunt, quæ tantum sopiuntur.

Secunda responsio. Juste occupans non tenetur. Respondet secundo, quando juste occupat rem in casu necessitatis, facere eam propriam, neque teneri restituere, quia utitur jure suo, et res ex lege naturali fit sua. Hanc tenet communis. Priorem partem hujus resolutionis negant quidam, putantes rem alias non suam fieri propriam ejus in necessitate, quia justo titulo eam consumpsit. Sed ratio posita probat contrarium, quia jus quod habet creditor in debitorem inopem, reviviscit, quando tollitur inopia, non alia ratione, quam quod justo titulo fundatur primo, et impedimentum superveniens desivit. Videatur Panormitanus *in cap. Si quis*, etc. *de furtis*, Covarr. *in reg. Peccatum*, Azor. *lib.* 4. *c.* 39. et alii, qui hoc dubium fusius tractant.

Ad Sextum. Ad sextum patet ex dictis, nempe restitutionem non posse fieri cum damno Reipublicæ, aut ipsius creditoris.

SCHOLIUM.

Adulteram non teneri se prodere, ut filius legitimus succedat, sed omnem diligentiam adhibere sine vitæ et famæ dispendio, ut spurius dimittat hæreditatem. Quod si sciat spurium ei fidem adhibiturum et dimissurum hæreditatem ejus suasione, innuit Doctor eam teneri patefacere illi crimen. De quo Gabr. hîc quæst. 2. de leg. Pœn. cap. 11. Navar. cap. 18. num. 89. et cap. 16. num. 44. Covar. reg. Peccatum, 1. part. num. 7. Molin. tract. 3. d. 102. Si tamen fama adulteræ sit longe minoris momenti quam hæreditas, puto eum ejus dispendio legitimum restituendum. Ita Covar. Molin. et alii.

38. De Adultera. Ad (u) illud de adultera dicitur multipliciter: Uno modo, quod ipsa debet revelare suum crimen filio spurio, et inducere eum ad dimittendum hæreditatem vero hæredi propter hoc, quod injuste occupat, cum non sit hæres. Aliter dicitur, et minus valet, quod debet revelare culpam suam marito, ut assignet hæreditatem vero hæredi; quod licitum est secundum Jura imperialia, ubi testans primo in testamento instituit hæredem.

Richard. q. 4. art. Hostiens. in sum. lib. 5. tit. de pœnis et remis. Contra primam responsionem, quia aut filius credet matri, aut non; si credet, non est probabile quod propter hoc dimittere velit hæreditatem, quia pauci inveniuntur ita perfecti, ut propter justitiam servandam in foro Dei, dimittant magnas possessiones, quas possunt tenere jure exteriori, nec hoc potest mater præsumere, nisi multum prius experta fuisset voluntatem filii sui; non autem debet se exponere certo periculo diffamationis apud filium suum, propter incertam correctionem filii. Si vero non crederet, tunc essent duo mala, quia et ipsa esset diffamata, et ipse teneret hæreditatem, ut prius.

Contra secundam responsionem arguitur, quia et mulier se diffamat, et exponit se periculo mortis, et maritum periculo uxoricidii, quia talis posset esse zelator, ut sunt multi, quod illam occideret, vel perpetuo haberet odio, et a se et ab actu conjugii expelle-

ret. Ad ista mala diffamationis, mortis, vel saltem odii, vel discordiæ, quæ sunt valde probabilia, et videntur ut in pluribus eventura, non debet se mulier exponere propter incertum bonum hæreditatis restituendæ. Et præter hoc in terris, ubi primogenitus est hæres, pater si crederet uxori, non posset a spurio auferre hæreditatem, nisi in foro publico probaret eum talem, et tunc oporteret mulierem diffamari, non tantum apud maritum, sed apud totam patriam.

39. Quid adulteræ agendum circa spurium ? Dico (x) ergo quod mulier debet laborare, quantum potest ad hoc, quod hæreditas reddatur vero hæredi, quantum in se est. Dico autem quantum in se est, quia non debet se diffamationi exponere, sed ex aliis causis honestis filium spurium quantum potest inducere, ut dimittat hæreditatem. Unus modus honestus est, ut intret Religionem; alius ut sit clericus, et recipiat beneficia Ecclesiastica, et his quasi sufficientibus contentus, hæreditatem dimittat alii fratri laico remanenti. Sed si per nullam honestam persuasionem potest mater flectere cor filii spurii, ut dimittat hæreditatem, non videtur quod debeat se prodere illi spurio, quia non est certa, quod talis impersuasibilis ab ipsa in aliis honestis, propter hoc flecteretur; imo forte tenacius teneret concipiens diffamationem sui, quia per illam dimissionem notaretur spurius, et talem notam multum cavent male nati, et tunc debet mulier laborare aliunde restitutionem fieri vero hæredi, quantum potest, et secundum correspondentiam justitiæ, quia non dico quod teneatur ad restituendum æquivalens toti hæreditati, nam multum differt inter habere et prope esse; iste autem nunquam habuit hæreditatem, licet fuerit prope secundum justitiam; et ideo minus, quam æquivalens hæreditati, sufficit sibi pro restitutione, et illud minus determinetur secundum arbitrium boni viri. Videtur tamen ad minus, quod debeat sibi providere de victu honesto et vestitu, si fuit hæreditas pinguis, ut possit sufficere hæredi ad duplum, vel ad triplum istius. Quod si hoc non possit, faciat quod dicitur *in illo cap. Odoardus*. Multum differunt habere, et prope esse.

COMMENTARIUS.

199. Casus de adultera concipiente ex adulterio ad quid tenetur ? Prima sententia. (u) *Ad istud de adultera*, etc. Hic respondet ad septimum argumentum principale, quod est de adultera secuto partu ex adulterio, qui adibit hæreditatem in præjudicium legitimorum, vel certe legitimam. Ad quid tenetur adultera? Doctor citat duas opiniones, quarum prima tribuitur Richardo *in præsenti dist. art.* 5. *quæst.* 4. eam teneri, ut revelet hoc filio, ne adeat hæreditatem. Secunda sententia est Hostiensis *in Summa lib.* 5. *tit. de Pœnit. et Remiss.* eam teneri revelare marito, ut consignet testamento hæreditatem alteri. Major *hic q.* 17. Adrianus *q.* 1. *de Restitut. ad* 5. docent cum periculo vitæ et famæ teneri ad revelationem. Quod limitat Sotus *de Jure lib.* 4. *q.* 7. *art.* 2. *ad* 2. Covarruvias *reg. Peccatum part.* 1. et alii. Secunda sententia. Tertia sententia.

Resolutio Doctoris. Doctor primo dicit, quod si filius vel non sit crediturus matri, vel si est crediturus, non inde dimittet hæreditatem;

Non debet incurrere damnum famæ, nisi subsit certa emendatio, et securitas a periculo.

mater non tenetur revelare filio peccatum, quia vel non credet, et tunc inutiliter acivit sibi damnum famæ; vel si credet, et non putet mater eum posse per hoc corrigi, non potest dispendium famæ certum incurrere ob incertam emendationem filii. Si tamen experta fuisset voluntatem filii, et quod sit crediturus et dimissurus hæreditatem, tunc videtur Doctor insinuare eam debere se ipsam prodere suo filio, modo non sequatur apud alios major diffamatio aut periculum aliquod vitæ matris a filio aut marito, si esset periculum, ut filius id revelaret patri putativo, aut aliud periculum matris, et hinc spes certa sit avertendi damni; hæc tamen rarissima sunt, ut vix sperari cum prudentia possint.

Idem dicerem quando jam diffamata est publice, aut privatim apud maritum et filium de adulterio, quia non est in eo casu in possessione suæ famæ.

Debet supponi certitudo rei.

Debet præterea ipsi certo constare filium esse ex adulterio, quia si tantum ex conjecturis suspicatur, aut probabiliter etiam censet, non potest nocere filio, cujus melior est conditio ut possidentis, tam jus ad hæreditatem quam æstimationem sui, ideoque non tenetur credere matri, dicenti contrarium, nisi convincat, aut cedere juri suo, ut patet *cap. Officii* 9. *cum glossa*; et docent omnes Canonistæ *in cap. Per tuas*, 10. et Jurisperiti *in l. Si Posthumus, ff. de Liber. et Posthum.*

Allegatio turpitudinis propriæ caret fide in præjudicium alterius.

Alleganti enim suam turpitudinem nulla debetur fides in alterius præjudicium; et filius, qui sua et publica opinione est legitimus, et educatione, non tenetur cedere juri suo, nisi convincatur. Unde vix fundari potest certa regula avertendi damni in adultera, aut fundamentum se diffamandi sine commodo.

200. Secunda conclusio.

Secunda resolutio Doctoris est contra secundam opinionem cum suis assertoribus, non teneri mulierem se prodere marito cum periculo vitæ et famæ propriæ, uxoricidii, et aliorum plurium peccatorum in marito et filio, et maximæ discordiæ in familia.

Non tene[...] adulter[...] cum periculo vitæ, etc. se proder[...] Probatio.

Quantum ad primam partem conclusio est communis. Hæc patet ex casu præcedenti, quia bonum vitæ est superioris ordinis, ac proinde in necessitate ejus extrema potest quis uti re aliena, vel non restituere alteri, quod alias ipsi debetur; ergo quantum ad obligationem justitiæ commutativæ non tenetur adultera conservare hæreditatem in filio legitimo, et hoc loquendo in circumstantiis communibus.

Limitati[...] Ex quibusd[...] circum[...]s antiis teneri.

Unde illam limitationem Scholiastis et Doctorum, quos citat, hoc sensu admittendam sentio, scilicet ex aliis circumstantiis, nempe pietatis in patriam, in familiam, si est amplissima, teneretur exponere se morti, tunc etiam teneretur se prodere cum periculo mortis. Hæ circumstantiæ sunt, ut si ex improbis moribus spurii prævideat certo administrationem hæreditatis ad eum non posse pervenire sine periculo eversionis et subversionis Reipublicæ, familiæ, aliorum legitimorum, in quibus tale periculum non subsistit, ut qui sint melioris indolis, et bonis moribus instructi, et prudentia requisita ad administrationem. Sed hic casus extraneus est præsenti, in quo tantum quæritur de restitutione secundum justitiam commutativam.

Secund[...] limitati[...]

Præterea, si sciat post mortem suam fore, ut diffamatio sequatur, et prævideat pericula, et cædem inter filios legitimos et spurium, de recuperanda hæreditate, fore certo, tunc etiam tenetur se prodere, ne talia damna, quibus ipsa cum periculo vitæ suæ tenetus occurrere, succedant.

201. Secun[...] pars co[...] clusion[...] probat[...]

Eadem conclusio quoad secundam partem est communis Doctorum et Canonistarum *in cap. Officii cit.* ubi Innocentius, Panormitanus, Covarr. *loco cit.* Navarrus *in*

Bonum famæ est superioris. *Manuali*, *cap.* 16. *num.* 44. Castro *de potestate legis pœnalis lib.* 2. *cap.* 11. Sylvester, Angelus et alii Summistæ, *v. Adultera*, Medina *C. de Restitut. quæst.* 3. Azorius *lib.* 5. *Institut. cap.* 6. *quæst.* 2. Gabriel *in præsenti d. q.* 2. Cajetan. 2. 2. *q.* 62. *art.* 6. *et Opuscul.* 31. *respons.* 41. Recte probatur, quia fama est superioris ordinis, neque est pecunia æstimabilis. Proverb. 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.* Renuntiatio pecuniæ potest fieri ad conservandam perfectionem, vel acquirendam, non ita famæ. Præterea, patet ex ratione prima contra Richardum facta, et maxime *ex cap. Officii cit.* Conclusio supponitur, ubi dicit Pontifex quod *mulieri ex adulterio concipienti, quamvis id confiteri timeat, non sit deneganda pœnitentia*, etc. denegari tamen deberet, si teneretur confiteri, aut se prodere; ergo.

202. Ad quid tenetur adultera? (x) *Dico ergo quod mulier debet*, etc. Hîc docet adulteram teneri aliis viis commodis resarcire damnum, aut prævenire, ne spurius adeat hæreditatem, ut persuadendo per alios prætextus, ut fiat Religiosus aut clericus, et cedat aliis. Si autem id nequeat persuadere, inquit, non tenetur se prodere, et tunc conetur quantum potest sive per bona Paraphernalia, sive ex aliis acquisitis, ut restituat damnum legitimo, et inducat patrem, ut bonis non solum acquisitis ex fructu hæreditatis, sed etiam cum gravamine hæreditatis eidem provideat, et in eum finem sustentationi propriæ, quod potest, detrahat. Si autem hoc modo non adæquet debitum, faciat, inquit Doctor, quod dicitur *cap. cit. Odoardus*, habeat scilicet animum restituendi quod non potest, cum opportunitas aut facultas non suppetat. Ita communis Doctorum. Et idem dicendum de adultero, modo constet ei filium esse suum, quia est causa damni illati, et tenetur in solidum ex regulis supra præscriptis, deficiente adultera; si tamen non constat, non tenetur quidpiam restituere, quia in solo dubio non tenetur seipsum privare re sua.

SCHOLIUM.

Littera sequens est obscura. Vult per directe intendere damnum alterius, esse fraude eum impedire a beneficio sine alio fine; indirecte vero, quando primo intendis tuum commodum, sed cum hoc alterum fraude impedire. Et juxta hanc explicationem cessant quæ alii objiciunt contra Doctorem, cum quo concordant D. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 4. Richard. hîc art. 5. quæst. 4. ad 7. Paludan. quæst. 2. art. 2. dicentes, impedientem ex odio a beneficio teneri ad restitutionem. Patet sic Doctorem sentire, quia dicit, si primario intendis commodum, et ex consequenti alius damnetur, quod ad nihil teneris; sed hîc indirecte intendis damnum alterius; ergo fraus est quæ obligat, et non talis intentio. Secundo, lex quam affert Scotus, tantum dat actionem de dolo (ut ostendit Molin. d. 704. et 709. contra Navar. cap. 17. num. 71.) contra præscindentem venas in suo fundo, quo impedit alterius bonum; ergo loquitur Scotus in casu doli. Tertio, quæst. seq. fin. ait retrahentem aliquem a Religione sine fraude non teneri ad restitutionem. Sic Azor. 3. tom. lib. 4. cap. 19. intelligit D. Thom. et Scotum; et quod secundum eos scindens venas animo nocendi, tenetur ad restit. (de quo Molin. supr.) sed sibi contradicit 2. tom. lib. 6. cap. 15. quæst. 16.

Ad (y) ultimum dico similiter, quod iste tenetur restituere beneficium, non totum, quia multum interest inter habere et prope esse, sed aliquam portionem correspondentem alicui parti valoris beneficii; et hoc si directe abstulit sibi beneficium intentione damnificandi eum. Si autem indirecte, scilicet procurando sibi ipsi, et cum hoc etiam damnificare alium intende- 40. Ad 8. Intellige si injusto modo intendit damnum alterius.

bat, tenetur, ut dixi. Sed si tantummodo propriæ utilitati intendebat providere, et sic procurat sibi, et ex consequenti alius præter intentionem illius damnificatur, iste ad nihil tenetur illi, quia licet unicuique sibi ipsi providere, alio neglecto.

Confirmatur hoc per illud, *l.* 1. § *Idem aiunt*, *ff. De aqua pluvia arcen.* si præscindo venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi sibi, teneor ad restitutionem damni; sed si hoc facio sine fraude, intendens consulere utilitati propriæ, ut quia mihi est utile facere murum, qui non potest convenienter fundari sine præcisione illarum venarum, non damnifico alium, quia jus habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo. Et *ff. de regul. Jur. Nemo damnum facit, nisi qui illud facit, quod facere jus non habet*; iste autem habet jus procurandi sibi beneficium, servatis circumstantiis justis et honestis.

COMMENTARIUS.

203\. Ad ultimum. Qui procurat beneficium impediendo alterum.

(y) ***Ad ultimum dico similiter***, etc. Respondet ad octavum argumentum, quod est de eo, qui procurando sibi beneficium Ecclesiasticum, impedit alterum ab ejus consecutione. Tria dicit: Primo, quod si abstulit beneficium intentione directa damnificandi proximum, teneri ad restitutionem, non totius beneficii, sed partis fructuum, quia differunt plurimum habere beneficium, seu possidere et prope esse, id est, possidere in spe, et possidere in reipsa; tantum ergo tenetur, quantum æstimabilis est spes, et jus ex illa datum ad beneficium, aut in illa fundatum. Si autem auferret jam beneficium possessum, tunc non impediret collationem, sed privaret beneficio collato, et teneretur ex toto. Secundo dicit, si propriæ utilitati consulit primario, indirecte vero intendat damnum proximi, etiam teneri. Tertio dicit, si non intendat damnum proximi, sed propriam utilitatem, illo neglecto, ad nihil teneri. Per intentionem directam intelligit Doctor illam, quæ sola est causa operandi. Per indirectam intelligit illam, quæ, etsi sit causa sufficiens operandi, non tamen sola, aut primaria, sed utilitas propria, cui accedit etiam secundario intentio damnificandi alterum. Utramque intentionem intelligit dominus Scholiastes esse fundamentum obligationis restituendi, quando conjuncta est fraus et dolus, per quæ impeditur injuste jus alterius, sive in re, sive in spe ad beneficium. Et sic intelligendo textum, resolutio est communis Doctorum, quia qui ex fraude et dolo damno causam dedit, tenetur resarcire damnum illatum, intelligendo fraudem in re ipsa factam per minas, vel alia media æquivalentia, quibus excluditur alter injuste a beneficio; et tum obligatio redundat ex mediis illicitis, non ex sola intentione maligna aut injusta, quæ non est causa injustitiæ, nisi etiam reducatur in opus per media iniqua.

Possidere in re, et in spe differunt.

Indirecte intendens damnum. Intendens utilitatem, et non damnum non tenetur. Intentio indirecta.

Glossa Scholiastis.

Fraus obnoxium facit.

204\. An sola intentio per media alias licita inducat obligationem? Pars negativa suadetur.

Cæterum Doctor videtur in solam intentionem injustam refundere damnum, tanquam in causam, ex qua sequitur obligatio et damnum. Et ita ilii etiam eum intelligunt, videndum ergo erit an sola illa intentio per media alias licita sufficiat ad fundandam obligationem? Videtur quod non, quia ut *supra* visum est, et tenet Doctor, animus usurarius mutuantis, nisi trahatur in pactum, verbis aut signis manifestatus, non recipit rem alienam, quamvis ultra sortem recipiat, neque tenetur ad restitutionem; ergo idem in proposito dicendum. Quæ ratio bene

sustinet interpretationem Scholiastis, et confirmatur, quia intentio illa injusta non est causa damni, nisi ut effectum habet in re ipsa et executione per media accommodata intentioni, qua injusta est, alias nihil ponit in opere ipso, qua injusta est, sed tantum erit speculativa, et non practica, id est, causativa operis; ergo intelligendus est Doctor de intentione injusta, ut exerit vires in opus ipsum, qua injusta est, et consequenter adhibendo fraudem et media illicita in re.

Intentio non est efficax, nisi per media accommodata.

Confirmatio.

Et confirmari potest, quia obligatio restitutionis non oritur nisi ex eo quod tollatur in re ipsa res, aut jus alterius per media et contractum illicitum; ergo intentio, quæ non exeritur per media injusta, licet ipsa sit injusta, non fundat obligationem. Patet consequentia, quia licet illa respective ad finem si injusta, non tamen respective ad media, alias licita erit injusta, et consequenter non tollit per hæc media rem alienam; nam si intentio illa sola esset absque eo quod sequeretur effectus, ad nihil obligaret intendentem alteri, quia sic non esset efficax, neque tolleret jus alterius; ergo si exeratur similiter per media licita, non est causa damni, quia talis tantum utitur jure suo. Videantur rationes Scholiastis, quæ ad hanc interpretationem faciunt; estque satis probabilis et conformis Doctori, et iis quæ superius dicta sunt circa modum quo quis ex concursu participat peccatum alienum, et causat damnum ad quod tenetur, non autem quando non sit causa damni.

Intentio injusta respective ad finem, justa respective ad media.

205. Pro altera etiam parte facit, ut dixi, quod Doctor in duobus primis casibus refundat obligationem restitutionis in solam intentionem injustam. Et in tertio casu dicit, supposita intentione justa, quamvis damnum occasionate fiat alteri, non oriri obligationem. In tertio autem casu non est necesse aliud variari, nisi solam intentionem, applicatis iisdem mediis.

Solam intentionem per media alias licita inducere obligationem.

Probari potest interpretatio, quæ etiam est satis fundata, quia in multis casibus intentio prava inficit totum opus, quod alias licitum esset, si subesset alteri intentioni, verbi gratia, mulier prægnans sumens medicinam in infirmitate periculosa, in qua et ipsa, et partus alias occumberet, si sumat medicinam ex sola causa et motivo suæ salutis, non est homicida; si tamen directe intendat occisionem prolis, est homicida, et similiter medicus sic intendens, quando certa est mors prolis.

Intentio inficit opus. Exemplum de prægnante, et medico.

Item, in bello justo exhortantes ad defensionem justitiæ, ut Sacerdotes, si non intendant occisionem hostium invadentium, non sunt homicidæ, quamvis defensio sine illa occisione non fiat; si tamen directe intendunt occisionem hostium, fiunt irregulares ex homicidio.

Exemplum de irregularitate ex homicidio.

Item, dans gladium alteri, quem habet depositum, ut se vel alios occidat, si intendit occisionem, est particeps criminis; si tamen intendat solum restitutionem depositi, quod alias non potest sine suo periculo saltem retinere, non fit particeps criminis.

Restituens gladium depositum ex differenti intentione.

Item, dans mutuum cum intentione recipiendi ultra sortem intuitu mutui, est usurarius, et tenetur ad restitutionem, si illud recipiat ex pacto; si tamen intendat rationem damni, quod in reipsa incurrit ex causa mutui, non tenetur ad restitutionem. Vel, ut clarius formetur, recipiens ultra sortem ex debito mutui, et quando alius dat intuitu debiti, tenetur ad restitutionem, si tamen dat titulo donationis, et hac intentione non sequitur obligatio restitutionis. 206.

Dans mutuum animo usurario.

Similiter, si quis det equum suum alteri intentione tantum accommodationis, tenetur restituere; si intentione donationis, non oritur restitutio, quamvis datio in ratione actionis, et acceptio non variantur, nisi ut subsunt intentioni, et

De commodante, et donante.

Actio variat speciem ex intentione.

consensui voluntatum. Et sic in aliis casibus, actio eadem variat speciem juxta naturam intentionis.

207. Procurans Parochiam, neque intendens ordinari.

Item, si quis procuret Parochiam, habens intentionem non se ordinandi, sed tantum percipiendi fructus, tenetur ad restitutionem, quamvis alias sit idoneus, et per media licita procuraverit beneficium.

Dans munus ex diversa intentione.

Sic etiam qui dat munera Episcopo intuitu recipiendi beneficii est simoniacus, et recepto beneficio tenetur restituere, si autem titulo donationis non tenetur ad beneficium resignandum, neque ad fructus ejus. In his omnibus media sunt eadem, sed ex diversa intentione sortiuntur speciem suam, ut transeunt in effectum, et inducunt obligationem restitutionis, quando intentione injusta applicantur et sortiuntur effectum.

Probatio a priori. Intentio efficax requirit tantum media sufficientia per quæ transit in effectum.

Ex quibus sic argumentor a priori : intentio ut fiat efficax, non exigit alia media, quam quæ sunt sufficientia, et re ipsa inducunt finem ; ergo etiam ut exeratur intentio injusta qua talis, nihil aliud requirit, quam ut media, et eorum electio ex ea tantum procedant et attingant effectum ; ergo tota actio est injusta, quod admittunt omnes. Sed per hanc actionem in re ipsa privatur alius suo jure, et injuste, alias actio non esset injusta ; ergo sufficit talis actio ut hîc et nunc procedit, ut medium privandi alium suo jure, a tali intentione, et ut in re ipsa, tanquam vera causa privat, ut fundet obligationem restitutionis illius juris seu æquivalentis.

208. Responsio. Impugnatio.

Dices non inferri fraudem, quia non adhibetur fraus, sed alius jure suo utitur.

Intentio injusta habens effectum privat alterum jure suo.

Contra, illa actio, ut fit per modum executionis injustæ intentionis, non est usus proprii juris, sed executio et exercitium dolosæ intentionis defraudandi alium suo jure, quia usus proprii juris debet esse ex consensu et intentione, quæ concordat justitiæ, et titulo fundato juris proprii ; verbi gratia, si quis ficta intentione celebret contractum matrimonii in foro externo, vel alium quemcumque contractum, quamvis ficte, non tenet contractus in foro poli ex defectu intentionis requisitæ ad translationem sui, aut rei propriæ in alterum, quamvis teneatur ad restitutionem damni, quodcumque intulit, neque dicitur uti jure suo, quia nullum habet in fraudem alterius ; ergo si ex intentione injusta per medium efficax intulit alteri damnum, non utitur jure suo, sed exequitur fraudem conceptam in damnum alterius.

Non est usus juris proprii.

Confirmatur ex lege, quam citat Doctor in littera ex confirmatione argumenti. 209.

Responsio. Impugnatio.

Respondent Molina et alii per illam legem dari tantum actionem de dolo, si probetur.

Contra, non datur actio de dolo, nisi quia dolus in re ipsa committitur, et contra justitiam alterius ; sed hic dolus, ut patet ex lege ipsa redundat, quatenus actio illa alias justa, si intentio requisita subesset, fit solum dolosa ratione intentionis injustæ, ex qua fit actio ; ergo sola injusta intentio causat dolum in opere, quod ex ea dumtaxat provenit et fundat obligationem restituendi rem in integrum, quia non datur actio, nisi ratione juris læsi. Unde ut in illa lege supponitur alterum habere quidem jus exscindendi venam æquæ, si ex utilitate propria operatur ; si vero tantum ex damno alterius, non habet tale jus, et ideo datur actio ad restitutionem rei in integrum, quia alter jam acquisivit jus aquæ fluentis, quod non impeditur, nisi ut potiori juri alterius cedit, quando illud reducitur in usum; usus autem ejus est utilitas quæ ex impedimento, aut interjecto muro evenit, non vero damnum alterius tantum.

Ex quibus patet ad fundamenta modernorum, qui hanc sententiam impugnant, 210.

Ad fun

menta opposita. quam etiam tenent citati a Scholiaste, ut D. Thomas, Richardus, Paludanus; ut visum enim est, supponunt falsum, nempe actionem illam, ut subest intentioni injustæ, non includere fraudem.

Ad aliud quod opponitur ex Doctore de usurario.

Respondetur, recte non fundari obligationem, quia titulus, quo restitutio fundatur, est, quando invito domino res aliena, aut jus tenetur vel occupatur; dans autem ultra sortem titulo donationis non est invitus, ideo non fundatur obligatio. Non ita autem hîc contingit, quia alius invitus suo jure privatur. Ex dictis patet solutio ad reliqua.

Ad objectionem illam ex Doctore responsio.

Quo jure privatur quis in casu?

Petes quodnam sit illud jus, quo defraudatur procurans beneficium?

211. Responsio. Duplex jus. Proximum. Ejus tituli.

Respondetur, loquendo de beneficio tam Ecclesiastico quam temporali, duplex jus assignari, aliud proximum, aliud remotum. Proximum est, quod ei ex titulo justitiæ competit ratione promissionis, stipulationis, venditionis, præsentationis, expectativæ, oppositionis, regressus, accessus, coadjutoriæ, primogenituræ, et aliorum hujusmodi, quibus datur jus in re, vel ad ipsam rem. Et de his magis claret responsio data. Remotum autem jus est, quod habet idoneus, et bene meritus, quod non tribuit actionem in judicio, sed secundum æquitatem justitiæ ei debetur, sicut et aliis concurrentibus, et de hoc maxime intelligitur casus propositus a Doctore; et hoc jus impedire est injustum, quia licet non sit proximum, tamen habet jus suspensum remote in voluntate libera collatoris ad beneficium; et ratione illius juris, quo potest esse competitor, nec lege, nec demerito excluditur a sollicitatione et procuratione sui commodi; habet jus proximum, ut non statuatur ei impedimentum per se, et ex intentione illum privandi hoc jure; potest enim quilibet quærere suam utilitatem, quando non prohibet lex, et alias est dignus. Et supposito quod beneficia sint libera, et nulli ex titulo speciali debita, sed communiter bene meritis et idoneis exposita, quilibet habet jus concurrendi, quo nequit privari per fraudem, statuendo ei impedimentum; et hinc oritur obligatio restitutionis, non ex jure, quod habet proxime in rem ipsam, sed ex jure proximo concurrendi cum cæteris æque, et sine impedimento. Si tamen persona non sit idonea, tunc neque hoc jus habet, et statuendo ei impedimentum, non incuritur obligatio restituendi, quia ipsa lege excluditur, quando non est idoneus ad ministerium in beneficio. Multi alii sunt casus circa hanc materiam, quos hîc omitto, quia legi possunt passim apud Summistas, et forte commentum hujus quæstionis erit grave lectori, quamvis tantum versetur in regulis generalibus justitiæ et restitutionis, prout eas tradit vel insinuat Doctor, et in casibus particularibus ab eodem expressis.

Jus remotum. In quo fundatur. Quit jure impediri.

QUÆSTIO III.

Utrum damnificans alium in bonis personæ, scilicet corporis vel animæ, teneatur restituere ad hoc quod possit vere pœnitere?

D. Thom. *hîc q.* 1. *art.* 5. Richard. *art.* 5. *q.* 2. Palud. *q.* 2. *art.* 2. Major. *q.* 17. *dub. ult.* Gabr. *ibi art.* 2. *concl.* 1. S. Anton. 2. *p. tit.* 2. *c.* 2. § 1. Sylv. *v.* Rest. 3. *q.* 1. *et* § 5. Soto 4. *de Just. q.* 6. *art.* 3. Petr. Navar. 2. *de Restit. c.* 2. *n.* 50. Aragon. 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. Salon. *ibi controv.* 2. Valentia *d.* 5. *q.* 6. *p.* 5. *qui agunt de restitutione damni spiritualis. De restitutione damni in corpore, agitur* 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *ubi* Salon. *controver.* 4. *et* 7. Aragon. *ibi,* Valentia *d.* 5. *q.* 6. *p.* 5. Petr. Navarr. *lib.* 4. *c.* 1. *dub.* 10. *n.* 76. Gabr. *hîc q.* 15. *art.* 2. Scotum *sequuntur,* Astens. 2. *part. lib.* 5. *tit.* 29. *art.* 2. Adrian. 4. *de Restit. quæst. ult.* Richard. Palud. Gabr. Major. Sylvest. Anton.

Tertio (a) quæro, utrum damnificans alium in bonis personæ, sci- 1.

Argum. 1. licet corporis vel animæ, teneatur restituere ad hoc quod possit vere pœnitere? Videtur quod non, nullus tenetur ad impossibile; sed in tali damno quandoque est impossibilis restitutio ; ergo, etc. Minor patet, quia damnificans non potest reddere bonum spirituale æquivalens ei, quem damnificavit in bonis animæ. Similiter, si damnificavit auferendo membrum, vel occidendo, non potest reddere, nec illud, nec æquivalens, quia nullum bonum exterius, quod est bonum minimum, quia bonum fortunæ, potest esse æquivalens bono naturæ, quod est bonum medium, secundum Augustinum *primo Retractationum*.

Cap. 9. Argum. 2. Item retrahens hominem a religionis ingressu, damnificat illum in bonis animæ, quæ esset habiturus in religione, et damnificat religionem, subtrahendo illi talem personam ; nec tamen tenetur ad restitutionem illorum bonorum illi, quia non potest, nec ad restituendum religioni personam illam, vel æquivalentem illi personæ, quia tunc teneretur ipse intrare religionem pro eo, si non posset inducere alium æquivalentem.

2. Ratio 1. ad opposit. Contra, 6. *quæst.* 1. *cap.* Ex merito : *Deteriores sunt, qui vitam bonorum pravis moribus corrumpunt, quam qui substantias aliorum prædiaque diripiunt.*

Ratio 2. Exod. 22. Item Exodi 22. *Qui seducit virginem et dormit cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem, aut reddet ei pecuniam juxta modum dotis, quam virgines solent accipere;* ergo ista damnificatio illata virgini contra castitatem, requirit restitutionem castitatis conjugalis reddendæ pro ea.

Item de damnificante in corpore, habetur *Extra de Injuriis, et damno dato, cap.* 1. *Si rixanti,* et sumitur ab Exod. 21. cap. *Si percusserit alter proximum suum, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, qui percusserit, operas ejus et impensas in medicos restituet.* Ratio 3.

COMMENTARIUS.

(a) *Tertio quæro, utrum damnificans alium,* etc. In superiore egit Doctor de restitutione, ut versatur justitia in bonis fortunæ ; hîc agit de restitutione, ut versatur in bonis animæ et corporis. Et primo de restitutione in bonis animæ ; secundo in bonis corporis. 1. Ordo quæstionis

SCHOLIUM.

Inducentem alium ad vitia et corruptionem virtutum, teneri ad restitutionem modo sibi possibili. Quod etiam tenent Richard. hîc art. 5. quæst. 2. Paludan. quæst. 2. art. 2. Gabr. 17. q. 2. Major ibi dub. ult. Anton. p. 2. tit. 2. c. 2. § 1. Ang. v. *Restit.* 1. et alii. Sed puto obligationem esse tantum charitatis, strictiorem tamen obligatione aliorum. Vel si velis Scotum locutum de obligatione justitiæ, intellige id locum habere, si per fraudem quis inductus est ad peccatum, ex iis quæ notavi præced. quæst. fin. Tunc enim tenetur inductor ex justitia tollere illa, quibus induxit, ne in posterum per ea peccetur, ut si doceret falsas doctrinas, vel modos extraordinarios peccandi.

Respondeo (b), hîc primo videndum est de damnificante alium in bonis animæ ; secundo, in bonis corporis. De primo, non intelligitur de bonis naturalibus animæ, quia nullus potest sic alium damnificare, cum illa naturalia bona, 3. Intellig de ips potent in se q sunt incorr ptibile Directe, est qu alius nol patiatu

hoc damnum, sicut alia damna, si enim sic pateretur non peccaret.

sint bona incorruptibilia, sed de bonis morum intelligitur, vel acquisitis, quæ corrumpuntur, vel acquirendis, quorum acquisitio impeditur, ut scilicet de peccatis et vitiis, quibus virtutes acquisitæ corrumpuntur, vel tandem vitia generantur, et quæ deberent generari ex actibus bonis, impediuntur. In istis non potest quis alium directe damnificare, quia peccatum et omnis actus vitiosus adeo est peccatum, quo voluntarium; quod si non est voluntarium, non est peccatum, secundum Augustinum *de vera religione;* ergo sola voluntate propria potest aliquis sic damnificari. Sed aliquis potest alium indirecte damnificare, inducendo eum ad peccatum et actus vitiosos, quibus virtutes corrumpuntur et vitia generantur; et ista inductio potest esse multiplex, scilicet consulendo, persuadendo, rogando, etc.

De isto dico, quod tenetur modo sibi possibili, restituere sibi damnum, scilicet inducendo eum efficaciter ad pœnitentiam et ad actus virtuosos; et si sola inductio non sufficiat, quia facilius est pervertere quam convertere, tenetur et per se orando, et per orationes aliorum procuratas, impetrare sibi conversionem, et per alios persuasores efficaces, dum tamen illis non prodat peccatum occultum illius alterius.

De inducente ad peccatum quantum ad restitutionem. Cap. 9.

Et ex hoc patet, (c) quantum periculum est alium sollicitare, et inducere ad peccatum, quia vix potest digne restituere, cum voluntatem illam allectam ad peccata vix possit persuasionibus et aliis multis viis reducere ad virtutem. Ratio hujus satis patet, quia cum virtutum bona sint maxima, secundum Augustinum *primo Retractationum,* plus damnificat qui in istis damnificat, quam qui in quibuscumque aliis, et per consequens plus secundum justitiam tenetur ad restituendum proximo tale bonum, quantum sibi possibile est.

COMMENTARIUS.

2. Restitutio in bonis animæ.

(b) *Respondeo, hîc primo videndum est*, etc. Hîc agit de eo, qui damnum infert in bonis animæ: An teneatur ad restituendum quod in se est? Excludit bona substantialia animæ, quia in his lædi non potest, cum sint incorruptibilia, sed de bonis acquisitis virtutum naturalium aut moralium. Et in his nequit quis directe alium damnificare, sed indirecte, ut docendo errorem contra fidem, bonos mores, artem aliquam necessariam et utilem, et suadendo opus, ex quo corrumpitur bonum animæ, ut virtutis, et hoc indirecte, quia nemo sine propria voluntate potest in his damnificari, quæ dependet a libertate ejus.

Damnum indirectum spirituale.

3. Conclusio teneri ad restitutionem.

Conclusio Doctoris est affirmativa, nempe eum teneri inducere alium efficaciter, ut potest per se vel alios ad resipiscentiam et pœnitentiam. Quem sequitur Paludanus *in hac dist. quæst.* 2. *art.* 2. Gabr. *quæst.* 17. *art.* 2. *conclus.* 1. *et* 2. Major *ibidem dub. ult.* Adrian. *quæst. de Restitut. bonorum animæ,* et quidam alii; et intelligendo conclusionem de obligatione charitatis tantum, et non justitiæ, potest dici sententia communis, quia communiter tenetur talis majori vinculo charitatis eum reducere quam alii. Quantum ad obligationem justitiæ distinguunt moderni, si per fraudem aut vim induxit, quæ adhuc perseverant, tenetur,

Sententia aliorum.

dicunt, tollere causam, ne amplius perseveret in peccato; aliter vero non tenetur ei ex justitia. Ita Sotus *lib. 4. de Just. et Jure, quæst. 6. art.* 3. quem sequitur Molina *tract.* 3. *disput.* 50. Azorius 3. *part. lib.* 5. *cap.* 1. Idem docet Sylvester *verb.* Restit. 9. Lessius *lib.* 2. *de Justit. et Jure cap* 8. *dub.* 2. *conclus.* 2.

Probatio conclusionis.

Probatur conclusio: secundum hos Doctores et communem, si per fraudem aut compulsionem, aut falsam doctrinam quis seducat alium ad errorem aut peccatum, tenetur ex justitia summovere causam erroris et peccati, ne continuetur; ergo similiter tenetur ad damnum resarciendum. Consequentia patet, quia ideo tenetur ex justitia summovere causam damni a se datam, quia revera contra justitiam ratione damni sequentis nocet proximo, alioquin si nullum ex tali causa sequeretur damnum proximo, non tenetur ad remotionem causæ, ex qua non sequeretur damnum; non teneretur, inquam, secundum obligationem justitiæ, ergo præcise ratione sequentis damni ex fraude et aliis causis prædictis exurgit hæc obligatio.

Tenetur ad tollendam causam damni, et ad resarciendum ipsum damnum, ut potest.

5. Omnis per se causa damni fundat obligationem,

Sed non est major ratio, unde obligetur ad damnum ex fraude, quam ex alia quacumque per se causa damni, quia privat injuste alium bono suo, ad quod habet jus in re ipsa, ne ei tollatur injuste, et quo pretiosius est bonum, eo potiori jure privatur, quia bona fortunæ secundum rectam rationem debent exponi pro bono famæ et vitæ, et vitam pro bono spirituali animæ conservando tenetur contemnere; ergo læsio proximi in bonis salutis excedit læsionem ejus in bono fortunæ, sed ex hac læsione oritur restitutio, ergo ex illa. Patet consequentia, quia dictamen justitiæ non magis respicit unum quam alterum, imo plus respicit illud in quo magis nocetur. Unde si alterum horum, aut vita aut pecunia esset perdenda, potest consuli, ut potius pecuniæ fiat detrimentum, et vitæ pro salute animæ.

Bonum spirituale præferendum aliis.

Regula justitiæ communis.

Dices, volenti et consentienti non fieri injustitiam; sed qui inducitur ad peccatum voluntarie, peccat, ergo, etc.

Responsio

Contra qui alium inducit ut damnum inferat proximo injuste, peccat contra justitiam, et causat damnum, quamvis executor libere et volens id faciat.

Impugnatio.

Dices patientem damnum non esse volentem.

Responsio. Impugnatio.

Contra, qui per fraudem inducit alium, ut peccet, peccat contra justitiam, et tenetur summovere causam, secundum illos, quia est causa posita contra justitiam et jus quod habet alius in bonum virtutis quod possidet, quamvis volens et consentiens eo privetur; ergo idem sequitur ex alia quacumque causa per se, qua inducitur ad peccatum, ut suadendo, instruendo, donando, rogando importune, et sollicitando, etc. quæ æquivalent fraudi et dolo ad extorquendum consensum ex efficacia morali, quam habent ad inclinandum voluntatem alterius, quæ alioquin sine tali impulsione non faceret damnum justitiæ. Item, qui precibus et muneribus et hujusmodi induceret aliquem, ut se occideret aut mutilaret, aut incurreret aliquod detrimentum salutis corporalis, peccaret contra justitiam, et teneretur ad restitutionem, quæ possibilis esset, quamvis alter volens et consentiens incurreret damnum; ergo similiter in proposito.

Fraus, et reliquæ, per se causæ damni æquivalent

Inducens ad malum tenetur de damno

Confirmatur quia secundum omnes, et veritatem, hoc modo impellentes sunt causa per se peccati, et inducunt necessitatem moralem peccandi; ergo æquivalet dolo, quantum ad efficaciam, talis impulsio, et dat causam per se damni.

Confirmatio. Impulsio et fraus æquiparantur.

Secundo, præterea nihil impedit hic sollicitantem, aut præcipitantem in pec-

6. Nihil obstat quin teneatur.

catum, obligari ex justitia ad damnum datum, ut potest, resarciendum; ergo non est eximendus. Probatur antecedens, quia tenetur specialiter ex obligatione justitiæ in genere, quæ est secundum charitatem, quæ est virtus ad alterum; sed materia est etiam capax obligationis justitiæ in specie; ergo comprehenditur sub naturali præcepto talis justitiæ, prout intervenit inter proximos, secundum communionem et distinctionem bonorum. Minor probatur, quia damnum quod infert, est æstimabile, et bonum, quo privat, quia est ultimum commodum et supremum bonum hominis, et ipsi debitum secundum rectam rationem, cujus habet possessionem, et ratione operum, seu titulo justitiæ, quo acquisivit illud bonum, loquendo de donis et gratia, qui titulus fundatur tam in merito Christi, quam etiam operibus propriis, ut habent rationem meriti aut dispositionis præviæ, et in liberalitate Dei, aut justitia correspondentem operibus justi, secundum medium distributivæ, aut commutativæ justitiæ, prout volueris. Adde etiam ex frequenti opinione debitum esse secundum rigorem justitiæ fundatum, saltem ut innititur operibus Christi. Demus ulterius tantum fundari debitum in liberalitate Dei donantis, non refert, quia quod acquiritur titulo liberali donationis, perinde transit in jus et proprietatem donatarii, et in bonis ejus computatur, et ei fructificat ad cumulum majoris meriti et gloriæ; ergo qui eum privat tali bono, quod est ejus secundum justitiam, vere privat injuste, et peccat consequenter contra præceptum naturale negativum justitiæ; ergo sequitur obligatio restitutionis in damno dato, prout facultas suppetit, sed hæc facultas suppetit ex mediis assignatis a Doctore.

Prima consequentia probatur, quia universaliter ad obligationem strictæ, justitiæ, ex qua redundat etiam obligatio restitutionis, nihil exigitur, nisi quod quis privetur injuste re sua quam ex fundato titulo et justo possidet, et privans possit, si non in toto, saltem in aliquo per se, aut alia media, quæ in facultate ejus sunt restituere, saltem in æquivalenti, vel aliquali et in parte, a qua satisfactione non excusat eum periculum aliquod, aut necessitas propria, et præponderans restitutioni in reipsa faciendæ.

7. Requisita ad obligationem restituendi.

Sed in proposito priora concurrunt, et nullum impedimentum, aut necessitas propria damnificantis urget, aut præponderat, et media, quæ in facultate habet, sunt tam efficacia ad damnum recuperandum, quam fuerint ad idem inferendum, quantum est ex parte mediorum; ergo illa tenetur applicare ex justitia, si commode potest, ut patet ex suppositione casus, de quo disseritur absolute, seclusis circumstantiis, in quibus damnificans ex periculo proprio, aut aliunde impediretur.

Concurrunt in proposito.

Tertio ad eamdem minorem principalem: habens curam spiritualem animarum tenetur ex justitia, et non solum ex charitate ministrare, corripere, et cætera necessaria ad salutem subditorum ex pacto officii, et onere, quod assumpsit, et ratione beneficii quod recipit in Ecclesia, cui præsidet. Et hoc ideo, quia talis obligatio est annexa suæ curæ, in qua constituitur, non solum ut prælatus et pastor spiritualis obnoxius rationi reddendæ Deo et Ecclesiæ pro ovibus, sed etiam ut judex; ergo secundum justitiam ratione hujus muneris tenetur populo, quoad ea quæ sunt salutis, et hoc ex præcepto, vel affirmativo, si quod est tale; aut negativo justitiæ quo operas debitas populo non potest subtrahere aut retinere. Unde consurgit etiam

8. Tertia ratio. Obligatio pastorum ex justitia.

obligatio residentiæ, et providendi media necessaria, et ministros quoad ea quæ ipse per se nequit obire.

Sed sicut prælatus ex justitia tenetur non subtrahere debitum ministerii populo, et eo subtracto, peccata populi ipsi imputantur secundum charitatem et dictamen justitiæ tanquam reo, quamvis populus volens et consentiens peccet, inde sequitur quod bonum justitiæ in populo, quantum ad sui conservationem et propagationem cadat sub justitia stricte sumpta, in quantum prælatus obligatur ad hoc conservandum et promovendum ex debito sui muneris, et per media debita, ut patet *dist.* 86. *c. Inferiorum*; quod est Leonis Papæ *epist.* 3. *et* 84. seu 86. *et c. Facientis*, quod est Joannis VIII.

Hæc obligatio est justitiæ strictæ.

9. Sed non est aliquod fundamentum, unde prælatus obligetur ex justitia ad resarciendum damnum spirituale populi ex ejus culpa emergens, quin perinde concludat quemcumque alium positive causantem simile damnum, in alio similiter obligari, quia obligatio prælati ex subtracto debito officii sufficienter fundatur, et ex sola omissione; debitum vero in causante damnum positive exurgit ex positiva actione, qua committendo et impellendo committit damnum, et non solum interpretative. Et quod prælatus omittendo contra justitiam peccat, aliter committendo peccat, sicut si custos rei alienæ dissimulet, et permittat furem illam auferre, uterque obligatur, ille ex debito fidelitatis et custodiæ, hic vero ex debito acceptionis rei alienæ invito domino.

Subtractio debiti, et actio positiva inferens damnum comparantur.

Exemplum.

10. Confirmatur ratio ex argumento Doctoris, etc. *vers. Sed contra,* etc. ad oppositum hujus quæstionis, ex verbis Anacleti, epistola 3. et habetur 6. quæst. 1. *Deteriores sunt, qui bonorum vitam moresque corrumpunt, his qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt; ipsi enim ea quæ extra nos, licet nostra sint, auferunt; nostri autem detractores, et morum corruptores nostrorum, sive qui adversus nos armantur, proprie nos ipsos diripiunt, et ideo juste infames sunt, et merito ab Ecclesia extorres fiunt,* etc. Item patet ex illo Exodi 22. *Qui seducit virginem*, etc. ut patet ex littera Doctoris, et habetur ad verbum *cap.* 1. *de Adulteriis.* Hæc pœna imponitur lege seducenti, quamvis ipsa virgo consenserit in stuprum; ergo ratione injuriæ illatæ, quam lex sic jubet compensari, neque refert, ut quidam volunt, ante sententiam judicis non teneri stupratorem ad hanc pœnam, quia hoc non tollit, quin pœna ratione damni illati justitia ordinante per sententiam infligatur; unde *ibidem* additur reluctantem intrudendum esse in monasterium, corporaliter castigatum et excommunicatum, ut patet *cap.* 2. *illo cap. Primo condemnatur præterea ad dotem*; et intelligitur textus de seductione sine vi aut violentia. Unde *Deuteronom.* 22. *et* 29. seducens virginem per vim, damnatur in quinquaginta cyclis, quos parenti virginis ratione injuriæ debet, et præterea eam tenetur ducere uxorem, ut bene notat *ibidem* Abulensis et Cornelius a Lapide. Excluditur per hoc responsio modernorum, qui dicunt teneri tantum arctiori vinculo charitatis ad resarciendum damnum, et non secundum justitiam, quia, inquiunt, *volenti et consentienti non fit injuria*.

Confirmat. Anacletus.

Seduct[or] virgini tenetur damnu[m]. Re-pon[sio] Rejic[itur].

Quarto, qui decipitur in pretio ultra medietatem justi pretii de lege naturæ, habet actionem in personam, ut restituat superfluum; et de lege fori datur ei actio, ut rescindat contractum, vel certe petat restitutionem damni accepti, quamvis volens, sciens et consentiens, illud sit passus. Item, dans usuras pro mutuo, quamvis sciens et consentiens dat, habet jus in usurarium ratione damni accepti; ergo 11.

Quart[a] ratio. Decept[us] et usurari[us] obligant[ur].

similiter patiens damnum spirituale ex alterius importuna sollicitatione et persuasione, etiam habet simile jus restitutionis, quantum potest restitutio fieri, pejus est enim persuadere quam facere, *ff. de ser. cor. lib.* 1. § *Persuadere,* et *lib. ut tantum,* et *dist.* 86. *cap. Tanta puniuntur consulentes parcendo facienti.*

Confirmat. Inferens damnum tenetur.

Confirmatur, secundum adversarios, suadens peccatum contra justitiam tenetur ad damnum incursum; ergo ratio data non eximit, quin etiam suadens quodcumque peccatum, et ut causa per se inducens sicut reipsa infert damnum, non teneatur similiter ad restitutionem, non quod illud possit restitui, sed quod damnum illatum, quantum potest, teneatur amovere ex justitia. Patet consequentia, quia si ex fraude et vi inferat damnum spirituale, tenetur secundum adversarios tollere causam, si adhuc subsistat, et hoc ex justitia, ut conceditur; ergo similiter a fortiori ipsum damnum illatum debet ex justitia tollere, cujus fuit causa; tollere, inquam, modo dicto secundum æquivalentiam. Patet ultima consequentia, quia per effectum magis privatur proximus suo jure et bono, quam per causam; causa enim ad nihil obligat ex justitia, nisi sequatur effectus, ac proinde ut est effectui conjuncta fundat hanc obligationem.

Inferens damnum magis obligatur quam dans causam.

12. Secunda confirmatio.

Confirmatur secundo, strictiori obligatione secundum adversarios tenetur restituere damnum illatum, inducendo peccatorem ad pœnitentiam, qui fuit ei causa lapsus quam alius; sed hæc obligatio non est charitatis præcise, qua strictior est obligatio, sed solius justitiæ, ergo, etc. ex justitia sola provenit hæc obligatio strictior. Probatur minor, quia charitas ex materia sua obligat ad procurandum bonum proximi, et salutem; et hæc est communis obligatio, specialis autem fundatur ex commodiori facultate et ex ordine charitatis, ut sunt parentes, superiores, et aliis, quibus ex officio aut munere id competit, vel sunt magis conjuncti, et non alienos eodem vinculo comprehendit, quales suut plerumque qui perverse suadent et inducunt alios ad ruinam; ergo arctior obligatio ex his non consurgit ex vinculo charitatis, sed ex damno dato, cujus ipsi erant causa per se, quod est intentum et conclusio Doctoris.

Non esse obligationem solius charitatis tollere causam.

Obligatis charitati ex ordine suo.

13. Objectio.

Objicit Sotus primo *quod scienti et volenti nulla fit injuria, de reg. Jur. in* 6.

Responsio. Explicatur regula.

Respondetur hanc regulam intelligi, quando nulla imponitur necessitas volendi, sed ex libera sua voluntate operatur; inducens autem alium ad malum (quod alias non vellet, imo est repugnans ex se), sicut est ei causa mali, ita etiam est causa involuntarii. Unde magis voluntarius est inducens quam inductus, quia hic magis agitur quam agit, et quam agat, agit ut compulsus necessitate inducta per compulsionem inducentis, quæ est vis moralis illata, licet non corporalis, et ex qua parte sequitur damnum tanquam ad causam magis principalem. Unde in contractibus etiam scienti et volenti sæpe datur actio elidenda per exceptionem; et patet in exemplis *supra* allatis, verbi gratia in virgine seducta, in usurario, quibus datur actio ratione damni recepti, quamvis scienter et volenter.

Disparitas in casu.

14. Secunda objectio.

Secundo objicitur, quod nemo ex consilio dato sine dolo tenetur ad restitutionem, ex *cap. Nullus, de reg. Juris in* 6. ergo seducens alium per consilium, modo non interveniat fraus, non tenetur ad damnum.

Respondetur.

Respondetur negando suppositum, quia, ut dictum est *supra* in casu de beneficio, consulens malum directe vel indirecte, quod alias non fieret nisi ex consilio, ex intentione committit fraudem, quia alium repugnantem alias inducit in malum, et in damnum per se sequens. Unde consulens alicui, et per hoc eum inducens, ut

occidat, aut furetur, tenetur ad restitutionem. Interpretatio regulæ. Regula autem illa intelligitur de consilio in contractu, quando abest dolus, quando adest, datur actio de dolo contra consulentem, ut si consulat alicui dare usuras suis debitoribus, quibus consulenti ab eis satisfiat, et amplius non sunt solvenda mutuatario, tunc hic potest intentare actionem de dolo contra consulentem, quia in commodum proprium, et non consiliati consuluit, ut mutuum daret iis, qui non erant idonei; excluditur ergo actio de dolo, quando consilium non fit cum dolo a consulente. Consilium de maleficio, non ratione doli, sed maleficii, cujus est causa, obligat ad restitutionem, ut patet ex dictis..

15. Tertia object. Tertio, non est in potestate inducentis ad peccatum restituere damnum; ergo non tenetur.

Responsio. Respondetur ex dictis posse restituere modo dicto a Doctore.

Replica. Dices, auferens rem alienam, modo constituat eam in potestate ejus a quo eam abstulit, ad nihil aliud tenetur, sed in potestate peccantis est cum Dei adjutorio resurgere; ergo et recuperare quod amisit, et consequenter inducens ad nihil tenetur.

Responsio. Respondetur auferentem teneri, ut res ablata restituatur sive per se, sive per alium, et tollere tenetur impedimenta, si quæ sunt, et potest. Sic inducens ad peccatum tenetur restituere quantum potest, damnum, et procurare ut impedimenta a se injecta tollantur, prout ipsi etiam concedunt. Si quis per falsam doctrinam seduxit alios, tenetur verum eis præjudicare; si quis ergo male suadendo, aut consulendo induxit aliquem ad peccatum, similiter tenetur dissuadere peccatum, et obstare impedimentis ejus, quantum potest.

Quarto, ex sententia Doctoris sequetur quod qui inducit mulierem sordidam aut publicam ad peccatum, tenetur ei procurare conversionem. 16. Quarta objectio.

Responsio. Respondetur negando sequelam, quia est jam exposita actu et voluntate ad peccatum et alter occasionate tantum se habet, non tanquam causa impellens et inducens, sed, ut concurrens, vel potius sine qua non, et consequens determinationem voluntatis, non vero causans.

Quinto, objiciunt sequi scandalizantem publice sic teneri, ut omnes quos scandalizavit, reducere. Quinta objectio

Responsio. Differentia inter scandalizantem, et consulentem. Respondetur negando consequentiam, quia scandalizans est causa remota ruinæ aliorum, et occasionativa tantum, ut comparatur ad suasionem hujusmodi, quæ est causa proxima, quamvis etiam quandoque legibus, maxime Ecclesiasticis, compellatur talis ad satisfactionem publicam, quæ ex natura operis devenire sufficienter possit in notitiam aliorum; quæ satisfactio compensat damnum eo modo quo ad illud concurrit, vel ipsum causavit, et saltem tenetur ad emendationem publicam ex charitate, ut ipsi dicunt, et ad petendam veniam, si suo malo exemplo alios in ruinam traxit, et dissuadere imitationem, reprobando factum, ut si sit prælatus, qui suo malo exemplo nocuit, et hic tenetur ex justitia compensare damnum; imo et privatus, ut patet ex verbis Anacleti, quibus comparatur raptori et furi.

Sexto, sequeretur, quando nequit revocare corruptum, teneri saltem pecunia compensare maleficium. 17. Sexta object.

Responsio. Respondetur negando consequentiam, nisi in casu quo ex maleficio sequeretur per se damnum aliquod temporale famæ aut bonorum, quia salus ejus spiritualis non est æstimabilis pecunia, sicut neque vita; aliud est de fama, ut quidam volunt, et de damno in bonis fortunæ.

Septima objectio. Septimo *Exodi loco cit.* non præcipitur, ut qui seduxit virginem, eam procuret emendare.

Responsio. Respondetur, argumentum esse ab auctoritate negativa, Deinde sufficienter emendat quando eam sibi copulat uxorem, et sic tollitur perseverantia in peccato, aut periculum ejus, et ex natura rei inducitur emendatio.

(c) *Ex hoc patet quantum periculum est,* etc. Ex hoc corollario pie insinuat Doctor sua pericula inducentibus ad peccatum, confirmans conclusionem positam ex Augustino 1. *Retract. cap.* 9. qui dicit plus damnificare eos, qui in spirituali vita damnificant, quam qui in aliis.

SCHOLIUM.

Posset juste modo lex talionis condi pro mutilatione et vulneratione, aliaque multa legis Moysi possent accipi, ut leges obligantes, non qua Moysi, sed qua instituuntur a legislatore alio civili vel Ecclesiastico.

4. utilatio ormis- quæ nsetur. De secundo, (d) damnificans in corpore, aut intulit ultimum damnum, scilicet mortem, aut aliquod aliud damnum citra mortem; et hoc dupliciter: vel irremediabile, vel remediabile. Exemplum de primo, mutilatio; exemplum de secundo, vulneratio, vel alia læsio curabilis. Et si in mutilatione, dupliciter, quia vel est enormis, quæ impedit ex toto actum humanum aliquem, qui competeret homini secundum illam partem amputatam, ut in manus dextræ amputatione, ubi aufertur omnino actus humanus, natus competere secundum illam manum; vel non enormis, id est, non impediens actum humanum, ut amputatio digiti, vel alicujus partis digiti. De istis omnibus damnis videndum est primo quid possit omnibus juste restitui; secundo, quid statutum est.

De primo dico, quod si lex talionis in omnibus his statueretur, justa esset, quia non est facile, ut pro damno tali illato, homini fiat recompensatio æqualis per bona aliqua fortunæ, quia non æquivalent. Si objicitur, ergo lex Mosaica judicialis remaneret, et tunc in lege nova liceret judaizare, quantum ad Judicialia. Respondeo, lex aliqua potest habere robur, ut a legislatore in communitate, ubi statuitur, et tunc undecumque accipiatur ratio statuendi, non habet robur, ut statuta ab alio, sed ut ab isto. Et hoc modo Judicialia multa legis Mosaicæ possent a Papa, et ab Imperatore statui a Christianis observanda, nec observarentur, ut a Moyse statuta, sed ut a legislatore Evangelico; nec hoc esset judaizare, quia non servatur lex judicialis, quia Mosaica, sed quia eadem statuitur a Principe, qui potest statuere leges in lege Christiana. Istud probatur primo de facto, quia multa talia in Decretalibus sumuntur ex Judicialibus legis Mosaicæ, ut patet *Extra de Injuriis, et damno dato, cap.* 1. *et sequentibus*, quæ omnia sumuntur *de Exodo* 22. *et* 23. et servanda sunt hodie, ut Jura Canonica, non ut in lege Mosaica.

Hoc patet etiam per quatuor exempla. Nam communitas aliqua videns aliam bene legibus ordinatam, potest illas leges, quas judicat rationales, ut utiles sibi assu- 5.

mere, ut ille qui habet auctoritatem condendi leges in ista communitate statuat istas hîc observari; et tunc observabuntur hîc, non quia leges illius communitatis, sed quia statutæ a legislatore in ista communitate. Patet etiam in civitatibus ubi est regimen per potestatem, et intrinsecum præsidentem, ubi una accipit leges alterius, et ordinat eas in civitate istas servandas. Patet etiam in regnis, sicut leges Franciæ posset alius Rex accipere, et statuere eas in suo regno servandas. Patet etiam in Religionibus, quia constitutiones et ordinationes unius Religionis, alia videns esse honestas et bene convenientes ad observationem vitæ regularis, posset statuere, ut illæ in ista Religione observarentur; nec obligarent tunc Prædicatores, quia sunt ordinationes Fratrum Minorum, sed quia a Capitulo generali Prædicatorum approbatæ.

Sic in proposito de judiciis legis Moysi, nec mirum, quia Deus non fuit fatuus, ut daret illa judicia contra rationem, imo legendo leges imperiales Codicis multa inveniuntur satis consona multis judiciis legis Mosaicæ; et licet dederit aliqua valde dura, quæ non oportet in Evangelio servare, tamen multa dedit rationabilia valde etiam pro statu quocumque in hac vita mortali; et ideo si ista statuantur a legislatore observanda pro quocumque tempore, juste statuuntur.

Et hoc modo si statueretur ab aliquo, blasphemum, adulterum, idololatram, debere occidi, multo justius ordinaretur, quam quod fur suspendatur, ut post patebit. Sed patet ad quid aspiciunt plus Principes, quia magis ad commodum temporale, quam ad honorem Dei, et per hoc plus puniunt et reprimere volunt peccata in proximum quam in Deum, ut patet.

COMMENTARIUS.

18. De restitutione in bono corporis

(d) *De secundo, damnificans in corpore,* etc. Hic primo supponit damnum corporis consistere in occisione, mutilatione, vulneratione, et iis quæ ad hæc reduci possunt, ut verberatio, et alia ejusmodi, quæ ad præceptum *Non occides* reduci possunt, quia sunt injuriæ, quæ circa vitam corporalem perficiuntur. Plura de his tractari hîc possunt, ut si quando liceat occidere, etc. quæ nunc omittimus, quia Doctor agit præcise de occisione in ordine ad restitutionem. Et primo in hoc paragrapho quærit quid secundum justitiam statui possit per modum punitionis, quæ æquivaleret restitutioni, saltem secundum justitiam vindicativam; in sequenti vero quid sit statutum.

Conclusio de lege talionis Probatur.

Conclusio est, quod si lex talionis in omnibus his statueretur, esset justa; et idem dicit, si statueretur contra blasphemum, adulterum, idololatram, fore justam, quia illa lex esset conformis rectæ rationi. Cætera hujus paragraphi sunt clara, et infra paragrapho finali tratabuntur. Et resolutio patet ex eo, quod pœna mortis legibus inducta sit in aliis multis casibus, in quibus minor offensa, et damnum continetur, verbi gratia, pro furto simplici.

SCHOLIUM.

Juste statutum esse in communitatibus regulariter, ut injustus homicida occidatur, quia id conforme est legi, Evangelio et Juri naturali. Ait etiam homicidam teneri ad alendos parentes et propinquos, quos occisus alebat. Quod tenet communis, si intelligatur de iis, qui sunt hæredes necessarii, quia tales læduntur in bonis propriis. Probabile est locum etiam habere, quoad omnes qui erant alimenta accepturi ab occi-

so. Ita Adrian. 4. de Rest. quæst. ult. Ang. v. *Restit* 1. et v. *Homicida*. Gab. hîc quæst. 15. art. 2. Nav. et Pet. ; Nav. citati, Panormit. cap. 1. de injuriis num. 6. Azor. 3. tom. lib. 5. c. 3. quæst. 11. Molina tr. 3. disp. 83. Ratio est, quia actione injusta impediuntur omnes istæ personæ a suo commodo, nec requiritur quod eis debeatur ex justitia, quia nec filiis, nec parentibus sic debetur, quibus tamen secundum omnes tenetur occisor. Videtur dicere occisorem teneri ex justitia orare pro defuncto, lucrari ei indulgentias; quod etiam tenebant consequenter citati Scholio primo pro restitutione in spiritualibus.

6. Unde rgo, ut rginitatem vet, non bet sibi ıortem ıfligere. Est tantum nsilium sic ponere itam; rustra ro Salon pr. et i impugnant t. ac si iceret neri ad hoc. De itutione rituali, tellige, t sup. ım. 2. elligit propinquis, i sunt eredes essarii, t hoc enet ımunis. Nav. . 15. ı. 24. .. Nav. .. c. 1. b. 10.

De secundo, (e) quid scilicet statutum est. Respondeo pro primo damno et maximo, scilicet vitæ ablatione, regulariter in multis communitatibus, statuta est lex talionis, scilicet ut homicida moriatur; et rationabiliter, quia scilicet non solum hoc competit legi Mosaicæ, sed etiam legi naturali, et approbatum et confirmatum est in lege Evangelica a Christo, Matt. 26. *Omnis qui gladio occidit, gladio peribit*; et per consequens ubicumque lex talis de vita pro vita reddenda, statuta est, juste debet homo patienter solvere istam pœnam; quæ si alicubi non sit statuta, nullus debet eam sibi inferre, quia nullus debet esse homicida sui sine speciali præcepto Dei; sed expedit sibi, quod exponat vitam suam in causa justa, utpote contra inimicos Ecclesiæ pro restitutione facienda illi, cujus vitam abstulit (f). Qui si nec tantam restitutionem velit facere, non potest omnino esse immunis a restitutione, sicut quidam fatui faciunt, qui absolvunt homicidas, non eis ostendentes restitutionem necessario incumbentem, quasi facilius possit transire homicida, quam (ut ita dicam) canicida, vel bovicida, quia si occidisset quis bovem proximi sui, vel canem, non absolveretur sine restitutione; tenetur ergo ad restitutionem spiritualem æquivalentem vitæ, quam abstulit, sicut potest æquivalentia in talibus. Nec hoc solum, sed (g) si interfectus sustentabat aliquos, patrem vel matrem, vel propinquos, tenetur interfector omnibus illis ad tantum restitutionem, quantam illis abstulit per interfectionem illius.

Et quia (h) vix posset aliquis digne recompensare per actiones, illud quod abstulit homicida, expediret simpliciter animæ talis, quod solveret per passiones voluntarias vel patienter susceptas, ut scilicet occideretur pro homicidio et ideo optime provisum est communitati, ubi statuta est lex talionis in causa homicidii. Patet enim quantum Deus detestatur homicidium, quando David (qui tamen juste occiderat) voluit ædificare sibi domum, sed quia fuit effusor multi sanguinis humani, prohibitus est a Deo; si ergo justus occisor non acceptatur ad cultum Dei, injustus occisor ubi apparebit? Hoc ergo quod dictum est ibi, est dictum de injuste occidente.

COMMENTARIUS.

(e) *De secundo, quid scilicet statutum est*, etc. Primo docet legem talionis in multis Rebuspublicis juste statutam esse pro homicidio injusto. Primo, quia id statutum est in lege Mosaica, quæ fuit lata a Deo, et consequenter rationabilis 19. Legis talionis justitia.

et justa. Et confirmavit lex Evangelica *Matth.* 26. Unde concludit ubicumque ista lex juste statuta est, debere homicidam patienter ferre pœnam. Et hæc est sententia communis. Deinde dicit, quod non potest eam ipse pœnam sibi inferre, quia nullus debet esse homicida sui ipsius sine speciali mandato Dei, verbi gratia, si Deus revelaret et præciperet alicui homicidæ, ut ipse sibi esset vindex illius sceleris, inferendo pœnam lege statutam. Tertio dicit ubi illa lex talionis non est posita, expedire ut homicida vitam sua exponat pro defensione Ecclesiæ. Antiquitus quando prædicabatur crux contra infideles, eam homicidæ et alii peccatores non solum in zelum fidei, sed etiam pro satisfactione et pœnitentia suorum peccatorum assumebant, et talis etiam satisfactio eis ab Ecclesia imponebatur, quando seipsos offerebant. Hoc autem consilii est, non præcepti, ut patet ex littera : *Sed expedit,* inquit, *quod exponat vitam in causa justa, utpote contra inimicos Ecclesiæ,* etc. *Expedit,* inquit, quod inducit congruitatem, et non præceptum ; et postea subjungit : *Quod si nec tantam restitutionem velit facere,* etc. supponens non obligari ad eam, licet esset congrua, quia sic ad æqualitatem satisfaceret justitiæ.

Pœnam talionis non debet sibi inferre reus.

Quid faciendum homicidæ ubi non plectitur neque pœna est statuta.

20. Hinc patet primo non recte dici a Soto sententiam Doctoris esse duram, sicut neque alii etiam eam recte interpretantur, putantes eum intendere ex justitia et stricta obligatione restitutionis, homicidam obligari, ut se offerat curiæ; hoc enim non dicit Doctor, imo contrarium asserit, dicens *supra* neminem se posse occidere. Deinde hic dicit tantum expedire, ut pro causa publica, ut defensione Ecclesiæ contra inimicos exponat vitam suam, non intelligens ex hoc id esse præcepti, sed tantum consilii, et secundum æquitatem justitiæ, quam transgressus est, ut hoc modo ponat æqualitatem secundum æquivalentiam justitiæ læsæ; et quamvis talis restitutio non cedat in particulare commodum occisi, tamen cedit in commune bonum Reipublicæ et Ecclesiæ, quibus occidendo nocuit, atque etiam in debitam æqualitatem justitiæ læsæ, et ipsius occisi, in quantum fuit membrum corporis communis ; nam, ut *supra* diximus in bonis fortunæ, quando debitor non potest reddere debitum personaliter ipsi creditori, restituit secundum æquivalentiam, quando reddit pauperibus aut hæredibus, aut Reipublicæ , si indigeat, aut Ecclesiæ, et hoc est stricti juris. Ad eumdem ergo modum licet hic non sit necessitas præcepti et stricti juris, tamen est congruitas, ut quis exponat vitam suam pro causa justa Reipublicæ, aut Ecclesiæ defendenda, non solum quia membrum ejus est, et debet, et potest ita se exponere, quando necessitas urget, sed etiam quia nocuit Reipublicæ et Ecclesiæ, privando injuste vita membrum ejus, congruit ut ipse suam vitam etiam exponat propter nocumentum datum, et ut ponat æquivalenter æqualitatem justitiæ læsæ respective ad Deum, Rempublicam et Ecclesiam, quæ sententia, neque dura, neque severa est; nam si lex talionis justa est in hoc casu, supponit necesse esse æquitatem et congruitatem rei, in qua medium justitiæ servatur. Et quod potest Princeps secundum legem juste decernere, potest politicus, et privatus ex eodem motivo id facere, quando lex non vetat. Sed neque divina, naturalis, aut positiva, neque humana impedit, ut quis suam vitam pro causa justa Reipublicæ exponat, aut sic etiam exponat se ad satisfaciendum nocumento dato, quod alias suæ vitæ æquivalet; ergo hoc ipsi expedit

Rejicitur falsa interpretatio litteræ.

Declaratur sententia Doctoris.

Restitutio quæ fit absenti.

Æquitas satisfactionis.

Expungitur censura adversarii.

secundum rectam rationem, quia justitia in hoc facto non solum attenditur ex commodo Reipublicæ quod alias licite procurat, sed etiam ex recompensatione hoc modo damni dati; praxis enim tenet in rebus publicis bene ordinatis, ut pœna mortis et vitæ commutetur in mortem civilem, ut quando quis dignus morte alias corporali damnetur ad triremes aut operas publicas per vitam.

21. Solutio objectionis. Limitatio conclusionis

Objectiones adversariorum contra Doctorem procedunt ex defectu intelligentiæ, imponunt ei sententiam quam non tenet.

Hanc assertionem Doctoris intellige absolute, et seclusis circumstantiis, nempe inter pares, non autem quando eminentia aut status occidentis, et necessitas ejus in Republica, aut periculum spirituale ipsius, aut aliorum ex tali expositione vitæ non obstant, et universaliter quando restitutio in effectu ex legitimo impedimento cessat, ut cum non sit idoneus ad operas, quas assumit, et ad defensionem Reipublicæ, ex defectu ætatis, virium aut expensarum, et hujusmodi. Ratio est, quia tum potest alia obligatio præponderare, ut necessitas prolis, jura matrimonii, et charitatis, vel ipsa inhabilitas, ex qua nulla Reipublicæ commoditas, aut defensio sequeretur, ut si sit mulier, quia homicida, ut exponat vitam pro defensione Reipublicæ ex fine satisfaciendi, debet esse medium aliquod proportionatum, et consequenter commodum Reipublicæ, et ex natura operis proficuum aut utile, alioquin, ut *supra* dictum est, sicut non potest se occidere; sic etiam neque exponere vitam ad defensionem Reipublicæ, quæ non est medium idoneum, aut habens proportionem ad finem proximum, qui est defensio Reipublicæ.

Circumstantiæ, in quibus talis satisfactio non sit legitima.

Ex quibus cessant aliæ objectiones Soti et Molinæ, qui dicunt non expedire quandoque ut se exponat, aut hoc ei suadere, quia Doctor non limitat conclusionem ad circumstantias, quibus inæqualitas inducatur, et pars gravetur ultra debitum et æqualitatem, nam sicut in bonis fortunæ attenditur res non solum secundum valorem naturalem, sed etiam juxta valorem æstimabilem, hoc est, quantum valeat ei, qui eam possidet; et ratione hujus oritur pactum de damno ex bono quo se privat, etiam in hoc casu æstimatio vitæ unius præ altero ex multis rationibus fundata cadit in æstimationem secundum æqualitatem justitiæ et restitutionis secundum æquitatem faciendæ. Pensanda præterea obligatio strictior, quæ est præcepti, et præferenda obligationi, quæ est tantum de congruo, sicut inhabilitas, et pericula majoris incommodi, et damni spiritualis sui aut aliorum.

22. Rejiciuntur objectiones.

Plura quæ cadunt in æstimationem pensanda.

23. Hæc satisfactio respicit medium etiam vindicativæ.

Expositio nempe vitæ pro compensanda vita alterius non attenditur secundum medium justitiæ commutativæ tantum, sed etiam secundum medium vindicativæ, nam ut refertur ad compensationem personæ occisæ non habet proportionem aut æqualitatem justitiæ commutativæ, cum occisio homicidæ non sit reparatio ulla damni in altero, quod damnum in se irreparabile est, quantum ad vitam, neque fortunarum, neque famæ, nisi ex circumstantia id competat. Loquimur autem hic de eo quod per se congruum est ad restitutionem æquivalentem pro vita alterius præcise; de recompensatione fortunarum et famæ mox agetur. Pœna autem talionis potius spectat ad justitiam vindicativam, quæ servat in pœna æqualitatem ad culpam, et secundum medium vindicativæ expositio illa dicitur compensatio æqualis respective ad culpam commissam in personna occisi. Servatur tamen medium

Pœna talionis quid respicit.

Satisfactio illa ut respicit medium commutativæ.

communicativæ respective ad Rempublicam, quæ privatur injuste vita alterius, quod est membrum ejus; huic damno secundum commutativam, ut respicit commodum Reipublicæ digna compensatio, seu congrua et æqualis expediens, est expositio vitæ homicidæ, si tamen illa non esset commoda Reipublicæ, jam cessat congruitas talis restitutionis. Loquitur autem Doctor de restitutione æquali utroque modo in prima conclusione, quatenus per pœnam talionis fit satis legi. In hoc casu quatenus Reipublicæ, et ex privata et voluntaria vindicatione, qua procedit secundum æqualitatem prædictam, ut sibi eam imponit homicida, vel assumit pro justitia læsa, talis expositio vitæ servat medium vindicativæ. Et sumit Doctor restitutionem, ut respicit medium vindicativæ per modum satisfactionis congruæ, et æqualis, quando per legem talionis infertur pœna, et sic loquitur, ut dixi, prima conclusio; ubi autem non est talis lex, ut hîc loquitur, agit de restitutione, ut ex ea oritur commodum æquale, aut majus Reipublicæ secundum justitiam commutativam, cujus æquitas, ut est congrui, cessat quando talis expositio vitæ vel est perniciosa, vel inutilis, ut patet in prædictis circumstantiis; ut autem ulterius talis expositio respicit compensationem pro culpa in alterum, et damnum commissum ex fine exponentis, potius videtur respicere modum vindicativæ justitiæ.

Proportio talis satisfactionis ad diversas justitias et fines.

24\. Homicida debet aliquam satisfactionem dare.

(f) *Qui si nec tantam restitutionem velit facere,* etc. Dicit quod nequit homicida esse omnino immunis a restitutione damnans ut fatuos, eos qui absolvunt homicidam, non exponendo ei hanc obligationem. Pro eadem citantur Cajetanus *in summa verb. Restit. cap.* 2. Sylvester *verb. eodem* 3. *quæst.* 3. Soto *lib.* 4. *de Justitia et Jure quæst.* 6. *art* 3. *ad* 3. Molina *tract.* 3. *disp.* 84. Azorius 3. *part. lib.* 3. *cap.* 1. quamvis hi non eodem sensu quo Doctor, loquantur, nempe intuitu ipsius homicidii debere aliquid restituere occiso, atque in ejus emolumentum. Doctorem tamen sequuntur auctores, quos *supra* citavimus de obligatione, quam habet restituendis is, qui alium spiritualiter occidit. Contrariam autem sententiam videntur sequi consequenter jam citati post Sotum ex eodem fundamento, quia nempe vita hominis liberi non est pretio æstimabilis secundum varias leges, quas citat Navarrus *in Manuali cap.* 15. *n.* 22. *et ex cap.* 1. *de injuriis et damno dato,* etc. *cum glossis* : et patet *ex lib.* 1. *ff. de his, qui effud. et dejec.* ubi dicitur, quod pro cicatrice, et hujusmodi in corpore libero factis, nihil judex decernat, sed propter expensas in curatione factas, quia corpus hominis liberi non est pretio æstimabile, et idem de vita dicendum erit ; et hæc est communis modernorum.

Contrari[a] sententia

Contraria sententia est Doctoris, et probatur, quia secundum legem naturalem justitia inferens damnum alteri, tenetur, si potest, æquivalenter resarcire, vel in eo quod potest; ergo et pro vita, et membra tenetur quis, ut potest, resarcire. Antecedens patet, quia qui offendit justitiam, non eximitur per ipsam ab obligatione damni illati, neque per charitatem, aut ullam aliam virtutem per se loquendo ; ergo quantum ad dictamen et legem justitiæ tenetur. Absurdum enim videtur, ut bene Doctor in littera, ut quis teneatur ex justitia, si occidat canem, bovem, aut servum alterius ad recompensationem quæ sunt minoris injuriæ, et non teneatur pro recompensanda vita hominis.

25\. Probatu[r] sententi[a] Doctoris Violans justitia[m] non eximitu[r] per ipsa[m]

Dices, non esse æstimabilem pretio secundum illas leges. Contra, leges fori externi respiciunt actionem illius fori, quæ datur secundum æqualitatem in rebus fortunæ, et pecunia, quæ est pretium et

Respons[io]

Vita hominis non est æstimabilis pecunia.

mensura venalium, aut aliquid æstimabile pecunia, et sic verum est vitam hominis non habere pretium; nunquam enim licuit vitam hominis liberi exponere venalem pro pecunia, quia est res superioris ordinis, loquendo de vita corporali, sed alia æstimatione est æstimabilis, ut per legem talionis et justitiam vindicativam dando vitam propriam, vel oculum pro oculo, aut dentem pro dente, ut in lege veteri sancitum est, et hæc æstimatio est justa, et æquivalens. Ergo licet non sit æstimabilis pretio inferioris ordinis, de quo loquuntur leges præfatæ, quæ decernunt restitutionem in bonis fortunæ, quorum damnum mors alterius induxit, est tamen æstimabilis vita hominis per aliquid ejusdem ordinis, vel certe superioris ordinis, ut sunt bona spiritualia; ergo supposito quod non detur vita pro vita ablata, saltem præcepto justitiæ naturali tenetur recompensare damnum illatum per bona spiritualia, ut potest, in quibus potest esse recompensatio in commodum occisi per æquivalentitiam.

Est æstimabilis per bonum ejusdem, aut superioris ordinis.

Compensatio ...us per bona ...ritualia.

26. *Fama non est pecunia æstimabilis.*

Confirmatur, fama non est pretio æstimabilis, tamen damnificans in fama tenetur ex præcepto naturali eam restituere, revocando calumniam, aut alio modo æquivalenti; et consequenter quando negantur hæc esse pretio æstimabilia, non intelligitur ea esse absoluta a præcepto restitutionis, sed tantum non haberi in re inferioris ordinis, ut est pecunia pretium proportionatum æstimationi, quæ est secundum æqualitatem, non vero de re æquali ejusdem ordinis, aut superioris ordinis, nam et æquivalentia in his dari potest, et justitia semper obligat ad restitutionem secundum æquivalentiam, quando res ipsa in specie nequit restitui. Unde et pœnitentia, quæ est species justitiæ, sic obligat ad satisfactionem pro peccato, quamvis non sit proportio æqualitatis inter peccatum mortale et satisfactionem nostram, sed solius æquivalentiæ per legem et acceptationem divinam, tamen justitia obligat ad eam satisfactionem, quam potest homo dare, spectata ejus facultate; ergo similiter obligat proximo.

...itutio ...quam ...gat ...itia.

Confirmatur, quia judex spiritualis, ut confessarius, potest æquissime imponere satisfactionem congruam in foro pœnitentiæ homicidæ in bonis spiritualibus faciendam pro occiso, ut sic satisfiat injuriæ et damno in vita accepto; ergo in his bonis datur proportio æqualitatis secundum æquivalentiam, quæ fundet obligationem, et cadat sub præcepto restitutionis. Probatur consequentia, quia ideo tantum adversarii ex tenore illarum legum eximunt homicidam a restitutione, quia est impotens solvere per bona fortunæ, bona vitæ, ob improportionem pretii ad rem, sed hæc improportio tollitur in bonis spiritualibus; ergo ad illa tenetur homicida, quando vitam propriam non exponit.

Dices incertum esse an illa bona prosint occiso. 27. *Responsio.*

Impugnatio.

Contra, casus supponit eum in statu justitiæ innocenter obiisse, et eum esse capacem, aut non constare de contrario; sufficit enim ut sit mortuus, pro quo possint applicari bona spiritualia, et sit in opinione et æstimatione hominum, suffragiorum capax, quæ pro eo applicantur.

Dices non posse servari medium justum, aut taxari quod lege justitiæ debeatur. *Responsio.*

Impugnatur. Medium in latitudine attingi posse.

Contra, licet non possit attingi medium indivisibile, tamen potest attingi medium in latitudine, quod sufficit ad fundandum obligationem justitiæ, quia confessarius recte imponit illam satisfactionem quamvis nesciat punctum indivisibile talis medii, quod nescit sciri nisi Deo revelante, et in aliis satisfa-

ctionibus pœnitentialibus non requiritur ut attingatur medium æquale, quamvis ex justitia vindicativa, et per modum sententiæ ligantis pœnitentem imponatur, et confessor tenetur imponere pœnitentiam proportionatam culpæ, ut *supra* diximus *quæst*. 1. *hujus dist*. agendo de satisfactione pœnitentiali, quamvis confessor nequeat certa regula attingere medium indivisibile; ergo hoc non requiritur ad justitiæ obligationem. Deinde, qui non potest in toto satisfacere, non ideo eximitur ab obligatione satisfaciendi in parte, et eo quod potest; ergo quamvis nesciatur medium justum, tamen scitur quod debeatur satisfactio et recompensatio, quæ eo major debet esse, quo majus damnum est illatum; et hæc regula satisfaciendi sufficit ut quis præcepto comprehendatur.

Qui nequit in toto, tenetur satisfacere in parte.

28. Objectio solvitur. Replica. Responsio.

Objiciunt Doctores contrariæ prædictas leges, ad quas jam responsum est. Dices, si esset compensabilis vita, non esset ratio quare non ordinaretur talis restitutio per legem et judicem, quia nullus melius eam ordinare posset.

Respondetur, quod lex divina et humana, ubi habetur lex talionis, eam ordinat; divina, inquam, loquendo de veteri lege.

Replica. Responsio.

Dices, mors homicidæ non est recompensatio pro vita occisi. Respondetur esse recompensationem adæquatam secundum medium justitiæ vindicativæ, quin etiam commutativæ; ut fuit membrum, aut pars Reipublicæ; estque recompensatio ejus in suis hæredibus, qui juste ejus mortem coram judice exposcunt recompensari per mortem alterius. Comparando ergo æqualitatem rei et modi, quo violatur justitia, non solum publica, sed particularis, quæ debetur occiso, æqualitas servatur; quamvis autem hinc inde non servetur aliquod lucrum rei, quia neque mors unius potest esse lucrum alterius, considerando tamen actionem injustam invasionis, et jus defensionis justæ, et restitutionem secundum hanc fundatam, servatur vera æqualitas, quia potestas publica succedens occiso, jus læsæ defensionis per invasionem injustam restituit læso, quantum restitui potest.

Servari æqualitatem per jus restitutum defensionis læsæ.

29. 2. Responsio. Decernere spirituale satisfactionem spectat a sacerdote.

Respondetur secundo, quod ad judicem fori externi non spectet decernere restitutionem in spiritualibus pro vita, ideo hoc relictum est judici fori interni et Ecclesiæ, et arbitro ipsius homicidæ, ut restitutionem hanc in æquivalenti faciat, quantum potest; neque enim in omnibus præceptis naturalibus est taxatum medium satisfactionis per legem positivam; neque etiam in contractibus, aut quasi contractibus, quæ lege naturali tenent, ita est taxatum, sed boni et prudentis viri arbitrio decernere relinquitur, quantum sit restituendum aut commutandum, quod in proposito contingit potissimum, quia passim lex talionis decrevit restitutionem hanc fieri per mortem homicidæ, quæ si non sequatur in effectu, remanet satisfactio facienda per bona spiritualia, ut patet. Hanc sententiam Doctoris sequitur Gabriel *in hac dist. quæst*. 15. art 2. Adrianus *quæst. ult. de Restit.* Angelus *verbo Restit.* § *Homicida*, quin etiam aliquam restitutionem deberi etiam ex lege naturali in bonis fortunæ docet D. Thomas *q*. 62. *art*. 2. *ad primum*, Sotus *lib. 4. de Justit. et Jure q*. 6. *art*. 3. *ad* 3. quamvis *in hac quæst*. non sit admodum constans sibi, Sylvest. *verb. restit*. 3. et alii, quia licet debitor non possit in toto restituere, debet saltem in aliquo recompensare; quæ sententia factis æquitati naturali videtur conformis. Doctor autem hanc compensationem ad illa duo jam explicata limitat.

Leges non decernunt medium omnibus taxatum.

30. Restitutio quæ fieri debet aliis.

(g) *Nec hoc solum, sed si interfectus sustentabat aliquos*, etc. Est quarta conclusio hujus paragraphi, nempe teneri ad restitutionem patri, matri, propinquis, qui per occisum sustentabantur, et filiis; tantum autem debet solvere, quantum sustentatio horum ab eo dependebat, et ejus operis. De patre, matre, filiis non est dubium; de propinquis autem aliqui negant, dicentes solum obligari patri, matri, uxori et parentibus, quos ex justitia tenebatur alere, non autem iis, quos alebat ex liberalitate. Item, tenetur ad expensas factas in ejus curatione, et, ut communius Doctores, tenetur etiam creditoribus, si occisus ex industria sua erat solvendo. Ratio est in his omnibus, quia homicida causam per se dedit damno istorum, quibus ex justitia tenebatur occisus, et sua industria erat satisfacturus.

Teneri creditoribus.

Sed est dubium si occisus ante mortem remisit occisori omnia, an ipse teneatur filiis, aut aliis, quibus ex justitia is tenebatur?

...ubium. occisus remisit ...ensam, ...n sit liber ...cisor ?

Respondent plures moderni, ad nihil teneri, ut Soto, Salon, Bannes, Lessius eos citans *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 26. *in fine.*

31. ...gari fi- ...et aliis.

Respondetur tamen negative, quia licet sic remittere possit damnum proprium, nullo tamen modo remittere potest damnum aliorum, ad quod ex justitia ipse tenetur, quia sicut non potest ei remittere damnum Reipublicæ et legis violatæ, sic etiam neque jura filiorum, quibus ipse subest, aut parentum, aut creditorum. verbi gratia, aliquis operas ejus anticipato pretio conduxit, non potest ipse, si ad mortem vulneretur lethaliter, remittere jus creditoris ad operas subtractas. Si filii sunt egentes, tenetur eis ex justitia de sustentatione, et eodem modo de aliis, quibus sic tenetur, non potest ipse, sicut neque se ipsum absolvere ab hoc jure, sic etiam neque condonare hoc jus occisori; si sit servus, nequit similiter condonare jus domini cui lucratur. Et hæc responsio patet ex regulis justitiæ et damni dati ratione juris aliorum, et commoditatis, quam ex vita ipsius de jure proprio suo expectare ex titulo justitiæ possunt. Jura tamen quæ sunt propria ipsius primo, et per ipsum ad alios descendunt, ut ad filiios remittere potest, quando lex positiva aliud non decernat; neque hoc potest remittere, ita ut licet ipse cedat actioni, ex hoc ipsa actio cessare debeat, ut patet, ubi tamen est lex talionis, quamvis occisus vitam suam remittat, vel mortem condonet homicidæ, tamen juste secundum leges punitur.

...ia hæc ...a ad ...m non ...tant.

Jura propria, non aliorum remittere potest.

23. Subjectus pœnæ talionis manet aliis obligatus ratione damni.

Præterea, aliud dubium est, si occisor plectatur lege talionis, an etiam parentibus ex bonis ejus debeat resarciri damnum, aut filiis, aut creditoribus? Pro negativa citant aliqui Doctorem in hoc textu. Sed immerito, quia expresse dicit, præter restitutionem, quam debet pro vita occisi, ulterius teneri eum ad restitutionem alimentorum parentibus et propinquis, qui per alium sustentabantur, et ad tantum quantum abstulit per mortem illius. Hæc restitutio non fit pro vita, sed pro damno illis facto in alimentis, quod est pecunia æstimabile; et satis probatur hoc ex regulis restitutionis ratione damni dati. Ita Navarr. *in Manual. cap.* 17. *n.* 25 Covarr. *lib.* 2. *variarum cap.* 10. *n.* 7. et alii.

Modus satisfaciendi pro occisis.

(h) *Et quia vix posset aliquis digne recompensare*, etc. Hic subdit modos præmissos satisfaciendi pro vita occisi, et approbat legem talionis in hoc casu; Præterea, quantum displiceat Deo homicidium; et tandem dicit omnia intelligenda esse de homicidio injusto. Plures casus in hac materia occurrunt, et tractant Doctores, quæ ex prædictis resolvi possunt; pensanda enim injuria, damnum

datum, et facultas, et obligatio restituendi.

SCHOLIUM.

Littera hæc difficillima est, et ideo occasione ejus a Cajet 2. 2. q. 62. art. 2. aliisque Thomistis ibi, multa absurda Doctori impinguntur. Sed non vult Doctor, ut ei imponitur, exceptiones legales modo habere vim, ut constat ex eo supra, d. 3. q. 4. quia Legalia cessarunt. Docet etiam quæst. præced. ad 5. licere accipere rem alienam in extrema necessitate; quod tamen in lege non reperitur exceptum ab illo præcepto : *Non furtum facies* ; et idem habet de occisione infra, d. 25. q. 1. quando quis non potest aliter evadere, sed nec hoc excepit lex. Per exceptionem ergo ab illo *Non occides*, intelligit rectam naturalem explicationem, quo sensu adversarii exponunt Augustin. citatum a Doct. quia cum secundum Doct. 3. d. 37. ad 2. præcepta Decalogi sint naturalia, lumine naturæ constare debet quando ligant, vel non. Videtur Doct. ex August. d. c. *Si non licet*, tripliciter limitare illud : *Non occides*. Primo, per exceptionem lege datam, ut passim habuere Judæi. Secundo, jussione speciali, qualem habuit Abraham de necando Isaac. Tertio, quando recta ratio dictat mortem esse pœnam proportionatam culpæ; et supponendo mortem non esse æquam pœnam pro furto solo seu simplici, putat quod deberet constare de exceptione, lege, vel jussione data ab illo *Non occides*, ut simplex fur licite occideretur. Tenet ergo resolutive simplicem furem, (id est, inermem, cujus furtum non comitantur enormes circumstantiæ) non licite occidi. Ita Alens. 3. part. quæst. 47. memb. 4. art. 3. et æquivalenter D. Thom. 2. 2. q. 66. art. 6. ad 2. Sylv. v *Furtum*, quæst. 3. § 4. Castro 1. de lege pœn. cap. 6. col. 8. dicens oppositum esse nimis crudele. Soto 5. de justit. q. 3. art. 3. § in 4. argum. ubi reprehendit Baldum, tanquam auctorem occisionis furum, et dicit quod tempore D. Thom. simplices fures non occidebantur, cui Doctor fere fuit contemporaneus. Habetur etiam intentum expresse auth. ut nulli jud. lic. c. ult. coll. 9. tit. 17. ubi etiam pro furto mutilatio prohibetur. Quod si pax publica nullo modo conservari potest sine furum occisione, proculdubio licita erit. Nec Doctor unquam oppositum dixit, sed quod furtum solum, id est, secundum se consideratum, non est dignum morte. Si tamen hîc et nunc, salus Reipublicæ ex tali occisione dependet, non est simplex furtum, sed compositum cum ruina Reipublicæ. Sic quandoque in militia, altius loqui verbum, egredi ordinem unum passum, furari unam gallinam, juste morte puniuntur, quia ex his pendet salus exercitus. Item statui potest lex, ut sub pœna capitis innocens se offerat, vel se offerri permittat Tyranno pro salute Reipubliæ; ergo et ut fur occidatur pro eadem salute, si aliter haberi nequit. Tamen Doctor non videtur excusare magistratus civiles, qui non statuunt alias pœnas proportionatas furtis, sicut olim factum est; et nunc in multis regnis fit, in quibus fures non occiduntur. Per hæc evanescunt censuræ et impugnationes adversariorum contra Doctorem in hac littera.

Sed (i) quis est justus occidens ? Responsio habetur 23. *quæstione quinta* : *Si non licet;* et intitulatur ibi Augustino primo de Civit. Dei : *His*, inquit, *exceptis, quod lex justa generaliter, vel Deus specialiter jubet occidi, quisquis hominem occidit, criminis reus erit.* Quæ autem sit lex justa, ipse determinat de libero arbitrio, libro primo breviter : *Nulla nisi quæ vel descendit a lege divina, sicut conclusiones practicæ a principiis practicis, vel quæ concordat legi divinæ, ad minus quæ non discordat.* 7. c. 21 et 22. Quis s[…] injusti[…] occiso[…] Quæ l[…] censeat justa

Ad propositum, lex divina absolute prohibuit, *non permittas hominem occidi*, et nulli licet inferiori in lege superioris dispensare; ergo nulla lex positiva constituens hominem occidendum, justa est, si in illis casibus statuat, quos Deus non excipit.

Excepit autem multos, ut patet *in Exodo*, scilicet blasphemum, homi- Exo[…] c. 2[…] Levit.

Deut. 21. et 22. cidam, adulterum, et multos alios; nullus ergo secundum justam legem occidit, nec lex positiva juste infligit homicidium, si non excipitur ille casus a Deo prohibente homicidium.

8. Et si objicias, ergo lex est injusta, quæ præcipit furem occidi, quia non excepit ab illo præcepto negativo *Non occides,* peccatum furti, imo manifeste ostendit se nolle excipere furem, nec velle eum plecti morte, quia infligit furi aliam pœnam. Respondeo, quod Deus in lege Moysi, vel Evangelica explicite non excepit peccatum furti ab illo præcepto *Non occides,* ut scilicet propter hoc peccatum liceat hominem occidere; et ideo nisi revocaverit aliqua revocatione speciali, quod non habetur ex Scriptura, nec de bulla super hoc descendente de Cœlo audivimus, non video quod lex aliqua justa possit statuere hominem occidi pro furto solo; dico autem *solo,* quia si est fur, et cum hoc invasor, præsumitur homicida, quia vult occidere, et ad hoc paratus est, si aliquis sibi resistat. Hoc patet per illud *Exodi, vigesimosecundo capite,* de fure nocturno et diurno; fur nocturnus impugne occiditur; qui autem intrantem de die ad furandum occidit, homicidii reus est. Causa diversitatis est hæc, quia præsumitur, quod qui de nocte furatur, occideret sibi resistentem, si posset; non autem, qui de die intrat.

(Vide Lyranum.) (Exod. 22.)

9. Esto etiam, quod aliquo modo licuisset Judæis pro furto occidere, magis videtur per misericordiam Evangelicam iste rigor revocatus, quam rigor contra adulterium, quia peccatum furti est multo minus quam adulterium, juxta illud Proverb. 6. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit; furatur enim ut esurientem impleat animam, deprehensus quoque reddet septuplum.* Sequitur: *Qui autem adulter est propter inopiam cordis, perdet animam suam.* Sed pœna de adulterio est revocata in illo Joan. octavo: *Nemo te condemnavit mulier, nec ego te condemnabo; vade, jam amplius noli peccare.* Multo magis ergo revocatus esset rigor contra furtum, si fuisset statutus in lege Mosaica.

(Prov. 6. Insinuavit, quod illa pœna non esset in lege nova, quia tunc non abrogavit, imo nec in passione legalia, sed in Pentecoste secundum Scot. sup. d. 3. q 4.)

De (k) alia autem damnificatione in corpore, scilicet mutilatione enormi, vel non enormi, communiter non est statuta in Ecclesia restitutio nisi pecuniaria, et illa debet respondere, non solum damno quod incurrit quis per mutilationem pro toto tempore futuro, quo usurus esset quis membro abscisso, sed etiam expensis appositis in curatione; et hoc dicit capitulum allegatum *Extra de injuriis et damno dato;* et ultra placationi ipsius læsi, quæ requireretur, etiamsi non esset talis mutilatio, et consolationi ipsius afflicti, quia perpetua est sibi desolatio de tali mutilatione. Plus etiam est ponderanda mutilatio pauperis quam divitis, si magis egebat parte abscissa ad victum necessarium, quia usus fuisset parte illa ad procuranda necessaria; licet ex alia parte sit quædam conditio præponderans, scilicet dignitas personæ, sed hoc parum est respectu primæ conditionis.

(Quid reddendum est pro multilatione. Præter damna in bonis fortunæ, etiam reddendum est aliquid pro ipsa carentia membri, vel vitæ. D. Thom 2. 2. q. 6. a. 2. Cov. 2. var. c. 10. n. 7.)

10. Ad arg. 1. Ad argumenta (l): Ad primum, patet quomodo possibile est restituere bonum animæ in primo articulo, et bonum corporis in secundo, restituendo bona exteriora correspondentia, vel pro occisione bona spiritualia ipsi occiso.

Ad 2. Ad (m) secundum dico, quod si extraxit de religione aliquem jam obligatum ad religionem obligatione professionis, tenetur agere ad restitutionem, ut scilicet ille redeat ad religionem; sed si aliquem dispositum ad intrandum retraxit ne intraret, quia interest inter habere et prope esse, non tenetur ad tantam restitutionem religioni, ad quantam si fuisset in religione, sed tenetur ad aliquam restitutionem, puta ad aliqualem inductionem alterius aliqualiter æquivalentis ad ingressum illius religionis; et hoc intelligendum est, si illum retraxit intentione damnificandi religionem. Si autem intentione consulendi utilitati propriæ sine fraude, non tenetur religioni; sed in primo casu et in secundo tenetur personæ, quam retraxit, ut in persuasionibus, et aliis bonis spiritualibus ad æquivalentiam bonis illis, in quibus illum retrahendo damnificavit.

Non tenetur quis ad restitutionem, nisi adsit fraus, et juxta hoc intellige solut. ad ult. q. præced. et hac q. n. 2.

COMMENTARIUS.

33. (i) *Sed quis est justus occidens,* etc. Superius egit de occisione injusta, hîc autem agit de justa occisione. Locum hunc optime declarat Scholiastes, quia tamen multi Doctores impugnant conclusionem et fundamenta Doctoris, dicemus breviter quid Doctor habeat; deinde respondebimus impugnatoribus. Primo ad occisionem justam requiri, ut lex justa generaliter id disponat, vel Deus specialiter jubeat. Habetur *cap. Si non licet,* 23. *quæst.* 5. estque Augustini *de Civit. Dei, lib.* 1. *cap.* 21. *et.* 22.

Ad justam occisionem requiritur dispositio legis justæ.

Secundo, dicit quod lex justa est illa solum, quæ descendit a lege æterna, sicut principia, aut conclusiones necessariæ ex his, vel quæ sunt consonæ, vel certe quæ non discordant. Quod deducit ex August. *lib.* 1. *de lib. arbit. c.* 6 Item, *quæst.* 67. *in Exodum, tract.* 6. *in Joannem, de vera religione, c.* 31. quem sequitur communis Theologorum, Alens. 3. *quæst.* 26. *m.* 7. D. Thomas 1. 2. *quæst.* 93. *art.* 3. et reliqui: *Per me Reges regnant, etc, legum conditores justa decernunt,* etc. Proverb. 8.

Lex justa quæ sit?

Tertio subsumit divinam legem absolute prohibuisse hominem occidi per illud: *Non occides*, in qua lege nullus inferior dispensare potest, inde colligens quod nulla lex, quæ statuat hominem occidi, sit justa, nisi in iis casibus, in quibus Deus excepit a lege illa universali, ut patet ex Scriptura.

Divina lex hominem occidi prohibet.

Excipitur casus.

34. Quarto objicit sic, non licere statuere pœnam mortis furi.

Non licere furem simplicem occidi.

Respondet concedendo consequentiam, si est simplex fur, id est, qui aliud damnum non infert, nisi solius furti; nam componendo damna alia, ex quibus liceret divina lege eum occidi, ut si sit invasor, et hujusmodi, non esse legem justam, quæ sic ordinaret furem occidi ob simplex furtum, etiam tenent alii citati a Scholiaste; et ipse probat, primo, quia lex divina est universalis, nisi in casibus a Deo exceptis; in Scriptura autem non invenitur hic casus exceptus, neque ex aliqua speciali revelatione, de qua constat, ergo. Deinde, si Judæis liceret, magis esset mitigandus in lege Evangelica iste rigor, quam rigor exceptionis de occisione

Probatio Doctoris.

Lex [u]niversalis divina.

adulteri, qui tamen est mitigatus, *Joan.* 8. quia furtum est levior culpa, ut patet ex littera, *Proverb.* 6. Hæc summarie Doctor, quem præterea sequuntur scholæ nostræ Doctores.

35. [C]ontroversia [r]educta [h]inc inde [a]d fundamenta, [n]on est realis.

Quamvis hæc controversia tanquam realis sustineatur a pluribus, si tamen fundamenta hincinde solidius expendantur, forte non inveniretur tanta differentia. Impugnatores enim Doctoris recurrunt ad leges municipales, quibus fulcitur praxis ; sed neque hæc impugnat Doctor, quia pax Reipublicæ, damna et pericula ejus, ex quibus cædes, rixæ, invasiones, violentiæ, et propriæ possessionis causa, et defensio locum ex una parte dat cædibus et discordiis ; ex alia vero parte cupiditas aliquibus in locis prædominans,et rei alienæ usurpatio frequens quod paci publicæ obstat, et pauperibus innocentibus, et injuriam passis præjudicat ; neque securitatem ullam ex propriis viribus habentibus quoad retinendam possessionem, a qua eorum vita et substentatio dependet, quibus debet Princeps defensionem necessariam. Hæc, inquam, furto adjecta componunt circumstantias,quibus licet fures occidere ac proinde ferre legem, qua decernatur eorum occisio. Hoc affirmat Doctor tam in limitatione adjecta in conclusione, quam etiam ex probationibus ejus, quia complicant casus, in quibus ex legis exceptione a Deo facta liceat furem occidere, et consequenter hanc pœnam decernere. Si enim in causa invasionis, defensionis vitæ et bonorum,in periculo Reipublicæ liceat occidere, et eodem modo, quando furtum talia damna infert, licet illud ordinare tali pœna ratione damni per se consequentis, vel periculi certi talis damni, et ut in pluribus evenientis.

[Ci]rcumstantiæ [a]ppositæ [fu]rto, in [qui]bus licet [o]ccisio ejus.

Considerando autem furtum præcise, secluso omni periculo, aut damno adjuncto præter solius rei ablatæ damnum, sic dicit Doctor non esse justam legem quæ decernat furem occidere. Hanc conclusionem non impugnant commode adversarii, sed procedunt ex circumstantiis quas supra allegavimus, quæ faciunt casum diversissimum. Et Doctor ex lege divina et Cæsarea reformata, procedit in casu solius furti, quibus non conceditur mors furti, quibus non conceditur mors furi inferenda. Unde Soto *lib.* 5. *de Justit. et Jure, quæst.* 3. *art.* 3. consentit, putans mortem non mereri furem et damnat usum quo Principes simplex furtum morte damnant, quamvis putet eos habere potestatem ad hoc de lege naturæ. Unde merito confutat Baldum quem putat fuisse auctorem, ut pro simplici furto pœna mortis inferatur, quem bene *ibidem* et merito, impugnat. Ratio autem Baldi est, quia furtum geminatum putat æquivalere latrocinio. Hæc ratio, licet falsa sit, ut bene probat Sotus, favet conclusioni Doctoris, quia latrocinium est furtum cum violentia, rapina et invasio; latro enim dicitur, qui insidiatur in viis publicis, seu fur quem lex jubet occidi, ut Doctor *supra* allegat. Idem dicit Baldus de furto rei notabilis, nempe æquivalere latrocinio. Sentit ergo Baldus ex hac ratione furtum simplex non mulctandum esse morte, sed furtum, ut æquivalet, vel est latrocinium, quæ est sententia Doctoris, quamvis Baldus erret in discernendo furtum simplex a latrocinio. Melius Panormitanus *in cap.* 2. *de Furtis*, dicit furtum esse, quando quis clanculo sine armis et aggressura rem alienam aufert invito domino ; latrocinium vero est, quando palam cum armis vel aggressura. Unde fur proprie dicitur, qui nocte furatur, nempe sine armis et aggressura.

36. Consideratio furti simplex seclusis circumstantiis.

Lex divina, et Cæsarea favet Doctori.

Sententia Baldi.

Quid sit furtum simplex ? Differt a latrocinio.

Etymologia. *Authent. Sed novo jure, C. de fur. et ser. cor. et lib.* 1. *ff. eodem,* dicitur *fur* a *furno,* id est, *nigro,* eo quod in tenebris et de nocte plerumque furatur. Eamdem distinctionem tradit Bartolus *in Auth. Sed novo jure, C. de ser. fugit.*

37. Panormitanus *in cap.* 1. *de rapin.* similiter ait ex opinione Bartoli plures fuisse suspensos fures, qui cum furto in territorium alienum transierunt, et ante ipsum non fuisse datam actionem contra furem ex continua attrectatione furti· et communem sententiam modernorum dicit tenere illam actionem non esse stricti Juris hanc tamen consuetudinem rationabilem fecit necessitas pacis communis, et incorrigibilitas hominum, et alia pericula, quæ ex impunitate nascuntur, ut invasionis et cædis. Hæ autem circumstantiæ conjunctæ furto, rationabilem et justam faciunt legem, qua decernitur mors furibus inferri posse.

Actio contra fures unde data? Non esse stricti juris.

Nec repugnat Doctor, et patet ex dictis, quem sequitur Sylvest. *verb. Furtum, quæst.* 4. et plures interpretes *C. de servis fugit. Authent. Sed novo jure, et in lib. Capitalium, ff. de pœnis. § Grassatores et § Famosus,* ubi decernitur fures cedendos esse fustibus, non tamen occidendos aut mutilandos. In aliis etiam locis plerumque talis consuetudo servatur, ut fure pro simplici furto non iterato, non puniantur morte sed cedantur vel aliis pœnis afficiantur.

Pœna in fures.

38. Quod si puniantur morte, præsumuntur saltem invasores, quod sufficit ad inferendum et statuendum hanc pœnam quia fur, ut inquit Doctor, præsumitur invasor, et impune occiditur, ut statuit *lib. De nocturno.* Ex quibus patet controversiam forte non esse realem, quantum ad praxim et usum, sed diversis principiis inniti; nam concedimus nos fures occidi juste et statutum sic ordinans esse justum non ratione furti simplicis, sed ex circumstantiis aliis, ex quibus invasio et cædes, et pacis publicæ perturbatio periclitatur, quæ tamen non in omnibus locis contingunt, sed ex peculiari conditione diversorum locorum et statuum. Alii volunt legem esse justam, quia principes eam potestatem habent, vel quia ipsum damnum furti simplicis id postulat, vel certe quia prædictas circumstantias ubique præsumunt conjungi. In hoc ultimo, subsistente hypothesi, nobiscum sentiunt; in primis duobus discordant. Sed pro opinione Doctoris stat lex divina et Jus Canonicum, quod nullo modo concedit pœnam mortis inferendam esse pro furto simplici. Habet Jus Cæsareum *supra* allegatum, et quod magis est, omnes interpretes, qui non decernunt pœnam mortis pro furto, nisi ut est latrocinium, aut æquivalet latrocinio et pacis publicæ periculum et perturbationem infert; quibus casibus furtum non est simplex, sed compositum his circumstantiis, quæ concurrunt. His dictis de controversia :

Sentent. Doctor. lege div. Canonic. et Cæsa. fulcitur Interpretes.

Probatur prima ratio Doctoris, quæ est Augustini, et habetur loco citato. Lex divina de non occidendo est generalis, et sub hac lege contineri docet omnem occisionem, quam divina auctoritas non excepit : *Non occideris, non alterum, ergo nec te, neque enim qui se occidit, alium quam hominem occidit. Quasdam vero exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritas, ut liceat hominem occidit sed his exceptis, quos Deus occidi jubet, sive data lege, sive ad personam pro tempore expressa jussione,* etc. *et ideo nequaquam contra hoc præceptum fuerunt, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum ejus leges, hoc est, justissimæ rationis imperium sceleratos morte punierunt,* etc. et infra : *His ergo exceptis*

39. Ratio Doctoris confirmatur.

August.

Non debet occidere nisi in casibus Deo excepta lege.

quos vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur, etc. Ex quibus verbis manifeste apparet, et hanc legem esse generalem de mente Augustini, et solum pati exceptionem in iis, quæ Deus ipse excepit, sive per legem, sive per jussionem et præceptum particulare, et instinctum, ut fuit jussio facta Abrahæ de occidendo filio, et instinctus quo Jephte, Sampson, et alii excusantur ab eo ibidem. Confirmatur ex tenore legis, *quia indefinite prolatum generaliter intelligendum est,* 31. *quæst.* 1. *c. Quod si dormierit.* Item, *qui non excipitur, intelligitur in lege, dist.* 55. *c. Si Evangelica,* et *Extra de jurepatron. c. Ex litteris.* Item, *quod de uno dicitur, de omnibus aliis intelligendum est,* ut 2. *quæst.* 1. *c. Multi dist.* 4. *c. Denique, et dist.* 5. *cap. Ad ejus.* Item. *non licet alicui excipere, quod Canon non excepit* 19. *dist. Si Romanorum* 17. *quæst.* 2. *Lex divina* 16. *quæst.* 1. *Sunt nonnulli,* etc. ergo lex hæc generalis est.

Confirmatio. Lex generalis, quomodo intelligenda?

40. Responsio.

Respondent adversarii intelligi hoc præceptum de occisione hominis injusta, non vero justa, ac proinde non patere legem exceptioni, quia non comprehendit occisionem justam.

Impugnatio.

Contra hoc patet manifeste intentum Augustini *supra,* quia dicit occisionem factam ex lege aut jussione Dei esse exceptiones a lege universali non occidendi. Unde dicit, quod eo ipso quod lex non excipiat occisionem propriam, quod nemo potest seipsum occidere; lex communem statum respicit, exceptio vero singulares casus et personas, quales sunt illi in quibus lex permittit occidere. Et patet præterea hanc legem esse universalem, *Genes.* 9. ubi Deus dicit, quod *sanguinem hominis exquiret de manu bestiarum, de manu hominis, et de manu viri, et de manu fratris,* etc. sic universaliter intelligi debere probatur.

41. Secunda ratio. Potestas reservata, et limitata a Deo. Solus Deus est dominus vitæ. Sine ejus concessione non licet occidere.

Secundo, omnis potestas a Deo facta homini in universum recipit limitationem ex Dei voluntate, in ordine ad illa quæ non sunt ei concessa; sed nulli data est potestas in vitam et mortem alterius directa, quam sibi soli Deus reservavit, qui est dominus directus vitæ et mortis, et quidem solus; ergo sine voluntate Dei cognita atque ejus concessione non licet privare aliquem vita sua, quia sine voluntate directi domini nullus, saltem inferior, potest uti directe re sua sine injustitia; sed ob furtum simplex seclusa invasione, et hujusmodi aliis circumstantiis, Deus non dedit potestatem Principi Politico; ergo nequit ille privare vita hominem ob tale furtum. Patet subsumptum, non est data major potestas Principi Politico per electionem, au quacumque via accipit potestatem etiam a Deo mediate, quam fuerit potestas politica instituta a Deo, et data judicibus in Republica Judæorum; sed in illa Republica reservatur potestas occidendi furem simplicem, qualis præsumitur diurnus, ita ut quicumque occideret, esset reus mortis; ergo similiter est reservata talis potestas Principi politico in Republica civili. Probatur consequentia, quia ejus potestas non excedit illam, quam per legem habuerunt a Deo judices in populo Judæorum; illis enim data est potestas per se requisita ad bonum commune, et observantiam legis naturalis, sed ex alio capite nequit ulla ratione fundari potestas legitima nisi in ordine ad hæc, quia lex in tantum est justa, in quantum respicit bonum commune et debitum Reipublicæ, estque conformis legi divinæ, alioquin nequit derivari a lege divina, aut esse justa.

Æqualis potestas data Judæis, et Principi politico.

Habuerunt requisitam potestatem ad bonum commune, et observantiam legis naturæ.

42. Tertia ratio. Lex non occidendi est naturalis stricti Juris. Titulo defensionis non licet occidere furem, si id non requiritur ad defensionem.

Tertio : *Non occides* est legis naturalis etiam (ut volunt adversarii) stricti juris, nos autem dicimus esse consonum, et ex divina voluntate; et adde aliud : *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris,* nempe quod rationabiliter non vis tibi fieri. Sic argumentor : qui occidit furem, qui non est invasor, est homicida, et quamvis ex lege naturali permittitur homini defensio vitæ et bonorum, non licet ei occidere furem, vel alium directe, sed titulo defensionis necessariæ, ultra quam, si adhibeat majorem vim, regulariter loquendo, est homicida, et peccat, et incurrit pœnam Canonicam irregularitatis, ut patet *ex titulis de homicidio in variis capitibus,* et consequenter transgreditur præceptum non occidendi, et aliud universale præmissum *supra,* quia rationabiliter quilibet eligit detrimentum boni fortunæ, vel alterius magis quam vitæ et animæ. Lex autem

Lex Canonica optima interpres legis naturalis, et divinæ.

Canonica optime interpretantur legem naturalem et divinam; ergo sequitur, quod præceptum non occidendi etiam comprehendat furem simplicem non esse occidendum, alias quilibet privatus posset eum occidere, non peccando contra legem divinam et naturalem homicidii, cum nulla alia sit, quam illud præceptum : *Non occides.* Quibus suppositis patet (sicut ex aliis casibus, ut si maritus occidat uxorem deprehensam in adulterio, quamvis lex civilis id permittat, canonica tamen et divina prohibet in lege Evangelica) non omnem injustitiam inferre pœnam mortis, neque ratione injuriæ acceptæ licere mortem inferre, si aliter propulsari potest. Sequitur præterea præceptum : *Non occides,* etiam obligare in his casibus.

Responsio. Dices, licere potestate publica inferre mortem furi simplici, non autem privata.

43. Quarta ratio. Contra hanc responsionem, quarto sic argumentor : si fur simplex posset occidi auctoritate publica, posset etiam occidi auctoritate privata ab eo quem offendit. Loquor autem de Jure simplici, ut excluduntur aliæ cirumstantiæ. Probatur illud antecedens, præceptum illud est universale, et legis naturæ, nempe, *Non occides,* sed comprehendit, ut probatum est in argumento præcedenti, furem non esse occidendum, dico simplicem, a persona privata, quam in bonis offendit, vel offendere nititur, secluso jure defensionis

Si potestati publicæ liceret occidere furem, liceret etiam privatæ personæ offensæ.

Potestas publica subest legi naturali, et divinæ.

necessariæ; ergo etiam comprehendit potestatem publicam, quando aliæ circumstantiæ non concurrunt ; sed sicut quilibet particularis tenetur lege naturali, ita etiam potestas publica, quæ nequit in eo dispensare ; et idem de lege divina universaliter data ; potestas autem publica ex titulo suo nullum acquirit jus in vitam furis, nisi ratione delicti; hoc autem delictum, ut nunc de eo agimus, ratione sui

Requirit jus in personam furis ratione solius delicti.

non tribuit hanc potestatem ; alias quilibet privatus sicut potest furem cædere, sic etiam interficere posset, quia hoc jus habet eum cædendi ratione injuriæ illatæ; ergo etiam eum occidendi, si ratione delicti excluditur a præcepto *Non occides* ; sed non excludi jam probatum est; ergo ratione delicti nullum jus in vitam ejus acquirit magistratus, cum Deus id vetet, ut *supra* visum est.

44. Pœna non juste excedit culpam.

Confirmatur, potestas publica non acquirit jus in vitam furis ratione delicti, nisi illud sit tale ut inferat damnum æquivalens vitæ ejus, communi bono et paci Reipublicæ, ad cujus defensionem et injuriam propulsandam tenetur, et servare medium justitiæ, ne ultra debitum gravetur reus, hoc est, ultra injuriam illatam, et ultra damnum, quod emanere posset Reipublicæ ; sed sistendo in natura furti

Furtum non æquivalet morti et vitæ.

simplicis pœna mortis est excessiva, quia vita non est pretio æstimabilis, neque damnum Reipublicæ, alias seclusis cir-

cumstantiis non æquivalet vitæ furis, alias non esset furtum simplex, sed ulterius compositum ex damno communi adhærente, quod præponderat vitæ, in quo casu jam non loquimur, sed de furto simplici, quod nullum aliud damnum infert Reipublicæ præter illud quod patitur is cujus res aufertur, et supponendo hoc ipsum esse solum damnum rei ablatæ. Vel si inferatur præterea aliquod damnum, ut illud sit minoris æstimationis, quam vita furis, et posset commode resarciri per alias pœnas; ergo videtur neque secundum divinam legem, neque secundum rectam administrationem justitiæ, aut leges ejus, tunc posse damnari talem ad mortem, vel magistratum acquirere jus talem legem statuendi, nisi alias status Reipublicæ sit talis, ut furtum non sit simplex propter consequens, imo in damnum Reipublicæ et rectæ administrationis cederet, quod pœnæ maximæ, quæ reservari debent ad atrocia delicta passim, et sine delectu pro levioribus statuuntur, et inducit contemptum disciplinæ, neque natura, neque prudentia id dictat, neque conservatio Reipublicæ.

Talis pœna non est in ...ommodum ...eipublicæ

...eplica. Dices cum adversariis, quod sequeretur etiam quod fur non posset puniri in duplo aut in quadruplo, quæ est pœna civilis.

...olvitur. Respondetur negando consequentiam, quia licet ratione rei ablatæ in conscientia satisfaciat per ejus restitutionem, actio tamen injuriæ illatæ alteri, usurpando rem ejus eo invito, meretur propriam pœnam, non tamen quamcumque pœnam improportionatam, qualis est mors, nisi aliud accedat quo id mereatur. Ex quibus patet ad fundamenta opposita.

45. ...jectio. Objiciunt primo leges municipales, quibus statuitur, suspendium pro simplici furto.

...sponsio. ...ppositio ...alsa. Respondetur ex dictis statum civitatis et Reipublicæ id quandoque postulare; sed negatur suppositum, nempe pro simplici furto id statui, sed ex necessitate defensionis Reipublicæ a latrociniis et invasionibus, tunc autem furtum non est simplex, ut comparatur ad publicum statum licet possit esse simplex, ut comparatur ad personam offensam et privatam, cujus res aufertur. Negatur ergo consequentia, quam inde inferunt, nempe furtum simplex esse morte mulctandum.

Secunda objectio. Objiciunt secundo præceptum *Non occides* non comprehendere nisi occisionem injustam, et præter casus expressos in lege scripta dari jure naturæ potestatem occidendi invasorem vitæ, quæ tamen in lege scripta non reperitur concessa; ergo falsum est fundamentum Doctoris.

Responsio. Occisio invasoris lege æquivalenter expressa. Respondetur legem esse universalem, et omnem occisionem factam contra ipsam esse injustam, neque ullam esse justam, quæ non sit expressa et excepta æquivalenter in simili, aut in seipsa per legem scriptam; nam furem, qui præsumitur invasor, concedit lex scripta posse occidere, a fortiori invasorem directum vitæ. Patet idem *Exodi* 21. et 22. Et quamvis titulo defensionis liceat interficere invasorem, non tamen licet directe hoc intendere per modum finis, sed quantum necessarium est medium defendendæ vitæ propriæ, alioquin si non sit periculum vitæ, non licet invasorem interficere, quia defensio justa sistit in mediis necessariis, alias non esset defensio, sed invasio et homicidium, ut patet cap. 18. *Significasti,* etc. *de homicidio,* ad hanc exceptionem nequit reduci lex, qua simplex fur decerneretur occidi, qui non sit invasor re aut præsumptione, quæ forum idem sortitur, quia illa directe præciperet mortem furis; et inferret solum ratione illius delicti, non invasionis, aut alterius æquivalentis, et sic esset injusta, quia contra divinam legem et justitiam, et bo- Defensio in quo sistit.

Lex canonica civilem correxit in pluribus.

num etiam publicum, quod vetat gravari quempiam ultra debitum justitiæ. Unde lex Canonica, quæ procedit melius secundum principia naturæ, in multis correxit legem civilem, quantum ad hanc materiam.

46. In hoc autem errant adversarii, quod leges municipales interpretantur de occisione furis simplicis, quia præsumi debet (ut late Panormitanus *in cap. Cum Ecclesiarum,* et Felinus *de Constitut.* Turrecremata *in cap. Sententia* 11. *q.* 3. *conclus.* 6. *et* 7. et *in cap. Si dominus, eod.*) pro justitia legis ex motivo debito et necessitate Reipublicæ ordinatum esse, ut fures pereant, quia degenerabant in latrocina, statuta autem lex ratione hujus periculi et damni erat justa; per accidens autem est, ut furtum simplex puniatur hac pœna ratione adjuncti. Quod si dicas tunc non posse decernere secundum eamdem juste contra eum, qui tantum esset simplex fur, admittunt multi consequentiam, sed etiam negari potest, quia sufficit, ut periculum ex natura rei in tali Republica sit conjunctum, ut in plurimum, et particulares casus lex non excludit. Sicut præceptum de jejunio ad macerationem carnis, et domandam libidinem, ligat etiam eos, qui non sentiunt talem rebellionem; finis enim extrinsecus legis non cadit sub lege, sufficit autem ut periculum ut plurimum subsistat ; unde talis non judicatur secundum naturam furti simplicis, sed secundum furti, ut damnum et periculum Reipublicæ, ut in pluribus habet conjunctum.

Lex municipalis non respicit furtum simplex.

47. Tertia objectio.

Objiciunt tertio, si præceptum *Non occides* fuisset ita generale, Deus non excepisset tot casus ; deinde esset indispensabile, quia esset præceptum negativum Juris naturalis.

Responsio. Quos casus, et quo titulo excepit Deus.

Respondetur Deum excepisse eos casus, in quibus sequitur damnum æquivalens, aut excedens vitam alterius, quantum ad materiam justitiæ, aliquos autem excepit, quia est dominus vitæ et mortis, de quibus potest libere disponere, ut quando præcepit interficere Isaac. Hoc autem casu nullo modo potest Princeps, aut Respublica interficere per se innocentem, et directe, licet possit in defensionem Reipublicæ, et redemptionem vitæ, et fortunarum populi præcipere, ut innocens suam vitam exponat, vel tradere innocentem Tyranno, in quibus casibus non occidit, sed defendit Rempublicam, quia et membrum Reipublicæ tenetur ad ejus defensionem, eam proinde juste imperat Princeps, et non tenetur in secundo casu defendere innocentem quoad vitam corporalem cum tanto Reipublicæ damno ; sicut neque persona particularis tenetur defendere vitam propriam cum occisione invasoris, si aliter eam salvare nequit, quamvis possit etiam sic salvare, neque infirmus tenetur per exquisita medicamenta, quæ exhauriret totam substantiam ejus, salvare vitam propriam, relinquens post se uxorem et liberos in mendicitate. Sic ergo Princeps non tenetur per damnum universum Reipublicæ salvare personam privatam innocentis, quamvis ipse mortem inferre non potest, sed permittere ut Tyrannus inferat. Ex quo sequitur quod superius dictum est, quod Princeps non habeat potestatem directam in vitam subditi, sed tantum ratione delicti, cui ex divina exceptione inferenda est mors, quando scilicet delictum alioquin æquivalet in re aut modo, vitæ alterius. In re æquivalet, quando decernitur mors homicidæ: in modo vero æquivalet, quando decernitur mors latronis, qui concitat cædes, et pertubationem pacis in Republica. Unde Raynerius ex hoc capite apud Sylvestrum licitam asserit pœnam mortis in furem simplicem, sicut

Aliud est occidere, aliud non defendere.

Exempla.

et Baldus *supra*, quando æquivalet latrocinio; tunc autem, ut dictum est, non est furtum simplex.

48. Quarta objectio.

Objiciunt quarto, præcepta veteris legis de occidendis malefactoribus, quas Doctor vocat exceptiones, vel erant legalia, vel naturalia. Non legalia, quia illa cessarunt, ac proinde non potest ullo modo in lege nova fieri occisio eorum, quia lex vetus quoad judicialia cessavit. Si erant naturalia, ut revera erant, quia erant interpretatic Juris naturalis, sequitur contra Doctorem non fuisse exceptiones a lege *Non occides*, quia sub illo non comprehendebantur; si enim comprehenderentur, essent indispensabiles, cum lex sit Decalogi, et negativa; ergo præceptum illud *Non occides*, non erit universale.

Sicut [pr]æceptum non [oc]cidendi [tr]ansivit [ad] legem [no]vam, ita [exc]eptiones [l]egis.

Respondetur, sicut præceptum Decalogi *Non occides* spectat ad omnem statum naturæ, et confirmatum est in lege nova, ita etiam exceptiones ab eo factæ divina voluntate, quoad eas quæ spectant ad ordinationem justitiæ et communitatis hominum, quoad pacificam cohabitationem, transierunt ad legem novam, ut interpretatur Apostolus, qui dicit Principes et potestatem superiorem portare *gladium Dei in vindictam malorum, defensionem autem bonorum*. Non ex eo ergo Doctor dicit illas exceptiones modo vigere, quia fuerunt in lege veteri, nam *supra* § *De secundo damnificans, in corpore,* etc. docet legem Judaicam, aut ejus judicialia non obligare aliquam Rempublicam Christianam ea ratione, qua ex vi legis Mosaicæ obligabat Judæos, sed tantum quando aliqua Respublica illa præcepta judicialia, tanquam consona æquitati naturali, et conducentia ad bonum politicum ejus, assumeret, et propria auctoritate sanciret, eo modo quo lex canonica aliqua eorum retinuit, ut ibidem dicit. Retinuit etiam Ecclesia multos ritus

[...]unt [...]ralis non [c]æmo[ni]alis observatio.

Ecclesiæ veteris in paramentis sacerdotalibus et aliis exercitiis, ut per se patet, quæ ex ordinatione Ecclesiæ Evangelicæ vim habent et obligationem; sicut regnum aliquod, quod potest leges alterius sumere et præcipere, civitas statuta alterius municipalia; ut ibi Doctor. Non bene ergo assumunt principium Doctoris, nam non dicit illas exceptiones valere, quia erant legis veteris; sed hoc est ejus principium, quod nempe Deus præcipit absolute et sine limitatione hominem non esse occidendum per illud *Non occides,* in qua lege nemo potest dispensare, neque excipere, nisi solus Deus, qui eam condidit, et qui est dominus directus vitæ et mortis. Sed licet in lege veteri habeantur aliquæ exceptiones, neque in veteri, neque in nova lege, aut aliqua speciali concessione cognoscitur Deus excepisse ab illa lege simplicem furem, imo contrarium habetur in lege veteri, nempe eum comprehendi in illo præcepto. Supponit ergo Doctor, ut exceptio fiat per divinam voluntatem, ut cognoscatur per revelationem Dei, quæ ex Scriptura haberi debet, aut traditione, ad hoc ut quis licite occidat.

Verus scopus et discursus Doctoris.

Ad argumentum in forma respondetur, sicut et præceptum non occidendi non fuit proprium legis veteris, licet in eo promulgatum, sed etiam præcessit in lege non scripta, ut patet *Genes*.4. ubi Cain ob cædem fratris punitur, et *Genes*. 10. ubi Nemrod damnatur ob cædem hominum, et *Genes*. 9. ut jam diximus; ita etiam exceptiones illæ factæ et promulgatæ a Deo, ut respiciunt communitatem politicam, manent cum ipsa lege, quia finis et necessitas ipsorum perinde eam stabilitatem requirit; non sunt autem præcepta, sed exemptio et exceptio a præcepto, ut eas vocat Augustinus. Unde Respublica potest etiam dignum 49.

Illæ exceptiones ante legem fuerunt.

Earum necessitas.

morte alio modo castigare, si id expediat bono communi, et hoc sine injuria condonando vitam, et commutando pœnam mortis in aliam. Quod si essent præcepta naturalia, ut ea quidam vocant, non possent ex principiis adversariorum id facere; et quando condonat Princeps vitam, eatenus condonat, quatenus est supra legem positivam justam, et utitur potentia absoluta, absolvendo a pœna legis. Quando autem infligit pœnam legis, non procedit ex lege naturali, aut divina immediate, sed ex lege politica justa, quæ conformis est legi divinæ aut æquitati naturali, et utitur sua potestate in ea materia, quam Deus permisit, et utilitas publicat requirit saltem juxta dispositionem legis ordinariæ, vel de congruitate justitiæ; et secundum eamdem congruitatem Deus excepit illos casus, in quibus licet occidere, et hoc consonum erat privilegiis legis naturalis in statu peccati, quia alioquin non posset conservari pax sine tali pœna; sic ergo manet legem quidem universalem esse, sed exceptiones factas esse a legislatore, nempe Deo. Supposita autem ex una parte hac exceptione a lege, et supposito ex altera principatu politico legitime instituto in communitate, et ut procedit a Deo ad gubernationem justam, Princeps habet obligationem promovendi et conservandi boni communis, et statuendi pœnas necessarias, etiam mortis, quando alioquin nequeat salus Reipublicæ conservari, quia per exceptionem jam factam a lege, subjicitur ratione talis delicti reus potestati Principis. In his ergo duobus illæ exceptiones, seu effectus illarum dicuntur esse legis naturalis, quia consonæ; tum quia potestas legislativa est consona legi naturæ, et exceptio facta a lege universali ratione delicti similiter est consona eidem. Ex his negatur assumptum illius argumenti, quod fit in probatione antecedentis, quoad alterum disjunctum, nempe exceptiones illas interpretationes legis naturalis, et negatur similiter consequentia.

Quomodo exceptiones spectent ad legem naturalem.

50. Præceptu occidend dispensabile a Deo.

Ad illud de indispensabilitate præceptorum Decalogi requiritur longior concertatio, quam videre licet apud Doctorem *in* 3. *dist.* 37. ubi dicit præcepta secundæ tabulæ plerumque esse dispensabilia, imo de facto dispensata; et quoad præsens patet de præcepto occidendi filium, dato Abrahæ. Hoc enim præceptum est consonum naturæ non tamen oritur ex necessitate simpliciter ipsius naturæ aut suppositionis in divina voluntate, sed mere contingenter; sicut enim Deus est dominus vitæ, sic etiam disponere de ea potest prout vult, et tradere dominium directum vitæ unius alteri, sicut potest dare dominium alterius rei, vel ipsius vitæ indirectum ratione delicti per exceptionem factam. Doctores autem contrariæ sententiæ putant hoc præceptum esse stricti Juris naturalis, et necessarium, et non contingens; ideoque has exceptiones factas a Deo in lege Decalogi negant esse dispensationes aut exemptiones a lege, quæ invariabilis est; sed dicunt mutari materiam præcepti, advenientibus his aut illis circumstantiis, et consequenter in proposito volunt non comprehendi causam delicti sub præcepto *Non occides*; neque datam fuisse exceptionem ullam, sed ex natura rei id licere. Sed quamvis id eis concederemus gratis, adhuc nihil concludunt quoad præsentem casum, quia si lex vetus prohibens furem simplicem occidi, erat justa; si lex Cæsarea citata etiam erat justa (de quarum æquitate magis præsumere licet, quam de æquitate legum municipalium alicujus loci particularis, quæ in aliis non observantur communiter); ita etiam sequitur in

Exempl dispensa onis.

Fundam tum dispensa di.

Fundam tum opposi sentent

Retorq tur quoa casu præsen

Circu stanti in qui deobli præcep non c curru in simp lure

fure simplici non concurrere circumstantias, quibus desineret obligare præceptum non occidendi, quod magis declarant Canones.

51. Quinta objectio. Responsio.

Objiciunt quinto, Gentiles occidebant furem juste ante legem scriptam; ergo non ex lege scripta emanat.

Respondetur potestatem occidendi ex causa justa fuisse etiam ante legem scriptam, sed probandum esset juste potuisse occidi furem simplicem, vel id fuisse in praxi ante legem scriptam, quæ esset justa. Jus Romanorum fuit post legem scriptam sicut et Græcorum. Aulus Gellius, *Noctium Atticarum lib.* 11. *cap. ultimo,* dicit apud Romanos et apud Ægyptios quod fur efficiebatur servus ejus a quo furabatur rem, ut quidam colligunt *Genes.* 44. In aliis locis primum cæditur, pro furto iterato alias pœnas solvit. Sed quidquid sit, exemplum Gentilium non probat æquitatem facti. Olim apud Romanos, ut docet Appius Alexand. *lib.* 3. *belli civilis* dupli persolvendi tantummodo pœna fuit. Plato *sexto de legibus* ita præcipit : *Si ultra sortem quidpiam vel duplum reddat, vel vincatur, donec persuaserit ei cui debet, aut reddiderit,* etc.

Lex Romanorum Ægyptiorum e simplici fure.

Plato.

Objiciunt sexto, et est fundamentum principale, quod de lege naturæ datur potestas Principibus, et Reipublicæ occidendi malefactores, et defendendi innocentes, et hoc æquali modo ; ergo licet occidere ob furtum simplex.

Sexta object. Ex potestate Principum.

Respondetur consequentiam nullam esse, imo absurdam, quidquid sit de consequente, quia defensio innocentum est finis potestatis coercendi malefactores ; quando ergo defensio innocentum non exigit mortem malefactoris, neque bonum publicum, non data est talis potestas, quæ esset in destructionem justitiæ et boni communis ; et falsum est proinde æquali modo datam esse potestatem defendendi et occidendi alios, aut pro quavis injuria licere occidere, sicut et defendere. Plures autem injuriæ fiunt in Republica, quæ graviores sunt omnium æstimatione quam et intentione rationabili ejus qui patitur, quam sit furtum simplex, quæ tamen non subjacent pœnæ mortis, ut patet de adulterio et stupro. Ad argumentum hoc responsum est *supra.*

Potestas coercendi emanat ex potestate defensionis.

Hæc non extenditur ad mortem sine causa legitimæ.

Adducuntur præterea aliæ quædam rationes, quæ involvunt calumniam ex prava intelligentia litteræ Doctoris, quasi voluerit Respublicas teneri ad legem Moysis, quæ nullius sunt momenti, et magis inventa sunt ad reconciliandum assensum suis ratiunculis, quam ad veram conclusionem casus de quo disputatur, ideo eas omitto. Falsum etiam est in Republica, ut vult Molina, esse potestatem statuendi pœnam, quam vult in malefactores, nisi intelligatur secundum mensuram delicti, non solum in se, sed etiam ut redundat pœna in bonum Reipublicæ, et caveatur ejus damnum. Nam sicut Deus ipse non potuit secundum justitiam statuere pœnam peccato veniali, eamdem quam statuit mortali, ita etiam non dedit potestatem Reipublicæ, ut excedat omnem mensuram in statuenda pœna pro delicto levi, ex quo non redundat damnum Reipublicæ proportionatum. Si autem damnum Reipublicæ proportionatum sequatur, tunc admittimus licere statuere pœnam mortis pro delicto levi, ut contingit in legibus militaribus, quia ex damno et periculo censeatur grave ; hoc tamen non fundatur in libertate Reipublicæ statuendi pœnas, sed in potestate statuendi pœnas condignas, quæ debent commensurari delicto ; nam sicut materia levis quoad moralem malitiam non est capax gravis maculæ aut pœnæ conse-

52. Prava interpretatio in litteram Doctoris rejicitur.

Non esse potestatem in Republica statuendi pœnas aliter, quam ex mensura delicti. Deus nequit secundum justitiam punire veniale eadem pœna, qua mortale.

Lex militaris.

quentis, sic etiam in materia politica res levis non est capax delicti politici, aut læsionis justitiæ gravis, aut pœnæ, quæ secundum justitiam nequit imponi, nisi ob grave delictum politicum; talem materiam levem dicimus nos esse furtum simplex respectu mortis. Contrarium non probant adversarii, sed complicant damnum notabile Reipublicæ aut pacis quasi ex natura furti simplicis oriretur, quod negamus. Vel arguunt ex potestate Reipublicæ, qua decernit pœnas mortis ob delicta æquivalentia tali pœnæ, et ita in omnibus rationibus adductis non arguunt directe ad conclusionem prætensam, vel certe contradicunt verbis, et non reipsa, quia talem potestatem esse in Republica non negat Doctor; neque negat furtum compositum circumstantiis invasionis, aut publicæ pertubationis sic posse ordinari, sed tantum negat furtum simplex esse materiam idoneam et capacem talis pœnæ secundum justitiam, ut constat Proverbiorum 6. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit; furatur enim ut esurientem impleat animam; deprehensus quoque reddet septuplum,* etc. loquitur autem respective ad adulterium, quod gravius est, et excusationem non habet, sicut fur famem aut inopiam.

Peccant adversarii secundum fallaciam accidentis, aut consequentis.

53. Hinc recte Jurisconsultus *in lib. Respiciendum. ff. de pœnis*, etc. admonet : *Respiciendum est*, inquit, *judicanti, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam causa deposcat; nec enim severitatis aut clementiæ gloria affectanda est, sed perpenso judicio, prout quæque res expostulat, statuendum est. Plane in levioribus causis proniores ad lenitatem judices esse debent; in gravioribus pœnis severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi,* etc. Hinc omnes auctores pœnam mortis negant esse statuendam, nisi pro valde gravibus delictis, et quæ plurimum Reipublicæ nocent. Vide Castro *lib. 2. de potestate legis pœnalis cap. 13.* Archidiacon. *in cap. penultimo dist. 84. et in cap. Innocens 2. quæst. 4.* Felinum *in cap. Qualiter, et Quando,* etc. *de accusationibus.*

Mediocritas in pœnis servanda.

Pœna mortis requirit grave delictum.

Sed pœna de adulterio est revocata, etc. Hanc minorem subsumit Doctor in ultima probatione conclusionis præmissæ. Procedit enim ex illa proprietate et excessu Legis novæ supra veterem, quod hæc lex timoris fuit et servitutis, ad *Hebr. 1.* et ad *Roman. 8.* ut videre licet apud August. contra *Adimantum c. 16. et 17.* et *lib. de moribus. Ecclesiæ cap. 26.* lex autem nova sit jugum suave et onus leve. Si ergo in lege nova sublata est pœna adulterii, quæ fuit in lege veteri, etiam ex hac convenientia videretur pœnam furti auferendam fuisse, si fuisset, quæ tamen non est ablata; adulterium enim gravius peccatum fuit quam furtum, *ex illo Proverbiorum cit. cap. 6.*

Pœnam adulterii esse revocatam in lege nova.

Lex timoris. Lex charitatis.

54. Contra hoc Sotus *lib. 5. de Justitia et Jure, quæst. 1. art. 2.* ubi fusius hanc quæstionem tractat, arbitratur non fuisse eam legem revocatam tunc a Christo, quia revocatio legis divinæ requirit officium judicis; Christus autem non sumpsit officium judicis sæcularis, neque ibi se gessit ut judex.

Sententia contraria.

Contrarium verius est ex tenore textus, quia jam ex *cap. 7.* multi ex populo crediderunt in illum, ut in verum Messiam, et ipse prædicavit se missum a Patre, et per alia quæ præmittuntur *in illo cap.* patet ortum fuisse schisma aliis asserentibus, aliis vero negantibus illum esse Messiam. Quin etiam ministri a Pontificibus et Pharisæis, referentes de Christo reprehensi sunt quare non adduxerunt eum, et responderunt: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo,* etc. Patet etiam ex responsione eorum ad ministros et ad

Probatur sententia Doctoris. Ex circumstantiis litteræ.

Schisma inter Judæos de Christo.

Nicodemum, qualis fuerit opinio de Christo in populo; in *cap.* autem 8. dicitur quomodo mane veniens in templum totus populus eum auditurus conveniebat. Tandem subjungitur historia adulteræ, qua sermo ejus interrumpitur; indicant ministri primo pœnam statutam in lege, et interrogant, licet tentantes, quid ipse decerneret aut diceret. Ad quid ergo accusatio hæc coram Christo, nisi ut ficte auctoritas, quæ Messiæ ex Scripturis attribuitur in Christo tentarunt. Unde postquam omnibus responso Christi confusi recesserint, interrogat mulierem : *Mulier ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit*, etc. accusabant autem coram Christo, sed tentantes, ac tandem accedit sententia per illa verba: *Neque ego te condemnabo, vade, jam amplius noli peccare*, etc. ubi non abdicavit Dominus potestatem judicis, sed absolvit ream, admonens ne amplius peccaret; sic alias dixit Magdalenæ et multis aliis, (quos absolvebat a peccato aut pœna ejus) auctoritative: *Noli amplius peccare*, etc. *neque ego te condemnabo*, inquit. Hæc verba nequeunt referri ad condemnationem peccati, alias non diceret, *vade*, quod significat absolutionem et pœnam remissam, pro qua interpellabatur : *jam amplius noli peccare*, significat admonitionem de fugiendo peccato; ergo illa verba, *neque ego te condemnabo*, etc. referenda sunt ad sententiam et pœnam legis.

[Margin: Christus ut judex absolvit adulteram.]

[Margin: Verba Christi non respiciunt peccatum, sed pœnam legis.]

55. Unde Augustinus tractat. 33. in Joannem *Neque ego te condemnabo*, etc. *a quo forte te condemnatam timuisti, quia in me peccatum non invenisti*, etc. *quid Domine? faves ergo peccatis? non plane. Ita attende quod sequitur; vade deinceps, jam amplius noli peccare. Ergo et Dominus damnavit, sed peccatum, non hominem*, etc. Vide quæ sequuntur, in quibus Augustinus declarat Christum exercuisse potestatem judiciariam, condemnando peccatum, et non personam, quin etiam sententia Christi ad Pharisæos sonat potestatem judiciariam, qui justitiam ejus voluerunt hîc tentare, alias scientes eum veracem et mansuetum, ut ibidem Augustinus in verbis præcedentibus. Unde recte Doctor hinc colligit pœnam legis revocatam esse ex sententia Christi in adulteram, sicut ex aliis factis ejus et dictis, ut ex præsentia ad nuptias in Cana Galilææ colligitur eum confirmasse matrimonium; recte, inquam, colligitur ex hoc loco eum sustulisse pœnam legis, quia hæc sententia non ad illam solam referenda est, sed ad alias in eadem culpa, quia non solum ad præsentem referenda est illa sententia, sed ad alias ejusdem culpæ.

[Margin: August.]

[Margin: Sententia Christi sonat potestatem judiciariam.]

56. Præterea, constat communi sententia Doctorum leges civiles, quæ hanc marito facultatem dabant, reprobari ab Ecclesia, ut insinuatur 32. *quæst.* 2. *cap. Inter hæc*, etc. ubi consultus Nicolaus Papa, an liceret marito uxorem adulteram occidere juxta leges Longobardorum tum in Italia regnantium? respondet tacite Ecclesiam non cognoscere, aut recipere tales leges mundanas, quæ est sententia Augustini *lib.* 2. *de adulterinis conjugiis cap.* 15.

[Margin: Nicolaus Papa.]

Postremo, inquit, *quæro abs te, an marito Christiano liceat, vel secundum veterem Dei legem vel Romanam, adulteram occidere*, ut correctior textus habet. Alia lectio dicit *abjicere*, sed hoc non cohæret textui et responsioni Augustini, quia id certum est ex Evangelio licere. Respondet autem Augustinus negative, quæ responsio esset falsa, si intellegeretur de repudio, nam et ipse infra docet licere repudiare.) *Si licet, melius est, ut ab utroque se temperet, et a licito, illa peccante, supplicio, et ab illicito, illa vivente, conjugio*, etc. Et infra : *Si autem quod veri-*

[Margin: August.]

[Margin: Non licere adulteram occidere.]

us dicitur, non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantum dimittere, quis dicat tibi, fac quod non licet, ut tibi liceat quod non licet; cum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive, illa vivente, alteram ducere, ab utroque abstinendum est, etc.

57. Dicit ergo Augustinus non licere marito adulteram occidere secundum legem Christi, quænam autem alia lex id prohibet præter jam præmissam? Unde idem Augustinus ad eam remittit Zelotypos maritos qui vindicare volunt adulterium

August. morte uxoris. c. 14. et cap. 16. *Nunc autem postquam Christus ait adulteræ: neque ego te condemnabo, vade, deinceps noli peccare; quis non intelligat debere ignoscere maritum, quod videt ignovisse dominum amborum; nec jam se debere adulteram dicere, cujus pœnitentis crimen divina credit miseratione deletum? Sed hoc videlicet infidelium sensus exhorret, ita ut nonnulli modicæ, vel potius inimici vera fidei, credo metuentes peccandi impunitatem dari mulieribus suis, illud quod de adulteræ indulgentia Dominus fecit, auferrent de cordibus suis quasi permissionem peccandi tribuerit, qui dixit, deinceps noli peccare; aut ideo non debuerit mulier a medico illius peccati remissione sanari, ne offenderentur insani,* etc. Ex quibus patet ad fundamentum Soti.

58. Licere illam pœnam lege politica. Quantum ad ipsum casum an liceat auctoritate politica, ut adulter vel adultera convicta in judicio per auctoritatem publicam possit morti destinari, cujus executio ipsi marito remitteretur, non disputo hic, quia Doctor *supra* § *De secundo dico,* etc. *in fine*, videtur approbare licite id statui posse, ut blasphemia, adulterium et idololatria plectantur morte magis quam fures; Quod docet etiam communis. Leges civiles plures permittebant adulteram occidi a marito, et dant jus et potestatem in hoc; sed id non licet ex dictis, ut in flagranti delicto occidatur, quia est contra salutem animæ ejus. Sotus *art.* 3. Rejicitur sententia Soti.
dicit occidi posse adulterum, non tamen adulteram, nisi lata sententia a judice, sed utrumque perinde obstat charitati et periculo animæ, quæ absque ulla necessitate exponitur hoc modo contra debitum ordinem justitiæ, cum sententia lata posset remedium Juris adhiberi cum salute animæ; quæ sententia tenenda est in praxi juxta canones et legem Dei. Vide Covarr. *in Clement. Si furiosus*. Quod si objicias Christum revocasse legem, et præterea Augustinum citatum, respondetur, sicut *supra* responsum est de furto non simplici posse plecti morte per legem justam, ita et adulterium ob damna sequentia similia.

(k) *De alia autem damnificatione in corpore*, etc. Hæc resolutio patet ex hactenus dictis, et jure allegato; damna autem per se incursa sunt expensæ curationis, et reliqua, quæ ibi Doctor in littera habet, circa quæ non occurrit nova controversia, præter ea quæ dicta sunt in superioribus. Quod enim tenetur placare mutilatum patet iisdem rationibus, quibus probatur teneri pro morte illata homicida, quia tamen non occurrit alia satisfactio æstimabilis præter solam placationem, ad eam tenetur non solum ex charitate, verum etiam ex justitia. Quod si fuerit mutilatus pauper, verbi gratia, qui labore manuum se sustentabat, et familiam, tenetur ad sustentationem, si omnino factus est inutilis ex mutilatione ad sui sustentationem, quia pari modo se habet, sicut et homicida quoad hoc, quia per se causam dedit huic damno. 59. Ad quid tenetur mutilans.

(l) *Ad argumenta,* etc. Responsionem primi argumenti habes ex dictis de restitutione, quæ facienda est in bonis vitæ et corporis. 60. Ad argumenta. Ad primum.

Ad secundum responsio. Seducens religiosum obligatur ad restitutionem.

(m) *Ad secundum dico,* etc. Hic respondet ad secundum argumentum *supra* propositum ; et explicat ad quid teneatur, qui retrahit aliquem a religione. Casus autem patet controversiæ, et resolutio ejus petenda est ex alias dictis *quæst.* 2. de eo qui impedit alterum, ne consequatur beneficium, et de restitutione damni spiritualis. Seductio alicujus a religione fieri potest, vel precibus et suasione, vel vi et fraudibus. Restitutio facienda est in damno temporali aut spirituali vel personæ seductæ, vel monasterio. Damnum temporale est hæreditas legata intuitu talis personæ monasterio ; spiritualia, ut existimatio, doctrina, instructio, et similia, quæ ex tali persona provenire possint.

Sententia contraria.

Sotus *lib* 4. *de Justitia et Jure, q.* 6. *art.* 3. tenet partem negantem quoad obligationem fundatam in justitia, licet ipsi retracto teneatur ex fraterna correctione, tenetur etiam ex justitia submovere vim et fraudem, et permittere retractum in sua libertate. Hanc sententiam limitat Azorius 3. *part. lib.* 5. *cap.* 2. et Molina *in tract.* 4. *de Justit. et Jure, disp.* 51. quando retraheretur professus, quia sic teneretur ad restitutionem damni incursi, quia religio habet jus in emolumenta, quæ ipsi obvenirent a tali religioso, vel ejus industria, et ideo alter privans religionem tali utilitate tenetur per se ad damnum. Alii addunt, si religiosus non vi vel fraude, sed jam laxata vi, vel detecta fraude factus est suæ libertatis, quod damna ulteriora non teneatur retrahens.

Limitatio quoad professum.

61. Conclusio Doctoris explicatur.

Hic casus habet similem decisionem, sicut et priores casus supra expressi.

Conclusio Doctoris est eadem hic cum illa quam *supra* posuit de impediente beneficium dandum alteri ex intentione ei nocendi, et per fraudem teneri ad restitutionem juxta arbitrium boni viri,non in toto, sed quanti valebat jus quod habuit in spe ad beneficium. Ita similiter in proposito tenetur seducens ingredientem religionem ad similem restitutionem monasterio, quod jam habuit jus in spe ad rem ipsam, et jus ne excluderetur ab illo jure quod habuit in voluntate, et proposito alrius, ne, inquam, excluderetur injuste per fraudem et intentionem nocendi monasterio, sive hæc fraus adhibeatur in ipso opere per iniqua media decipiendo, vel impedimentum statuendo per vim, sive etiam fraus fuerit in sola intentione, ut respicit media alias non illicita, de quo supra diximus, quod si novitium seduxit, magis tenetur, quia licet adhuc non sit incorporatus religioni, tamen per possessionem ejus et oblationem acquiritur propinquius jus ad rem ipsam et personam, quam fuit in personam nondum ingressam ; quod potest reduci ad jus ex possessione, vel quasi possessione naturali. Et in hanc sententiam conveniunt omnes antiqui Doctores, ut videre licet apud Sayrum *lib.* 11. *cap.* 1. *dub.* 4. *in prima opinione.*

Jus in spe non debet impediri.

Jus possessorii in novitium.

62. Solvitur ratio oppositæ sententiæ.

Per hoc excluditur fundamentum oppositæ sententiæ, quæ in eo fundatur, quod novitii ante professionem non acquirat religio ullum jus. Respondetur enim acquisivisse jus per receptionem novitii non completum ante professionem, inchoatum tamen et cum certa spe et expectatione complendum, quo nequit injuste privari, sicut neque prætendens beneficium debet inpediri injuste ; sic etiam neque hoc jus impediri injuste, quod jam ponitur in exercitio, et in *fieri* donec per professionem compleatur. Ex mutuo nempe consensu novitii ingredientis et recipientis monasterii, jam ponitur contractus in dispositione requisita, qua completa per professionem maturescit ex lege, quæ impedimentum statuit ne ante certum tempus unius anni probationis fiat professio,

et quamvis novitius in eo statu est in sua libertate, et spes ipsa monasterii suspendatur, tamen nequit impedimentum statui utilitati monasterii.

63. Seducens professum tenetur ad damnum monasterio.

Si autem seducat professum a monasterio, non video qua lege possit absolvi ab obligatione damni incursi monasterio, nam monachus monasterio acquirit : et monasterium, si est capax proprietatis et dominii, nequit privari emolumento, quod ei provenit ex monacho ; si ergo monachus aliquid propria industria acquirit, et qui illud vi aut furto auferret, peccaret contra justitiam, et teneretur monasterio, nescio quare seducens religiosum a monasterio, non teneretur ad utilitatem qua privavit monasterium. Aliqui respondent monachum non teneri ex justitia, sed ex obedientia procurare emolumentum sui monasterii.

Responsio.

Impugnatio. Licet ex obedientia teneatur monachus ad operas jure tamen sunt monasterii.

Contra, sive ex justitia, sive ex obedientia tenebatur non refert, modo emolumentum fuit certum, et re ipsa futurum, quia illud Monasterio debetur ex justitia, ita ut non possit eo privari. Et sicut monasterium acquirit ex justitia per monachum, sic etiam habet jus, ne privetur injuste potestate et effectu acquirendi per ipsum. Præterea, licet religiosus ex obedientia applicetur Curæ, et rebus monasterii, tenetur, supposita applicatione, ex justitia ad fidelitatem et diligentiam, ne ex culpa ejus inferatur damnum monasterio, et si haberet unde resarciret, teneretur ad restitutionem.

Obligatio restituendi damnum spirituale.

Quantum ad damna spiritualia jam diximus *supra*, obligationem oriri ex justitia ad restitutionem, prout in potestate damnificantis est restituere ; tenetur ergo seducens quantum potest, in re, aut æquivalentia ad illa restituenda seducto.

64. Qui avertit eum qui intendit religionem ex causa, non tenetur monasterio.

Ultima conclusio Doctoris est, si avertat quis alium non ingressum a religione absque fraude et animo nocendi monasterio aut personæ, sed ex alio fine licito propriæ utilitatis, non teneri talem monasterio, quia non per se causat damnum monasterii, sed propriam utilitatem præfert utilitati monasterii, tenetur tamen personæ, quam avertit ad æquivalens, ut potest, in bonis spiritualibus ei damno, quod avertendo a monasterio ipse incurrit.

Objectio.

Et si dicas non licere alicui procurare propriam utilitatem cum damno proximi ; respondetur negative, quando voluntarie proximus incurrit damnum, ut si quis petat aliquid sibi donari vel accommodari, non facit injuriam proximo. Limitandum tamen est, ut quando aliquis avertatur a religione, de cujus salute in sæculo esset periculum, tunc non liceret eum avertere, etiam ex intentione non nocendi. Supponit autem Doctor avertentem posse æquivalenter resarcire damnum incursum per alia media, et facultatem suppetere similiter personæ aversæ servandi se indemnem, et spem profectus in religione saltem probabilem esse, quæ omnia pensanda sunt ex circumstantiis personæ, religionis, causis, ex quibus retrahitur, et necessitate personæ ; quæ bene pensanda sunt, quia non est extinguendus spiritus Dei, et vocatio concepta, cujus rationem Deus exigit : *Vocavi, et renuisti;* et patet ex parabola de invitatis. Hæc res non est temere attendenda, neque vocatio Dei contemnenda ; videmus enim eos, qui spe aliqua lactati vocationem suam contemnunt, etiam a Deo contemni, et vix pervenire ad exitum suæ expectationis, ut in multis experientia probat.

Responsio. Nam licet avertere a ingressu eum, de cujus salute in sæculo esset dubium.

Pensandæ circumstantiæ.

Res non temere attendenda.

QUÆSTIO IV.

Utrum damnificans aliquem in bono famæ, teneatur ad restitutionem, ita quod pœnitere vere non possit, nisi famam restituat?

D. Thom. 2. 2. *quæst.* 61. *art.* 2. *ubi* Cajet. Salon, Aragon. Richard. *hic art.* 5. *q.* 3. Gabr. *quæst.* 16. *art.* 2. Soto 4. *just. quæst.* 6. *art.* 3. Emmanuel 2. *par. cap.* 45. Navarr. *cap.* 18. *lib.* 2. *cap.* 4. Sylvest. *ver. Detractio.* Ang. *ibi.* Sayr. *lib.* 11. *cap.* 3. Lessius *lib.* 2. *cap.* 11. *dub.* 20.

1. Argum. 1. Quarto (a) quæritur, utrum damnificans aliquem in bono famæ, teneatur ad restitutionem, ita quod pœnitere vere non possit, nisi famam restituat? Videtur quod non, *Extra de Calumn. cap.* 1. *et* 2. Infamis est denuntiator vel accusator falsi criminis; ergo negans verum crimen sibi impositum, injuste infamat accusantem, quia ostendit eum accusatorem falsi criminis; et tamen iste negans tale crimen sibi impositum, non tenetur famam restituere accusanti, quia magis videtur accusans debere restituere famam accusato, cum non possit probare crimen sibi impositum.

Argum. 2. Item tenetur quilibet magis zelare pro fama propria quam pro aliena, sicut magis diligere seipsum quam proximum; sed accusatus in publico de crimine occulto non potest famam suam custodire illæsam, nisi directe alterum diffamando, negando scilicet crimen sibi impositum, et ita denotando eum delatorem falsi criminis; ergo iste secundum rectam rationem tenetur eum diffamare, licet indirecte, et per consequens non restituere, quia in primo actu non egit injuste.

Contra, Augustinus ad Macedonium epistola 2. et ponitur 14. quæst. 6. cap. 1. Si res: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui potest.* Rat. ad opposit.

Item Proverb. 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ*: ergo plus lædit proximum, qui aufert ei nomen bonum, quam qui aufert divitias; si ergo ibi tenetur secundum justitiam resituere, multo magis hic.

COMMENTARIUS.

(a) *Quarto quæritur, vtrum damnificans aliquem in bono famæ,* etc. In hac quæstione agitur de tertio genere bonorum, quæ hominis dicuntur, ut famæ; agitur de bona fama. Definitur a glossa *in cap. Vestra, de cohabitatione cleric. et mulier. Fama est illæsæ dignitatis status, lege et moribus comprobatus.* Hanc amplectuntur Jurisperiti, et habetur *lib. Cognitionum* 5. *ff. de extraordinar. cognit.* Consistit autem in bona opinione virtutis et sapientiæ alterius, et in iis omnibus ex quibus laudari potest quoad corpus, animam, affectiones, dotes, opera, et facultates tam naturæ quam fortunæ. Distinguitur ab honore, quod illa in opinione consistat; hic vero attestatione excellentiæ alterius verbis vel signis exhibita: quæ excellentia similiter consistit in sapientia et virtute, et aliis, ex quibus laudari et honorari potest, ut dignitate, munere, sanctitate, et his similibus exhibetur honor per verba, per cessionem loci dignioris, inclinationem, genu-

1. De bono famæ, et ejus restitutione debitæ. Definitio.

In quibus consistit?

Distinctio ejus ab honore.

Exhibitio honoris.

Ordo quæstionis. flexionem, et ejusmodi, prout in usu sunt. Distinguit Doctor quæstionem in tria membra, quæ suo ordine explicabuntur.

SCHOLIUM.

Hîc duo dicit : Primum, imponentem falsam crimen debere se retractare ita publice, sicut dixit. Ita D. Thom. 2. 2. quæst.62.art. 2. ad 2. Richard. hîc art. 5. quæst. 3. Gabr. quæst. 16. art. 2. Soto 4. just. quæst. 6. art. 3. ad 4. Secundum, dicens tantum se audivisse talia crimina de aliquo, non tenetur ad restitutionem, quia vere famam non abstulit, si tamen prævidit auditores levi rumori credituros in gravem infamiam proximi, peccat mortaliter contra charitatem Adde extra litteram, si falso dixit se illa accepisse ex talibus fide dignis, quod peccat contra justitiam, quia tunc lædit vere famam proximi. Adde secundo teneri infamatorem ad damna secuta ex infamia, ut si propterea perdidit infamatus beneficia, ex quæst. 2. fin. Adde tertio quandoque adducendos esse testes, ut probes te falsum dixisse, quia teneris efficaciter te revocare.

2. Richard. hîc art. 5. q. 3. Tripliciter potest quis alium diffamare.

Respondeo (b), in genere potest aliquis alium tripliciter diffamare; uno modo falsum crimen imponendo ; secundo modo verum crimen, tamen occultum, non servato ordine Juris, in publico proponendo ; tertio modo verum crimen, sed occultum, in publico tamen sibi impositum negando, quia in hoc negans notat imponentem de calumnia.

In (c) primo dico, quod oportet restituere famam, retractando verbum suum, vel quod sibi imposuit, et hoc ita publice, sicut sibi imposuit, quia alias non servat justitiam in reddendo proximo quod suum est.

Et si objicitur, quod magis teneatur zelare pro fama sua quam aliena, non autem posset illi reddere suam famam, retractando verbum suum, nisi seipsum diffamaret; Respondeo, sicut dixi in prima quæstione, responsione ad sextum argumentum, quod bona corporis, vel exteriora, non sunt diligenda nisi in ordine ad bonum animæ et ad Deum ; hoc autem non est, nisi ut possint juste competere illi, qui diligit, et ideo sicut ibi de dilectione vitæ propriæ corporalis dixi, ita dico hîc de dilectione famæ propriæ, quod quilibet, cui potest juste competere in se fama, debet magis diligere illam quam alteri, cui non potest juste competere. Sed si sibi non potest competere nisi injuste, alteri autem juste, magis debet diligere alteri, cui juste convenit, quam sibi cui injuste; et ita est hîc, accusato enim de falso crimine, juste convenit fama ; accusanti autem post talem accusationem, injuste, non solum, quia mentitus est in accusando, sed quia publice mentitus est, in quo sufficienter et judicabiliter se diffamavit. Et ideo postea directe ostendens innocentiam alterius, cui tenetur in hoc, et indirecte nocentiam sui, non tunc proprie diffamat se, sed tunc amovet falsam laudem, qua iste post accusationem mendacem, indignus est.

Imponens falsum crimen retractet.

al. ad 5.

Exemplum, aliquis fornicatur tribus videntibus; illi postea accusantes non diffamant illum, sed ipsemet se diffamavit in facto illo publico, qua breviter, committendo quodcumque crimen publice, incurrit læsionem dignitatis, et sic amittit famam, quantum est in se;

Publicum vocat, qu probari potest sir tergiversatione.

nec publicatio illa postea, per quam notificatur illa læsio, aufert sibi famam, sed tantummodo facit devenire magis in publicum illud, quod ex natura actus commissi prius simpliciter erat publicum.

3. An referens delictum teneatur ad restitutionem. (d) Et si quæratur, aliquis non imponit in publico tale crimen alii, sed mutat, vel indiscrete loquitur, vel alicui coram multis narrat, tamen non tanquam sibi certum, sed sic se audivisse, numquid tenetur restituere? Respondeo, *rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur;* et ideo dicens se tantum audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam majorem certitudinem quam ex communi relatione, non aufert ex natura actus in opinione aliorum famam ipsi; quia si illi firmiter concipiant illum, de quo est sermo, criminosum esse, leves sunt. quia *qui cito credit, levis est corde.* Ecclesiastici 19. Verumtamen, quia a scandalo pusillorum oportet cavere, juxta illud Pauli 1. ad Corinth. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum*, et multi sunt tales pusilli, leves ad credendum mala, ideo est periculosum eis talia audita ex relatu eis referre; et si fiat hoc animo malo, lædendi scilicet illum de quo est sermo, non est facile excusare, quin sit contra charitatem, et per consequens mortale, peccatum. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est quod exeat genus peccati venialis, quia lingua in lubrico posita est, et *qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir*, Jacobi 3.

Cor. 8. Jac. 3.

COMMENTARIUS.

(b) *Respondeo in genere, potest aliquis alium*, etc. Alensis 2. *part. q.* 129. *m.* 1. *in fine*, ponit sex modos detractionis, seu privandi aliquem fama debita injuste. 2. Sex modi infamandi.
Primus, negando bonum, quod scimus ab aliquo factum. 1. Modus.
Secundus, cum ad laudem debitam alteri tacemus. 2. Modus.
Tertius, cum affingimus mala intentione factum esse bonum, quod negare non possumus. 3. Modus.
Quartus, cum occultum malum revelatur modo, quo non debetur. 4. Modus.
Quintus, cum malum augetur. 5. Modus.
Sextus, est adinvenire malum. 6. Modus.

Octo modos detractionis assignat D. Thomas, quatuor directos, et quatuor indirectos. Octo modo assignati a D. Thoma. Primo, imponendo crimen falsum. Secundo, amplificando crimen verum. Tertio, revelando crimen occultum. Quarto, sinistre interpretando bonum factum alterius. Intelligendus est hic modus, quatenus in animo alterius, cui maligna interpretatione significasti, verbis aut signis læsisti famam alterius; alias quamdius tacita est interpretatio in mente, spectat ad judicium temerarium. Quintus, est negando recte facta alterius, aut bona, ex quibus conciliata fama est. Sexto, ea extenuando. Septimo, frigide laudando, et simulate. Octavo, tacendo bona alterius eo tempore et loco, quo silentium tuum nocet alteri apud præsentes.

Doctor autem omnes modos detrahendi reducit ad tres in genere. Tres modos assignat Doctor. Primus modus est per impositionem falsi criminis. Ad hunc modum revocari possunt omnes modi, quibus detrahitur alteri per significationem vitii aut criminis in ipso, sive verbis, sive alio modo contingat talis detractio, ita ut per se sit causa infamiæ ex natura actus. Secundus modus est, quando 2. Modus.

3. Modus. crimen verum alicujus in publicum producit, non servato Juris ordine. Tertius modus est, quando crimem verum alicujus in publicum ab alio productum negat, ex quo sequitur infamatio accusantis.

3. 1. Conclusio communis. Fama restituenda. (c) *In primo dico quod oportet restituere*, etc. Hæc est prima conclusio hujus quæstionis; est communis omnium. Patet per se ex regulis justitiæ, quia damnum per se causatum tenetur restituere, servando suum jus proximo.

Replica. Dices, magis tenetur zelare famam propriam, quam alterius in eo casu, si retractet dicta apud alios fiet infamis; ergo non tenetur.

Responsio. Velle debet quis suum jus alteri ex justitia. Respondet Doctor ex dictis *supra quæst.* 2. *respons. ad* 6. quod diligens bonum ex justitia teneatur diligere illud ei cui ex justitia debetur, et cujus est; fama autem proximo debetur ex justitia, quam ipse læsit, imponendo falsum crimen; fama autem propria in hoc casu quo amittitur, restituendo alteri famam ablatam, per detrimentum propriæ famæ, quod incurrit revocando dicta, ipsi non debetur, quia injuste eam possidet; tenetur magis diligere famam proximo, resarciendo damnum, quam sibi ipsi, cujus detrimentum tenetur facere. Et hoc ex duobus capitibus; tum quia mentibus est publice, ex quo casu ipse ex natura operis se diffamavit, nempe ut mendacem, quia de tali mendacio notorietate facti, et in judicio potest conveniri et damnari. Ex secundo capite, quia per mendacium intulit calumniam et dispendium famæ proximo; quod tenetur restituere per hoc medium, revocando dicta coram eis, in quorum præsentia diffamavit, ideo non possidet famam juste, neque potest præferre famæ justæ alterius, quem injuste læsit. Probat exemplo ejus, qui publice est fornicatus coram tribus, illi eum accusantes de illo crimine, non eum diffamant injuste, quia ex natura actus jam quantum est in se, incurrit læsionem dignitatis, et servato Juris ordine eum accusando coram judice non incurrit damnum injuste datum, sed quod debetur crimini. Sic in proposito casu, accusando se ipsum de mendacio coram iis, apud quos infamavit, ad restituendum alteri famam, non facit damnum famæ, nisi illud quod alias incurrit ex facto, aut infamatione alterius per tale factum, tenetur autem revocare quod dixit, se ipsum accusando, quia aliter nequit restituere quod abstulit.

Infamans possidet injuste propriam famam.

Exemplum.

4. Dubium. An sufficiat simplex revocatio. Sententia quorumdam. Dubium est si sufficiat ei simplex revocatio cum assertione mendacii facti, dicendo se esse mentitum, et an amplius teneatur ad tollendam falsam opinionem de alterius dignitate adhibere testes, aut juramentum. Sotus *de Justit. et Jur. lib.* 4. *quæst.* 6. *art.* 3. affirmat de hoc requiri. Navarr. loco citato a Scholiaste, et Azorius 3. *part. lib.* 5. *cap.* 6. admittunt illam limitationem, quantum ad juramentum, non vero quantum ad testes, quia hoc videtur istis durum, sed par est ratio; si enim ad unum, ita ad alterum tenetur, et ratio est, quia debet adhibere causam efficacem restituendi famam. Antiqui Doctores non descendunt ad has limitationes, sed dicunt eum obligari ad revocationem mendacii coram iis, coram quibus diffamavit; loquuntur enim de casu, seclusis circumstantiis, nam infamia, quæ in opinione sola consistit, et innititur auctoritati et veracitati infamantis per mendacium, nihil aliud ex natura rei exigit secundum regulam prudentiæ et justitiæ, quam ut dicendo sincere contrarium eo modo quo alii intelligunt, aut intelligere debent serio retractari dicunt ex affectu justitiæ et veritatis. Quod si opinionem aliorum nequeat in hoc mutare ex natura rei amplius non inhæret dictis ejus, sed proprie pertinaciæ et levitati aliorum. Cæ-

Resolutio. Retractatio simplex sufficit.

terum si juramentum et testes necessarii sunt ad hoc ut credatur infamator serio retractare, tunc vera est opinio modernorum, quamvis etiam hoc forte non requiratur, quia secundum prudentiam debent auditores judicare, sicut in retractatione posset esse mendax et fictus, sic etiam in prima assertione fuisse. Non est ergo ratio unde magis credant infamationi quam retractationi, et quæcumque causa præsumi posset non credendi, eadem etiam adhibitis testibus posset in opinione eorum durare, si irrationabiliter sint increduli. Verum est ex natura confirmationis adhibitæ per juramentum, et testes eos magis obligari ad dandam fidem retractationi, quia hæc in judicio adjecto majorem fidem faciunt, et exiguntur sæpe per modum confirmationis, et ex iis oritur obligatio major credendi.

5. [S]pectanda [c]ircumstantia.

Spectandæ tamen sunt circumstantiæ facti: si enim ille in prima assertione diffamativa adhibuit juramentum, et alia motiva credendi, ex quibus alias opinio, aut vehemens suspicio oriri possit, tunc tenetur ad retractationem congruam; nec sufficit ex natura rei sola retractatio, dicendo se falsum dixisse, quia etiam alias causas adhibuit de se sufficientes, ex quibus fama proximi læsa est, vel saltem revocata in dubium. Quid ergo faciendum? tenetur adhibere media tam efficacia tollendi damnum, quam fuerunt illa, quibus illud causavit, et quibus adhibitis alii teneantur credere secundum prudentiam et æquitatem. Exempli gratia, si quis alium seduxit per falsam doctrinam, et apparentibus argutiis, tenetur non solum retractare errorem, sed etiam destruere imposturam factam per media fallacia, et hoc secundum justitiam, ut omnes concedunt; ita et sufficit hîc ex natura rei adhibere illam satisfactionem læsæ famæ, quam judex et tribunalia imponunt. Verum quidem est quod retractatio facta ex sententia judicis habeat majorem auctoritatem, non solum quia procedit ex potestate publica, sed quia servato Juris ordine censetur legitime convictus reus de calumnia et mendacio. Adhibeat ergo media ex natura rei sufficientia, sive ex assertione, sive alio modo, et sufficit quod media sint de se efficacia ad tollendum opinionem falsam de alio causatam, ut asserit Doctor in simili in littera proxima.

[A]dhibere [d]ebet [c]ausam [eff]icacem [re]spective.

Dubium. Quid sit quando alii, et si credant non concipiunt opinionem pristinam de infamato?

Sed adhuc manet dubium, quia potest fieri ut quamvis ille retractando mutet opinionem falsam, quam ex priore assertione mendaci conceperunt alii, tamen possunt non concipere opinionem bonam, quam prius habuerunt, et ille destruxit, sed manere suspensi, quia sicut illum alias, quem judicarunt fide dignum, jam deprehenderunt ex propria assertione indignum fide, sic ex occasione hujus deceptionis possunt dubitare de fide aliorum, a quibus bona opinio fuit impressa; ergo talis non abstulit per solan retractationem damnum, quod intulit proximo.

Responsio. Teneri auditores credere, et retinere priorem opinionem retractato mendacio.

Respondetur eos teneri ad restaurandam priorem opinionem, sublato impedimento, nam imprudentis est, et temerarii judicare omnes esse mendaces, si unus mendax est, alias destrueretur fides humana et debita consuetudo inter homines; neque possunt sine injuria præjudicare alteri, de quo alias habuerunt bonam ex debita fide et motivo fundatam opinionem, jam sublato impedimento et opinione contraria per sufficientem retractionem ejus, et ablato fundamento erroneo.

6. Dubium. Ad quid tenetur infamia propagata apud alios.

Dubitatur secundo ad quid tenetur quoad alios, ad quos talis calumnia diffamata pervenit, et bona fide relata fuit a primis auditoribus, apud quos diffamavit.

Responsio.

Respondetur, si ea intentione dixit, ut diffamaretur apud absentes, teneri ad re-

stitutionem; si etiam præviderit ita fore, tenetur similiter. Si tamen sub secreto aliis id dixerit, et illi cum hac stipulatione exceperunt dictum, non tenetur ipse, sed alii tenentur, quia contra justitiam alium diffamaverunt. Alii tenent in primo, et secundo casu eum non teneri, quia non fuit causa diffamationis apud alios, forte inde, quia alii non poterant illud revelare sine justa causa, quamvis apud judicem possint accusare, vel certe denuntiare crimen. Dicendum forte est attenta hac causa, et etiam in tertio casu omnes teneri in solidum, sicut omnes concurrunt ad damnum; auditores tamen non tenentur ad aliud, quam ut calumniatorem, et revocationem dicti factam dicant tertiis, quibus crimen impositum revelaverunt, quod ipsis nihil docet. Et in casu quo calumniator aliis non indicaret veritatem, sed solum primis auditoribus, hi possunt et debent revocationem ejus aliis indicare, quibus ipsi crimen detexerunt, ea ratione qua ipsi non debebant contra Juris ordinem crimen proximi ab uno auditum propalare, nisi in casu quo crimen is imponeret publice et coram multis in frequentia populi, ita ut jam amplius non posset esse secretum, tunc autem eadem publicitate facta sufficienter revocatio de facili ad alios pervenit. Hæc omnia intelligenda sunt de eo, qui crimen imposuit cum damno famæ secuto, quia alias si ei non creditur, nihil abstulit, cujus restitutio obligaret, neque retractatione sui alium effectum induceret diversum ab eo, quem prius est operatus, quo ab aliis reputatur mendax.

Auditor infamans ad quid tenetur?

Limitatio.

Non nocens ad nihil tenetur.

Hæc resolutio est communis modernorum, quamvis Adrianus *de restitutione famæ quæst.* 1. contrarium doceat, et Navarr. in *repet. capituli Inter verba*. In *Manuali* tamen *cap.* 18. *num.* 43. sequitur communem, quam tenet Soto *loco citato ad* 4. Ledesma *in* 2. *part.* 4. *quæst.* 18. *art.* 2. *dub.* 3. *conclus.* 3. Petrus Navarr. *lib.* 2. *de Restitut. cap.* 4. *part.* 3. *dub.* 3. Salonius 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 2. Valentia *tom.* 3. *disp.* 6. *quæst. puncto.* 4. et alii. Patet ex regulis generalibus, ex quibus quis tenetur ad restitutionem ex damno illato, non aliter. Peccavit tamen contra justitiam mortaliter, quia quantum est ex parte detrahentis, abstulit famam. Limitanda est hæc sententia quando alias non infert aliud damnum suspicionis, quia sic minuit famam et bonam opinionem alterius, vel certe si periculum sit cum tempore talem detractionem nocituram, ut frequenter contingit, quia dat causam malevolis et æmulis, ut ex ea deducant æstimationem alterius in dubium, ideoque sanum consilium est ut se retractet.

7. 2. Limitatio.

Sed quid dicendum sit in casu, quo alii jam obliti sint infamiæ causatæ?

8. Dubium. In casu obliti criminis. Resolutio

Respondetur, si ex toto exciderit, ita ut non sit periculum ne reviviscat (quod admodum rarum est, nisi in casu mortis eorum, qui audierunt, et aliis non diffamarunt) eum non teneri ad restitutionem; tenetur autem quandocumque periculum timetur, cum tempore fore, ne inferat damnum.

Aliqui tenent contrarium, sed resolutio data est verior; quamdiu enim causa damni efficax subsistit, et cum tempore ipsum damnum prudenter timetur, reviviscente causa tenetur, qui causam dedit et applicat, ex qua speratur damnum, ut eamdem tollat.

Causa damni probabilis auferenda est.

Ex his patet quid dicendum sit, quando diffamatus alia via per legitimam purgationem aut probationem innocentiæ recuperavit famam.

Corollarium.

Respondetur non teneri detractorem, nisi præcise ad damnum incursum ex detractione, ut si quæ factæ sunt expensæ, aut alia gravamina incursa ex privatione famæ quamdiu viguit.

Recuperata fama expensas solvat.

9. e murmuratione. (d) *Et si quæratur, aliquis non imponit in publico*, etc. Hic resolvit de eo qui murmurat, vel indiscrete loquitur, vel tanquam ex aliis auditu, sibi tamen incertum, deponit de proximo ea quæ detrahunt famæ ejus. Dicit in primis, si considerate hæc fecerit, et animo nocendi alteri, peccare mortaliter contra charitatem; si inconsiderate, durum esse eum damnari peccati mortalis, nam licet materia sit gravis, inadvertentia tamen minuit peccatum et voluntarium in opere, nam *qui verbo non offendit, hic perfectus est vir*, etc Non peccat contra justitiam, quia non posuit causam sufficientem infamandi alium ex natura operis, licet contrarium acciderit ex levitate audientium, aut prava dispositione et alienatione animi ab eo de quo loquitur, aut certe prona inclinatione ad judicia temeraria et suspiciones. Doctorem sequitur Cajetanus 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 3. Navarr. *in Manuali cap.* 18. *num.* 48. Adrianus *de restitut. famæ in fine.* Sylvester, verbo *Detractio*, Lessius *de Justitia et Jure lib.* 2. *cap.* 7. *dub.* 5.

ecatum contra ritatem.

adver-entia cusat.

Non ccare ontra itiam.

itatio. Limitat Doctor casum, ut quando ex modo dicendi adhibetur major certitudo, ut si dicat se audivisse ex fide dignis, et hujusmodi, afferendo alia motiva, ex quibus præsumptio oriri potest, quia tunc tenetur ex justitia restituere, quem sequuntur præfati. Sed Sotus reprobat resolutionem priorem, quia fama crescit eundo, et nimia libertas datur nocendi ex tali resolutione.

ctio.

tur. Respondetur crescere non ex causa data, quæ inefficax fuit ad causandam fidem, sed ex vitio aliorum; neque libertas datur murmurandi, quia est peccatum contra charitatem, dando aliis sine necessitate ulla causam lapsus, quamvis contra justitiam non peccetur aut auferatur fama ex natura actus, nam radix restitutionis est ablatio injusta alienæ famæ per causam in re sufficientem ex natura causæ.

Sed quid si animo nocendi hæc faciat? 10. Quid si animo nocendi murmuratur.

Respondetur juxta ea, quæ superius resoluta sunt de impediente beneficium, eum peccare contra justitiam, et teneri ad damnum, licet non ad restitutionem famæ, nisi inquantum est necessarium medium resarciendi damni, quod ex dictis suis prævidit secuturum, et intendit, verbi gratia, apud tumidos et temerarios retulit se audivisse Titium in ipsos aliquid subdole machinari, prævidens hinc ipsos excitandos, ut Titium concipiunt inimicum, ac proinde aliquid in ipsum machinaturos, in eo casu intendit per se malum Titii, et applicavit causam sufficientem ex intentione effectus, quod sufficit ad injustitiam ratione damni accepti et intenti per se. Sic dicerem etiam de ipsa infamia causata, quia licet simpliciter taliter relata non sunt ex se causæ sufficientes, tamen ut subsunt intentioni injustæ, quæ per illa hîc et nunc tanquam media electa ad finem reducitur in effectum, ipsa intentio completur causa proxima injustæ infamationis. Videantur quæ ibi dicta sunt *quæst.* 2. Dixi eum non obligari ad resarciendam famam, quia non intendit infamiam per se, sed damnum prætensum, quod adhibita fraude causavit; in re autem non intendit infamiam, neque per se sufficientem causam applicuit, sed intendit commovere animos aliorum in alterum per illud remedium. Exemplo declaratur, si quis dicat furi pecuniam alterius servari in tali loco absque diligentia, cum intentione nocendi, prævidens furem ablaturum illam pecuniam, est proditor rei alienæ, et tenetur ad restitutionem; si tamen hoc dicat non prævidens damnum, neque intendens, neque debens prævidere, non tenetur ad damnum, ita in proposito; nam licet tale dictum alias non sit sufficiens causa ablationis rei alienæ,

Responsio. Teneri ex justitia ad damnum.

Intentio damni cum causa sufficienti in re.

Non tenetur ad resarciendam famam, sed ad damnum.

Prodens rem alienam furi cum animo nocendi tenetur.

aut nocumenti ex se, tamen ut applicatur ad furem cum intentione nocendi, est causa proxima et efficax, ex qua damno secuto tenetur tanquam proditor rei alienæ. Sic qui refert hostibus civitatem in aliquo loco negligenter custodiri, est proditor civitatis; casus autem ut explicatur a Doctore, intelligitur absolute, et sine his circumstantiis, ut communiter contingit in praxi. Aliud exemplum potest adduci de eo qui consilium dat maleficii, instruendo simul de modo, quem malefactor nescivit, quamvis revocet postea consilium, et aliter renuat morem gerere, sed applicando modum operatur damnum alterius, quod alias ignorato tali modo non fecisset. Tenetur prior ad restitutionem, non obstante revocatione consilii, et dissuasione facti, quia ratione instructionis dedit per se causam maleficii, licet captatam ex propria malitia malefactoris. Eodem ergo modo in casu nostro prævidens damnum secuturum, et illud intendens per medium efficax in his circumstantiis et dispositione aliorum, per se causat damnum, quia sermones operantur juxta naturam et capacitatem auditorum.

Instruens de maleficio perpetrando.

11. *Infamans bona fide ad quid tenetur?*

Sed quid dicendum si aliquis bona fide diffamavit alium, putans crimen esse verum et publicum, an resciens suum errorem, teneatur ad restitutionem? Aliqui negant eum ex justitia teneri; teneri tamen ex charitate.

Responsio. Ex justitia teneri.

Respondeo tamen verius teneri ex justitia, quia licet bona fide infamaverit, tamen cum rescivit errorem, tenetur restituere quod abstulit, alias in retentione erit injustus, licet acceptio fuerit non injusta, excusante bona fide, sicut qui rem alienam bona fide occupavit, postea sciens esse alienam, tenetur eam restituere. Sed quid de damno inde secuto? respondetur, si damnum fuit illatum, quamdiu ipse possedit bonam fidem, eum non teneri ad restitutionem, si tamen fuerit illata ex causa infamationis; si, verbi gratia, infamatus privatus beneficio aut officio, et hujusmodi, et infamans in mala fide perseveravit ante damnum illatum, tenetur ad restitutionem, quia fuit in mora contra justitiam. Dicerem eum teneri cum suo incommodo ad damnum, quia simpliciter in re et intentione tenebatur restituere famam, et prævenire damnum alterius, licet quidam doceant contrarium, qui putant in hoc distingui auferentem famam injuste, ab eo qui non injuste eam abstulit, quod ille etiam gravissimo incommodo teneatur restituere; hic vero non.

Quando tenetur ad damnum

Injusta retentio æquiparatur ablationi injustæ

Sed distinguendus est casus, quia si damnum incursum, sit ratione ablationis, tunc vera est differentia adducta inter utrumque; sed si damnum sit incursum ratione moræ et injustæ retentionis, tunc retinens est per se causa damni, et tenetur de damno. In proposito autem casu sic supponitur, imo nequit non inferre damnum alteri privato, verbi gratia, beneficio, donec restituatur saltem ei fama, quia infamia continuata perinde ei nocet, ac causata, cum eumdem semper effectum inducat, quantum ad jacturam famæ, et fama læsi semper sit penes ipsum, quantum ad damnum datum et potestatem restituendi.

SCHOLIUM.

Qui imposuit publice verum crimen occultum, non debet dicere se fuisse mentitum, sed quod male dixit, vel fatue, vel quid simile, quo satisfaciat. D. Thom. 2. 2. quæst. 62. artic. 2. ad. 2. Gabr. hîc quæst. 15. art. 2. Angel. v. *Detractio*, num. 3. Sylvest. quæst. 4. Sotus 4. de just. quæst. 6. art. 3. ad 4. Navar. cap. 18. num. 45. Si dicas quod ingeniosi statim capient æquivocationem, idem etiam dici posset, si secundum aliam sententiam, oporteret infamantem dicendo verum, se retractare. Adde sic infamantem teneri ad damna infamati. Petr. Navar. lib.

2. c. 4. num. 443. Lessius lib. 2. cap. 11. dub. 20.

4. Referens verum crimen occultum non tenetur retractare, ad quid ergo?

De (e) secundo dico, quod non tenetur retractare verbum suum, quod proposuit in publico, quia hoc faciendo mentiretur, cum sciat illud quod proposuit, esse verum; et non tenetur mentiri propter quodcumque bonum reddendum alii; sed tenetur alio modo licito reddere sibi famam, utpote per hujusmodi verba: non credatis eum esse talem, male enim dixi, et fatue dixi; et hæc quidem vera sunt: male dixi, fatue dixi, quia non servato ordine Juris; proposui etiam in publico, quod non est verum publicum; et persuasio ista: *non reputetis istum malum*, bona est, quia quilibet præsumendus est bonus, donec probetur contrarium, juxta illud, *Extra de scrutinio in ordine faciendo cap. unico: Humana fragilitas illum, quem indignum esse non novit, dignum debeat æstimare*; sed iste non est probatus malus coram istis; ergo bonum est persuadere eis, quod ipsi non reputent eum indignum, nec malum.

COMMENTARIUS.

12. Secundus modus infamandi in genere, ponens crimen verum non potest mentiri retractando.

(e) *De secundo dico, quod non tenetur retractare*, etc. Secundus modus est infamare alium per impositionem criminis veri, sed occulti. Dicit ergo Doctor eum non teneri mentiri, cum sciat esse verum quod dixit, quia peccaret, et nemo ad restitutionem cum damno animæ tenetur; tenetur tamen alio modo licito persuadere, ne ipsi credant, verbi gratia, dicendo male dixi, fatue dixi, hujusmodi enim vera sunt, quia contra Juris ordinem dixit, et proposuit in publico, quod non erat verum publicum. Hæc est sententia communis antiquorum, S. Thomæ *quæst.* 62. *art.* 2. *ad* 2. Alensis *supra*, Gabriel. *in hac dist.* *q.* 16. *art.* 2. *concl.* 3. Ledesma *art.* 2. *dub.* 3. *ubi supra*, Navarr. *cap.* 18. *num.* 45. Aragonii *in* 2. 2. *quæst. præfata*, *art.* 2. *in solut.* 2. *notab.* 4. Bartholomæi Medinæ *lib.* 1. *Instruct. Sacerdotum*, *cap.* 14. Angeli *verb. Detractio*, *num.* 3. Sylvestri *quæst.* 4. — Modus restituendi famam, ad quem tenetur.

Secundus modus restituendi laudando.

Aliis hic modus restituendi non censetur efficax, ita Cajetan. Sotus et alii, ut Navarr. et Petrus de Navarr. *lib.* 2. *de restitut. c.* 4. *part.* 3. *dub.* 5. Salonus, quia apud eruditos magis confirmat veritatem dicti, nempe scientibus crimen falsum deberi retractari cum infamatione suiipsius, dicendo se mentitum fuisse, licet apud rudes et simplices forte sufficeret. Addunt debere eum non mentiri, sed nihil alias de tali crimine dicere, et personam apud omnes laudare.

Rejicitur ut inefficax.

Hic etiam modus minus efficax est, quia perinde prima infamia incursa apud omnes, et potius censebunt hominem vanum esse et imprudentem, quia laudat eum, quem criminose diffamavit apud eosdem, nulla facta retractatione; laudare tamen, adminiculum est retractationis factæ priori modo.

13. Tertius modus obligari ut se dicat mendacem.

Tertius modus est, debere se retractare, dicendo se mentitum fuisse, quia dixit in publico crimen de alio, quod non fuit publicum, licet in reipsa verum erat veritate rei. Hunc modum tenet Salonus citatus, et Petrus de Navarro. Ille citat pro eo Canum et Magistrum Mansium; sequitur Valentia *supra* citatus, Molina *tractat.* 4. *disput.* 44. Probabiliorem censet Lessius *cap.* 20. Quod patet etiam ex Doctore in littera, ubi dicit, quod is proposuit in publico, quod non est verum publicum, quia neque evidentia Juris facti vel famæ, fuit publicum; tum quia

Exempla de aliis.

sic potest respondere confesssor interrogatus, sic etiam reus respondere potest se non fecisse crimen interrogatus in judicio, si alias fuit occultum, et probari nequit; sic etiam judex damnans innocentem, qui ex allegatis et probatis convincitur, dicit eum esse criminosum, quamvis scientia privata novit eum esse insontem; ergo hoc sine mendacio dici potest per æquivocationem. Hoc dato, est efficax medium et optimum; ergo ad illud tenetur, cum sine mendacio id affirmare possit.

14. Primus modus restituendi, sine mendacio sustinetur.

Respondetur tamen primum modum esse servandum, quia est communis sententia, et probatur ratione Doctoris, quia sive apud prudentes, sive apud rudes per talem modum sufficienter satisfacit et retractat dictum, quia ipsi tenentur habere bonam opinionem de alio, donec ex sufficienti fundamento constet de opposito, et probetur. Eo autem ipso quo alter non inhæret dictis, sed ea damnat tanquam indiscrete dicta, nullum est fundamentum conservandæ opinionis primæ, juxta illud *Extra de judicio in ordine faciendo, cap. unico : Quem indignum esse non novit, dignum debeat æstimare*, etc. Si ergo dicenti male de aliquo fides adhibeatur ex auctoritate sola illius, ita etiam serio dicenti non esse credendum malum de eo, et se inconsiderate locutum, vel fuisse deceptum, similiter adhibenda est, maxime cum justitia et charitas ad hoc obliget; ad illud autem non ita, quia sicut unus testis non facit fidem in judicio, aut sufficientem probationem, nisi sit omni exceptione major, ita etiam neque accusator, nisi probet quod deponit. Ergo etiam neque in judicio privato ex relatione unius debet formari judicium in detrimentum bonæ opinionis (quæ ex pluribus aliis probationibus, et motivis subsistit,) saltem ex ulla obligatione, qua tenentur audientes credere dicenti, et quod amplius est

Auditores teneri acceptione talem satisfactionem.

Obligat justitia, et Charitas.

Retractanti debetur fides.

retractanti suum dictum; nam cum videant eum imponere alteri contra justitiam peccatum occultum, et in hoc peccare graviter contra justitiam, sic etiam secundum justitiam præsumere magis debent eum ex passione mentitum, quam verum dixisse. Præsumere etiam possunt, et prudenter, eum hoc modo retractare ex quadam modestia, aut pudore, quo famæ propriæ magis parcat, ne dicat expresse se mentitum fuisse, quam ex conscientia criminis alieni non velle mentiri. Præsumere etiam possunt, quod ea sit opinio ejus de probitate ipsorum, ut putet illam retractationem sufficientem esse, ex qua ipsi tenentur revera opinionem pravam de alio deponere, si quam conceperunt ex ipsius solius relatione priori, cui vident eum non constare.

Præsumptio stat pro retractione tali.

15. Secunda ratio. Crimen revelare uni aut alteri non infert notabile detrimentum secundum aliquos.

Secundo probatur sufficientia hujus retractationis : Crimen occultum alicujus revelare uni aut alteri, quibus perinde est dicere quantum ad publicam infamiam ac si nulli diceretur, non infert notabile detrimentum famæ alteri, neque dicens tenetur ad restitutionem, cum non transit inde in publicum, neque sequitur aliud detrimentum. Hoc tenet Cajetanus *q.* 73. *art.* 2. Navarr. *cap* 18. *n.* 33. Corduba *tract. de detract. q.* 2. *conclus.* 5. Lessius *cap.* 11. et alii, quos alii sequuntur, ut Petrus de Navarr. *lib.* 2. *cap.* 4. quia neque confitens peccata Sacerdoti, aut explicans personam complicis ex necessitate integræ confessionis ob circumstantiam, censetur detrimentum famæ facere sibi aut alteri, quod sit notabile.

Confessio personæ complicis non gravat notabiliter famam.

Responsio

Si dicas obligari ex præcepto particulari confessionis, ut se infamet apud sacerdotem, et etiam complicem, quæ sicut consensit in peccatum, ita etiam renuntiat juri suo; contra, eodem modosicut peccans publice ex natura actus de se notorii

Impugnatio.

Peccans [...]io conscio [r]enuntiet [f]amæ in [o]cculto. etiam juri suo cessit, quantum ad famam in publico, ita ut diffamanas eum de tali, non teneatur ad restitutionem, sic etiam peccans in occulto renuntiat suæ famæ in occulto, quando peccat alio conscio. Si ergo is servet quidem peccatum in occulto, ut non publicetur, si illud communicat modo quo non possit, neque timetur venturum in publicam notitiam, non violat jus alterius, ita ut teneretur ad restitutionem ei faciendam, quia eo ipso videtur renuntiare famæ in occulto, quo peccavit alio conscio, et maxime si sit ratio sufficiens communicandi illud peccatum aliis, qui secretum tenebunt, ut si inde commodum aliquod notabile sequatur ipsi aut aliis, aut submoveatur occasio relapsus.

16. Ordo [co]rrectionis [fra]ternæ. Confirmatur, quia hoc ordine procedit correctio fraterna, ut quis inter se et alterum eum corripiat de peccato. Deinde adducendo testes, quibus necessario communicatur peccatum ejus, et adhuc manet occultum, et censetur manere; neque committi injuriam alteri, quamvis communicetur sic peccatum ejus; neque communicans tenetur ei restituere famam, cujus jus perdidit peccando occulte, quantum ad famam in occulto.

[Retr]actatio [ta]li modo [fa]cto [re]ducit [pe]ccatum [ad s]tatum [occu]ltum. Hoc ergo supposito, sic argumentor : Retractatio facta modo *supra* expresso reducit peccatum alterius ad statum peccati occulti, quia auditores tenentur ex justitia et charitate non deducere illud amplius in publicum, quia non subsistit fundamentum deducendi in publicum peccati, nisi dictum alterius, quod sufficienter est revocatum illo modo. Unde si peccatum ab audientibus deducatur in notitiam aliorum, tenentur ad restitutionem famæ alterius, et peccant contra justitiam, et omne damnum est ex ipsis; ergo ille modus est sufficiens, quia alter non tenetur de infamatione, nisi solum de publica, quam sufficienter revocavit.

Præterea tertio, hæc infamatio de crimine vero est contra justitiam tantum, inquantum est contra Juris ordinem ; sed peccatum contra justitiam ex hoc capite dumtaxat, non inducit obligationem tantam, quantam inducit peccatum contra substantiam justitiæ, auferendo injuste quod est alterius, vel damnificando ipsum contra justitiam ; ergo alia est satisfactio per se requisita, et correspondens justitiæ in substantia læsæ tantum in modo, aut contra Juris ordinem, quia potest illud peccatum denuntiare superiori tanquam patri, servato ordine charitatis, vel eidem tanquam judici, servato ordine justitiæ, modo probari possit, et in eo casu non obligatur alteri ad restituendam famam ; ergo eatenus præcise tenetur, quatenus, injuriam, aut damnum intulit contra Juris ordinem ; ergo restitutio debita est diversæ rationis et æstimationis, quam sit restitutio facienda ex impositione falsi criminis. Sed hæc restitutio rigorosa et ultima, quæ debet in hoc casu dari, est revocare dictum, asserendo se esse mentitum, infamando seipsum ex qualitate delicti, seu injuriæ et damni dati ; ergo hæc non debetur infamato solum contra Juris ordinem, sed alia minoris æstimationis ; hæc autem minoris æstimationis, proportionata tamen injuriæ factæ, est revocatio dicti, ut erat contra Juris ordinem, prout complete fit eo modo, quem præscribit Doctor et antiqui ; ergo ad illum tenetur solum de stricto Jure. 17. Tertia ratio. Infamatio de crimine vero est tantum contra Juris ordinem. Alia satisfactio debita justitiæ in substantia læsæ, et læsæ tantum contra Juris ordinem. Denuntiari potest peccatum occultum, et quomodo ?

Ex his patet ad fundamenta secundi modi, et etiam ad fundamenta tertiæ opinionis, quia quidquid sit, an ipse tum mentiatur in re cum tali æquivocatione, mentitur in opinione aliorum, ad quod non tenetur, et sine necessitate est prodigus suæ famæ; imo hæc libertas æquivocandi et decipiendi alios, non temere debet admitti, neque trahi in praxime 18. Solutio ad fundamentum secundi modi dicendi. Æquivocatio sine necessitate damnanda. Ejus incommoda.

quia destruit societatem humanam, et multum detrahit fidei et sinceritati hominum, et etiam securitati in contractibus, in judiciis et aliis commerciis, et in reipsa plurimum posita in usum, eadem pene damna infert, quæ inducit mendacium,

Æquiparatur mendacio.

quantum ad deceptionem, quia perinde inducit mendacium apparens errorem in audiente, ac mendacium reale, quia eumdem conceptum in audiente utrumque causat, et perinde tollit securitatem audientis, et auctoritatem dicentis apud alium, si ei expertum sit talem per verba æquivoca, ex mera intentione fallendi, solere illudere et decipere ; quamvis enim quis non semper dicat veritatem, neque expediat dicere, alia via tentanda est, quam ut verbis contra communem sensum et usum sermonis abutamur. Quod videtur contra

Non tenetur quis semper dicere veritatem. Tenetur per se non decipere.

justitiam, quia per fraudem alius seducitur in errorem, cujus causa per se est instrumentorum communium aut signorum, quæ necessaria sunt, et a Deo data ad conservationem societatis inter homines, et communicationem fallax assumptio contra illud quod per se et in rigore significant ex communi sensu, et quod pejus est ex animo decipiendi et seducendi alium in errorem.

19. Quoad me pertinet non minus crederem mendaci, quam assueto æquivocationibus, non damno tamen in causa necessitatis, ut plures docent, quandoque uti his, sed damno abusum et consuetudinem. Et

Causa per se erroris.

quamvis non sit peccatum non dicere alteri veritatem quandoque, quia nec habet jus inquirendi eam, neque tu dicendi obligationem, videtur tamen habere jus, ut per te non decipiatur per se per impressionem erroris applicando verba, et ita conjungendo, ut ex rigore sermonis faciat sensum erroneum, quem loquens videt concipiendum ab audiente. Quod si casus necessitatis, nocumenti gravis, aut præcepti urgeat, ita ut alter ex taciturnitate gravius aliquod incurrat peccatum, tunc potest quis æquivocare, non ea ratione qua hoc semper liceat, sed quia inter extrema mala, in quæ alter est lapsurus in tali dispositione animi, quæ aliter nequit, aut aliis mediis emendari, minus malum potest consuli et permitti. Hæc dixerim sub correctione melius sentientis, ne quis ex frequenti usu et libertate reservationis mentalis, et deceptione vocali fidem suam et auctoritatem prostituat, aut fallaciis et fraudibus contra Jura Gentium et naturæ locum præbeat, quia puto grave esse delictum et contra justitiam.

Æquivocatio tanquam minus malum i[n] casu permitti[tur].

Adde quod difficulter salvari posset mendacium, quin committatur in opere, quia signi usus secundum communem acceptionem et institutionem est naturalis, et solum permissus. Unde si quis uteretur signo in re contra communem significationem, sicut Joab et Judas osculo, quod est signum amicitiæ ad circumveniendum alios, committet deceptionem in opere. Ergo similiter committit deceptionem in voce, qui utitur verbis contra eorum significationem, seclusis aliis circumstantiis, ex quibus fallacia deprehendi posset ; committit, inquam, non solum deceptionem, sed etiam mendacium, quod est contra mentem ire, quæ supponitur significari per sermonem, quod passim non licet ; neque valet consequentia illa in speculatione aut praxi ; aliquando licet æquivocare, ergo semper.

Committi re mendacii aliquo modo in opere.

Neque contra facit casus de reo et judice, quia ille respondet prout interrogatur in foro externo, et hoc ex circumstantiis patet, quia respondet in judicio, et tenetur judici tantum, quantum ad id ad quod sua potestas extenditur in ordine ad crimen, quod publice probari potest. Judex etiam, cum judicet secundum datam potestatem, ut persona publica, respicit ve-

Excludit instantia reo inter rogato a judice quand[o] crimen n[on] probatu[r].

ritatem legis, cujus materia est crimen secundum allegata et probata, ut deducitur ad forum, in quo cognoscit de crimine.

20. Excluditur etiam casus, quo interrogatus confessarius negat crimen confessum sibi.

Alius casus de confessore sic interrogato ob naturam Sacramenti et secreti sacramentalis, aut sigilli illicite et injuste interrogatur, si videt damnum secuturum ex sua taciturnitate, nisi neget crimen sibi confessum, tunc minus malum, nempe deceptionem alterius eligere potest, qui sua culpa decipitur, et ex circumstantiis, aut natura materiæ, debet alter prudenter judicare confessarium non dicere ei veritatem rei, neque posse dicere. Unde dicendo crimen se non audivisse in confessione, debet præsumere etiam eum uti reservatione et signo cum tali reservatione, et sibi imputanda est deceptio; non inde sequitur fundari talem præsumptionem in quibuscumque occasionibus, in quibus interrogatus non velit dicere veritatem, quia hoc modo omnes mendaces se excusarent, prætendendo reservationem mentalem. Sed hoc ad aliam materiam spectat examinare; nunc quoad casum de quo disputatur, sufficit quod infamator criminis occulti nulla in re obligetur ad præfatam retractationem, dicendo se mentitum fuisse, imo meo videri, si ad aliud tenetur, melius diceret se fuisse æquivocatum ad deceptionem aliorum ex ludo et artificio, et quandoque ex natura rei admonetur sufficienter audiens non intendi dici veritatem, neque debere dici; ergo licet semper et passim æquivocare, non valet consequentia, sicut non valet hæc: potest quis cum defensione inculpatæ tutelæ occidere; ergo semper et passim occidere, non in defensionem.

Dubium. An alias infamatus de uno, possit etiam de alio infamari.

Petes utrum qui de uno aut altero crimine est infamatus in publico, possit infamari publice de alio crimine.

Respondetur a quibusdam, si crimen est per se connexum aliis, de quibus est infamatus, posse infamari sine peccato; si tamen est aliud diversum, non licet. Quantum ad secundum, resolutio est communis Doctorum, et patet ex dictis. Quantum ad primum, dicendum est simpliciter, si augeatur infamia delicti commissi peculiari ordine et modo, vel ex alio crimine etiam connexo, non licere eum infamare, verbi gratia, si quis est infamatus de homicidio tantum, non licet eum infamare de proditione facta, qua incautum occidit, aut de nimia crudelitate, nequa etiam de nimia continuatione criminis, aut frequentatione; si tamen media sunt ordinaria, aut circumstantiæ communes, verbi gratia, litteræ et munera inter sollicitandum mulierem ad lapsum, hoc licet dicere secuta infamia ad effectum.

Resolutio negativa.

Circumstantia extraordinariæ non sunt prodendæ.

22. Dubium an liceat infamare infamatum ubi non est nota ejus infamia.

Petes secundo utrum qui infamatur in una civitate aut loco, adhuc retinens in altero famam suam liceat eum ibi infamare?

Responsio. Non esse contra justitiam.

Respondetur, si est infamatus publice notorietate facti aut Juris, non videtur contra justitiam eum alibi diffamare, quia in primo casu videtur suæ famæ renuntiasse; in secundo per sententiam ea privatur. Videtur id sentire Doctor in primo membro hujus quæstionis, Quando, verbi gratia, quis publice commisit peccatum fornicationis, ex natura actus se privasse sua fama. Sequitur Cajetanus *Opusc.* 31. *responsione* 9. Navar. 18. *n.* 26. Quantum ad infamiam ex sententia judicis, hoc est clarius, quia illa pœna est, quam lex inducit.

Limitatio.

Non licet, si recuperavit famam.

Cæterum intelligendum est hoc, quando aliud damnum diversum non sequeretur ex tali infamia alibi, et quando alius non recuperavit famam suam, seipsum emendando, quia putarem peccatum esse contra justitiam et charitatem eum diffamare, ubi acquisivit nomen bonum. Sicut si quis

Exemplum.

furatus rem alienam, et mox restituens, si eamdem emerit, denuo non potest ea privari injuste, quia facta est sua per contractum, quam alias illicite contrectavit. Deinde ille rationabiliter est nolens famam, quam recuperavit, amittere; ergo nequit ipsi auferri; debetur enim ei, et habet possessionem facti fundatam in Jure, quod emendatus acquisivit.

23. Potest defectus occultus revelari, si ex taciturnitate timeatur damnum notabile proximi.

Sic etiam potest quis revelare peccatum occultum alicujus, inquantum est necessarium ad impediendum notabile damnum proximi, ut verbi gratia, si aliquem scio furem, possum admonere eos apud quos habitat, ut rebus suis caveant. Sic etiam de medico imperito, ne ejus imperitia noceat aliis, qui putent eum peritum; de advocato et aliis. Sotus libro 5. *de Justitia et Jure quæst.* 7. *art.* 7. *art.* 1. Navar. *loco citato.* Ratio est, quia alter non habet jus famæ suæ cum detrimento et notabili damno innocentis. Si alia via impediri posset damnum, tum parcendum est famæ alterius.

De infamia Juris quid operatur ante sententiam.

Infamia Juris incursa per delictum, cui hæc pœna in specie annexa est, quid sit, et quid operatur ante sententiam.

Responsio.

Respondetur illam esse, quando lex dicit auctorem talis vel talis sceleris esse ipso facta infamem, ut si quis simul contrahat cum duabus, et si exigat usuras usurarum, si quis filias aut neptes prostituit, et et hujusmodi. In hac infamia cognito crimine tantum in occulto, non licet eum propalare, aut ipsum infamare in publico; quando tamen notum fit, potest ante sententiam declaratoriam judicis expelli, et lata sententia retrotrahi infamia ad tempus sceleris commissi, quia ipso facto jure incurritur, et ab eo tempore censetur inhabilis ad officia et beneficia. Si tamen sit periculum majoris damni et notabilis, potest etiam crimen ejus in publicum trahi, quamvis alias fuerit occultum. Et idem dicendum de eo, qui acquisivit famam fictis virtutibus, et simulatione, quando periculum subest inde damni, nempe deceptionis notabilis in aliis, quæ inferret eis damnum, aut certe periculum æstimationis bonorum, ne in dubium vocetur, ut sæpe contingit, deprehensa simulatione alterius. Plures alii casus ex his solvuntur, in quibus licet crimen occultum alterius publicare, quando damnum notabile sequeretur sibi aut aliis ex ejus occultatione, quia et charitas et justitia non favent maleficio in damnum innocentis, neque tollunt potestatem eum defendendi ei, qui damnum ejus prævidet, et potest impedire, ad quod nullum jus habet criminosus.

Si occultum est crimen, non debet publicari. Si notorium, potest ante sententiam expelli. Sententia lata infamia retrotrahitur ad tempus commissi criminis.

Limitatur ad casum damni ex taciturnitate. Crimine occultum in casu damni revelandum. Justitia non favet criminoso in præjudicium innocentis.

SCHOLIUM.

Negantem crimen verum occultum, in publico sibi impositum, non teneri se retractare, quia jus suum tuetur, donec juridice interrogetur, id est, a legitimo judice, præcedente semiplena probatione; de quibus constare debet reo, ex D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1. et 2. Quod ait Doct. teneri talem ad aliqualem restitutionem accusanti, est tantum consilium charitatis, quia post docet eum non peccare contra justitiam vel veritatem, negando in publico quod commisit in occulto, in quo admittit licere æquivocare, quando injuste interrogaris, et cogeris ad respondendum. Quod docet D. Thom. 4. dist. 21. quæst. 3. Sancius citans multos 3. in Decal. cap. 6. Molin. tract. 4. disp. 44. Suar. tom. 2. de relig. l. 3. de jurament. cap. 10. et communis. Vide 3. dist. 38. Schol. ult. Si tamen interrogatus juridice neget crimen, tenetur restituere famam et damna accusatori, D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1. ubi Salon. art. 2. Controv. 10. colligitur ex Scot. hîc ad 2. Sotus de teg. secreto m. 2. q. 7. Nav. c. 25. n. 36.

In tertio (f) membro dico similiter, quod non tenetur retractare negationem suam, qua negavit in

publico verum crimen sibi impositum, quia non tenetur quicumque statim in judicio confiteri se reum, nondum convictus; tenetur tamen per quædam verba sobria, ut dictum est in proximo articulo, restituere famam illi accusanti quem indirecte notavit de calumnia, dicendo, non habeatis eum pro calumniatore, quia credo quod habuit bonam intentionem proponendo, vel forte se credidit probare intentum suum, et deceptus fuit.

Sed de illo, qui negat tale crimen verum, sed privatum, in publico sibi oppositum, numquid peccat mortaliter? Videtur quod sic, quia mentitur, et quidem mendacio pernicioso, et Reipublicæ, quia Respublica propter ejus mendacium publicum impeditur a punitione ejus justa, et personæ accusanti, quia per hoc notatur de calumnia. Respondeo, *juste, quod justum est, exequeris,* Deuteron. 16. non ergo Respublica omnia mala debet punire, sed quæ cum hoc, quod sunt punienda, potest ista potestas juste punire; talia autem sunt, quæ coram judice sæculari sufficienter possunt probari; et ideo non læditur Respublica, si divinum judicium excedat judicium ejus, ut aliqua reserventur divino judicio, super quæ non potest esse justum judicium Reipublicæ, quia *homo videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor,* 1. Reg. 16.

Per hoc patet ad objectionem, cum dicitur quod est contra Rempublicam, et cum dicitur quod est perniciosum contra accusantem. Dico quod non est verum, sed ipsemet est sibi perniciosus, qui eo modo proponit, quo non deberet proponere, imo deberet non proponere; et ideo imputet sibi, si aliqua infamia sequitur, quia ipse est causa, non autem ille negans, quia defendit innocentiam suam in publico, ubi non est nocens, nec habendus est pro nocente, donec fuerit convictus.

Sed remanet difficultas, si peccat mentiendo pro se? Durum videretur, quod quilibet accusatus in publico ab uno statim teneretur de necessitate salutis in publico confiteri illud, et sic statim exponere se patibulo in judicio sanguinis. Sed habendo oculum non tantum ad pœnam, sed ad honestum et inhonestum, non apparet quod iste honeste, et secundum rectam rationem debeat confiteri coram tali judice, quia ipse plusquam quicumque alius accusans singularis auferret sibi famam, quia confitenti contra se in judicio creditur. 6.

Quid ergo? Cauta est responsio Juristarum, nego proposita ut proponuntur; et hæc quidem sine mendacio possunt dici in proposito, quia proponuntur in publico, et ut publica, et publice probanda; sic autem negare ea potest quis, si scit ea non posse probari in publico. Quod si judex urgeat eum, ut confiteatur propositum, vel ut publice neget? respondere posset, quod ipse respondit sufficienter ad accusationem, et sicut est modus Jurisperitis respondere, nec ab illa responsione vult declinare, faciat judex erga accusantem, quod Juris est. Cauta responsio Juristarum nego proposita, ut proponuntur.

Sed (g) numquid si neget, intendens tamen negare illud ut propo- 7. Sotus 4.

de justit. q. 6. a. 3. ad 4. ait esse veniale. Doctor non putat esse, tamen ait in omnem eventum tutum esse pœnitere, quia res non est omnino certa.

situm est, scilicet ut publicum, sicut Sacerdos facit de confesso, dicens, nihil mali scio istum fecisse, quia loquitur ut in publico, audivit autem in alio foro, numquid tenetur iste qui negavit de illa negatione pœnitere? Respondeo, *bonarum mentium est culpam agnoscere, ubi culpa non est*, dist. 5. *Ad ejus*, et intitulatur Gregorio; et ideo multo magis ubi dubitatur, an sit culpa, et qualis culpa, bonæ mentis est culpam agnoscere; et ideo in tali casu tutum est post talem negationem pœnitere indistincte de hoc, tanquam de tali quale est, utpote sub tali indistinctione, si mortale tanquam de mortali, si veniale tanquam de veniali.

Ad (h) argumenta. Ad primum patet ex isto tertio articulo.

Ad argum. Negans in publico quod commisit in occulto ad nihil tenetur accusanti.

Ad secundum, si arguitur de illo, qui non servato ordine justitiæ in publi o accusatus negaverit, concedo quod ille non tenetur restituere famam accusanti, imo accusans accusato, et imputet accusans diffamationem sibi ipsi, quia et impudenter et injuste egit in publico accusando privatum.

Si autem (i) illud argumentum fiat de mendaciter accusante innocentem, qui non potest accusato reddere famam, nisi seipsum infamet, patet responsio ex primo articulo quæstionis, quia non est dignus fama post tale mendacium publicum; alius autem dignus est fama; ideo debet secundum justitiam sibi reddi.

COMMENTARIUS.

24. An possit reus

(f) *In tertio membro dico similiter*, etc. In hoc membro agitur de infamia, quæ ex negatione criminis a reo inuritur accusatori, nempe quod deficiens in probatione habetur pro calumniatore. Casus est, si crimen sit alias occultum, licet verum, an possit reus illud negare? crimen autem occultum est, quod nequit in judicio probari. Si tamen est publicum et notorium crimen, auctor vero in occulto, tunc per accusationem deducitur ad forum publicum auctor, contra quem secundum ordinem Juris potest procedi per testes et alia adminicula.

crimen suum occultum negare in judici et an teneatur accusator

Conclusio Doctoris est *reum non teneri retractare negationem criminis occulti impositi sibi in judicio, quia non tenetur se reum confiteri, nondum convictus*, etc. Conclusio intelligitur itaque de crimine occulto, et non probato sufficienter. Illa particula conclusionis *nondum convictus*, etc. seu potius, quæ additur in conclusione ad probationem, potest intelligi dupliciter, nempe quando supponitur plena probatio criminis, vel semiplena probatio ejus; tantum in hoc secundo casu intelligi videtur a Doctore, ut patet ex sequentibus, nempe quamdiu deficit semiplena probatio, quæ tribuit jus interrogandi judici publico secundum ordinem Juris, et consequenter obligationem reo respondendi statuit. Unde in responsione ad objectionem dicit, quod accusatori ad nihil tenetur reus, quantum ad restitutionem famæ, si deficiat in probatione criminis; sed ipse accusator sibi ipsi officit, qui eo modo proponit crimen alterius, quo non deberet proponere, imo tenetur non proponere, quia proponit crimen mere occultum alterius in publico probandum, quod perinde se habet ac si innocentem accusaret, quia alter, licet in occulto sit criminosus, tamen in foro externo est innocens, et habet jus se defendendi. Loquitur Doctor de crimine occulto, de quo neque fama, neque indi-

Conclusi Non ten reum retracta negat. nem criminis

Sensus conclus nis. Suppor non præcede semipl nam probati nem.

Accusat deficie in probatio sibi dat causa e et non re

cia, neque testes suppetunt, ad plenam aut semiplenam probationem requisiti, præter solam personam accusatoris.

25. Item postea dicit, § *Sed manet difficultas*, etc. *Durum*, inquit, *videtur*, *quod quilibet accusatus in publico ab uno*, *statim teneretur de necessitate salutis, in publico confiteri illud, et sic statim exponere se patibulo in judicio sanguinis*, etc. Hæc ergo est sententia Doctoris; et patet ex natura casus, quem determinat, quia ut in casu præcedenti determinavit, agit de eo, qui famam alterius læsit extrajudicialiter; hic agit pro reo, qui famam accusatoris negando crimen verum, sed occultum, lædit in judicio; ex eo vero præcise quod ratione criminis commissi conveniatur coram judice, datur majus jus contra ipsum, quam contra eum, qui extrajudicialiter accusatur coram privatis, ad quos non spectat de Jure cognoscere de reo aut crimine. Non descendit Doctor ad alias circumstantias, ex quibus crimen illud redditur jam notorium quoad auctorem, de quo semiplena probatio habetur, aut ipsum probabile sit in judicio, quod requiritur, et sufficit ad accusandum, servato Juris ordine, nempe ut accusatio fiat de crimine probabili per testes, aut alia adminicula, ut confessione rei. Ex his enim sententia fertur, alioquin erit injusta, nisi quando in flagranti deprehenderetur a judice cum aliis tribus, aut quatuor; requiruntur autem testes, per quos debet probare accusator, quia ex his cognitio et certitudo criminis commissi haberi debet; unde Jure Civili et Canonico requiruntur, quando per viam accusationis convenitur reus. Plures etiam personæ in causa criminali Jure Canonico repelluntur a testimonio ferendo, sicut et Jure Civili, inter quos est accusator, sicut et ejus collaterales et ascendentes, et descendentes. Jura enim magis favent

[left margin: ...copus ...ctoris. — ...uisita ad ...cium, ...t ...inem ...s. — ...ui ...untur a ...onio ...ndo? ...ra ...t reo. ...stes]

reo in dubio, ideoque, ut usus habet, parentes et consanguinei ejus admittuntur ad probationem suæ innocentiæ, ut patet ex Gomezio *cap.* 12. et Claro *quæst.* 24. Unde sequitur, si accusator producat crimen, quod nequit per alium probare, neque per rei confessionem censeri plene occultum, et suo periculo intentare actionem. Innocentiæ ejus possunt esse parentes.

Hanc puto esse sententiam Doctoris, non vero illam quam intelligunt alii esse ejus, ut Cajet. 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 2. *ad secundum*, Soto *de Justit. et Jure lib.* 4. *quæst.* 6. *art.* 3. Azorius *lib.* 5. *cap.* 9. *quæst.* 8. Molina *tractatu* 8. *disputat.* 43. *de Justit. et Jure*, quibus consentit Favent. *disp.* 53. *cap.* 2. *num.* 56. Melius tamen Scholiastes excipit casum semiplenæ probationis, in quo tenetur interrogatus juxta communem sententiam respondere veritatem, quia semiplena probatio dat jus contra ipsum, ut interrogetur, sicut et infamia probata de crimine, vel indicia manifesta, et hæc debent esse conjuncta accusationi veræ, de qua loquimur, vel fictæ in causa inquisitionis particularis, quando licet sic procedere. Non potest judex reum interrogare juridice, aut obligare ad dicendum veritatem, nisi aliquo ex his tribus præsupposito. Ratio est, quia sicut jurisdictio ipsius est respective ad forum externum, sic etiam debet esse scientia qua regulatur, et procedit ad cognitionem de causa, quæ est scientia publica aliquo istorum modorum. Unde si interroget aliter, non servat Juris ordinem, neque tenetur respondere reus, aut dicere veritatem etiam præstito juramento, modo sibi reservet mentem, quia in quocumque casu potest negare crimen, potest etiam jurare, quia juramentum non extenditur ultra naturam ejus, cui additur ut confirmatio. Quod si alius intendat aliud, nempe exigens juramentum, non refert, quia potestas ejus non extenditur ad aliud,

[right margin: 26. Alii aliter sententiam Doctoris interpretantur. — Semiplena probatio dat jus interrogandi reum. — Requisita ad accusationem veram, aut fictam. — Judex fori externi sequitur scientiam publicam. — Quando reus non interrogatur juridice, non tenetur dicere veritatem.]

quam sit illud quod de Jure debet interrogare. Quid autem continuat juramentum de calumnia, docet glossa *in cap.* 1. *de juramento calumniæ.*

27. Status causæ declarandus est reo.

Adverte ulterius teneri judicem exhibere primum reo, vel declarare statum causæ, probationes, indicia, ut sciat juridice contra se procedi, quando interrogatur, et ut possit opponere et excipere, si necessum sit, quia nemo tenetur parere cum gravi suo, aut alterius detrimento, nisi ei constet se legitime interrogari; hoc autem nescit incognito statu causæ. Addendum præterea, si crimen in re ipsa commissum est sine culpa lethali, licet procedatur ex crimine juxta præsumptionem falsam, quam sufficienti probatione non potes elidere, si admittas crimen, non teneri respondere; verbi gratia, si quod tibi debetur, abstuli secreto, quia non fuit via recuperandi, et agatur contra te actione furti, nisi probare posses tibi deberi, neque alia via potuisse recuperare, si interroget judex an commiseris furtum, aut abstuleris rem alterius, potes negare, quia ipse intendit ablationem, quæ in foro externo habet annexam præsumptionem falsam, quam elidere non potes, verbi gratia, furti; sic etiam non teneris fateri te occidisse quem in defensionem inculpatam tui ipsius occidisti, quam nequis probare. Item, si non es auctor criminis, non teneris confiteri aliquas ejus circumstantias, ex quibus oriretur vehemens suspicio te esse auctorem, verbi gratia, te fuisse in loco; requiritur etiam ut juramentum reo adhibeatur præcedere indicia, quæ sufficiant ad torturam.

Crimen negari potest, quando annexa est falsa præsumptio, quæ nequit elidi.

8. Eadem sententia sustinetur secundum interpretationem posteriorem.

Intelligendo præterea Doctorem, juxta alteram sententiam, scilicet de interrogatione, quæ supponat semiplenam probationem, dico eam esse probabilem, et satis ex rationibus ejus deduci. Unde si plectendus est pœna temporali, docet Panormitanus eum non teneri respondere, *cap. Cum super, de confessis,* Sylvester, verbo *Confessio delicti, quæst.* 1 Funius, et Angelus *eodem,* Petrus de Navarr. *lib.* 2. *cap.* 4. Emanuel Saa, verbo *Reus.* Probatur hæc sententia ratione Doctoris, quia illud præceptum esset durum, ut quis in judicio sanguinis concurreret ad sui necem et infamiam, vel teneatur concurrere, quia rarus est, qui illud adimpleret, quin pejeraret. Præcepta autem debent accommodari humanæ conditioni, sicut et lex, ne difficilia adeo sint, ut censeantur impossibilia, et maxime quando necessitas communis non præponderat, vel aliud, quod vitæ rei Jure divino præferri debeat, aut naturali; ergo judex non habet jus obligandi reum sub pœna salutis æternæ et peccati ad confitendum delictum, quod alia via probare contra ipsum plene non possit. Confirmatur, non habet judex majus jus in reum ex semiplena probatione, quam ex plena probatione, sed non tenetur convictus de crimine capitali obedire judici, ut executio sententiæ fiat per ipsum reum, ut communior et sanior doctrina tenet; ergo neque etiam præceptum judicis eum obligat, ut concurrat ad propriam mortem; concurrit autem, si confiteatur crimen morte dignum per leges, ergo non tenetur ad hoc. Probatur prima consequentia, quia jus tuendæ vitæ, donec convincatur reus, ipsi manet integrum, sicut et famæ, et hoc est Juris naturalis; sed præceptum judicis est Juris positivi, ergo nequit præjudicare juri, quod alter habet defendendæ vitæ, quod solum amittit probato crimine. Probatur consequentia prima, quia ex sua confessione convincitur, et non aliter. Secunda consequentia etiam probatur, quia dum crimen est omnino occultum, si judex interroget, non tenetur respondere, et hoc

Probatio Quia oppositum est durum

Lex accommodata nostræ conditioni

Confirmatio. Non tenetur reus exequi in seipsum sententiam latam, et capitalem

Jus tuendæ vitæ manet salvum donec convincatur

Non tenetur jure suo

Est in possessione innocentiæ donec convincatur.

ideo, quia est innocens in foro externo, in quo tantum judex habet auctoritatem interrogandi, sed per semiplenam probationem non fit nocens; ergo adhuc est in possessione suæ innocentiæ, ergo habet jus defendendi illam, sed stante hoc jure, non tenetur ipse cedere; ergo neque confiteri crimen, donec convincatur cum tanto suo damno.

29. Major auctoritas legis quam judicis. Non obligat cum periculo mortis.

Item, non magis obligat præceptum judicis, quam ipsa lex positiva, quia hæc a majori auctoritate procedit; sed lex positiva humana non potest obligare cum periculo mortis ad sui observantiam, si pondus rei aut materiæ ob necessitatem specialem rei publicæ non contingat; ergo minus potest præceptum judicis inducere obligationem confitendi crimen, quod majus est, quam periculum mortis, quæ est certa, supposita confessione.

Alii casus, in quibus reus non tenetur interrogatus respondere.

Item ut docet Corduba *lib.* 1. *quæstiunc.* *q*. 43. *dub*. 3. Navarr. *cap*. 26. *num*. 46. Petrus de Nav. *loco citato*, si consilii aut auxilii petendi causa tibi sub secreto crimen revelet, non potes denuntiare, aut testificari crimen, etiam interrogatus, quamvis præcesserit semiplena probatio, quando proceditur ad punitionem criminis, et non ad obstandum alicui damno publico aut privato alterius. Item, neque contra sanguinem conjunctum, neque si damnum notabile tibi ipsi succederet ex testimonio lato seclusa necessitate publica, pro qua debes etiam te exponere damno, ut docet Navar. *supra*, *n*. 50. et Covar. *in quæstiunc. practicis*, *cap*. 18. ergo a fortiori minus tenetur reus contra se testimonium facere, confitendo crimen etiam interrogatus juridice.

30. Licet est reus in carcere fugere, etiam sententia lata.

Item, potest reus ante sententiam latam carceri mancipatus fugere, si potest, ut dicit Covar. *lib*. 1. *Variarum*, *cap*. 2. quin etiam post sententiam latam, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæst*. 69. *art*. 4. Covar. *supra*, si sententia est mortis et mutilationis; et hoc ex jure conservandæ vitæ, quam ita natura concessit, ut nullo Jure humano possit reus tali jure privari, quando potest non inferendo violentiam, et abest periculum Reipublicæ; ergo etiam manet Jus defensionis vitæ eidem, quamdiu nondum est convictus de crimine, quamvis præcesserit probatio semiplena, et consequenter non tenetur fateri crimen interrogatus, nisi aliunde plene probetur, vel probandum sit, quia in hoc casu non prodest criminis negatio, si aliunde comprobetur.

Item, ex communi Doctorum reus, qui convincitur, servato Juris ordine, vel ex falsa præsumptione criminis, aut certe ex falsis testibus et probationibus, non tenetur obedire, secluso scandalo et detrimento notabili Reipublicæ tali sententiæ, si in re sit injusta, vel crimen non commisit, quamvis justa sit secundum Juris ordinem, quin etiam aliqui tenent, si pœna sit mortis secluso scandalo se posse defendere contra judicem et ministros, ut citat Covar. *supra n*. 3. sed forte vix in praxi secludi potest scandalum; ergo etiam quamvis in re crimen commisit, si nequit probari plene in foro, in quo judex habet suam potestatem, potest etiam non obedire interrogationi judicis ad salvandam innocentiam suam publicam, quia minus in hoc est scandalum, aut periculum Reipublicæ, quam ut is qui servato Juris ordine est subjectus sententiæ, non obediat judici, quia, ut bene Doctor, non est contra bonum Reipublicæ, ut crimina, quæ non probantur, aut probari possunt servato Juris ordine remittantur solius Dei judicio, qui est solus judex occultorum, ut tradunt Canones, *cap. Erubescant*, *dist*. 32. *c. Consuluisti*, 2. *q*. 4. *cap*. *Tua nos*, etc. *de simonia*. Quibus in locis agitur de iis, quæ testibus probari non poterant, aut

31. Non tenetur obedire sententiæ in re injusta.

Quædam crimina remittenda Dei judicio.

Jus defensionis justæ nemini auferetur.

alia via sufficienti, et si opus exterius prodiit. Et *Clementina Pastoralis in fine*, ita habet : *De crimine gravi delato facultas defensionis, quæ a Jure naturali provenit, adimi non valet, eam illa tollere Imperatori non licuit, quæ Juris naturalis existunt*, etc. Si ergo alter nondum convictus manet in possessione hujus Juris naturalis, non tenetur ipse arma defensionis necessariæ deponere, sicut nemini auferri possunt arma materialia justæ defensionis contra invasorem injustum, qualis est accusator, qui crimen occultum non probabile opponit reo.

32. Ultima ratio. Ultimo tandem probatur, quia non magis tenetur reus judici interroganti, suppositis iis, quæ ad semiplenam probationem faciunt, quam ipse judex ad præceptum legis, et executionem ratione officii, quando reus convictus est secundum ordinem Juris, licet in reipsa sit innocens, et id judici constet ex scientia privata; sed nullo modo licere ipsi condemnare quem sic scit esse innocentem, quamvis publice falsis probationibus convictum, docent plures Doctores, ut Hostiensis, Calderinus, Panormitanus *in cap. Patoralis* 28. *de officio delegati*, et multi Theologi et Canonistæ, quos citat Covarruvias *supra*, quamvis alii contrarium doceant, quos ipse sequitur cum D. Thom. *quæst.* 64. *art.* 6. ergo neque semiplena probatio, et præceptum judicis inducit reo obligationem seipsum condemnandi et accusandi, cum adhuc maneat in foro externo innocens.

Sententia negans posse judicem condemnare reum, quem scientia privata novit innocentem.

Confirmatio. Confirmatur, nullus judex, inferior saltem, potest condemnare reum nondum convictum ; ergo neque inducere ei obligationem, ut propriam deserat defensionem.

33. Quis est finis interrogationis. Ex his patet interrogationem judicis eo tendere ut sufficientem diligentiam adhibeat ratione muneris, et satisfaciat Reipublicæ, vel ut alii dicunt, ad terrorem malefactorum, non autem ut obligationem inferat reo, qui alioquin nequit convinci. nisi ex propria confessione ; et sicut interrogatio ejus mensuratur per notitiam publicam, ita etiam responsio rei ad confessionem criminis debet respicere eamdem scientiam, ex qua procedit judex; quamvis enim sciat scientia privata ipsum esse reum, nisi convincatur in foro externo, non permittunt leges ut eum condemnet; neque etiam ex quacumque confessione ejus potest eum punire, verbi gratia, si confiteatur vi torturæ, nisi alias confirmet eamdem confessionem post torturam, quia confessio debet esse libera et spontanea, ut sufficienter probet, nisi aliunde ex atrocitate criminis, et periculo Reipublicæ, et aliis indiciis fulciatur processus.

Confessio requisita ad sententiam debet esse libera.

34. Secunda conclusio. Reus non debet excedere jura defensionis. Secunda conclusio Doctoris est, non licere reo accusatorem directe notare de calumnia aut mendacio, quia jus defensionis propriæ non debet excedere defensionem justam, aut fieri per media illicita; unde sobrie agendum est, et secundum ordinem Juris adhibendo media licita. Hæc patet ex dictis, estque communiter modernorum.

Dices reum etiam hoc modo facere injuriam Reipublicæ, quæ habet jus puniendi crimina.

Respondetur non habere jus puniendi crimen, nisi quod scientia publica est probatum contra reum; judicare enim occulta spectat ad Deum et ad forum pœnitentiæ, quod scientiæ privatæ innititur habitæ per confessionem secretam ipsius rei.

35. Modus quo se gerere debet reus respondendo. Quid ergo agendum est reo, aut quomodo se debet defendere utendo suo jure?

Respondet Doctor eum debere uti responsione accommodata, qua Juristæ utuntur, nempe negando proposita eo modo quo proponuntur, et hoc sine mendacio

dici potest, quia proponuntur publice, et negantur ut publica. Quod si judex urgeat respondere, potest dicere se respondere sufficienter ad accusationem, sicut moris est Juristarum; nec ab illa responsione vult declinare, quia nempe Jura dant jus defensionis reo, quo nequit privare eum, quantum ad defensionem servato Juris ordine ei debitam; imo hoc ipsum supponit forma judicii, et interrogatio proposita a judice, alias non teneretur audire reum, si quid habeat in sui defensionem, ad excipiendum contra testes accusatorem, et alia objecta, neque appellationi ejus justæ a sententia, aut exceptioni fundatæ contra ipsum judicem obstare.

Quod si ex negatione reus salvatur, contra quem nequit probari delictum, et damnetur, accusator pœna talionis, aut nota calumniæ incurrat infamiam, hic non tenetur avertere, quia neque illa intendit, sed propriam defensionem, neque per se causat. Dicit tamen Doctor debere excusare accusatorem non obligatione justitiæ aut veritatis dicendæ, sed de congruo charitatis; sed hoc est consilii, ut bene Scholiastes, quia si tali excusatione etiam urgeret aliqua suspicio de admisso crimine, neque ad hoc tenetur etiam de consilio.

Reus non tenetur damno ac[cu]satoris.

36. Quid de ipsa [n]egatione?

(g) *Sed numquid si neget*, etc. Hîc agit de negatione absoluta criminis, antea enim dixit de negatione modificata juxta modum servari solitum a Juristis; et dicit, si habeat intentionem negandi tantum in publico, ut proponitur, supponit eum non mentiri, tamen ad cautelam satius esse confiteri, et securius quam omittere pœnitentiam, quia ex Gregorio, et habetur *dist.* 5. *c. Ad ejus*: *Bonarum mentium est culpam agnoscere, ubi culpa non est*, etc. In hoc casu diximus *supra* licere respondere non ad mentem interrogantis, quam habet de facto, sed ad illam, quam debet habere, licet sit superior, quia ut procedit secundum ordinem Juris ad punitionem, debet interrogatio ejus regulari per scientiam publicam, in qua fundantur judicia. Quod si decipiatur vel inducatur in errorem circa veritatem rei, sibi ipsi debet imputare, quia nequit imponere reo necessitatem aliter respondendi de crimine non probato, et præsumere debet eum non confessurum crimen, quod non tenetur revelare, et consequenter responsionem ejus fundari in reservatione, quam jus defensionis concedit. Imo diximus *supra*, quando ex natura rei, de qua interrogatur, et damno secuto ex dicenda veritate, in iis quæ jus tacendi veritatem tribuunt interrogato, colligi debet eum non dicturum veritatem, quam non tenetur alius dicere, eum non mentiri, neque decipere, sed alium interrogantem si decipiatur sua negligentia et temeritate decipi, qui fidem tribuit dictis, quæ ex intentione recta dicentis ad alium sensum referri possunt in iis circumstantiis. Cum hoc stat non licere æquivocare, ubi talis aut similis necessitas propria, vel alterius excusat a dicenda veritate, esto non habeat alter jus interrogandi, quia licet non tenetur dicere veritatem, tamen tenetur non inducere alium in deceptionem aut errorem, quia infert ei damnum injuste, quod nullo Jure ipsi licet, taceat vel non respondeat, vel alio modo utatur, qui non officit alteri; et sic intelligenda sunt, quæ Scholiastes docet cum aliis de æquivocatione.

Non est [m]endacium.

Responsio respicit mentem, quam habere debet interrogans.

Æquivocatio quomodo non liceat.

(h) *Ad argumenta. Ad primum*, etc. patet ex littera.

(i) *Si autem illud argumentum flat*, etc. Hîc respondet juxta determinata in primo articulo; excipiuntur tamen ab hac doctrina generali et communi, plures casus, qui ex circumstantiis excusant a restitutione famæ. Primo, quando infamatus con-

Casus in quibus excusatur infamans a restitutione. Casus condonationis recompensationis. Defectus juramenti. Declaratio calumniæ per sententiam.

donat famæ damnum incursum. Secundo, justa compensatio famæ, ut si jam infamia facta est mutua, quamvis aliqui de hoc non immerito dubitent. Tertio, si non nocuit, quia fides ei non fuit adhibita. Quarto, si infamans, verbi gratia, accusator, sententia judicis declaratus est calumniator, aut imposita est ei pœna talionis, quia per hoc ablatum est damnum famæ incursum, quamvis etiam ille de calumnia convictus, si mendaciter accusavit, teneatur confiteri veritatem. Quinto, si non possit fieri sine periculo vitæ, quia bonum inferioris ordinis, ut fama, non obligat ad compensationem superioris ordinis. Aliqui excipiunt, quando aliqua persona illustris patitur ex calumnia falsa, teneri calumniatorem ad compensandum etiam cum periculo vitæ, quod alii negant; sed prima opinio videtur valde rationabilis, quia non solum illa familia patitur, sed etiam Respublica, quæ plurimum dependet a familia illustri, ejusque salus, et magis quam a vita calumniatoris. Unde merito etiam deprehensus et convictus de calumnia tali, posset pœna mortis juste puniri; ergo etiam cum periculo mortis tenetur famam restituere.

Periculum vitæ.

Excipitur casus.

Cum periculo vitæ fama illustris personæ resarcienda.

Sexto, si fama est recuperata. Septimo, si fama infamantis et accusantis sine proportione excedat famam infamati, quia nullo Jure ipsi debetur major satisfactio in re excedente. Tunc modus restituendi famam est eum laudare, et per dona et alia quæ hominis statu considerato, arbitrio prudentum satisfacere possunt. 38.

Fama recuperata. Excessus inter personas.

Plura omittimus hîc de infamia et ejus restitutione, quæ a Doctoribus in particulari traduntur, quos consulere potèst lector; sunt enim obvii. Quæri etiam solet num homo sit suæ famæ dominus, sed forte si per tempus licebit, hanc quæstionem tractabimus *infra dist.* 21. *quæst.* 2 Hîc etiam agendum erat de restitutione et læsione honoris proximi; sed quia facilis est quæstio, eam omittimus, quia harum quæstionum tractatus forte legem commenti excesserit, quamvis ansam præbeant tractandi in specie quidquid alii de justitia et jure, ea ratione tractare solent, quæ diximus necessitate declarandi principia universalia Doctoris, eaque defendendi dicta sint, etc.

DISTINCTIO XVI.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De tribus in perfectione Pœnitentiæ observandis, scilicet compunctione, confessione, satisfactione.

A. Dubium 1. De pœnit. dist. 1. cap. perfecta pœnitentia. Chrysost. serm. de de pœnit. qui est 59. Dubium 2. inter serm. ejus de serm. hab. in mente lib. 1. c. 23. Matth. 9. 5. Luc. 7. 14. Joan. 11. 3. Joelis 2. 13. Prov. 18. 17.

In perfectione autem pœnitentiæ tria observanda sunt, scilicet compunctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Unde Joannes, os aureum : « Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre; in corde ejus contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia »; ut, sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet corde, ore et manu, ita tribus modis satisfaciamus. « Sunt enim tres peccati differentiæ, ut ait Augustinus, et in corde, et in facto, et in consuetudine vel verbo, tanquam tres mortes; una quasi in *domo*, scilicet cum in corde consentitur libidini; altera jam quasi prolata *extra portam*, cum in factum procedit libidinis assensio; tertia cum vi malæ consuetudinis tanquam mole premitur animus, vel noxiæ defensionis clypeo armatur, quasi *in sepulchro* jam putens. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ Dominus legitur suscitasse ». Huic igitur triplici morti triplici remedio occuritur : *contritione, confessione, satisfactione. Compunctio* nobis commendatur ibi : *Scindite*[1] *corda vestra et non vestimenta vestra ; Confessio* ibi : *Justus in principio sermonis accusator est sui ;* vere enim confitetur qui accusat, qui execrando malum sibi imputat. Et ibi : *Effundite coram illo corda vestra.* Item : *Confitemini alterutrum peccata vestra.*

Dubium 3. et 4. Psal 61. 9. Jacob. 5. 16.

Quæ sit vera satisfactio.

Satisfactio a Joanne præcipitur, ubi ait : *Facite dignos fructus pœnitentiæ*, scilicet ut secundum qualitatem et quantitatem culpæ sit qualitas et quantitas pœnæ. « Non enim par debet esse fructus boni operis ejus qui nihil vel minus peccavit, et ejus qui gravius cecidit. » Ideo discretio pœnitenti valde necessaria est, ut illa gerat, quæ tradit Augustinus dicens : « Consideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ, et quali hoc fecerit tentatione, et in ipsius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status vel officii, vel secundum modum meretricis et in modo operis sui, et qualiter turpitudinem egerit; si in loco sacro, si in tempore orationi constituto, ut sunt festivitates et tempora jejunii. Consideret, quantum perseveraverit, et defleat, quod perseveranter peccaverit; et quanta victus fuerit impugnatione; sunt

Mat. 3. 8. Lucæ 3. 8. Beda. Dubium 5. 6. 7. De vera, et falsa pœn. c. 14. De modo.

enim qui non solum non vincuntur, sed ultro se peccato offerunt, nec expectant tentationem, sed præveniunt voluptatem; et pertractet secum, quam multiplici actione vitii delectabiliter peccavit. Omnis ista varietas confitenda est et deflenda, ut, cum cognoverit, quod peccatum est, cito inveniat Deum propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inveniat cujus
Dubium 8. ætatis fuerit, cujus sapientiæ et
9. ordinis. Immoretur in singulis istis et sentiat modum criminis, purgans lacrymis omnem qualitatem vitii, defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, non solum quod peccavit, sed quia se virtute privavit. Defleat etiam, quoniam *offendens in*
Jacob. 2. 10. *uno factus est omnium reus*. Ingratus
Ibid. c. 15. enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est *Deo acceptior;* ideo enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundavit. Alio etiam modo offendens in uno factus est omnium reus, quia omnis *virtus* patitur detrimentum ab uno vitio. Ponat se omnino in judicio et potestate sacerdotis, nihil sui reservans sibi, ut omnia, eo jubente,
Dubium 10. Gen. 4. 4. paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret pro evitanda corporis morte, et hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus; semper deprecetur Deum, offerat Deo mentem et cordis contritionem, deinde et quod potest de possessione; tunc, si quid offert, securus offerat: *Respexit Dominus ad Abel et ad numera ejus;* prius dicit ad *Abel* quam ad *numera* ejus. In judicio igitur cordis conferenda est eleemosyna tribuentis; nec considerandum est *quantum*, sed *qua mente, qua affectione* dat quod potest. Qui igitur sua peccata redimere vult temporalium oblatione prius
offerat mentem. Caveat, ne ductus Dubium 11
verecundia dividat apud se confessionem, ut diversa diversis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim uni celant quæ alteri manifestandum conservant; quod est se laudare et ad hypocrisim tendere, et semper venia carere, ad quam per *frusta* putant pervenire. Caveat
etiam, ne prius ad dominicum cor- Dubium 12 13.
pus accedat, quam confortet bona conscientia; et doleat, quod nondum audeat sumere quem multum desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se a ludis, a spectaculis sæculi qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt *digni fructus pœnitentiæ*, animam captivam elaqueantes et in liber-
tate servantes». Et infra: «Quæ- Aug. ibid. 15.
rat anima *dignos fructus*, etsi non Dubium 14.
dignos pœnitentiæ. Sunt enim *digni fructus virtutum*, qui non sufficiunt *pœnitentibus*. Pœnitentia enim graviores postulat, ut dolore et gemitibus mortuus impetret vitam». Ex his ostenditur, qui sint *digni fructus pœnitentiæ*, quibus vera satisfactio expletur, et quod non omnes *digni fructus sunt digni fructus pœnitentiæ*, quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ majorum est criminum. Non enim sufficiunt graviter delinquentibus quæ sufficiunt minus vel parum peccantibus.

Quæ sit falsa satisfactio ?

B. Greg. VII. de pœn. dist. 5. cap. Falsas. Dubium 15.

Et sicut sunt *digni* fructus pœnitentiæ ac *vera* satisfactio, ita et *indigni* fructus et *falsa* satisfactio, id est, falsa pœnitentia. Unde Gregorius : «Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritates Sanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis gravioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius injuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat, se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officium deserat, et odium ex corde dimittat, et bona, quæ injuste abstulit, restituat. Nec tamen desperet; interim quidquid boni facere potest, hortamur, ut faciat, ut Deus cor ejus illustret ad pœnitentiam». Cum sit pœnitentia interior et exterior, de utraque per præmissa satis apparet, quæ sit vera, et quæ sit falsa.

De tribus actionibus pœnitentiæ.

C. De ...artibus ...bjectivis, et ...bium 1. ...om. de ...itate, et ...cessitate ...n. quæ ...st 50. ... 3. et ... et lib. de ...edicina ...nitentiæ ...ap. 2. ...bium 2. ...adem ...hab. ...t. 108.

Prædictis vero adjiciendum est, quod tribus modis agitur pœnitentia : ante Baptismum scilicet de prioribus peccatis; post Baptismum de gravioribus, quæ post committuntur; est etiam pœnitentia *venialium* quotidiana, quæ etiam humilium est et perfectorum. Unde Augustinus : «Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum eruditio vestra recognoscit. Una est, quæ novum hominem parturit, donec per Baptismum omnium præteritorum fiat ablutio peccatorum ; quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eum veteris vitæ, novam inchoare potest; a qua parvuli sunt immunes, cum baptizantur, quia nondum possunt uti libero arbitrio, quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur. Altera est actio pœnitentiæ post Baptismum, quæ fit pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante Baptismum de peccatis prioribus, ita tamen, ut etiam baptizentur, sicut Petrus ait : *Agite pœnitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini*, etc. Agunt etiam pœnitentiam, si post Baptismum ita peccaverint, ut excommunicari et reconciliari postea mereantur. Est etiam pœnitentia bonorum et humilium fidelium pene quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes : *Dimitte nobis debita nostra*, etc. Neque enim, et nobis dimitti volumus quæ dimissa in Baptismo non dubitamus; sed illa quæ humanæ fragilitati, quamvis parva, tamen crebra surrepunt, quæ, si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt et opprimient, sicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an uno grandi fluctu navis operiatur et obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam per negligentium culpam impleat navem, et submergatur ? Ideo jejunium et eleemosynæ et orationes invigilent; in quibus cum dicimus : *Dimitte nobis debita nostra*, etc. manifestamus, nos ha-

quæ est ad Seleucianum. Exod. 20. Act. 2. Matt. 6. Quod multitudo venialium ita aggravat, sicut unum grande peccatum. Mat. 6. Dubium 3.

bere quod nobis dimittatur; et in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam agere pœnitentiam non cessamus ».

De satisfactione venialium.

D. Cap. 71. et de pœn. dist. 3. Sed verba. Dubium 4. Mat. 6. Dubium 5. Lib. de pœn. medicina, cap. 5. et hom. 50. quæ est de utilit. ac necessit. pœn. c 15. Dist. XVII.

Quæ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, Augustinus insinuat, ita inquiens *in Enchiridio* : « De quotidianis et brevibus levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non dicitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere : *Pater noster, qui es in cœlis*, etc. Delet omnino hæc oratio minima et quotidiana peccata; delet et illa, a quibus vita fidelium etiam scelerate gesta, sed pœnitendo in melius commutata, discedit, si, ut veraciter dicitur : *Dimitte nobis debita nostra ;* ita et veraciter dicatur : *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, id est, si fiat quod dicitur, quia et ipsa eleemosyna est veniam petentibus omnino ignoscere ». Ex his aliisque præmissis jam facile est intelligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim Dominica oratio cum jejunio aliquo et eleemosynis, sic tamen, ut præcedat contritio aliquantula, et addatur confessio, si adsit facultas; de qua confessione post tractabitur. Pro gravioribus vero peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multo vehementius atque districtius, quia, ut ait Augustinus, ad agendam pœnitentiam « non sufficit mores in melius commutare et a malis factis recedere, nisi et de his quæ facta sunt, satisfaciat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis ».

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum ista tria, contritio, confessio et satisfactio sint partes Pœnitentiæ ?

Alens. 4. *part.* 66. *per totum.* D. Thom. 3. *part. quæst.* 84. *art.* 2. *et* 3. *et quæst.* 90. *art.* 2. *et per totum* D. Bonavent. *hîc dub.* 1. Richard. *art.* 1. *quæst.* 1. Marsil. 4. *quæst.* 10. Durand. 4. *dist.* 14. *quæst.* 3. Suar. *tom.* 4. *disp.* 18. *sect.* 2.

Circa istam distinctionem quæro, utrum ista tria, contritio, confessio et satisfactio sint partes pœnitentiæ ? Probo quod non. Peccatum est simplex defectus; ergo potest competere sibi simplex remedium; pœnitentia est tale remedium; ergo, etc. 1. Argum.

Item, si essent partes pœnitentiæ, aut ergo integrales aut subjectivæ; et accipio *integrales* communiter ad partes essentiales, et quantitativas. Non integrales, quia totum non prædicatur de tali parte; conteri autem est pœnitere, et confiteri est pœnitere, et satisfacere est pœnitere; ergo, etc. Nec sunt partes subjectivæ, quia in qualibet parte subjectiva perfecte salvatur ratio totius sine alia parte ; Socrates enim est perfecte homo, dato quod plures non essent in specie humana; sed in contritione sine aliis non salvatur perfecte ratio pœnitentiæ ; ergo, etc. Argum. 2

Item, si essent partes Pœnitentiæ, aut pœnitentiæ virtutis, aut Pœnitentiæ Sacramenti. Non pri- Argum. 3

mum, quia pœnitentia virtus est simplex forma in anima, quia spiritualis, et per consequens indivisibilis. Consimiliter confessio et satisfactio non sunt spiritualia, sed sensibilia extra mentem. Nec secundum, quia omne Sacramentum est signum sensibile, vel consistit in signo sensibili; contritio non est aliquid sensibile, sed spirituale quid in anima; ergo non est pars Sacramenti.

2. rgum. 4. Item, nulla pars est posterior naturali ordine suo toto; sed Pœnitentiam Sacramentum sequitur naturali ordine satisfactio; ergo, etc.

gum. 5. Item, fructus non est pars ejus, cujus est fructus. Patet exemplo, ut pomum non est pars arboris; et ratione, quia fructus est ultimum, quod expectatur de eo, cujus est fructus; nulla autem pars ejus est tale ultimum. Sed satisfactio est fructus pœnitentiæ, secundum glossam super illud Matth. 3. *Facite* (th. 3.) *dignos fructus pœnitentiæ;* et secundum sententiam Augustini *de vera et falsa pœnitentia;* et ponitur *in ista dist. cap.* 2.

tio ad posit. Contra, Magister in littera, qui dicit, quod ad perfectionem pœnitentiæ ista tria requiruntur, non autem requiruntur ad perfectionem alicujus, intrinsece loquendo, plura, nisi sint aliquo modo partes ejus.

SCHOLIUM.

Exponit latius quatuor, de quibus actum est d. 14. q. 2. scilicet, imperare pœnam, detestari malum, tristari de eo, hoc acceptare, et de eodem gaudere; et quomodo omnia ista possunt oriri ab habitu pœnitendi; de quo ibi non egit.

Hîc (a) intelligendum est, quod præter istum modum, quo accipitur Pœnitentia pro Sacramento Pœnitentiæ, pœnitentia, vel magis *pœnitere* potest multipliciter aliter accipi. Sicut enim habetur ex dictis *dist.* 14. *q.* 2. *et* 3. contingit habere justitiam quamdam vindicativam peccati proprii; et proximum ei est actus proprius ejus elicitus, qui est quoddam *velle* imperativum pœnæ, ut culpam vindicantis. In tertio gradu est effectus proximus istius actus eliciti, qui effectus est actus aliquis, vel actus aliqui, ad quem, vel ad quos sequitur pœna vindicativa; non enim potest voluntas per actum volendi imperare pœnam, nisi prius imperando causam pœnæ, quia passiones non sunt in potestate voluntatis, nisi mediantibus actibus. Quarto et ultimo sequitur pœna consequens istum actum imperatum ab actu elicito ipsius pœnitentiæ virtutis, et ista pœna est effectus remotus illius actus eliciti. 3.

Patet autem distinctio istorum omnium per se posse separari ab invicem; potest enim virtus illa esse sine actu suo elicito. Patet de se, et e converso, quia, ut dictum est, primus actus conformis rectæ rationi, natus generare virtutem, potest haberi antequam aliquid virtutis habeatur, quia est generativus primi gradus virtutis. Consimiliter actus ille elicitus, qui est secundus, potest esse sine tertio, id est, sine actu imperato, quia non statim ad actum imperii in voluntate, sequitur actus, qui imperatur, quia voluntas imperans non est omnipotens, et e converso. d. 14. q. 2. num. 13. Quomodo differunt acceptiones pœnitentiæ.

Tertium illud potest esse sine secundo, scilicet actus aliquis causativus pœnæ sine actu voluntatis imperante actum istum, sicut potest habere quis detestationem peccati a se commissi, immediate ex contemplatione Dei, licet non imperet talem elici, vindicativum culpæ.

4. d. 14. q. 2. num. 18. Potest etiam esse tertium sine quarto, quia non semper ad actus illos, qui essent nati generare pœnam, sequitur pœna propter aliquam indispositionem forte in ipsa potentia susceptiva pœnæ, sicut non semper ad volitionem, vel odium peccati commissi sequitur tristitia, ut prius dictum est.

Potest etiam quartum separari a tertio, quia illa pœna potest esse sine actu illo ordinato, qui natus esset pœnam illam causare, quia ille actus, ut ordinatus, non est causa præcisa generationis pœnæ illius; ergo istorum quodlibet sine quolibet esse potest, et quælibet duo vel tria, sine quolibet vel quibuslibet aliis.

Ad propositum de hoc vocabulo *pœnitere,* proprie, ut dictum est prius, est *pœnam tenere; tenere* autem includit et actionem tenentis, scilicet quod voluntarie teneat, et applicationem pœnæ sibi, quod in se teneat. Potest ergo habitus ille dici pœnitentia, quia quædam habitualis tenentia pœnæ, sicut principium habitualiter inclinans ad infligendam sibi pœnam voluntarie; et actus ejus potest dici pœnitentia actualis, vel *pœnitere,* quia quoddam *velle* inflictivum pœnæ sibiipsi; et actus ille proximus imperatus ab actu elicito istius, potest dici *pœnitere,* quia est voluntarie habere in se pœnam, saltem in causa sua, nec aliter potest æque principaliter voluntarie haberi, sicut in causa.

Pœnitentia dicitur de habitu, et de variis actibus.

Tristitia non est pœnitentia activa.

Quartum, scilicet puniri pœna sequente actum illum, non est proprie *pœnitere,* sed magis (ut ita dicam) *pœniteri,* id est, pœna teneri, vel usitatius, *puniri.*

COMMENTARIUS.

Hac distinctione agit de actibus peccatoris, ut partes sunt pœnitentiæ in prima quæstione; in secunda de mutatione peccatoris, quæ contingit quando justificatur.

(a) *Hîc intelligendum est,* etc. In hoc paragrapho distinguit pœnitentiam-virtutem aliter quam in quæstione prima et secunda distinctionis decimæ quartæ, quia ibi egit potissimum de pœnitentia actuali secundum diversos gradus voluntarii, et ut dicit in recto ipsos actus voluntarios, et secundum naturam, et distinctionem eorum ab invicem, et cujus virtutis esse possint. Primus actus *velle* imperativum vindicandi peccatum. Secundus, detestatio peccati. Tertius, est acceptare libenter et cum gaudio punitionem, seu pœnam peccati. Quartus, ferre patienter pœnam. Hîc autem agit de pœnitentia-virtute, ut distinguitur a Sacramento, et non secundum naturam suam specificam, aut alia concurrentia ad actum circumstantionatum ejus, sed agit de ipsa, ut comprehendit tres actus, de quibus quærit et ordinatur ad Sacramentum per modum materiæ, vel quasi materiæ, ut loquuntur Trident. et Florent. ut visum est *quæst.* 4. *d.* 14. explicando id, pro quo Sacramentum in recto supponit. Prima itaque acceptio pœnitentiæ est pro ipso habitu

Diversa considera[tio] pœnitentiæ.

Prima, secundu[m] specien[t] virtutis

Secund[a] in ordi[ne] ad Sac[ra]mentu[m]

Quart[a] acceptio

pœnitentiæ. specialis virtutis et vindicativæ peccati. Secunda, pro actu illius habitus. Tertia, pro causa proxima pœnæ seu punitionis. Quarta vero pro ipsa pœna et punitione. Recte declarat hæc in littera, de quibus etiam sufficienter dictum est *in distinct. præmissa* 14. *quæst.* 1. *et* 2.

Vide supra dicta.

SCHOLIUM.

Contritio, confessio, satisfactio non sunt partes habitus pœnitentiæ, nec actus imperativi pœnæ; sunt tamen partes pœnitentiæ, sumptæ pro ea causa proxima pœnæ infligendæ, et etiam sumptæ pro ipsa punitione, quia contritio seu nolitio peccati est causalis tentio tristitiæ; confessio, verecundiæ; satisfactio, afflictionis et laboris.

5. Ad (b) propositum, tria prædicta nullo modo sunt partes pœnitentiæ virtutis, ut argutum est ad principale, quia illud est quædam forma simplex in voluntate, ut charitas, vel quæcumque alia justitia. Et per aliud patet, quia illud est permanens, sicut permanentia pertinet ad virtutem. Contritio autem, confessio et satisfactio sunt quædam habentia *esse* in *fieri;* permanens autem non constat ex partibus habentibus *esse* in *fieri.* Item, ista duo ultima non sunt in voluntate, ut in subjecto, sed sunt quædam exteriora.

Consimiliter dico, quod non sunt partes pœnitentiæ secundo modo dictæ, quia et actus ille est quidam actus simplex, sicut est actus virtutis simplicis. Patet etiam ex alio, quia ille actus est immediate voluntatis, ut elicitus a voluntate; sed confessio et satisfactio non sunt actus immediate eliciti a voluntate, sed imperati. Sed loquendo de pœnitentia tertio modo, scilicet prout est causa proxima ipsius pœnæ infligendæ, quæ causa est actus imperatus ab actu pœnitentiæ virtutis, istius partes possunt poni ista tria.

[Q]uomodo [c]ontritio, [co]nfessio, [sa]tisfactio sunt [par]tes pœ[nit]entiæ?

Et consimiliter istius quarti, quod est *puniri*, partes possunt poni tres pœnæ, quæ concomitantur istos tres actus; et hoc modo justitia commutativa universaliter respicit æqualitatem in commutatione, non rei, sed magis secundum rectam rationem; ergo hoc modo justitia punitiva, quæ est quædam commutativa in punitione, respicit pœnam æqualem, sive commensuratam illi culpæ, et hoc, secundum rectam rationem illius legis, secundum quam ipsa est vindicativa. Lex autem illa, secundum quam pœnitentia virtus est vindicativa, dictat culpam debere ordinari, et per pœnam intrinsecam tristitiæ, et per pœnam extrinsecam duplicem, verecundiæ scilicet et afflictionis sive laboris corporalis, sicut colligitur ex diversis Scripturis, quæ continent legem illam; ergo illa pœna, sive *puniri*, quod respondet culpæ, integratur ex tribus pœnis.

Pœnitentiam ad commutativam spectare.

Et consimiliter causa proxima istius pœnæ oportet quod integretur ex causis propriis istarum pœnarum. Causa autem propria tristitiæ interioris est detestatio peccati commissi a se, sive displicentia de peccato. Et hæc includit duas causas partiales, scilicet considerationem peccati commissi, et nolitionem ejus, et inter istas principalior est causa nolitio: ipsa etiam posita necessario ponit aliam, non e converso. Iste ergo actus qui est propria 6.

Confessio causa verecundiæ. causa proxima tristitiæ, dicitur contritio; secundus actus, qui est causa proxima erubescentiæ vel verecundiæ, dicitur confessio, ubi peccatum occultum propalatur homini. Tertia causa proxima, vel propria tertiæ pœnæ, est opus aliquod laboriosum, vel pœnale. Sicut ergo pœna perfecta correspondens culpæ secundum justitiam vindicativam, habet tres pœnas partiales, quæ sunt partes unius punitionis perfectæ, eo modo quo tres restitutiones essent partes unius restitutionis perfectæ illi, qui fuisset tripliciter damnificatus, ita tres actus, ad quos sequuntur istæ tres pœnæ, sunt partes unius causæ sufficientis proxime respectu pœnæ condignæ.

COMMENTARIUS.

2. Actus pœnitentiæ imperatus. (b) *Ad propositum tria prædicta*, etc. Negat hos actus esse partes pœnitentiæ primo et secundo modo hic sumptæ, cujus ratio nota est ex littera. Sed advertendum est actum vindicandi peccati posse dupliciter considerari: uno modo, quando pœnitentia imperat actum nolitionis peccati, quo causatur proxime ipsa pœna seu tristitia, et sic hic intelligitur non integrare pœnitentiam, id est, pœnæ tenentiam per actum elicitum voluntatis. Alio modo sumitur ut est nolitio peccati, seu detestatio perfecta ex motivo vindicationis, ut imperatur a charitate, quia sic habet se ut causa proxima pœnæ. Hoc modo integrat pœnitentiam tertio modo per modum contritionis (ut esse potest ex dictis *supra quæst.* 2. *dist.* 14.) prout in hac divisione sumitur pœnitentia.

Actus elicitus.

Tertio dicit tres illos actus esse partes integrantes pœnitentiæ tertio modo, ut sumitur pro causa proxima, ad quam sequitur pœna ipsa. Et quarto dicit pœnas concomitantes ipsos actus integrare unam punitionem totalem, quæ correspondet peccato secundum medium justitiæ vindicativæ, sicut restitutiones partiales faciunt unam totalem, ad quam restituens obligatur ex triplici damno illato, aut triplici contractu; justitia enim vindicativa respicit medium æqualitatis secundum rectam rationem voluntariæ punitionis correspondentis peccato. Hic nihil offertur dicendum præter ea, quæ alias dicta sunt ex hac integritate, qua actus conveniunt in unam pœnitentiam, vocantur quasi materia a Conciliis supra citatis. Punitio totalis.

SCHOLIUM.

Contritionem, confessionem et satisfactionem esse essentialiter requisitas ad Sacramentum Pœnitentiæ, non tamen esse proprie partes ejus. D. Thom. 3. part. quæst. 84. art. 2. et quæst. 90. et ibi ejus expos. Suar. disp. 18. sect. 2. et 3. multum sudant ut probent esse proprie partes. Sed non est facienda vis in verbo, cum de re constet; tantum enim controvertitur de voce, an debeant vocari partes proprie, et Scotus in rigore putat quod non. Cui favet Trid. sess. 14. cap. 3. dicens tria prædicta esse quasi materiam, et ponens præcipuam vim in absolutione; et similiter loquitur Concil. Colon. cap. 3. Dum ergo aliquando vocantur partes a Patribus, intelligunt per hoc, esse requisita necessaria ad Sacramentum. Scotum sequuntur Gabriel hic q. 2. Major quæst. 2. Cistercien. dist. 23. quæst. 2. art. 1. Bassol. Tartaret. Alm. Angles hic, et omnes Scotistæ. Idem tenent omnes asserentes pœnitentiam supponere pro absolutione, quos citavi dist. præced. q. 4. Schol. 1. Cajet 3. part. quæst. 90. art. 1, ait sent. D. Thom. definitam in Flor. decret. Eug. sed magis favet Scoto, quia ait actus pœnitentis esse quasi materiam, quam leviter Cajet. et ex suo capite definitionem conciliarem obtrudit.

7. quæst. 4. Contritio, satisfactio requirun-tur ad Sacramentum Pœnitentiæ, non tamen sunt ejus partes proprie loquendo Dist. 14. q. 2. et 4.

De pœnitentiæ (c) Sacramento dico, quod ista tria nullo modo sunt partes ejus, quia, ut dictum est *dist.* 14. pœnitentia Sacramentum est illa absolutio Sacramentalis facta certis verbis, etc. Hujus autem nulla pars est contritio, quæ est quoddam spirituale in anima, neque confessio, quia nihil est ipsius sententiæ Sacerdotis, sed actus rei accusantis se; neque satisfactio, sed sequitur illam absolutionem sacramentalem.

Hæc tamen tria ad Sacramentum Pœnitentiæ ad hoc, ut digne recipiatur, requiruntur, vel prævia, vel sequentia. Simpliciter enim requiritur confessio, quia Sacerdos non absolvit reum, arbitrarie nisi prius reus sibi fuerit accusatus in foro illo, non est etiam utilis illa absolutio, nisi præcedat in confitente aliqua contritio vel attritio. Partes istius distinctionis patent ex dictis supra; sufficit enim quod aliqua displicentia, licet informis, præcedat, et tunc ille capax est absolutionis sacramentalis, et per illam fit contritio.

Quomodo Sacerdos absolvit, et ligat.

Satisfactio (d) autem debet sequi Sacramentum Pœnitentiæ ad hoc, ut habeat efficaciam, et hoc in re vel in voto, nisi judex posset perpendere illas pœnas alias præcedentes sufficere ad totalis pœnæ solutionem. Ista enim sententia Sacerdotis sic absolvit, quod tamen ligat. Absolvit quidem a debito pœnæ æternæ, sed ligat ad solutionem pœnæ temporalis, nisi sit sufficienter jam soluta. Ipsa etiam vel nullo modo absolvit, vel saltem non efficaciter, nisi ille reus sit in se debito modo dispositus, quia Sacramentum est signum absolutionis interioris, quæ interior non concomitatur, nisi sit debita dispositio in mente interius absolvendi.

Ad argumenta, (e) ad primum, non sequitur, si peccatum sit simplex, ergo remedium vindicativum, vel vindicta pœnæ debet esse simplex. Juste enim potest legislator statuere multas pœnas partiales correspondere, tanquam unam vindictam integram, uni peccato. 8. Ad arg. 1.

Ad secundum dico, quod pœnitentia tertio modo dicta, vel pœna pro quarto modo correspondens alicui peccato, potest accipi dupliciter. Uno modo pro tali adæquate correspondente, et sic unica pœnitentia, et una pœna correspondent uni culpæ; et illud, si habet partes, se habet ad illas sicut ad partes integrales. Alio modo potest accipi pœnitentia tertio modo dicta, vel pœna quarto modo pro generali ratione ejus, quod est tenere pœnam, vel puniri pro culpa, licet non adæquate; et hoc modo est totum universale ad illas, quæ sunt partes integrales primo modo. Ad 2.

Hoc patet in exemplo: esto enim quod aliquis occidat alium, justa potest esse lex, quod pœna corporali puniatur, et pœna pecuniaria tradenda amicis occisi, et utrumque istorum est pœna, et pœna pro homicidio; et hoc modo pœna pro homicidio potest dici universalis respectu pœnæ corporalis, et pœnæ pecuniariæ, quia utrunque istorum est pœna, et pro isto peccato. Alio autem modo accipiendo pœnam pro homicidio pro

pœna totali correspondente illi culpæ, sic nec punitio corporalis tantum, nec pecuniaria tantum, est pœna illa, sed quodlibet istorum est pars integralis illius pœnæ.

Et secundum hoc patet quomodo pœnitentia prædicatur de quolibet istorum trium divisim, accipiendo pro tenentia alicujus pœnæ correspondentis culpæ, sed non totaliter adæquate; et quomodo ex alia parte, nullum istorum sine alio integrat pœnitentiam, ut est adæquata culpæ.

9. Ad 3. Actus imperativus pœnitentiæ quodammodo habet partes. Ad tertium patet, quod neque sunt partes Sacramenti Pœnitentiæ, neque pœnitentiæ virtutis, nec etiam actus illius virtutis, sed actus imperati ab illa virtute, qui est actus proximus punitivus, et pœnæ concomitantes eos sunt partes effectus remoti actus pœnitentiæ; tamen actus elicitus pœnitentiæ posset aliquo modo dici habere partes istas, non formaliter, sed quasi causaliter, pro quanto ipse est aliquo modo distinctus, ut imperat istam partem, et illam; et hoc modo remotissime possent dici partes ipsius virtutis pœnitentiæ, ut inclinat ad omnes istas infligendas.

Ad 5. Solutio 4. patet ex dictis. Opera externa quomodo partes pœnitentiæ. Ad quartum dico, quod pœnitentiæ virtutis, et actus ejus eliciti, et actus ejus imperati opus exterius laboriosum est fructus; et hoc modo debet intelligi de opere exteriori operato; et concedo quod illud opus exterius non est pars pœnitentiæ aliquo istorum trium modorum dictæ, tamen est pars ejus, quod est *puniri,* quod est quartum inter illa prius numerata; et non est inconveniens idem esse partem posterioris, et fructum prioris.

COMMENTARIUS.

(c) *De pœnitentiæ Sacramento,* etc. Conclusio Doctoris, est, hos actus non esse partes pœnitentiæ Sacramenti, quod supponit in recto pro absolutione, quæ est sententia judicialis, quæ procedit a potestate ligandi et solvendi, quæ in solo sacerdote est, non in pœnitente aut reo, cujus illi sunt actus. Secunda conclusio est, hos actus requiri essentialiter ad Sacramentum. De hac controversia actum est *supra d. 14. quæst. 4.* — 3. Prima conclusio. — Secunda conclusio.

(d) *Satisfactio autem debet sequi Sacramentum,* etc. Rationem assignat, quia alioquin non esset efficax. Intelligit de satisfactione in re, vel in voto, sed dubium est in eo quod dicat in voto subsequi Sacramentum, quia videtur votum satisfactionis implendæ debere præmitti ut dispositio prior. Respondetur, eo ipso quo quis subjicit se Sacerdoti quoad peccata, regulariter habere votum adimplendi satisfactionem quam injungit, nisi excipiatur casus, de quo suo loco dicetur, in quo non debet obligari ad satisfactionem; hic autem intendit Doctor teneri pœnitentem in re satisfactionem injunctam adimplere, si potest, sæpe enim contingit casus, in quo nequit ex impedimento eam adimplere. In quo casu debet habere voluntatem adimplendi, ipso cessante impedimento, et hanc voluntatem intendit Doctor per votum. — 4. Tertia conclusio. Objectio. Solvitur. — Votum satisfaciendi.

Sed ex ratione illius dicti posset quis hic interpretari, Doctorem velle efficaciam satisfactionis esse ex opere operato, et deducere argumentum ex hac contra conclusionem principalem, quia si satisfactio habeat efficaciam ex opere operato, sic etiam contritio et confessio; — Objectio contra conclusionem.

sed requiruntur essentialiter ad sacramentum ex secunda conclusione Doctoris; ergo sunt partes essentiales Sacramenti, etiam in recto. Probatur consequentia, quia nullus effectus competit ex opere operato ipsis in Sacramento, nisi quatenus sunt signum sacramentale, saltem partiale, ex dictis autem *supra dist.* 1. *et* 2. 4. de essentia Sacramenti ejusque efficacia; quidquid fundat rationem signi practici spectat ad Sacramentum in recto; quidquid autem non fundat, licet requiratur, habet tantum rationem conditionis et circumstantiæ requisitæ, et non signi sacramentalis; ergo si actus pœnitentis requisiti ex divina institutione ad Sacramentum Pœnitentiæ habent propriam efficaciam et effectum diversum ab eo qui correspondet absolutioni Sacerdotis, sequitur eos esse de integritate Sacramenti, qua Sacramentum est.

Differentia signi sacramentalis ab aliis concurrentibus.

5. Respondetur intentum Doctoris non fundari in efficacia satisfactionis ex opere operato ipsi immediate, et ex se convenienti, sed de efficacia quacumque et simpliciter. Loquitur regulariter, quando quis est in reipsa peccator, et virtute clavium remittitur ei peccatum quod habet, neque alias fuit dimissum; excipit enim casum, in quo censeatur prudenter a judice seu a sacerdote, peccatum alias, et pœnam debitam fuisse remissum anterius, vel ex perfectione contritionis, et operum satisfactionis præmissorum ante confessionem, vel certe ex frequenti confessione et satisfactione applicata pro tali peccato. Dato ergo quod peccatum in reipsa absolvatur, quod est, satisfactio non habet efficaciam respectu pœnæ debitæ illi peccato, nisi prius per Sacramentum deleatur peccatum; non habet inquam, efficaciam per modum satisfactionis, quia correspondet pœnæ temporali remanenti post peccatum dimissum, et non ipsi peccato,

[R]esponsio. [D]eclaratur Scopus [D]octoris.

[Sat]isfactio [pro] pœna [sup]ponit [remi]ssionem [pe]ccati.

cujus remissio per confessionem et absolutionem cum dispositione debita obtinetur, et non per satisfactionem. Ex quo patet ad objectionem, qua deducitur ex littera, qua vero alias, impugnat conclusionem.

6. Respondetur secundo efficaciam, consistere in ipsa absolutione et potestate clavium, loquendo de efficacia ex opere operato; actus autem pœnitentis requiri prævie, ut contritio et confessio; satisfactio vero ut aliquid consequens, et sic habent rationem circumstantiæ et dispositionis requisitæ. Quod autem dicitur a Doctoribus antiquis virtute clavium illos actus habere effectum ut quando de attrito fit contritus, illud ita intelligendum est (statuendo rationem Sacramenti in sola absolutione, ut Doctor statuit) qua subsunt clavibus, habere effectum perfectiorem, quam si seorsim ponantur, nempe eo sensu quo dispositio prævia aliquo modo dicitur causa respectu effectus, qui sequitur virtute causæ applicatæ ad subjectum dispositum, non vero quod efficacia illa excedat genus dispositionis. Sic etiam in aliis Sacramentis, et in hoc ipso perfectiorem dispositionem sequitur perfectior effectus ex opere operato virtute Sacramenti, quod applicatur ut causa; ex dispositione tamen in suo genere provenit ille effectus, tanquam a causa, sine qua non applicaretur virtus causæ in ea perfectione causandi. Sicut ergo idem manens idem semper, natum est causare idem, non solum in substantia, sed etiam in modo causandi perfectiore, excessus in dispositione causat per modum dispositionis tantum excessum in effectu, non per modum causæ per se, et principalis; ita etiam quando aliquid requiritur ut dispositio ad effectum causæ per se, et principalis, sine quo non sequeretur effectus quoad substantiam, quia est conditio essentialis, non accidentalis,

Responsio salvat conclusionem præmissam.

Actus pœnitentis ex clavibus sortiuntur perfectiorem effectum.

Perfectio hæc reducitur in Sacramentum ut causam per se.

In dispositionem vero ut conditionem.

hinc sequitur quod ad substantiam effectus comparetur etiam ut conditio, non ut causa per se et principalis; talis est actus prævius pœnitentis per se requisitus ad Sacramentum Pœnitentiæ, ut attritio et confessio, quæ virtute Sacramenti conjungantur formæ, ad quam disponunt; unde nihil significat virtute clavium habere effectum nisi hoc, id est, effectum produci virtute clavium, non vero ex virtute propria, quæ eis ex se competit; neque virtute aliqua influxa et derivata in ipsos ex clave seu potestate ejus, quia potestas clavis excercetur per absolutionem, quæ ex significatione directe refertur ad remissionem peccati per se, et personam pœnitentis, non vero ad actus ejus, aut virtutem influxam in actus.

Absolutio respicit directe peccatum.

7. Replica. Solvitur.

Dices, secundum te, requiruntur ex divina institutione actus pœnitentis, neque repugnat eis habere illam efficaciam ex eadem institutione; unde ergo colligis non habere talem eficaciam? Respondetur dubium non esse, quin Deus illam efficaciam eis conferre potuerit. Quod autem non contulerit, colligitur ex dictis *in quæst.* 4. *dist.* 14. ex fundamentis pro conclusione Doctoris allatis, quia remissio peccati, ut effectus debet correspondere potestati remittendi et ligandi, quæ est in Præpositis et sacerdotibus solis. Sicut potestas ordinaria est in judice, non autem in reo, quamvis requirat alia, quæ ordinatur ad ordinem judicialem; exercitium autem talis potestatis est absolutio, in qua ex Tridentino *præcipua vis hujus Sacramenti est sita.* Hinc colligo quod illa virtus non sit per se in pœnitente, aut actibus ejus ex opere operato. Præterea in eodem gradu requiritur dolor de peccato commisso in ordine ad Baptismum et Pœnitentiam; respectu autem Baptismi se habet ut dispositio, ut patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 6. 7. *et* 8. non autem ut pars Sacramenti est, quia virtus sanctificandi tribuitur aquæ a Scriptura et Patribus; eodemque modo potestas absolvendi et ligandi soli sacerdotibus. Dolor autem de peccato ex lege ordinaria se habet ut dispositio in ordine ad remissionem peccati, de lege particulari et institutione hujus Sacramenti per modum tribunalis et judicii, non sequitur habere aliam rationem causandi, sed magis oppositum, cum ex natura rei omnis efficacia ejus debet fundari in potestate judiciaria. Hinc colligo sicut contritioni non competit causare ex opere operato per modum Sacramenti, sic etiam neque confessioni, quæ ex natura sua ordinatur ad informationem præviam judicis, et cognitionem causæ. Idem de satisfactione, quæ tantum ordinatur pro pœna remanente post Sacramentum, et ad quam ejus efficacia non extenditur.

Virtus absolutionis.

Attritio in ordine ad Baptismum, et Pœnitentiam eodem modo requiritur.

8. Objectio ex Tridentino.

Objicies Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 1. ubi postquam ostendit necessitatem doloris de peccato ad effectum remissionis etiam ante Baptismum, subdit: *Porro nec ante adventum Christi Pœnitentiam erat Sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante Baptismum,* etc. ubi loquitur de pœnitentia virtute, et appellat Sacramentum post Baptismum peccanti. Respondetur obviam locum male a quibusdam objici, quia in his verbis non agit de pœnitentia virtute, sed de pœnitentia Sacramento; caput enim illud est de necessitate et institutione Sacramenti. Necessitatem pœnitentiæ virtutis ostendit in verbis præcedentibus ex Ezechiele *cap.* 18. *et* 13. Joel 2. *et* *Act.* 2. tandem in verbis allegatis ostendit materiam ejus esse peccatum commissum post Baptismum, et subdit ejus institutionem factam fuisse *Joannis* 20. cum data est potestas ligandi et solvendi Apostolis: *Dominus autem Sacramentum*

Responsio.

Processus Concilii.

Pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittantur eis, etc. *Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit,* etc. Sicut ergo institutio Sacramenti fuit per collatam potestatem ligandi et solvendi, ita etiam ejus significatio et virtus consistit in eadem potestate exercita, quod fit per sententiam absolutionis. Unde idem Tridentinum *cap.* 4. dicit dolorem illum in genere, ut comprehendit perfectum et imperfectum, præparare ad remissionem peccatorum, quod perinde est ac disponere; et distinguit ipsum a Sacramento, ut est circumstantionatus, et necessario requiri asserit cum talibus circumstantiis, ut rite Sacramentum suscipiatur, in initio capitis ; et in fine loquens de attritione dicit : *Quamvis,* inquit, *sine Sacramento Pœnitentiæ, per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit,* etcr et *Canone* 5. similiter dicit dolorem esse præparationem ad gratiam ; præparatio autem et dispositio idem sunt ex stylo Concilii in capite jam citato, et ex sess. 6. cap. 5. 6. 7. *Hanc dispositionem seu præparationem justificatio ipsa consequitur,* etc. Ex his ergo patet veritas hujus conclusionis, quam præmisit Doctor.

9. Ad primam respondetur. (e) *Ad argumenta,* etc. Ad primum respondet, uni peccato recte correspondere posse plures pœnas partiales, quod declarat in responsione ad secundum.

Ad secundum. Ad secundum, respondetur ex pluribus partialibus pœnis abstrahi conceptum pœnæ, quæ correspondeat peccato. Alio modo, plures pœnæ per modum adæquatæ et totius integralis correspondent eidem, secundum æqualitatem recte rationis, cujus medium sequitur pœnitentia, sicut et justitiæ commutativæ. Exemplum, si puniatur morte et pœna pecuniaria, utraque simul integrant adæquatam, et ab utraque etiam quatenus diversæ sunt, et in diversis materiis, ut in vita et bonis fortunæ, potest abstrahi conceptus communis ; sic ergo pœnitentia ut sumitur pro pœnæ tenentia, potest prædicari de contritione, confessione et satisfactione, ut includunt tenentiam voluntariam pœnæ adjunctæ, quamvis neutra sine alia integret totalem pœnam debitam peccato. Pœna integraliter sumpta.

Ad tertium. Ad tertium, respondet hos actus non esse partes formaliter inclusas in pœnitentia virtute aut Sacramento, sed eos posse dici virtualiter, et remote includi in actu pœnitentiæ virtutis, qua imperantur ab ipsa.

Ad quartum. Ad quartum, respondet quod actus eliciti et imperati virtutis pœnitentiæ sint fructus pœnitentiæ, quamvis opus laboriosum xternum non sit fructus pœnitentiæ, ut sumitur pro *puniri* quarto modo.

10. An requiratur actus pœnitentiæ specialis. Petes, an ad deletionem peccati requiratur actus proprius hujus virtutis pœnitentiæ, ut est specialis virtus? Ratio difficultatis est, quia contritio elicita de peccato ex fine aut motivo intrinseco charitatis est efficax ad deletionem peccati, secluso actu alterius virtutis. Idem quia Doctor *supra* docet *quæst.* 1. *et* 2. *dist.* 14. variis in locis, quatuor modos pœnitentiæ efficacis, quorum quilibet sufficit ad deletionem peccati, adhibitis circumstantiis.

Responsio, requiri regulariter. Respondetur, regulariter requiri actum pœnitentiæ virtutis ad deletionem peccati,

quod supponit Doctor in responsione ad ultimum et penultimum, qua sunt tertium et quintum ad oppositum; ad quartum enim et quintum simul respondet. Patet ex § primo et secundo hujus quæstionis, et idem supponit *dist.* 14. *quæst.* 2. *in fine* § *Si quæratur de illis quatuor,* etc. ubi supponit justitiam et charitatem se invicem imperare, in responsione ad quæsitum. Probatur quia pœnitentia ut est specialis virtus, nullam alioquin haberet efficaciam circa peccatum, ac proinde non esset ponenda virtus specialis. Secundo, Trid. *sess.* 14. *cap.* 2. dicit exigente divina justitia non remitti per Pœnitentiam Sacramentum totam pœnam temporalem sine magnis nostris fletibus et laboribus, id exigente divina justitia; ergo exigitur talis pœna in vindictam peccati, ac proinde in sic vindicante exigitur actus virtutis pœnitentiæ. Dices hoc tantum probare necessarium esse quoad remissionem pœnæ temporalis, non vero quoad remissionem peccati. Contra, hoc non refert, quia ista conjunguntur, quia saltem ex divina justitia vindicativa peccati exigitur de facto dolor et tristitia de peccato commisso, neque aliter sine tali afflictione et pœna dimittitur peccatum; ergo fides docet in pœnam peccati personalis mortalis requiri a Deo talem pœnam; ergo quæ docet dolendum esse de peccato, docet de eo dolendum esse in pœnam et vindictam, ac proinde Concilium *loco citato* dicit pœnitentiam a Patribus vocari laboriosum quemdam Baptismum; talis ergo labor et dolor imperatur a pœnitentia per modum necessariæ satisfactionis quam Deus exigit.

Probatio. Responsio. Impugnatur. Fides docet vindicandum peccatum.

11. Tertio non sufficit, ut recte Doctor *dist. illa* 14. *quæst.* 2. contritio aut detestatio peccati sine voto Sacramenti; sed votum Sacramenti est propositum subeundi judicium sacerdotum in satisfactionem peccati, et faciendi quidquid præscripserint in ejus vindictam; ergo nequit abstrahere a pœnitentia virtute, cujus est exigere talem satisfactionem. Hoc patet in voto confitendi, quod est accusandi et diffamandi se coram judice in pœnam sceleris commissi, qui est actus justitiæ vindicativæ; accusatio enim ordinatur ex se ad punitionem sceleris. Dixi in conclusione *regulariter,* quia si casu daretur contritio, adeo absorbens mentem, ut non permitteret eam considerare motivum vindictæ, talis videtur sufficere, sicut et votum implicitum Sacramenti; sed raro forte evenire contingit casus, quia fides, quæ docet de peccato pœnitendum, docet etiam vindicandum commissum. Conclusionem tenere debent omnes, qui constituunt actum proprium hujus virtutis in detestatione peccati, quatenus offensa Dei est, quia sine hoc non contingit contritio secundum Tridentinum, quidquid ipsi dixerint postea.

12. Rejicitur explicatio Faventini. Philippus Faber admittit casum oppositum conclusioni, sed meo judicio non scotizat. Doctor enim actum doloris seu detestationis peccati ponit effectum remotum, seu actum imperatum pœnitentiæ virtutis, ostendens quomodo voluntas seipsa circulariter utitur ad finem diversarum virtutum, sed actus imperatus qua talis, supponit imperantem.

Ad rationem dubitandi respondetur. Ad rationem dubitandi patet ex dictis, nempe actum contritionis illo modo sufficere, modo adsint aliæ circumstantiæ, de quibus agit Concilium tanquam necessariis ad veram pœnitentiam et Christianam, *sess.* 6. *c.* 14. *et sess.* 14. *cap.* 4. de quibus est votum confitendi, quod non habetur regulariter sine actu pœnitentiæ vindicante peccatum. Ad Doctorem respondetur pœnitentiam quocumque modo ex dictis sufficere in ratione doloris disponentis ad

remissionem, de quo ipse agit ; sed regulariter etiam supponit illum dolorem imperari a pœnitentia, ut patet ex locis citatis, et semper habetur in virtute in omni casu, quo dolor est efficax et sufficiens.

QUÆSTIO II.

Utrum remisio vel expulsio culpæ, et infusio gratiæ sit una simpliciter mutatio ?

Alens. 4. *part. quæst.* 17. *m.* 4. *art.* 6. § 2. *alias quæst.* 72. *m.* 1. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 113. *art.* 1. D. Bonav. 4. *dist.* 17. 1. *p. art.* 1. *q.* 1. Richard. *dist.* 15. *art.* 1. *q.* 7. *et dist.* 17. *art.* 4. *quæst.* 2.

Secundo quæro, utrum remissio
g. 1. vel expulsio culpæ, et infusio gratiæ sint una simpliciter mutatio? Videtur quod non. Augustinus de vera et falsa pœnitentia, et ponitur in littera hujus dist. cap. 2. *Dolendum est peccatori, non solum quod peccavit, sed quia se virtute privavit.* Ex quo sequitur, quod peccare non est se formaliter privare virtute, nec peccatum formaliter est privatio virtutis, sed infusio gratiæ, quæ est virtus ; si est formaliter expulsio alicujus privationis, non est nisi privationis propriæ ; ergo non est ipsa expulsio culpæ ; ergo est alia materia doloris privatio virtutis, et ipsa culpa ; ergo per oppositum expulsio culpæ, virtutisque restitutio, est alia et alia materia gaudii.

m. 2. non int tiones ed itus. Item, in moralibus corruptio vitii est alia mutatio ab inductione virtutis ; ergo similiter hîc. Probatio antecedentis : vitium est quædam qualitas positiva, ut timiditas, vel parcitas ; non enim omnis carens fortitudine est timidus, sed habens habitum inclinantem ad timendum ; nec omnis carens liberalitate est parcus, sed qui acquisivit habitum ex frequenter parce agere. Patet etiam inducendo in vitiis, quia extrema inclinant potentias virtualiter ad habitus sibi conformes, sicut media ad actus sibi conformes, et ista inclinatio non est per solam privationem ; sed quando sunt formæ positivæ oppositæ, quarum una succedit alii, sunt aliæ mutationes, quia quatuor termini, ut patet in alterationibus a contrario in contrarium.

Item, generatio et corruptio sunt duæ mutationes propter quatuor terminos, scilicet duas privationes et duas formas ; sed hîc est corruptio peccati quod infuit, et quædam generatio in *esse* gratuito, quando gratia infunditur ; ergo duæ mutationes. 2. Argum. 3.

Item, dispositio et illud ad quod disponit, non sunt idem ; expulsio culpæ disponit ad infusionem gratiæ. Probatio, quia per expulsionem culpæ est non inimicus, per infusionem vero gratiæ est amicus ; sed non esse inimicum disponit ad esse amicum, et posset ex hoc formari ratio principalis, quia non est idem desinere esse inimicum, et incipere esse amicum ; sed per expulsionem culpæ desinit esse inimicus, per infusionem gratiæ incipit esse amicus ; ergo, etc. Argum. 4.

Contra, si expulsio culpæ sit alia mutatio ab infusione gratiæ, aut ergo erit mutatio positiva, vel privativa, vel (ut alii loquuntur) de- 3. Ratio 1. ad opposit.

perditiva, vel acquisitiva. Non acquisitiva, quia mutationis positivæ terminus *ad quem* est aliquid positivum; illius autem expulsionis terminus *ad quem* positivus non est alius a gratia. Nec privativa, quia tunc terminus *a quo* esset positivus. Sed culpa non est aliquid positivum; ergo, etc.

Ratio 2. Item, si sit alia mutatio hæc et illa, aliquem ordinem habebunt inter se prioris et posterioris, quia ordinantur ad eumdem finem, et non ex æquo, quia non æque immediate attingunt illum; sed non est ibi dare ordinem; ergo, etc. Probatio minoris, quia si expulsio esset prior natura, ergo in illo priori esset ille amicus, et tamen non amicus, quia non habens gratiam, sine qua nullus est amicus. Si etiam infusio gratiæ esset prior in illo priori, esset amicus, quia habens gratiam, et tamen inimicus, quia habens adhuc culpam.

SCHOLIUM.

Remissionem culpæ, infusionem gratiæ non esse unam mutationem. Primo, quia primum plurificari potest cum unitate secundi. Secundo, potest primum esse sine secundo, et e contra. Tertio, formaliter non repugnant culpa et gratia, alias posset creatura annihilare gratiam; sed unica mutatio tantum est inter formaliter repugnantia. Quarto, una privatio non est nisi a propria privatione ad propriam formam. Vide Scot. supra, d. 1. quæst. 6. § Contra istam. et dist. 14. q. 1. art. 2. et 2. dist. 28. quæst. 1.

4. Conclus. 1. Vide Var. in 4. q. præsenti. Respondeo (a), hæc sit prima conclusio, quod infusio gratiæ et expulsio culpæ, seu magis proprie loquendo, remissio culpæ, non sunt simpliciter una mutatio. Hoc probatur quadrupliciter: Primo sic, idem simpliciter non potest plurificari, et non plurificari simul; et hoc accipiendo uniformiter identitatem et plurificationem, puta si realiter, realiter, et si ratione, ratione. Hoc enim includit oppositum primi principii, quia idem, ut est idem, esset unum et non unum; sed remissiones culparum sunt multæ, quando non est nisi una infusio gratiæ; eo enim modo quo quis dicitur peccator post actum peccati transeuntem, dicitur peccator a multis culpis postquam multas commisit; et illarum quælibet habet propriam remissionem, quia quælibet remissio posset esse sine alia, si tantum illam culpam commisisset, et non aliam. Remissiones culpæ, infusio gratiæ sunt mutationes.

Item secundo sic: idem non separatur ab eodem, accipiendo uniformiter identitatem et separationem, puta si realiter, realiter, et si ratione, ratione (quia etiam hoc includit oppositum primi principii, scilicet quod idem, ut est idem, simul sit et non sit); sed remissio culpæ et infusio gratiæ possunt ab invicem separari. Probatur tam comparando primum ad secundum, quam e converso; posset enim in statu innocentiæ in genere humano, (et ita factum est in Angelis, qui non peccaverunt) gratia infundi absque culpæ remissione, quia nulla culpa infuit. Similiter potest culpa remitti absque hoc quod gratia infundatur; potest enim Deus de potentia absoluta hominem creare in puris naturalibus sine culpa et si- Remissio culpæ potest esse sine gratiæ infusione, et e contra. quæst. 6.

ne gratia ; ergo et post lapsum talem reparare, et ita remittere culpam sine infusione gratiæ. Evidentia istius rationis patet *supra in quæstione de Circumcisione, dist.* 1.

non ...itur ...liter ...æ.

Tertio sic : culpa et gratia non sunt formaliter opposita, nec formaliter repugnantia. Probatio, quia tunc agens effective vel defective potens super *esse* unius, posset effective vel defective super *non esse* alterius, ut patet universaliter in incompossibilibus. Voluntas autem creata potest effective vel defective super *esse* culpæ, quia ab ipsa est culpa ; ergo ipsa posset effective vel defective super *non esse* gratiæ, quod est falsum, quia gratia non destuitur nisi annihiletur ; sed creatura non potest aliquid annihilare. Patet ergo prima propositio, scilicet quod non est formaliter repugnantia inter culpam et gratiam ; sed non est unica mutatio ab aliquo, ut a termino *a quo*, ad aliud ut ad terminum *ad quem*, nisi illa sint formaliter repugnantia ; ergo, etc,

...ca ...o est ...m ...er ...liter ...nan-

Quarto sic : una mutatio non est ad formam positivam, nisi a propria privatione ejus ; culpa, ut ab ea post actum dicitur aliquis peccator, non est propria privatio gratiæ, quia unica gratia non habet nisi unicam privationem ; multæ autem sunt culpæ hoc modo, ut dictum est in prima ratione. Nec valet instantia contra majorem, quod aliqua mutatio habet utrumque terminum positivum, quia istius mutationis, quæ est ad gratiam, per se terminus *a quo* est privatio, et per consequens propria privatio termini *ad quem*.

COMMENTARIUS.

1. Conclusio prima. Justificationem non esse simplicem mutationem.

(a) *Respondeo, hæc sit prima conclusio*, etc. In hac conclusione negat Doctor infusionem gratiæ, et remissionem culpæ esse simpliciter unam mutationem. Per unam mutationem simplicem intelligit transitum de privatione aut negatione, ad formam, aut contra, de forma in privationem et negationem *ex* 5. *Phys. text.* 30. Probationem subjungit primo, quia culpa est multiplex, vel esse potest, sicut et ejus remissio ; infusio autem gratiæ est simplex ; idem autem ut est idem, semper est idem et unum, quod est primum principium ; ergo remissio, quæ est multiplex, nequit esse una cum infusione gratiæ. Secundo probat, quia infusio gratiæ, et remissio culpæ separari possunt ab invicem, ut patet in Angelis, quibus infusa est gratia sine remissione culpæ, ita in Christo et Virgine. Item, de potentia absoluta potest peccatum remitti sine infusione gratiæ, ut patet, si Deus crearet aliquem in statu puræ naturæ sine culpa et gratia, et lapso remitteret peccatum non infusa gratia, ut posset, quin etiam id posse de facto *supra* ostendimus. Ad has rationes Doctoris, quibus probat distinctionem, seu non identitatem harum mutationum, per viam contradictionis, quæ est sola ratio colligendi distinctionem inter quæcumque extrema, et quocumque modo distincta. Respondet Cajetanus 1. *part. quæst.* 113. *art.* 6. quod idem secundum idem non multiplicatur ; culpæ autem in substantia sunt eædem, quia conveniunt in ratione culpæ et offensæ, seu aversionis a Deo, multiplicantur vero per accidens ; unde remissio culpæ secundum substantiam non multiplicatur, sed secundum rationem, vel secundum accidens, ita respondet ad primum. Ad

Probatio prima. Peccatum multiplex, gratia est una.

Secunda probatio. Infusio gratiæ, et remissio peccati separari possunt. Remitti potest culpa sine gratia.

Responsio. Cajetani.

Culpas non multiplicari secundum substantiam, sed per accidens.

secundum respondet, quod ea quæ sunt idem convertibiliter, non separantur, sed quæ sunt idem non convertibiliter, possunt separari, verbi gratia, animal et homo.

Convertibilia non posse separari.

2. Impugnatio.

Contra, culpa non solum remittitur secundum rationem generalem offensæ et aversionis, sed etiam secundum rationem specificam et individualem, verbi gratia, homicidium, furtum, infamia; neque sola ratio generalis est substantialis culpæ, sed magis, vel æque ratio specifica et individualis. Hinc debet in specie et numero confiteri peccator sua peccata de necessitate remissionis, ut docet Trid. *cap.* 5. loquendo de mortalibus; et hæc confessio eorum per se ordinatur ad remissionem et absolutionem peccatorum, quibus sub hac ratione correspondet propria macula, et pœna tam damni quam sensus æterna; eis autem remissis satisfactio propria et pœna temporalis, ergo culpæ in ordine ad remissionem etiam multiplicantur quoad substantiam, et non quoad accidens tantum; ergo si non sunt eædem, remissio eorum erit diversa quoad rationes particulares, et ab infusione gratiæ, ut bene argumentatur Doctor. Neque refert, si dicas non requiri dolorem specialem de singulis peccatis, sed sufficere generalem, qui sit de ipsis sub ratione offensæ, quia aliud dicendum est de remissione, aliud vero de dolore. Dolor enim requiritur tantum ut dispositio, et sufficit quicumque, per quem voluntas est correcta ab impietate ad pietatem, et quo avertitur a peccato cum firmo proposito non peccandi amplius, et voto Sacramenti; sed remissio exigitur respective ad maculam delendam, etiam in specie et in individuo. Unde Trident. *loco citato* ostendens necessitatem confessionis integræ peccatorum jure divino, subjungit rationem : *Quia Dominus noster Jesus Christus e terris ascensurus ad Cælos, Sacerdotes suiipsius Vicarios reliquit, tanquam Præsides et judices, ad quos omnia mortalia deferantur, in quæ Christi fideles ceciderant, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronunt,* etc. Unde colligitur Sacerdotes sententiam promere remissionis directe super peccata proposita in specie et numero, qua talia sunt, et non sub ratione generica offensæ. Imo cum omnia sint æqualia in ratione illa generica, sequeretur non esse necessariam confessionem eorum in specie aut numero; quod plane est contra omnem rationem recti judicii in quo de crimine hîc et nunc cognoscitur in specie et individuo, alioquin sententia esset nulla in quocumque foro; quod etiam patet ex sequentibus verbis Concilii.

Substantia culpæ etiam a specie est. Confessio in specie peccati requiritur ad remissionem.

Pœna peccati in specie.

Responsio. Impugnatur.

Aliter se habet dolor aliter remissio. Dolor ad conversionem, remissio ad delenda culpam.

Trident.

Cur int... confes... ad rem... onei... exigitu...

Sente... per ... respi... direct... speciem... numeri... culparu...

Constat enim Sacerdotes, inquit, *judicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie, ac singillatim sua ipsi peccata declarassent*, etc. Unde sequitur necessitate sententiæ remissivæ et retentivæ confessionem integram induci; ergo remissio, quæ procedit ex sententia et regula, qua cognoscit judex crimen, debet referri ad peccata in specie et numero ex Concilio, et non tantum ad peccata sub ratione generica.

3. Triden... Suppon... confessi... nem, ut valida ...

Confirmatur, tam justitia vindicativa quam judex, quam lex particularis, quæ procedunt ex dictamine prudentiæ, respiciunt transgressionem in specie et numero, et non sub ratione generali præcise sumpta; ipsa etiam peccata, ut opponuntur virtuti huic aut illi in particulari, cadunt sub cognitione et inquisitione, et vindicatione; et aliter non competit eis ratio offensæ in praxi aut judiciis, aut

Confirmatio. Processus necessariu... judicialis quoad crimen in specie.

Ratio offensæ in...

axi est ecifica, indivi- lualis. Ratio enerica se non cadit opus.

sententiis, aut in oppositione ad legem aut rectitudinem oppositam, quamvis speculative loquendo possit ab eis abstrahi aliqua ratio communis, quæ sicut non habet rationem operis in particulari, quod seorsim cadit sub potestate liberi arbitrii, aut prohibitione legis, nihil facit ad praxim ; ergo ratio peccati in particulari est quod spectat ad legem et sententiam, et consequenter ad remissionem aut condemnationem; ergo in hac sola attenditur substantia peccati, ut cadit sub remissionem. Quod magis declaratur ex Physicis, nam nihil est producibile primo, aut corruptibile, nisi quod in specie et in individuo existit, nisi fingere vellemus ideas ; ergo similiter cum remissio primo respiciat peccatum, qua potest deleri et corrumpi (ut abusive loquar), ita etiam respicit peccatum in specie, et in individuo primo et per se, et non secundum rationem genericam aut transcendentalem. Patet consequentia, quia nulla gratia infunditur, aut justificat peccatorem, nisi in individuo communicetur, ita ut infusio, quæ est actio productiva gratiæ, respiciat primo gratiam in individuo, et non in gradu generico aut transcendenti; ergo similiter, remissio peccati respicit peccatum in individuo, et non in genere.

clarat ur ex ıysicis.

Gratia tur in ividuo ut tificat.

4\. Patet ex interrogatione Christi ad Pharisæum, et responsione ipsius data Christo, et approbata, ut quandc creditor dimisit uni quingentos denarios, alteri quinquaginta, et interrogat Christus : *Uter horum magis diligit* creditorem. Respondet Simon quod *ille qui plus dimisit*, etc. Hæc responsio approbata a Christo, supponit dimissionem spectari secundum numerum debiti, et augmentum ; ergo in specie et in individuo tot erant remissiones peculiares, quot erant debita peculiaria ; hoc non esset verum, si debitum tantum consideraretur, ut remissum secundum rationem genericam ; ergo tot sunt remissiones peccatorum, quot sunt peccata remissa, nam Christus hanc parabolam refert ad remissionem peccatorum. Unde recte procedit primum argumentum Doctoris tam in Moralibus quam Physicis, nam si essent plures formæ in subjecto, quibus aliqua alia inducta repugnaret, tot fierent corruptiones quot formæ deperderentur, et tot mutationes subjecti secundum corruptionem. Ita similiter, quamvis peccata mortalia sint connexa remissione, quia non datur status medius inter filium Regni et gehennæ, tamen remissiones tot esse constat, quot sunt peccata ; ergo nequit esse simplex mutatio infusio gratiæ, et remissio plurium peccatorum, sicut neque generatio et corruptio sunt una simplex mutatio.

rabola itoris. sponsio aristi.

Refertur ad debita multiplicata peccatorum.

Tot sunt corruptiones quot formæ corruptæ. Cur mortalia remissione connexa.

5\. 1. Responsio. Cajetani. et exemplum rejicitur.

Per hoc manet impugnata secunda responsio Cajetani ; exemplum autem quod adducit, non est commodum, quia non ita se habet infusio gratiæ ad expulsionem peccatorum, sicut animal ad hominem, quod est prædicatum genericum, sed se habent gratia et peccatum sicut termini ejusdem mutationis, si mutatio est simplex, quia justificatio involvit mutationem subjecti proprie dictam, ut de ea hic loquimur, quod est aliter se habere respective ad prædicata contradictoria, seu privativa, id est, ad formam et negationem; ergo si gratia dicit habitum, et peccatum dicit privationem, mutari nequit subjectum ad habitum, nisi etiam aliter se habeat ad privationem, et consequenter se habent convertibiliter adæquate, si sit simplex mutatio, quia nequit privatio in eodem subjecto multiplicari, non multiplicato habitu ; ergo neque mutatio ad expulsionem privationis multiplicari, nisi etiam multiplicetur mutatio in ordine ad habitum ; sed multiplicatur mutatio in ordine ad peccatum, quod in subjecto multi-

Justificatio est mutatio.

plex est; ergo hæc mutatio nequit esse eadem cum infusione gratiæ.

Responsio. Impugnatio. Dices, de facto secundum omnium opinionem per infusionem gratiæ tolluntur omnia mortalia, quamvis illa infusio sit simplex mutatio. Contra, de hoc non disputatur, id enim supponitur tanquam de fide, sed disputatur : *An illa infusio gratiæ respective ad remissionem peccatorum sit eadem simplex mutatio?* Negat Doctor quamvis admittat gratiæ infusæ annexam esse remissionem cujuscumque culpæ ex divina ordinatione, qua acceptat ad hæreditatem hominem mediante gratia, et remittit debita propter Christum; et hanc remissionem diversum esse beneficium ab infusione gratiæ, ut *infra* patebit, et tot esse remissiones peccatorum, quot peccata remittuntur, quamvis simplex sit infusio gratiæ. Unde recte colligit non esse eamdem mutationem, sicut neque peccatum esse privationem Physicam gratiæ, sed tantum demeritoriam, et inferre privationem propriam gratiæ.

(Margin: Scopus quæstionis. — Diversa beneficia sunt gratia, et remissio.)

6. 1. Ratio Doctoris probatur, et declaratur. Non esse eamdem mutationem probat Doctor, quia separari possunt, quia infusio gratiæ potest esse, loquendo etiam de prima gratia, absque remissione culpæ, ut fuit in Angelis, in primo homine, in Christo, in Beata Virgine. Instantia autem Cajetani, aut distinctio, non solvit hoc argumentum, ut patet ex dictis, quia animal, ut est in bruto, non est idem animal quod est in homine, maxime in ordine ad mutationem; sed mutatio simplex, ut salvetur, debet esse in terminis per se ejus, ut inter negationem et formam, aut habitum et privationem. Dices gratiam primam, quæ data est Angelo et homini, suppponere tantum sui negationem extra genus, et sic salvatur mutatio simplex inter prædicta contradictoria, verbi gratia, calor in aqua supponit negationem, et calefactio aquæ est mutatio simplex inter illam negativam et formam, in igne autem, qui exigit naturali inclinatione illum calorem, mutatio est inter privationem et formam. Aut ponatur exemplum clarius in corpore, quod est indifferens quantum ad inclinationem ad albedinem et nigredinem seorsim, productio alterutrius est mutatio inter negationem et formam, at in cygno et Æthiope est inter privationem et formam. Eodem modo est in Angelo et homine, quia productio primæ gratiæ in utroque fuit mutatio inter negationem et formam, si vera est sententia Angelum primum productum fuisse in *esse* naturæ, se disposuisse ad gratiam, et ita de homine, vel certe illud non repugnat; sed quando infunditur gratia peccatori, est inter privationem et formam mutatio ; ergo exemplum Doctoris non urget ; quamvis enim infusio gratiæ possit esse non supposito peccato, inde non sequitur, quin infusio ejus, supposito peccato, sit mutatio eadem , et simplex cum remissione peccati.

(Margin: Instantia rejicitur. — Responsio. — Exemplum — Infusio gratiæ in primo homine et Angelo fuit mutatio simplex.)

7. Impugnatur præmissa responsio. Contra, privatio gratiæ supponit debitum gratiæ, sive Physicum ex inclinatione naturæ, sive morale, et ex divina institutione. Primum negant adversarii, quia gratia supponit in subjecto potentiam tantum obedientialem ante et post gratiam collatam quam peccatum, aut quicumque alius status naturæ non variat; ergo loquendo de privatione Physica et naturali gratiæ, nulla talis datur, cum in natura non sit inclinatio naturalis ex principiis ipsorum; ergo etiam peccatum non est privatio Physica, et naturalis gratiæ, ut bene probant rationes sequentes Doctoris; ergo neque infusio gratiæ, et remissio peccati est in consideratione Physica, una mutatio simplex inter formam et privationem ejusdem generis; ergo neque ex infusione et effectu formæ, quæ est

(Margin: Potentia obedientialis ad gratiam. — Peccatum non esse privationem)

[n]aturalem gratiæ. gratia, loquendo physice, et secundum naturalem considerationem, sequitur remissio peccati, sed ex causa aliqua extrinseca, nempe divina voluntate remittente peccatum ex infusione gratiæ, sicut causat effectum, verbi gratia, Sacramenti ex applicatione Sacramenti, ut *supra dist.* 1. *quæst.* 1. est dictum. Hæ consequentiæ suo ordine sequuntur ad antecedens, quod est adversariorum, sed repugnat dari mutationem simplicem, nisi inter formam et negationem, aut privationem ejus; neutra horum est peccatum respectu gratiæ, ergo repugnat infusionem gratiæ esse eamdem simplicem mutationem cum remissione peccati. Subsumptum probatur, quia mutatio simplex est a *non esse* formæ ad ejus *esse* tanquam inter extrema privativa, aut negativa, ut dictum est, et supponimus ex Physicis. Consequentia probatur, quia hæc mutatio ita salvatur, ut expositione formæ sequatur expositio sui *non esse,* quod supponitur.

[M]utatio simplex.

8. [Co]nfirmatio. [De] diversa [det]erminatione [d]ivinæ [vol]untatis [et] remissionem, et [inf]usionem

Confirmatur, quia diversa determinatio ejusdem causæ requirit etiam diversam rationem effectus, et mutationem diversam subjecti, ut reducitur in actum a causa efficiente, alioquin varietas determinationis in causa esset superflua in ordine ad effectum et subjectum; sed remissio peccati requirit diversam determinationem in divina voluntate ab ea qua determinatur ad infusionem gratiæ; ergo et aliam mutationem, et effectum in subjecto, vel realem, vel rationis, quia tam infusio gratiæ quam remissio peccati a Deo solo fit, loquendo de causa principali, et non instrumentali, aut meritoria. Probatur minor, quia ex infusione gratiæ non tollitur aliquid a subjecto, nisi quod in se privatio est Physica gratiæ, aut negatio, aut certe forma contraria et incompatibilis. Sed neque peccatum est privatio gratiæ Physica, neque etiam negatio in hoc genere; si autem est forma contraria (quod repugnat, physice loquendo, et patet ex alias dictis) ad ipsam est diversa mutatio ab infusione gratiæ; ergo ex infusione præcisa gratiæ non sequitur remissio peccati; ergo requirit diversam determinationem divinæ voluntatis hæc remissio, ab ea quæ est solius infusionis gratiæ, aut hæc physice considerantur, et in proprio conceptu.

Quod si dicatur alterum membrum disjuncti præmissi, nempe peccatum esse privationem moralem gratiæ, sic argumentor: privatio, quæ fundatur in solo debito morali naturæ non tollitur ex infusione alicujus formæ alterius generis, sed ex voluntate statuentis debitum in natura, nempe Dei; ergo non ex præcisa voluntate, qua infundit gratiam, tollitur illa privatio, sed ex voluntate extrinseca, qua statuitur repugnantia inter peccatum et formam gratiæ, de qua hîc loquimur secundum rationem realem ipsius formæ; ergo neque productio formæ in *esse* entis, aut ipsa forma sic considerata tollit peccatum, sed forma, ut subest divinæ institutioni ordinantis talem repugnantiam. Sic autem considerata non infert unam et simplicem mutationem, sed diversas, sicut diversa sunt in ipsa *esse* naturale et *esse* institutum, sicut in aqua *lavare* et *sanctificare;* in *esse* autem morali sumpta æquivalet tot formis quod privant peccata, et sic sequitur tot esse remissiones, quot peccata, sicut et tot esse repugnantias morales in forma, quot sunt peccata, et tot esse effectus remissionis formæ, quot remissiones ex unica Dei voluntate instituentis cum infusione gratiæ remittere peccata in specie et in individuo.

9. Responsio, peccatum esse privationem moralem. Impugnatur.

Privatio moralis tollitur per formam oppositam in hoc genere.

Repugnantia gratiæ ad peccatum inest secundum esse morale ejus.

Sic æquivalet pluribus formis.

Dando ergo peccatum esse privationem moralem gratiæ, quamvis hoc improprie dicitur, cum sit tantum demeritoria, et quasi efficienter tollens gratiam, sic ar- 10.

Debitum gratiæ non oritur ex peccato.

gumentor, salvando instantiam Doctoris, quamvis ipse in sensu Physico et naturali loquatur. Debitum habendi gratiam non oritur ex peccato, quia supponitur inclinatio ad privationem, quæ est debitum habendi formam; ergo illud debitum fuit in Angelo et in homine primo ante gratiam collatam, vel certe esse potuit; ergo distinctio illa in responsione data non subsistit. Antecedens probatur, quia debitum morale habendi gratiam non est nisi a Deo, qua Angelum et hominem determinavit creare in ordine ad finem supernaturalem mediante gratia adoptionis; sed hæc voluntas præcessit generaliter in Deo ante creationem, et ad illam ordinata est creatio sicut et gratia; ergo quodcumque debitum morale gratiæ, quod fuit in homine et Angelo ex divina misericordia et bonitate sic eos ordinante, fuit etiam in illis ante gratiam receptam; ergo negatio gratiæ supposita ante ejus infusionem fuit etiam privatio gratiæ hoc modo, sed non fuit peccatum, ergo peccatum est alterius rationis a privatione morali gratiæ hoc modo sumptæ; ergo sicut infusio gratia prima Angelo non fuit remissio culpæ, ita etiam neque infusio ejus peccatori est remissio culpæ in formali et præcisa acceptione remissionis, sed alia, vel non eadem, quæ est consequentia Doctoris.

Fuisse in Angelo, et primo homine.

In quo fundatur illud debitum.

Est ex electione generali.

Negatio in hoc debito fundata est alterius rationis a peccato. Fuit privatio in Angelo.

11. Responsio. Peccatum fundari in debito legis. Impugnatur.

Si dicas aliud esse debitum, quod supponit privatio peccaminosa ex parte subjecti præter debitum finis, nempe debitum, quod determinatur mediante divina voluntate, ut decernit legem, contra, non inducit lex debitum aliquod in natura rationali, nisi operandi secundum legem; hoc debitum non determinat gratiam habitualem, sed ipsum opus in specie, seu actum secundum, et non primum; media conservandi gratiam, et non ipsum finem, quæ est gratia; ergo peccatum ratione hujus inclinationis, seu debiti moralis nequit esse privatio gratiæ, sed solius rectitudinis in actu secundo, quem solum respicit ipsa lex, et est privatio medii, et non finis. Sed alia est mutatio, quæ attenditur quoad secundum actum et medium a privatione gratiæ et finis; unde neque positio finis est positio medii, neque positio actus secundi est positio actus primi; ergo neque privationes his oppositæ sunt termini ejusdem mutationis simplicis, et consequenter neque peccatum, quod consistit in privatione rectitudinis actus secundi, est privatio actus primi aut habitualis; ex quo sequitur remissionem peccati non esse infusionem habitus gratiæ, licet sit connexa.

Lex respicit actum secundum, et non primum, medium, et non finem.

12. Tertia ratio Doctoris.

Ex his patet tertia ratio Doctoris, quæ est ex communi suppositione Theologorum antiquorum, quam *supra* alias *dist. prima* probavimus, nempe gratiam creari. Quo supposito, probat Doctor tertio conclusionem: gratia et peccatum non opponuntur formaliter, alias quod posset supra unum, posset etiam ad destructionem alterius; sed liberum arbitrium potest super peccato; ergo ad destructionem formæ oppositæ, si gratia esset forma opposita; sed hoc non, quia non desinit per mutationem in subjecto, sed per annihilationem, quia creatur. Quotquot negant gratiam creari, sed educi de potentia subjecti, negant suppositum hujus argumenti. Vasquez etiam 1. 2. *disp.* 91. *cap.* 3. respondet, dato etiam quod gratia creatur, non sequitur quin corrumpatur per peccatum, quod est oppositum formaliter ejus, quia talis oppositio sufficit ad destruendam gratiam.

Responsio duplex.

13. Impugnatur. Non esse oppositio

Contra, superius ostendimus non esse oppositionem privativam naturalem, de qua est quæstio; neque etiam oppositio contraria, quæ invenitur in qualitatibus,

nem naturalem gratiæ ad peccatum.

tanquam inter formas contrarias hic inveniri potest; nam forma, quæ producitur natura sua id exigente, a solo Deo, et conservatur, nequit opponi contrariæ formæ, quæ est in potestate causæ naturalis, quia præterquam quod naturale et supernaturale in forma juxta principia adversariorum, determinant prædicatum intrinsecum formæ, per quod est talis in suo genere, ac proinde sub eodem genere proximo non continentur, data hac hypothesi, neque ex definitione contrariorum sic consequenter opponuntur contrarie. Ulterius probatur idipsum ex principio dato, quia ideo per se essentialiter requiritur agens toto genere diversum ad formam, quæ in sua entitate est talis, et excedit virtutem agentis creati, et omnem ejus actionem; ergo non potest talis forma habere oppositionem contrariam ad aliam, quæ includitur in virtute agentis creati. Sed gratia sive creetur, sive educatur ex potentia subjecti, nequit fieri aut conservari, nisi a solo Deo; peccatum autem fit viribus liberi arbitrii; ergo non potest esse oppositio formalis contraria ex natura rei inter gratiam et peccatum; recte ergo deducit Doctor ex creatione et annihilatione gratiæ, vel certe ex actione propria Dei et particulari, non esse oppositionem formalem inter gratiam et peccatum; nam ex eo quod neque eminenter, neque virtualiter includitur gratia secundum gradum ullum sui in potestate agentis creati, sequitur genere esse diversam a forma, quam includit in sua virtute; quando enim agens superioris ordinis requiritur ad effectum ex perfectione effectus, bene probatur perfectio ejus et excessus super alio, qui includitur in potestate agentis inferioris, et tanta perfectio servata proportione, quanta ex tali agente colligitur inesse effectui.

Gratia a olo Deo roduce otest ex rfectione ua quam attingit causa ecunda.

Ex fectione ntis per requisiti entialiter ligitur rfectio rmæ.

Dices hoc probare quidem distinctionem specificam, non autem generis proximi. Contra, gratia magis convenit cum aliis formis supernaturalibus, quæ eodem modo producuntur a Deo, quam cum formis naturalibus; sed illa convenientia est solius generis, et non specifica; ergo a formis naturalibus differt magis quam specie, quod ex aliis rationibus Doctoris probari posset, sed hic tantum expenditur vis argumenti contra responsionem datam.

Responsio.

Differre genere a formis naturalibus.

14. Alia probatio Doctoris.

Altera propositio Doctoris est, quod ex oppositione contraria formarum sequitur quod potens in productionem unius, possit in destructionem alterius; liberum autem arbitrium potest in peccatum, ergo etiam in destructionem gratiæ, si esset opposita formaliter; sed hoc est falsum, quia gratia desinit per annihilationem, quod concedunt omnes antiqui. Hoc ergo dato a Vasquez, nescio unde neget consequentiam, nempe non opponi formaliter contrarie gratiam et peccatum, quia contraria se mutuo tollunt per corruptionem; ergo agens non potest effective corrumpere formam contrariam, nisi illa nata sit esse terminus corruptionis, forma autem creata, et quæ annihilatur, non est terminus corruptionis; ergo in eam non potest agens creatum. Patet consequentia primo, quia nequit agens dependens a subjecto, et materia in sua actione, ex vi suæ actionis in formam, quæ nullo modo dependet a subjecto; talis est forma creata, quæ neque a subjecto, neque ab ulla per se dispositione naturali, quæ subesset actioni agentis naturalis dependet in subjecto, qualiter gratia non dependet; ergo in ejus corruptionem non potest physice agens naturale; posset autem, si gratia esset forma opposita contrarie peccato, quia necessario dependeret a subjecto, sicut et peccatum dependet, cum oppositio sal-

Responsio Vasquez rejicitur.

Forma creata nequit esse terminus corruptionis.

Dependens a subjecto, et non dependens non opponuntur contrarie.

vetur tantum inter formas respective ad subjectum a quo dependent, et inquantum dependent a subjecto. Hæc dependentia nequit esse in termino per se creationis, quia eadem actio manens est conservatio formæ, unde sicut in *fieri* non dependet, ita etiam neque in *conservari;* quando ergo desinit, non aliter desinit, quam per suspensionem illius actionis conservativæ, et sic per annihilationem.

Sicut creatio gratiæ non dependet a subjecto, ita neque conservatio.

15. Actio est a proportione majoris inæqualitatis.

Secundo patet eadem consequentia, quia actio provenit a proportione majoris inæqualitatis, seu ab excessu et victoria agentis producentis contrariam formam in subjecto habente oppositum; sed Deus agens actione speciali incomparabiliter excedit virtutem agentis creati, et manente actione Dei, semper manet terminus ejus, ut gratia; ergo agens creatum non habet in se et natura sua potentiam destructivam gratiæ per corruptionem. Confirmatur exemplo: Cœlum non est corruptibile ab agente creato quantum ad effectum, ut dicit Doctor *in* 2. *dist.* 14. *quæst.* 1. quia illa forma ita determinat materiam, ut licet ipsa sit capax formæ incompatibilis, tamen superet resistentia formæ omnem virtutem agentis creati, et ne controversia fiat de exemplo, saltem in aliis passim suppetunt exempla, in quibus resistentia ex parte subjecti tollit actionem corruptivam agentis; sed quamdiu gratia manet in subjecto secundum adversarios, nequit inesse peccatum; sed gratia semper manet ex natura suæ productionis et causæ, a qua particulari influxu producitur et conservatur, loquendo de permanentia Physica, cui improportionata est virtus agentis creati ad oppositum, physice loquendo; ergo non subest physice loquendo, corruptioni agentis naturalis; ergo quod desinat, est ex voluntate Dei, et non ea potentia agentis creati, nisi tantum moraliter et demeritorie, quatenus Deus salvat ei libertatem agendi, et gratiam vult conservare dependenter a suo merito vel demerito.

Cœlum incorruptibile est, et quomodo?

Improportionata est virtus agentis creati virtuti divinæ agentis ad oppositum.

Confirmatur, in justificatione peccatoris dispositio ipsius non inducit aliquid per se physice habens connexionem cum infusione gratiæ, et cum forma infusa, neque etiam repugnans physice peccato habituali, quidquid alias dixerit Vasquez; sed ex ordinatione divina et liberaliter infunditur gratia peccatori supposita pœnitentia; ergo similiter deletio gratiæ non ratione alicujus Physici causatur, quasi ex contrarietate peccati, sed ex voluntate Dei, quæ subtrahit gratiam indigno. Unde sicut non obstante peccato infundit gratiam pœnitenti, sic etiam posset eam semper conservare, si vellet; quod autem non velit, est demeritum peccati, non autem ex potestate Physica et contraria, quam habet liberum arbitrium super ejus destructione, quæ non dependet a subjecto in *fieri* et *conservari*, sed a solo Deo. Ex quo sequitur conclusio principalis, nempe infusionem gratiæ, et remissionem peccati non esse eamdem et unam mutationem.

16. Dispositio ad gratiam non necessitat physice.

Compatitur physice cum peccato habituali.

Quarta ratio Doctoris pro conclusione, est, quod una mutatio non est ad formam positivam, nisi a propria privatione, culpa habitualis non est privatio gratiæ, quia unica gratia non habet in subjecto, nisi unicam privationem. Excludit præterea instantiam, si quis responderet quod contingat produci formam ex termino positivo, verbi gratia, quando supponit formam contrariam in eodem subjecto, dicit autem gratiam non habere formam contrariam. Hæc ratio tacta est *supra,* in impugnatione adversariorum in confirmatione prima argumenti; et probat præterea gratiam et peccatum non opponi positive, quamvis peccatum inducat privationem gratiæ in subjecto.

17. 4. Ratio Doctoris.

Hactenus Doctoris probatio pro hac

conclusione satis manet declarata. Confirmatur ratione Theologica ex Conciliis, quæ in justificatione peccatoris agnoscunt duas mutationes, vel quasi duas; aliam remissionis peccati, aliam renovationis hominis interioris per infusionem gratiæ et donorum; et hæc recolunt tanquam diversa beneficia a Deo collata.

18. Quinta probatio conclusionis ex Conciliis. Dogma Pelagii. Augustin.

Quinto itaque probatur conclusio: Pelagius, ut patet ex Concilio Diospolitano, admittebat gratiam remissionis peccatorum, non tamen renovationem interiorem hominis, aut gratiam, quæ dat ut non committerentur de cætero, ad quam etiam spectat habitualis, qua elevantur potentiæ, ut possint perficere opera legis et fructus justitiæ. Idem patet ex Augustino *lib. de gratia Christi, cap.* 2. ubi dogma hoc Pelagii optime ex libris ejus declarat: *Quia*, inquit, *etsi gratiam Dei, qua Christus venit in mundum, peccatores salvos facere, in sola remissione peccatorum constituat, potest huic sensui ista verba coaptare dicens* (supple Pelagius), *ideo eam per singulas horas, per singula momenta, et per actus singulos necessariam, ut semper in memoria retinentes et reminiscentes dimissa nobis esse peccata; non peccemus ulterius, adjuti non aliqua subministratione virtutis, sed viribus propriæ voluntatis, quod sibi remissione peccatorum præstitum fuerit per actus singulos recordantes,* etc. Nunquam in hoc Pelagius reprehensus est, quod dixerit remissionem peccatorum esse gratiam specialem Christi, et diversam a gratia auxiliante et renovante, ut hæc comprehendit tam actualem quam habitualem, sed tantum reprehenditur quod aliam gratiam auxiliantem non admiserit, quæ est propria Christi, in quo etiam passim impugnatur, et ibi et alibi sæpe ab Augustino. Neque video ullum argumentum in eum torqueri ex eo quod ipse sibi contradiceret negans gratiam interiorem, et admittens remissionem peccatorum, quasi eadem simplex esset mutatio remissio peccati, et renovatio ad vitam per infusionem gratiæ, vel idem beneficium ex natura rei, vel etiam repugnaret remitti peccatum sine infusione gratiæ; imo contrarium hujus supponunt Patres, et hæc tanquam diversa beneficia numerant, ut patebit ex decretis, quibus error ejus convincitur; recte ergo Doctor negat esse unam et eamdem mutationem.

[Margin: Pelagius admittebat remissionem peccatorum, negabat gratiam renovantem.]

[Margin: Non reprehenditur quod dixerit remissionem esse speciale beneficium, et diversum.]

[Margin: Reprehensio ejus ex eo tantum, quod negaverit diversum beneficium gratiæ.]

19. Milevitan. Concil.

In primis id constat ex Milevitano canone 3. *Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam Dei, in qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, et non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit,* etc. Hic Canon factus est præsente Augustino, ut patet ex epistola quinque Patrum ad Innocentium I. quæ est 92. inter epistolas Augustini; et in eo non damnatur prædictus error Pelagii, ut discernit remissionem peccatorum a gratiæ adjutorio tanquam diversam gratiam Christi, et beneficium, ut patet ex illa exclusiva *in sola peccatorum remissione*, et ex copulativa illa, *et non etiam ad adjutorium;* ergo prout Doctor in conclusione docet, non est eadem simplex mutatio remissio peccati, et renovatio interior, seu gratia adjutorii. Dices, forte per gratiam remissionis peccatorum significari gratiam sanctificantem, per quam remittitur peccatum, et hanc non negasse Pelagium, sed solam gratiam auxiliantem, in quo damnatur a Concilio. Contra, ut *supra* dictum est, gratia sanctificans etiam spectat ad adjutorium, maxime si sit charitas, (ut esse patebit); ergo illa expositio non facit ad intentum Concilii, quia sub nomine adjuvantis gratiæ etiam illa venit, neque aliter

[Margin: Responsio. Per remissionem intelligi sanctificantem gratiam. Impugnatur.]

Patres contra Pelagium ad probandum dona et gratiam inhærentem procedunt, quam probando necessitatem adjutorii ex Scriptura; sed quia hujus probatio esset prolixa, remitto eam ad lectionem Patrum.

20. Nullam gratiam infusam admittit Pelagius.

Probatur aliter intentum, quia, ut ait Augustinus *in libro de gratia Christi jam citato,* nullam gratiam admittebat Pelagius superadditam naturæ, nisi doctrinam et legem, et remissionem peccatorum commissorum, et exemplum Christi. Hanc autem remissionem peccatorum eatenus conferre dicebat ex Augustino *cap.* 2. ad fugiendum peccatum, quatenus memoria remissionis acceptæ retraheret a peccato; et *cap.* 3. *Nam gratiam Dei, et adjutorium,* inquit

Augustin.

Augustinus, *quo adjuvamur ad non peccandum, aut in natura et libero ponit arbitrio, aut in lege et doctrina;* et infra : *Nam cum tria constituat, atque distinguat,* (supple Pelagius) *quibus divina mandata dicit impleri, possibilitatem, voluntatem et actionem; possibilitatem scilicet, qua possit homo esse justus; voluntatem, qua vult esse justus; actionem qua justus est. Horum trium primum, id est, possibilitatem datam confitetur a creatore naturæ, nec esse in nostra potestate, sed eam nos habere, etiamsi nolumus; duo vero reliqua, id est, voluntatem et actionem nostra esse asserit,* etc. *Denique gratiam Dei, non ista duo, quæ nostra omnino vult esse, id est, voluntatem et actionem, sed illam, quæ in voluntate nostra non est, et nobis ex Deo est, id est, possibilitatem dicit adjuvari,* etc. Possibilitatem itaque, quam cum natura a Deo sine nostris meritis accepimus, intelligebat esse gratiam, ut constat etiam *ex cap.* 4. *et seq.* quam adjuvari intelligebat non per dona intrinseca, sed per revelationem doctrinæ et mandatorum. Ex quibus colligitur sensus verus Canonis, nempe remissionem peccatorum esse quidem gratiam Dei per Christum, sed non in ea sola consistere gratiam Christi, sed etiam in adjutorio, sub quo comprehendit dona, quæ in renovatione hominis interioris infunduntur per Spiritum sanctum, seu virtutes, et quam gratiam negavit Pelagius.

Sensus Canonis.

21. Confirmatio ex Trident.

Confirmatur hæc intellectio Canonis ex Tridentino sess. 6. cap. 7. *Hanc dispositionem seu præparationem justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum,* etc. Sanctificatio ergo et renovatio interioris hominis non est ipsa remissio peccatorum, sed alia mutatio diversa, ut indicat particula adversativa, quæ partes justificationis discernit adjuncta copulativa, per quam ipsam sanctificationem et renovationem aggregat remissioni peccatorum, tanquam diversum beneficium gratiæ Christi receptam in justificatione impii ; nam ex sola peccatorum remissione non fieret peccator justus, aut hæres secundum spem vitæ æternæ, ut improbe dicebat Pelagius fieri ex sola possibilitate naturæ adjuncta doctrina et lege; ideoque ad faciendum justum non sufficit peccatorum remissio, sed præterea requiritur ipsa justitiæ infusio.

Diversitas remissionis, et sanctificationis.

22. Trident. Eadem diversitas patet.

Et infra : *Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et charitatem,* etc. In verbis præcedentibus dixit merita Passionis Christi communicari homini, ut fiat justus, quando charitas per Spiritum sanctum infunditur

justificatis. In verbis autem citatis clare distinguit infusionem donorum seu gratiæ a remissione peccatorum, tanquam diversas mutationes et membra justificationis, seu beneficia tum collata peccatori, *cum remissione,* inquit, *peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo,* etc. quæ particulæ, verbi gratia, *cum* et *simul* segregant remissionem peccatorum et infusionem donorum, ut diversam gratiam per Christum collatam, et adjungit remissioni peccatorum, tanquam differenti ab infusione donorum.

Unde *Canone* conformiter ad doctrinam hujus capitis, comprendit etiam Canonem antiquum Milevitani, quo damnatur Pelagius ; simul etiam damnans alios ejus sequaces : *Si quis,* inquit, *dixerit homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, atque illis inhæret, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit,* etc. In secunda clausula tangitur error Pelagii, damnatus in antiquis Conciliis Africanis, ut patet ex Canone Milevitani, qui receptus est a posterioribus.

23. Objectio. Trident. Descriptio justificationis.

Ad majorem evidentiam hujus veritatis objicies Concilium *cap.* 4. *in descriptione justificationis,* ita habere, ut justificatio sit *translatio ab eo statu in quo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum Salvatorem nostrum,* etc. ubi videtur denotari una et simplex mutatio inter illos duos terminos, nempe peccati originalis tanquam termino *a quo,* et gratiam adoptionis tanquam terminum *ad quem.* Item *cap.* 7. post verba primo citata subdit : *Unde homo ex injusto fit justus, ex inimico amicus, ut sit hæres secundum spem vitæ æternæ,* etc. quibus verbis denotat similiter unam mutationem inter justitiam et injustitiam, inimicitiam et amicitiam. Item *infra* assignans causam formalem justificationis esse justitiam inhærentem *qua justi nominamur et sumus ;* ergo non est alia justitia præter hanc, ac proinde remissio peccatorum non est diversa ab hac, alias esset etiam enumeranda et adjungenda causæ formali,quia etiam justitia dicitur ex Scriptura variis in locis.

Respondetur Concilium agere de justificatione, qua impius fiat justus per translationem a statu filiationis Adam, ad statum filiationis Dei per gratiam adoptionis. Unde sicut status dicit terminum divinæ sapientiæ legibus præfixum, et oppositio fiat inter primum Adam, ut fuit causa damnationis et peccati, et Christum, ut est causa gratiæ et adoptionis ; item inter filium Adam et filium Regni, seu filiationem utramque, ut suas leges ratione status involvant, sic etiam translatio denotat oppositionem positivam in *esse* status et conditionis, et mutationem, qua quis desinit esse filius Adam per remissionem peccati, et mutationem qua fit filius per gratiam, ut diserte Concilium verbis citatis docet. Translatio autem de rigore sonat utramque mutationem, seu quasi mutationem, quia moraliter et secundum differentiam status considerata remissio peccati denotat ex parte Dei actum peculiarem, qua remittit peccatum ; et ex parte peccatoris desitionem peccati, quæ licet physice considerata non sit ad terminum positivum physicum, loquendo de formali ipsius peccati, est tamen ad terminum positivum, ut ratione ejus fundatur status secundum regulas justitiæ et damnationis, qui est positivus moraliter, et discernens injustum non solum

24. Responsio.

Diversi status, et oppositi.

Translatio significat mutationes oppositas.

a justo, sed etiam ab eo, qui constitueretur in pura natura, sicut servitus non solum ratione status discernitur a filio et hærede, sed etiam a libero, qui non est hæres. Mutatio autem inter contraria aut opposita positive, recte sumit denominationem a termino *ad quem*, et dicitur una mutatio ex fine agentis primario, licet respective ad subjectum non sit simplex; sic mutatio inter substantias dicitur generatio, conversio, et hujusmodi inter qualitates alteratio; ex appellatione ergo una plurium, ut connexa sunt, non sequitur ipsa connexa esse unum et idem propriis rationibus, maxime cum ipsa appellatio denotet eorum differentiam, ut in proposito particula *translatio* importat differentiam status, ex quo transfertur impius ad statum oppositum; inter oppositos autem status non est mutatio simplex. Hinc Concilium *supra sess.* 5. *can. ult.* non solum differentiam status, sed etiam mutationis in baptizatis exprimit cum Apostolo dicens : *Nihil damnationis esse in iis, qui renati sunt, quia veterem hominem exuentes* (quod denotat peccati remissionem) *et induentes novum, qui secundum Deum creatus est, innocentes*, etc. *Deo dilecti effecti sunt.*

Sumit denominationem a termino ad quem, mutatio inter contraria.

Trident.

Exuere, et inducere diversa sunt.

25. Explicatur secundus locus Concilii.

Ex his patet ad secundum locum ex ipso Concilio, loquitur ex verbis præmissis, nempe per remissionem peccatorum et infusionem donorum, seu renovationem fieri ex injusto justum, et ex inimico amicum, quæ non sunt una mutatio ex Concilio, sed diversæ, connexæ tamen ad finem justificationis ad quem ordinatur, *ut sit hæres,* inquit, *secundum spem vitæ æternæ,* etc. Hic enim est finis remissionis peccatorum, ut quis acquirat vitam æternam, cujus impedimentum est peccatum ; *renovatur autem in spem vitæ æternæ,* per gratiam infusam et dona, quia non datur status medius de facto inter peccatorem et justum, inter membrum Christi et diaboli ideoque necessario connexa sunt remissio peccati et gratiæ infusio, quæ datur, ut quis fiat hæres, quod ipsi non competit in statu peccati mortalis, qui est oppositus, ut dictum est, oppositione positiva ; ea ergo voluntate, qua Deus infundit gratiam eaque mediante in spem vitæ fit hæres justus, eadem ipsa voluntate est annexa gratiæ remissio peccatorum mortalium, quæ peccatorem reum damnationis, et civem Babylonis et inferni inscribunt. Breviter ergo Concilium loquitur de justificatione impii, qua fit de injusto justus in hoc capite, quæ non sunt una mutatio; non agit autem de justificatione Angelorum seu primi hominis, de qua *supra* Doctor *in secundo argumento,* neque de justificatione etiam justi, de qua agit Concilium *cap.* 10. quæ est renovatio hominis de virtute in virtutem, non de vitio in virtutem : *Qui justus est, justificetur adhuc,* Apocalyps. 12. *ne vereraris usque ad mortem justificari,* Ecclesiasti. 8. *Ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum,* Jacob. 2. Neque agit de justitia, ut præcise sumitur pro remissione peccati : *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum,* etc. sed agit de completa justificatione impii, ut dictum est, prout comprehendit ablationem peccati, et collationem gratiæ seu boni, sicut justitia actualis complete in his duobus comprehenditur, nempe recedere a malo, et facere bonum, quamvis hæc diversa sunt opere, exerciti et lege. Ita etiam neque ex statu mali transferri in statum boni est idem in reipsa, licet connexa sunt, non ex natura unius et alterius mutationis per se, sed ex connexione, quam habent ex divina lege et institutione excludente statum medium inter peccatorem et justum in via, sicut

Agit de justitia complete sumpta.

et inter beatum et damnatum in termino.

26. Tertius locus Concilii explicatur.

Ad ultimum respondetur, Concilium loqui de justitia, qua constituit justum, et sic unica est formalis, nempe gratia; non autem loquitur de justitia, ut etiam extenditur ad remissionem peccati a Scriptura et Patribus. Loquitur etiam de justitia, ut est inhærens et intrinseca, et terminus *ad quem* justificationis; et ulterius ut habet annexam de facto remissionem peccati, quam supra initio capitis, et verbis etiam sequentibus distinguit a justitia infusa et renovante. Ex quibus sicut ex dictis patet intentum, nempe hæc esse in reipsa in causa, quæ est divina voluntas, atque in subjecto, diversas gratias, et beneficia, non vero unum et idem, et consequenter uon esse eamdem mutationem ex parte subjecti, qua recipit unum et alterum, quamvis ut partes integrent unam completam justitiam habitualem.

Probatio et confirmatio Canonis ex Lateranensi, et Viennensi. Hæc Concilia supponunt diversa esse beneficia remissionem, et sanctificationem.

Confirmatur secundo illa veritas ex sensu Ecclesiæ *cap. Majores,* etc. *de Baptismo,* et *Clementina de summa Trinitat. et fide Catholica,* quæ illa plane esse diversa beneficia supponunt; et probabile esse de facto in parvulis separari, et quamvis Clementina præfert sententiam eorum, qui dicebant infundi tiam infantibus baptizatis gratiam et virtutes, tamen non recurrit ad effectum naturalem gratiæ, quasi esset remissio peccati, neque ad virtutem mutationis simplicis, se ad efficaciam causæ meritoriæ et mortis Christi applicatam in Sacramento. Neque Doctores, de quibus ibi asseritur, quod negaverint infundi virtutes et gratiam parvulis, disserebant cum aliis, aut discordabant de materia justitiæ habitualis, ut male aliqui interpretantur, quia idem censebant quoad hoc nempe eam consistere in virtutibus et habitibus, sed negabant eam infundi parvulis in eo statu, in quo usus ejus in eis esse non posset, ut patet ex Innocentio; tam ergo quæstio, quæ prædictis in locis resolvitur, quam responsio ad eam data supponit diversitatem justitiæ remissionis et renovationis.

Sexto patet eadem distinctio ex Augustin. *lib.* 19. *de Civit. Dei cap.* 27. ubi dicit justitiam nostram pro hoc statu principalius consistere in remissione peccatorum, quam in perfectione virtutum, in patria autem e contra, quia ibi virtus erit completa, et nullum erit peccatum dimittendum. Confirmatur, quia remissio peccatorum est ex primariis effectibus, qui tribuuntur morti et passioni Christi *Luc.* 19. *Joan.* 10. *et* 14. *ad Rom. ad Galat. ad Hebræos* 1. *ad Timotheum* 10. *et* 1. *Joan.* 2. et ubique videatur Trid. *sess.* 5. *can.* 2. *et* 6. *et sess.* 6. *cap.* 7. *et* 9. Diospolitan. *Can.* 12. alias 13. apud Augustinum ex iis, quæ objecta sunt ex Cælestio de gestis Pelagii, sed hoc non ideo dicitur quia gratia seu justitia infusa est ex meritis Christi; ergo ideo quia effectus diversus est correspondens Christi satisfactioni, quæ satisfactio oblata est pro peccato, gratia vero et gloria nostra correspondet operibus Christi, qua erant meritoria; neque enim in Scriptura vane hæc inculcarentur tanquam diversa, et diversum modum causandi in Christo respective ad ipsa, ut est mereri et satisfacere, quia satisfactio proprie attenditur secundum medium vindicativæ peccati, mereri secundum medium justitiæ commutativæ aut distributivæ præmii. Et licet tam remissio peccatorum, quam collatio et infusio gratiæ fiant in nobis gratis ut tamen innituntur operibus Christi hoc et illo modo, fiunt secundum justitiam in diverso genere, scilicet meriti et satisfactionis; ergo remissio peccati ita immediate innititur operibus Christi,

27. Sexta ratio. Augustin. Justitiam viatoris hominis principalius consistere in remissione. Confirm.

Christus venit in redemptionem peccati.

Satisfactio, et meritum ejus ad partes justitiæ referuntur.

Satisfactio, et meritum diversa media justitiæ respiciunt.

Esse diversos effectus.

qua erant satisfactoria, sicut et collatio gratiæ ejus merito; ergo sunt effectus distincti, attento diverso modo et medio justitiæ, qua causantur. Sed si ex sola infusione justitiæ ex natura rei remitterentur peccata, sicut ex sola positione formæ tollitur ejus privatio, superfluus esset ille modus causandi diversus in Christo secundum medium diversarum virtutum, quia ea ratione qua causaret gratiam, vel mereretur, etiam tolleret peccatum, et sic evacuatur ejus crux, passio, mors pro peccato per modum satisfactionis, quod non debet admitti, cum nihil magis urgeant Patres et Scriptura, quam Christum venisse, et passum fuisse pro peccatis, et sanguine suo redemisse mundum a servitute ejus et pœnis.

28. Iustitutio Sacramentorum contra peccatum.

Hinc etiam Sacramenta ordinavit directe contra peccatum, ut Baptismum et Pœnitentiam, quæ licet conferant justitiam, tamen eam conferunt qua habet annexam de facto remissionem peccati, et directe remittunt ipsum peccatum, in quo specifice ab aliis discernuntur. Item, aliæ sunt leges, quæ ordinantur ad justitiam, aliæ quæ ordinantur ad fugam peccati in opere; servata ergo proportione, aliter ordinata sunt opera Christi contra peccatum, quod non est privatio justitiæ, ut nunc supponimus ex dictis, aliter ordinantur contra privationem justitiæ, seu ad ipsam justitiam recuperandam, quæ amissa est per peccatum demeritorie, et sic salvatur remissionem peccati aliter inniti operibus Christi, aliter vero infusionem justitiæ, quamvis simul fiant quod durationem.

Diversa lex ad utrumque.

29. Trident. Remissio peccati, infusio justitiæ diversæ partes justitiæ totalis.

Hinc Tridentin. locis jam expressis hæc distinguit, et consequenter *cap.* 9. excludens inanem fiduciam hæreticorum utrumque combinat tanquam diversas partes justitiæ completæ : *Quamvis autem necessarium*, inquit, *sit credere*, *neque remitti neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum, nemini tamen fiduciam et certitudinem remissionis peccatorum suorum jactanti, et in ea sola quiescenti, peccata dimitti, aut dimissa esse credendum est*, etc. Et infra : *Sed neque illud asserendum est oportere eos, qui vere justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse justificatos, neminemque a peccatis absolvi ac justificari, nisi eum qui certe credat se absolutum et justificatum esse, atque hac sola fide absolutionem et justificationem perfici*, etc. Quibus verbis sumit justificationem pro infusione gratiæ tantum, ut aliquid addit remissioni peccatorum, non secus ac *in cap.* 7. utrumque comprehendere docuit, et *in cap. seq.* eodem modo sumit eam pro infusione gratiæ, quæ fit per incrementum ejus per merita in justitia facta; non ergo sumit synonyme, alias superflueret additio in materia doctrinali; et proculdubio justificatio, si sumatur hic pro utraque, ut fit *in cap* 7. plus importat, quam significat remissio aut absolutio peccatorum; sic autem repetitio non est ejusdem particulæ, sed appellatio totius conjuncta appelationi unius partis et propriæ supponit pro altera parte, quæ non exprimitur; absolutio autem et remissio peccatorum propriam significationem important; justificatio autem quæ per copulam additur, supponit pro altera parte, nempe pro infusione gratiæ, quæ non importatur per remissionem ex stylo Concilii *cap.* 7.

Remissio et justificatio quomodo sumuntur hoc loco.

30. Quid justificatio denotet aliquando.

Adde quod justificatio ex propria significatione nihil aliud denotet, quam motum ad justitiam, qua quis per gratiam formaliter fit justus; per accidens autem est quod supponat statum peccati, ut patet in Angelo et primo homine, qui fuerunt justificati, secundum aliquos,

etiam præeunte bono motu suæ voluntatis ex divino adjutorio. Patet etiam in justo, qui etiam ex meritis justificatur per incrementum justitiæ. Quod autem dicit Concilium *cap.* 4. et 7. de justificatione impii, intelligit de justificatione prima in statu peccati, qua ex injusto fit justus, et sic ex statu subjecti connotat remissionem peccatorum, non autem ex præcisa ratione justificationis qua est motus aut mutatio ad justitiam, quia non confertur justitia impio, per quam ordinatur ad hæreditatem, nisi destruendo statum peccati in quo est, et per quem ordinatur ad gehennam, Deo ordinante, hanc immediatam oppositionem, inter utrumque statum, ita ut unus immediate succedat alteri. De potentia tamen absoluta, et ex natura rei secundum plerosque Scholasticos, et maxime Doctorem *in secundo argumento pro conclusione,* quantum est ex parte rei, non repugnat dari statum naturæ puræ medium inter statum peccati et gratiæ in quo posset esse remissio peccati sine infusione gratiæ, quamvis peccatum quoad malitiam in specie, et oppositionem ad legem, esset ejusdem rationis. Et si dicas Augustinum id negasse alibi, respondetur eum intellexisse statum puræ naturæ, qua dimitteretur suis viribus, seclusis adjutoriis necessariis ad impletionem legis ; his autem datis, non videtur negasse talem statum possibilem, in quo creatura rationalis non ordinaretur ad alium finem supernaturalem, sed ad illum tantum, qui esset ei possibilis, et secundum dictamen rectæ rationis, cum adjutoriis proportionatis, præfixus ; peccatum autem tunc non esset privatio physica gratiæ, ut *supra* probatum est ; ergo etiam neque nunc ; ergo sequitur intentum, remissionem peccati non esse eamdem mutationem simplicem cum infusio gratiæ.

De potentia absoluta ari posse statum puræ naturæ.

31. Primarius effectus gratiæ remissio peccatorum. Chrysost.

Hinc Chrysostomus decem honores gratiæ cælestis enumerans, seu quosdam ejus gradus, et effectum remissionem peccatorum primo loco statuit et distinguit a cæteris *homil. ad Neophytos,* et loquitur de gratia sub generali ratione doni : *Multis quidem,* inquit, *videtur cœlestem gratiam in peccatorum tantum remissione, nos autem honores computabimus decem. Hac de causa etiam infantulos baptizamus, ut non sint coinquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut ejus membra sint omnes, ut Spiritus habitatio fiant;* ubi docet expresse remissioni peccatorum, quæ fit per Baptismum, in quo passio et mors Christi redemptoris applicantur, addi sanctitatem et reliqua quæ subsequuntur, et sunt effectus seu dignitates gratiæ infusæ. Prout comparatur ad diversa dicitur sanctitas, quia per eam homo Deo dedicatur per consignationem internam, eo modo quo Patres plerique Græci intelligunt loca Pauli de signatione spirituali, ut *supra* visum *dist.* 6. *quæst.* 9. *de charactere.* Dicitur *justitia,* per quam homo subditur Deo et redditur arbor bona ad faciendum fructus justitiæ in opere. Dicitur *adoptio,* quia per eam acceptatur a Deo. Dicitur *hæreditas,* quia dat jus ad Regnum. Dicitur *fraternitas Christi* ex eadem ratione. Dicitur etiam *incorporatio* in ipso, tanquam membri ad corpus ejus mysticum. Dicitur denique per eam *inhabitare Spiritum sanctum* in homine ut in templo per communicationem donorum. Cæterum, quia hæc omnia ad eamdem formam referuntur, non dicit ea addi, sicut dicit formam sanctitatis addi infantulo in Baptismo ad remissionem peccatorum. Sic etiam Paulus 1. *ad Corinth.* 6. distinguit sanctificationem et ablutionem a peccatis per Baptismum, *et hæc quidem fuistis,*

sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, etc. ubi ablutione et sanctificatione primum utitur ad significandum diversas partes ejus, quod per justificationem significatur ut totum.

32. Clemens Alexandr. Sic etiam Patres hos effectus Baptismatis tanquam diversos enumerant. Clemens Alexandrinus *Pædagogi cap.* 6. *Multis vocatur hoc opus,* inquit, *gratia, illuminatio, perfectum, et lavacrum. Lavacrum quidem, per quod peccata abstergimus; gratia, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur; illuminatio autem, per quam sanctam illam et salutarem lucem speculamur,* etc. per *illuminationem* intelligit *gratiam.* Eodem modo Nazianzenus *ratione* 40. ubi similia habet.

Isidorus Pelus. Isidorus Pelusiota epistola 195. *Quoniam magnificentia tua per litteras ex me quæsivit, quid sit causæ, cur infantes, cum peccatis careant, baptizentur, necessario tibi rescribendum putavi. Quidam igitur nimis tenuiter et jejune aiunt eos spurcitiam eam, quæ ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est, eluere; ego vero hoc quidem etiam fieri persuasum habeo, at non solum, (neque enim id tam magnum esset) verum alia quoque multa naturam nostram longe superantia beneficia nobis concessa esse,* etc

Theodor. Theodoretus *in Epitome divinorum Decretorum lib.* 5. *de Baptismate*: *Pro illis aspersionibus* (supple veteris legis) *sufficit iis, qui credunt donum sanctissimi Baptismatis, non solum enim donat remissionem veterum peccatorum sed etiam spem inserit promissorum bonorum, et mortis Dominicæ, resurrectionisque efficit participes, et doni Spiritus largitur participationem, et filios Dei reddit, et non solum filios, sed etiam hæredes Dei et cohæredes Christi; non enim, ut dicunt amentes Messaliani, Baptismus novaculam imitatur, quæ præcces serunt peccata auferens, hoc enim ex abundanti largitur,* etc. *non enim hoc solum pollicetur Sacramentum, sed his etiam majora et perfectiora; est enim arrha futurorum bonorum,* etc.

Joannes Maxentius in professione fidei: 33. Joanne Maxentiu
Propterea recentes ab utero parvulos non tantum ut adoptionem mereantur, aut propter Regnum cœlorum, sed in remissionem peccatorum credimus baptizari, ne pereant in æternum, etc. Dicebant nempe Pelagiani baptizari infantes, non in remissionem peccatorum, sed ut possint intrare Regnum cœlorum, et reciperent adoptionem, ut constat ex Augustino, quem suo loco citavimus *de Baptismo dist.* 4. *quæst.* 3. Hoc autem impugnant Patres, et quamvis dissertatio potissimum fuit circa veritatem peccati originalis, quam negabant hæretici, Patres e contra urgebant Baptismum dari in remissionem peccatorum, tamen sua dissertatione satis indicant diversitatem horum effectuum Baptismi, qui primum ordinari dicebant ex sua forma ad remissionem peccati; unde dicebant formam fore falsam, nisi in parvulis supponeretur peccatum, ut satis explicatum est supra de veritate hujus formæ ejusque sensu, ut patet *ex canone* 2. Milevitani, qui 77. Africani, *cap. Placuit. de cons. dist.* 4. *et* 5. Trid. *sess.* 5. et patet *sess.* 7. *can.* 13. de *Bapt.* et *ex Clem. de Sum. Trin. et fide,* etc. Si ergo forma Baptismi datur per se primo in remissionem peccatorum gratis propter Christum, sequitur hunc effectum non esse confundendum cum renovatione et sanctificatione, qua renovatur homo in spem Regni cœlestis, atque diversa esse beneficia, ut supponunt, vel expresse docent Patres; ergo cum ad diversos effectus non sit una simplex mutatio, ita remissio peccatorum et infusio gratiæ non

Patres disserent contra Pelagian præmis sam diversita tem supponun

Argumentum ex form Baptism

Conclusi intenta

sunt una et eadem mutatio, in eo rigore physico prout jam loquimur de mutatione a privatione ad formam; cujus oppositum sustinent Doctores, quos hactenus impugnavimus.

Argumenta autem quæ contra hanc conclusionem militant, petunt alias quæstiones, nempe *utrum gratia habitualis ex natura rei opponatur peccato, et tribuat adoptionem.* Item, *posset fieri remissio peccati mortalis et originalis sine mutatione peccatoris, per aliquam formam peccato oppositam?* quas huc ad complementum hujus difficultatis, et confirmationem conclusionis præmissæ Doctoris transtulimus, quia etiam tertia et quarta ratio horum resolutionem supponunt, sicut et quæ in sequenti conclusione docet.

Utrum forma, quæ dicitur gratia, det jus ad Regnum ex natura rei, et repugnet peccato mortali habituali?

34. Omisso hæreticorum errore damnato in Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. *et can.* 11. cujus impugnatio petenda est ex Scripturis, quibus ostenditur Spiritus sanctus nobis communicari, habitare in cordibus nostris per charitatem aliaque dona, ac proinde justitia nostra non potest in aliquo extrinseco de facto collocari. Sententia satis communis nunc potissimum in Scholis versatur, illos effectus esse naturales gratiæ, non morales, id est, ordinatione. Eam defendunt Aureolus 1. *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 2. Capreolus *ibidem q.* 3. Medina 1. 2. *quæst.* 110. *art.* 4. Bellarm. *lib.* 2. *de Justificatione cap.* 16. Vasquez 1. 2. *dist.* 204. *cap.* 2. *et seq.* Suarez *lib.* 7. *de Gratia cap.* 1. Eamdem consequenter tenere debent, qui dicunt gratiam et peccatum ex repugnantia Physica non posse compati.

[margin: ...ententia ...irmativa.]

Prima conclusio: *Hic effectus est moralis gratiæ, non autem physicus*; est nostri Doctoris, *hic et in* 2. *dist.* 37. Richardi *in* 3. *dist.* 31. *art.* 1. *quæst.* 1. Gabriel *in* 4. *dist.* 14. Occham *in quæst.* 3. Joannis de Medina *codice de pœnitentia.* Et pro hac sententia citari possunt quotquot dicunt peccatum demeritorie expellere gratiam, non autem physice, ut tenet Durandus *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 10. Paludanus *in* 3. *dist.* 28. Conradus 1. 2. *quæst.* 71. interpretantes eam esse opinionem S. Thomæ. Possunt etiam consequentia doctrinæ forte citari illi auctores, qui dicunt gratiam posse augeri in *esse* gratiæ, non crescendo in *esse* qualitatis, ut Victoria *in relectione de pœnitentia*; sumitur ex Divo Thom. 3. *part. quæst.* 7. *art.* 11. Soto *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 1. *art.* 2. *de natura et gratia lib.* 2. *cap.* 17. Probatur conclusio, quia nullo creato ad extra posito, Deus tenetur creaturam amare amore illo quo dat jus ad hæreditatem; ergo nulla creata forma habet pro effectu formali naturali constituere homini jus ad hæreditatem. Probatur antecedens, quia seclusa voluntate sua ejusque determinatione, non potest Deus obligari ad extra, posita quacumque creatura; sed si aliqua forma creata haberet pro effectu formali naturali constituere justum, ita obligaretur, ergo. Major patet, quia alioquin gloria non esset gratia ex gratia et ex liberalitate glorificantis; neque per adoptionem homo esset filius Dei, sed per naturam, si daretur forma, quæ ex naturali effectu hoc haberet constituere gratum. Deinde sequeretur in Deo imperfectio, si independenter a sua voluntate subesset obligationi, quia sic subesset legi inducenti talem obligationem. Probatur minor, quia constituere justum est dare jus ad hæreditatem, et facere Dei amicum, quæ amicitia in hoc consistit, ut per eam homo ad gloriam et hæreditatem debitam lege

[margin: 35. Prima concl.]
[margin: Probatio prima.]
[margin: Non posse obligari Deum seclusa sua voluntate.]
[margin: Gloria est gratia.]
[margin: Gratia si ex natura daret jus, constitueret filium naturalem, non per adoptionem. Deus subesset legi.]

acceptetur. Præterea, sequeretur Deum amare aliquid extra se necessario; ergo ab eodem dependeret.

Responsio. Dices, amore complacentiæ aliquid extra se, non amore beneficentiæ; distinctio est Aureoli, quam sequitur Suarez.

36. Impugnatur. Contra, amore complacentiæ etiam in omni creatura, prout est participatio sui *esse*, complacet, ut fuse probat Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. juxta illa Gen. *et vidit Deus quod essent valde bona*; ergo hic effectus non est peculiaris gratiæ.

Confirmatio. Confirmatur, si gratia esset participatio divini *esse* ex natura sua, ita ut ea posita non posset non amare justum secundum amorem adoptionis et filiationis, quem traheret secum forma tanquam effectum naturalem, sequeretur quod creata gratia necessario eam conservaret; sed hoc repugnat principiis fidei, ut in confesso est apud omnes, quia et justificantur reprobi et electi etiam cadere possunt, et plures ceciderunt; ergo, etc. Sequela probatur, quia quidquid Deus necessario amat amore efficaci, necessario conservat in *esse*, imo et necessario producit cum voluntas ejus non sit defectibilis. Sed ille amor est efficax supposita justitia saltem, ergo trahit secum necessario omne medium conservandi justum in justitia, quia est amor amicitiæ perfectæ, in qua secundum æqualitatem gratia constituit justum in ordine ad Deum, independenter a voluntate ejus alia ab illa, qua ei dedit gratiam. Sed amor amicitiæ perfectæ et sinceræ inter alias leges hoc habet, ut efficaciter intendatur conservatio amici, alioquin non esset vera amicitia, et cum effectu procuretur, si est in potestate amantis; est autem in potestate Dei confirmare justum in justitia data, eique donare consequenter merita, et reliqua quæ ad justitiam conservandam faciunt; ergo si amat necessario posita justitia, etiam eadem necessitate amaret ei conservationem ejus in reipsa et effectu; sed hoc non facit, ergo neque justitia ex natura rei trahit secum amorem amicitiæ divinæ aut filiationis, aut adoptionis, sed tantum ex voluntate differenti Dei, quæ non impeditur, aut determinatur in oppositum ejus, quod per regulas suæ infinitæ sapientiæ statuit circa salutem et libertatem, et opera viatoris.

(Marginal notes, left column: Sequi gratiam necessario conservari. — Probatio sequelæ. Voluntas efficax Dei adimpletur. — Effectus amicitiæ, et lex.)

37. Præmissi distincti amoris rejicitur. Ex quibus tollitur distinctio præmissa amoris complacentiæ et beneficentiæ, quia amor amicitiæ est amor beneficentiæ, supposita indigentia amici; supposita ergo indigentia justi, ut in gratia accepta conservaretur, si Deus eum necessario amaret amore amicitiæ ex natura et effectu formæ justitiæ, etiam amaret eum amore beneficentiæ, ut patet ex dictis; si autem tantum eum amat amore complacentiæ, non est aliquid peculiare, quia et impium etiam tali amat amore, non qua impius est, sed qua ex Deo est tanquam creatura ejus.

Responsi Dices, secundum omnes, de facto amat Deus justum amore speciali filiationis et adoptionis, et amicitiæ, ut intervenire possit inter Deum et hominem viatorem.

Impugnatur. Amiciti Dei de facto accommo datur providentiæ. Respondetur hoc verum esse, sed hic amor est liber, et non includit aliud præter id, per quod ordinatur, nempe ad Regnum Dei, cæteris adhibitis, ut observantia mandatorum, et perseverantia finali, quia jus tantum habet in spe, nempe *si fidem servaverit, bonum certamen, certaverit, si cursum consummaverit*, etc. cum Apostolo. Unde colligitur adoptionem per divinam voluntatem ita annexam esse justitiæ, ut cætera requirantur, ac proinde non ex natura formæ tanquam effectus ejus naturalis sequi, qui ab extrinseco non recipiat limitationem, sed ex divina

bonitate et libera voluntate, quæ limitationem illam adjunxit, et collatam justitiam ob demeritum subtrahit; quod non contingeret, si necessario supposita justitia amaret justum amore amicitiæ, quia sic reliqua ei amaret efficaciter, a quibus dependeret conservatio justitiæ, et justi in justitia.

38. *Secunda ratio. on colligi ex Scriptura talem effectum.*

Secundo, non magis tribuitur gratiæ in Scriptura jus ad Regnum quam operibus; sed omne jus fundatum in operibus est morale tantum, utpote meriti, ergo ex Scriptura non colligitur gratiam sanctificantem ex natura sua dare talem effectum.

Tertia ratio.

Tertio, nulla forma creata potest constituere paritatem inter Deum et creaturam; ergo neque perfectam amicitiam seu completam. Consequentia probatur, quia secundum Philosophum 8. *Ethic. c.* 7. *et lib.* 9. *c.* 8. ad amicitiam requiritur æqualitas.

Qualis est amicitia inter Deum creaturam.

Antecedens probatur, quia nulla forma potest tollere rationem creaturæ et servitutis ab homine; ergo nulla constituere requisitam proportionem inter ipsum et Deum ad propriam amicitiam. Dices, gratiam esse participationem quamdam divini *esse;* contra, videtur hoc metaphorice dici. Vel est participatio in *esse*, vel secundum imitationem. Non in *esse*, quia hoc repugnat; si aliud, natura Angelica, ut habet in se imaginem Trinitatis, magis imitatur essentiam divinam quam gratia; ergo illa participatio naturalis videtur insufficiens fundamentum ponendæ æqualitatis requisitæ ad perfectam amicitiam.

39. *Quarta ratio. Posse de potentia absoluta jus ad hæreditatem parari a gratia.*

Quarto, Deus sine injuria, posita charitate seu justitia, de potentia absoluta potest negare visionem et beatitudinem; ergo ex natura rei non potest charitas et gratia dare jus ad regnum. Antecedens probabitur in sequenti. Consequentia patet, quia alioquin Deus non posset tollere effectum formalem ejus, aut per se consequentem. Dices, justitiam concedere condignitatem ex natura sua, seclusa acceptatione extrinseca; contra, vel illa condignitas consistit in jure aliquo morali, seu justitiæ rigorosæ, vel in physica entitate. Non primum, quia non posset Deus, cum nequeat esse injustus, suspendere debitum rigorosæ justitiæ, quo ipse obligaretur sine debito effectu; si autem esset in homine tale debitum, obligaretur ipsi Deus, cum justitia sit ad alterum, nec in uno tantum compleatur. Si secundum dicatur, contra; nihil debetur physice alicui, nisi secundum inclinationem activam, passivam, formalem, aut finalem; sed constituere justum non convenit justitiæ, nisi ut forma est secundum adversarios; sic autem talis effectus ab ipso potest separari, quamvis in subjecto existat, ergo saltem non est effectus ejus primarius.

Si autem daretur gratia et peccatum simul, quod aliqui possibile esse putant ex adversariis, tunc non posset dare jus aliquod ad Regnum, aut constituere justum; ergo, etc. Patet antecedens, quia non est magis nata justitia constituere justum, quam peccatum injustum; ergo, etc.

40. *Quinta ratio. Gloria debetur ex electione Dei.*

Quinto, et potest esse confirmatio prioris, non potest adoptio seu jus ad gloriam esse effectus justitiæ, nisi Deus per priorem voluntatem, creaturam rationalem, vel generaliter, vel particulariter elegisset ad gloriam; ergo non est effectus ejus naturalis. Probatur antecedens cum consequentia, quia ex electione universali et particulari, qua primum Deus ordinavit creaturam ad finem supernaturalem gloriæ et hæreditatis, facta est capax, loquendo de morali capacitate gloriæ et hæreditatis, et illa capacitas seu electio reducitur in actum mediante gratia, quan-

tum ad effectum, seu jus in exercitio. Si autem Deus non sic elegisset electione seu intentione finis creaturam rationalem, quamvis in ea poneretur justitia, non haberet aliquod jus hæreditatis seu adoptionis ad gloriam. Sed Deus posset creare hominem et Angelum cum justitia, in ordine ad finem supernaturalem, prout capax esset ejus in via, et mediante fide tantum, seu cognitione ænigmatica, non ordinando ipsum ad gloriam, quia in hoc nulla est repugnantia, et illa esset beatitudo ultima supernaturalis hominis et Angeli ex beneficio et liberalitate Dei. Sicut ergo potuit primum sic creare, sic etiam conservare, neque secundum justitiam, neque secundum misericordiam teneretur Deus alium statum perfectiorem homini ordinasse, neque ulla imperfectio esset in eo statu, quæ redundaret in divinam bonitatem aut potentiam, aut aliquod debitum hominis non perfecte, et secundum æqualitatem tributum. Sed tunc posito casu, cessaret jus ad gloriam; ergo dare jus hoc ad gloriam, non est effectus naturalis justitiæ, sed tantum moralis, et ex Dei præsenti providentia.

Potuit Deus ordinasse creaturam ad finem supernaturalem mediante fide tantum.

41. Dices, tunc etiam justitia constitueret filium Dei ex natura sua; contra, non extenderetur illa filiatio ultra finem statutum a Deo, qui non esset tunc adoptio ad gloriam, neque alia esset filiatio, nisi quatenus homo inhærens justitiæ frueretur Deo per opera elicita, sequens legem et dictamen rationis et fidei, hæc ipsa opera essent ejus beatitudo, ut operaretur secundum finem charitatis in via et dependenter a libertate. Sed neque justitia tribueret jus sic operandi, aut ad talem beatitudinem magis, quam dat homini viatori, ut Adamo in paradiso, aut Angelo viatori, aut certe justis in hoc statu, quia Deus non teneretur donare opera aliter in eo statu, supposita justitia, quam justis viatoribus tenetur, quibus tamen non debetur gratia operandi in particulari, neque donum perseverantiæ, ut fides est; ergo etiam justitia ex effectu naturali non fundat hoc debitum adjutorii, aut gratiæ specialis; ergo illa filiatio non subsisteret in statu illo, tanquam aliquod cui deberetur hæreditas seu bene operari; sicut neque Angelo, neque homini instituto tale jus dabat, quo Deus teneretur eis providere de gratia speciali aut efficaci; alioquin omnis effectus naturalis ejus etiam justis datur, cui non derogat, quod juxta præsentem statum et providentiam Dei habeant jus adoptionis. Quod si dicatur suppositionem illam talis status non esse admittendam, utpote impossibilem, in primis non video repugnantiam, maxime cum secundum plerosque adversariorum admittatur possibilitas status puræ naturæ. Quod si dicatur repugnantiam oriri ex natura justitiæ, a qua inseparabilis est adoptio ad gloriam, quia est participatio divini *esse* quia est semen gloriæ; contra, videtur peti principium, et inhærere assertioni tantum et nihil notius adducendo; esse enim semen gloriæ competit etiam operibus, tamen ex promissione divina et pacto, ex quibus tanquam ex semine est etiam augmentum justitiæ. Et quidquid dicatur:

Responsio. Impugnatur. Beatitudo hominis pro eo statu.

Gratia operandi, et donum perseverantiæ non debentur viatori.

Sexto sic argumentor ad idem: Gratiam esse participationem divini *esse* quocumque verborum involucro dicatur, non repugnat posse compati cum statu præsenti viatoris; ergo etiam non repugnat eam posse compati cum statu illo possibili. Consequentia patet, quia perinde augeretur in illo statu ex operibus, vel augeri posset, sicut augetur de facto secundum statum præsentem; sed quæcumque forma perficitur in quocumque statu, conservari etiam potest in eodem statu, ac proinde est compatibilis cum 42.

42. Sexta ratio. Possibilitas illius status probatur.

statu ipso; ergo, etc. Præterea, si gratia, ut nos putamus, sit ipsa charitas habitualis, et mox dicetur, in illo statu operaretur perfecte mediante fide, neque ei debetur aliter operari secundum media illius status, et regulam; neque ex natura hominis aut creaturæ Angelicæ, quibus non debetur operari nisi circa latitudinem sui objecti tam naturalis quam supernaturalis juxta modum, quo elevatur ad objectum supernaturale. Neque Deus tenetur acceptare opera illa ut meritum ad visionem et fruitionem tanquam ad præmium, quia secundum Apostolum etiam *gloria est gratia pro gratia*, Joan. 1. Augustinus sic intelligit Epistola 105. et Cælestinus Epistola ad Episcopos Galliæ cap. 12. *Deus cum coronat nostra opera, quid aliud coronat quam sua dona.* Ad Rom. 6. *Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.* Trid. sess. 6. cap. 16. *Proponenda est vita æterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda*, etc. In ordine ad quam non renovat justitia in præsenti statu nisi secundum spem et promissionem Dei, neque est possibilis homini, nisi per alia media Deus eam liberaliter conferat; ergo ex parte Dei seclusa promissione et pacto, non invenitur aliquod debitum dandæ gloriæ etiam justis; ergo neque jus fundatum in justitia per modum naturalis effectus, quo deberetur.

Modus operandi illius status.

Gloria de facto est ex Dei gratia, et liberalitate.

Gloria debetur ex Dei, promissione et pacto.

43. Præterea secundum adversarios consequenter dicentes, ipsa justitia in perfectione excedit gloriam, quia est participatio Dei in *esse*, gloria vero in *operari* et extrinsece, ut objecti. Sed hoc dato, sufficienter ordinaretur creatura rationalis, quantum ad justitiæ divinæ et misericordiæ ostensionem, per hoc quod ipsa gratia haberet rationem præmii intrinseci operum illius status; sufficienter etiam extrinsece, qua operaretur immediate erga Deum propter se, etiamsi nulla alia hæreditas superioris ordinis seu status ordinaretur, ad quam adoptaretur creatura.

Confirmatur, et peto qua ratione dicatur gratia seu justitia esse participatio divini *esse*, an secundum prædicatum univocum transcendens, an secundum prædicatum in specie et in particulari ipsius Deitatis? Non primum, quia multa alia sic sunt in participatione deitatis, vel secundum rationem effectus, per modum vestigii, ut omnes creaturæ, aut imaginis, ut creatura rationalis, vel secundum prædicationem etiam transcendentem, ut ex principiis nostris supponimus, quamvis non habeant talem effectum; mirum enim est, cur negent adversarii talem univocationem inter Deum et creaturam, si admittant univocationem in specie inter gratiam et Deitatem in aliquo prædicato.

Confirmatio. Quomodo gratia sit participatio Deitatis.

Si ergo secundum dicatur, peto unde id eis constet, cum Deus sub ratione propria nequeat perfecte a nobis concipi conceptu distincto, neque aliter quam ex ipsis creaturis, ut communiter Theologi admittunt, quorum nullus hactenus processit ex conceptu gratiæ, quæ perinde ipsi ignota est sub ratione propria et peculiari nisi prout revelatio ad eam extenditur, de qua non habemus alium conceptum, quam qualitatis supernaturalis elevantis hominem ad statum supernaturalem, et quoad effectus quos Scriptura ei assignat. Ex nullo horum effectuum cognoscitur gratiam sic esse participationem divini *esse*, quia omnes illi effectus tribuuntur charitati, quæ per ipsos non est gratia, quia gratiam constituunt formam altiorem in substantia animæ; charitatem in voluntate, ut principium operandi. Neque esse partici-

44. Non esse participationem divini esse in specie.

pationem illam recte deducunt ex eo quod Apostolus dicat per gratiam nos effici consortes divinæ naturæ, quia hoc nihil denotat magis, quam illud quod *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, etc. nempe qua communicatur mediante charitate et donis, ut omnes Patres explicant, et novissime Tridentinum *sess.* 6. *c.* 7. sic enim ejus consortes sumus,unde colligitur illam participationem, quam volunt prædicti Doctores ex verbis Petri non sequi (de hac enim participatione agit, ut constat ex ejus verbis), neque aliunde probari a priori aut posteriori; in mysteriis autem fidei nihil est obscurandum, neque tradendum ultra captum communem Doctorum. Unde si cum antiquis hæreticis res fieret, qui fingebant partem Deitatis esse animam rationalem, aut hujusmodi alia, si responderent esse partem hoc modo per participationem, sicut gratia dicitur ejus participatio specialis, quid replicaretur? Quod idcirco non dico, quasi virorum doctorum sententia Catholica æquiparetur figmentis, sed quia vix capere possum quomodo possit aliqua creatura fieri particeps Deitatis secundum aliquod prædicatum in specie ipsius Dei, in quo univocaretur, quia videtur implicantia in adjecto. Et sic Patres objiciunt Deitatem impartibilem esse, quia incorruptibilis est; ita etiam videtur quidquid sit particeps Deitatis in *esse*, qua est Deitas, esse incorruptibile, quod nequit dici de gratia.

45. Sed quidquid sit, aut dicatur, dato etiam intento, seu participatione hoc modo, non habetur gratiam dare jus adoptionis ex natura rei respective ad gloriam.

Non dare etiam sic jus adoptionis ad gloriam.

Primo, gratia non dat jus ad gloriam, nisi ut est participatio divini *esse*, et secundum quod est participatio divini *esse*; hoc est fundamentum adversariorum, quia argumenta facta concludunt oppositum de gratia saltem sub quacumque alia ratione considerata, ab hac participatione extranea, verbi gratia, sub ratione accidentis aut qualitatis, etiam supernaturalis, et hujusmodi, quæ etiam aliis competunt, quæ non fundant tale jus adoptionis. Quo supposito, sic argumentor: eatenus justitia daret jus adoptionis, quatenus est participatio divini *esse*, secundum prædicatum univocum, quod habet necessariam connexionem cum hæreditate seu gloria, et summo bono; sed tale prædicatum dicit necessariam connexionem ad gloriam, et inseparabilem substantialiter ex natura sua, non autem jus diversum ab actu, seu potentiam, ut est in Deo; vel ergo participatur sub hac ratione determinata et specificata, quod nemo dicet sana fide, alias non posset gratia separari a gloria et hæreditate in actu,vel non participatur, quod est verum; ergo non participatur qua dicit connexionem ad gloriam; ergo non est natum dare jus ad gloriam ut participatur Deus in *esse* a gratia. Probatur consequentia, quia sub alia ratione extranea participatum non dicit ordinem ad gloriam, neque potest tribuere alium effectum aut constitutionem formalem gratiæ immediate, aut justo mediate, diversum ab eo quod tribuit Deitati, cum non sit alterius rationis; vel si sit alterius rationis formalis, non est participatio Deitatis univoca, ex regula et definitione univocorum, et consequenter ex eo quod sit aliqualis participatio Deitatis, non sequitur quod det jus ad gloriam magis quam charitas infusa, cui tale jus non competit secundum adversarios.

Non est participati Dei, ut habet necessariam connexionem ad gloriam

Secundo, si daret jus ad gloriam, illud non esset adoptionis, et fundatum in libera Dei voluntate, sed esset naturale debitum, quod est contra Scripturam et fidem. Probatur consequentia, quia tale debitum seu jus ad gloriam tribuit

Si dar jus ad gloriam est participati dicto modo, e natura et no adoptio

justitia, qualis est ordo ejus ad gloriam; sed hic est essentialis et naturalis, non vero contingens, ergo etiam debitum in eo fundatum erit essentiale et naturale, non contingens per adoptionem.

46. Confirmatio. Christus cur dicit jus naturale, et non adoptionis.

Confirmatur, quia hac ratione negant ipsi Christum, qua homo est, dicere jus adoptionis ad gloriam, sed naturale, quia per unionem hypostaticam recipit natura assumpta *esse* suppositi, cui competit naturaliter gloria, vel, ut alii statuunt, fundatur etiam filiatio naturalis in ipsa natura assumpta, per quam excludit adoptionem; ergo similiter, si justitia est participatio divini *esse* secundum naturam, jus quod fundat, non erit adoptionis, sed naturale, quia tale est jus qualis est titulus seu fundamentum, ex quo emanat; neque unio magis intrinseca est naturæ assumptæ quam gratia justo, utraque forma est creata; sed gratia magis dicit ordinem ad hæreditatem, quia est participatio divini *esse* secundum essentiam, unio vero ratione termini est participatio extrinseca suppositi divini, aut natura ea mediante. Accedit quod unio possit separari a filiatione naturali, quam aliqui statuunt in ordine ad gloriam, et respective ad Trinitatem, ut si natura unita sit materialis et irrationalis, quæ est incapax talis filiationis, gratia vero semper dicat ex prædicato quo participat divinum *esse* talem ordinem, ita ut incommunicabilis sit alteri, quam naturæ rationali creatæ et capaci filiationis; ergo magis nata est constituere filiationem naturalem quam unio, nisi quis velit juxta sententiam Alensis asserere nullam naturam posse assumi nisi rationalem, quam suo loco impugnant adversarii.

[T]ale est [j]us, qualis [es]t titulus.

[C]omparatio unionis gratiæ.

47. [S]anctitas per [es]sentiam [r]epugnat omni [p]eccato, etiam [v]eniali.

Tertio ad idem, ideo gratia daret jus adoptionis, quia ut est participatio divini *esse*, est sanctitas per essentiam; sed hoc est falsum, ergo, etc. Probatur minor, quia sanctitati per essentiam æque repugnat peccatum mortale et veniale, quia utrumque absolute repugnat; sed justitiæ non repugnat peccatum veniale, ut de fide est, ergo non est sanctitas per essentiam, seu per participationem univocam divini *esse*, qua Deus est sanctitas per essentiam, quia æque ipsi repugnaret, ut dictum est, mortale et veniale; et quod amplius est, quidquid ex peccato est, vel ad peccatum inclinat, ut concupiscentia; ergo non videtur subsistere fundamentum illud, in quo statuit opposita sententia hunc effectum convenire justitiæ ex natura rei, quia est participatio divini *esse*. Quod si dicas esse participationem divini *esse* sanctitatis, qua opponitur peccato mortali, non vero qua opponitur veniali; contra, hoc gratis dicitur, et præterea sequitur quod non sit participatio formalis divinæ sanctitatis, et per univocationem, quia perinde repugnat divinæ sanctitati veniale et mortale; et si esset capax venialis, esset etiam capax mortalis seu peccati gravis, nam est incapax utriusque, quia est indefectibilis per essentiam, et non per donum; aliud autem est in creatura, quæ in tantum non deficit, inquantum ipsi donatur rectitudo a Deo liberaliter uni magis, uni minus. Si autem rectitudo essentialis Dei deficeret quoad peccatum leve, tolleretur etiam simpliciter indefectibilitas ejus quoad grave; unde in creatura idem est fundamentum utriusque defectibilitatis, nempe liberum arbitrium, qua est ex nihilo, secundum Augustinum, vel qua ex seipso non habet rectitudinem, sed ex dono Dei in opere. Unde sequitur justitiam nostram seu gratiam, sicut ex natura rei non dicit rectitudinem, qua repugnaret veniali in actu vel habitu, sic etiam non dicere repugnantiam ad mortale ex natura rei, neque consequenter participationem prætensam et naturalem divini *esse*.

Nonita gratia.

Responsio.

Impugnatur.

Indefectibilitas Dei ex natura. Creaturæ ex dono.

Defectibilitas ex libero arbitrio.

48. 7· Ratio. Septimo principaliter probatur conclusio, non magis dignificat gratia formaliter, et ex natura sua hominem in ordine ad gloriam, quam opus ipsius justi in genere meriti; sed dignitas operis ex gratia est moralis tantum, et non Physica, aut naturalis; ergo similiter dignitas hominis ad gloriam per gratiam collata est moralis effectus ejus, et non naturalis, hoc est dicere, quod sicut opus bonum factum a justo non fundat jus et debitum ad gloriam, nisi supponatur primum Dei acceptatio, qua opus ipsum ordinatur, et completur in *esse* meriti, ita etiam neque gratia fundet jus ad gloriam, quod est tantum per adoptionem ex natura sua, nisi accedat Dei acceptatio, seu supponatur in ordine ad hunc effectum. Major patet, quia ex communi Theologorum, ut visum est *dist.* 14. *quæst.* 2. in eodem gradu gratia informat justum, et opera ejus bona et meritoria, ad quæ requiritur dignitas personæ tanquam circumstantia necessaria, ut modo supponimus, quia gloria filiis et justis promissa est, qua tales sunt. Hæc autem dignitas per gratiam non est alia, quam ejus effectus, quo constituit Filium; ergo eadem ipsa est, qua dignificat opera in *esse* meriti, ad quæ etiam ordinatur gratia, maxime in sententia eorum, qui dicunt opera ipsa affici intrinsece per dignitatem personæ, verbi gratia, opera Christi Domini, unde reddantur deificata, et infiniti valoris, et de rigore justitiæ in *esse* meritorio et satisfactorio.

Dignitas operis ex gratia est tantum moralis.

Secundum eamdem rationem gratia dignificat opera, et personam.

49. Sententia Vasquez de merito. Minorem assumptam negat Vasquez 1. 2. *disp.* 214. ubi asserit actum elicitum a justo ex natura rei esse meritorium vitæ æternæ, cui accedit promissio divina tanquam completo in *esse* meriti, non vero supponitur ad complendam in eo rationem meriti. Contrarium docet Doctor *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 2. *in* 2. *dist.* 41. *in* 3. *dist.* 18. et *quodlibeto* 18. et alias passim, ubi hanc difficultatem tangit. Quem sequuntur *in* 1. *dist.* 17. Gregorius *quæst.* 1. Occham *quæst.* 2. Gabr. *quæst.* 3. *et in* 2. *dist.* 27. *quæst.* 2. Durand. *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 2. *in* 2. *dist.* 27. *quæst.* 2. *in* 3. *dist.* 20. Marsil. *in* 2. *quæst.* 18. Castro *contra hæres. verb. Meritum*, Vega *de Justificat. quæst.* 5. *ad* 1. *et* 3. Suarez. *lib.* 12. *de gratia cap.* 17. imo est communis Theologorum, S. Thomæ 1. 2. *quæst.* 114. *art.* 1. *ad* 3. Capreoli *in* 2. *dist.* 27. Soto *lib.* 2. *de Natura et Gratia cap.* 4· D. Bonaventuræ *in* 2. *dist.* 27. *art.* 2. *quæst.* 3. ita Bellarminus *lib.* 5. *de Justificat. cap.* 14. et proculdubio est sententia Patrum contra Pelagianos, qui Dei commendant misericordiam in eo quod nostra voluerit esse merita, quæ sua sunt dona. Augustinus *epistola* 105. Cœlest. *Epistola* 1. *cap.* 12. Trident. *sess.* 6. *cap.* 16. Sed nemo ex dono obligatur, nisi quia ipse vult et acceptat; ergo opera nostra in tantum sunt merita apud Deum, inquantum ipse ea acceptat Concilium Senonense *in Decretis fidei cap.* 16. dicit justitiam nostrorum meritorum non fundari in absoluta conditione operum, sed magis in liberali et gratuita promissione Dei, qua, conventione facta, conduxit operarios. Item, Trident, loco citato dicit: *Proponenda esse vitam æternam, et tanquam gratiam filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissam*, etc. Si ut gratia, et misericorditer promissa filiis bene operantibus; ergo non ex sola conditione operum. *Etsi tanquam mercedem ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddendam.* Si ex promissione Dei fideliter reddenda bonis operibus; ergo justitia operum, ut sunt merita, fundatur in promissione Dei, quod expresse insinuat Paulus *ad Hebræos* 6. cujus verba adducit Concilium in præmissis.

Probatio minoris ex communi sententia.

Merita e promissione subsistunt.

Senonei Concil.

Triden.

50. Vitæ æternæ merces. Ex conventione.

Præterea, vita æterna est, ut merces, ex Concilio, et *ad Rom.* 4. *et* 2. *ad Timoth.* 4. Justitia autem mercedis est ex conventione, Math. 20. *Voca operarios in vineam meam, et redde eis mercedem*, etc. *Nonne ex denario convenisti mecum? tolle quod tuum est, et vade*, etc. Hoc autem refertur ad merita nostra, et præmium a Deo statutum. Augustinus serm. 16. de verbis Domini : *Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti, et hoc fecisti, quia laborantes juvisti.* Item, serm. 16. de verbis Apostoli : *Debitor factus est* (supple Deus) *non aliquid a nobis accipiendo, sed aliquid quod placuit, promittendo ; aliter enim dicimus homini, redde mihi quod dedi tibi, et aliter petere debitum a Deo.* In Psalm. 109. *Fidelis Deus, qui se nostrum debitorem fecit, non aliquid a nobis accipiendo, sed multa nobis promittendo*, etc. Item *in lib. Confessionum lib.* 1. *cap.* 4. loquens Deo, *supererogabitur tibi, ut debeas, et quis habet quidquam, non tuum. Donas debita nihil perdens, reddis debita nulli debens*, etc.

August. Probatio a ratione.

Accedit ratio, quia primo, nulla obligatione justitiæ, Deus tenetur ad præmianda quæ sua sunt dona, et ab ipso principaliter procedentia, talia sunt opera meritoria quæcumque ; ergo ut inducatur obligatio, seu jus ad præmium, requiritur voluntas Dei, et promissio seu pactum.

51. Item, si opera essent ex natura sua meritoria præmii ; ergo etiam a fortiori opera Beatorum essent meritoria præmii talis. Item, limitatio præmii est a voluntate divina ; ergo et jus meriti. Antecedens patet, quia ideo justus pro alio non meretur gloriam, sed pro se tantum, quia Deus non acceptat ejus opera pro alio ; quantum enim ad naturam operis et valorem, eadem est, sive præmium retribuatur propriæ personæ, ut contingit in puris creaturis, sive alteri, ut patet in operibus Christi, quæ retribuuntur in nobis. Non esset etiam ratio, quare ad statum viæ limitaretur meritum, nisi ex divina voluntate non acceptante opera Beatorum, aut animarum Purgatorii, quamvis opera de se dicant eamdem perfectionem, ex quibus patet minor.

Fundamenta Vasquez de facili solvuntur; sed materia est alterius negotii et tractatus. Urget primo non sequi ex sola promissione esse meritum; aliqui id concedunt, sed nos negamus; requiritur enim opus ex parte merentis, quod sit bonum et circumstantionatum qualitatibus meriti, obligatur præmianti, seu ad opus præstandum; præmians vero ad præmium merenti, quæ obligatio mutua est, et requirit consensum et voluntatem utriusque.

Solvitur fundamentum Vasquez.

Obligatio mutua conventionis.

52. Peccatum quomodo dignum pœna ?

Dices, peccatum est ex natura sua dignum pœna ; ergo est opus bonum præmio. Respondetur, negando consequentiam, quia peccator posita lege et transgressione, potest incurrere debitum pœnæ; Deus autem nequit obligari ad præmium, nisi ipse velit. Deinde falsum est antecedens, ut alias dictum est, nisi intelligatur de debito et dignitate fundamentali. Dices, promissio non semper inducit præmium, aut fundat jus ad ipsum; ergo etiam neque facit ad meritum. Respondetur negando consequentiam. Ad antecedens respondetur, quod alia est promissio mere gratuita et liberalis, alia vero onerosa, et ex motivo, vel secundum motivum justitiæ. Promissio primo modo non fundat meritum, quales fuerunt promissiones factæ Patribus, ut Abrahamo et Davidi, consequentes ad bona opera ipsorum, quia promissus est Christus futurus ex semine ipsorum. Promissio secundo modo cum conditione operis, et intuitu ejus facta secundum mo-

Replica.

Solvitur. Promissio gratuita, et onerosa differunt.

Promissio ex motivo justitiæ facta fundant jus ad præmium.

tivum justitiæ fundat jus ad præmium exhibito opere. Dixi secundum motivum justitiæ, quia si fiat tantum ex motivo misericordiæ, non fundat jus meriti, licet supponat opus; talis est promissio remissionis peccatorum facta pœnitentiæ. De utraque *supra* dictum est ; illa enim est impetratoria eniæ et remissionis, non meritoria. Dices, ipsa justitia dat jus ad gloriam, quia est filiatio. Respondetur non dare ad gloriam per modum coronæ, quia hoc ex operibus est, ad quod requiritur Dei acceptatio prævia seu ordinatio.

53. Octava ratio. Justitia nostra de facto innititur Christo, in quo acceptamur.

53. Octavo principaliter probatur conclusio : Justitia nostra, sive in habitu, sive in opere, non tribuit jus ad gloriam, nisi qua innititur meritis Christi de facto, ita ut gloria ad quam ordinat justitia tam actualis quam habitualis immediate, etiam innitatur Christo ; ergo non ex natura rei tribuunt jus ad gloriam, sed ex divino beneplacito, quo ordinatus est Christus tanquam nostra redemptio et sanctificatio ; quod probat hoc jus gloriæ in ipsis esse morale, non reale seu naturale ; nulla enim causa formalis dependens a libera ordinatione, et per hanc a causa meritoria et morali quoad aliquem effectum, etiam formalem, potest illum habere ex sua præcisa entitate reali, sed necessario ei competit moraliter.

Justitia innitens in sui acceptatione a causa meritoria non dat jus nisi morale.

54. Antecedens probatur ex dictis, quia jus ad gloriam non magis tribuitur justitiæ habituali, quam operibus justi in Scriptura ; in priori autem argumento est probatum hoc jus sine promissione Dei non fundari in operibus, neque consequenter opera dignificari a gratia respective ad præmium naturaliter, neque consequenter personam, sed opera sicut promissionem exigunt, ita etiam valorem sumunt a Christo immediate, ut ei inniluntur, et non solum a justitia, et gratia actuali et habituali, quæ sunt ex meritis Christi.

Opera sumere valorem ex meritis Christi.

Negat Vasquez.

Subsumptum negat Vasquez *loco citato cap.* 7. ubi dicit opera justi ex gratia facta nullum valorem specialem habere ex meritis Christi Domini.

Tenent ali[i]

Subsumptum tamen tenent Cajetan. *in* 3. *tom. Opusculorum tract.* 9. *cap.* 9. Ruardus *art.* 11. Hossius *in confessione cap.* 73. citatur Vega *quæst.* 5. *de Justificatione ad* 3. Eam sententiam docet Suarez *lib.* 12. *de Gratia cap.* 19. Id tenet Sotus de satisfactione *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 1. *art.* 2. *conc.* 3.

55. Et probat[ur] subsumptum Triden[t.]

Probatur ergo illud subsumptum ex Trident. sess. 14. cap. 8. *Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Jesum Christum, nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus, ita non habet homo unde glorietur; sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre*, etc. Perinde dicit Concilium nos mereri in Christo, sicut et satisfacere in Christo ; sed satisfactio in Christo, ut ex ultimis verbis apparet, non solum denotat satisfactionem fieri per gratiam Christi, qua donatur opus satisfactorium, et justitia per pœnitentiam restituitur, sed etiam quia *ex Christo vim habet, per illum offertur Patri, et per illum acceptatur a Patre*, etc. Par ergo ratio est de merito, quia eodem modo per gratiam Christi comparantur merita, eodem modo innituntur ejus operibus, et ipsi, ut est causa meritoria, satisfactoria, et uniformiter influens in utrumque.

5[6]. Prom[issio] fa[cta] me[ritis] inni[titur] mise[ricordiæ]

Præterea, ut *supra* probatum est, vita æterna est gratia, ut confertur etiam operibus justi, et perseveranti usque in finem : *Quia est gratia filiis Dei per Christum Je-*

diæ in Christo. *sum misericorditer promissa*, etc. Trident. *sess.* 6. *cap.* 16. ergo si gratia misericorditer per Christum promissa, sequitur inniti Christi meritis etiam immediate, ut est gratia diversa a bonis operibus, et bonis operibus misericorditer promissa per Christum, in quo benedicimur omni benedictione in cœlestibus, et a quo est omnis gratia; sed suppositis operibus justis, adhuc vita æterna dicitur esse gratia collata et promissa ipsis operibus misericorditer; ergo hæc promissio et collatio innititur immediate operibus et meritis Christi. Confirmatur clarius *ex can.* 26. *in eadem sess.* qui desumptus est ex doctrina hujus

Trident. capitis : *Si quis dixerit justos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, et sperare æternam retributionem a Deo per ejus misericordiam, et Jesu Christi meritum; si bene agendo, et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint, anathema sit*, etc. Ergo præsuppositis operibus ex justitia factis, et perseverantia usque in finem in observantia mandatorum, adhuc vita æterna, et retributio dicitur per misericordiam Dei facta, et per meritum Christi; ergo alius est influxus meritorum Christi in retributionem, alius vero in opera, et uterque innititur immediate Christo; ergo quod est intentum principale, neque justitia, neque opera justa et meritoria etiam in *esse* posita, dicunt ordinem ex natura rei tanquam causa præcisa et totalis ad vitam æternam, supposita quacumque gratia prærequisita et anteriore, qua donantur tam justitia quam opera, nisi præterea includunt promissionem et misericordiam Dei, et meritorum Christi valorem, quibus hæc retributio etiam immediate innititur, et sine quibus neque justitia, neque opera possunt tribuere jus ad gloriam, quia ipsa promissio facta tam justitiæ quam operibus, involvit Christum ut causam meritoriam et principalem, ex qua ipsa promissio est facta, etiam misericorditer, et ex bonitate Dei, sine qua promissione, reliquæ non possunt dare jus ad gloriam, et qua supposita, jus illud complete fundatur; unde sequitur non esse effectum justitiæ aut operum ex natura rei, sed jus fundatum ex misericordia sic ordinante intuitu operum Christi, ut afficit justitiam et opera.

Objicit Vasquez tam justitiam, quam opera ab intrinseco esse talia, neque accrescere ab extrinseca promissione, aut ex meritis Christi, quia sunt ejusdem speciei et entitatis, sive dentur in Christo, sive non dentur; ergo non sumunt valorem a Christo. Respondetur ex dictis, neque opera, neque justitiam ab entitate Physica habere jus ad gloriam, ac proinde accrescit eis hoc jus formale supposita tam promissione Dei quam etiam valore operum Christi, quibus innituntur, et in quibus principaliter acceptantur in ordine ad gloriam, loquendo namque de operibus, multis titulis debentur Deo tanquam bona propria ejus, et tanquam debita etiam creaturæ per observantiam legis, nam et filius debet servire patri, mandata ejus servando, et obsequia præstando, ex quibus non debetur ei præmium aliquod nisi pater id promiserit, sic etiam nec servo debet dominus, et spectando naturam justitiæ magis servari potest inter filium et patrem, dominum et servum, quam inter Deum et creaturam; si ergo ibi requiritur promissio et pactum, quanto magis inter Deum et creaturam respectu obligationis ad præmium, seu juris ejus acquirendi ex operibus. Hæc autem promissio pro statu præsenti saltem facta est intuitu operum Christi principaliter, sicut et satisfactio quæ ex eodem fonte est, et innititur operibus ejus, in quibus etiam acceptatur. Unde hic auctor nimis arctat

57. Objectio.

Responsio. Acceptari justitiam, et opera in Christo.

Non tenetur Pater filio quoad opera ejus remuneranda.

Magis intervenit justitia inter patrem et filium, etc. quam inter Deum, et creaturam.

Derogari gratiæ Christi, et meritis.

justitiam Christi quam nobis communicavit, quasi nihil nobis contulerit præter solam primam gratiam, et auxilia bene operandi, non vero gloriam meruerit, nisi tantum remote ex gratia habituali et actuali collata. Unde recte applicatur ei argumentum Augustini contra Pelagium *lib. de gratia Christi, loco supra cit. argum.* 5. *ad conclus. Doct. in commento*, nempe plus nos habere ex nobis ipsis quam ex Christo; sic enim Augustinus urget Pelagium dicentem possibilitatem esse ex Deo, in qua tantum constituebat gratiam, quia non fuit illa possibilitas liberi arbitrii ad bonum et malum ex meritis nostris; tamen voluntatem dixit, et actionem nos habere ex nobis, loquendo de bona voluntate et actione. Quod absurdum putat Augustinus ex eo quod plus boni haberemus ex nobis immediate quam ex Deo.

Argumentum Augustini contra Pelagium.

Applicatur ad propositum.

Eodem modo præfatus auctor statuit tantum possibilitatem gloriæ esse ex Christo, inquantum dat media remota, quibus constituatur in potestate hominis, ut gratiam actualem et habitualem, ex quibus est opus meritorium; de cætero ipsam gloriam esse ex nobis, suppositis illis mediis, et bono usu liberi arbitrii, sed ipsa gloria sicut finis est proculdubio majus bonum, quam illa, quæ habet rationem mediorum, et jus quodcumque ad rem est inferioris ordinis, quam sit ipsa rei acquisitio et possessio, ad quas ordinatur sicut ad commodum ex re, sic sequeretur quod neque electi essemus in Christo ad gloriam, neque gloria prius volita esset saltem in ratione finis quam merita; et plura alia deduci possunt inconvenientia, sicut et illud, quod plus haberemus ex nobis quam ex Christo.

Finis perfectior mediis.

58. Peccatum privat

Si dicas gloriam esse ex Christo, sed mediate, sic diceret Pelagius voluntatem et actionem esse ex Deo, sed media possibilitate. Sed breviter procedendo, peccatum non solum privat gratia, sed etiam gloria, imo magis per se natum est privare gloria, cum qua nullum peccatum stare potest, etiam veniale, quod non repugnat justitiæ actuali aut habituali; peccatum enim dicit aversionem a Deo pro quocumque statu hominis, et in statu gloriæ magis subjicitur suo creatori, quam in statu viæ et justitiæ, quo peregrinatur a Domino in fide et spe. Unde si gloria non esset ex meritis, sed tantum liberaliter, ut fuit gloria Christi, adhuc repugnaret ei peccatum, quia nihil inquinatum ingredietur in eam, quin etiam pœna debita excluditur a gloria, quæ est plenitudo bonorum, et excludens omnem miseriam tam culpæ quam pœnæ; sed omne nocumentum, quod est ex peccato, restituit Christus, ergo etiam ex meritis ejus restituitur gloria, cujus privatio immediata consequitur peccatum, non secus ac privatio gratiæ, neque peccator solum demeretur gratiam, sed etiam magis demeretur gloriam. Et sicut remissio peccatorum datur immediate propter Christum, ut Scripturæ, Patrum et Conciliorum consensus habet, ita etiam restituitur per eumdem non solum justitia tam actualis quam habitualis, sed etiam jus ad gloriam, quod ab his diversum est, ut considerantur secundum intrinseca naturalia in ratione habitus et operis boni, ut patet ex præmissis fundamentis conclusionis positæ.

gloria per se.

Christus restituit gloriam quæ peccato repugnat

Probati conclusionis præmiss in commentario

Hanc eamdem conclusionem probant optime et directe argumenta posita in commento, et in specie, illa, quibus probatur peccatum non esse privationem gratiæ, aut formam contrariam physice, et peccatorum remissionem (ex fundamentis *ibidem* deductis *argumento* 5. *et sequentibus* ex doctrina Patrum et Conciliorum) esse diversum beneficium

ex meritis Christi datum, ab infusione gratiæ, adoptione et filiatione. Fundamenta autem oppositæ sententiæ commodius resolvemus in fine quæstionis, quia implicant quasdam difficultates de natura justificationis, quas in sequentibus conclusionibus oportet primum resolvere.

59. . Conclusio ...haritatem esse gratiam.

Secunda conclusio : Justitia non est distincta forma a charitate, sed est eadem in re forma physica. Ita Doctor *in* 2. *dist.* 26. *quæst. unica*, Alensis 3. *part. quæst.* 61. *membr. art.* 4. Richard. *in* 2. *dist.* 26. *art.* 1. *quæst.* 4. Nominales et Scotistæ *in eodem* 2. *dist.* 26. Marsilius *quæst.* 17. *in* 2. Vega *lib.* 7. *in Trid. cap.* 25. Bellarminus *lib.* 1. *de Grat. et lib. arb. cap.* 6. Gaspar Cassali *lib.* 1. *de Quadripartita justitia.* Contrariam sententiam docet D. Thomas. 1. 2. *q.* 113. *art.* 3. *et* 3. *contra Gentes cap.* 151. *et quæst.* 27. *de Verit. art.* 1. Quem sequuntur disciplui Cajet. Conrad. Med. *in Summa Ferrariensis contra Gentes*, Capreolus *in* 2. *dist.* 26. *quæst.* 1. Soto *l.* 2. *de Natura et Gratia cap.* 17. *et* 18. Valent. *tom.* 2. *disp.* 8. *quæst.* 2. Suarez. *lib.* 6. *de Gratia cap.* 12. quam sententiam ipse fatetur non posse satis clare deduci ex sacra Scriptura, Conciliis aut Patribus; eamque sic declarat esse formam quamdam accidentalem, quæ inhæret substantiæ animæ, dans ipsi *esse* divinum quoddam, quia participat essentiam divinam, non prout est voluntas aut intellectus, vel aliud attributum, quod sit operatio, aut principium proximum operandi, sed prout est essentia quædam, et natura supra omnem naturam substantialem creatam, aut creabilem ; unde fit, sicut natura divina est radix attributorum voluntatis atque intellectus, ita hæc forma sit radix secundum rem ipsarum virtutum infusarum, etiam charitatis. Respectu animæ comparata est accidens ; respectu virtutum est forma, seu quasi forma substantialis, quia non est principium proximum alicujus operationis.

(Sententia contraria esse diversam formam. declaratur.)

Vasquez. 1. 2. *disp.* 196. *c.* 3. utramque probabilem sententiam sentit, sed contemnit tanquam in Patribus, Scriptura, aut ratione non fundatam; excedit tamen, et amore opinionis suæ prætensæ, qua vult justitiam esse in actibus, dilapsus est. Videatur 3. *part. disp.* 2. *cap.* 6. ubi asserit probabilius esse justitiam adultorum consistere in actu quam in habitu, et consequenter 1. 2. *disp.* 203. *per totam*, docet actum dilectionis Dei super omnia, et perfectæ contritionis delere peccatum formaliter, quamvis in fine videatur dissimulare, quasi id saltem de potentia Dei absoluta non repugnaret. Sed non recte philosophatur ex regulis oppositorum, nam si ex natura rei opponitur dilectio, et contritio perfecta peccato habituali, ut intendit tota ejus disputatio, ad hoc non requiritur potentia Dei absoluta, imo sæpissime sic contingeret, sicut et ipsi actus dantur sæpius a Deo peccatoribus. Si autem illi actus non dicant oppositionem formalem ad peccatum habituale in quacumque materia, neque per potentiam Dei absolutam ex natura rei possunt formaliter delere tale peccatum, natura ipsorum actuum in se considerata. 60.

(Sententia Vasquez.) (Justitiam consistere in actu.)

Supponendo ergo cum communi Theologorum, et Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. et pene *per totum*, ubicumque loquitur de justitia nostra, eam consistere in aliquo inhærente permanenter, quod infunditur, augetur, conservatur, manet. Alterutra opinio ex prædictis fundata est in Scriptura, Patribus, et ratione. Omissa hac sententia :

(Consistit in habitu.)

Probatur conclusio, primo ex Scriptura, quæ omnes effectus gratiæ tribuit charitati; ergo, etc. Probatur esse, et nominari 61.

(Omnes effectus gratiæ)

tribuuntur charitati ex Scriptura. filios Dei, 1. Joan. 3. *Videt qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filii nominemur et simus.* Nativitas, et filiatio. Nasci tribuitur charitati, ibidem cap. 4. *Omnis, qui diligit, ex Deo natus est*, etc. Sanctifica-tio. Item, sanctificare ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso, ut essemus sancti, et electi in conspectu ejus in charitate*, etc. Remissio. Dimittere peccata. Luc 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Videndus est Apostolus 1. *ad Cor.* 13. qui Est fons reliquorum donorum. præfert charitatem omnibus donis, et describit eam fontem reliquorum, et sine ea reliqua nihil esse ; hoc non esset verum, si non esset gratia, ergo. Et ut uno verbo concludam, vel non potest probari ex Scripturis justitia habitualis, vel si probatur, probatur esse eadem cum charitate, quia nullus locus Scripturæ agit de justitia nostra, qui non exponat eam sub nomine charitatis, vel synonyme his utatur.

2. Ratio. Charitatem esse justitiam formalem. Trident. Probatur secundo, speciatim ex Concilio Tridentino *sess.* 6. *cap.*7. causam justificationis nostræ dicit esse justitiam, qua interius renovamur; et quænam illa sit subjungit : *Id tamen fit in hac impii justificatione, dum ejusdem passionis merito per Spiritum sanctum charitas diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret.* Ubi exprimit eam esse causam formalem justitiæ, nobisque inhærere, ut excludat errorem hæreticorum, Errores damnati a Concilio. quem *ibidem* damnat, ponentium justitiam nostram in extrinseco, quod nobis non inest, vel in sola remissione peccatorum, quæ nobis non inhæret permanenter. Quæ dogmata damnat hîc Concilium verbis præfatis.

62. Responsio. Impugnatur. Dices *ibidem* Concilium circumloqui gratiam per charitatem, tanquam per proprietatem notiorem. Contra, hæc est evasio, qua destrui possunt omnes rationes Processus Concilii. formales rerum, imo et causæ ; nam Concilium ostendit omnia genera causarum in seipsis, non in proprietatibus. Si dicas secutam esse consuetudinem Scripturarum; contra, ostendatur ubinam Scriptura distinguit inter gratiam et charitatem, sed probo ex eodem loco non subsistere responsionem. Duos errores inpugnat Concilium, nempe justitiam nostram esse extrinsecam ; alterum, nobis non inesse permanenter, sed consistere in sola peccatorum remissione, quæ fuit etiam hæresis Pelagianorum, ut constat ex Augustino, *de gratia Christi.* Contra hæc, Concilium in principio definit quid sit justifica- Quid s justificat et qua includit tio, et quid includat, nimirum quod non sit sola remissio peccatorum, sed sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum. Mox subjungit omnes ejus causas, et verbis præfatis exprimens ejus causam formalem, statim declarat doctrinam in principio positam in descriptione justificationis, ut utrumque membrum includit, scilicet renovationis et remissionis, et quid per eam homo recipiat : *Unde*, Renovat per qu formas inquit, *cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et charitatem*, etc.

Deinceps probat non sufficere donum 63. fidei neque perfecte unire Christo sine spe et charitate, neque corporis ejus vivum membrum efficere; ergo supponit in his consistere vitam et unionem membrorum ad Christum, nam illa exceptio solius fidei includit affirmationem reliquorum ad perfectam vitam et Solas fi non uni ad Christu unionem requiri et sufficere ; vita autem et unio membri vivi ad Christum habetur ex justitia; ergo cum hæc sint per charitatem, erit justitia. Verba Concilii sunt clara : dicit enim inseri hominem Christo per remissionem peccatorum, et infusionem fidei, spei, et charitatis et subdit: *Nam fides, nisi ad eam accedat spes et cha-*

ritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit; ergo si accidant, unitur per ipsas Christo, et fit vivum ejus membrum. Deinde in his causam præcisam unionis et vitæ statuit Concilium, nam ex subtractione eorum intelligit non posse stare unionem et vitam, ideoque negat fidem solam unire, aut vivificare; ergo, etc. Tertio supponit non dari aliquod donum, cujus ille esset effectus, diversum, nam dans causam adæquatam et præcisam alicujus effectus, excludit quodcumque aliud, nec esset ratio cur fidem solam excipiat, si effectus ille non esset ab aliis donis, quæ includit justitia infusa, sed absque aliquo priore, cujus esset effectus expressus, et ad quod sequerentur dona tanquam proprietates, quia ex necessitate hujus effectus requirit Concilium charitatem, et reliqua, quæ necessario insunt, si charitas inest. Nec refert quod alia dona enumeret, quia antea illum effectum tribuit soli charitati, quam dicit infundi nobis, et inhærere, sicut superius loquitur de illa, sub appellatione justitiæ, perinde dicit nobis esse donatam, *qua justi nominamur et sumus.* Deinde subjungens modum, dicit hoc fieri per infusionem charitatis; non est ergo quod condemnemus Concilium de æquivocatione, quasi in tam brevi decursu verborum, in doctrina fidei transiret de uno in aliud, servato eodem tenore, et docens non solum justitiam nostram esse intrinsecam, et causam formalem, atque infundi, sed ulterius modum quo infunditur, et quid sit illa forma quæ infunditur, dicens esse charitatem.

Unio cum Christo ut fit et per quæ?

Causa præcisa excludit reliqua.

Charitas unit.

Æquivocatio a Concilio removenda est.

64. Confirmatur ex verbis sequentibus: dans rationem ex Scriptura, quare fides sola non uniat Christo, nec faciat vivum membrum ejus: *Qua ratione*, inquit, *verissime dicitur fidem sine operibus mortuam et otiosam esse, et in Christo Jesu, neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur*, etc. quia nempe fides sola non vivificat, neque informat opera, neque sufficit sine operibus, quæ fiunt per charitatem, quia sicut charitas unit Christo, et facit vivum ejus membrum, ita etiam informat et dignificat opera, quæ sunt meritoria vitæ æternæ. Hinc *sess.* 14. *cap.* 4. dicit contritionem charitate perfectam reconciliare Deo extra Sacramentum; ubi loquitur de charitate, qua habet annexam remissionem peccati, et consequenter de habituali, non solum actuali.

Confirmatio. Fides mortua sine charitate.

Charitas informat opera.

Contritio ratione charitatis informantis delet peccatum.

Confirmatur secundo, *ex eodem cap.* 7. ubi subjungit hanc fidem informatam charitate petere Catechumenos ab Ecclesia, quando petunt fidem, vitam æternam præstantem, et concludit: *Itaque veram et Christianam justitiam accipientes*, etc. *per Christum Jesum illis donatam, candidam et immaculatam, jubentur statim renati conservare, ut eam præferant ante Tribunal Domini nostri Jesu Christi, et habeant vitam æternam*, etc. Sed quam justitiam, nempe illam, quam hactenus declaravit consistere in fide, spe et charitate, quam ideo vocat primam stolam, quia est prima hominis justitia, non supponens aliam anteriorem. 65.

Charitas prima stola.

Confirmatur tertio, *infra c.* 10. de acceptæ justificationis incremento: *In ipsa*, inquit, *justitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus crescunt, atque magis justificantur.* Et infra declarans in quo consistat hoc justitiæ incrementum: *Hoc vero*, inquit, *justitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis fidei, spei et charitatis augmentum*, etc. Item, Canon 11. qui desumptus est ex cap. 7. idem docet: *Si quis*, inquit, *dixerit homines justificari, vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum*

Confirmatio.

Justitiæ incrementum.

diffundatur, atque illis inhæreat, etc. *anathema sit.* In quibus verbis sumit gratiam et charitatem pro eodem et synonyme, sicut in doctrina capitis septimi pariter sumpsit synonyme, ideoque adjungit verbum singulare *diffundatur,* atque *inhæreat,* ut ostendat se loqui de una et eadem forma, non vero *diffundantur et inhæreant,* quæ denotarent diversas, seu plures formas; atque præterea advertendum est, Concilium in doctrina *capitis* 7. quando agit de charitate sub appellatione justitiæ, non uti verbis illis, quæ sumpsit Canon fidei, sed aliis æquivalentibus, ut quod non solum reputamur, *sed justi nominamur et sumus, justitiam in nobis recipientes,* etc. Agens autem de charitate sub appellatione charitatis, utitur illis verbis: *Charitas Dei diffunditur, atque ipsis inhæreat,* etc. Simili modo quamvis *in c.* 10 exprimat augmentum justitiæ per augmentum fidei, spei et charitatis, tamen *can.* 24. qui inde sumptus est, solum exponit augmentum sub nomine justitiæ, et synonymo.

Locutio singularis de charitate, et gratia denotat eamdem esse formam.

66. Tertia probatur ex Patribus.

Tertio, Patres eodem modo synonyme sumunt gratiam et charitatem. Augustinus, de Natura et Gratia, c. 42. *Charitas,* inquit, *est verissima, plenissima, perfectissimaque justitia;* et tract. 5. in 1. Epistolam Joannis : *Charitas est, quæ separat inter filios Dei et perditionis,* 15. de Trinit. c. 18. *Nullum esse isto dono excellentius* in Psal. 113. *Nihil eminentius in sacra Scriptura inveniri potest quam charitas.* Gregorius *homil.* 27. *in Evangelia,* dicit eam esse radicem omnium virtutum, et 38. esse vestem nuptialem, quam Patres intelligunt justitiam. Prosper *de vita contemplativa,* c. 13. esse mortem criminum, quod convenit tantum justitiæ.

67. Quarta ratio.

Quarta ratio est fundata in Scripturis, quia nullum attributum convenit gratiæ, quod non invenitur convenire charitati, est amicitia inter Deum et hominem, non compatitur cum peccato mortali, est radix boni operis et meriti; neque unquam potest esse informis, sicut spes et fides. Deinde Concilia et Patres non agnoscunt in nobis gratiam aliquam, quæ non sit operatio, aut principium operationis. Item, in eodem poni debet gratia, in quo est beatitudo; hæc convenit mediantibus potentiis. Fundamenta oppositæ sententiæ non habent difficultatem; hærent in metaphoris, et quod justitia sit vita, terminus regenerationis, per eam Deus illabatur animæ, quæ non possunt convenire ratione habitus existentis in potentiis, sed alicujus prioris in ipsa anima. Hæc omnia convenire charitati, ex dictis patet, quæ est vita, ac præter eam asserere aliam vitam, videtur superfluum.

Ex attributi charitati

Gratia est principium operum

68. Tertia conclusio Charitas moraliter opponitur peccato habituali

Tertia conclusio : Justitia, seu charitas non ex natura rei, sed ex divina voluntate et dispositione opponitur peccato mortali habituali. Est Doctoris et aliorum, quos citavimus in præcedenti conclusione. Probatur ex fundamentis utriusque conclusionis; in specie vero probatur ex dictis in commento, ubi ostensum est remissionem peccatorum fieri misericorditer in Christo, et eam esse diversam gratiam, et beneficium ab infusione justitiæ, adoptione, filiatione, et hujusmodi. Oppositio ergo hæc est ex divina bonitate, cui non congruit dare filiationem, ac jus ad gloriam, seu adoptionem, nisi remittendo maculam et offensam, quæ incompatibilis est cum vera amicitia Dei. Hæc autem sunt connexa charitati, qua Deus mediante illa tanquam intrinseca justitia, ordinare voluit hominem ad gloriam, et acceptare ad amicitiam; sic autem considerata charitas non in *esse* formæ physicæ, sed ut est fundamentum vitæ et adoptionis, habet annexam necessario remissionem peccatorum; et sicut ipsa immediate operatur circa

Filiatio, et adoptio connexa est charitati.

ngruitas ejus connexionis.

finem ultimum tanquam supremum et perfectissimum donum et virtus ita etiam congruit mediante ipsa acceptare hominem, et adoptari ad amicitiam Dei, et vitam; licet autem ex parte creaturæ etiam ex natura rei non possit dari magis fundamentum amictiæ respective ad Deum, quo se creatura perfecte communicat Deo, quam sit charitas, et secundum æqualitatem quantum est ex parte hominis amantis Deum super omnia, et in ipsum se, et sua refundentis; tamen quia charitas non tollit servitutem et subjectionem in ordine ad Deum, ideo se sola, et secundum propriam naturam, non est sufficiens fundamentum, ut inducat amicitiam mutuam, etiam ex parte, sine voluntate Dei, et consensu acceptantis creaturam, et se eidem communicantis per dona in via, et per gloriam in patria.

Est fundamentum amicitiæ ex partæ hominis.

Requiritur acceptatio divina ut fundet amicitiam ad Deum. Et ratio hujus.

69. Unde sicut amicitia, quæ est ad alterum species justitiæ in genere, dicit relationem illam, quæ exigit terminum ex parte alterius per mutuum consensum, a fortiori id requiritur ex parte Dei, ut per charitatem ex parte creaturæ fundetur amicitia; et hic terminus est acceptatio Dei, qua acceptat creaturam mediante charitate eo modo quo potest fundari amicitia per communicationem bonorum et affectuum mutua inter Deum et creaturam; requiritur enim intrinsece ad amicitiam, ut amor sit mutuus et notus amicis, extrinsece autem et concomitanter, ne sit magna distantia inter personas in divitiis, potentia, virtute, vitio, conditione, ut patet ex Doctore *in* 2. *dist.* 27. *Ad primum principale.* Secundum has conditiones nequit esse amicitia proprie inter creaturum et Deum; est ergo tantum secundum mutuum amorem et communicationem affectuum, actionum, beneficiorum constantia et firmitas, quod sufficit; neque haberi possunt ex natura alicujus

Requisita ad amicitiam.

doni habitualis ex natura rei, sed ut accedit acceptatio et consensus Dei mediante tali dono acceptantis creaturam, et redamantis eo amore, qui requiritur ad amicitiam per constantem communicationem affectuum, beneficiorum et actionum, quæ sine charitate infusa habituali etiam possint de potentia absoluta, et secundum aliam providentiam intervenire, mediante Dei electione speciali, ex qua peccatorum remissio, ordinatio hominis ad gloriam per justitiam actualem, et adjutoria mediante dilectione actuali, et operibus fidei operantis per charitatem, quia sicut in his de facto justitia actualis, quæ meretur gloriam, versatur, ita etiam posset amicitia in iis fundari ex Dei speciali voluntate, quia sic in iis esset vera communicatio actionum, affectuum et beneficiorum, nam et ipsam gloriam, quæ est perfectissima Dei communicatio respectu creaturæ, posset donare independenter ab omni dono habituali, ut communior sententia Theologorum fert; quo casu servaretur amicitia inter Deum et creaturam.

Qualis est amicitia inter creaturam, et Deum.

Posset esse non mediante dono habituali.

Charitas etiam habitualis dicitur justitia nostra, ut patet ex dictis; hoc tamen non competit ipsi præcise ex natura habitus seclusa Dei voluntate, nam sicut justificatio includit ex Tridentino et Patribus hæc duo, nempe remissionem peccati, et renovationem interioris hominis, loquendo de justificatione impii pro statu peccati, sic etiam, ut dictum est, illa remissio non est conjuncta ex natura formæ charitati divinæ habituali, sed ex Dei voluntate. Loquendo præterea de justitia, ut est vera subjectio creaturæ ad Deum, et excludens peccatum in opere, seu obliquitatem; hoc etiam modo non convenit charitati habituali rectificare liberum arbitrium defectibile, sine aliis adjutoriis gratiæ actualis; nam quod charitas sit plenitudo legis, id provenit ex divina voluntate or- 70.

Charitas est justitia nostra, et qua ratione.

Justitia ut delet peccatum.

Ut subjicit creaturam Deo.

dinante observantiam legis ad finem charitatis, et cæteras virtutes, tanquam media ejus acquirendæ et conservandæ, non autem ex natura rei, seu solius habitus, qui nequit solus rectificare liberum arbitrium defectibile, et cum effectu boni operis in materia aliarum virtutum. Hinc concludunt Patres necessaria esse adjutoria gratiæ Christi actualis ad hunc effectum, etiam justis, non solum universaliter ad observandam legem, et superandam concupiscentiam et tentationes in materia cujuscumque virtutis, sed etiam in materia ipsius charitatis. Unde sive dicatur justitia, qua excludit peccatum originale aut habituale, sive dicatur justitia, ut finis legis, per quam adimpletur justitia, sive dicatur justitia, qua informat cæteras virtutes, et opera meritoria ex ea procedentia (ita ut aliter non acceptentur ad vitam, nisi supponant charitatem habitualem, et eliciantur secundum finem ejusdem formaliter aut virtualiter), apparet omnia hæc involvere voluntatem Dei, non solum qua donat habitum ipsum, sed etiam, qua cætera dicunt ordinem ad habitum, exigitur voluntas ejus specialis.

Dona habitualia sine adjutoriis non tribunt hunc effectum.

71. Charitas est filiatio, et adoptio, et qua ratione?

Charitas etíam dicitur filiatio et adoptio, qualenus mediante ipsa Deus eligit hominem ad hæreditatem, et ut ipsa subest electioni tanquam forma, qua discernitur inter filium Dei, et peccatorem, loquendo de electione in genere, qua communis est per media specialiter electis et reprobis, qui etiam sæpe justificantur; per charitatem autem constituit differentiam ex parte justificati et filii, inter utrumque statum, neumpe filii et extranei seu inimici. Unde Patres sæpe exponunt signationem interiorem per Spiritum sanctum (et quam docet Apostolus per charitatem diffundi in cordibus) per charitatem tanquam characterem, qua filius discernitur a peccatore. Hunc effectum ei convenire probatum est *supra*, ut includit voluntatem Dei acceptantis creaturam mediante charitate. Ex his patet non esse necessario statuendam formam aliam diversam a charitate, quæ hunc effectum ex natura rei tribuat, et similiter quomodo charitas dicatur gratia adoptionis, amicitia ad Deum, justitia et filiatio; nam id ipsi competit ex Trident. ut unit Christo, et facit vivum ejus membrum ; utrumque potest similiter separari a charitate, verbi gratia, si Christus non veniret in carnem; vel dato quod non fuerit caput Angelorum quoad influxum gratiæ, sicut est hominum, tunc charitas non uniret Christo, quamvis esset justitia et filiatio in ordine ad gloriam per acceptationem divinam modo explicato.

Non est ponenda aliam formam ordine effectus explicat.

72. Objectio Retorquetur argumentum in auctorem

Objicies Tridentinum loco citato supra, quatenus declarat justitiam nobis esse intrinsecam, atque inhærere ; hoc argumentum plurimum urget Vasquez, quasi hæc opinio concidat cum errore damnato ; inepte sane, suique immemor, nam qui tenet probabiliter justitiam consistere in aliquo actu tantum in adultis, neque oppositum convinci ex Concilio magis incidit in Canonem, quia ille actus non potest inhærenter esse permanens, sed physice transiens, moraliter tantum permanens, et secundum imputationem extrinsecam Dei acceptantis permanenter, et pro tempore sequenti talem actum. Nostra autem conclusio tenet justificari nos per formam intrinsecam, quamvis id conveniat ex ordinatione divina, non effectu naturali. Sic Patres tribuunt aquæ baptismali virtutem sanctificandi, qua Spiritus sanctus aquæ illabitur, ut suo loco de efficacia Sacramenti dictum est, quæ tamen est moralis ; quidquid igitur convenit alicui mediante forma sibi inhærente, vere ipsi convenit, sive physice tribuat

Solvitur

Replica. talis forma. Dices Bucerum admisisse fidem, spem et charitatem, ut constat ex colloquio Ratisbonensi Respondetur negasse in his consistere justitiam complete, sed inchoate et imperfecte, quia imperfecta erat, sed per extrinsecam Dei justitiam. Verba ejus sunt: *Hanc tamen inchoatam justitiam* (loquitur de dictis habitibus infusis) *non esse eam, qua justi sumus apud Deum, ita ut propter illam vita æterna nobis debeatur, cum ex parte tantum, et imperfecta sit, nec legi Dei satisfaciat dum hîc vivimus, ideo aliam in nobis, nempe Dei justitiam esse, qua Christo confidamus et fiducia salutis confirmemur.* Et in eodem colloquio, quod habuit cum Malvenda secretario Imperatoris Caroli V ponuntur hæc verba ejusdem Buceri: *Idcirco non possum fateri, justitia inhærente, quam fide, spe et charitate constet nos justificari, justosque esse, quia imperfecta est, nec lege Dei satisfacit*, etc. Quid ergo commercii habent hæc, quæ ipse Vasquez citat cum opinione Theologorum, quia negabat Bucerus in illis habitibus infusis contineri justitiam, sed in extrinseca Dei, et fiducia, quam quis de ipsa concipiebat. Unde minus philosophice accommodare conatur Vasquez hunc errorem ad doctrinam nostræ conclusionis, qui non meretur in hoc responsionem.

Solvitur.

Quid senserit Bucerus.

73. Deletur calumnia. Gratia unit Christo. Unde hac unica ratione præmissa, probatur non referre sive physicus, sive moralis sit effectus talis formæ, ut intrinsecus dicatur. Gratia justificans unit justificatum Christo, et constituit eum ejus vivum membrum ex Trid. *sess.* 6. *cap.* 7. ubi id negat fidei, et concedit justitiæ; sed hic effectus moraliter tantum convenit gratiæ, ergo. Probatur subsumptum, quia si Christus non venisset in carnem, effectus quicumque naturalis conveniret gratiæ, sed tunc nullum ordinem ad Christum diceret; ergo sic constituere unitum Christo, et vivum ejus membrum sunt effectus morales, sed sunt denominationes intrinsecæ, ut per se constat, quia vivum membrum dicitur ratione sanctitatis, ut distinguitur a fide mortua sine vita. Eodem modo dicit Paulus hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Videantur Chrysostomus et alii Patres citati quoad hos et alios effectus gratiæ morales, tamen per idem cohæredes, per quod hæredes; sic salutem dicit esse ex fide Christi, non ex lege. Hæ autem sunt denominationes intrinsecæ in justificatis quantumlibet morales, ergo futiliter, si consuetudo Scripturarum et Conciliorum spectetur, ex hoc quod justum constituere dicatur convenire gratiæ tanquam effectus moralis, infert adversarius esse favorem extrinsecum, quem constituebant hæretici, negantes interiorem renovationem. Si vero ratio moralis spectetur exemplum habet in contractibus, matrimonio, et aliis, quæ sunt denominationes morales, intrinsecæ tamen per ordinem ad extrinsecum. Sed de hoc satis pro delenda calumnia. Unde quamvis glorietur se agere pro dignitate justitiæ, nos magis agimus pro dignitate et excellentia Dei, et veritate Canonum ac Scripturæ, ex quibus investigari debet excellentia justitiæ.

Hic est effectus moralis, et intrinsecus.

Quarta conclusio: Deus potest de potentia absoluta remittere peccatum tam originale quam personale habituale sine infusione gratiæ, aut alicujus realis formæ peccatori. Hanc tenet Doctor *supra d.* 1. *quæst.* 6. *et dist.* 14. *quæst.* 2. eamque supponit *in præsenti quæstione, in probatione prioris et secundæ conclusionis*, et sequitur ex dictis quam tuentur plures alii ex citatis in specie, vel supponunt. Suarez *lib.* 7. *de Gratia* negat peccatum originale prout de facto contrahituri, re- 74.

74. Quarta conclusio. De potentia absoluta posset remitti peccatum sine infusione doni renovantis. Negativa sententia quoad originale. Alii idem docent habituale.

mitti posse sine infusione gratiæ. Videatur *cap.* 24. *et* 23. Vasquez autem idem docet de peccato habituali personali 1. 2. *disp.* 206. Omitto alios auctores, quos *supra* citavimus post primam conclusionem, consequenter enim ad sua principia recte negant possibilitatem hujus remissionis, quamvis etiam plures nobiscum sentiant, quoad remissionem peccati habitualis, sicut et D. Bonaventura *in* 4. *dist.* 17. *art.* 1.*quæst.* 1. Henricus *lib.* 5. *Summæ cap.* 30. et Suarez etiam *tom.* 4. *disp.* 9. *sect.* 4. alios citans. In eadem conclusione conveniunt Nominales cum aliis, quos *supra* citavimus.

75. Probatio conclusionis. Remitti posse per Sacramentum.

Probatur conclusio : posset Deus remittere peccatum mediante Sacramento, quod non haberet efficaciam ad causandam gratiam, sed ad solam remissionem peccati eodem modo quo antiqui aliqui docebant cum Magistro *supra dist.* 1. *quæst.* 6. Circumcisionem habuisse vim remittendi peccatum, et non conferendi gratiam. Et sicut aliqui etiam ita dogmatizabant de Baptismo infantum, in eo non infundi dona, sed remitti peccatum ; in hoc enim nulla est repugnantia, neque ex parte Sacramenti, neque ex parte subjecti, cui applicaretur, neque ex parte Dei, qui hoc beneficium tribuere potest, non dando gratiam, aut alia dona diversa, quia ille actus esset misericordiæ, et omnis efficacia signi, respectu diversorum effectuum est ex voluntate liberali Dei ; *supra* enim ostendimus de facto hosce effectus distingui, et quamvis conjuncta sint, hæc conjunctio est ex Dei beneplacito sic ordinante et instituente, non vero ex debito aliquo naturæ, aut ex connexione horum effectuum naturali inter se, neque etiam ut procedunt a Deo, alias non esset diversa gratia remissio peccatorum, et infusio gratiæ, cujus oppositum latius probatum est. Sed in hoc casu nulla esset mutatio positiva in anima peccatoris spectans ad effectum Sacramenti, aut requisita per se, quia non esset habitualis, ut patet ex dictis, neque esset actualis ; ponamus enim esse infantem, cui remittitur peccatum originale, aut dormientem, cui per martyrium remittitur tam actuale quam originale, supposita voluntate priori, qua vellet occumbere pro fide, quæ tum non manet.

Ostenditur actu repugnantia hujus.

76. Respon Impug tur.

Dices requiri gratiam habitualem ex natura effectus, verbi gratia, quia peccatum originale est privatio justitiæ habitualis de facto dicens ordinem ad peccatum Adami, ideo nequit tolli nisi posita justitia ; ita Suarez. Contra in primis ad hominem : illa limitatio, quam adjicit de peccato originali,prout de facto superflue additur, nisi supponatur originale posse fuisse, secundum diversam providentiam divinam, et pactum sub alia ratione contractum,non potuit aliter se habere quantum ad causam, quia sine peccato Adami aut parentis non fuisset transfusum secundum originem tantum, et non ex propria voluntate personaliter operante, quia hoc modo esset personale, et non originale. Peccatum autem nequit diffundi nisi per voluntatem propriam aut alienam, neque originale nisi per voluntatem parentis, sed in eo casu deberet esse privatio alicujus rectitudinis habitualis, reliquis manentibus ut sunt, quantum ad generationem humanam, qua nascuntur infantes, quia non sunt infantes capaces privationis alicujus doni consistentis in actu, sicut neque ipsius actus ; ergo sicut posset remitti originale, quod tum esset privatio alicujus habitus, ita etiam posset remitti originale, ut est privatio cujuscumque habitus non infuso pso habitu ; vel ergo consequenter oportet dicere quod si consisteret in rectitudine actuali, quod ipsa etiam rectitudo actualis deberet in posteros transfundi cum suo

Retorq tur respons

Opinio [uorum-dam] peccato [riginali.]

actu, vel sine actu, si ita fieri posset eo modo quo justitia ex operibus manet transacto opere; quo modo etiam non ignobiles Doctores docent peccatum originale nostrum consistere in ipso actuali Adami, prout habitu diffusum est in posteros.

77. [mpugna-tur] [pugnan-tia] [signata.]

Hoc etiam dato, sic argumentor: Non minus repugnat peccatum habituale peccatoris remitti posse a Deo mediante Sacramento, quod instituere posset, vel quacumque alia via sine physica mutatione peccatoris per infusionem justitiæ oppositæ, quam peccatum originale, si consisteret in privatione actualis rectitudinis etiam remitti non communicando ipsam rectitudinem; sed primum asserit Suarez, ergo sequitur etiam secundum. Probatur consequentia, quia omnis repugnantia, quæ in proposito haberi potest, est ex oppositione formali, quam dicunt privatio et rectitudo ad invicem, quarum illa non posset tolli sine infusione hujus, nam quod illa privatio insit mediante voluntate propria, aut aliena, est tantum ordo ad causam diversam, quæ non spectat ad rationem formalem intrinsecam oppositorum, qua formaliter opposita sunt. Sed, ut ipse concedit, privationem rectitudinis actualis per voluntatem propriam inductam potest Deus remittere sine restitutione ipsius rectitudinis; ergo etiam privationem originariam ejusdem rectitudinis posset Deus remittere non restituendo eamdem rectitudinem. Totum hoc forte admitteret præfatus auctor, quia privatio tum esset alicujus moralis, quam non repugnat Deo tollere, non dando rectitudinem oppositam, sicut posset remittere peccatum habituale sic, quia nempe talis privatio dependet aliquo modo a voluntate, saltem in fundamento et regula cui opponitur; sed privatio physica non ita, quia ergo peccatum originale consistit in privatione physica gratiæ communicata per peccatum Adami, nequit tolli nisi posita gratia.

[n quo] [nsistit] [pugnan-tia.]

[bituale] [remitti] [osse.]

[ponsio.]

Contra, quantum ad dependentiam et communicationem ejus per peccatum Adami par est ratio utrinque, quia in quocumque consisteret, deberet sic communicari per actum alienæ voluntatis et personæ. Quantum vero ad naturam ipsius privationis, argumentor: negatio gratiæ in filio Adami, loquendo de physica, non potest esse privatio physica gratiæ, nam sive detur inclinatio naturalis ad gratiam in natura creata rationali, ut nos putamus dari, sive non detur, sed tantum obedientialis passiva, ut ipse cum aliis frequenter docet, quæcumque illa inclinatio sit, nequit fundare debitum ex quo privatio formæ physica (demus ipsam inclinationem naturalem) posset imputari in peccatum, quia alias, Deus crearet, aut creavit Adamum in statu naturæ sine donis habitualibus, habuit, aut haberet talem privationem pro illo priori, quæ non esset peccatum, quia non fundatur in aliquo debito legis voluntario, neque justitia, aut gratia Adami fuit debita posteris, nisi ex ordinatione et pacto Dei, implicante meritum, et perseverantiam voluntariam Adami, ut conditionem, qua Deus ipse transfunderet physice in posteros gratiam; ergo debitum illud est mere morale in filiis Adami; ergo neque negatio gratiæ, ut fundatur in tali debito, et inducitur ex peccato Adami tanquam causa, transit in privationem gratiæ originalis aut justitiæ, quidquid erat, nisi secundum naturam debiti, in quo fundatur ex pacto Dei, communicatio gratiæ, si perseverasset, quia negatio in tantum fit privatio, in quantum supponit debitum formæ, et non aliter; ergo est privatio moralis justitiæ, seu

78. Impugnatur.

Privatio gratiæ nequit esse non moralis, ut est peccatum.

Privatio gratiæ physica non est peccatum.

Debitum justitiæ in filiis Adam fundatur in peccato.

Privatio ejus moralis.

gratiæ habitualis, et non privatio ejus physica, sicut et ipsa gratia ex debito tantum morali nata est inesse. Sed privatio moralis nequit opponi aliter gratiæ quam moraliter, quia oppositio ejus nequit transcendere conceptum suum formalem et intrinsecum, qui specificatur a debito ; ergo perinde potest Deus tollere peccatum originale, quod in tali privatione consistit sine infusione gratiæ, ac etiam tollere peccatum habituale, quod consistit in privatione simili rectitudinis in actu, vel quidquid dicatur peccatum habituale.

Originale remitti posse sine infusione doni.

79. Secunda ratio. Posse deleri originale, et actuale per viam satisfactionis.

Secundo, potest Deus secundum medium justitiæ, exigendo satisfactionem, quam ipse determinare potest in opere, et congruam peccato remittere peccatum habituale, vel etiam originale, supposito aliquo actu, per modum dispositionis, ut dilectionis Dei super omnia, et secundum justitiæ vindicativæ medium, aut retributivæ, statuentis tale beneficium sic operanti. Et ulterius nihil donando præter media ad actum efficacia, et remissionem consequentem ; sed quidquid potest hoc modo, aut mediante Sacramento, potest etiam se solo facere, ergo remittere peccatum sine infusione gratiæ habitualis, et etiam sine actu peccatoris, sicut remittit infanti sine actu suo per martyrium, aut dormienti, aut attrito sine actu per se sufficiente per modum satisfactionis aut dispositionis perfectæ.

Posse remitti sine actu utrumque.

Ratio. Probatur antecedens, quia sicut potest debitum pœnæ remittere sine ulla satisfactione aut cum satisfactione exhibita, ita etiam non videtur ratio, cur non possit etiam remittere debitum peccati, quod mediante lege incurritur, quæ perfecte est in potestate Dei legislatoris, et quoad naturam obligationis, et quoad omnem ejus effectum quem inducit, etiam consequenter ad incursum debitum, quod tollere potest ea potestate, qua potuit hominem subigere legi, cui ipse est superior quoad voluntatem absolutam, nam sicut ex lege non est justificatio, sic ex præcisa voluntate legislativa Dei non est justitia homini, sed ex misericordia, qua ipse donat justitiam, et infundit ; ergo posset, ut supra legem est, remittere peccatum et injuriam in legem commissam absque infusione doni habitualis, et servato vel non servato medio justitiæ, exigendo satisfactionem, vel non exigendo ; supposita enim voluntate universali legislativa potest habere dispositionem specialem respectu hujus aut illius, qua ipsam exciperet a lege, vel cum eo dispensaret, aut certe debitum incursum ex lege remitteret, ut patet in legislatore humano. Lex enim non inducit debitum, nisi ut voluntas legislatoris obligans libere; ergo potest eadem voluntas etiam solvere subditum a debito incurso, per alium actum, vel quasi alium, ut aliter tendit, et sub alia ratione in ipsum subditum; et sic alia debita legalia, aut moralia remitti possunt ex voluntate creditoris, aut domini, ut pacta, vota, jura, et similia; ergo et peccatum ex voluntate sola Dei sine immutatione intrinseca reali peccatoris.

Legislat[or] habet effectu[m] legis i[n] sua potestat[e]

80. Confir[matio]. Posse Deus remitte[re] peccat[um] per sol[am] mutat[ionem] onem quoa[d] actum peccato[ris]

Confirmatur, secundum plures adversæ sententiæ potest Deus immutando peccatorem per actum tantum, et sine infusione habitus remittere peccatum ; ergo etiam sine actu. Probatur antecedens, quia ita tenet Conradus 1. 2. *quæst.* 113. *art.*2 . Ferrariensis 3. *contra Gentes cap.*157. Medina *in D. Thomam loco citato, dub.* 2. Zumel *in D .Thomam disp.* 2. asserit hoc esse certum. Sotus *de natura et Gratia lib.* 2.*cap.* 18. quin etiam videtur sequi ex principiis D. Thomæ *quæst.* 28. *de veritate art.* 2. *et in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 1. ubi dicit gratiam habitua-

lem requiri ad remissionem peccati, sicut ad meritum; sed meritum de potentia absoluta haberi potest sine gratia habituali, quin etiam sic primus homo et Angelus secundum aliquos meruerunt primam gratiam sanctificantem.

uod sine tu idem ›mittere possit.

Consequentia probatur, quia sive actus tunc formaliter justificaret sive non, sed tantum per modum satisfactionis aut dispositionis præviæ, divina voluntate eam exigente, non opponitur peccato habituali actus formaliter ex natura rei, sed tantum ex divina ordinatione et moraliter, ut eamdem divinam ordinationem includeret; sed omnis oppositio conveniens actui, ex divina ordinatione præcise qua tollitur peccatum, vel tolleretur, potest stare cum sola divina ordinatione secluso actu; ergo per eamdem tolleretur peccatum etiam secluso actu. Patet subsumptum, quia divina ordinatio in tantum ligaretur necessario actui, quoad effectum prætensum, in quantum actus ex natura sua diceret repugnantiam ad peccatum, et sic ordinatio superflueret in ordine ad effectum, et quandocumque haberetur actus ex natura rei, excluderet peccatum formaliter aut meritorie, juxta alterum istorum modorum; meritorie, inquam, per modum satisfactionis, aut certe dispositive; satisfactio autem ex natura rei tollens peccatum sine acceptatione divina est impossibilis; dispositio vero eatenus tolleret peccatum per modum dispositionis, quatenus haberet necessariam connexionem cum forma expellente peccatum formaliter. Sed casus tollit infusionem talis formæ, et connexionem, sicut revera tolli debet, ut probabitur; ergo restat quod ex sola divina ordinatione, ut adhæret tali actui, tolleretur peccatum; sed hæc potest stare secluso omni eo, quod non exigitur ex natura rei ad effectum; ergo sine actu, et consequenter

)ivina dinatio ›m sine actu æstaret.

Per mdem actus eleret ›catum on ex ıræ rei.

remissio peccati ad eam sequeretur.

Restat probandum actum ex natura rei non opponi formaliter peccato habituali, sed tantum ex divina institutione; justitia habitualis secundum ipsos opponitur peccato formaliter, vel ergo sub ratione justitiæ habitualis in specie, vel sub ratione justitiæ supernaturalis, ut abstrahit ab actu et habitu. Si primum; ergo justitia in actu, verbi gratia, dilectionis Dei super omnia, aut contritionis, (quia hi sunt actus perfectissimi et accommodati ad tollendam aversionem a Deo, et consequenter ad remissionem peccati) non opponitur ex natura rei peccato habituali. Probatur consequentia, quia inter privative aut negative opposita non datur medium; sed justitia actualis seu actus dilectionis et contritionis non includunt in se formaliter habitum gratiæ, ergo nequeunt tollere privationem aut negationem ei formaliter oppositam ex natura rei qua talis est habitus in specie, dato quod peccatum in privatione gratiæ consistat, ut opposita sententia tenet, et perinde etiam argumentum formari potest, si solum demeritorie et moraliter ei opponitur.

81. Quod actus ex rei natura non opponatur formaliter peccato habituali.

Contritio non opponitur.

Si secundum dicatur, etiam nequit admitti, quia sic dilectio et contritio de facto justificarent formaliter ex natura rei, quia nihil eis formaliter deficit, quod spectat ad naturam actus Physicam aut Metaphysicam, vel rationem formalem ejus. Sed consequens est expresse contra Trident. *sess.* 6. *cap.* 7. *et* 8. nam *cap.* 7. docet justificationem nostram de facto includere tantum remissionem peccatorum, et infusionem gratiæ habitualis, quam dicit esse unicam formalem causam justificationis peccatoris, quæ nobis inhæret, et præsupponi ad eam actus peccatoris præmissos, ut patet *ex cap.* etiam 6. et *cap.* 8. docet nos ita gratis justificari, quia *neque fides, neque opera ipsam justificationis*

82. Dilectio, et contritio non justificant de facto ex natura rei. Trident.

Opera præceden-

tia justificationem eam non merentur. *gratiam promerentur*, etc. ergo minus includunt ipsam justificationem formaliter. Sic etiam *sess.* 14. *c.* 4. negat contritionem etiam dispositive justificare peccatorem, nisi adsint cæteræ circumstantiæ, quas *ibidem* enumerat. Sed hæc omnia essent falsa, si contritio aut dilectio Dei supernaturalis ex natura rei opponeretur peccato, quia sic, antequam infunderetur gratia habitualis, justificaremur etiam sæpissime secundum legem ordinariam, ac proinde gratia habitualis non includeretur in justificatione, tanquam unica ejus causa formalis, sed accederet posterius justificationi præhabitæ per dilectionem et contritionem perfectam et oppositam formaliter ex natura rei peccato; unde sequitur illam oppositionem, in casu deletionis peccati per actum, esse tantum ex divina ordinatione acceptante hominem, mediante actu, ut desinat amplius esse aversus vel objectum odii, quæ ordinatio potest stare sine actu aut habitu, ut probatum est. Huc spectant cætera argumenta, quibus tam in commento quam in conclusionibus præcedentibus probatum est, neque gratiam habitualem ex natura rei dare jus ad Regnum, aut constituere filium, hæredem, amicum Dei, quæ etiam argumenta ex præsenti ratione confirmantur, dato quod Deus per solos actus acceptaret ad gloriam, non infuso habitu, et remitteret peccatum.

83. Tertia ratio. Tertio principaliter probatur conclusio, tollendo repugnantiam ex parte subjecti, nempe peccatoris, quod passive se habet ad remissionem, sicut ad peccatum habituale. Non stare repugnantiam ex parte subjecti. Primo modo, quando non fundetur repugnantia ex parte causæ efficientis et formalis non potest oriri ex parte subjecti capacis tam remissionis quam peccati; ergo, etc. Præterea, non repugnat Mutari posse voluntatem hominem fieri sub peccato sine mutatione Physica, ut patet, quia per puram omissionem (quam nunc posse dari supponimus) actus debiti, fit peccator hoc modo. moraliter sine mutatione physica nova. Sic etiam per fugam mali suspendendo solum consensum fit bonus bonitate morali virtutis oppositæ. Item, per motum primo primum non intermissum post advertentiam non mutatur physice; mutatur tamen moraliter quoad bonum et malum juxta naturam actus, et secundum voluntatem in qua est peccatum vel bonum oppositum morale. Et si dicas mutari secundum intellectum, non refert, quia agimus de Rejicitur instantia. mutatione ejus quoad voluntatem, quæ est subjectum peccati. Et si dicas actum fieri liberum de necessario, hoc non inducit mutationem Physicam voluntatis; idem dicendum, quando continuat actum, quem habuit ante prohibitionem superveniente prohibitione, loquendo de solo interno saltem, quia sic non mutatur physice subjectum, quod non transit de uno opposito in alterum physice. Item, non repugnat eum mutari moraliter quoad obligationem, et ejus cessationem independenter ab omni ejus mutatione Physica, ut quando lata lege aut dato præcepto inducitur ei obligatio nova, aut infligitur pœna ex arbitrio judicis ob peccatum præteritum, manet obligatus ad pœnam. Sic peccator remissa pœna æterna debita peccato personali manet obligatus pœna temporali, ipsa lege, sine mutatione Physica nova. Item, potest ei remitti debitum sine omni ejus mutatione Physica, qua remissione cessat obligatio restitutionis, sic obligatur per procuratorem et mandatarium sine ulla mutatione nova physica. Item, per tutorem, curatorem, et multis aliis viis, patet eum posse mutari moraliter sine mutatione Physica intrinseca, ut quando acquirit hæreditatem per mortem alterius vicinioris; ergo similiter potest mutari sine Physica mutatione in ordine ab bonum salutis, vel remissionem peccati.

84. Quarta ratio. on esse pugnantiam x parte ermini.

Quarto ex parte ipsius peccati non esse repugnantiam probatur, et confirmatur argumentum præcedens. Si Deus creasset hominem in statu puræ naturæ, posset ordinare ei aliquod remedium remissionis peccati, et lapsum restituere, quo casu non infunderet illi gratiam ullam supernaturalem quoad actum vel habitum, quia non deberentur illi statui; sed peccatum tum esset ejusdem rationis intrinsecæ, quia quod opponatur fini supernaturali, provenit de facto ex conjunctione tam naturalis quam supernaturalis finis, et ex hac oppositione opponitur etiam charitati supernaturali, quæ deducit ad talem finem; ergo etiam de facto remittendo peccatum, ut est contra finem naturalem, similiter remittitur, ut est contra supernaturalem, quia nequit manere sublata ea ratione, qua opponitur rectitudini finis naturalis.

Posse leleri ccatum statu puræ aturæ, sine usione loni ernatu-alis.

85. osset eus linare nedia ccati iter jam navit.

Item, Deus posset ordinasse Christum Dominum tantum in Redemptorem peccati, et non ut causam meritoriam vitæ æternæ et gratiæ. Posset etiam acceptare satisfactionem Christi non solum sufficienter, sed etiam efficaciter ut se ipsa, et ex tali acceptione speciali, et Christi oblatione proportionata; maneret in effectu applicata ad remissionem peccati sine ullo actu peccatoris, ut applicatur mediante Sacramento infanti quoad utrumque effectum, vel ut applicatur sine Sacramento ex privilegio sanctificatis in utero; ergo in eo casu tolleretur peccatum per satisfactionem condignam et extrinsecam, Deique acceptationem.

factio risti catur iti, et ificatis tero.

6. e ntia luta lecti-m l iam etur um.

Item, posset Deus de potentia absoluta, et secundum aliam providentiam ordinasse aliquem peccatorem ad gloriam sine infusione gratiæ, ut ita dicam, positivæ; hæc ordinatio ex natura rei includeret deletionem seu remissionem peccati, quia daret jus ad gloriam, verbi gratia, infanti; ergo, etc. Dices, forte non posse acceptare aliquem sic, qui est in peccato; contra, quia electio ad gloriam specialis Petri non deletur per peccatum, quamvis per media ordinaria reducitur ad effectum remissio peccati et collatio gloriæ; ergo etiam non videtur repugnare, quin Deus seipso, sic eligendo peccatorem, possit supplere hæc media, ut patet ex dictis, quæ talia sunt ex divina ordinatione tantum, et non simpliciter ex necessitate mediorum quoad naturam rei præcise.

Item, non minus repugnat dimitti peccatum habituale veniale sine mutatione Physica peccatoris per formam oppositam tali peccato ex natura rei, quam peccatum etiam mortale habituale sine tali forma opposita ex natura rei, quia utrumque consistit in privatione aliqua, seu alicujus, maxime in sententia eorum, qui tenent contrarium hujus conclusionis, qui dicunt veniale esse non solum contra consilium, sed etiam contra præceptum. De quo non est dubium, quando ex levitate materiæ, aut defectu deliberationis et advertentiæ, excusatur a mortali; ergo perinde repugnat veniale remitti, sicut mortale, sine forma positiva et incompatibili, nam quod sit hæc vel illa privatio, aut hujus aut illius formæ, non variat essentiam et naturam privationis, quantum ad repugnantiam, et in *esse* ejus; sed falsum est veniale non posse remitti sine forma aliqua nova, quæ induceret mutationem Physicam et incompatibilem cum veniali; ergo idem de mortali et originali dicendum. Patet subsumptum, quia veniale remittitur in Sacramento sine oppositione physica ad gratiam sacramentalem, quæ est ejusdem rationis physicæ, sive in Sacramento conferatur, sive extra Sacramentum per alia opera meritoria, vel aliter conferatur a Deo, sic autem collata non dicit repugnantiam ad peccatum veniale, quod remittitur virtute Sacramenti,

87. Remissio venialis.

Ratio privationis.

Remitti veniale, sine forma opposita physice.

etiamsi esset gratia ipsa in perfectiore gradu intensionis, quam sit gratia sacramentalis; ergo posset etiam a Deo remitti sine infusione gratiæ.

88. Confirmatio. Remitti de facto sine infusione gratiæ.

Confirmatur, veniale remittitur aliquando de facto sine infusione gratiæ ei, qui moritur in termino suæ gratiæ ad quam destinatur, et sine memoria aut dolore de venialibus. Ponamus repente mori, tunc ei remittuntur omnia venialia sine dispositione prævia, et sine gratia nova, ut *infra* dicetur, sive illa remissio fiat in instanti solutionis animæ a corpore, sive post solutionem. Infra etiam dicetur remitti posse per actus omnium virtutum et per modum satisfactionis in hunc finem relatæ, quamvis nulla requiratur infusio gratiæ. Hoc autem ex nulla oppositione Physica, sed ex Dei misericordia et acceptatione; ergo etiam posset remitti peccatum habituale mortale per eamdem acceptationem sine ullo medio; quidquid enim, ut dictum est, fieri possit a Deo (quo alioquin non involvit imperfectionem) per medium, quod tantum est tale ex ordinatione divina, posset per ipsam ordinationem fieri sine tali medio.

Ex tribus ergo viis præmissis ex parte efficientis, ex parte subjecti et parte effectus, manet probatum Deum posse remittere peccatum sine ulla mutatione Physica peccatoris. Videantur præterea dicta circa remissionem peccati originalis *in dist.* 1. *quæst.* 6. quamvis longiorem dissertationem huc inde transtulimus, omittendo quæ ibi in specie dicta sunt; nunc autem superest ut respondeamus fundamentis adversæ partis, quibus non est plurimum insistendum, quia solutionem habent ex dictis.

89. Prima objectio, et fundamentum adversæ sententiæ.

Objectiones contra primam, tertiam et quartam conclusiones, desumuntur ex iis quæ Scriptura, Patres et Concilia declarant de perfectione justitiæ, qua constituit filios et hæredes Regni, cohæredes Christi, et qua facit opera justorum condigna in ratione meriti ad vitam æternam. Item, qua constituit justum gratum Deo, sanctum, acceptum, amicum, etc.

Secundum medium est ex oppositione, quam habet peccatum cum gratia et condignitate ejus ad pœnam et odium Dei. Secundum medium, et fundamentum.

Tertium medium est ex communi ratione oppositorum privativa. Tertium medium

Quartum vero ex eo, quod justitia nostra sit nobis inhærens et intrinsece; ergo colligitur justitiam ex natura formæ seclusa Dei acceptatione anteriore et extrinseca, constituere justum, amicum, filium, hæredem, repugnare ex natura rei peccato, non posse peccatum dimitti ex natura rei, nisi per infusionem justitiæ ex regula oppositorum. Quartum medium

90. Respons.

Respondetur quoad primum medium, et universaliter etiam quoad alia, omnes illos actus concomitari justitiam seu gratiam infusam, sed negamus esse effectus ejus ex natura Physica formæ, sive Dei acceptatione, seu ordinatione annexa ipsi formæ. Hoc sufficienter probatum est in commento, ubi ostensum est ex Conciliis et Patribus remissionem peccatorum esse diversam gratiam ab infusione formæ, hæreditate, filiatione, etc, qui sunt effectus conjuncti justitiæ de facto, ut subest divinæ acceptationi et ordinationi; recte colligitur itaque ea ratione, qua justitia excludit peccatum quo tollitur jus ad hæreditatem, et ponitur impedimentum horum effectuum, qui tribuuntur justitiæ in Scriptura, sic eadem ratione et modo habere hos effectus; si autem ex natura rei excluderet peccatum, non esset annumeranda remissio peccatorum tanquam pars justificationis impii diversa ab ipsa infusione gratiæ. Circa hæc videantur fundamenta posita, quæ non est necesse hîc repetere.

91. Replica. Solvitur. In nostra sententia melius salvari proprietates justitiæ.

Dices hoc plurimum derogare justitiæ infusæ seu gratiæ, ac proinde nos humiliter sentire de justitia. Respondetur nos salvare omnes proprietates justitiæ juxta doctrinam sanam Patrum et Conciliorum, et veram subordinationem ejus ad voluntatem divinam, sine qua repugnat supposita quacumque forma compatibili cum statu viæ fundari hos titulos; unde possit Deus consequenter fundare hos titulos in sola justitia actuali, seu operum, ordinata justitia habituali solum tanquam medio operandi, et non tanquam formalem justitiam; et plerique ipsorum hoc etiam concedunt; quod tamen falsum esset, si ex natura rei hi effectus seclusa Dei ordinatione convenirent justitiæ habituali, quia nequirent sic communicari justitiæ actuali, quæ est diversæ rationis. Salvamus præterea per hoc subordinationem justitiæ nostræ seu gratiæ sanctificantis a Christo tanquam causæ primæ meritoriæ, non solum per quam sanctificamur, sed etiam in qua sanctificamur, quatenus ex eo habemus accessum ad Patrem, et in eo adoptamur, cui unimur, et cujus membra sumus, et in quo consequenter sanctitas, et adoptio nostra acceptatur, ut fusius probatum est, et omnem benedictionem in cœlestibus accepimus, in quo opera nostra tam meritoria quam satisfactoria acceptantur, et vim specialem et primariam habent diversam ab ea, quam ex aliis causis sive liberii arbitrii, sive gratiæ actualis et habitualis, sive objecti, et circumstantiarum, sive adimpletionis legis sortitur; quæ virtus in ea perfectione influxus non esset ex Christo, si justitia habitualis se sola, et ex natura rei communicaret præfatos effectus, et condignitatem operibus, ut docet Vasquez, quem supra impugnavimus in ultimo et penultimo argumento pro prima conclusione; meo tamen videri magis consequenter in hoc philosophatur, dato quod justitia ex natura rei daret hujusmodi effectus.

Subordinatio justitiæ nostræ ad Christum causam meritoriam.

Dependentia operum nostrorum a Christo.

92. Salvatur proprietas sacræ Scripturæ, Conciliorum et Patrum. Finis adventus Christi.

Præterea tertio salvamus proprietatem loquendi Scripturæ et Patrum, atque Conciliorum, quia perinde Deo immediate in Scriptura tribuitur tam remissio peccatorum quam infusio gratiæ. Item, Christus venit principaliter in redemptionem peccati, sicut et ad dandam aut restaurandam justitiam infusam, seu perditam per peccatum, quam non restitueret, nisi secundum justitiam satisfaceret pro debito peccati, sua sanctissima passione et morte; hic enim finis adventus ejus inculcatur in Scriptura, saltem adventus in carne passibili, quo factus obediens usque ad mortem. Item, hic effectus tribuitur pœnitentiæ et aliis virtutibus, in quibus fructus ejus versatur. Item, finis institutionis Sacramentorum, quæ instituta sunt, ut remedia infirmitatis ex peccato incursæ; in specie vero Baptismus et Pœnitentia contra ipsum peccatum ex significatione sua formali et expressa. Quod ergo dicamus remissionem peccatorum dependere immediate a divina voluntate, tanquam diversum in re beneficium, et partem justificationis diversam ab infusione gratiæ, qua interior noster homo præcise renovatur, sequimur in hoc Tridentinum et Milevitanum, et alios Patres, qui ita docent et servant prporietatem et sensum verum Scripturæ. Quo supposito ex vera Philosophia tam morali quam naturali, sequitur non esse effectum naturalem gratiæ infusæ et communicatæ, aut idem beneficium, cum nullus servata proprietate formam infusa nobis, ut infusa est, et inhæret, dividat a suo effectu formali, qua excludit sui negationem, aut privationem in subjecto, cum neque interveniat diversitas mutationum; sed una et simplex inter formam et privationem, neque

Sacramenta contra peccatum instituta.

Effectus formalis non separandus a forma.

effectus formalis includens formam in subjecto aliud sit in accidentibus secundum naturalem considerationem, quam ipsa forma infusa subjecto, et inhærens, neque secundum moralem considerationem pariter reputantur diversæ gratiæ, aut beneficia, aut diversæ partes integrantes justificationem totalem.

93. Salvatur hos effectus justitiæ esse intrinsecos.

Ultimo tandem non sequitur, quin justitia tribuat illos effectus intrinsece, quamvis sine divina ordinatione adhærente id ei non conveniat, quod est potissimum fundamentum, quod contra nos urget Vasquez *supra* citatus, quia eadem proprietate, qua causæ efficienti morali tribuitur proprietas causæ, sic etiam causæ formali tribuitur. In Scriptura autem eadem ratione tribuitur gratiæ sanctificare et tollere peccatum, quo Sacramentis tribuitur remittere peccatum, et dare sanctitatem efficienter, et includere in se vim sanctificandi intrinsece. et continere, ut sæpissime Patres et Concilia, et Scriptura loquitur; et patet ex distinctione prima hujus, et reliquis, ubicumque de efficacia cujusque Sacramenti agitur. Hæc tamen continentia virtutis est per solam divinam institutionem, non qua manet in Deo, sed qua transcendit in objectum, et consideratur spectare ad constitutionem intrinsecam Sacramenti cui adhæret, tanquam ordo rei sacramentalis ad effectum, estque in se moralis tantum, et non Physica; sic ordo ad gloriam inest gratiæ, ordo ad Christum, ordo ad opera, in quæ etiam non influit physice, quamvis ea reddat condigna præmio, ordo ad virtutes alias, quæ ab ipsa dicuntur informari; ordo etiam oppositionis ad peccatum mortale aut originale, quæ sicut ipsa est intrinsece infusa, ita etiam has denominationes intrinsecas esse constat, sicut est denominatio signi sacramentalis in aqua baptismali, sicut et in multis aliis exemplis patet, quæ *supra* adducta sunt. Et si instare vellemus ad hominem, ipse constituit rationem boni et mali in actu humano per dominationem extrinsecam a ratione approbante aut reprobante, quamvis actus ipse tribuat denominationem boni vel mali intrinsecam voluntati, quæ non dicitur bona aut mala per denominationem a regula immediate, sed sola denominatione ab actu bono vel malo; ergo similiter posset hic dici de justitia, etiamsi ex ordinatione extrinseca Dei conveniret ipsi denominatio amicitiæ et filiationis; posset tamen intrinsece constituere et denominare hominem filium, amicum, etc. Ex quibus patet ad reliqua media per generalem hanc doctrinam, quæ in specie supponitur in argumentis pro conclusione.

Sacramenta habent virtutem intrinsecam.

Redarguit ad opinant principi.

Contra secundam vero conclusionem objiciunt, quod gratia dicatur a Petro participatio divini *esse*, 2. Petri 1. *Per quem maxima et pretiosa nobis promissa sunt, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ, fugientes, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem*, etc. Item, objiciunt Tridentinum *sess.* 6. *c.* 7. ubi distinguere videtur gratiam a donis. Et Viennense *Clementina* 1. ubi eligit sententiam asserentem gratiam et dona infundi in Baptismo. 94.

Respondetur secundum veram et communiorem interpretum sententiam, non intelligi a Petro solam gratiam sanctificantem, sed reliqua dona, et ideo in numero plurali dicit: *Maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ*, etc. id est, per *maxima et pretiosa dona*. Veniunt ergo etiam dona virtutum et operum, ut patet ex verbis consequentibus: *Fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem*, etc. Et adhortatur proinde, ut ministrent ad fugam concupiscentiæ; in fide virtutem, in virtute scientiam; in scientia

abstinentiam; in abstinentia patientiam; in patientia pietatem; in pietate amorem fraternitatis; in amore fraternitatis charitatem. Venit præterea vocatio et electio sub promissis: *Quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera vestra, certam vestram vocationem et electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando*, etc. Veniunt et Sacramenta et reliqua dona, et gloria et visio beatifica, per quæ consortes Dei, et similes Deo fiunt Beati, 1, *Joan*. 3. 1. *ad Corinth*. 13. Venit et passio Christi, ut patet, et passiones tribulationum electorum propter Christum, et per gratiam ejus toleratarum, per quas *conformes fiunt imaginis filii sui*, ad Romanos 8. Patres etiam attendunt hanc similitudinem in natura assumpta per unionem hypostaticam, ut Athanasius *orat*. 5. *contra Arianos*, Ambrosius refert *epistola* 38. *ad imaginem in natura rationali conditam, ad imaginem et similitudinem Dei*, Genes. 3. Ad quam alludit Paulus *Actorum* 17. Cyrillus Jerosolymitanus, *Cateches*. 4. explicat de sumptione Eucharistiæ. Hieronymus *lib*. 1. *contra Jovinianum* interpretatur de dono virginitatis. Origines *homil*. 1. *in Leviticum*, intendit consortium in omni genere virtutum. Leo Papa *serm*. 1. *de Nativitate Domini, ad Incarnationem*. Et uno verbo, omnía dona pretiosa et maxima a Deo nobis promissa hîc exprimuntur, per quæ dicimur consortes fieri divinæ naturæ; unde nescio qua proprietate interpretationis intelligi hinc solum possit gratia sanctificans, vel esse præ cæteris participationem Deitatis per prædicatum univocum, cujus contrarium *supra* probatum est.

Ad Tridentinum patet ex dictis. Viennense Concilium idem dicit quod Tridentinum, quod communis Theologorum post Magistrum, quorum nullus distinxit gratiam sanctificantem a charitate, præter D. Thomam, quin etiam Theologi, qui negabant infundi infantibus baptizatis, non discernebant gratiam ab habitibus, quos ideo negabant infundi, quia in infantibus non poterat esse usus ipsorum, ut patet *ex cap. Majores, de Baptismo, et ex præmissa Clementina*. Et sola discordantia fuit de eorum infusione, non vero de eo in quo consistebant, quia supponebant consistere in habitu, quod perinde Innocentius, Clemens et Tridentinum supponunt. Hæc sunt potiora, quæ urgentur contra doctrinam Doctoris præmissam. Quædam alia adducunt moderni, quæ magis faciunt ad evasionem, quam ad probationem sententiæ oppositæ, aut ad impugnationem nostræ, ideo iis amplius non inhæreo.

SCHOLIUM.

Remissionem culpæ et infusionem gratiæ non esse duas mutationes reales, quia prima non est realis, quia non est ad formam positivam, nec necessario tollit positivum reale; et hîc habes ex Scoto rectitudinem non esse quid reale. Declarat hîc Doctor quod dist. 14. quæst. 1. art. 1. dixit de macula manente post actum peccati, negans eam dari, et intelligit per eam aliquid reale, a quo daretur mutatio realis ad ejus carentiam. Ex quo patet Doct. non negare maculam, seu habituale peccatum manere in vero sensu, id est, ipsum actuale non remissum; sed tantum negat aliquid medium reale inter actuale, et relationem ad pœnam; de quo notavi dist. 14. q. 1. art. 1. Longam habet disputationem, an daretur transitus a contradictorio in contradictorium, sine mutatione, si Deus remitteret peccatum, sine ullo positivo posito in peccatore; et hîc videtur negare mutationem etiam rationis in hoc transitu. In primo tamen dist. 30. n. 11. et alibi sæpius eam admittit, sed concordia facilis est, quia hîc ad mutationem rationis petit mutationem realem in altero extremorum, alibi non.

Secunda (b) conclusio est hæc: Infusio gratiæ et remissio culpæ 6. Conclus 2

non sunt duæ mutationes reales. Hoc probatur, quia infusio gratiæ est mutatio realis, quia est inter privationem formæ realis ad formam illam; remissio autem culpæ non est mutatio realis; ergo, etc. Major hujus est probata, et ex hoc patet, quia hîc est una mutatio realis. Minor indiget probatione. Ubi est (c) intelligendum, quod si poneretur peccatum actuale, esse corruptionem vel privationem formaliter alicujus gradus naturæ, vel rectitudinis naturalis, vel cujuscumque positivi proprii, tunc expulsio culpæ esset restitutio istius positivi, quod culpa privabat; et tunc posset illa expulsio esse mutatio realis et positiva a privatione rectitudinis hujus ad ipsam rectitudinem. Sed hoc est improbatum 2. *lib. dist.* 35. quia natura intellectualis est incorruptibilis per quamcumque actionem sui; et sicut tota natura, ita et quicumque gradus, quia si unus gradus posset corrumpi ab illa natura per aliquam actionem sui, sequeretur quod per actiones aliquoties iteratas posset totaliter corrumpi. Unde illud Augustini Enchir. *Peccatum in tantum est malum, inquantum adimit de bono,* debet intelligi non quod adimat de bonitate naturæ in *esse* primo, quia defectus effectus contingentis non repugnat esse quia, nec repugnat effectui contingenti, cui magis videretur repugnare; sed debet intelligi de adimere bonum in actu secundo, non quidem quod inest, sed quod deberet inesse.

De quo 2. d. 37. q. 1. § ex ista, et 3. d. 23. ad arg.

Videtur velle actum secundum non esse immediatum subjectum peccati, de quo 2. d. 37. q. 1. notavi.

7. Patet quod tantum

Si etiam (d) poneretur, quod aliqua macula remaneat in anima, propria peccato actuali, et quod illa expelleretur in pœnitentia, tunc posset poni remissio culpæ mutatio realis ab illa culpa ad carentiam ejus; sed hoc est improbatum *supra dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 1. ubi ostensum est, quod post actum culpæ transeuntem interiorem et exteriorem, præter injustitiam habitualem, quæ est carentia gratiæ, et unica, in una anima, non remanet aliqua injustitia actualis propria, a qua dicatur peccator tali peccato, quia non est immediate receptiva illius obliquitatis, quæ nata est esse in peccato actuali, sed tantum mediante actu, in quo proximo sit illa obliquitas; ergo post actum transeuntem tantum remanet anima obligata ad pœnam propriam correspondentem illi culpæ commissæ; et ista obligatio dicitur reatus ille, qui manet in anima, postquam transit actus peccati intrinseci et extrinseci.

negat manere aliquid reale pos actum peccati, a quo possi esse mutatio realis, manet tamen ips actus moraliter ut notav d. 14. q. :

Ex (e) hoc potest probari minor rationis illius præacceptæ sic: obligatio ad pœnam pro culpa commissa non est aliquid reale in anima post actum præteritum, sed est tantum relatio rationis in objecto volito, ut volitum est; ergo remissio, quæ est ab obligatione ista ad non obligationem, non est mutatio realis. Consequentia patet, quia non est mutatio realis, nisi sit in terminum realem positivum, vel privationem realem. Antecedens declaratur, quia sicut volitum a me, per hoc quod est a me volitum, nullam habet formam realem novam absolutam vel relativam, sed tantum

relationem rationis correspondentem reali volitioni in me, ita per hoc quod aliquis est volitus vel ordinatus ad pœnam voluntate divina, postquam commisit culpam, cum culpa non remaneat, nec aliquod reale positivum, vel privativum, nec alia relatio realis fundata super culpam remanebit, sed tantum rationis; et hoc indifferenter accipiendo relationem rationis pro objecto volito, sicut pro objecto intellecto, ut dictum est *in primo lib. dist.* 45. *quæst.* 1. quia non magis est realis collatio objecti voliti per actum voluntatis ad aliud quam comparatio objecti intellecti ad aliud per actum intellectus.

Ex hoc collige, quod sicut intellectus potest causare relationes rationis, ita et voluntas.

8. Contra hoc (f), non est transitus a contradictorio in contradictorium sine aliqua mutatione; sed quando isti remittitur culpa, est transitus talis, quia ante remissionem iste est ordinatus ad pœnam et dignus pœna, et post non; ergo, etc. Major patet, quia si nulla est mutatio, non est ratio quare magis nunc pars una contradictionis est vera quam alia, et prius alia vera magis quam nunc; et potest hæc probatio ulterius deduci, quod talis transitus non potest esse sine mutatione reali, quia mutatio rationis oportet quod reducatur ad aliquam mutationem realem. Minor probatur, quia antequam culpa remittatur, iste est ordinatus ad pœnam et dignus pœna; quando remittitur, non ordinatur ad pœnam, nec dignus pœna.

Et confirmatur, quia ante remissionem, intellectus divinus scit ipsum esse puniendum; ergo illud scitum est verum; post remissionem autem scit illum non esse puniendum; ergo illud est verum, ergo est transitus. Et potest argui ex conclusione probata ulterius, quia cum ista mutatio non sit in voluntate divina, nec in actu ejus, ergo erit in isto cui culpa remittitur, et per consequens remissio culpæ in isto, secundum propriam rationem ejus est aliqua mutatio.

Respondeo (g), hîc primo videndum est aliquid de voluntate creata, postea ad propositum applicandum. Voluntas autem creata, licet non possit simul velle affirmationem et negationem eidem pro simul, tamen potest non simul velle illa eidem pro simul, scilicet per diversos actus sibi invicem succedentes, et potest simul velle illa eidem non pro simul, et hoc eidem nullo modo in se variato ante terminum volitionis. 9.

De voluntate creata digressio.

Patet, si simul consideret idem pro diversis *nunc*, et pro illis opposita sibi competere, sed nec necesse est illud cui vult affirmationem et negationem, pro diversis *nunc* variari ex illa volitione, nisi illa sit causa sufficiens illorum oppositorum, et sit volitio absoluta, non conditionata. Si enim non posset esse causa illorum, et sit volitio absoluta, utpote si ambo non sint causabilia extra, quia sunt tantum entia rationis, ut volo huic dominium, vel aliquid tale, quod non est causabile realiter in illo; vel si illud volitum isti est causabile, non tamen ab hac voluntate, ut volo isti beatitudinem, quæ est quoddam reale causabile in

Potest voluntas creata diversis actibus velle opposita eidem, non pro simul. Non necessario mutatur id, cui voluntas creata vult aliquid.

isto, non tamen a voluntate mea. Si etiam sit causabile realiter in isto, et a voluntate mea imperante causabile illud, velim tamen isti conditionaliter pro *A*, et oppositum pro *B* conditionaliter, nec oportet hoc oppositum pro *A*, nec illud pro *B* inesse isti, nisi conditio stet pro utroque vel altero.

10. Quidquid unit voluntas creata diversis actibus, præter peccatum, voluntas divina potest velle uno actu.

Ad propositum, quæcumque absoluta objecta, exceptis peccatis et generaliter inordinate volitis, voluntas creata potest velle pro eodem *nunc*, vel pro alio et alio, et hoc, sive uno actu, sive diversis, voluntas divina potest uno actu vel eidem pro eisdem *nunc* una volitione realiter, sed diversis secundum rationem, quia voluntatem esse limitatam ad aliqua objecta secundaria præcise, ita quod in alia non possit, est imperfectionis in voluntate; et per consequens pro diversis instantibus potest velle affirmationem et negationem isti nullo modo in se variato ante actum volitionis; et hoc magis potest, quam voluntas creata, quia minus dependet æternum a temporali, quam actus temporalis a temporali, imo non dependet. Quod si illa affirmatio et negatio, qua vult illa voluntas isti non variato in se, unum pro *A*, et alterum pro *B* sint simpliciter causabilia, quia sunt realia, sequitur quod sunt causabilia a voluntate divina, quia est omnipotens. Sed si non sint causabilia, vel voluntas illa velit tantum alterum, vel ambo conditionaliter, sequitur quod illa voluntas volet isti unum oppositum pro *A*, et aliud pro *B*, et sine omni istius mutatione, sine etiam omni mutatione sui in se, et in actu suo, et sine mutatione objecti, ut objectum est, quia et volitio et objectum ut voluntati objicitur, habet *esse* in æternitate, nec posset objectum variari, ut objicitur actui sine variatione actus.

Stat bene, nec volentem, nec volitum mutari, licet volitum sit post nolitum.

Ex hoc ergo sequitur quod voluntas divina potest velle isti affirmationem (dicatur *C*) pro instanti *A*, et eidem negationem (dicatur *D*) pro instanti *B* absque omni mutatione in voluntate divina, vel in objecto, ut objectum est, vel aliquo extra; et hoc si inter illa opposita non sit nata esse mutatio, puta quia affirmatio non est, nisi tantum affirmatio rationis, et per consequens negatio est tantum negatio entis rationis; vel si voluntas non velit illa, nisi tantum conditionaliter, vel ambo, vel alterum. Sed quia nullum ens rationis est novum, nisi per novum actum voluntatis vel intellectus, ista conditio, scilicet de ente rationis, non salvat transitum a contradictorio in contradictorium sine mutatione, licet non inter illa, quæ sunt rationis, tamen inter actum et non actum; propter ergo omnipotentiam voluntatis divinæ, nullo modo potest velle isti *C* pro *A*, et *D* pro *B* sine mutatione aliqua in isto. Et hoc si velit illa volitione efficaci et absoluta; sed si velit ambo, vel alterum conditionaliter, et conditio non existat, nec tunc requiritur mutatio; voluntas autem creata, quia non est omnipotens, potest absolute velle eidem non variato *C* pro *A*, et *D* pro *B*, et sine aliqua mutatione præcedente vel sequente. 11.

Ens rationis aliquando infert mutationem.

12. Ad (h) formam ergo rationis concedo majorem, proprie accipiendo transitum; sed minorem isto modo nego, quia voluntas divina pro instanti pro quo iste peccat, et pro toto tempore habito usque ad instans *B*, vult illum esse puniendum, non prout *puniendum* est participium futuri temporis passivi, sed prout est nomen, id est, vult illum esse dignum puniri, quod nihil aliud est nisi velle punire istum pro tunc, et hoc volitione conditionata, videlicet si fiat in termino; vel si in instanti *B* pœniteat, vult istum pro tunc, et pro toto tempore habito usque ad instans novi peccati non esse puniendum, quod est velle istum conditionabiliter non punire, si fiat in termino. Hîc ergo non est transitus aliquis ab uno opposito in aliud oppositum, sed hîc est circa idem objectum velle conditionatum affirmationis pro uno instanti, et velle conditionatum negationis pro alio instanti; et ista duo *velle* in æternitate simul stant, et circa objectum in æternitate volitum, licet non pro æternitate, sed pro alio et alio *nunc*.

Puniendum sumitur participialiter et nominaliter.

Per hoc patet ad illam probationem de intellectu divino, qui scit istum ante remissionem esse dignum pœna, et post remissionem non esse dignum, hoc enim non est aliud, quam scire istum esse ordinatum ad pœnam per actum voluntatis conditionatum pro illo instanti, pro quo sic est ordinatus, et non ordinatum pro illo instanti, pro quo sic non est ordinatus.

13. Si (i) arguas, quod omnimoda simultas est incompossibilis, quia tunc simul vellet opposita, et pro simul; necessario ergo requiritur ibi ultra aliqua successio, et pro tanto aliqua mutatio. Respondeo, non requiritur aliqua successio actus ad actum, neque actus, ut tendit super objectum, ad actum, ut tendit super aliud objectum quia in æternitate tendit super utrumque, sed nec successio unius objecti ad alterum in se extra, quia non requiritur ad istam Dei volitionem existentia rei extra, sicut nec temporale ad æternum; sed requiritur ibi aliqua successio eorum, quæ sunt objecta in *esse* objectivo. Nec hoc est idem sic habere ordinem, et habere ordinem in *objici*, quia prius ut prius, et posterius ut posterius possunt simul intelligi, ita quod in *objici* ipsi intellectui non habet ordinem, et tamen ordo est ipsorum, ut sunt objecta, scilicet in *esse* eorum objectivo. Nec ex isto ordine objectorum in *esse* objectivo sequitur aliqua mutatio, quia oppositum non succedit opposito, neque in *cognosci*, neque in *esse*.

Aliqua habent ordinem in esse, non in intelligi.

Si (k) arguas contra hoc, quia semper stat difficultas rationis, quia primo est una pars contradictionis vera, scilicet, iste est ordinatus ad pœnam; secundo, altera, scilicet, iste non est ordinatus ad pœnam; sed non est transitus a contradictorio in contradictorium sine mutatione; ergo, etc. Respondeo in æternitate hæc est vera, iste pro *A* est ordinatus ad pœnam, et iste pro *B* non est ordinatus ad pœnam. Nec ista sunt contradictoria simul vera, nec succedentia sibi invicem in verita-

te, sed illa pro quibus affirmatio et negatio denotantur inesse, apprehenduntur ut succedentia sibi realiter vel possibiliter. Vel aliter, nihil aliud est, iste est nunc ordinatus ad pœnam, nisi iste est volitus ad pœnam pro *A*, si tunc judicetur, et iste postea non est ordinatus ad pœnam, id est, iste non est volitus ad pœnam pro *B*, si tunc judicetur, et hæc non sunt contradictoria. Quod autem utraque volitio ista pertinens ad retentionem et remissionem culpæ, non sit nisi conditionata, patet, quia si vellet absolute peccatorem, statim cum peccat, punire, statim puniret.

14. Contra totum istum processum de diversis *nunc*, pro quibus est offensa et remissio, arguitur, quia Deus posset Angelo peccanti in ævo existenti absque omni tempore remittere offensam ; et tunc non esset dare talia diversa *nunc*, pro quibus esset culpa et remissio, maxime si ponatur ævum indivisibile.

Si dicatur, quod tunc esset aliud ævum culpæ, et tunc desineret esse adveniente remissione, contra, quia alterum istorum duorum, vel culpa, vel remissio est tantum privatio, et ita non habet proprium ævum. Comparando etiam ad ævum Angeli manentis primo sub culpa, postea sub remissione, et in illo ævo eodem, et pro illo instanti essent illa duo opposita. Responsio istius quæratur 2. *lib. dist.* 2. *quæst. de successione ævi.*

Notatur a quibusdam, ut additio, Sed (1) esto, quod Deus remittat isto modo culpam post offensam sine omni mutatione, sive in actu, sive in objecto, ut objectum est, sive in objecto, ut extra, nonne huic actui remissionis correspondet in Petro cui remittitur extra aliqua mutatio rationis? Videtur quod sic, quia alioquin non magis esset Petrus absolutus seu reconciliatus post remissionem quam ante. Quod si correspondet, de illa erit quæstio, an sit eadem cum illa gratificatione, an alia. sed non recte.

15. Esse volitum non esse mutationem rationis, ubi volitio non est terminus mutationis

Potest dici, quod ubi actus, in quo objectum habet *esse* rationis, potest esse terminus mutationis realis, ibi potest objectum mutari mutatione rationis, sicut lapis potest fieri de non intellecto intellectus a me, quia intellectio ejus in me potest esse nova ; sed ubi actus nullo modo est terminus mutationis realis, ibi objectum ut in actu, non potest mutari mutatione rationis. Hujusmodi est *velle* divinum, et per consequens Petrus, ut est objectum istius actus, quia ut extra habens *esse* novum, non habet noviter rationem objecti, sed uniformiter in æternitate, et ita nulla videtur esse concedenda mutatio, nec rei, nec rationis in Petro, quando dicitur culpa sibi esse remissa. Concomitatur (m) tamen ibi remissionem illam activam Dei, et passivam secundum *dici* in Petro, quædam mutatio realis, et hoc semper de potentia ordinata quæ est ad gratificandum Petrum, quia de potentia ordinata nulli remittit Deus pro *A*, quin illum pro tunc gratificet; sed de potentia absoluta, et in re extra, et in actu intra pro æternitate possent

De potentia ordinaria non tolli peccatum sine grati

ista separari, ut scilicet remitteret Petro in *A*, adveniente *A*, quod non est nisi actus immanens Deo, et tamen non gratificaret ipsum in *A*, aliquo actu transeunte extra, si in æternitate vellet remittere in *A*, et tamen non vellet in æternitate gratificare pro *A*, quia primum nihil dicit, nisi negationem actus positivi, qui est *velle punire*, secundum autem dicit actum alium positivum.

Et si objicias, quod non potest aliter se habere Petrus ad divinam voluntatem, ut punitivam, vel non punitivam, nisi quia aliter se habet secundum aliquid aliud, puta quia acceptus, vel non acceptus, quia objectum non variatum in se secundum aliquid prius actu, non aliter objicitur volitioni divinæ. Hæc est falsa, quia voluntas nostra potest alio actu aliter se habere ad objectum uniformiter se habens in se ante actum, et posset, si semper haberet eumdem actum contingenter transeuntem super objecta secundaria.

COMMENTARIUS.

95. Conclusio. Non esse duas mutationes reales.

(b) *Secunda conclusio est hæc*, etc. Hæc est secunda conclusio hujus quæstionis, nempe remissionem culpæ, et infusionem gratiæ non esse duas mutationes reales. Probat primo, quia remissio culpæ non est realis mutatio, infusio autem gratiæ est realis, quia inter formam et privationem, nempe inter gratiam et suam privationem. Hîc dubitari posset, quomodo in anima est privatio gratiæ, cum non sit inclinatio naturalis in subjecto ad gratiam, quæ est mere supernaturalis forma, non debita subjecto. Sed hanc controversiam de inclinatione naturali animæ ad gratiam remittimus in alium locum. Respondetur interim hîc agere Doctorem de justificatione impii, et omnes admittere privationem gratiæ in anima, quia ei debetur, si non ex inclinatione naturali, ut quidam volunt (quamvis aliud secundum principia nostræ Scholæ est tenendum), ex ordinatione nihilominus divina, qua hominem creavit in gratia, et ea mediante ordinavit ad hæreditatem, ipsi debetur gratia moraliter, qua se privat per peccatum demeritorie, et Deus ob peccatum subtrahit ipsam, quæ ex dono Dei debetur proinde homini, et sic negatio ejus, ut fundatur in titulo donationis divinæ, qua facta est propria justo, supponit debitum. Aliunde etiam hoc debitum fundatur ex obligatione legis, qua homo obligatur ad opera bona, et fugiendum vetita, quibus ipsa gratia et conservatio ejus statuta est in potestate liberi arbitrii, per obligationem ad opera. Eodem modo justitia originalis debetur infanti ex prima institutione hominis, cujus privatio per peccatum Adami est peccatum originale infantis. Tertio denique debetur gratia ex meritis Christi nobis applicatis.

Inclinatio animæ ad gratiam.

Qua ratione sit debitum gratiæ in nobis.

Debitum justitiæ originalis.

(c) *Ubi est intelligendum, quod si poneretur peccatum actuale*, etc. Ut probet remissionem peccati non esse mutationem realem, supponit, si peccatum actuale esset corruptio, vel privatio formaliter alicujus gradus naturæ, vel rectitudinis naturalis, aut alicujus positivi (supple realis, quia de hoc agit), tunc remissio culpæ esset mutatio realis inter privationem et positivum illud per remissionem restitutum. Sed hanc sententiam impugnavit *in* 2. *dist.* 35. quamvis in modo loquendi sit plurium auctorum, D. Thomæ 1. 2. *quæst.* 85. *art.* 1. D. Bonavent. *in* 2. *dist.* 35. *art.* 1. *quæst.* 1. Richard. *ibidem art.* 2. *quæst.* 1. Ariminensis 96.

in 2. dist. 33. et 35. quæst. 1. art, 1. Alensis *2. part. quæst. 95. memb. 3. art. 1. in corpore, et ad secundum.* Hos tamen auctores reducunt moderni ad sensum, quem intendit Doctor *ibidem* impugnans hanc sententiam. Cæterum dari aliquam rectitudinem naturalem, quam corrumpat peccatum, videtur satis vulgaris doctrina, Augustini *variis in locis,* ut *in l. 12. de Civitate Dei, cap. 6.* prout Doctor eum citat *in prædicta distinctione* : *Malum illud bonum corrumpit, cui nocet*; *lib. 22. contra Faustum cap. 27.* agit de hac rectitudine naturali, qua creatura adhæret summo enti, et recedit a nihilo; *lib. 19.* explicat eumdem ordinem in eo esse, ut anima subdatur Deo, et animæ caro, et utraque Deo ; *et variis aliis in locis* docet esse ex voluntate peccatum, qua est ex nihilo. Huc referri possunt, quæ de mutatione et vulnere naturæ ex peccato dicunt Patres, nempe quia talis ordo corrumpitur, et perturbatur debita subjectio. Verum difficulter explicari posset talis ordo, ut reducatur ad captum, verum est Augustinum, ubicumque tractat de statu primi hominis in sua innocentia, dicere fuisse creatum rectum quoad voluntatem et intellectum. Quam rectitudinem alibi videtur explicare per bonam voluntatem; et hanc rectitudinem explicant communiter Theologi per donum justitiæ originalis, et Augustinus sæpe vulnus naturæ explicat per infirmitatem ad bonum operandum, et ignorantiam, ex qua est error ad cognoscendum quid faciendum sit. Quod vulnus per gratiam Christi curatur, quæ per eumdem consistit in amore boni, et delectatione vincente cupiditatem, quæ a bono avertit. Deinde ipsum peccatum sæpe explicat per oppositionem ad legem Dei.

Peccatum esse privationem rectitudinis naturalis sæpe docet Augustinus.

Vulnus naturæ ex peccato.

97. *Restitutio a peccato,* *et quid sit?*

Nescio quid ulterius intelligendum sit, quod restitui posset in justificatione impii, per quod excluderetur privatio ordinis præter gratiam infusam et inhærentem (per quam recte homo Deo subjicitur) simul cum remissione peccati, nam secluso quocumque alio, ipsa justitia inhærens recte subdit hominem, neque ad hanc justitiam spectare aliud docet Tridentinum *sess. 6. cap. 7. de justificatione peccatoris,* quam habitus supernaturales charitatis, fidei et spei. Demus etiam ulterius dari aliam formam supernaturalem, ex principiis D. Thomæ, vel simul etiam morales infusas, saltem nihil aliud admittit Concilium, diversum ab his, nempe remissione peccati, et justitia supernaturali infusa, per quam justi nominamur et sumus, ut patet etiam in descriptione justificationis impii. Si autem ordo naturalis hominis ad Deum esset forma naturalis diversa ab his, qua privaret peccatum, deberet etiam restitui in justificatione, quia sine illa non posset deleri peccatum, aut privatio ejus rectitudinis, aut fieri justus, cum illa seclusa non esset homo subditus Deo, quod requiritur ad veram justitiam ; imo ille ordo esset magis justitia hominis ad Deum, quam gratia supernaturalis. Deinde, ille ordo nequit subdere carnem animæ, aut animam Deo, nisi sit principium operandi justitiam diversum a potentiis, quia sicut lex æterna, ut est regula operandi ad extra, respicit præcise potentias, ut operativæ sunt, ita ut sic tantum habeat rationem regulæ præceptivæ, et subjectio animæ ad Deum, et carnis ad animam, non intelligitur quoad actum primum, sed in exercitio et opere. Similiter nulla forma potest dare talem ordinem, nisi sit principium operandi, neque opponi peccato, quod est in opere tantum formaliter, ut est habitus corruptus et debitus naturæ, nisi ipsum respiciat opus inquantum in eo servari debet rectitudo naturalis, quidquid ab aliquibus dicatur.

Deberet rectitudo illa restitui, si esset diversa a gratia, et virtutibus.

Esset principium operandi.

98. Excederet virtutes. Si ergo sit principium operandi, debet comprehendere in se perfectionem charitatis et aliarum virtutum, perfectiori modo, quam in ipsis continetur, quod nequit dici, quia secundum Augustinum, inter dona Dei charitas est perfectissima, ut *supra* diximus *concl*. 2. *præced. quæst*. Quod autem sic contineret, patet, quia respicit universaliter adimpletionem legis, quæ est materia omnium virtutum, quarum singulæ determinatam solum materiam respiciunt. Quomodo ergo præterea charitas erit plenitudo legis, et tota lex ad duo illa præcepta charitatis reducatur, si illa rectitudo naturalis sit magis finis legis quam charitas, quin etiam ipsa charitas ad eam reducitur tanquam finem, cum immediatius opponitur peccato quam charitas, quia hæc tantum demeritorie opponitur, rectitudo autem illa naturalis privative et immediate.

99. Alias difficultates circa eamdem. Accedit ulterius illam rectitudinem perfectius creaturam rationalem unire Deo, quam charitatem in actu primo aut secundo. Præterea, nequit dici rectitudo naturalis, intelligendo naturalem formam, ut communiter concipitur, quæ privative opponitur peccato in materia supernaturali, ut virtutum infusarum ; de quibus dantur præcepta obligantia ad rectitudinem supernaturalem in opere, seu ad actus supernaturales. Præterea, vel corrumpitur simul per primum peccatum, et sic secundum peccatum non est ejus privatio, quæ nequit multiplicari in eodem subjecto respective ad formam simplicem ; vel non corrumpitur ; sed hoc nequit dici, quia alias peccator manente aliqua parte rectitudinis esset subjectus Deo, et ipsi unitus. Quidquid sit, non capio illam rectitudinem diversam ab enumeratis, donec per magis exercitatum explicetur.

Ad Augustinum vero, patet ex dictis eum intelligere illam subjectionem et rectitudinem naturalem per illam quam Ecclesia, et ipse in donis, adjutoriis, et similibus, cum remissione et fuga peccati constituit, et hæc ad rectitudinem servandam sufficiunt ; disserens autem contra figmentum Manichæorum, qui mysteria gratiæ non capiebant, et peccatum in aliqua natura constituebant, recte utitur illo modo loquendi, qui verus est et accommodatus captui eorum qui vitium naturæ tribuebant conditori. Unde *in libris de libero arbitrio contra eosdem,* peccatum statuit in aversione a summo bono, et causam ejus dicit esse voluntatem, ut adversatur legi Dei ; quæ aversio proculdubio est perturbatio ordinis naturalis, quo creatura rationalis conformari et subjici debet legi æternæ et suo creatori, neque hæc rectitudo videtur in alio statui, quam in conformitate consensus et operis ad legem. Hæc dixerim, proponendo magis difficultatem quam adversando viris gravissimis, et in doctrina Augustini versatissimis quibus cedendum est, modo veritas permittat, et quorum illa sententia esse videtur, quæ mihi est satis obscura quoad substratum verborum. Impugnationes Doctoris loco præfato procedunt contra asserentes corrumpi naturam ipsam per peccatum substantialiter, magis autem disserit *dist*. 29. 2. *quæst. unica, in principio,* contra rectitudinem naturalem, quam statuit Henricus in justitia originali. Hic etiam repetit duas rationes factas *in dist*. 35. et explicat Augustinum, ut patet ex littera. 100. Explicatur Augustinus.

(d) *Si etiam poneretur quod aliqua macula*, etc. Intelligit hanc maculam esse positivam et realem, quia dicit remissionem eo casu fore realem ab illa culpa ad carentiam ejus ; supponit ergo sententiam, quam impugnavit *dist*. 14. *quæst*. 1. *art*. 1. quæ peccatum habituale statuit in 101.

aliquo reali. Deinde repetendo breviter resolutionem illius articuli, in quo dixit post actum præteritum peccati non manere proprie aliquam injustitiam actualem in anima præter illam, quæ est carentia gratiæ quam vocat injustitiam habitualem, quia est carentia gratiæ amissæ per demeritum peccati, et manens proprie in anima cum qua dicit manere obligationem ad pœnam ob peccatum præteritum commissum; et hanc dicit esse relationem rationis.

Post actum transeuntem manet privatio gratiæ, et obligatio ad pœnam.

Objectio. Sed contra, quia *in dist.* 1. *quæst.* 1. admittit duas mutationes in justificatione; aliam quæ est de peccato ad carentiam ejus, quam vocat mutationem rationis; aliam ad gratiam, quam vocat realem. Præterea, illa ipsa obligatio ad pœnam tollitur per remissionem peccati, quæ aliqua mutatio rationis est, seu moralis.

Responsio et scopus Doctoris. Respondetur eum hîc agere de mutatione tantum reali, non vero de mutatione morali, ut patet ex præcedentibus, quæ hîc intervenit, et per quam sit translatio hominis a statu peccati. Loquitur Doctor *in hac quæstione* de mutatione in rigore Philosophico et reali, sive intrinseca, sive extrinseca, ut *infra* etiam constabit, nempe quando vel forma, secundum quam mutatur subjectum intrinsece, est realis; vel certe si est rationis, intervenit aliqua mutatio realis, saltem extrinseca aut concomitans in causa mutationis, ut patet quando per actus proprios mutatur creatura ad aliquid rationis de novo, ut objectum de *esse* sensibili et sensato, ad *esse* intelligibile et intellectum.

Agit de mutatione rigorosa, et Philosophica.

102. Actus exterior addit bonitatem, et malitiam interiori.

Probat denique Doctor non manere injustitiam actualem peccati proprie transacto actu peccati tam intrinseco quam extrinseco. Addit *extrinseco,* quia, ut tenet *quodl.* 18. actus exterior supperaddit malitiam distinctam et propriam actui interiori, et contingit actum exteriorem continuari, desinente actu interiore, a quo imperatur, ut quando quis distrahitur, licet maneat interior virtualiter in exteriori, sicut actus charitatis manet in opere meritorio, etiam in distracto, et dat ei bonitatem finis per relationem virtualem, ut ipse docet 1. *dist.* 17. et alias. Dicit præterea Doctor non manere proprie injustitiam actualem transeunte utroque actu, nempe secundum rigorem physicum et requisitum ad mutationem intrinsecam proprie dictam, in qua tam terminus *a quo,* quam terminus *ad quem* necessario insunt intrinsece, ut proprie dicatur secundum eos mutari subjectum, seu aliter se habere. Non negat autem, quin maneat moraliter et improprie. Quod duobus modis intelligi potest juxta ea quæ dicta sunt *in hac quæst. supra dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 1. ubi cum ipso disputavimus de natura peccati habitualis. Primus modus est manere ipsum peccatum in *esse* morali, ut est fundamentum obligationis ad pœnam, quia titulus ex quo fundatur debitum secundum legem et æstimationem moralem, semper manet, quandiu ipsum debitum manet, licet ipse titulus non maneat physice, sed transeat; patet in contractibus et aliis quibuscumque.

Non mane injustitia, transeunte actu, physice.

Duobus modis manet macula. Titulus, quo fundatur debitum, manet moralite

103. Macula manet virtualite

Secundo modo intelligitur manere virtualiter in suo effectu, nempe in debito quod inducit, sicut etiam de titulo, ex quo fundatur jus aut debitum, dici potest manere virtualiter in ipso jure aut debito. Sicut actus etiam imperans dicitur manere in actu imperato, non solum quando hic elicitur et imperatur, et actus simul sunt, sed etiam quando imperans desinit physice, continuato actu imperato, quæ continuatio habet eamdem in specie moralitatem in sui continuatione quam haberet, si actus imperans simul esset physice, quamvis hîc et nunc voluntas non afficiatur explicite circa finem actus impe-

Actus manet virtualit in imperato

rati transeunte imperante, tamen habet ut dixi, moralitatem ejus, et qualitatem finis sive bonus, sive malus sit, in actu imperato, ex eo præcise quod ex affectu efficaci finis eliciat actum imperatum, quem continuat in casu distractionis, sive imperante. Sic ergo similiter manet peccatum præteritum actuale in debito, quod ipsum semper connotat, et virtute, ac moraliter continet, ex natura debiti in morali consideratione, secundum regulam prudentiæ, cujus dictamen non mensuratur in hoc secundum persistentiam moralitatis, aut rei in actu formali, qui desinit; neque sumitur ab existentia rei, seu actus in rigore physico, sed in proprietate morali, et secundum affectum seu dispositionem voluntatis explicitam, aut implicitam, et virtualem, in qua continuatur moralitas secundum imputationem fundatam in prudentia, licet physice prætereat.

104. cundus dus quo manet aculæ.

Secundo etiam continuatur eadem moralitas in voluntate, ut dicit ordinem ad legem, quæ fixa est et semper manens, et ligans voluntatem, eique affixa est sine ulla sui variatione, et perinde se habet ad eamdem post transitum peccati actualis, donec remittatur, ac si actu peccaret ipsa voluntas, secundum imputationem peccati præteriti, ratione cujus voluntas in se manet deordinata et difformis legi, non secus nunc quam quando peccavit. In his ergo omnibus, et in privatione justitiæ habitualis demeritorie manet peccatum præteritum semper moraliter, licet transeat physice. Hanc permanentiam vocat Doctor impropriam, ut comparatur ad permanentiam peccati quoad actum in se, et affectum explicitum voluntatis, quia hæc permanentia est Physica, et tantum spectans ad præsens institutum Doctoris, inquirentis de mutatione, quæ fit in justificatione peccatoris juxta rigorem mutationis realis et Physicæ, non autem moralis. Et secundum hunc modum communiter Moralistæ declarant voluntatem interpretativam, quando scilicet non inest ipse actus in voluntate, ita tamen se habet voluntas secundum dispositionem præsentem in ordine ad actum debitum præcepti, ac si haberet actum nolendi opus præcepti. Et qui negant dari omissionem puram sine aliquo actu, maxime insistunt huic volitioni interpretativæ, ut quando urgente præcepto, neque habet volitionem operis, neque nolitionem, sed aliquem actum, qui in se compatibilis est cum opere præcepti, aut nolitione operis.

Qua tione catur c per- nentia acula ropria.

105. Declaratur ratio Doctoris.

Ratio autem Doctoris ad hanc sententiam sic intellectam reducitur. Dicit enim voluntatem non esse natam habere malitiam peccati actualis nisi mediante ipso actu, qui præteriit, ex quo intendit non habere illam in se, et explicite seu proprie, ut est in actu, et secundum proprietatem Physicam quod est intentum ejus, quo probet non dari mutationem Physicam in remissione peccati, quia peccatum nequit eam terminare nisi ratione substrati actus, qui est forma Physica; neque voluntas nata est terminare eamdem mutationem, aut secundum eam mutari, nisi mediante actu eodem cui proxime inest malitia secundum modum inexistendi physicum, et formalem in seipso. Potest tamen inesse, et inest peccatum moraliter, et ut est continuatum non in actu, sed habitu, modo dicto; nulla ergo est impugnatio aliorum contra Doctorem in hac quæstione, ut fusius suo loco, et *supra* visum est. Hæc etiam ratio Doctoris satis urget eos, qui constituunt ipsam malitiam actualem peccati non in privatione, quæ immediate inest voluntati.

106. Non esse mutationem realem ad peccatum

(e) *Ex hoc potest probari minor rationis*, etc. Probat conformiter ad dicta, remissionem peccati ut distinguitur ab infusione gratiæ, quæ est altera pars ju-

præteritum remissione ejus.

stificationis, non esse mutationem realem ratione termini intrinseci *a quo* vel *ad quem,* quia peccatum non est in anima realiter, seu per modum formæ realis, a qua desumeretur realitas mutationis, sicut in omni motu corruptivo reali, sed est tantum relatio rationis. Per hanc intelligit debitum pœnæ, etc. per illam particulam exclusivam *tantum* non excludit quin peccatum sit in voluntate modo explicato, sed negat esse in voluntate peccatum sub ea ratione, qua est in actu, sub qua ratione actus posset terminare mutationem realem. Præterea negat esse in voluntate per modum formæ permanentis physice, sed tantum moraliter et virtualiter; qui modus existendi non est natus terminare mutationem formalem Physicam et corruptivam, ex defectu existentiæ formalis termini *a quo,* neque etiam mutationem formalem, quæ ab *esse* formali termini ad *non esse* ejus formale procedit, non autem ab *esse* virtuali in alio. Sequendo ergo modum hunc explicandi, nempe peccatum manere in virtute et in suo effectu, ut connotat ipsum peccatum, ex quo est, nempe in debito pœnæ, quod manet formaliter, sic etiam mutatio proprie dicta non est ad ipsum ex dictis, et maxime realis, tum quia non est in *esse* formali, sed virtuali, seu, ut alii dicunt, morali tantum, quæ est distractio respectu *esse* ejus formalis et simpliciter.

Controversia videtur de solo modo loquendi.

Videtur enim tota hæc controversia de natura peccati habitualis esse de nomine, spectando modum quo moderni Doctores explicant peccatum habituale, nam malitiam, quæ est in actu, transire cum actu a quo est inseparabilis, et ex Augustino constat, et ex natura ipsius actus, cujus nihil manet; quomodo illa maneat habitualiter in voluntate, magis dependet ex modo dicendi et explicandi, quam ex controversia reali, dato quod habituale sit ipsum actuale, manens sub aliquo modo. Concludit Doctor intentum, nempe remissionem peccati non esse mutationem realem ex defectu realitatis veræ in utroque termino, vel ut in se est, vel ut in alio; quod autem dicit debitum pœnæ esse relationem voliti ad pœnam, intellige de volito volitione divina, qua est lex generalis constituens pœnam peccatoribus, estque antecedens ad peccatum commissum, et annexa eidem, quia propter peccatum incurritur lege hoc debitum; non autem intelligitur volitio nova, et quasi posterius accedens peccato, nam eo ipso quo quis peccat, redditur obnoxius legi, statuenti talem pœnam ante peccatum incursum, neque requiritur nova ordinatio, præter solam exsecutionem, quando quis decedit in peccato, cui talis pœna ex lege debetur.

Ordinati[o] peccatori ad pœnam e[st] volition[e] universa legis.

107. Objec[tio] Ex natu[ra] contra[di]ctioni[s]

(f) *Contra hoc, non est transitus de contradictorio,* etc. Urget contra dicta, quod a contradictorio ad contradictorium non fiat transitus sine mutatione, quia nulla esset ratio unde alterum contradictionis membrum esset nunc falsum, nisi interveniret talis mutatio, sed peccator ante remissionem peccati est obligatus ad pœnam, post remissionem non est obligatus ad pœnam; ergo per aliquam mutationem. Si dicas esse mutationem rationis tantum, contra, hæc mutatio rationis reducitur ad aliquam realem, quia ideo mutatur secundum rationem, quia aliquid aliter se habet in re ipsa. Et confirmat ex veritate divini intellectus qua cognoscit peccatorem esse puniendum, id est, secundum regulas divinæ ordinationis et providentiæ ex suppositione peccati, cui pœna est ordinata; nunc vero cognoscit, remisso peccato, non esse puniendum, ex misericordia divina remittente peccatum, ergo illud est verum determinate; ergo ex mutatione facta,

Respo[nsio] Impu[gna]tu[r]

non in divina voluntate; ergo in peccatore, cui culpa inest et dimittitur.

108. Differentia in modo operandi inter voluntatem divinam, et humanam.

(g) *Respondeo, hîc primo videndum est*, etc. Ad solutionem prædictæ objectionis cum sua confirmatione explicat modum operandi voluntatis humanæ et divinæ, quantum ad differentiam, quæ est inter ipsas in modo operandi. De hac differentia agit *in* 1. *dist.* 39. § *Quantum ad primum dico, quod voluntas divina*, etc. ubi differentiam in hoc statuit, quod voluntas divina sit indifferens ad diversa objecta et effectus, quantumcumque differentes unico simplici actu; voluntas creaturæ non ita, sed ex sua imperfectione, et propter limitationem actus, et dependentiam ejus ab objecto, nequit per unum actum tendere in simpliciter diversa, et contraria aut contradictoria. Magna autem difficultas est, quomodo idem actus divinæ voluntatis transeat de necessario in liberum, vel quid libertas ei supperaddit, et quomodo diverso modo secundum affirmationem et negationem tendat in idem objectum. Hæc difficultas non est hujus loci per se, sed ut tantum requiritur ad præsentis difficultatis solutionem.

109. Libertas sola voluntate, indifferentia, et necessitas, competit divinæ actioni, actui.

Dico ergo quod libertas formaliter est in voluntate tantum, ut subjecto, nullo modo in actu ejus, licet actus quantum est ex se, possit esse indifferens, et non necessario connexus cum objecto; quod ergo actus divinæ voluntatis non in essendo, sed in operando sit necessarius ad intra respectu objecti primi sui et aliorum connexorum per se quæ spectant ad perfectiones, aut modos essendi Deitatis, aut personarum, provenit ex ipsa voluntate, quæ necessario tendit in essentiam, et non libere libertate indifferentiæ. Objecta vero secundaria creata sicut se habent ad primarium, ita etiam ad voluntatem divinam, et actum ejus, si contingenter, contingenter, si necessario, necessario (ut excludamus illam controversiam, an amor complacentiæ simplicis creaturarum sit necessarius, aut vere indifferens); prout itaque se habent contingenter ad objectum primarium voluntatis, sic voluntas non necessario in ipsa tendit, sed indifferenter. Actus autem voluntatis sicut est infinitus ex se, et ex suo primo objecto, quod continet in se sine imperfectione omnem rationem volibilis, et ex ratione potentiæ, quæ potest tendere ex infinitate sua in omne illud, quod sine imperfectione ulla est volibile, a quacumque voluntate, ita actus includit perfecte in se ipso manens idem, omnem rationem tendendi in objectum volibile, et secundum omnem modum fugæ aut prosecutionis; quod vero tendat hoc aut illo modo determinato, provenit ex libertate voluntatis, non vero ipsius actus, nisi ut est in voluntate, aut ipsius voluntatis.

Ratio ex qua idem simplex actus divinæ voluntatis fertur diverso modo in objecta.

Hinc patet quomodo possit divina voluntas nolle idem, et velle secundum diversas rationes, et pro diversa mensura rei, sit tempus, sit ævum, sit instans, non secus ac voluntas creata per successionem actuum et diversitatem, potest velle contraria aut contradictoria eidem objecto pro diversa mensura, aut secundum diversas rationes objecti, et determinationes. Potest quidem voluntas creata ob mutabilitatem suam, quæ imperfectionis est, velle et nolle per successionem actuum in ipsa, eidem objecto contraria aut contradictoria; ut quando, verbi gratia, judex vult nunc absolvere reum, et statim per voluntatem contrariam desinente priori vult eum condemnare, hoc non cadit in divinam voluntatem.

110. Imperfectio voluntatis creatæ.

Resolutorie ergo dicit Doctor, quod in æternitate Deus voluit simul punire peccatorem, et simul non punire; quæ

111. Diversitas status hominis supponitur

ad diversas ordinationes Dei circa ipsum.

volitiones, licet sint simul, respiciunt objectum extra, secundum diversas mensuras, in quibus habet diversum statum peccati, et pœnitentiæ seu justitiæ præsentis, et secundum alterum statum, si fiat in termino; et vocat has volitiones conditionatas et diversas sola ratione, et simultaneas simultate actus in Deo, quia sunt ab æterno; terminatas tamen ad idem objectum secundum diversas conditiones ejus, et statum peccati aut justitiæ, quæ simul non insunt, sed pro diverso tempore. Non intelligit *conditionatas,* ut est differentia actus voluntatis ab absoluto, quia vere vult absolute hoc modo peccatum esse puniendum, et non puniendum vere pœnitentem secundum legem suæ providentiæ ordinariæ. Vocat ergo conditionatas, quia omnis voluntas absoluta respiciens objectum sub ratione determinata tantum involvit illam rationem tanquam conditionem late sumptam, et sine qua non esset ad objectum. Quia ergo lex divinæ sapientiæ præfixa absolute determinat peccatorem in termino puniendum, si peccatum est inferens damnationem, et omnem justum in termino non esse puniendum damnatione æterna, involvit tamen conditiones has peccati et justitiæ, tanquam determinatas rationes, secundum quas tendit in objectum; et hoc modo dicuntur conditionatæ, non aliter.

Quomodo volitio puniendi est conditionata?

Conditio late sumpta.

112. Responsio ad objectionem cum sua confirmatione.

(h) *Ad formam ergo rationis,* etc. Ad argumentum in forma, negat minorem, concedit majorem de transitu proprie dicto, sed negat minorem, nempe hic inveniri transitum proprie dictum. Per transitum proprie dictum intelligit transitum secundum aliquam formam realem, de mutatione enim reali agit, quia in actu voluntatis divinæ, seu quasi actibus non est successio, aut transitus realis, cum simul sint in æternitate, et circa objectum in æternitate nolitum, licet non pro æternitate, et per idem respondet ad confirmationem.

113. (i) *Si arguas quod omnimoda simultas sit incompossibilis,* etc. Urget adhuc difficultatem, quia sequeretur quod divina voluntas vellet simul opposita, et etiam pro simul; ergo requiritur aliqua mutatio. Respondet in ipsis actibus non esse successionem, neque ut tendunt super objecto sub diversis istis rationibus, quia ad hoc non requiritur existentia objecti ad extra, sicut neque temporale requiritur ad æternum. Objectorum tamen, quæ objiciuntur, aut diversarum illarum rationum datur successio ad extra inter se, non tamen respective ad volitionem; sicut inter prius et posterius datur ordo in re, ut objiciuntur tamen intellectui divino, non dicunt ordinem, quia utrumque æque primo intelligit; ex quo ordine non sequitur aliqua mutatio aut successio in divina intellectione, quia ut sunt in intellectione, seu ut intellectio est ipsorum, non est successio neque in *intelligi* aut *objici,* neque in *esse,* quia nempe ordo, quem dicunt, est in ipsis, ut existunt in se, non vero ut intelliguntur a Deo.

Non e[...] succes[...] onen[...] in ill[...] actib[...] divin[...] volunt[...] etiam respici[...] object[...]

11[...] Obje[...]

(k) *Si arguas contra hoc,* etc. Urget præterea quod prius est vera, quod iste sit peccator, quam quod sit remissum ejus peccatum; ergo est successio et transitus a contradictorio in contradictorium, et consequenter mutatio. Respondet in propositionibus, quæ habent veritatem in æternitate nullam esse successionem, quantum ad veritatem, quod verissimum est, quia æque primo cognoscit Deus unam et alteram, verbi gratia, Petrum esse vivum et esse mortuum; in re tamen extra est successio in iis, secundum quæ est affirmatio et negatio, quia mors supponit vitam; hæc tamen successio non

In pr[...] tion[...] æte[...] veri[...] non succ[...]

Non est contradictio. transfertur ad actum divini intellectus, neque ad veritatem ejus. Idem dicendum de actibus voluntatis divinæ, et conditionatis modo explicato; non sunt ergo contradictoria velle punire Petrum, et velle non punire Petrum pro diversis temporibus, et secundum diversos ejus status et conditiones, quia non sunt secundum idem affirmatio et negatio. Subjungit ad confirmationem hujus, si Angelus peccaret in ævo, et Deus dimitteret ei peccatum, non esset aliqua successio, quia ævum est mensura indivisibilis. Resolutionem hujus remittit *ad dist.* 2. *lib.* 2. *Sententiarum. quæst.* 1. 2. 3. 4. 5. ubi disserit an sit successio in *esse* Angeli, ubi problematicus est.

115. Scopus discursus præcedentis. Circa totum hunc discursum Doctoris, advertendum est eum, ut sæpe dixi hactenus, disserere de mutatione reali corruptiva, cujus terminus *a quo* necessario est forma realis. Unde supponit seu probat remissionem peccati non posse esse mutationem a forma reali, quæ insit intrinsece in ipso peccatore, quia neque actus peccati in eo manet, neque inducit aliud reale in ipso, quod habeat rationem peccati. Ad hoc ergo ut mutatio illa inferat saltem mutationem realem, debet inferre eam in causa extrinseca, quæ est voluntas divina, et ideo objicit illud principium vulgare *a contradictorio ad contradictorium*, etc. probans in peccatore esse mutationem saltem rationis per remissionem peccati, et hanc mutationem rationis inferre mutationem realem, et consequenter in causa extrinseca, qui est solus Deus, aut voluntas ejus, cum talis mutatio realis ex dictis ipsius in superioribus nequeat esse in peccatore; in hoc ergo versatur totus discursus Doctoris, quem hactenus explicuimus, ut probet non esse successionem aut transitum in actu divinæ voluntatis ab æterno, neque etiam in objecto, ut terminat objective talem actum, neque illos actus esse contradictorios, aut oppositos, ex qua oppositione sequeretur talis mutatio, ut patet ex discursu. Unde excludit mutationem realem extrinsecam in causa remissionis, sive ut actu fit remissio in re, sive ut ab æterno terminat objective voluntatem Dei. Ante autem probavi non esse mutationem realem, aut proprie dictam in ipso peccatore, de qua mutatione hactenus tota hac quæstione disseruit, nempe de mutatione Physica, et ex sequenti littera hic scopus discursus ejus clare intelligitur. Non licet ergo hunc discursum ejus, quo probat in voluntate divina non esse mutationem, aut in actu ejus, transferre ultra intentum, quasi ex hoc vellet concludere non mutari peccatorem, hoc enim insulsum et ridiculum esset; ostendit ergo tantum quomodo illi duo actus in voluntate divina possunt simul consistere in æternitate, etiam ut tendunt in objectum, sine aliqua successione, mutatione, aut contradictione, aut in objecto extra, quæ est realis.

(l) *Sed esto quod Deus remittat isto* 116. An sit mutatio rationis. Remissio peccati. Responsio.
modo, etc. Hic quærit an sit saltem in Petro, cui remittitur peccatum, aliqua mutatio rationis per ipsam remissionem, licet non sit mutatio aliqua proprie dicta in ipso, sive in objecto, ut objectum est, sive in objecto extra, id est, a parte rei? Respondet posse dici, quod ubi actus, in quo objectum habet *esse* rationis, potest esse terminus mutationis realis, ibi objectum mutetur mutatione rationis. Exemplum statuit in lapide, ut est in intellectione nostra; sed quando ad actum non potest dari mutatio realis, ita ad objectum nequit dari mutatio rationis; talis actus est *velle* divinum, ut respicit Petrum tanquam objectum uniformiter se habens ad voluntatem divinam in *esse* tam in æternitate quam in tempore; ideo in eo neque Causa mutationis rationis.

rei, neque rationis est ponenda mutatio, quando ipsi remittitur culpa. Est tamen alia concomitans, nempe realis, qua infunditur ei gratia.

117. Declaratio præmissæ doctrinæ.

Hæc doctrina est obscura, si spectetur in superficie, quia *in hac ipsa quæstione supra,* asserit obligationem ad pœnam esse relationem rationis, quæ proculdubio tollitur, quando remittitur peccatum; deinde *in dist.* 1. *quæst.* 1. admittit mutationem rationis in remissione peccati. Ad declarationem tamen hujus advertendum est ex Philosopho 5. *Physicorum,* terminum *a quo* mutationis esse privationem, *text. com.* 2. *et* 8. ut bene ex eo probat Doctor *in* 2. *dist.* 1. *quæst.* 4. *respons. ad quintum,* ita ut mutatio proprie sumpta sive productiva, sive corruptiva sit inter habitum et privationem; quod etiam docet *in* 2. *dist.* 5. *quæst.* 2. *Ad primum,* etc. Requirit præterea ut terminus *a quo* sit prius tempore in subjecto *in* 4. *dist.* 43. *quæst.* 5. Item, *in* 3. *dist.* 2. *quæst.* 3. *ad* 3. dicit proprie mutationem non esse inter affirmationem et negationem, sed inter affirmationem et privationem. Item, *in* 4. *dist.* 11. *q.* 1. dicit mutationem proprie requirere subjectum; unde transubstantiatio, ut ibi vidimus non est proprie mutatio, quia nullum subjectum commune aliter se habeat ad terminos ejus, et *quodl. primo ad primum pro opinione*, ubi declarat auctoritatem Boetii. Requiritur ergo ut terminus *a quo* insit subjecto, et prius tempore, et sit privatio vel habitus; præterea ut mutatio dicat ordinem ad agens, ut patet *in* 2. *dist.* 1. *quæst.* 4. *ad* 5.

Terminus a quo mutationis.

Terminus a quo debet inesse prius tempore.

Non est proprie inter affirmationem, et negationem.

Requirit subjectum.

Mutatio dicit ordinem ad agens.

118. Explicatur intentum Doctoris.

His suppositis, respondetur sensum Doctoris esse facilem, quia agit, ut patet ex verbis ejus expressis, de mutatione, quæ fit inter culpam remissam et terminum *ad quem,* quærens an remissio culpæ sit saltem mutatio rationis proprie dicta, servata proportione ad mutationem realem. Docet ergo primo, quod neque in voluntate divina, neque in objecto, ut objectum est, neque in Petro, qui est objectum, etiam extra, fiat mutatio proprie dicta, quæ sit realis. Dicit præterea neque fieri mutationem rationis etiam in ipso Petro, ut est in se, quæ servet proprietatem mutationis secundum proportionem debitam; non fieri, inquam, mutationem rationis per ipsam remissionem formaliter, tanquam ea esset mutatio. Ratio desumitur ex dictis, quia mutatio corruptiva, ut servet conceptum formalem mutationis, requirit ut privatio insit subjecto prius termino, et hoc permanenter. Item, ut insit sub propria ratione, et formaliter ut patet ex dictis. Patet præterea ex dictis ejus, peccatum non manere in se, sicut subjectum ejus immediatum non manet, nempe actus, qui transit, nihilque post peccatum manet in Petro præter obligationem ad pœnam, ut respicit peccatum præteritum, propter quod obligatur seu ordinatur ad pœnam secundum justitiam vindicativam divinam, ad quam sufficit in rigore Petrum pecasse, et peccando meruisse pœnam legis (licet peccatum ipsum non maneat in rigore Physico tanquam forma inhærens, secundum proprietatem, qua forma intrinseca, sive realis, sive rationis dicitur manere,) et ulterius Petrum non satisfecisse legi aut pœnituisse; manet ergo peccatum non secundum proprietatem formæ intrinsecæ, quæ requiritur ad mutationem, de qua loquuntur Philosophi, et secundum quam discurrit Doctor, sed manet moraliter in suo effectu et virtute, manet secundum debitum legis et satisfactionis, sive per pœnam, sive per pœnitentiam.

Remissio peccati non est mutatio realis proprie dicta.

Neque rationis proprie.

Ratio hujus.

Non manere peccatum physice.

Manet moraliter

119. Error hæreticorum

Et hæc imputatio non est illa, de qua loquuntur hæretici, nempe quod ideo ali-

quid est peccatum, quia Deus imputat illud in peccatum, ex alio dogmate erroneo, quo putant etiam justum, quantum est ex se et natura operis peccare etiam in omni actu quantumlibet bono, et alio, quo negant aliquam justitiam intrinsecam operum ; et quo negant posse legem Dei esse observabilem per gratiam ipsius, et quo reducunt omnem justitiam nostram ad extrinsecam Dei vel Christi, vel ad fiduciam divinæ misericordiæ, qua nos ipsos justos esse firmiter credamus, quos variis Canonibus Trid. *sess.* 6. damnat. Hæc imputatio, inquam, longe differt ab ea qua dicimus juxta hunc modum explicandi Doctoris, (quem ut *infra* apparebit, et *supra* docuimus, mutavit) et quam non ignobiles ejus discipuli sequentur, quia aliud est manere peccatum in debito et obligatione, qua ordinatur ad pœnam sibi debitam, et aliud est peccatum tantum esse peccatum, quia Deus imputet, quasi non sit differentia in ipso opere inter bonum et malum, nisi imputatio divina, quia nempe omnia opera nostra ab intrinseco sunt mala ex fomite. Hoc dicunt hæretici, quos merito damnavit Trid. *loco citato cap.* 11. *in fine,* et *Canone* 25. *Si quis in quolibet bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo pœnas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem, anathema sit,* etc. Docebant nempe hæretici liberum arbitrium nullum esse saltem ad bonum, et de necessitate semper peccare; ideoque miror quosdam hoc perversum dogma contra hunc modum explicandi præmissum, aut peccatum habituale, aut remissionem urgere, in quo certe ostendunt se non perfecte attendere ad errorem aut verum fidei dogma, sed magis ad proprias opiniones, quali ratione possint eas ex dogmate Ecclesiæ stabilire.

Error [...]rum de [n]ostra [jus]titia in [op]eribus.

120. Peccatum præteritum quomodo manet.

Dicit ergo Doctor peccatum præteritum non manere in se formaliter ; manere tamen debitum in eo fundatum respectu pœnæ, quod respicit semper peccatum præteritum tanquam causam sui. Quod respicit præterea divinam voluntatem, ut habet legem punitivam respectu peccati præteriti, quæ est voluntas divina stabilis et permanens respectu peccatoris ; et sicut in æternitate fuit ante peccatum commissum, pro tempore tamen quo habitum est, ita etiam perinde ei est, ut peccatum maneat formaliter intrinsece in peccatore, sive non, quia respective ad legem et voluntatem divinam est post commissum, respectu cujus peccatum illud manet semper præsens, ut motivum et causa pœnæ, donec pœnituerit peccator, et satisfecerit ; licet ergo intrinsece non insit peccatori, inest ei moraliter modo dicto, et secundum voluntatem punitivam, cujus est motivum et causa ; ex qua ordinat peccatum ad pœnam, et manet hoc modo præsens, ac si in se præsens esset intrinsece. Hanc ergo voco præsentiam moralem, quæ non est sufficiens ad mutationem ; de qua loquimur et de qua in specie agit Doctor.

121. Remissio peccati, et pœnæ sunt diversæ.

Hinc ulterius advertendum est aliud esse remissionem peccati, aliud vero depositionem obligationis ad pœnam. Remissio peccati non est mutatio ad aliquid nunc existens intrinsece in anima, sed remittitur præteritum actuale, quod tantum virtute, et moraliter manet modo dicto ; et hoc *supra* probatum est *dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 1. et patet ex Doctore *infra responsione ad primum.* Sicut ergo ad mutationem Physicam, vel quæ servat proprietatem physicæ mutationis, exigit Doctor *esse,* qualecumque illud sit, termini, et secundum illud mutari subjectum, ideo negat hic esse proprie mutationem rati-

onis, quæ servet similitudinem mutationis physicæ, quia nempe sicut peccatum hoc modo non est, ita neque subjectum mutatur per remissionem peccati, et desitionem sui *esse* formalis, quod insit; sicut si forma comproduceretur coæva subjecto, non proprie mutaretur subjectum, quia non præsupponitur privatio inesse subjecto ante formam. Quantum autem ad remissionem obligationis pœnæ, admittit eam concomitanter desinere ad remissionem peccati, prout dicit Trid. *sess.* 6. *cap.* 14. quod reatus pœnæ æternæ remittatur simul cum peccato. Videatur Doctor *infra in responsione ad primum in oppositum,* non negat itaque Doctor esse mutationem moralem, sed negat esse mutationem rationis in illo rigore de quo loquitur, quia peccatum non inest; et ideo nequit mutari secundum *esse* proprie subjectum præcisa remissione peccati formaliter.

Remittitur simul cum peccato. Trident.

122. Ens rationis proprie dictum.

Ratio autem Doctoris intelligenda est de ente rationis proprie dicto, quod recipit *esse* tantum per actum alicujus potentiæ per modum objecti, aut consequentis objectum, ut est in actu; sic nequit proprie mutari nisi mutetur actus, et consequenter *esse* objecti in actu, quia mutatio dicit ordinem ad causam efficientem suo modo; ubi ergo nequit esse novitas in actu realis, sic neque rationis in objecto, ut est in actu, loquendo de mutatione rationis proprie dicta. Si loquamur tamen de ente rationis late sumpto, alias docet sine mutatione reali in actu illud quandoque sequi, ut patet in actibus divinæ voluntatis, ut sunt ad objecta secundaria, quia hæc objecta secundaria recipiunt aliquod *esse* rationis, quamvis in actu non sit mutatio realis, ut per ipsum alias patet *in* 1. *dist.* 30. 36. 37. *et alias sæpe.*

Ens rationis late sumptum.

123. (m) *Concomitatur tamen ibi remissionem illam activam Dei, et passivam secundum dici in Petro quædam mutatio realis,* etc. Dicit de lege ordinaria remissionem peccati mortalis concomitari infusionem gratiæ in Petro, quamvis de potentia absoluta separari possint; de quo *supra in prima conclusione* videantur dicta. Vocat remissionem activam Dei, quia est actus suæ misericordiæ. Vocat passivam ex parte Petri, quia gratia illa fit Petro, et est mutatio ejus secundum *dici,* et moralis, ut explicatum est, non vero mutatio in rigore mutationis, ut a Philosopho desumitur, et hanc mutationem secundum *dici* concomitatur mutatio realis Petri, ut recipit gratiam sanctificantem infusam.

Objectio sequens, et responsio reducenda sunt ad dicta. Instantia illa de voluntate nostra, ut potest aliter et aliter operari circa objectum uniformiter manens, vera est, sed intelligenda est comparatio respective ad divinam voluntatem, qua de potentia absoluta potest remittere peccatum non infundendo gratiam, aut acceptando eum cui remitteret, in suam amicitiam; non vero refertur comparatio ad voluntatem divinam de facto, et secundum legem ordinariam, neque etiam, qua præcise dimittit culpam de facto dependenter a dispositione.

Unde breviter et facilius posset responderi ad principalem difficultatem superius præmissam, dicendo quod non contingat hic in remissione peccati transitus de contradictorio in contradictorium sine mutatione intrinseca peccatoris, sive in se, sive qua subest divinæ voluntati, quia divina voluntas non respicit Petrum, ut eum ordinat ad pœnam, nisi ut concludit suum motivum et causam, et incurrit debitum, quia peccavit, neque remittit ei peccatum, nisi ut similiter exhibet satisfactionem lege præscriptam per debi-

124. Soluti[o] princip[alis] objectio[nis] de tran[situ] a contra[dictorio] ...

Dari mu[ta]tionem ex par[te] peccator[is]

tam pœnitentiam, qua posita, desinit Petrus essse objectum justitiæ punientis seu ordinantis ad pœnam æternam, et fit objectum voluntatis Dei ex misericordia, et ex meritis Christi remittentis peccatum alias commissum. Hic autem Doctor considerat mutationem tantum ut est inter terminos intrinsecos præcise, et juxta exigentiam argumentorum, quæ posuit ad initium quæstionis, ut probet remissionem peccati non esse eamdem mutationem cum infusione gratiæ, vel certe non esse, ut quidam volunt, mutationem contrariam, quasi peccatum esset aliquod positivum reale et physicum ; illud autem principium optime salvatur per mutationem extrinsecam, quam non intendunt argumenta, quorum doctrinam examinat in corpore quæstionis.

SCHOLIUM.

Ad primum, peccatum non esse privationem gratiæ, de quo late 2. d. 37. quæst. 1. Ad secundum, corruptionem vitii et generationem virtutis esse duas mutationes; remissionem culpæ et dationem gratiæ, unam. Ad tertium, quomodo remissio culpæ non est mutatio; dequo Schol. præced. et seq.

16. Ad arg. 1. Ad (n) argumenta. Ad primum concedo, quod peccatum non est formaliter privatio gratiæ, ut probarunt aliquæ rationes ad primam conclusionem. Et ex hoc patet, quod inductio gratiæ et cujuslibet virtutis, non est formaliter expulsio culpæ. Sed si ex illa auctoritate velis probare duas esse mutationes, infusionem et expulsionem, per hoc quod peccare et gratiam corrumpi sunt duæ mutationes, ergo a simili in proposito, dico quod consequentia non valet, quia illa culpa, ad quam est motus peccati, vel peccandi, non manet usque ad infusionem gratiæ, nec etiam tunc posset esse terminus *a quo* propriæ mutationis ; sed illa culpa transeunte manet sola obligatio in isto, ut est objectum secundarium voluntatis divinæ, et illa in justificatione non potest esse terminus *a quo* alicujus mutationis propriæ.

Scilicet, in se actuali Physico.

Ad secundum, patet quare sunt ibi duæ mutationes in moralibus, quia sunt ibi quatuor termini, duo positivi reales, et duo privativi reales; non sic hîc. Per idem patet ad illud de generatione et corruptione. Ad 2. Ad 3.

17. Ad 4. Ad ultimum de dispositione ad formam ad quam disponit, dico quod ista remissio privativa, quæ est carentia obligationis ad pœnam, non est aliqua dispositio realis ad amicitiam seu gratiam, et ideo ipsa remissio accepta quasi terminata ad hanc carentiam, non est aliqua mutatio realis. Si ergo accipias, quod remissio mutatio est dispositio ad illam mutationem, quæ est infusio gratiæ, nego, quia remissio non est aliqua mutatio, neque activa, neque passiva, nec rei, nec rationis.

Remissio peccati non est mutatio sensu dicto n. 15.

Et per eadem posset responderi ad quatuor rationes positas ad primam conclusionem in solutione quæstionis, si tamen illæ ab aliquo extenderentur ad probandum quod sunt duæ mutationes, quod negatum est in secunda conclusione. Major enim primæ rationis, si sic accipiatur, quidquid multiplicatur vel plurificatur in sua entitate tali quali, est aliud realiter ab illo quod non plurificatur in sua entitate, falsa est, nisi

Solvit rationes adductas pro secunda conclusione quatenus possent probare duas mutationes reales, saltem in remissione peccati, et infusione gratiæ.

sit ens reale; et ideo remissiones quæ plurificantur taliter qualiter, sunt entes, quia tantum rationis entia sunt, et infusio gratiæ est una; non sequitur quod illæ sint aliæ mutationes ab illa; sed bene sequitur, quod non sunt eadem sibi, quia universaliter plurificatum in sua entitate tali quali, non est idem non plurificato, accipiendo similem plurificationem hinc inde.

Consimiliter major secundæ rationis, quidquid separatur ab alio in suo *esse*, est aliud realiter ab illo, falsa est, nisi sit in suo *esse* ens reale. Tertia ratio et quarta non probant pluralitatem istorum tanquam duarum mutationum, sed tantum, quia illa mutatio, quæ est ad gratiam, non habet pro per se termino a quo culpam, quod concedo.

COMMENTARIUS.

125. Responsio ad primum principale. (n) *Ad argumenta. Ad primum,* etc. Concedit peccatum non esse privationem gratiæ, et quod infusio gratiæ, aut alicujus virtutis non sit remissio culpæ. Loquitur de virtute quantum ad habitum juxta intentum argumenti. Admittit præterea peccare in actu, et corrumpi gratiam, esse duas mutationes, quia peccatum ad quod est motus peccandi non manet usque ad infusionem gratiæ, quæ est tempore posterior, neque tamen potest esse terminus *a quo* mutationis proprie dictæ. Sola manet obligatio ad pœnam intrinsece peccatori transeunte actu, et illa non potest esse terminus mutationis proprie dictæ in justificatione, etc. Intelligit de mutatione reali, quam intendit argumentum, et cujus terminus *a quo*, nequit esse aliquid rationis, qualis est obligatio ad pœnam. Infra enim *responsione ad primum pro opposito* admittit desitionem hujus obligationis esse mutationem rationis. Ad secundum similiter respondet negando mutationem realem esse remissionem peccati. Ad ultimum negat mutationem privativam esse dispositionem realem ad infusionem gratiæ, aut esse mutationem realem aut rationis juxta sensum superius explicatum. Respondet consequenter ad argumenta, quæ posita sunt pro prima conclusione, in casu quo quis iis uti vellet contra secundam conclusionem, probando duas esse mutationes, remissionem peccati, et infusionem gratiæ. Resolvit medium dari inter distinctionem proprie dictam, et non identitatem; non sunt ergo eadem mutatio simplex, neque diversæ mutationes, quia numerus supponit veritatem termini numerabilis salvari in extremis. Hoc non contingit in proposito, quia remissio culpæ non est propria mutatio, saltem realis, quam intendunt probare præmissa argumenta primo loco. Argumenta vero pro conclusione intendunt probare remissionem peccati, et infusionem gratiæ non esse eadem simplicem mutationem realiter, aut remissionem esse infusionem gratiæ formaliter, sed tantum concomitanter. Respondet ad rationes primæ conclusionis ut militant contra secundam.

SCHOLIUM.

Ad primum, admittit remissionem culpæ esse mutationem rationis (de quo obscure locutus est n. 15.) quatenus peccator transit a *nunc*, in quo est obligatus ad pœnam, ad *nunc*, in quo caret illa obligatione. Ad secundum, gratiam prius intentione dari, sed prius executione culpam tolli.

Ad rationes (o) in oppositum. Ad primam dico, quod sicut reatus, vel planius obligatio ad pœnam, quæ sola manet post transitum actus interioris et exterioris in pec- 18. Ad arg. posita num. 3.

cato, est ens, quia rationis, et sic est ens positivum, et per consequens non reatus, vel non obligatio, vel non debitum, est privatio entis rationis; et ita si esset alicubi transitus rationis ab obligatione ad non obligationem, illa esset mutatio rationis privativa, vel deperditiva ; sed illa nusquam est, in actu voluntatis divinæ, nec in objecto, ut objectum est, nec in objecto, ut extra, nisi dicatur, quod pro tanto est in objecto extra, pro quanto illud objectum est in illo *nunc,* pro quo actus voluntatis divinæ respicit illud objectum ; et tunc objectum extra transire a *non esse* in isto *nunc,* ad *esse* in illo *nunc,* est concomitanter mutari mutatione rationis ab obligatione ad non obligationem ; cum ergo arguis, quod non sit mutatio deperditiva, quia terminus ejus *a quo* non est aliquid positivum, nego. Nec tamen culpa est aliquid positivum, nec illa manet, sed obligatio sequens commissionem culpæ est aliquid positivum, et illa remanet.

[D.] Thom. [...] q. 1. [...] a. 4. [R]ichard. [i]dem d. [...] 4. q. 4. [t]ext. 16. [t]ext. 15. [c]irciter. [P]riora generatione sunt [po]steriora [pe]rfectione. [Co]nsequens [...] est imperfectius [an]tecedente?

Secundum argumentum de priori et posteriori ponderatur ab aliquibus in ista materia, quia ponendo distinctionem istorum tanquam mutationum, quærunt ordinem inter ea. Breviter dico, quod secundum Philosophum 5. *Metaph. cap. de Priori,* et 9. *Metaph. cap.* 7. aliqua sunt priora generatione, aliqua perfectione ; et istæ prioritates communiter e converso se habent ; in via enim generationis imperfectiora sunt priora. Hoc modo dico, quod si expulsio culpæ esset aliquod ens, et infusio gratiæ; via generationis prior esset expulsio culpæ. Sed e converso, via perfectionis prior esset infusio gratiæ, quia immediatior ipsi fini, quod est simpliciter perfectum in isto ordine. Similiter de prioritate consequentiæ patet, quod imperfectius est prius, sicut animal est prius secundum consequentiam, quam homo, et universaliter consequens est imperfectius quam antecedens ; sic eo modo, quo esset consequentia inter ista, expulsio sequeretur ad infusionem gratiæ, non e converso. Non enim sunt opposita immediata simpliciter ex natura extremorum, sed ex institutione divina ; et non sequitur inductio unius ad amotionem alterius, nisi in oppositis immediatis secundum se.

19. Sed an gratiam sequatur expulsio culpæ, dubium est, cum non sint formaliter opposita, ut probatum est in tertia ratione et prima conclusione solutionis. Sed posset dici negando illud, quia contradictio est esse amicum Deo, et non amicum; per gratiam est amicus, per culpam vero inimicus; ergo, etc.

An gratia magis inferat carentiam culpæ, quam e contra.

Sed hoc non cogit, quia amicitia per gratiam est ordinari ad vitam æternam; inimicitia per culpam est ordinari ad pœnam condignam. Hæc possunt simul stare, licet non pro eodem *nunc*, saltem quomodocumque sint opposita, magis videtur formalis consequentia ad inesse gratiam non inesse culpam, quam e converso, quia in secundo antecedens nullo modo ponit consequens.

Sed si quæratur de prioritate causalitatis inter ista, respondeo,

non est quæstio ; nec enim ista negatio obligationis, quæ non est nisi negatio entis rationis, causa est gratiæ, nec e converso, quia sola voluntas divina ex sua justitia determinat illa mobligationem, sed ex misericordia non obligationem.

Gratia, et privatio culpæ ex natura rei nullum dicunt ordinem, ex Dei voluntate prius volita est gratia. Prius executione est carentia culpæ, quam gratia.

Si quæras, quem ordinem habent ista, scilicet gratia et non culpa, ut sunt objecta secundaria divinæ voluntatis? respondeo, sicut dictum est *lib.* 1. *dist.* 41. *quæst. de Prædestinatione,* eo modo quo est ordo volitionis divinæ ad objecta secundaria. Prius enim vult propinquius fini, et ita simpliciter prius vult isti pro *A,* postquam scilicet peccavit, gratiam, quam non vindicare, loquendo de prioritate intentionis; sed exequendo vult e converso; sicut enim prius vult istum habere merita quam gloriam, ita vult prius ordine executionis isti non inesse culpam, quam inesse gratiam.

Vel si dicatur, quod per inesse, vel non inesse nihil ponitur in isto extra, sed tantum, ut est objectum voluntatis divinæ, potest dici consequenter, quod hæc objecta secundum perfectionem habent ordinem quemdam, ut in ea tendit voluntas divina, sed secundum causalitatem vel generationem nullum ordinem habent.

COMMENTARIUS.

126. Ad rationes liminares pro parte negativa.

(o) *Ad rationes in oppositum,* etc. Respondet ad rationes pro parte negativa, ad initium quæstionis posita. Prima ratio est, quia reatus ad pœnam, qui manet post peccatum, non est aliquid positivum ; ergo non est terminus *a quo* mutationis corruptivæ seu deperditivæ, etc. Respondet esse aliquod positivum rationis, et remitti ex eo quod objectum ex hoc *nunc,* scilicet status peccati ordinationis ad pœnam ob peccatum, transit ad aliud *nunc,* conversionis scilicet a peccato, et veræ pœnitentiæ et infusionis gratiæ et ordinationis ad amicitiam.

Ad secundum. Ordo inter remissionem culpæ, et infusionem gratiæ.

Secundum argumentum petit ordinem inter remissionem culpæ, et infusionem gratiæ. Qui tenent hîc duas mutationes contrarias, aut unam simplicem ex natura rei, dicunt infusionem gratiæ priorem esse remissione peccati. Respondet via generationis, quæ procedit ab imperfectiori, remissionem esse priori, sicut etiam prioritate consequentiæ, quæ similiter est secundum viam generationis ; via autem perfectionis prior est infusio gratiæ. Secundum prioritatem etiam finis, quæ est secundum perfectionem, prior est infusio gratiæ secundum intentionem, secundum executionem vero prior est remissio culpæ. Reliqua, quæ dicit, ut non esse oppositionem inter gratiam et culpam ex natura rei, sed ex divina institutione, patet ex dictis *supra.*

Duplex prioritas gratiæ.

127. Alia responsio juxta diversam resolutionem Doctoris quoad naturam peccati habitualis.

Expositio hujus litteræ præmissa, sicut et discursus Doctoris refertur tantum ad modum dicendi aut explicandi peccatum habituale, quem *suprà dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 1. præmisit, et hîc repetiit. Sed aliter dicendum esset tenendo aliam sententiam, quam ipse inferius præfert, nempe reatum culpæ esse diversum a reatu pœnæ, tanquam magis conformem Patribus, et talem reatum inesse intrinsece peccatori, vel manere post culpam actualem præteritam ; tunc ergo dicendum esset remissionem peccati habitualis, qui est ipse actus peccati, ut manens moraliter, esse mutationem rationis intrinsecam, nempe mora-

lem : sed vix est realis controversia in hoc, tenendo habituale esse peccatum actuale præteritum manens in habitu, et moraliter, et differentia est in voce seu in modo accipiendi mutationem. Videantur interim quæ suo loco dicta sunt supra. Hîc autem aliqua repetere, aliqua supponere, aliqua etiam adjicere debui, quia textus in modo loquendi est obscurus et ambiguus ; et ad occupationem congruam calumniæ crebra repetitio ejusdem necessaria fuit.

DISTINCTIO XVII.

(Textus Magistri Sententiarum).

De confessione Sacramentali, et de his, quæ ad eam spectant.

A. Testimoniis probat in sola contritione peccatum dimitti.

Hîc oritur quæstio multiplex. Primo enim quæritur, utrum absque satisfactione et oris confessione per solam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur. Secundo, an aliquando sufficiat confiteri Deo sine sacerdote. Tertio, an laico fideli facta valet confessio? In his enim etiam docti diversa sentire inveniuntur, quia super his varia ac pene adversa tradidisse videntur Doctores.

Opinio 1.

Dicunt enim quidam, sine confessione oris et satisfactione operis neminem a peccato mundari, si tempus illa faciendi habuerit.

Opinio 2.

Alii vero dicunt, ante oris confessionem et satisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti a Deo, si tamen votum confitendi habeat. Unde Propheta : *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem*, etc. Quod exponens Cassiodorus ait : « *Dixi*, id est, deliberavi apud me, quod *confitebor, et tu remisisti.* Magna pietas Dei, quod ad solam promissionem peccatum dimiserit. Votum enim pro operatione judicatur. » Item Augustinus : « Nondum pronuntiat, promittit, se pronuntiaturum, et Deus dimittit, quia hoc ipsum *dicere* quoddam pronuntiare est corde. Nondum est vox in ore, ut homo audiat confessionem, et Deus audit. » Item : *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, cor contritum,* etc. alibi etiam legitur : *Quacumque hora peccator conversus fuerit, et ingemuerit, vita vivet, et non morietur;* non dicitur : ore confessus fuerit, sed *conversus ingemuerit.* Unde datur intelligi, quod etiam ore tacente, veniam interdum consequimur. Hinc etiam *leprosi illi*, quibus Dominus præcepit, ut ostenderent se Sacerdotibus, in itinere, antequam ad Sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo insinuatur, quod antequam Sacerdotibus ora nostra aperiamus, id est, peccata confiteamur, a lepra peccati mundamur. *Lazarus* etiam non prius de monumento est eductus et post a Domino suscitatus, sed intus suscitatus, prodiit foras vivus, ut ostenderetur suscitatio animæ præcedere confessionem. Nemo enim potest confiteri nisi suscitatus, quia a *mortuo*, velut cui non est, *perit confessio*; nullus ergo confitetur nisi resuscitatus. Nemo autem suscitatur, nisi qui a peccato solvitur, quia peccatum mors animæ est, quæ ut est vita corporis, ita ejus vita Deus est.» His aliisque pluribus auctoritatibus probatur, ante confessionem vel satisfactionem sola compunctione peccatum dimitti. Quod qui negant

Psal. 31. 5. Cassiod. in glos. ordin. In eumdem Psal. 31. non longe a princip. Dubium 1. Psal. 50. Ezech. 18. c. De pœnit. dist. 1. c. 1. In quacumque, etc. Convertimini, quasi per totum.

Luc. 17. 14. Joan. 11. 44. Dubium August. verbi Dom. serm. Eccl. 17. 26. Dubium

eas determinare laborant, nec non in hujus sententiæ depressionem et ad suæ opinionis assertionem auctorum testimonia inducunt. Ait [ai. 43.] enim Dominus per Isaiam : *Dic tu* [br. de radiso . 14. bium 4.] *iniquitates tuas, ut justificeris.* Item Ambrosius : « Non potest quisquam justificari a peccato, nisi peccatum fuerit ante confessus. » [lem in serm. adrag. pœn. . 1. c. Ecce unc.] Idem dicit : « Confessio a morte animam liberat, confessio aperit paradisum, confessio spem salutis tribuit; [Chrys. pœn. c. potest.] quia non meretur justificari qui [gust. . 50. n. 49. ium 5. ium 6.] in vita sua peccata non vult confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vero est dolor cordis et amaritudo animæ pro malis, quæ quisque commisit. Item Joannes : « Non potest quisquam gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confessionem et per Baptismum. » Item Augustinus : « Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo dicat sibi : occulte ago pœnitentiam, apud Deum ago; novit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. [t. 18.] Ergo sine causa dictum est : *Quæ* [n. 20.] *solveretis super terram, soluta erunt in* [31. 33. ium 7.] *cœlis?* Ergo sine causa *claves datæ* [per l. 68.] *sunt.* Frustramus verbum Christi. [fin. cionis.] Job dicit : *Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri.* Item Ambro- [illum sal. . 129.] sius (*libr. de paradiso cap.* 14. *in medio.*) [v. 18.] « Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. » Item Augustinus super illum locum Psalmi : *Non absorbeat me profundum; neque urgeat super me puteus os suum :* « Puteus est profunditas iniquitatis, in quam si cecideris, non claudet super te *os tuum,* si tu non claudis *os tuum.* Confitere ergo et dic : *De profundis clamavi ad te, Domine,* etc. et evades. Claudit super illum qui in *profundo cum venerit,* contemnit, a quo mortuo, velut qui non sit, *perit confessio* . » Item Augustinus *libr, de continentia. cap.* 6. « Nullus debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcumque, etsi longe minorem, quam debeat, solverit pœnam. Ita enim impartitur a Deo largitas misericordiæ, ut non relinquatur justitia disciplinæ. » Item Hieronymus : « Qui [Eccl. 17. 26.] peccator est plangat delicta propria vel populi et ingrediatur Ecclesiam, [Super Malach. et alleg. de pœn. d. 1. c. Qui sanctus. Dubium 8.] de qua propter peccata fuerat egressus, et dormiat in sacco, ut præteritas delicias, per quas Deum offenderat, vitæ austeritate compenset. » His aliisque auctoritatibus nituntur asserere, sine confessione vocis et aliqua solutione pœnæ neminem a peccato mundari.

Cui sententiæ potius consentiendum sit ?

[B. Sententia Magistri.] Quid ergo super his sentiendum sit, quid tenendum? Sane dici potest, quod sine confessione oris et solutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem et humilitatem cordis. Ex quo enim *proponit* mente compuncta, se confessurum, Deus dimittit; quia ibi est confessio cordis, etsi non oris, per quam anima interius mundatur a macula, et contagio peccati commissi, et debitum æternæ mortis relaxatur. Illa ergo, quæ superius dicta sunt de confessione et pœnitentia, vel ad *confessionem cordis* et ad interiorem pœnam referenda sunt, sicut illud Augustini :« Quod nullus dicitur veniam consequi, ni-

De pœn. dist. 2. c. Nullus. Ibid. cap. Agite.

si prius quantulamcumque peccati solverit pœnam »; vel de *exteriori* pœna accipienda sunt et ad contemnentes vel negligentes referenda, sicut illud :« Nemo dicat, occulte ago, etc. » Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt vel erubescunt, et ideo non merentur justificari. Sicut enim præcepta est nobis *interior pœnitentia*, et ita *oris confessio* et *exterior satisfactio*, si adsit facultas. Unde nec vere pœnitens est qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio munus Dei est, ita pœnitentia et confessio, per quam peccatum deletur, non potest esse nisi a Deo, ut Augustinus ait : « Jam, inquit, donum Spiritus sancti habet qui confitetur et pœnitet, quia non potest esse confessio peccati, et punitio in homine ex se ipso. Cum enim irascitur sibi quisque et displicet, sine dono Spiritus sancti non est ». Oportet ergo, pœnitentem confiteri peccata, si tempus habeat; et tamen, ante quam sit confessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

Sup. ps. 50. Post. medium enarrationis ad illum Psal.

An sufficit soli Deo confiteri?

C. Dubium 1. Opinio 1. et falsa. Psal. 31. 5.

Jam secundum quæstionis articulum inspiciamus, scilicet utrum sufficiat peccata confiteri soli Deo, an oporteat confiteri sacerdoti ? Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio sine judicio sacerdotali et confessione Ecclesiæ; quia David dixit : *Dixi confitebor Domino, et tu remisisti,* etc. non ait *Sacerdoti,* et tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambrosius : « Ideo flevit Petrus, quia culpa obrepsit ei, non invenio, quid dixerit, invenio, quod fleverit. Lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest ablui potest. Lavant lacrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri. Et veniæ fletus consulit et verecundiæ. » Hoc idem etiam Maximus Episcopus dicit; item, Joannes Chrysostomus : « Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque apud alios accuses , sed obedire te volo Prophetæ dicenti : *Revela Deo viam tuam.* Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum judicem cum oratione delicta tua pronuntia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria ; et tunc demum spera, te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in mente continue, nunquam malum adversus proximum in corde tuo tenebis. » Idem: « Peccata tua dicito, ut deleas illa. Sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in anima tua ; non dico, ut confitearis ea conservo tuo, ut tibi exprobret; dicito Deo, qui curat ea. Nec enim, si non dixeris, ignorat ea , cum faciebas ea præsto erat ; cum admitteres ea, cognoverat. Numquid ea vult a te cognoscere ? Peccare non erubuisti, et confiteri erubescis ? Dicito in hac vita, ut in alia requiem habeas; dicito ingemiscens et lacrymans. In codice scripta sunt peccata tua ; spongia peccatorum tuorum lacrymæ tuæ sint. « Item Prosper : «Illi quorum peccata humanam notitiam latent non ab ipsis confessa nec ab aliis

Dubium Sup. L lib. 10 in fine co mentar ad cap. et in ser qui habetur apud An Sup. cap. 1 ad Heb hom. post mediu ejusder Psal. 3 5. homil. Dubium In Psal. ad eu versum: peccati meun contra est sem post mediu hom

Libr. de vi activa,

...t. c. 7. de pœn. ...t. 2. cap. ...rro illi. d. cap. Facilius. ...bium 4.

publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum et habituri sunt ultorem. Quod si ipsi sui judices fiant et veluti suæ iniquitatis ultores hîc in se voluntariam pœnam severissimæ animadversionis exerceant; temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia et lacrymis ex vera cordis contritione fluentibus restinguent æterni ignis incendia.» Et infra: « Facilius sibi Deum placabunt illi qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut, nescientibus aliis ipsi in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferunt, et ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam quasi mortuam plangunt, certi, quod reconciliati sibi efficacis pœnitentiæ fructibus, a Deo non solum amissa recipiant, sed etiam supernæ civitatis gaudia recipiant.» His auctoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt Deo confiteri peccata sine Sacerdote. Dicunt enim, quod si quis timens detegi culpam suam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alii suo exemplo ad peccandum accingantur, et ideo tacet homini et revelat Deo, consequitur veniam.

Quod non sufficit soli Deo si possit confiteri Sacerdoti.

...io 2. et Vera. Jac. c. 16. In ...m. 50. qu... est de uti...te ac ne...ssitate ...c. 11. et ... pœn. di... 1.

Sed quod Sacerdotibus confiteri oporteat, non solum illa auctoritate Jacobi: *Confitemini alterutrum peccata vestra*, etc. sed etiam aliorum pluribus testimoniis comprobatur. Ait enim Augustinus: « Judicet seipsum homo voluntarie, dum potest, et mores convertat in melius, ne, cum jam non poterit, præter voluntatem a Domino judicetur; et cum in se protulerit severissimæ medicinæ, sed tamen utilissimæ sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi claves in Ecclesia ministrantur. Tanquam bonus jam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, a præpositis Sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, in offerendo sacrificio contriti cordis devotus et supplex. Id tamen agat quod non solum sibi prosit ad salutem, sed etiam cæteris ad exemplum; ut si peccatum ejus non modo in gravi ejus malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitiam multorum, vel totius plebis agere pœnitentiam non recuset, ne lethali plagæ per pudorem addat tumorem. Cum tanta est plaga peccati et impetus morbi, ut medicamenta corporis et sanguinis Domini differenda sint, auctoritate Antistitis debet se quisque removere ab altari ad agendam pœnitentiam et eadem reconciliari. » Item Leo Papa: « Multiplex misecordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non modo per Baptismum, sed etiam per Pœnitentiam spes vitæ repararetur, sic divinæ voluntatis præsidiis ordinatis, ut indulgentiam Dei nisi supplicationibus Sacerdotum nequeant obtinere. Christus enim hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem ut confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent et eosdem salubri satisfactione purgatos, ad com-

In actione.

In epist. ad inquisitiones Januarii, quæ est 118. cap. 3. Epist. 91. De pœn. dist. 1. c. Multiplex. Dubium 5.

munionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. » Item Augustinus : « Quem pœnitet, omnino pœniteat et dolorem lacrymis ostendat; repræsentet vitam suam Deo per Sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem. Præcepit enim Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per scriptum manifestanda. Dixit enim : *ora monstrate*, et omnes, non unus pro omnibus, non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus a Moyse statutum; sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quod per seipsum dicit Sacerdoti et erubescentiam vincit timore offensi, fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem quod criminale erat in operatione; etsi non statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum quæ commisit, nuntio Dei negavit. Deus enim, qui misericors et justus est, sicut servat misericordiam in justitia, ita et justitiam in misericordia. Opus enim misericordiæ est peccanti peccata dimittere; sed oportet, ut justus misereatur juste. Considerat enim, si dignus est, non dico *justitia*, sed et *misericordia*; *justitia* enim *sola* damnat, sed dignus est *misericordia* qui spirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescentiam ; et quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo fit dignus misericordia. Unde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur gratiam remissionis. Ipsi enim Sacerdotes plus possunt proficere, plus confitentibus parcere. » Item Leo Papa : « Quamvis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen, quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur improbabilis consuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta reserare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primum Deo offertur et tunc etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. » Ex his aliisque pluribus indubitanter ostenditur, oportere Deo primum et deinde Sacerdoti offerri confessionem, nec aliter posse perveniri ad ingressum Paradisi, si adsit facultas.

Lib. de vera et falsa pœn. cap. 10. de pœn. dist. 1. cap. Quem pœnitet. Dubium 6. Luc. 17. 14. Lev. 14. 4.

Quod criminale fit veniale. Dubium 7.

Dubium 8. Leo in epistol. quæ est i[n] ordine, epistola ejus 80. et de pœ[n]. dist. 1. c[ap]. Quamvis

Conclus[io] Magistr[i]

De tertio articulo, scilicet an sufficiat confiteri laico?

Nunc priusquam præmissis auctoritatibus, quæ his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quæstionem intueamur. Quod enim secunda quæstio continebat, scili-

E. Repetit[io] Quæsti[onis] Soluti[o]

tth. 15. cet an sine confessione et judicio Sacerdotis soli Deo confiteri sufficeret, expeditum est et certificatum præmissis testimoniis, quod non sufficit confiteri Deo sine Sacerdote; nec est vere humilis et pœnitens, si non desiderat, et requirit Sacerdotis judicium. Sed numquid æque valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cum deest Sacerdos? Sane ad hoc dici potest, quod Sacerdotis examen requirendum est studiose, quia Sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi et solvendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, et Deus dimittit. Si tamen defuerit Sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque Sacerdotem quærere, qui sciat ligare et solvere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina judicat. Unde Augustinus : « Qui vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat Sacerdotem, qui sciat ligare et solvere, ne, cum negligens circa se extiterit, negligatur ab eo qui eum misericorditer monet et petit, ne *ambo in foveam cadant,* quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut, si deest Sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod pœnitens non potest verecundari coram Sacerdote, quem desideranti nec tempus nec locus offert. Et si ille cui confitebitur, potestatem solvendi non habeat, sit tamen dignus venia ex Sacerdotis desiderio qui crimen confitetur socio. *Mundati enim sunt leprosi,* dum ibant ora vel se ostendere Sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. Unde patet, Deum ad cor inspicere, dum ex necessitate prohibentur ad Sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani et læti, sed dum quærunt, antequam perveniant, moriuntur. Sed misericordia Dei ubique est, qui et justis parcere novit, etsi non tam cito, sicut si solverentur a Sacerdote. Qui ergo omnino confitetur Sacerdoti meliori, quam potest confiteatur. Et si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam Sacerdotis. Nam in resurrectione filiæ Archisynagogi pauci interfuerunt, qui viderunt; nondum enim erat sepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus resuscitavit, quam intus invenit, relictis solis, Petro et Jacobo et Joanne et patre et matre puellæ, in quibus figuraliter continentur Sacerdotes Ecclesiæ. Quos autem extra invenit, advertendum est, quomodo suscitavit. Flebat enim turba post filium viduæ, flevit Martha et Maria supplicantes pro fratre, flebat et turba Mariam secuta. In quo docemur, publice peccantibus non proprium, sed Ecclesiæ sufficere meritum. Laboret igitur pœnitens in Ecclesia esse et ad Ecclesiæ unitatem tendere. Nisi enim unitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quod omnes orationes et eleemosynæ Ecclesiæ, et opera justitiæ et misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conversionem. Ideoque nemo digne pœnitere potest, quem non susti-

Margin notes: bium 1. — de vera falsa ... c. 10. medio ... sdem, pœnit. ... st. 1. cap. ... mpœn. c. 17. — Ibid. c. 11. Dubium 2. — Matth. 9. 24. — Marc. 5. — 37. Luc. 7 11. Joan. 11. 33. — August. ibi. cap. 11.

neat unitas Ecclesiæ; ideoque nemo petat Sacerdotes per aliquam culpam ab unitate Ecclesiæ divisos. » Ex his satis aperitur et absolvitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendus est enim Sacerdos sapiens et discretus, qui cum potestate simul habeat judicium, qui si forte defuerit, confiteri debet socio. Beda vero inter confessionem venialium et mortalium distinguit super illum locum: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Ait enim : « Coæqualibus quotidiana et levia, graviora vero Sacerdoti pandamus, et quanto jusserit tempore, purgare curemus, quia sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed et gravior coæqualibus pandenda sunt, cum deest Sacerdos, et urget periculum. Venialia vero, etiam Sacerdotis oblata copia, licet confiteri coæquali, et sufficit, ut quibusdam placet, si tamen ex contemptu non prætermittatur Sacerdos. Tutius tamen est et perfectius utriusque generis peccata Sacerdotibus pandere, et consilium medicinæ ab eis quærere, quibus concessa est potestas ligandi et solvendi.

Dubium 3. Super epist. Jac. 5. 16.

Opinio Magistri.

Hic aperit qualiter supradictæ auctoritates intelligendæ sunt.

F. De pœnit. dist. 1. cap. Quos aliquando, ad finem.

Cum igitur ex his aliisque pluribus testimoniis perspicuum fiat et indubitabiliter constet, peccata primum Deo, deinde Sacerdoti esse confitenda, et si ipse defuerit, etiam socio. Illud Joannis Chrysostomi superius positum non est ita intelligendum, ut liceat alicui, si tempus habeat, Sacerdoti non confiteri; sed quia sufficit, ubi crimen occultum est, soli Deo per Sacerdotem dicere et semel, nec oportet publicari coram multis quod occultum est; quod notavit dicens : Non tibi dico, ut te prodas in publicum. » Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita et occulta secreta confessione et occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est, ut quod Sacerdoti semel confessi sumus iterum confiteamur; sed lingua cordis, non carnis, apud verum Judicem id jugiter confiteri debemus. Unde idem Joannes ait : « Nunc autem, si recorderis peccatorum tuorum et frequenter ea in conspectu Dei pronunties et pro eis depreceris, citius illa delebis. Si vero obliviscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, et in conspectu omnium amicorum et inimicorum sanctorumque Angelorum proferentur. » Ita etiam illud Ambrosii : «Lacrymæ lavant delictum, quod voce pudor est confiteri, » ad publicam pœnitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lacrymarum et confessionis ostendens, significare voluit, quod lacrymæ occultæ et confessio secreta, sicut quæ fit soli Sacerdoti, lavant delictum, quod pudet aliquem publice confiteri. Quod vero dicit, se lacrymas Petri legisse, non confessionem, vel satisfactionem, per hoc non excludit illa. Multa enim facta sunt, quæ scripta non sunt, vel forte nondum facta erat institutio confessionis, quæ modo est. Similiter et illud Prosperi : « Si sui judices fiant, mutabunt æterna

Dubium 4. Loco priu[s] citato. De pœn. dist. 1. cap. Nunc autem. De pœn. d. 1. cap. Lacrymæ.

Joan. ul[t.]

supplicia; » et illud : « Facilius Deum placabunt sibi qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis, in se sententiam excommunicationis ferunt; » ad publicam confessionem et satisfactionem referri oportet. Non enim solis Sacerdotibus jus ligandi atque solvendi datum est, si cuique suo arbitrio se pœna vel excommunicationis sententia ligare et absque sacerdotali judicio seipsum Deo vel altari rereconciliare licet; quod Ecclesiasticæ institutioni et consuetudini penitus repugnat. Potius igitur, si publice peccasti, publice confitere te reum et emenda; si vero occulte deliquisti, etiam si non taceas; nec tamen dico, ut publices. « Taciturnitas enim peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quis celat, ne reputetur foris, qualem se jam divino conspectui exhibuit; quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est se velle justum videri, qui peccator est, atque hypocrita convincitur, qui ad instar primorum parentum vel tergiversatione verborum peccata sua levigare contendit, vel sicut Cain peccatum suum reticendo supprimere quærit. Ubi vero superbia regnat vel hypocrisis, humilitas locum non habet; sine humilitate vero alicui veniam sperare non licet. Ubi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis. » Jam certissime liquet, quam sit detestabile peccati silentium, et e converso, quam sit necessaria confessio. Est enim confessio testimonium conscientiæ Deum timentis. Qui enim timet judicium Dei, peccatum non erubescit confiteri. Perfectus timor solvit omnem pudorem; confessio peccati pudorem habet, et ipsa erubescentia est gravis pœna. Ideoque jubemur confiteri peccata, ut erubescentiam patiamur pro pœna; nam hoc ipsum pars est divini judicii. Si ergo quæritur, ad quid confessio sit necessaria, cum in contritione jam deletum sit peccatum, dicimus, quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit Sacerdos, qualiter debeat judicare de crimine; per eam quoque peccator fit humilior et cautior.

[Margin: ...sychius p. Lev. alleg. pœnit. 1. c. ...m taciturnitas.]

[Margin: ...n. 3. 10. 4. 9. ...pilogus. Joan. ...rysost. ... opere perfect. ...ca illud ...atth. 3. ...aptizantur ab ... confit. ...d quid valeat ...nfessio.]

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum necessarium sit ad salutem peccatori confiteri sua peccata omnia suo Sacerdoti?

Alens. 4. *part. quæst.* 70. *per totum.* D. Bonav. *hic* 1. *part. art.* 1. *quæst.* 4. *et* 3. *part. art.* 1. *quæst.* 1. Richard. *art.* 2. *quæst.* 1. D. Thom. *quæst.* 3. *art.* 2. Suar. *tom.* 4. *disp.* 17. *sect.* 2. *et disp.* 21. *et* 35. Bellarm. *lib.* 3. *de pœn. per totum.* Coccius *in thes. cathol. tom.* 2. *lib.* 7. *art.* 3. *citans Patres Græcos et Latinos.*

Circa istam distinctionem decimam septimam quæro hanc quæstionem, utrum necessarium sit ad salutem peccatori confiteri sua peccata omnia suo Sacerdoti? Videtur quod non. Ambrosius super illud *Luc.* 22. ubi habetur, quod Petrus post negationem Christi flevit amare, dicit sic : *Lacrymæ lavant delictum, quod voce pudor est confiteri. Lacrymas Petri lego, satisfactionem non lego.* 1. Argum. 1.

Argum. 2. Psal. 31. Item, super illud Psalm. *Dixi confitebor,* etc. dicit Cassiodorus : *Dixi, id est, apud me deliberavi quod confitebor, et tu remisisti*; sequitur *magna misericordia Dei, quod ad solam promissionem dimittit peccatum.*

Argum. 3. Item, Augustinus ibidem : *Nondum pronuntiat, sed promittit pronuntiaturum, et Deus remittit.*

Argum. 4. Item, Ezech. 18. *Quacumque hora peccator ingemuerit, vita vivet.* Ad hoc etiam ponuntur aliæ auctoritates hîc in littera de Lazaro, *Joan.* 11. quia prius resuscitatus est, quam solutus ab institis, et de leprosis *Luc.* 17.

Argum. 5. Matth. 19. Luc. 18. Item, per rationem, sola præcepta Decalogi sunt necessaria ad salutem, juxta responsionem Christi Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,* et alibi: *Mandata nostri, hæc fac et vives;* ergo si confessio esset simpliciter necessaria, contineretur sub aliquo decem mandatorum Decalogi; sed non continetur, quia hujusmodi præcepta sunt de lege naturæ, et ad minus ligabant tempore legis Mosaicæ; sed nec in lege naturæ, nec in lege Mosaica erat obligatio confitendi sua peccata homini.

2.
Argum. 6. Item, nullus obligatur ad impossibile; sed mutus non potest loqui.

Argum. 7. Item, omnis extraneus inter illos, quibus est barbarus, est mutus; ergo non tenetur confiteri.

Argum. 8. Item, non habens Sacerdotem præsentem, non potest ei verbotenus confiteri, patet ; nec tenetur per scriptum, quia super hoc non invenitur præceptum editum.

Argum. 9. Item nullus tenetur mentiri, imo ex lege divina non mentiri, saltem perniciose; sed habens conscientiam, quod per totam suam vitam vixit innocenter et sine peccato mortali, si confiteretur se peccasse saltem mortaliter, mentiretur; ergo, etc.

Contra, Jac. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra* ; et in Decretis *de pœn. dist.* 1. adducuntur multæ auctoritates, quas etiam Magister ponit in littera. Una est Ambrosii; *Non potest quisquam justificari a peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus.* Item Augustinus : *Nemo dicat sibi, occulte ago pœnitentiam ; novit Deus, quia in corde ago.* Sequitur : *ergo sine causa dictum est, quæ solveritis super terram, erunt soluta in cœlo ; et sine causa claves datæ sunt, verbum Christi frustramus.* Et idem super illud Psalm. *Non absorbeat me profundum*: « *Puteus est profunditas iniquitatis, in quem si cecideris, non claudet super te os suum, si tu non clauseris os tuum.* » Ratio opposit. In libro de Paradiso. In libro de pœnitentia. Psalm. 61.

SCHOLIUM.

Explicat quid est Jus naturale et divinum, positivum ac Ecclesiasticum, et docet præceptum confessionis non esse juris naturalis, alias esset in omni statu. Arguit fuisse in lege Moysi, et esse consonum lege naturæ, et clare solvit objecta.

In ista (a) quæstione tria videnda sunt. Primo, quo præcepto tenetur quis ad confessionem peccati sui faciendam Sacerdoti. Secundo, quid includit istud præceptum de confessione. Tertio, quid circa illud est per præceptum Ecclesiæ explicatum. De primo ad propositum non possumus invenire præceptum, quo teneatur quis ad confessionem, nisi Juris naturalis vel positivi, et hoc, vel divini vel Ec- 3.

[…]od est […]sonum Juri […]aturali, […]itur de lege […]aturæ, d. 37.

clesiastici. Illud autem est verum de Jure naturali, cujus veritas est nota ex terminis, et tale est principium in lege naturæ, sicut et in speculabilibus principium notum est ex terminis, sive quod sequitur evidenter ex tali vero sic noto, cujusmodi est conclusio practica demonstrata ; et stricte loquendo nihil aliud est de lege naturæ, nisi principium vel conclusio demonstrata; sic tamen extendendo quandoque dicitur illud esse de lege naturæ, quod est verum practicum consonum principiis et conclusionibus legis naturæ, intantum quod statim notum est omnibus illud convenire tali legi.

[…]decretis […] 1. […]anum.

Et ex hoc patet, quod non recte loquitur Gratianus de jure legis naturæ, volens illa quæ sunt in Scriptura veteris vel novi Testamenti de lege naturæ esse, quia nec illa omnia sunt principia practica nota ex terminis, nec conclusiones practicæ demonstratæ, nec vera evidenter consona talibus principiis et conclusionibus ; exponendus ergo est, quod extendit Jus naturale ad Jus positivum ab auctore naturæ, ut distinguitur contra Jus positum ab aliquo, qui non est auctor naturæ.

4. […]d lex […]vina […]tiva ?

Secundum membrum, scilicet de lege positiva divina, patet ex prædictis. Quæcumque enim continentur in Scriptura pro tempore, pro quo sunt observanda, et tamen non sunt nota ex terminis, nec demonstrabilia ex talibus notis, nec statim consona talibus veris evidenter, sunt mere de Jure positivo divino, cujusmodi sunt omnes cæremoniæ Judæorum pro tempore illius legis et Christianorum pro tempore legis nostræ. Nec enim est notum ex terminis, nec demonstratum, nec evidenter consonum talibus, quod Deus sit colendus in immolationibus * bestiarum veteris legis, et hoc pro quocumque tempore ; nec quod sit colendus in cæremoniis nostris, puta in oblatione Eucharistiæ, vel cantu Psalmorum, licet ista sic sint consona legi naturæ, quod non repugnent.

* Alias hostiarum.

Cæremoniæ novæ et antiquæ non sunt de Jure naturæ.

Hoc etiam patet, quia illa quæ sunt de lege naturæ, sive proprie, sive extensive, semper sunt uniformia ; non sic hujusmodi cæremoniæ, quæ erant aliæ pro tempore alterius legis.

Tertium membrum patet, quia ultra jus positivum divinum, quod continetur in Scriptura divina, Ecclesia statuit multa, et propter observantiam honestiorem in moribus, et propter reverentiam majorem in suscipiendis et dispensandis Sacramentis.

5. Confessio non est de lege naturæ.

Ad propositum dico, quod non tenetur quis præcepto legis naturæ ad confessionem peccati, de qua quæritur, quia tunc hæc obligatio fuiset pro statu vel tempore cujuscumque legis, quod falsum est, quia nec erat in statu innocentiæ, nec in statu legis Mosaicæ.

Sed contra hoc objicitur per Glossam super illud Genes. 3. *Adam ubi es ? Vox est,* inquit, *increpantis, et confessionem inquirentis,* etc. ergo fuit confessio in tempore legis naturæ post lapsum. Similiter de Aaron et filiis ejus legitur *in Levit.* quod debuerunt confiteri peccata filiorum Israel ; et frequenter dicitur in lege, quod qui peccasset,

Cap. 16. et inde.

deberet confiteri peccatum suum, et offerre tale vel tale sacrificium.

Hoc etiam confirmatur, quia in veteri Testamento multæ sunt auctoritates de confessione facienda, sicut illud: *Justus prior accusator est sui*, et hujusmodi.

Prov. 18.

Arguit ratione confessionem esse Juris naturæ.

Item, quod sit conclusio sequens ex principiis legis naturæ, probatur, quia hæc est nota : quod quilibet reus debet judicari; et ista : quod nullus debet esse judex in causa propria; ergo reus debet judicari per alium. Non potest judicari per alium, nisi accusetur illi alii; nec potest accusari nisi a seipso, si peccatum suum sit occultum; ergo debet seipsum accusare alii a quo judicetur ; et magis est consonum rationi, quod in secreto quam in publico, si peccatum sit occultum; imo forte satis notum ratione naturali, si peccatum sit occultum, quod accusatio debet esse occulta; ergo ex propositionibus notis legis naturæ, vel saltem valde evidenter consonis, sequitur confessionem istam secretam proprii peccati esse faciendam alii, et tunc nulli rationabilius quam Sacerdoti.

6. Respondeo ad primum argumentum, quod Adam non debuit peccatum suum occultasse Deo, quia ipse est judex, cui manifestum est omne peccatum, et coram quo quilibet reus debet recognoscere peccatum suum, et hanc confessionem Deus requisivit ab eo, quam non solum non fecit, sed peccatum suum excusavit retorquendo in mulierem, dixit: *Mulier quam dedisti mihi*, etc. Unde illud non concludit, quod in illa lege esset confessio facienda homini, licet esset facienda Deo increpanti.

Quæ confessio fiebat a Sacerdote in lege Moysi.

Ad secundum, in tota lege Mosaica non fiebat ista confessio, de qua loquimur, sed de peccatis occultis tantum Deo fiebat confessio ; de quibusdam tamen defectibus publicis, et observantia Legalium, fiebat confessio, et uniuscujusque, quando scilicet obtulit pro tali delicto sacrificium; et generalis confessio Sacerdotis pro populo erat ista: *Injuste egimus, peccavimus*, et hujusmodi. Et isto modo publica confessio Sacerdotis erat quædam dispositio ad petendam misericordiam Dei populo, sicut et modo in Ecclesia, non confessione ista ; de qua loquimur, confitemur nos peccasse, et petimus misericordiam et nobis et toti populo.

Psalm. 105. Num. 21.

Ad tertium dico, quod omnes auctoritates de veteri Testamento ad probandum confessionem, sicut hîc loquimur, sunt tantum vocales, non sententiales.

De qua ergo confessione loquuntur? Respondeo, de illa generali, quam fecerunt Sacerdotes et Daniel et multi alii viri sancti; vel de illa confessione delicti sui publici proprii in observatione Legalium, ut sunt illæ irregularitates in contrahendo immunditias legis. 7.

Cap. 2. et inde.

Peccatores judicari est Juris naturalis.

Ad rationem illam, concedo quod ista est nota lumine naturali, vel saltem valde consona propositioni notæ, quod reus est judicandus, quia nullum delictum relinquendum est impunitum in universo, si est unus rector universi justus; quod est notum naturaliter, vel

valde consonum notis naturaliter. Sed ultra, quod judicandus sit ab alio judicandus, concedo; sed quis est iste alius? Non est notum per rationem naturalem, nec per aliqua consona rationi naturali, nisi de eo qui est retributor meritorum, et punitor peccatorum. Et tunc ultra, cum dicitur, ille alius non potest judicare, nisi sibi fiat accusatio, potest negari, quia ipse peccata novit etiam antequam fiant sine omni accusatione. Vel esto quod detur ibi tanquam consona notis, quod isti judici debet culpa accusari, et ab ipso peccante, quia ipse solus scit, ex omnibus istis non sequitur, nisi quod peccator debet Deo confiteri, et concedo fuisse de lege naturæ confessionem talem, id est, consonam veris notis ex lege naturæ, quia pro omni statu post lapsum, justi qui habuerunt fidem de Deo, quod erat rector universi justus, postquam peccaverunt contra Dei legem, confitebantur Deo peccata sua, petentes ab eo remissionem, scientes eum sine tali remissione tanquam justum judicem vindicaturum de illo peccato.

Sed si arguas, quod alicui alii homini debet se accusare, qui sit
8. judex ejus; istud non potest probari per nota legis naturæ, nec etiam est eis evidenter consonum, quia nullus homo potest esse judex peccati hominis, nisi ut minister summi judicis; hoc autem modo, scilicet esse ministrum judicis in vindicando vel puniendo peccatum commissum, magis concessum est unicuique respectu sui quam uni respectu alterius. Unicuique enim commisit Deus, ut sit minister Dei in vindicando peccatum proprium, in infligendo sibi disciplinam et tristitiam pro illo peccato; non sic autem notum est quod concesserit alicui respectu alterius.

(margin: ...cantem ...dicari ...ere ab ...mine ...n est Juris ...turæ.)

Et si arguas, quod in Republica humana unus est judex alterius, respondeo, verum est de illis, quæ possunt sibi innotescere in illo judicio, cujusmodi sunt publica.

COMMENTARIUS.

In hac distinctione agit Magister de confessione. Eamdem materiam comprehendit Doctor unica quæstione, in qua necessitatem confessionis, et modum explicat.

(a) *In ista quæstione tria videnda sunt,* etc. Agit primo de præcepto confes- 1. Ordo
sionis. Secundo quid includat. Tertio de quæstionis.
præcepto Ecclesiastico. Supposita itaque divisione præcepti in naturale et positivum, docet legem naturalem in triplici acceptione sumi, videlicet pro primis principiis. Secundo pro conclusionibus necessario sequentibus. Tertio pro consono his atque illis. Præterea docet confessionem non esse in præcepto legis naturæ, quia in lege veteri non fuit, in qua tantum fiebant confessiones generales, non vero sacramentales, et illæ fiebant humilitatis, non informationis gratia, aut tanquam actus judicio subordinatus, ut se habet confessio sacramentalis.

SCHOLIUM.

Posita et refutata sententia glossatoris de pœnit. dist. 5. princip. scilicet præceptum confessionis esse tantum Juris Canonici, decidit esse Juris divini positivi; et probat ex

Joan. 20. *Quorum remiseritis, etc.* juncto illo præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum et te ipsum.* Et esto ex his verbis secundum se, non probaretur evidenter necessitas confessionis, sufficit quod ex eis juxta Ecclesiæ sensum colligatur. Vide alia Scripturæ loca, et Patrum ac Conciliorum dicta, de hoc apud Bellarm. lib. 3. de pœnit, per totum et latius apud Concilium citatum.

9. Præceptum de confessione non esse tantum de Jure Canonico.

Si tertium (b) membrum teneatur, scilicet quod confessio non cadit nisi sub præcepto Ecclesiæ, non potest faciliter improbari, nisi quia vel Ecclesia non attentasset tam arduum præceptum imponere omnibus Christianis, nisi esset præceptum divinum, vel quia non invenitur ubi ab Ecclesia imponatur istud præceptum, quin ante hoc Sancti reputarent hoc præceptum de confessione obligare. Si enim allegatur illud capitulum *Extra de pœnitent. et remis. Omnis utriusque sexus,* patet quod illud est Innocentii III. in Concilio Lateran. Ante autem illud tempus per multos annos fuit Augustini, plus quam per octingentos annos, qui prædicavit confessionem valde esse necessariam, ut patet *in libro suo de vera et falsa pœnitentia,* et auctoritates quædam illius ponuntur *hîc in littera,* quædam *in Canone de pœnitentia dist. sexta.* Nec Canonista facile inveniret aliquod Concilium, vel præceptum proprie, ubi exprimatur præceptum de confessione facienda, sicut hîc loquimur. Hanc tamen opinionem tenet glossator *de pœnitent. dist. quinta in principio,* ubi prius diversas opiniones recitat de pœnitentia, et post subdit suam dicens: *Melius dicitur eam institutam a quadam universali Ecclesiæ traditione, potius quam ex novo Testamento, vel veteris auctoritate.*

Sed salva gratia sua, irrationaliter loquitur. Turpe enim esset Theologo dicere aliquid esse in Biblia, et nescire ubi illud inveniretur, et ita inconveniens debet esse Canonistæ dicenti aliquid esse ex universali traditione Ecclesiæ, et non invenire in Canone, si Canon sufficienter continet universales traditiones Ecclesiæ; non allegat autem aliquod capitulum Canonis ad istam traditionem, sed tantum post subdit quod traditio Ecclesiæ est obligatoria, et ad hoc allegat *art.* 11. *dist.* in his rebus.

Item, si hæc opinio vera esset, 10.
videretur quod Papa non teneretur confiteri, quia sicut habetur *Extra, de verborum signific. Exiit qui seminat.* non habet imperium par in parem. Item, non videretur quod infideles tenerentur ad præceptum de confessione, quia secundum Apostolum 1. Corinth. 5. *Quid mihi est de his, quæ foris sunt, judicare.*

Tamen unum argumentum innuit glossator pro sua opinione tale, confessio non est necessaria apud Græcos; esset autem necessaria, si præceptum de ea esset ex auctoritate sacræ Scripturæ; sed antecedens non est manifestum; necessarium enim est apud eos Baptisma fluminis, sicut et nobis, tanquam prima tabula, sic etiam pœnitentia videtur, imo Sacramentum pœnitentiæ, ut secunda tabula.

Et si probatur antecedens, quia non est apud eos consuetudo confitendi, respondeo, multas lau-

Multa laudabilia omiserunt Græci

[...]ostquam [d]efecerunt ab [E]cclesia [R]omana. dabiles consuetudines omiserunt, ex quo ab Ecclesia recesserunt, et istam non solum laudabilem, sed etiam necessariam potuerunt omittere. Nec negatio istius actus inducit consuetudinem. Nec est istud quod ipse accipit pro antecedente, scilicet quod Græci non teneantur confiteri, ita notum inter eos, sicut ipse dicit, quin imo nec notum quod non confiteantur. Nec hoc alicubi aliquis Doctor scribens contra alias abusiones eorum, expressit, cum tamen fuisset notabilis discordia ab Ecclesia Romana, si in hoc discordarent, notabilior scilicet quam conficere in fermentato, vel uti hac forma, *baptizetur servus Christi,* de quibus non tacetur a Latinis.

11. [Pr]æceptum [co]nfessionis [e]se juris [d]ivini. Breviter, videtur rationabilius tenere secundum membrum, scilicet quod confessio cadat sub præcepto divino positivo. Sed tunc oportet videre an explicite habeatur in Evangelio a Christo immediate, quia patet quod non in veteri lege; an ab ipso explicite in aliqua doctrina Apostolica; an nec sic nec sic, sed dato a Christo et voce tenus ab Apostolis Ecclesiæ promulgato. Primum istorum esset magis conveniens tenendum, si posset evidenter haberi istud præceptum ex Evangelio. Nec oportet ad hoc adducere illud Matth. 16. *Tibi dabo claves Regni cœlorum,* quia non est nisi promissio de datione futura. Si autem aliquid in Evangelio valet ad hoc, videtur illud Joan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata,* etc.

Ex hoc arguitur uno modo sic: hîc data est potestas Apostolis, et in eis omnibus Sacerdotibus, remittendi peccata; non principaliter, quia hoc est proprium Dei, ergo ministerialiter et arbitrative; sed non possunt arbitrari in causa ignota; ergo est eis manifestanda causa, in qua debent arbitrari. Hæc manifestatio est confessio; ergo ex ista collatione potestatis arbitrariæ Sacerdotibus in causa peccati, obligatur peccator ad accusandum se eis tanquam arbitris, quod est confiteri. Probatur ex Joann. 20. Quorum remiseritis, etc.

Si dicatur, quod ratio bene concludit quod Sacramentum pœnitentiæ est institutum a Christo tanquam utile et efficax, non tamen sequitur ex hoc quod sit necessario recipiendum, ut cadens sub præcepto, quia extrema unctio est instituta a Christo, et confirmationis Sacramentum, ut dictum est supra, et tamen neutrum est simpliciter necessarium, nec est præceptum de isto vel illo recipiendo; et tunc ad formam argumenti, sunt arbitri in causa peccati; ergo alii debent se illis accusare; verum est, illi qui volunt se eorum arbitrio submittere, et si se submittant, ipsi habent bene potestatem arbitrandi; sed non sequitur, ergo alii necessitate præcepti tenentur se submittere eorum arbitrio. Exemplum, quatuor sunt Sacerdotes, quorum quilibet habet auctoritatem absolvendi istum peccatorem; quilibet est complete arbiter ejus quantum ad potestatem, non tamen tenetur se submittere cuilibet, sed uni tantum cui voluerit. Unctionem, et Confirmationem non esse sub præcepto, ita D. Thom. 3. p. q. 65. art. 4. ad 3. et q. 72. artic. 1. ad 3. Vide supr. d. 7. q. 2.

12. Et hoc confirmatur per hoc,

quod Christus subjunxit: *Et quorum retinueritis, retenta sunt,* illud verbum non est præcisum; non solum enim illa peccata retenta sunt a Deo peccatori ad pœnam, quæ retenta sunt a Sacerdote, quia Sacerdos non retinet aliqua, nisi aliquo modo accusata, licet signis indebitis pœnitentiæ; et tamen illa, quæ nullo modo sunt ostensa Sacerdoti, Deus retinet ad vindictam gehennæ; ergo nec istud verbum : *Quorum remiseritis, remittuntur,* erit præcisum. Unde neutri affirmationi adjunxit negativam denotantantem remissionem factam ab Apostolis, vel retentionem esse præcisam respectu retentionis vel remissionis a Deo faciendæ.

Licet hæc responsio videatur multum probabilis, excludendo rationem præcepti ab isto verbo Joan. 20. *Quorum remiseritis,* etc. tamen excludendo eam ostenditur propositum dupliciter. Primo sic: nulli committitur potestas judiciaria vel arbitraria, nisi alicui imponatur necessitas submittendi se sibi; sed Sacerdoti per te committitur hujusmodi potestas in causa peccati, ergo alicui ut reo imponitur necessitas submittendi se arbitrio ejus, et hoc per idem. Major probatur, quia nullus est judex alicujus, in cujus scilicet judicandi voluntate est judicari ab isto judice, vel non judicari; tunc enim iste nullam auctoritatem judicandi haberet, si iste posset judicari, si voluerit, et non judicari, si noluerit. Ad quid enim est potestas judiciaria apud aliquem, nisi ut jus dictet in illum, qui tenetur parere Juri? tantummodo enim judicare per modum punitionis, si tu velis, non est judicare. Sed nec istud cogit. Concedo enim quod iste arbiter non tantum habet, ut possit dictare Jus in causa ista, sed ex quo alius submittit se sibi, sua dictatio ligat vel solvit istum; non sic autem dictatio alicujus scientis jus, et non habentis potestatem judiciariam.

Aliter (c) ergo arguo sic : Quicumque primam gratiam amisit, tenetur de necessitate præcepti, et hoc illius : *Diliges Dominum Deum tuum,* etc. agere quantum in se est ad ejus recuperationem, et etiam virtute illius præcepti : *Diliges teipsum.* Sed iste peccator in peccato mortali amisit primam gratiam, et potest eam recuperare suscipiendo Sacramentum Pœnitentiæ ab illo arbitro, quia hoc est institutum, ut remedium efficax ad recipiendum primam gratiam, ex illo verbo Joan. 20 *Quorum remiseritis peccata,* etc. et sic concluditur necessitas præcepti confessionis non ex isto verbo tantum : *Quorum remiseritis,* etc, sed ex isto et illo præcepto : *Diliges Dominum Deum tuum,* etc. simul juncto.

13. An præcept[i] confess[io]nis liget e[x] illo Dili[ges] Domin[um] Deu[m] tuum, [et] ex ill[o] Dilige[s] teipsu[m]. Requiri[tur] tame[n] imperfe[cta] attriti[o] cum absoluti[one] ex d. 1[.] q. 1. et 2. n. [...] clarius [...] n. 7

Si dicas, quod major est vera, quod tenetur ad aliquam viam, per quam possit recuperare, sed non ad istam determinate, si alia sit possibilis ; nunc autem, licet suscipere Sacramentum Pœnitentiæ sit via utilis, tamen est etiam alia utilis, quia non probatur istam esse præcisam ad illam recuperandam. Contra hoc, nulla alia est ita facilis, et ita certa. Hîc enim non oportet, nisi non ponere obicem ad gratiam,

quod multo minus est quam habere aliquam attritionem, quæ per modum meriti de congruo sufficiat ad justificationem, ut dictum est *supra dist.* 14.

14. Potest etiam aliquis esse magis certus, quod non ponat obicem, quam quod habeat attritionem sufficientem, quasi per modum meriti de congruo, quia probabiliter potest scire se tunc non peccare actualiter peccato interiori vel exteriori, et intendere recipere, quod Ecclesia intendit in illo Sacramento conferre; non sic potest scire se habere attritionem sufficientem, ut meritum de congruo ad justificationem. Tunc hanc majorem accipio, ubi est via facilior, id est, magis in potestate hominis, et certior ad gratiam recuperandam, tenetur quilibet ad illam viam, ita quod non omissa illa attentet aliam difficiliorem et incertiorem, quia tunc exponeret se periculo salutis suæ, et videretur esse contemptor propriæ salutis. Sed illa via suscipiendi Sacramentum Pœnitentiæ est magis possibilis homini, et certior ad primam gratiam recuperandam; ergo ex illo, unde istud habet efficaciam, et ex illo præcepto dilectionis Dei, et suiipsius, tenetur quis ad istam.

An tenemur ad remedia certiora salutis? Dist. 4. q. 5.

Ista ratio si concludat præceptum de confessione haberi ex Evangelio ex illo verbo: *Quorum remiseritis peccata,* etc. et illo: *Diliges Dominum,* etc. bene quidem. Sin autem saltem hoc concludit, quod præceptum de confessione facienda est valde rationabile pro multitudine, quia etsi aliqua persona possit habere aliquod remedium speciale, tamen de isto remedio, quod communitati est possibilius et certius, rationabiliter datur præceptum etiam omnibus in communitate, ut dictum est *supra de Baptismo,* quod licet aliquis habeat Baptismum flaminis sine Baptismo fluminis, tamen quia Baptismus fluminis est remedium facile et certum, præceptum de hoc pro tota communitate est valde rationabile; et ita ad minus habebo, quod rationabiliter fuisset datum præceptum generaliter de confessione facienda.

COMMENTARIUS.

(b) *Si tertium membrum teneatur.* etc. Tertium autem membrum est, confessionem esse tantum Juris Ecclesiastici, ut tenuit Glossa *de pœnitentia dist.* 5. *principio*. Tandem Doctor docet esse præcepti divini; ut ergo errores etiam cæteros comprehendamus, et varios dicendi modos: 2.

Error hæreticorum.

Hæretici hujus temporis appellant confessionem humanum inventum, carnificinam conscientiarum, et fuisse inventam ab Innocentio III. *cap. Utriusque sexus,* etc. docent, ac proinde non solum non esse in præcepto, sed abolendam esse. Aliqui eximunt Lutherum ab hac opinione, condemnat Castro *v. Confessio.* Hujus erroris sunt ejus discipuli, ut confessio Witembergensis, Melancthon, Calvinus, et successores, sicut et antiqui Novatiani, Massalini, Jacobitæ. Petrus etiam Oxomensis, Salamantinus Doctor, ut constat ex Concilio Complutensi, quo damnatus fuit, secunda propositione astruebat contritum non obligari ad confessionem. Alii etiam condemnati varie in hac materia senserunt. Glossa *in principio dist.* 5.

Aliorum planta.

de pœnitentia, asserit melius esse credere confessionem tantum in præcepto ex lege aliqua antiqua Ecclesiæ, aut traditione. Quod probat Panormitanus *in cap. utriusque sexus, de pœnitent. et remissionibus*, et Græcos non ligare docet. Erasmus etiam in idem incidit in Scholiis super Epistolam Hieronym. Citatur pro eadem sententia S. Bonaventura *in* 4. *dist.* 17. *in* 2. *part. dist. art.* 1. *quæst.* 3. dicens confessionem non fuisse positam in præcepto a Christo, sed insinuatam Apostolis, ut ipsi eam auctoritate ipsis commissa præciperent. Eadem est sententia Hugonis *lib.* 2 *de Sacr. part.* 14. *c.* 1. Hæc insinuatio facta est, ut refert Matth. 4. *Pœnitentiam agite*, non *Joannis* 20. Ita etiam Alex. 4. *part. quæst.* 17. *m.* 3. *art.* 2. quamvis asserat esse Juris divini, non tamen sub præcepto. Alii asserunt esse Juris divini et sub præcepto, quod tamen neque clare ex Scriptura colligi urgent. Ita noster Doctor, hic, qui illud præceptum rationibus probat, Joannes de Medina *de confess. quæst.* 2. Jansenius.

3. 1. Conclusio. Necessitas confessionis, et doctrina fidei astruitur.

Prima conclusio : Confessio est necessaria Christiano peccatori. Hæc est de fide, patet ex Trid. *sess.* 6. *cap.* 14. *sect.* 14. *cap.* 4. *et* 5. Docet Origenes hanc necessitatem *super Psal.* 37. *in hom.* 2. explicans illud : *Quoniam iniquitatem meam pronuntiabo,* etc. ubi loquitur de Sacramentali. Tertullianus *in lib. de pœnitentia* increpat fugientes exhomologesim, cum animalia bruta medicinas a natura institutas suo tempore accipiant. Clemens Romanus in epistola ad fratrem Domini hortatur ne quis erubescat confiteri peccatum suum, quo fugiat pœnas ignis. Dionysius Areopagita epistola 8. ad Demophilum reprehendit quod pœnitentem calce protriverit : *Cum ille quidem,* inquit, *verecunde quod oportuit fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse*. Cyprian. *in serm. de Lapsis* reprehendit accedentes ad Eucharistiam in peccatis non præmissa exhomologesi, id est, confessione ; et sic reliqui omnes Patres ostendunt necessitatem confessionis.

4. 2. Conclusio. Esse in præcepto divino.

Secunda conclusio : Est in divino præcepto positivo, non solum naturali, naturale enim ejus colligitur ex necessitate, quam omnes Patres demonstrant. Positivum vero præceptum docet Cyrillus Alexandrinus *lib.* 3. *in Levit.* in illa : *Si peccaverit unum aliquod de istis, pronuntiet peccatum.* Item patet ex Tertulliano, Cypriano. Eusebius *lib.* 6. *Hist. cap.* 23. docet Eusebium Papam non permisisse Philippum Imperatorem accedere sine prævia confessione. Item Zepherinus, et habetur 22. *quæst.* 1. Fabianus *Epistola* 2. Leo Papa *Epistola* 89. Definitur in Constantiensi Concilio contra Witclefum *sess.* 8. et in Bulla Martini V. et in Concilio Complutensi congregato contra Petrum Oxomiensem sub Sixto IV. Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. Doctores varie colligunt hoc præceptum. Noster Doctor reducit ad duo principia, quorum alterum est *teneri hominem convertere se ad Deum post peccatum;* secundum *teneri ad tutiorem viam ineundam, quæ est per Sacramentum.* Ex his duobus locis : *Diliges Dominum Deum,* et *quorum remiseritis peccata,* etc. dicit congrue, non autem necessario deduci hoc præceptum, vel recurrendum esse ad Jus divinum, quod habitum est per traditionem Apostolicam. Aliqui impugnant has rationes, ut Adrianus, Medina, Gabriel, tanquam via Sacramenti esset tutior, quia dubitari potest, si Sacerdos sit ordinatus, aut habeat jurisdictionem. Sed hoc nihil facit ad propositum, quia facilius constare potest hoc, quam aliquem esse vere contritum. Alii urgent non teneri hominem ad tutiorem viam, sed sufficere ipsi viam tutam,

Colligitur ex Doctore. Congrue ex Scriptura colligit. Via Sacramenti tutior.

de qua ipsi constare potest moraliter, sed de hoc in superioribus dictum est. Negat Gabriel, Sotus et alii confessionem esse faciliorem viam, sed ex falso fundamento putantes requiri ad Sacramentum contritionem saltem æstimatam.

5. S. Thomas *quæst.* 84. *art.* 7. dicit hoc præceptum latum fuisse a Christo in principio suæ prædicationis Matth. 4. *Agite pœnitentiam,* etc. sed hoc non quadrat, quia præceptum non fertur ante institutum Sacramentum, quod factum est *Joan.* 20 post resurrectionem : *Accipite Spiritum sanctum,* etc. Aliqui etiam recurrunt ad illud Joan. 5. *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio,* etc. Sotus *dist.* 18. *quæst.* 1. *art.* 1. et Paludanus *dist.* 17. *quæst.* 2. quia ibi agitur de judicio confessionis secreto. Alii colligunt ex Matth. 18. *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis,* etc. verum ibi fit promissio futuræ potestatis, quæ data est *Joan.* 20. non autem confertur. Alii colligunteam ex illo Jacobi 5. *Confitemini alterutrum peccata,* etc. quem locum S. Augustinus *lib.* 50. *homil.* de Sacramentali intellexit, aut eidem accommodavit. Sed alium sensum faciunt illa verba, et quamvis ex iis interpretari præceptum jam positum quis posset, tamen antea *Joan.* 20. quando institutum est Sacramentum, et ante Ascensionem latum est a Christo.

Aliqui deducunt hoc præceptum ex potestate retinendi peccata, quæ data est Sacerdotibus. Sed neque hoc urget, quia licet habeant talem potestatem, est mihi liberum simpliciter me supponere aut non supponere, cum pateat remedium per contritionem, dato quod non esset aliquod præceptum suscipiendi Sacramentum; debet ergo præceptum aliunde probari. Recurrendum est ultimo ad definitionem et declarationem Ecclesiæ, et institutionem ipsius Sacramenti per modum tribunalis, ad quod recurrit ipsum Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. *Ex institutione,* inquit, *Sacramenti pœnitentiæ, jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit institutam esse a Domino integram peccatorum confessionem, et omnibus post Baptismum lapsis Jure divino necessariam esse,* etc. Natura ergo Sacramenti et institutio cum interpretatione Ecclesiæ tale præceptum certo probant, reliqua de congruo. Colligitur ex Sacramenti institutione. Trident.

Objiciunt hæretici ex tripartita historia, quæ est Sozomeni *cap.* 35. Nectarium Constantinopolitanum abrogasse confessionem auricularem seu secretam; ergo talis nunquam fuit in præcepto divino, alias vir probatus et orthodoxus eamdem non abrogaret, relinquens quemque judicio conscientiæ suæ, ut communicaret. Est objectio Caroli apud Ruardum *art.* 5. Confirmatur auctoritate Chrysostomi successoris, qui idem secutus est *tom.* 1. *hom.* 2. *in Psal.* 50. super illud : *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco,* etc. *Peccata autem tua,* inquit, *dicito, ut deleas illa, si confunderis alicui dicere, quæ peccasti, dic quotidie ea in anima tua, non dico ut confitearis conservo tuo, ut exprobret, dic Deo, qui curat ea,* etc. Et *tom.* 5. *serm. de pœnitentia et confessione,* alludens ad consuetudinem inductam a Nectario : *Nunc autem,* inquit, *nec necessarium est præsentibus testibus confiteri, cogitatione fiat delictorum exquisitio, absque teste sit hoc judicium, solus Deus confitentem videat. Deus qui non exprobrat peccata tua, sed solvit peccata propter confessionem. Numquid sic gravaris, et retrocedis?* Item tom. 2. hom. 4. de Lazaro : *Cave homini dixeris, ne tibi exprobret, neque enim conservo est confitendum, qui in publicum proferat, sed Domino, qui tui curam gerit, et qui humanus est, et medicus, ostende vulnera* 6. Objectio. Chrysost.

tua, etc. *Non ergo te in medium prodire theatri, ac multos adhibere testes, mihi solum dic peccatum tuum, ut sanem ulcus, te dolore liberabo*, etc.

7. Responsio quorumdam. Nectarium sustulisse confessionem.

Ad hæc varie respondent auctores Canus *in relect. de pœnitentia* 5. *part. ad* 6. *arg.* et Waldensis 2. *tom. cap.* 141. concedunt Nectarium sustulisse confessionem secretam, ob scandalum casu ortum Constantinopoli, quod tempore successoris Chrysostomi nondum fuit sedatum; ideoque Chrysostomus non fecit mentionem auricularis aut secretæ, nec ausus fuit eam restituere. Id ipsum respondet Sotus *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 1. *art.* 1. dicens illam abrogationem parvo tempore durasse, et Chrysostomum eam permisisse pro tum ratione scandali; sed hæc responsio non salvat Nectarium, aut Chrysostomum, quia ille errorem sic induxit, hic permisit. Addunt Chrysostomum non probare simpliciter non esse confitendum, sed non esse confitendum proximo ad finem exprobrationis et manifestationis peccati. Alii parvi faciunt hoc factum Nectarii, ut qui non fuerit sufficienter instructus in rebus Ecclesiasticis, sed ex prætore urbano catechumeno statim baptizatus, ad Sacerdotium promotus non ita pridem, ut docet Ruffinus ex *lib.* 21. *historiæ apud Eusebium cap.* 21. Sed hæc responsio non valet, quia testis est Nicephorus Calixtus *lib.* 12. *c.* 28. omnes Orientis Ecclesias secutas fuisse Nectarium, cujus electio, licet insolita, divina tamen providentia facta Nicolaus etiam primus eumdem hæreticorum expugnatorem appellat *Epistola ad Photium, approbat in* 8. *Synodo actione* 4.

Rejicitur solutio.

Responsio aliorum.

Rejicitur. Electio Nectarii approbata, exemplum receptum.

8. Responsio Ruardi.

Respondet ergo Ruardus eum non sustulisse confessionem, sed modum inductum seu appendicem usu Ecclesiæ Orientalis, qui talis fuit, ut unus esset pœnitentiarius constitutus, qui omnium peccata solus exciperet, et secreto, mox ad Episcopum deferret, qui eadem publice in Ecclesia recitaret. Unde Tripartita sic habet: *Propterea ab initio visum est Episcopis peccata annuntiare, sive promulgare, quasi in theatro teste multitudine Ecclesiæ*, etc. et hic modus, inquit Ruardus, qui fuit per Episcopos introductus, abrogatus est ex scandalo, quod ita contigit, ut ferunt Sozomenus, Socrates, Nicephorus, cum quædam matrona confessa pœnitentiario, et ex ejus præcepto multis diebus in Ecclesia hæreret pœnitens in jejunio et orationibus, consuevit cuidam Diacono Ecclesiæ, quo audito tota civitas in clerum commota est, quod occasione pœnitentiæ in Ecclesia tale scelus committeretur. Hunc modum revocavit Nectarius. Hanc doctrinam sequitur Petrus Bulingerus *lib.* 4. *Christianarum institutionum*, asserens eamdem consuetudinem in Ecclesia Latina revocatam a Leone magno *Epist.* 78. *c.* 2. Idem docet Petrus a Soto *lect.* 2. *de confessione.* Negat hinc Ruardus aliud genus fuisse pœnitentiæ publicæ in usu Ecclesiæ, quo ipse pœnitens sua peccata confiteretur, sed tantum in Campania, angulo Italiæ quem morem sustulit Leo *in Epistola citata, ad Episcopos Campaniæ.* Hanc doctrinam fatetur se excepisse a magistro suo, Joanne Hasselino in responsione quadam mandata ad Concilium Trident. de hac historia

Historia Tripartita

Alii illa responsionem approba[nt]

Sed falsum omnino esse illum fuisse modum pœnitentiæ publicæ, quasi in ea secreta peccata, aut Episcopus, aut Presbyter revelaret publice, imo hoc ipsum tanquam contrarium doctrinæ Apostolicæ docet Leo in illa epistola: *Illam etiam, ait contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnovi, a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri de pœnitentia, videlicet ut de singulorum peccato-*

9. Rejici[tur] dict[a] respon[sio]

Leo Usu[m] reprob[at] pœnite[ntiæ] public[æ in] Camp[ania]

rum genere libellis scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari confessione in secreta, etc. Nequit ergo dici quod aliquid contra doctrinam Apostolicam fuerit in usu in Orientali et Occidentali Ecclesia, qualis fuit usus publicæ pœnitentiæ, ut referunt præfati auctores; estque contra divinum præceptum revelare peccata secreta. Unde Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. ait, *non esse divino præcepto mandatum confessionem publice fieri;* et addit *nec satis consulte aliqua lege præciperetur, ut dilecta præsertim secreta publica essent de confessione aperienda,* etc. Canon autem de pœnitentiario super pœnitentibus constituto fuit in tota Ecclesia; ergo non debuit induci ad pœnitentes secretos, imo esset impossibile satisfacere toti populo hoc modo per unum. Adde quod inimicitiæ, furta, adulteria, odia secreta, nequeant ulla ratione dici publice; ille ergo Presbyter fuit constitutus super publice pœnitentes, qui ob publica et notoria peccata redigebantur ad pœnitentiam, et privabantur Eucharistia, quorum locus erat juxta aut intra atrium Ecclesiæ; et hunc modum abrogavit Nectarius, de quo intelligendi sunt præfati auctores, et fuit in usu in Latina, tempore etiam Nicephori Calixti.

[Jsus p..itentiæ ..blicæ p. notoriis ..lictis.]

[..ocus p..itentiæ in ..clesia.]

10. Unde Carthag. III. *c.* 32. sub Siricio Papa ante tempus Leonis solum præcipit pœnitentiam publicam imponi ante Ecclesiæ atrium si publicum fuerit crimen. Et Burchardus *in suo decreto lib.* 19. *cap.* 28. docet ex quodam Moguntino Concilio: *Sed distinctio servanda est inter pœnitentes publice et abscondite, nam qui publice peccat, oportet ut publice mulctetur pœnitentia, et secundum ordinem Canonum pro merito suo excommunicetur et reconcilietur,* id est, privetur Eucharistia. Et idem refert *l.* 19. *c.* 151. *ex quodam Toletano,* peccata secreta delenda esse solum occulta confessione facta Episcopo vel Sacerdoti, ut eorum venia a Domino percipiatur. Videatur Augustinus *de vera et falsa pœnitentia, cap.* 11. *Epistola* 108. *Enchiridii c.* 65. *lib.* 50. *hom.* 50. Ritus autem pœnitendi publice a principio fuit in Ecclesia, ut patet ex Canonibus pœnitentibus; sed institutus est mox Presbyter, qui publice pœnitentibus præesset, contra Novatianos, qui pœnitentiæ, non dabant locum. Hæc quoad factum Nectarii.

[C..hag. 3. B..chard. August.]

Quoad Chrysostomum, respondent quidam, ut *supra* præmisi. Alii dicunt eum loqui de pœnitentia extra casum confessionis facienda. Alii loqui de examine conscientiæ, et confessione interiori, qua quis petit a Deo veniam suorum delictorum. Locus obscurus est; id certum Chrysostomum non fuisse in ea opinione, ut confessio non fuerit necessaria ad remissionem peccati, nam lib. 2. de Sacerdotio ait, *multa quidem arte opus est ut qui laborant Christiani ultro sibi persuadeant Sacerdotum curationi sese submittere oportere.*

[Exponitur Chrysostomus.]

11. (c) *Aliter ego arguo sic,* etc. Hoc argumento probat huic Sacramento convenire necessitatem medii; duplex enim necessitas assignatur communiter: alia medii seu finis, alia præcepti. Necessitas medii infert necessitatem præcepti, quando opus est in potestate nostra, quia ideo præcipitur, quia sic est necessarium; quando vero non est in nostra potestate, separantur, verbi gratia, gratia excitans non est in nostra potestate, tamen necessaria est necessitate medii. Pro necessitate medii apud antiquiores legitur necessitas salutis, ut apud D. Thom. 3. *part. q.* 65. *art.* 4. ubi docet duo Sacramenta cuilibet necessaria esse necessitate salutis, Baptismum et Pœnitentiam.

[Duplex necessitas pœnitentiæ. Necessitas medii.]

Necessitas medii probatur. Est ergo sententia communis, Sacramentum Pœnitentiæ esse necessarium necessitate medii ex suppositione peccati mortalis post Baptismum. Probatur de pœnitentia dist. 1. *Agite pœnitentiam*, Can. *multiplex*. Difficultas autem est, An conveniat Sacramento? quomodo conveniat talis necessitas Sacramento, si cum sola contritione deleri peccatum de fide sit, sive adsit opportunitas confessoris, sive non. Supposita 1. Sententia. contritione non agnoscit Gabriel aliam necessitatem percipiendi Sacramentum actu quam præcepti, quia jam peccatum dimissum est, quamvis in ordine ad Sacramentum, et nisi peccetur denuo, homo est in statu filii et adoptionis. Canus *relect. de pœnitentia* 5. *p. conclusione* 3. docet necessarium esse Sacramentum in re susceptum, quando tempus adest et instat periculum, alias sufficere votum ejus explicitum cum contritione; neque sufficere, ait, virtuale seu implicitum. In eamdem opinionem inclinat Vasquez, nisi quod addat instante tem- 1. Sententia. pore, ut fine vitæ, quando obligat confessio facienda, ita esse necessarium, non quod contritio non haberet tum efficaciam, si adesset, sed quod talem spiritum compunctionis Deus non tribuat nolenti in tali casu suscipere Sacramentum.

12. Impugnatur 2. sententia. Contritionem semper justificare ante Sacramentum. Contra Canum urget, de fide esse, contritionem pro quovis tempore efficacem esse ad expulsionem peccati, et semper esse actum formatum antecedenter ad Sacramentum actu susceptum; de voto autem adjuncto, si debeat esse implicitum, aut virtuale, seu potius explicitum formale, agemus suo loco. Contra Vasquez est, quod innitatur incerto fundamento, quia contritionem potest quis habere in tali statu et tempore, accedens ad Sacramentum; ergo etiam si non suscipiat Sacramentum erit efficax. Dices non dari contritionem nolenti suscipere tunc Sacramentum, sed hoc nihil est; vel illa Sentent. Vasquez rejicitur. nolitio est peccaminosa, et sic neque attritio ipsi datur; vel est inculpabilis, verbi gratia, ex ignorantia invincibili, ut si contingat Sacerdotem esse talem, qui revelare dignoscitur confessionem in præjudicium pœnitentis et aliorum, ipsiusque Sacramenti, vel putet pro tunc se non esse obligatum. Alii dicunt necessitatem Sacra- Sententia Ferrariensis. menti consistere in eo quod in re vel in voto remittat peccatum, ita ut dimissio peccati ipsius voto, non contritioni concomitanti attribuenda sit, quia cum passio Christi applicata sit vi clavium, nunquam contritio operetur, nisi in virtute clavium. Ita Ferrariensis 4. *contra Gentes, cap.* 72. sed hoc tollit efficaciam contritionis, de qua est alterius loci disputare. Joannes de Joannes Medina. Medina *Cod. de confessione quæstione de ejus necessitate*, dicit hanc necessitatem in eo præcise consistere, quod non dimittatur peccatum sine ordine ad claves; sed hoc nihil est, quia certum est quod claves non exerceant suam efficaciam, nisi actu applicatæ; unde si instituerentur tanquam indifferentia media contritio et Sacramentum, tunc quodlibet sine ordine ad aliud in re aut voto remitteret peccatum. Ideo alii respondent simpliciter non esse necessitatem, nisi ut in re aut voto suscipiatur, quid autem præterea dicendum sit vix occurrit.

1[illegible] Al[illegible] mo[illegible] inte[illegible] ta[illegible] cano[illegible]. Alius modus dicendi occurrit, Canones et Patres nomine clavium, et potestatis remittendi peccata comprehendere etiam contritionem in genere, tanquam partem vel quasi partem in toto, sive actu sit pars, sive potestate; et tunc simpliciter Canones verificantur, quia comprehendunt totum, quod est necessarium simpliciter. Neque hæc forma loquendi aliena est a stylo Patrum; nam quandoque agentes de Sacramento, transeunt ad partem ejus materialem sine ulla

distinctione aut limitatione verborum, tanquam ad idem, ut patet in Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. quod est de necessitate et institutione Sacramenti, ubi exprimens necessitatem ejus in initio capitis: *Sacramentum,* inquit, *Pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur; fuit quidem pœnitentia universis hominibus,* etc. *necessaria,* etc. ubi agit de virtute pœnitentiæ, et postea ante Christum non fuisse Sacramentum, neque post Christum, nisi baptizatis, ubi necessitatem pœnitentiæ virtutis comprehendit sub necessitate Sacramenti, tanquam idem, et non diversum. Quando loquuntur Canones de necessitate Sacramenti, extendunt se etiam ad contritionem sub appellatione clavium aut Sacramenti, quoniam votum Sacramenti annexum habet.

14. An [con]tritio [si]t in [pr]æcepto.

Petes an contritio perfecta, quæ sufficit absque confessione et Sacramento, habeat eamdem necessitatem præcepti, quam habet Sacramentum.

Philippus Faber *disp.* 18. *cap.* 1. asserit dari præceptum particulare de contritione; et colligit ex iis locis, ex quibus necessitas pœnitentiæ colligitur, Luc. 13. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Matth. 4. *Pœnitentiam agite, appropinquat Regnum cœlorum,* etc. Sed hujus præcepti non invenio apud Doctorem aliquod vestigium. Eamdem sententiam tenentur sequi, qui negant attritionem cognitam pro tali sufficere ad Sacramentum.

[Ten]etur ad [con]tritionem, [qui] nequit [suscipe]re ad [Sac]ramentum.

Conclusio prima: Qui non suscipit Sacramentum Baptismi, aut Pœnitentiæ, neque ea suscipere potest, tenetur ad contritionem perfectam. Hæc conclusio patet ex iis locis, quibus præcipitur pœnitentia et satisfactio pro peccatis; sic enim obligatur homo facere eam pœnitentiam, quam in facultate sua habet.

15. Non obligare suscipientem Sacramentum.

Secunda conclusio: Suscipienti Sacramentum non datur tale præceptum, nisi forte in articulo mortis. Hæc videtur tenenda consequenter ad ea quæ dicta sunt, quia sufficit attritio cum sacramento ad omnem effectum contritionis, nempe gratiæ obtinendæ, remissionis culpæ et pœnæ; ergo suscipiendo Sacramentum, satisfacit quis omni obligationi, quam incurrit ut peccator. Sed ratione peccati tantum tenetur simpliciter ad contritionem, quia Beata Virgo, in qua non fuit peccatum, non tenebatur ad contritionem aut ullam pœnitentiam; ergo. Confirmatur, quia contritio remittit peccatum cum voto et subordinatione ad Sacramentum; ergo applicato Sacramento perfectius et certius acquiritur omnis ejus effectus. Consequentia patet, quando aliquid operatur in virtute alterius, si id, cujus virtute operatur, applicatur, perfectius causat.

Obligatio pœnitentiæ ex peccato est.

Secundo, si esset talis obligatio remisso per Sacramentum peccato, sequeretur quod de quolibet mortali esset conterendum, hoc est absurdum et rigorosum, quia alias Sacramentum non esset remedium efficax et ultimatum, quod est contra Trident. et Florent. et ea quæ traduntur de efficacia Sacramentorum novæ legis; neque Ecclesia talem obligationem explicat, nam *sess.* 14. *cap.* 1. *et* 4. ubi explicat pœnitentiam peccantibus actualiter semper fuisse necessariam, loquitur de pœnitentia et contritione in genere, quam dividit in perfectam atque imperfectam, asserens hanc sufficere cum Sacramento. Probatur antecedens, quia non est obligatio contritionis, nisi ut reconciliet peccatorem; hæc autem reconciliatio neque necessaria est respectu cujuslibet mortalis, cum quodlibet excludat gratiam, includat offensam simpliciter; ergo.

Efficacia Sacramenti non subordinatur contritioni.

Deinde hac ratione dicimus quodlibet mortale, quantumlibet de eo quis conteratur, esse subjiciendum clavibus; ergo sicut contritio includit votum Sacramenti, ita e contra Sacramentum votum contritionis, si maneat adhuc obligatio ejus respectu peccati remissi per claves, aut confessi. Consequentia patet, quia, supposita tali obligatione, nullum peccatum remittitur, nisi per ordinem ad contritionem, qua hæc habet necessitatem præcepti saltem respectu peccati, et consequenter tenetur accedens ad confessionem habere votum explicitum ejus, sicut et Sacramenti contritus.

16. Solvitur ratio in oppositum.

Ad rationem in oppositum respondetur Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. *et cap.* 14. § 14. *cap.* 1. *et* 4. intelligere illa loca, et cætera, quibus necessitas pœnitentiæ probatur de pœnitentia in genere, non autem de contritione perfecta. Nam iisdem in locis, ut dictum est, agit de pœnitentia in genere requisita ad Baptismum et Sacramentum clavium, cujus necessitatem ex locis præfatis colligit. In conclusione dixi, *forte in articulo mortis,* quia licet tunc adhibuerit quis Sacramentum remedium efficax, sicut tenetur præcepto charitatis adhibere omnem conatum dilectionis divinæ, ita etiam detestari simili conatu offensas commissas contra Deum. Accedit obligatio salutis propriæ, cui ex omni conatu quis tunc debet prospicere. Alia ratio talis obligationis non occurrit; adhiberi potest dictum Augustini, qui dixit sub finem vitæ neminem, quantumcumque sibi videatur mundus, hac vita debere discedere sine pœnitentia peccatorum, quod de perfecta interpretandum est. Ita legitur in vita ejus.

SCHOLIUM.

Præceptum confessionis non haberi ex illo Jacobi 5. *Confitemini alterutrum, etc.* Suar. 4. tom. dist. 35. sect. 1. Vasq. quæst. 90. art. 1. dub. 1. testantur locum illum non cogere, licet multi eum afferant ad propositum, quia non ostendit Jacobus se præcipere nomine Christi, nec verba illa plus sonant præceptum, quam illa alia eodem cap. *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros*; tamen de unctione non est præceptum.

Si omnino contendas, quod per rationes positas in isto membro non probatur fuisse datum ex verbis Evangelii, numquid dicemus secundum, scilicet quod illud præceptum habetur ex verbis alicujus Apostoli? dicitur quod sic de illo verbo Jacobi quinto; *Confitemini alterutrum peccata, etc.* Sed nec per hoc videtur mihi, quod Jacobus præceptum hoc dedit, nec præceptum a Christo promulgavit. Primum non; unde enim sibi auctoritas obligandi totam Ecclesiam? cum esset Episcopus Ecclesiæ Jerosolymitanæ, nisi dicas illam Ecclesiam in principio fuisse principalem, et per consequens ejus Episcopum principalem, Patriarcham; quod non concederent Romani, nec quod illa auctoritas proprie pro tempore illo erat sibi subtracta.

15. Alens. 4. pa[...] sum. confess[...] quæst. et Rich. ubi su[...]

Nec secundum videtur, quia Apostoli, publicantes præceptum Domini, in Scripturis suis utebantur modo loquendi, per quem potuit innotescere, quod erant præcones Christi, ut patet per illud Pauli I. *ad Corinth.* 7. ut quando vult publicare illud præceptum Domini de non dimittenda uxore, dicit : *Præcipio, non ego, sed Dominus*, etc. Quando autem vult facere propriam persuasionem, dicit de cohabitatione viri conversi ad fidem cum sua uxore infideli, vel e converso, quia

Un[...] con[...] Apost[...] suo [...] Chr[...] non [...] præc[...]

hoc licet, sit sine contumelia Christi, non tamen est necessarium: *Dico ego, non Dominus*; alioquin non posset Ecclesiæ constare, quod ipse ut præco publicaret præceptum, nisi ex præcedentibus, vel sequentibus manifestaret se esse in illa publicatione præconem.

16. Joan. 1. Utrumque etiam membrum simul probatur per illa verba annexa, dicendo enim: *Confitemini alterutrum*, non magis dicit confessionem faciendam esse Sacerdoti quam alii. Subdit enim, *et orate pro invicem, ut salvemini*, ubi nullus diceret ipsum instituisse, nec promulgasse præceptum divinum; sed intellectus ejus est sicut, in illo verbo: *Confitemini alterutrum*, persuasio ad humilitatem, ut scilicet generaliter nos confiteamur apud proximos peccatores, juxta illud: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus*, etc. ita per secundum persuadet ad charitatem fraternam, ut scilicet per charitatem fraternam subveniamus nobis invicem. Apparet ergo istud non esse de Jure divino promulgato per Scripturam Apostolicam.

SCHOLIUM.

Resolvit præceptum de confessione haberi ex Evangelio (Joannis scilicet) vel per traditionem, et sic esse Juris divini positivi scripti vel traditi, et hoc secundum tenet D. Bonavent. hîc, et alii.

17. Joan. 20. Vel (d) igitur tenendum est primum membrum, scilicet quod sit de Jure divino promulgato per Evangelium, ut in secundo vel tertio membro est declaratum; vel si illud non sufficiat, dicendum est tertium, scilicet quod est de Jure divino positivo promulgato a Christo Apostolis, sed Ecclesiæ promulgato per Apostolos absque omni Scriptura; sicut multa alia tenet Ecclesia oretenus per Apostolos sibi promulgata sine Scriptura, cujus fundamentum est illud Joan. 20. *Multa quidem, et alia signa fecit Jesus*, etc. et habetur expresse *Extra, de celebratione Missar. Cum Marthæ, lib.* 3.

COMMENTARIUS.

(d) *Vel igitur tenendum est*, etc. Hæc est conclusio quam supra probavimus; de reliquo nihil difficultatis occurrit ex textu. Conclusio.

SCHOLIUM.

Omnem adultum rationis compotem teneri ad confessionem. Explicat quando quis incipit obligari ad eam. Sotus supr. d. 12. q. 1. art. 11. fin. petit annum duodecimum. Antonin. 2. p. tit. 9. cap. 8. § 2. annum decimum cum dimidio. Emanuel Sa v. *Confessio* num. 3. pubertatem requirit. Sed communis cum Doctore hîc nullum tempus determinat, sed usum rationis tantum desiderat. Navar. cap. 21. num. 33. Soto sibi contrarius d. 18. q. 1. art. 3. fin. Suarez 4. tom. d. 36. sect. 2. num. 3. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 40. quæst. 6. Sed ante duodecimum annum non incurruntur pœnæ, cap. *Omnis utriusque*, ex cap. 1. de delict. puer. Soto et Azor. Sanchius lib. 1. in decal. 1. c. n. 7. Idem est de aliis præceptis Ecclesiæ, præter communionem.

De (e) secundo articulo dico, quod hoc præceptum includit quis debet confiteri, quia adultus, id est, habens usum rationis, et cognoscens peccatum, quod commisit; per quem adultum non intelligo tantæ vel tantæ ætatis, sed quod habeat ætatem ad cognoscendum justum vel injustum contra legem Dei. In multis enim ante ætatem consu- 18. Omnem adultum teneri ad confessionem.

etam malitia supplet ætatem, et non tantum in malis, ut dicunt communia verba, quia forte habet citius prudentiam ad malum, unde dicitur doli capax; sed etiam in bonis, juxta illud in Legenda sanctæ Agnetis : *Fides non in annis computatur*. Et istius breviter regula est, quando aliquis instructus et interrogatus ordinate percipit distincte, quod justum, et quod injustum in lege divina; quod potest faciliter videri, si ad ordinatas interrogationes ordinate respondeat, sicut alius adultus perfecte ex similibus præmissis similiter responderet.

Quantum incipit quis teneri ad confessionem.

COMMENTARIUS.

17. Artic. 2. Conclusio. Præceptum comprehendit adultum. Modus discernendi usum rationis.

(c) *De secundo articulo, dico quod hoc præceptum*, etc. Conclusio est, præceptum hoc comprehendere adultum, quem intelligit per eum, qui est compos rationis, et capax boni et mali. A posteriori assignat modum, quo dignoscitur usus rationis completus, nempe quando instructus respondet ordinate ad interrogata. Hæc conclusio est communis, quia peccatum mortale post Baptismum non remittitur, nisi in voto Sacramenti, ideo præceptum Sacramenti comprehendit omnes capaces peccati mortalis, et consequenter pueros, qui ante annos pubertatis peccant mortaliter, quia neminem comprehendit hoc præceptum divinum Sacramenti, quod institutum est per modum tribunalis, nisi ratione peccati ; in sequenti autem § ubi agit de peccato, quod est materia necessaria, et ex præcepto, dicit esse solum mortale.

Pueri Peccantes ortaliter menentur confiteri.

An obliget præceptum divinum infideles. Sententia affirmativa.

Major difficultas est, an hoc præceptum divinum tam Sacramenti quam confessionis obliget infideles? Partem affirmativam docet Richardus *in hac dist. art.* 2. *q.* 4. Eamdem supponit Doctor *in probatione* 2. quam affert contra glossam *art.* 1. quæ dicit confessionem non esse Juris divini : *Videretur*, inquit, *quod infideles non tenerentur ad confessionem*, etc. quasi hoc falsum esset. Hanc sequitur Angelus, *v. Confessio.* 2. Sylv. *ibid.* § 5. Adrianus *quæst.* 2. *de confessione*.

Sententi negativa

Hanc sententiam acriter impugnant Sotus *d.* 18. *q.* 1. *art.* 3. Major. *in* 7. 4. *d.* 1 *q.* 1. Almainus *ibid. quæst.* 1. *art.* 2. Medina *tract.* 2. *quæst.* 7. Suarez *disput.* 35. *sect.* 5. Vasquez *in* 3. *p. q.* 90. *art.* 2. *dub.* 1. qui contrarium tenent. Priorem opinionem supponit Doctor tanquam vulgarem suo tempore, alias ipsam non omitteret probare.

18. Probati affirmat væ. Lex Evangeli comprehe dit infideles Obligati præcepl affirmati non est p semper.

Probatur, quia lex Evangelica promulgata est tam fidelibus quam infidelibus, sicut et remedia illius legis, qualia sunt Sacramenta et eorum præcepta; ergo comprehendit tam fideles quam infideles. Antecedens est notum. Probatus consequentia, ad obligationem legis aut præcepti in genere, quod spectat ad substantiam legis, non requiritur ut præceptum pro omni statu, materia et circumstantia, loquendo de affirmativo, adimpleatur, sed in statu determinato, materia, tempore, et circumstantiis determinatis, quando occurrunt; sed hoc non tollit quin aliquis obligetur lege, licet nunquam occurrat ei tempus, in quo præceptum legis affirmativum adimpleri debeat, aut materia quam determinat; ergo potest stare obligatio legis et præcepti, quamvis ad exercitium actus non obliget, nisi ex conditione prærequisita quam lex ipsa determinat. Major patet, quia ipsa lex implicat illam conditionem determinatam, quæ potest non poni, aut non occurrere. Minor probatur, ex lege naturali quilibet tenetur succurrere proximo extreme indigenti, dum potest; quamvis autem non occurrat casus adim-

Præceptu succuren proximo indigenti

plendi hoc præceptum, non inde sequitur quin quisque teneatur lege, quisque tenetur pro Republica vitam et bona exponere, quamvis necessitas determinata, in qua tenetur ad hæc, in exercitio non occurrat. Sic tenetur fidelis ad confessionem fidei, et vitam commutandam pro ejus defensione, coram tyranno, si occurrat casus, et sic de cæteris; ergo obligatio legis non tollitur, neque confunditur cum exercitio operis præscripti, quamvis circumstantia particularis operis perficiendi non occurrat.

Alia æcepta.

19. Sed eodem modo obligatur infidelis ad legem Evangelicam, ejusque præcepta, quamvis non pro statu infidelitatis retentæ, quia sic nequit aliquod ejus præceptum positivum, ut est proprium hujus legis adimplere (quia neque fidei, quæ est fundamentum cæterorum, neque Baptismi, qui est Sacramentum fidei) saltem fructuose, quantum ad salutem. Et quidquid ad hæc dicatur, præceptum Eucharistiæ comprehendit infideles, hoc est, eos qui nondum fidem Christi receperunt, quamvis hoc præceptum pro statu infidelitatis nequeat adimpleri. Dices, cum Suarez et aliis, infidelem suscepta fide et Baptismo posse sumere Eucharistiam, non ita pœnitentiam, nisi peccaverit post Baptismum. Contra, sic etiam neque fideles tenentur præcepto pœnitentiæ, nisi ex suppositione peccati commissi post Baptismum, et mortalis, loquendo de præcepto divino pœnitentiæ; imo neque in ullo statu unquam fuit obligatio pœnitentiæ, nisi ratione peccati mortalis personalis, ut supponit Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. *et* 4. cum tamen præceptum pœnitentiæ omnes obligabat non in exercitio, nisi ex suppositione peccati, si fieret. Sicut ergo præceptum Eucharistiæ obligat infideles, ut ita dicam, in actu signato, quamvis non in exercitio, nisi adimpleretur conditio præ-

enetur fidelis legem angelicam cipiendam.

Pceptum charistiæ comprehendit ideles. Responsio.

Impugnatur.

Pœnitentia non obligat, ex suppositione peccati.

via, nempe per susceptionem fidei et Baptismi, et in ætate adulta; sic etiam præceptum pœnitentiæ obligat infideles supposito Baptismo, et materia ipsius pœnitentiæ, nempe peccato post Baptismum actuali mortali. Sed hoc etiam sufficit, quia non aliter obligat fideles, quos tamen obligat secundum omnes, non in exercitio, nisi supponatur peccatum tale. Unde si hæc ratio eximat infideles ab obligatione præcepti, quia in eo statu non possunt habere actum, per quem adimpletur præceptum, sic etiam eximendi sunt ab ejus obligatione fideles justi pro statu justitiæ. Sic etiam eximendi sunt infideles a præcepto restituendi, seu lege restituendi, qui non habent alienum; et in universum omnes leges pœnales, vel aliæ præscribentes actum non habebant rationem fixam et stabilem legis aut obligationis, quando non occurrit circumstantia particularis, in qua actus legis exercetur. Hinc ergo patet quod sicut lex Evangelica data est homini viatori, et ejus præcepta, sic etiam obligat omnes viatores, quamvis actus præcepti non a quolibet, et in quocumque statu exerceri valeat aut debeat; lex enim sicut est voluntas stabilis et fixa legislatoris, respiciens communitatem, ita neminem omnino excipit, licet actus præscriptus legis determinet particulares conditiones et circumstantias, sine quibus non adimpletur secundum legem, et quibus positis, omnes et singulos obligat ad actum exhibendum.

Circumstantiæ requisitæ ad obligationem actus in exercitio.

Lex obligat communitatem.

Hinc patet ad fundamenta adversariorum, nam aliud est legem quidem obligare omnes, quantum est ex parte legis; et aliud est actum legis exerceri ab omnibus, qui actus exigit circumstantias particulares ad sui exercitium, seu quod idem est, aliud est legem, quantum est ex se, comprehendere omnes, quia ad hoc sufficit latam esse respectu communitatis; 20.

Fundamentum adversariorum solvitur.

Aliud est legem obligare, aliud teneri ad actum legis præstandum prosemper.

et aliud est omnes circumstantias ad actum lege ipsa præscriptas, in omnibus et singulis, vel certe in particularibus tantum concurrere. Primum illud dicunt nostri Doctores, et bene. Secundum vero nec dicunt ipsi, neque alius fidelis, quia materia per se pœnitentiæ est peccatum post Baptismum commissum, quæ materia per accidens est, sive in pluribus, sive in omnibus, sive pro determinato statu et circumstantiis concurrat, quantum ad obligationem universalem legis, quæ obligatio universalis comprehendens totam communitatem, hoc vero aut illud, suppositam ejus particulariter concernit ratione materiæ. Concillia autem et Patres magis loquuntur de hac obligatione particulari, ratione peccati, quæ est materia pœnitentiæ, quam de universali; supponunt tamen obligationem universalem ipsius legis, et qua lex est, licet respective ad determinatam materiam, quam ipsa lex importat, et quæ separari potest a supposito, qualis est materia pœnitentiæ.

21. Modus obligandi legis diversus. Quædam obligant absolute ad actum singulos.

Distinguendum est ergo inter leges ipsas, seu præcepta universalia, nam quædam obligant ad actum absolute omnes et singulos, licet prærequirant media, ad quæ ponenda tenetur quis ex necessitate finis intrinseci ipsius præcepti; talia sunt præcepta fidei, et virtutum, et Baptismi, Eucharistiæ, et similia. Ad hæc omnes tenentur, unde infidelis etiam peccat contra præceptum Eucharistiæ, quo tenetur apponere media, ut fidem et Baptisma, præter peccata, quæ committit contra præceptum particulare fidei et Baptismatis.

Alia obligant ex suppositione.

Alia vero sunt præcepta, quæ comprehendunt omnes et singulos, quantum est ex vi legis universalis, sed ratione materiæ tantum in particulari hunc vel illum, quantum ad actum præscriptum ; talia sunt præcepta satisfactionis et justitiæ, quale est præceptum pœnitentiæ, quæ ad satisfactionem et punitionem peccati talis respicit particulariter hunc et illum. Secunda ergo sententia talem obligationem recte excludit ab infidelibus, in quibus non est materia Sacramenti; non tamen recte obligationem, quæ ipsis competit ex natura legis universalis, licet ex defectu materiæ ipsos in particulari non concernat obligatio exhibendi actus, sicut neque etiam justos sic concernit, et fideles, a quibus non removetur obligatio generalis legis; sicut neque in Republica leges restitutionis recte dicentur esse particularium tantum, qui obnoxii sunt rationibus, licet illos particulariter concernant ratione debiti. Hinc dicimus infideles capaces esse obligationis hujus legis, qua lex est Evangelica, licet in particulari pro eo statu non sint capaces actus ex defectu materiæ præscriptæ; nihil aliud intelligit Doctor.

Utriusque sententiæ concordia.

Errat tamen Angelus, qui docet peccare in necessitate constitutos, qui omittunt confiteri peccata ante Baptismum commissa, quia ex Conciliis illa non sunt materia Sacramenti, neque etiam talium confessionem excipere debet confessarius pro materia Sacramenti. Contingere forte posset ratione alicujus circumstantiæ, quæ reddit peccata post Baptismum commissa, graviora, verbi gratia, ingratitudinis, et continuati ejusdem peccati, ut dici possint in confessione, et causa humilitatis et consilii, inquantum frequentatio ejusdem peccati ex aliqua radice et causa antiqua oriatur.

Error. Peccata ante Baptismum non sunt materia confessionis.

22. Alius modus comprehendendi infideles sub hac lege.

Alio etiam modo potest intelligi obligatio hujus legis spectare ad personas infidelium, non pro statu infidelitatis, quia et lex divina universalis est, quæ lata a Christo potuit comprehendere infideles, et quia pœnitentia habet necessitatem medii in communitate hominum, sine qua pro majori parte non pervenitur ad effectum salutis consequendæ; pauciores enim

Ex necessitate medii universalis.

sunt, qui primam stolam conservant, respective ad eos, qui per peccatum mortale eam amittunt; tenentur ergo omnes se capaces reddere hujus remedii, quibus Christus *dedit potestatem filios Dei fieri*, quia est remedium universale et necessarium in communitate, quasi pro omnibus ejus suppositis, nam pauciores, qui ex speciali Dei gratia præservantur a lapsu post Baptismum, pro modico reputantur, et modicum pro nihilo; et hi pauciores non ex natura sua aut industria humana, sed ex privilegio eximuntur a frequentatione Sacramenti, quod ipsis necessarium est necessitate medii, si communi lege, et secluso prædicto privilegio censeantur, et secundum fragilitatem humanæ conditionis; quamvis ergo Baptismus det remissionem integram et primam stolam, non sufficit tamen ad conservationem ejus, et ideo urget præceptum de Eucharistia, cujus hic est effectus tanquam medii ordinarii ad hunc finem instituti. Et quia etiam Eucharistia non dat infallibiliter perseverantiam, ideo succedit pœnitentia tanquam medium ordinarium et necessarium supposita fragilitate hominum ut cum effectu possint pervenire ad finem salutis; ideo obligat etiam infideles, ut tollant impedimentum ejus applicandi. Et quia necessitas ejus universalis est pro statu viæ de lege ordinaria, et spectata natura et habilitate hominum, comprehendit omnes ex natura sua, supposita obligatione et necessitate salutis, ad quam hoc medium est necessarium de facto spectatis circumstantiis, quia est ordinarium, et ultimo inductivum salutis per remissionem peccatorum, a qua necessitate non absolvit, quod alioquin salus in effectu ex privilegio concedatur per aliquod medium extraordinarium huic aut illi a Deo, quia id non tollit efficaciam medii ordinaria lege statuti in communitate, aut necessitatem ejus; sicut non pati necessitatem ex stimulo carnis hanc vel illam personam in particulari, non eximit eam a lege universali jejunii, quod semper manet, donec finis ejus deficiat in communitate, sic lex pœnitentiæ, licet ratione peccati obliget, quia illud semper manet, et supponitur in communitate, sic ipsa lex manet comprehendens personas particulares, si peccent; et quamvis alia remedia salutis in suo genere sint efficacia, ut Baptismus et Eucharistia, tamen ex fragilitate hominum non inducunt effectum salutis ultimum sine pœnitentia. Fundamenta oppositæ sententiæ sunt illa, quibus in probatione conclusionis occurrimus, et reducuntur ad illa duo, nempe quod infideles non sint capaces, quod pœnitentia obliget ratione peccati post Baptismum commissi.

Qua ratione pœnitentia est medium ordinarium ad salutem necessarium et universale.

SCHOLIUM.

Omnia mortalia, quæ occurrunt memoriæ post inquisitionem, quam faceres in re gravi temporali, esse confitenda. Venialia confiteris voluntarie, non ex præcepto. Trid. sess. 14. cap. 5.

Continet (f) etiam hoc præceptum quid debet confiteri, quia peccatum mortale, et non continet aliud; nam per veniale nullus periclitatur extra navem Ecclesiæ, quia peccatum veniale stat cum perfecta charitate, quæ est navis salvans; et ideo ex prima institutione pœnitentiæ, ut secundæ tabulæ, non oportet aliquem ad eam confugere pro remedio contra veniale, sed tantum contra mortale. 19.

19. Venialia non necessario subjiciuntur clavibus.

Sed quod peccatum mortale? Respondeo, quod omne de quo habetur memoria; et hoc præmissa inquisitione diligenti secundum possibilitatem fragilitatis humanæ. Intelligo, quantam inquisitio-

Quæ præparatio requiritur ad reducenda peccata in memoriam. Confessio non est dimidianda.

nem posset aliquis apponere circa aliquod multum arduum, quod sibi multum esset cordi, tantam deberet apponere circa omnia peccata mortalia reducenda ad memoriam, et illa reducta ad memoriam debet eidem confiteri, non dividendo confessionem, quia dicit Augustinus de vera et falsa pœnitentia, et ponitur de pœnitentia, distinctione quinta, cap. Consideret: *Quidam uni celant, quod alii manifestandum conservant, quod est se laudare, et ad hypocrisim tendere, et semper venia carere, ad quam credunt per frusta pervenire.*

(g) Si contra hoc objiciatur, quia tunc videtur quod quilibet peccator tenetur cuilibet requirenti dicere omnia peccata sua, alioquin tacendo ea, vel aliquod illorum, esset hypocrita, quia ostendit se innocentiorem quam sit; respondeo quod tacendo cui non debeo dicere, non ostendo me innocentem, in his quæ taceo, sed illi cui dicere debeo, et quando dicere debeo, et quomodo, sicut in confessione tacendo aliquid confitendo aliud, ostendo me innocentem in hoc quod taceo; et in hoc est hypocrisis, non in alio casu.

COMMENTARIUS.

23. (f) *Continet etiam hoc præceptum quid debet*, etc. Ordinatissime procedit Doctor; primo explicuit necessitatem et præceptum divinum pœnitentiæ. Secundo, quos comprehendat. Tertio tandem hîc quænam est ejus materia ?

Conclusio. Materia necessaria hujus præcepti est peccatum mortale.

Prima et principalis conclusio est : peccatum mortale tantum est materia necessaria hujus Sacramenti, non veniale. Intelligit de peccato mortali post Baptismum commisso, quia illud solum est quod exturbat ex navi, estque materia necessaria confessionis et Sacramenti Pœnitentiæ, quæ est secunda post naufragium tabula, ut *supra* visum est *dist.* 14. *quæst.* 4. et supponitur per totum tractatum. Conclusio est de fide, quam tradit Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. Ibi docet peccatum mortale post Baptismum esse materiam hujus Sacramenti (supple, necessariam.) In quinto docet mortalia esse materiam necessariam, venialia autem liberam. *Ex his*, inquit, *colligitur* (intelligit quæ præmisit de præcepto divino confessionis) *oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri*, etc. *nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quæ frequentius labimur, quanquam recte et utiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicuntur*, etc. *taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt*, etc. Quomodo autem remittatur veniale, et an ejus remissio exigat pœnitentiam formalem et infusionem gratiæ sanctificantis, *infra* tractabitur *dist.* 21. Sequitur :

Trident.

Sed quod peccatum mortale ? Respondeo, etc. Hæc secunda conclusio est, confessionem esse debere integram ; estque de fide, ut patet ex Tridentino *loco citato et canone* 7. Intelligitur de peccatis, non quæ in re habet, sed quæ memoriæ post diligentem inquisitionem occurrunt; hæc autem diligens inquisitio circa mortalia habet latitudinem ex circumstantia personæ, et statu ejus, et ex circumstantia temporis et opportunitatis, nam alia est inquisitio, quam debet prætermittere is, qui multo tempore hæsit in peccatis, et alia quam alii, qui non sunt assueti vitiis, et frequentant sæpius Sacramentum, debet esse talis, quæ adhiberi debet in re ardua, et plurimum commendata, qualem 24.

24. Secunda conclusio Integritas confessionis præcipitur

[I]nquisitio [p]ræmittenda.

timorati adhibere solent. Item, si repentina necessitas urgeat, debet accommodari necessitati, et quantum tempus permittit, et periculum, et suppleri dolore utrumque horum, quæ dixit Doctor, comprehendit Canon præmissus, sicut et *cap.* 5. declaravit utrumque necessarium esse. Probat idem auctoritas, quam citat ex auctore *de vera et falsa pœnitentia*, *cap.* 9. *et* 15. quantum ad integritatem confessionis, non recte quidam citant Durandum pro opposito hujus *in præsenti dist. q.* 15. qui conclusionem hanc tenet *ibidem*; sicut et universi Doctores Catholici, et praxis, et traditio Ecclesiæ, et doctrina sanctorum Patrum, et natura ipsius Sacramenti exposuit, in quo de integro statu pœnitentis quoad mortalia, scire debet confessarius hujus fori judex; impium enim est dimidiatam veniam a Deo sperare, sic etiam dimidiatam confessionem peccatorum facere, quæ non remittuntur, nisi in ordine ad sacramentum, vel per Sacramentum in re, aut voto, quod votum nequit esse verum et sincerum sine proposito confitendi omnia mortalia, quibus est obnoxius. Si contritio ergo perfecta in ordine ad Sacramentum non delet peccata, nisi cum tali voto, ut patet ex Trid. *sess.* 14. *cap.* 4. quod votum eatenus est necessarium, quatenus ipsa peccata subjici debeant Sacramento, ita sequitur necessariam esse confessionem integram et mancam non sufficere. Patet ex effectu Sacramenti, cui ponitur obex per omissionem integræ confessionis, quia sicut peccatum non dimittitur, nisi de quo dolet pœnitens, neque unum sine alio lege ordinaria dimitti potest; ita qui non confitetur unum, non dolet vere de ipso, neque proinde est capax veniæ in reliquis, neque gratiæ, quia est fictus et hypocrita.

Falsa allegatio Durandi.

Integritas confessionis mortalium probatur.

Error hæreticorum.

Aliqui hæretici, quos damnat ibi Concilium, negaverunt peccata occulta esse confitenda, quia id esset se infamare apud confessorem contra legem naturæ. Item, peccata illa, quæ sunt contra ultima præcepta Decalogi, non esse confitenda; sed utrumque errorem merito damnat Concilium, et optime probat contrarium *cap.* 5. neque infamia illa apud confessorem præponderat necessitati salutis, nec divinæ justitiæ præponderat, quæ in pœnam peccati hoc instituit, neque fructui ex confessione acquisito præfertur; accedit secretum sigilli sacramentalis, quo peccata occulta semper manent.

(g) *Si contra hoc objiciatur*, etc. Tangit casum, in quo ab integritate confessionis 25.
aliquando quis excusatur. Dicit autem quando quis tacet peccatum ei, cui non debet illud confiteri, non esse simulatum aut hypocritam; sed integritatem attendendam esse quoad ea peccata, quæ debet pœnitens dicere cui debet, et quando debet, et quomodo debet. Hinc ab auctoribus modernis duplex integritas confessionis explicatur: Alia materialis, alia formalis. Materialis est, quando omnia in re commissa confitetur. Formalis est, quando integre confitetur omnia, quæ occurrunt memoriæ, quamvis aliqua ex naturali oblivione subterfugerint, vel certe quando confitetur omnia, quæ potest hîc et nunc in casu legitimæ excusationis aut necessitatis, cæteris prætermissis, quæ non tenetur confiteri in iis circumstantiis. Hæc dicitur formalis, quia et lege regulatur, et sufficienter informatur tam absolutione hîc et nunc, quam effectu Sacramenti; non ita confessio manca, quæ excusationem non habet, quia semper illa est informis. Casum oblivionis insinuat Concilium, et Doctor *supra*, dicentes præceptum comprehendere integram confessionem peccatorum, quæ memoriæ occurrunt post debitum examen.

Casus excusans ab integritate confessionis.

Duplex integritas confessionis. Materialis, et formalis.

Unde dicitur formalis?

Plures casus declarant DD. in quibus

Tres modi, in quibus excusatur integritas.

præceptum integræ confessionis non obligat etiam quoad ea quæ memoriæ occurrunt, qui reducantur ad tres illos modos, quos assignat Doctor, et quibus regulari debet confessio, nempe ad personam confessarii, ad tempus, ad modum confessionis peccati.

26. Casus instantis mortis infirmi.

Hi sunt præcipui casus in genere, in quibus integritas confessionis excusatur, quando periculum est ne subito moriatur pœnitens, confessis aliquot peccatis absolvendus est, et postea, si supersit tempus, audiendus quoad reliqua, et denuo absolvendus. Hic casus concernit extreme laborantes. Idem dicendum est, si instat naufragium, periculosa pugna, irruptio hostium repentina, possunt tunc omnes simul absolvi; sed conandum est, ut quisque materiam aliquam determinatam proferat, et ostendat signa doloris. Ita Suarez *d.* 23. *sect.* 1. id quidem congrue, si fieri potest, sed non simpliciter necessarium, neque utile in tanto concursu, cum Sacerdos est unicus, et statum cujusque neque scire possit, neque audire in tumultu; sufficit enim ut signis exhibitis externe absolutionem petant cum tunsione pectoris et signis doloris.

Casus notabilis damni.

Item, quando notabile damnum sibi, aut tertio immineret ex confessione peccati alicujus; ita communiter Doctores. Exempla sunt pervia, ut si inde cognosceret sibi imminere confessarii deinceps odium damnosum, aut persecutionem, ut si ei inserviat, et ab eo dependeat.

Casus peccati.

Item, si timeat ex confessione ruinam ipsius confessarii, ut si pœnitens sit fœmina, et ex confessione lapsus carnis timeat sollicitari a confessario ad simile. Cavendum tamen ne tale sine fundamento præsumat de confessario, quia peccaret mortaliter; fundamentum esset ex conditione ipsius, exemplis præteritis, ut si constet id alias fecisse, et sit vita lubricus, aut revelator confessionis. Item, quando tertius audit confessionem, tunc secundum aliquos non tenetur ad confessionem mortalium. Item, si hærendo in examine conscientiæ ex propria fragilitate temeat propriam ruinam excitatis, ex cogitatione minuta præteritorum delictorum et circumstantiarum inordinatis affectibus, tunc leviter percurrenda sunt.

Documentum pro confessariis.

Ex qua ratione confessarii etiam prudenter se gerant in examinandis ejusmodi circumstantiis, ne minutim agant, maxime si pœnitens sit mulier aut puer, ne magis noceant, vel suggerendo media ignota, et modos peccandi, vel excitando prava desideria, vel certe ne causent de seipsis suspicionem ex nimia curiositate, et absterreant pœnitentem a Sacramento.

27\.

Examinent ergo tantum circumstantias vulgares ordinarias, non autem insuetas; quamvis forte contingere possint quibusdam, possunt in genere tantum et leviter transeundo quærere, si quid aliud in ea materia supersit, quod inferat scrupulum. Hæc regula in peccatis carnis maxime locum habet; si sit tamen persona lubrica, ut meretrix, potest interrogari an adhibuerit media inordinata peccandi.

Casus periculi ipsius confessarii.

Item, quando imminet confessario periculum vitæ, ut si audiat confessionem alicujus contagiosi, ut contingit tempore pestis, potest aliqua tantum audire et absolvere.

Incommoda excusantia ab integritate debent esse gravia.

Advertendum tamen hæc omnia incommoda debere esse gravia et extraordinaria, neque sufficit quæcumque præsumptio, ut si timeatur, verbi gratia, quod Confessarius ex confessione talis peccati mutet apud se opinionem suam de pœnitente, ut quem putavit fuisse alias honestum, deinceps existimet magnum peccatorem, aut impurum. Hæc enim per se conjuncta sunt confessioni, quam Christus tamen præcepit, et erubescentiæ fundamentum, quam Patres definiunt connexam esse

pœnitentiæ, et primariam satisfactionem pro peccato, quam quis debet vincere, considerando nihil Deo ignotum esse, et convenire, ut seipsum peccator pœnitendo contemnat, qui peccando alias Deum Optimum Maximum contempsit, omniaque fore alias divulganda a judice, quæ inique reservantur justitiæ, et subtrahuntur misericordiæ et veniæ, quæ in Sacramento offertur. Addit etiam Suarez *sect.* 2. ad hoc, ut quis non integre non confiteatur, exigi necessitatem præsentem tali confessario confitendi; quod si alius offertur, tenetur eum adire, aut si brevi expectatur commoditas liberius confitendi, tenetur differre confessionem, non tamen valde diu, ut etiam docet Soto *d.* 18. *q.* 2. *artic.* 5. quia esset inde magnum damnum et periculum ulterioris lapsus, si quis privetur fructu et adjutorio Sacramentorum, cum incerta sit contritio et perseverantia in statu peccati mortalis, inferret damnum reliquorum operum, utpote in tali statu mortuorum; integritas autem confessionis sicut non obligat in casibus præmissis ob detrimenta allegata, sic etiam non obligat cum tanto nostro detrimento spirituali, ut differatur, quando nequit commode hîc et nunc fieri. Excusant ergo a dilatione ejus necessitas celebrandi, communicandi, confessionis annuæ, scandalum, et maxime quando quis judicat se non esse contritum ante communionem, teneretur confiteri etiam non integre, imo judicarem non sufficere tunc contritionem æstimatam ob declarationem Tridentini, modo adsit copia ejus cui possit confiteri, etiam non integre. Ratio est, quia licet non sit integra materialiter, erit tamen integra formalis confessio, quia comprehendit omnia peccata, quæ in tali casu confiteri possunt, et est necessitas confitendi ob reverentiam Sacramenti. Duo alii casus afferuntur, quæ quandoque excusant ab integritate confessionis juxta aliquorum opinionem, et concernunt casus reservatos et personam complicis, quos in sequentibus commodius examinabimus.

[Circumstantia, qua hæc integritas excusatur.]

[Alia circumstantiæ huc spectantes.]

SCHOLIUM.

Circumstantias mutantes speciem, esse necessario confitendas; de aggravantibus autem, id esse tutius, sed non omnino certum; impertinentes vero confiteri non licet. Trid. sess. 14. cap. 5. de aggravantibus. Vide Suar. tom. 4. disp. 22. sect. 3. Cajet. 1. 2. quæst. 7. art. 1. Sotus dist. 18. quæst. 1. art. 4. Major hîc q. 1. Richard. art. 3. quæst. 5. Nav. c. 6. num. 67. Sylv. v. *Confessio.*

(h) Nec solum peccata, sed circumstantias peccatorum notabiliter aggravantes includit dictum præceptum, juxta illud Augustini : *Prius consideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ, etc.* Saltem illas dico aggravantes et necessario confitendas, quæ speciali prohibitione prohibentur, verbi gratia, alienum accipere est illicitum, sed speciali prohibitione probibetur accipi de loco sancto, et ideo speciale peccatum, scilicet sacrilegii, per hanc circumstantiam constituitur. 20.

[De circumstantiis aggravantibus non resolvit.]

Similiter est illicitum non suam cognoscere, sed si qua propinqua sit, speciali prohibitione prohibetur, et ideo speciale peccatum, scilicet incestus, per hanc circumstantiam constituitur; frequentia etiam non est dubium, quod est circumstantia, simpliciter ponens aliud peccatum, quia qualibet vice committitur novum peccatum, et de similibus simile habeatur judicium.

Multæ autem sunt circumstantiæ, ex quibus peccatum est aliquo

modo gravius; et hoc vel ex parte objecti, vel ex parte personæ peccantis, de quibus non est ita certum, quod oporteat illas confiteri, tamen tutum et utile est hoc fieri. De aliis vero, quæ nihil ad *B*, puta sine qua esset tanta gravitas, quanta cum illa circumstantia impertinente, fatuum est confiteri, utpote si aliquis peccat cum aliqua, quæ vocatur Berta vel Lucia, et hujusmodi.

COMMENTARIUS.

28. De circumstantiis peccatorum.

(h) *Nec solum peccata, sed circumstantias peccatorum*, etc. Distinguit circumstantias in eas, quæ mutant speciem, et eas quæ aggravant peccatum intra eamdem speciem; et impertinentes, ut quæ nec aggravant, nec mutant speciem.

Conclusio. Circumstantiæ mutantes speciem, et numerus peccatorum confitendus. Circumstantia varians judicium confessarii.

Prima conclusio : Species et numerus necessario sunt confitendæ; est Trid. *sess.* 14. *cap.* 5. *et can.* 7. Cajetanus *in Opuscul. tom.* 1. *tract.* 5. *q.* 3. Navar. *in cap. Consideret*, etc. *de pœn. dist.* 5. Docent non omnes species in universum esse explicandas, sed eas tantum quæ variant judicium confessoris circa statum rei. Hoc fusius impugnat Vasquez 3. *part. quæst.* 91. 1. *art.* 1. Sed facilis est concordia, quia aliqua specie differunt morali et malitiæ; aliqua physice tantum, ut omittere sacrum die feriali et festo, eadem erit species physica, non moralis, quia hoc peccatum est contra religionem seu cultum; illud vero non. Ingurgitare se vino aut alio liquore diversa sunt physice, moraliter eadem; diversitas physica non facit ad confessionem; moralis autem sic. Quidquid ergo variat judicium in confessario, ex natura rei confitendum est, nisi alias talis circumstantia ex natura actus cognoscatur, ut quæ ordinarie eum concomitatur, ut rixæ et contentioni, rancor adhæret animi. Varietas hæc judicii in confessario est ex natura actus, quia aliter judicandus est, qui peccavit contra plures virtutes, quam si contra unam solam peccaret.

De circum stantiis aggravan tibus. Docent plures esse confitendas.

Major est controversia de circumstantiis aggravantibus tantum, quia ex utraque parte concurrunt graves Doctores. Affirmativam partem docet Antisiod. 4. *part. Sum. tract.* 6. *cap.* 3. *q.* 3. Alens. 4. *part. quæst.* 18. *memb.* 4. *art.* 3. Cajet. 1. 2. *quæst.* 7. *et verbo Conf. in Summa*, Major *in* 4. *d.* 4. *quæst.* 4. Soto *dist.* 18. *q.* 2. *art.* 2. Noster Doctor *in* 4. *dist.* 17. § *De secundo articulo*, rem pro incerto habet, asserens tutius esse confiteri. Oppositum tenent D. Thom. 4. *dist.* 16. *quæst.* 3. *art.* 2. *quæst.* 5. D. Bonaventura *dist.* 17. 3. *p. dist. art.* 2. *quæst.* 3. Richardus *ibid. art.* 3. *q.* 5. Almainus *quæst.* 1. *art.* 2. Vasquez *dub.* 2. citans alios. Doctor neutrum esse certum docet, tutius tamen esse, si quis ea confiteatur, quem sequitur Gabriel et Thomas Argentinensis.

Negant alii.

Sententi Doctori ambigua

29. Notabilit aggrava tes sunt confitend August

Secunda conclusio: Circumstantiæ notabiliter aggravantes confitendæ sunt. Hoc videtur deferendum primæ opinioni; reliquæ autem præteriri possunt. Augustinus de visitatione infirmorum cap. 5. tom. 9. *Quæ ergo mentem gravius exacerbant facinora Dei Angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpam multis ambagibus involvens*, etc. *Designanda sunt etiam in quibus peccasti loca, si recordaris, et tempora, cum quibus peccasti personis, non nomina ipsarum, et ut a peccato desistant secreto corrigenda familiaritas, in quo peccasti, labilis ætas, in quo gradu serviebas Ecclesiæ*, etc. Secundo, quia ratio adducta a Tridentino et superius præmissa idem concludit, quia ejusmodi circumstantiæ variant judicium confessarii expressæ, et merentur majorem simpliciter pœnam; unde in Canonibus pœnitentiali-

Probati

bus antiquis (ut patet ex Burchardo *lib.* 19. *cap.* 5.) imponebantur diversæ pro, peccato homicidii diversimode perpetrato et pro furto. Dices, Concilium Trident. assignavit omnia necessaria hujus Sacramenti, et tantum comprehendit numerum et species peccatorum; ergo nihil aliud necessario exigitur. Hoc est præcipuum fundamentum ultimæ sententiæ. Respondetur Concilium tantum definisse ea quæ certa sunt, quod moris est; reliqua vero reliquisse sub inquisitione Doctorum, quibus præjudicare non solent Concilia. Conclusio autem videtur comprehendi in ratione Concilii, et doctrina, quæ applicari. potest ad propositum. Deinde, explicandum docet numerum peccatorum, hæc est circumstantia aggravans; ergo etiam continuatio peccati, cum sit magis peccatum De leviantibus notabiliter eadem est ratio. Afferuntur multi alii casus, quibus probatur conclusio tanquam ex absurdo quod sequeretur, nam alias sequeretur quod qui expulsione tormenti majoris simul interficeret viginti, non teneretur confiteri, nisi commissum a se simplex homicidium. Incestus in primo, secundo et tertio gradu, secundum probabiliorem opinionem non differunt specie, tamen sunt confitendi, quod nequeant adversarii negare. Quarto, si aliquis amputasset alteri brachium, suffecisset dixisse eum læsisse. Qui haberet voluntatem occidendi centum, furandi mille, sufficienter confiteretur dicendo se habuisse voluntatem occidendi et furandi. Sed petes quando cognoscitur circumstantia aggravans confitenda? Aliqui dicunt, quando unum peccatum ratione gravitatis æquivalet pluribus ejusdem speciei, ut si quis vellet occidere duos. Alia sententia docet, quando gravitas sumitur ex parte, seu quantitate materiæ, ut in exemplis allatis, non autem continuationis, aut intensionis actus. Sed hoc puto simpliciter falsum quando est conatus extraordinarius, et modus peccandi, ut si quis interfectum a se sæpius confoderet, exprimenda esset talis rabies.

bjectio.

sponsio. xplicatur ridenti- num.

De viantibus ccatum.

bsurda pinioni egativa)jecta.

30. Septem autem communiter numerari solent, quæ hoc versu continentur:

Numerus circumstantiarum.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Prima circumstantia *quis* explicat personam; tunc hæc est confitenda, quando ex aliqua speciali obligatione, præter eam, quæ determinat communi lege substantiam operis, peccatum fugere tenetur. Hæc communiter ad hæc quatuor reducitur, *ordo, votum, officium, contractus,* ut si contra castitatem constitutus in sacro Ordine, aut habens votum, peccaverit, si judex permiserit, quod tenebatur prohibere, si ex contractu deputatus ad custodiam neglexerit ipsam. Alii addunt constitutos in dignitate; alii id negant, nisi alias sequatur scandalum. Alii addunt ad dicta, status obligationem, ut Virgo tenetur confiteri se virginem esse, quoties aliquid animo admiserit contra castitatem. Alii id negant tanquam grave, addentes etiam quando consentit in sui deflorationem, peccare solum simplici fornicatione (sed praxis contra hoc est), si vero violentiam patiatur, peccare eum, qui intulit, ratione damni illati, quia reddit difficilius matrimonium. Idem dicendum, si religiosus aut Sacerdos peccant contra castitatem, sufficit dicere quod contra votum castitatis peccaverit juxta sententiam jam magis receptam, quæ solenne a simplici non distinguit specie; putarem tamen confitendam circumstantiam voti solemnis, non tamen necessario regularis, quia sic usus habet, et gravius videtur peccatum, notabiliter enim aggravat. Si pœnitens est notus confessario, potest omitti circumstantia personæ.

Circumstantia personæ quando confitenda.

Circumstantia virginitatis.

Circumstantia voti.

Circumstantia rei, et quid.

Quid denotat substantiam facti. Huc refertur quantitas materiæ, qualitas objecti, quæ concurrunt communiter in materia justitiæ in genere, ut si mille furatus fuerit, si injuriam in fama, bonis, persona, etc. commiserit, si parenti, si alieno, si superiori, si lapsus cum virgine, conjugata.

Circumstantia loci.

Ubi denotat locum. Tunc confitendum, quando locus ipse speciali prohibitione tenetur, ut si in sacro quis effuderit sanguinem, etc. aut quis furatus fuerit, quamvis hoc alii limitent quoad res, quæ specialiter commissæ sunt custodiæ loci sacri, quia tunc ejus sanctitas violatur; quando vero non ita, non aggravat.

Circumstantia mediorum.

Quibus auxiliis determinat circumstantiam mediorum et instrumentorum tunc explicandam, quando eorum usus sit specialiter prohibitus, ut si sclopeto infeceris cum periculo aliis nocendi; si habenspecialem crudelitatem, ut si lento ignis aut aliis tormentis interfeceris. Aliqui sub hac comprehendunt socios, quando quis est ipsis causa peccandi.

31. Circumstantia finis.

Cur determinat circumstantiam finis, ut quando inducit novam malitiam præter malitiam medii. Si autem non inducit, non videtur confitenda, ut si sit indifferens, ut omittens Sacrum ob venationem, aut aliud exercitium. Aliqui oppositum affirmant, quia nempe statuitur ultimus finis in tali exercitio; sed si homo sit ita affectus, ut malit transgredi quodcumque præceptum, quam omittere tale, esset confitendum, quia est peccatum mortale statuere ultimum finem in ulla creatura absolute, et contra charitatem Dei, qui est ultimus finis, et contra ordinationem servandam in operando, quia *summa perversitas est frui utendis*, quamvis alias in suo genere res ipsa licita et honesta sit. Sic peccaverunt Philosophi, statuentes finem ultimum in virtute; sic etiam peccant nimium addicti huic vel illi scientiæ inordinate, ut alia omnia præ acquisitione ejus contemnant.

Frui utendis magna perversitas.

Circumstantia modi.

Quomodo determinat modum actus, quando affert specialem malitiam comprehendit intentionem et durationem, passionem, ignorantiam, malitiam.

Circumstantia temporis.

Quando dicit circumstantiam temporis; circa eam nihil occurrit speciale. Aliquorum opinio fuit quod peccans in die festo violarit festum; sed hoc non àdmittitur, nisi sit peccatum prohibitum alias diverso fine. Ita Navar. *cap.* 6. *num.* 9. *Sum.*

32. Dubium Quando actus duplici præcepto prohibetur.

Petes, an quando actus est duplici præcepto prohibitus, teneatur quis confiteri transgressionem duplicem. Respondetur, hæc difficultas petenda est ex materia de Legibus, sicut et multæ aliæ, quæ hîc a quibusdam moventur de obligatione Juris positivi, et ad quam speciem virtutis spectet transgressio Juris positivi, et an per illud possit prohiberi quod alias prohibitum est de Jure divino aut naturali, aut alia lege superioris. His ergo in suum locum remissis, respondetur breviter ad quæsitum affirmative, quando motiva variarum prohibitionum diversa sunt specie, et loquor de motivis intrinsecis, non autem extrinsecis seu finalibus, quia *finis præcepti non cadit sub præcepto*. Dices, quando non habet honestatem ex objecto, sequeretur non peccare contra aliquam virtutem. Respondetur esse contra virtutem obedientiæ, sicut alioquin actus non possit alterius virtutis honestatem participare, quia ad nullum est congruum medium aut ordinatum. Si autem est in eo proportio medii, si accedat præceptum ex fine talis virtutis, participabit etiam honestatem ejus. Sed quid si motiva variantur numero tantum? Respondetur non inferre diversa peccata numero, nisi in materia justitiæ, ut si conjugatus, verbi gratia, cognosceret alterius uxorem, faceret du-

Resolut

plicem injuriam contra propriam, et contra maritum alterius, cum qua est mœchatus. Hæc fusius in materia de Legibus.

Quomodo numerus peccatorum confitendus sit?

33. Quomodo confiteri debeat numerus peccatorum. Numerum peccatorum confitendum esse, est de fide *ex cap. utriusque sexus*, ubi dicitur omnia peccata mortalia confitenda; et Tridentin. *sess.* 14. *cap.* 5. de quo *supra*. Difficultas præsens offertur circa ea peccata, quorum numerus vix haberi potest, ut quando quis est in continua voluntate peccandi per longum tempus, ut est in meretricibus, usurariis, et hujusmodi; et quando quis ipsum peccatum, aut voluntatem peccandi interruptam sæpius iteravit.

Attingenda est circumstantia, ex qua potem in confuso cognoscitur numerus. Conclusio quoad primum casum: attingenda est circumstantia, quantum fieri potest, quæ magis exprimit numerum peccatorum, quando nequit haberi memoria ipsorum certa quoad numerum. Hæc conclusio probatur ex ratione fundamentali sæpius tacta, quia ex expressione talis circumstantiæ mutatur per se sententia judicis; ergo necessaria est ad ejus informationem. Unde ideo excusatur a confessione ipsius numeri, quia non est possibi- (Probatio.) lis ejus memoria distincta; ergo debet in aliquo confuso æquivalenti exprimi, qualis est talis circumstantia. Exemplum, si ali- (Exemplum.) quis fuerit usurarius in continua voluntate lucrandi, sine occasione tamen lucri, quia defuit qui peteret. Alius autem in civitate populosa ex occasione quotidie oblata etiam quotidie addebat voluntati ipsum exercitium; hic debet hanc circumstantiam oblatæ quotidie occasionis exprimere, quo confessarius intelligat voluntati supervenisse effectum, seu opus externum, sive hoc addat novam malitiam, ut asserit noster Doctor, sive circumstantiam aggravantem, ut Thomistæ. Ex his reducendæ sunt discrepantiæ Doctorum, qui videntur tantum in verbis differre, quorum alii dicunt in meretrice sufficere explicare tempus, ut Navarrus, Cajetanus, Canus; alii negant, ut Soto *in* 4. *d.* 18.

34. De interruptione peccati. Quando contingit? Sententia Cani. Quoad secundum casum idem dicendum erit; quoties enim interrumpitur peccatum, et resumitur, mutatur numerus, qui debet confiteri, si occurrat. Dubium solum est, quando censeatur interrumpi. Canus *in* 5. *p. relect. de pœnitentia*, asserit interruptionem fieri contraria voluntate retractante priorem; si vero tantum naturali oblivione contigerit, non erit interruptio moralis, quia semper manebit habitualiter voluntas continuata. Sed hæc ratio non (Rejicitur. Voluntas habitualis non reputatur.) valet, quia voluntas habitualis non facit ad culpam, aut ullum actum; et sequeretur ulterius quod peccans semel voluntate, verbi gratia, habens desiderium occidendi, et non pœnitens de eodem, deberet confiteri per annum durasse talem voluntatem. Cajet. *in tom.* 1. *Opusc. tract.* 31. (Sententia aliorum.) qui est 17. *responsionum, respons.* 13. *q.* 2. *et* 1. 2. *q.* 66. *art.* 3. Navar. *in Sum. cap.* 6. *n.* 16. Vasquez 3. *part. q.* 91. *art.* 1. *dub.* 5. asserunt intentionem remanere in suo effectu, ut quamdiu ex intentione operetur quis, quamvis actu non cogitet actu de objecto pravo, ut si parat arma ad (Continuatio virtualis.) occidendum, si aggreditur iter ad eum finem, continuatur moraliter et virtualiter prava voluntas in his effectibus, eo modo quo dicitur intentio finis continuari in electione et executione, et charitatis actus in opere meritorio; et hæc sententia est vera; debet ergo hic confiteri tanquam (Continuatio moralis requiritur.) actus continuatus pro tempore voluntatis formalis aut virtualis. Quando vero desinunt ista duo, interrumpitur, verbi gratia, si assumatur aliquid aliud incompatibile faciendum, quod potest dici interruptio virtualis, vel si accedat ipsa voluntas contraria expresse. Si tamen interruptio sit

brevis et parvæ considerationis, tunc confitendum est peccatum per modum continuati secundum praxim, ut docet Suarez *disput.* 22. *sect.* 5. nam talis interruptio vix variat judicium confessarii. Ex his sequitur ulterius, si quis applicuerit media ad aliquod opus, licet non sequatur effectus, esse confitendum, quia hoc superaddit voluntati internæ vel circumstantiam, vel novam malitiam, ut quando medium de se est prohibitum, licet ejusdem generis cum fine, ut si quis excitaret cogitationes rancorosas in seipso ad finem vindictæ, quamvis alias si sequatur effectus, non sint explicandæ, quia intelliguntur ex natura finis.

Applicans media peccat.

35. Secunda conclusio : Peccata dubia, ut dubia sunt confitenda, sequitur ex dictis, quia informatio debet esse conformis judicio pœnitentis. Circa modum dubii adhibentur variæ regulæ, quæ spectant magis ad materiam de conscientia per se, quam ad præsentem. Excipiuntur scrupulosi, quibus magis expedit non confiteri dubia propter anxietates; in his enim tanta integritas confessionis cum tanto periculo animæ et desperationis non obligat. Secundo, in eis non est periculum omissionis alicujus, quod sit peccatum, cum magis oriantur scrupuli circa materias non pertinentes ad vitium.

Dubia confitenda, ut dubia.

Exceptio de scrupulosis.

Tertia conclusio : Examen necessarium ad confessionem debet considerari ex circumstantia pœnitentis et temporis, quia non est idem in omnibus necessarium, verbi gratia, in religioso et usurario ; omittere tamen aliquod peccatum ex defectu examinis est peccatum mortale, ut communis tenet. Ratio, quia non accedit præparatus.

Præmitti debet examen delictum.

SCHOLIUM.

Confessionem faciendam Sacerdoti jurisdictionem habenti, habetur ex Trident. sess. 14. cap. 7. Item, confessionis præceptum obligare semper in periculo mortis. Item, ante communionem post culpam mortalem, ex Trident. sess. 13. cap. 7.

21. Continet (i) hoc præceptum *cui*, quia Sacerdoti ; ille enim in Ecclesia habet solus auctoritatem ligandi et solvendi, ut dicetur *distinct. decimanona*. Et Sacerdoti habenti jurisdictionem, quia sententia a non suo judice data, nulla est. Continet quarto (k) *quando*, quia quandocumque est in periculo mortis ; quilibet enim, quando imminet judicium damnationis vel misericordiæ, debet se præparare ad misericordiam, quantum potest. Istud autem non tantum est in infirmitate mortali, sed quando aggreditur actus arduos, in quibus sit verisimile quod mors immineat, ut in bello mortali, et in naufragio, et hujusmodi; et etiam quando vult exercere actus aliquos, quibus debetur reverentia specialis, ut quando vult communicare, quia, sicut dictum est *supra dist.* 9. habita opportunitate confessoris, nullus debet sine confessione communicare; et in similibus simile est judicium.

Confes. facienda Sacerdo jurisdict. nem habent tantum Confess ligat in peric mortis, ante commun nem post culpam mortale

COMMENTARIUS.

36 (i) *Continet hoc præceptum Cui*, etc. Explicat duas alias circumstantias spectantes ad hoc præceptum, nempe cui debeat fieri confessio Sacramentalis, et quando debet fieri? Quoad primum, docet judicem hujus fori esse Sacerdotem, qui habet potestatem ligandi et solvendi ex sua ordinatione et ulterius jurisdictionem ab Ecclesia, quia *sententia a non suo judice data est nulla.* Superius *in d.* 14. dictum est hoc Sacramentum institutum esse per modum judicii, ideo in

Cui d fier confes

Sacer es minis

ministro ejus requiri auctoritatem; confessio autem habet rationem informationis, cui accedit absolutio Sacerdotis tanquam sententia judicialis in hoc foro, ideo Sacerdoti fieri debet confessio, sicut informatio judici. De hac conditione latius dicetur *infra dist.* 19. ac proinde ulteriori ejus tractatui supersedetur hîc.

37. [Te]mpus [obli]gationis.

(k) *Continet quarto Quando*, etc. Hîc determinat tempus obligationis præcepti, quæ est secunda conclusio hujus paragraphi. Dicit ergo primo in articulo mortis obligari viatores baptizatos ad hoc Sacramentum, data scilicet opportunitate et aliis requisitis, quia quilibet tenetur in tali articulo, a quo dependet judicium damnationis aut misericordiæ, se præparare quantum potest. Hunc articulum mortis extendit ad omnem statum, et circumstantias, in quibus mors imminet, sive infirmitatis, sive naufragii, sive belli, et hujusmodi. Deinde dicit obligare, quando est exercendus aliquis actus, cui annexa est specialis reverentia, ut in articulo communionis percipiendæ. Intelligit hoc juxta limitationem supra præscriptam in duobus articulis præcedentibus, nempe quando quis habet conscientiam peccati mortalis, de quo tantum statuit necessitatem præcepti confessionis faciendæ, nam alias præceptum hoc non obligat per ipsum in particulari, nisi ex suppositione talis materiæ; ideo dicit ad communionem requiri talem probationem, nec sufficere solam contritionem data opportunitate confessoris idonei, ut supra *dist.* 9. cum ipso declaratum est. Addit præterea in similibus simile esse judicium, nempe in ministerio aut receptione aliorum Sacramentorum, quæ specialem hanc reverentiam exigunt, ut sancta sancte tractentur.

Circa hanc litteram Doctoris occurrunt plura dicenda. Primo quid circa tempus obligationis pœnitentiæ ex præcepto divino dicendum sit, ut pœnitentia comprehendit tam Sacramentum quam contritionem perfectam. Secundo, in quo non sufficiat sola contritio habita copia confessoris. Tertio denique, an in ministratione aut receptione Sacramentorum obliget confessio, et non sufficiat sola contritio. Hæc sequentibus quæstionibus suo ordine resolvetur.

Quando obligat præceptum pœnitentiæ in genere?

De tempore obligationis hujus præcepti varie sentiunt Doctores. Gulielmus Parisiensis in tractatu de Pœnitentia existimat statim teneri peccatorem ad pœnitentiam post peccatum, quem secutus est Innocentius IV. *in capitulo*: *Omnis utriusque sexus, de pœnitent. et remission.* Archidiaconus *in capitulo*: *Ille Rex d.* 3. *de præcepto confessionis*, docet teneri ad contritionem aut confessionem. Thomas de Argentina *in* 4. *d.* 17. *art.* 4. *ad* 4. idem tenet de contritione, non autem de confessione. Petrus de Soto *lectione* 13. eam opinionem, velut tutiorem docendam asserit Major *in* 4. *d.* 17. *quæst.* 2. *ante medium, et in fine.* Cajet. *tom.* 1. *Opuscul. tract.* 17. *q.* 1. *de contritione*, asserit præceptum pœnitentiæ obligare statim a peccato, sicut restitutionis, non tamen ejus omissionem esse culpam novam, aut continuationem prioris, antequam habeatur positiva impœnitentia, et voluntas sistendi in peccato; sicut nec omissio restitutionis donec habeatur voluntas non restituendi. Statuit duos modos obligationis per affirmativum præceptum. Unus est, quando obligat absolute, et non in ordine ad aliud, tunc peccat qui omittit tale præceptum accedente obligationis tempore. Secundus modus est, si obligat præcise in ordine

Marginalia (left): [Obli]gat in [art]iculo [mo]rtis. — [In a]rticulo [co]mmutionis. — Ex [sup]positione [pe]ccati [mor]talis.

Marginalia (right): 38. Variæ Doctorum sententiæ. 1. Sententia. — Præceptum pœnitentiæ obligare statim post peccatum. — Sententia Cajetani.

ad aliud, verbi gratia, præceptum confessionis ad sumendam Eucharistiam, aut administrationem alicujus Sacramenti; contra tale non peccatur donec adveniat tempus exercitii ipsius actus, in ordine ad quem obligat præceptum tale, hujusmodi est præceptum contritionis et restitutionis. Hoc adinvenit Cajetanus, ne videretur admittere peccatum novum omittentis sine voluntate contraria positiva pœnitentiæ aut contritionis, quod esset rigorosum. Sanctus Bonaventura *in* 4. *d.* 17. *art.* 2. *quæst.* 2. ait præceptum pœnitentiæ statim obligare Religiosos a peccato ratione sui status, qui est pœnitentiæ. Sanctus Bernardinus Senensis *in lib. de æterno Evangelio*, *sermone de confessione*, tenuisse fertur cum Parisiensi.

Sententia S. Bonav.

39. Sententia Alensis. Teneri ad pœnitentiam quoties memoria peccatorum occurrit. Limitatio.

Alia est opinio Alen. 4. *part. quæst.* 17. *mem.* 2. qui docet hominem, obligari ad pœnitentiam de peccatis, quoties memoriæ occurrant. Idem tenere videtur D. Thomas 3. *part. q.* 84. *art.* 8. Richardus *in* 4. *d.* 14. *art.* 9. *quæst.* 1. Gabriel *q.* 3. *dub.* 1. Palud. *dist.* 17. *q.* 1. *art.* Cathar. *Annotationum* in Cajet. *lib.* 5. Viguerius *in Summa. cap.* 16. Dicunt quidam hanc cogitationem debere esse practicam, quando scilicet est deliberata, non transitoria, et proponit peccatum sub ratione offensæ, vel sub ratione delectabilis. Hoc ultimum desumitur ex ratione fundamentali sancti Thomæ *in corpore et responsione ad primum*. Canus *in relect. de pœnitentia art.* 4. docet non esse obligationem pœnitentiæ simpliciter, sed quia quis non potest suspendere actum, quin vel occurrente peccato semper habebit de eo delectationem, vel nolitionem pœnitentiæ, aut actum contritionis. Alii præceptum continuandæ pœnitentiæ ponunt in exercitio virtutum usque ad finem vitæ, quamdiu durat periculum lapsus, quia *qui amat periculum, peribit in eo*; et sic explicant D. Thomam *loco citato*, Soto *in* 4. *d.* 14. *quæst.* 1. *art.* 9. *d.* 17. *quæst.* 2. *art.* 6. Cajet. *in locum citatum D. Thomæ et tom.* 1. *Opuscul. tract.* 17. *quæst. unica.* Joan. de Medina *cap. de pœnitentia quæst.* 6. *dubitatione* 2. reducunt præceptum continuandæ pœnitentiæ ad negativum, id est, ut nunquam ei placeant peccata præterita aut futura; et sic explicant Divum Thomam.

49. Non est obligatio pœnitendi statim post peccatum commissum.

Prima conclusio : Nulla est obligatio pœnitendi statim post peccatum commissum, neque pro tunc obligat præceptum pœnitentiæ seu contritionis. Hæc est communis; eam supponit Doctor hîc limitans præceptum pœnitentiæ ad certum tempus, et articulos præmissos, et *infra a.* 2. *Quoad quando*, etc. rejicit contrariam, ut datam. Illam docet Alens. 4. *part. quæst.* 17. *mem.* 2. *art.* 2. D. Thomas *in* 4. *d.* 17. *quæst.* 3. *art.* 1. *quæstiunc.* 4. Est Summistarum *v. Contritio*, Navarr. *c.* 1. *n.* 27. *et* 29. Sot. *in* 4. *d.* 17. *d.* 17. *q.* 2. *art.* 6. Durand. *q.* 10. et aliorum. Probatur, quia neque colligi potest talis obligatio ex stabili fundamento, et est gravis contra naturam præcepti affirmativi, quod in eo distinguitur a negativo, quod non obliget semper et pro semper, sed statuto tempore, quia sequeretur alias non pœnitentem semper peccare. Nec valet Cajetani solutio, dicentis hoc præceptum obligare in ordine ad aliud, nempe præceptum negativum, quo cavetur, ne unquam habeatur voluntas non faciendi pœnitentiam, quia hoc videtur implicare et esse contra naturam præcepti obligare pro aliquo tempore, quin determinet opus pro illo tempore faciendum, alias nullo modo potest concipi pro illo tempore obligare; ergo omittendo opus pro illo tempore, peccatur contra præceptum. Probatur consequentia, quia *peccatum est dictum, factum*, etc. *contra legem*, sed contra legem

Probat[ur] Natu[ra] præce[pti] affirma[tivi]

Solu[tio] Cajet[ani] impu[gna]tur

facit, qui non facit opus præscriptum pro tempore obligationis legis; ergo vel non obligat præceptum affirmativum pœnitentiæ statim post peccatum, quod est propositum; vel si obligat, peccat impœnitens.

41. Aliud inconveniens.

Deinde sequeretur quod quando habet voluntatem perseverandi in peccato, aut nolitionem pœnitentiæ, peccet duplici peccato contra negativum et affirmativum, quod non admittitur. Sequela est evidens ex doctrina Cajetani. Deinde, instantia, quæ adducitur de restitutione, est falsa, quia præceptum restitutionis statim obligat a peccato; ergo quando adest opportunitas pœnitentiæ per Dei gratiam, si esset in præcepto statim post peccatum, statim etiam obligaret. Deinde, ideo voluntas positiva non pœnitendi statim est mala, quia objectum ejus est malum ex se; sed ideo potest esse malum, quia præceptum pœnitentiæ tunc obligaret antecedenter ad ipsam voluntatem non pœnitendi, quia omissio actus præcepti affirmativi, et nolitio perinde reputantur, quantum ad transgressionem, et malitiam in specie, et perinde opponuntur præcepto. Si ergo præceptum obligat, omissio ejus peccatum erit antecedenter nolitionem, alioquin nolitio pœnitentiæ hîc et nunc non esset peccatum, si pœnitentia non obligaret. Præterea, illa distinctio non est in praxi, neque congruit communi interpretationi legum, quia si præceptum pro tunc obligat, omittens, etiamsi nullum habeat actum positivum nolitionis, est difformis legi et regulæ; ergo peccat. Ultimo tandem hæc sententia est contra communem praxim Ecclesiæ in hoc foro, quæ non agnoscit illam obligationem statim faciendæ pœnitentiæ, ut supponit Trident. *sess.* 13. *cap.* 7. ubi necessitatem præparationis ad Eucharistiam explicat hîc et nunc ratione Eucharistiæ, et non pœnitentiæ, et addit præceptum novum, et ibi communiter Doctores intelligunt; non declarat præceptum antiquum, sed neque *cap.* 1. *et* 4. *et* 5. declarans necessitatem pœnitentiæ, talem obligationem explicat. Neque ex natura virtutis colligitur, cujus præceptum affirmativum non secus obligat, quam præceptum affirmativum charitatis et aliarum, quod non obligat pro semper.

[Margin notes: Rejicitur instantia. — Voluntas positiva cur mala? — Voluntas positiva, et interpretativa contra præceptum affirmativum pro eodem reputantur. — Conclusio colligitur ex Trident.]

42. Objectio ex obligatione correctionis fraternæ.

Objicies primo contra hanc conclusionem: teneor statim adhibere correctionem fraternam peccanti proximo, quando opportunitas et spes emendationis subest; ergo a fortiori teneor mihi ipsi subvenire per pœnitentiæ remedium. Consequentia patet, quia in spiritualibus magis obligat charitas ad bonum proprium quam alienum; ergo si obligat ad subveniendum proximo, statim post peccatum idem dicendum erit de persona propria. Respondent ad hanc difficultatem varie. Quidam negant antecedens, ut Adrianus, Vasquez; alii ut Canus, negant consequentiam. Ratio disparitatis est, quia bonorum spiritualium proximi, inquit, custos sum, meorum vero dominus; sed hæc disparitas nulla est, quia custos tenetur ex justitia ad fidelitatem servandam, et summovendum damnum, omittens correctionem non peccat contra justitiam, sed contra charitatem et misericordiam; sed magis teneor mihi ipsi ex charitate, ergo. Respondet aliter, teneri ad correctionem statim, quia non semper adest opportunitas, respectu suiipsius nunquam deest opportunitas; sed hæc etiam non sufficit, quia si præcise ratione opportunitatis tenetur quis ad correptionem eamdem, in causa propria, potest contingere ob incertitudinem vitæ, et pericula aliorum lapsuum ac tentationum; neque quis magis tenetur ad cavendum futurum proximi peccatum quam pro-

[Margin notes: Responsio quorumdam. — Rejicitur solutio Cani. — Rejicitur secunda solutio.]

prium. Deinde si ratione opportunitatis tantum quis tenetur ad illud, sequitur proximum non obligari ad pœnitentiam pro præsenti, vel ad adhibendum remedium, donec advenerit tempus obligationis futurum, in quo timetur periculum; ergo neque proximus eumdem admonere, cum non habeat periculum, aut necessitatem præsentem.

Resposio Vasquez. Respondet ergo Vasquez, negando antecedens, et idem facere videntur asserentes peccatum præteritum, quando non timetur ex eo periculum ulterioris lapsus quoad opus, aut complacentiam, non esse materiam correctionis; sed futurum, quod docuit Sotus *libello de tegendo secreto mem.* 2. *quæst.* 2. *con.* 2. Glossa *in c. Si peccaverit.* 2. *quæst.* 1. dicit futurum quod timetur, esse materiam correctionis. Sylvester *v. Correctio* peccatum tantum, quod habet perseverantiam, quod si non habet, spectare ad Prælatum corrigere sub alligatione, ut docuit Glossa *in cap. Qui alios*, etc. *de hæreticis*, etc. Abulensis, *quæst.* 83. in Matth. *cap.* 18. Angelus, Cajet. Armilla *v. Correctio*; non tenetur ergo quis corrigere fratrem ad pœnitentiam, donec illi incumbat obligatio pœnitentiæ, quæ statim non incurritur.

Peccatum, quod timetur futurum, esse materiam correctionis.

43. 2. Objectio. Objicies secundo, tenetur quis statim sucurrere vitæ corporali, aut damno unius membri, si incurritur periculum; ergo a fortiori vitæ spirituali. Respondet Canus negando consequentiam, quia illorum non est dominus, hujus autem est dominus, cum eam reliquerit Deus dependenter a sua voluntate, juxta illud Ecclesiastici : *Reliquit hominem in manu consilii sui.*

Objectio 3. Impugnatur. Objicies tertio, teneor statim restituere alienum, quod abstuli; ergo idem dicendum de pœnitentia. Probatur consequentia, quia major est obligatio satisfaciendi Deo quam homini. Respondet Soto *in* 4. *de justitia et jure quæst.* 7. *art. ultimo*, non teneri nos statim ad restitutionem; sed melius noster Doctor *supra dist.* 15. *quæst.* 2. *art.* 4. docet restitutionem esse de præcepto divino negativo, quo inhibetur alienum auferre. Ex quo patet ad objectionem, negando consequentiam et paritatem, quia præceptum restitutionis quod est negativum, obligat semper et pro semper, affirmativum pœnitentiæ non ita. Ex his patet etiam religiosum non obligari statim a peccato pœnitere, quia status non inducit aliquam obligationem præter eam, quæ in votis assumpta est, nisi forte per accidens ratione scandali, quatenus exemplo religiosi aliqui magis ad impœnitentiam, aut malum animarentur.

Responsio Soti. Responsio vera.

44. Non est obligatio pœnitentiæ, quoties peccata memoriæ occurrunt. Secunda conclusio : Non est obligatio pœnitentiæ, quoties peccata memoriæ occurrunt. Est contra ultimam sententiam, quoad peccata, de quibus non est præmissa pœnitentia. Patet conclusio ex præcedenti. Probatur, talis obligatio est onerosa et sine effectu aliquo necessario, quia neque est præceptum negativum, cum hoc præcise prohibeat semper et pro semper actum contrarium virtuti, non præcipiat actum positivum ipsius virtutis, ut patet in omnibus similibus. Quod non sit affirmativum, probatur, quia si loquatur de omnibus in genere, etiam de quibus acta est pœnitentia, talis obligatio fundatur, vel in effectu aliquo necessario pœnitentiæ, vel in certitudine pœnitentiæ peractæ, vel in periculo complacentiæ in peccato, vel ex obligatione amicitiæ divinæ; sed nihil horum probat talem obligationem; ergo, etc. Probatur, omnis effectus contritionis habetur perfectius per Sacramentum, quod susceptum est, et certius, quam per ipsam contritionem, quia certius est me habuisse dispositionem ad Sacramentum requisitam, quam contritionem perfectam, ideo communicanti non sufficit contritio

Probatio. Non est obligatio ex præcepto negativo. Non est eamdem præcept affirmati... Fundamentum obligationis. Destruit quoad incertitudinem. Effectu justificationis certior

[...] Sacra-[...]entum.

sine Sacramento, hoc autem sufficit sine contritione, ut patet ex Tridentino *sess.* 13. *cap.* 7. ergo certius habetur effectus justificationis per Sacramentum pœnitentiæ, sed non teneor confiteri quoties mihi occurrunt peccata confessa, neque unquam confiteri illa, nisi forte in articulo, quia sunt materia libera; et colligitur ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 5. in quo peccata mortalia, quorum conscientiam habet pœnitens, declarat esse materiam necessariam confessionis; ergo ratione incertitudinis, si esset aliqua obligatio, magis teneretur ad Sacramentum quam ad contritionem.

Non [...]enetur Sacra-[...]entum. [...]eccata [...]nfessa sunt [...]ateria libera [...]nfessio-nis.

Non [...]enetur ob [...]riculum [...]placen-tiæ.

Neque periculum complacentiæ inducit talem obligationem, quia sufficit non complacere, et complacentia, si fieret, reducitur ad genus et speciem peccati, in quo complacet, sicut omnis actus in bonitatem aut malitiam sui objecti, et esset contra virtutem aliam distinctam a pœnitentia, verbi gratia, castitatem. Neque simili ratione spectat ad charitatem, non ad pœnitentiam, et satisfit utrique per non complacentiam; ergo, etc.

Non [...]etur ex [...]aritate.

[...]sponsio.

Dices saltem teneri hominem, ut quidam volunt, continuare exercitium virtutum, et sic continuatur pœnitentia late sumpta. Contra, quidquid sit de hoc, illa obligatio nascitur ex singulis virtutibus, seu earum collectione, non ex pœnitentia, quia si intelligamus de non transgressione illarum, spectat respective ad præceptum negativum cujusque. Si de actibus, ad illos non semper tenemur, nisi pro tempore determinato, quando occurrit obligatio affirmativi præcepti cum debitis circumstantiis illo tempore, cujus adimpletio tunc fit non per actum alienæ virtutis, qualis est contritio, sed per proprium; quis enim diceret satisfieri misericordiæ per contritionem?

[...]pugna-tur.

45. [...]bjectio.

Sed objiciunt loca Patrum Augustini, seu alterius de vera et falsa pœnitentia cap. 13. vel 12. *Dolorem cum vita finiat*, etc. *ubi enim dolor finitur, deficit pœnitentia; si autem pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia*, etc. *dixit enim Dominus : Vade, et noli amplius peccare; non dixit, ne pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur, quod quomodo servabitur, nisi dolor continue in pœnitentia custodiatur*, etc. Ad hæc et similia respondetur, non intelligi necessitatem obligationis, sed congruitatis, et utilitatis, ut ex illa clausula, *quomodo servabitur voluntas, nisi dolor continue in pœnitentia custodiatur?* Sicut et illud : *Oportet semper orare, et non deficere*, et monet Paulus semper esse gaudendum.

Explicantur Patres.

Variæ sunt sententiæ circa determinatum tempus, quo obligat præceptum divinum pœnitentiæ, quamvis in specie magis loquantur de contritione; id tamen supponimus nunc in genere ubique suppleri præceptum contritionis per sumptionem Sacramenti cum debita dispositione et aliis requisitis; agitur ergo de pœnitentia in genere, qua sit remissiva peccati; conjiciunt autem tempus obligationis hujus præcepti ex circumstantiis. Vasquez *quæst.* 86. *art.* 2. *dub.* 6. asserit tantum obligare in articulo mortis; fundatur in eo quod sit præceptum charitatis, quo obligatur ad contritionem. Eamdem sententiam tenet Suarez *disp.* 15. *sect.* 6.

De tempore determinato obligationis præcepti.

Articulus tantum mortis a quibusdam statuitur.

Tertia conclusio : Hæc sententia non videtur esse vera, quod peccator de Jure divino non teneretur ad pœnitentiam, nisi semel in vita, et hoc in transitu seu articulo, quia alias sequeretur etiam quod non teneretur facere bonum, aut suis meritis ingredi Regnum, et præparare sibi coronam; hæc autem nequit in statu peccati, ergo sicut ante finem vitæ tenetur ad actus aliarum virtutum, et operari suam salutem mediante, verbi gratia, fide, sic etiam ad pœnitentiam, quia sicut fides

46. Teneri ad pœnitentiam ex divino præcepto ante articulum. Probatio.

Necessitas pœnitentiæ regularis ad opera salutis.

sine operibus mortua est ad effectum salutis, ita opera existentis in peccato mortali sine pœnitentia. Deinde regulariter non datur victoria tentationum perseverantibus diu in peccato mortali ; et

Ad fugienda peccata de novo.

habemus ex Paulo *ad Rom. primo*, quomodo unum peccatum trahat secum plura alia, donec detur peccator in reprobum sensum ; ergo ex his colligitur necessitas pœnitentiæ non solum ad justitiam et fructus justitiæ acquirendos, id est, merita, sed esse etiam medium ad observantiam legis. Accedit ulterius, quod nequeat homo tamdiu perseverare in peccato, volens sine inordinata delectatione, et contemptu tam Dei quam suæ salutis. Dices

Responsio.

inde probari tantum pœnitentiam ex necessitate finis esse faciendam ante finem vitæ, quia sine ipsa non contingit justificatio, non tamen ex præcepto, quia finis præcepti non cadit sub præcepto. Contra,

Impugnatur.

aliæ virtutes, quæ non sunt tam necessaria media ad salutem, obligant sæpius in vita ex proprio præcepto ; ergo in proposito, ubi talis invenitur, imo major necessitas, erit similis obligatio. Probatur consequen-

Præceptum sequi naturam, et necessitatem virtutis.

tia, quia præceptum interpretari licet ex necessitate virtutis ; lex enim posita est ad directionem hominis in suum finem, ergo ut sit in bonum, debet ordinate disponere, et præcipere ea, quæ magis faciunt ad finem ; talis est pœnitentia peccatori. Con-

Confirmatio. Scripturæ declarant pœnitentiam ante finem vitæ faciendam.

firmatur hac ratione : omnes Scripturæ, quæ præcipiunt pœnitentiam, præcipiunt eam ante finem vitæ faciendam : *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis*, Luc. 13. et Patres suspectam habent pœnitentiam seram, quæ fit in fine

Pœnitentia sera suspecta.

vitæ, ut *infra* dicetur. Deinde, nescio quomodo pœnitentia non inferat præceptum proprium, si habeat necessitatem medii, cum Eucharistia habeat præceptum.

Præterea, fundamentum sententiæ oppositæ magis probat contrarium, quia si 47.

Fundamentum oppositæ sententiæ favet.

præceptum pœnitentiæ obligat secundum naturam, et inclinationem charitatis, sequitur obligare ante articulum mortis toties quoties urget necessitas propria spiritualis, ratione damni notabilis, periculi ulterioris lapsus, contemptus notabilis divinæ justitiæ et misericordiæ sufferentis in peccato sordescentem, et expectantis ejus pœnitentiam, et ob periculum obdurationis, excæcationis, ne a Deo juste derelinquatur. Accedit ingratitudo adversus Deum, et contemptus notabilis vocationis, qua commovetur ad pœnitentiam. Sicut ergo charitas obligat proximo non solum in extrema, sed etiam gravi necessitate tam corporali quam spirituali ; item, correctio fraterna ob delictum fratris obligat toties quoties opportunitas, et circumstantiæ requisitæ concurrunt. Sequitur ex ordine et inclinatione charitatis quemque teneri, ut suæ saluti provideat in similibus circumstantiis ante articulum mortis. Ex quo patet ad fundamentum oppositæ sententiæ. Neque contra ea quæ diximus, facit quod asserit Doctor *infra art.* 2. § *Quoad quando*, etc. ubi eligit secundam sententiam tanquam meliorem, quæ asserit præceptum divinum pro aliquo tempore indeterminato ante mortem. Ibi enim loquitur de præcepto divino confessionis, et non pœnitentiæ in genere.

Ex multi capitibus obligatio innascitur.

Sententia quæ imponitur Doctori.

Alia item est sententia, obligare præceptum pœnitentiæ in diebus festis. Hæc imponitur Doctori *in* 3. *dist.* 27. sed ut alias dictum est, ibi loquitur de præcepto charitatis divinæ, cujus ratio per congruitatem sumpta, huc applicari posset ; neque absolute id determinat de ipso præcepto charitatis, sed cum dubio, *forte*, inquit, etc.

Quarta conclusio : Hæc sententia pro- 48.

Sustinet ut probabilem.

babilis est ; eam sententiam docet Petrus a Soto *sect.* 13. *de pœnitentia cap.* 13.

Viguerius *in Summa, cap.* 16. Gabriel. *in* 3. *dist.* 27. Marsilius *in* 4. *quæst.* 12. *art.* 1. *part.* 5. Fundatur in congruentia desumpta ex cultu divino, et fine institutionis festorum, qui est sanctificare hominem; peccator autem per pœnitentiam sanctificatur, non aliter. Eam probo unica hac ratione : quando incertum est tempus adimplendi præcepti, debemus illud interpretari ex congruentia et necessitate operis ; sed nullum aliud tempus magis congruit conversioni ad Deum, quam illud quod ejus cultui est destinatum, ergo, etc. Conversio autem peccatoris fit solum per contritionem aut Sacramentum ; ergo, etc. Major patet, quia nullum aliud medium superest, neque alii, qui hoc aut illud tempus designant, aliter procedunt, quam ex congruitate operis et ejus necessitate. Minor probatur, quia peccatores non exaudit Deus; ergo quando instat tempus orationis et cultus divini, tunc maxime congruum est, ut se convertant; non intendit ergo hæc sententia probare nos obligari ad contritionem ex vi cultus Sabbati, aut festorum, sed præceptum contritionis pro tunc in circumstantia alterius præcepti concurrere, ut digne Deus colatur a peccatore, sicut alii colligunt, quando ministratur et suscipitur Sacramentum aliquod, tunc obligare ex congruitate operis. Hanc sententiam varie impugnant Sotus *in* 4. *d.* 17. *quæst.* 2. *art.* 6. Suarez *disp.* 16. 5. 6. Canus *relect. de pœnitentia* 4. *parte*, Joan. de Medina, *cap. de pœnitentia quæst.* 6. Vasquez *dub.* 6. *citato.*

Probatio ex congruitate.

Modus colligendi tempus præscriptum in præcepto.

Sensus conclusionis.

Objectiones aliorum.

49. Responsio ad primum, et secundum.

Sed impugnatio in universum reducitur ad quatuor capita : primo, quod diversa præcepta sunt cultus et pœnitentiæ. Secundo, quod licet finis sit sanctificare animas, finis tamen præcepti non cadit sub præcepto. Tertio, quod sit rigorosa. Quarto, quod Ecclesia determinavit semel in anno tantum confitendum, *cap. Utriusque sexus, de pœn. et remissionibus*, etc. ergo Jus divinum non determinavit crebrius pœnitendum, sed ad hæc patet ex dictis. Concedimus primum et secundum ; diversa enim sunt præcepta ; neque contritio cadit in obligationem ex vi cultus, aut præcepti ejus, sed ex proprio, quod concurrit, quando exercendus est cultus, sicut quando ministrandum est Sacramentum, aut suscipiendum, ut communis tenet. Quamvis aliqui dubitent an ex proprio præcepto obliget, aut ex præcepto Sacramenti talis, aut ex communi religionis, quo præcipimur sancta tractare sancte. Tertium est falsum, quia sicut medicina necessaria ægroto nequit esse rigorosa aut onerosa, ita neque contritio existenti in peccato, qua vivificatur ad justitiam et gloriam, atque opera ejus redduntur fructuosa et oratio exauditur. Quartum est ad oppositum, quia si ex præcepto Ecclesiæ de confessione semel in anno colligitur pro tunc obligare contritionem Jure naturali divino, non solum Ecclesiastico, sequitur posse recte ex natura operis præscripti, ab Ecclesia interpretandum esse, quando obligat præceptum contritionis et pœnitentiæ. Ecclesia item præcepit confiteri semel in anno, ne ad longius tempus differatur pœnitentia, non inde tamen sequitur, quin intra illud tempus incursa fuerit obligatio præcepti divini contritionis.

Ad tertium respondetur.

Alias item circumstantias proponunt Doctores, in quibus obligatio pœnitentiæ concurrit, ut quando magna ingruit calamitas populo. Ita Petrus de Soto *lect.* 13. *de pœnitentia*, Adrianus *in* 4. *q.* 3. *de contritione.* Approbat Navar. *in Sum. c.* 1. *n.* 27. Favet huic ratio necessitatis, quia illa calamitas ut plurimum ob peccata imminet, vel certe ex insidiis dæmonis, et ad probationem. In quibus circumstantiis nullum aliud remedium est magis opportu-

50. Aliæ circumstantiæ in quibus obligat præceptum pœnitentiæ. Calamitas communis.

num, quam pœnitentia et opera satisfactoria; unde Trident. *sess.* 14. *c.* 8. *Neque vero*, inquit, *securior illa via in Ecclesia Dei unquam existimata fuit, ad summovendam imminentem a Domino pœnam, quam ut hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent*, etc. ergo ex necessitate medii, et praxi universali Ecclesiæ veteris et novæ et Sanctorum interpretari licet hanc obligationem tum instare.

Trident.

Casus accessus ad Sacramentum.

Alius casus administrationis aut receptionis Sacramenti hîc communiter ab omnibus admittitur; sed Vasquez et Suarez asserunt obligari nos ad contritionem ex præcepto alieno, non pœnitentiæ, ut Sacramenti; an generali, an speciali? Dominicus Soto et Canus asserunt in reliquis Sacramentis obligationem generalem esse in Eucharistia, tantum obligare præceptum contritionis proprium, quia exigitur contritio et confessio tanquam propria dispositio hujus Sacramenti ob ejus dignitatem. Alius casus est, quando ingruit periculum oblivionis peccatorum. Ita Soto. Alius est articulus mortis, qui ab omnibus ponitur, quia ultra non est tempus differendi pœnitentiam, ut ergo non hæreamus in incerto, sit

Alii casus hujus obligationis.

51. Non posse differri longe tempore sine peccato mortali.

Ultima conclusio: Pium est et tutum credere nos non posse differre conversionem ad Deum sine peccato mortali, pro notabili tempore, et nos obligari præcepto contritionis, quoties occurrit casus damni notabilis spiritualis, ut periculum lapsus, tentationes graves, afflictiones ex peccatis, opus arduum præcepti, ut jejunium quadragesimale, non quod præcepta aliarum virtutum nos directe obligent ad contritionem, sed quod ipsum præceptum conversionis ad Deum nos obliget in talibus circumstantiis, in quibus gratia Dei necessaria est, quæ peccato subtrahitur, et damnum notabile meriti, et operum alias bonorum incurritur, ut disponamus nos, ne tale contingat ad sollicitandam Dei misericordiam; et sicut oratio in tali casu obligat, ita a fortiori pœnitentia, qua justificamur. Hæc conclusio fundatur in necessitate pœnitentiæ ad delendum peccatum, in damno et periculo, quod præsens est sine pœnitentia. Et argumentum sumi potest ex aliis damnis, quibus tenemur obviare; sicut ergo æquum est in talibus circumstantiis nos converti, ita æquum erat nos ad hoc obligari per argumentum desumptum a congruitate et necessitate operis in talibus circumstantiis; quod pari conditione concludit hîc ac in casibus, quos in specie explicant Doctores.

Circumstantiæ, in quibus obligat, variæ.

52. Dubium, an requiratur contritio ad Sacramentum rite suscipiendum. Prima sententia. Contritionem in re exigi Ejus ratio.

Petes an ad ipsum Sacramentum pœnitentiæ suscipiendum rite, obligat præceptum contritionis. Ad hoc responsum est *supra d.* 14. *q.* 4. sufficere solam attritionem ad Sacramentum; ergo nulla est necessitas contritionis. Magister *in* 4. *d.* 18. D. Bonav. *ibid. art.* 2. *q.* 1. Alensis 4. *p. q.* 21. *memb.* 1. *et* 2. tenent contritionem in re necessariam esse, nec sufficere æstimatam. Pro eadem citantur Gabriel *in* 4. *d.* 14. *q.* 2. Major et Petrus de Soto *lect.* 7. *de pœnitentia.* Ratio hujus est, quia contritio est Juris naturalis; sed Evangelium non mutat naturam, sed perficit, ergo talis exigitur ad Sacramentum. Secundo, avertit peccatum a Deo, et peccans mortaliter amat creaturam ultra Deum; ergo ad hoc ut sit conversus perfecte, requiritur contritio, qua Deum super omnia diligat. Hæc solvuntur ex dictis, quia supposito Sacramento jam habetur contritio in æquivalente, aut perfectiore, quod sufficit. Ad secundum, attritio, quæ ad Sacramentum exigitur, est super omnia. Deinde in proposito non solum attenditur perfectio actus, sed etiam acceptatio divina, quæ conjuncta est attritioni; male ergo argumentatur ex proportione

Solvitur.

doloris ad peccatum, quasi essent formæ ex natura rei se expellentes, aut æquivalerent ex natura rei. Accedit optima ratio contra illam opinionem, quod si requireretur contritio perfecta ex natura rei, sequeretur quod Sacramentum non remitteret unquam peccatum ex opere operato, ac proinde falsa essent, quæ definiuntur de efficacia clavium ad hunc effectum. Est ratio Doctoris contra Magistrum, qui ex hac opinione tenet Sacerdotes novæ legis non mundare, sed ostendere mundatum peccatorem, sicut Levitici faciebant respectu lepræ, quod impugnavimus *d.* 14. *q.* 4. Videndi auctores, quos pro eadem sententia *ibidem* citavimus, ad idem tenentur, quia unum ex alio sequitur; peccata enim remitti est de fide. Qui negaverit id fieri virtute clavium, necesse est ut supponat præexigi contritionem, supposito quod hæ tantum ostendant remissum.

Inconveniens illius sententiæ.

53. Secunda sententia.

Secunda opinio est Henrici *quodlibeto* 1. *q.* 32. Cajetan. 3. *p. quæst.* 84. *art.* 1. Ferrariensis 4. *contra Gentes, cap.* 72. asserunt contritionem necessariam esse ut licite suscipiatur Sacramentum, ut vel præsupponatur, vel si tantum sit attritio virtute Sacramenti, mutetur substantialiter in contritionem, vel faciendo ut attritus transeat in contritum conatu suæ voluntatis. Hæc sententia in principiis tenentium hos actus distingui ex motivis et in specie, est improbabilis, si intelligatur ut unus fiat alius in specie. Deinde Sacramentum non habet efficaciam circa actus, sed circa habitus, ut patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. ubi explicat quid per Baptismum in nobis causatur, nempe justitia et habitus infusi, etc. ubi nulla est mentio de ullo actu. Deinde Tridentinum non asserit attritionem disponere ad contritionem, sed ad Sacramentum.

Impugnatur.

Tertia opinio est illa, quam primo explicuimus ex Soto, quam tenet etiam Navar. *in Sum. cap.* 1. *n.* 30. et ille ipse Soto *de Natura et Gratia, c.* 15. Cordub. *lib.* 1. *quæstiuncularii, q.* 2. *opin.* 3. *et* 4. Alia opinio est in extremo opposito. nullam scilicet pœnitentiam formalem esse in præcepto, aut necessitate hujus Sacramenti, sed sufficere ut neque formaliter, neque virtualiter velit peccatum, et habeat voluntatem suscipiendi Sacramenti. Hæc est Sylvestri *in Sum. v. Confessio, quæst.* 21. quam tribuit nostro Doctori *in* 4. *d.* 14. *quæst.* 4. *art.* 3. quod tamen est falsum, ut patet *tota illa distinct. et loco citato respons. ad* 2. Hæc opinio non quadrat cum Tridentino, et videtur temeraria, quia loca Scripturæ, quæ præscribunt pœnitentiam, nequeunt intelligi de sola illa non complacentia in peccato; quæ vere nequit dici dolor, detestatio, aversio, conversio, odium, sed suspensio actus ad tempus.

Tertia sententia.

Quarta sententia.

Rejicitur.

Petes secundo, an secluso etiam præcepto positivo sit præceptum Juris naturalis faciendæ pœnitentiæ, sive per contritionem, sive per Sacramentum? Loquor respective ad existentem in peccato mortali, quod non deletur de lege ordinaria, ut ex alias dictis supponimus, nisi per alterutrum horum. Suppono etiam, suscepto idonee Sacramento, cessare obligationem contritionis in re ipsa, nisi ex circumstantia aliqua teneatur peccator, ut in articulo mortis, adhibere conatum omnem, quem potest, ad detestandam offensam Dei, ad eliciendum amorem perfectum et fidem, et reliqua, quæ ad perfectam dispositionem faciunt; loquor ergo de Pœnitentia in genere ut comprehendit hæc duo.

54. An pœnitentia cadat sub præcepto naturali.

Respondetur hîc dari præceptum Juris divini naturalis. Est Doctoris *art.* 1. *hujus quæstionis*, ut ibi dictum est. Idem tenet D. Thomas 3. *part. q.* 84. *art.* 7. *ad* 1. Cajet. *ibid. art.* 7. Soto *in* 4. *d.* 14. *q.* 7. *art.* 7. D. Bonav. *d.* 17. *p.* 2. *art.* 3. Ri-

Resolutio affirmativa.

Probatur. chard. *art.* 2. *q.* 3. Alens. 4. *part. q.* 18. *memb.* 2. *art.* 3. § 2. Probatur conclusio, quia de lege naturali est dilectio Dei, quam procurare tenetur peccans mortaliter, et amittens dilectionem Dei. De lege etiam naturali est, reum esse puniendum, summovendam Dei injuriam, etc. subveniendum saluti propriæ; his omnibus satisfit per solam contritionem, aut æquivalens; ergo est præceptum naturale divinum, saltem late, ut quid consonum tali legi, quia in his est necessitas medii ad salutem, supposita divina institutione et acceptatione.

55. Sententiæ oppositæ fundamentum. Contrariam opinionem sustinet Medina *C. de pœnitentia, tract.* 1. *quæst.* 2. *art.* 2. Fundatur in hoc: Omnia præcepta legis naturæ reducuntur ad aliquod Decalogi; hoc non reducitur ad aliquod tale. Respondet Vega *in Trident. lib.* 13. *cap.* 20. reduci ad quintum: *Non occides.* Contra, alias sequeretur quod peccans mortaliter, peccaret semper contra quintum præceptum, si in illo comprehendatur hominem non debere se occidere spiritualiter. Hac ratione rejicitur opinio aliorum, qui dicunt reduci ad illud: *Diliges teipsum*, ut Soto et Cani, qui reducunt ad justitiam per obligationem satisfaciendi injuriæ, quia alias sequeretur quod si non esset aliud speciale præceptum de pœnitentia, quod impœnitentia non esset peccatum speciale. Probatur sequela, quia circumstantia universalis inobedientiæ, injuriæ divinæ, offensæ, etc. includuntur in omni peccato, neque sunt malitia aliqua superaddita, neque dant speciem, nisi specialiter intendantur; ergo ad hoc ut impœnitentia sit peccatum speciale, requirit præceptum speciale. Respondetur ergo negando antecedens, quia in Decalogo includuntur tantum ea quæ spectant ad justitiam proximo servandam, quamvis simili ratione, vel a fortiori deducatur obligatio, qua quis sibi tenetur. Ex hac responsione patet, rationes factas pro conclusione intelligendas esse de congruitate, nempe tale præceptum esse de lege naturæ saltem, ut aliquid consonum, non ut principium ex terminis notum, aut conclusio evidens ex tali principio deducta; et hoc tantum intendit Medina, quia sumit legem naturalem primo et secundo modo, non tertio; et noster Doctor *in* 3. *d.* 36. *et in* 4. *d.* 17. *loco citato.* Eam fuisse mentem Medinæ declarant ejus rationes. Secundo loco urget præcepta naturalia esse immutabilia, non ita contritio, quia posset Deus remittere peccatum sine eo quod exigeret ab hominibus formalem aliquam contritionem; ergo. Tertio, quia nequit tale præceptum cognosci, nisi per positivam legem, qua Dei voluntas explicatur. Ad hæc facilis est solutio, quia quidquid sit de veritate principii, ex quo desumuntur, tantum probant, quod præmissum est de lege naturali primo et secundo modo. Hinc Suarez *disp.* 15. *sect.* 3. asserit præceptum quidem satisfaciendi injuriæ esse Juris naturalis, modum vero per contritionem esse tantum positivi Juris. Et sic utramque sententiam concordat, quem sequitur Faber *disp.* 18. *c.* 1 *dub.* 2. sed melius explicatur per trinam acceptionem præmissam legis naturalis, quæ est Doctoris, quia circa hæc non concordamus cum discipulis et schola Angelici Doctoris.

Marginalia (left): Solutio. Rejicitur. Non spectare ad quintum Decalogi. — Solutio aliorum rejicitur. Non reduci ad charitatem propriam, vel ad justitiam in genere. — Solvitur aliter illud fundamentum.

Marginalia (right): Quomodo præceptum pœnitentiæ sit Juris naturalis. — Rationes Medinæ. — Solvuntu[r].

Quando contritio sine confessione aut Sacramento sufficiat.

56. Resoluti[o]. Suffici[t] contriti[o] quando n[on] obliga[t] præceptum. Ad hanc quæstionem, respondetur primo quoties præceptum pœnitendi non obligat, sufficere contritionem cum voto Sacramenti et confessionis ad justificandum peccatorem. Hic supponit Tridentin. *sess.* 14. *cap.* 4. et non est controversia, quia de fide est contritionem perfectam justificare; seclusis ergo circumstantiis, in

quibus non obligat hîc et nunc præceptum, illa sufficiet, positis voto Sacramenti, et aliis circumstantiis, quas *ibidem* Concilium determinat. Difficultas tamen est, quando urget præceptum, an sufficiat sola contritio? Qui dicunt præceptum pœnitendi urgere, quoties peccata occurrunt memoriæ, aut statim post peccatum, aut certe diebus festis, videntur supponere non esse in præcepto confessionem, et apparet saltem in circumstantia peccatorum præteritorum, etiam confessorum, quando memoriæ occurrunt. Major difficultas est in tertio puncto *supra* præmisso, nempe in recipiendo Sacramentum.

ficultas ecialis hujus ubii.

obliget nfessio, uando cipitur cramentum.

sponsio uarez. Non bligare isi ad chari-stiæ scepti-nem.

Suarez *disp.* 35. *sect.* 3. *in fine* docet non obligare præceptum confessionis, nisi tantum quando recipitur Eucharistia, ubi putat hanc sententiam esse certam, et citat alios, quos *supra* præmisimus obiter, qui in eadem opinione sunt. D. Thomas *quodlibeto* 1. *art.* 11. excipit Sacramentum Ordinis, quem sequitur Navar. *in Summa cap.* 2. sed respondet præfatus auctor id intelligi per accidens, ratione ipsius Eucharistiæ, quæ sumitur ab ordinatis. Et hanc sententiam insinuari docet a Trid. sess. 24. cap. 1. de reformatione Matrimonii : *Postremo*, inquit, *sancta Synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante Matrimonii consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, et ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pie accedant*, etc. videtur ergo indicare non esse obligationem confessionis ante contractum matrimonium.

57. sponsio. igari ad nfessi-nem.

Respondetur secundo, quoties certum est peccatorem obligari ad pœnitentiam, si opportunitas adest, teneri eum confiteri sua peccata, et maxime in receptione Sacramentorum. Dixi *quoties certum est*, quia, ut *supra* visum est de tempore obligationis hujus præcepti, in his aut illis circumstantiis determinate, variant sententiam Doctores graves; et quamvis ex congruitate operis colligant obligationem præcepti pœnitentiæ, tamen id solum probabiliter, et non certo; in receptione autem Sacramentorum obligari ad pœnitentiam omnes docent sive per se, sive per accidens. Hanc conclusionem puto esse Doctoris his postremis verbis, ubi dicit obligationem confessionis intervenire, quando exercetur actus, cui debetur specialis reverentia, ut quando vult communicare, *et in similibus*, inquit, *simile est judicium*, certum est autem receptioni Sacramentorum deberi reverentiam specialem. Idem etiam insinuat *in artic. primo in* 2. *ratione*, qua probat præceptum divinum confessionis ex necessitate salutis et medii certi assumendi, concludens rationabiliter dari præceptum confessionis respective ad communitatem, quia est medium facilius et magis certum, id est, operanti ad finem, qui tenetur medium certum sibi applicare relicto medio, de quo incertum est ipsi moraliter, an illud applicuerit, aut applicare possit sufficienter hîc et nunc, licet in se sit medium efficax, si recte applicetur. Hanc sententiam sequitur Paludanus *in præsenti dist. q.* 2. Marsilius *in* 4. *q.* 12. *articulo primo in fine*, Adrianus *q.* 3. *de conf.* Limitatur autem conclusio ad opportunitatem pœnitentis et confessionis præmittendæ, quando nullum est impedimentum ex parte ipsius pœnitentis, aut confessarii, quando receptio Sacramenti, vel articulus obligationis præcepti ita urget, ut non admittat dilationem.

Sententia Doctoris.

Applicari debere medium certum.

Probatur conclusio : primo ratione Doctoris, quia hoc medium est magis certum, et divina institutione ordinatum tanquam medium necessarium in re aut voto ad recuperandam primam gratiam, 58.

58. Probatio. Sacramentum est medium necessarium

in re vero ipsa tanquam medium ordinarium satisfaciendi Deo et Ecclesiæ, etiam de Jure divino, quo data est potestas ligandi et solvendi Ecclesiæ; sed præcepta legis intelligenda sunt de mediis ordinariis, quantum ad articulum obligationis implendæ, ergo præceptum divinum ordinarium de pœnitentia intelligendum est respective ad ipsum Sacramentum, quando sine impedimento recipi potest.

et ordinarium. Præcepta intelliguntur respective ad medium ordinarium.

Secunda ratio.

Secundo probatur ex iis quibus *supra* probatum est *dist.* 14. *quæst.* 4. hoc Sacramentum habere necessitatem medii; sed hæc necessitas medii non subsisteret, nisi ratione præcepti, quia alias sufficeret contritio sine ullo ordine ad Sacramentum, aut subordinatione. Item, votum, quod necessario connexum est contritioni, ut sit efficax ad justificationem, et acceptetur a Deo, fundatur ratione præcepti sacramentalis; ergo pœnitentiæ Christianæ præceptum, quando alias nihil obstat, debet intelligi de præcepto Sacramenti in omni articulo obligationis ordinariæ et certæ pœnitendi.

Necessitas Sacramenti est ratione præcepti.

59. Confirm. Trident.

Confirmatur ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 14. ubi dicit: *Pœnitentiam hominis Christiani post lapsum præter detestationem peccatorum, cor contritum et humiliatum, et cessationem a peccatis, includere etiam confessionem Sacramentalem saltem in voto, et suo tempore faciendam*, etc. et sess. 14. cap. 4. *Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, priusquam Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto non esse adscribendam*, etc. ubi ad propositum notanda sunt illa duo, quæ dicit Concilium, nempe *pœnitentiam Christianam includere in voto saltem confessionem sacramentalem suo tempore faciendam*; et secundo, quod contritioni perfectæ non correspondeat reconciliatio peccatoris *sine voto Sacramenti quod in illa includitur*. Ex quibus sic argumentor: illa particula *suo tempore* intelligi debet quoad tempus opportunum; votum etiam confessionis hoc ipsum importat, quia est propositum firmum et absolutum confitendi. Sed secluso impedimento et posita opportunitate de præsenti confitendi, præceptum pœnitendi obligat ad captandam præsentem opportunitatem si adest, et satisfaciendum præcepto integre, nam id ad quod quis tenetur in voto, ratione actus præsentis, necessarii, et non liberi, nempe præcepti, tenetur de præsenti præstare, quando eadem opportunitas est præsens; permissio enim legis non trahitur in favorem contemptus, negligentiæ, aut injuriæ præstandi operis completæ, sed in excusationem impossibilitatis aut impedimenti; ergo ex natura præcepti tenetur ad præsentem confessionem, quando ipsa opportunitas commoda est præsens.

Ad pœnitentiam Christianam requiri saltem votum Sacramenti.

Votum respicit tempus opportunum.

Quando opportunum tempus præsens obligat Sacramentum.

Permissio legis non favet negligentiæ aut contemptui.

60. Probatur idem natura actus voti.

Idem probatur ex natura actus præcepti quoad ipsam circumstantiam voti. Tenetur ex præcepto habere saltem votum confessionis suo tempore faciendæ; hoc autem votum est propositum efficax confitendi, sed non potest stare in eo propositum efficax confitendi, et absolutum ex natura hujus actus, nempe perfectæ contritionis de peccato ob offensam Dei, et ex perfecta charitate conceptæ, nisi determinetur etiam ex vi actus, et secluso omni impedimento ad captandam occasionem præsentem confitendi; ergo, etc. Probatur minor, quia *nescit molimina tarda Spiritus sancti gratia*, et conversio perfecta ad Deum, et detestatio perfecta peccati determinant voluntatem ad integram satisfactionem præstandam Deo, quam potest hîc et nunc commode, et ad quam tenetur ex præcepto; sed confessio

Non s[...] contri[...] perfect[...] votum conte[...]ptu opport[...]tati præse[...]

sacramentalis est in præcepto, et in ea continetur satisfactionis pars in ordine ad Deum propter erubescentiam; in ea continetur satisfactio debita Ecclesiæ per judicium Sacerdotis absolventis a peccato, et ligantis ad pœnam. In ea consistit satisfactio lege præscripta, per quam Deus vult vindicari peccatum post lapsum fidelis, et pœna ingratitudinis commissæ contra beneficium receptum plenæ remissionis in Baptismo; ergo conversio perfecta ad Deum ex natura actus, et perfectione ejus non permittit dilationem confessionis, quæ de præsenti commode potest præmitti.

clinant ad tisfactionem fectam.

61\. *Non ıbesse otivum fferendæ on essionis.*

Præterea, votum confitendi ex præcepto obligat determinate ad confessionem faciendam, licet indeterminate quoad tempus opportunum, ad aliquod tamen determinate obligat captandum; sed dilatio confessionis ex nullo motivo fieri potest, si alioquin cessat impedimentum, et datur copia confessoris idonei, et ejusdem, seclusis omnibus inconvenientibus, quæ excusare possunt a confessione de præsenti; ergo ubi nullum motivum subest differendæ confessionis, nec exceptio legis, neque perfecta in Deum conversio patitur ejus dilationem, quia hæc aliquo rationabili motivo innituntur secundum prudentiam; neque enim legislator a lege excipit casum, nisi secundum prudentiam, quæ est legis regula, neque perfecta ad Deum conversio patitur dilationem perfectæ satisfactionis lege præscriptæ, nisi ex simili motivo, sed ut constat, est præceptum confitendi, et confessio ipsa est pars satisfactionis ex debito peccati incursæ; ergo si nullum est motivum rationabile ejus differendæ, videtur adimplenda, ubicumque est obligatio rigorosa præcepti ad pœnitendum perfecte, hoc est, recuperandam primam gratiam; talis autem est in sumptione Sacramenti. Accedit major securitas per viam Sacramenti, quam in re gravi captare debet operans ad finem prudenter. Atque hanc sententiam docere videtur Canus *relect. de pœnitentia parte* 5. atque ei favent plura loca Patrum, quibus ostenditur necessitas Sacramenti, ut Leonis Papæ Epistola 91. alias 89. *Multiplex*, inquit, *misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per Baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, ut qui regenerationis donum violassent, proprio se judicio condemnantes ad remissionem criminum pervenirent, sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri*, etc. Hanc auctoritatem explicat Suarez respective ad communionem, ad quam debet præmitti confessio, ut declarat Tridentinum sess. 13. cap. 7. *Ut et confitentibus*, inquit, *pœnitentiæ satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent*, etc.

ihilque cusare facto.

tisfactio impleta nda est, uando on est mpedientum.

Securitas ex Sacramento.

Leo Papa. Ejus necessitas.

Responsio Suarez.

Fateor de pœnitentibus intelligi posse etiam in ordine ad communionem, sed hæc non sola est ratio, quasi obligatio ad communionem inferret ex mente Leonis obligationem confessionis, quia ipse loquitur de obligatione pœnitentiæ et confessionis, quam habent peccantes post Baptismum, ut patet ex comparatione pœnitentiæ in ratione medii ad salutem cum Baptismo; quam verbis prioribus per se declarat, et ex instituto, *ut indulgentia Dei non nisi supplicationibus Sacerdotum nequeant obtineri*, etc. agit ergo de modo quo peccator post Baptismum reconciliari debeat Deo. Quod probat verbis intermediis, quibus declarat hanc potestatem absolvendi peccatores esse in Ecclesia, et reconciliandi peccatores, et eos reconciliatos et purgatos ad communionem Sacramentorum admittere; ubi addit

62\. *Vera est, sed non præcisa.*

Leo insinuat consuetudinem.

consuetudinem Ecclesiæ admittentis reconciliatos ad communionem, quia tum illa consuetudo viguit, ut patet ex Canonibus pœnitentialibus, ut peccantes graviter non admitterentur ad communionem, nisi peracta pœnitentia præscripta secundum Canones, neque ad ministerium etiam, si erant in clero. Leo ergo consuetudinem tantum insinuat, obligationem autem confessionis per se exponit.

Necessitatem Sacramenti per se declarat.

Unde patet ex hac consuetudine antiqua Ecclesiæ in peccatis gravibus præmitti solere pœnitentiam integre etiam quoad satisfactionem et modum ejus præscriptum ante communionem; unde dicit Pontifex *ut et confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, et eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent*, etc. In illa autem satisfactione includebatur etiam cor contritum, ut patet ex iis, quæ de satisfactione dicta sunt *in d.* 15. *q.* 1. Videatur *Epistola* 78. alias 80. ubi improbat consuetudinem illam quam abrogavit forte Nectarius, quo recitabantur peccata publice, quia ex illa multi timore legum absterrebantur a confessione, ne conscientiæ eorum palam fierent in auribus populi. *Sufficit*, inquit, *illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis precator accedit*, etc.

Ritum, quem abrogavit Nectarius, improbat Leo.

Item auctor operis *de vera et falsa pœnitentia*, et habetur dist. 1. de pœnitentia cap. 88. *Quem pœnitet, omnino pœniteat, et dolorem lacrymis ostendat, repræsentet viam suam Deo per Sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem*, etc. ubi plura congerit ad hunc effectum de erubescentia, quæ meretur misericordiam. Accedunt et alia plura loca Patrum, in quibus ostenditur pœnitentiæ necessitas, ut illa quæ dicunt esse secundam post naufragium tabulam, sed dicta sufficiunt.

Auctor de vera et falsa Pœnitentia.

Objicies primo, de fide esse contritionem justificare peccatorem; ergo illa sufficit in casu receptionis Sacramentorum, excepta Eucharistia, et sic in aliis casibus similibus. Respondetur contritionem nec haberi, neque esse contritionem veram sine voto Sacramenti respective ad peccata non confessa; hoc autem votum cessat, quando adest opportunitas confitendi de præsenti, quam si quis negligat sine impedimento, contemnit. Unde sicut Tridentinum ex consuetudine Ecclesiæ declarat non sufficere contritionem prævie ad Eucharistiam sine confessione, sic etiam dicendum in aliis actibus, quia specialem reverentiam exigunt, ut est receptio Sacramentorum, quæ debet fieri per pœnitentiam perfectam, et medium ordinarium Sacramenti ad hoc institutum, dum commode et sine impedimento suscipi potest. Et hoc habet consuetudo piorum; contritio enim est medium extraordinarium et subordinatum pœnitentiæ, cui non æquivalet, quantum ad obligationem præcepti, quando ipsa pœnitentia adhiberi potest.

63. Objectio ex efficacia contritionis. Responsio.

Non habetur votum Sacramenti si differetur sine causa.

Dices contritioni et ejus efficaciæ non derogat præceptum confessionis; ergo illa sufficit. Respondetur, si ratio valeret, probaret nullum esse divinum præceptum confessionis, etiam in voto. Respondetur ergo in hoc derogare, quatenus confessioni, seu Sacramento subordinatur, ita ut sine voto Sacramenti, quod est medium ordinarium, nihil efficiat; quale autem debeat esse hoc votum, dicemus *in* § *sequent.* Deinde subordinatur Sacramento, quasi pars. Deinde ut dispositio tantum remittit peccatum, quod per se remittitur a Sacramento tanquam a causa per se ad suum effectum ordinata. Deinde subordinatur in genere satisfactionis, quam Deus exigit pro peccato, quæ integre consistit in tribus illis actibus pœnitentis, et specialiter

Replica

Solvitu[r] Contrit[io] subordi[na]tur Sacram[en]to.

in erubescentia confessionis. Deinde contritio non remittit sine ordine ad confessionem, confessio autem cum sola attritione sine contritione.

64. Secunda objectio. solvitur. Objicies secundo, nullum inveniri fundamentum hujus obligationis confitendi, quando obligat præceptum pœnitentiæ respective ad peccata non confessa. Respondetur, fundamentum hujus obligationis esse præmissum, et illud sufficiens, cui accedit communis praxis eorum, qui curam sui gerunt, et Ecclesiæ.

Tertia objectio. solvitur. Objicies tertio, id esse onerosum. Respondetur magis alleviare jugum, quia multo facilior est confessio, et securior; et quamvis aggravaret jugum, non refert, modo sufficiant præmissa fundamenta.

Non gravari opus pœnitentiæ ex hac obligatione. Quin etiam citari pro hac sententia possunt quotquot dicunt votum explicitum confessionis necessarium esse, nam simul dicunt, si opportunitas adsit, statim esse confitendum. Neque refert sive hîc et nunc, sive alias tenearis confiteri, ad aggravandum onus pœnitendi, quia id certum est manere obligationem confessionis, donec actus adimpleatur.

Ad objectionem e Trident. Ad illud quod additur ex Tridentino, non habetur quidpiam ad propositum, quia Concilium non supponit contrahentes matrimonium esse in peccato mortali, quod nullo modo in genere præsumi debet, aut præsumit Concilium, quia illa præsumptio neque Jure subsistit, neque facto adhortatur; ergo ad confessionem, et communionem saltem tribus diebus ante consummationem matrimonii, ad implorandum potius divinum auxilium ad onera matrimonii supportanda.

Replica. Dices, ipsa contritio perfecta semper justificat ante confessionem et absolutionem etiam in Sacramento; ergo ex necessitate justificationis, ex qua colligitur præceptum pœnitendi, non sequitur obligatio confessionis. Responsio. Respondetur clarum esse obligationem manere, non obstante contritione, sive tum, sive alias fiat confessio, quia Deus non remittit peccatum nisi in ordine ad confessionem faciendam, et sine ejus voto; intentio autem confitendi de præsenti continet in se votum confessionis. Itaque contritioni etiam ut in Sacramento fit, non correspondet justificatio, nisi ut subest tali intentioni, sicut nec extra Sacramentum, nisi ut subest voto; satisfactio enim completa, quam Deus exigit pro peccato, per contritionem et confessionem fit, ideoque requirit ut confessio exhibeatur in reipsa, vel certe in affectu et proposito absoluto confitendi, sive de præsenti, si adest copia confessoris, et urgeat præceptum, sive de futuro; alterutro deficiente, deficit vera Pœnitentia.

SCHOLIUM.

Ad confessionem requiri displicentiam peccati commissi, et propositum non peccandi. Item negantem acceptare pœnitentiam esse absolvendum; de quo supra dixi d. 15. q. 1. art. 3.

Continet (l) etiam *qualiter*, quia cum displicentia peccati commissi, et cum proposito abstinendi a peccato, et obediendi Ecclesiæ in satisfactionem pro isto peccato. Intelligo (m), non quod oporteat eum velle pœnam vel pœnitentiam suscipere a Sacerdote, quia etsi nullam sibi oblatam a Sacerdote vellet recipere, tamen duas idoneitates vel conditiones haberet præpositas hîc, et propositum recipiendi pœnam infligendam sibi a Deo hîc vel in purgatorio; talis, inquam, citius esset absolvendus quam repellendus, ut dictum est *supra distinct.* 15. *quæst.* 1. Sed si suscipiat aliquam pœniten- 22.

tiam vel satisfactionem sibi impositam ab Ecclesia, tenetur illam servare; et hoc propositum oportet quod habeat, ut debito modo confiteatur, scilicet ut velit obedire confessori in servando vel solvendo illam satisfactionem, quam voluntarie suscipiet ab ipso impositam.

23. Quare non potest tolli una culpa mortalis sine alia, sicut pœna unius peccati sine pœna alterius.

Sed arguitur contra hoc, quod dictum est in secundo articulo, quæ sunt confitenda, quia omnia mortalia, per hoc quod dictum est *supra distinct.* 15. *quæst.* 1. quod aliquis potest solvere pœnam debitam pro uno peccato, non solvendo pœnam pro alio, imo permanendo in aliquo peccato; ergo a similipot est solvere confessionem debitam uni peccato, subticendo aliud.

Respondeo, ibi dictum est, quod ille qui vere est semel absolutus a peccatis omnibus, pœnam exteriorem sibi impositam potest solvere vel incharitate, vel in peccato mortali; et esto quod in peccato mortali solvat, non tenetur eam iterum solvere, nec hîc, nec in purgatorio, nec in Inferno. Sed si aliquis nunquam vere absolvatur ab isto peccato, quia quando debet absolvi, ponit obicem, qualis est hypocrita, quia ponit obicem, tunc tenetur solvere, qualemcumque pœnam exteriorem solvat vel satisfaciat. Et ratio est, quia prius oportet pœnam æternam commutari in temporalem, antequam aliqua pœna temporalis sit aliqua solutio pro ista culpa; quando autem ille hypocrita confitetur, non est sibi commutata, quia nec absolvitur ab ista culpa; commutata est autem, quando iste semel vere pœnitet, licet qualitercumque postea recidivet; iste enim aliquando vere fuit justus, et non debitor pœnæ æternæ pro prius commissis; sed ille hypocrita semper manet debitor pœnæ æternæ pro prius commissis, et etiam de novo fit debitor novæ pœnæ pro novo peccato, quod hîc committit.

COMMENTARIUS.

65. Qualis debet es[se] confessi[o] Discipl[i]centia peccati requirit[ur]

(1) *Continet etiam qualiter*, etc. Hîc primum de qualitate et circumstantiis confessionis tria determinat requisita : primum, ut fiat cum displicentia peccati commissi, per quam explicantur ea quæ dicit *in articulo primo hujus quæstionis*, § *Aliter ergo sic arguo*, etc. quod est secundum medium, quo probat præceptum divinum confessionis *in replica contra responsionem adducta*, dicendo probare tantum utilitatem confessionis, non necessitatem, quia sufficit contritio. *Contra*, inquit, *hoc*, *nulla alia est ita facilis, et ita certa; hîc enim non oportet, nisi non ponere obicem ad gratiam, quod multo minus est, quam habere aliquam attritionem, quæ per modum meriti de congruo sufficiat ad justificationem, ut dictum est supra d.* 14. *quæst.* 2. *Potest etiam aliquis esse magis certus, quod non ponat obicem, quam quod habeat attritionem sufficientem, quasi per modum meriti de congruo, quia probabiliter potest scire se tunc non peccare actualiter peccato interiori, et intendere recipere quod Ecclesia intendit in illo Sacramento conferre*; *non sic potest scire se habere attritionem sufficientem, ut meritum de congruo ad justificationem*, etc. In quibus verbis loquitur de attritione perfecta, quæ dicitur contritio, servando modum loquendi antiquorum, quo utitur, *q.* 2. *d.* 14. et in comparatione doloris sufficientis

Texti ambigu[itas] Doctor[is]

Declar[atur]

cum Sacramento, vocatur ab eo contritio simpliciter, et per modum meriti de congruo, quod se sola sufficit extra Sacramentum.

66. terpretatio liorum jicitur.

Non intendit ergo Doctor, ut quidam cum Sylvestro imponunt, quod sola voluntas suscipiendi Sacramenti valeat ad remissionem peccati sine ulla displicentia aut dolore, nam contrarium expresse hîc dicit, et *supra quæst.* 4. *dist.* 14. ut ibi declaratum est; sed agit de causa per se remissionis, quam distinguit in attritionem perfectam extra Sacramentum, et in ipsum Sacramentum re acceptum. Displicentia autem, vel attritio imperfecta non remittit sua efficacia peccatum; sed (ut dicit Trident. *sess.* 14. *c.* 4.) disponit ad impetrandum veniam in Sacramento, ideo Doctor cum hîc ageret de præcepto divino, quo quis tenetur ad confessionem et Sacramentum necessitate medii, ex instituto tantum, ut dixi, egit de Sacramento confessionis; et comparatur ad aliud medium contritionis seu attritionis perfectæ, quod se solo sufficit ad gratiam recuperandam, quatenus ex efficacia ipsius ad hunc effectum solvi posset argumentum, quod ipse proponit ex necessitate medii ad probationem præcepti confessionis.

oquitur octor de tritione fecta, ut cernitur a cramento.

equirit olorem ccati, ut rcumintiam nfessionis.

In hac autem littera, qua tractat circumstantias confessionis sacramentalis, docet primo necessarium esse, ut fiat cum dolore seu displicentia peccati commissi. De natura autem hujus doloris egimus *in prædicta dist.* 14. *quæst. citata, et q.* 1. *d.* 15. et hîc in præmissis aliqua incidenter juxta naturam currentis difficultatis. Superest tantum ut de proposito tam confitendi quam abstinendi a peccatis, utrumque requiritur ad Sacramentum ex Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. et quia difficultas occurrit circa utrumque actum, ideo huc transferendam duxi resolutionem, quia in littera præmissa agit de proposito emendationis; *infra* vero *responsione ad secundum* quod desumitur ex auctoritate Augustini et Cassiodori, ubi hanc difficultatem explicabimus, agit de proposito confessionis.

Quæritur circa propositum emendationis, an debeat esse explicitum et formale ?

Affirmat Soto *in* 4. *dist.* 15. *quæst* 1. *art.* 2. putans oppositum, neque verum, neque tutum, neque in populum spargendum esse. Cui sententiæ favere videntur antiqui, quamvis non adeo expresse loquantur, an propositum debeat esse formale, an solum virtuale. D. Thomas *in* 4. *dist.* 14. *art.* 4. Alensis 4. *part. quæst.* 17. *memb.* 3. *art.* 9. Palud. *dist* 17. *quæst.* 1. Durandus *quæst.* 2. Adrian. *quodlib.* 5. *art.* 3. Oppositum sentit Major *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 1. Vega *libro* 13. *in Trid. cap.* 21. Nav. *in Sum.* Vaquez 3. *part. q.* 86. *art.* 2. *dub.* 4. et videtur magis in usu apud modernos. Suarez *disp.* 4. *sect.* 3. admittit priorem opinionem veram esse ordinario, secundam vero in casu, ut quando quis non cogitat de futura vita.

67. Sententia affirmativa.

Sententia negativa.

Conclusio : prior opinio est magis conformis veritati et simpliciter tenenda juxta mentem Doctoris hîc, qui superaddit propositum esse necessarium tanquam diversum actum, licet hæc reconciliatio Suaris non videatur simpliciter spernenda, si casus sit possibilis. Probatur, quia est Magistri et antiquorum *in* 4. *dist.* 14. ex Ambrosio, qui definit *pœnitentiam esse mala præterita plangere, et plangenda iterum non committere*, etc. et habetur *de pœnitentia dist.* 3. *can Pœnitentia* ; Gregorius idem habet *anteacta peccata deflere, et flenda non committere*. Præterea, Scriptura et Patres exigunt ad pœnitentiam necessariam esse novam vitam. Ezechielis 18. *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus*

Conclusio. Præfertur prima sententia.

Probatur. Ambros.

Gregor. Pœnitentia requirit novam vitam.

prævaricati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum, etc. ubique enim Scriptura idem commendat; et probatur

Trident.

speciatim ex Trident. sess. 6. cap. 6. *Moventur*, inquit, *adversus peccata per odium aliquod, et detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet; denique dum proponunt suscipere Baptismum inchoare novam vitam, et servare mandata. De hac dispositione scriptum est*, etc. ergo propositum novæ vitæ est dispositio necessaria ad Baptismum, et adjuncta pœnitentia in adulto peccatore. Deinde *cap.* 14. docet *pœnitentiam hominis Christiani post lapsum non solum includere cessationem a peccatis, et eorum detestationem, sed confessionem sacramentalem saltem in voto*, hæc cessatio est propositum; et sess. 14. cap. 4. *Declarat*, inquit, *sancta Synodus hanc contritionem non solum cessationem a peccato, et vitæ novæ inchoationem, sed veteris etiam odium continere*, etc. *Infra* loquens de contritione imperfecta, addit eamdem conditionem, ut sit fructuosa, nempe ut voluntatem peccandi excludat, quod est propositum habere non peccandi; *et can.* 5. definiens dolorem pro peccatis utilem esse, addit limitationem, *cum proposito*, inquit, *melioris vitæ*.

68. Responsio aliorum. Rejicitur. Requiri propositum formale.

Respondent adversarii intelligi debere propositum virtuale, non formale. Sed contra, hæc distinctio ignota fuit antiquis in hac materia, et inferret doctrinæ Conciliorum et Patrum superfluitatem et nugationem; et certe in Tridentino non habet locum, quia propositum virtuale nihil aliud est, quam odium ipsum et detestatio peccati, seu contritio formalis et perfecta, sed præter odium et detestationem peccati exigit Concilium et Patres propositum tanquam quid omnino diversum, ut patet ex particulis restrictivis et adversativis, habentibus secum notam adversæ sententiæ, et non comprehensæ, vel certe copulativis et cumulativis ejus, quod ex integro requiritur; ergo non intelligunt propositum virtuale, sed formale. Unde non recte Vasquez asserit Sanctos et Scripturam parum curasse de hoc proposito, et solum verum dolorem commendare.

Proba ex incl tion virtutu concurr tium ad pœ tentia

Deinde perfecta conversio in Deum per veram reconciliationem hoc ipsum confirmat, quia non tantum involvit satisfactionem de præterito, sed ultra hoc voluntatem retinendæ amicitiæ et justitiæ de cætero. Item, justitia vindicativa peccati intendit satisfactionem ad finem observandi legem pro futuro. Charitas, ex cujus motivo detestamur peccatum, sicut versatur absolute circa Deum præsens aut absens, non sub modo determinato, ita etiam fugit peccatum absolute pro quovis tempore, sive futuro, sive præterito. Unde adversarii versantur in falsa imaginatione, quasi pœnitentia obdormientibus nobis contingat, et tantum ex cogitatione præteriti, non recordando de vita futura, quod plane existimo falsum, quia eadem fides, quæ docet de præterito dolendum, id docet quatenus etiam pro semper doceat vitandum peccatum; ergo nequit inesse ignorantia illa vitæ futuræ, imo quod amplius est, non censetur aliud argumentum veri doloris, nisi propositum emendationis. Deinde fides in homine Christiano et instructo, quæ docet de peccato dolendum, docet esse confitendum, si nondum est confessum. Nec video quomodo detestatio status peccati, in quo primum se apprehendit peccator illuminatus fide (ut docet Trid. *sess.* 6. *cap.* 6.) præscindere possit a cognitione et voluntate fugiendi in posterum peccati.

6 Occ io ill distin ti-

Aliqui fingunt casum, si quis jam desperatus a Medicis, conteratur, non esse necessarium propositum ipsi vitæ futuræ,

onis propositi rtualis, et formalis.)esumpta st a simili.)ispar est ratio de dolore rtuali, et proposito virtuali.

quæ ipsi non est duratura; sed hoc nihil est, quia duratura est usque ad periodum, per tempus incertum quo ipse peccare potest voluntate, et damnari. Hæc ergo distinctio propositi inventa est ad similitudinem ejus, qua contritio in virtualem et formalem distinguitur, sed diversa est ratio, quia amor Dei contingere potest sine memoria peccati, non ita tamen contritio sine proposito emendæ, quia non videtur admitti casus oblivionis propositi faciendi; si daretur autem casus, non esset negandum simpliciter hominem justificari, et interpretanda essent loca proposita de cursu ordinario, non in casu; quando autem illuminatur peccator ad pœnitentiam perfectam, quæ justificat, videtur semper illuminari sufficienter ad eliciendum propositum expressum, et detestatio perfecta peccati determinat ad illud voluntatem. Dato primo, concedunt adversarii peccatorem teneri ad propositum eliciendum expresse.

Conjectura Faventini rejicitur.

Quod vero conclusio sit Doctoris, patet etiam *ex diff.* 14. *quæst.* 4. *respons. ad secundum argum.* ubi attritioni in Sacramento adjungit necessarium esse propositum evitandi peccati pro futuro, ad hanc justificationem in Sacramento obtinendam. Ex quo sequitur Fabrum *in* 4. *dist.* 16. *num.* 15. non recte ex sententia Doctoris asserere hominem reddi certum se habere contritionem, quando habet propositum explicitum suæ emendæ, quia licet argumentum sit perfecti doloris, et omnino requisiti, hominem habere tale propositum; tamen neque admittit Doctor soli contritioni esse connexum, cum loco citato expresse loquatur de attritione, quæ extra Sacramentum non justificat, neque dici possit ex loco citato Trident. *sess.* 14. neque certitudo rigorosa in hac materia admittenda sit, ex eodem Tridentino *sess.* 6. *cap.* [illegible]. quo damnatur fiducia hæreticorum ex incertitudine, quæ oritur ex infirmitate nostra et indispositione; si tamen præmiserit quis examen suæ conscientiæ, et orationem qua impetraret a Deo gratiam compunctionis, et veræ pœnitentiæ, modo sentiat in seipso propositum firmum evitandi peccati cum confidentia in Dei adjutorio ac meritis Christi, non in seipso, argumentum erit a posteriori quietandi animum, et se fecisse veram pœnitentiam, quia tale propositum oritur ex pœnitentia tali tanquam causa, sive attritio sit, sive contritio.

70. An requiratur, ut sit extensum ad peccata confessa, saltem virtute.

Difficultas ulterius est, an sufficiat propositum generale cavendi peccata. Respondetur, si illud propositum sit absolutum et perfectum, ita ut secundum affectum includat formaliter, aut virtualiter propositum particulare, maxime circa peccata confessa, sufficere. Quid si propositum sit confusum, et in genere, ita ut ex efficacia sua non determinetur ad propositum in specie deserendi hujus aut illius peccati in specie, si ei applicetur per cogitationem? Respondent quidam sufficere tale propositum, neque debere confessorem in specie interrogare pœnitentem an habeat propositum deserendi hoc peccatum confessum, aut non committendi illud de cætero, si viderit periculum esse ne ille complaceat magis in peccato, et dicat se non habere propositum, quia alioquin id esset tentare pœnitentem. Hanc sententiam audio a quibusdam practicari, nescio certe quibus auctoribus, aut quo fundamento; forte occasionem hujus praxis desumpserunt ex Sanchez *lib.* 3. *Sum. cap.* 7. *num.* 9. qui aliud agens de reo, qui illegitime negavit coram judice veritatem, dicit autem caute se debere confessarium gerere circa hoc propositum reorum fatendæ veritatis, si iterum rogentur. Si enim credat quod non sit interrogandus denuo, nil debet ipse

Sententia quorumdam de proposito hoc.

interrogare de tali proposito, ne peccatores tentet de concipiendo proposito contrario, cum sit difficillimum negotium fateri proprium crimen, sed satis est, ut in genere proponant cavere in posterum peccata. Imo si credat fore, ut iterum rogentur, non debet interrogare de proposito, cum jam pœnitens non sit in peccato mortali; id enim jam transiit, et satis est in genere proponere emendam, quia si pœnitens sit in bona fide, debet confessarius illum non reddere certiorem de hac obligatione confitendæ veritatis, dato etiam quod teneretur eam confiteri.

71. Hæc sententia rejicitur.

Respondetur tamen, quidquid sit de obligatione confitendæ veritatis, de quo dictum *d.* 15. *q. ultima*, quantum spectat ad propositum emendationis, et fugiendi peccati, meo videri hanc sententiam nec veram nec tutam esse, neque ullo modo trahendam in praxim. Probatur, de fide est odium veteris vitæ, et inchoationem novæ requiri ad fructuosam pœnitentiam; sed neque talis habet odium vitæ prioris, neque inchoationem novæ, neque dolet, neque emendatur de tali peccato ullo modo secundum propositum absolutum voluntatis; ergo, etc. Major supponitur ex jam dictis, et patet ex auctoritatibus Patrum, quarum plures citat Magister *dist.* 14. Minor probatur, quia nullus efficaciter dolet de peccato commisso, aut proponit emendam et vitam novam, qui affectu manet conversus ad peccatum; sed quicumque ita dispositus est, ut in particulari interrogatus a Sacerdote, respondeat se non velle deserere tale peccatum, vere secundum affectum nec dolet de peccato, neque proponit emendam et vitam novam, quæ necessario requiruntur, saltem quoad affectum, seu intentionem et propositum absolutum; ergo is non vere pœnitet, sed ficte tantum et verbaliter. Dices illum habere propositum in genere, quod virtualiter extenditur ad hoc peccatum, et id sufficere. Contra, hæc evasio est, et omnino verbalis, quia nullus actus voluntatis virtualiter extenditur ad objectum, qui non est natus inducere determinate actum similem circa objectum, vel certe ex efficacia sua excludere actum contrarium. Dixi actum similem, nempe si est volitio, inducere volitionem, si est nolitio, nolitionem objecti, verbi gratia, intentio electionem medii, et similia. Sed propositum illud verbale in genere, si esset formale unius objecti, virtuale alterius esset natum inducere propositum formale illius, vel saltem æquivaleret illi, ita ut nullo modo admitteret actum contrarium; ergo neque in genere est propositum formale, quod exigit pœnitentia, nempe voluntas absoluta, et efficax quantum ad intentionem et affectum fugiendi illud peccatum, neque consequenter dolor, cui tale propositum inefficax est conjunctum, extenditur virtute ad detestationem illius peccati, de quo in specie interrogatus dicit se non velle fugere, ac proinde affectu et voluntate affectat peccatum.

Impugnatur.

Illud propositum non esse sufficiens, nec compati cum debita dispositione.

Non est fuga peccati.

Responsio.

Impugnatur.

Illud propositum esse inefficax, neque virtute extendi ad peccatum confessum.

Recte ergo Innocentius II, et habetur d. 5. de pœnitentia : *Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, et in Infernum pertrahi patiantur; falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de uno solo pœnitentia agitur, vel cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio*, etc.

Innocent.

72. Instantia de contritione. Rejicitur

Si quis vellet instare de contritione, quæ efficax est, licet de uno peccato concipiatur ex pluribus, quæ reus commisit; contra, illa contritio secundum affectum, seu virtute et implicite extenditur ad alia omnia mortalia, quæ quis commisit, et quorum est reus, sed non ita se habet propositum, quod formatur juxta præsentem casum, ergo non est par ratio; si enim propositum in genere sit tale, ut

virtute extendatur ad omnia, illud sufficit, sed tale propositum non compatitur cum illa dispositione peccatoris, qua interrogatus de aliquo in particulari, diceret se nolle deserere tale peccatum.

...cunda ...atio. Secundo, unum peccatum mortale nequit dimitti sine altero, quia non dimittitur, ut alias dictum est, nisi per reconciliationem peccatoris, et infusionem gratiæ, quæ non compatitur cum ullo mortali; ergo neque pœnitentia de uno mortali, aut pluribus fieri potest valide ad effectum remissionis, nisi de singulis fiat virtute et affectu; hoc autem sequitur propositum de fugiendis omnibus per voluntatem absolutam et determinatam, quantum est ex parte actus, quæ tollit illam dispositionem in contrarium. Si dicas Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. ubi agit de attritione, seu contritione imperfecta, tantum requirere ut simul excludatur voluntas peccandi; contra, secundum opinantes requiritur præter dolorem, saltem propositum in genere quod consistit in aliquo positivo. Præterea Concilium intelligit illam exclusionem non negative, sed etiam positive, juxta ea quæ in initio capitis requirit ad contritionem in genere, ut communis est ad perfectam et imperfectam. Requirit *cessationem a peccato, novæ vitæ inchoationem, et odium veteris,* quæ est communis sententia Patrum, quia illa ad reconciliationem peccatoris exigit; *quædam enim impietas infidelitatis est* (ut auctor lib. de vera et falsa pœnitentia, cap. 9.) *ab illo qui justus, et justitia est, dimidiam sperare veniam,* etc. nec Deus ad amicitiam admittit, nec in gratiam misericorditer acceptat, nisi qui avertit se a peccato, et habet voluntatem servandi justitiam per adimpletionem legis. Utrumque æque requiritur in homine adulto : *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis;* et : *Si vis ingredi vitam serva mandata,* etc. Matth. 19. officium enim Christiani est fugere a malo, et sequi bonum, et utrumque in dispositione sufficienti voluntatis requiritur, nam sunt media necessaria, quæ ex voluntate efficaci finis tenetur quis absolute, et quantum est ex se efficaciter velle secundum affectum, nec sola simplex complacentia eorum sufficit, aut stare potest cum efficaci voluntate finis. Unde Trident. *sess.* 6. *c.* 14. explicat illud propositum per *cessationem a peccatis,* et *sess.* 14. *can.* 5. quod superius *cap.* 4. dixit, explicat absolute, et definit sub appellatione propositi melioris vitæ.

(Left margin: ...conne-...ione ...talium, ...ntum remis-...nem. / ...ponsio. / ...ugna-tur. / ...dium ...teris ...æ, et ...hoati-...nem ...ovæ ...quiri.)

Quod amplius est, demus sufficere cessationem a peccato, et propositum vitæ melioris intelligi posse per voluntatem excludentem complacentiam actualem (quod neque in rigore Theologico, aut sermonis, neque secundum veritatem Scripturæ aut Patrum dici potest); demus tamen, inquam, sufficere dolere de commisso, et excludere propositum committendi de cætero, saltem hæc ipsa requiritur modo humano, et libere per suspensionem voluntatis de cætero peccandi, et hoc libere, et non mere necessario, et naturaliter seclusa attritione et reflexione. Sed quicumque est ita dispositus, ut interrogatus respondeat se non velle amplius non peccare pro futuro, neque propositum etiam hoc modo formatum habet, et tantum excludit voluntatem peccandi ex inadvertentia, non vero libere, et ex deliberatione; propositum autem novæ vitæ aut emendæ se habet ut circumstantia requisita ad dolorem aut confessionem peccati; ergo moraliter debet afficere utrumque, ut sit circumstantia moralis pœnitentiæ.

(Right margin: 73. Suppositio falsa permissa. / Requiri saltem ut excludatur voluntas peccandi libere, et ex deliberatione. / In casu præmisso non subsistere talem voluntatem.)

Tertio, hæc sententia minuit sollicitudinem salutis, et inducit contemptum Sacramenti, et licentiam peccandi, quia si sufficit propositum ita formatum, quis-

(Right margin: 3. Ratio. Inducit contemptum salutis.)

que potest licite absolvi et confiteri, modo interrumpat actualem complacentiam peccati, et aliquo modo ei displiceant commissa, et sic ex facilitate veniæ contemnitur omnis disciplina vitæ, et rigor Sacramenti, quod est perniciosum tam pœnitentibus quam etiam confessoribus, ut per se constat; nec indiget ulla ponderatione, quæ facilis est ex Patribus, qui indulgentiam et facilitatem in hoc foro perniciosa esse docent, quod et ipsa experientia comprobat.

74. 4. Ratio. Minus debet absolvi talis, quam qui causam proximam peccandi non deserit.

Quarto, facilius absolvi deberent qui causas proximas peccandi non excludunt, quam qui accedunt cum tali proposito, prout casus format. Sed communis docet, et veritas, tales non esse absolvendos, quia qui non est paratus causam et periculum proximum peccandi exscindere, censetur non velle emendare peccatum, neque sincere, et ut oportet ad salutem, pœnitere deserendo peccatum. Antecedens patet, quia periculum proximum peccandi, et voluntas periculi illius est tantum voluntas interpretativa peccati in causa, modo velit periculum ex alio fine alias licito aut permisso, et non ex complacentia explicita peccati, sed qui interrogatus respondet se non habere voluntatem deserendi peccatum confessum, habet voluntatem perseverandi in peccato, atque adeo ipsius operis in se ipsa, et non solum in causa; ergo minus debet absolvi.

Responsio.

Dices totum esse verum, sed non debere interrogari, nisi in genere, an habeat propositum emendæ, ne interrogatus in specie complaceat de novo in peccato.

Impugnatur.

Contra, ergo etiam neque tenetur, aut debet confessor exscindere causas, et periculum proximum peccandi, si viderit ex dispositione pœnitentis eum non cessurum sed hoc nequit dici, ergo neque illud.

Quinto ad idem si confessor viderit eum sic interrogatum ita dispositum esse, ut respondeat non velle se emendare, non potest præsumere in eo sufficientem dispositionem ad Sacramentum, aut dolorem cum proposito; sed confessor sine his nequit eum absolvere, aut committere se dubio nullitatis, contra debitam reverentiam Sacramenti, et in perniciem ipsius pœnitentis, ergo si viderit dubiam esse ejus conversionem, non potest absolvere. Ita Doctor *d.* 19. *resp. ad d.* 18. § *Sed numquid pœnitentia, v. Breviter ergo dico*, etc. Probatur consequentia, confessor est judex hujus fori, et tenetur inquirere de omnibus, quæ essentialiter requiruntur ad sententiam validam, et an sit pœnitens dignus, qui absolvatur, vel qui legetur, atque in primis non solum confessio est materia, seu quasi materia hujus Sacramenti, sed etiam contritio et satisfactio, ut docent Concilia, de quibus cognoscere ex officio tenetur confessarius tam ob validitatem et reverentiam Sacramenti, quam etiam ad ipsius rei salutem necessariam; reus ergo primum debet esse pœnitens, et ea pœnitentia quæ requiritur, ut satisfactio lege præscripta; hæc autem est odium veteris vitæ, et inchoatio novæ secundum propositum efficax et absolutum, quantum est ex parte voluntatis. Si ergo confessarius dubitat modo dicto de veritate pœnitentiæ et propositi, tenetur inquirere sufficienter donec res ipsi constet; sed per se constat quod propositum illud, quod neque virtute, neque explicite excludit voluntatem perseverandi in hoc peccato confessio, non sit sufficiens propositum, aut aversio a peccato, neque dolor sufficiens consequenter habeatur cum tali proposito; ergo tenetur ex tali præsumptione fundata interrogare in specie an talis velit se emendare circa

75. 5. Ratio. Ex obligation confessari non absolvend in eo casu

Judex tenetur inquirere de requisit ad valore sententi

Debet exiger satisfact onem lege pr scriptar

Teneti inquire in spec si vel emend si ips dubita aut præsur contr rium

tale peccatum, et si interrogatus responderit se non velle emendare, et confessor credat eum dicere veritatem, debet etiam judicare eum non esse dispositum, nec fuisse in eo veram pœnitentiam aut propositum, cum viderit etiam ex sufficientibus indiciis et fundatis eum interrogatum sic responsurum; debet etiam tunc judicare eum non esse dispositum sufficienter, neque retractasse tale peccatum, ut debet, nam præsumptio ejus non potest fundari in alio, nisi quia sic dispositum videt, ut nullo modo absolute intenderit emendam talis peccati.

'ræsumptio 'undata equenda donet lidatur.

76. onfirmatio. ericulum : interrogatione iullum.

Confirmatur, quia nullum periculum ei obtenditur ex tali interrogatione, quod non incurritur ex confessione actuali ipsius peccati ex natura rei; vel ergo dum confitetur peccatum, complacet in ipso peccato, vel non complacet? Si primum, confessio est sacrilega, imo dato quod non posset confiteri sine complacentia mortalis peccati, non teneretur ad confessionem ejus; sed casus non subsistit. Si non complacet; ergo interrogando et examinando circumstantias particulares ipsius casus non incurrit tale periculum; sed hæc una est ex requisitis ut peccatum sit materia idona confessionis et absolutionis, nempe ut ipse se emendet, ergo necessario requiritur; et ideo respondet se non velle emendare, non quia interrogatur, quia interrogatio est debita et juridica, sed quia nec dolet de peccato sufficienter, neque habet propositum ejus deserendi, prout confessarius antea præsumere debet secundum prudentiam et legem, cum certo præviderit ita responsurum.

x interrogatione non provenit ericulum, sed ex defectu pœnitentiæ.

. Confirmatio. Ab inconvenienti, et simili.

Secundo confirmatur, quia avarus obnoxius restitutioni, et usurarius sic possint absolvi, non obligando, aut interrogando, an velint restituere in particulari, imo neque interrogari deberent, si prævidebantur esse in tali dispositione, ut responderent se non velle restituere; quare ergo similiter tenendo reum debere dicere veritatem, et juridice interrogatum, et prævidendo eum de novo interrogandum, verbi gratia, quia citatus est in diem; quare, inquam, non deberet interrogari a confessario, et obligari, ut respondeat veritatem, dato quod teneatur, aut certe eum non esse absolvendum, quia justitia non strictius obligat in materia particulari restitutionis inter privatos, quam in materia jurisdictionis spectante ad bonum publicum.

Dices, difficulter ullus confitetur suum crimen. 77. Responsio.

Contra difficulter avarus et usurarius restituit, difficulter lubricus corrigit vias suas; hæc autem difficultas non a confessario est, sed a lege inducente obligationem, quam quis tenetur servare; illud debitum confitendæ veritatis (supposita veritate sententiæ, de obligatione confitendi veritatem secundum quam respondetur ad casum) incurritur ex crimine, quod ad notitiam fori deductum, non debet esse impunitum; hoc debitum sibi debet reus imputare, et suo delicto, quod factum est notorium, si tale est in circumstantiis, ut teneatur fateri veritatem. Neque prætendi potest bona fides in proposito, quia si confitetur negationem veritatis, ut pecatum, scit et scivit esse peccatum, non potest ergo prætendi bona fides, sicut aliquando prætenditur ex ignorantia invincibili, verbi gratia, impedimenti occulti matrimonii, quod in re ipsa est nullum, si conjuges sunt in bona fide, neque timetur aliquod inconveniens ex silentio, sed gravia incommoda ex ejus revelatione, tunc confessarius recte, et secundum charitatem, licet sciat privatim nullitatem matrimonii, permittit conjuges in bona illa fide. Crediderim ita velle

77. Impugnatur.

Sequendo sententiam, quæ docet reum interrogatum juridice teneri ad dicendam veritatem, non est absolvendus aliter.

Non habet bonam fidem.

Licite in casu non proditur impedimentum matrimonii.

Sanchem intendere in proposito, ex suppositione bonæ fidei in reo, quamvis confiteatur se negasse veritatem coram judice interrogante, pro securitate conscientiæ suæ, ut quia dubitat, si fuerit mentitus, quamvis se putet non teneri ad veritatem dicendam, licet confessarius teneat sententiam oppositam, non debet tunc destruere bonam fidem ejus, si sit saltem fundata.

78. Excusatur. Sanchez. Cæterum satis confuse loquitur, quamvis non credam tantum virum fuisse illius opinionis, quæ dicitur esse in praxi alicubi, etiam quoad omnia peccata in genere, quantumlibet gravia, et in ea dispositione pœnitentis, qua prævidetur responsurus se non velle de hoc in particulari emendari. Quam doctrinam censerem erroneam in fide, et perniciosam Ecclesiæ, et populo, et reipublicæ, et saluti animarum, ac proinde dignam, quæ auctoritate prælatorum exscinderetur, alioquin nullus est in mundo adeo perversus Christianus, quin sic posset confiteri, et sumere Sacramenta quotidie, quod nihil aliud est, quam ea prostituere, et profanare, et favere improbitati. Addo ulterius confessarium esse mediatorem inter Deum et pœnitentem, ideoque secundum leges justitiæ vindicativæ, secundum quas procedit, debere exigere satisfactionem lege præscriptam, quæ est pœnitentia de peccato cum proposito emendationis.

(m) *Intelligo, non quod oporteat eum velle pœnam*, etc.

79. Tenetur pœnitens satisfacere Ecclesiæ. Duplex satisfactio, ad quam tenetur. Docet requiri propositum non solum abstinendi a peccato, sed etiam obediendi Ecclesiæ in satisfactionem pro illo peccato. Duplex est satisfactio, quam præstare tenetur Ecclesiæ. Prima est ipsius confessionis, subjiciendo peccatum clavibus. Secunda est satisfaciendi pœnitentiæ injunctæ a confessario pro pœna temporali debita peccato, si eam acceptaverit; dicit tamen eum non semper teneri ad acceptationem talis pœnitentiæ injunctæ, sed sufficere ut acceptet pœnam hîc, vel in Purgatorio luendam. In hac ultima assertione est magna controversia, eam explicabimus *infra dist.* 19. in qua respondetur ad quæsitum dist. 18.

Objectio subjuncta cum responsione patet ex aliis dictis, quia cum satisfactio pœnitentialis imponi debeat non pro peccato, aut pœna æterna, sed pro pœna temporali, in quam illa commutatur, sequitur quando peccatum non est remissum manere semper obnoxium debito pœnæ æternæ, et non induci debitum pœnæ temporalis, quæ ei succedit, ut patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 14. et *sess.* 14. *cap.* 8. ideoque pro illa non incurri debitum satisfaciendi. Quando peccatum non est remissum non tenetur ad satisfactionem pro pœn. temporal.

SCHOLIUM.

Impugnat Richard. asserentem ex præcepto Ecclesiæ venialia esse confitenda, quando quis non habet mortalia; et resolvit nec contritionem, attritionem vel confessionem requiri pro venialibus. Navar. cap. 2. num. 9. Ledesm. art. 5. dub. 6. Henriq. l. 4. c. 4. § 1. et 10. Cano relect. de pœn. p. 5. cum Richard. sentit Alm. hîc art. 2. et Ang. v. *Confessio* 2. § *pœn.* quoad Religiosos, sed sine fundamento, quia Trid. sess. 14. c. 5. et can. 8. generaliter negat obligationem confitendi venialia.

De (n) tertio articulo dico, quod Ecclesia præceptum istud, quantum ad aliqua prædictorum, non specificavit, et quantum ad aliqua specificavit. Præcipua autem specificatio hujus præcepti invenitur *in illo capitulo Extra de pœn. et remiss. Omnis utriusque sexus*. Quantum (o) ad *quis* specificavit, quia peccator adultus, postquam scilicet ad annos discretionis attigerit, etc. et nihil 24.

aliud est quam adultus, secundum intellectum prius assignatum.

[Richard. præsenti dist. art. 2. quæst. 4.] Quantum (p) ad *quæ*, dicunt quidam, quod si habet mortalia, tenetur præcise ad confessionem illorum, et non venialium. Si autem habet sola venialia, propter præceptum Ecclesiæ tenetur in illo casu ad illorum confessionem. Hoc non intelligo, quia in illo capitulo dicitur, *omnia peccata sua*, aut fit ibi distributio de peccatis venialibus, aut non? Si sic, ergo habens mortalia per virtutem illius præcepti, tenetur ad confessionem venialium. Si non, ergo non habens mortalia, sed tantum venialia, non tenetur ad confessionem illorum, quia simpliciter non cadunt sub illo quod dicitur ibi *omnia peccata sua*. Unde videtur contradictio ponendo eumdem intellectum vocabulorum istorum *omnia peccata sua*, dicere istum obligari ad confessionem venialium, et non istum.

Item, esto quod aliquis vixit sine peccato mortali usque ad medium Quadragesimæ, si tunc confiteretur, ut impleret præceptum Ecclesiæ, per te, teneretur confiteri venialia, quia illa sola habet; peccet illo die mortaliter velit post implere præceptum Ecclesiæ de confessione, per te, non tenetur confiteri venialia illa, quæ prius habuit; ergo per commissionem mortalis, absolutus est ab aliqua obligatione, scilicet a confessione venialium, quod videtur irrationabile.

25. [Venialia peccata confiteri non tenemur.] Dico (q) igitur quod quantum capio ex statutis Ecclesiæ generalibus, nullus tenetur ad confessionem venialium in quocumque casu, nec in hoc Ecclesia specificavit præceptum de confessione; et hoc rationabiliter, quia ipsa utitur Sacramento Pœnitentiæ tanquam tabula secunda contra naufragium, quod non est in venialibus. [De venialibus non est necessaria contritio, nec attritio.]

Nec (r) aliquis tenetur ad aliquam contritionem de venialibus, imo in actuali voluntate vel actu venialis moriens, salvabitur, vapulabit tamen; non videtur autem, quod aliquis teneatur ad secundam partem pœnitentiæ, quæ est confessio, de quo non teneatur habere contritionem vel attritionem. Hoc etiam patet ex alio, quia (sicut *supra* dictum est) venialia delentur totaliter quantum ad culpam et pœnam, quandoque sine aliquo opere speciali, sicut per actum ferventem contemplationis in Deum, quemadmodum gutta consumitur a flamma vehementi.

Si quæras, quomodo ergo Sacerdos cognoscet vultum pecoris sui, si ille qui dixit se vixisse innocenter, non tenetur confiteri venialia sua? Respondeo, si quis sibi confiteretur, et solum venialia, ex quo cognoscet ipsum non fecisse nisi sola venialia? ex nullo nisi ex confessione sua. Unde *Extra. de offic. ordinarii, cap. Significavit : Confitenti pœnitentialiter in omnibus credendum est, quia non est verisimile, quod quis sit immemor suæ salutis;* ergo sibi eodem modo credat venienti et dicenti : Domine, regratior Deo, quia ex quo fui ultimo confessus, non habeo conscientiam de peccato mortali, date mihi Eucharistiam; et in ista pœnitentia tantam habet cognitionem vultus pecoris sui, quantam si narrasset venialia sua per duos [Male citatur iste textus.]

dies; nec aliam certitudinem posset habere de propriis venialibus, si confiteretur, quam modo habet de innocentia ejus, scilicet per proprium testimonium ejus. Quantum igitur ad *Quæ,* Ecclesia circa illud præceptum non specificavit.

COMMENTARIUS.

80. 5. Articulus. (n) *De tertio articulo dico,* etc. Hîc agit de præcepto Ecclesiastico confessionis. Circa hanc materiam primum occurrit, quantum se extendat Ecclesiæ potestas præceptiva?

Utrum Ecclesia potuerit præcipere confessionem peccatorum?

Sententia negans potestatem Ecclesiæ in actus internos. Communis opinio est Ecclesiam non habere potestatem in actus mere internos, id est, quorum malitia vel bonitas mere in interiori perficitur in anima, neque per modum causæ aut dispositionis habent connexionem cum actu externo. Hanc universaliter de omni lege humana docuit S. Thomas 1. 2. *q.* 91. *art.* 4. *et q.* 100. *art.* 9. Gabriel, *in Can. Missæ lect.* 62. Palud. *in* 4. *d.* 17. *q.* 7. Sotus *d.* 22. *q.* 2. *art.* 3. *et* 10. *de Justitia et Jure, q.* 5. *art.* 5. Castro *de justa hæreticorum punitione lib.* 2. *cap.* 18. Navarr. *in Summa. cap.* 11. et multi alii.

Non posse ex potestate ordinaria præcipere confessionem actus mere interni. Hac ratione Durandus *in* 4. *dist.* 17. *q.* 8. tenet non posse Ecclesiam præcipere confessionem peccatorum occultorum Jure mere humano, seu potestate sibi tradita ordinaria, sed præcepisse auctoritate, quam specialiter recipit ad hoc a Christo. Ex hoc aliqui interpretantur Durandum asseruisse confessionem non esse de Jure Ecclesiastico, sed tantum sub consilio, quod tamen non recte deducitur.

Secunda sententia tenet ex eodem fundamento, Ecclesiam eatenus posse præcipere confessione, quatenus limitare possit tempus præcepti divini de hac facienda. Ita Sotus *in* 4. *d.* 18. *q.* 1. *art.* 1. Canus *in relectione de pœnitentia part.* 5. probat, quia sicut Ecclesia non potest instituere Sacramenta, sic etiam neque usum præcipere. Secundo, quia quando supponitur, præceptum divinum non limitans aliquod tempus, potest Ecclesia præcipere tempus adimplendi præcepti; et hoc communiter vocant Theologi (inquit Cajet. *in* 3. *primo tomo Opusc. tract.* 5. *q.* 1. limitationem Juris divini). Quem loquendi modum videtur amplecti noster Doctor *in dist.* 27. in simili de obligatione charitatis, quatenus limitata est per præceptum observandi festa; quod insinuare videtur etiam *hoc articulo infra in fine,* quatenus præceptum Ecclesiæ vocet explicationem præcepti divini, quod magis postea explicat Trid. *sess.* 14. *cap.* 5. 2. Sententia. Ecclesia[m] limitare tempus confessionis, non pos[se] præcipere substantiam actus. Probatio... Videtu[r] hæc sentent[ia] Doctori[s] in eo qu[od] factum e[st]...

Conclusio est affirmativa. Probatur, de facto præcepit *cap. Omnis utriusque sexus;* ergo, etc. 81. Conclus[io]. Probati[o].

Dices, ex potestate extraordinaria recepta a Christo sic præcepisse. Revela[tio] non fundat[ur].

Contra, hæc non asserenda sine speciali revelatione, quæ neque ex traditione aut explicatione Ecclesiæ suppetit. Eccles[ia] utitu[r] potesta[te] ordina[ria].

Probatur secundo, Ecclesia in tali præcepto utitur potestate ordinaria, neque significat se aliter procedere, nisi ex clavibus; ergo. Tertio, supposita institutione hujus Sacramenti per modum Tribunalis, et necessitate ejus ad remissionem peccati, jurisdictione concessa Sacerdotibus in peccata, quoad hoc forum, et quæcumque cadunt necessario in pœnitentiam Ecclesia habet potestatem activam quoad confessionem internorum peccatorum præcipiendum, sicut quisque judex ordinarius quoad materiam sibi subjectam; ergo, etc. Pecc[ata] inter[na] subs[unt] Eccles[iæ].

Dices: Non potest discernere si vere

ponsio. ugna- ur. confiteatur, necne. Contra, sic etiam neque judex novit discernere certe, si testis vere vel ficte deponat, nescit Ecclesia si minister Sacramenti habeat veram intentionem, et sic in omnibus, ad quæ requiruntur actus interni, ut sunt contractus, electiones, transactiones, tamen lex humana ad hæc omnia obligat; ergo, etc.

lvitur atio osita. Ex quo patet ad rationem in oppositum, quia peccata interna suppositis institutione Sacramenti, præcepto divino, potestate clavium data Sacerdotibus, spectant per se ad forum externum Sacramentale. Unde ex institutione et necessitate, ac potestate clavium, colligit Tridentinum præceptum divinum confessionis.

82. secluso ecepto ivino osset gare ad nfessi- nem. Sed quæres, si non esset tale præceptum, utrum posset Ecclesia obligare ad usum Sacramenti?

sponsio rmati- va. isdictio cludit ctivam statem. Respondetur affirmative, quamvis neget Sotus et alii ex fundamento præmisso, nempe quia limitat tantum tempus præcepti divini. Probatur tamen responsio ex præmissis, quia omnis jurisdictio includit coactivam potestatem, et hac ratione Theologi colligunt Pontificem et Ecclesiam habere potestatem condendi legem obligantem Christianos, sed tunc Ecclesia supposita institutione Sacramenti, quamvis nulla esset necessitas ejus suscipiendi ex præcepto, haberet potestatem ordinariam remittendi peccatum; ergo quando videret hoc esse in utilitatem fidelium, ut propriæ dispositioni non permitterentur, aut reverentiæ Sacramenti ac honori Dei, posset confessionem præcipere. Hoc patet ridènt. ex Tridentino *sess.* 21. *cap.* 2. *Præterea declarat hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire judicaret*, etc.

Ex quibus verbis patet ad rationem primam Soti, neque videtur mihi tam scrupulose loquendum, ut præceptum hoc dicatur tantum limitare divinum præceptum quoad tempus, nam cujus est præcipere tempus ex potestate ordinaria non subordinata, ejusdem est præcipere substantiam actus, cum tempus accessorie ad actum præcipiatur, tanquam ejus circumstantia. Unde non video cur Ecclesia non haberet hanc potestatem indirecte saltem, sicut habet potestatem indirectam præcipiendi temporalia, quando ad finem spiritualem necessaria sunt.

Cæterum non est contemnendus modus ille, quem ponit Doctor, et docet Soto quod Ecclesia præceperit tempus de facto confessionis faciendæ, non ipsam confessionem, quæ fuit de Jure divino, sic videtur mihi Concilium Tridentin. *sess.* 14. *cap.* 5. interpretari præceptum Ecclesiæ: *Neque enim*, inquit, *per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod Jure divino necessarium et institutum esse intellexerat, sed ut præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur*, etc. 83. Probabile est Ecclesiam de facto præcepisse tempus tantum, aut limitasse. Trident.

Aliud ergo est, an Ecclesia possit præcipere confessionem, aliud an præceperit, quia potest præcipere aliquid quod Jure divino est præceptum, ut solvere votum, ut patet in Religiosis; præceptum ergo divinum confessionis non obstat, quin Ecclesia eam præcipere posset. Posset tamen præcipere actum.

Dices, quod divina lex permittit liberum, Ecclesia non potest præcipere. Responsio.

Hæc responsio falsa est, ut patet in consiliis Evangelicis, orationis, jejunii, etc. quæ libera sunt, tamen Ecclesia ea præcipit. Potest etiam præcipere confessionem venialium, ut infra patebit, quod perinde probat conclusionem præmissam. Impugnatur.

(o) *Quantum ad* quis, *specificavit*, etc.

84. Quinam obligantur præcepto Ecclesiæ. Obligari pueros sicut et præcepto divino. Probatio.

Docet pueros comprehendi hoc præcepto, sicut superius dicit de præcepto divino. Idem tenet Richardus *articulo secundo*, *quæst*. 4. Gabriel. *quæst*. 1. *concl*. 2. Navarr. *cap*. 21. *num*. 33. Corduba *quæst*. 60. Suarez *disput*. 36 *sed*. 2. Vasquez *quæst*. 90. *art*. 11. *dub*. 4. et probatur, quia comprehenduntur præcepto divino, cujus determinatio est præceptum Ecclesiasticum quoad tempus. Deinde, quia lex neminem excipit; necessitas autem est in pueris, ut in aliis peccantibus mortaliter. Tertio patet, quia Felix Papa 3. *Epistola cap*. 2. *de his qui ex industria bis baptizantur*, comprehendit etiam pueros sub pœna legis, mitigata tamen pœna, et jubet eos aliquamdiu teneri sub manus impositione, id est, pœnitentia, per quam reconciliati restituantur communioni; movet ergo eos prius reconciliari. Quarto denique ideo in textu dicitur *cum ad annos discretionis pervenerint*, id est, discernendi inter bonum et malum, ita ut peccare mortaliter possint; ergo eos comprehendit.

Sotus *in* 4. *dist*. 12. *quæst*. 1. *art*. 2. dicit pueros ratione ætatis non obligari hoc, aut aliis Ecclesiæ præceptis ante annum duodecimum ætatis, sicut neque censuris, et *dist*. 18. *art*. 7. idem dicit.

Pueri non ligantur pœnis ante an. 12. ætatis.

Primum illud falsum esse patet ex dictis. Secundum *ex cap*. *Pueris*, etc. *de delictis puerorum*, patet, quamvis aliqui excipiant quosdam casus; sed melius interpretamur benignitatem Ecclesiæ, quæ teneram ætatem non vult tam rigoroso præcepto punire, nisi pueros includat expresse, quod vix fieri contingit.

85. Materia præcepti Ecclesiastici. Sententia asserens peccata venialia comprehendi.

(p) *Quantum ad* quæ, *dicunt quidam*, etc. Hanc sententiam tenet Alens. 4. *part*. *quæst*. 18. *mem*. 4 *art*. 2. D. Bonaventura *in hac dist*. *part*. 4. *art*. 2. *q*. 1. *in corpore*, Richardus *eadem d*. *art*. 2. *q*. 4.

(q) *Dico igitur, quod quantum capio ex statutis*. Tenet conclusionem oppositam, quæ est communis aliorum; D. Thomæ *in hac dist*. *q*. 3. *art* 1. *quæstiunc*. 3. *ad* 3. Durandi *q*. 2. Paludani *q*. 2. tenet Major *q*. 2. Soto et alii Doctores, quos *supra* citavimus. Probat bene Doctor, quia illa particula *omnia peccata*, vel comprehendit venialia et mortalia simul, pro quibus distribuit, vel sola mortalia. Non primum, quia alias etiam, si quis haberet mortalia ex vi hujus præcepti, teneretur simul confiteri venialia, quod negant auctores primæ sententiæ; si secundum, ergo obligatio præcepti reduci debet ad sola mortalia,

Non tenentur habentes sola venialia confiteri ex hoc præcepto. Non fieri distributionem pro venialibus. Confirmatio.

et confirmatur, præceptum Ecclesiæ est determinatio præcepti quoad tempus, in quo debet exerceri; sed præceptum divinum, ut patet ex Tridentino supra, non obligat ad confessionem venialium, ergo neque Ecclesiasticum. Pærterea, venialia possunt remitti, et per alia media, et a Sacerdote simplice, ut infra videbitur; sed confessio, quæ hîc præscribitur, non potest fieri, nisi proprio Sacerdoti aut alteri de ejus licentia, juxta statutum legis, non intendit lex confessionem venialium. Quarto, quia confessio venialium ex fine Sacramenti, quem respicit hoc præceptum, non est necessaria, neque consequenter capax pœnæ hîc injunctæ, quæ exigit peccatum mortale. Quidquid sit, an confessio hæc possit injungi sub gravi obligatione ex fine religionis, aut alterius virtutis in hoc aut illo statu particulari, verbi gratia, religionis, saltem præceptum Ecclesiæ ex fine intrinseco et necessitate Sacramenti positum nequit obligare in materia veniali gravius quam compatitur ipsum divinum præceptum, et natura materiæ, ut dicit ordinem ad Sacramentum. Quinto, quia, ut bene Doctor, Ecclesia utitur hoc Sacramento, qua institutum est tanquam secunda post naufragium tabula. Sexto, quia de veniali non requiritur contritio aut attritio; ergo nec confessio, quia hæc necessario supponit dolorem.

Præceptum divinum non comprehendit venialia. Confessio venialium potest fieri Sacerdoti simplici.

Talis confessio non est capax pœnæ legis regulariter.

Usus Sacramenti, ut necessarium est præcipit.

86. An ecclesia posset præcipere confessionem venialium? Disputatur a modernis fusius, an Ecclesia possit præcipere confessionem venialium, vel an unquam præceperit? Ratio dubitandi, quia nequit mutare materiam Sacramenti, sed si posset præcipere confessionem venialium, faceret de libera necessariam. Hanc negativam sequitur Soto *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 1. *art.* 3. Opposita pars est verior, et de facto id fecisse probabilius est, *Clement. Ne in agro Dominico*, etc. in qua præcipitur Benedictinis, ut singulis mensibus confiteantur; teneri autem illos singulis mensibus confiteri venialia, si alia non occurrant, docent Canus *relectione de pœnitentia, part.* 5. Navarrus *cap. Placuit*, etc. *de pœnitentia, dist.* 6. Ratio hujus est, quia confiteri venialia est actus virtutis; ergo potest cadere sub præcepto. Conducit etiam ad bonum commune et disciplinæ. Secundo, quia si quis voveret se confessurum singulis mensibus, teneretur confiteri, etiamsi non haberet alia peccata quam venialia; ergo non est contra naturam Sacramenti aliquem astringi ad confessionem venialium. Ex quo patet ad rationem in oppositum, quia hoc non est mutare materiam, quia non extenduntur claves ad id quod ipsis institutione divina non subest solvendum, et confessio ipsa est capax talis præcepti.

[Se]ntentia [ne]gativa. [Aff]irmativa [sus]tinetur. [Pr]ecipitur [Be]nedictinis, [se]mel in [m]ense [co]nfiteantur. Hæc [co]nfessio materia [vir]tutis, [pr]æcepti, [e]t voti [c]apax.

[Ob]jicies. Dices, non potest præcipere sine necessitate; hîc nulla esset, quia venialia possunt per alia remedia tolli.

87. [Res]ponsio. [Fin]is talis [pr]æcepti [suff]iciens. Respondetur sufficere profectum et conservationem talis status pro fine præcepti, cultum et reverentiam ipsius Sacramenti, ne usus ejus aboleatur. Præceptum tamen hoc obligaret ex natura materiæ tantum ad veniale peccatum, ratione vero alicujus gravis damni emergentis ad mortale. [Lim]itatio. Ratio est, quia obligationis mensura debet ex materia desumi. Ita aliqui. Sed magis dicendum est præceptum esse grave ratione ipsius confessionis tanquam exercitii Religionis Monasticæ necessarii; si enim ex usu Religionis nemo confiteretur, nisi conscius mortalis, omnes absterreret, ne se proderent, ideo ne talis contemptus perniciosus invalescat, ipsa confessio facienda est materia gravis in talibus circumstantiis. Hinc intellige illa verba Doctoris : *Ex statutis generalibus nullus tenetur ad confessionem venialium*, etc. quia id verum est quoad Jura, quæ Doctorem præcesserunt, qui mortuus est 1308. ante Concilium Viennense. Rejicitur. Explicatur Doctor.

(r) *Nec aliquis tenetur ad ullam contritionem*, etc. In hoc puncto variæ sunt opiniones, et plures impugnant sententiam Doctoris, sed dissertationem remittimus *ad distinct.* 21. *infra*, ubi ex proposito de remissione venialis agemus. Littera sequens est clara et recte fundata. Controversia resolvitur, distinct. 21.

Petes, quale peccatum sit mendacium in confessione circa peccatum veniale? Mendacium in confessione quale sit peccatum?

88. Responsio quorumdam. Respondent quidam esse peccatum veniale. Ita Soto *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 2. *art.* 4. Navarrus *in Summa cap.* 21. *num.* 37. *et* 38. Sylvest. Angelus *verb. Confessio*, Vasquez *dub.* 7. Contrarium affirmat Cajetan. 2. 2. *q.* 69. *art.* 2. quamvis *in Summa*, strictius loquatur de veniali, quod proponit confiteri. Casum exponunt Doctores de mendacio circa materiam liberam, quando ea sola non subjicitur confessioni, ut recte Navarrus excipit. Ratio hujus est, quia non fit injuria Sacramento notabilis, neque mutat judicium confessarii notabiliter, neque habet jus exigendi rigorose rationem actorum in materia mere libera. Sed revera hæc sententia non videtur mihi absque scrupulo practicanda, quia quidquid subjicitur clavibus, debet absque fictione fieri, et videtur sequi exceptione illa posita a Navarro, nam quod alia materia accedat veniali in confessione, per accidens est, cum ipsum subjiciatur clavibus Rejicitur dicta responsio.

et judicio confessarii cognoscendum, legitime autem interrogatus in judicio circa causam tenetur respondere; ergo quamvis alias sit libera materia, tamen confessioni subjecta non est amplius libera. Ideo Paludanus *in* 4. *dist.* 21. *art.* 1. *quæst.* 2. *art.* 3. Richardus *art.* 3. D. Bonaventura *artic.* 1. quamvis indistincte loquantur, videntur tenere cum Cajetano. Et ratio est, quia mentiri in materia per se Sacramenti, et necessaria secundum alios oppositum sentientes, est peccatum mortale, sed (quidquid sit de veniali confesso) ipsa confessio est materia proxima pœnitentiæ, et necessaria; ergo.

Legitime interrogatus tenetur non mentiri.

Materia proxima pœnitentiæ est confessio, et necessaria.

89. *Secunda ratio. Commiscens materiam non consecrabilem consecrabili, peccat graviter. Responsio Vasquez.*

Secundo, si quis adjungeret hostiam ex materia non consecrabili aliis ad consecrationem, esset peccatum mortale sacrilegii; ergo eadem ratio currit in proposito. Negat Vasquez consequentiam, disparitas, inquit, est, quia forma Eucharistiæ est demonstrativa, et indicat quod præsens est; non ita pœnitentiæ, quæ vage profertur, non determinando hæc aut illa peccata, imo extenditur ad mortalia et venialia; si quis tamen confiteretur cum mortalibus venialia, quorum non haberet contritionem, non remitterentur ei. Hæc responsio plura continet, quæ ex occasione facile possunt impugnari; quidquid ergo sit de modo verificandi formam Eucharistiæ, sive demonstrative, sive aliter, de quo consuli potest Doctor *supra dist.* 8. *quæst.* 2. forma absolutionis cadit super materia proposita judicio per modum sententiæ; ergo determinat explicite et efficaciter omnia et singula confessa, de quibus pœnitet reus, et ligatur; ergo non vage. Ad illud quod ulterius addit de contritione, est impugnatum superius; coincidit cum sententia D. Thomæ, quam ipse impugnavit. Ultimam sententiam confirmant illæ conditiones vulgares confessionis, ut sit *pura*, *fidelis*.

Rejicitur.

SCHOLIUM.

Nomine Sacerdotis proprii, quantum ad cui facienda sit confessio, intelligi omnem Sacerdotem habentem jurisdictionem ordinariam, vel commissariam, sive hoc sit ex determinatione Ecclesiæ, sive non; est communis. Vide Suarez 4. tom. disp. 25. sect. 2. et disp. 26. sect. 1. et 2.

Quantum (s) autem ad *cui*, videtur specificare per hoc quod ait, proprio Sacerdoti, nam ex prima institutione Ecclesiæ non videntur fuisse distincti proprii Sacerdotes. Quando enim Apostoli hinc et inde ibant prædicando verbum Dei, nec fuit iste Sacerdos istius gentis, nec illius, et nec iste, nec ille, sed post sunt diœceses distinctæ et Parochiæ, et Sacerdotes in Parochiis; et pro tunc tamen possunt et poterant dici proprii Sacerdotes quicumque habentes jurisdictionem ordinariam vel commissam, vel soli habentes jurisdictionem ordinariam contra Commissarios, vel strictissime soli habentes immediatam jurisdictionem, et proximam ordinariam. Et secundum hos intellectus possunt fieri altercationes hodie inter Ordinarios et Commissarios de intellectu illius capituli. Siquidem Ordinarii et proximi et inferiores non altercantur contra superiores, ut ipsi soli sint proprii, et non alii; non enim ita faciliter audent Curati resistere Episcopis, sicut pauperibus privilegiatis. 26.

Quis dicendu propriu Sacerdo

Si tamen ponderaretur virtus vocabuli, proprio Sacerdoti, proprius qui solus, et non alius, vel proprius isti, quia isti et non alii; neutro modo obligatur aliquis ad

Propr Sacer in rigo signific solun Parochu sumiti tamen

[...]cumque [...]abente [...]isdicti[...]onem ad [...]nediate [...]solvendum.

confitendum proprio Sacerdoti, quia si multi ex æquo præsunt alicui Parochiano, uterque ex æquo absolvit. Idem etiam ex æquo absolvit multos Parochianos; igitur intelligitur pro habente jurisdictionem ad immediate absolvendum istum.

Nec in hoc tunc specificatur præceptum, quia in generali erat de *cui*, scilicet Sacerdoti habenti jurisdictionem. Et si aliquis possit committere illam immediatam jurisdictionem uni, quam alius habet ordinarie, quod ipsi non negant Papam posse, igitur secundum istum intellectum, Commissarius potest fieri proprius; non igitur illud *proprio Sacerdoti* specificat *cui*, ut includitur in præcepto primo, nisi dicatur quod in primitiva Ecclesia, quilibet Sacerdos habuit jurisdictionem supra quemlibet pœnitentem, et nunc singulis sunt determinati singuli pœnitentes ut subditi, et tunc quilibet erat proprius cuilibet, hoc modo, scilicet, quod habens jurisdictionem ordinariam super quemlibet, sed non proprius, id est, determinatus sibi, vel Parochiæ suæ, sicut modo est proprius; sed ista proprietas nullam potestatem specialem tribuit proprio, quam non habuisset ille, sed tantum limitat aliquos aliquibus.

COMMENTARIUS.

90. [...]uster [...]ujus [...]amenti est [...]cerdos [...]bens [...]dictionem.

(f) *Quantum autem ad* cui, *videtur specificare per hoc*, etc. Hîc dicit Sacerdotem esse ministrum ex hac constitutione, qui sit ordinariæ aut delegatæ jurisdictionis; est communis sententia, et patet ex Tridentino eum intelligi proprium, qui habet jurisdictionem absolvendi hoc modo, quod patebit magis *infra dist.* 18. *et* 19. ubi agetur de potestate Ministri hujus Sacramenti. In initio determinat jurisdictionem ordinariam Curatorum esse Juris Ecclesiastici et humani, quo unus uni Ecclesiæ præficitur, alter alteri; et idem dicendum de Episcopis, quantum ad potestatem jurisdictionis, et non Ordinis.

Potestas Curatorum est Juris humani.

Probatio.

Probatur, quia multi sunt tituli sine ulla plebe aut Ecclesia, qui nullam habent in quemquam jurisdictionem absolvendi aut ligandi. Et idem de eo qui depositus est, suspensus, aut excommunicatus, aut renuntiavit acceptata renuntiatione. Ili tamen sunt veri Episcopi quoad ordinem; ergo jurisdictio non est ipsis ex ordine.

Objectio.

Dices, Act. 20. *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*, etc. Respondetur ibi multos fuisse, qui non erant Episcopi; et dato opposito, dici positos a Spiritu sancto ratione unctionis et Ordinis, non jurisdictionis. Secundo probatur conclusio: Illa jurisdictio esset particularis, aut universalis respectu omnium; sed primum nequit dici, quia neque hujus determinatæ personæ, loci, aut populi. Non secundum, quia sic nequiret restringi ad particulare territorium, nam quod Jure divino et ex vi Sacramenti datur, est invariabile. Conclusionem hanc docent Cajetanus *tom.* 1. *Opusc. tract.* 1. *c.* 2. Medina *tract.* 2. *de pœnitentia quæst.* 35. *conclus.* 4. Paludanus *in* 4. *dist.* 24. *quæst.* 6. *artic.* 1. Durandus *ibid. quæst.* 5. *art.* 1. Valent. *disput.* 7. *q.* 16. *puncto* 3. *assert.* 3. Henriquez *lib.* 6. *cap.* 3. licet contrarium doceat Petrus a Soto *de confessione lect.* 5. et alii quidam.

Solvitur.

Secunda objectio.

Objicies contra hanc conclusionem, quod sequeretur ex ipsa posse Pontificem in universum valide suspendere Jus omnium Episcoporum per Ecclesiam. 91.

Objectio.

Responsio. Respondetur negando consequentiam, quia licet potestas Episcoporum derivetur a Petro, tamen de Jure divino est, ut Ecclesia regatur per Hierarchas, non per alios.

Secunda conclusio. Juridictio sequitur curam. Secunda conclusio : hoc ipso quod quis ordinetur aut constituatur alicujus loci Episcopus, aut Parochus, accipit Jus in omnes, qui sunt illius loci, est communis. Difficultas tantum est, quinam censeantur illius loci? Respondetur, alii fiunt subjecti ratione criminis patrati in loco, alii ratione domicilii, maxime si morentur majore anni parte ; de hoc Summistæ.

Tertia conclusio. Tertia conclusio, qui habent titulum coloratum tantum, et alias sunt intrusi valide absolvunt. Ratio, quia Ecclesia in tali casu ob bonum populi dat ipsis jurisdictionem ad ejusmodi actus. Habere titulum coloratum censentur ii, quibus datur aliquod officium, cui annexa est cura animarum invalide. Conclusio fundatur *in lib. Barbarius, de officia Prætoris.* Quo Jure utitur etiam Ecclesia.

Absolutio valida ex titulo colorato.

SCHOLIUM.

Confessionem ex præcepto non faciendam laico, et dubium est an expediat, vel liceat ei fieri, quia si dicatur expedire ob quærendum consilium, id potest haberi, proponendo factum in universali, sine revelatione proprii peccati, si tamen circumstantiæ suadeant, rem aperire in particulari licet nec Doctor id negaret.

27. An laico confessio fieri possit. Si vero (t) quæras, utrum de vi præcepti primi, et de ejus explicatione, quantum ad istum articulum *cui,* liceat confiteri laico? Ad quod Magister videtur respondere in littera quod sic, et auctoritates sunt *in Canone de pœnit. dist* 6. § *Placuit.* Respondeo, talis confessio potest esse materia verecundiæ, quæ est una pœna debita peccato, et in hoc confitens solvit aliquam pœnam, quam solveret, si confiteretur Sacerdoti. Sed quia accusatio ad hoc ex præcepto fit, et non ad aliud, ut sequatur sententia, et laicus nullam habet sententiandi auctoritatem in isto foro, sequitur quod nullum præceptum est de accusando se laico; et forte utilius esset non accusare se illi, si posset æqualem verecundiam habere apud se recogitando eadem peccata, et sic æque puniri.

Non esse præceptum confitendi laico. De hoc sup. d. 14, q. 4.

Et si diceret aliquis quod necessarium est non confiteri laico, quia nulli licet diffamare se, nec prodere peccatum suum occultum, maxime quando ille cui prodit, non præsumitur celator secreti, nec scit melius consulere peccatori, quam ipsemet sibi; forte enim propter consilium requirendum, liceret alicui revelare peccatum suum alicui laico discretiori. Sed nec hoc patet, quia consilium posset inquiri, posito casu in universali de aliquo, absque revelatione peccati sui.

Quid igitur de malefactoribus damnatis confitentibus laicis? Respondeo, simplicitas excusat eos, ne in hoc peccent, et humilitas eorum est meritoria eis pro quanto volunt illud, quod pertinet ad Sacramentum Pœnitentiæ supplere, sicut possunt. Sed viro discreto, qui bene sciret ad quid est confessio instituta, nec forte utile foret nec (sine forte) necessarium talem confessionem facere.

COMMENTARIUS.

92. De ...fessione ...a laico. ...i eam ...ocent ...endam?

92\. (t) *Si vero quæras utrum laico,* etc. Confitendum esse laico in necessitate, consulit auctor libri *de vera et falsa pœnitentia;* et ex eo Gratianus *cap. Quem pœnitet. dist.* 1. *de pœnitentia, et dist.* 6. *cap. Qui vult confiteri peccata.* Ex eodem Magister *in hac distinctione,* quem sequuntur plures antiqui, ut Alens. 4. *part. quæst.* 19. *memb.* 1. *a.* 1. D. Thomas *in præsenti dist. quæst.* 3. *art.* 3. *quæstiunc.* 2. *ad primum.* D. Bonaventura 2. *part. dist. art.* 1. *q.* 1. et Paludanus *eadem dist.* Nemo dicit horum hanc confessionem esse Sacramentalem, aut veram confessionem, quia, ut bene Doctor, nequit accusatio fieri nisi in ordine ad absolventem, et eum qui potest absolvere. Illi dicunt causa instructionis, et consilii posse fieri, quod admittunt etiam moderni; sed Doctor dat modum, nempe proponendo casum in persona tertii, ita ut sibi salvet famam. Attendendæ sunt circumstantiæ, et an utilitas in periculo et ecessitate suæ famæ præponderet, et persona cui aperit suam conscientiam, sit omnino discreta, et prudens, et secreta, quæ possit ipsum instruere, et dirigere, et excitare ad veram pœnitentiam agendam; quo casu judicarem id consultissime agere et debere contemnere famam in necessitate salutis, ubi nihil aliud damni sequitur, et certa spes emolumenti subsistat.

...on est ...ramentalis.

...eratur ...debito ...fine. ...lodus ...oneus ...eam ...iendi. ...rcumstantiæ, ...quibus ...i debet.

93. ...r eam non ...dicat ...octor ...edire.

93\. Cæterum quia casus iste dependet a circumstantiis incertis, magis judicat Doctor in genere non esse consultum id passim agere, quia quis posset se diffamare sine ulla commoditate. Non ergo semper est consultum hoc facere, sed in determinatis circumstantiis et necessitate auxilii, quod præstari potest a tali persona; multi enim et consulte suas conscientias et tentationes viris spiritualibus et exercitatis, consilii et auxilii causa denudant. De malefactoribus, qui publice confitentur aliqua crimina sua, dicit Doctor excusari ob simplicitatem. Sed etiam hic ritus potuit alio modo et via induci, nempe quoad aliqua crimina ab ipsis commissa, ne forte alii innocentes in crimen ob illa delicta, aut suspicionem traherentur. Doctor ergo dicit confessionem laico factam causa consilii foret esse licitam, sed negat semper esse licitam fieri cuicumque, minus vero ad hoc obligari quempiam necessitate aut præcepto Sacramenti, quia illa confessio nihil facit ad Sacramentum. Auctor vero de vera et falsa pœnitentia, qui docet confessionem illam faciendam laico in absentia Sacerdotis, videtur causa erubescentiæ et desiderii confitendi Sacerdoti vero ministro ad humiliationem sui, et in pœnam peccati esse approbandam. Et forte quando ex vehementia doloris, et desiderio salutis ita fieret, non esset reprobandum et ad manifestationem veri doloris, et satisfactionem Ecclesiæ, et aliis, secluso scandalo, quia, ut dicit Doctor, illa accusatio, licet non esset sacramentalis, esset quædam pœna satisfactoria, et haberet eamdem erubescentiam, quæ connexa est confessio sacramentali. Et habemus sanctum Apostolum Paulum, qui et suas infirmitates, et persecutionem contra Ecclesiam factam sæpius confitetur, ut superexaltet gratiam Dei. Et adduci possint varia exempla Sanctorum qui in contemptum sui ipsius sæpe sua peccata, de quibus pœnitentiam egerunt, publicabant. Novissime tandem Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 5. approbat exempla eorum, qui ad confusionem sui ipsius, et ædificationem Ecclesiæ sua peccata publice confitebantur, quamvis secreto possint confiteri, neque hoc Christus præcepit aut vetuit.

Confessio publica malefactorum.

Scopus Auctoris libri de vera et falsa pœnitentia.

Exemplum Pauli, et aliorum.

SCHOLIUM.

Ecclesiam determinasse præceptum confessionis ad semel in anno, nec nunc nec olim obligasse statim post commissum peccatum. Ita communis contra Alens. 4. quæst. 77. memb. 4. art. 2. Vide Suar. d. 35. sect. 3. quod ait, ante Ecclesiæ determinationem solum obligasse pro aliquo *quando* ante mortem, docent D. Thom. hîc q. 3. art. 1. quæstiunc. 4. Durand. quæst. 3. Gab... art. 3. dub. 1. Richard. 2. quæst. 9. Palud. quæst. 2. art. 5. Forte tantum volunt, nullum esse tempus determinatum hujus obligationis ante mortem, si tollas Ecclesiæ præceptum, non tamen negant obligare pro aliquo tempore ante articulum mortis; et hoc puto secundum Scot. et veritatem tenendum hîc, et in aliis præceptis affirmativis, charitatis, fidei, spei, etc.

28. Quoad (u) *Quando,* Ecclesia determinavit præceptum, scilicet semel in anno; et illud *semel* videtur ad minus esse circa Pascha, quo tempore secundum illud capitulum, debet quilibet Christianus communicare, nisi in casu.

Alex. de Ales 4. p. q. 77. membr. 4. Richard. præsentia d. a. 3. q. 6.

Et si dicas, (y) quod hæc specificatio est laxatio, quia prius tenebantur statim confiteri habita opportunitate confessoris, nunc autem non tenentur usque ad Quadragesimam; respondeo, utrumque est dubium aliquibus, quibusdam dicentibus quod et tunc, et nunc tenentur statim habita opportunitate confessoris confiteri; quibusdam dicentibus quod nec tunc, sed tantum in voto confiteri pro aliquo tempore ante mortem, nec nunc, sed pro voto confiteri semel in anno.

An confessio statim post peccatum obligat.

Secundum videtur esse mitius, quia præcepta pœnalia non sunt amplianda, sed restringenda; nec invenitur quando præceptum istud affirmativum liget vel obliget, nisi ad *aliquando;* et illud *quando* ante specificationem Ecclesiæ, fuit indeterminatum ad quodcumque *quando* ante mortem; sed post specificationem, est indeterminatum ad quodcumque *quando* unicum in anno; semper tamen oportet habere voluntatem confitendi tunc pro *quando* præceptum obligat, hoc dico sic quod pro nunquam * noluntatem habeat.

* al. nolitionem.

29. Ad arg. 1. De institutione sup. d. 14 q. 1. et 4 et hic n. 11.

Ad argumenta (z). Ad primum potest dici quod tempore negationis Petri Sacramentum Pœnitentiæ non fuit institutum, sed post resurrectionem, quando Christus dixit discipulis suis : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis,* etc. et ideo non tenebatur pro tunc ad confessionem, nec post institutionem Sacramenti adhuc tenebatur, quia jam ante resurrectionem per aliud remedium fuit peccatum suum deletum.

Et consimiliter responderi potest de infidelitate omnium discipulorum in passione Christi, quod non tenebantur post ad confessionem, quia post resurrectionem pœnituerunt ante institutionem Sacramenti Pœnitentiæ, et hoc bene confirmat, quod confessio non erat de lege naturæ, nec Mosaica.

Sed ad illa verba Ambrosii : *Lacrymæ lavant delictum, quod voce pudor est confiteri*, non sunt sic intelligenda, quod sine confessione pudorosa in actu, vel in habitu, lavetur delictum; sed contritio potest esse tanta, quod in ea etiam ante confessionem deleatur peccatum, quod tamen est ita grave,

quod confessio ejus sequens est pudorosa.

30. Ad 2. Ad auctoritatem (a) Augustini et Cassiodori super Psalm. 31. *Dixi confitebor,* dico quod illa contritio habet propositum, seu promissionem confessionis secuturæ, et sic non deletur peccatum sine proposito confitendi. Quod patet per finem auctoritatis Cassiodori, ubi subdit, *votum pro opere judicatur,* quasi diceret votum vel voluntas confitendi judicatur pro confessione futura ; nec tamen sequitur ex hoc quod sine confessione futura, peccatum deleatur quantum ad pœnam debitam, quia illa confessio est una pœna, et si illa non solvatur hîc, si sit tamen voluntas solvendi, solvetur alibi. Si autem mutetur voluntas solvendi illam, jam recidivat a vera pœnitentia, et peccat mortaliter, ut dictum est supra de baptizato Baptismo flaminis, contemnente postea Baptismum fluminis.

Ad primam (b) rationem dico, quod omnes cæremoniæ tam veteris legis quam novæ, reducendæ sunt ad aliquod præceptum Decalogi, et possunt ad illud reduci: *Audi Israel, Deus tuus unus est,* vel ad aliud : *Memento ut diem sabbati sanctifices* ; sive enim per primum, sive per secundum præceptum dicamus Deum præcepisse se honorandum ut Deum, sequitur quod illæ cæremoniæ, quibus se vult coli, cadant sub illo præcepto, sicut conclusio sub præmissis.

Si arguitur contra, quia tunc illæ cæremoniæ essent de lege naturæ, respondeo, ex majori de lege naturæ, et minori de lege positiva, non sequitur conclusio nisi Juris positivi. Major ista : *Deus est colendus,* est de lege naturæ, saltem quia est valde consona legi naturæ ; sed hæc minor, *vult sic coli,* est mere de Jure positivo. Variatur autem pro alio et alio tempore. Ergo conclusio, scilicet *sic colendus est,* est mere de lege positiva, quia semper conclusio sequitur conditionem præmissæ imperfectioris.

COMMENTARIUS.

(u) *Quoad* quando, *Ecclesia determinavit,* etc. Conclusio hæc communis est, et patet *ex Jure communi in capitulo præfato* : *Omnis utriusque sexus.* Quod confirmat Tridentinum *sess.* 14. *c.* 5. non solum autem præcipitur confessio propter Eucharistiam, ut videtur dicere Antoninus *titulo.* 14. *cap.* 19. § 3. quod est etiam D Thomæ *in præsenti dist. q.* 8. *art.* 1. *quæstiunc.* 4. *quodl.* 1. *art.* 31. nisi forte intelligant de congruitate, quia tunc urget præceptum Eucharistiæ, et quis est in peccato mortali, quia eo casu tenetur confiteri, sive alias fuerit confessus, sive non ; præceptum enim confessionis in specie, et per se obligat semel saltem in anno, ut patet ex utroque loco citato : *Et illud semel*, inquit Doctor, *ad minus est circa Pascha.* 94.

Sed difficultas est, quomodo debeat computari annus ? Sotus dicit quod a tempore ultimæ confessionis ; sed melius Vasquez, quod more communi intelligendo annum a Januario usque ad Decembrem, quia hic modus calculandi annos est in usu. Unde asserit, etiamsi quis confiteretur etiam sæpius de venialibus tantum, teneretur in fine Decembris confiteri mortale, quod tamen commisit antequam expiraret adveniente Januario. Vi-

detur hoc probabile, quia, ut diximus, præceptum annuæ confessionis est limitatio temporis ad satisfaciendum divino, quod tantum est de mortalibus. Cæterum computatur communiter annus confessionis spectata consuetudine de Pascha in Pascha.

95. Secunda conclusio, non tenetur quis confiteri in Quadragesima determinate, ex vi præcepti confessionis Ecclesiastici etiamsi sit in peccato mortali. Sequitur ex præcedenti, quam tenent Victoria *in Sum.* Soto *in* 4. *dist.* 18. Henriquez *l.* 4. *de Sacramentis cap.* 4. Vasquez 3. *p. quæst.* 90. *art.* 3. *dub.* 1. Contrarium tamen docet Petrus a Soto *lect.* 5. *de confessione.* Probari potest ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 5. cum mentionem fecisset præcepti quod tulit Concilium Lateranense de confessione annua, ac morem esse in Ecclesia confitendi circa Pascha vel in Quadragesima, *quem morem,* inquit, *hæc sancta Synodus maxime probat, ac amplectitur tanquam pium ac merito retinendum,* etc. ergo non interpretatur esse sub præcepto.

Objectio. Objicies, Sixtus IV. *in Extravag. de Tregua, et pace, etc.* ut componat lites inter Parochianos et mendicantes, dicit quod desistant mendicantes prædicare quod Parochiani non sint obligati saltem in Paschate proprio confiteri Sacerdoti; ergo supponit paschalem esse in præcepto.

Respondetur negando consequentiam, solum loquitur supponendo consuetudinem, de qua Trident. non inferens obligationem, solum autem prohibet prædicationem illius articuli ob scandalum, ut *infra* videbimus.

96. Secunda objectio. Solvitur. Objiciunt etiam Agathen. quod præcipit dari pœnitentiam in Quadragesima. Respondetur loqui de publica, quæ consuetudine introducta est ratione Eucharistiæ per modum præparationis necessariæ, non ut adimpleretur præceptum confessionis, quamvis congruum pœnitentiæ tempus sit Quadragesima.

Tertia objectio. Urgent tertio statuta provincialia id obtinuisse nunc dierum, ut puniant eos, qui non confitentur in Quadragesima. Unde Parochis imponitur præceptum in Archiepiscopatu Toletano describendi nomina eorum qui confitentur.

Responsio Vasquez. Respondet Vasquez non esse illam auctoritatem penes Provinciales, ut determinent Jus divinum, sed hoc solum spectare ad Ecclesiam universalem et Summum Pontificem. Rejicitur. Sed hæc ratio non mihi placet, neque videtur quadrare antiquis Conciliis Provincialibus, quæ ex propria auctoritate procedebant ad statuendum quidquid populo videbatur ipsis congruum. Concilia Provincialia possunt ordinare tempus præscriptum confessionis. Unde non video quare etiam in præsenti id statuere non possent, cum nullibi id inveniatur reservatum a Pontifice, aut ab Ecclesia universali. Quin imo ipsa consuetudo pro lege servata illam obligationem inducere potest; ergo ubi tale statutum est, esset servandum. Jam loquimur juxta præscriptum legis universalis.

97. Tertia conclusio. Præterito anno tenetur quis ad confessionem. Probatur. Tertia conclusio: Præterito anno tenetur etiam quis ad confessionem; est communior Doctorum. Soto *dist.* 18. *quæst.* 1. *art.* 4. Medina *de pœnit. tractat.* 2. *quæst.* 14. Navarrus *in Summa cap.* 27. Victoria *de confessione,* Vasquez *art.* 3. *dub.* 2. Contrarium tamen docet Sylvester *verbo Eucharistia An.* 2. *part. tit.* 9. *cap.* 9. § 3. Probari potest, quia non confitentes semel in anno incurrunt censuram seu excommunicationem, in qua semper manent, neque debent ab ea absolvi donec confiteantur. Ita colligit Vasquez fuisse intentionem Ecclesiæ determinandi tempus præcepti confessionis, ut non expiraret obligatio confiten-

di, etiam elapso anno, ultra id quod etiam non confitens semel in anno peccet.

jectio. Objiciunt adversarii : Omittens Missam, horas canonicas, jejunium tempore assignato amplius non tenetur ad opus, quamvis pro tum peccet; sed hoc præceptum est similis naturæ, ergo.

sponsio. edinæ. Respondet Medina negando minorem et paritatem, quia illa opera ex fine præcepti determinantur ad certum tempus; eatenus enim præcipiuntur, quatenus vult Ecclesia opera fieri in cultum particularem illius diei, ut festi, audire Missam cujusque diei, ut Ecclesiastici orent pro Ecclesia, et idem de jejunio, ut in honorem venturi festi se disponant, etc. non ita in proposito.

98. pugnatur. Jnde ritur ligatio nfitendi post nnum. Cæterum non video, quomodo præceptum affirmativum possit extendi ultra tempus ab ipso præscriptum, quin sic transiret in naturam negativi. Ideo puto hanc obligationem non oriri ex natura præcepti, sed ratione censuræ annexæ, a qua nemo absolvitur nisi peracta confessione ; regula enim generalis est, pœnam non tolli sine congrua satisfactione, quæ in proposito tantum fuit completio operis. Neque convincit ulla ratio, quam alii adducunt prolongatæ obligationis, instantes de voto et de restitutione, quia hæc habent annexum præceptum negativum saltem. Restitutio et votum ex affirmativo maxime obligat, quando est commoditas. Si sit de ingredienda Religione, quando homo commode potest, et acceptatur, et idoneus est Religioni, quia alias possit supervenire impedimentum distrahens. Unde rigorose satis sentiunt quidam obligationem præcepti confessionis post elapsum annum incurri singulis diebus, ut omittens toties peccet, quia sic esset negativum præceptum, quod neque ex illo capite, neque ex forma præcepti colligitur. Nisi dicamus in particula illa *saltem semel in anno,* etc. subindicari negativum protrahendi confessionem extra annum, ut sensus sit per affirmativum obligari, ut semel in anno fiat ; quod trahit secum negativum pro ulteriori tempore ex intentione Ecclesiæ, quæ indicatur per particulam *saltem,* etc. et sic facilis est conclusio ; nec debet referri obligatio ad affirmativum, quod ultra tempus præscriptum universaliter loquendo non videtur extendi, alias transiret in negativum. Hoc ergo, vel priori modo colligitur fundamentum hujus obligationis, quamvis hoc ultimum videatur rigorosum, quia inde colligitur toties peccare mortaliter post annum elapsum, qui sic omittit confessionem data opportunitate confessoris. Hæc videtur mihi intentio nostri Doctoris in littera præsenti, asserentis pro quocumque indeterminato intra annum tempore, obligare Canonem : *Omnis utriusque sexus,* etc. Videtur ergo supponere extra annum non se extendere affirmativum præceptum confessionis.

(ntentia gorosa. — beside "distrahens. Unde rigorose…")

Illam obligationem fundari ex negativo.

Sententia Doctoris.

Quarta conclusio : Prævidens periculum supervenientis impedimenti, pro reliquo tempore anni, tenetur prævenire illud, et confiteri oblata opportunitate. Hæc videtur communis, probatur, quia præceptum obligat determinate ad confessionem annualem ; ergo quamvis indeterminate pro quovis tempore anni, præviso impedimento pro reliquo tempore, jam obligat pro præsenti. Eadem ratio est ac de habentibus reservata, si prævideriut defuturam commoditatem accedendi ad superiorem, tenentur ad captandam præsentem. 99.

99. Tenetur prævenire impedimentum prævisum.

Dices, qui prævidet impedimentum communicandi in Paschate, non tenetur prævenire. Aliqui tenent contrarium hujus, ut Vasquez. Soto tamen, Medina

Responsio.

et Victoria docent elapso anno non esse ejusmodi obligationem amplius communicandi, neque etiam prævenire, quia tempus statutum communionis Paschalis fuit in honorem Domini, et cœnæ, sed quidquid sit de hoc:

Impugnatur.

Contra, intra præscriptam quindenam communioni, si prævideatur impedimentum, tenetur quis prævenire; ergo similiter de confessione, et universim quoad reliqua opera præcepta pro aliqua parte temporis determinati, indeterminate tamen, tenetur quis prævenire impedimentum, quod occursurum prævidet. Et idem dicendum erit de recitatione officii, quamvis id neget Canus, si impedimentum a natura, aut violentia fore sit prævisum; secus si voluntarium, alias tamen legitimum. Rationem assignat, quia facultatem antevertendi, aut postponendi officium, censet esse favoris, non autem necessitatis. Sed eadem est ratio utrobique, et idem dicendum de auditione Missæ; hora autem recitandi officii determinata non inducit obligationem mortalem, personalem saltem, imo neque respectu communitatis, quin aliter ex causa dici possit. Tertius casus, quo quis obligatur ad confessionem, est periculum mortis, sed de hoc *supra*.

Impedimentum præveniri debet.

Idem de officio divino persolvendo.

100. Quinta conclusio. Non impleri præceptum divinum confessionis peccato non remisso. Probatio.

Quinta conclusio: Nunquam satisfit præcepto divino confessionis integræ, donec peccata remissa sint per directam absolutionem ipsorum. Hæc est contra eos, qui dicunt dari confessionem validam informem. Probatur conclusio, quia semper manet obligatio confitendi peccati donec subjiciatur clavibus; præceptum enim confessionis est in ordine ad absolutionem, et ex fine informationis requisitæ, ut docet Tridentinum *sess*. 14. *c*. 5. ergo donec informetur complete judex, non adimpletur. Idem docent plures de præcepto Ecclesiastico confessionis, ut Soto *dist*. 18. *quæst*. 3. *art*. 3. Durandus *dist*. 17. *quæst*. 14. *art*. 2. Medina *de pœnitentia tractat*. 2. *quæst*. 20. Navarr. *in cap*. 10. *n*. 4. Suarez 36. *sect*. 7. Sed non videtur mihi comprehendi præcepto Ecclesiæ, quin is adimplerit præceptum, quotiescumque bona fide suscepit Sacramentum, quia non præcepit confessionem. sed solum tempus adimplendi præcepti divini, ut interpretari videtur Tridentinum. Sed dici etiam potest ad hoc, quod accessorie præceptum temporis determinat substantiam actus, quia non præcipit tempus, nisi ut in eo exercendus est actus.

Sententia extendens idem ad præceptum Ecclesiæ.

101. Non extendi præceptu Ecclesiæ ad casu præmissum.

Sed hoc etiam dato ad intentionem Ecclesiæ sufficit, ut quis confiteatur valide. Ecclesia enim non præcipit, nisi substantiam actus, inquantum hic et nunc exigitur ad salutem; omnis autem confessio,quæ pro ponit materiam, circa quam exerceri potest clavium potestas, ad hoc sufficit, quamvis ulterius non sit integra ex oblivione naturali, quam bona fides supplet. Nihilominus manet obligatio confitendi ex præcepto divino recurrente memoria peccati. Unde si occurrat ipsi aliquod peccatum oblitum inculpabiliter, non putarem eum teneri ex præcepto Ecclesiæ ad confessionem statim illo anno, sed alias tempore congruo, quamvis sub præcepto divino teneatur illud aliquo tempore confiteri; ergo latius patet præceptum divinum, quantum ad hoc.

Latius patere præceptum divinum.

Sed petes, utrum habens tantum peccata occulta teneatur ex præcepto Ecclesiæ confiteri? Ratio dubii superius expressa est, quia non præcipit mere occulta.

Dubium.

Respondetur affirmative, quia determinat exercitium actus præcepti divini sub quo cadit peccatum occultum. Confirmatur, quia Ecclesia præcipit *sess*. 13. cap. 7. Tridentini accedenti cum conscientia mortalis ad celebrandum in necessitate,

Solvitur. Teneri præcep Ecclesiæ eo, qui habet tantum occulta.

et non habita copia confessoris, ut statim habita copia confessarii teneatur illud confiteri; ergo Ecclesia præsumit, et interpretatur se habere talem auctoritatem. Patet consequentia, quia neque ad occultum peccatum, neque ad externum, præceptum limitat, utrumque comprehendens quantumlibet Celebrans habuerit contritionem de suo peccato.

Utrum habens reservata excusetur a præcepto pro tunc, quando non adest Confessarius habens auctoritatem? vel an teneatur confiteri integre.

102. Quoad primum, communis Doctorum tenet, eum non excusari, si præceptum instat, nec opportunitas recurrendi ad confessarium, qui potest in reservata; tunc enim tenetur lege, ne fructum ex peccato capiat. Quantum ad secundum punctum, dubium est, si sola illa peccata, quæ non cadunt in jurisdictionem inferioris, confiteri Superiori possit, et absolvi sacramentaliter a solis reservatis, et remitti ad inferiorem quoad confessionem et absolutionem directam reliquorum. Quoad primum dubium, aliqui docent eum omittere posse peccata reservata, et confiteri reliqua, Alensis 4. *p. quæst.* 18. *memb.* 5. *art.* 2. *ad ultimum* quam probabilem tuetur Major *in* 4. *dist.* 17. *quæst* 5. *ad ultim.* Petrus de Soto *lect.* 10. *de confessione* asserens pœnitentem posse sola non reservata tunc confiteri Sacerdoti inferiori, quia in ea sola habet jurisdictionem.

[...]ntentia [...]rmans [...]ervata posse [...]mitti.

Prima conclusio : Debet fieri confessio omnium peccatorum in eo casu; ita communis Doctorum. D. Thomas *in* 4. *d.* 17. *quæst.* 3. *art.* 4. *quæstiunc.* 2. *ad* 4. Henricus *quodl.* 1. *quæst.* 29. *et* 30. Paludan. *in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 5. *art.* 1. Joannes de Medina, Navarr. *in cap. Consideret.* Suarez *disp* 31. *sect.* 3. Vasquez *quæst.* 91. *art.* 3. *dub.* 9. citantes communem. Probatur, quia integritas confessionis est Juris divini, Trid. *sess.* 14. *cap.* 5. et tenetur Sacerdos agnoscere statum rei, ut judicet absolvendum vel ligandum; et si posset esse judex ipsius eique providere, et injungere quod expedit, quia sententia a non suo judice lata est nulla. Ad rationem dubitandi, respondetur per accidens ex connexione ad alia peccata cadere reservata sub cognitione inferioris.

[...]nclusio. [...]et fieri [...]tegra [...]nfessio.

Per accidens remitti in casu reservata.

Secunda conclusio : Potest superior in aliquo casu absolvere a solis reservatis, remittendo pœnitentem quoad alia ad inferiorem. Ita Cajet. *v. Confess.* Antoninus 3. *part. tit.* 14. *cap.* 19. Paludanus *in* 4. *dist.* 17. Petrus a Soto. Ratio hujus est, quia dicunt esse consuetudinem Ecclesiæ Romanæ. Hæc opinio ad casum necessitatis reducenda est, ut quando necessarium esset Prælatum talem per se audire; neque expediret committere eum aliis, neque posset omnia peccata audire ex alia urgente, gravique necessitate, neque pœnitens posset exspectare, quia necessitas incumbit celebrandi aut quid simile. Idem tenet Suarez *disp.* 31. *sect.* 1.

103. Secunda conclusio. In casu absolvit superior a solis reservatis.

Tertia conclusio : Extra casum necessitatis nullo modo licet. Ita Durandus *dist.* 17. *quæst.* 15. Gabriel *dist. ibid. quæst.* 1. *art.* 3. Suarez, et alii, quia pœnitens tenetur ad integram confessionem, quæ est Juris divini; et confessarius ad cognitionem integræ causæ, seclusa necessitate, confessio enim directe fit ad absolutionem, quam dare debet confessarius directe quoad omnia confessa, quæ sub ejus jurisdictione cadunt; neque contrarium est consuetudo Romanæ Ecclesiæ, nisi in absolutione tantum a censura reservata, quæ absolutio non est sacramentalis. In priori casu plerique dicunt, eum teneri confiteri peccata reservata inferiori,

Extra casum necessitatis non licet dividere confessionem.

a quibus absolutus est; sed hoc est falsum, quia absolutio fuit in casu legitima, et confessio formaliter integra, ideo ab omnibus fuit absolutus directe a non reservatis, indirecte a reliquis, quæ tenetur solum confiteri, ut subjiciantur clavibus.

Integritas confessionis formalis.

Nunquam ergo incurritur obligatio confitendi denuo peccata semel legitime confessa, et directe absoluta, ex institutione hujus Sacramenti. Si tamen quis invalide sit confessus, si adeat eumdem confessorem, potest tantum repetere ea quæ omisit, si is recordatur confessorum; si alium, tenetur totum repetere.

Cessat obligatio confitendi peccata, quæ directe absoluta sunt.

104. (y) *Et si dicas quod hæc specificatio,* etc. Objicit contra conclusionem præmissam, quod specificatio illa præcepti divini confitendi ab Ecclesia facta pro tempore ejus adimplendi intra annum, sit relaxatio, quia tenebatur statim confiteri, scilicet ex præcepto confessionis divino, habita copia confessoris; nunc vero non ita usque ad Quadragesimam saltem. Hic non limitat obligationem præcepti Ecclesiastici ad Quadragesimam, sed tangit consuetudinem, secundum quam adimpletur, vel certe terminum illius temporis in quo obligat, numerando annum de Paschate in Pascha.

Explicatur textus Doctoris.

Respondet utrumque esse dubium, et tangit opiniones *supra* examinatas: An, scilicet præceptum divinum pœnitendi et confessionis obliget determinate statim post peccatum commissum, et habita opportunitate confessoris, ut dicunt aliqui cum Alensi; vel certe obliget tantum pro aliquo tempore indeterminato ante mortem, ut sentit D. Thomas. Sententiam utramque dubiam dicit; sed hanc esse mitiorem, quia pœnalia non sunt amplianda, neque onera aggravanda. De hoc alias dictum est. Dicit præterea peccantem obligari ex præcepto negativo, ne habeat noluntatem confitendi; illa enim esset impœnitentia positiva contra præceptum negativum.

Præfert sententiam D. Thomæ.

(z) *Ad argumenta,* etc. Ad primum, patet ex littera et alias dictis. 105.

(a) *Ad auctoritatem Augustini et Cassiodori,* etc. Respondet ad secundum. Dicit contritioni annexum esse votum confitendi, nec deleri peccatum sine proposito confessionis, et quod votum confitendi judicatur pro confessione futura, requiri tamen confessionem futuram, sine qua non ponitur integra pœna debita peccato, nempe experiri coram judice, et erubescentia, et satisfactio debita Ecclesiæ; et si mutat propositum, seu voluntatem confitendi recidivat, et contemnit debitum. Hic expresse docet requiri votum explicitum Sacramenti seu confessionis; de qua re est controversia inter Doctores, quam huc remisimus cum Doctore.

Requi votu confite ad remi onem peccati contri onem

Requiri enim votum confessionis ad remissionem peccati est doctrina Tridentini *sess.* 14. *cap.* 4. *sess.* 6. *cap.* 14. An debeat esse explicitum, an vero sufficiat virtuale, dubium est. Communiter affirmatur sufficere virtuale; ita Vasquez 3. *part. quæst.* 84. *art.* 5. *dubio unico,* citans Richardum *in dist.* 17. *art.* 2. *quæst.* 1. Adrian. *in* 4. *quæst.* 1. Gabrielem *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 1. *not.* 2. Majorem *dist.* 14. *quæst.* 1. Idem docet Soto *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 5. Hæc sententia non aliter fundatur, quam supponendo quod separari possit tale propositum a contritione perfecta, vel per oblivionem, vel per ignorantiam ex defectu instructionis necessariæ de hoc Sacramento; hoc autem virtuale votum duobus modis explicari solet. Primo modo, ut non sit actus aliquis elicitus distinctus ab ipsa contritione. Secundo modo, ut sit in genere propositum servandi præcepta, sub quibus comprehenditur obligatio confessionis faciendæ.

Controsia de qualit voti.

Aliq tenei suffice virtua

Duol mod intellig voti virtu ess

106. Conclusio. Requiritur votum explicitum.

Conclusio prima : Ad remissionem peccati requiritur votum explicitum distinctum ab ipsa contritione. Hæc est nostri Doctoris hîc : *Dico,* inquit, *quod illa contritio habet propositum, seu promissionem confessionis secuturæ, et sic non deletur peccatum sine proposito confitendi*, etc. quod probat auctoritate Cassiodori. Eamdem tenet Canus *part.* 5. *relect. de pœnitentia post.* 3. *conclusionem.* Supponit Joannes de Medina *C. de confessione*, Durandus, et Paludanus *in* 4. *dist.* 17. Ille *quæst.* 2. hic *quæst.* 1. Est etiam D. Bonaventuræ *in* 1. *part. ejusdem dist. art.* 1. *quæst.* 4. ubi asserit repugnare aliquem justificari sine voto confessionis; loquitur autem de explicito, sic explicans plures auctoritates Sanctorum, qui docent non posse quempiam justificari sine confessione. Est eadem sententia Alensis 4. *part. quæst.* 8. *membr.* 2. *art.* 1. et videtur omnium antiquorum, etiam D. Thomæ 3. *p. quæst.* 86. *art.* 6. et Magistri *in* 4. *dist.* 17. *c.* 2. et illa distinctio voti virtualis et formalis est magis celebrata a modernis, quam ab antiquis, licet pro ea citetur Richardus.

Est sententia communis antiquorum.

Probatio. Probatur ex Augustino et Cassiodoro super illud Psalmi 21. *Dixi confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit, nondum pronuntiat ore. Si autem Deum aut in corde, quia ipsum dicere quoddam pronuntiare est; votum enim pro opere reputatur,* etc. Prima hujus auctoritatis sunt Cassiodori usque ad illud *dimiserit;* reliquum est Augustini. Votum confessionis vocat ille promissionem; nomine *voti* intelligitur voluntas, seu desiderium confitendi, nam sic opponitur votum operi, seu voluntas facto in Jure sæpissime quoad meritum aut demeritum. Patet *ex dist.* 1. *de pœnitentia, quæst.* 3. ubi præfatus textus ponitur *cap.* 5. et alii subjiciuntur, quibus voluntas pro facto reputatur quoad pœnam. Unde *infra cap.* 8. *Quem pœnitet,* quod desumptum ex libro de vera et falsa pœnitentia, cap. 10. *Fit tamen dignus venia ex Sacerdotis desiderio, qui socio confitetur turpitudinem criminis,* etc. Loquitur de confessione laica; desiderium autem Sacerdotis est votum explicitum confitendi, quod repetitur *infra dist.* 5. *cap.* 1. *Qui vult.* Huc spectat propositio damnata in Concilio Complutensi contra Petrum Oxomensem, Doctorem Salamantinum, quæ talis est . *Peccata mortalia quantum ad culpam et pœnam alterius sæculi delentur per solam contritionem cordis sine ordine ad claves,* etc.

Voluntas pro opere reputatur.

Auctor lib. de vera et falsa pœnitentia.

Propositio damnata.

107. Secunda ratio. Trident.

Secundo probatur idem clarius ex Tridentino sess. 6. *cap.* 14. *unde docendum est,* inquit, *Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis, et eorum detestationem, aut cor contritum et humiliatum, verum etiam eorumdem sacramentalem confessionem, saltem in voto, et suo tempore faciendam,* etc. Ergo votum Sacramenti suscipiendi est aliud a detestatione peccati, et requiritur ad pœnitentiam hominis Christiani, et *can.* 29. damnat asserentes lapsum post Baptismum sine Sacramento pœnitentiæ resurgere posse, etc. Intelligit autem Sacramentum in re aut in voto, *sess.* vero 14. *cap.* 4. *in principio*, dicit contritionem in genere ita in homine baptizato præparare ad remissionem peccati, *si cum fiducia divinæ misericordiæ et voto præstandi reliqua conjuncta sit*, etc. Sed certum est ad nihil magis obligari, quam ad confessionem et Sacramentum, ergo votum ejus requiritur; et sicut fiducia divinæ misericordiæ est alia voluntas distincta ab actu detestationis

Distinguit votum a contritione.

peccati, utpote actus spei, ita etiam et votum Sacramenti requisitum. Deinde *infra* docens contritionem perfectam reconciliare Deo antequam Sacramentum actu suscipiatur : *Ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in ipsa includitur, non esse adscribendam;* ergo tale votum aliud est a contritione.

108. Responsio. Impugnatur. Verus sensus Concilii.

Dices intelligi tantum implicitum, quia loquitur de Sacramenti voto, quod in ipsa contritione includitur ; non includitur autem nisi virtualiter. Ita Vasquez interpretatur. Sed illa interpretatio est extra Concilii mentem, ut patet *ex initio capitis, et sess.* 6. *cap.* 14. in quibus exigit votum tanquam aliquid distinctum, nam illa particula *in ipsa includitur* non est intelligenda nisi moraliter, tanquam circumstantia bonificans actum, ad hoc ut sit sufficiens dispositio acceptata a Deo ad remissionem peccati, quod ipsi convenit moraliter, quatenus perfecte circumstantionata est, non physice ; sicut ergo recte dicuntur circumstantiæ includi in actu morali, ita votum confessionis in contritione.

Confirmatur.

Deinde simili forma verborum statuens loco proxime citato differentiam inter baptismalem et patientiam hominis Christiani (loquitur autem de virtute), dicit in hac contineri cessationem a peccatis præteritis, eorum detestationem, sacramentalem confessionem saltem in voto, absolutionem et satisfactionem, etc. qui actus diversi sunt, et tanquam diversificantes hanc ab illa numerantur, licet contineri dicantur in pœnitentia, quod perinde est ac includi.

109. Tertia ratio.

Tertio, inprobando eamdem solutionem, probatur conclusio principalis. Si sufficeret votum virtuale, quod est ipsa contritio ; ergo male exigeretur votum Sacramenti, tanquam necessarium ad remissionem peccati. Probatur consequentia, quia nihil facit ad remissionem peccati, quod non facit ad perfectionem actus formalem ; est enim meritum de congruo acceptatum, et sub hac ratione præcise disponit ; ergo quod non facit ad meritum non facit ad remissionem ; ad meritum autem facit bonitas tantum, quæ desumitur ab objecto, fine et circumstantiis, quibus perficitur actus formaliter ; sed nihil virtuale inclusum in causa facit ad perfectionem ejus, sicut neque ad entitatem ; perfectio enim sequitur entitatem. Dixi *in causa,* ne mihi instetur de merito relato virtualiter per charitatem, aut de intentione remanente in electione, quia in his actus elicitus formalis et imperans præcessit tam meritum quam electionem, ex cujus motivo eliciantur, et in quibus manet deinceps tanquam in effectu, qui ab ipso dependent, non quatenus nunc est, cum desierit, sed quatenus præcessit determinans voluntatem ad ipsos eliciendos effectus ; ergo sicut inclusum virtualiter in causa non communicat causæ entitatem, ita neque perfectionem quatenus in ipso includitur virtualiter tantum ; ideo enim includit, quia talis formaliter est causa in sua entitate, alias diceremus in Deo perfectionem importare, quod includat creaturas virtualiter.

Votum virtua[le] non de[...] numera[tur] ut divers[um] ab act[u].

Non fa[cit] ad perfe[cti]onem actu[s].

Dices ergo quod contritio includit votum quatenus homo obligatur præcepto confessionis etiam contritus. 110 Respo[nsio].

Impug[na]tur.

Contra, homo contritus obligatur præcepto Eucharistiæ, sed hoc non obstante, non dicitur necessarium esse votum Eucharistiæ ad remissionem peccati per contritionem, neque a Conciliis, neque a Patribus ; ergo votum Sacramenti requisitum hic ad remissionem peccati non est sola obligatio suscipiendi Sacramenti, quia hæc est effectus legis, votum autem spectat ad dispositionem et voluntatem nostram.

Votum consi[stit] in obligat[ione] suscipi[endi] Sacram[en]ti.

...onsio. Dices exprimi votum Sacramenti Pœnitentiæ, et non Eucharistiæ, quia Sacramentum Pœnitentiæ, est institutum remedium peccati, non ita Eucharistia.

...ugnatur. Contra, ex efficacia contritionis, si remittatur peccatum sine ullo ordine ad Sacramentum, nisi solius obligationis præcepti, sequitur præcise quod non magis Pœnitentia in voto quam Eucharistia, aut observatio legis exigitur, cum eadem sit obligatio; et sic omnia, quæ definiunt Patres de necessitate Sacramenti in re, aut voto, facile elidi possunt, ne concedatur Sacramentum habere in se necessitatem medii. Præterea, obligatio suscipiendi Sacramenti non oritur ratione contritionis, sed peccati, et supponitur ad contritionem pro omni tempore, quo quis est in peccato, a quo non absolvit contritio, sive habeat explicitam, sive implicitam voluntatem ejus adimplemdæ, quin etiam manet cum contraria voluntate, ergo talis obligatio inaniter reducitur ad contritionem tanquam in ea inclusam, vel ipsi annexam, ex sua perfectione; ergo votum Sacramenti est aliud a dicta obligatione.

...igatio ...ipiendi ...amenti ...t ex ...cato, ...n ex ...triti...ne.

Si dicas contritionem, sicut est perfecta conversio in Deum, sic etiam esse votum implicitum observandæ hujus obligationis; hoc jam impugnatum est, quia sic etiam se habet ad obligationem Eucharistiæ, et quamvis aliam, neque aliter ad pœnitentiam sub hac ratione reducitur; in voto tamen illorum non dicitur remittere peccatum, ergo aliquid speciale dicit tale votum respectu Pœnitentiæ Sacramenti præter jam dicta. Accedit quod tale votum explicetur per desiderium explicitum sacerdotis, quod computatur a Deo ipso opere, ut patet supra. Confirmatur, si aliquis conteratur de peccatis præteritis confessis, quæ reipsa fuerunt remissa, nulla est in eo obligatio ad Sacramentum confessionis, cum eadem peccata bona fide subjecerit clavibus, et ponamus in Sacramento deleta; ergo falsum est contritionem includere votum implicitum confessionis ex natura actus, ut jam ab adversariis explicatur, quia neque sic inducit obligationem semper, neque voluntatem confitendi etiam cognito Sacramento; ergo neque ipsa in se est virtualis causa, quia causa virtualis naturalis reducitur in actum secundum positis requisitis; quod dicendum esset de contritione, si in se esset voluntas virtualis confitendi, nihil enim aliud requireret, quam præcognitionem Sacramenti ad concipiendum votum et opportunitatem confessarii; ergo præcise eatenus nunc est virtualis causa Pœnitentiæ, quatenus inducit affectum observandæ legis, et excludit transgressionem contra quodcumque præceptum, quam nequit compati, ergo sub hac ratione non magis remittit peccatum in voto Pœnitentiæ quam cujusque alterius rei præceptæ, ut Eucharistiæ, cum æque indifferenter fertur in omnem transgressionem sub ratione generali offensæ; ergo, etc. Contritio itaque subordinatur Sacramento quoad effectum remissionis per aliquid distinctum a se, et obligatione confitendi, et illud est votum quod intendunt Patres. Sicut enim remissio peccati fit juxta legem præscriptam in ordine ad satisfactionem integram et vindicationem quam Deus voluit fieri, cujus pars est confessio et absolutio sacerdotis, ideo requirit, ut hæc adsint in voto contritioni per modum circumstantiæ, manente ulterius obligatione confessionis in opere. Ex hoc argumento patet quæstionem esse de contritione, ut remittit peccatum non confessum, quod alias bona fide non est subjectum clavibus, non de eadem, quatenus est de confessis.

111.

...ntritio ...n voto ...amenti ...œnitentiæ ...tificat.

Confirmatio. Contritio de confessis alias non dicit ordinem ad Sacramentum.

112. 2. Conclusio. Sufficit aliquando votum confusum Sacramenti.

Secunda conclusio : In casu ignorantiæ, quando est defectus instructionis qui contingere potest, sufficit votum confusum Sacramenti, neque requiritur voluntas distincta. Hæc conclusio videtur congrua divinæ misericordiæ et infirmitati nostræ, neque alioquin casus est impossibilis, sed qui frequenter accidere possit in iis qui minus instructi sunt.

Explicatur. Votum hoc explico per hoc, quod habeat voluntatem adhibendi media necessaria, vel quæ ordinata sunt in remedium peccati, quamvis in specie tale esse ignoret.

Probatio. Probatur conclusio, quia tale propositum sufficit ut vere remittatur peccatum in ordine ad claves; ergo aliud non requiritur. Probatur consequentia, quia alias facienti quod in se est ex fide et gratia Deus deesset; hic autem aliud præstare nequit ex impedimento, quamvis habeat bonam voluntatem et perfectum dolorem. Deinde, ideo hac ratione voluntas Sacramenti pro opere reputatur juxta præmissa, ut in casu sufficienter provisum esset saluti. quæ ratio currit in proposito, atque idem dicendum de ipsa contritione, quam Deus efficacem esse voluit in defectu Sacramenti, ut in casu remedium salutis non subtraheretur.

Remittitur sic peccatum in ordine ad claves.

Voluntas Sacramenti pro opere reputatur.

113. 3. Conclusio. Ipsa remissio correspondet contritioni.

Tertia conclusio : Remissio peccati est per ipsam contritionem, ut hac circumstantia voti Sacramentalis affecta est, sine qua non remittit peccatum, neque est perfecta contritio. Probari videtur conclusio quoad primam partem ex Tridentino *sess* 14. *cap.* 4. Docet *præterea, etsi contritionem hanc aliquando perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare,* etc. *ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam,* etc. reconciliat ergo contritio, sed non sine Sacramenti voto, quod non per modum causæ requiritur; ergo per modum circumstantiæ. Probatur minor, quia votum Sacramenti non operatur nisi in virtute ipsius Sacramenti, hoc, est, quatenus in eo applicatur Sacramentum ipsum ad effectum; sed nulla est efficacia Sacramenti nisi applicetur sensibiliter, quia est signum sensibile practicum. Deinde, nihil causat Sacramentum nisi ex opere operato; remissio autem peccati per contritionem cum voto Sacramenti non est ex opere operato, Sacramentum per modum sententiæ et judicii tantum remittit, non ita contingit per contritionem. Probari etiam potest conclusio ex omnibus locis, ex quibus remissio peccatorum tribuitur pœnitentiæ et charitati, de quibus *supra*. Et probatur amplius, quia hoc votum annexum est attritioni, et non remittit peccatum.

Trident.

Illam remissionem non esse voti tanquam causæ.

Diversus modus causandi remissionem.

114. 2. Pars conclusionis probatur. Necessitas voti ostenditur.

Secunda pars conclusionis probatur, quod contritio non sit perfecta sine voto Sacramenti. Contritio est perfecta detestatio peccati, et voluntas efficax, qua destruitur; ergo non potest abstrahere a mediis ordinatis a Deo ad ejus destructionem, nam velle destruere peccatum aliter, quam per media ordinata (quibus applicata est misericordia, et acceptatio divina, qua liberaliter et non ex debito remittitur) esset præsumptio. Ex his patet etiam quomodo intelligendum sit, quod Sacramentum in voto remittat peccatum qui est modus consuetus loquendi scholæ, qui non abhorret a Tridentino *sess.* 6. *cap.* 4. *et sess.* 7. *can.* 4. in quibus asserit ad salutem necessarium esse Sacramentum in re aut voto ejus, intendit enim primam conclusionem, nempe sine voto et subordinatione ad Sacramentum nemini contingere salutem.

115. Respon...

Dices : Ipsa contritio est tale medium.

Contra, hoc jam impugnatum est con-

pugnatur.

clusione prima, quia sine ordine ad claves non remitit peccatum; hic autem ordo est ipsum votum Sacramenti. Sed demus etiam hoc ipsum, et probatur adhuc intentum. Ille non dicitur intendere efficaciter finem, qui non procedit per media efficacia sibi nota et certa, sed nemini potest esse certum si habeat veram contritionem, efficacia autem Sacramenti est certa fide divina; ergo non est censendus perfecte detestari peccatum, hoc est, efficaciter, et super omnia, nisi habeat voluntatem applicandi Sacramentum; quis enim prudenter et efficaciter dicitur in finem intendere, qui relictis certis mediis alia ignota assumit, de quibus adeo incertus est, ut nesciat si ea applicuerit si non applicuerit? Adde ex necessitate satisfactionis præscriptæ et completæ exigi votum seu affectum Sacramenti.

116. plica. sponsio.

Dices, contritio in lege naturæ haberi potuit sine tali voluntate; ergo et nunc.

Respondetur negando consequentiam, quia nunc ordinata sunt media sensiblia et certa, ad quæ homo ex cura etiam suæ salutis necessaria tenetur, et quibus subordinatur contritio. Deinde, contritio non habet efficaciam remissionis peccati, ut quidam sentiunt, physice ex natura rei, sed tantum moraliter, ut dispositio necessitans tantum, inquantum acceptatur; Deus autem non acceptat eam de facto institutis aliis remediis, quibus applicatus est valor meritorum Christi, nisi cum subordinatione ad illa per votum et propositum, ut Canones definiunt.

ordinaum dium.

lvitur lamentum tentiæ ositæ.

Ex hoc facilis est responsio ad ea, quæ objici possunt pro sententia adversariorum ex perfectione et efficacia contritionis, quia non debemus eludere Canones et regulas certas fidei torquere ad impropriètatem sermonis, nisi ubi aliæ cogunt limitandas ad ejusmodi sensum; nihil tale in proposito occurrit, quia et ex natura rei supposita institutione Sacramentorum, et ex ordinatione divina probatum est circumstantiam voti Sacramentalis annexam esse de facto contritioni perfectæ.

117. Quid de voto observandi legem, et implendæ pœnitentiæ.

Quid dicendum de aliis votis seu propositis, ut observandi legem, satisfaciendi pro peccatis, requirunturne expliciti actus, et a cæteris distincti? Utrumque necessarium esse affirmat Sotus, quia in altero ponit, ut visum est, votum Sacramenti. Alterum vero etiam necessitate remissionis exigit, cum quo sentiunt alii, et ante eos fuit opinio Alensis 4. *part. quæst.* 17. *memb.* 1. *art.* 3. Oppositum tenet noster Vega *in Trident. lib.* 13. et Suarez citatus *quæst. præcedenti*, Navarrus requirit virtuale. Si loquamur de satisfactione sive hîc, sive in Purgatorio, sufficienter ad eam determinatur voluntas per actum virtutis pœnitentiæ, quia vult in se punire peccatum pœna lege statuta, superflueret aliud; ergo, etc. Si loquamur de satisfactione pœnitentiali injungenda a Sacerdote, si non teneatur pœnitens eam acceptare (ut quidam docent, et infra videbitur) neque etiam propositum virtuale ejus requiritur. Tenendo vero sententiam communem, dicendum est votum Sacramenti sufficienter determinare ad satisfactionem, et reliqua præstanda, sine quibus consistere nequit, saltem quoad usum licitum. Quantum ad illud propositum legem et præcepta in specie, non requiritur talis, neque ex necessitate contritionis, neque ex necessitate Sacramenti quæ limitantur ad præcepta, quæ in re-ipsa transgressus est pœnitens, sicut ad peccata contra hæc commissa; quantum autem ad observantiam legis in genere sufficienter includitur in proposito emendationis qua offensa Dei vitanda proponitur, neque aliud videtur requiri.

Voluntas satisfaciendi.

Voluntas adimplendi pœnitentiam.

Voluntas servandi legem.

(b) *Ad primam rationem dico*, etc.

118. Præceptum pœnitentiæ, ut spectat ad legem Decalogi, et naturalem. Docet hoc præceptum, et reliquas cæremonias religiosas institutas a Deo reduci ad præcepta Decalogi, et esse Juris positivi, et non legis naturæ, ut bene deducit; hoc est dicere, quantum ad rationem ex objecto et motivo reduci ad legem naturæ late sumptam, prout hæc lex comprehendit id, quod consonum est principiis primis practicis aut conclusionibus per se sequentibus; quantum vero ad materiam institutam hic et nunc, esse præceptum mere positivum, quia connexio aut limitatio cultus ad talem materiam est ex institutione, et præcepti positivo, ex quo patet facilis resolutio eorum, de quibus concertant moderni: An hoc præceptum sit naturale, aut quomodo reducatur ad Decalogum? Supposito autem præcepto, jam confessio in re aut voto habet aliam necessitatem, nempe medii ad salutem, et sic cadit sub præcepto naturali salutis propriæ procurandæ, quæ sine hoc medio sive in re, sive in voto (juxta varias opiniones) non attingitur regulariter, imo nunquam ab habente conscientiam peccati mortalis; excipiuntur enim soli casus, in quibus quis bona fide per charitatem, martyrium, Sacramenta cum oblivione sui peccati justificatur.

Idem ut est lex positiva.

SCHOLIUM.

Confessionem per interpretem non cadere sub præceptum, quia istud forum est secretum; favet Trident. sess. 14. cap. 5. Ita Cajet. v. *Confessio.* Sotus dist. 18. quæst. 2. art. 6. Navarr. cap. 21. n. 36. Quos sequitur et citat Vasq. 3. part. quæst. 91. art. 4. dub. 3. Doctor tamen videtur admittere præceptum confitendi per interpretem obligare, quando non timetur revelatio confessionis; in quo convenit cum D. Thom. hic quæst. 3. art. 4. ad penult. Docet non valere confessionem absenti per scriptum factam, et Clem. VIII. an. 1602. oppositum damnavit, ut falsum, scandalosum, temerarium, sed ante hujusmodi decretum, illud multi tenuerunt. De quo Vasq. supr. dub. 2. Suar. 4. tom. dist. 19. sect. 3. et disp 21. sect. 4. modo etiam multi tenent, agonizantem qui petiit vocari confessarium, ab eo posse absolvi, licet nihil ei confiteri possit, cum accedit, ex Araus. I. cap. 12. habetur 26. quæst. 6. c. *Qui recedit.* et Carthag. IV. cap. 76. Leo epist. 89. August. lib. 50. hom. 41. et de adult. conjug. cap. ult. Extant etiam authentica testimonia Illustriss. D. D. Card. Bellarmini, et Archiepiscopi nostri Armachani, quod Clemens VIII. declaravit se suo decreto non voluisse hunc casum comprehendi.

Ad (c) aliud dicitur, quod talis debet confiteri per interpretem, vel per aliqua alia signa a verbis, quæ possunt esse nota sacerdoti. Secundum est bene concedendum, si aliqua talia signa sint communia confitenti muto, vel barbaro, et sacerdoti. 31. D. Tho. hic q. 3. art. 4 sol. 2 art. 4

Sed primum non videtur necessarium, quia forum istud ex natura sua est secretissimum; ergo non tenetur aliquis ad istud forum ut aliquo modo publicum; sed licet interpres velit celare, et teneatur celare, sicut sacerdos, tamen si velit malignari, ipse et sacerdos possunt esse testes contra accusatum, et ita ex natura hujusmodi accusationis hæc accusatio potest venire in publicum, et ita non est pœnitentialis.

Confit. per interpretem an quando teneam.

Ex hoc patet, quod pluribus sacerdotibus simul non est confitendum necessario, ut melius judicent; quod si fiat, non est Sacramentalis confessio. Maxime autem videtur, quod non sit confitendum per interpretem, quando timetur ipsum non esse secretarium idoneum; et si in tali casu iste habet impossibilitatem confitendi homini idoneo, D. Th. ubi s.

confiteatur Deo cum proposito confitendi homini opportunitate oblata.

32. ... licere ...nfessionem per ...iptum ...senti ...tam.

Ad (d) aliud videtur quandoque confessio facienda per scriptum, ut legitur de Thoma Episcopo Cantuariensi, qui misit ad curiam pro absolutione. Sed hoc videtur esse contra rationem confessionis, quia omnis scriptura ex sui natura nata est esse publica; quantumcumque enim aliquis conservet secrete apud se scriptum, tamen ex quo mittit illud, vel propter nuntium, vel propter illum ad quem mittitur, potest publicari, et semper ex sui natura est patulum cuicumque legenti, loquens quod ibi continetur.

Quilibet ergo scribens aliquid, facit in hoc quod est contra naturam signi idonei in confessione, et in ista scriptura tollitur verecundia, quæ est pœna magna in confessione, et hoc nisi confitens sit præsens, quando per scriptum confitetur; et ideo quod dicitur 30. *quæst.* 5. *Qualis debeat,* quod quis potest confiteri per scripturam, Joannes exponit, quando confitens est præsens, quia absens non potest licite; igitur absens expectet præsentiam cum proposito confitendi, ea habita.

B. Virgo. ...on ...terat ...fiteri, ...caruit ...nni ...cato.

Ad (e) aliud dico, quod simpliciter innocens a mortali et veniali, tenetur simpliciter non confiteri. Unde si Beata Virgo fuisset confessa Petro post ascensionem, peccasset confitendo. Sed si est tantum innocens a mortali, potest confiteri venialia, et potest non confiteri, ut dictum est *tertio articul.* § *De qua.* Nec est incredibile multos esse in Ecclesia, qui per annum vivant sine mortali, imo per Dei gratiam multi multo majori tempore sine peccato mortali se custodiunt, et multa opera perfectionis exercent, de quorum meritis thesaurus Ecclesiæ congregatur.

COMMENTARIUS.

(c) *Ad aliud dicitur, quod talis debeat,* etc. Resolvit quid dicendum sit de muto, aut externo, quem nequit confessarius intelligere, an is teneatur confiteri per interpretem, et aliter per signa. Hi casus comprehenduntur argumento tertio et quarto ad oppositum pro parte negativa conclusionis. 119. De muto, et barbaro.

Confiteri possunt per signa.

Respondet posse fieri confessionem per signa, si aliqua sint communia pœnitenti et sacerdoti. Resolutio non solum vera est de pœnitente muto, sed etiam barbaro, id est, peregrino, modo non adsit aliquis interpres, quia in eo casu, quando non suppetit alius modus confitendi, debet absolvi; signa autem communia esse possunt tam muto, quam etiam barbaro, lacrymæ, genuflexio, suspiria, tunsio pectoris, et hujusmodi naturalia et certa.

Signa communia.

Quod autem Doctor dicat *modo signa aliqua sint communia,* etc. intelligit iis esse utendum maxime quoad mutos respective, ad specificam et determinatam peccatorum confessionem, quia qui muti sunt a nativitate, et habent usum rationis, specialissime habent assistentiam in hoc quoad familiares et consuetos, ut perinde per signa conceptus manifestent quoscumque; sicut alii per verba. Plurima hujus rei exempla habemus in Hibernia, ubi plerumque casus iste contingit de mutis a nativitate, qui et doctrinam Christianam per signa discunt et frequentant Sacramenta cum maximo fervore et prudentia,

Muti per signa expedite conceptus manifestant.

et quidquid ad directionem conscientiæ spectat, optime callent et expedite familiaribus et domesticis suos conceptus significant.

120. Quin etiam audivi a quodam Patre nostro, viro valde erudito et probo (qui magnos fructus in illa vinea per Dei gratiam congessit, et etiamnum in iisdem laboribus desudat), in Conacia se novisse virum illustrem, qui mutus a nativitate sæpissime ei confessus sit, interprete suo fratre, et cum maxima claritate conscientiam aperiebat, et sacram communionem cum omni fervore sumebat : sed iste præterea habuit assistentiam specialem, qua sacerdotem nunquam visum, licet vestitu simulato et sæculari, ut ibi moris est ob pericula, accedentem statim ex vultu cognoscat primo intuitu, licet nullus alius eum sciat esse sacerdotem, fratrem suum, et alios statim admonet, ipse genuflexus recipit ejus benedictionem et curam gerit, ita ut nullis famulis domesticis permittat ei inservire, sed omnia obsequia ipse, et in mensa, et in cubiculo, et ad altare solus in persona obeat, assistente tantum ad Missam suo fratre viro illustri, qui respondeat ad Missam, ille autem omnia ministeria perficit, et post mediam noctem altare, et paramenta omnia præter calicem et corporale, componit. Deinde accito fratre suo ante Missam per signa confitetur, et opposita particula sub Missa communicat.

In aliis familiis etiam illustribus in eodem regno hujusmodi exempla etiamnum hodie cernuntur. Quod dixerim magis ad commotionem parentum, ut si quos edant filios, aut filias mutas, curam eorum gerant in iis, quæ Dei sunt, quos ipse Deus alia via dociles facit, et idoneos ad salutem, quando organum auditus vel subtrahit, vel causa naturali permittit impediri, unde deveniant muti, quia verba addiscere nequeunt, sed præstant per signa quod voci deest. Ad hæc exempla alludit Doctor, frequentia sunt in Hibernia, quando dicit mutum debere confiteri, si habeat signa communia sibi et sacerdoti, et idem de barbaro, et hoc secluso interprete, quando Sacerdos capit illa signa.

Sed quid si interpres necessarius sit, ut confessio in particulari fiat? Respondet eum non teneri per interpretem confiteri, maxime quando timetur ipsum non esse idoneum, aut secretum. Non negat autem eum posse confiteri, si velit, sed negat eum obligatum confiteri per interpretem. Quod tenet Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 5. ubi negat Christum præcepisse confessionem publice faciendam, aut Ecclesiam, neque consulte præcipi posse peccata secreta confitenda publice. Admittit tamen aliquando fieri posse, ut patet ex illa restrictiva clausula, qua dicit non esse confitendum per interpretem, quando timetur non fore idoneum secretarium. Eodem modo dicit non esse obligationem confitendi pluribus Sacerdotibus simul, quia illa confessio non est secreta ex natura actus, quod requiritur ad confessionem Sacramentalem. Non esse autem obligationem divini aut humani Juris ad confitendum peccatum secretum publice, satis declarat Tridentinum loco citato. Quid ergo? 121. An teneatur quis confiteri per interpretem

Doctor Requir[it] secretu[m] ad con[fes]sionem

Respondet confitendum esse peccatum Deo cum voto confessionis Sacerdoti data opportunitate ; hoc dicit quantum ad impletionem præcepti divini et humani confessionis, quod non obligat ad confitendum pluribus ; agit enim Doctor de eo quod præcise oritur ex obligatione præcepti. 122. Qui[d] oriatu[r ex] præce[pto]

Dicerem tamen juxta primam viam, et prout mox declarabitur in casu sequenti in his circumstantiis, quando non adest interpres, vel si adsit, non est idoneus ad secretum Sacramenti, eum tum confiteri

In defectu interpretis debet fieri confessio per nutus, et signa.

debere per nutus et signa, et absolvi posse, et talem confessionem idoneam esse, et integram formaliter, prout præsens casus et circumstantiæ ferunt; sufficit autem ad legitimam confessionem, et absolutionem Sacramentalem integritas confessionis, quæ compatitur cum præsenti statu pœnitentis, quæ aliter fieri nequit. Unde si ex confessione integra peccatorum timeatur, ut *supra* diximus, ex parte ipsius Sacerdotis periculum aut damnum pœnitenti, non obligat confessio integra quoad illud peccatum; valet tamen confessio integra formaliter, sic etiam quando timeretur periculum aut damnum ab interprete, valet confessio per signa et lacrymas, et tunsionem pectoris, non confessis peccatis alteri ex impedimento legitimo, quale est, ne quis cogatur peccatum suum publicare interpreti, aut aliis a confessario, nisi in casu quo jam illa eidem interpreti essent nota. Idem patet ex aliis casibus, in quibus confessio integra non exigitur, ut *supra* ostendimus ex simili motivo.

Confessio integra, et præceptum ejus impletur.

123. Ratio Doctoris de secreto confessionis impugnatur.

Cæterum aliqui impugnant rationem hanc, ad quam recurrit Doctor, nempe non esse de ratione confessionis Sacramentalis, ut fiat secrete, nam plures citat in oppositum Suarez *d.* 21. *sect.* 2. quam partem ipse tenet, existimans post Tridentinum loco citato rem certam esse. Deinde quia ad Sacramentum non requiritur nisi confessio, et accusatio pœnitentis facta reo; deinde, neque hoc est intrinsece malum; adducit præterea hunc casum de interprete. Item, quando aliquis est ita infirmus, ut non possit confiteri nisi alta voce, ita ut alii eum audiant. Tertio, quando confessarius non sit sufficienter instructus, potest alteri communicare peccata de licentia pœnitentis, et personam.

Sustinetur ratio prædicta.

Respondetur tamen hanc sententiam Doctoris esse magis communem, ut patet ex illis conditionibus confessionis communiter receptis.

Sit simplex, humilis, confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans, quæ sit parere parata.

124. Duodecima conditio est, ut sit secreta. Probatur autem ex Tridentino, postquam præmissit illa ex quibus certitudinem oppositæ sententiæ deducit Suarez, in quibus dicitur Christum non prohibuisse, quin aliquis publice sua delicta confiteretur, neque etiam præcepisse, subdit: *Non est hoc divino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Unde cum a sanctissimis et antiquissimis Patribus magno, unanimique consensu secreta confessio Sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usa est, et modo etiam utitur, fuerit semper commendata; manifeste refellitur inanis calumnia, qui eam a divino mandato alienam et inventum humanum esse, et a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse. docere non verentur,* etc. Ex quibus verbis sic argumentor: Confessio secreta ita est secundum institutionem hujus Sacramenti, ut inconsulte Jure humano aliud præciperetur, nempe publica peccatorum secretorum; sed quod inconsulte præciperetur, obstat alicui commodo pœnitentis, aut reverentiæ Sacramenti, aut utrique, quia aliunde nequit temeritas talis inconsultæ ordinationis colligi, nisi ex ipsa institutione, quatenus esset in oppositum, et nihil contra eam præcipi posset valide aut licite. Si prima duo dicantur, ergo institutio Sacramenti intelligenda est fuisse, ut confessio fieret secreta, et ob cultum Sacramenti et facilitatem, ne fieret odiosum et ob securitatem pœnitentis, ut patet

Trident.

Confessio secreta ex usu Ecclesiæ.

Ex verbis prædictis probatur ratio Doctoris, et secreta confessio.

Usus confessionis secretæ est ex institutione Christi.

ex Leone Papa *supra* citato *epist.* 91. Secundo, Patres unanimi consensu commendarunt confessionem secretam, usa est eadem semper ab initio Ecclesia; ergo ex regula cognoscendæ traditionis Apostolicæ data ab Augustino, et recepta. Initium hujus ordinationis referendum est ad institutionem Christi, qui non solum confessionem præcepit, dans potestatem ligandi et solvendi, sed etiam modus ejus saltem regularem definivit. Unde Concilium *infra* dicit hoc non esse inventum humanum, quia et Patres unanimi consensu confessionem secretam commendarunt, et ea usa est Ecclesia ab initio; ergo insinuat Concilium ideo non esse inventum humanum, ac proinde per traditionem Apostolicam emanasse talem usum ex ipsa institutione Sacramenti.

125. Secunda ratio. Patet eadem institutio.

Secundo probatur principaliter idem ex natura actus, et ex eo quod Concilium referat Christum non præcepisse confessionem publicam, supposito quod Christus, ut dicit Concilium, non præcepit confessionem publicam, et præcepit confessionem, sequitur eum intendisse confessionem secretam. Probatur sequela, supposito quod non induxerit pœnitenti obligationem confitendi publice sua peccata secreta, manet ei obligatio legis naturalis integra, qua tenetur non se infamare sine necessitate salutis, aut debito ex obligatione medii ad salutem. Sed per solam confessionem secretam salvatur illa obligatio; ergo confessio ut compatitur cum tali obligatione, fuit ei præscripta; in qua obligatione neque major necessitas, neque præceptum procurandæ salutis per Sacramentum, neque Christus dispensavit.

Compatitur cum obligatione non se infamandi.

Confirmatio. Correctio fraterna debet esse secreta primum.

Confirmatur, præceptum correctionis fraternæ obligat ad correctionem secretam, *corripe inter te et ipsum;* ergo etiam obligat tale præceptum confessarium, ut pœnitentem tantum audiat circa peccata secreta inter se et ipsum, hoc est, secrete, in ordine ad emendationem ejus; et consequenter ex hoc capite indirecte intelligitur confessio secreta instituta esse. Unde ex verbis Christi ad Petrum interrogantis, quoties dimittendum esset peccatum fratri, an septies? respondet, usque septuagies septies, ubi transitur de correctione fraterna in genere, ad hanc, quæ est ex potestate clavium.

Tertio, ex confessione oritur sigillum Jure divino in hoc Sacramento, non solum ex natura secreti, et lege, sed etiam ex speciali lege et institutione Sacramenti; sed sigillum non oritur ex confessione publica, sed tantum ex secreta, ergo ea institutione qua ordinatur, seu fundatur sigillum, etiam ordinatur confessio secreta. Confirmari potest ex dictis *supra*, quia alioquin nisi usus Sacramenti esset secundum confessionem secretam, non esset tolerabile, neque frequentatum, et plura alia incommoda ex eo sequerentur; ergo Christus præcipiens confessionem et usum Sacramenti intendit eum modum quo homines regulariter fiant capaces. 126.

Tertia ratio. Ex obligatione sigilli.

Confirmatio. Usus facilis Sacramenti accommodatur ejus institutioni.

Ultimo tandem Ecclesia non habet potestatem præcipiendi confessionem publicam peccatorum secretorum, sed potest omnia, quæ lege divina aut naturali non vetantur; ergo regulariter manet usus confessionis publicæ talium peccatorum illicitus; ergo usus confessionis secretæ est, qui regulariter et de lege divina sequitur ad præceptum confessionis, et intenditur per institutionem ejus. Probatur consequentia ex Concilio in initio ipsius capitis quinti, ubi probat ex potestate data ligandi et solvendi Apostolis et successoribus intelligi præceptum latum de confessione peccatorum secretorum, quia alioquin illa potestas esset inutilis, neque possit sententiam ferre circa ignota; ergo 127.

Ultima ratio. Alias Ecclesia posset obligare confessionem publicam.

[...]eceptum [...]nfessionis [...]iendæ [...]bligat [...]antum [...]spective [...] Sacerdotem.

similiter ex præcepto confessionis, quod non comprehendit publicam, nec tollit Jus fundatum in lege naturali de conservanda fama apud alios, quibus pœnitens non subditur, neque habent illam potestatem absolvendi, sequitur eum non debere subdi nisi ei soli, qui habet illam potestatem. Sed ille nequit ob præceptum strictissimum sigilli eum diffamare apud alios; ergo sequitur, inquam, confessionem faciendam esse apud solum Sacerdotem ex institutione hujus Sacramenti, quantum ad institutionem Christi, et eo modo faciendam quo manet obligatio sigilli, et quo reus subditur judici secreto, quia accusatio in ordine ad absolutionem fit, et absolventem, et tantum ad eum, ut est sacramentalis, dirigitur; ad alios autem, ex quibus sumit differentiam aut denominationem confessionis publicæ, non dirigitur qua est confessio sacramentalis; inde *c. Omnis utriusque sexus*, etc. docet soli Sacerdoti faciendam. Bene ergo Doctor hanc differentiam statuit confessionis sacramentalis a non sacramentali et publica; nihil enim facit ad Sacramentum, ut quis se apud alios accuset præter Sacerdotem. Unde *supra* cum Doctore confessio laica non est sacramentalis; ergo similiter confessio publica, qua talis non est sacramentalis.

[...]nfessio [...]ublica, [...]a talis [...]on est [...]ramentalis.

128. [...]nfirmatio.

Confirmatur, quia nulla est potestas humana, cui subjicitur peccatum secretum, quod soli Deo reservatur judicandum, et Sacerdoti, qui Vicarium ejus in hoc foro secreto agit; ergo ex institutione hujus tribunalis debet peccatum manere secretum omnibus, præter solum judicem, qui potestatem ejus solvendi ad fructum et salutem pœnitentis habet, quod et usus et praxis Ecclesiæ, et Canones pro differentia utriusque fori præscripti aperte significant, sicut et modus procedendi in utroque foro diversus est. Itaque accusatio et denuntiatio fori secreti debet esse secreta, in foro autem publico requiritur confessio publica rei, aut probatio criminis, vel notorietate facti, aut per testes et indicia, quia regitur scientia publica, praxis autem et usus Ecclesiæ recte interpretantur modum institutionis Sacramenti.

129. Ad objectionem ex Concilio.

Ad fundamentum petitum ex Concilio, respondetur haberi contrarium ejus, quod prætenditur. *Cæterum quoad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, et si Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, et sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc divino præcepto mandatum, nec consulte*, etc. Docet Concilium unde modus confitendi secreto evenerit in verbis sequentibus, prout *supra* explicuimus. Hîc autem verbis præmissis ostendit confessionem publicam scelerum cum illis circumstantiis factam in vindicationem peccatorum, sui humiliationem, exemplum aliorum et Ecclesiæ, quam offendit, ædificationem, non contineri divino præcepto, neque vetari. Hæc autem confessio non est sacramentalis; et Concilium approbat factum aliquorum pœnitentium, qui publice sua peccata confitentur ob illos fines laudabiles, quorum nullus est sacramentalis.

130. Replica.

Dices, ergo Concilium æquivocat in verbo *Confessionis*.

Solvitur.

Respondetur negando consequentiam, sed confessionem in genere, quæ est accusatio suiipsius facta a peccatore, distinguit in publicam et secretam, docens publicam esse licitam ex tali fine factam; confessionem secretam esse usum Sacramenti, et in ordine ad absolutionem, et soli Sacerdoti faciendam, ut dicit Canon Lateranensis, quem approbat ex communi sensu Patrum, et usu Ecclesiæ ab initio. Fines

Fines confessionis publicæ non sunt sacramentales.

autem præscripti a Concilio, ex quibus declarat confessionem publicam licitam, ut quandoque fuit in praxi, vel etiamnum fit, non respiciunt Sacramentum, nempe punitio voluntaria peccatorum per talem excessum, et humiliatio suiipsius, et exemplum proximi, et ædificatio Ecclesiæ, quæ omnia redundant ex confessione illa, ut notificat peccata aliis publice, qui non habent potestatem judiciariam absolvendi, et non in ordine ad absolutionem. Unde absolutio, quæ accedebat tali confessioni per expleta opera satisfactoria omnia, quibus tales pœnitentes subjiciebantur post tempus præscriptum, erat tandem ipsa reconciliatio per Sacramentum, et mox admissio ad communionem, si loquamur de pœnitentia publica, ut fuit olim in usu Ecclesiæ; si vero loquamur de casibus extraordinariis, quibus aliqui spiritu compunctionis, et ex prædictis motivis sua peccata secreta propalant, non contingit etiam proxime in ordine ad absolutionem, quam alias forte impetrarunt. Unde sicut Concilium determinat motiva justificantia talis confessionis, quæ raro concurrunt, ita sequitur intentum, nempe insinuare confessionem secretam tantum esse ex fine et institutione Sacramenti, et regulariter.

131. Replica.

Dices, saltem si Sacerdos absolvat sic confitentem, fiet Sacramentum; ergo erit valida, et Sacramentalis confessio.

Solvitur. Requiritur ut confessio dirigatur ad absolutionem, si est sacramentalis.

Respondetur confessionem sacramentalem esse accusationem suiipsius in ordine ad absolutionem sacramentalem, ac proinde requirere intentionem submittendi se absolutioni Sacerdotis, quia ille actus esset ex intentione suscipiendi Sacramentum. Quod si deficiat illa intentio, non erit materia proxima absolutionis. Quod si habeat intentionem recipiendi Sacramentum, poterit absolvi, et tunc confessio qua publica est, per accidens se habet ad Sacramentum, quia in tantum respicit Sacramentum, inquantum præcise est accusatio rei apud judicem; quod vero fiat apud alios, similiter est impertinens ad Sacramentum. Imo illicite regulariter fit in ordine ad Sacramentum, quod quærit informationem secretam, ex qua oritur sigillum, neque illa responsio est contra Doctorem, quia ipse intendit tantum illum actum ex natura actus, ut est accusatio publica, ordinari ad forum publicum, sicut ordinatur ad scientiam publicam, qua regulatur per se tale forum; non autem esse confessionem sacramentalem quantum ad modum, licet in substantia possit esse, qua includit informationem judicis in substantia, et cum intentione recipiendi absolutionem. Intendit itaque non obligari reum ad confessionem publicam peccati secreti ex præcepto confessionis, neque regulariter esse licitam, ut supponit consuetudo Ecclesiastica, secundum omnes, quod sufficit, ut dicatur non esse confessionem Sacramentalem quoad modum ad quem obligat præceptum. Deinde dubia potest esse illa materia publice proposita, quia incertum esse potest, an pœnitens omnia et singula peccata sua proponat integre, plura enim non potest proponere ordinate, ut illa ex quibus sequitur scandalum et infamia aliorum. Itaque quoad examen integrum et inquisitionem judicis, requiritur ulterius inquisitio secreta de pœnitente.

Qua dirigitur ad confessarium est capax absolutionis, non qua publice fit.

Confessio publica ex casu et materia dubia.

Advertendum præterea duplicem esse confessionem publicam, aliam per se, et de hac loquitur Tridentinum supra, ex qua intenditur ædificatio aliorum et Ecclesiæ. Alia vero per accidens, ut quando quis ex necessitate confessionis apud Sacerdotem ob defectum linguæ, aut alium ita confitetur Sacerdoti, ut licet intendat quantum potest secretum, tamen per accidens, ex impedimento præsenti, peccata

132. Confess[io] publica p[er] se, et p[er] acciden[s]

ejus veniunt in notitiam alterius, ut interpretis, vel eorum, qui non longe distant, et hæc confesssio magis ordinatur ad absolutionem quam prior; fieri autem potest quandoque, sed non tenetur pœnitens ad eam ex ullo præcepto, neque Sacerdos consequenter eam exigere. Sed potest in eo casu, intelligendo signa pœnitentiæ, et peccata, seu materiam in genere, et dispositionem pœnitentis, qua petat absolutionem, et est paratus confiteri, si posset in specie, aut expediret, et obedire Ecclesiæ, tunc eum absolvere; ad aliud non tenetur ex præcepto, quia illa confessio in genere ratione impedimenti, cum voto confessionis in specie, quando primum datur opportunitas, est confessio integra formaliter in hoc casu, verum etiam est posse pœnitentem pro securitate medii, et suæ salutis renuntiare suo juri, et confiteri, licet alii ex casu eum audiant, qui etiam obligantur ad secretum, quia illam scientiam non alia via acceperunt, quam per viam Sacramenti, licet per accidens audiverint aut per se, si velut interpres quispiam adfuit, quia, ut Tridentinum *supra* docuit, si potest facere quandoque confessionem publicam ex motivis præscriptis, a fortiori poterit hanc ex simili motivo vindicandi sui peccati, et ob reverentiam Sacramenti, et securitatem animæ suæ. Non dicit autem Doctor hanc confessionem non esse sacramentalem, quasi esset nulla, sed quia ad eam non tenetur ex præcepto Sacramenti, neque ex modo ejus adimplendi, neque alias esset licita in aliis circumstantiis, aut admitti deberet a confessario.

[In casu potest pœnitens absolvi sine confessione in specie.]

133. [Responsio ad alias objectiones.] Ex quibus sequitur responsio ad alia quæ adduxit Suarez, duo enim ad Sacramentum requiri confessionem secretam, quantum ad modum, quo debeat fieri confessio, licet per accidens in determinatis cicumstantiis haberi possit confessio in substantia sufficiens, quæ non esset secreta, quamvis forte non primo modo sumpta confessione publica, ut dictum est, sed secundo modo, loquendo de publica secundum *quid* et per accidens; quin etiam neque hoc etiam modo, nisi in determinatis circumstantiis necessitatis, quibus seclusis illa confessio esset peccaminosa; quin etiam in circumstantiis necessitatis abstinendum esset a peccatis, eorumque confessione, ex quibus sequitur scandalum aliis. Confessio autem, quæ est illicita, non est materia Sacramenti, loquendo de illicita ex peccato gravi. Non valet ergo consequentia: licet quandoque ex necessitate confessio publica hoc modo; ergo confessio secreta sola non est confessio sacramentalis, ad quam obligat præceptum, et institutio Sacramenti; vel etiam hæc: ergo confessio publica regulariter ordinatur ad Sacramentum ex divina institutione, aut fieri potest in ordine ad Sacramentum; sicut non valet hæc consequentia, licet quandoque absolvere agonizantem sine confessione verbali, aut confitentem per nutus et signa; ergo etiam hæc confessio regulariter est sacramentalis, et passim valida.

[Confessio publica per accidens valet.]

[In circumstantiis necessitatis tantum est licita.]

Item patet ad tertium, quod dicit hoc non esse intrinsece, et per se malum. 134. [Tertia object.]

Respondetur esse intrinsece malum seclusis illis circumstantiis et iis positis etiam esse intrinsece malum, quando videtur scandalum aliquod inde proveniens. Ad casus, quos proponit, patet ex dictis, quamvis tertius non faciat ad propositum, quia revelatio facta alteri non est confessionalis, sed naturalis secreti ex licentia pœnitentis. Ultimo tandem, ut patet ex dictis, illa sola debet dici sacramentalis, quæ regulariter exigitur, et non illa quæ tantum in casu necessitatis permittitur, et non aliter; quia inquantum servat substantiam, sufficit in casu quo nequit observari modus; neque auctores,

[Reliquæ objectiones solvuntur.]

quos citat Suarez, ita absolute conclusionem ejus tenent; neque fundamentum hoc confessionis secretæ, quod conatur infringere (connivendo illi sententiæ, quam plures docuisse constat de confessione per litteras, et in absentia) elidi patitur decretum Clementis VIII. quod processit non solum de absolutione in absentia data, sed etiam de confessione per litteras, et in absentia, quia illa non est sacramentalis, ut in responsione sequenti Doctoris patebit.

Interim quæritur : An absolvi potest pœnitens agonizans, qui nullum peccatum confitetur?

135. Sententia negativa. Casus est de moribundo, cui supervenit confessarius, quando amisit usum rationis et loquelæ, an possit absolvi. Soto *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 2. *art.* 3. *can. p.* 3. *relect. de pœnitentia*, Abulens. *super caput.* 16. *Matth. quæst* 78. Ledesm. 2. *p.* 4. *quæst.* 9. *art.* 5. Navarr. *in Summa cap.* 26. asserunt non esse ulla ratione absolvendum. Canus autem asserit se non adeo repugnare oppositæ sententiæ. Hæc sententia fundatur in Tridentino *sess.* 14. *cap.* 5. ubi dicitur necessariam esse confessionem ad informationem judicis et causæ debitam cognitionem, in casu proposito talis haberi nequit; ergo, etc.

Conclusio. Conclusio est affirmativa, si talis antea petierit pœnitentiam, dum fuit compos sui et hujus voluntatis supersit testimonium. Hanc docet Antonin. *in Summ.* 3. *part.* 10. *cap.* 2. Joann. de Medina *C. de confessione quæst. de absolutione circa finem,* Cordub. *quæst.* 30. *de Indulg. dub.* 3. *op.* 2. Angelus *v. Confessio,* Vasquez 91. *art.* 2. *dub.* 10. Sylvester Paludanus et alii; estque magis pia, et communior apud Modernos. Probatur ex Araus. 1. cap. 11. *Subito obmutescens (prout statutum est) baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habeat, aut præsentis in suo nutu,* etc. quo scilicet dolorem de peccatis significet. Carth. III. cap. 34. *Ut ægrotantes, qui pro se respondere non possunt, cum voluntas eorum testimonium sui dixerit baptizentur, similiter et de pœnitentibus agendum est.* Carthaginense IV. cap. 67. *Iis qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, et accipiat pœnitentiam, et si omnino creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori ejus Eucharistia,* etc.

Probatio Arausican. I. Carthagin. III. Carthagin. IV.

Respondent adversarii cum glossa *in cap. Is qui* 26. *quæst.* 6. hæc Jura loqui de reconciliatione a censuris. 136. Responsio.

Contra, quia comparant Baptismum pœnitentiæ; ergo intelligunt Sacramentum. Deinde loquuntur de pœnitentia, quæ requiritur ad dignam sumptionem Eucharistiæ ab iis, de quorum statu nescitur; hæc autem est Sacramentum. Idem expresse docet Leo Papa *Epistola* 91. *ad Theodorum Episcopum Foroliviensem.* Ratio conclusionis est, quia alias non superesset remedium talibus per attritionem dispositis. Deinde, judex sufficienter informatur de statu rei quantum licet in eo statu. Tertio, quia confitetur in genere se habere peccatum petens confessarium, sed hoc in casu sufficit, quia ut *supra* probatum est, integritatem confessionis in casu non obligat. Quarto, si nutu signum faceret, esset secundum plerosque adversariorum absolvendus; ergo similiter in proposito, quia voluntas illa prior moraliter adhuc censetur re-

Impugnatur. Leo Papa. Ratione conclusionis.

manere. Accedit quod Rituale Romanum præcipiat talem absolvi. Ex eo patet ad rationem in oppositum, quia confessio integra in casu non obligat, et judex sufficienter informatur spectato statu pœnitentis. Frivole quidam huic conclusioni objiciunt decretum Clementis VIII. de confessione in absentia et absolutione, quia casus diversus est, ut idem Pontifex respondit anno 1608. 16 Aprilis, interrogatus super hoc a Cardinale Bellarmino, et Domino Petro Lombardo Archiepiscopo Armachano.

137. Confessio per litteras reprobatur. (d) *Ad aliud, videtur quandoque confessio facienda per scriptum, ut legitur*, etc. Hic dicit confessionem per litteras factam absenti non esse Sacramentalem, nec validam, quia scriptura ex natura sua ordinatur ad informationem publicam et accusationem, per se loquendo; deinde, quia minuit erubescentiam, quæ est pars satisfactionis per confessionem. Secunda ratio patet *ex dist.* 1. *de pœnitentia cap. Quem pœnitet;* ubi hæc verba habentur ex auctore de vera et falsa pœnitentia cap. 88. *Præcipit,* inquit, *Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda,* etc. Et infra: *Qui per vos peccastis, per vos erubescatis, erubescentia enim ipsa partem habet remissionis,* etc. Et postea: *In hoc enim quod per se ipsum dicit Sacerdoti, et erubescentiam vincit timore offensi, fit venia criminis,* etc.

Tertia probatio Doctoris. Tertio probat ex glossa Joannis Andreæ *super* 4. *quæst.* 5. *cap.* 4. *in fine,* qui negat confiteri posse aliquem in absentia, aut in absentia posse absolvi a peccatis.

Objectio Soti. Objicit Sotus *dist.* 18, *quæst.* 1. *art.* 6. quod in illo capitulo non agatur de pœnitentia, aut confessione Sacramentali; ergo non facit hæc probatio ad propositum.

Respondetur Doctorem nihil probare ex illo capitulo, sed ex expositione Joannis in ipsum; et forte verba etiam illius capituli ad propositum facere possint, etc. Solvitur.

Hanc tandem sententiam tuentur omnes post decretum Clementis VIII. qui anno 1602. in Congregatione sanctæ et generalis Inquisitionis, re mature ac diligenter considerata, hanc propositionem, scilicet *licere per litteras, seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus uti falsam, temerariam et scandalosam damnavit, ac prohibuit, præcepitque ne deinceps ista propositio publicis, privatisque lectionibus, concionibus, et congressibus doceatur, neque unquam tanquam probabilis defendatur, imprimatur, aut ad praxim quovis modo deducatur.* etc. Ita habet decretum Pontificis, de quo *supra* egimus *dist.* 14. *quæst.* 4. quoad absolutionem in absentia; hic agendum erit quoad confessionem, an illa facta absenti per scriptum sufficiat. 138. Decretum Clementis VIII. An comprehendat confessionem factam absenti.

Advertendum est aliquos non recte interpretari Doctorem quoad casum de confessione per interpretem, quasi negaret esse validam ex eo quod non videatur sacramentalis. Aliqui ex hoc eodem loco, ut moderni cum Suarez et Vasquez dicunt eum dicere non posse perfici Sacramentum per confessionem publicam, quia conditio essentialis, per ipsum, est, ut confessio sit secreta. Sed utrumque horum nec asserit Doctor, neque sequitur ex ejus textu in responsione illa ad tertium et quartum quia, tantum ibi loquitur de confessione pœnitentiali, ut est in præcepto, et sic negat obligari aliquem ad confessionem peccati secreti publicam Falsa glossa aliorum in Doctorem. Rejicitur. Negat Doctor aliquem obligari ex vi præcepti Sacramenti ad confessionem publicam.

(sive per se, sive per accidens publica sit, juxta distinctionem supra datam) ex vi hujus præcepti divini et Ecclesiastici ; agit enim præcise de necessitate confessionis, ut est in præcepto, ex quo præcepto dicit illam habere tantum necessitatem medii per se ex natura rei, licet forte quoad operantem esset alia via necessaria, quia magis certa. Unde sumit præcise confessionem pœnitentialem, ut ad eam obligat lex divina et Ecclesiastica, quia hoc ejus institutum est declarare vim præcepti Ecclesiastici et divini. Ex hoc non sequitur eum requirere hanc conditionem ut essentialem. Unde dicit :

139. Confessio Sacramentalis sumitur a Doctore, ut est in præcepto Sacramenti, non autem ut est valida et informata. Admittit per interpretem factam esse validam.

Ex hoc patet, inquit, *quod pluribus sacerdotibus simul non est confitendum necessario, ut melius indicent,* etc. *necessario,* inquit, supple ex vi præcepti confessionis, *quod si fiat, non est sacramentalis confessio,* id est, ad quam obligat præceptum pœnitendi, et quæ ex necessitate præcepti est facienda : *Maxime autem videtur quod non sit confitendum per interpretem, quando timetur non esse secretarium idoneum,* etc. Non negat ergo confitendum per interpretem, si est secretarius idoneus, quamvis neque ad hoc obligat præceptum, sed permittit, quando est idoneus ; censet ergo confessionem esse validam, quæ fit per interpretem, licet non sit ex necessitate præcepti, qua ratione negat esse sacramentalem respective ad modum secretum confitendi, cum quo obligat præceptum affirmativum Sacramenti, et sive quo non obligat. Ex quo patet falsitas interpretationis, neque argumentum ex Tridentino, aut confessione publica, ut olim fuit in usu Ecclesiæ, ut *supra* probavimus, quidpiam facit contra Doctorem, quia non negat quod alii prætendunt, et quibus *supra* responsum est, nam neque illa pœnitentia publica, ut fuit in usu Ecclesiæ, et secundum Canones pœnitentiales, fuit sacramentalis, aut reconciliativa, sed satisfactoria. Unde pro qualitate delictorum aliquando per unum, duos, tres annos durabat juxta præscriptum tempus per Canones, et modum pœnitentiæ exactæ ; tum demum reconciliabantur per manus impositionem, et admittebantur ad communionem vel laicam, vel in suo gradu, si erant Ecclesiastici.

Argumentum ex confessione publica solvitur.

Pœnitentia publica non fui[t] sacramentalis, sed satisfactoria. Ritus eju[s]

140. Demus ergo illam reconciliationem fieri per Sacramentum ; aliquando enim reconciliatio ad alia se extendebat, ut patet ex epistola Cypriani 17. et fiebat quoad absentes ; et quandoque in absentia Presbyteri per diaconos. Sed quidquid dicatur, non refert ; fiebat aliquando per absolutionem sacramentalem, sed valde absurdum est per duos, aut tres annos pœnitentiæ et segregationis ob peccata publice confessa, tantum illos tum admitti ad sacram communionem, et absolvi non facta inquisitione secreta, si aliqua peccata haberent confitenda, quæ nec publice confitebantur, neque tenebantur ea confiteri, neque consulte confiterentur ; ergo ex hoc non recte impugnationem desumunt adversarii. Adde quod aliquando confessio secreta præcedebat, et absolutio a peccatis, sed pœnitentia publica indicebatur quoties opportunum erat aut congruum, ante communionem, et peracta pœnitentia secundum formulam communem reconciliabantur ad communionem. Neque enim idem modus in omnibus Ecclesiis et locis servabatur, ut patet ex variis Ritualibus.

Quand[o] dabatu[r] reconci[lia]tio per ma[nus] imposi[ti]onem etiam confes[sio] secret[a] erat necessar[ia]

Confes[sio] secreta absolu[tio] a pecc[atis] quando[que] antece[de]bat public[am] pœnit[en]tiam

141. Hac ratione Petrus Arcudius docet Græcos Sacerdotes potissimum absterreri a confessione sacramentali facienda, ne ex sententia confessarii experirentur cum suo aliquo dedecore rigorem Canonum pœnitentialium, et sui status ; non recte ergo considerant praxim consuetam servari in pœnitentia publica, qui utuntur hoc argu-

Confes[sio] diffici[lis] Græc[is]

Pra[xis] antiq[ua]

mento, nam licet confessio peccatorum erat publica quoad aliqua, ex quibus subjiciebantur satisfactioni, non tamen quoad omnia, et quando absolvebantur a peccatis publicis sacramentaliter, semper præcedebat confessio integra et secreta de aliis vel de his ipsis, antequam pœnitentiæ publicæ se offerrent. Quamvis hæc superius dixerim, placuit hîc denuo replicare ob controversiam circa præmissum decretum, ejusque interpretationem veram. Faventinus videtur illum modum interpretandi Doctorem secutus, sed Scholiastes nobiscum sentit, et ipse textus Doctoris exigit interpretationem datam.

uarez erpretatur cretum mentis xtendi itum ad soluti-onem in sentia.

Decretum Clementis, quod in favorem ejus adduximus, non favet juxta interpretationem Suarez *disp.* 19. *sect.* 3. *in fine*, ubi docet mentem Pontificis fuisse damnare absolutionem in absentia datam confitenti per scriptum in absentia, ut prohibitio referatur ad ipsam absolutionem; cujus rationem in corpore sectionis eam esse ostendit, quia absolutio de rigore formæ et institutionis exigit præsentiam pœnitentis, quia definivit modum quo judex debet, et in præsentia tantum dare absolutionem. Confessio tamen, quæ requiritur ex parte pœnitentis, non habet modum determinatum ex institutione divina, quia consecutive præcipitur; et sufficit ut conscientia per eam aperiatur modo morali, ut potest. Hoc idem supponere videtur Vasq. *quæst.* 19. *dub* 2. quamvis *dub.* 3. videatur oppositum probare.

142. ropositio amnata.

Dico hoc tenendum esse in re, et secundum rigorem hujus decreti extendi ad confessionem in absentia; et ita supponit Doctor in præsenti littera. Et probatur propositio, quam damnavit Pontifex, est hæc: *Licere per litteras, seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere*, etc. Hæc propositio est copulatava, et includit duas categoricas, nempe *licere absenti confiteri sacramenliter, et per internuntium;* et hanc: *ab absente absolutionem obtinere*, etc. Sed ad veritatem copulativæ requiritur, ut utraque pars sit vera, ut in hac: *Petrus scribit, et loquitur*; et ad falsitatem ejus absolutam, quando comprehendit duas propositiones (ut hæc comprehendit) requiritur ut utraque sit falsa; ergo damnatio et censura Pontificis, qua judicat esse falsam, referenda est ad utramque propositionem categoricam, quam includit; censura enim de rigore refertur ad totum antecedens, ad quod referri de rigore debet, quia alioquin esset valde confusa, si veram propositionem copularet cum falsa, ita ut censura ad alteram tantum referretur.

Est copulativa. Veritas copulativæ. Ejus falsitas. Censura refertur ad totam propositionem.

Dices, forte explicationis gratia, et ad declarandum casum, ut in praxi erat, vel esse possit, et docebatur, addere primam propositionem, non vero ut materiam censuræ. 143. Responsio.

Contra: In materia doctrinali et definitionibus Ecclesiæ illa superfluitas non est admittenda, neque particulæ declarativæ ita adduntur, ut imperfectum sensum et explicitum non faciant; hîc autem Pontifex non per modum explicationis addit illam propositionem, alias id insinuaretur, sed per modum membri propositionis damnatæ; ergo cadit sub censura. Patet consequentia, quia propositio integra, ut constat ex duabus copulativis categoricis, non facit diversum sensum a copulatis præter copulationem ipsam, et per conjunctionem copulatam, particulam illam exprimentem, expressam; ergo similiter sicut in sermone conjunguntur duæ propositiones per solam copulativam, ut faciant unam, et respective ad censuram, quæ explicat qualitatem ejus, ita etiam afficit totum, quod supponitur ex parte subjecti.

Impugnatur. Materia censuræ comprehendit primam propositionem.

Censura afficit totum, quod supponitur ex parte subjecti.

Confirmatio. Confirmatur, quia si intentio Pontificis esset tantum damnare absolutionem datam in absentia, et non confessionem factam absenti sacramentaliter, solum perstringeret illam concipiendo seorsim, et in recto materiam censuræ, verbi gratia, absolvere absentem confitentem per litteras, aut internuntium; quia ergo in recto comprehendit utramque propositionem directe, et sub eodem tenore præmisit censuræ tanquam membra ejus copulativa diversa, sequitur utramque propositionem comprehendisse, et non unam solam.

Eodem tenore verborum utraque pars subjicitur censuræ.

144. Responsio. Si dicas, comprehendisse etiam confessionem in absentia modo dicto factam, sed in ordine ad prohibitionem, et non ad censuram.

Impugnatur. Prohibitio adhæret censuræ. Contra, hoc nequit dici, quia prohibitio oritur, seu adjicitur ipsi censuræ, et ratione ejus; ergo non refertur ex natura sua absolute apposita neque ex rigore sermonis, neque ex intentione Pontificis in re tam mature considerata, nisi ad subjectum censuræ, quasi vero Pontifici defuissent verba, quibus intentionem expressisset, aut in re tam mature considerata et discussa, et subjecto gravis censuræ (contra doctrinam quæ prætendebatur plurium Doctorum, et quæ alioquin in casu extremæ necessitatis prætendebat pietatem) quibus suam mentem, si alia esset, expressisset, aut dubium ambiguæ interpretationis sustulisset.

Secunda ratio. Confessio facta absenti non est sacramentalis. Secundo probatur illam confessionem non esse in substantia sacramentalem, quia materia sacramentalis et forma perinde requirunt ex communi institutione Sacramenti determinatam præsentiam, cui non derogat ratio particularis hujus aut illius Sacramenti, verbi gratia, pœnitentiæ, ut in materia judiciali ordinata est. Et ratio est, maxime in sententia ipsius Suarez, qui docet hæc constituere integrum signum, et totale, ac proinde debent simul poni moraliter. In sententia etiam nostra requiritur saltem illa præsentia, quamvis confessio se habeat ut circumstantia et determinatio requisita ex parte absolutionis, ut fundet significationem sacramentalem, sine qua limitatione nequit eam fundare, sicut nec lotio Baptismalis, aut forma seorsim posita sunt signa sacramentalia, sed lotio in ordine ad formam, et e contra. Ita similiter neque confessio ulla est sacramentalis, licet alias possit esse sacramentalis, si adessent requisita, nisi illa quæ proxime et immediate, quantum est ex natura actus, est capax absolutionis; neque e contra absolutio est sacramentalis, nisi illa quæ supponit confessionem sacramentalem, cui immediate possit applicari per se absolutio, ab habente jurisdictionem, et servata approximatione requisita et determinata.

Præsentia requiritur materiæ ad formam.

Sed absolutio in absentia ex natura sua, et institutione divina non est sacramentalis; ergo neque confessio in absentia per scriptum aut internuntium facta est sacramentalis magis quam confessio facta laico, quæ alias esset sacramentalis et valida, si fieret confessario; non est tamen sacramentalis, quia nequit fieri in ordine ad absolutionem, quam ille nequit dare, cum non sit judex, ideoque confessio illa est extrajudicialis, non vero judicialis, sed perinde nequit Sacerdos in absentia absolvere, sicut nec laicus præsens; ergo confessio in absentia facta Sacerdoti est extrajudicialis, et nullo modo judicialis, neque consequenter sacramentalis.

Confessionem illam non esse judicialem.

Dices cum Suarez loco citato Pontificem non declarare, si absolutio data in absentia esset valida, saltem in casu necessitatis, quamvis putet hoc etiam voluisse Pontificem. 145. Responsio.

pugna-tur. solutio in sentia casu ssitatis est valida.

Sed de hoc non est dubium, neque locus interrogationis, quia et casus ipse, et praxis ejus ex communi Doctorum importat casum necessitatis, quia nulli dubium est non licere alias contra consuetudinem et praxim Ecclesiæ; et hoc non indigebat declaratione Pontificis, cum praxis ipsa in adminiculum necessitatis et articuli fuerit supposita.

nsura ntificis ad lorem. ctus fertur.

Dicit ergo Pontifex illam propositionem esse falsam quæ censura refertur ad valorem actus, alioquin si in necessitate valere tactus, in necessitate etiam non esset illicitus, quia hæc tollit obligationem legis positivæ in mediis necessariis ad salutem, et periculum illius praxis non ex absolutione in absentia, si alioquin esset valida, oriebatur, sed ex natura confessionis, quæ potuit tali modo per scriptum aut internuntium publicari in præjudicium pœnitentis, sed hic potest, secundum ipsos, cedere suo juri, et confiteri etiam publice, maxime in articulo necessitatis, et pro securitate suæ salutis; ergo casus ille supposito valore confessionis et absolutionis non esset illicitus in illis circumstantiis, in aliis vero nemo dicebat licuisse cum ullo fundamento contra consuetudinem Ecclesiæ.

riculum c ipsa fessione ebatur.

sponsio. x casu supra posito.

Dices confessionem in casu, quem *supra* exposuimus, quando nempe agonizanti supervenit Sacerdos, qui in sensu constitutus voluit confiteri, eum posse absolvere alienum a sensibus, et non sine confessione aliqua, quia illa voluntas, de qua præsentes testimonium perhibent, reputatur pro facto, et supplet confessionem; quæ tamen in absentia Sacerdotis fuit habita, et reputatur pro confessione in absentia.

146. pugnatur.

Contra, hoc ipsum confirmat, conclusionem. Quia illa voluntas ut in absentia habita, atque quando fuit usus sensuum et rationis, ideo reputatur pro confessione, quia præsumitur præsens, et non revocata, nam ille est status præsens agonizantis extra sensum constituti, qui fuit ejus, quando fuit in sensu, quamvis alioquin non sit confessio in re, sed in voto tantum. Unde sibi restitutus tenetur confiteri in re ipsa, ideo ergo sacerdos præsens absolvit, quia et illam voluntatem invariatam manere cognoscit et præsumit; ergo etiam idem dicendum de confessione per scriptum facta, aut internuntium non esse sufficientem, ut Sacerdos præsens absolvat, nisi ipse pœnitens eam ratificet et declaret se in ea perseverare, et nihil immutatum esse quoad statum, et petat absolvi. Patet consequentia, quia antiqua decreta in priori casu statuentia non permittunt absolutionem dari pœnitenti ex testimonio aliorum, si ipse per se respondere potest, etiam per nutum aut signum, quamdiu compos est, licet nequeat loqui, ideo ergo voluntas ejus prior, quando respondere nequit extra sensum constitutus, valet pro confessione, seu substituitur, quia reputatur præsens. Ex hoc etiam casu sumi potest confirmatio dictorum contra primam responsionem de nullitate Sacramenti, quia Concilia Africana, aut decretum Leonis nulla ratione permittunt aut supponunt eum posse absolvi in absentia; ergo insinuant eum tantum posse valide absolvi a præsente Sacerdote, quod confirmat etiam voluntatem ejus, ut habita est in absentia Sacerdotis, non sufficere, nisi præsumatur jam præsens, et in ea perseverasse, et perseverare moraliter, dum absolvitur a præsente Sacerdote. Atque hinc etiam liquet, quod si confessio per scriptum aut internuntium facta absenti esset sacramentalis, posse supervenientem Sacerdotem ex ea sola procedere ad absolutionem, quod omnino est falsum, quia saltem requiritur ratihabitio ejus a pœnitente, quæ retrotrahit actum

Voluntas in absentia habita continuatur præsens.

Decreta antiqua non permittunt absolvi agonizantem absentem.

præteritum, ut jam fiat præsens, ac si tum primum in præsentia Sacerdoti eam porrigeret, et ut est præsens hic et nunc, habet rationem confessionis sacramentalis.

Unde demus casum, superveniente Sacerdote pœnitentem agonizare, non potest ex illa confessione habita per scriptum eum absolvere, nisi quatenus subest voluntati præsenti, et præsumptæ pœnitentis, cujus testimonium dicta confessio præfert.

147. Tertia ratio. Ex obligatione cognoscendi statum præsentem pœnitentis.

Tertio, ut probatum est alias, non solum confessarius debet cognoscere de peccatis per confessionem, sed debet etiam cognoscere de statu rei, et dispositione seu dolore, quem habet, et de proposito emendationis ; est enim absolutio non solum sententia satisfactoria, sed etiam medicinalis ordinata ad salutem infirmi, ad quam ipse per dolorem et detestationem peccati disponitur ; sed hic dolor ejus ex modo ipsius confessionis, et signis conjunctis cognosci tantum postest, et examinari, dum præsens confitetur quæ per scripta ad absentem nequeunt sciri. Et quidquid sit de hoc, saltem incertum erit confessario, si pœnitens interim non apposuit obicem absolutioni antequam datur. Oportet ergo ut cognoscat statum ejus, quando absolvit, ne committat Sacramentum nullitati, ex quibus patet confessionem in absentia factam non esse validam, aut sacramentalem.

Solvuntur rationes in oppositum.

Rationes in oppositum ex confessione publica, vel ex confessione per interpretem non probant contrarium, ut jam alias responsum est. Argumentum ex materia judiciali et usu Scripturæ in judiciis et contractibus etiam inter absentes, hic non habet locum, ut patet, quia in illis Scriptura aliquando ex lege exigitur, et voluntas per Scripturam ratam ex ordinatione legis habetur firma et stabilis, ut retractari non possit, ut in contractibus, non ita contingit in confessione sacramentali.

Alia ejus ratio.

Quod præterea dicit Suarez ex institutione directa quasi determinari modum absolutionis, non vero confessionis, quia consecutive colligitur ex data potestate clavium, nihil probat, quia confessio sacramentalis ex divina institutione, sicut et contritio seu dolor de peccato, exigitur ;

Solvitur.

unde ergo constat non requiri confessionem debere fieri præsenti ? Imo ex hoc fundamento recte colligitur ita debere fieri, quia absolutio necessario respicit omnia peccata, ideo necessario exigi confessionem omnium docet Concilium ad valorem Sacramenti, ita ut omissa ejus integritate, non esset sacramentalis, aut valida, quia nempe unum mortale Deus non remittit sine alio, cum non remittat sine gratia reconciliante in amicitiam Dei, quæ nequit esse ad peccatorem in peccato lethali existentem ; si recta, ergo est ex consecutione rei interpretatio Concilii quoad hoc, similiter recte sequitur, si absolutio in absentia ex defectu potestatis sit invalida, et contra divinam institutionem, ita etiam confessionem respective ab absolutionem in absentia factam non esse sacramentalem, quia non est accusatio in ordine ad sententiam, aut judicem competentem, et habentem potestatem, sed extrajudicialis, ut dictum est in secundo argumento.

Modus confessionis limitati institutione.

Deinde, finis divinæ institutionis, qua determinavit modum absolvendi, potest colligi a posteriori ex natura hujus judicii, et actuum tam absolventis quam confitentis.

148. Confes. præsen per scripturam in cas licita e[...]

Petes an possit pœnitens saltem confiteri præsenti Sacerdoti per scriptum. Id supponere videtur Doctor cum Joanne Andrea, sed ulterius requiritur etiam quod licite fiat, ut accedat necessitas seu impedimentum, nempe ut sit mutus, vel ob vehementiam doloris et singultuum non

possit uti voce, aut aliquod simile impedimentum excusans a confessione verbali, quæ tum suppletur per nutus, et per scripta, et crebas responsiones pœnitentis, ut potest, respondentis confessario. Plura de hac re Doctores. Vide Vasquez *dub.* 4.

nnocens mortali, t veniali on potest sumere

(e) *Ad aliud dico, quod simpliciter innocens a mortali et veniali tenetur,* etc. Docet innocentem ab omni peccato, sicut fuit B. Virgo, non posse suscipere hoc Sacramentum, cujus ratio assignata est *supra dist.* 14. ubi actum est de significatione hujus formæ. Subdit multos in Ecclesia Dei per annum cum Dei gratia esse sine peccato mortali, qui proinde non obligantur hoc præcepto confessionis annuæ, et habent plura merita, ex quibus Thesaurus Ecclesiæ congregatur, etc.

hoc Sacramentum.

DISTINCTIO XVIII.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De remissione, quam præstat Sacerdos.

A. Exponitur quæstio. Dubium 1. Matt. 16. 19. Luc. 5. 4.

Hîc quæri solet, si peccatum omnino dimissum est a Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid postea dimittatur ei a Sacerdote? Video enim quo vinculo eum ligat, scilicet temporalis pœnæ, sed non a quo eum absolvat; et ideo quæro. Ante pœnitudinem quippe cordis anima rei maculam habet et fœtorem peccati atque æternæ ultionis vinculo ligata existit. Si vero ante confessionem per cordis contritionem Deus per seipsum sine ministerio Sacerdotis et debitum omnino relaxat et animam interius purgat a contagione et fœtore peccati; quid ergo mundat? quid dimittit Sacerdos? Ubi sunt claves illæ, quas Dominus tradidit Petro et successoribus ejus dicens : *Tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlo; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis.* Ut autem præmissa quæstio plenius explicari valeat, quasi *altius ducto reti*, de his clavibus et usu earum disseramus.

De clavibus.

B. Glossa.

Claves istæ sunt non corporales, sed spirituales, scilicet « discernendi scientia et potentia judicandi » id est, ligandi et solvendi, qua « dignos recipere et indignos debet excludere a regno » ecclesiasticus Judex, qui sicut habet jus ligandi, ita et solvendi. Unde Ambrosius : « Dominus par jus et solvendi esse voluit et ligandi, qui utrumque pari conditione permisit. Ergo qui solvendi jus non habet, nec ligandi habet. » Et infra : « Certum est, quod Ecclesiæ utrumque licet, hæresis utrumque non habet; jus enim hoc solis permissum est Sacerdotibus. Recte igitur Ecclesia hoc sibi vindicat, quæ veros Sacerdotes habet; hæresis vindicare non potest, quæ veros Sacerdotes non habet. »

Ambr. lib. 1. de pœn. c. 2 et habetur de pœn. d. 1 cap. Verbum Dei.

De usu clavium.

C. Homil. sup. Evang.

Usus vero harum clavium multiplex est, *discernere* scilicet ligandos vel solvendos, ac deinde *ligare* vel *solvere*. « Qui enim, ut ait Gregorius, indignos ligat vel solvit, propria potestate se privat, » id est, dignum privatione se facit.

Si Sacerdos potest dimittere, vel retinere peccata.

D. Opinio Matth. 13. Ephes. 14.

Sed quæritur, utrum a peccato solvere valeat Sacerdos, id est, a *culpa*, ut culpæ maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis

solvere valeat? Quidam arbitrati sunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, ut prædictum est, scilicet mentis contagione ac cæcitate et debito futuræ pœnæ, alterum curari per Deum, alterum solvi per Sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores et maculas, a quibus nisi liberetur, projicietur *in tenebras exteriores;* cum autem liberatur ab his, suscitatur a morte peccati. Unde Apostolus : *Surge qui dormis, et illuminabit te Christus.* Solus enim Christus, non Sacerdos, animam resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus et maculis, eam illuminat et mundat, qui animæ faciem lavat, debitum vero æternæ pœnæ solvere concessit Sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatum asserunt, quem Christus prius per se interius vivificavit, deinde foras exire jussit eumque adhuc ligatum solvere Apostolis præcepit; quia, ut aiunt, ipse interius animam a caligine maculaque peccati emundat, Sacerdotibus vero dedit vinculum æternæ mortis solvere.

n. 11.

iorum pinio erior. n. 20. Super al. 31. longe inc. 2. rrationis ad mdem alm.

Alii vero dicunt, solum Deum, non Sacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, sicut et animam interius per se vivificat; nec tamen diffitentur Sacerdotibus traditam potestatem peccata dimittendi et retinendi, quibus dictum est : *Quorum remiseritis peccata*, etc. Sicut enim retinuit sibi potestatem Baptismi, ita et Pœnitentiæ. Et ideo, sicut interius gratia sua animam illuminat, ita et simul debitum æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata pœnitentium tegit, et tunc tegit, quando ad pœnam non reservat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnæ solvit. Quod autem ipse tegat, aperte dicit Augustinus, exponens illum locum Psalmi : « *Quorum tecta sunt peccata,* id est, « cooperta, et abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit *a Deo tecta*, ut Deus non videat, id est, æternaliter puniat ». *Videre* enim *Dei peccata*, est ad pœnam imputare*; avertere autem faciem a peccatis*, hoc est ea ad pœnam non reservare. Item Hieronymus : « Quibus Deus dimittit peccata, tegit, ne in judicio revelentur. » Item Cassiodorus : « Qui gravia habent peccata, aliis Deus imputat, aliis per misericordiam non imputat. »

In eumdem Psalm. 31. in princip. comment. Ad eumdem Psalm. super eo loco : Beatus vir cui, etc.

Ex his aperte ostenditur, quod Deus ipse pœnitentem solvit a *debito pœnæ*, et tunc solvit, quando intus illuminat, inspirando veram cordis contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, et auctoritates attestantur, Nemo enim de peccato vere compungitur, habens *cor contritum et humiliatum,* nisi in charitate; qui autem charitatem habet dignus est vita; nemo autem simul dignus est vita et morte; non est igitur tunc ligatus debito æternæ mortis. *Filius* enim *iræ* desiit esse, ex quo diligere et pœnitere cœpit. Ex tunc igitur solutus est ab ira, quæ non manet super illum qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. Non igitur postmodum per Sacerdotem, cui confitetur, ab ira æterna liberatur, a qua jam liberatus

Ratione utitur ad probandum quod dicit. Ephes. 2. Joan. 3.

est per Dominum, ex quo dixit: *confitebor*. Solus ergo Deus hominem interius mundat a macula peccati et a debito æternæ pœnæ solvit; qui per Prophetam ait: *Ego solus deleo iniquitates et peccata populi*. Item Ambrosius: « Verbum Dei dimittit peccata; Sacerdos est Judex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatis jura exercet. » Idem: « Ille solus dimittit peccata, qui solus pro peccatis nostris mortuus est. » Item Augustinus: «Nemo tollit peccata nisi solus Deus, qui est agnus tollens peccata mundi; tollit autem et dimittendo quæ facta sunt, et adjuvando, ne fiant, et perducendo ad vitam, ubi omnino fieri non possunt.» His aliisque pluribus testimoniis docetur, Deum solum per se peccata dimittere; et sicut dimittit quibusdam, ita et aliorum quorumdam peccata retinet.

Isai. 43. 25. Auctoritate probat idem. Dubium 2. Aug. lib. 50. Hom. hom. 23. in medio, et habetur de pœn. dist. 1. cap. Verbum Dei.

Quomodo Sacerdotes dimittunt peccata, vel retinent.

E. Nec ideo tamen negamus, Sacerdotibus concessam potestatem dimittendi et retinendi peccata, cum hoc Veritas in Evangelio aperte doceat. Hinc Augustinus ait: « Ecclesiæ charitas, quæ per *Spiritum sanctum diffunditur in cordibus,* eorum qui participes sui sunt, peccata dimittit, eorum qui non sunt, tenet. » Idem: « Sacerdotes possunt confitentibus parcere, quibus enim remittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumento suscitatum obtulit discipulis solvendum, per hoc ostendens, potestatem solvendi concessam Sacerdotibus. Dixit enim: *Quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cœlo*, etc. hoc est, ego Deus et omnes cœlestis curiæ ordines et omnes Sancti in gloria mea laudant vobiscum et confirmant quos *ligatis et solvitis*. Non dixit: quos *putatis* ligare et solvere, sed in quos exercetis opus justitiæ vel misericordiæ. Aliter autem vel opera vestra in peccatores non cognosco. » Idem: « Cum veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipsa veraci conversione conjungitur. Spiritus sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus Sanctis sibi charitate cohærentibus, sive se noverint corporaliter, sive non. Similiter cum alicujus tenentur peccata, ab eis tenentur, a quibus ille cordis pravitate disjungitur sive notis corporaliter, sive ignotis. Omnes mali spiritualiter a bonis sejuncti sunt.» Ecce hîc dicit, peccata dimitti vel teneri a sanctis viris, et tamen Spiritum Sanctum ea dimittere dicit. Et quod majori consideratione dignum est, idem etiam dicit, quod Deus per se, vel per Sanctos suos tantum peccata dimittit. Ait enim sic: « *Sacramentum* gratiæ dat Deus etiam per malos, ipsam vero *gratiam* non nisi per seipsum, vel per Sanctos suos. Et ideo remissionem peccatorum vel per seipsum facit, vel per ipsius columbæ membra, quibus ait: *Si cui dimiseritis, dimittentur.* » Ecce, quam varia a Doctoribus traduntur super his; et in hac tanta varietate, quid te-

Dubium 3. Joan. 1. Matt. 16. et Joan. 20. Super Joan tract. 121. in fin. Aug. lib. de pœn. vera et falsa, c. 10. Joan. 21. Matt. 16. Lib. de Baptis. parvulorum 6. c. 4. De conf. d. 4. Quomodo exaudit.

Ibid. c. 9.

Lib. [...] contr[...] Donat. Baptis[...] parvul[...] run[...] cap. 21 de co[...] dist. [...] Quom[...] exaud[...]

nendum. Hoc sane dicere ac sentire possumus, quod solus Deus dimittit peccata et retinet, et tamen Ecclesiæ contulit potestatem ligandi et solvendi; sed aliter ipse solvit vel ligat, aliter Ecclesia. Ipse enim *per se* tantum dimittit peccatum, quia et animam mundat ab interiori macula et a debito æternæ mortis solvit.

Quomodo Sacerdotes ligant, vel solvunt apeccatis ?

F. culpa. Matt 8. Luc. 5. Joan. 11.

Non autem hoc Sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem solvendi et ligandi, id est, *ostendendi* homines ligatos vel solutos. Unde Dominus leprosum sanitati prius per se restituit, deinde ad Sacerdotes misit, quorum judicio ostenderetur mundatus; ita etiam Lazarum jam vivificatum obtulit discipulis solvendum, quia, etsi aliquis apud Deum sit solutus, non tamen in facie Ecclesiæ solutus habetur nisi per judicium Sacerdotis. In solvendis igitur culpis vel retinendis ita operatur Sacerdos Evangelicus et judicat, sicut olim legalis in aliis, qui contaminati erant lepra, quæ peccatum signat. Unde Hieronymus super Matthæum ubi Dominus ait Petro: *Tibi dabo claves Regni cœlorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis.* « Hunc, inquit, locum quidam non intelligentes, aliquid sumunt de supercilio Pharisæorum, ut damnare innoxios, vel solvere se putent noxios, cum apud Deum non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quæratur. In Levitico ostendere se Sacerdotibus jubentur leprosi, quos illi non *faciunt* leprosos vel mundos, sed *discernunt* qui mundi vel immundi sunt; ita et hîc. » Aperte hîc ostenditur, quod non sequitur Deus Ecclesiæ judicium, quæ per surreptionem et ignorantiam interdum judicat; Deus autem semper judicat secundum veritatem. Et in remittendis vel retinendis culpis id juris et officii habent Evangelici Sacerdotes, quod olim sub lege habebant legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa a Deo vel retenta judicant et ostendunt. Ponunt enim Sacerdotes *nomen Domini super filios Israel, sed ipse benedicit,* ut legitur in Numeris. Hunc modum ligandi et solvendi Hieronymus supra notavit.

Lev. 13. et 14. Hieronymus. Hieron. lib. Commentariorum in Matth. 3. ad cap. 16. ejusd. Lib. 14. 2. ... bium 4.

Num. 6. 27.

Alius modus ligandi et solvendi.

G. De pœna. Dist. præc. lit. d. Lib. de vera, et falsa pœn. c. 10.

Ligant quoque Sacerdotes, dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt; *solvunt*, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad Sacramentorum communionem admittunt, quem modum superius Leo Papa notavit. Secundum hunc modum dicuntur etiam Sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Unde superius Augustinus dixit : Quibus remittunt, remittit Deus, etc. Opus enim justitiæ exercent in peccatores, cum eos justa pœna ligant; opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel Sacramentorum

communioni conciliant; alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum est, quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso a peccatis solutos ostendunt, quia non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quem Sacerdos vere pœnitentem arbitratur. Alii non imponunt, et eo ipso peccatum retineri a Deo judicant. Quod autem hoc ad claves pertineat, Augustinus ostendit dicens : Frustrat claves Ecclesiæ qui sine arbitrio Sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam impetratur.»

Lib. de pœn. Sententialiter lib. 50. hom. 49.

De excommunicatione. 1. Cor. 5. 5. Dubium 1.

Est et alius modus ligandi et solvendi, qui per excommunicationem geritur, dum aliquis, secundum canonicam disciplinam tertio vocatus ad emendationem manifesti delicti et satisfacere vilipendens, sententia Ecclesiæ a loco orationis et Sacramentorum communione, et fidelium consortio præscinditur, ut erubescat, et pudore sceleris conversus pœniteat, *ut* sic *spiritus* ejus *salvus sit*. Quod si pœnitentiam profitens resipuerit, negatæ communioni admititur et Ecclesiæ reconciliatur. Hæc autem Ecclesiæ anathematizatio hanc pœnam illis qui digne percelluntur, infligit, quia gratia Dei et protectio illis amplius subtrahitur, ac sibi ipsis relinquuntur, ut sit eis liberum ruere in interitum peccati, in quos etiam major diabolo sæviendi datur potestas. Orationes quoque Ecclesiæ et benedictionum ac meritorum suffragia eis nequaquam suffragari putantur.

Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud : Quodcumque solveris, *etc.*

II. Matth. 16. et 18. c. 14. q. 3. Si quis non.

Secundum hos ligandi et solvendi modos, quomodo verum est quod dicitur: *Quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cœlis, et quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cœlis.* Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos, qui non sunt apud *Deum*, et pœna satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel solvunt, et indignos Sacramentis admittunt et dignos admitti arcent. Sed intelligendum est hoc in illis quorum merita solvi vel ligari postulant. Tunc enim sententia Sacerdotis judicio Dei et totius cœlestis curiæ approbatur et confirmatur, cum ita ex discretione procedit, ut reorum merita non contradicant. Quoscumque ergo solvunt vel ligant, adhibentes clavem discretionis reorum meritis, solvuntur vel ligantur in cœlis, id est, apud Deum ; quia divino judicio sententia Sacerdotis sic progressa approbatur et confirmatur. Quos ergo secundum merita sententia Ecclesiæ percellit, lædit; et illi foris sunt apud Deum. Qui autem non meruit sententia Ecclesiæ non læditur, nisi contemnat. Unde Origenes : « Exiit quis a veritate, a fide, a charitate, et per hoc exit de castris Ecclesiæ, etiam si Episcopi voce non abjiciatur; sicut e contra aliquis non recto judicio foras mittitur, sed si non egit, ut mereretur exire, nihil læditur.

Dubium 2. De juste excommunicatis. Super Levit. hom. 14. ad 24. cap ejusdem in medio homiliæ. Epilogus.

De injuste excommunicatis.

Interdum enim qui foras mittitur, intus est, et qui foris est intus videtur retineri. » Ecce qualis et quantus est usus Apostolicarum clavium. Jam ostensum est ex parte, qualiter Sacerdotes dimittant peccata vel retineant, et tamen retinuit sibi Deus quamdam *singularem* potestatem dimittendi vel retinendi, quia ipse solus per se debitum æternæ mortis solvit et animam interius purgat.

Quæ sint interiores tenebræ et interior macula?

I. De ›nebris. ›ıbium 3. ›al. 147. Hîc quæritur, quæ sit illa macula, et quæ sint illæ tenebræ interiores, a quibus Deus interius animam purgat, cum veram pœnitentiam immittit? De *tenebris et interiori caligine* satis facile est et intelligere et respondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, et gratia virtutis privatur, si qua præcessit, et naturalium bonorum læsionem patitur. Unde et intellectus obtunditur, et totus homo interior obtenebratur, et ita quasi caligine quadam mens obvolvitur, quæ caligo peccati pœna est. Hanc vero Deus pellit cum pœnitentiam immittit, per quam bona perdita restituit et vitiata reparat. (Quid ›nacula.) Unde Propheta : *Nebulam sicut cinerem spargit.* Sed quæ est *macula peccati,* a qua animam lavat? Ecce enim, quis voluit facere homicidium et patravit, quo patrato, desinit tam *velle* quam *facere,* nondum tamen vere et humiliter pœnitet nec confiteri proponit. Quæ igitur remansit in anima illius *macula ? Mala voluntas* quidem fuit macula illius animæ, sed illa transit; macula etiam est, si pœnitere contemnit, sed hoc est peccatum *aliud* a præcedenti. Quæ igitur macula remansit, a qua ipse in pœnitentiæ purgatur? (Lev. 11. 31. Num. 19. 22. Responsio.) Polluta quidem est anima, quousque pœnitet, sicut erat, dum in ea prava erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinum vel aliud immundum ita pollutus est post tactum, quousque lavatur, sicut fuit, dum tangeret, ita post actum peccati ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati quia ita longe est a Deo per *dissimilitudinem,* qui est vita et munditia mentis, sicut fuit, dum peccatum ageret. Ipsa ergo *disimilitudo,* quæ inest animæ ex peccato et est a Deo elongatio, animæ macula intelligitur, a qua purgatur in pœnitentia. (Dubium 4. Psalm. 87. non longe a fine enarrationis ad illum Psalm.) Hoc autem solus Deus facit, qui solus suscitat animam et illuminat; quod Sacerdotes nequeunt, qui tamen medici sunt animarum. Unde Propheta : *Numquid medici suscitabunt et confitebuntur tibi ?* Quod exponens Augustinus ait : « Boni doctores recte *medici* dicuntur, qui viventes curare ministerio possunt, sed non mortuos suscitare; sola enim Dei gratia reviviscunt. »

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO UNICA.

An potestas clavium tantummodo se extendat ad pœnam temporalem ?

Alens. 4. *part. quæst.* 80. *membr.* 1. D. Bonav. *hîc art.* 2. *quæst.* 1. Richard. *art.* 2. *quæst.* 1. Gabr. *quæst.* 2. Major *quæst.* 2. D. Thom. *in suppl. quæst.* 18. *art.* 1. Suar. *tom.* 4. *dist.* 16. *sect.* 2. 3.

In hac distinctione decima octava 1.
Magister tractat de potestate cla-

vium, et distinctione decima nona de collatione earum. Circa hanc decimam octavam distinctionem quæro: Utrum potestas clavium tantummodo se extendat ad pœnam temporalem?

Argum. 1. Arguitur quod non, quia si sic, aut ad remittendum illam, aut ad infligendum. Non ad remittendum, quia tunc per frequentes absolutiones posset tota pœna debita peccato remitti, et sic apud quemcumque Sacerdotem esset potestas absolvendi a pœna et culpa per frequentes absolutiones, quod est inconveniens.

Nec ad infligendum, quia tunc quilibet pœnitens teneretur adimplere quamlibet pœnam sibi injunctam a Sacerdote, quod est falsum; quia si quis indiscrete imponat immoderatam pœnam, de qua pœnitens potest scire quod est improportionata culpæ (potest utique scire ex Scriptura, quæ continet correspondentiam pœnarum ad culpas), non tenetur illam implere, quia non tenetur obedire inferiori contra voluntatem superioris; nec etiam præter, quia non obedit inferiori, nisi propter voluntatem superioris; non est autem voluntas superioris, scilicet Dei, quod tanta pœna infligatur pro tali culpa.

Argum. 2. Item Joann. 20. *Quorum remiseritis peccata,* etc. ergo potestas clavium Ecclesiæ est ad peccata dimittendum; non ergo extendit se præcise ad pœnam temporalem.

Contra, illa potestas clavium ad aliquid se extendit, sed non ad aliud quam ad pœnam temporalem; ergo, etc. Major patet, quia alioquin non esset aliqua potestas. Minor probatur, quia non ad remissionem culpæ, nec pœnæ æternæ, quia secundum Magistrum in littera, hæc duo conveniunt soli Deo; ergo, etc. 2. Rat. opposit.

Item, ante usum clavium per solam contritionem et propositum confitendi, remittitur peccatum, secundum Augustinum et Cassiodorum super illud Psalm. 31. *Dixi confitebor, et tu remisisti,* etc. ergo si usus clavium circa talem aliquid respiciat, hoc non est nisi ad pœnam temporalem.

COMMENTARIUS.

In hac distinctione movet quæstionem: An scilicet potestas clavium se extendat ad pœnam temporalem tantum. Argumenta pro utraque parte proponit, sed resolutionem quæstionis transfert in distinctionem sequentem, in qua resolvit quæstionem hîc motam, et solvit argumenta proposita, cujus ordinem sequemur. Videatur ergò resolutio in prædicto loco. Remittitur hæc ad sequentem distinctionem.

SCHOLIUM.

Posita duplici ratione ad oppositum, remittit conclusionem in dist. seq. ubi a num. 21. rem hanc tractat; et argumenta hîc posita solvuntur ibi a num. 30.

DISTINCTIO XIX.

(*Textus Magistri Sententiarum*).

Quando hæ claves dantur et quibus.

A. [De] clave [scie]ntiæ.

Postquam ostensum est quæ sint claves apostolicæ, et quis earum usus; superest investigare, quando istæ claves dentur et quibus. Dantur hæ claves per ministerium Episcopi alicui in promotione Sacerdotii; cum enim recipit ordinem sacerdotalem, simul et has claves recipit. Sed non videtur, quod *omnes*, vel *soli* Sacerdotes has claves habeant, quia plerique ante sacram ordinationem scientiam discernendi habent, plures post consecrationem ea carent. Sane dici potest, quod alteram clavium istarum, id est, scientiam discernendi, non *omnes* habent Sacerdotes, unde dolendum est atque lugendum. Multi enim, licet indiscreti atque scientiæ, qua eminere debent, exsortes, sacerdotii gradum recipere præsumunt, vita et scientia eo indigni, qui nec ante Sacerdotium nec post scientiam habent discernendi, qui ligandi sint, vel solvendi. Ideoque illam clavem in consecratione non recipiunt, quia semper scientia carent. Qui vero ante Sacerdotium scientia discernendi præditi sunt, licet habeant *discretionem,* non tamen in eis *clavis* est, quia non valent ea claudere vel aperire; ideoque cum promovetur in Sacerdotem, clavem discretionis dicitur accipere, quia et ante habita discretio augetur et fit in eo clavis, ut ea jam valeat uti ad claudendum vel aperiendum.

Si alteram clavem omnes habeant, scilicet potentiam ligandi et solvendi.

B. Matt. 16. c. Dist. 18. lit. c De clave potestatis.

Cumque jam constet, non omnes Sacerdotes illas duas claves habere, quia *scientia* discernendi plerique carent; de altera, id est *potentia ligandi et solvendi,* quæritur, utrum omnes Sacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse concessam, qui doctrinam simul ac vitam Apostolorum servant. Illas enim claves promisit Dominus Petro et imitatoribus ejus tantum, ut aiunt; qui etiam auctoritatibus utuntur in munimentum suæ opinionis. Hoc enim dicunt Augustinum sensisse, superius ubi ait: « Remissionem peccatorum vel per seipsum facit Deus, vel per columbæ membra. » Dicit etiam idem, peccata dimitti vel teneri a Sanctis. Idem super Exodum, ubi de lamina aurea legitur: *Erat autem lamina aurea semper in fronte Sacerdotis*: « Hæc, inquit, significat fiduciam bonæ vitæ, quam qui vere perfecteque, non significatione, sed veritate, Sacerdos habet, solus potest peccata auferre. » Item Gregorius:

Opinio 1. et falsa. Ex lib. de Baptismo contra Donatistas 5. c. 21. Exod. 28. Aug. sup. Exod. cap. 120. in tract. Evangel. Homil. 26. Quoad sensum hom. 1. sup. Matth.

« Illi soli habent in hac carne positi ligandi et solvendi potestatem, sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctrina tenent. » Item ex dictis Origenis : « Hæc potestas soli Petro concessa est et imitatoribus Petri. Nam quicumque vestigia Petri imitantur, habent recte ligandi et solvendi potestatem. » His aliisque testimoniis innituntur qui asserunt, potestatem ligandi ac solvendi illis solis concessam Sacerdotibus qui vita et doctrina pollent sicut Apostoli.

Aliorum sententia verior.

C. Opinio 2. et vera. Quod omnes Sacerdotes habeant potestatem ligandi et et solvendi, confirmat. Verba habentur in gloss. circa hunc, et a quibusdam adscribuntur Rabano.

Aliis autem videtur, quod et mihi placere fateor, *cunctis* Sacerdotibus hanc clavem dari, scilicet ligandi et solvendi; sed non eam recte ac digne habent, nisi qui vitam et doctrinam Apostolicam servant. Nec præmissæ auctoritates malos Sacerdotes hanc potestatem habere negant, sed illos solos digne ac recte hac potestate uti significant, qui præditi sunt vita et doctrina Apostolica, quia soli Apostolorum imitatores digne recteque possunt ligare et solvere; et per Deum tantum, vel per Sanctos, in quibus habitat Spiritus sanctus, digne et recte fit remissio vel retentio peccatorum. Fit tamen et per illos qui Sancti non sunt, sed non digne vel recte. Dat enim Deus benedictionem digne poscenti etiam per indignum ministrum. Quod vero hanc potestatem habeant omnes Sacerdotes, Hieronymus testatur super illum locum Evangelii, ubi dixit Dominus Petro : *Tibi dabo claves Regni cœlorum* : « Habent, inquit, eamdem judiciariam potestatem alii Apostoli, habet et omnis Ecclesia in Episcopis et Presbyteris. Sed ideo Petrus eam specialiter accepit, ut omnes intelligant, quod quicumque ab unitate fidei et societate Ecclesiæ se separaverit, nec a peccatis solvi, nec cœlum potest ingredi. »

Utrum per indignos transfundatur gratia dignis.

In lib. quæst. veteris, novi Testame[nti] de illo quod habetu[r] Numer. d. Quæst. Joan. 1 51. Dubium

Item, quod Sacerdos, etiamsi malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio, Augustinus ostendit dicens : « Dictum est a Domino in Numeris ad Moysem et Aaron Sacerdotes : *Vos ponite nomen meum super filios Israel, et ego Dominus benedicam eos;* ut gratiam traditio per ministerium ordinantis transfundat hominibus, nec voluntas Sacerdotis obesse vel prodesse possit : sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas sacerdotalis officii et ordinis, hinc advertamus. Dictum est de nequissimo Caipha inter cætera : *Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit;* per quod ostenditur, Spiritum gratiarum non personam sequi digni vel indigni, sed ordinem traditionis; ut quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, ut officii ministerium exhibeat, Dei autem est effectum tribuere benedictionis. » Hinc evidenter ostenditur ordo non privari potestate tribuendi gratiam ob ministri indignitatem. Huic tamen Augustini sententiæ videtur

Sup Levit. lib. Object

obviare quod ait Hesychius : « Sacerdotes inquit, non propria virtute benedicunt, sed quia figuram Christi gerunt et propter eum, qui in ipsis est, benedictionis plenitudinem tribuunt; nec solum is, qui sacerdotium sortitus est, sed quicumque Christum in seipso habet et ejus figuram gerit per conversationem bonam, sicut Moyses, idoneus est ut benedictionem præstet. » Ecce hîc habes, quod non solum Sacerdos, sed omnis, in quo Christus habitat, benedictionem præstat. Sed alia est benedictio, quæ solis Sacerdotibus congruit, alia, quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi Sacerdotes, in quibus Christus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur, non quia soli illi transfundant gratiam, sed quia illi soli licite et digne id agunt. Nec subditos mala vita Sacerdotis læ t, si bona faciunt, quæ ille dicit. Unde Gregorius : « Multi, dum plus vitam sacerdotum quam suam discutiunt, in erroris foveam dilabuntur minus considerantes, quod non eos vita sacerdotum læderet, si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. »

Quomodo intelligendum sit illud Malachiæ : Maledicam benedictionibus vestris.

Præmissæ vero sententiæ, qua dicitur etiam per mali Sacerdotis ministerium transfundi gratia benedictionis, videtur obviare quod Dominus per Malachiam Prophetam malis Sacerdotibus comminatur : *Maledicam benedictionibus vestris ;* et alibi : *Væ his qui vivificant animas, quæ non vivunt, et mortificant animas, quæ non moriuntur.* Si enim maledicit Dominus benedictionibus eorum, et si animæ, quas vivificant, non vivunt, quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur ? Sed illud capitulum : *Maledicam,* etc. quidam referunt ad hæreticos, qui ab Ecclesia præcisi sunt, et ad excommunicatos, quorum benedictiones fiunt maledictiones his qui eorum sequuntur errores. Illud vero alterum, scilicet : *Vivificant,* etc. super omnes illos Sacerdotes exponunt, qui absque clave scientiæ et forma bonæ vitæ præsumunt ligare vel solvere. Sed nullus officio Sacerdotis uti debet, nisi immunis sit ab illis quæ in aliis judicat, alioquin seipsum condemnat.

Qualis esse debet judex Ecclesiasticus?

Qualem autem oporteat esse, qui aliorum judex constituitur, Augustinus describit ita dicens: « Sacerdos, cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit judicandus, quæ in alio judicare est promptus. Judicans enim alium, qui est judicandus, *condemnat seipsum.* Cognoscat igitur se et purget in se quod alios videt sibi offerre; caveat ut a se projecerit, quidquid in alio damnosum reperit. Animadvertat, quod *qui sine peccato est, primus in illam lapidem mittat.* Ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat qui juste projiceret lapidem. Quomodo lapidaret qui se lapidandum cognosceret ? Nullus

E. Lib. de vera et falsa pœn. c. 20. De pœnit. dist. 6. Qui vult. Dubium 3. Rom. 2. Joann. 8. 7.

Dubium 4. Nota, nam venialia hîc dicit et criminalia, secundum legem, ut venialia putabant, quæ per cæremonialia demittebantur sine morte, vel mutilatione, criminalia, quæ mortem vel mutilationem inferebant.

enim erat sine peccato; in quo intelligitur, omnes fuisse reos. Nam venialia semper remittebantur per cæremonias; si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc igitur patentissimum est crimen Sacerdotum et detestabile, qui non prius se judicant et alios alligant. Caveat spritualis judex, ut, sicut non commisit crimen nequitæ, ita non careat munere scientiæ; oportet, ut sciat cognoscere, quidquid debeat judicare. Judiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet judicare, discernat. Diligens igitur investigator sapienter interroget a peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito vero crimine, varietates ejus non dubitet investigare et locum, et tempus, et cætera, quæ supra diximus; quibus cognitis, adsit benevolus, paratus erigere et secum onus portare; habeat dulcedinem in affectione, discretionem in varietate, doceat perseverantiam, caveat, ne corruat, ne juste perdat judiciariam potestatem. Etsi enim pœnitentia possit ei acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Etsi Petrus post lapsum restitutus fuerit, et sæpe lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas, non tamen est necesse, ut omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Invenitur auctoritas, quæ concedit et quasi imperat; invenitur alia, quæ non concedit, sed vetat. Quæ Scripturæ non repugnant, sed concordant. Cum enim tot sunt qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate defendant et quasi usum

Dubium 5.

peccandi sibi faciant, rescidenda est spes ista. Si vero locus est, ubi ista non concurrant, restitui possunt qui peccant. » Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse Sacerdos, qui alios ligat et solvit, *discretus* scilicet et *justus;* alioquin mortificat sæpe animas, quæ non moriuntur, et vivificat, quæ non vivunt; et ita incidit in maledictionis judicium. Illud autem Malachiæ, scilicet: *Maledicam benedictionibus vestris*, sive super hæreticos tantum et excommunicatos, sive super omnes Sacerdotes, qui vita et scientia carentes benedicere præsumumt, dictum accipiatur, sic intelligi potest: *Maledicam benedictionibus vestris*, id est, « his quæ in eis benedictionibus possidetis », quia faciam ea vobis cedere in maledictionem, non in benedictionem, quia etsi benedicunt Sanctis, non hoc faciunt ex vero corde, et ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel *maledicam benedictionibus vestris,* id est, « quod a vobis benedicitur, a me erit maledictum », quia benedicunt inique agentibus adulanturque peccantibus, dummodo divites sint.

Dubium Ezec. 1[illegible] d. Cap. 2. Hieron. non long[illegible] a princ[illegible] commen[illegible] ad 2. c[illegible] Malach[illegible]

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum cuilibet Sacerdotii in susceptione ordinis Sacerdoti conferantur claves Regni cœlorum.

Alens. 4. *part. quæst.* 79. *et* 80. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 3. 4. *et hîc quæst.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *hic part.* 1. *art.* 1. *et* 2. *per to-*

tum. Richard. *art.* 1. *et* 2. Suar. 3. *part. tom.* 4. *disp.* 16. *sect.* 3. Castro *de justit. pun. cap.* 21. Navarr. *cap.* 9. *Summ.*

1. m. 1. Circa distinctionem decimam nonam, quia solutio istius quæstionis dependet ex solutione sequentis, quæ est de collatione clavium, sive quomodo claves Ecclesia habeat, de quo hîc distinctione decima nona agitur, ideo quæro hîc hanc quæstionem: Utrum cuilibet Sacerdoti in susceptione ordinis Sacerdotii conferantur claves Regni cœlorum ? Videtur quod non, *Apocalyps.* 3. de Christo: *Claudit, et nemo aperit; aperit, et nemo claudit* ; ergo solus habet claves istas.

m. 2. Item, Augustinus de Baptismo contra Donatistas lib. 5. *a peccato non absolvit nisi columba, id est, Christus, vel membra columbæ;* ergo nullus Sacerdos injustus habet claves, quibus possit absolvere a peccato, et tamen injustus potest habere claves Sacerdotii.

mu. 3. Item, una clavis dicitur communiter esse clavis scientiæ ; sed hæc non confertur cuilibet ordinato in Sacerdotem, quia prius ignarus non invenit se scientem post ordinationem, nec prius sciens plus scientem quam ante. Si autem conferretur nobis, non lateret nos secundum Philosophum 2. *posterior. in fine.*

um. 4. Item, sententia a non suo judice lata nulla est; ergo nullus habet claves alicui aperiendi cœlum nisi suo subdito; sed ex susceptione Sacerdotii non datur sibi subditus, nec jurisdictio in subditis ; ergo nec claves.

Item, si in ordine Sacerdotii dentur claves, ergo non possunt haberi a non Sacerdote. Consequens est falsum, quia Archidiaconus, quem non oportet semper esse Sacerdotem, potest ligare et solvere, quia excommunicare et reconciliare. Patet *Extra de sent. excomm.* Argum. 5.

Contra *Matth.* 16. promittitur Petro et Sacerdotibus : *Tibi dabo claves Regni cœlorum*; et *Joan.* 20. impletur illud promissum, dicente Christo : *Quorum remiseritis peccata*, etc. 2. Ratio opposit.

Item, cui datur quod majus est, ei regulariter non negatur quod est minus; sed maxima potestas possibilis viatoris est potestas conficiendi corpus Christi, et hæc confertur in susceptione ordinis Sacerdotii; ergo et potestas respectu corporis mystici, quæ minor est, puta clavis ligandi et solvendi eidem in ordine illo confertur. Ratio 2.

COMMENTARIUS.

In hac agitur de potestate clavium, et sub una quæstione universam materiam comprehendit.

SCHOLIUM.

Prænotatis quinque declarandis, de primo docet clavem quoad *quid nominis* non esse apertionem, nec aperientem, nec merita ad aperiendum, sed potestatem sententiandi, ad vel a regno cœlorum ; et hæc triplex est : Prima principalis soli Deo conveniens. Secunda præcellens non principalis soli Christo. Tertia particularis Sacerdoti competit. De quo supra d. 14. q. 1. et 4. et d. 17. a. num. 10.

Hæc (a) secunda quæstio, (ut prædictum est,) est primo solven- 3.

da, ubi sunt quinque videnda. Primo, quod in Ecclesia, et hoc apud Sacerdotem rite ordinatum, est una clavis Ecclesiæ, quæ est potestas sententiandi in foro pœnitentiæ. Secundo, quod apud eum est clavis, quæ est potestas cognoscendi in causa rei confitentis. Tertio, quod hæc et illa clavis non sunt eadem, sed duæ. Quarto, qualiter habens has duas claves possit per eas in actus earum, sive qualem potentiam habeat per eas respectu actuum ipsarum clavium. Et quinto, si præter istas sit alia clavis in Ecclesia.

6. Top. Clavis quid est? De (b) primo omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt; clavis materialis est proximum instrumentum aperiendi et claudendi ostium, per quod intratur in domum, ac per hoc nec apertio, nec aperiens est, nec causa propter quam aperitur, puta dignitas personæ ad intrandum, vel indignitas, propter quam expellitur ; hoc modo spiritualiter contingit considerare apertionem Regni cœlorum, quæ fit per sententiam definitivam, qua sententiatur cœlum isti aperiendum, quia ista apertio non est actualis, sed dictata condigna dispositio istius cui aperitur.

Convenit etiam invenire aperientem, et iste est sententians; convenit etiam invenire causam, propter quam huic aperitur per sententiam introductivam, et propter quam huic clauditur per sententiam exclusivam, scilicet demerita istius, et merita illius. Nullum istorum est clavis, quia primum est apertio ; secundum aperiens ; tertium causa remota ; igitur potestas illa, quæ est in sententiante, quæ est immediate principium, sive instrumentum sententiandi, quæ sententia dicitur apertio, illa propriissime dicitur clavis Regni cœlorum. Hoc de nomine.

De re sic : Auctoritas judiciaria sententiandi cœlum huic aperiendum, vel apertum esse, potest intelligi tripliciter : Uno modo, auctoritas simpliciter principalis. Secundo modo, non principalis, sed præcellens. Tertio modo, non principalis, nec præcellens, sed particularis. Prima, soli Deo convenit propter duo : Primo, quia ipse solus ex se est justus, imo ipsa justitia ; primum autem judicium non potest competere nisi primo justo, quia judicium non est perfectum nisi sit justum, juxta illud Psalm. *Feci judicium et justitiam* ; siquidem judicare est jus vel justum dictare. Primum autem justum oportet esse perfectissimum, et ita justissimum ; igitur primi justi. 4. Quotu[...] est cla[...] Potest judica[...] princip[...] solius est. Psalm. Quid judica[...] Rom.

Secundo, quia judicare est præsidentis, juxta illud Apostoli ad Rom. 14. *Tu quis es, qui judicas alienum servum ?* primus autem præsidens non potest esse nisi Deus solus. Unde sicut non potest alii communicare divinitatem, sic nec primam potestatem judicandi, nec per consequens clavem simpliciter principalem aperiendi cœlum.

Secunda clavis, scilicet non principalis, tamen præcellens, potest intelligi quantum ad duplicem præeminentiam. Unam quidem in universalitate causarum judican- 5. Clavi[...] præcell[...] non princip[...] conver[...] in Christ[...]

propter duo.

darum; aliam in firmitate sententiæ definitivæ. Et utraque præeminentia potest convenire illi, qui omnia merita et demerita novit, quæ sunt causæ propter quas cœlum est aperiendum vel claudendum; et cum hoc habet voluntatem inseparabiliter conformem justitiæ divinæ. Propter primum potest in omnibus causis sententiare, quia omnes novit; propter secundum potest ejus sententia simpliciter esse firma et irrevocabilis, quia semper justa. Hæc clavis cum utraque præeminentia proprie est Christi, qui novit omnia merita et demerita judicandorum, et semper justitiæ divinæ conformiter judicat. Nec ista potest esse in Ecclesia militante, saltem congrue non potest, quia nullus in Ecclesia novit omnes causas judiciarias, nec habet voluntatem immutabiliter justam.

Tertia clavis, scilicet particularis, quantum ad causas cognoscendas, et infirma, quantum ad sententiam ferendam, puta quod sit aliquando revocabilis, potest conferri alicui in Ecclesia militante, qui potest in illa causa nosse, et in illa secundum legem divinam recte judicare, et si quandoque præter illam, sententia ejus non erit firma, sed si secundum illam, erit firma.

6. ...gruentiæ ...od in ...clesia ... clavis ...penes ...cerdo...em ...tum. Ad ...enium.

Potest ergo in Ecclesia esse una clavis cœlum aperiendi, scilicet auctoritas sententiandi particulariter, et non irrevocabiliter, alicui cœlum esse apertum. Congruit etiam istam esse in Ecclesia, et hoc in Sacerdote, ut Hierarchia Ecclesiastica sit ordinata, et ultima reducantur in primum per medium.

Hierarcha autem est medius inter Deum, peccatoremque reducendum, et de hoc Bernardus *de consider. lib.* 3. *cap.* 13. Hoc etiam congruit perfectioni causarum secundarum in *esse* morali, sicut causarum in *esse* naturali. Deus enim universaliter non negat creaturis causalitatem, quæ potest eis competere, imo et illam communicat, et ad ejus actionem causis secundis assistit. Ex quo ergo in *esse* gratuito possibile est hominem habere istam causalitatem reductivam, quæ dicitur clavis, congruum est quod hoc supremo in Ecclesia, scilicet Sacerdoti, detur.

Tertio dico, quod data est. Probatur per illud Joan. 20. *Quorum remiseritis*, etc. et hæc recte dicitur clavis potestatis, quia auctoritas judicandi recte est potestas, cum judicare sit præsidentis.

COMMENTARIUS.

(a) *Hæc secunda quæstio*, etc. Superius juxta ea quæ tangit Magister *in distinct.* 18. præmisit quæstionem illam, utrum, scilicet claves tantum se extendant ad pœnam temporalem, quia autem resolutio hujus quæstionis dependet a natura clavium; hîc primum resolvit, quid sit clavis, et quando, et quomodo datur Ecclesiæ; deinde, infra respondet ad priorem quæstionem. 1.

Ordo et divisio quæstionis.

Hîc ergo dividit quæstionem præsentem de clavibus in quinque articulos. Primo, quod apud Sacerdotem in Ecclesia sit una clavis, quæ est potestas sententiandi

absolvendo aut ligando in foro pœnitentiæ. Secundo, quod apud eumdem sit una clavis, quæ est cognoscendi in causa rei confitentis. Tertio, quod utraque distinguatur, nempe prima et secunda, quia prima dicitur clavis jurisdictionis; secunda vero clavis scientiæ. Quarto, qualiter hæ claves reduci debeant in exercitium actus competentis respective. Quinto denique, an præterea sit alia clavis in Ecclesia.

2. Articulus 1. Quid sit clavis in proposito.

(b) *De primo, omnes transferentes secundum aliquam*, etc. Docet rationem, seu causam nominis Metaphorici; distinguit autem clavem ab actu ejus, a persona cujus est, a causa remota actus exerciti per clavem, et constituit ipsum in potestate, quæ est principium actus, scilicet claudendi vel aperiendi. Distinguit præterea triplicem clavem. Prima est, quæ soli Deo competit, et dicitur principalis. Secunda est clavis excellentiæ, quoad universalitatem causarum, et regulæ cognoscendi, et conformitate in judicando ad justitiam, stabilitatem sententiæ, et illa est in solo Christo. Tertia est clavis particularis quantum ad causas cognoscendas, et infirma quantum ad regulam respective ad priorem, quæ est in Christo, et cujus sententia est revocabilis; et hæc competit Ecclesiæ, et est in Sacerdote tanquam in Hierarcha. Ultimo tandem concludit hanc esse in Ecclesia, Joannis 20. *Quorum remiseritis peccata*, etc.

Triplex clavis. Principalis. Excellentiæ.

Particularis. Confessio hujus.

3. Ratio metaphoræ.

Circa dictam metaphoram clavis, quam bene explicat Doctor, advertendum est, sicut peccatum clausit cœlum primo homini et posteris, ita potestatem dimittendi peccatum recte nomine clavis appellari. Quamvis autem in Baptismo aperiatur cœlum per remissionem peccatorum, quia illa apertio fit per modum regenerationis in Christo, non vero potestatis judiciariæ; non appellatur clavis, quia omnibus datur talis potestas baptizandi, ita ut non sit specialis, aut particularium personarum de necessitate Sacramenti; clavis autem denotat officium dispensatoris et œconomi, vel principis, eorumque auctoritatem, quæ proinde hîc transfertur ad significandam potestatem, ex qua aperitur cœlum dignis, indignis autem clauditur.

Cur Baptismus non dicatur clavis?

Clav offi iu sign dispen ris.

Principalis autem potestas dimittendi peccatum est apud Deum, ut per se constat: *Quis est etiam hic, qui dimittit peccata*, etc. *Dominus vivificat et mortificat, deducit ad inferos et reducit, secumdum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam*, etc. Eamdem clavem communicavit Christo per potestatem excellentiæ, *Isaiæ cap.* 22. Christus autem Ecclesiæ, *Joan.* 20. nam *Matth.* 16. promisit Petro alias claves, quæ sunt Primatus: *Tibi dabo claves regni cœlorum*, et *Joann.* 21. promissum adimplevit. Et quamvis ab hac clave jurisdictionis universalis a Petro descendat communicatio potestatis judiciariæ in cæteros inferiores, tam fori interni quam externi, tamen in specie clavis fori interni data est, *Joan.* 20. ubi institutio hujus Sacramenti invenitur, quantumlibet eamdem potestatem particularem in foro interiori sæpe etiam deducant Patres ex priori loco, sicut et Doctor *dist.* 14. *q.* 4. *ad oppositum*, Augustinus *tract.* 50. *in Joan.* Beda *in Joann.* 21. Fulgentius *de fide ad Petrum*, et passim Patres. Merito etiam, quia potestas universalis Petro data ad pascendum gregem, necessario etiam includit illam, quæ est hujus fori ad remittenda peccata.

Cla princi est so De

Cla excell da Chris Cla prim Pet

Cla partic qua dat

Pot unive imp parti re

Supponimus ergo Jure divino ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 6. *can.* 9. *et* 10. Florentin. in decreto unionis Armenorum verum ministrum, et necessarium hujus Sacramenti esse Sacerdotem, quod omnes Theologi admittunt. Magister autem *in* 4.

Sac mir hi Sacr

dist. 17. *cap.* 3. asserit absente Sacerdote esse obligationem confitendi laico, quod videtur etiam D. Thomæ *ibidem quæst.* 3. *art.* 3. *ex Cypriano epistola* 17. vel secundum impressionem Pamelii 13. docente : *Si quis infirmitate oppressus non possit expectare Sacerdotem, reconcilietur per diaconum, facto prius exhomologesi,* id est, confessione. Hæc sententia ab omnibus rejicitur *dist.* 17. quia non habetur fundamentum talis obligationis, cum nullus sit judex nisi Sacerdos. Si ratione concilii petendi esset necessaria, tunc confitendum esset peccatum, de quo petendum esset consilium et instructio, et tunc casus forte urget tantum quando est periculum relapsus, nisi quis sit adeo rudis, ut nesciat pœnitentiam, aut modum pœnitendi. Si autem causa humilitatis et erubescentiæ, non videtur inferre præceptum aut obligationem, sed tantum opus consilii. Sed forte nunc dierum hoc esset perniciosum, ut docet Doctor *quæst.* 1. Gabriel, Angelus et Sotus. Cyprianus intelligendus est de reconciliatione exteriori cum Ecclesia, quæ tunc diaconis, quorum erat ministrare Eucharistiam, concedebatur, non de principali et sacramentali, vel certe ad probandum an talis contritus esset capax Eucharistiæ, et an habeat casus, quibus hoc Sacramento deberet privari. Lutherus docuit potestatem hanc absolvendi convenire quibusvis promiscue, etiam fœminis, quia nullam in ministro concedebat potestatem absolvendi, sed excitandi, sed excitandi tantum fidem pœnitentis, quam potestatem in omnibus Sacramentis tantum agnoscebat. Wiclef et alii non agnoscunt aliam potestatem clavium, quam prædicandi remissionem et detentionem peccatorum; de quibus *supra* egimus de efficacia et necessitate pœnitentiæ.

[Margin: Cyprianus. Rejicitur sententia de confessione facienda non Sacerdoti.]

[Margin: ...xponitur ...prianus.]

[Margin: ...æresis ...thæri, et ...orum.]

SCHOLIUM.

Auctoritatem examinandi reum confitentem esse clavem scientiæ, et distingui tripliciter, sicut alia clavis, ac esse penes Sacerdotem, quatenus est particularis, quia sine hac non posset habere rectum usum clavis potestatis. Quæ vero requiratur scientia ad valorem absolutionis, Doctor non dicit expresse, tamen innuit valere, licet ab ignoranti differentiam mortalis a veniali, vel circumstantias substantiales, detur ; sed peccat qui sic ministrat. Ita Suar. tom. 4. disp 28. sect. 2. Communior tamen sententia cum Richard. hîc art. 2. quæst 8. Gab. quæst. 1. art. 3. et Navar. cap. 9. num. 12. ait non valere absolutionem datam a prorsus ignaro. Sed quam stupida debeat esse ejus ignorantia, ut annullet absolutionem, non facile est determinate scire. Itaque consultum est talibus non confiteri nisi in extrema necessitate.

7. De secundo articulo dico (c), quod illud quod ordinatur ad istam auctoritatem sententiandi, vel cujus usus ordinatur ad usum istius, ita scilicet quod sine usu illius non est rectus usus istius, potest dici clavis, quia instrumentum quoddam aperiendi, licet non proximum, imo quasi concurrit in unum cum instrumento propinquo vel proximo ; sine isto enim non recte aperit, nec claudit. Auctoritas vero cognoscendi in causa peccatoris, est hujusmodi, quia sine ista cognitione non recte quis sententiat cœlum huic aperiendum vel claudendum ; ergo illa auctoritas potest dici clavis Regni cœlorum.

[Margin: Auctoritas Sacerdotis. Sacerdotem habere auctoritatem examinandi causam pœnitentis, et hanc dici clavem.]

Ista autem potest distingui tripliciter, sicut præcedens ; et de clavi tertio modo accepta potest probari, quod congruum sit eam haberi in Ecclesia, et quod habe-

atur ex præcedenti articulo, quia qui habet auctoritatem definitive sententiandi in causa, habet auctoritatem cognoscendi in causa illa, nisi alicui committeretur, quod sine causæ cognitione sententiaret in causa ad suum libitum; quæ commissio non videtur alicui rationabiliter facienda, qui posset in sententiando errare, cujusmodi est omnis viator. Deus ergo recte committens Ecclesiæ auctoritatem primam, quæ dicitur clavis potestatis, commisit etiam sibi secundam, quæ dicitur clavis scientiæ.

Nemo sine causæ cognitione sententiare potest.

Clavis scientiæ quid est.

Et in collatione primæ clavis, quæ habetur *ex Joann.* 20. intelligitur etiam collatio istius secundæ, tanquam præviæ (quantum ad usum) usui illius primæ; nec est ista clavis scientiæ aliqua scientia actualis vel habitualis, vel discretio quæcumque, sicut Magister videtur dicere, distinctione ista, cap. primo: *Multi*, inquit, *indiscreti, qui nec ante Sacerdotium, nec post scientiam habent discernendi, ideoque illam clavem in consecratione non recipiunt; qui vero ante Sacerdotium scientia discernendi præditi sunt, et antehabita discretio augetur, et fit in eis clavis, ut jam ea uti valeant, ad claudendum vel aperiendum.*

8. Pie interpretatur Magistrum.

Ista, inquam, scientia actualis vel habitualis non est clavis ista, quia auctoritas cognoscendi, etsi requirat scientiam, vel discretionem concomitantem rectum usum ejus, quemadmodum requirit clavis potestatis aliquam justitiam ad rectum usum sui; tamen sicut potestas judicandi non est justitia, imo potest esse sine justitia, ita potestas vel auctoritas cognoscendi in aliqua causa potest esse sine discretione cognoscendi; et ita debet Magister exponi, qui vult eum salvare, quod ad clavem scientiæ requiritur scientia, supple ad hoc quod aliquis recte utatur ea, non autem ad hoc quod absolute insit.

Quare no[n] dicitur clavis justitiæ, sicut scientiæ

Si objicitur, quare ergo magis dicitur ista clavis scientiæ, quam illa justitiæ, sive justitia, si non requiritur hîc scientia, nisi quantum ad rectum usum illius? Respondeo, sine justitia habens auctoritatem, et aliquid sententians, facit quod est potestatis, licet indebite fiat. Et ita habens auctoritatem cognoscendi in causa, si attente aliquid facit, licet indebite, illud tamen quod primus facit, semper est potestatis, et ideo semper dicitur clavis potestatis; hoc autem quod iste facit, semper est scientiæ, id est, cognitionis in causa, licet non scientiæ habitualis.

COMMENTARIUS.

5. Secund[i] articul[i] de clav[i] scientia[e]. Subordi[na]tur clavi potestat[is]

(c) *De secundo articulo dico*, etc. In hoc articulo agit de clavi scientiæ, quæ subordinatur clavi potestatis ligandi et solvendi, quia usus hujus non est rectus sine prævio usu alterius, nempe clavis scientiæ, quæ triplex est juxta divisionem clavis potestatis, principalis, excellentiæ, et ministerialis. Ministerialis data est Ecclesiæ in hoc foro, quia recepit auctoritatem sententiandi; recepit etiam auctoritatem inquirendi et cognoscendi in causa. Hanc auctoritatem inquirendi in causa vocat clavem scientiæ, et recte; nam ut patet ex Tridentino, hoc Sacramentum Pœnitentiæ institutum est per modum judicii, ad quod concurrunt ante sententiam confessio rei ad informationem judicis, et inquisitio requisita ex parte ipsius judicis,

Clavi[s] scienti[æ] est auctori[tas] inquire[ndi] in caus[a]

[A]d quæ se [e]xtendi ? de materia quam debet judicare, nempe de peccatis, eorum numero et circumstantiis, ut patet *cap.* 5. et de statu peccatoris, an sit dignus qui debeat absolvi aut ligari. Item, in ordine ad satisfactionem congruam juxta exigentiam peccatorum, requiritur similiter cognitio prævia et discussio causæ, sicut in omni alio ordine judiciali, servato tantum hîc secreto processu, qui debet fieri, quia est forum secretum ; patet hoc *ex cap.* 7. *et* 8. Tridentini. Rationem autem optimam assignat, nempe quia potestas judiciaria in omni judice, qui errare potest, necessario supponit cognitionem causæ ; neque rationabiliter, aut secundum justitiam ei committeretur libertas sententiandi ad libitum sine tali cognitione, quia sententia ejus debet servare medium justitiæ, ne ultra debitum gravetur reus, aut infra debitum lædatur offensus, aut legislator, et lex communis, quæ necessario supponunt in tali persona potestatem cognoscendi de causa, quam Christus Ecclesiæ communicavit simul cum clave potestatis, *Joan.* 20.

[N]ecessitas hujus clavis [s]cientiæ.

6. [M]agister [c]lavem [sc]ientiæ [in]telligit [h]abitum. [R]ejicitur.

Deinde, impugnat subsequenter sententiam Magistri, qui, ut patet ex littera, clavem scientiæ intelligit scientiæ habitualis seu notitiæ discernendi inter peccata, quæ si inest ante ordinationem, per hanc fit clavis ; si tamen non inest, in ordinatione confertur. Melius Doctor, quem sequitur communis, in ordinatione asserit clavem scientiæ dari ; et hanc non esse illam, quam intendit Magister, sed auctoritatem cognoscendi in causa, quæ scientiæ dicitur ab actu, ad quem ordinatur. Illam autem (quam intendit Magister) scientiam discernendi inter peccata requirit ad rectum usum sui, sicut clavis potestatis justitiam habitualem, quamvis potestas judicandi non sit ipsa justitia, ita neque auctoritas cognoscendi in causa est ipsa cognitio aut discretio, sed concomitanter requiritur, et sic intelligit Magistrum, aut explicat. Explicatur Magister.

7. Objectio.

Objicit, quare non dicatur clavis potestatis etiam clavis justitiæ, sicut clavis scientiæ dicitur clavis scientiæ.

Responsio. Clavis potestatis non dicitur justitiæ.

Respondet, quod sine justitia habens autoritatem facit quod est potestatis sententiam ferens, licet indebite fiat ; illud tamen quod facit, semper est potestatis, et ideo semper dicitur clavis potestatis, id est, sive licite, et secundum rigorem medii justitiæ, non deviando faciat ; sive etiam indebite faciat in aliquo deviando, ut si, verbi gratia, aggravet, vel alleviet reum quoad satisfactionem, non servando justum ; et si servet justum, non faciendo, aut sententiando ex affectu, et motivo justitiæ, sed ex libidine, aut etiam motivo extrinseco pravo, quorum utrumque injustum est ; vel si non absolvat eum, quem deberet absolvere, vel certe oppositum, nempe absolvendo eum, quem alias non deberet absolvere, quamvis habeat potestatem absolvendi hîc et nunc, et reipsa valide absolvat, vel quia alter est sufficienter dispositus, tamen sibi ipsi in his circumstantiis et peccatis, magis expediret non absolvi, ut quia, verbi gratia, ex facilitate veniæ fiat negligentior in observanda lege et proposito ; vel certe propter scandalum aliorum non deberet absolvere sine majori probatione et cautela. Non ergo intelligit Doctor clavem potestatis ita subjectam etiam arbitrio judicis, ut in omni casu et circumstantiis possit ea uti valide, ut si reus non sit emendatus, si non doleat, aut in universum deficiat aliquid essentialiter requisitum.

Usus potestatis injustus, et validus.

Nequit usus esse validus, si deficiat per se requisitum.

8. Cur non dicatur clavis justitiæ.

Intendit tantum denominationem non debere sumi hujus clavis ab eo quod aliquando adest, aliquando deest, vel deesse potest, ut est justitia rigorosa in usu clavis, qui aliquando validus est, etiamsi fiat illicitus, et sine justitia in modo requisito usus, manente actu valido.

Clavis scientiæ ab actu dicitur, et quis sit ille actus.

Ad eumdem modum dicit de clave scientiæ, eam dici clavem scientiæ a suo effectu, ad quem ordinatur, nempe a cognitione et scientia causæ, non vero a scientia discretionis, nam aliud est habere auctoritatem inquirendi et exquirendi, et audiendi causam, quod fit quando excipit confessionem rei, et inquirit de statu et dispositione ejus; aliud vero posse discernere peccata, circumstantias et statum ejus, ut oportet attingendo omnia, ut expedit. Primum est clavis, et dicitur scientiæ a notitia, ad quam ordinatur, causæ, excipiendo informationem. Notitia secundo modo est concomitans, et inesse debet, ut recte fiat inquisitio, non semper, et in omni casu saltem requiritur ad valorem, ut confessarius necessario discernat inter peccata, et eorum circumstantias et differentiam, quia neque ipse quandoque pœnitens, neque exercitatus confessor illa in particulari hîc et nunc attingere posset. Addit præterea requiri ut attente faciat inquisitionem, et excipiat ea quæ dicuntur.

Utrum necessitate Sacramenti requiratur scientia discretionis in confessore?

9. Requiri scientiam discretionis in confessario, ut licite exerceat munus.

Occasione hujus litteræ Doctoris hîc examinare oportet præmissum dubium. Illud in primis supponitur ab omnibus, ut licite quis assumat onus confessarii, et licite exerceat, requiri in eo scientiam discretionis, et hoc supponit etiam Doctor, hîc Magister in littera; quæ obligatio desumitur ex natura Sacramenti, et necessitate pœnitentum, et officio ipsius judiciario, quod licite, et, ut tenetur, nequit exercere, nisi hanc scientiam habeat. Quanta autem debeat esse, dependet a circumstantiis.

Debet scire differentiam inter mortale et veniale in genere, et quomodo?

In primis debet cognoscere differentiam inter mortale et veniale in genere, et practice loquendo; non quod de quibuscumque in particulari possit ferre hoc judicium discretionis, sed debet saltem scire vulgariter quæ dicuntur mortalia, quæ venialia et circumstantias ordinarias, et habere notitiam, qua discernere possit an pœnitens sit dispositus, quantum ad dolorem de peccatis, et propositum emendationis, et communiter omnia, quæ spectant ad integritatem confessionis, et intelligat ea per se, quæ frequentius accidunt.

Debet scire casus reservatos.

Debet scire casus reservatos et excommunicationes, quæ ipso facto incurruntur, a quibus nequit absolvere, et hoc si se exponat confessioni audiendæ maxime ut minister ordinarius.

Et alia plura huc spectantia.

Debet præterea, si est expositus, audire confessiones omnium, tam clericorum quam aliorum, scire ea quæ ad obligationem status ipsorum spectant, et in quibus peccare frequenter contingit. Deinde etiam ratione loci, in quo quædam peccata vigent peculiariter, ut usurarum, simoniæ, et in contractibus illicitis, et ratione personarum concurrentium, quæ his frequenter obnoxii sunt in his habere notitiam,

Qualis debeat esse scientia ejus?

quamvis in his sententia communi etiam sufficiat, ut sciat quæ frequenter contingunt, et possit dubitare in circumstantiis particularibus et extraordinariis, ut ab aliis possit informationem petere, vel certe legendo per se inquirere.

Alleviant obligationem.

Alleviari potest hîc et nunc ex statu pœnitentis, ut si sit doctus, cujus informationi debeat fidem in iis, quæ sunt propriæ salutis, dare, quare non est præsumendum eum veritatem contemnere in dispendium propriæ salutis. Potest etiam alleviari obligatio majoris scientiæ ex pœnitentibus, quos ordinarie audit, si non habent illa peccata, neque habere solent, quibus annexa est censura, et obligatio restitutionis, et contractus injusti, et alia ejusmodi, in quibus in particulari etiam viri docti hæ-

Ex quibus consurgit obligatio majoris scientiæ.

rent; discernenda ergo in genere est mensura hujus obligationis ex officio personæ, loco, concurrentibus et circumstantiis, quæ frequenter, aut raro accidunt, et inquantum hoc munus assumit, vel quoad plures, vel quoad pauciores, vel semper, vel raro exercendum.

10. An ignorantia reddat nullam absolutionem. Sententia affirmativa.

Quantum ad quæsitum, plures affirmant nullam esse confessionem factam ignoranti, et absolutionem ab eo datam. Ita Sylvester *v. Confessio* 1. *quæst.* 3. *part.* 3. Richardus *in præsenti distinctione art.* 2. *quæst.* 8. *ad* 1. Corduba *in quæstion. q.* 9. Adrianus *quæst.* 4. *de Confessione*, Gabr. *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. Navarr. *in Summa cap.* 9. *n.* 12. Cajetan. *in Summa. v. Confessio.* Intelligitur hæc sententia, quando ita est ignarus ut nesciat discernere mortalia, aut circumstantias vulgares.

Sententia negativa.

Contrarium hujus tenet Suarez *disp.* 28. *sect.* 2. sed distinguit casum ignorantiæ, si talis sit, ut nullo modo cognoscat actum mortalem in genere, sub ratione peccati mortalis aut venialis; quod est dicere in re ipsa, si nesciat quid sit peccatum, aut malum morale, aut proferre absolutionem debito modo, tunc esse inhabilem, quod per se notum est, neque valide absolvere. In casu tamen, quo cognoscat malum, licet non discernat inter mortale et veniale, aut circumstantias, et sic de aliis necessariis, absolutionem ab eo datam esse validam, modo pœnitens ponat in re ipsa omnia ex parte ejus requisita; et juxta hanc sententiam videtur Scholiastes interpretari hunc locum Doctoris propter extrema verba, pro qua citat Suarez alios Doctores præfato loco.

Casus hic dietur rarus.

Neutri sententiæ præjudicare volo, quia neque aggravanda sunt onera, neque etiam in præjudicium Sacramenti, vel pœnitentum allevianda sunt ultra id, quod institutio et sensus Ecclesiæ fert. Judico tamen casum hunc rarissime extra casum necessitatis contingere, nam neque Ecclesia admittit tales ad confessiones audiendas, neque tanta ignorantia potest præsumi in ullo, qui ministrare solitus est hoc Sacramentum, aut qui habuit in se ipso usum confitendi, aut intelligit, quid sit confessio, vel an fieri debeat, aut quid sit absolvere, aut injungere pœnitentiam, aut ejusmodi tolerari in ullo populo Christiano, aut alibi ab Ecclesia extra casum necessitatis.

12. Præfertur prima sententia.

Dico ergo primo extra talem casum necessitatis tenendam esse primam sententiam; et probatur hac ratione: nequiret Sacerdos dato casu, quo ei non daretur clavis scientiæ, absolvere valide, ergo in eo casu in quo clavis scientiæ caret suo fine in Sacerdote, non habet effectum; sed in tali caret suo fine, ergo invalide absolvit. Probatur prima consequentia, quia desinente fine proximo potestatis, et quo mediante applicatur ad effectum, potestas nequit exerceri; sed finis proximus clavis scientiæ est cognitio peccatorum, et status pœnitentis in ordine ad regulam judicii, et sententiæ ferendæ proximam, ut ex cognitione peccatorum habita per revelationem, et confessionem pœnitentis, qui est reus, formetur regula proxima ferendæ sententiæ per potestatem clavium, quæ regula est judicium discretionis peccatorum et reliquorum, quæ sunt ex necessitate Sacramenti, ut doloris et propositi ex parte pœnitentis, quæ requiruntur ad absolutionem; ergo deficiente tali judicio, aut possibilitate ejus formandi in confessario, sequitur eum non posse ferre actum judicialem, aut uti clavi scientiæ ad finem institutum. Probatur consequentia, quia ad sententiam et actum judicialem requiritur non solum potestas, sed etiam regula et scientia proportionata, ex qua procedat, maxime, si est minister, qui debet

Probatur. Desinente fine proximo potestatis desinit potestas. Judicium discretionis est finis proximus clavis scientiæ.

Ad actum judicialem requiritur cognitio causæ in judice inferiori.

conformari judici superiori, et habere intentionem procedendi secundum allegata juxta præscriptum legis, ita ut aliter judicare non possit. Unde in foro publico requiritur, ut præcedat judicium ex cognitione publica, secundum allegata et probata ; judicium dico practicum, et non sola apprehensio criminis, sed judicium de ipso crimine et ejus qualitate, in eo saltem gradu quo debet secundum legem puniri pœna judiciali, aut absolvi reus, judicando similiter eum non esse dignum pœna ; ergo in proposito debet esse possibilitas in confessario judicandi de crimine secundum discretionem aliquam, et de cæteris necessariis, si adsunt ex parte pœnitentis, ut quæ substantialiter exiguntur ad explendum hoc judicium Sacramentale, quod non facit solum apprehendendo ea quæ dicit pœnitens, nisi sit habilis ad formandum judicium de dictis, ex quo procedat proxime ad sententiam, quia ex necessitate hujus judicii informatio illa prærequiritur, et non ad formandam solam apprehensionem.

Exemplum ex processu requisito in foro externo.

Apprehensio non est judicium requisitum.

12. Responsio.

Dices habere talem confessarium judicium, quod illa quæ confitetur reus, sint in genere peccata, sive mortalia sint, sive non ; et hoc judicium sufficere, ut procedat ad sententiam absolvendi juxta potestatem quam habet.

Impugnatur. Requiri judicium de statu rei.

Contra, non requiritur in eo tale judicium in genere de peccatis sub illa generalitate, ut possit procedere ad sententiam, sed requiritur ut cognoscat de pœnitentis dispositione requisita, per quam sit dignus absolvi, et discernat illam, quia non solum confessio est materia, vel quasi materia pœnitentiæ, sed etiam contritio, cum proposito requisito emendationis, et satisfactio, ut patet ex Tridentino et Florentino, quæ definiunt quasi materiam hujus Sacramenti esse tres actus pœnitentis, regulariter saltem loquendo, et contritio magis exigitur quam confessio, quia in omni casu necessaria est contritio, licet confessio non sit necessaria, saltem verbalis, et in specie. Deinde, potestas ligandi maxime respicit satisfactionem, ut patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 8. quia subtrahere absolutionem non tam est ligare de novo quam relinquere ligatum in suis peccatis ; obligare autem ad satisfactionem est inducere novum onus, ad quod obligat clavis. Debet ergo confessarius esse habilis ad ligandum reum per satisfactionem, ut possit uti clave potestatis, sed qui neque statum rei discernere potest, neque peccata, nequit imponere satisfactionem, ut lege ipsi est præfixus terminus utendi sua potestate ; ergo nequit valide procedere.

Potest[...] ligand[...] respic[...] satisfac[...]onem

13. Requi[...] scienti[...] discreti[...] quoa[...] peccat[...]

Probatur præterea idem quoad cognitionem debitam peccatorum, si reus non confiteretur integre sua peccata in specie, absolutio esset omnino invalida, ex defectu substantiali actus prærequisiti ad sententiam, neque recte subjiceretur in hoc foro judici, quia quoad omnia peccata mortalia ei subjici debet, vel quoad nullum subjicitur ob necessariam connexionem materiæ mortalium in ordine ad remissionem ; ergo similiter neque judex, deficiente necessaria cognitione causæ, subjicit sibi reum hîc et nunc, quia ratione criminis subjicit, inquantum de ipso cognoscit. Sed quidquid substantialiter annullat actum ex parte informationis necessariæ et completæ in reo, annullat etiam actum ex parte judicis ob defectum cognitionis correspondentis, ad quam per se ordinatur informatio, et simpliciter requiritur ; ubi enim excusatur reus ab informatione, excusatur etiam judex a cognitione causæ, ut in casibus, qui excusant a confessione, et ubi defectus informationis est substantialis, et reddens actum nullum etiam defectus cognitionis

Conne[...] mortali[...]

Corres[...] denti[...] et conne[...] confe[...] oni[...] ad cogni[...] onei[...] debit[...] in jud[...]

causæ reddit eum nullum; et ubi negligentia seu defectus culpabilis examinis debiti reddit confessionem invalidam, ibi etiam defectus cognitionis discernentis peccata confessa reddit actum nullum, ut si confessarius negligit per distractionem culpabilem et gravem attendere ad informationem, ut omnes concedunt, absolutio est omnino invalida ex defectu cognitionis requisitæ ad discernendum statum rei, quia in eodem gradu, vel majori tenetur judex ad cognitionem causæ, discernendo statum rei, in quo reus tenetur ad informationem; nam, ut recte Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 5. colligit necessitatem confessionis ex potestate absolvendi, ut possit per sententiam exerceri, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient: *Constat enim Sacerdotes judicium hoc incognita causæ exercere non potuisse*, etc. Rationem subdit, seu potius declarat quænam sit illa cognitio causæ requisita: *Neque*, inquit, *æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie, ac singillatim sua ipsi peccata declarassent*, etc. Unde deinceps exponit quæ peccata ipsi debent de necessitate Sacramenti confiteri, quam necessitatem reducit originarie ad necessitatem cognitionis causæ, per quam discernatur status peccatoris, et pœnitentiæ ex æquo, et ipsius scientiæ, si ferenda sit aut retinenda; neque enim casu, aut perfunctorie hæc potestas exercenda committitur Sacerdoti, et ad arbitrium, sed ex debita scientia, quam præmittere debet, et esse habilis, ut eam præmittat. Si ergo confessio peccatorum in genere, ut dicit Concilium, non sufficiat ad informationem validam, sic etiam neque cognitio, qua in genere tantum discernuntur peccata, sufficit ad valorem actus ex parte judicis, ut ferat sententiam juxta institutionem et potestatem quam habet, et quandocumque necessaria est cognitio causæ per informationem in specie.

Trident. Necessitas confessionis, ex necessitate est cognitionis, et ferendæ sententiæ.

Sicut confessio in genere non sufficit, sic neque cognitio in genere.

14. Confirmatio. Valere confessio in genere si sufficeret scientia in genere.

Confirmatur, quia talis confessarius perinde se habet in casu proposito quoad cognitionem causæ, ac si nulla omnino permitteretur confessio in specie, quia eo ipso quos reus confiteatur se peccasse aliquoties, et sæpius, si ei credit, et petat absolutionem, habet conceptum in genere de peccatis ejus; sed in casu prætensæ ignorantiæ, quo non discerneret inter peccata, non variatur in eo judicium ex confessione peccatorum in specie; ergo tunc non tenetur alter confiteri peccata in specie, quia hæc obligatio oritur ex necessitate et differentia judicii in confessore variati ob informationem habitam per confessionem in specie; si ergo ignorantia sit talis, ut nullo modo possit mutare judicium, aut variare ex informatione, cujus finis intrinsecus est cognitio causæ per discretionem, cessat obligatio confessionis; quod negat secunda sententia. Negat præterea eadem sententia absolutionem esse validam in casu ignorantiæ tam rudis, ex qua non posset confessarius scire peccatum in genere; sed meo videri idem debet supponi in casu præsenti, quia nequit habere cognitionem peccati in genere, quæ faciat ad propositum, nisi ex aliqua regula morali aut præcepto, ex quo discernatur peccatum aliquod in specie moralitatis, et in specie gravitatis, practice loquendo, et determinate. Deinde, quidquid sit de suppositione, aut ejus possibilitate, illam cognitionem in genere non solum debet habere, sed cognitionem in specie requisitam, ut valide præcedat; illa autem est ea quam probamus esse necessariam, et de qua loquitur Tridentinum, et in ordine ad quam dicit confessionem in specie, et

Confessio in specie requiritur ad variandum judicium.

integram esse necessariam; ergo sine illa in eo gradu quo requiritur, est invalida absolutio.

15. Solvitur fundamentum sententiæ oppositæ.

Ex his patet ad fundamentum sententiæ oppositæ, quia deficit cognitio necessario requisita, cujus contrarium illa supponit.

Dices nullo Jure differentem cognitionem ad valorem Sacramenti aut absolutionis requiri.

Responsio.

Respondetur Jure divino institutionis requiri, et ex natura actus judicialis et ordinis.

Objectio.

Dices eum habere potestatem judicandi ordinariam aut delegatam; ergo tenet ejus sententia.

Responsio. Ecclesia neque intendit, neque intendere potest, dare auctoritatem ei qui est inhabilis.

Respondetur neque eum habere potestatem ordinariam aut delegatam, neque Ecclesiam unquam intendisse ei conferre talem potestatem in ullo casu, in quo Jus divinum obligat ad confessionem in specie, neque posse ei talem auctoritatem delegate exercendam, manente tali ignorantia, aut in ea exercenti actum judicii, quia ex ipsa institutione Sacramenti, et ex natura actus est inhabilis ad talem jurisdictionem in hoc foro in quo Ecclesia declarat judicium discretionis necessarium esse ad cognitionem causæ, ut patet ex Tridentino. Negatur etiam consequentia, quia licet Ecclesia eum approbaret alterutro modo, semper includitur conditio per se requisita ad actum ministerialem hujus Sacramenti, et quamvis haberet intentionem faciendi quod facit Ecclesia, non potest habere efficacem et fundatam, nisi tollatur obex ex parte obstans exercitio actus.

Replica.

Dices, jurisdictio datur absolute et independenter a scientia, quæ multiplex est in confessore, et alia et alia debet esse juxta statum peccatorum, et pœnitentiam; ergo Ecclesia non voluit hanc jurisdictionem dare dependenter a scientia, aut ex suppositione ejus, quia esset valde periculosum, cum vix discerni posset quis habere scientiam hîc et nunc requisitam ad statum hujus pœnitentis, et sequerentur plures anxietates tam pœnitentum quam confessorum in ipsa praxi.

16. Responsio. Sententia discretionis ordinaria requiritur.

Respondetur negando antecedens, ad cujus probationem respondetur supponi semper scientiam discretionis, quam exigunt Doctores, ut saltem discernat inter peccata et circumstantias ordinarias. Quoad scientiam vero in casibus particularibus et quibuscumque non requiritur illa per se, sed respective ad tales casus; si ergo dubitet in his cum fundamento, nec sciat discernere gradum ipsorum, vel quomodo de iis judicandum, sit, non debet extra casum necessitatis absolvere, sed remittere pœnitentem ad alios, nisi ipse aliunde informare se posset ex lectione auctorum. Sed quia per accidens est si in reipsa cadunt sub jurisdictione, valide in re absolvit, de quo tamen valde dubito seclusa necessitate, quia si putat illa cum fundamento esse reservata, vix in eo salvari potest intentio debita absolvendi, quia sententia a non suo judice lata est nulla; si ergo ipse putat, licet ex errore, se non habere potestatem in illa peccata, quam scit esse necessariam, non videtur salvari intentio sufficiens, ne quidem conditionata, quia conditio apposita nequit compati cum illo errore, quo judicat practice determinate se non esse judicem illius rei. Quod si dubius est, saltem tenetur abstinere extra necessitatem; dubius, inquam, de materia circa quam non potest formare judicium, sive qua peccatum est, sive qua reservatum suspicatur. Quod si manens in illo dubio ferat sententiam extra casum necessitatis, quidquid dicant alii, esset mihi sententia illa ad minimum dubia, et si reus cognoscit ignorantiam confessarii extra casum necessitatis, peccat confitendo, et hac in parte sententia etiam esset nulla.

Dubius an absolvat.

eplica. esponsio.

Quod si dicas hoc esse rigorosum, respondetur magis periculosum esse hac in parte esse indulgentom, quam rigorosum, quia a casu dependet salus pœnitentis, peccatum confessarii, et valor Sacramenti; et communis tenet peccare pœnitentem, cum eligit judicem, quem scit non esse sufficientem ad cognoscendum in causa, relictis, aliis, qui discernere possunt juxta clavem scientiæ, et decernere juxta clavem potestatis.

plicatur ctor.

Nec puto Doctorem esse in hac sententia, quam impugnamus, quia neque littera superius expressa et declarata id sonat, neque discursus, aut intentum ejus, quod est tantum probandi clavem scientiæ esse diversam a scientia actuali et habituali; et contingere posse, ut quis attente faciens inquisitionem in causa faciat quidem secundum auctoritatem, et tamen faciat indebite ex defectu scientiæ discretionis, quod aliquando contingit, ut declaravimus subsistente valore facti. Ex his non colligitur aliud, nisi quando defectus est ordinarius ex negligentia, aut ignorantia levi, aut lata, non vero ex ignorantia latissima, et excludente omnem scientiam discretionis, quod sufficit ad intentum Doctoris, quo probet clavem scientiæ, non esse scientiam discretionis, quæ est finis, ut diximus, ad quem ordinatur proxime clavis scientiæ.

17. onclusio. casu ssitatis, o quis satur a ssione gra, specie lide olvit rans.

Dico secundo in casu extremæ necessitatis, seu articulo mortis, ut sumitur ex Doctore *dist.* 17. *quæst. un.* et casu quo quis excusatur a confessione integra et explicita omnium peccatorum, posse eum absolvi a quolibet Sacerdote, in quo casu quæcumque confessio esset formaliter integra, quando aliter fieri non possit, neque alius invenitur, nisi iste. Si autem casus permittit integre fieri confessionem ex parte pœnitentis, debet fieri, licet Sacerdos nequeat integre judicare judicio discretionis ex defectu scientiæ, perinde necessitas excusat; tamen in eo casu debet ipse pœnitens confiteri sua peccata, si est discretus, ut dicat Sacerdoti, hoc peccatum mortale feci contra tale præceptum, hoc contra aliud; hoc etiam quod est veniale, si velit ad instructionem Sacerdotis, contra aliud præceptum tale, et tunc ex instructione pœnitentis potest Sacerdos formare judicium discretionis, quo discernat inter peccata. Quod si ipse reus sit in eadem ignorantia, dicat et faciat uterque quod potest, et Sacerdos valide absolvit, quia neque ulla est reservatio pro tali casu extremæ necessitatis, neque requiritur confessio integra, si fieri nequit, sed materia aliqua, de qua certum est esse peccatum, vel nutus et signa cum confessione in genere, in casu quo non possit fieri integra et explicita, cui confessioni in genere æquivalebit illa, quæ tum fieri potest. Ita tenet Sylvester. Habet ergo Sacerdos tum judicium talem esse peccatorem, et velle absovi, et quæ confitetur esse peccata, et se habere auctoritatem, quæ sufficit in casu, non tamen extra casum. Addit Sylvester, elapso periculo, et habita copia confessoris denuo confitenda esse illa peccata. Hoc negat Vasquez *quæst.* 93. *art.* 3. *dub.* 2. nisi in ea parte, qua de ipsis Sacerdos non potuit formare judicium, supponit enim neque tunc confitenda esse peccata, nisi Sacerdos aliqua cognoscat, quia in extrema necessitate non variantur ea, quæ sunt essentialia Sacramenti; sed melius Sylvester, quia essentialia Sacramenti, quæ spectant ad integritatem ejus, variantur in casu necessitatis, ita ut sine aliquibus Sacramentum esset nullum alias, sine quibus in articulo necessitatis est ratum Sacramentum, ut patet de confessione integra, a qua plures casus excusant, sicut et a

Et quid in hoc casu servandum.

At sic iteranda talis confessio.

Necessitas excusat ab aliquibus, quæ alias requiruntur.

confessione vocali, ut quando quis amisit usum loquelæ, et per nutus petit absolutionem. Duo sunt, a quibus nulla necessitas excusat, ut contritio seu attritio, et absolutio; a confessione autem et satisfactione non ita, quando nequeunt fieri. Itaque non secus judicarem taliter absolutum obligari ad iterandum confessionem, quam agonizantem, si iterum restituatur loquelæ et sensui. Verum quando confessor est instructus quoad aliqua peccata, et hoc constat pœnitenti, non debere illa repeti, sed, ut dicit Vasquez, ea tantum quæ nequit discernere; si tamen pœnitenti constat eum esse ignarum, neque determinate sciat in quibus sit talis ignorantia discernendi peccata, tunc debet confiteri omnia in specie.

Sine dolore requisito, et absolutione nihil fit etiam in casu.

Iteranda est confessio.

SCHOLIUM.

Docet primo clavem non esse characterem, quia prius tempore datus est character Apostolis quam clavis. Secundo ait duas esse claves, unam examinandi, alteram sententiandi, hasque non repugnare ab invicem separari. Tertio, in Sacerdotio dari duos characteres, unum in corpus Christi verum, alterum in mysticum. Quarto, innuit hîc, et asserit dist. 24. art. 3. fin. prius tempore dari potestatem in corpus Christi verum; quod videtur docere Trident. sess. 23. cap. 4. ibi *Si quis dixerit per ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra dicere Episcopum : Accipe Spiritum sanctum, anathema sit.* D. Thom. 2. 2. quæst. 39. art. 3. 4. D. Bonav. hîc art. 3. quæst. 1. Richard. hîc. Sotus dist. 18. quæst. 4. art. 2. Alens. 4. part. quæst. 79. 80. Castro de just. hær. punit. c. 21. et communis, tenent potestatem jurisdictionis distingui a potestate ordinis; et videtur definitum in Trid. sess. 4. cap. 7.

9. De tertio (d) articulo dicunt quidam, quod istæ claves sunt idem cum charactere Sacerdotali, et tunc esset facile videre, quomodo conferuntur cuilibet Sacerdoti in ejus ordinatione, sicut et characteres.

D. Thom. d. 18. q. 1.

Sed contra arguitur sic : illæ sunt distinctæ potestates, quarum una potest esse sine alia; sed potestas conficiendi corpus Christi, sive character Sacerdotii, ut ad hoc est, potest esse sine illa potestate, quæ includitur in clavibus; ergo, etc. Minor probatur, quia sic fuit in Apostolis in cœna, cum dicebat eis : *Hoc facite in meam commemorationem,* ubi data est eis potestas conficiendi, sed non clavium usque post resurrectionem, *Joan.* 20. dicente Christo : *Quorum remiseritis*, etc.

Matt. 2

Consimiliter videtur posse argui de quolibet Sacerdote nunc ordinato in Ecclesia. Prius enim dicit Episcopus ordinando : *Accipe potestatem conficiendi vel celebrandi Missam, tam pro vivis quam pro defunctis,* dans ei calicem; et quibusdam interpositis, ponens manum super caput ejus, dicit : *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris*, etc. Unde videtur, quod quilibet Sacerdos prius tempore accipiat potestatem conficiendi quam absolvendi; ergo est alia et alia. Et istud probat, quod non tantum distinguitur a charactere, si character est aliquid unum, imo quod sunt distinctæ potestates inter se.

Sacerd prius tempo accipi potesta conficie quam absolver

Item (ut dictum est supra) character non potest esse nisi relatio; relatio autem non potest esse eadem ad plures terminos. Corpus Christi verum et mysticum, vel consecratio hujus, et absolutio illius sunt distincti termini; ergo illud, quod est relatio ad consecrationem, non est idem cum potestate ad absolutionem.

Dist. art. u q. 2

Dico ergo, quod simpliciter sunt

10. Matt. 16. duæ claves, ita quod absolute verum est illud verbum Christi : *Tibi dabo claves,* etc. et possent de potentia Dei absoluta separari ab invicem. Sicut enim aliquis nunc præsidens potest committere alteri auctoritate n cognoscendi in causa, non committendo sibi auctoritatem sententiandi in ea, ut si diceret : Committo tibi auctoritatem examinandi causam istam, et referas mihi ut sententiam. Posset etiam conferre auctoritatem sententiandi sine auctoritate cognoscendi, ut si diceret : Committo tibi, quod sine omni cognitione causæ senteuties, sicut placet; talis autem commissio non esset ordinata alicui, cui voluntas esset obliquabilis. Ita etiam posset Deus committere auctoritatem cognoscendi sine auctoritate sententiandi ; et esset ista commissio ordinata simpliciter, si esset etiam in humanis. Posset etiam Deus de potentia absoluta alicui habenti voluntatem obliquabilem, committere auctoritatem sententiandi sine cognitione in causa. De potentia autem ordinata, sive de facto committitur utrumque cuilibet Sacerdoti Ecclesiastico ad minus complete ordinato. Quod pro tanto dico, quia si prius tempore datur sibi auctoritas celebrandi quam absolvendi, non est perfecte ordinatus, quantum ad utramque auctoritatem, si primo facto, omitteretur secundum.

Sed an præcise simul tempore
11. utraque potestas detur, non as-
.n prius empore sero. Quod si prius detur una
·tur una otestas quam alia, quando ergo impri-
.am alia. mitur character Sacerdotii ? et quomodo se habebit ista duplex clavis ad characterem?

Ad primum posset dici, quod sicut sunt duæ potestates, ita duo characteres ; et uterque imprimitur in signo proprio sensibili significante illud invisibile, utpote primus in datione calicis cum illis verbis : *Accipe potestatem celebrandi,* etc. Secundus in impositione manuum, cum illis verbis : *Accipe Spiritum sanctum,* etc.

Duos esse characteres Sacerdotis, idem habet d. 24. art. 3.

Et secundum hoc pateret quid esset dicendum ad secundum, quia utraque potestas est quidam character, sed illi duo integrant totum ordinem Sacerdotii ; sed secundum hoc etiam viderentur esse duo characteres correspondentes duabus clavibus, vel non essent duæ claves.

Si ergo non placet tot characteres ponere correspondentes uni ordini Sacerdotali, potest dici quod per unum characterem Sacerdotalem, habet quis potestatem conficiendi corpus Christi, ubicumque ille imprimatur; et per illum adscribitur iste familiæ Christi in tali gradu excellenti, utpote in gradu cibantis populum Christi in Ecclesia. Sicut autem in istis curiis magnorum promotus ad gradum excellentem in familia domini, per hoc disponitur, ut habeat auctoritatem aliquam respectu aliorum servorum, ita per hoc quod iste in familia Christi in gradu excellentiori constituitur per characterem Sacerdotalem, disponitur de congruo ad habendum potestatem super corpus Christi mysticum, ligandi et solvendi, et tunc cha-

Modus dicendi quomodo simul detur utraque potestas, quam tamen non tenet, sed oppositum, distinct. 24. art. 3. fin.

racter Sacerdotalis est dispositio ad istas claves, saltem collatio unius non separatur a collatione alterius, quia (sicut dictum est) quod Christus in eodem verbo *Joan.* 20. contulit ambas Ecclesiæ, ita et Episcopus in eodem signo sensibili et verbo confert ambas; unam quasi excellentem et explicite, et aliam quasi implicite, cujus usus est antecedens ad usum istius.

Et ex hoc patet quod aliqualiter possunt dici una clavis unitate ordinis, quia ad actum unum ultimum, scilicet apertionis, ordinantur; et ad illum una subordinatur alteri, quia remotior ab illo effectu.

COMMENTARIUS.

28. Artic. 3. Sententia D. Thomæ de clavibus, et charactere.

(d) *De tertio articulo dicunt quidam*, etc. Hæc sententia est D. Thomæ *in* 4. *dist.* 18. *q.* 1. Dicit D. Thomas claves esse easdem cum charactere Sacerdotali, qui unus est in se, et extenditur ad diversos actus, sicut idem ignis ad calefaciendum, rarefaciendum, et hujusmodi. Quem sequuntur in hoc alii, ut Sotus *infra distinct.* 20. *art.* 1. Petrus de Soto *in lectione de clavibus*, Turrecremata *in Summa lib.* 1. *cap.* 93.

Diversas esse potestates, et diverso tempore datas. Potestas consecrandi in cœna, absolvendi, Joan. 20.

Contra hanc sententiam objicit, illas esse duas potestates diversas, quæ seorsim datæ sunt, ut potestas consecrandi in cœna, Matth. 26. *Hoc facite in meam commemorationem*. Absolvendi vero per claves. *Joan.* 20. et post resurrectionem. Secundo, in ipsa ordinatione non simul, sed seorsim dantur, ut patet, et per diversa verba. Tertio, quia character nequit esse nisi relatio, quæ non est primo ad plures terminos.

Summarium textus.

Deinde dicit simpliciter et absolute esse plures claves, et non unam tantum; et hoc probat in textu. Deinde, de facto claves illas conferri Sacerdoti complete ordinato. Dicit *complete ordinato*, respective ad controversiam de charactere ordinis Sacerdotis, si unus sit, an plures, et an prius detur ei character, quæ est potestas conficiendi Eucharistiam, et postea alius character, qui est potestas absolvendi, quia hoc dato non est complete ordinatus per primum, characterem. Deinde, quærit si simul datur utraque potestas; non asserit, quia nempe hæc quæstio spectat ad materiam de ordine, ubi *infra dist.* 24. *q.* 1. *Ad secundum principale*, docet esse diversos characteres. Deinde, quærit si prius datur una quam altera, quando imprimitur character Sacerdotii, et quem ordinem habent claves ad characterem seu potestatem Ordinis. Tandem respondet ad objectiones præmissas, asserendo duos esse characteres, vel etiam unum integraliter, vel certe non esse duos characteres juxta sententiam præmissam D. Thomæ, quæ extenditur ad duas illas functiones, et cum hoc essent duæ claves, habentes unitatem ordinis.

Character Sacerdotalis duplex.

Resolutio Doctoris.

Omissa ergo illa quæstione, quam in suum locum remittit ad Sacramentum Ordinis, an in Sacerdotio imprimantur duo characteres partiales? conclusio definita hujus textus est claves esse diversas, quamvis una subordinetur alteri, et potestatem jurisdictionis, ut comprehendit claves per modium unius secundum ordinem, et ad eumdem effectum ultimatum tendentis, distingui a potestate ordinis, ut præcise dicit potestatem conficiendi Eucharistiam, quæ est sententia communis Theologorum in præsenti distinctione, et magis explicabitur in articulo sequenti.

Conclusio Doctoris.

SCHOLIUM.

Potestatem absolvendi non esse propinquam et inimpedibilem, sicut est potestas conficiendi, quia nisi dentur Sacerdoti subditi, non absolvet. Intelligit subditum debere dari a superiore, quia non sufficit aliquem se submittere, ut putat Cajet. tom. 1. opuc. tract. 7. quia hoc non daret jurisdictionem ordinariam, nec delegatam, quarum alteram petunt Trident. et Flor. Item si dentur subditi, potest potestas suspendi. Falluntur ergo Armach. lib. 11. de quæst. Armen. c. 1. et Durand. hîc, q. 2. tenentes in ipsa consecratione Sacerdotis dari potestatem clavium, quibus favet Navar. cap. 4. num. 20. et cap. 7. num. 259. putans eam potestatem tunc dari Jure divino, nisi Ecclesia prohibeat postea ejus actum, quod falsum est; nec Ecclesia posset prohibere valorem actus, sicut nec consecrare valide, si esset Jure divino immediate data potestas. Vide Suarez 4. tom. disput. 16. sect. 3. In ordinatione tamen datum incompleta et inchoata potestas absolvendi. Ita Angel. v. *Confessio*. 3. Major hîc, q. 1. Panorm, clem. 1. de privileg. n. 16. Anton. 3. part. tit. 17. cap. 4. Hostiens. Summa tit. de pœn. et remiss. § *Cui*. Completur autem, quando datur jurisdictio jam ordinato, cujus non ordinatus est incapax.

12. De (e) quarto articulo, potentia activa cui statim correspondet passiva, et non est impedibilis, ipsa est semper potentia propinqua ad agendum; sed si est aliqua, cui non correspondet passivum in natura statim, vel habito passivo ipsa est impedibilis, dum est actu impedita, non est potentia propinqua, sed remota, ut habetur a Philosopho 9. *Metaph. cap.* 4. ubi vult, quod activum et passivum habentia complete potentiam activam et passivam, statim agunt. Nec oportet addere, *nullo exteriori prohibente*, quia hoc includitur in ratione potentiæ quod non est verum, nisi de potentia, ut dicit potentiam propinquam actui.

[...]t. 10. [...]tentia [...]pinqua [...]emota [...]erunt, et [...]modo?

Ad propositum, potestas conficiendi statim habet materiam in natura, quia* omnem panem triticeum, et est potestas non impedibilis, quia quandocumque aliquis attentat per eam facere in materia determinata et debita, facit. Sed si hoc modo esset de clave, utpote quod statim correspondere sibi pro materia peccator pœnitens, et non posset per actum alicujus alterius impediri, quin intendens uti ea, faceret quod facere intendit, tunc clavis esset potestas propinqua ad absolvendum; et tunc sequeretur quod Sacerdos ex hoc quod ordinatus, posset quemcumque peccatorem sibi confitentem absolvere (non quidem quod posset licite, sed peccaret mortaliter, si hoc attentaret contra prohibitionem superioris), faceret tamen, sicut Sacerdos prohibitus quantumcumque, si attentat consecrare, consecrat.

Potestas clavis est remota, impdibilis.

Sed hæc duo supposita communiter non tenentur; non enim tenetur saltem primum, scilicet quod ex ordine habeat materiam, sed oportet aliquem subditum sibi dari, in quem habeat jurisdictionem, non solum ad hoc quod rite absolvat, sed ad hoc, ut simpliciter absolvat, quia sententia a non suo judice lata est nulla; et ita videretur etiam dicendum de secundo, quod posset superior ad tempus subtrahere subditum per suspensionem istius, et tunc potestas istius impediretur simplici- 13.

A superiori scilicet, non ab ipso subdito.

ter, ita quod si attentaret absolvere, non absolveret de facto.

Potestas confitendi est propinqua inimpedibilis. Est ergo secundum sententiam istam potestas conficiendi potestas propinqua, sed clavis est potentia remota; tum quia ex hoc quod est clavis in aliquo, non correspondet sibi passivum aliquod, nisi aliunde fiat sibi passivum; tum quia si est in aliquo, potest impediri per aliquem superiorem prohibentem. Et ratio dissimilitudinis forte poneretur. quia a principio nulli nocuit nec ordinationi Ecclesiæ, quod quicumque Sacerdos quamcumque materiam consecraret; nocuisset autem, si per collationem clavium in ordine quilibet Sacerdos fuisset judex cujuscumque pœnitentis, et potuisset quantumcumque prohibitus exequi actum clavis, quia in hoc iste posset facere præjudicium alii, cujus iste est subditus.

2. de cœlo. Quomodo ergo secundum istam viam communem salvabitur ista propositio : *Omnis potentiæ activæ correspondet passiva?* In natura enim, si aliqua esset potentia activa, cui non posset correspondere passivum, nisi per aliquam potentiam activam, illa prima non esset potentia activa ; ergo a simili hîc cum per clavem non possit isti correspondere materia nisi per aliam potentiam activam, scilicet jurisdictionem, sequitur quod clavis non sit potentia activa.

14. Et hoc posset confirmari de ista potestate judiciaria ; nullus enim videtur posse habere potentiam judicandi, cui nullus subest, ut judicabilis ab eo ; ergo clavis, unde clavis, non est potestas judicandi.

Si dicas, quod potentia activa, quantumcumque sit perfecta, tamen requirit materiam, verum est; et potestas conficiendi requirit materiam, scilicet panem, sed tamen statim quando habetur potestas conficiendi, non oportet requirere aliam potentiam activam, ad hoc quod panis sit consecrabilis ; si enim oporteret ad hoc quod esset consecrabilis, quod esset dominus illius panis, jam potestas Sacerdotalis non esset potestas conficiendi nisi remota. Ita in proposito bene oportet, quod aliquis sit pœnitens offerens se isti, ut absolvat, sed si non potest esse materia absolubilis, nisi fiat talis per aliam potentiam concurrentem, ista non videtur esse potentia activa absolvendi. Istæ rationes bene probant potestatem datam ordinatione non esse completam sed inchoatam et loquuntur Major l. q. 1. A Panor Hostien S. An citati in Scholio.

Consimiliter ista propositio est universaliter vera in naturalibus, quod *quando potentiæ activæ unius rationis correspondet primo potentia passiva unius rationis, cuilibet sub ista, correspondet quodlibet sub illa, si non sit defectus virtutis activæ ;* sed non est sic in proposito, quia uni clavi correspondet iste, ut absolubilis, et alteri non, nisi dicatur quod clavi correspondet, non peccator ut pœnitens, sed peccator subditus pœnitens.

COMMENTARIUS.

19. Articulus quartus Quomodo Sacerdos respiciat potestatem absolvendi. (e) *De quarto articulo*, etc. Circa materiam hujus articuli variæ sunt sententiæ et modi explicandi ; difficultas enim est, quo modo Sacerdos recipiat potestatem absolvendi et ligandi in sua ordinatione a Christo si nequeat in actum, non solum licite, sed neque valide, nisi accedat auctoritas Ecclesiæ tribuentis potestatem

ordinariam aut delegatam in ordine ad absolutionem. Aliqui dixerunt clavem potestatis et jurisdictionis in ministro non distingui ab ordine, et consequenter Sacerdotem ex vi characteris Jure divino habere potestatem absolvendi proximam, sicut et consecrandi; quamvis omnibus promiscue sit prohibitum Jure canonico absolvere sine approbatione Ecclesiæ, et peccaret absolvendo confessarius, et pœnitens accedendo, nisi accederet bona fide, qua supposita valide absolveretur, quia non haberet obicem illum peccati ex illicito accessu propter bonam fidem, et alias esset dispositus, et sic a quocumque Sacerdote absolveretur valide. Ita Durandus *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 2. quem secutus est Richardus Armachanus *lib. undecimo quæstion. Armenorum a cap.* 1. *usque ad* 6. Alii dixerunt recipere quidem potestatem habitualem absolvendi, sed quæ impediri possit ab Ecclesia prohibente. Ita Navarrus *in Summa cap.* 4. Alii dicunt recipere quidem et dari in ordinatione jurisdictionem per modum potentiæ remotæ, inchoatæ, et dependere ab Ecclesia quam nequit exercere nisi in subditum, quem recipit ab Ecclesia. Alii, licet in re ipsa non sit magna differentia, in verbis dissentiunt, asserentes, totam jurisdictionem recipi ab Ecclesia, et solum in ordinatione recipi potestatem ordinis. In re ipsa differentia non est, sed in verbis et modo explicandi inter has duas ultimas sententias; sed prior modus est magis accommodatus, ut videbitur, quem sequitur Doctor, et post eum plures alii, et Major *quæst* 1. *ad finem*, Paludanus *quæst.* 2. Angelus *verbo confessio* 3. Antonin. 3. *part. tit.* 17. *cap.* 4. et alii, contra primam sententiam, quæ est falsa.

[Prima sententia. Jure divino Sacerdotem habere potestatem absolvendi valide independenter ab Ecclesia. Tenet Durandus Armachanus. Secunda sententia. Habere potestatem habitualem, quæ impediri potest. Tertia sent. Dari remotam. Quarta sententia nulla habere nisi ab Ecclesia.]

20. Prima sit conclusio : Potestas jurisdictionis, et ordinis sunt distinctæ, ut ordo respicit præcise consecrationem Eucharistiæ, neque illa confertur, dum quis ordinatur respectu materiæ, saltem necessariæ, ex vi characteris Sacerdotalis. Conclusio intelligitur de potentia proxima absolvendi, est Doctoris hîc, et communis Theologorum *dist.* 16. *in* 4. *et* 17. Probatur quoad primam partem, quia Apostoli prius fuerunt ordinati cum potestate in corpus Christi verum, quam receperunt claves aperiendi et claudendi, quæ datæ sunt *Joan.* 20. post resurrectionem; ordinati autem sunt in cœna, et in ordinatione Sacerdotis prius datur ei una potestas quam alia. Probatur conclusio quoad secundam partem, ex Florentino definiente ministrum hujus Sacramenti esse Sacerdotem habentem jurisdictionem ordinariam vel delegatam. Concilium autem definit tantum essentialia, et per se requisita. Tridentinum definit absolutionem esse actum judicialem et sententiam, *cap.* 7. *sess.* 14. *Quoniam igitur*, inquit, *natura et ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem*, etc. Supposita hac definitione et interpretatione Ecclesiæ, quam adducit Concilium, facilis est ratio conclusionis, quia cum totum hoc dependeat ab institutione Christi, ita contigit in re de facto, prout Ecclesia docet, quæ in hoc errare non potest. Secundo, ab inconvenienti, quia si haberet absolutam et proximam potestatem absolvendi ex jurisdictione divina, seu ex vi characteris, Ecclesia non posset eam limitare, quin valide fieret quidquid contra tentaretur, sicut patet in potestate, quam recipit vi characteris, in corpus Christi verum, quod valide conficit Sacerdos

[Prima concl. Ex vi characteris, ut respicit corpus verum Christi non dari potestatem absolvendi. Probatio. Hæ potestates divisim data sunt. Florent. Trident. Ratio multiplex conclusionis.]

præcisus et degradatus. Tertio potestas absolvendi in quocumque esset ordinaria, et nulla esset delegata, contra Concilium. Quarto, veritatem conclusionis supponit Lateranense *in cap. Omnis utriusque sexus*, etc. ubi dicitur non posse aliquem confiteri alieno Sacerdoti sine licentia proprii, cum ille alioquin eum absolvere non posset; et *cap. Si Episcopus, etc. de pœnit. et remissionibus in* 6. dicitur nulla consuetudine induci posse, ut quis sine licentia sui superioris posset confessarium eligere.

Lateran.

Quoad hoc est difficultas, ut respondeatur fundamentis adversariorum.

21. Objectio et fundamenta primæ sententiæ.

Objiciunt primo, quia datur potestas absolvendi in ordinatione per illa : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, etc. Secundo, Ecclesia nequit dare jurisdictionem ullam in peccata, quia hæc delentur ex virtute Sacramenti; ergo jurisdictio, in qua fundatur eorum remissio, est data a Christo Sacerdotibus, et non ab Ecclesia. Tertio, alias Papa nequiret absolvi, cum nullum habere possit lege humana superiorem; exercitium autem jurisdictionis est respectu inferioris. Quarto, *cap. Placuit, de pœn. dist.* 6. Urbanus secundus ita statuit : *Placuit ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemvis commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam suscipere;* ergo ante illam prohibitionem licuit cuivis absolvere quemvis. Hæc omnia unam habent solutionem, explicando quomodo hæc jurisdictio insit Sacerdoti, in quo varii sunt Doctores. In primis opinio Navarri allata impugnatur sufficienter per rationem secundam pro conclusione, quia si habet potestatem absolvendi proximam in habitu potest reduci ad actum valide, remittente etiam Ecclesia.

Variæ sententiæ de jurisdictione Sacerdotis.

Prima sententia.

22. Secunda sententia.

Respondent ergo *Can. relect.* 5. *de pœn.* Ledesma 2. 4. *quæst.* 22. Turrecremata *lib.* 1. *Sum. de Ecclesia cap.* 98. et citatur S. Bonaventura, recipere Sacerdotem eam jurisdictionem ab Ecclesia; requiri tamen ut sit primum ordinatus. Hæc opinio impugnatur ex secunda ratione præmissa pro adversariis, quia claves aperiendi et claudendi dicuntur a Christo concessæ Sacerdotibus, quas nequit conferre Ecclesia, sicut nec instituere Sacramenta. Respondet Cajet. *tomo* 1. *opusc. tract.* 7. *q.* 1. cum distinctione, quod alia sit potestas judicandi activa, quæ est efficax ex parte principii, qualis est in Principe, quam non recipit a subditis; alia vero est potestas, quæ derivatur ab eo, qui judicandus est, sicut potestas arbitraria, quæ a partibus hoc ipso quod se subjiciant, derivatur; et hæc vocatur ab eo passiva, quæ oritur ex ipsa materia, in quam exerceri potest judicium; principium absolutionis non est potestas jurisdictionis secundum ipsum, sed ordo; potestas jurisdictionis ad hoc tantum concurrit, ut applicetur materia constituens peccatorem subditum. Sed hæc distinctio inutilis est, quia forte verbis differt a sententia communi; principium ergo absolutionis, cum actus sit judicialis, jurisdictio ex Conciliis, non autem ordo; unde minister definitur habens auctoritatem ordinariam vel delegatam, quod necessario ex parte principii oritur.

Dari illa ab Ecclesia Impugnatur. Respici Sacerd potestat a Christ

Sententia tertia Cajetan

Duplex potesta activa e passiva

Impugnatur.

Secunda conclusio sit: Sacerdotem recipere potestatem ligandi et solvendi a Deo in sui ordinatione, quæ potestas nequit reduci in actum secundum, nisi respective ad subditum, quem recipit ab Ecclesia tantum, quæ habet claves jurisdictionis applicandi materiam in re ipsa, id est, dare subditum. Unde potestas illa est remota, donec accedat actus jurisdictionis Ecclesiæ applicantis subditum, et in tantum ei subditum, in quantum Ecclesia eum subdit, vel in parte, vel in toto respective ad peccata, quæ potest reservare.

23. Secunda conclusi Jurisdic datur in ordinatione. Subditum recipit a Ecclesia Sacerdo. Illa potesta est remota

Modus hic declarandi communis est.

Hanc conclusionem ut communem doctrinam tradit Doctor in præsenti articulo; eam autem declarat magis quam probat, quia supponit eam esse doctrinam Ecclesiæ et fidei, quia sententia a non suo judice lata est nulla. Etiam Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 7. dicit sententiam non fieri nisi in subditum, idque spectare ad rationem judicii. Suarez alium modum loquendi præfert, quo dicitur Sacerdos recipere suam jurisdictionem ab Ecclesia, cum dat ei subditos, et non habere jurisdictionem ab ordinatione. Primo, quia Concilia videntur agnoscere jurisdictionem recipere solum ab Ecclesia, et nullam aliam mentionem faciunt, nisi ordinariæ et delegatæ, in quas dividitur jurisdictio recepta ab Ecclesia. Secundo, quia Concilia dicunt Sacerdotem posse carere omni jurisdictione, quod non esset verum, si haberet ex sua ordinatione jurisdictionem. Tertio, quia Tridentinum loco *supra* citato agnoscit jurisdictionem et subjectionem esse correlativa. Deinde, quia solus character ordinis improprie dicitur jurisdictio, ut extenditur ad corpus Christi mysticum, quia non potest exercere actum donec advenerit jurisdictio.

Modus dicendi Suarez.

24. Cæterum quantum ad modum loquendi Scripturæ, Patrum et Conciliorum melius servatur a Doctore, et magis proprie declaratur ipsius rei natura. Quamvis enim Ecclesia det jurisdictionem alicui qua tantum ad subditos, ut sæpe contingit in iis, qui assumuntur ad Parochias et Cathedrales, antequam sint ordinati Sacerdotes et Episcopi, recipiunt jurisdictionem omnem, quam nata est Ecclesia dare respective, quoad subditos tum, sed non habent ullam jurisdictionem absolvendi aut ligandi in hoc foro, inferiorem, donec ordinentur; oportet ergo jurisdictionem directe ligandi et absolvendi, quantum est ex parte potestatis, eis conferri per ordinationem ipsam completam in Sacerdotio. Quod patet ex Scriptura Joann. 20. et Matthæi 16. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, ergo potestas judiciaria per claves ipsis datur in peccata; hæc autem est jurisdictionis propriissime sumptæ, quia hæc potestas data eis in ordine ad ferendam sententiam hujus fori tanquam judicibus, sicut et Sacramentum, quod ministrant, institutum est per modum judicii, ut patet ex Trid. *sess.* 14. *cap.* 2. *cap.* 5. *et* 7. *et* 8. in quibus manifeste docet Concilium ex divina institutione Sacerdotes esse judices in hoc foro; idque expresse colligit cap. 1. *Dominus autem*, inquit, *Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos dicens : Accipite, Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis et eorum successoribus fuisse communicatum universus Patrum consensus semper intellexit*, etc. Et subdit merito damnatos fuisse Novatianos olim ab Ecclesia, qui hanc potestatem a Christo datam esse Sacerdotibus, sicut ipsum Concilium damnat modernos, quia verba illa in alienam sententiam transferunt; non potest ergo negari, et perspicuis verbis, et facto datam esse potestatem ligandi et absolvendi in ordinatione Sacerdotii, et dari tam proprie quam hoc Sacramentum, cujus ipsi sunt judices et ministri, institutum est per formam judicii.

Præfertur modus explicandi Doctoris.

Probatur ex Scriptura esse potestatem communicatam a Christo.

Trident.

Definitio Ecclesiæ.

Idem Concilium *cap.* 5. dicit Christum ascendentem in cœlum Sacerdotis sui ipsius Vicarios reliquisse, tanquam præsides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deserantur, etc. qui pro potestate

25. Trident. Sacerdotes Christi Vicarii in hoc tribunali.

Judex potestate constituitur.

clavium remissionis, aut retentionis sententiam pronuntient; certum est judicem constitui potestate concessa, proprie loquendo, in officio judicis, et claves designant potestatem ligandi atque solvendi, quas non recipit Sacerdos ab Ecclesia, sed a Christo in sua ordinatione, quæ designant potestatem prædictam, cujus ratione ligatur et solvitur. Item *cap.* 6. *in initio capitis,* damnans eos, qui dicunt illa Christi, *Matth.* 16. *Joan.* 20. non ad solos Sacerdotes et Episcopos referri; tandem *infra* subdit:

Trident. Verba expressa.

Docet quoque etiam Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere. Item *cap.* 8. docet claves Sacerdotum non ad solvendum tantum, sed ad ligandum concessas esse, ut antiqui Patres et credunt et docent. Ad idem facit *can.* 3. Item *sess.* 23. *can.* 4. ubi definit per illa verba in Sacerdotum ordinatione: *Accipe Spiritum sanctum*, etc. conferri ab Episcopo aliquid Sacerdotibus, nempe Spiritum sanctum et characterem. Ex quibus patet Sacerdotes ex sua ordinatione vere et proprie recipere potestatem, qua constituuntur judices et ministri in hoc foro, ac proinde juridictionem recipere, per quam dumtaxat constituuntur judices, et ex qua procedit sententia judicialis. Ergo dici non debet, vel hanc recipere ab Ecclesia eum approbante in ordine ad subditos, vel non posse proprie vocari jurisdictionem, nam inter duo extrema, quorum unum tangit virtutem et potestatem clavium divinitus concessam Sacerdoti in sua ordinatione; et ex altera parte jurisdictionem, quam recipit ab Ecclesia, sicut neutrum evacuat aliud, ita etiam proprietas et modus loquendi debet temperari, ne in alterum extremum declinetur, quasi illud solum affirmaretur cum exclusione alterius.

26. In virtute potestatis receptæ a Christo Sacerdos absolvit.

Dico ergo cum Doctore proprie loquendo, remissionem peccatorum ex integro provenire ex potestate clavium, quam minister accepit in sua ordinatione tanquam a principio seu potestate, per quam directe fiat ipsa remissio, quia remissio fit virtute Sacramenti, et directe per absolutionem, quæ est usus clavis, et per ministrum ex divina institutione, non per aliquam institutionem humanam Ecclesiæ, quæ nullam habet potestatem instituendi Sacramenta, aut eis efficaciam ullam tribuere aut variare substantiam, quæ habent efficaciam seu effectum, secundum quod instituta sunt a Christo, et mediante sola institutione Christi. Unde sicut Ecclesia recepit tantum jurisdictionem fori externi, mediante qua nequit remittere peccata, ita quidquid in hac potestate facit directe, non concedit auctoritatem dimittendi, proprie dico, et directe. Quia tamen auctoritas concessa Sacerdotibus in sua ordinatione non tollit auctoritatem concessam Ecclesiæ jurisdictionis, subordinationis et Hierarchiæ, quam in personas omnes habet, ideo huic auctoritati subordinatur potestas clavium indirecte, quatenus determinatio et concessio personæ, in quam exerceri possit sententia directe spectat ad Ecclesiam. Unde Tridentinum sess. 14. c. 6. *Quoniam igitur*, inquit, *natura et ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur*, etc. Quamvis ergo Sacerdos recepit a Christo potestatem absolvendi a peccatis directe, et quando absolvit, absolvit in persona Christi, ut Vicarius ejus, et in virtute potestatis illius a quo data est, quia tamen illa potestas, ut valide exerceatur, requirit subditum, in quem feratur sententia, quem non habet Sacerdos ex sua ordinatione, sed debet recipere ab Ecclesia, quæ sola in subditos habet potestatem per se, et reliqui dependenter ab ipsa, seu ex ejus

Dependet exercitium clavis a Ecclesia.

Sacerdos non habet subditum ex sua ordinatione.

concessione. Hinc manet suspensa potestas clavium, donec per Ecclesiam reducatur ad actus; potestas enim Sacerdotis est quasi arbitraria dependens a voluntate alterius in exercitio, qui se ipsi libere subjicit in materia libera, verbi gratia, peccatorum venialium, vel si sunt mortalia, ob quæ tenetur Ecclesiæ, eidemque satisfacere, non ex voluntate sua potest se subjicere, sed ex auctoritate Ecclesiæ; ideoque Ecclesia potest limitare subjectionem et modum ejus quoad aliqua peccata, quæ reservare potest determinatis ministris, ita ut de talibus nequeant absolvere, quia Ecclesia non vult personam subjici quibuscumque, sed particularibus personis. Hanc auctoritatem Ecclesia in Ordinario per reservationem exercet, non quoad actus internos, sed externos.

Ratione peccati mortalis tenetur reus satisfacere Ecclesiæ.

27. Hinc patet ratio assignata a Doctore, seu disparitas inter potestatem consecrandi et absolvendi, quod illam nequeat Ecclesia valide suspendere, quoad nullitatem actus quem facit, si attentetur, quia illa potestas cum habeat materiam in re ipsa independenter ab Ecclesiæ jurisdictione et consensu, est potestas proxima nulli alteri subordinata; non ita potestas absolvendi, quæ non habet materiam independenter a consensu et auctoritate Ecclesiæ, manet suspensa donec accedat approbatio Ecclesiæ respective ad designationem subditorum, quam tribuit; vel ratione muneris et officii, ad quod aliquem assumit, ut ratione beneficii, cui annexa est cura animarum, et hæc vocatur ordinaria; vel tantum delegat auctoritatem personæ, quæ dicitur delegata, quia non ex munere conveniens, et sic intelligitur habere auctoritatem uno vel altero modo confessarius ab Ecclesia. Ex quo patet ad primam rationem Suarez, et ad secundam similiter, quia carere omni jurisdictione potest distribuere vel pro jurisdictione quam habet, sive ex ordinatione, sive ex auctoritate Ecclesiæ deputantis subditos, et sic falsum est quod assumitur, quia oppositum ex Patribus universim patet. Si distribuat pro jurisdictione secundo modo sumpta, verum est, sed consequentia est nulla. Ad tertium, patet intentum Tridentini ex dictis. Quoad alterum membrum etiam falsum est assumptum, nec tollit rationem potestatis, ex eo quod dependeat ab aliquo, sine quo manet suspensa; nam potestas absolvendi etiam dependet a potestate scientiæ seu cognitionis causæ ab informatione et aliis requisitis ex parte rei, et quando causa est mixti fori, requiritur concursus auctoritatum, ut judicis, verbi gratia, civilis et Ecclesiastici, et tamen non destruit hoc, quin auctoritas subsistat; peccator autem est subditus Ecclesiæ, et non Sacerdoti, ideo nequit cognoscere de persona ejus sine auctoritate Ecclesiæ.

[Dif]ferentia inter [pot]estatem [con]secrandi, et [ab]solvendi [res]pective ad [ma]teriam.

[Solv]untur [rati]ones Suarez.

Exemplum hujus potestatis, quam in ordinatione sua accipit Sacerdos, quidam ponunt in judicibus, qui ex lege imperatoria dicebantur chartularii, de quibus Sylvester, *v. Judex* Navar. *in cap. Placuit,* glossa *in l.* 1. *ff. de judiciis;* et fit mentio *in l.* 3. *C. de Canone largitionum titulorum,* etc. Hi non instituebantur ordinarii alicujus causæ determinatæ, aut universalis, aut territorii; neque ut arbitri electi ex consensu partium habebant potestatem judiciariam, sed ab Imperatore eam recipiebant, quoad eos qui se vellent eorum judicio subdere; exercitium ergo illius facultatis suspendebatur defectu materiæ, ita in proposito de potestate data Sacerdotibus absolvendi et ligandi, quæ non habet materiam in re, nisi ei detur ab Ecclesia; sed differentia est, quod chartulariis quisque se posset subjicere ex privato arbitrio, non ita in proposito. Ordinariam potestatem habet Pontifex in totam Ecclesiam Jure divino, Episcopi, Pa- 28.

Judices chartularii.

rochi, Superiores religionum respectu subditorum suæ curæ commissorum; delegatam habet quisque respectu subditi alterius aut proprii, quando casus est superiori reservatus. Ordinaria potestas dicitur, quia de jure communi statuta est. Delegata, quæ a voluntate concedentis semper dependet, ad libitum revocari, ampliari, coarctari potest.

29. Ad rationes Durandi.

Ex his patet ad rationes in oppositum, quia Sacerdotes accipiunt potestatem absolvendi in sua ordinatione, et Ecclesia tribuit eis subditos. Ex quo patet ad primum et secundum. Ad tertium, Pontifex sicut alios in hoc foro subdere potest Sacerdoti, ita seipsum, ut particularis persona est et pœnitens. Alii aliter respondent, nam Canus asserit, quod Jure divino quisque Sacerdos recepit auctoritatem ordinariam in Pontificem. Navarrus videtur inclinare in hoc, quod a Concilio derivetur auctoritas absolvendi eum, sed hoc nequit dici, cum Concilium sit inferius. Alii dicunt hanc datam esse Pontifici Jure divino, ut possit suo confessori tribuere auctoritatem absolvendi seipsum; sed hoc non videtur necessarium. Panormitanus asserit eum non teneri ad confessionem, quod erroneum censet Almainus et Vasquez. Alii in potestate libera, et non coactiva posse tribuere auctoritatem seipsum judicandi. Hæc fere coincidit cum præmissa superius, nam quamvis Ecclesia tribuat materiam modo explicato, modus tamen consuetus loquendi Conciliorum est, eam tribuere auctoritatem, seu jurisdictionem absolvendi. Ad quartum, negatur consequentia, eo enim in capite agitur de iis qui agebant publicam et solemnem pœnitentiam; data enim consequentia, parum refert, in defectu ministrorum potestatem cuique committere absolvendi pro bono communi alicujus loci, modo absoluti non sint inhabiles.

Quomodo Pontifex absolvitur.

Plura in specie occurrunt disserenda circa hanc auctoritatem absolvendi, quam Sacerdos ab Ecclesia recipit, quæ suo ordine hic subjungemus.

Utrum facultas absolvendi in articulo mortis conveniat jure divino, aut Ecclesiastico Sacerdoti?

Eam facultatem esse Juris divini, et non Ecclesiastici, censet Durandus *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 2. quem sequitur Canus 4. *part. Rel.* Paludanus *in* 4. *dist.* 29. *quæst.* 1. *art.* 2. Capreolus *in* 4 *dist.* 19. *quæst.* 1. Ruardus *art.* 3. *contra Calvinum.* Fundatur in hoc, quod alias Christus non sufficienter provideret periclitantibus, nisi relinqueret eam facultatem. Secundo, Ecclesia posset pro libito limitare et negare talem facultatem. Tertio, nescitur principium hujus confessionis factæ ab Ecclesia in articulo, vel quando facta sit; ergo præsumendum est esse Juris divini potius quam humani.

30. Sentent affirmati

Conclusio, probabilius est hanc Juris esse humani, quod tenet Soto *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 4. *art.* 4. Medina *C. de confessione*, Ledesma 2. 4. *q.* 21. *art.* 6. D. Bonaventura *in* 4. *dist.* 19. Major *ibidem*, et alii. Hanc videtur supponere Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 7. *Verumtamen pie admodum ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque adeo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt,* etc. ubi interpretari videtur hanc facultatem esse Juris humani, non divini. Confirmari potest, quia facultas absolvendi ab excommunicatione est ab Ecclesia collata; ergo etiam a peccatis. Patet consequentia, quia alias non posset absolvere a peccatis, qui non tolleret censuram; hoc tamen non obstante sufficienter provisum est morientibus, quamvis illa facultas participetur ab Ecclesia.

Conclu esse a Eccles Tridei

Confir tur Absolu a cens est p Eccles

Ex quo patet ad rationem in oppositum, quia Christus in institutione Sacramenti, quod etiam in casu est efficax, sufficienter providit, quamvis applicationem materiæ commisit Ecclesiæ; in proposito, consuetudine ab initio introductum est, ut unusquisque in articulo sit legitimus judex.

31. ubium. An ræcisus solvere ossit. Prima sent. Non venire ereticis, et postatis.

Difficultas est an hæreticus et excommunicatus etiam præcisus possit absolvere in articulo mortis, in qua non conveniunt Doctores. Prima opinio est Soto *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 4. *art.* 4. Navarr. *in Summa cap.* 26. *num.* 26. *cap.* 27. Ledesmæ 2. *part.* 4. *quæst.* 21. *art.* 6. Negant ergo talem facultatem concessam hæreticis Apotatis. Bene tamen reliquis suspensis, excommunicatis, etiam schismaticis ut docet Navarr. Ratio hujus non potest alia esset quam quod Ecclesia negaverit hanc facultatem hæreticis, sed non invenitur locus, ubi facta sit hæc arctatio. Alia ratio es, Soti, quia carent fide. Sed hæc non valet quia hæretici mentales et occulti carent fide, tamen valide absolvunt. Secundo, quia efficacia Sacramenti non fundatur in fide ministri, modo habeat voluntatem faciendi quod instituit Christus, et facit Ecclesia.

ecunda ntentia. Non venire minatim e ommuicato.

Alii docent, quod neque excommunicatus nominatim, et denuntiatus possit absolvere. Ita Covar. *cap. Alma mater*, Medina *C. de confessione*, et alii. Ratio, quia excommunicatio tollit jurisdictionem necessariam, etiam in articulo mortis. Hæc ratio non concludit, quia hic est effectus excommunicationis non Jure divino, sed humano, sicut nulla reservatur in articulo, ita etiam potuit Ecclesia ordinare, ut tali effectu etiam careret.

ertia ntentia af mativa. P obatio.

Tertia sententia est omnino affirmativa, et videtur magis pia. Eam tenent Canus, Sylvester, Major, Vasquez *quæst.* 93. *art.* 1. *dub.* 4. citans alios. Ratio est, quia sunt capaces talis jurisdictionis, nec invenitur Ecclesia cuiquam reservasse facultatem, et finis non reservandi aliis currit in his, nempe salus pœnitentis; et Tridentinum *supra* absolute loquitur de quibuscumque sacerdotibus, neminem excipiendo.

Posse recipi ab omnibus, et petere Sacramentum in casu articuli.

Sed aliqui dicunt non licere petere ab hæretico et excommunicato Sacramentum; quod puto falsum, quia eatenus concedit eis in casu facultatem, ut pœnitens ea uti possit in suam salutem, quod alter male ministrando peccet, est per accidens. Intelligitur totum secluso alio extrinseco impedimento, quando non est periculum subversionis pœnitentis, aut scandalum, aut particularis irreverentia Sacramenti. His occurentibus non esset petenda absolutio, aut acceptanda. Advertendum, quod hæc facultas, cum sit concessa ratione necessitatis præcise in præsentia aliorum non esse in simplicibus Sacerdotibus, quia tum cessat necessitas, cum adsit qui habeat ordinariam aut delegatam.

Quis sit articulus.

Articulum mortis hujus privilegii. Canus, Covarrus, Sotus explicant esse, quando videtur certa in causis naturalibus. Alii melius, ut Sylvester, Navarrus, Vasquez asserunt comprehendere etiam aliquid latius, ut bellum, morbum contagiosum, quia non videtur ratio aliqua restrictionis, et Bonifacius VIII. *in c. Eos qui, de sent. excom. in* 6. synonyme in eo casu utitur articulo, periculo, impedimento mortis; loquitur autem de absolutione ab excommunicatione ratione articuli.

32. De facultate absolvendi venialia. Prima sententia esse juris humani.

Petes quomodo se extendat facultas absolvendi ad peccata venialia, et quo Jure?

Respondent Medina *cap. de Confess.* Navar. *in Summa cap.* 4. *num.* 5. *et* 6. *et in c. Placuit*, etc. *de pœnitentia dist.* 6. *n.* 22. *et* 23. hanc facultatem tantum esse in proprio Sacerdote, aut ex ejus commissione; docent tamen omnibus factam esse hanc facultatem. Fundamentum hu-

jus est, quod absolutio est actus judicialis, et sententia a non suo judice lata sit nulla, quod non sit locus colligendi hanc facultatem, nisi illud : *Quorum remiseritis peccata remissa sunt*, etc. Quod si inde aliquid colligitur, sequitur etiam collatam fuisse omnibus facultatem judicandi peccata mortalia.

Secunda sententa docet esse Juris divini.

Oppositam sententiam docent Soto *dist.* 18. *quæst.* 4. *art*... Ruar. *art.* 3. *contra Calvin.* Cajetanus *v. Absolutio*, Ledesma, Capreolus, Vasquez *dubio* 6. et alii. Hæc sententia videtur probabilior, quia venialia sunt materia libera, quæ non cadunt sub jurisdictione necessaria hujus Sacramenti ideo nequeunt reservari, et liberum est ea non confiteri. Supposito ergo quod in arbitrio pœnitentis sit ea confiteri, vel non, ipse poteri applicare materiam Sacerdoti. Hæc ration non cogit, sed parum refert etiam unde proveniat facultas absolvendi, cum omnes eam habeant præter excommunicatum, cui interdicitur omnis administratio Sacramenti, valide tamen absolveret supposita hac ultima sententia, sicut et consecraret.

Quid si aliquis habeat mortalia et venialia, et non habeat copiam alterius Sacerdotis ?

Simplex absolvit indirecte a mortalibus in casu.

Jam responsum est ad hoc *supra*, quia eadem est ratio sicut de reservatis, tenetur ea omnia confiteri, et potest in necessitate absolvi indirecte, si sit articulus mortis directe.

33. De mortalibus confessis quid dicendum. Prima sent. Non posse simplicem Sacerdotem absolvere. Sententia contraria. Casus.

Sed quid de peccatis mortalibus jam confessis et absolutis ab habente jurisdictionem.

Respondent Medina, Sotus, Navarr. Ledesma, non esse concessam auctoritatem Jure divino ea absolvendi, quia est ex genere suo materia, quæ postulat jurisdictionem. Ruardus, Paludanus, Vasquez asserunt Jure divino id competere Sacerdotibus quibusvis, quia est materia libera, quæ nequit reservari. Hinc patet solutio ejus casus : An possit quis obligari ad confessionem ejusdem peccati bis, verbi gratia, habet quis casus reservatos, a quibus in necessitate absolvitur ab inferiori.

An teneatur adire mox superiorem, vel possit ad hoc cogi per reservationem jurisdictionis in tali articulo.

Respondet Vaquez dubio citato, si non sit annexa excommunicatio, non posse, quia illa peccata confessa et remissa sunt, ac proinde nihil amplius est in ipsis, quod remissione indigeat, cujus ratione petenda esset absolutio superioris. Respons Vasque

Dices, ut imponatur pœnitentia a superiore. Contra, quia nulla jurisdictio competit superiori in hoc foro ad imponendam satisfactionem nisi ratione jurisdictionis, qua potest ad seipsum revocare de integro causam principalem, scilicet confessionem peccati remissi confessi, et jam absoluti ; hanc non habet, ergo. 34. Replic Solvitu

Si annexa sit reservationi censura, tunc tenetur ratione recurrere ad superiorem ad recipiendam ultimam sententiam, ut patet *cap. Eos qui, de sentent. excommunic. in* 6. Henricus *quodlib.* 1. *q.* 1. et Gerson asserunt posse seclusa censura obligari ad iterum confitendum, quatenus sub ea conditione daretur ei licentia confitendi, ut tenetur ad hoc, juramento aut voto, non est dubium obligari posse, et indicatur statutum quoddam Cisterciensis in eam rem, quod confirmavit Sixtus IV. Hoc statuto præcipitur, ut confessi fratres suis confessoribus ordinariis, teneatur eadem peccata confiteri in fine anni Abbati suo.

Communior opinio est non posse præcepto superioris, aut lege etiam Ecclesiastica obligari pœnitentem ad confitenda peccata semel confessa extra casum proprii consensus ; quam tenent Gerson *lect.* 35. Commi sentent non p obliga quempia extra propri

nsensum, ut bis nfiteatur idem ccatum. 2. *super Marcum Alphabet* 16. Dion. Cisterc. *in* 4. *dist.* 23. *art.* 2. Navar. *in Summa cap.* 9. *Placuit, de pœnitentia dist.* 6. *num.* 106. *usque ad* 119. Holcot *in* 4. *quæst.* 1. Durand. *in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 15. *num.* 20. D. Thomas *quodlib.* 1. *art.* 12. Medina *C. confessione fratribus privilegiatis facta.* Paludanus extra causam reservationis, idem docet. In contraria opinione est Major *in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 6. Adrian. *in* 4. *q.* 5. Angelus *v. Confessio.* Henricus etiam citatur *quodlib.* 1. *quæst.* 32. quam tenuit Vasquez *q.* 91. *art.* 3. *dub.* 7. sed retractavit *infra quæst.* 93. *art.* 1. *dub.* 6. Fundamentum hujus sententiæ est Extravagans Martini V. quod non extat tamen. In eo præcipitur, ut confessi intra annum fratribus tenantur confiteri semel in anno proprio Parocho. Sed hæc nihil convincunt, quia non intendit, neque exprimit eadem peccata confitenda esse, sed alia, et reservat confessionem Paschalem, quæ est præparatio ad Eucharistiam proprio Sacerdoti, subtrahendo pro tunc facultatem absolvendi mendicantibus. Statutum Cisterciense intelligendum est de consensu religionis factum, quamvis sine scientia, ut quidam volunt, sed neque id affirmandum est accedente Pontificis approbatione, et Religionis postulatione.

Opposita sententia.

Extravagans Martini. V.

Statutum Ordinis Cisterciensis.

36. Utraque sententia dubia. Quoad hoc res omnino incerta mihi est, neque fundamenta ulla ex parte convincunt, quia neque praxis aliqua, aut lex extra consensum pœnitentis, votum, aut juramentum extat, quæ ad confessionem peccatorum jam alias confessorum obliget seclusa causa censuræ. Neque ex alia parte ostenditur Ecclesiam non habere talem potestatem præcipiendi, nam eadem ratio videtur esse ac de peccatis venialibus, quorum tamen confessio potest esse sub præcepto, ut *supra* dixi; et aliqua peccata sunt, in quibus sicut expedit fieri reservationem, ita etiam hæc pœna adjungi potest, maxime quando absolutio eorum fieret in casu, et non a judice suo ordinario. Et hoc fieri potest expedire ponitenti et saluti ejus.

Advertendum nos hîc non loqui in casu dubiæ confessionis, quia tunc de Jure divino tenetur quis repetere sua peccata; sed in casu quo quis existimaret legitime se esse absolutum et confessum, ut in confessario ponamus casum, potest esse talis, ut quando in necessitate quis absolvitur, et judicaret confessarius expedire saluti pœnitentis, ut instructiorem accedat. Utrum eum absolvens injungere posset eidem ut accederet ad alium instructiorem confessurus eadem ipsa peccata. Nec video repugnantiam ullam fini aut institutioni Sacramenti; et recurrendo ad regulas communes jurisdictionis Ecclesiæ videtur eam posse præcipere, quidquid ad salutem expedit, et congruitas in casu exposito contingere potest in determinato statu, loco, aut persona, talis præcepti faciendi.

Quibus modis acquiritur jurisdictio necessaria in hoc foro ?

Prima conclusio : Acquiritur potestas absolvendi ex officio, cui annexa est cura animarum; hinc omnes Prælati, Archiepiscopi, Episcopi, Parochi et vicarii horum, habent jurisdictionem ordinariam. Intelligitur de vicariis, quibus plena potestas commissa est; hanc tamen nequeunt Parochi committere secundum aliquos, nisi approbato post Tridentinum, secundum alios possunt, de quo *infra.* Archiepiscopi nequeunt audire subditos Suffraganeorum, nisi tempore visitationis. Hanc etiam habent Prælati religionum, Generales, Provinciales, Guardiani, Vicarii; ratio, quia hæc jurisdictio sequitur ad officium. 37. Prima conclusio. Jurisdictio ex officio acquiritur.

38. Secunda conclusio. Acquiritur consuetudine.

Secunda conclusio : Aliquando acquiritur talis jurisdictio consuetudine, scientibus, et non repugnantibus Superioribus, cum commode possint repugnare, quia tunc videntur consentire, si tamen nesciunt, vel si sciunt, non audent impedire, non acquiritur; ad hoc refertur *cap*. 2. *de pœnit. in* 6. Primus casus conclusionis fundatur *in cap. Contingat*, etc. *de foro competenti*; eam tenet Navar. *in cap. Placuit*, etc. *de pœnit. d.* 6. Non sufficit autem ad hoc consensus interior superioris, nisi aliquo signo exprimatur, neque etiam præsumptio de animo ejus, quasi gratum ei foret.

Requiritur consensus exterior.

Ratihabitio non dat jurisdictionem hujus fori.

Tertia conclusio : Ratihabitio non dat jurisdictionem sufficientem ; est communis. Ratio est, quia ipsa jurisdictio debet antecedere actum judicialem in ministro; ratihabitio autem consequitur factum, et solum in contractibus et causis civilibus retrotrahitur, et comparatur mandato ; id tamen intelligendum est in iis, quæ solo mandato agi possunt, ut docet Paludanus, Medina, Navarrus ; verbi gratia, quando quod gestum est a procuratore, ratum fit a domino. Et in genere, quando post facta suppleri possunt a Jure, quæ alias erant nulla, ut quod obligatio antiquitatem suam sortiatur per subsequentem ratihabitionem. Nequit autem Jus supplere defectum essentialem in Sacramento, qui contingit ex carentia jurisdictionis prærequisitæ in ministro. Contrarium hujus non recte docuit Paludanus *in* 4. *d.* 19. *q. art.* 3. quem probat Capreolus *ibid. q.* 1. Asserunt etiam posse aliquem peccata mortalia confiteri alicui non habenti facultatem sub spe ratihabitionis faciendæ a proprio Sacerdote, (proprius dicitur *ex cap. Omnis utriusque sexus*, etc. superior ordinarius ; alienus, qui non habet jurisdictionem, quibus terminus utuntur deinceps Juristæ.) Quam sententiam docuit Hostiensis et Navarrus, sed post Florentin. et Trident, nequit amplius sustineri cum probabilitate, nisi ratihabitio sit præsens, non futura, et antecedens ad absolutionem ; satis est ad hoc consensus proprii Sacerdotis.

Sententia contraria.

39. Quarta conclusio. Dubius de potestate non absolvat.

Quarta conclusio : Dubitans an habeat jurisdictionem absolvendi in omnia, aut alia peccata confitentis, si posita diligentia adhuc dubius sit, satius omittit absolutionem ob reverentiam Sacramenti. Ratio, quia in administratione Sacramentorum tutior pars est eligenda in opinionibus, quanto magis in dubiis, et in proposito currit periculum pœnitentis ; si tamen absolvat in dubio, debet ei intimare, ut eadem peccata alteri pro securitate confiteatur denuo. Hoc non currit in eo, qui incepit bona fide possidere beneficium, cui annexa est cura animarum, quamvis postea de titulo suo dubitet, quia talis sicut licite possessionem, quam bona fide adjecit, retinet in dubio, ita et omnia annexa, ut est jurisdictio absolvendi. Quando etiam notabilis aliqua necessitas urget ad confessionem, si Sacerdos habeat jurisdictionem in aliquo, quamvis dubitet de aliis, ut si sint reservata, tunc licite absolvit, quia etiam in tali casu potest absolutio indirecta dari quoad ea peccata, quæ sunt reservata.

Casus de eo qui dubitet de titulo bona fide acquisito.

In casu necessitatis gravis quid faciendum.

40. Quinta conclusio. Acquiritur electione pœnitentis. Quando parochus est ignorans potest adiri alius.

Conclusio quinta : Quandoque ex electione pœnitentis Sacerdoti, confertur jurisdictio seclusa approbatione, ut quando pœnitenti de Jure, consuetudine aut privilegio datur licentia confitendi, cui vult ; est communis. Explicandi sunt casus : In primis, quando proprius Sacerdos est ita ignorans, ut non habeat sufficientem scientiam ad administrandum hoc Sacramentum tunc de Jure conceditur facultas adeundi alienum, etiamsi non sit approbatus, ut patet *cap. Placuit*, etc. *de pœnitentia*, *d.* 6. ubi Navarrus. Est

esponsio liorum ejicitur. communis hæc sententia quamvis Sotus et Canus negent illam facultatem, asserentes revocatam *in cap. Omnis utriusque sexus*, etc. Sed hoc falsum est, quia ibidem tantum Concilium determinavit tempus confessionis, quod erat ex præcepto divina, et non revocat aliquod Jus antiquum.

Responsio rumdem jicitur. Respondent denuo *in cap. placuit,* comprehendi tantum pœnitentias publicas et solemnes, non autem secretas ; sed hoc est magis divinare, quam explicare textum, qui aperte loquitur de Sacramento, Prohibet enim Pontifex, ne aliquis qui se uni commisit, et semel ab eo accepit pœnitentiam, postea ab alio recipiat pœnitentiam, vel ad hoc admittatur sine consensu Prioris. Intentio Pontificis fuit distinguere parochias, et earum jurisdictiones.

41. ando est riculum velationis lli adiri potest alius uxta plures. Alius casus est malitia Sacerdotis proprii, fundamentum trahens non ex ignorantia, ut si periculum sit revelationis sigilli, aut sollicitationis ad peccandum, vel hujusmodi, in quo variant Doctores posse tunc in tali casu adire alienum, et ab eo absolvi, tenet Richardus *dist.* 17. *art.* 3. *quæst.* 7. Paludanus *quæst.* 3. *art.* 3. Gabriel, *quæst.* 2. *art.* 3. *dub.* 4. addens etiam casus, in quibus proprius esset suspensus aut excommunicatus. Adrianus *quæst.* 5. *de confessione dist.* 3. S. Bonaventura *in art.* 3. 1. Hostiensis *in cap. utriusque sexus,* Sylvester *v. Confessor*, S. Thomas *dist.* 21. *in expositione textus,* dicit assignari communiter dictos casus, ut liceat relicto proprio adire alienum.

posita ntentia orum. Contrarium docet Cano 5. *Relectionis de pœnitentia*, Soto *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 4. *art.* 2. Vasquez *quæst.* 93. *art.* 2. *dub.* 4. Probant in genere, quia requiritur jurisdictio ad absolvendum ; nulla est in alieno, quia neque habet licentiam proprii Sacerdotis, neque Episcopi, neque Pontificis, neque ab Ecclesia, neque jure conceditur ipsi, nisi quoad casum ignorantiæ; ergo. Prior sententia videtur mihi magis sequenda ex auctoritate Doctorum gravissimorum, quibus adjungi potest Magister *in* 4. *dist.* 2. *in fine*, Anton. 3. *p. tit.* 7. *cap.* 4. Et merito vocari potest communior, et licet alii casus non comprehenduntur expresse *in titulo illo cap. Placuit,* comprehenduntur tamen similitudine rationis, et juxta communem Juristarum, *ubi est eadem ratio, decisio legis esse debet.* Hic invenitur eadem ratio, quia alias non esset sufficienter provisum saluti pœnitentis, nisi in casu possit adire alienum, sicut contigit in casu ignorantiæ, nec debet Sacramentum hoc necessitatis aggravari majori onere. Unde sicut ex institutione divina ob eamdem necessitatem plura non requisita omittuntur (ut confessio integra, confessio verbalis aut scripta, si alias nequit fieri, ut in casu Arausicani), quamvis alias sint institutionis divinæ, ita etiam non præsumendum est de Ecclesia, quod non voluerit restringere libertatem necessariam in casu, aut privare Sacramento pœnitentem, qui nequit tuta conscientia in casu confiteri proprio. Præfertur prima sententia. Ex similitudine rationis.

Dices, confundetur tota Hierarchia et regimen, quia quisque hoc prætextu calumniabitur Parochos et Ordinarios ; melius ergo erit auferre talem occasionem, cum sufficienter sit alias provisum per contritionem. 42. Objectio.

Respondetur contritionem quantum ad omnem casum sufficere ad justificationem, tamen pro majori securitate Ecclesiam providisse, ne in casu subtrahatur etiam Sacramentum. Et quod additur de perturbatione regiminis, nihil est, quia si accedat parochianus ad alienum ex prætextu non fundato, sed ficto, nihil fit, ne- Solvitur.

quæ absolvitur; ergo ex cura animæ suæ, qua vult confiteri valide, etiam præsumitur non aditurus alienum, nisi dispositus, et cum debita occasione, alioquin non potest subesse ratio fictionis.

Casum tamen de ignorantia intellige, quando non esset accessus ad Episcopum aut alium approbatum. Probat *ex cap. Si Episcopus, de pœnit. et remission. in* 6. ubi dicitur: *In generali concessione illa non veniunt, quæ non esset verisimiliter in specie concessurus,* etc. Non est verisimile in proposito, quando esset alius approbatus, vel Episcopus præsens, quod Ecclesia voluerit dare libertatem eligendi simplicem.

Secundo, quia alias non posset Episcopus prohibere ne simplex eum absolvat, quia habet potestatem a Pontifice, quam hic nequit coarctare. Anton. Palud. Sotus, Sylvester Gabriel tenent contrarium, modo sit idoneus.

Servandum statutum Tridentini, et quid de eo dicendum?

Cæterum, quæ dicta sunt de hoc casu, quamvis ante Tridentinum vera et probabilia sunt, post Tridentinum habent difficultatem, nisi dicatur Concilium revocare in hoc privilegia, non jura.

43. Quis posset eligere confessorem.

Quoad alios in primis Pontifex ex Jure potest sibi eligere confessarium modo *supra* expresso. Commensales Pontificis habent pro proprio Sacerdote Pœnitentiarium Pontificis ut docent auctores. Episcopi de Jure divino non habent proprium præter Pontificem, habent tamen Jure humano facultatem eligendi sibi confessoris, quem volunt, ex *cap. ult de pœnitentiis et remissionibus,* etc.

Privilegium Episcoporum, et prælatorum.

ubi universaliter conceditur omnibus Prælatis hoc privilegium, quo gaudent omnes Cardinales Episcopi et Legati de Jure; qui autem non sunt tales, de Jure id non habent, sed consuetudine, ut docet Cajetanus, Sotus. Eodem privilegio gaudent omnes superiores religionum, quotquot nomine Prælati veniunt. ut Guardiani, Priores, Abbates, Provinciales, Generales. Excluduntur Abbatissa et Præposita Monialium. Eodem privilegio gaudent ex consuetudine omnes Parochi, et etiam Sacerdotes, ut cuivis possint confiteri, et non proprio, qui est Episcopus aut Præpositus, etc.

Quid de vagabundis, et aliis.

Reges, Principes absoluti habent hoc privilegium. Vagabundi, peregrini, scholares alterius diœcesis, quamvis de Jure subsint Episcopo loci in quo sunt, possunt tamen eligere Parochum pro libito; tamen ut refert Cajetanus vivæ vocis oraculo declaravit Eugenius IV. iter agentes de Jure pertinere ad eam diœcesim et Parochiam in qua inveniuntur tempore præcepti.

Oraculum Eugenii IV.

Dubium fuit ante Tridentinum: An ex privilegio eligendi confessorem possint pœnitentes eligere etiam non approbatum ab Episcopo, et simplicem Sacerdotem. Hæc quæstio cessat post Tridentinum *sess.* 23. *decreto de ref. c.* 15.

Utrum confessi Religiosis privilegiatis satisfaciant præcepto confesssionis annuæ?

44. Errores Joannis Poliaco damnati.

Joannes Poliacus, et quidam alii in hoc olim errarunt. Illius tres propositiones damnavit Joannes XXII. *in Extravaganti: Vas electionis*. Primo, quod *cap. Omnis utriusque sexus,* stante lege confessi habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, teneantur eadem peccata semel in anno proprio Sacerdoti iterum confiteri.

Tres ejus præpositiones.

Secundo, quod eadem lege stante, neque Pontifex facere possit, quin eadem proprio Sacerdoti confiteantur parochiani. Tertio, quod stante eadem lege, neque Papa, neque Deus possit dare licentiam generalem confitendi, quin confessus teneatur eadem peccata iterum proprio Sacerdoti confiteri, quem intelligebat esse Curatum. Hic error consistit in eo

solo, quod stante præcepto Concilii Lateranensis, contradictorium erat non teneri semel in anno confiteri omnia sua peccata, etiam confessa proprio Parocho. Contrarium definitum est a Joanne XXII. *Extravag. Vas electionis,* etc. et Benedicto XI. *Extravag.* 1. *de privilegiis;* et patet ex declaratione Tridentini *sess.* 14. *cap.* 5. ubi declarat Lateranense, non præcepisse confessionem, sed tempus ejus, quia confessio alias Jure divino erat præcepta; Jure etiam divino erat facienda proprio Sacerdoti, aut alteri de ejus licentia, cum hoc etiam erat Juris divini, cum absolutio sit actus judicialis, supponens jurisdictionem, quæ necessario est ordinaria vel delegata, ut definit Florentinum et Tridentinum. Prima convenit proprio Sacerdoti, delegata alteri de ejus licentia, seu concessione; nihil ergo statuit circa Ministrum, aut præcepit quod alias non erat jure divino præceptum. Deinde proprius Sacerdos cujusque non est solus Parochus, sed Episcopus in sua diœcesi; Pontifex in tota Ecclesia, quorum licentia sufficiebat, ut de fide est; ergo errabat intelligendo proprium, de cujus licentia posset quis absolvere, solum Parochum, Tertio erravit, quod obligationem inducebat confitendi jam semel confessa, quia neque Jure divino, neque humano id præcipitur, et communior opinio est non posse præcipi, licet contrarium *supra* docuimus.

Veritas declarata.

Proprius quis sit dicendus.

45. Alii interpretantur nomine proprii Sacerdotis Regulares, quia habent jurisdictionem directam ex privilegiis Apostolicis super pœnitentibus; sed non videtur mihi hoc quadrare textui, nam per proprium Sacerdotem intelligitur ordinarius non delegatus, cum in ipso textu distinguatur ab alieno, cui de licentia proprii fieri potest confessio: *Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit justa de causa sua peccata confiteri, licentiam postulet, et obtineat a proprio Sacerdote,* etc.

Conclusio prima: Sententia Joannis de Poliaco inquantum docebat eadem peccata deberi iterum confiteri Parocho, erat erronea usque ad Martinum V. et Sixtum IV. quia neque fuit obligatio confitendi parochis, supposita amplitudine privilegii concessi Mendicantibus; neque obligatio confitendi eadem peccata, ut declarat Joannes, contrarium damnans pro erroneo, et Benedictus XI. *Extravag. Inter cunctas*, etc. *de privilegiis,* concedens iis licentiam absolvendi quoscumque: *Non obstante,* inquit, *constitutione generalis Concilii, quæ sano intellectu (ne sequatur absurdum, quod per pœnitentiam peccata dimissa quis confiteri debeat, et quod liberatus debitor adhuc ad absolvendum remaneat obligatus) intelligenda est de illis, qui peccata sua confiteri aliis neglexerunt*, etc.

1. Conclusio.

Sententia erronea.

Benedictus XI.

46. Secunda conclusio: Extravagans Martini V. relata a Joanne Majore *in* 4. *d.* 17. *quæst.* 6. et aliud Sixti IV. *Vices,* etc. *de Tregua et pace,* quamvis confessionem annuam, seu paschalem reservarint parochis, intelligenda sunt quoad peccata mortalia, alias non confessa, alias esset contradictio inter ipsos et superiores Pontifices; quod nequit admitti, cum ipse Sixtus affirmet se novum Jus non condere. Hæc probatur rationibus *supra* præmissis, et patet ex verbis Martini: *Volumus autem quod ii, qui Fratribus confitebuntur, eisdem suis parochialibus Sacerdotibus semel saltem in anno confiteri, prout generale Concilium statuit,* etc. Hic non specificantur peccata confessa, neque præceptum annuæ confessionis factum a Concilio Lateranensi illud onus inducit, ut *supra* disseruimus. Quod vero asserat Major propositionem cujusdam Joannis Angeli damnatam fuisse

2. Conclusio.

Extravagantes Mart. V. et Sixti IV. non comprehendunt peccata alias confessa.

Parisiis, qua dicebat satisfacere confessionis annualis præcepto eos, qui Fratribus confitentur, intelligendum est factum ex vigore decretalis Martini et Sixti, quæ tamen deinceps non habent vim ullam, quia a posterioribus Pontificibus sublata sunt per concessionem aliorum privilegiorum, quibus omnes gaudent, saltem per communicationem, quale est Pauli III. factum Societati Jesu, quo gaudent cæteri per communicationem, et ita habet ubique praxis. Ex quo patet ad quæsitum, quia neque Jure, neque consuetudine limitatur licentia concessa Fratribus mendicantibus ad voluntatem, aut arbitrium parochorum, imo neque Episcopi, quamvis velint limitare licentiam seu approbationem a se datam ad arbitrium parochi, haberet satis limitatio effectum, Religiosi accipiunt licentiam audiendi confessiones a Sede Apostolica, quamvis limitentur ad approbationem ordinariorum, qui nequeunt facultatem et privilegia Papæ in aliquo limitare aut derogare, quia inferior nequit statuta superioris tollere.

Illa extravagantia revocata sunt.

Praxis communis sequens.

De approbatione necessaria.

47. Approbatio præscripta a Tridentino.

47. Tridentinum *sess.* 23. ita statuit : *Quamvis Presbyteri in sua ordinatione absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta Synodus nullum etiam Regularem posse confessiones sæcularium, etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, et approbationem, quæ gratis detur, obtineat, privilegiis, et consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus*, etc.

Membra hujus Canonis sunt clara, et in ea fundantur, quæ variis quæstionibus ab auctoribus deciduntur, quas variis conclusionibus comprehendemus.

1. Conclusio. Jure tituli parochi habent potestatem sine alia approbatione.

Prima conclusio : Qui habet parochiale beneficium, ipso Jure est approbatus ad audiendas confessiones sine alio examine aut approbatione quoad subditos. Patet ex Canone, qui nihil limitat quoad parochos ; hoc autem alias de Jure ipsis conveniebat

Sacerdos approbatus tantum eligi potest ad confessiones audiendas.

Secundat conclusio : Nequit parochus concedere licentiam audiendi confessiones suorum parochianorum, aut ad hoc assumere non approbatum ab Episcopo, neque licentia data ab Episcopo pœnitenti eligendi confessarium intelligenda est de confessario non approbato, nisi id exprimatur, quamvis alias persona sit idonea. Patet ex Canone, et in hoc jurisdictio parochorum, quæ alias de Jure ipsis conveniebat, restricta est, quamvis oppositum non sit improbabile ; consuetudo tamen id habet.

48. Non derogat Tridentinum Clementinæ Dudum.

48. Tertia conclusio : Non obstante hoc Canone stat *Clementina, Dudum de sepulturis,* et quidquid statuit quoad fratres Minores et Prædicatores. Ita Navarr. *in Summa cap.* 27. Rodriquez *tom.* 1. *quæst. regularitum, art.* 1. *et* 2. fusius. Probatur, *generi per speciem derogatur*, id est, lex generalis derogatur per specialem, *de reg. juris in* 6. Exemplum est, lex specialis, qua filii nobilium gerant arma ex prærogativa suæ ingenuitatis ; alia promulgatur, ut nullus in Republica ferat arma sub tali pœna, non facta aliqua mentione prioris legis. Non censetur prior derogata per hanc, ut omnes concedunt. Aliud exemplum ponit glossa ; est lex specialis, qua transgressor legem punitur certa summa ; promulgatur alia posterior, qua transgressor legum ordinatur puniri ex arbitrio judicis, transgressor non tenetur ad pœnam arbitrio judicis, sed ad pœnam legis specialis. Sed Canon Tridentini est lex generalis, Clementina autem specialis; ergo, etc. Quod vero Clementina sit lex, probatur, quia est lex

Regula generi, etc.

Lex specialis non deregatur per genericam, quæ non facit mentionem ejus.

Lex Clementinæ.

Concilii generalis Viennensis, inserta in corpore Juris, et communi cum reliquis approbatione proposita, confirmata in Concilio generali Lateranensi sub Leone X. Et ipsum Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 13. *de reformat.* agens de quarta funerali, præcipit eam solvi non obstante quocumque privilegio postea concesso; supponit ergo legem esse statutam, qua quarta funeralis esset solvenda, distinguens eam contra privilegium. Alia non est lex nisi Clementina, *Dudum*, ergo sicut parochi et ordinarii prætenderunt de Jure sibi deberi quartam funeralem ex eadem Clementina, debent etiam admittere eam esse veram legem. Quod patet ex definitione legis, quia concernit bonum commune populi et fidelium auctoritas facta Minoribus et Prædicatoribus audiendi confessiones, et est in corpore Juris inserta. Quod vero sit specialis, patet, quia istas duas familias concernit tantum.

Confirmata in Concilio Lateranensi.

49. Objectio. Objicies, Canon Tridentini revocat omnia privilegia in oppositum.

Responsio. Respondetur Clementinam esse legem, non privilegium, quod contra legem obtinetur, et condistinguitur, neque nomine legis venit.

Responsio. Privilegia in corpore Juris inserta habere nomen, et vim legis ordinariæ.

Respondetur secundo cum Bartholo in authentica: *Qua in Provincia,* etc. quod privilegia corpori Juris inserta per particulam *non obstantibus privilegiis,* non revocantur, nisi fiat de ipsis specialis mentio, quia jam induunt nomen nobilius, et non veniunt appellatione privilegii. Ita Paulus de Castro, Felinus. In quam sententiam refert alios Rodriquez *ibidem art.* 2. lex autem illa generalis Tridentini revocat leges alias generales sibi oppositas, ac privilegia Juri non inserta, quæ sunt aliorum exemptorum Regularium aut aliorum. Patet ex his confessores Prædicatorum et Minorum dici posse habere Jus ordinarium audiendi confessiones, observatis iis, quæ in dicta Clementina præscribuntur, non ita cæteros regulares. Sequitur secundo in casu quo negarent ordinarii approbari idoneos præsentatos ad munus confessionis a prælatis Minorum et Prædicatorum injuste, et sine causa posse eosdem audire confessiones iis repugnantibus, quia hanc facultatem habet ipso Jure Clementinæ; est Navarri loco citato. Quod invalide impugnat Vasquez, asserens statutum Tridentini non esse revocationem Clementinæ, sed jus novum statuens examen quod alias in illa non præcipiebatur. Et Tridentinum absolute voluisse approbationem necessariam esse.

Navarrus. Vasquez. Responsio.

50. Impugnatur.

Hæc ratio se ipsam destruit, quia si Tridentinum non revocat Clementinam, sequitur manifeste stare quidquid hæc statuit; statuit autem casum decisum a Navarro : *Si vero iidem prælati fratribus ad confessiones, ut præmittitur, audiendas electis, hujusmodi exhibere licentiam recusarint, nos ex nunc ipsis ut confessiones,* etc. *libere et licite audire valeant,* etc. *gratiose concedimus de plenitudine Apostolicæ potestatis,* etc. Ita etiam Bonifacius VIII in *decretali Super Cathedra,* etc. revocans indultum Benedicti XI. quod sine ulla approbatione licebat prælatis Minorum et Prædicatorum instituere confessores.

Quid faciendum negata licentia. Responsio Cardinalis.

Hæc Bonifacii habetur inserta in dicta Clementina, et approbata. Sed negata licentia, quid faciendum sit? Respondet Cardinalis non referre, si injuste negatur. Adhibenda est trina petitio, quibus refutatis jam a Sede Apostolica censentur approbati, præsentati; Episcopi enim in hac causa habent nudum ministerium tantum approbationis, non conferunt jurisdictionem absolvendi, ut docet Vivaldus *in Candelabro aureo,* Vasquez etiam *quæst.* 93. *dist.* 3. omnes religiosos ex-

Religiosi exempti recipiunt potestatem a Pontifice.

emptos recipere jurisdictionem a Sede Apostolica, approbatio est testimonium authenticum idoneitatis, cujus examen commissum est Episcopo. Exemplum adducit Vivaldus de eo, cui Papa concederet beneficium, modo approbaretur ab Episcopo idoneus, quando autem inventus fuerit idoneus, jam beneficium obtinet, non ab Episcopo, sed a Pontifice. Si injuste negaret approbationem, faceret injuriam, et teneretur ad *interesse*.

51. Superiores regulares sunt ordinarii respectu subditorum.

Quarta conclusio : Illud statutum Tridentinum non se extendit ad Regulares, ut docet Navarr. *in Summa cap.* 4. *num.* 7. Ratio, quia neque illos comprehendit, neque similitudine rationis veniunt, concernit enim subditos Episcoporum sæculares, non alios. Deinde Regulares superiores respectu suorum sunt prælati ordinarii; ergo eis possunt ministrare Sacramenta per se, vel alios. Tertio, ratio illius statuti fuit, ne fieret injuria ordinario Episcopo in sua jurisdictione; ergo restringenda est ad mensuram jurisdictionis.

Dubium. A quo Episcopo fieri debet approbatio.

Dubitatur an approbatio debet fieri ab Episcopo pœnitentis, aut confessarii? Alii asserunt, alii negant, quia approbatio est tantum testimonium authenticum de idoneitate. Judicarem quando per approbationem confertur jurisdictio necessaria, eam procedere ab Episcopo pœnitentis, quando non, perinde esse, quamvis declaratio quædam Cardinalium habeat non posse Episcopum assumere Sacerdotem non approbatum a proprio Episcopo in suum confessorem, ex privilegio *cap. fin.* Sequenda ex praxis.

Declaratio Cardinalium.

Unde declaratio Cardinalium bis ex ore Pontificis facta sic habet : *S. D. N. audita consultatione Congregationis, declaravit Episcopum vigore privilegii, de quo in cap. fin. de pœnit. et remiss. non posse sibi eligere Sacerdotem sibi non subditum, qui a proprio ordinario non fuerit adhuc ad formam hujus decreti admissus seu approbatus ad audiendas confessiones,* etc. Ex quo deducit Suarez *dist.* 28. *sect.* 9, approbationem debere esse ab ordinario confessoris. Sed ad propositum nostrum magis spectat approbationem requisitam a concilio juxta hanc declarationem non tantum esse ratione subditi, sed etiam non subditi, quia approbatio ab Episcopo confessarii facta sufficit, ut assumatur ab alio Episcopo in confessorem, qui nullo modo est subditus approbantis.

Approbationem esse debere ab Episcopo confessarii.

Dicendum tamen si contradicat Episcopus, prohibens ne ullus admittatur ad confessiones audiendas in sua diœcesi, nisi approbatus ab ipso, necessariam esse ejus approbationem, quia Jus commune, et privilegia servant hanc auctoritatem Episcopis, ut citra consensum ipsorum, nisi injuste esset subtractus, nemo audiret confessiones subditorum. Et id patet ex *Clementina : Dudum,* etc. et aliis privilegiis, *ex capitulo* etiam *omnis utriusque sexus*. Concessum tamen est a Gregorio XIII. patribus Societatis Jesu ut confessores eorum, ac prædicatores ab aliquo Ordinario alias approbati possint iter terra vel mari facientes audire confessiones quorumcumque, et prædicare, modo id fiat non contradicentibus Curatis, et in locis in quibus non morantur Ordinarii, a quibus si adsunt, debent petere licentiam. Huic privilegio derogat constitutio novissima Urbani, et idem deinceps non est practicandum. Quid autem deinceps possint vel non possint Regulares ex suis privilegiis, aut Jure communi in hoc foro, non potest expediri, nisi prolixius insistendo explicationi et collectioni privilegiorum per collationem eorum ad Jus commune Tridentini, quod jam non vacat. Sufficiat jam explicare, unde ha- 52.

beant jurisdictionem, et quid ad eam requiritur. Advertendum tamen sicut privilegium contrario usu et praxi abrogatur, spectandum omnino esse, quid tenet praxis, neque in hoc casu aliquid temerarie tentandum esse contra salutem propriam, et pœnitentum.

53. . Conclusio. Limitari potest auctoritas ad loca, et personas.

Quinta conclusio : Auctoritas concessa, seu approbatio potest restringi ad certas personas et locum. Hæc est communis supposita ratione sufficienti. Unde non solum scientia Sacerdotis, et prudentia perpendenda est, sed etiam persona, et mores, in quibus omnibus contingere potest motivum, unde possit congruere approbari pro certo tempore dumtaxat, et loco et personis ; sic aliqui approbantur ad confessiones virorum, qui non approbantur ad confessiones mulierum.

. Conclusio. Reservatio casuum.

Sexta conclusio : Potest etiam limitari approbatio, et facultas absolvendi quoad certa peccata, reservando alia Superiori. Hæc ex dictis superius patet de potestate reservandi casus in Ecclesia.

Privilegiatus nequit absolvere a casu reservato, nisi in foro interiori.

Septima conclusio : Habens facultatem absolvendi a casibus ex privilegio non potest absolvere, nisi in foro interiori, ministrando Sacramentum, et casus non sit reservatus tantum ratione censuræ in quam non potest ; habens tamen facultatem ordinariam potest tollere reservationem, non absolvendo a peccato. Hæc patet, et ex ea colligitur non posse privilegiatum delegare suam auctoritatem in hoc alteri, sicut potest facere Ordinarius.

54. De absolutione a reservatis.

Octava conclusio : Confessor expositus in una diœcesi ad audiendas confessiones peregrinantium, potest absolvere a casu, qui reservatus est in diœcesi pœnitentis, quamvis ipse non habeat potestatem absolvendi a reservatis. Ratio hujus est, quia reservans nequit reservare casum, nisi subtrahendo auctoritatem absolvendi, quam solum limitat in iis quos approbat, et quibus dat auctoritatem, quod nequit intelligi ad alterius diœcesis Ministros. Ex hoc aliqui deducunt, quod a paritate non posset absolvere subditum in propria, quamvis in loco, in quo commissa sunt, non sint reservata. Sed judicarem hoc esse falsum, quia Episcopi reservantes casus, nequeunt eos reservare, nisi quoad subditos, sicut nec dare auctoritatem absolvendi, nisi subditos, talis pœnitens non fuit subditus hujus Episcopi, neque ratione delicti, quod in alia diœcesi commisit, neque ratione loci, quia est ovis alterius ; ergo reservatio non potest ad ipsum extendi, neque etiam censendum videtur ex voluntate Episcopi reservantis ad ipsum extendi, quia debet interpretari in eo voluntas commensurata suæ jurisdictioni ; aliud esset, si delictum committeret in hac diœcesi, in qua reservatur. Ex prædicta conclusione sequitur, quod Religiosus habens licentiam confitendi Sacerdotibus sæcularibus, dum iter facit, aut aliis, possit absolvi a casibus reservatis Superioribus suæ religionis, quantum est de Jure communi, nisi privilegia particularia sui instituti obstent, quatenus Pontifex eadem reservarit propriis Pastoribus.

Nona conclusio: Episcopi possunt ex concessione Tridentini *sess.* 24. *cap.* 6. absolvere omnes suos subditos ab omnibus casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis per se, vel suos vicarios, excepta hæresi, quam per se tantum absolvit. Potestas Episcoporum absolvendi a reservatis Pontifici.

Decima conclusio: Idem ipso jure habens auctoritatem absolvendi personas impeditas, quæ nequeunt habere recursum ad Sedem Apostolicam, ut mulieres, pueros, et hujusmodi, *cap. Mulieres, cap. Ea noscitur, cap. Quamvis, cap. Si quis suadente*, etc. *de sententia excommunicationis*. Aliqui a paritate id referunt de Parocho quoad casus Episcopo 55. Eorum potestas absolvendi personas impeditas.

reservatos, si nequit ad eum esse recursus, aut ad suum vicarium, sed raro casus fingi potest.

Undecima conclusio: Mendicantes poterant alias absolvere ab omnibus reservatis Episcopis a Jure, vel homine. Item a casibus reservatis Papæ, exceptis casibus contentis in Bulla Cœnæ. Patet ex concessione Sixti IV. Fratribus Observantiæ, Julii II. Minimis; Pauli III. Societati Jesu, de quibus Rodriquez *tom* 1. *quæst.* 61. *art.* 3. *et* 5. Excipiendi sunt casus, qui jure speciali Tridentini conferuntur Episcopis ob personæ industriam, *sess.* 24. *cap.* 6. intelligenda ergo est conclusio quoad casus Jure communi reservatos. Dubium autem est, quoad casus specialiter reservatos ab homine; sed ex declaratione Gregorii XIII. et concessione facta Societati Jesu, quæ ad reliquos per communicationem extenditur, id licet, ut tradit noster Rodriquez loco citato; sed hoc non obstante servanda est constitutio Clementis VIII. et Pauli V. derogans huic privilegio.

56. 12. Conclusio.

Duodecima conclusio : Habens potestatem absolvendi a casibus reservatis in religione, potest ipse ab iisdem absolvi a suo confessore ordinario, cui alias non competeret talis juridictio. Hoc patet per regulam, quam assignat Cajetanus, nempe qui habet potestatem dispensandi cum subditis, posse secum dispensare, qui habet licentiam passivam, ut absolvatur ab aliis a superiore, potest absolvi a quocumque approbato in religione. Habens licentiam a Provinciali absolvendi a casibus reservatis, potest tantum fratres illius provinciæ, et hospites absolvere ; qui a Generali, potest omnes per universum Ordinem, imo etiam hospites, sed non extra Provinciam. In casu necessitatis, scilicet scandali, aut alterius gravis incommodi, si præteriretur celebratio, aut communio, potest absolvi indirecte a casibus reservatis a non habente auctoritatem. Ita D. Thomas *in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 3. *art.* 4. *quæstiunc.* 2. *ad* 4. Paludanus *ibid* et Gabriel, Anton. *tit.* 14. *c.* 19. Sylvester *verb. Confessio.* 1. *q.* 1. Limitat Sotus ad casus non habentes annexam censuram, Suarez *disp.* 31. *sect.* 3. Henriquez *lib.* 6. *cap.* 15. Dicunt etiam talem cum censura posse absolvi, modo habeat aliqua peccata mortalia, quæ cadunt sub absolutione directe. Ratio horum petitur ex eo quod obligatio altioris præcepti sit præferenda; talis in proposito est obligatio fugiendi scandali, quæ est Juris naturalis divini ; reservatio vero est Juris tantum humani. In tali etiam casu si superior præsens negaverit facultatem confitendi alteri quam sibi, si timetur grave incommodum ex iis, quæ *supra* diximus, excusabitur quis ab integritate confessionis. Potest etiam absolvi indirecte, quia injuste et irrationabiliter nolens censetur tanquam absens, eadem peccata a quibus indirecte absolvitur, tenetur directe alias confiteri habenti facultatem, ut communius tenetur quia debent directe subjici clavibus, si autem nequeat tum confiteri, accedat contritus ad communionem. Confessus reservata habenti potestatem, quamvis fuerit aliqua oblitus, tollitur etiam quoad hæc reservatio, et ab iisdem directe potest absolvi a quocumque approbato, absolutio etiam directa et invalida ex defectu dispositionis in pœnitente tollit reservationem.

Regula moralis.

Absolutio a reservatis in religionibus.

Absolutio indirecta in casu.

Reserva tollitur licet omi non subj ciantur confessio

57. Casus reservat eorumqu numeru

Hæc sunt potissimæ regulæ casuum reservatorum, qui ad undecim reducuntur ex decreto Clementis VIII. Primus : veneficia, incantationes, sortilegia. Secundus : apostasia a Religione, etiam cum habitu, quando quis extra septa monasterii transgreditur. Tertius : nocturna ac furtiva

egressio a monasterio, etiam non animo apostatandi facta. Quartus : proprietas mortalis. Quintus: lapsus carnis opere consummatus. Sextus: occisio, vulneratio, percussio gravis cujuscumque personæ. Septimus : malitiosum impedimentum, retardatio, apertio litterarum a superioribus ad inferiores missarum, aut e contra. Octavus : juramentum falsum in judicio regulari aut legitimo. Nonus : auxilium, consilium, procuratio abortus post animatum fœtum, etiam effectu non secuto. Decimus : falsificatio manus, aut sigilli Officialis Monasterii, aut conventus. Undecimus : furtum de rebus Monasterii, quod sit peccatum mortale. Guardiani olim poterant reservare casus ex concessione Alexandri VI. Hoc revocavit capitulum Assisinum anno 1526. nec nunc etiam Provinciales aut Generales possunt reservare aliquos casus, tantum in capitulo Provinciali de consensu Patrum ac Generali, ex decreto Clementis.

SCHOLIUM.

Esse in Ecclesia clavem sententiandi publice, et examinandi publice causas, excommunicatione claudi Ecclesiam, et absolutione ab ea aperiri. Docet, et si non ita firmiter, potestatem excommunicandi a Papa in omnes alios Prælatos derivari, alioquin non possent obligare non subditos, et consequenter tenet omnem potestatem jurisdictionis Episcoporum et aliorum Prælatorum dari immediate a Papa. Quod tenent D. Thom. 2. 2. quæst. 39. art. 3. et 4. dist. 20. quæst. 1. art. 3. Sotus ibi quæst. 1. art. 2. Cajet. 1. tom. Opusc. tract. 1. c. 2. Cordub. lib. 4. quæst 14. Suar. 4. tom. dist. 25. sect. 1. Bellarm. 4. de Sum. Pont. c. 24 et. communis. Reprehendit Prælatos pronos ad excommunicandum, exemplo Pauli, qui tantum ter legitur excommunicasse, sæpius tamen inculcavit malorum consortia vitanda esse. Innuit Doctor Parochos non posse excommunicare, quod verum est; possunt tamen, si ad id habent consuetudinem præscriptam; ita D. Bonav. dist. 18. quæst. ult. Richard. ibi art. 4. quæst. 1. Alens. 4. p. quæst. 22. memb. 1. art. 4. § 2. Angel. v. *Excom.* 1. § 3. Navar. c. 27. n. 5. D. Thom. in add. quæst. 22. art. 1. Richard. ait Parochos consuetudine excommunicasse pro furtis et rapinis, quod frequenter practicari vidi a nostratibus Parochis; sed Trident. sess. 25. c. 2. sustulit hanc consuetudinem, rem reservans Episcopis. Henriquez 13. de excomm. c. 24. § 3. Sayrus de Censur. lib. 1. cap. 6. num. 32.

De (f) quinto articulo dico, quod in Ecclesia est duplex forus : Unus secretissimus, in quo idem est accusator et reus; et ad istum pertinent claves prædictæ. Est autem alius forus publicus, quia et Ecclesia habet auctoritatem corrigendi delicta publica ; et ibi requiritur duplex auctoritas correspondens duplici prædictæ, sicut ad quodlibet judicium rectum requiritur cognitio in causa illa, et sententiatio. Istæ auctoritates pertinentes ad forum publicum possunt dici claves. De hac potestate data Ecclesiæ habetur *Matth.* 18. dicente Christo Petro : *Si peccaverit in te frater tuus;* et sequitur tandem, *dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus;* et sequitur : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlis; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlis.* 15. Ecclesiam habere clavem judicii publici.

Ex quo patet, quod Deus approbat solutionem et ligationem Ecclesiæ, factam in foro publico, quam qui contemnit, habendus est sicut ethnicus et publicanus. In hoc foro clauditur Ecclesia, scilicet communio fidelium per excommunicationem, et aperitur

per absolutionem ab excommunicatione, seu reconciliationem.

(g) Ex hoc patet, quod istæ claves non sunt eædem cum prioribus clavibus, quia istæ separant ab illis, utpote in habentibus jurisdictionem secundum ordinationem Ecclesiæ sine Sacerdotio, ut in Archidiacono, et quibusdam aliis habentibus jurisdictionem secundum ordinationem Ecclesiæ sine ordine Sacerdotali, et e converso, ut est in quibusdam, scilicet communibus Sacerdotibus, quibus non est data hæc potestas excludendi ab Ecclesia, vel reconciliandi.

16. Sed (h) numquid quilibet habens jurisdictionem potest excommunicare et reconciliare? Respondeo, excommunicatio, quæ simpliciter est excommunicatio, quæ est sola major, est exclusio alicujus a communione fidelium, non quidem exclusio corporalis, quæ fit in incarceratione vel exclusione ab aliis, sed excludendo per prohibitionem, ne communicet cum aliis nec alii cum eo. Nullus autem non subditus isti tenetur servare institutionem istius, sicut nec præcepta ejus; ergo videtur quod non subditus isti non tenetur vitare excommunicatum ab isto.

Inferiores Papa non habere a se potestatem excommunicandi, ita ut omnes fideles teneantur vitare excommunicatum.

Si ergo per excommunicationem tenetur quilibet Christianus vitare excommunicatum, oportet quod hoc sit per præceptum illius cui tenetur obedire quilibet Christianus, et tunc sequitur quod nullus inferior Papa auctoritate propria possit excommunicare, licet posset excommunicare quantum ad suos subditos, hoc est, præcipere suis ut caveant suum, et tunc sequitur quod quicumque inferior, si simpliciter excommunicat, excommunicat ex commissione illius, qui tenentur omnes alii obedire, cui tenentur istum excommunicatum vitare.

Quomodo quod non est concessum possit dici prohibitum?

Et ex hoc sequitur, quod illud cadit sub illa regula Juris: *Quod non est concessum, est prohibitum*, quæ vera est de his, quæ non conveniunt regulariter, nisi alicui ex aliqua concessione speciali; et tunc ex ejusdem auctoritate tenentur generaliter Christiani excommunicatum vitare, cujus auctoritate incurrunt pœnam excommunicationis minoris, si non vitant; illam enim incurrunt auctoritate legislatoris, non auctoritate hujus judicis particularis.

Si hoc non placeret, oporteret quærere unde primo a principio Ecclesiæ habuit quilibet talis, qui modo communiter excommunicat in Ecclesia, auctoritatem super omnes Christianos, ut tenerentur sibi obedire, cavendo istum excommunicatum ab eo, propter ejus præceptum, ut ejus; et tunc quomodo fuissent auctoritates inferiorum limitatiores quantum ad numerum subditorum, saltem quantum ad istius præcepti observantiam; et quare non ita istorum, sicut et aliorum? quærat qui vult. 17.

Paroc[h]i non possun[t] excomm[u]nicare nisi [ex] consuetu[di]ne id habea[nt]. Nav. c. num. 5 Tabien. excomm. Repreh[en]dit

Si (i) prima sententia est vera, tunc Sacerdotes Parochiales et alii consimiles in nullo casu possunt excommunicare, nisi in quo invenitur expresse eis concessum; et sic excluduntur quædam pericula, quæ proveniunt ex pronitate quorumdam fatuorum ad excommunicandum; frequens si-

eos qui facile ferunt sententias excommunicationis. Ter tantum invenitur Paulus fulminasse excommunicationem.

quidem est hujus gladii percussio in Ecclesia, qui tamen raro ab Apostolis invenitur extractus. In omnibus enim Epistolis Pauli non invenies quod excommunicaverit, nisi tribus vicibus. Primo, 1. ad Corinth. 5. *Omnino,* inquit, *inter vos auditur fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui quis habeat ;* et sequitur : *ego autem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi eum, ut præsens, qui hoc operatus est, in nomine Domini Jesu Christi congregatis vobis in unum, et meo spiritu, cum virtute Domini Jesu, tradere hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.* Item in 1. ad Timoth. cap. 1. *Quidam circa fidem naufragaverunt, ex quibus Hymenæus et Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.* Item ad Galat. 1. *Si quis vobis evangelizaverit præter illud, quod accepistis, anathema sit.*

18. Contra mala consortia.

Alicubi tamen legitur Apostolus bonis prohibuisse communicare cum malis, 1. Corinth. 5. *Si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, nec cum hujusmodi cibum sumere.* Item 2. ad Thessal. cap. 3. *Denuntiamus vobis fratres in nomine Domini, ut subtrahatis vos ab omni fratre inordinate ambulante ;* et post pauca subdit ibidem : *Si quis non obedierit verbis nostris per Epistolam hanc, hunc notate et non commisceamini cum illo, ut confundatur.* Et tamen qualiter liceat communicare cum illo, subdit : *Nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem.*

Idem, 2. Timoth. 3. *Erunt homines sese amantes ;* et post pauca : *Hos devita.* Ibidem c. 4. *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit, quem et devita.* Idem ad Titum, 3. *Hæreticum hominem post unam et secundam monitionem devita.*

Et Joannes in 2. epist. canon. cap. un. *Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domo, nec* ave *ei dixeritis. Qui enim dicit ei* ave, *communicat ejus operibus malignis.*

Tantum ergo in primis duabus auctoritatibus videtur sententia excommunicationis simpliciter lata ; et patet, quod ibi fuit causa justa, quia peccatum enorme et publicum ; et forma debita, quia processus legitimus ; et intentio recta, quia intendebatur correctio delinquentis. Unde et primus ille per illam excommunicationem correctus est, ut patet per Epistolam secundam, ubi monet eos eum consolari ne absorbeatur profundiori tristitia. Alii non leguntur pœnitentes fuisse, forte jam erant apostatæ a fide, et permanserunt ibi. 19. Cap. 2.

In tertia auctoritate est contra prædicantem aliquid repugnans sanæ fidei ; fuerunt enim tunc Pseudo-Apostoli. In aliis autem, ubi præcipit vitare malos, vel simpliciter, vel quantum ad aliquos actus, non videtur ita plene esse lata sententia excommunicationis, quia non videntur illi per hoc traditi Satanæ ; dicitur enim quod quos Apostolus tradidit Satanæ, statim habuit Diabolus potestatem vexandi eos ; non sic autem probabile est factum de omnibus malis, quos scribit esse vitandos. Lyra sup. 1. ad Corinth. c 5.

Ad argumenta. Ad primum pa- 20.

Ad 1. tet, quod illa auctoritas Apocalypsis non debet intelligi de clavi ministeriali, sed de præeminenti, quæ est auctoritas sententiandi universaliter et irrevocabiliter.

Ad 2. Ad secundum, Magister exponit illam auctoritatem *dist. ista cap.* 3. quod tantum per columbam, vel ejus menbra fit digne remissio vel redemptio peccatorum ; fit tamen per alios, sed non digne vel recte, dat enim Deus benedictionem digne poscenti, etiam per ministrum indignum. Quod probatur per Hieronymum super illud Matth. 16 *Tibi dabo claves regni cœlorum;* et per Augustinum in lib. quæst. novi et vet. Test. quæst. 11. *Voluntas Sacerdotis obesse vel prodesse non potest, sed meritum benedictionem poscentis.*

De hoc sup. d. 5. q. 2.

Ad 3. Ad tertium patet ex secundo articulo, quia clavis scientiæ non est aliqua scientia, sed est auctoritas noscendi, hoc est, inquirendi et examinandi causam rei.

Ad 4. Ad quartum, patet ex quarto articulo, quia secundum unam opinionem, clavis est de se tantum potestas remota ; et ad hoc quod sibi respondeat materia, requiritur in eo alia potestas, scilicet jurisdictio vel saltem per aliam potestatem activam subjicitur sibi materia, ut fiat sibi materia capax actionis ejus. Sed juxta aliam opinionem clavis est potestas propinqua, et includit jurisdictionem privatam. Quid enim aliud est jurisdictio, quam auctoritas dictandi jus ? Et hoc quid aliud est, quam auctoritas judicandi et sententiandi ?

Hanc secundam viam non tenet Doctor, sed primam n. 13.

Ad 5. Ad quintum patet ex quinto articulo ; concedo enim quod non ordinatus potest habere claves alias pertinentes ad forum extrinsecum, et ordinatus non habere; tamen ad hoc quod sit Hierarcha Ecclesiæ id est, in principatu eminente, oportet quod habeat illas claves exteriores, et cum hoc præsupponitur, quod habeat interiores ;unde nullus ordinatur Episcopus, nisi prius in Sacerdotem fuerit ordinatus.

Non ordinatus potest habere claves fori extrinseci.

COMMENTARIUS.

58. (f) *De quinto articulo dico,* etc. In hoc articulo agit Doctor breviter de potestate jurisdictionis, quam recepit Ecclesia in foro externo, in quo accepit claves ligandi et solvendi. Hæretici hujus temporis post Lutherum nihil magis enervare contendunt, quam potestatem Ecclesiæ in foro publico. Lutherus *in epistola ad Senatum contra Bullam Pontificis in assertionibus art.* 23. *et* 24. Ante eum Witclefus, ut patet *ex art.* 11. *damnato in Concilio Constantiensi.* Contrarium hujus, et veram potestatem spiritualem fori externi esse in Ecclesia est articulus fidei, quem probat Doctor *ex Matthæi* 18. ut patet ex textu, et exercitium hujus potestatis factum ab Apostolis infra probat *ex* 1. *ad Corinth.* 15. et 1. *ad Timoth.* 1. Hic est communis sensus Ecclesiæ a principio ex Conciliis et Patribus. Ea usus est Paulus juxta communem interpretum locis citatis, eamque comminatus. 1. ad Cor. 4. *Quid vultis ? in virga veniam ad vos,* etc. 13. *Quoniam si venero iterum, non parcam,* etc. Eadem usus est Petrus juxta epistolam Tharasii ad Adrianum primum, et insinuat *Can.* 30. Apostolorum.

De clavibus fori externi. Hæresi Lutheri.

Veritas fidei.

Canones

Præterea eamdem potestatem in Ecclesia esse docent alii Canones Apostolorum, ut 10. 11. 12. 20. 30. 31. et reliqui Ca-

nones pœnitentiales sanctorum Patrum et Conciliorum, in quibus passim hæc potestas exercetur contra contumaces et scelerosos. Patet etiam ex sanctis Patribus, quorum hæc, nemine excepto, sententia est; Origene *hom.* 7. *in Josue*, ubi citat consuetudinem et potestatem Ecclesiæ datam, et *tract.* 35. *in Matthæum*: *In Ecclesiis Christi*, inquit, *consuetudo tenuit talis, ut qui manifesti sint in magnis dilectis ejiciantur ab oratione, ne modicum fermenti, ex non corde mundo orantium, totam unitatis conspersionem et consensum corrumpant*, etc. *et homil.* 11. *in Jeremiam;* Tertull. *in Apolog. cap.* 39. appellat censuram divinam excommunicationem ; Cyprianus epistola 28. *et* 55. *et* 62. ubi hanc potestatem comparat morti, quam Synagoga ex lege inferebat peccatoribus contumacibus contra Sacerdotes. *Interfici*, inquit, *Deus jussit Sacerdotibus suis non obedientes, et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc et circumcisio carnalis manebat; nunc autem quia circumcisio spiritualis esse ad fideles servos Dei cœpit, spirituali gladio superbi et contumaces necantur, de Ecclesia ejiciuntur; neque enim vincere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse nisi in Ecclesia possit*, etc.

Patres. Origenes. Tertull. Cyprianus.

59. Hieron. Hieronymus *epist* 1. *ad Heliodorum cap.* 7. eadem habet : *In veteri quidem lege quicumque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus a populo lapidabatur, aut gladio cervice subjecta, contemptum expiabat cruore; nunc vero inobediens spirituali mucrone truncatur, aut ejectus de Ecclesia rabido Dæmonum ore discerpitur*, etc. Videatur *Epistola.* 9. *ad Demetriadem, cap* 10. *in cap* 18. *Matthæi*.

Chrysost. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio : *Habent quidem et terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos usque pervadit, usque adeo ut quæcumque inferne Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac servorum sententiam confirmet*, etc. Videatur *in Paulum et Matthæum*.

Augustinus tractatu 50. in Joannem : *Cum excommunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus; cum reconciliatur ab Ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus*, etc. *contra adversarium leg. et Prophet. cap* 17 et alias sæpe. August.

Ambrosius *lib.* 1. *de pœnitentia cap.* 14. *lib.* 2. *offic. cap.* 27. Gregorius *homilia* 26. *in Evangelia*, Prosper *de vita contemplativa lib.* 2. *cap.* 2. et alii Patres, quos citare longum esset. Ambros. Gregorius. Prosper.

(g) *Ex hoc patet, quod istæ claves non sunt*, etc. Hic recte discernit claves fori externi a clavibus fori interni, de quibus egit in præcedentibus ; et ratio subjecta id probat, qua hæc potestas non comitatur ordinem, sed jurisdictionem in subditos ; quæ committitur aliquando iis qui non sunt Episcopi, aut Sacerdotes, ut Archidiacono, ut patet *ex cap. Veniens*, cum glossa, *de eo qui ordinem furtive suscepit*, et glossa *in Extravag. execrabilis inter communes, de præbendis et dignitatibus*. Videatur titulus *de Archidiacono*. Prælati religionum approbatarum a Sede Apostolica, etiam non presbyteri, eamdem potestatem habent secundum indulta Apostolica, leges seu statuta specialia et approbata, electi Episcopi nondum ordinati. Cæterum ad quos se extendat in specie hæc potestas, sive ordinaria, sive delegata, requirit longiorem tractatum, qui apud auctores legi potest, qui in hac materia fusius versantur, quia liberum non est mihi eidem nunc vacare, neque integrum 60. Differentia inter claves fori interni et externi.

tractatum de censuris hîc exhibere, quamvis locus proprius ejus sit, materia nempe pervia est, et longum mihi restat iter; ideoque in hoc articulo perstringam breviter ea solum, quæ Doctor attingit.

61. Dubium. Unde habet excommunicatio ut ligentur non subditi ad evitandum excommunicatum.

(h) *Sed numquid quilibet habens jurisdictionem* etc. Movet dubium : An quilibet habens jurisdictionem fori externi possit excommunicare excommunicatione majori, quæ inducit illum effectum, ut simpliciter excludatur a communione fidelium, tam subditorum excommunicantis quam etiam non subditorum, ita ut hi etiam teneantur eum evitare. Ratio dubitandi est, quia sicut jurisdictio limitata ejus, qui fert censuram, non extenditur ad non subditum, ita etiam neque præceptum ab eo latum ligat non subditum.

Resolutio Doctoris. Hanc extentionem esse ex auctoritate universali.

Respondet hunc effectum obligationis, ex quo incurritur excommunicatio minor a communicante etiam non subdito, non esse ex vi præcepti particularis, sed ex lege universali illius, qui habet potestatem in universos Christianos, qui est Vicarius Christi. Si hoc, inquit, non placet, oporteret quærere unde conveniat illa extensio præcepti particularis jurisdictionis ad universos, et unde ipsa ejus jurisdictio non sit limitata quoad hoc præceptum, sic, ut est limitata quoad reliqua præcepta respiciens solos subditos, et remittit inquisitionem hujus aliis.

Explicatur et sustinetur dicta resolutio. Obligatio fugiendi excommunicatum, et pœna inducta diversa sunt.

Respondetur hîc duo considerari posse, nempe pœnam ipsam, ut respicit subditum, qua fit incapax communionis cum Ecclesia, et segregatur ipso facto propter causam justam. Aliud vero est considerandum, nempe obligatio aliorum fidelium, qui intra Ecclesiam sunt, eidem non communicandi, et ulterius pœna legis inducta, nempe excommunicationis minoris ipsis communicantibus.

62. Obligatio præmissa

Quantum ad primum effectum potest dici, quod originaliter est ab ipso jure divino, ut patet Matthæi 18. *Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cœlo.* Unde sententia justa prælati confirmatur a Deo, ita ut ille, qui segregatur, non solum maneat segregatus in propria Ecclesia, sed etiam universim ab Ecclesia universali, cujus illa est membrum ; nequit enim communicare corpori universali Reipublicæ Ecclesiasticæ, nisi mediante Ecclesia particulari, cujus est membrum, et cui debet primum uniri sub suo prælato.

est divin legis. Sententi lata con firmatur in cœlo Segregat a particula manet etiam a universa Ecclesi segregatu

Hinc nascitur etiam originaliter obligatio aliorum fidelium eidem non communicandi, quia *qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et publicanus,* etc. quantum, scilicet ad effectum communionis, ut patet etiam ex locis, quos infra citat Doctor, in quibus tam Paulus quam Joannes prohibent communionem cum perversis 1. *ad Cor.* 5. *et* 2. *ad Thessalon.* 3. *et* 2. *ad Tim. ad Titum.* 3. *et* 2. *Joannis* 7. Ex quibus constare videtur hoc præceptum accessorie extendi per concessionem factam ad reliquos fideles, etiam divina lege, ex vi potestatis concessæ et effectus specialis, quem inducit sententia lata, et segregans universaliter a consortio fidelium, quæ confirmatur in cœlo. Et videntur ita intelligere Patres hunc effectum, nempe simpliciter ab universa Ecclesia segregatum esse, qui ab Ecclesia particulari per sententiam segregatur, quæ in cœlo absolute confirmatur.

Obligati non commun candi est Juri divini.

63. Pœna ve inducta a Canon universa Canone Apostolo rum.

Quantum ad pœnam, quam incurrit præterea communicans cum excommunicato, etiam non subditus, dicendum est hanc pœnam inductam esse a Canone et legislatore universali, a quibus præcipitur non esse communicandum cum excommunicatis, ut præcipit *Canon.* 10. Apostolorum sub majori pœna, etiam segregationis : *Si quis cum excommunicato in domo una preca-*

tus fuerit segregetur. Item *Canon* 11. *Can.* 12. *Can.* 31. Concilium Nicænum primum *Can.* 5. Antiochenum *Can.* 6. Sardiense *Can.* 13. Chalcedonense *act.* 3. *Epistola ad Valentinianum, et Marcianum Imperatores;* Arelatense primum *cap.* 16. et Arelatense 2. *cap.* 8. Carthaginense 4. *cap.* 73. Toletanum 1. *cap.* 16. Altisiodorense *cap.* 39. Turonense 2. *cap.* 21. Lugdunense 1. *cap.* 4. Bracharense 1. *cap.* 33.

Niceni. Antioch. Chalced. Et aliorum Conciliorum.

Calixtus.

Præterea, idem statuerunt Pontifices, ut Calixtus epistola, 2. *Excommunicatos,* inquit *a Sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis justam examinationem, nec cum eis in oratione, aut cibo et potu, aut osculo communicet; nec* ave *ei dicat, quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, et ipse simili excomunicationi subjacebit,* etc.

Fabianus.

Eadem habet Fabianus epistola 1. *Quoniam,* inquit, *si Apostoli statuerunt dicentes : Cum excommunicatis non est communicandum; et si quis cum excommunicatis avertendo regulas, scienter psallat in domo, aut simul locutus fuerit, aut oraverit, ille communione privetur,* etc.

Ex his sequitur, ut cætera omittamus, hanc pœnam emanasse a Pontifice mediate vel immediate; nam Canones Apostolorum, ex quibus origo ejus habetur, retenti semper deinceps in Ecclesia, præsidente Petro facti sunt, et posteriora Concilia generalia a Romanis Pontificibus convocata, et præsentibus eorum Legatis celebrata sunt, et mox ab ipso confirmata, ipsi etiam Pontifices suis constitutionibus secuti sunt Canonum Apostolorum præscriptum, ut patet ex Fabiano et Calixto. Origo etiam horum, ut dictum est, in divinam legem, et præscriptum modum correctionis a Christo Domino, *Matth.* 18. emersit; recte ergo Doctor in potestatem universalem vim Canonis refundit.

(i) *Si prima sententia est vera,* etc. Superius dixit hanc potestatem sequi jurisdictionem fori externi ; hîc autem ex effectu illo universali Canonis et excommunicationis, quæ inducit separationem absolute, et universaliter quoad omnes fideles limitat potestatem excommunicandi, ita ut Parochis non conveniat, nisi in iis casibus, qui Jure concessi sunt; Episcoporum enim proprie id munus est ex Canonibus, ut patet 23. *q.* 3. *cap. Corripiantur,* et 16. *quæst.* 2. *in cap. Visis,* dicitur mucro Episcopi. Parochos D. Thomas hic, et Richardus asserunt ex consuetudine habuisse potestatem excommunicandi pro furtis et rapinis. Hanc potestatem abstulit Tridentin. *sess.* 25. *cap.* 3. et merito, ut patet *ibidem,* ex Concilio ; et affirmat hîc Doctor, quia nihil æque damnatur, quam prompta et præceps hujus potestatis in obviis et levibus causis executio. Unde Leo Papa epistola ad Episcopos Viennensis Provinciæ, cap. 6. *Nulli,* inquit, *Christianorum facile communio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium Sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus, ac dolens quodammodo debet inferre animus vindicantis. Cognovimus enim pro commissis et levibus verbis quosdam a gratia communionis exclusos, et anima, pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam sævi supplicii, sauciatam et inermem quodammodo, exutamque omni munimine diabolicis incursibus, ut facile caperetur, objectam,* etc. Hoc ipsum confirmat Doctor exemplo Pauli, qui ter tantum legitur sententiam hanc tulisse; videantur expositores in loca subjecta. Cætera patent

94.

Non convenire Parochis, nisi in casibus permissis Jure. Est manus Episcoporum excommunicare. Jus Tridentini derogat antiquo. Præceps sententia damnatur. Leo Non esse leviter utendum hac potestate.

ex littera; et responsio ad argumenta in distinctione quæstionis per suos articulos. *In responsione ad 4.* insinuat duas opiniones circa clavem Sacerdotalem et ejus potestatem, an sit proxima, an remota potentia, *supra in articulo 4. hujus quæstionis,* ipse sequitur primam sententiam, quam *ibidem* explicuimus.

SCHOLIUM.

Opinio Magistri, non tolli culpam, nec pœnam æternam per claves, sed tantum pœnam temporalem, cujus partem dimittit Sacerdos, modo ejus sententia sit conformis divino judicio, non aliter.

21. Opinio Magistri. Quære Richard. hîc art. 2. q. 1. et 2. et D. Thom. art. 1. q. 3.

Ad (k) quæstionem motam *d.* 18. dicuntur duæ conclusiones. Prima negativa, scilicet quod vis clavium non se extendit ad remotionem culpæ, vel pœnæ æternæ; quod videtur Magister sentire distinctione illa: *Deus,* inquit, *per se tantum dimittit peccatum, quia et animam mundat ab interiori macula, et a debito æternæ mortis solvit.* Quid ergo faciunt Sacerdotes Evangelici? Respondet: *Tribuit eis potestatem ligandi et solvendi, id est, ostendendi eos ligatos et solutos.* Quod probat per illud de leproso prius sanato, quam ad Sacerdotem misso, *Lucæ* 5. Similiter de Lazaro prius suscitato, quam discipulis ad solvendum tradito; *Joan.* 11.

Item per Hieronymum super illud Matth. 16. *Tibi dabo claves. In Levitico,* inquit, *se ostendere Sacerdotibus jubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt, qui mundi vel immundi sunt.* Ex hoc dicit Magister, quod olim Sacerdotes legales habebant jurisdictionem in curandis leprosis, hoc nunc habet Sacerdos Evangelicus in retinendis vel remittendis culpis.

Vide Richard. artic. 1. q. 4. Secundum Mag. clavis tantum tollit pœnam temporalem.

Additur affirmativa, quod vis clavium se extendit ad pœnam temporalem; et in hoc Magister exponit aliter quomodo Sacerdos Evangelicus solvit et ligat, quia ligat ad pœnam temporalem, quam imponit confitenti; solvit autem, cum a pœna debita aliquid dimittit, vel per eam peccatorem ad Sacramentorum communionem admittit.

22.

Additur autem, quod hæc potestas respectu pœnæ temporalis talis est, quod non ratificatur actus ejus, nisi sit conformis judicio divino, scilicet nisi tantam imponat, quanta secundum justitiam divinam peccatis respondet; verbi gratia, pone, iste pro peccatis suis tenetur secundum strictum rigorem ad pœnam decem dierum, Sacerdos virtute clavium potest sibi remittere pœnam trium dierum; et esto quod de thesauro Ecclesiæ iste dispensator possit unum diem vel duos remittere, post totum hoc, remanet iste obligatus ad sex vel quinque dies, de quibus, si Sacerdos aliquid dimittat, non ratificatur ista obligatio, quia tunc clavis potestatis errat in ligando et solvendo; facit enim eum magis solutum a pœna temporali, quam Deus judicet eum solutum; et per consequens, nisi ille hos sex dies hîc solvat, residuum ab eo exigetur in purgatorio.

COMMENTARIUS.

65. [R]esolutio [d]istinctionis [d]ecimæ [o]ctavæ. [S]ententia [M]agistri.

(k) *Ad quæstionem motam dist.* 18. *dicuntur duæ conclusiones,* etc. Subjicit sententiam Magistri, qui negat confessarium absolvere a culpa aut pœna æterna, sed tantum a pœna temporali in parte, ut si pœna proportionata culpæ sit decem dierum, potest Sacerdos pœnam trium dierum remittere. Addit præterea remissionem esse nullam, nisi ratificetur in cœlo; tunc autem ratificari, quando clavis in judicando non errat, sed pœnam injungit debitam secundum justitiam divinam, et præcisam.

SCHOLIUM.

Rejicit Magister, et probat per claves tolli culpam et pœnam æternam, et rationes sunt claræ. Vide alias dist. 14. quæst. 4. Decidit ergo tunc per claves tolli peccata, et dari primam gratiam, quando prævia dispositio ex se hoc non potest, nisi ei adjungatur absolutio. Refutat etiam quatuor rationibus num. 25. quod dicit Mag. non ratificari judicium Sacerdotis, nisi sit conformis judicio Dei quoad quantitatem pœnæ remittendæ. Refutatio est clara.

23. Contra primum, (i) quia tunc Sacramentum Pœnitentiæ non esset Sacramentum novæ legis, nec aliquam causalitatem vel dispositionem haberet causalem ad primam gratiam, quia nunquam digne susciperetur nisi ab habente jam primam gratiam; nullus enim digne ostenditur solutus a Deo, nisi prius sit solutus.

Est [n]ecessaria [in] re, vel [v]oto.

Item susceptio istius Sacramenti est instrumentum ad gratiam, hoc est, dispositio efficax necessaria ex statuto divino ad gratiæ susceptionem; instrumentum autem vel dispositio prævia non est signum rememorativum, sive ostensivum alicujus, ut jam præteriti, sed futuri; ergo collatio Sacramenti Pœnitentiæ, ad hoc ut fiat digne, non oportet ut sit signum absolutionis divinæ præcedentis.

Nota contra eos, qui imponunt Scoto quod non requirit attritionem cum absolutione. Quomodo Sacramentum Pœnit. est instrumentum ad primam gratiam.

Concedo ista, ut diffuse declaratum est *dist.* 14. *quæst.* 4. quod Sacramentum Pœnitentiæ potest digne recipi ab attrito, et hoc tanta attritione, quæ non sufficeret per modum meriti ad justificationem suscipiendam in termino attritionis; et si non ficte recipiatur, in termino recipitur gratia prima, quia a Deo confertur; et absolutio Sacramentalis est signum efficax illius absolutionis sequentis in ultimo instanti ipsius, sicut prolatio verborum est signum confectionis corporis Christi. Et secundum hoc patet quomodo Sacramentum hoc est instrumentum ad gratiam primam, sicut dispositio prævia, eo modo quo alteratio potest dici instrumentum respectu generationis substantiæ, quia dispositio prævia.

Non igitur est simile de Sacerdote legali respectu lepræ, et de Evangelico respectu culpæ, quia ille tantum exercuit aliquid, quod erat signum rememorativum mundationis lepræ, et nihil quod esset signum prognosticum efficax respectu mundationis sequentis; sed iste exercet actum, qui est signum prognosticum efficax mundationis sequentis in ultimo instanti, nec tamen mentitur iste, quia intelligitur absolutio ejus pro illo instanti, pro quo iste a Deo et ab Ecclesia est absolutus.

24 Dist. 14. q. 1. a. 1. et d. 17. q. unica. Sacerdos tollit pœnam æternam et culpam ut instrumentum, Deus ut causa principalis. Solvit auctoritates adductas pro opinione Magist.

Si dicas, ergo Sacerdos delet maculam et pœnam mortis æternæ, quod est proprium Deo, dico, quod utrumque facit, si tamen duo sunt ibi, de quibus dictum est alias; sed non facit nisi intrumentaliter, non quidem attingendo illum effectum, nec virtute propria, nec alterius, sed attingendo aliquid prius, quod est dispositio necessitans ad illum effectum, necessitans, inquam, ex divina pactione; et tale agens causans dispositionem necessariam ad terminum, dicitur agens instrumentale, ut est de alterante et generante; proprium autem est Deo principaliter mundare et remittere illud debitum, etiam attingendo illum effectum; horum autem neutrum convenit Sacerdoti.

Auctoritates ergo, quas Magister adducit pro se, affirmative loquuntur, quod hoc facit, et verum est quod Sacerdos Evangelicus ostendit illum mundatum et solutum pro instanti, pro quo intelligitur sua absolutio; sed non hoc solum, imo sic ostendit, quod illa ostensio est dispositio prævia et necessaria ad illud quod ostenditur. Hæc est enim excellentia Sacramentorum novæ legis, quod eorum susceptio est dispositio sufficiens ad gratiam; illorum autem legalium, nec susceptio erat dispositio efficax ad mundationem corporalem lepræ, vel hujusmodi fœditatis. Esset autem simile, si loqueremur de Sacerdote legali purificante aliquem per aquas aspersionis ab aliqua irregularitate contracta in lege ex contactu lepræ, vel hujusmodi; tunc enim Sacerdos ille exerceret quemdam actum, qui esset signum efficax reconciliationis hujus irregularitatis et mundationis illius polluti, in cujus mundationis actu vel termino, sequeretur effectus signatus, scilicet quod iste esset dignus communicare cum cæteris Synagogæ.

Comparatio Sacerdotis legalis, et Evangelici.

23. Impugna secunda contra Mag. positan n. 21. quatuor rationib

Contra illud, quod dictum est de secunda conclusione, potest argui: Nulli committitur potestas arbitrandi in causa aliqua, cujus arbitrium nunquam erit ratum propter quamcumque diligentiam possibilem adhiberi ab ipso, sed tantum a casu, vel per miraculum speciale; sed per quamcumque diligentiam possibilem adhiberi a Sacerdote, non potest pertingere ad illud indivisibile pœnæ, quo Deus judicat peccatorem esse dignum. Si ergo attingat, hoc erit a casu, vel per miraculum speciale, nec erit ratum, per te, nisi ad illud attingat; ergo non habet auctoritatem aliquam arbitrandi.

Confirmatur, quia nec est verisimile quod Deus dederit potestatem Ecclesiæ arbitrandi, sic quod ipse voluerit arbitrium Ecclesiæ ratificare; et tamen quod impossibile sit eam recte arbitrari, sic nihil ratificatur, nisi a casu vel per miraculum speciale.

Sacerd est arbi inter Deum peccat rem. Scilicet accepta rit eam, n aliter, dixit d. q. et d. n. 22. quo hi n. 27

Item, nullus constituitur arbiter inter partes sub hac conditione, quod præcise arbitretur ad voluntatem unius partis; et hoc maxime quando non potest nosse determinate voluntatem illius partis; sed in judicio pœnitentiæ partes sunt Deus et peccator, inter quos est Sacerdos arbiter; ergo non obligatur præcise ad arbitrandum il-

lam pœnam, quam sibi Deus infligeret, maxime cum non possit sibi constare de voluntate Dei, quoad hoc præcise, ut est membrum Ecclesiæ.

Item, si Sacerdos imponat pœnitentiam aliquantulum majorem, quam respondeat peccatis, non est probabile quin pœnitens teneatur eam implere; ergo si aliquantulum minus pœna condigna, illa videtur sufficere; nam si non sufficeret aliqua citra illam punctalem, quam dictat divina justitia, ergo non oporteret explere aliam ultra illud punctale divinæ justitiæ.

COMMENTARIUS.

(l) *Contra primum, quia tunc Sacramentum,* etc. Hîc impugnat primam sententiam Magistri, remittens se ad dicta *dist.* 14. *quæst.* 4. ubi etiam hanc controversiam tractavimus de remissione culpæ, et pœnæ æternæ. Patet etiam veritas ex iis, quæ dicta sunt *dist.* 17. de potestate clavium in foro interno.

66. Rejicitur sententia prædicta quoad primam partem.

Quoad secundam conclusionem seu sententiam Magistri de remissione pœnæ temporalis, non desunt qui eam sequuntur; non est tamen intelligenda quasi sententia confessarii ex toto sit nulla, si non attingat medium indivisibile rei, quia pro rata, et secundum proportionem remittitur pœna debita peccato, ita ut si pœna illa secundum præscriptum divinæ justitiæ non attingatur adæquate per opus satisfactorium impositum a Sacerdote, tamen remittitur in parte, et secundum gradum in quo proportionatur pœna satisfactoria, seu opus impositum a Sacerdote, pensatis omnibus ad pœnam præscriptam peccato ex divina ordinatione, vel hîc vel in altera vita solvendam. Quoad reliquum vero, quod superest infra debitam proportionem pœna peccato debita, vel his per alia opera æquivalentia debeant redimi, vel certe in purgatorio solvantur. Non debet autem hæc proportio ita attendi, ut satisfactio viæ injuncta a confessario servet eamdem mensuram diuturnitatis et acerbitatis, quantum ad intensionem et extensionem, cum pœna purgatorii; sed debet attendi medium, prout opera viatoris omnibus pensatis æquivalent pœnis purgatorii redimendis per modum satisfactionis.

De remissione pœnæ temporalis. Sententia Magistri. Explicatur.

Hanc sententiam sic explicatam sequitur Suarez *disp.* 38. *sect.* 5. citans Petrum a Soto *sect.* 1. *de satisfactione,* Vasquez *in* 3. *part. quæst.* 94. *art.* 2. *dub.* 6. Eamdem sententiam impugnat Doctor *in hoc* § *versu : Contra illud, quod dictum est de secunda conclusione,* etc. cujus rationes adducemus in sequenti.

Eamdem sequuntur alii.

SCHOLIUM.

Impugnata secunda conclusione Magistri, dicentis non valere impositionem pœnitentiæ, nisi punctualiter correspondeat debito secundum judicium Dei, resolvit non requiri hanc punctualem correspondentiam, sed dari latitudinem, sicut in commutationibus. De quo dist. 15. quæst. 2. n. 15. et intra summum et infimum, pœnam juste imponi. Quod si citra infimum vel ultra summum imponatur, clavis errat, et secundum id in quo errat, non approbatur a Deo.

Dico ergo (m), quod sicut in aliis commutationibus justitia commutativa habet aliquam latitudinem, ita quod non respicit in commutationibus indivisibile, sed medium rectæ rationis; ita justitia punitiva, quæ est commutativa pœnæ pro culpa, non respicit necessario gradum indivisibilem pœnæ correspondentem huic culpæ. Sed est ibi aliqua latitudo, infra quam 26.

d. 15. q. 2. num. 15.

pœna minor non sufficit, et ultra quam pœna major non est imponenda, et extra totam istam latitudinem clavis citra vel extra ligans, errat, et tunc non immerito quæ solvitur in terris, non solvitur in cœlis, id est, non ratificatur; sed intra latitudinem non errat, et ideo arbitrium ratificatur intantum, quod quidquid imponitur intra illam latitudinem, hîc oportet implere, et si hîc non impletur, residuum in purgatorio exigetur; et si minus imponatur, et expleatur, nihil majus exigetur in purgatorio.

Quando clavis errat in imponenda pœnitentia.

Istud autem medium in ista latitudine possibile est esse homini notum per legem Dei cum adjutorio rationis naturalis, et ideo obligatio ad hoc medium latum est ad possibile homini sine miraculo speciali, et sine casu et fortuna.

COMMENTARIUS.

67. Secunda conclusio. Medium rectæ rationis, non rei servari debet in satisfactione pro pœna temporali.

(m) *Dico ergo quod sicut in aliis commutationibus,* etc. Hæc est secunda conclusio Doctoris in hac quæstione contra prædictam sententiam, in qua dicit non medium rei in se spectari in satisfactione ut acceptatur a Deo pro æquivalenti; sed medium rectæ rationis, in quo datur secundum arbitrium prudentis æstimationis, latitudo inter summum et infimum, et secundum justitiam commutativam, ut *supra* determinavit *dist.* 15. *quæst.* 2. § *Alia translatio circa finem.* Unde sicut commutativa respicit pretium, et servat æqualitatem hanc non in indivisibili, sed juxta latitudinem prædictam, ita etiam vindicativa inquantum in hoc imitatur commutativam, commutando satisfactionem pro pœna, sufficienter adæquat pœnam, si servet latitudinem juxta rectam rationem, neque requiri ut attingat indivisibile pœnæ. Quem sequuntur Gabriel *in hac dist* 18. *quæst.* 1. *art.* 1. *not.* 3. *conclus.* 2. Major *dist.* 20. *quæst.* 1. Medina *C. de confessione, quæst. de effectu pœnitentiæ injunctæ*, Sotus *eadem* 20. *quæst.* 1. *art.* 3. Eamdem tenent omnes nostræ scholæ Doctores in prædictis locis.

Probatio conclusionis ex potestate clavium.

His positis probat Doctor conclusionem. Primo ex auctoritate, quam habet confessarius ligandi et solvendi, seu arbitrandi inter Deum et peccatorem. Nulli committitur potestas arbitrandi in causa aliqua, cujus arbitrium nunquam erit ratum ex quacumque adhibita diligentia, sed tantum a casu, vel per miraculum, id est, præter scientiam et intentionem judicis, sed ex mero casu, vel certe per revelationem specialem Dei, quæ non conceditur ordinarie Sacerdotibus, sed ex sententia opposita id sequitur, si Deus determinavit debere correspondere puncto indivisibili pœnæ secundum medium rei, quod nequit attingere, nisi ex casu aut miraculo; ergo non potest judicare seu arbitrari Sacerdos de pœna temporali et satisfactione ei correspondente. Confirmatur, quia non est probabile quod in hoc dederit auctoritatem arbitrandi Ecclesiæ, cujus arbitrium ratum habet in eo quod nequit attingere nisi casu vel miraculo.

Non respicit casum, aut miraculum.

Confirmatio.

68. Responsio

Ad hanc rationem respondent præfati auctores, non esse inconveniens, ut nesciat Sacerdos attingere medium indivisibile rei, quin majorem aut minorem pœnam injungat, pœna injuncta tantum valebit, quantum proportionatur pœnæ, quam Deus peccato præscripsit secundum legem, cujus indivisibile punctum omnino nescitur; sufficit enim ut Confessarius humano modo injungat pœnam considerata gravitate peccati, et statu peccatoris, et modo conversionis, et cæteris circumstan-

tiis. Unde aliquando propter peccatum levius ratione scandali annexi pro satisfactione aliorum debet injungi pœnitentia major, ut olim in Ecclesia fiebat.

[...]npugnatio. Clavis [...]otestatis [...]pendet a clavi [...]scientiæ.

Contra, hæc responsio non solvit argumentum, quia clavis potestatis non potest consistere sine clavi scientiæ, ut suo loco tractavimus; sed confessario non tantum data est potestas solvendi quoad peccatum et pœnam æternam, sed etiam quoad pœnam temporalem debitam, et ligandi pœnitentem per satisfactionem congruam; ergo etiam pœna temporalis constituta est sub arbitrio et scientia Sacerdotis, etiam quoad modum istum, quod decernere potest secundum determinationem clavis scientiæ. Antecedens est certum ex Conciliis, ut Nicæno *cap.* 12. *de pœnitent. et remissionibus, dist.* 6. *de pœnitent. cap. Mensuram*, et 26. *quæst.* 7. et novissime ex Trident. *sess.* 14. *cap.* 8. *Debent ergo Sacerdotes Domini quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere*, etc. Patet idem ex Canonibus pœnitentialibus, in quibus pœnitentia et tempus ejus perficiendæ præscriptum est; modus etiam conversionis, et gravitas peccatorum attenditur, ita ut pro gravioribus majores etiam satisfactiones exigantur, non solum respective ad ædificationem proximi et Ecclesiæ, aut etiam in medicinam, sed etiam in vindictam peccatorum, quæ contra Deum sunt commissa, ut patet ex locis citatis ex Tridentino; et hoc ad effectum servandæ æqualitatis, et medium justitiæ inter peccatorem et Deum offensum; ergo Deus commisit hoc judicium Ecclesiæ, ad quod tenentur Sacerdotes ex natura hujus fori, et divino præcepto, si status et facultas pœnitentis id permittat. Ex quo patet prima consequentia.

[...]Trident.

[...]Praxis [...]Ecclesiæ [...]tiqua, et [...]oderna [...]præscribendi [...]tisfactionem.

69. Confirmatio. Regulatur potestas commissa per scientiam humanam et fidem.

Confirmatur, potestas judiciaria commissa Ecclesiæ regulatur per scientiam humanam, sive per fidem, sive per prudentiam fundatam, quia aliter nequit fundari potestas jurisdictionis in Ecclesia sine regula sufficiente et directiva, ex qua decerni posset medium debitum justitiæ. Ad prædicta autem revocatur scientia hujus status; ergo ex prædicta scientia et regula potest determinari medium sufficiens, quoad divinam acceptationem, ultra quod Deus aliud non exigit, medium, inquam, satisfactionis, quo deleatur tota pœna debita peccato. Consequentiam negant præfati auctores. Sed probatur, omne judicium fundatum in potestate plenaria, et non reservata in aliquo foro, potest terminari complete in illo foro secundum leges et regulam ipsius fori. Sed Ecclesiæ commissa est potestas plenaria judicandi reum in hoc foro quoad peccata omnia, Deo sibi nihil reservante, et accessorie; recepit etiam sine ulla reservatione potestatem vindicandi peccata quoad pœnam temporalem; ergo potest attingere medium justum et debitum satisfactionis per regulam et potestatem concessam hujus fori, quoad divinam acceptationem, si præscribat satisfactionem integram, quam judicat sufficientem ratione delicti, secundum medium, quod dictat regula ipsius fori, et recta ratio.

Ex prædicta regula potest determinari medium. Causa per potestatem plenariam, et non reservatam terminari potest. Talis data est Ecclesiæ.

70. Probatio consequentiæ ex præcepto imponendæ satisfactionis.

Probatur consequentia ex natura potestatis receptæ et præcepti, ex qua redundat obligatio ejus exercendæ, injungendo satisfactionem pro pœna temporali juxta qualitatem delicti, quia si obligatio tantum respiceret vindicationem peccati ad satisfactionem Ecclesiæ, aut etiam aliorum, vel etiam ad correctionem tantum peccatoris per modum medicinæ, non est fundamentum, unde dicamus per eam tolli aliquid pœnæ debitæ peccato in alte-

ra vita, et secundum divinam justitiam, quod nemo dicit aut dicere potest: De fide enim est opera satisfactoria, sive per clavem imposita, sive spontanee assumpta, remittere pœnam alterius vitæ temporalem, et proinde a Deo acceptari per modum satisfactionis condignæ, et secundum medium justitiæ ; ergo potestas judiciaria quoad satisfactionem imponendam data Ecclesiæ sine ulla limitatione, ex divina institutione et acceptatione (cum sit actus justitiæ vindicativæ servans medium commutativæ inter delictum et satisfactionem) respicit aliquod medium possibile attingi secundum rectam rationem et regulam hujus status, in quo est concessa, ultra quod, si statuatur, Deus aliam satisfactionem, aut pœnam non exigit.

71. Præcepto imponenda satisfactionis juxta qualitatem delicti.

Patet consequentia ex inconveniente assumpto, quia si præcepto hujus potestatis exercendæ, secluso alio impedimento, tenetur confessarius imponere satisfactionem juxta naturam et qualitatem delicti in vindicationem peccati, non pro culpa aut pœna æterna, sed pro pœna temporali, ut definit Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 14. *et loco jam citato cap.* 8. sequitur Deum voluisse satisfactionem imponendam esse in ea mensura, quam exigit delictum regulariter, sed hoc præceptum nequit aliter interpretari, nisi quatenus ex natura fori datum est, ad finem servandæ justitiæ et ponendæ æqualitatis debitæ, quia alius finis illius præcepti assignari nequit, inquantum præcise respicit vindicationem debitam peccati, ex quo fine debeat interpretari natura ipsius præcepti, quod est justitiæ vindicativæ ; ergo cum Deus voluerit ex natura fori et præcepti servari æqualitatem, sequitur in potestate Ecclesiæ esse attingere illam æqualitatem et medium ejus, ultra quod Deus non exigit aliam pœnam. Vel certe dicendum esset Deum ultra pœnam reservatam pro altera vita, determinasse aliam pœnam æqualem etiam in hac vita injungendum esse pro peccato, et ejus mensura, et sic punire bis in idipsum, quod ejus misericordiæ non congruit, ut nemo ita factum esse docet. Restat ergo, et sequitur Deum præscripsisse hunc modum vindicandi peccatum suæ Ecclesiæ, quo etiam potestas concessa servet medium justitiæ, et æqualitatem, quam solus Deus exigit. Hæc æqualitas sequitur determinationem regulæ, quæ est recta ratio, quæ dictat de medio, non secundum indivisibile Mathematicum, sed secundum latitudinem, ut in aliis commutationibus contingit, quæ est conclusio Doctoris, non autem dictat casualiter, sed ex principiis cognitis, et secundum prudentiam, qua attingit medium.

Supponit attingi posse medium ex regula fori.

Finis præcepti.

72. 2. Probatio. Ex divina institutione et modo peculari remittendi peccata in hoc foro. Finis reservatæ pœnæ temporalis.

Probatur secundo eadem consequentia principalis, in qua versatur controversia; probatur autem ex fine divinæ institutionis, qua voluit aliter remittere peccata in Baptismo, aliter in hoc foro. Si consideremus finem ex parte divinæ voluntatis, est ostensio suæ justitiæ et clementiæ, ut decernit Tridentinum *loco citato cap.* 8. Motivum justitiæ fuit ingratitudo peccatoris, qui post plenariam in Christo indulgentiam peccatorum quoad culpam et pœnam per Baptismum receptam, denuo immemor beneficii peccat. Motivum clementiæ fuit fragilitas etiam nostra, ne ex facilitate veniæ contemnamus peccata, si sine satisfactione nobis dimitterentur, quia onus satisfactionis adimplendæ retardat hominem a peccato, ut ibi Concilium docet. Alius etiam finis assignatur *ibidem,* nempe ut peccator per opera satisfactoria redimendo pœnam configuretur Christo et ejus passioni.

Ex quibus sic argumentor : Concilium statuit differentiam inter modum quo Deus recipit peccatorem in gratiam mediante 73.

Baptismo, et modum quo recipit mediante pœnitentiæ Sacramento, in hoc præcise quod in Baptismo sit remissio plenaria sine opere satisfactionis. In pœnitentia

xigitur sfactio. vero exigat Deus satisfactionem pro pœna temporali, quam alioquin non remittit sine satisfactione, et exhibita satisfactione par est indulgentia Baptismi et pœnitentiæ, et consequenter satisfit divinæ justitiæ, quæ talem satisfactionem dandam ordinavit, et datam acceptat; ergo non extenditur vindicatio peccati secundum divinam justitiam ultra satisfactionem debitam, quod etiam adversarii nobiscum concedunt, modo satisfactio sit competens et proportionata pœnæ et peccato. Sed hæc satisfactio, de qua hîc loquitur

tia pars :niten-tiæ. Concilium, est tertia pars pœnitentiæ, nam de satisfactione spontanea, et alia divinitus inflicta a Deo, et humiliter tolerata agit *c.* 9. hîc autem, ut dixi, de satisfactione pœnitentiali, quam imponere debent confessarii, qui receperunt clavem non solum absolvendi, sed etiam ligandi, et quam tenentur imponere juxta naturam delicti, et facultatem pœnitentis, etiam in vindictam et castigationem

:nsus mcilii. peccatorum, ut ibi Concilium; ergo interpretatur non solum esse potestatem injungendi hanc satisfactionem, sed posse determinare medium justum ejus, quo Deo satisfiat, et attingatur finis hujus institutionis, ex quo Deus præscripsit satisfactionem, nempe justa castigatio peccatoris, et correctio ejus ex rigore satisfactionis, ne amplius peccet.

74. batio sequen-iæ. Patet consequentia, quia institutionem satisfactionis colligit Concilium esse ad placandam divinam justitiam, eique satisfaciendum, cujus minister est Sacerdos, quantum spiritus et prudentia suggerit, pro qualitate criminum et facultate pœnitentis pœnitentiam convenientem injungens, ut dicit Concilium; ergo potest pro qualitate criminum convenientem decernere, prout spiritus et prudentia suggerit. Hæc autem satisfactio est conveniens, quæ placat divinam justitiam; ergo medium talis satisfactionis potest decernere

Satisfactio congrua et acceptata a Deo attingi potest.

et discernere confessarius ex regula prudentiæ, et consequenter illa satisfactio sic injuncta erit sufficiens, tum ex fine divinæ justitiæ, quæ decernit pœnitentiam convenientem sic injungi in hoc foro; tum etiam ex fine divinæ clementiæ, quo præscribitur talis satisfactio, qua peccator deinceps terreatur a peccato, quoniam ad utrumque finem habet sufficientem proportionem satisfactio sic injuncta ex qualitate delicti. Et hic est finis proximus tam justitiæ quam clementiæ, ut per talem satisfactionem convenientem terminetur complete judicium in hoc foro, et in vita præsente, cujus opera habent sufficientem proportionem ad ponendam æqualitatem, in quem finem et confessarius recipit potestatem ligandi ex Concilio, et divinum præceptum ad injungendum regulariter satisfactionem debitam juxta qualitatem delicti.

Confirmatur, non requiritur proportio quoad punctum Mathematicum inter opera satisfactoria vitæ præsentis, et pœnam purgatorii secundum intensionem et extensionem, sed tantum inter peccatum, et pœnam proportionatam et solvendam hîc; et ille est finis institutæ satisfactionis pœnitentialis, et ut Concilia decernunt, hæc satisfactio injungenda est secundum qualitatem criminum commissorum; ergo regula injungendæ satisfactionis est qualitas criminum, gravitas aut levitas secundum speciem et circumstantias. 75.

75. Confirmatio. Proportio satisfactionis non attenditur respective ad pœnam Purgatorii, sed ad peccatum commissum.

Sed potest Ecclesia et Sacerdos attingere regulam certam judicandi de criminibus, et præscribere secundum hanc mensuram satisfactionis quoad intensionem et extensionem, ita ut opera satisfactoria in æsti-

Potest attingi medium inter peccatum et satisfactionem.

matione morali adæquent crimina quoad gravitatem pœnæ præsentis injunctæ, et diuturnitatem ejus, considerato etiam modo conversionis, quæ aliquando talis est, ut ipsa sola sufficiat ex perfectione sua delere totam pœnam in divina acceptatione. Defectum etiam conversionis potest supplere perfectio satisfactionis injunctæ, modo expleatur ut oportet.

Deus ex fine primario remissionis, et pœnitentia intendit satisfactionem hujus vitæ.

Deus autem non ita reservavit pœnam peccato, ut adversarii putant, sub illa determinatione, quasi voluerit solvendam in purgatorio ex primario fine, sed potius voluit solvendam hic, servata mensura delicti, per castigationem voluntariam, et ex sententia Ecclesiæ vindicantis delictum hoc modo, ideoque suadet ut faciamus dignos fructus pœnitentiæ, redimamus peccata nostra; ergo magis principaliter intendit peccatum castigari pœna proportionata statui præsenti, quam in purgatorio, neque decrevit pœnam purgatorii nisi ex omissione pœnæ proportionatæ in statu vitæ; hæc autem est secundum mensuram delicti cognoscibilis et subjecta Ecclesiæ ; ergo, etc.

76. Ratio Doctoris explicatur.

Ex his patet secunda ratio Doctoris, quæ in hoc consistit, quod arbiter non teneatur arbitrari inter partes secundum voluntatem ignotam alterius partis ; sed in hoc foro Sacerdos est arbiter inter Deum et peccatorem ; voluntas autem Dei est ipsi ignota quoad punctum, scilicet indivisibile pœnæ juxta modum quo Magister statuit determinationem pœnæ factam a Deo, quoad aliquod indivisibile reservatum, et omnino ignotum ; ergo cum hoc non recte cohæreret potestas arbitraria data Sacerdoti, cum nequeat de causa sic cognoscere ex regula potestatis traditæ, quæ debet convenientem satisfactionem et proportionatam mensuræ delicti præscribere, ut superius in primo argumento, et in probatione consequentiæ principalis ex natura fori et præcepti, et ex fine divinæ justitiæ et clementiæ est deductum.

3. Ratio obligation pœnitenti

Tertia ratio est, quia tenetur pœnitens adimplere pœnitentiam injunctam, etiamsi major sit, quam illa pœna, quæ peccato debetur ; ergo si etiam adimpleat pœnam convenientem injunctam, licet in aliquo non attingat rigorem indivisibilem pœnæ determinatæ a Deo, et solvendæ in purgatorio sufficienter satisfaciet, alias non oporteret explere aliam ultra illud punctum indivisibile divinæ justitiæ, id est, si ratum est judicium Sacerdotis imponentis pœnitentiam, quæ excedit debitum et pœnam ei debitam, ita ut pœnitens tali pœna sit ligatus coram Deo ; ita videtur dicendum in altero casu, in quo deficiat in modico, pœnitentia ab illa pœna quam Deus decernit, ut remittatur etiam pœna per talem pœnitentiam, et ratificetur judicium coram Deo.

77. Confirma tio. Alias destruer tur obligati perficiend satisfact onis.

Confirmatur hæc ratio, quia alioquin non datur certum fundamentum obligationis pœnitentiæ ad satisfactionem explendam, si ratificatio sententiæ sit suspensa et incerta, nisi attingatur determinatum punctum præfixum a divina voluntate, neque ex alia parte Ecclesia, aut Sacerdos habet potestatem obligandi ad dictam satisfactionem exhibendam in opere, et sic esset tantum opus consilii, et non præcepti ; ergo satisfactio non regulatur per illud indivisibile pœnæ, neque consequenter divina acceptatio aut ratificatio illi ligatur. Antecedens probatur, quia potestas præcipiendi, sicut et ipsum præceptum, et lex supponit determinatam et certam regulam, ex qua decernatur, vel secundum quam judex aut legislator humanus, et inferior decernat ; et hæc regula debet esse nota, sed judex in hoc foro debet sententiare ad satisfactionem tanquam minister et inferior, conformiter ad primam regulam seu voluntatem Dei, per quam ratificari debet ejus sententia,

Inferioi sentent suppon regulan certam notam

ːxemplum ex ɔotestate fori ːxterni.

ut teneat, quia agit ut minister Dei, et judex institutus in hoc foro ; ergo si voluntas Dei est ipsi ignota et incerta, potestas ejus in quantum præcipit, non procedit ex regula certa et nota, et consequenter non valide præcipit, neque potens valide obligatur. Patet consequentia a simili in foro externo, non valide judex inferior fert censuram sine causa sufficiente et nota ipsi, neque est alia ratio, nisi prædicta ; ergo similiter ita hic dicendum erit, quod est inconveniens.

78. ːsponsio.

Dices notum esse Sacerdoti et Ecclesiæ remanere regulariter pœnam temporalem post remissum peccatum virtute clavium, nisi excessus conversionis et doloris compenset pœnam, et hanc regulam sufficere ut injungatur aliqua satisfactio.

ıpugnatur. Ieceptum ːisfactionis ıprehendit ıodum jus et ısuram.

Contra, regula superior ordinat, ut secundum mensuram delicti sit et plagarum modus, et ut satisfactio injungatur juxta qualitatem delicti, et facultatem pœnitentis. Demus ergo pœnitentem posse satisfacere sicut spontanee, ita etiam ex præcepto per opus impositum, tunc autem attendi debet mensura delicti, et proportio debita satisfactionis, quia, ut probatum est, ideo hæc potestas data est Sacerdoti, ut vindicet condigne peccatum commissum. Sed hujus vindicationis nequit esse regula sufficiens Dei voluntas secreta, et omnino ignota ; ergo alia regula ignota debet assignari, vel certe sententia non ligabit, ut procedit a regula ignota et incerta, imo nulla respectu delegati judicis. Hæc autem regula nota est qualitas delicti, omnibus pensatis, et proportio pœnæ satisfactoriæ sufficiens, quam proinde præscribens confessarius nec errat, et Deus acceptando talem satisfactionem ratificat sententiam ejus.

Fundamentum ːversæ sententiæ.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ in hoc solo versantur, ut proportio satisfactionis pœnitentialis, ut judicetur sufficiens et condigna, debeat sumi in ordine ad pœnam alterius vitæ, quæ cum sit determinata per divinam justitiam et ad certam mensuram, quam nequit Sacerdos aut tota Ecclesia cognoscere, ideo nequit attingere inter illam et satisfactionem, debitam æqualitatem, ac proinde tantum valebit satisfactio injuncta a confessario, inquantum commensuratur illi pœnæ, et non aliter, quia illa pœna non tollitur, nisi per condignam satisfactionem et æqualem.

79. Responsio. Suppositio falsa.

Respondetur negando suppositum hoc, quia divina justitia, ut dictum est, non ita determinavit pœnam temporalem debitam peccato, et determinate obligando ad pœnam alterius vitæ, sed vel pœnam condignam in hac vita per satisfactionem convenientem exhibendam, vel certe in altera vita. Quin etiam pœnam hujus vitæ per condignam satisfactionem magis intendit, seu primario, ut patet ex institutione Sacramenti ; et potestate data Sacerdotibus ut arbitris, et præcepto etiam ex natura fori, quo tenentur metiri satisfactiones imponendas juxta qualitatem delicti, ad quam respicere debent præscribendo opus satisfactorium, non vero ad pœnam alterius vitæ, quæ non spectat ad forum ipsorum, et de qua non habent jus aut potestatem cognoscendi ; estque alterius rationis a pœna satisfactoria hujus vitæ, quæ spectat ad clavem potestatis et scientiæ Sacerdotalis, et æquivalens in divina acceptatione. Unde si Sacerdos sequens regulam Canonum et prudentiæ ex quibus percipere potest qualitatem delicti, imponat satisfactionem dignam et æqualem in prudenti æstimatione secundum medium rectæ rationis, ratificatur judicium ejus, quia perfecte applicat merita passionis Christi, per opus tale injunctum, et vindicat peccatum secundum regulam præscriptam, neque aliud ultra Deus exigit.

Satisfactio pœnitentialis respicit qualitatem delicti.

Confessarii non cognoscunt de pœna alterius vitæ, neque ad forum suum spectat.

Faventini dubitatio.

Faventinus noster plurimum hæsitat *hac dist. disp.* 35. *in fine,* si possit Ecclesia aut confessarius invenire aliquam regulam determinatam, ex qua possit præscribi æqualitas satisfactionis pro peccato mortali, aut pœna temporali ei debita, et videtur rem in incerto statuere.

Deciditur ex dictis.

Cæterum hæc perinde inconveniens est, sicut et sententia, quam impugnavimus; neque res adeo obscura est, ut medium rectæ rationis, quod sufficit, attingi non possit, quia pœna præscripta a Deo ordinatur per satisfactionem humano modo possibilem attingi a viatore, et præscribi ab Ecclesia secundum regulam rectæ rationis, quæ desumitur ex qualitate peccati, sicut autem judicium Ecclesiæ de natura et qualitate peccati non vacillat, sed ex lege cui opponitur, habetur pensatis omnibus ejus circumstantiis, quæ in confessionem cadunt, idque in ordine ad absolutionem et sententiam ; ita similiter ad eadem scientiam, et æquali certitudine spectat discernere opera satisfactoria, congrua in ratione pœnæ et valoris, quæ peccatum ipsum, sufficienter ordinant secundum æqualitatem justitiæ, ultra quam Deus aliud non exigit, alias impossibilis esset hominis satisfactio, cujus nullam haberet certam regulam, neque judicium Ecclesiæ esset firmum. Si ergo qualitatem peccati recte judicat Ecclesia, et gradum oppositionis ejus ad virtutem et legem, potest etiam discernere illa opera, quæ æquivalent in ratione boni, et pœnæ ipsi peccato, quæ si præscribuntur, erunt sufficiens et æqualis satisfactio, ut innititur meritis Christi, et efficaciæ clavium ; verbi gratia, ponamus aliquem violasse jejunium in vigilia, sufficiens satisfactio erit, si præscribatur ei jejunium unius aut plurium dierum, cum oratione et eleemosyna, et hujusmodi. Quod si jejunare non possit, compensetur jejunium per alia opera mortificationis et aliarum virtutum vel frequentationem Sacramentorum, opera indulgentiarum, quæ æquivalent satisfactioni pœnitentiali; neque enim ita in hoc puncto Spiritus sanctus assistens Ecclesiæ et Doctoribus ejus, ipsos deseruit, ut regulæ eorum receptæ, praxi et rationi innitentes, sint omnino frivolæ aut humanæ inventionis, nec certo fundamento adhærentes. Scimus enim satisfactionem esse ex genere suo redditionem æquivalentis pro æquivalente alias indebiti. Scimus ulterius præscriptum esse Sacerdotibus ex regula hujus fori, ut servent æqualitatem inter satisfactionem et peccatum commissum spectata facultate pœnitentis. Scimus tertio Deum non exigere ultra satisfactionem æqualem delicto, judicium autem Ecclesiæ et Doctorum de oppositione peccati ad legem Dei, ejusque specie et gravitate est fundatum ex cognitione legis ; et idem dicendum est de judicio eorum, quantum ad naturam et valorem boni operis, per quod ordinari debet peccatum, tanquam per satisfactionem æqualem, qua Deo restituitur debitum. Ex quibus omnibus potest stare sufficiens regula determinandi satisfactionem æqualem secundum medium prudentiæ seu rectæ rationis, et assistentiam specialem quam habent arbitri ex suo munere (si agant quod in se est) ad profectum pœnitentum.

Regula decernendi, et discernendi satisfactionem certa.

Regula discernendi peccatum, et satisfactionem.

Exemplum.

Modus præscribendi satisfactionem.

81. 2. Conclusio. De satisfactione non servante æqualitatem.

Ex his sequitur altera conclusio Doctoris, nempe si Sacerdos non servet latitudinem debitam satisfactionis ab eo deficiendo, vel notabiliter excedendo judicium, illud non esse ratum in cœlo, tenetur quidem pœnitens ex præcepto Ecclesiæ, cui se subjecit ad implere pœnitentiam acceptatam, ut in tertio argumento docet; sed exhibitio actus compensabitur a Deo per remissionem alterius pœnæ debitæ, vel ad meritum gratiæ et gloriæ,

Si excedat compensabitur.

quia liberalis est in donis suis, nec opera justi relinquit sine præmio; quod si satisfactio erit deficiens, acceptabitur pro rata et valore suo. Addit præterea quod si satisfactio æqualis imposita non adimpleatur, exigi pœnam ipsi correspondentem in altera vita, quod est consequens ad dicta, quia pœna alias temporalis debita pro delicto fuit virtute clavium commutata in illam satisfactionem, deinceps ratio exigitur, si omittatur.

deficiet, ...eptatur o rata. ...atisfactio non ...impleta ...itur in ...ra vita.

SCHOLIUM.

Pœnitentem non acceptantem pœnitentiam etiam moderatam a Sacerdote, adhuc misericorditer absolvendum. De quo supr. dist. 15. quæst. 1. art. 3. et dist. 17. num. 22.

27. An ...eatur ...ccator ...eptare ...niten-...iam a ...rdote.

Sed (n) numquid pœnam a clave non errante impositam tenetur pœnitens adimplere? Respondeo quod sic, si velit se submittere Sacerdoti huic; et quantum ad absolutionem culpæ, et quantum ad susceptionem pœnæ totalis correspondentis, quia tunc obligatur præcepto Ecclesiæ, cui se voluntarie submisit.

Si autem tantummodo se velit submittere huic quantum ad commutationem pœnæ æternæ in temporalem, et non quantum ad taxationem pœnæ totalis, sed tantum quantum ad illam, et illius taxationem, vult se subdere manui Dei, vel hîc, vel in purgatorio, non expediret talem sine absolutione repellere, tunc enim recederet desperatus. Nec videtur proter istam voluntatem esse in peccato mortali, cum conteratur de peccato, et velit puniri pœna condigna pro eo, et ab eo cujus est juste eam infligere licet nolit eam sibi infligi ab isto, Sacerdote, nec ipsemet velit eam recipere, ut sit minister ipsius infligendæ.

28. Nec potest dici hunc inobedientem Ecclesiæ esse, quia potest se submittere arbitrio Ecclesiæ quantum ad judicium illud pœnitentiale, ad quod necessario tenetur se submittere, licet nolit se submittere illi sequenti. Et patet quod illud non includitur necessario in primo, quia Sacerdotes, primo existente quantumcumque uniformiter, valde variant sequens. Unde et frequenter propter voluntatem confitentis ad subeundum pœnam non magnam, dant aliquam modicam, prædicendo sibi, quod oportet residuum solvere in purgatorio; et cum illa parva sit manifeste improportionata culpæ, et omnino extra illam latitudinem, non propter hoc non recipit talis Sacramentum Pœnitentiæ.

Eodem modo videtur quod potest omnino pœnam nullam sibi imponere, propter resistentiam ejus ad sustinendum, prædicendo sibi quod totam illam pœnam oportet solvere in purgatorio; et Augustinus hoc innuit, quod si tali vix inclinabili imponatur pœnitentia aliqua displicens, timendum est ne inde accipiat occasionem recidivandi in peccatum mortale, quia projiciendi illam pœnitentiam, in quo peccabit mortaliter, postquam voluit se submittere Sacerdoti in ejus susceptione.

Sed (o) dato, quod erret clavis scientiæ, non tamen potestas clavis, numquid arbitrium ratificatur in cœlo? Respondeo, clavis scientiæ errat, quando nec bene requiruntur

Clavis errat quando non bene examinatur reus.

nec examinantur illa, quæ pertinent ad hoc judicium, utpote si circumstantiæ aliquæ fatuæ, quæ nec aggravant, nec alleviant, sed placent auribus prurientibus confessoris ; si etiam non requirit de attritione confitentis, sed tantummodo, ut audiat eum ac si narraret unam narrationem vel fabulam. Et in primo quidem, licet aliquid fiat, quod non esset faciendum, si tamen nihil omittatur quod esset faciendum, utpote circumstantiis non requirendis requisitis, requiruntur illæ, quæ essent requirendæ, potest sequi rectum judicium; sed in secundo omissa requisitione displicentiæ confitentis, non potest sequi rectum judicium, nisi casualiter.

Breviter (p) ergo dico, quod si

29. Dupliciter potest errare clavis, positive, et privative.

clavis scientiæ erret, exequendo non necessaria ad illam causam, vel illicita, peccat confessor; sed si nihil omittat de necessariis ad cognitionem causæ, potest recte judicare. Si autem errat clavis scientiæ, omittendo aliquid, quod est necessarium ad causæ cognitionem, et peccat, et non potest recte judicare, nisi a casu, et potissime de attritione vel contritione confitentis.

Quod si pœnitens ostendat se dolentem, cum tamen non sit, est fictus, et recedit a vera pœnitentia, et cum novo peccato; nec clavis cientiæ errat ; sed pœnitens in periculum sui errat, et tunc ratificatur judicium Sacerdotis in cœlo, hoc est, quod fecit quod suum est, quia ut homo non potuit cor videre, nisi per signa exteriora; sed non ratificatur quantum ad illum suscipientem, quia non est capax istius, sicut ostendit se capacem.

An valeat absolutio ejus, qui omisit bene inquirere, vel intelligere mentem pœnitentis.

Sed esto quod, non aliquo necessario omisso a casu, fecit justam sententiam? Respondeo, ratificabitur quantum ad suscipientem, si non est fictus, ita quod sibi sufficiet illam pœnam implere; sed non ratificabitur ex parte confessoris, quin peccet errando ; et isto modo oportet distinguere, quod aliquando ratificabitur arbitrium ex utraque parte, scilicet tam Sacerdotis quam suscipientis, aliquando ex parte illius, non istius.

COMMENTARIUS.

(n) *Sed numquid pœnam a clave non errante,* etc. Hanc difficultatem tangit Doctor *supra dist.* 15. *quæst.* 1. § *de* 2. *Principali*, et obiter *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 2. § *Continet etiam qualiter.* Magis ex proposito hic, et in priori loco, *dist.* 15. circa hoc punctum occurrit controversia : An Sacerdos possit obligare pœnitentem ad satisfactionem. Communis sententia est affirmativa, quam sequitur Suarez *disp.* 38. *sect.* 7. *conclus.* 1. Vasquez *quæst.* 94. *art.* 2. dubio citantes tam veteres quam antiquos pro eadem sententia, quos brevitatis gratia hic transcribere non est necesse. 82.

An pœnitens teneatur acceptare pœnitentiam injunctam. Prima sententia affirmativa.

Secunda sententia est pœnitentem non obligari acceptare pœnitentiam injunctam, neque consequenter Sacerdotem posse eum ad hoc obligare. Hæc tribuitur nostro Doctori in locis citatis, quam sequitur Gabriel *in hac dist. quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. *et dist.* 16. *art.* 3. *dub.* 5. Medi-

Secunda sententia negativa.

na *tract.* 5. *quæst.* 45. Sylvester *verbo Confessio quæst.* 25. Armilla *v. Confessio* § 29. Navar. *in summa c.* 26. Hostiensi et Panormitan, *in c. Significavit*, etc. *de pœnitent. et remissionibus*, et frequentius Doctores nostræ Scholæ. Cajetanus etiam *in Opusc. tract.* 6. *quæst.* 2. ubi non sos lum negat acceptare teneri pœnitentem, sed etiam non teneri acceptatam adimplere, in quo tam Vasquez quam Suarez, quibus accessit Soto *dist.* 20. *quæst.* 2. *art.*2. dicentes eum magis consequenter loqui, quam loquatur Doctor, id negando.

82. ...gativam ... docuit ...octor. ...licatur ...ntentia ...a ejus.

In primis meo videri noster Doctor non tenet absolute hanc sententiam, quæ eidem communiter imponitur a Doctoribus utriusque scholæ ; multum enim interest inter hoc, quod est Sacerdotem habere potestatem obligandi seu ligandi ad opus satisfactorium, et inter hoc quod est uti hîc et nunc in casu tali potestate, et an congruat non uti, quando alias in pœnitente est periculum damnationis et desperationis. Doctor non docet in Sacerdote non esse potestatem ligandi et obligandi pœnitentem absolute, sed contrarium docet, cum dicat teneri eum pœnitentiam acceptatam adimplere sub pœna peccati, quæ obligatio nulla esset, nisi potestas ligandi induceret obligationem, in qua fundatur hæc obligatio, non in sola acceptatione pœnitentis: *Tunc enim*, inquit, *obligatur præcepto Ecclesiæ, cui se voluntarie submisit.* Ponit ergo Doctor casum in primo loco *disp.* 15. ubi docet modum, quo confessarius se debet gerere circa quosdam peccatores, ne per satisfactionem impositam exponantur periculo peccandi eam omittendo.

84. ...gula ...eralis ...onendi ...actio- m. ...factio ...bet

Primum assignat doctrinam generalem, ut satisfactionem congruam peccato imponat. Deinde admonet utendum esse discretione, ne imponatur pœnitentia nimis disconveniens, sed illa quæ melius congruat pœnitenti, et quam facilius adimplebit, verbi gratia, ne pauperi imponatur satisfactio per eleemosynam, quam nequit ex penuria adimplere. Unde Tridentinum docet utendum esse prudentia spectata facultate pœnitentis ; deinde non esse imponendam satisfactionem per orationem prolixam, quæ non congruit ejus penuriæ, ut qui laborare debet pro victu necessario acquirendo. Et idem docet de jejunio ex simili ratione, quia deficerent ei vires necessariæ ; in his autem tribus generibus operum, jejunii, eleemosynæ et orationis in præcedentibus docet regulariter consistere et præscribi satisfactionem, ut *ibidem* super textu ejus dictum est. Cæterum admonet confessarium ex causa justa, et in casu posse aliam pœnitentiam injungere, ut *ibidem* docuit de paupere ob impossibilitatem operis, vel certe magnam difficultatem, quæ impossibili in re morali æquiparatur. Tandem subjungit inducendum esse pauperem ad tolerantiam laborum et penuriæ propter peccata, et injungendum esse aliquam pœnitentiam, quam adimplere potest, quousque saltem alia facultas satisfaciendi offeratur. Item, dicit de divite delicato et lapso in peccatum carnis, qui nequit jejunare, imponendam esse aliam pœnitentiam eleemosynæ et orationis.

respicere facultatem pœnitentis.

Tandem subjungit casum, in quo pœnitens nullam pœnitentiam acceptare vellet. Cæterum alia requisita, ut dolorem de peccatis, et propositum firmum emendationis habet, quamvis patiatur repugnantiam adimplendæ aut acceptandæ satisfactionis : *Absolvendus est,* inquit, *et non respuendus, ne cadat in desperationem, nuntiando ei pœnam quam hîc, vel in purgatorio subire tenetur,* etc. et adducit illud Isaiæ 42. *Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non extinguet,* etc. ubi Propheta loquitur de Chri-

85. Casus quem decidit Doctor.

sto, et ejus lenitate et misericordia quoad peccatores. In hoc loco non loquitur regulariter, sed in casu in quo peccatori esset nimis difficile obligari ad pœnitentiam, ex particulari suo statu et tentationibus, quas patitur in adimplenda pœnitentia ex obligatione et de facili casus formari potest, verbi gratia, in scrupulosis, qui sentiunt in se maximas turbationes conscientiæ, et anxietates excitari in quibuscumque operibus obligationis, quibus sæpius repetitis non quiescunt, neque existimant se omnino satisfecisse. Ideoque Doctor supponit casum, in quo nimis difficile esset pœnitenti satisfactionem impositam adimplere aut acceptare, non vero quod ex contumacia aut impunitate peccandi velit Ecclesiæ claves contemnere. Non negat etiam Doctor potestatem esse in Sacerdote injungendi pœnitentiam, au repellendi pœnitentem, suspendendo absolutionem, sed dicit eum debere in eo casu non uti sua potestate, aut durum et difficilem se gerere ; sed ad exemplum Christi non confringere arundinem quassatam, aut extinguere linum fumigans, sed condescendere intimando obligationem et debitum, et lucrando illam animam ne caderet in desperationem. Supponit ergo periculum desperationis subesse, quod oritur ex una parte, quia subtrahitur absolutio ; ex alia, quia nequit vincere difficultatem, quam patitur ex illa tentatione, qua nequit acceptare pœnitentiam cum obligatione.

Loquitur tantum in casu.

Casus de scrupuloso, cui difficilis est adimpletio satisfactionis.

Resolutio Doctoris.

86. In *dist.* 17. *quæst.* 1. *loco cit.* idem dicit, nempe talem esse magis absolvendum quam repellendum, modo habeat propositum recipiendi pœnam a Deo infligendam in hac vita, vel in purgatorio, si tamen acceptarit pœnitentiam, debet habere propositum ejus adimplendæ, aliud nihil dicit.

In præsenti vero littera dicit non expedire talem repellere sine absolutione, tunc enim recederet desperatus ; supponit ergo semper casum particularem, in quo ob difficultatem specialem, quæ in tali persona contingit, ex peculiari dispositione, ut ipse sibi sit minister infligendæ pœnæ, aut inducatur nova obligatio per præceptum confessoris, et ad hæc repugnantiam, sicut et ad impletionem pœnitentiæ injunctæ, et periculum peccati novi, et si subtrahitur absolutio, incidat in laqueum desperationis. In his circumstantiis censet Doctor non esse eum repellendum, sed utendum esse indulgentia, adducens rationem, ex qua ostendatur id tute fieri posse sine contemptu Sacramenti aut clavis, et magis expedire tali personæ, quia ex parte pœnitentis ponuntur omnia per se necessaria ; neque est inobediens Ecclesiæ, quia ex rationabili causa nonse submittit quoad pœnam satisfactoriam, non vero ex contemptu aut desiderio impunitatis.

Circumstantiæ casus.

Ratio cur absolvi si expediat.

Item, ex parte confessarii ostendit, sicut potest ex causa legitima temperare satisfactionem, ut omnino modicam imponat, sic etiam ex simili causa, quia status hujus pœnitentis, et periculum id postulat, potest confessarius licite absolvere, non imponendo ullam. Ex his ergo apparet Doctorem neque negare potestatem ligandi ad satisfactionem esse in confessario, neque dicere eum teneri talem absolvere, sed magis expedire ut absolvat, non utendo potestate, quam habet in hoc casu particulari, neque dare regulam generalem, quia sic esset cum omnibus et quibuscumque agendum, sed præscribere tantum, quid fieri debeat in casu hoc particulari, ubi salus pœnitentis periclitatur ex desperatione, et alienetur ex toto a Sacramento, ob desperationem incursam ex causis præmissis. Nescio ergo quo fundamento trahatur in sententiam illam, quia neque assertio ejus, neque etiam discur- 87.

sus eam continet, licet rationes quas insinuat, alii posteriores extendunt extra casum et circumstantias ad absolutam assertionem, quæ ei adscribitur.

88. Probatio assertionis, ut tenet Doctor.

His positis probatur sententia Doctoris, ut jam explicata est, supponendo hîc agi de pœnitentia non curativa, aut præservativa a peccato, sed de illa, quæ est mere vindicativa peccati commissi, et sic argumentor : neque ex parte confessarii, aut Ecclesiæ, aut Sacramenti, aut ipsius pœnitentis aliquid obstat, quin in casu expresso, et talibus circumstantiis valeat absolutio pœnitenti, et eam non solum licite, sed etiam ex debito teneatur confessarius impertiri, ergo talis absolvendus est.

Nullum esse sufficiens fundamentum negandæ absolutionis.

Non teneri confessarium injungere pœnitentiam. Fundamentum obligationis.

Antecedens probatur quoad primam partem ; hæc obligatio, qua tenetur confessarius injungere pœnitentiam, vel attenditur ex præcepto, quo tenetur servare æqualitatem inter partes, nempe Deum et peccatorem, vindicando peccata, vel ex natura Sacramenti, ejusque integritate et reverentia, vel denique ex obligatione, qua tenetur pœnitenti ad ejus profectum. De his duobus ultimis titulis fundandæ obligationis agetur probando reliqua membra illius antecedentis. Nunc probatur hîc non intervenire obligationem ex illo titulo vindicandi peccatum ; obligatio ex præcepto servandi æqualitatem inter peccatum et pœnam injunctam regulatur per prudentiam, et etiam mensuratur secundum facultatem pœnitentis, ut docet Tridentinum ; ex natura etiam fori respicit qualitatem delicti, ut sit ipsi proportionata juxta latitudinem rectæ rationis saltem, sed in his circumstantiis pœnitens est inhabilis ad pœnitentiam subeundam, ex qua constituitur in periculo proximo relapsus eam non adimplendo ; ergo non habet facultatem eam adimplendi, ultra autem facultatem nequit obligari ex justitia, aut medio ejus ; ergo neque confessarius tenetur, aut potest eum obligare, quia potestas confessoris non excedit materiam subjectam, nempe opus, quod est in potestate pœnitentis, cum pœnitens sit executor mandati confessarii in se ipsum exequens, tanquam minister opus præscriptum, ideoque supponitur esse in facultate ejus.

Non oritur obligatio ex titulo vindicandi peccatum.

Pœnitens censetur inhabilis ad satisfactionem.

Ultra facultatem nequit obligari.

Dices, supponi opus esse in facultate pœniis.

89. Responsio. Impugnatur.

Contra : Illud non est in facultate pœnitentis secundum legem, quod vel ex natura operis, aut ex dispositione particulari ipsius pœnitentis ita est difficile, ut censeatur moraliter ei impossibile, et spectatis circumstantiis, aut operis, aut personæ præsumitur non adimpleturus, sed per omissionem ejus de novo peccaturus ; ergo neque in potestate confessarii est eum ad tale opus in periculum salutis moraliter certum et proximum obligare.

Quod est difficile, et periculosum non est in facultate.

Confessarius tenetur sequi regulam, quæ non deviat a fine.

Secundo, tenetur confessarius sequi regulam prudentiæ, quæ desumitur ex fine et institutione hujus fori ; sed finis est salus pœnitentis, et reconciliatio peccatoris, ad quæ non est medium proportionatum satisfactio, quæ injicit periculum proximum peccandi ; ergo neque ex regula prudentiæ, quæ desumitur a fine Sacramenti obligatur imponere satisfactionem in casu.

Confirmatur primo : Voluntas ministri seu judicis inferioris debet sequi et conformari voluntati Principis in judicando ; sed ex nullo fundamento colligitur Deum obligare pœnitentem in eo casu ad subeundam satisfactionem, ergo neque Sacerdos ad eam imponendam. Major patet, quia potestas data inferiori est regulanda secundum legem, non contra aut præter legem. Minor probatur, quia voluntas Dei et legis colligitur ex fine Sacramenti, et institutione satisfactionis, quatenus ex motivo justitiæ præscribitur in vindictam

peccati, et quatenus ex motivo clementiæ ab absterrendum a peccato novo pœnitentem, seu a relapsu; ergo hæc duo motiva, quæ proponit Tridentinum supra tanquam satisfactionis imponendæ, debent compati in opere satisfactorio. Sed satisfactio, quæ injicit periculum proximum peccandi de novo, non compatitur cum fine et motivo clementiæ, quo respicitur abstractio a peccato novo ; ergo talis satisfactio non est præscribenda etiam ex motivo justitiæ et vindicationis peccati, neque Deus eam præscribit.

90\. Secunda ratio. Potestas imponendi satisfactionem limitatur ad facultatem pœnitentis.

Secundo, Deus licet dederit potestatem ligandi Sacerdotibus, quoad satisfactionem limitatur illa potestas, ut dicit Tridentinum, ad facultatem pœnitentis, quæ in præsenti casu non suppetit, ut dictum est, neque ideo violatur justitia divina, etiamsi pœnitens non satisfaciat in hac vita, quia manet ei præscripta pœna temporalis a Deo infligenda, vel hîc vel in altera vita, quamvis ipse voluntarie non assumat opera pœnitentiæ, aut non imperantur congrua a Sacerdote, sed modica, vel nulla, ideoque neque Ecclesia, ut patet ex Canonibus pœnitentialibus alias citatis, imponit satisfactionem in articulo, neque confessarii, quia deest facultas eam adimplendi, sed remittunt peccata punienda a Deo in altera vita per pœnam condignam ; neque ullum inconveniens sequitur, si Ecclesia remittat aliqua delicta punienda ipsi Deo ex peculiari ratione et dispositione pœnitentis, quando ita congruit ejus saluti, quam magis procurare debet ex institutione et fine primario Sacramenti, quam vindicare peccatum, quod misericorditer, et ex meritis Christi applicatis remittitur in Sacramento ; satisfactio autem ordinatur ob pœnam temporalem, quæ remanet, et cujus debitum non excludit peccatorem a gratia et justificatione recepta. In mediis autem salutis illa primario spectantur et intenduntur, quæ ad salutem conservandam faciunt, nihilque alias accessorium præscribitur, nisi ex fine salutis conservandæ aut inducendæ, ideoque pœnitentia satisfactio medicinalis et curativa magis requiritur quam vindicativa, et magis conducit ad finem salutis ; ergo in casu, quo satisfactio induceret majus periculum salutis, quam adjutorium, non debet præscribi; imo quod magis est, nequit Sacerdos eam præscribere pœnitenti, quin peccaret contra religionem, præscribendo contra finem et reverentiam debitam Sacramenti suscepti ; et peccaret contra charitatem, ut de se patet, onera importabilia tali pœnitenti imponendo, spectando ejus statum, et ex quibus moraliter est certus ejus lapsus. Imo amplius peccaret contra justitiam, quia pœnitens ipsi non subjicitur simpliciter in iis quæ præjudicant eis saluti ; neque Deus commisit ei potestatem arbitrariam in pœnitentem, ut gravetur in sententia ferenda in præjudicium salutis pœnitentis, quam Deus primario intendit.

Praxis Ecclesiæ.

Non est inconveniens aliqua delicta manere impunita in hac vita.

Modus ordinatus applicandi media salutis.

Peccaret confessarius in eo casu præscribens satisfactionem.

91\. Tertia ratio Satisfactio nequit præscribi nisi ut pars est pœnitentiæ.

Tertio, nulla potest esse potestas obligans ad satisfactionem, nisi inquantum est pars integralis pœnitentiæ, et ut cohæret aliis partibus ejusdem, quæ sunt magis essentiales, qualis est contritio seu dolor de peccato; sed in eo casu repugnaret satisfactio injuncta contritioni circumstantionatæ, ut eam esse debere declarat Trid. *sess.* 14. *cap.* 4. *et sess.* 6. *cap.* 15 Una ex circumstantiis requisitis est, ut ibi declarat Concilium, propositum emendationis, quod maxime spectare debet confessarius. Sed huic proposito repugnat satisfactio modo dicto præscripta, ob dispositionem particularem pœnitentis, quia propositum emendationis nequit consistere cum acceptatione satisfactionis, quam moraliter novit pœnitens sibi non esse

Satisfactio repugnaret in casu proposito emendationis.

possibilem, si injungatur ex præcepto, ut per se constat, quia propositum emendationis involvit potestatem absolutam adimplendæ legis. Acceptatio autem pœnitentiæ et satisfactionis ex præcepto supponens judicium morale certum de contrario destruit voluntatem emendationis; ergo talis satisfactio non est congrua, neque integrat respective ad subjectum tale, partem cohærentem cum ejus conversione.

92. uarta atio. nfessarius usu non mmunicaret licto.

Quarto, obligatio confessarii maxime in eo versatur, ut satisfactionem injungat congruam peccatis, etiam ad vindicationem, et ne alioquin ex indulgentia communicaret peccatis pœnitentis, ut dicit Concilium; sed neque pœnitentiam rigorosam et congruentem peccatis imponere potest, si non congruat fragilitati et statui pœnitentis, ut omnes concedunt, sed modicam. Neque in eo statu communicat peccatis eorum, quia usus hujus potestatis, ut insinuat Concilium, et alias dictum est, debet esse in favorem pœnitentis et salutis ejus, et secundum prudentiam et facultatem ejus; neque Deus aliam obligationem induxit confessariis, cum ipse sibi reservaverit ordinationem pœnæ condignæ in defectu satisfactionis pœnitentialis, aut voluntarie exhibitæ; alias non possint Sacerdotes se conformare facultati et dispositioni pœnitentum, sed tenerentur satisfactionem metiri et injungere secundum qualitatem delicti, et non modicam.

otest onere vem.

otest llam onere eadem gula.

Ergo supposita hac sententia communi in casu, quem explicamus, ut bene infert Doctor, potest confessarius nullam imponere satisfactionem, sed conformare se pœnitenti, et ejus statui præsenti. Probatur consequentia, quia imponere pœnitentiam vindicativam et improportionatam peccatorum gravitati et multitudini magis derogat vindicativæ justitiæ, quam intimare divinam ultionem, et committere pœnitentem divinæ providentiæ aggravando peccata, et informando debitum satisfactionis, et ejus rigorem; modica enim pœnitentia pro nulla æstimatur, intimatio autem divinæ justitiæ magis reducit peccatorem in sui considerationem, quam perfunctoria satisfactio, et modica injuncta. Si ergo hæc imponi potest, ita etiam et nulla, quia perinde est quantum ad vindictam peccatorum.

Confirmatur, potest imponi pœnitentia opus consilii, et citra obligationem injuncta valent ad satisfactionem ex opere operato, ut docet D. Thomas *quæst.* 3. *art.* 28. Paludan. *dist.* 20. *quæst.* 2. *art.* 2. Petrus de Soto *lect.* 2. *de satisfactione,* Victoria *in Summ. n.* 210. Navarr. *in cap.* 1. *de pœnit. dist.* 6. quando nempe additur clausula generalis: *Quidquid benefeceris, et mali sustinueris,* etc. et illa opera habent vim a clavibus, ut admittit etiam Suarez *sect.* 6. *loco. cit.* ergo quando ita congruit pœnitenti, potest illa opera Sacerdos injungere citra obligationem, nam quodcumque opus, quod cadere potest sub virtute clavium, erit proportionatum satisfactioni. Item, opera præcepti possunt imponi, ut plures Doctores affirmant, quos *supra dist.* 15. *quæst.* 1. *de satisfactione stricte sumpta* citavimus; et sic etiam illa opera imponi possunt citra novam obligationem, quando ita congruit pœnitenti.

93. Confirmatio. Opera satisfactoria imponi posse sine obligatione.

Satisfactio per opus præcepti.

Confirmatur secundo, modica satisfactio imponi potest juxta adversarios, et tam modica quam congruit statui pœnitentis, ne sit periculum lapsus; ideoque affirmant illam pœnitentiam, si levis sit, non obligare ad mortale, ut recte Suarez *sect.* 7. ubi etiam admittit imponi posse pœnitentiam per modum consilii tantum. Sed quod injungitur per modum consilii, vel certe sub levi obligatione, omitti potest a confessario; ergo id verum est maxime

94. Secunda confirmat. Ex doctrina communi. Pœnitentia levis imponi potest. Non obligat ad mortale. Omitti potest a confessore.

in casu nostro, quando pœnitenti non congruit subire obligationem novam pœnitentiæ sine gravi perturbatione suæ pacis et conscientiæ, quam experitur in persolvendis pœnitentiis, ut aliquando contingit in aliquibus, qui in hac materia particulari vexationem intolerabilem patiuntur ex propria dispositione.

Satisfactio imponi potest uni pro altero.

Item, potest imponi pœnitentia ob peccata unius alteri, si hic acceptet, prout gravissimi Theologi loco præfato citati affirmant; ergo si id congruat statui pœnitentis, potest nulla pœnitentia eidem imponi. Patet consequentia, quia id quod Scriptura, Patres, aut etiam Concilia definiunt de pœnitentia satisfactoria ejusque necessitate aut obligatione confessarii, ut eam præscribat, intelligitur de personali, cujus Minister est ipse pœnitens; ergo si non repugnant, ut satisfactio valeat per alterum facta, quando status pœnitentis id postulat, sic etiam non repugnant, si omittatur pœnitentia injungi, quando ex statu pœnitentis suppetit motivum sufficiens ejus omittendæ.

Ex eadem regula omitti potest in universum.

Item, quod tollit omnem obligationem operis præcepti, videtur æquivalere operi præcepto; sed opus supererogationis, cui annexa est indulgentia plenaria peccatorum, tollit obligationem pœnitentiæ præscriptæ a confessario, qua est mere vindicativa; ergo etiam confessor potest imponere illud satisfactorium ex consilio, et citra obligationem, ita ut vere satisfiat etiam clavi Ecclesiæ per tale opus; ergo etiam pœnitens potest non acceptare pœnitentiam injunctam a confessario, dicendo se velle satisfacere per opus indulgentiarum. Probatur ultima consequentia, quia opus indulgentiæ plenariæ tollit obligationem impositam a confessario, et acceptatam a pœnitente; ergo etiam pœnitens eam acceptans citra obligationem satisfacit suæ obligationi, ac proinde ad aliud nequit cogi per modum satisfactionis vindicativæ. Hæc ratio facit etiam pro sententia, quæ Doctori imponitur.

Ex his patet antecedens principale quoad reliqua in eo assumpta, nempe neque ex natura Sacramenti, neque ex obligatione, qua tenetur pœnitenti obligar confessarium in casu præscripto injungere pœnitentiam satisfactoriam pœnitenti. 95.

Reliqua membra principalis argumenti.

Sequitur etiam reliquum principalis argumenti, nempe hanc obligationem non oriri ex natura Sacramenti, quod subsistere potest sine fatisfactione, quæ est pars integralis, non semper in casu necessaria, sicut neque ipsa confessio integra peccatorum, et expressa, quæ magis requiritur ex natura Sacramenti; neque talis obligatio resultat ex parte pœnitentis, quia non tenetur ad pœnitentiam, quæ non est in sua facultate, aut præjudicat suæ saluti; neque resultat eadem obligatio respective ad Ecclesiam, quia Ecclesiæ non acquiritur jus in pœnitentem nisi illud quod est ratione hujus fori, cui præsidet confessarius tanquam judex; si ergo non tenetur confessario in præjudicium suæ salutis, minus tenetur Ecclesiæ, quia confessarius ut minister Christi absolvit pœnitentem, quæ absolutio intantum dependet ab Ecclesia, in quantum ipsi subdit pœnitentem (ut suo loco dictum est) in quem possit exercere potestatem, quam recepit a Christo in sua ordinatione. Itaque neque confessario, neque Ecclesiæ in eo casu est contumax pœnitens, sed providet suæ saluti in necessariis, quantum ad requisita lege; in alio vero ex rationabili motivo et periculo suæ salutis subterfugit judicium in accessorio satisfactionis alia via, vel per pœnam, vel per opera supererogationis aut indulgentiarum satisfacturus.

Pœnitentem non incurrere obligationem in eo casu.

Contra hanc conclusionem Doctoris argumenta adversariorum non urgent,

96. gumenta versariorum ı urgent contra ctorem.

quia tantum probant regulariter obligari pœnitentem ad acceptandam satisfactionem, non vero in casu, quando ipse confessarius ex statu pœnitentis cognito eamdem non imponere tenetur; in quocumque autem casu, quo absolvitur confessarius ab obligatione imponendæ pœnitentiæ, in eodem etiam absolvitur pœnitens universaliter ab acceptanda pœnitentia, quia pars est hinc, inde obligatio; nam pœnitentiam imponere non est liberum confessario, nisi ex parte pœnitentis offeratur dispositio, aut impedimentum excusans a pœnitentia proportionata culpis; quod impedimentum si tale sit, ut excuset ab omni pœnitentia, ita etiam nulla imponenda est.

Quod si dixeris hunc casum esse impossibilem.

Respondetur id non referre, quia in doctrina morali fingendus est aliquando casus, ut veritas regulæ et legis appareat.

Iodus ninandi itatem.

Unde in proposita materia, in qua examinatur modus quo se debet Confessarius gerere respectu pœnitentis præscribendo satisfactionem secundum facultatem ejus, et congruam hîc et nunc, procedit gradatim ab extremo ad extremum secundum latitudinem et statum pœnitentium, et obligationem legis, seu necessitatem satisfactionis; et proponit hunc casum, ut ex ipso cognoscatur veritas rei, et gradus obligationis tam in confessario quam in pœnitente, neque alioquin casus est impossibilis practice, ut constat ex dictis.

97. ıectio.

Dices, quomodo constat confessario pœnitentem esse dispositum, si renuat omnem satisfactionem?

ponsio. ligatio essarii ad endum nitenti.

Respondetur confessarium teneri credere pœnitenti circa propriums tatum; unde sicut veritas accusationis innititur dictis pœnitentis, qui nullo modo præsumendus est fraudulenter agere in propriam perniciem, ita etiam allegans suam impossibilitatem ad persolvendam pœnitentiam, quam imponit confessarius, debet ei credere, et hæc impossibilitas sæpissime in melancholicis occurrit, qui sibi ipsis laqueos innectunt, et putant in omnibus se peccare, et potissimum nunquam recte persolvere pœnitentias, etiam leves injunctas, et toties a se repetitas, neque confessarius, neque ipsi sibi persuadere possunt, non esse grave periculum illas omittere. Unde in eo casu consultissimum erit ipsis alleviare jugum, quantum fieri potest, et nullam injungere pœnitentiam, vel omnino citra obligationem, ut deceptio ex prava dispositione orta magis evacuetur, et anxietates ad desperationem vergentes submoveantur.

Casus practicabilis.

98. Secunda conclusio. Regulariter obligatur pœnitens acceptare pœnitentiam.

Secunda conclusio est pœnitentem obligari posse ad pœnitentiam acceptandam regulariter, quando rationabile motivum et periculum proximum eum non excusat, aut grave aliquod incommodum. Hæc est communis, contra quam nihil disserit Doctor, qui agit tantum in casu quo omnis pœnitentia, aut certe proportionata culpis, et quam deberet confessarius injungere secundum justitiam hujus fori, esset ei ita difficilis, ut moraliter judicaret se eam non adimpleturum. Unde hæc sunt extrema, ad quæ reducit Doctor suam resolutionem, nempe vel relapsus, si acceptat pœnitentiam, vel certe desperationis, si rejiciatur a confessario, supponunt eum nihil disserere nisi in his circumstantiis ex una parte desperationis, quæ non esset fundata, si pœnitens posset in effectu adimplere pœnitentiam, quia sic finis esset in potestate ejus, sicut et medium, nempe receptio Sacramenti, qui est finis et persolutio pœnitentiæ, quam alias judicat sibi possibilem sine periculo omittendæ, et sic non recederet desperatus. Alterum vero extremum est lapsus, si acceptet pœnitentiam, quam

Circumstantiæ in quibus disserit Doctor.

non est adimpleturus, ut ipse etiam propriam fragilitatem expertus de se judicat, vel timet probabilius ; hæ autem circumstantiæ, neque regulariter, neque in omnibus, vel ut plurimum occurrunt, ideoque ut ad initium commenti adnotavimus, sententia et discursus Doctoris non transfertur ultra casum ab eo formatum ex intentione propria aut resolutione asserta ipsius.

99. Probatio conclusionis.

Conclusionem præmissam tenet communis præter jam ad initium quæstionis citatos pro negativa, quorum auctoritas, et sigravis sit, tamen non videtur in praxi sequenda. Supponendo autem rationes aliorum communes, sic argumentor : imponere pœnitentias leves ob gravia delicta facit confessarium participem peccatorum alienorum, ut bene Tridentinum, quia sic dissimulando, tribueret occasionem liberius peccandi, neque sequeretur regulam hujus fori, sed magis communicat peccatis pœnitentum, si nullam omnino pœnitentiam injungeret, quando non est impedimentum excusans in pœnitente, quam si levem injungeret, quia injungendo levem, servat formam judicii, ad quam ex officio tenetur, si absit casus impedimenti ; ergo magis sic communicat peccatis, omittendo omnem pœnitentiam.

Secunda ratio. Satisfactio est medicinalis.

Secundo, pœnitentia medicinalis nequit omitti a confessario, neque respui a pœnitente, salvo vero proposito suæ emendationis, per quod debet fugere occasiones peccatorum, et causas, ex quibus ut in plurimum relabitur, sed etiam pœnitentia vindicativa, retrahit a peccato, ex Tridentino *sess*. 14. *cap*. 8. ergo etiam eam recipere tenetur pœnitens, et confessarius præscribere. Unde Tridentinum :

Trident.

Et divinam clementiam decet, inquit, *ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes, velut injurii et contumeliosi Spiritui sancto in graviora labamur*, etc. *procul dubio enim magnopere a peccatore vocant*, etc.

100. Tertia ratio. Forma judicii servanda.

Tertio, tenetur tam confessarius quam reus ad formam judicii servandam, quando non est impedimentum excusans, sed ut patet, forma hujus judicii est solvere et ligare, quod potissimum intelligitur quoad satisfactionem congruam, ergo, etc.

Quarta ratio. Satisfactio est pars pœnitentiæ. Non est libera materia.

Quarto, satisfactio est pars materialis Sacramenti, ad quam extenditur clavis jurisdictionis et scientiæ ; ergo non est liberum confessario, aut pœnitenti eam omittere secluso impedimento. Probatur consequentia, quia hæc pars nullibi declaratur ab Ecclesia esse libera, quamvis pœnitentiam præscribendam deceat juxta qualitatem criminis, spectata tamen facultate pœnitentis, in materiis autem liberis extat declaratio Ecclesiæ, ut in confessione venialium, in mixtione aquæ in calice. Imo eo ipso quod Canones declarent in articulo mortis dandam absolutionem sine satisfactione, quia tempus satisfaciendi non præsumitur superesse, et ratione periculi pœnitentis quoad salutem omittitur satisfactio, quæ adimpleri nequit, supponit Ecclesia hanc non esse materiam liberam.

Sensus Ecclesiæ.

Trident.

Accedit quod Tridentinum et *sess*. 6. *cap*. 14. *et sess*. 14. *cap*. 8. dicat satisfactionem hanc exigi a Deo, et esse de integritate pœnitentiæ Christianæ, sed non est in potestate Sacerdotis aut pœnitentis reddere Sacramentum mancum quoad ea quæ sunt de integritate ejus ex divina institutione, nisi in causu quo ipsa institutio id permittit, ut in casu necessitatis, quando satisfactio nequit aut simpliciter impleri aut imponi, aut certe sine periculo salutis pœnitentis, prout in præcedentibus est declaratum.

Confirmari potest, judex inferior in

101. onfirm. ligari legem egulam us fori nque. ident.

judicando tenetur conformare se regulæ legislatoris et legis in judicando, seu ferendo sententiam ut hæc sit justa; sed Deus instituit hoc judicium etiam ad vindicandum peccatum per confessarium; ergo hic tenetur, et consequenter pœnitens se subdens huic judicio tenetur acceptare vindictam. Minor probatur: *Sane,* inquit Tridentinum cap. 8. *et divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero qui semel a peccatis, et dæmonis servitute liberati, etc. scienter templum Dei violare, et Spiritum sanctum contristare non formidaverunt,* etc. Mox subjicit illum modum diversum recipiendi in gratiam esse per satisfactionem pœnitentialem, ut ex verbis ejus in tertio argumento citatis patet. Sed confessarius non exercet potestatem ligandi et vindicandi, nisi injungendo satisfactionem. Hanc præscripsit Deus tanquam modum recipiendi hominem in gratiam; ergo ut judicet conformiter ad legem et voluntatem Dei in hoc foro tenetur injungere satisfactionem, et pœnitens eam acceptare regulariter.

102. inta tio. xari sunt tentiæ b esia.

Quinto, sequeretur ex opposito non posse Ecclesiam, aut Prælatos taxare certas pœnitentias imponendas, pro quibusdam peccatis, si in libertate pœnitentis esset non acceptare pœnitentiam a confessario. Antecedens est contra omnes et praxim. Consequentia probatur, quia hæc præscriptio pœnitentiæ supponit non esse in libertate pœnitentis non eam acceptare, ut imponitur a confessario, alias nihil conduceret ad disciplinam ejus taxatio, si liberum esset pœnitenti eam non acceptare, aut confessario eam non injungere.

nsio.

Dices forte ex præscripto Ecclesiæ teneri pœnitentem eam acceptare, non vero ex natura fori.

Impugnatur.

Contra, Ecclesia eam præscribit imponendam per modum pœnitentiæ Sacramentalis, et modum tantum præscribit, quo confessarius potestate ligandi utatur; ergo supponit pœnitentem quoad substantiam et modum satisfactionis subesse confessario.

103. Sexta ratio. Obligatio peccatoris ut satisfaciat Ecclesiæ est in ordine ad satisfactionem. Responsio.

Sexto, obligatio confessionis peccatorum, de quibus peccator est contritus, in eo præcise est, ut subjiciantur clavibus Ecclesiæ, (ut bene Doctor *dist.* 19. *hujus quæst. unic.* ut *ibidem* visum est) et Ecclesiæ satisfaciat; sed si nequeat obligare reum ad satisfactionem pœnitentialem, nihil videtur in quo satisfieri possit Ecclesiæ.

Dices subjicere peccatum per confessionem Ecclesiæ, et hoc sufficere, quia ipsa confessio est quædam satisfactio pro peccato, ut patet ex alias dictis.

Impugnatio. Ex forma judicii confessio respicit satisfactionem.

Contra, hæc satisfactio non inducitur pœnitenti ex aliqua potestate judiciaria clavis, sed ex natura ipsius actus ex parte pœnitentis oritur. Deinde, confessio fit per modum accusationis in ordine ad sententiam, qua vindicetur peccatum, alias non stabit vera forma judicii, per quam ordinatur accusatio rei per sententiam vindicativam peccati; ergo si non est potestas vindicandi in judice illud peccatum alias remissum per contritionem, potestas, inquam, vindicandi per satisfactionem injunctam, ad quam tenetur reus, non videtur obligatio ad confessionem subsistere, quia finis intrinsecus hujus obligationis est ipsa vindicatio peccati, cum clavis nihil aliud judicare possit de peccato jam remisso per modum sententiæ, nisi ut absolvit ligando, si id expedire videtur. Nam si conversio pœnitentis sit perfectissima, et præter contritionem perfectam de peccato alia opera satisfactoria addidit proportionata qualitati peccati, tunc moraliter potest confes-

sarius judicare eum non indigere pœnitentia satisfactoria, sed absolvere eumdem, etiam sine satisfactione nova, vel certe cum modica satisfactione, quia in Canonibus pœnitentialibus opera satisfactoria præscribebantur ante manus impositionem perficienda.

104. Pœnitentiam acceptatam tenetur pœnitens adimplere. Tertia conclusio : Pœnitens acceptans pœnitentiam, a fortiori tenetur eam adimplere ; est contra Cajetanum. Eam tradit Doctor in littera præmissa, et locis citatis, et consequenter, unde censura Soti, Vasquez et Suarez non subsistit, qui asserunt Cajetanum magis consequenter docere quam Doctorem, aut alios *supra* citatos. Demus etiam casum, quo pœnitens non teneatur acceptare satisfactionem injunctam, ut supponit sententia, quam tenet

Probatur. Cajetanus. Hoc ideo esset, quia non teneretur subjicere se confessario quoad opus satisfactorium, sed tantum quoad remissinem peccati, quia nempe arbiter intantum ligat, inquantum subjicit se ei pars ; sed

Submittens se sententiæ ligatur sententia. Potestatem arbitrandi recipit confessarius a Deo, et Ecclesia. dato quod pœnitens acceptet onus talis satisfactionis, jam se submittit arbitro quoad utrumque ; ergo tenetur ejus sententiæ. Accedit quod potestatem arbitrandi non recepit confessarius a reo, sed a Deo et Ecclesia, a quibus instituitur judex hujus fori. Et vere habet clavem ligandi, quod negari nequit, quamvis dependeret a voluntate pœnitentis quantum ad sui subjectionem plenariam in causa,

Materiam tantum a pœnitente. nihil ejus reservando ; unde consensus pœnitentis non confert potestatem, sed dat materiam, in qua excerceri potest; ergo nequit resilire a sententia data, et acceptata, cui se subjecit; neque ratio aliorum aut Cajetani habet vim, quia, inquiunt, ista acceptatio non est votum, aut promissio, sed tantum simplex propositum.

Solvitur fundamentum oppositum. Respondetur nihil referre, quia est subjectio pœnitentis quoad vindicationem peccati, judici habenti facultatem ligandi supposita subjectione et consensu rei, ergo deinceps non est ipsi liberum resilire a sententia lata.

Accedit quod ipsa absolutio data cum onere satisfactionis acceptatæ implicet obligationem ejus adimplendæ; conclusionem probant rationes pro secunda conclusione factæ.

Quarta conclusio : Hæc obligatio juxta naturam operis et reverentiam Sacramenti est pensanda, ita ut si sit materia, quæ alias, si ex voto aut præcepto imponeretur, induceret obligationem gravem peccati mortalis, si non adimpleretur ; sic etiam judicandum est in proposito, dato casu quo imponatur cum obligatione, et non solum ex consilio. Hæc est sententia Doctoris, quam hîc supponit, insinuans pœnitentem peccare mortaliter, si non adimpleat pœnitentiam injunctam et acceptatam intra latitudinem medii, quod est secundum rectam rationem, quamvis autem ex subjecta materia loquatur de pœnitentia injuncta pro peccato gravi, secundum qualitatem delicti, proportionata. Idem dico de pœnitentia injuncta pro peccato alias confesso, aut etiam venialibus, nam licet in imponenda pœnitentia debeat confessarius attendere ad qualitatem delicti, tamen quando imponit pœnitentiam absolute et cum obligatione, mensura obligationis intrinsece expendenda est ex natura operis injuncti et acceptati, et ex natura præcepti in tali opere. Quod si spectemus etiam satisfactionem in ratione commutationis pro pœna temporali debita ex peccato, non est tanta improportio inter pœnam debitam peccatis venialibus, et opus satisfactorium, quin satisfactio etiam gravis ex materia aliquando præscribi posset, hoc est, adeo gravis, ut ejus omissio esset gravis, licet si comparetur

105. Quarta conclusio. Obligatio persolvendæ pœnitentiæ, et ejus gravitas.

Mensura obligationis unde sumi debeat.

ad pœnam alterius vitæ, non sit excedens. Ponamus exemplum in eo, qui esset negligens in persolvendis satisfactionibus levibus, et sæpius injunctis, licet non esset negligens ex contemptu; si Sacerdos ei injungeret septem Psalmos pœnitentiales, vel quid simile pro pœnitentiis omissis, non inordinate præscriberet, et ille teneretur sub obligatione peccati gravis ad illam pœnitentiam; pro peccatis enim venialibus Patres etiam satisfactiones graves, et lamenta præscribunt. Non invenio ergo regulam magis commodam, ex qua discernatur bligoatio satisfactionis quantum ad gravitatem aut levitatem ejus, quam eam pensare ex gravitate aut levitate materiæ injunctæ ex præcepto. Cui hoc durum videtur, recogitet divinæ justitiæ rigorem et acerbitatem pœnæ alterius vitæ.

06. ...rrore ...vis ...ntiæ.

(o) *Sed dato quod erret clavis scientiæ,* etc. Hactenus egit de errore, qui potest esse ex usu potestatis injungendi satisfactionem ; hîc deinceps usque in finem agit de errore clavis scientiæ. Dicit primo errare hanc clavem ex defectu debiti examinis in iis quæ spectant ad hunc forum ; et de hoc satis dictum est, agendo supra de clavi necessaria scientiæ. Sive enim confessarius careat scientia necessaria ad discernendum in hoc foro, sive etiam eadem non utatur in substantialibus, sed vel non attendat, vel negligat inquirere statum pœnitentis in his, ea negligentia, ex qua defectus substantialis sequatur in judicio, perinde se habet, quia judicium et sententia valida supponit cognitionem causæ quoad substantialia. Deinde damnat inquisitionem aut confessionem superfluam in iis, quæ non spectant ad materiam Sacramenti, et merito, quia et illa sunt contra reverentiam Sacramenti, et distrahunt tam attentionem confessoris, quam etiam spiritum

...hoc ...rore ...test ...lutio nulla.

...isitio ...rflua ...natur, ...e sit ? ...nmoda ...ea ...ndan... ...a.

pœnitentis, et devotionem, et de facili inducunt ad inordinata, ut murmurationem de aliis, ac detractionem, et hujusmodi numerus, species peccatorum, et circumstantiæ spectant ad materiam, ut alias dictum est *dist.* 17.

Præterea, docet spectare ad examen debitum cognoscere de contritione et dispositione debita confitentis, et hoc necessitate præcepti, quod et *supra* dictum est *in eadem dist.* Quod si contingat confessarium in hoc examine esse negligentem, peccat, ut bene Doctor, et sententia ejus quidem valida est, licet casu. Hîc advertendum est aliter requiri cognitionem de specie et numero peccatorum, aliter de dispositione pœnitentis; nam illa per se requiritur tanquam materia circa quam exercetur potestas clavis directe et necessitate Sacramenti, quia sententia supponit cognitionem causæ ex parte judicis, sicut et informationem ex parte rei. Unde sicut extra casum necessitatis non valide absolveret pœnitentem, nisi supposita confessione, ita etiam neque valide absolveret ex defectu scientiæ et cognitionis requisitæ, ad quam exigitur confessio. Cognitio vero de dispositione rei, licet necessitate præcepti ex parte confessarii sit adhibenda, ut licite ferat sententiam, quia tamen sufficit ut pœnitens in re ipsa sit bene dispositus, sufficit etiam ad valorem actus, quia dispositio ex parte pœnitentis præcise requiritur ad substantiam Sacramenti.

Debitum cognoscendi de dispositione rei.

Inquisitio de rei dispositione, et de peccatis aliter requiritur.

(p) *Breviter ergo dico,* etc. Juxta præmissa statuit sequentes conclusiones. Prima, peccare confessorem exequendo non necessaria ad illam causam, vel illicita, quamvis nihil omittens ad cognitionem causæ possit recte judicare. Illæ particulæ : *Non necessaria et illicita,* synonyme intelliguntur, quia referuntur ad circumstantias fatuas, et fabulas curiosas,

107. Variæ conclusiones concernentes confess. Prima conclusio. Exequendo non necessaria peccat confessarius.

quæ confessarius non debet examinare, ut superius dixit; et idem patet ex sequenti clausula, qua dicit eum recte judicare, si nihil omittat requisitum ad cognitionem causæ, nam si illicita sunt talia, ut ex iis sequatur peccatum aliquod grave in pœnitente, verbi gratia, infamando aliquem graviter in confessione, vel hujusmodi alia, non esset judicium rectum, nisi in casu quo ipse alias de novo doleret de peccato commisso, et se accusaret simul ac de reliquis ante absolutionem. Quod si præterea sollicitaretur ad illicita, ut si sit mulier, ad turpia, non solum tenetur ad denuntiandum confessarium ex constitutione Gregorii XV. etiam ex natura rei deberet non recipere, aut acceptare ab eo absolutionem, si potest alium adire, cui possit confiteri licite.

108. Secunda conclusio. Peccat omittendo inquisitionem necessariam.

Secunda conclusio, si omittat aliquid quod sit necessarium ad cognitionem causæ, et peccat, et non potest recte judicare nisi a casu, et potissimum non inquirendo de attritione et contritione pœnitentis, etc. Hæc conclusio patet ex dictis. Supponit eum quandoque valide judicare a casu, quod verum est, non solum omittendo cognitionem de pœnitentis dispositione, sed etiam quando omitteret aliquam circumstantiam particularem hujus aut illius peccati attendere, quia tum videtur confessio, quando non est defectus in pœnitente, et absolutio valere, si de reliqua materia et substantia peccati rite cognoscatur. Idem etiam dicendum videtur, si sit negligens circa unum aut alterum peccatum, aut distractus, aut certe ex ignorantia nequeat perfecte judicare de natura ejus hîc et nunc in iis circumstantiis, nam si ignorantia hæc non tollit valorem Sacramenti, ut omnes concedunt, sic etiam distractio aut negligentia, quæ illi ignorantiæ æquivalet, non tollit valorem Sacramenti, modo adhibeatur scientia et inquisitio cum judicio circa reliquam materiam in specie, quæ etiam in confuso extenditur ad hoc et illud, ut in eadem confessione exponitur. Ex his patet male quosdam citare Doctorem, quasi asseruerit non requiri contritionem aut attritionem in pœnitente ad confessionem, et remissionem peccatorum. Unde subdit, quod si pœnitens sit fictus, et sine dolore debito, quamvis exterius simulet se dolere, peccare peccato sacrilegii, et recedere a vera pœnitentia, quia erravit in proprium damnum, quamvis Sacerdos recte judicet, hoc est, faciendo quod debuit facere, quia dolor pœnitentis ipsi non aliter innotescit, quam per signa et propriam confessionem.

Casus, in quo absolutio valida sit cum præmisso defectu.

Falsa allegatio quorumdam rejicitur.

Tertia conclusio est, quod ratificatur sententia confessoris aliquando ex parte pœnitentis tantum, aliquando ex parte confessarii tantum, aliquando ex parte utriusque. Intelligitur de ratificatione, non quantum ad valorem tantum, sed quantum ad licitum, ita ut peccatum sit ex parte unius, et non ex parte alterius, sive Sacramentum valide fiat, sive non.

Tertia conclusio.

SCHOLIUM.

Est si peccata jam confessa sint materia sufficiens, non necessaria, absolutionis, secundum communem, et habetur Extravag. de privil. tamen putat Doctor probabilius quod non habet absolutio secunda effectum remissionis pœnæ. Quod etiam tenent Gabriel, quæst. 1. art. 3. dub. 2. Tartaret. hîc et D. Bonav. dist. 18. art. 2. quæst. 2. fin. Alia pars est satis probabilis, et communior, D. Thom. dist. 18. quæst. 1. art. 3. dub. 2. Durand. quæst. 2. Soto quæst. 4. Palud. hîc quæst. 1. Henr. quodl. 7. quæst. 20.

30. Ad argum. dist. 18.

Ad argumenta (q). Ad primum concedo utrumque membrum distinctionis; et cum dicitur contra

primum, quod tunc posset totam pœnam remittere, nego, quia aliquod est medium determinatum secundum rectam rationem, in quo stando remittit recte, sed non ultra.

unda olutio per dem ccata an nittat uid de ena.

Et cum dicitur, quod saltem per plures absolutiones remitteret, hoc tangit bonam difficultatem, an iterata confessio eorumdem peccatorum vi clavium, plus et plus de pœna remittat. Videtur probabile quod sic, quia ejusdem rationis est absolutio secunda cum prima; ergo potest eamdem virtutem habere respectu alicujus partis pœnæ remittendæ; et per consequens per aliquot absolutiones finitas, cum culpa illa habeat partitionem in partes finitas, posset totaliter remitti; siquidem omne finitum per ablationem partium finitarum aliquoties sumptarum, totaliter consumitur.

Quid ergo melius, quam semper confiteri, quousque post centesimam vel millesimam confessionem, esset tota pœna remissa, debita quibuscumque peccatis commissis?

1. Videtur probabilius, quod secunda absolutio virtute clavium nullam partem pœnæ remittat; nam hîc fugere ad partes ejusdem quantitatis, vel ejusdem proportionis, nihil est, quia non est ratio, quare secunda absolutio non potest auferre partem ejusdem quantitatis, si quam posset; nec mirum si nullam potest, quia illud judicium semel latum sine errore Deus ratificat in cœlis, quod est irrevocabile; ergo rationabile est quod sic ratificetur quod

et m um

sit initerabile; non dico, quod illicitum, vel impossibile sit iterari, sed tamen cum fructu isto, quem nunc habet, non est iterabile. Hoc videmus in sententiis definitivis in foro litigioso, quibus absolvuntur accusati, quando inveniuntur innocentes, nec postea replicatur inquisitio, ut sit processus in eadem causa, nec si replicaretur, per illam secundam sententiam iste absolveretur, sed per primam; qui enim solutus est, amplius non absolvitur, quia nullus solvitur nisi ligatus.

gratiæ auctæ.

Modo eam acceptaverit, non aliter. Instructio, et consilium pro pœnitentibus.

Ad secundam partem distinctionis, concedo quod pœnam inflictam a Sacerdote, quæ non excedit totam illam latitudinem justitiæ, tenetur confitens solvere, et sufficit.

Sed dices, unde sciet iste confitens si excedat latitudinem, an non? Respondeo, vel a lege divina, si peritus est in ea per se; vel si non, potest requirere ab alio confessore, de cujus prudentia magis confidit; vel si nolit se submittere confessori alii, nec per industriam suam sufficit ad hoc quod judicet de pœna hac, si sit condigna culpæ, an non, servet pœnam sibi impositam, maxime si sibi videtur excedere pœnam condignam; si autem videatur sibi deficere, tutius est adire alium confessorem prudentem, quam exponere se purgatorio.

Secundum argumentum concedo, quod usus clavium extendit se ad culpam remittendam, et ad debitum pœnæ æternæ, sed instrumentaliter, et per hoc patet ad primum in oppositum. 32.

Pœnitentia sicut Baptismus aliquando secundam gratiam causat.

Ad secundum dico, quod sicut Baptismus fluminis non habenti prius, gratiam confert, et habenti auget, et frequenter in adultis præcedit Baptismus flaminis Baptismum fluminis, si tamen non præcederet, ut in parvulis, conferretur per Baptismum prima gratia, ita frequenter hîc adulti per attritionem, tanquam per meritum de congruo, justificantur antequam confiteantur, secundum illas auctoritates Augustini et Cassiodori, et tunc in susceptione Sacramenti augetur eis gratia. Sed esto, quod non habuerint sufficientem attritionem per modum meriti ad justificationem, et per consequens in peccato existentes, et tamen aliqualiter attriti confitentur in ultimo instanti, recipiunt gratiam virtute Sacramenti; loquuntur ergo illæ auctoritates de justificatis primo modo, sed non per hoc excludunt justificationem secundo modo, ut satis patet de Baptismo secundo modo.

COMMENTARIUS.

109. Ad argumenta principalia An iterata confessio deleat aliquid pœnæ temporalis?

(q) *Ad argumenta. Ad primum,* etc. In responsione ad primum movet controversiam : An scilicet iterata absolutio pœnitentis remittat aliquid pœnæ temporalis debitæ peccato. Doctor non quærit an sit iterabilis pœnitentia de eodem peccato remisso, et quantum ad fructum gratiæ, quia id supponit in probatione secundæ sententiæ, quam putat probabiliorem : *Non dico*, inquit, *quod illicitum sit iterari, sed tamen cum fructu isto, quem nunc habet, non est iterabile,* etc. supple judicium pœnitentiale, nempe quantum ad effectum remissionis pœnæ. Si ergo sit iterabile, et licite per ipsum iteratur judicium, nequat autem iterari judicium sacramentale sine fructu et effectu, sequitur per pœnitentiam iteratam dari gratiam et effectum hunc Sacramenti, licet non remissionem culpæ, quæ alias deleta est, aut etiam pœnæ. Hoc idem patet quantum ad effectum præmissum gratiæ ex responsione ad secundum inferius in littera. Unde et hoc omnes concedunt, et patet ex Extravaganti Benedicti XI. de privilegiis, ubi docet reiterationem eorumdem peccatorum in confessione esse salutarem. Patet ex praxi Ecclesiæ et piorum. Patet etiam ex iis, quæ superius præmisimus *dist.* 14. *quæst.* 1. de significatione formæ hujus Sacramenti, ad cujus veritatem sufficit peccatum fuisse commissum, sive alias fuerit remissum, sive non, ut patet etiam in casu perfectissimæ contritionis, per quam non solum peccatum, sed etiam omnis pœna temporalis remittitur. Cæterum necessario confitendum est illud peccatum, licet clavis nihil tum remittat, sed dat gratiam remissivam de se peccati. De qua et hac quæstione fusius actum est *in parte commenti in* 4. *dist.* 4. *quæst.* 6. *fine*, ubi egimus de veritate formæ Baptismi et pœnitentiæ respectu justificatorum.

Dat gratiam.

110. Supponitur sensus controversiæ, et declaratur.

His suppositis ad intelligendum præmissam difficultatem, supponendum quod pœnitentia injuncta a confessario possit esse æqualis pœnæ temporali debitæ peccato, quacumque via illa æqualitas pensanda sit, sive secundum medium rectæ rationis, ut cum Doctore disseruimus contra secundam conclusionem Magistri in hac quæstione, sive Mathematice, ut alii volunt. Aliquando pœnitentia injuncta a Sacerdote non est æqualis, sed intra latitudinem medii, et tunc non remittitur integra pœna debita peccato, nisi secun-

dum ratam satisfactionis injunctæ a confessario, vel si confessarius nullam pœnitentiam injunxit, manet integra pœna temporalis remittenda hîc, vel in purgatorio. Doctor disserit tantum in casu, quo pœnitentia æqualis sit injuncta a confessario, non autem in secundo aut tertio casu, quia judicium confessarii non est ratum in cœlo in secundo casu, quantum ad totam remissionem pœnæ. Ex eo autem quod judicium Sacerdotis sit ratum in cœlo, sententia qua ligat ad pœnam æqualem, fit irrevocabilis; inde docet secundam sententiam esse probabiliorem, quia nempe causa est terminata per justam sententiam, tam ex parte Dei quam judicis inferioris. Unde concludit pœnam debitam peccato esse illam, quam injunxit Sacerdos, clave non errante, et ad illam teneri pœnitentem, eamque sufficere, et § *Sed dices,* etc. supponit in casu, quo pœna debita peccato non sit æqualis, tutius esse pœnitenti, ut se denuo subjiciat alteri confessori magis instructo et prudenti, qui satisfactionem æqualem et debitam peccato imponat. In tertio autem casu clarum est pœnitentem se posse subjicere, quia ei tota pœna debita peccato adhuc manet remittenda, quæ etiam remitti potest per claves.

Obscuram facit resolutionem Doctoris in hoc casu interpretatio aliorum adhibita, quæ non discernit casum, ut proponitur a Doctore, aut ejus suppositionem necessariam, a qua dependet. Itaque supponit prima sententia, quam probabiliorem censet, remanere aliquid pœnæ temporalis debitæ peccato ad effectum absolutionis seu remissionis ejus per claves, quæ remissio non subsisteret in effectu, nisi pœnitens esset ligatus ad aliquam pœnam, quæ remitteretur, sicut neque per secundam absolutionem remittitur ei peccatum, quod remissum est per primam, licet detur gratia, quæ nata esset remittere peccatum, non solum ex ratione generali, qua opponitur gratia peccato, sed etiam ex ratione speciali gratiæ hujus Sacramenti, quæ confertur ad effectum remissionis, si aliquid sit remittendum ex hac suppositione, quam probabilem censet Doctor. Censet etiam probabilem hanc sententiam, quam tuetur D. Thomas et alii, quos citat Scholiastes in Scholio præmisso, et proculdubio vera est sine controversia, modo suppositio subsistat, quam, ut dixi, probabilem censet Doctor, quia pœna temporalis debita peccato remisso potest tolli per alia opera satisfactoria et libera assumpta, de quo nulla est controversia inter Catholicos; ergo a fortiori per Sacramentum, in quo applicatur satisfactio, et meritum Christi subjecto pœnitenti, virtute clavium, sub quibus directe cadit dicta pœna, et ejus remissio, neque hoc negat Doctor, ut ex præmissis constat.

Sententia D. Thomæ probabilis est.

Ratio ejus.

112. Illud ergo quod vertitur in dubium, non est ipsum consequens, sed antecedens quod supponitur, nempe remanere aliquid pœnæ temporalis, supposito quod judicium sit completum et terminatum per sententiam congruam, imponendi pœnitenti satisfactionem æqualem secundum medium justum et proportionatum pœnæ temporali debitæ; hoc ergo dato nihil aliud superest pœnitenti, nisi ut impleat satisfactionem impositam, ad quam solam tenetur, et non ad aliam pœnam temporalem. Ita censet Doctor esse probabilius, ut superius cum eo tractatum est contra secundam conclusionem Magistri, ac proinde hîc tenet secundam sententiam probabiliorem; quam probat ex eo quod judicium sit jam ratum a Deo, et terminatus processus per justam sententiam latam, qua absolutus est pœnitens a pœna temporali: *qui enim solutus est,* inquit,

Supponitur quod nihil pœnæ maneat remittendum.

Sensus Doctoris. *jam non absolvitur, quia nullus solvitur, nisi ligatus*, etc. et in responsione ad secundam partem distinctionis dicit pœnitentem esse obligatum ad pœnitentiam injunctam, et si æqualis est, sufficit. Deinde, urget quomodo sciet esse æqualem ? ac tandem resolvit, si pœnitentia non sit æqualis, satius esse, ut subjiciat denuo alteri Sacerdoti, qui præscribat æqualem, quam quod se committat pœnæ purgatorii ; supponit ergo quando aliquid pœnæ temporalis maneat, eam posse absolvi virtute clavium, quamvis alias peccatum sit remissum per priorem absolutionem. Quantum ergo ad consequentiam, hinc inde nulla est controversia inter Doctores ; veritas autem antecedentis examinata est supra.

113. Objectio Vasquez. Vasquez 3. *part. quæst.* 91. *art.* 3. *dub.* 7. ubi hoc punctum tangit, urget contra Doctorem, quod si clavis non sit efficax quoad pœnam temporalem remittendam et debitam peccato præterito remisso per confessionem priorem, non fore etiam efficacem quoad collationem gratiæ, et sic nullo modo posse iterari Sacramentum quoad peccata confessa.

Solvitur. Respondetur argumentum recte concludere, sed non contra Doctorem, quia sine dubio clavis est efficax ad solvendum reum, si sit ligatus ; ideo autem negat Doctor clavem in eventu absolvere, quia reus non est ligatus pœna temporali, si pœnitentia æqualis per clavem prius applicatam, et non errantem fuerit imposita. Quod si autem non servabatur æqualitas in pœnitentia injuncta, admittit Doctor eum posse absolvi a pœna ab alio cui se submittit, et virtute clavium per impositionem

Resolutio Doctoris. pœnitentiæ æqualis : *Vel si nolit*, inquit, *se submittere confessori alii* (supple ad effectum absolutionis a pœna temporali) *nec per industriam suam sufficit ad hoc quod judicet de pœna hac, si sit indigna culpæ, vel non, servet pœnam sibi impositam, maxime si sibi videtur excedere pœnam condignam. Si autem videatur sibi deficere, tutius est adire alium confessorem prudentem, quam se exponere purgatorio*, etc.

Supponit ergo in casu, quo non injungeretur pœnitentia sufficiens, eum posse absolvi a pœna debita per alium confessorem, ex quo patet etiam ad aliud, quod vertit in dubium Vasquez : An, scilicet Doctor senserit peccata alias confessa esse sufficientem materiam confessionis, quia ex præcitatis verbis ejus manifeste constat sufficere, idque eum supponere, quia non de confessione aliorum, sed de confesione ejus, quod alias remissum est, loquitur.

Alia dubitatio circa mentem Doctoris. Licere peccata alias confiteri, et esse sufficientem materiam.

Hinc sequitur quod censeat circa potestatem mutandi pœnitentiam injunctam, quia hanc esse in alio confessario supponit resolutio data.

114. Mutare potest unus pœnitentiam injunctam ab alio. Sententia quorumdam in hoc.

Respondet tamen Sotus quod vel idem confessarius solus mutare potest, vel ejus superior, non autem æqualis, quia par in parem non habet potestatem. Alii, ut Victoria et Vivaldus docent etiam inferiorem posse commutare pœnitentiam.

Respondetur, si pœnitentia injuncta sit pro peccatis non reservatis, nihil facit aliquem esse superiorem aut inferiorem in hoc foro, quantum est ad ministerium clavium, quia Sacerdos absolvit ex vi Ordinis, supposita competenti jurisdictione in reum, et vi potestatis receptæ a Christo, ut docet Tridentinum *sess.* 4. *cap.* 6. Docet quoque etiam *Sacerdotes qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere*, etc. Quod si peccata, ob quæ imposita sit pœnitentia, fuerint reservata, tunc inferior, qui non habet potestatem in reservata, nequit mu-

Trident.

tare pœnitentiam injunctam a superiore, quia sicut principale excedit ejus potestatem, nempe judicium de peccatis, ita et accessorium.

05. modo at atio iten- æ.

Dicendum tamen hanc mutationem ab alio fieri debere audita confessione ex ratione prædicta, quia absolutio debet perfici, ut satisfactio imponatur, quæ ex virtute clavium vim habet ex cognitione causæ, et servata forma hujus fori. Quod si superior habeat clavem, per quam dare possit indulgentias, sic etiam potest mutare pœnitentiam injunctam, vel in parte vel in toto; sed nunc non agit præcise ut judex hujus fori, sed ut dispensator thesauri Ecclesiæ in foro externo, ac proinde non exigitur, ut cognoscat de causa in foro interno per confessionem.

Alius modus mutandi pœnitentiam.

Alius modus assignatus a quibusdam mutandi pœnitentiam est, interpretando eam esse excessivam et injustam vel perniciosam ex natura operis, aut certe ex statu pœnitentis. Hæc interpretatio non recte dicitur mutatio, quia non fundatur in aliqua potestate, sed in scientia et prudentia, quæ etiam extra confessionem fieri potest, qua supposita, obligatio cessat ex natura rei. Ad secundum et tertium patet tam ex littera, quam alias sæpe dictis.

DISTINCTIO XX.

(Textus Magistri Sententiarum).

De his qui in fine pœnitent.

A. In epist. 90. respons. 5. et de pœn. dist. 7. August. lib. 50. hom. homil. 41. de vere pœnitentibus, et de pœn. dist. 7. Si quis positus. Psal. 140. 2. Exod. 12. c. Eccl. 17. Joelis 2. Ezech. 18. 21. Dubium 1. Aug. lib. de pœnit vera, et falsa, c. 17. et de pœn. d. 7. Nullus expectet. 1. Cor. 13.

Sciendum est etiam, quod tempus pœnitentiæ est usque in extremum articulum vitæ. Unde Leo Papa : « Nemo est desperandus, dum in hoc corpore constitutus est, quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur. » Augustinus tamen de pœnitentiam differentibus ita scribit : « Si quis positus in ultima necessitate voluerit accipere pœnitentiam, et accipit, et mox reconciliatur, et hinc vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quia *bene* hinc exit; si *securus* hinc exierit, ego nescio. *Pœnitentiam* dare possumus, *securitatem* vero non. Numquid dico : damnabitur? Sed nec dico : liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? Age pœnitentiam dum sanus es. Si sic agis, dico tibi quod *securus* es, quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. » Item : « duæ res sunt; aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur; quid horum tibi sit futurum, nescio; ergo tene certum et dimitte incertum. » Sed quare hoc dixit Augustinus, cum pœnitentia, quæ in fine agitur, in Psalmo appelletur *sacrificium vespertinum,* « quod erat acceptabilius in lege, » et cum, in *quacumque die invocetur* Deus, adsit, et quacumque hora ingemuerit et Dubium 2
conversus fuerit peccator, *vita vivet et non morietur.* Sed illa dixit Augustinus propter illos qui pœnitentiam usque in finem vitæ protrahunt, et tunc non ex Dei amore videntur pœnitere, sed timore mortis, quasi ex necessitate. Unde idem, quasi aperiens, quare supe- Dubium 3
riora dixerit, ait : « Nullus expectet, quando pecccare non potest. Arbitrii enim libertatem quærat ut deleri possit commissa, non necessitatem; charitatem, non tantum timorem, quia non in solo timore vivit homo. Quem ergo sero pœnitet, oportet non solum timere judicem, sed diligere, quia sine charitate nemo potest salvus esse. Non ergo tantum timeatur pro pœna, sed ametur pro gloria. Quæ conversio si contigerit alicui etiam in fine desperandum non est de ejus remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam justa conversio, timendum est de pœnitente sero, maxime cum filii, quos illicite dilexit, sint præsentes, uxor et mundus ad se vocent. Multos solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam in morte juvare valet quibus placet. Cum igitur

opus sit non hominis, sed Dei, fructifera pœnitentia ; inspirare eam potest quandocumque vult sua misericordia, et remunerare ex misericordia quos damnare potest ex justitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt et languentem retrahunt, periculosissimum est et interitui vicinum ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspi-
. c. 18. rat, si quis est, veram pœniten-
ium 4. tiam. Sed si etiam sic conversus *vita vivat et non moriatur,* non promittimus, quod evadat omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo gravis est; excellit enim omnem pœnam, quam unquam passus sit aliquis in hac vita. Numquam in carne tanta inventa est pœna, licet mirabilia Martyres passi sint tormenta; et multi nequiter iniqui quanta sæpe sustinuerunt supplicia. » Ex his satis ostenditur, quam periculosum sit differre pœnitentiam usque in finem vitæ. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat et vitam mortuo impetrat, non sic tamen, ut nullam sentiat pœnam, nisi forte tanta sit vehementia gemitus et contritionis, quæ sufficiat ad delicti puniti-
go. 2. f. onem. « Licet ergo sit difficile, ut
ibid. 17. tunc sit vera pœnitentia, quando tam sera venit, quando cruciatus membra ligat, et dolor sensum opprimit, ut vix homo aliquid cogitare valeat; melior est tamen sera quam nulla. Pœnitentia enim si in extremo vitæ hiatu advenit, sanat et liberat. Multum sera fuit Latronis *pœnitentia;* sed non fuit sera *indulgentia.* Sed licet Latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi et perseverandi auctoritatem. »

De his, qui hîc pœnitentiam non complent.

Si vero quæritur de illis qui in B.
hac vita pœnitentiam non complent, utrum transituri sint per ignem purgatorii, ut ibi compleant, quod hîc minus fecerunt; idem dicimus et de istis esse sentiendum, et de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio et delicti exprobratio, ut sufficiat ad puniendum peccatum; liberi ab aliis pœnis transeunt ad vitam, etsi inexpleta fuerit pœnitentia, quia perfecte pœnituerunt et ingemuerunt corde. Qui vero non adeo conteruntur corde et ingemiscunt pro peccato; si ante expletionem pœnitentiæ decesserint, ignem purgatorium sentient et gravius punientur, quam si hîc implessent pœnitentiam; *horrendum est enim incidere in manus*
Dei viventis. Deus enim, cum sit mi- Hebr. 10. 31.
sericors et justus ex *misericordia* Dubium 5.
pœnitenti ignoscit, non reservans peccatum ad pœnam æternam, ex *justitia* vero impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo, Deus autem pœnam exigendo. Et est pœnitentia interior et exterior. Si ergo interior pœnitudo tanta fuerit, ut sit sufficiens ultio peccati; Deus qui hoc novit, ab illo qui taliter pœnitet, ulterius pœnam non exigit. Si vero inte-

rior pœnitudo non sufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur; Deus qui modos et mensuras peccatorum et pœnarum novit, adddit pœnam sufficientem. « Studeat ergo quisque sic

Dubium 6. Aug. de vera, et fals. pœnit. c. 18. tom. 4.

delicta corrigere, ut post mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata mortalia

Dubium 7.

in pœnitentia fiunt venialia, non tamen mox sanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, si non medicaretur; non tamen statim medicatus sanatur; languet victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur et æternaliter cruciatur. Si enim semper viveret, semper peccaret.

De illo cui Sacerdos indiscretus injungit parvam pœnitentiam.

C.

Si vero de illo quæritur, qui satisfactionem injunctam impleverit, quæ ignorantia vel negligentia Sacerdotis peccato condigna non fuit, utrum de vita migrans ab omni pœna liber sit ? Idem respondeo, quod supra de illo qui pœnitentiam non complevit, dixi, quod si tantum est lamentum interioris doloris, ut sufficiat in vindictam peccati, omnino liberatus est; si

Dubium 8. Luc. 23. 43.

vero non sufficit dolor interior

Dubium 9.

simul cum pœna injuncta, addet Deus pœnam. Quod autem interdum sufficiat dolor interior ad vindictam peccati; certum documentum habemus in illo latrone, qui sola mentis contritione et confessione statim, ut conversus fuit, paradisum ingredi meruit. Sed quia dispensatores Ecclesiæ contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non est datum intelligere occulta cordium; omnibus leges pœnitentiæ constituunt, tam magis quam minus de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præcipue tendere debet, ut cordis dolorem quantum fas est, cognoscant et secundum ipsius modum satisfactionem injungant. Unde Augustinus : « in actione

In Enchirid. c. 65. et de pœn. dist. 1. In actione.

pœnitentiæ, ubi tale commissum est, ut is qui commisit, a Christi etiam corpore separetur; non tam

Psal. 50. Psal. 37. 2. Cor. 1.

consideranda est mensura temporis quam doloris : *Cor enim contritum et humilatum Deus non despicit.* Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam nisi per verba vel alia quæcumque signa procedit, cum sit coram illo cui dicitur : *Gemitus meus a te non est absconditus,* recte constituuntur ab his qui in Ecclesiis præsunt tempora pœnitentiæ, ut satisfaciat etiam Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur ; extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur ulla peccata. »

Dubium 10. De pœn. dist. 1. cap. Mensuram

Item Hieronymus : « Mensuram temporis in agenda pœnitentia ideo non satis aperte præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit ; sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt, quia apud Deum non tantum valet mensura temporis quam doloris, nec abstinentia tantum ciborum, quantum mortificatio vitiorum. Ideoque tempora pœniten-

tiæ pro fide et conversatione pœnitentium abbrevianda præcipiunt, et pro negligentia protelanda; pro quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi. »

Quod morientibus non sit imponenda satisfactio, sed innotescenda.

D. ... quæst. ... cap. Ab infirmis. ...bium 11. Solet etiam quæri, utrum satisfactionis lex morituris sit imponenda ? De quo Theodorus Cantuariensis Episcopus in Pœnitentiali suo sic ait : « Ab infirmis in periculo mortis positis, pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen est illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, et cum amicorum orationibus et eleemosynarum largitionibus pondus pœnitentiæ sublevandum, si forte migraverint. Si vero convaluerint, pœnitentiæ modum a Sacerdote impositum diligenter observent. » Aliis vero pro qualitate peccati, præsidentium arbitrio pœnitentia decernenda est. Unde Leo Papa : Tempora pœnitudinis, habita moderatione, constituenda sunt tuo judicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos. Pariter etiam habere debes ætatis senilis intuitum, et respicere periculorum quorumcumque vel ægritudinum necessitates. »

(... Concil. ...rth. III. ...p. 31. ...ist. 77. ad ...icetam ... q. c. ...empora ...œnit.)

In necessitate non est neganda pœnitentia vel reconciliatio.

E, ...istol. 91. ... Theodo...m, 26. ... 6. c. ...is qui. ...1. cap. Si Sciendum est etiam, quod tempore necessitatis non est neganda pœnitentia vel reconciliatio pœnitentibus. Unde Leo Papa : « IIis qui tempore necessitatis et periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire. Quod si ita aliqua ægritudine aggravati sunt, ut quod paulo ante poscebant sub præsenti significare non valeant; testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, simulque pœnitentiæ et reconciliationis consequantur beneficium. » Item Julius Papa : « Si Presbyter pœnitentiam abnegaverit morientibus, reus erit animarum, quia Dominus ait: *Cum conversus fuerit, tunc salvus erit.* Vera enim confessio ultimo tempore potest esse, quia non modo temporis, sed etiam cordis Deus inspector est, sicut latro probat. »

(Presbyter. Verba sunt Cœlestini Papæ in ep. 2. scripta ad Episc. Galliæ, c. 2. et sub ejus nomine alleg. 26. q. 6. Agnovimus, 3. c. 22. et hab. 26. q. 6. c. Cognovimus paragr. Qui autem, etc. Presb.)

Quod Presbyter non reconciliet aliquem inconsulto Episcopo, nisi in necessitate.

F. Dubium 12. Non debet tamen Presbyter pœnitentem reconciliare, inconsulto Episcopo, nisi ultima necessitas cogat. Unde in Carthaginensi Concilio : « Presbyter, inconsulto Episcopo, non reconciliet pœnitentem, nisi, absente Episcopo, ultima necessitas cogat. Cujuscumque pœnitentis publicum crimen est, quod universam commoverit urbem, ante absidam, scilicet introitum Ecclesiæ, manus ei imponatur. » Item : « Aurelius episcopus dixit : « Si quis in periculo fuerit constitutus et se reconciliari divinis altaribus petierit; si Episcopus

(Ex Concil. Carth. II. c. 9. et habet 26. q. 6. c. Aurel. Episcop. Cap. 3. et habetur 26. quæst. 6. c. Si jubet.)

absens fuerit, debet Presbyter consulere Episcopum et sic periclitantem ejus præcepto reconciliare.» Inconsulto vero Episcopo, non potest excommunicatos vel publice pœnitentes Presbyter reconciliare. Unde in Carthaginensi Concilio secundo statutum est, « ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium et puellarum consecratio
Dubium 13. Ibidem. Cap. 36. et in præall. c. Presbyt. a Presbyteris non fiat.» Item: « Reconciliare quemquam in publica Missa Presbytero non liceat.» Puellarum tamen consecratio, consulto Episcopo, per Presbyterum fieri valet. Unde in Carthaginensi Concilio II. Presbyter, inconsulto Episcopo, virgines non consecret, chrisma vero nunquam conficiat. « Sicut præcepto Episcopi potest Presbyter consecrare virgines, sic et reconciliare pœnitentes.

An oblatio ejus sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam prævenitur morte?

G. 26. q. 6. c. Si aliquis. Si autem quæritur de illo qui ad pœnitentiam festinans Sacerdotem invenire non potuit, et ita decessit, utrum oblatio ejus sit recipienda; dicimus, quia est. Unde in Eponensi Concilio: « Si aliquis fuerit mortuus, qui non sit confessus, et testimonium habet bonum, et non poterat venire ad Sacerdotem, sed præoccupavit eum mors in domo vel in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare et dent redemptionem pro captivis.»

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum pœnitentia in extremis valeat ad salutem?

Alens. 4. *p. quæst.* 157. *memb.* 2. *et quæst.* 70. *n.* 23. D. Thom. *hîc quæst* 1. *art.* 1. *quæst* 1. *et* 3. *p. quæst.* 86. *art.* 1. Richard. *hîc art.* 1. *quæst.* 1. Sotus *dist.* 15. *quæst.* 1. *art.* 2. *et* 1. *de natura cap.* 8. Medina *C.* 1 *de pœn. quæst.* 11. Vega *lib.* 13. *in Trident. cap.* 12. 13.

1. Argum. 1 Circa distinctionem vigesimam quæro, utrum pœnitentia in extremis valeat ad salutem? Videtur quod non. Augustinus in quodam sermone, et ponitur in littera, loquens de sic pœnitente: *Non præsumimus, quod bene hic exit.*

Argum. 2 Idem, et ponitur in littera, et de pœn. dist. 7. *Periculosum est, et interitui vicinum, usque ad mortem procrastinare pœnitentiæ remedium.* Ex hac auctoritate sic arguitur: Peccat mortaliter, qui se exponit periculo mortis suæ; sed talis est protrahens pœnitentiam usque ad ultimum; ergo, etc. Confirmatur per illud Augustini in sermone Innocentum: *Hac animadversione percutitur peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret, oblitus est Dei.* Nota.

Argum. 3 Item, Ecclesiast. 17. *Vivus et sanus confiteberis,* adducit illud Augustini: *Age pœnitentiam dum sanus es; si sic egisti, egisti quo tempore peccare potuisti. Si vis pœnitere quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.* Ex hoc sic arguitur: nulla pœnitentia sufficit ad salutem, nisi sit voluntaria; sed pœnitens in extremis non dimittit peccata sua, sed illa eum, secundum Augustinum; ergo, etc.

Argum. 4. Item, nihil ordinandum est a legislatore, quod est occasio transgrediendi legem, et præcipue multis. Hoc patet, quia tunc legislator aliquid faceret per se, quod esset in destructionem legis suæ; sed pœnitentiam serotinam valere est occasio continuandi peccatum pro tota vita; quis enim non continue peccaret per totam vitam, si brevis pœnitentia in fine salvaret? ergo, etc,

2. Argum. 5. Item, nulli dimittitur peccatum mortale, nisi per aliquam pœnam temporalem correspondentem peccato; sed talis pœnitens in extremis nullam pœnam solvit, vel saltem non sufficientem, nec peccato correspondentem.

Si dicatur quod pœnam temporalem debitam peccato in purgatorio solvet; contra, moriens in peccato mortali damnatur statim; ergo moriens in gratia statim salvabitur, et per consequens nulla pœna solvetur post hanc vitam.

Ratio opp. Contra, Augustinus *de vera et falsa pœnitentia dist.* 7. et ponitur in littera: *Pœnitentia, si in extremo vitæ hiatu advenerit, salvat et liberat.* Quod probat subdens : *Multum fuit sera latronis pœnitentia, sed non fuit sera ejus indulgentia.* De quo habetur Luc. 23. Probatur etiam per illud Ezech. 18. et 23. *Quacumque hora ingemuerit peccator*, etc.

COMMENTARIUS.

In hac distinctione solum quærit de pœnitentia in extremis, omissis aliis, quæ tractat Magister, et supponuntur ex dictis resoluta.

SCHOLIUM.

Pœnitentia in extremis, si vera est, sive sit cum absolutione, sive sine illa, valet; quæ tamen tunc apparet esse vera, suspecta est, et raro habenda pro vera. Et declarat utramque partem, et pro secunda, contra serotinam pœnitentiam affert quatuor fortia argumenta, quæ vere sunt tremenda. Valere pœnitentiam, quocumque tempore, et post quotcumque, et qualiacumque peccata vere fiat, tenent omnes citati, et videtur haberi ex Lateran. c. *Firmiter, de sum. Trin.* et ex Trid. sess. 6. cap. 4. Est contra asserentes tot. et talia peccata committi quandoque ab aliquo, quod amplius non sit ei pœnitentia possibilis. Ita Henriq. quodl. 8. quæst. 1. Abul. in Exod. cap. 4. quæst. 12. Med. lib. 3. de recta in Deum fide cap. 1. Catharin. opusc. de prædestin. Roffen. art. 36. contra Lutherum.

In ista (a) quæstione duæ sunt conclusiones satis certæ : Pœnitentia vera, sive interior sola, sive exterior cum susceptione Sacramenti Pœnitentiæ sufficit ad salutem alicujus in extremis. 3. Concl. 1.

Secunda, quod pœnitentia, quæ videtur haberi in extremis, vix est vera pœnitentia sufficiens ad salutem, quia difficile tunc est habere veram pœnitentiam. Concl. 2.

Primum patet per Augustinum, et ponitur in littera, quoniam Deus semper potens est etiam in morte præmiare, quibus placet; cum ergo opus sit non hominis, sed Dei, fructuosa pœnitentia, inspirare potest eam quandocumque vult sua misericordia; et per rationem patet, quia sive pœnitentia interior sola per modum meriti de congruo, disponat ad justificationem, sive Sacramentum (Opus Dei speciale inspirare fructuosam pœnitentiam.)

Pœnitentiæ per modum Sacramenti operetur ad eamdem, si ab aliquo in extremis habeatur hæc vel illa, habetur eadem ratio perceptionis gratiæ, quæ et in alio pœnitente, et per consequens gratia percipietur, et sic salus.

4\. Quare pœnitentia in extremis est suspecta ?

Secunda conclusio probatur primo, quia tunc impeditur usus liberi arbitrii, vel usus liber rationis et voluntatis ex dolore vel timore inhærentibus; non enim dico aliquem esse in extremis, qui gravatur morbo secundum communem legem curabili, ut febre tertiana, vel hujusmodi, nec qui subito moritur, cujus mortis adhuc nulla apparet causa, sed qui ex causis evidentibus jam positis judicatus est proximus morti secundum causas inferiores operantes, ut in pluribus, utpote in infirmitate, quando jam attingit ad gradum desperatum judicio medicorum, vel in aliis periculis, ut submersione, et hujusmodi, statim imminet mors; et in istis, inquam, vel est maximus dolor in parte sensitiva, vel timor maximus. Et utraque passio vehemens nata est impedire liberum usum rationis et voluntatis, quia secundum Augustinum 83. q.q. 36. *Passiones causatæ a tristantibus vel tristibus, plus movent quam passiones causatæ a delectabilibus.* Passio autem delectationis vehemens quandoque impedit totaliter, vel fere, usum rationis, ut dicitur *de Civit. Dei*; actus autem displicentiæ de peccato, ad hoc quod sit sufficiens ad veram pœnitentiam, sive intrinsecam solam, sive ad dignam susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, requirit liberum usum rationis et voluntatis.

Dolor et timor impediunt liberum usum rationis secundum Augustin. Lib. 14. c. 16.

5\. Si dicas, quod dolor vel timor, qui inest, non totaliter impedit intellectum, vel voluntatem, concedo; sed multum impedit, et per consequens remissius et imperfectius usus intellectus et voluntatis tunc potest haberi, qui vix sufficit ad displicentiam sufficientem et requisitam ad veram pœnitentiam. Hanc rationem tangit Augustinus in littera : *Cum sera venit pœnitentia, tantus aliquando cruciatus ligat membra, et dolor sensum opprimit, ut vix homo aliquid cognoscere valeat.*

Difficillime potest pœnitentia esse bene circumstantionata in extremum dilata.

Secundo, ad hoc quod displicentia valeat, et sit ordinata, oportet quod sit debite circumstantionata, et maxime circumstantia finis, et principii activi principalis, ut scilicet sit voluntaria propter Deum ; sed difficile est tunc habere actum sic circumstantionatum, quia qui usque tunc fuit impœnitens, non videtur tunc extorquere a seipso displicentiam novam, nisi timore pœnæ imminentis ; præsumitur enim, quod si remotus esset a pœna, sicut prius, non extorqueret a seipso illam displicentiam, sicut nec prius; tum quia saltem aliquid simpliciter involuntarium videtur causa istius displicentiæ, nam expectatio mortis videtur causa istius displicentiæ; illa autem est involuntaria. Et quod non fit nisi ex suppositione cujusdam involuntarii, non est simpliciter voluntarium, sicut non omnino voluntarie projicit quis merces in mari, si non projicit nisi ex suppositione cujusdam periclitationis quam nollet; saltem quod non est nisi sit involuntarium, non est multum acceptum alii, nec multum videtur

propter amorem ejus factum.

Dolor, vel timor sine dilectione an delent peccata? Hanc rationem tangit Augustinus in littera: *Oportet non solum timere judicem, sed diligere; arbitrii enim libertatem quœrit, ut delere possit commissa, non necessitatem, charitatem, non timorem; non igitur timeat pœnam, qui pœnitet, sed anxietur pro gloria.*

6. Tertia ratio, quia habitus malus usque tunc continuatus multum retrahit ab actu pœnitentiæ. Et hanc rationem tangit Augustinus in littera: *Cum filii, quos illicite dilexit, sint præsentes, uxor, et mundus ad se vocet, multos solet pœnitentia serotina decipere.* Intellige hæc delectabilia esse præsentia in se, vel in phantasmatibus vehementer impressis, et sive sic, sive sic, ex vehementia habitus continuati multum inclinant ad se inordinate amanda, et per consequens magnam faciunt difficultatem ad habendum magnam displicentiam de eis, ad hoc ut sit dispositio sufficiens ad deletionem culpæ.

Videtur ad contritionem veram certam intensionem requirere, de quo l. 14. q. 2. art. 2. Quarto, quanto aliquis est minus dominus sui actus, tanto requiritur intensior displicentia, ad hoc quod sit dispositio sufficiens ad deletionem culpæ; iste autem minus est dominus, quia nullo modo est dominus actus exterioris ad peccandum. Requireretur igitur secundum strictam justitiam intensior motus displicentiæ ad justificationem ejus, quam ad justificationem sani, cum vix possit habere æque intensum.

Et hanc rationem tangit Augustinus in littera: *Age pœnitentiam dum sanus es; si sic agis, securus es, quia pœnitentiam egisti, quando peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimittunt, non tu illa;* ad minus non tu ita libere illa dimittis, sicut ille sanus, et ideo quantum deficit in te de libertate, tantum secundum rigorem requiritur in te motus intensior, quem vix vel nunquam poteris habere.

Ideo dicit Augustinus, quod magnum est, cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam, quia vix, vel nunquam est aliquis, qui habeat dispositionem de congruo, ut cui inspiretur. 7. Contra sero pœnitentes. Duo corollaria.

(b) Ex istis sequuntur duo corollaria: unum, quod sano persuadendum est, ut sanus pœniteat incutiendo sibi timorem, quam periculosum sit expectare serotinam pœnitentiam, propter rationes prædictas.

Aliud corollarium, quod infirmo jam ad articulum istum deducto, suadendum est, ut secundum suam possibilitatem laboret ad pœnitentiam ordinatam, ut scilicet non obstante dolore vel timore, utatur ratione quantum potest, et nitatur habere displicentiam voluntariam propter finem debitum, scilicet propter Deum; et renitatur malæ inclinationi habitus et delectationum præsentium, et laboret ad displicentiam quantum poterit habere, licet brevem; et ne in desperationem mittatur, extollenda est sibi Dei misericordia, proponendo sibi exemplum de latrone illo, cujus fuit pœnitentia sera, sed non sera indulgentia.

Ad argumenta (c). Ad primum dico, quod præsumptio est secundum ea quæ eveniunt ut in pluribus, et magis apparent consona 8. Ad arg. 1.

rationi rectæ ut in pluribus, videtur difficile vel impossibile tali bene pœnitere, propter rationes dictas; tamen ista præsumptio non concludit de necessitate, quia licet ut in paucioribus et difficiliter, possibile est oppositum evenire, et ideo dicit Augustinus: *Non dico, quod salvabitur, sed nec dico quod damnabitur, quia de neutro potest homo esse certus*.

Ad 2. Ad confirm. Scot. non resp. sed potest dici, quod peccator, ut in pluribus percutitur a Deo, non autem semper.

Ad secundum concedo quod qui scienter exponit se periculo salutis suæ, peccat mortaliter; et ideo iste si aliquo actu elicto determinat sibi nunquam pœnitere, nisi in extremis, illo actu elicito exponit se periculo tali, et peccat mortaliter, sed etiam de illo peccato, si sic peccavit, possibile est ipsum pœnitere in extremis, sicut et de aliis.

Ad 3.

Ad tertium dico quod quamdiu aliquis habet usum liberi arbitrii, potest peccare peccato interiori, licet non exteriori, saltem complacendo in peccatis jam prius commissis, et ita potest peccatum tunc dimittere per displicentiam de eis, licet necesse sit non peccare peccato exteriori, sed etiam istud intantum potest esse sibi pro tunc voluntarium, ut habeat tunc voluntatem. Quod si posset tunc peccare peccato exteriori, fugeret hoc omnino, et non tantum displicentiam, sed aliam pœnitentiam exteriorem habere de peccatis prius commissis, saltem in voto, si supervivat.

9. Ad 4. Non requiri durationem ad contritionem aliquam intensionem certam.

Ad aliud dico, quod legislator non debet ea prætermittere, quæ secundum se sunt congrua in lege ordinata, licet aliquis ex illis accipiat occasionem delinquendi; alioquin nunquam Deus debuisset instituisse pœnitentiam aliquam in aliqua lege, quia quilibet potest ex hoc accipere occasionem delinquendi, quam non acciperet, si non posset postea pœnitere. Nunc autem ad legem simpliciter ordinatam pro statu isto naturæ lapsæ requiritur quod pœnitentia possit esse fructuosa, et qua ratione in quocumque instanti sanitatis, pari ratione et in extremis, imo magis est necessarium pro multis imperfectis, quod tunc possit valere. Dico igitur quod istud non est occasio data a lege, sed tantum accepta ab imperfectis: secundum se autem est occasio servandi legem propter amorem legislatoris, qui tantæ misericordiæ est erga miseros, ut nunquam eis claudat sinum misericordiæ suæ.

Regula pro legislatore, et superiore.

Potest confirmari responsio, quia quando ex aliquo directe provenit majus bonum, quam indirecte tanquam ex occasione accepta, proveniat malum, tunc illud faciendum est, et nullo modo prætermittendum propter talem occasionem. Sed majus bonum est quosdam usque in finem malos per pœnitentiam salvari, quam malum sit peccatum ex istius occasione factum, quia per istam pœnitentiam multi finaliter attingunt ad terminum prædestinationis divinæ; per illam autem occasionem divinam nulli cadunt ab isto, et si aliquando peccant, tamen non peccato, quo finaliter damnentur.

10. Ad 5. Non est imponenda

Ad aliud, concedo quod oportet istum alia pœna puniri pro peccato, sed hoc non debet sibi imponi

pœnitentia in extremis confitenti. hîc, quia non potest illam hîc implere. Nec potest sibi imponi, quod tanto tempore stet in purgatorio, quia iste Sacerdos non habet auctoritatem sibi infligendi illam pœnam, sed proponenda est sibi pœna correspondens peccatis tali modo, si sanus esses, talis pœnitentia esset tibi imponenda, quam si convalueris, studeas adimplere; sed nunc es in manu Domini, confide de misericordia ejus, quia etsi te puniat, tamen misericorditer; vel in casu, ubi non potest protrahi multus sermo, non oportet aliquam pœnam sibi specificare, sed tantum eum instruere de justitia Dei misericordis.

Ad aliud quod objicitur contra responsionem, dico quod illud non est simile; moriens enim in peccato mortali nihil haberet retardativum a pœna condigna; sed iste moriens in charitate, debitor tamen pœnæ pro peccatis commissis quorum pœnitentiam non fecit, habet aliquid retardativum a gloria, quia nullus dum est debitor alicujus pœnæ, potest glorificari, quia gloria sicut nec pœnam secum patitur, sic nec debitum pœnæ, quia nec simul, nec posterius persolvendæ.

COMMENTARIUS.

1. (a) *In ipsa quæstione*, etc. Scholiastes, Faventinus et alii citant ad propositum hujus quæstionis sententiam eorum, qui negant pœnitentiam aliquibus peccatoribus esse possibilem, qui derelinquuntur a Deo etiam in extremis in pœnam suorum peccatorum. Sed hæc quæstio spe- Quæstio tangens materiam. ctat magis ad materiam de auxiliis, in qua disputatur de gratia sufficiente, et ad materiam de prædestinatione et peccatis, in quibus agitur de induratione et obcæcatione peccatoris; qua in re Doctores illi Catholici non negant liberum arbitrium, sed asserunt quosdam in punitionem scelerum derelinqui a Deo juste, ut ipso eventu non inspiretur eis pœnitentia, et in ea dispositione voluntatis adhærent peccatis, ut ipsi non quærant conversionem per media debita, sed magis contemnant Dei misericordiam et justitiam propriamque salutem. In hac autem quæstione ubi agitur solum de efficacia Scopus hujus quæstionis. pœnitentiæ pro omni statu viæ, si detur, priorem non admiscemus, quia de ea nihil agit Doctor; sed tantum de efficacia veræ pœnitentiæ, etiam in extremis, et de difficultate ejus, si eo usque differatur propter impedimenta quæ occurrunt ex parte laborantis in extremis; unde colligatur obligatio, quam quis habet providendi propriæ saluti, et præveniendi prædicta pericula, dum integris sensibus potest.

Prima conclusio Doctoris: Pœnitentia 2. Prima conclusio. Pœnitentia in extremis valet ad salutem. vera in extremis sufficit ad salutem; ita Doctor distinguens pœnitentiam in interiorem et exteriorem. Interiorem intelligit contritionem perfectam sine Sacramento, quando scilicet non est copia confessarii aut facultas ex impedimento confitendi; pœnitentiam exteriorem intelligit Sacramentum cum dispositione requisita susceptum. Hæc conclusio simpliciter est de fide, quam probat Doctor ex Augustino, Est de fide. et ex efficacia tam contritionis perfectæ quam Sacramenti rite suscepti. Patet ex Tridentino *sess.* 7. *de Sacram. in gen.* Probatio ex Trident. ubi universaliter definit Sacramentum novæ legis dare hunc effectum secluso obice, et quantum est ex parte Dei et ipsorum Sacramentorum, *can.* 6. 7. 8. Nullum autem peccatum post Baptismum

commissum est obex respectu Sacramenti rite suscepti. Patet etiam in specie *sess.* 6. *cap.* 14. *sess.* 14. *cap.* 1. *et* 4. *et can.* 6. Patet ex dictis hactenus de efficacia pœnitentiæ. Patet et ex illo Ezechielis 18. *Quotiescumque ingemuerit peccator*, etc. *Quorum remiseritis peccata*, etc. Joan. 2. quæ est potestas data sine limitatione. Patet etiam ex Canonibus Ecclesiæ, qui præcipiunt pœnitentiam dari in extremis constituto. Hæc denique est sententia omnium Patrum contra Novatianos nemine excepto. Patet ex statu viatoris, et ordinaria dispositionis divinæ providentiæ, quæ comprehendit media legis ordinantis ad salutem respective ad omnes baptizatos sine exceptione, quos ipsa lex comprehendit, neque obligat ad impossibile; obligat autem ad pœnitentiam finalem peccatorem baptizatum, et ad Sacramentum in re aut voto. Hæc obligatio est ad finem salutis consequendæ; ergo pœnitentia rite facta per quam adimpletur præceptum pœnitentiæ, est fructuosa peccatori ad remissionem suorum peccatorum, quia facit quod lex jubet, et quod divina justitia tantum exigit quantum ad effectum remissionis peccati.

Ex Scriptura. Ex potestate clavium. Patres contra Novatianos. Obligatio pœnitentiæ finalis.

3. Secunda conclusio. Pœnitentiæ finalis difficultas, et obstacula. Defectu libertatis.

Secunda conclusio est, quod pœnitentia, quæ habetur in extremix vix est vera pœnitentia, considerando scilicet impedimenta ejus habendæ. Hanc conclusionem optime probat ex auctoritatibus, quas Magister in littera affert ex sancto Augustino. Primo, ob impedimentum recti usus liberi arbitrii ex dolore vehementi et timore, quam bene deducit. Secundo eamdem probat, quia actus circumstantionatus circumstantia finis requiritur ad veram pœnitentiam, ut doleat, scilicet propter Deum offensum, qui vix haberi potest ab eo, qui usque ad illud instans fuit impotens. Tertio, probat ex impedimento malæ consuetudinis. Quarto ex difficultate habendi conatum voluntatis requisitum.

4. Documenta circa pœnitentiam.

(b) *Ex istis sequuntur duo corollaria*, etc. Primum est incutiendo timorem sanis deducendo eos ad pœnitentiam. Secundum corollarium est, etiam laborantem in extremis animandum esse ad veram pœnitentiam, proponendo Dei misericordiam,et eum dirigendo ut perfecte displiceat de peccatis, quæ verissima sunt, et usui ac praxi consentanea. Quibus regulis uti debent confessores et Prædicatores. Sed ut video minor cura est prædicatoribus aliquibus hujus temporis prædicare pœnitentiam, qui stylum et auctoritatem pulpiti commutarunt in applausus comicos et theatrales; quibus id negotii est, ut proposito themate ad peregrina digrediantur, et in solita, quibus probandis inhærent, et totium tempus, quod solidæ doctrinæ, et excitandæ pietati impendere deberent, sine fructu ullo transigunt in se ipsis aut in populo, qua in re Prælatorum et Pastorum res agitur, quorum curæ esse debet, ut verbum sanum irreprehensibile ad pastum gregis proponi curent, ut prædicentur vitia et virtutes, non curiositas et vanitas; et potissimum hoc tempore, ubi maxime vigent peccata, deberet pœnitentiæ prædicandæ sollicitudo major esse, quia, ut dicit Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 8. *Neque securior ulla via in Ecclesia Dei nunquam existimata fuit ad amovendam imminentem a Domino pœnam, quam ut hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent*, etc.

Stylus incommodus, et non congruus quorumdam prædicatorum. Trident.

5. Responsio ad Argument.

(c) *Ad argumenta. Ad primum dico, quod* etc. Ad primum argumentum respondet, quod præsumptio ut in pluribus non inferat necessitatem. Ad secundum, quod determinate proponens non pœnitere nisi in extremis peccat mortaliter, quia exponit seipsum periculo peccandi et damnationis. Ad tertium,quod habens usum liberi arbitrii possit peccare peccato interiori saltem, ita etiam et pœniteret de peccato

cum voto non peccandi. Ad quartum, quod legislator non debet omittere præscribere congrua, quamvis aliquis inde sumat occasionem labendi ex propria nequitia. Addit confirmationem, nempe quando ex aliquo sequatur directe magis bonum, quam malum ex occasione ejus acceptum, non teneri operantem ad omissionem talis boni. Hîc posset tractari de scandalo et ejus speciebus, sed quia materia est prolixa, supersedeo. Ad quintum, quod pœnitens in extremis non debeat obligari ad satisfactionem in vita, quia est incapax, et pœna debita in purgatorio punietur. Ad ultimum, assignat disparitatem inter morientem in peccato mortali, et morientem in gratia, quia hic potest habere aliquam pœnam solvendam, quæ ipsum retardat a gloria; ille nihil habet, per quod tardetur a pœna æterna et damnatione.

DISTINCTIO XXI.

(Textus Magistri Sententiarum.)

De remissione peccatorum post hanc vitam.

A. Matt. 12. 22. Luc. 12. 10. Greg. lib. 4. Dial. c. 39. et hab. 25. dist. c. Qualis hinc. 1. Cor. 3. 12. Libro de Civit. Dei, 21. cap. 26. Dubium 1. Aug. circa Psalm. 37. primum versum. 1. Cor. 3. 15.

Solet etiam quæri, utrum post hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quod aliqua post hanc vitam remittantur, Christus ostendit in Evangelio, ubi ait : *Qui peccaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Ex quo datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quod quædam peccata in futuro dimittentur. « Quædam enim culpæ in hoc sæculo relaxantur, quædam vero parvæ etiam in futuro; quæ quidem post mortem gravant, sed dimittuntur si digni sunt, si bonis actibus in hæc vita meruerunt ut dimittantur eis. »

De his qui ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam.

De illis etiam qui ædificant *lignum, fœnum, stipulam*, dicit Augustinus, quod ignem tribulationis transitoriæ invenient, cremabilia ædificia, quæ secum portaverunt cremantem. Ait enim sic : « Post istius sane corporis mortem, donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis et remunerationis, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum, qui ædificaverunt lignum, fœnum stipulam, hujusmodi ignem dicantur perpeti quem alii non sentiunt, qui hujusmodi ædificia non portaverunt, ut inveniant ignem transitoriæ tribulationis venialia, concremantem; non redarguo, quia forsitan verum est. Sed quia dicitur, *salvus erit quasi per ignem,* contemnitur ille ignis. Gravior tamen erit ignis ille, quam quidquid potest homo pati in hac vita. » Hîc aperte insinuatur, quod illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata, secum portant, quæ in igne emendatorio cremantur. Unde constat, quædam peccata venialia post hanc vitam deleri.

Quod alii citius, alii tardius purgantur in igne purgatorii.

B. In Enchirid. c. 69. Augustin. enarrat. in psalm. 80. non longe a fine, et enarratione ad psalm. 37. non longe a principio.

In illo autem igne purgatorio alii tardius, alii citius purgantur, secundum quod ista pereuntia magis vel minus amaverunt. Unde Augustinus : «Post hanc vitam incredibile non est nonnullos fideles per ignem quemdam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque salvari. »

Quid sit ædificare, lignum, fœnum, stipulam.

«Unde non frustra illa tria di-
Dubium 2. stinxit Apostolus : *lignum, fœnum,*
Glossa. Dubium 3. *stipulam,* quæ illi ædificant, qui, etsi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent: qui secundum suos amandi modos diutius, ut *lignum,* vel minus, ut *fœnum,* vel minimum, ut *stipula,* ignem sustinebunt. Qui vero superædificant *aurum, argentum et lapidem pretiosum,* de utroque igne securi sunt, non solum de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternum, sed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam salvandi.»

Oppositio.

C. ov. 14. b. cles. 7. Hîc objici potest : Si per lignum, fœnum, stipulam venialia intelliguntur peccata, et nullus adeo perfectus est, qui venialiter non peccet ; ergo qui ædificant aurum, argentum, lapidem pretiosum, ædificant etiam lignum, fœnum, stipulam; ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus, quia non
olutio. omnis qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ædificat ; sicut e converso non omnis qui contemplatur Deum et diligit proximum et opera bona facit, ædificat aurum, argentum lapidem pretiosum. Et tamen in *auro* intelligitur contemplatio Dei, in *argento* dilectio proximi, in *lapide pretioso* bona opera. Sed illi qui ædificant *lignum, fœnum, stipulam,* Deum contemplantur, et proximum diligunt, et opera bona faciunt, nec tamen ædificant *aurum, argentum, lapidem pretiosum.*

Quid sit ædificare aurum, argentum, lapides pretiosos.

Hæc enim ædificat qui sic illa tria facit, ut cogitet quæ Dei sunt, et quomodo placeat Deo, non mundo. « *Lignum* vero et *fœnum,* et *stipula* accipi possunt secularium rerum, quamvis licite concessarum, tales cupiditates, ut amitti sine animi dolore non possint. » Hæc ergo ædificat is qui cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat mundo, « qui circa divitias suas quodam carnali affectu tenetur, et tamen ex eis multas eleemosynas facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. » Ex his igitur patet, quod non idem homo simul hæc et illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantum est, qui non cogitant placere mundo, sed tantum Deo; qui etsi venialiter aliquando peccant, fervore charitatis ita absumitur in eis peccatum, sicut gutta aquæ in camino ignis; et ideo nunquam secum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum est, qui non tantum Deo, sed etiam mundo placere cogitant, Deum tamen præponunt. Si vero mundum præponerent, non *superædificarent,* sed *destruerent* fundamentum. Affectiones igitur carnales, quibus dediti sunt domibus, conjugibus, possessionibus, ita ut nihil præponant Christo, illis tribus significantur, quæ in mentes perfectorum non

[Margin: 1. Cor. 7. Aug. de fide et operibus, cap. 16. et in Ench. c. 68. 1. Cor. 7.]

cadunt, etsi alia venialia admittant; in cordibus vero minorum interdum durant usque in finem, qui cum talibus ædificiis transeunt, sed dissolvuntur in igne; ipsi vero merito fundamenti salvi erunt, gravissimam tamen pœnam sentient. Ex quo apparet, quantam hîc *misericordiam* quod exhibet Deus, et quantam ibi exerceat *veritatem*, cum pro eodem peccato multo gravius ibi puniat quam hîc.

Quod aliquem vere pœnitet, etsi non de omni veniali.

D. Objicitur 25. distinct. cap. Qualis hîc, lib. 4. dial. c. 39.

Sed forte dices illud esse accipiendum de *pœna peccati*, non de *ipso peccato*, quod Gregorius dicit, quædam levia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, omnia dimissa sunt ei, sed *pœna* forte remansit; ideoque si vere pœnitens obiit, sine peccato transiit; si autem vere pœnitens non est in obitu, maculam portat, quæ nunquam delebitur. Qui vero ædificat lignum, fœnum, stipulam, vere pœnitet, quia bonus est et charitatem habet, et in charitate de hac vita transit; ergo sine *peccato* transit. Non sequitur: Verum quidem est, quia bonus est et charitatem habet, et vere pœnitet; et tamen cum veniali peccato transit, quod non delevit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet nisi peccatum illud, quod deserit homo. Tale autem peccatum sæpe in hac vita non relinquitur ab homine, et tamen vere pœnitens est, etsi non de omnibus venialibus pœniteat. Potest enim quis de omni mortali et de omni veniali pœnitere, excepto uno vel pluribus venialibus quidem; sicut habet quis charitatem et unum vel plura venialia; quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem habens, sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc secularia; talis existens subita morte opprimitur, in illo terreno affectu mortuus est, et tamen salvabitur, a quo non se hîc absolvit; ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Constat ergo, quædam peccata, sed levia, post hanc vitam dimitti. Si vero de *pœna* peccati illud intelligi voluissent auctores, cur magis commemorassent *levia* quam *gravia*, cum etiam gravium *pœna* hîc inexpleta post hanc vitam restet?

Responsio. Exemplo utitur ad probandum dictum.

De generali confessione, quid prosit?

E. Dubium 4. Psalm. 18.

Post hæc considerandum est, utrum prosit confessio illa, ubi singula peccata, quæ quisque fecit, non exprimuntur. Sane dici potest, quod omnia criminalia semel saltem oportet in confessione exprimi, nisi aliqua a mente exciderint. Sed quia *delicta nemo intelligit* omnia, *generaliter* saltem ea confitere, quorum memoriam non habes; et sic nihil celasti de sceleribus tuis. Venialia vero, quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata; perfectius est tamen etiam illa exprimere, si vales. Ideoque quotidie generaliter fit confessio in Ecclesia, pro venialibus scilicet peccatis, quæ quotidie admittimus, et pro illis mortiferis, quorum notitiam non habemus. Unde

Dubium 5.

Lib. 5. Hypognost. paulo post initium. Act. 1. d. Psalm. 68. Psalm. 50. Augustinus : Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commissis sceleribus celat; non quod, etsi voluntatem celaverit, Deus ignoret, sed veritatem sibi ab eo dici vult, ut veniam consequatur. Si vero mente aliqua exciderint, confitetur veritatem Deo, cum generaliter dixerit : *Deus, qui nosti occulta cordis, et opera mea, et delicta a te non sunt abscondita,* quibus veniam largiaris precor. Et hæc est veritas confitentis, quam diligit Deus. » Unde Psalmista : *Ecce enim veritatem dilexisti.* Hîc insinuatur, quod generalis confessio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Nemo confiteatur peccata, quæ non fecit.

F. [D]ubium 6. [D]e verbis Apost. [se]rm. 29. [i]n medio. 22. q. 2. Cum [h]umilitas. Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum, quia superbia est; ita nec humilitatis causa fateri se reum illius quod se non commisisse noscit, quia incauta est talis humilitas et peccatorem constituit. Unde Augustinus : « Cum humilitatis causa mentiris, si non eras peccator, antequam mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras. Veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, ut quod es, dicas. Nam quomodo est veritas, ubi regnat falsitas? »

De pœna Sacerdotis, qui peccatum publicat confitentis.

G. [D]e Pœnit. [dis]t. 6. cap. « Caveat autem Sacerdos, ne peccata confitentium aliis prodat, alioquin deponatur. Unde Gregorius : Sacerdos ante omnia caveat, ne de his qui confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, nec, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur et omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. Quod vero dictum est, ut pœnitens eligat Sacerdotem scientem ligare et solvere, videtur contrarium ei quod in Canonibus reperitur, ut nemo scilicet alterius parochianum judicare præsumat. Sed aliud est favore vel odio proprium Sacerdotem contemnere, quod Canones prohibent, aliud cæcum vitare, quod Urbanus facere monet, ne, *si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadant.* » Ait enim Urbanus II. « *Placuit, ut nulli Sacerdotum deinceps liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam suscipere, sine ejus consensu, cui se prius commisit, nisi pro ignorantia illius cui prius confessus est. Qui vero contra hoc facere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit.* »

Sacerdos. Ibid. parag. Quod autem. 9. quæst. 2. quasi per totum. Matth. 15. 14. Dubium 7. Ibid. dist. 6. c. Placuit.

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO I.

Utrum post hanc vitam possit aliquod peccatum dimitti?

Alens. 2. *part. quæst.* 124. *membr.* 9. D. Thomas 1. *et* 2. *quæst.* 87. *art.* 5. *et* 3. *part. q.* 87. *art. ult. et hîc quæst.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *art.* 1. *quæst.* 1. *et* 2. *dist.* 42. *art.* 2. Richard. *hîc art.* 2. *quæst.* 3. Suar. 3. *part. dist.* 11. *sect.* 2.

Hæc est distinctio vigesima prima. Quæro primo quæstionem hanc : Utrum post hanc vitam possit aliquod peccatum dimitti? 1. Argum. 1.

Videtur quod non, quia nullus moriens justus potest postea peccare; ergo nec moriens in peccato potest postea resurgere. Consequentia patet, tum a simili, quia simile videtur pro aliquo statu posse peccare, et resurgere a peccato; tum a majori, quia facilius est cadere, quam resurgere; tum quia resurgere a peccato non videtur competere, nisi ei, qui potest mereri; sed qui non potest in aliquo statu cadere, non potest mereri.

Argum. 2. Item, nullum peccatum mortale post hanc vitam potest remitti; igitur nec veniale. Consequentia patet, quia sunt ejusdem rationis, cum nonnisi secundum magis et minus differant.

Argum. 3. Item, Damascenus lib. 2. cap. 4. *Quod est Angelis casus, hoc est hominibus mors;* sed Angelus post casum est omnino invariabilis ab hujusmodi, in quod cadit; ergo et homo ab illo in quo moritur, est invariabilis post mortem.

Argum. 4. Item, per pœnam minimam potest dimitti peccatum veniale, dum tamen sit voluntaria, ut aspersione aquæ benedictæ, et hujusmodi; pœna mortis est maxima, quia *ultimum terribilium est,* 3. Ethic. (Cap. 9.) ergo per illam, si sit accepta voluntarie ab isto morituro, potest deleri omnis culpa venialis; ergo post mortem nulli remanet dimittenda.

Si dicas, quod mors est inflicta pro peccato originali, et ideo non potest esse pœna debita alii peccato, nec deletiva, nec remissiva peccati; contra, originale peccatum dimissum est in Baptismo, quia contra hoc specialiter ordinatur; ergo non est mors in isto pœna debita pro originali; ergo ut prius.

Contra, Magister in littera, et probat per illud Matth. 12. Luc. 11. et Marci 3. *Qui peccaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Subdit Magister : *Ex hoc datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quod quædam peccata in futuro dimittentur.* (Ratio ad opposit. De peccato in Spiritum sanctum, vide 2. dist. 41.)

COMMENTARIUS.

In hac distinctione movet duas quæstiones : Prima est, an peccatum aliquod post hanc vitam remitti possit. Secunda quæstio est de obligatione sigilli confessionis.

SCHOLIUM.

Pœnam pro peccato dimisso in hac vita solvi sæpe in alia vita, probat ex variis locis August. et ex illo 1. Corinth. 3. *ipse salvus erit,* etc. et hanc probant omnia, quæ probant dari purgatorium. 1. Machab. 12. *Sancta est cogitatio pro defunctis orare.* Tob. 4. *Panem tuum, et vinum constitue super sepulchrum justi.* Matth. 12. *Non dimittetur in hoc sæculo, neque in futuro.* De hoc Bellarm. lib. 1. de purg. per totum. Feuarden. noster exactissime in sua Theomachia lib. 11. 12. et 13. Castro v. *Purgatorium.*

In (a) ista quæstione una conclusio est certa, scilicet quod peccato dimisso in hac vita, pœna debita pro ipso potest solvi post hanc vitam. Quod probatur ratione, quia nullus cum debito pœnæ beatificatur, aliter enim pœnæ simul solvendæ essent cum gloria; aut post gloriam; sed neutro modo, quia nec pœna potest stare cum gloria nec succedere gloriæ, igitur si quis aliquando est debi- 2.

tor pœnæ, oportet quod prius illam solvat. Iste autem, qui digne pœnituit in extremis, quod possibile est, ut dictum est *dist. præced.* non solvit dignam pœnam pro peccato, de quo pœnituit; ergo illam solvet post hanc vitam.

1. Cor. 3. Hoc etiam dicunt auctoritates, quas Magister adducit in littera. Una est Augustini 21. *de Civit. Dei cap.* 27. ubi tractat illud 1. ad Corinth. 3. *De his qui ædificant lignum, fœnum, stipulam. Post istius* (inquit) *corporis mortem, donec veniatur ad diem damnationis et remunerationis, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum, qui ædificaverunt lignum, fœnum, stipulam, ignem dicantur perpeti transitoriæ tribulationis venialia concremantem, non redarguo.* Et sequitur: *Gravior erit ignis ille, quam quidquid homo pati poterit in hac vita.*

Et idem, *de vera et falsa pœnitentia,* et ponitur *de pœnit. dist.* 7. loquens de sero pœnitente: *Vivat, et non moriatur* (intellige de vita gratiæ), *non promittimus quod evadat omnem pœnam; non prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo gravis est; excellit enim omnem pœnam, quam unquam passus est aliquis in hac vita.* Et hanc sententiam dicit Magister dist. 20. cap. 2. *Si,* inquit, *et ante expletionem pœnitentiæ decesserint, ignem purgatorium sentiunt, et gravius puniuntur, quam si hic explessent pœnitentiam* Nec mirum, quia pœna quanto minus voluntaria, tanto minus satisfactoria; et tota ista sententia de purgatorio fundatur in verbo Apostoli, 1. *ad Corinth.* 3. ubi dicit: *ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Dicit de imperfecto moriente cum venialibus.

COMMENTARIUS.

(a) *In ista quæstione,* etc. Duas veritates resolvit, quarum prima est certa, nempe dari purgatorium, quæ est veritas fidei. Secunda est dubia, an scilicet aliquod peccatum remittatur in altera vita. 1. Ordo, et divisio quæstionis.

Purgatorium negarunt plures antiqui hæretici. Forte primus, qui occasionem dedit aliis, fuit Aerius Presbyter Arianus, qui negavit suffragia pro mortuis esse utilia, quamvis expresse non invenitur negasse purgatorium, ut patet ex Epiphanio *hæres.* 75. Augustino *de hæresibus hæres.* 53. et aliis, qui de hac hæresi agunt, ut Philaster, Isidorus, Damascenus, qui error facile potuit etiam hunc alium peperisse, quoniam impugnatione conjunctus est. Eumdem errorem quandoque docuit Lutherus, quandoque negavit; sed eam tuentur Calvinus *lib.* 3. *cap.* 5. Brentius, Petrus martyr, et alii hujus temporis sectarii, quos fortissime impugnant Controversistæ. Errores contra veritatem purgatorii.

Hanc veritatem probat Doctor, primo ratione; deinde ex traditione, seu auctoritate Patrum ex iis locis, quæ citat Magister in littera; tertio ex Scriptura 1. ad *Cor.* 3. *et tota ista sententia de purgatorio,* inquit, *fundatur in verbo Apostoli* 1. *ad Cor.* 3. etc. Quibus verbis non intendit probationem ex solo illo loco haberi, sed veritatem ipsam ex illo loco optime probari, qui est magis expressus de purgatorio igne, quam alia loca, et quo magis hanc veritatem confirmant ex Scriptura, Patres et Concilia, nam alia loca expressius agunt de remissione peccatorum aliquorum post hanc viam, ut patet *Matth.* 12. *Luc* 11. *Marci* 3. quos citat in argumen- Veritas fidei.

to ad oppositum, vel agunt de suffragiis, quæ fiunt et fieri debent pro defunctis, ut *Job*. 4. 2. *Machabæorum* 12. *Eccles*. 7. hic autem locus expresse docet purgatorium et ignem, per quem purgantur justi post hanc vitam pro pœnis peccatorum non solutis, et pro levibus peccatis. Ad has probationes, quas breviter attingit Doctor, reducitur integra probatio hujus veritatis, quam fuse prosequuntur Doctores Catholici, qui in hac materia versantur, ad quos remitto lectorem. Interim sequendo ordinem Doctoris, probatur veritas :

2. Prima probatio ex necessitate satisfactionis.

Primo ex veritate fidei, quam supponit ejus ratio, et *supra* tractavimus de necessitate satisfactionis debitæ peccatis remissis per pœnitentiam hominis Christiani pro pœna temporali, in quam commutatur æterna, quæ alioquin remanet in altera vita solvenda in purgatorio. Hæc satis patent ex iis, quæ dicta sunt de satisfactione *dist*. 15. *quæst*. 1. quibus suppositis argumentatur Doctor, nullus cum debito pœnæ beatificabitur, alias pœnæ essent solvendæ simul cum gloria, vel post gloriam ; sed neutrum horum consistit cum gloria, ergo debitum pœnæ, seu ipsa pœna debita ante gloriam solvenda est, sed aliquando contingit pœnam non solvi in hac vita, ut patet in eo, qui pœnituit de peccato in extremis, cui non superfuit tempus satisfaciendi pro pœna. Patet in aliis, qui obnoxii multis venialibus mortui sunt sine pœnitentia de ipsis. Patet etiam in iis, quibus non fuit injuncta pœnitentia secundum qualitatem culpæ, sed juxta facultatem, et alia rationabili ex causa mitius actum est in foro pœnitentiæ, neque ipsi deinde satisfecerunt voluutarie per opera assumpta, aut quibus Deus non inflixit pœnas congruas in hac vita. His omnibus manet debita pœna solvenda ; ergo, etc.

Cum debito pœnæ non compatitur beatitudo.

Manere pœnam debitam quandoque post mortem.

Primum antecedens cum sua probatione patet, nempe pœnam aut debitum pœnæ non compati cum gloria, aut post gloriam solvendam. In primis debitum pœnæ manet ordinandum infallibiliter per ipsam pœnam, vel æquivalens in divina acceptatione ; et hoc ex divina justitia et lege ordinaria, quæ statuit sic vindicare peccatum, ut non maneret impunitum, ideoque statuit necessitatem satisfactionis in hac vita, ei qui vult redimere pœnam vel certe ipsam pœnam in altera vita in carcere purgatorii, ex quo non emittitur debitor, donec solverit ultimum quadrantem, vel alii pro eo satisfecerint ; sed neque pœna, neque debitum ejus potest compati cum gloria simul, neque post gloriam solvenda, ut patet ex sacris litteris, non cum gloria, quia excludit omnem miseriam et indigentiam. Isaiæ 64. *A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt; oculus non vidit absque te, quæ præparasti diligentibus te,* etc. 1. ad. Cor. 2. *Sed sicut scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum ; nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum, Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei,* etc. Sap. 4. et 5. ubi pulchre per antithesim exponitur miseria damnatorum, et status beatorum ac gloria Matth. 13. *tunc justi fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum.* Apocalyps. 7. *Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos Sol, neque ullus æstus,* etc. In quæ loca Patres et omnes expositores docent veritatem præmissam, perinde probatur non fore, ut gloria illa terminetur, quia est vita æterna. Isaiæ 65. *Gaudebitis et exultabitis, usque in sempiternum,* etc. Patet etiam ex aliis locis, Scripturis et symbolis fidei, et Patribus, quod infra suo loco magis tractabitur ; ex quibus patet efficacia hujus rationis, quam

3. Debitum pœnæ non compati cum gloria.

Gloria excludit miseriam culpæ et pœnæ.

præmittit Doctor, ut reducitur ad sua principia, quæ supponit certa.

4. . Ratio. Ex ıctoritate, et aditione. ıturgiæ. Secunda probatio est ex auctoritatibus, quas citat Magister in littera, quibus addi potest et traditio et auctoritas Patrum. Traditio autem patet ex consuetudine Ecclesiæ orantis pro defunctis, quæ ex omnibus Liturgiis. Patet Romana : *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt,* etc. *Ipsis Domine, et omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, et pacis indulgeas, deprecamur,* etc. Sic etiam Liturgia Jacobi, Matthæi, Marci, Barnabæ, et Ambrosii, et cæteræ, quæ habentur apud Pamelium. Hæc oratio superflua esset, nisi ea indigerent animæ defunctorum, et eis esset proficua. Sed in tantum est proficua, inquantum remittatur eis pœna in qua sunt, quod supponit traditio Ecclesiæ ab initio, et per omnia sæcula continuata.

ratio pro efunctis.

lemens omano. Patet etiam ex Patribus Clemente Romano *epistola* 1. ubi hæc oratio a Beato Petro commendata fuit *lib.* 8. *Constitutionum Apostolicarum. cap.* 41. *Oremus pro fratribus nostri, qui in Christo requieverunt, ut Deus summæ erga homines charitatis, qui animum defuncti suscepit, remittat ei omne peccatum voluntarium, et non voluntarium, et propitius ac benevolus ei factus collocet eum in regionem piorum, qui relaxati sunt,* etc. *cap.* 42. præcepit memoriam defuncti peragi debere die 3. 9. 40. Quod et Novella Justiniani Imperatoris de monachis et Ascetis supponit retentum ; et consuetudo Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis, et post annum. Dionysius *Ecclesiast. Hierarchiæ cap.* 7.

5. genes. Origenes *homil. in* 14. *Leviticum et hom.* 12. *in Jeremiam,* ubi eleganter hanc veritatem explicat. cui non præjudicat error alias particularis ejus de salute damnatorum, quia veritati professæ, et declaratæ non obstat, si ex privato errore extendatur ad ea quæ non comprehendit. Recte autem Origenes ex Apostolo declaravit litteraliter peccatores purgari in altera vita. Quod autem comprehendat damnatos, fuit error ejus particularis, cui male applicat veritatem ex Scriptura et traditione totius Ecclesiæ receptam, quam ipse profitetur *lib.* 8. *in epistolam ad Romanos, cap.* 11. Idem docet Basilius *in cap.* 6. *Isaiæ*: *Et in manu habebat carbonem,* etc. *Revera,* inquit, *quoniam ritus ille, quo apud Judæos Deus colebatur, subserviebat exemplari, et umbræ cœlestium, cœleste quoddam insinuare intelligendum est altare illud, nempe locum lustrandis animabus accommodatum, a quo ignis ille purificativus per eas virtutes eximia sanctitate proditus elicitur,* etc. *et ad cap.* 9. Idem habet in illa verba : *Et erit populus ab igne adustus,* etc. Basilius.

Gregorius Nyssenus orat. *quod non sit dolendum ob eorum obitum, qui in fide discesserunt,* ubi loquens de dormientibus in fide : *Vel in præsenti,* inquit, *vita precibus, sapientiæque studio purgatus, vel post obitum per purgatorii ignis fornacem expiatus ad pristinam vellet redire felicitatem,* etc. Nissenus.

Item *in libro de anima resurrectione : Plane necesse est, ut dum vitiositas purgatorio igne absumitur, anima quoque, quæ cum vitiositate unita est, in igne sit, donec id quod inspersum est, adulterinum, materiale et fucatum atque corruptum, totum aboleatur igne consumptum,* etc.

Tertullian. Lactantius. Tertullianus *de anima cap.* 35. *de monogamia cap.* 10. Cyprianus *epistola* 52. *ad Antonianum.* Lactantius *lib.* 7. *Instit. cap.* 21. *Sed justos, cum judicaverit Dominus, etiam igne examinabit ; tum quorum peccata, vel pondere, vel nume-

ro prævaluerint, igne perstringentur, atque comburentur, quos autem plena justitia et maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient, etc.

Hilarius. Hilarius in Psalm. 59. *Est olla secundum Jeremiam urens peccata, atque tollens*, etc. *et multi secundum Apostolum tanquam per ignem erunt salvi, cum defæcatis, et perustis vitiis, et argentum ignitum probabiles judicentur*, etc.

Hieron. Hieronymus ad *cap.* 66. *Isaiæ* et ad *cap.* 7. *Michææ*: *Post cruciatus atque tormenta educta de tenebris exterioribus anima, reddito novissimo quadrante dicet : Videbo justitiam ejus ; et loquar : justificata sunt judicia tua, Deus.*

Ruffin. Ruffinus Psalm. 37. *Per ignem intelligi potest examinatio ignis purgatorii, in quo corripientur, qui modo super fundamentum Christum infructuosa ædificant, detrimentum quidem patientur, sed salvi erunt, sic tamen quasi per ignem, gravior autem erit ille, quam quidquid potest homo in hac vita tolerare*, etc.

August. Augustinus *locis citatis in littera, et lib.* 2. *de Gen. contra Manichæos cap.* 20. super illud *: Maledicta terra erit tibi in omnibus operibus tuis*, etc. *Si quis forte agrum non coluerit, et spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, et post hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel pœnam æternam*, etc. et in Psalm. 37. *In hac vita purges me, et talem me reddas, cui jam igne emendatorio non sit opus, propter illos, qui salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare ? nisi quia ædificant super fundamentum ligna, fœnum, stipulam, si ædificarent autem aurum et argentum, et lapides pretiosos, et de utroque igne securi essent, non solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salvi erunt, dicitur enim : Ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem ; et quia dicitur salvus erit, contemnitur ille ignis ita plane, quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita*, etc.

Item *de Civitate Dei, cap.* 13. *et* 16. idem expresse docet.

Sixtus III. Sixtus III. *de malis Doctoribus, et operibus fidei* : *Ego duo tantum loca in Scripturis inveni, Regni et Gehennæ, id est, vitæ et mortis purgatorium, tamen locum semper excipio, in quo ad tempus piorum animæ corporibus solutæ expiantur.*

Eucherius. Et reliqui Patres. Eucherius Lugdunensis *hom.* 3. *in Epiphaniam* pulchre ignes purgatorii describit. Sedulius *ad cap.* 3. *primæ ad Corinth.* Cæsarius Arelatensis in verba Apostoli : *Si cujus opus*, etc.

Gregorius Magnus *in Psal.* 3 *pœnitentialem lib.* 4. *dialog. cap.* 39, et reliqui posteriores Patres.

7. 3. Ratio. Ex Scriptura. Tertia probatio est ex Scriptura, duo loca adducit Doctor: Primus est *Matthæi* 12. quem de remissione alicujus peccati, nempe venialis post hanc vitam explicant plures Patres, quos sequitur Magister *in hac distinctione;* ita Augustinus *lib.* 6. *contra Julianum cap.* 15. *et lib.* 21. *de civitat. cap.* 14. quem plures alii sequuntur.

Sed præcipuus locus est ille Apostoli *primæ ad Corinth.* 3. ut recte adnotavit Doctor. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est ipse Christus Jesus. Si quis autem superædificat, super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, et stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit ; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. Si cujus opus arserit, detrimentum*

patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, etc.

Hic locus varias interpretationes patitur, quæ in aliquo confundunt ejus sensum litteralem.

Ratio metaphoræ accommodatur.

Advertendum est metaphoram sumi a conflagratione domus, in qua per ignem non destruuntur aurum, argentum, marmora porphyretica, et alia quorum usus est in ædificiis; et hi intelliguntur lapides pretiosi, lignum tamen, fœnum, stipula igne consumuntur; et significatur domus spitualis ædificata super Christo, quod est fundamentum salutis nostræ, cui superædificat fides alia opera; quædam perfecta, ut charitatis et aliarum vitutum; quædam mixta, nempe quibus annexa est imperfectio venialis. Ignis intelligitur divinum judicium in discernendis operibus, eisque retribuendis per examen ignis in quo exercetur justitia quantum ad peccata et pœnas debitas.

Accommodatio.

8. Extensio hujus loci ad ignem inferni.

Aliquid Patres per accommodationem hoc loco comprehendunt etiam ignem inferni, quo puniuntur peccata mortalia. Ita videtur alludere ad hunc locum Hieronymus *in cap. primum Jeremiæ,* et *in caput primum Nahum,* ubi intelligit opera hæreticorum, et *in Zachariæ primum,* Chrysostomus *homilia* 9. *in priorem ad Corinth.* Theophylactus *in Apostolum*, Nazianenus *orat.* 39. *in fine,* ubi intelligit ignem æternum, quo puniuntur hæretici; quam expositionem sequitur Turrian. *contra Magdeburgenses lib.* 4. *cap.* 13. et Græci *in Concilio Ferrariensi,* Clemens Alexandrinus *lib.* 5. *stromatum.*

Præmissa interpretatio qualiter intelligitur.

Utrum hæc interpretatio ita tenenda est, ut nullo modo excludatur præcipuus scopus Apostoli, licet verba ejus accommodentur igni infernali, quasi a minori ad majus, nam si peccata levia examinat divina justitia per districtum ignis judicium et pœnam, a fortiori etiam peccata mortalia reservantur igni, et si doctrina frivola, vana et curiosa fidelium Doctorum, et prædicatorum Evangelii, quos admonet etiam Paulus (ut docet Ambrosius, Anselmus, D. Thomas in hunc locum, quia tum Corinthii nullus erat hæreticæ doctrinæ prædicator, ut patet), recte etiam sequitur eos reservari igni, qui doctrinam perversam, et contra fidem seminant; inde ergo illi Patres accommodant hunc locum Pauli, quasi probatione a minori ad majus, ad districtum judicium ignis, quamvis alterius rationis ab igne, quem intendit, et ex quo salvus evadit is de cujus examine hîc tractat Apostolus. Ideoque illa interpretatio quam adhibent illorum verborum : *Sic salvus erit quasi per ignem,* etc. quasi intelligatur manere substantia animæ, et non consumi, impropria est, licet verum sit animam non perire, quia salvum esse non denotat aliam salutem in Scriptura, quam vitæ spiritualis, quam Christus dedit; deinde, salvum esse per ignem, denotat liberationem ex igne, et per ignem colari scoriam. Unde per ignem recte dicitur salus tanquam per causam, quia per ignem seu pœnam est retributio divinæ justitiæ, qua ordinatur peccatum leve, et pœnæ debitum, quæ impediunt justum a vita sempiterna, et tollitur debitum retardans. Accedit quod salus hæc debet statui in fundamento Christo, in quo est nobis salus, et cui innititur vita nostra; hæc autem salus est tantum vitæ spiritualis, et non naturalis, quæ ex Deo creatore est, et ex propagantibus naturam, non vero a Christo. Agit ergo Paulus hîc de salvatione æterna, quæ fundatur in Christo, non autem de naturali, seu permanentia naturæ, quam habent etiam dæmones, et haberent homines damnati ex vi divinæ providentiæ et legis, quamvis Christus in carnem non veniret. Et agit de salute, quam habet per ipsam

Scopus Apostoli declaratur.

Ædificium spirituale in Christo fundatum.

conflagrationem ignis, tanquam per satisfactionem debitam divinæ justitiæ; nam ad effectum vindicationis denotatur ignis tanquam instrumentum divinæ justitiæ, qua purgat peccatores dispendium patientes operis maculosi.

9. Non intelligi per ligna, etc. mortalia.

Ex his intelligitur quid denotant verba illa, *ligna, fœnum, stipula.* Expositio prior intendit intelligi peccata mortalia; sed hæc expositio neque vera est, neque secundum intentum Pauli, quia Paulus loquitur de operibus, quæ superædificantur fundamento Christo; hæc autem nequeunt intelligi peccata mortalia, quæ superædificantur primo homini et diabolo, qui est caput damnatorum; neque illa opera, ex fide et lege Christi sunt, quia destruunt ædificium.

Replica.

Dices, etiam peccata venialia nequeunt in Christo ædificari.

Solvitur.

Contra, licet non ædificentur in Christo, tamen adhærent ei,qui manet fundatus in Christo per gratiam et fidem, et non solvunt compagem ædificii, neque Subruunt ædificationem, quia non tollunt gratiam et fidem, quibus non repugnant, licet maculent fidelem. Deinde, peccatum mortale non dicitur *fœnum, lignum,* aut *stipula,* quia peccata mortalia comparantur æri et plumbo, ut recte Augustinus *Enchiridii, c.* 68. Anselmus, D. Thomas *in Apostolum;* et confirmari potest ex verbis sequentibus: *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus; templum enim Dei sanctum est, quod estis vos,* etc. Si ergo ii, ad quos loquebatur Paulus, erant templum Dei, et ædificatum in Christo, et templum in quo Spiritus habitabat, scilicet per gratiam et fidem, sequitur quod opera illa, quæ intelligit per *ligna, fœnum, stipulam,* non violabant templum Dei: *Si quis autem templum Dei, violaverit, disperdet illum Deus,* etc, Quod intelligendum est de violatione per peccatum mortale, et doctrinam erroneam et perniciosam. Priora opera, quæ designantur per *fœnum, lignum, stipulam,* fuerunt in Corinthiis et Doctoribus eorum, non tamen illa interpretatur Apostolus violare templum Dei; unde subdit: *templum enim Dei sanctum est, quod estis vos,* etc.

Mortale comparatur æri, plumbo, non stipulæ

10. Quid per ligna, fœnum, stipulam intelligitur Origenes.

Per *ligna* ergo, *fœnum, stipulam* intelligitur differentia in latitudine peccatorum levium, ut unum aliud excedit. Unde Origenes homil. 14. in Leviticum: *Possumus adhuc addere etiam illud, quod natura peccati similis est materiæ, quæ igni consumitur, quam ædificari Paulus Apostolus a peccatoribus dicit, qui supra fundamentum Christi ædificant* ligna, fœnum, stipulam, *in quo manifeste ostenditur esse quædam peccata ita levia, ut stipulæ comparentur, cui utique ignis illatus diu non potest immorari. Alia vero fœno esse similia, quæ ipsa non difficulter ignis absumat, verum aliquanto tardius, quam in stipulis immoretur. Alia vero esse, quæ lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminum diutinum, et grande pabulum ignis inveniat,* etc. Eodem modo Gregorius Nyssenus *lib. de anima, et resurrectione* exponit. Cæsarius *supra* citatus: *Non capitalia,* inquit, *sed minuta peccata purgantur,* etc. Augustinus *serm.* 41. *de Sanctis.*

Cæsarius.

Posset et commode per ligna pœna temporalis purgatorii debita peccatis mortalibus remissis intelligi, quæ gravior esse debet, et secundum mensuram delicti, quam pœna debita veniali.

Objectio.

Aliqui intelligunt Paulum loqui de Prædicatoribus Evangelii, de quibus ibi ad litteram videtur loqui, ut patet ex verbis antecedentibus, et etiam consequentibus.

ɔlutio. ·dificatio per ·trinam opera ·enditur Paulo.

Respondetur utrumque intelligi, et ædificationem per doctrinam, et per operationem, quia sequentia de templo Dei referuntur ad operationem cujusque, verba antecedentia ad doctrinam; et sic Patres etiam utramque ædificationem comprehendunt, nunc generaliter Apostolum exponentes quoad levia peccata operationis, nunc specialiter, quoad peccata doctrinæ et prædicationis, et verba ipsa Pauli, et scopus utramque interpretationem admittunt. Sub *die Domini,* intelligit Apostolus judicium etiam particulare, sicut et sub igne illum purgatorii et conflagrationis.

ıis sit dies ·omini.

11. ·ıanam ·ıtione ·sfertur ignem ·ɔulatio-nis ·esentis.

Advertendum aliquos Patres nonnunquam extendere etiam hunc locum Apostoli ad ignem tribulationis et probationis, seu castigationis in hac vita, ut Augustinus *de fide et operibus, c.* 1. *et lib.* 21. *de Civitate cap.* 26. *de fide et Symbolo, cap.* 16. Gregorius *lib.* 4. *dialog. cap.* 39. Sed hæc applicatio seu interpretatio est figurata ex similitudine effectus, quia etiam tribulatio in hac vita probat justos, et purgat etiam peccata, si patienter feratur, ut patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 9. Ita ergo intelligendi sunt Patres, ut hujus loci sensus litteralis sit de igne purgatorii, ut prædicti etiam Patres explicant locis citatis, cum reliquis, quos *supra* præmisimus *in* 2. *probatione,* quos sequuntur posteriores, ut Julianus, Toletan. *l.*2. *prognost. c.* 19. *et c.* 22. Beda *in Proverb. Salomonis, lib.* 2. *cap.* 11. *in Psalm.* 37. *in cap.* 2. Alcuinus *de Trinit. lib.* 3. *cap.* 31. *in Psalm.* 1. *de divinis officiis, cap.* 39. Ambrosius Ansbertus *in Apocalyps. lib.* 9. *cap.* 20. Haymo *in cap.* 28. *Isaiæ, lib.* 2. *et in Apostolum loco citato,* Petrus Damianus *serm. de sancto Andrea, et serm. de sancto Nicolao Episcopo,* S. Anselmus Cantuariensis *in Elucidario,* Ivo Carnotensis *epist.* 198. Hildebertus Cenomaniensis *lib. de mysteriis Missæ,* Rupertus *lib.* 3. *in Gen. cap.* 32. S. Bernardus *serm. de obitu Humberti,* Richardus de sancto Victore *tractat. de judiciaria, et in locum præfatum Apostoli.* Hugo Victorinus *de Sacramenti, lib.* 2. *p.* 16. *cap.* 4. admittit cruciatus purgatorii, licet de loco determinato dubitet, Stephanus Eduensis *de Sacramento Altaris, c.* 18. Petrus Cluniacensis *epistola ad Arelatensem Episcopum, contra Petrobusianos,* Magister cum omnibus Scholasticis *in hac dist.* 21.

ɛimilitudine ·ectus.

Trident.

Tandem Florentinum in decreto unionis, Trident. *sess.* 6. *can.* 30. *sess.* 14. *sess.* 22. *cap.* 2. *et sess.* 25. *Cum Catholica,* inquit, *Ecclesia Spiritu sancto edocta ex sacris litteris, et antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis, et novissime in hac Œcumenica Synodo docuerit purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptissimo altaris sacrificio juvari, præcipit Episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam a sanctis Patribus et sacris Conciliis traditam a Christi fidelibus credi, teneri, doceri, et ubique publicari diligenter studeant,* etc. Mox subjungens suffragia fieri pro defunctis, quod et præcepit Nicenum I. *can.* 65. *Arabico,* Carthaginense III. *cap.* 39. Carthaginense IV. *cap.* 79. Vasense I. *cap.* 2. Tolet. XI. *cap.* 12. Cabilonens. *cap.* 19. Triburiense *cap.* 15. Florentinum *in decreto unionis,* et omnes universim Patres tam Latini quam Græci.

Suffragia pro defunctis.

Hæc ad veritatem fidei stabiliendam sufficiant; alia vero que de loco, situ, et ignis pœna disseruntur, recte tractantur a Theologis modernis, quos consulat Lector.

Ea quæ objiciunt hæretici ex Scripturæ locis, in quibus post hanc vitam describuntur duo termini ultimi status justorum et damnatorum, nihil habent difficultatis. Responsiones autem eorum ad argumenta

proposita blasphemia scatent, non auctoritate, aut ratione, aut traditione, quibus proinde supersedeo.

SCHOLIUM.

Sententia Alensis peccato veniali per se deberi pœnam æternam, per accidens temporalem. Sententia D. Thom. 1. 2. q. 87. art. 5. et 3. p. q. 87. art. ult. D. Bonav. 2. d. 42. art. 2. q. 2. et communis, est e contra. Doctor impugnat utramque; et primam triplici ratione. Prima, quia simul starent debitum pœnæ æternæ et gloriæ. Secunda, corresponderet veniali pœna damnationis. Tertia, mortale non excederet improportionabiliter veniale. Secundam rejicit, quia Deus punit citra condignum, ut docent August. 21. Civit. 24. Cassian. Ps. 51. Magist. 4. d. 46. ubi D. Thom. quæst. 2. art. 2. et communis, et si condigne puniret, injustum esset veniale punire pœna æterna.

3. Sed (b) aliud non est ita certum, scilicet de peccato hîc non dimisso, an pœnitentia debita pro ipso possit solvi in futuro, et sic remitti; et secundo, an tale peccatum hîc non dimissum possit ibi dimitti?

Intellige de potentia ordinata. Alens. 2 p. q. 124. m. 9. et D. Bonav. 2. d. 42. n. 38.

De primo istorum tanquam de certo tenetur, quod non de peccato mortali, quia pro ipso non dimisso pœna debita est pœna damnationis, quæ non remittetur. De (c) peccato autem veniali oportet videre quæ pœna sibi respondeat secundum Dei justitiam; et dicitur quod sibi per se respondet pœna æterna, per accidens autem temporalis. Primum probatur, quia si quis damnetur pro mortali et cum veniali, pro illo veniali semper punietur, alioquin in inferno posset esse redemptio alicujus peccati; sed non punietur a Deo pro illo æternaliter, nisi juste sibi pœna æterna deberetur. Secundum probatur, quia peccatum veniale stat cum charitate, per quam homo ordinatur ad regnum, et per consequens ratione illius peccato veniali debetur pœna temporalis.

Cum charitate non stat debitum pœnæ æternæ.

Contra primum arguitur, primo sic; quia non stat cum charitate debitum pœnæ æternæ; sed cum charitate stat veniale, non tantum non deletum post actum, sed etiam actualiter commissum, patet secundum omnes; ergo, etc. Probatio majoris, quia per charitatem est aliquis dignus vita æterna; sed si cum hoc stat debitum ad æternam pœnam, igitur simul est aliquis dignus vita æterna et pœna æterna; sed hoc est impossibile, quia nullus potest esse debitor pœnæ pro illo instanti, pro quo est ordinatus ad gloriam, quia tunc simul posset stare gloria et pœna aliqua. Probatur etiam major aliter, quia post actum peccati mortalis nihil remanet de peccato, nisi debitum pœnæ, ut dictum est *dist.* 14. *quæst.* 1. igitur si debitum pœnæ æternæ posset stare cum gratia, peccatum mortale non remissum posset stare cum gratia, eo modo quo manet post actum, et tunc idem esset amicus et inimicus.

4. Item secundo, essentialis pœna damnatorum non est pœna sensus, sed damni; illa autem necessario concomitatur quamcumque pœnam, quia nulla pœna potest stare cum beatitudine; ergo debitum ad quamcumque pœnam æternam includit pœnam damni æternam, et per consequens pœnam essentialem damnationis; sed illa non correspondet veniali.

Pœna mortalis proportionabiliter excedit pœnam venialis.

Item peccatum veniale et mortale sunt improportionabilia in ratione malitiæ vel offensæ, quia infinita venialia si essent, non æquarentur uni mortali in ratione offensæ, quia nec omnia illa averterent a fine ultimo, sicut unum mortale; ergo pœna secundum justitiam correspondens mortali peccato, improportionabiliter et in infinitum excedit pœnam debitam veniali, sed non improportionabiliter, et in infinitum excedit in intensione, quia quælibet pœna secundum intensionem finite excedit, vel exceditur ab alia; igitur hoc erit secundum extensionem; igitur non debetur veniali pœna æterna. Hanc conclusionem concedo.

5. D. Thom. Rich. ... ati in ...io q. Injustum punire veniale pœna æterna.

Ad rationem (d) in oppositum dicitur uno modo, quod peccato veniali per accidens, quando conjungitur mortali, debetur pœna æterna, non autem ratione sui. Sed hoc non intelligo, quia Deus semper punit citra condignum. Et esto, quod simpliciter secundum rigorem puniret usque ad condignum, omnino injustum esset pœnam æternam infligere pro illo, cui secundum se debetur pœna temporalis; quantumcumque enim conjungatur alteri, hoc non facit istud in infinitum exire istud genus culpæ; ergo nec juste correspondet sibi pœna in infinitum excedens.

COMMENTARIUS.

3. An aliquod peccatum altera vita remittatur. Mortale non remitti post hanc vitam.

(b) *Sed aliud est non ita certum*, etc. Hîc proponit alteram quæstionem de peccato, an possit dimitti in futuro. Primo asserit certum esse peccatum mortale non dimitti in futuro, quia pœna ei debita est pœna damnationis. Hæc veritas est fidei, quam Patres communiter et contra Origenem defendunt, et de ea *infra* agetur de pœnis damnatorum, et patet ex variis locis Scripturæ.

(c) *De peccato autem veniali oportet videre*, etc. Adducit sententiam Alensis quæ asserit loco citato a Scholiaste, pœnam per se debitam veniali esse æternam, per accidens autem ex conjunctione cum charitate et gratia ei deberi pœnam temporalem. Huic sententiæ satis affinis videtur illa, quam docet Roffensis contra Lutherum *art.* 32. Gerson. 3. *part. tractatus de vita spirituali lect.* 1. *corollario* 1. Almainus *tract.* 3. *mor. cap.* 20. asserunt quodcumque peccatum ex natura sua mortale esse, et mereri separationem a Deo; ex benignitate autem seu misericordia Dei provenire, ut quædam sint venialia, quæ a Deo non separent, neque privant gratia. Sententia Alensis. Pœnam venialis per se esse æternam. Sententia aliorum.

Conclusio : hæc sententia improbabilis est, et a quibusdam modernis nota inuritur teneritatis. Conclusionem docent consequenter Theologi, noster Doctor *hîc*, Durandus *in* 2. *dist.* 42. *quæst.* 2. Capreolus *ibidem*, Richardus de sancto Victore *tractat. de differentia venialis et mortalis* D. Thomas 1. 2. *quæst.* 88. *art.* 1. Ruardus *art.* 11. § *Ad quintam quæstionem*, Petrus de Soto *tractatu de discrimine peccatorum, lect.* 6. Vega *lib.* 14. *in Trid. super cap.* 15. *et* 16. Vasquez *disp.* 142. *cap.* 2. Curiel et alii *in D. Thomam*. 14. Conclusio. Communis Theologorum.

Probatur primo, quia sancti Patres et Doctores signantes differentiam inter mortale et veniale non recurrunt ad misericordiam Dei, sed ad illud quod ipsis ex natura rei convenit considerata qualitate peccati et materiæ; ergo ex his habent suam differentiam. Secundo, ubi fides nihil docet sequendum, est lumen rationis naturalis; sed fides non docet veniale esse tale ex Probatio. Veniale et mortale ex parte rei differunt. Ratio docet veniale esse leve ex natura sua.

misericordia Dei tantum, ratio autem naturalis esse ex genere suo levem; ergo, etc.

Levis offensa non dirimit amicitiam. Confirmatio.

Tertio, ob levem offensam inter amicos, aut inter patrem et filium, quod non dirimatur amicitia, non tribuitur misericordiæ, aut quod non expellatur filius e domo paterna, sed oppositum tribueretur crudelitati; ergo etiam id contingit in proposito. Confirmatur, misericordia et justitia ut invenitur in Deo respectu nostri, servat æqualitatem. Sed secundum justitiam non potest peccatum leve puniri pœna æterna, quia non servaretur vera proportio inter culpam et pœnam; ergo.

15. Veniale non inducit privationem gratiæ.

Quarto, si omne peccatum est mortale ex genere suo; ergo omne peccatum inducit de facto privationem gratiæ; sed hoc est falsum; ergo. Probatur sequela quia alias de facto compaterentur simul mortale ex genere suo, et gratia. Hoc argumentum habet majorem efficaciam in sententia eorum, qui docent justitiam et peccatum mortale opponi ex natura rei.

Retributio fit secundum opera.

Confirmatur, ex opposito sequeretur quod non secundum opera fieret retributio contra Scripturam; ergo. Antecedens patet, quia omnia peccata secundum se mererentur pœnam æternam.

Responsio.

Dices, quod secundum opera fit retributio, ut includunt tamen voluntatem priorem et acceptationem Dei, quibus temperatur pœna debita.

Impugnatur.

Contra, vel illa pœna temperatur ex misericordia Dei, qua primum temperatur macula peccati, non prohibendo materiam nisi sub obligatione levi, vel certe supposita malitia temperando debitum pœnæ, ne fiat æterna. Si primum; ergo saltem in hoc datur peccatum leve ex natura sua, cui non debetur pœna gravis.

Si secundum dixeris, contra, Deus nequit dispensare in materia legis naturalis; ergo per suam misericordiam peccata venialia, quæ in ipsam committuntur, nequeunt non esse mortalia ex genere, et consequenter nequeunt non puniri servata proportione justitiæ pœna condigna. Et peto quare in his peccatis ex genere suo mortalibus Deus temperet pœnam, et non in aliis, ut quando peccata, quæ venialia et mortalia dicuntur, sint ejusdem objecti, et contra eamdem virtutem.

16. Objectio.

Objiciunt primo adversarii: quodcumque peccatum est offensa Dei; ergo meretur pœnam æternam. Consequentia patet, quia omnis offensa Dei meretur annihilationem: ergo a fortiori digna est pœna æterna, quæ minus malum est quam annihilatio. Deinde, peccatum commissum contra Deum est contra personam infinitam; ergo est infinitæ malitiæ, et consequenter dignum pœna æterna.

Responsio. Veniale non est offensa simpliciter.

Respondetur, negando primam consequentiam, et consequens falsum est, nisi quantum ad offensam simpliciter, quæ avertit ab ultimo fine, quale est mortale tantum. Ad probationem consequentis negatur antecedens de offensa veniali, quidquid sit de mortali, secluso ordine divinæ justitiæ, qua nunc alia pœna punitur.

Mortale non est infinitæ malitiæ.

Ad aliud, negatur consequentia, quia neque ipsum mortale est infinitæ malitiæ, quia dignitas aut malitia non sumitur absolute a persona offensa, aut objecto in quod tendit, quantum ad quantitatem, sed etiam ex modo quo attingunt objectum, qui finitus est, sicut et potentiæ a quibus eliciuntur.

17. Secunda objectio. Responsio.

Objiciunt secundo, si in statu puræ naturæ fieret, esset irremissibile, sed hoc ideo, quia dignum pœna æterna; ergo, etc.

In statu puræ naturæ peccatum non esse irremissibile.

Respondetur, quod major incerta est; dubium enim est si in illo statu remitti possint venialia per aliquas oblationes, aut retractationem ipsorum, nam sicut congruum est in eo statu fore virtutem religionis, sacrificia et oblationes, quibus

fieret Dei cultus, qui est Juris naturalis; sic etiam congruum est dari remissionem peccati venialis, imo etiam dari remissionem peccati mortalis, non repugnaret ei statui, quia peccatum tale in eo commissum non esset contra finem supernaturalem, cum ad eum non elevaretur homo, sed tantum esset aversio a fine naturali, ad quem ordinaretur homo per media illius ordinis. Et sicut non repugnant ei statui reliquæ virtutes morales, sic etiam neque pœnitentia naturalis, quæ acceptari posset a Deo ad finem remissionis peccati, quamvis non infunderetur justitia supernaturalis, sine qua Deus omnino liberaliter remittere posset sine aliquo onere aut dispositione prævia ex parte ejus cui remitteretur; et si lex ita statueret, ut exigeretur retractatio peccati per actum bonum moralis virtutis, ordinis tamen naturalis, illa esset condigna satisfactio, quia accepta et ordinata a legislatore. In omni præterea statu naturæ in via Deus non solum ageret secundum justitiam, sed etiam secundum misericordiam, quia congruum esset, ut per opera manifestaret non solum potentiam et sapientiam, sed etiam justitiam et misericordiam. Quidquid ergo sit de majori, negatur minor, quia reddit non causam ut causam; causa enim esset, quia ille status non esset capax remissionis ullius peccati, ideo maneret peccatum quoad maculam, pœna autem ejus esset temporalis.

18. Tertia objectio. Responsio. Malum non est appetibile.

Objiciunt tertio, quia veniale ob nullum bonum est faciendum, neque etiam pro aliquo malo fugiendo; ergo est gravis malitia ex se.

Respondetur, concedendo antecedens. Ratio est, mala quia non sunt facienda, unde etiam eveniant bona, quia malum non habet rationem appetibilis, secundum rectam rationem, qua malum est, neque ut finis, neque ut medium; ideo non potest ex ullo motivo honestari, negatur autem consequentia,

Quarta objectio. Hieron. Auctor de vera et falsa pœnitent. Basilius. Chrysost.

Objiciunt ultimo Patres. Hieron. *Epistola* 14. *ad Celantiam matronam cap.* 1. *Et sane nescio, an possemus leve aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur.* Auctor *de vera et falsa pœnitentia cap.* 8. asserit *venialia esse levia ex Dei misericordia.* Basilius *in regulis minoribus ad interrogationem* 293. *Primo quidem illud scire convenit differentiam hanc majorum et minorum* (peccatorum scilicet) *nusquam in novo Testamento reperiri, si quidem vera est, et eadem sententia adversus quœlibet peccata, cum Dominus dixerit, qui facit peccatum, servus est peccati*, etc. Chrysostomus *in sermone de levium peccatorum periculis,* dicit levia dici comparatione prioris, supple gravis, *et homil.* 40. non esse levius peccatum furari duos obolos, quam magnam auri quantitatem.

19. Responsio. Exponuntur Patres.

Respondetur Hieronymum voluisse dicere veniale non esse contemnendum, et esse grave in suo ordine, quia *qui modica spernit, paulatim decidit,* quo sensu intelligendus est Chrysostomus priori loco; in secundo autem intelligitur de eo qui furatur pauca animo furandi plura. Auctor *de vera et falsa pœnitent.* intelligendus est intendere esse gravia, non quoad se, sed in suo effectu, quia sæpe disponunt ad lapsum majorem a quo Deus misericordia sua præservat. Basilius loquitur de mortalibus, quia dicit utendum esse remediis correctionis fraternæ contra incidentes in peccata, de quibus agit.

Rationes Doctoris contra Alensem.

Ex his sequitur contra Alensem, neque ex natura operis, neque secundum legem divinæ justitiæ deberi peccato veniali per se pœnam æternam, quæ est sententia communis Theologorum, quam docent *locis citatis*, et 1. 2. *quœst.* 87. *art.* 5. *et* 3. *part. quœst.* 87. *art. ult.* Oppositum bene

impugnat Doctor. Primo, quia non stat cum charitate et gratia debitum pœnæ æternæ, ut supponit Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 14. ideo docens pœnæ æternæ debitum simul cum peccato remitti virtute clavium; debitum enim per se ex lege a peccato, est inseparabile ab ipso peccato. Probat idem ex sententia aliorum, quam probabiliter sustinuit *dist.* 14. *quæst.* 1. de reatu, qui manet post peccatum. Secundo, probat ex eo quod pœna damni, quæ est essentialis damnatorum, per se conjuncta sit cuique debito pœnæ sensus, quia beatitudo non compatitur ullam pœnam; ergo debitum ad pœnam æternam sensus trahit secum pœnam æternam damni, sed hæc non correspondet veniali.

An sit pœna damni in animabus purgatorii. Sententia Cajetani.

Primum antecedens videtur negare Cajetanus *tom.* 1. *Opusculorum tractat.* 4. *quæst* 4. negans in animabus purgatorii esse pœnam damni, quia hæc correspondet aversioni a Deo, ut est in peccato, pœna autem sensus conversioni ad creaturam, seu bonum commutabile; sed peccato jam remisso non manet aversio a Deo, ergo etiam neque pœna damni.

20. Sententia communis probatur.

Communis sententia oppositum docet, et probatur ratione Doctoris, quia et ratio Cajetani concludit hoc ipsum, quia pœna sensus etiam debetur peccato, quod remissum est, quantum ad omnem maculam, sive aversionis, sive conversionis; ergo sicut hæc pœna manet, ita etiam pœna damni, quia intrinsece connexa est pœnæ sensus, imo et ipsa pœna sensus etiam correspondet peccato inquantum aversio est, quia peccato secundum speciem suam graviori, licet in intentione operis non sit gravius quam peccatum inferioris ordinis, et malitia secundum speciem, correspondet gravior pœna sensus. Et peccatum mortale inquantum avertit a Deo, magis consideratur in ratione offensæ incompensabilis a nobis, quam ut includit conversionem ad creaturam.

Concessio pœnæ damni et sensus.

Accedit quod vita æterna sit debita animabus purgatorii, et negatio ejus temporaria sit privatio in apto nato formæ debitæ, et ejus dilatio sit ob peccatum præteritum. Unde etiam juxta probabiles historias et revelationes Sanctorum designantur tria loca in purgatorio, quorum tertius non habet aliam pœnam, quam dilationem desiderii animarum ad gloriam, donec idoneæ fiant ad visionem. Ita Beda *lib.* 5. *hist. Anglorum cap.* 13. Gregorius *lib.* 4. *Dialog. cap.* 36. Dionys. Carthusianus *in dialogo de particulari judicio art.* 31. Beata Brigitta *lib.* 4. *revelationum cap.* 4. ubi Gulielmus Durandus Episcopus Feretranus *in notis*, Bellarminus *lib.* 2. *de purgatorio cap.* 6. Particularia autem loca ad leviorem animarum pœnam tradit D. Thomas *in hac distinctione*, Cardinalis Turrecremata *dist.* 7. *de pœnitentia*, *cap. Hic autem ignis*, etc. fundamentum Cajetani ex dictis est solutum.

Dilatio gloriæ est pœna damni suo modo ob peccatum incursa. Quidam locus purgatorii carens pœna sensus.

21. Tertia ratio Doctoris.

Tertia ratio Doctoris est ex improportione peccati venialis et mortalis in ratione malitiæ vel offensæ, quia nulla venialia quantumlibet multiplicata avertunt a fine ultimo simpliciter, hoc est, non separant hominem a gratia et salute consequenda; mortale autem unum avertit a fine ultimo, et salute consequenda; ergo pœnæ etiam debitæ per se utrique sint improportionabiles, ita ut pœna debita mortali per se excedat in infinitum pœnam debitam veniali, sed non est improportio secundum intensionem; ergo secundum durationem, ita ut illa infinita sit, hæc vero secundum durationem finita et temporaria. Conclusionem harum rationum admittit Doctor, nempe pœnam debitam peccato veniali per se esse temporalem.

Pœna debita mortali est improportionata pœnæ debitæ veniali, et quomodo.

Objectio.

Objicies contra hanc ultimam rationem Augustinum *in lib.* 50. *homil. homilia ultima;* et refertur *de pœnitentia dist.* 1.

c. *Tres sunt,* ubi ait venialia, si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt et oppriment, sicut unum aliquod grave peccatum.

Responsio. Respondetur intelligi dispositive, in quo erravit glossa tenens contrarium. Sic exponi debent aliæ auctoritates Augustini et aliorum, quæ videntur aggravare malitiam venialis.

22. Objectio. Objicies, malitia peccati mortalis est finita; ergo multiplicata venialia eam æquabunt.

Solvitur. Multiplicatio intensiva, et extensiva sunt alterius rationis. Respondetur negando consequentiam, quia hæc sunt alterius gravitatis, neque faciunt peccatum unum intensive, sicut calor ut duo multiplicatus non facit calorem ut octo, etiam æquivalenter in ratione formæ aut causæ efficientis, quia est multiplicatio extensiva, non intensiva, sic venialia multiplicata manent sub genere offensæ levis.

Objectio. Dices, furta levia multiplicata faciunt materiam peccati mortalis.

Solutio. Respondet Navarrus *in Summa c.* 17. *n.* 140. si illa levia fiant animo furandi quantitatem levem, negat antecedens. Admittunt tamen antecedens Joannes de Medina *C. de restit. c.* 10. Sotus *lib.* 5. *de Justitia et Jure, quæst.* 3. *art.* 3. *ad* 3. et *in* 4. *dist.* 22. *quæst.* 1. *art.* 2. *casu* 3. Corduba *in Summa casuum, quæst.* 70. asserentes ultimum furtum respective ad reliqua complere quantitatem notabilem damni.

Respondetur, quando continuantur illa furta sub una volitione, fieri mortale quando in eis pervenitur ad gravem materiam; non continuantur autem, si hoc non advertat, furando singula non peccat mortaliter, peccat tamen non restituendo advertens damnum esse grave.

Responsio ad rationem in oppositum. (d) *Ad rationem in oppositum dicitur,* etc. Adducit responsionem, quæ dicit peccato veniali in inferno correspondere pœnam æternam per accidens, eamque impugnat. Hanc controversiam explicabimus sub scholio sequenti.

SCHOLIUM.

Sententia Doctoris pœnam æternam nec per se, nec per accidens deberi pro peccato veniali, et sic pœnam venialis in inferno finiri. Hanc probant impugnationes aliarum, et quia in inferno finitur pœna temporalis, in quam æterna, debita pro mortali hîc remisso, commutata est, si hîc non fuit soluta, ut fatentur D. Thom. hîc q. 1. art. 1. ad 5. et D. Bonav. 2. d. 42. art. 2. q. 2. et adversarii communiter. Ita omnes Scotistæ, Mayron. hîc quæst. 2. Bassol. quæst. unica, art. 3. Tartar. Petr. de Aquila, Gabr. d. 16. q. 5. art. 3. (Sed Henr. 2. d. 42. q. 5. et Angles 4. q. de Sacram. Pœnit. art. 5. p. 185. timide Scotum in alium sensum trahunt.) Idem tenent Medin. C. de Pœn. t. 2. c. de venial. confitendis. Alm. 3. Mor. 23. Vega 14. in Trid. c. 16. Navar. de pœn. d. 6. c. 1. § *Sacerdos.* Major hîc q. 1. Gerson lib. 1. de vita spir. alphab. 6. littera C. Difficultas est, quod in inferno nulla culpa remittitur. Gerson ait ibi remitti venialem culpam, sed melius dicitur remitti ibi tantum pœnam. Ita Bassol. Nec culpa secum necessario trahit pœnam, ut patet de culpis damnatorum. Si petas an illa pœna remittitur ex meritis Christi? videtur quod non, quia est satispassio temporalis, sicut satispassio æterna est pro mortali, et non ex meritis Christi; et in hoc casu non est major difficultas quam in eo qui moritur cum solis originali et veniali, quod admittunt multi ex adversariis, quos oportet fateri finiri pœnam venialis, sive culpa tollatur, sive non.

Dico ergo (e), quod peccato veniali, sive hîc puniendo, sive in inferno, sive alibi, non debetur, nisi pœna temporalis, nec per se, nec per accidens, quia secundum se est talis offensa, quæ secundum se punitur per temporalem sufficientem. Nec est inconveniens pœnam debitam veniali habere terminum 6. Idem habet supra d. 15. q. 1. art. 4. Pœna debita pro mortali hîc remisso solvitur quandoque in inferno, id est, temporalis, in quam æterna fuit

commutata. in inferno, quia et vere pœnitens primo, et partem pœnitentiæ impositæ explens, et ante totam expletam recidivans in mortale, et in illo mortali decedens pro parte pœnitentiæ residua explenda, solvet pœnam in inferno; sed non nisi temporalem, quia ex quo in remissione peccatorum priori commutabatur debitum pœnæ æternæ in debitum pœnæ temporalis, numquam iste est debitor pro illis, nisi pœnæ temporalis, et per consequens pœna totali soluta, erit liber ab istis. Non tamen in inferno est redemptio illius, scilicet peccati, pro quo iste est damnatus, quia pro illo debitum pœnæ æternæ nunquam fuit commutatum in debitum pœnæ temporalis, et ideo semper manet illud debitum, si nunquam potest esse illa pœna tota soluta.

De (f) secunda conclusione potest dici dupliciter : Uno modo sic, quod nihil aliud est culpæ venialis remissio, quam solutio pœnæ temporalis debitæ pro ea. Probatur, quia post actum transeuntem, culpa, quæ manet, nihil aliud est nisi reatus ad pœnam debitam; iste autem reatus venialis non est nisi ad pœnam temporalem, *ex art. præced.* et per consequens soluta pœna temporali in purgatorio pro isto venialis, ex hoc ipso ipsa culpa venialis remissa est.

De hoc supra dist. 14. q. 1. art. 1.

Non sic autem de mortali, quia pœna debita ei non potest esse totaliter soluta, nisi primo sit æterna commutata in temporalem; et ista commutatio vocatur remissio culpæ mortalis. Hæc autem remissio non fit, nisi per voluntariam displicentiam ordinatam, qualis non habetur post mortem.

Sic patet unus modus, quomodo post mortem non potest dimitti mortale, sed tantum pœna debita mortali prius dimisso; potest autem post mortem dimitti veniale prius non dimissum, quia potest solvi pœna totalis sibi debita, et in hoc ipsum remitteretur.

COMMENTARIUS.

23. Peccato veniali neque per se, neque per accidens correspondet pœna æterna.

(e) *Dico ergo, quod peccato veniali*, etc. Hæc est conclusio Doctoris, nempe peccato veniali, neque per se, neque per accidens deberi aliam pœnam quam temporalem; quam probat ratio ejus præmissa, et respondet ad fundamentum Alensis, explicando quomodo in inferno nulla sit redemptio.

Controversia. Sententia affirmativa.

Cæterum hæc controversia fusius tractatur a modernis, ideoque eam hic subjungere necessum est. Partem affirmantem docet D. Thomas, cujus præmissa fuit responsio 1. 2. *quæst.* 87. *art.* 5. *et* 3. *part. quæst.* 8. *art.* 4. *quæst.* 7. *de malo art.* 10. *in* 4. *dist.* 41. *quæst.* 2. *art.* 2. *quæstiuncula* 3. Richardus *in* 2. *dist.* 42. *quæst.* 2. *ad* 5. Richardus de Sancto Victore 1. *parte tract. de differentia peccati mortalis et venialis,* Capreolus *in* 2. *dist.* 42. D. Thomas *in Summa locis citatis,* Vasquez 1. 2. *disp.* 142. *cap.* 1. *et* 2. Curiel *in D. Thomam* 1. 2. *quæst.* 87. *art.* 5. *dub. unico,* Suarez *in* 3. *tomo* 4. *disp.* 11. *sect.* 2. et plures alii; estque frequens inter Thomistas, non dimitti pœnam debitam peccato veniali, quæ conjuncta manet mortali in inferno, sive ipsum peccatum veniale fuerit in hac vita dimissum, sive non.

24. Conclusio Doctoris. Conclusio prima : Pœna debita peccato veniali sive dimissum sit in hac vita ipsum veniale, sive non, non est æterna, sed determinatur ex natura sua completo termino passionis, seu, ut alii volunt, termino satispassionis. Est Doctoris *hîc et dist.* 15. *quæst.* 1. § *De* 4. Mayr. *eadem. dist. quæst.* 1. et universæ Scholæ Doctoris ac Nominalium. Ita Gabriel. *quæst.* 5. *art.* 1. *et art.* 3. *dub.* 2. *d.* 18. Major *dist.* 21. *quæst.* 1. Almainus *eadem dist. quæst.* 1. *et* 3. *Moral. cap.* 23. Vega *in Trid. lib.* 14. *cap.* 16. Navarr. *de pœnitentia, dist.* 6. *cap.* 1. § Sacerdos *n.* 27. *et* 28. citans Doctores Parisienses, *et cap.* 1. *in principio n.* 43. Medina *Codice de pœnitentia tract.* 2. *titulo de confitendis venialibus ad* 4. *et C. de satisfactione, quæst.* 2. § *ultimo.* Durandus sequitur eamdem doctrinam quoad pœnam debitam peccatis tam mortalibus quam venialibus remissis in hac vita, quorum pœna manet nondum soluta. Probatur a Doctore primo, quia peccato veniali non debetur ex natura sua, nisi pœna temporalis; sed Deus punit citra condignum, et præmiat ultra condignum, ex communi Theologorum axiomate; ergo non punit peccatum veniale, nisi temporali pœna, quæ ipsi solum debetur.

Probatio Doctoris. Veniali ex natura sua non debetur æterna.

Responsio. Respondet Cajetanus cum aliis quod veniali per se non debeatur alia pœna quam temporalis, per accidens deberi pœnam æternam, ex conditione subjecti, et conjunctione cum mortali, quia non fit judicium de veniali in proposito statu solitarie, sed prout conjungitur cum peccato mortali, cui debetur pœna æterna.

Impugnatur. Petitio principii. Sed hæc solutio nulla est, et continet petitionem principii; datur enim pro causa conclusio, petitur enim quare ex conjunctione cum mortali puniretur alia pœna, quam sibi proportionata. Et sic argumentor : Dignitas pœnæ seu reatus præcise oritur ex peccato, qua opponitur legi et præcepto, non autem ex conditione subjecti, ut supponunt Patres contra Manichæos, et ideo sive justus peccet venialiter, sive existens in peccato mortali, modo alias servetur proportio operis et circumstantiarum, idem erit peccatum utriusque quoad gravitatem ex se; ergo nullus reatus pœnæ advenit peccato veniali ex statu subjecti, quod neque excusat, neque aggravat.

Non gravari peccatum ex conditione subjecti.

25. Responsio. Dices deberi pœnam æternam peccato veniali ex concomitantia ad mortale.

Contra, nihil infert debitum novum pœnæ, quod non aggravat peccatum in ratione peccati, quia peccato, qua peccatum est, commensuratur pœna et debitum ejus; sed peccatum mortale propter quod damnatur quis ad infernum, et pœnam perpetuam, neque est circumstantia peccati venialis, aut faciens ullo modo ad malitiam ejus; ergo, etc. Probatur subsumptum, quia peccatum mortale potest esse disparatum, et multis annis præcessisse veniale, aut subsequi sine ullo ordine unius ad alterum, in *esse, operari,* cognitione, intentione, ut manifestum est; nihil autem aggravat malitiam, nisi quod est circumstantia operis, materiæ, aut operandi; ergo neque pœna aggravatur; sed veniali ex ordinatione legis et natura sua debetur sola pœna temporalis et terminabilis, ergo, etc. Confirmatur, pœna debita veniali temporalis in hac vita non augetur ex conjunctione ad mortale in hac vita; ergo neque pœna eadem augetur in altera vita ex consortio ad idem. Consequentia manifesta ex paritate; antecedens sine controversia. Confirmatur secundo, quia pœna venialis quoad intensionem in inferno non crescit; ergo neque quoad durationem. Consequentia patet, quia non videtur ratio cur magis crescat extensive quam intensive, sive consideretur in ordi-

Mortale non circumstantiam venialis.

Pœnam non aggravat nisi quod aggravat peccatum.

Prima confirmatio.

Secunda confirmatio

ne ad subjectum, sive in ordine ad vindicativam justitiam Dei, quæ lege expressa est, nam sicut ex justitia pœna debita veniali secundum intensionem est levis respective ad pœnam mortalis (sicut ipsa culpa levis est) ita ut quicumque excessus ultra terminum statutum esset gravis, et non secundum justitiam, ita etiam terminum habet pœna eadem secundum durationem, ut spectata lege, et secundum se sit temporalis; ergo ex conjunctione cum mortali in inferno protrahitur ultra illum terminum durationis, sicut nec intenditur ultra terminum proportionatum.

26. Alia responsio Cajetani impugnatur.

Ex dictis alia Cajetani solutio impugnatur, dicit enim peccato veniali abstractim sumpto deberi pœnam temporalem, æternam autem prout in tali subjecto; hæc enim distinctio est libera, vel coincidit cum priore, quia opera licet habeant bonitatem et malitiam formaliter in seipsis, et sic possint sumi abstractim a subjecto remoto bonitatis et malitiæ, quod est eliciens et operans; tamen ut habent rationem meriti et demeriti non abstrahunt ab operante, qua actu ordinantur per justitiam ad suum terminum, quia retributio operum, quæ est præmium, aut pœna fit operanti licet propter opera.

Opera non abstrahunt a subjecto in esse demeriti, aut meriti.

Deinde, pœna debita peccato abstractim sumpto est eadem ipsa, quæ eidem correspondet in subjecto, quia in subjecto non crescit, neque decrescit, neque subjectum est debens pœnam nisi ratione peccati, tanquam fundamenti proximi, forma autem non mutatur in *esse*, aut denominatione quoad fundamentum remotum, nisi etiam prius mutetur quoad subjectum proximum; ergo si debitum pœnæ temporalis commensuratur peccato veniali abstractim sumpto, idem erit de ipso in subjecto.

Pœna debita peccato abstractim sumpto est eadem, quæ ei debetur in subjecto.

Secundo probat Doctor conclusionem ex ratione justitiæ vindicativæ, qua ordinatur peccato pœna proportionata; nullum peccatum debet, aut potest puniri, nisi proportionata pœna suæ malitiæ; sed veniali ex genere suo debetur solum temporalis, ergo nequit alia puniri, quæ sit æterna.

27. Secunda ratio Doctoris. Ex natura justitiæ vindicativæ.

Respondent adversarii per distinctionem jam impugnatam debiti per se et per accidens.

Prima responsio.

Respondent aliter assignantes duplicem causam, quare peccatum veniale in inferno puniatur sine fine. Prima est, quia peccatum jam est extra statum satisfactionis et remissionis, quia *in inferno nulla est redemptio*; et ideo pœna venialis etiam ibi non est terminabilis. Secunda causa est, quia pœna non dimittitur nisi dimissa culpa; culpa autem semper manet, ergo, etc.

Secunda responsio.

Contra, prima causa non subsistit, quia si per satisfactionem intelligant reconciliationem offendentis, qua recipiatur in gratiam offensi, verum est nullam esse in inferno satisfactionem talem, sicut neque remissionem aut condonationem, neque ad satisfactionem, ut est actus justitiæ, talis reconciliatio exigitur. Quod probo: Misericordia et justitia vindicativa sunt virtutes diversæ, quæ in actibus non communicant, licet in eadem materia versari possunt, diverso tamen modo, quia misericordiæ actus est subventio indigentiæ excludens omne debitum ejus, cui subvenitur, ac proinde actus ejus est remissio, condonatio, redemptio et reconciliatio, ut concernit peccatores. Justitia autem exigit æqualitatem rei ad rem, solutionis ad debitum, quia est suum cuique tribuens, et non ultra, neque infra hoc medium æqualitatis rei ad rem, vel secundum proportionem Arithmeticam, si est distributiva, vel Geometricam, si commutativa, cujus species est vindicativa, seu ad eam reducitur, ut Philosophus 6.

Impugnatur. secunda responsio Satisfactio reconciliativa non est in inferno.

Differentiæ vindicativæ et misericordiæ. Misericordiæ actus.

Justitiæ vindicativæ actus.

Ethic. Doctor *in* 4. *dist.* 46. *q.* 1. D. Thom. 1. 2. *q.* 60. *art.* 3. *et alibi*, quia sicut commutativa respicit medium rei, id est, æqualitatem dati et accepti, ita vindicativa æqualitatem pœnæ ad peccatum secundum præscriptionem legis, et voluntatem legislatoris statuentis; et hoc medium exprimitur Apocalypsis 18. *Quantum glorificavit se, tantum date illi tormentum et luctum;* et illud Deuter. 17. *Secundum mensuram delicti erit et plagarum modus*, etc. Ex quibus principiis communiter Theologi statuunt differentiam pœnarum in inferno, sicut et peccatorum statuitur, servata proportione æqualitatis inter hæc, nempe prout lex statuit.

Reducitur ad commutativam.

28. Vindicativa in inferno exercetur.

Sed justitia vindicativa potest servari in inferno, et de facto servatur, quia punitio pœnæ, et distributio ejus secundum æqualitatem peccatorum est actus ejus; ergo satisfactio prout debetur justitiæ secluso concursu misericordiæ potest esse in inferno; sed hæc satisfactio est ea, quæ statuta est: peccato autem veniali non est statuta alia pœna quam temporalis, ergo alia non exigitur quam temporalis. Patet consequentia, quæ hæc æqualis est. Confirmatur, servare dictam æqualitatem non habet justitia ex concomitantia misericordiæ, sed ex sua specie et objecto, qua medium rei servat; ergo quamvis in inferno nulla est redemptio, id est, actus misericordiæ, aut satisfactio reconcilians, saltem erit justitia et æqualitas prædicta ad eam requisita; ergo quæcumque pœna per legem statuta, et peccato æqualis erit satisfactio, seu satispassio proportionata justitiæ, alias non secundum peccati mensuram esset plagarum modus.

Confirmatio. Justitia respicit medium ex natura sua.

Secunda confirmatur. In statu puræ naturæ posset esse vindicatio peccati, sine reconciliatione.

Confirmatur secundo: Si statueretur homo in statu naturæ puræ, secundum justitiam statui posset hæc pœna, servata proportione ad peccatum; in eo autem statu non esset aliqua reconciliatio, aut amicitia ejus ad Deum, quia non ordinaretur ad finem supernaturalem; ergo de facto contingit hominem esse obnoxium justitiæ vindicativæ in statu etiam damnationis, in quo nulla est reconciliatio, sed sola punitio delicti secundum exigentiam legis, quam est transgressus, et pœnam proportionatam per legem statutam, quæ temporalis est. Confirmatur tertio: Nulla est alia lex, qua debeatur pœna peccato veniali in inferno præter eam, quæ data est homini viatori; sed hæc statuit temporalem pœnam, ergo ordinatio ejus habet dumtaxat effectum, quoad pœnam statutam. Major probatur, quia quando homo ordinatus est in manu consilii sui, et libertate faciendi bene vel male, hæc lex data est solum pro regula quam sequeretur, et pacto in vitam et mortem, et non alia; ergo ordinatio ejus habet effectum in male operante dumtaxat. Confirmatur quarto: Illa saltem solutio non habet locum in pœna peccati dimissi in hac vita, cui nondum est satisfactum; sed hujus satisfactio non exigit reconciliationem, quia fieri potest in statu etiam peccati mortalis, ut postea probabimus, conclusione sequenti; ergo status damnationis non impedit, quin pœnæ temporalis exhibitione sufficienti et proportionatæ passionis, solvatur.

Tertia confirmatur. Lex qua statuitur pœna veniali.

Quarta confirmatur. Causa assignata non se extendit ad pœnam peccati remissi.

29. Impugnatur prædicta responsio quoad alteram causam assignatam.

Altera causa assignata non subsistit, nempe complacentia in peccato, quia sive maneat peccatum, sive non, secundum justitiam nequit puniri, nisi proportionata pœna, verbi gratia, aliqua lex ordinat abscissionem membri; huic satisfit plene in executione pœnæ statutæ, ergo idem contingit in proposito casu, quo nihil exigitur quam satisfactio legis et justitiæ. Secundo, inter pœnam et peccatum non est connexio necessaria; ergo potest esse peccatum sine pœna, et pœna sine pec-

Inter peccatum et pœnam non est essentialis connexio.

cato, maxime si debetur veniali; ergo et satisfactio fieri pro altero horum seorsim. Consequentia patet, quia si in re sint separata, aut separari possent, eodem modo in ordine ad justitiam quoad condignam satisfactionem, quia sunt debita diversa, et habent diversas satisfactiones lege statutas, quarum una non dependet ab alia in opere et exercitio. Antecedens probatur, quia in damnatis datur peccatum sine pœna; Deus enim non punit peccata damnatorum, quæ committunt in eo statu, sicut neque præmiat actus bonos beatorum, quia pœna et præmium ordinata sunt solis viatoribus, et operibus in eo statu factis. Item, Deus potuit non statuisse pœnam viatori si vellet, in quo casu esset in eo peccatum sine debito pœnæ, quamvis haberet condignitatem fundamentalem ad pœnam, si statueretur. Item, Deus potest remittere peccatum de absoluta potentia sine ulla satisfactione liberaliter; ergo non repugnat peccatum esse sine satisfactione. Ex alia etiam parte non repugnat satisfactionem manere extincto debito peccati, ut patet in satisfactione, et pœnis purgatorii, quæ sunt propter peccata commissa et dimissa in vita.

Manet debitum pœnæ remisso peccato

Idem patet de satisfactione pœnitentiali, cujus debitum manet remisso peccato per absolutionem Sacramentalem, aut per contritionem, aut alios actus bonos, si peccatum sit veniale, quod infra tractatur, et ipsi adversarii magna ex parte concedunt; ergo non repugnat cessare pœnam per exhibitionem passionis proportionatæ, quamvis maneat etiam peccatum in damnatis, si pœna est temporalis, qualis est veniali debita, neque ad satisfactionem justitiæ aliud requiritur.

Tertio, vel intelligunt de complacentia in peccato, quam habet damnatus, vel de complacentia, quam habuit in via, quando actu peccavit; sed neutra inducit pœnam æternam, ergo, etc. Probatur minor quoad primam complacentiam, quia peccata damnatorum non computantur ad pœnam; ergo neque complacentia ulla, quam habent in peccatis pro eo statu. Consequentia manifesta est, quia ideo imputaretur ad pœnam, quia mala est et peccaminosa. Confirmatur, magis operatur Deus secundum misericordiam, quam secundum justitiam, quia *misericordia ejus super omnia opera ejus*, etc. *misericordia superexaltat judicium*. Sed nulla est major ratio, quare complacentia in peccato damnatis imputaretur ad pœnam, quam quod displicentia de peccato acceptaretur ad satisfactionem in animabus purgatorii; hoc autem fides negat, ergo, etc. Deinde, non est necessaria pro semper illa complacentia in peccato, quia libere complacent damnati, imo est impossibilis, ut semper et pro semper sit continuata, si plura sint peccata, quia non valet intellectus et voluntas, maxime in rigore pœnarum operari pro semper circa singula peccata; ergo saltem pro tum cessabit pœna.

Complacentia damnatorum in peccato non reputatur ad pœnam diversam.

Displicentia de peccato non reputatur animabus in purgatorio.

31. Probatio minoris quoad secundam partem. Complacentia illa fuit venialis. Complacentia habitualis.

Probatur eadem minor quoad secundam partem, quia si loquamur de complacentia viatoris, illa fuit venialis, sicut et voluntas peccandi peccato veniali, ac proinde his non correspondet alia pœna quam temporalis. Si loquamur de complacentia habituali, quatenus scilicet peccator nunquam retractaverit in specie peccatum præteritum veniale per congruam satisfactionem, hæc etiam non inducit pœnam æternam, nec reatum ejus, imo forte nullum est peccatum, quia obliviscitur præteriti peccati venialis; vel si recordatur, non tenetur facere de eo pœnitentiam, quia compatitur secum perfectam Dei amicitiam et gratiam sanctifi-

cantem, neque opponitur fini ultimo simpliciter, (alias induceret reatum pœnæ æternæ, quia repugnat simul stare cum jure ad gloriam per adoptionem gratiæ, sicut peccatum mortale) sed tantum, secundum *quid*; ergo permanentia in tali non meretur pœnam æternam, sed dumtaxat debitam peccato veniali, imo, ut dixi, nullam. Hinc fide certum est non esse materiam necessario confitendam, ut declarat Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 5. *de confessione*, quamvis sint sufficiens materia.

32. Secunda conclusio. Pœna debita peccato remisso non est æterna in inferno. Contraria sententia impugnatur.

Secunda conclusio : Pœna debita peccato mortali, aut veniali remisso in hac vita est temporalis in inferno, non æterna. Est Doctoris et aliorum, quos citavimus ; et probatur ex dictis, quia ratio illa adversariorum cessat, nempe peccatum, cui talis pœna debetur, permanere ; ergo, etc. deinde hæc pœna temporalis est. Negant Suarez et Cajetanus cum aliis antecedens, dicunt enim pœnam illam durare in æternum.

Contra, Deus non punit bis in idipsum, sed jam commutavit in Sacramento pœnam æternam debitam mortali in pœnam temporalem ; ergo illa sententia manet stabilis, et consequenter nequit illa temporalis transferri in æternam.

Confirmatio. Confirmatur, quia satisfactio pœnitentialis tali pœnæ correspondens perfici potest etiam in statu peccati mortalis, ut plures moderni sequentes Doctorem tenent, imo et D. Thomas *in* 4. *dist.* 22. *quæst.* 1. *art. ad* 5. ergo etiam in inferno potest illa pœna temporalis finiri.

Ex dictis fundamentum adversariorum de facili solvitur.

Objicies. Objiciunt satisfactionem non dari in inferno ; ergo neque terminatur pœna.

Solutio. Respondetur distinguendo antecedens quoad satisfactionem reconciliationem includentem concedo ; quoad satisfactionem, quæ sit vera ordinatio culpæ, negatur.

Objicies secundo, quamdiu manet culpa, semper manet pœna ; sed reatus culpæ semper manet in inferno, ergo. Secunda objecto.

Respondent quidam negando minorem, quia culpa habitualis secundum ipsos consistit in reatu ad pœnam, qua soluta desinit. Hæc responsio probabilis est, de qua actum est *supra* de peccato habituali, *dist.* 14. *quæst.* 1. 33. Prima responsio.

Sed respondeo etiam aliter, negando majorem. Contra urget Curiel, quia reatus pœnæ dicit inseparabilem connexionem cum culpa, ergo nequit culpa manere sine ipsa ; et confirmatur, quia statuitur contra inordinationem culpæ, ergo semper manet, quamdiu manet culpa. Secunda responsio. Replica.

Respondeo distinguendo antecedens, si intelligas illam inseparabilem connexionem quasi in *fieri*, quod scilicet nunquam incurratur pœnæ reatus nisi ob aliquam culpam concedo ; in *facto esse*, nego. Nec probat Curiel contrarium, ut probatur solutio supra, argumento ad conclusionem ; et probo etiam iterum, quia pœna temporalis inflicta a Deo, verbi gratia, belli, famis, pestis, propter peccatum Regis, quibus punitur populus, aut filii ob peccata parentum, et innocentes ob peccata nocentum, licet supponat peccata, tamen non in quibuscumque, verbi gratia, in innocentibus, quibus infligitur. Deinde, hæ pœnæ raro remittuntur, quamvis de peccato etiam fiat pœnitentia. Idem de pœna temporali debita peccatis jam remissis in confessione aut contritione, aut aliis operibus, quibus dimittuntur venialia, manente adhuc pœna ; ergo non est talis connexio in *facto esse* inter pœnam et culpam, neque ex natura rei, neque secundum exigentiam justitiæ punitivæ, si pœna est terminabilis ex lege, ut est pœna temporaria dimissi peccati, et pœna veni- Solutio. Separari posse peccatum, et pœnam in facto esse.

alis. Idem est de pœnis peccati originalis, ut concupiscentia, et morte in justificatis.

34. Objectio. Dices : *Bona impiorum non probat Altissimus.* Ecclesiastici 34. et 2. ad Corinth. 13. opera sine charitate facta, nihil sunt, nihil prosunt.

Solutio. Respondeo, ad satisfactionem reconciliativam ; concedo, rigorosam, et quæ fit ad effectum legis, nego.

Replica. Dices, in hac etiam satisfactione intervenit voluntas Dei liberalis ; ergo non valet, nisi ex misericordia Dei, quæ non extenditur ad damnatos.

Solvitur. Respondetur intervenire voluntatem Dei, qua legislator statuit pœnam proportionatam peccato, cui satisfit exhibitione pœnæ statutæ, non autem liberalis et reconciliativa ; negatur ergo antecedens.

Replica. Dices, remittuntur illa ob merita Christi, sicut et ipsa peccata.

Solvitur. Satispassio est ex lege justitiæ, non ex operibus Christi. Negatur antecedens, quia Christus est tantum propitiator, in quo reconciliavit Deus, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris sunt, *Ad Roman.* 5. *ad Hebr.* 10. Omnis ergo satisfactio reconciliativa est per Christum, non autem rigorosa, quæ est purus effectus justitiæ et legis vindicantis peccata, cui per se satisfit exhibitione passionis, quæ natura sua terminatur non interventu aut intuitu mediatoris, aut operum ejus, sed ex statuto et pacto legislatoris sic ordinantis.

Objicies ultimo, in inferno nulla est redemptio ; ergo neque solutio pœnæ.

35. Objectio ultima. Respondetur negando consequentiam quoad pœnam temporalem, ut bene Doctor in littera. Aliqui dicunt ex probabilium auctorum sententia (quam tamen non approbo) aliquam pœnæ relaxationem dari in inferno. Nam Chrysostomus, *hom.* 33. *in Matth.* videtur asserere suffragia vivorum prodesse etiam condemnatis quantum ad levamen aliquod quoad tempus. Quod confirmat Damascenus *in serm. de curandis mortuis*, adducens exemplum de liberato Trajano precibus Gregorii Magni, et alia exempla. Hanc sententiam tolerat Augustinus *in Enchir. cap.* 110. Idem teneri videtur Prudentius hymno Paschali :

Marcent suppliciis tartara mitibus,
Exultatque sui carceris otio
Umbrarum populus, liber ab ignibus,
Nec fervent solito flumina sulphure, etc.

Præpositivus *compendio suæ Theologiæ*, ait progressu temporis fore, ut liberentur ab omnibus suis pœnis, non in perpetuum, ut ait Origenes, sed usque ad resurrectionem. Gilbertus Pictavorum Episcopus sentit partes quasdam proportionales pœnæ ipsis remitti per suffragia vivorum. Gulielmus Altisiodorensis ea juvare ad confortationem patientis, non ad diminutionem pœnæ, et dicit subtrahi aliquam majoris occasionem. Alii dicunt in die Dominico mitius saltem puniri ipsos, vel omnino suspendi tormenta, ut historia peregrinationis sancti Patris nostri Cherani per Oceanum. Hæc sententia merito expurgata est in Expurgatorio Hispanico, neque cohæret doctrinæ Ecclesiæ. Quidquid sit de hac sublevatione, quoniam Deus non excedit limites suæ justitiæ aut misericordiæ, saltem id constat non exigere ultra debitam pœnam.

(f) *De secunda conclusione potest dici dupliciter*, etc. Explicat modum, quo venialis peccati pœna etiam in inferno sit temporalis, et non æterna. Hic primus modus est juxta sententiam, quam probabilem defendit *supra dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 1. et deinceps, quam ibi explicuimus ; et ea data statuit differentiam inter mortale et veniale, quod illius pœna sit infinita secundum durationem, id est, æterna, ac proinde irremissibilis secundum legem in inferno, non ita pœna debita veniali. Hunc 36. 2. Conclusio Doctoris. Modus q[uo] pœna venialis remittitu[r]

modum non adeo approbat, ut patet ex sequenti.

SCHOLIUM.

Hîc Doctor expresse docet id, a quo quis denominatur peccator, non esse obligationem ad pœnam, quia Sancti (inquit) distinguunt remissionem pœnæ a remissione culpæ, ex quo patet falli eos, qui oppositum ei imponunt; de quo supra d. 14. q. 1. art. 1. Dicit ergo veniale remitti morienti in gratia, non per solutionem pœnæ, sed propter aliqua bona opera, quæ in via fecit. Manet dubius an in instanti ultimo hujus vitæ, vel in initio alterius remittatur hujusmodi veniale.

8. [H]abituale [p]eccatum [n]on esse [o]bligationem [ad] pœnam.

Si (g) iste modus non placet, quia videntur Sancti distinguere inter remissionem culpæ cujuscumque, et pœnæ, et maxime inter remissionem culpæ, et solutionem pœnæ debitæ illi culpæ; potest dici (h) alio modo, quod peccatum veniale in ista vita remitti potest, non tantum per pœnam interiorem vel exteriorem, quia illi non est necessaria ad hoc, sed per aliquem actum Deo magis acceptum, quam peccatum veniale displiceat; et hoc vel relatum ab ipso operante ad hoc peccatum veniale remittendum, vel non relatum ab ipso, sed a Deo acceptante in ordine ad illud.

[Q]uomodo [v]eniale [re]mittitur [m]orienti [in] gratia.

Ad (i) propositum, opera istius, qui moritur in charitate, etsi post mortem non referantur ab ipso ad veniale, in quo moritur, dimittendum, nec etiam ipse habeat aliquem actum novum meritorium, per quem deleatur veniale; tamen illa opera prius facta possunt esse a Deo relata ad remissionem istius venialis post mortem. Et hoc, isto modo, quia causa impedibilis, dum est impedita, non ponit effectum, dum vero est non impedita, ponit; sed merita istius morientis in charitate essent causa sufficiens deletionis venialium istius, vel relata ab ipso, vel a Deo acceptante illa in ordine ad istud; sunt autem impedita dum iste vivit, si semper actu manet in peccato veniali; post mortem vero non sunt impedita, quia tunc non contrahit actum peccati venialis; igitur per illa delebuntur venialia post hanc vitam.

Ex hoc sequuntur duo : Primum, quod in instanti mortis remittuntur venialia, quia tunc non manet actus peccati venialis, et per consequens tunc cessat impedimentum. Aliud, quod omne peccatum veniale morientis in charitate remittitur in hac vita, nisi ille continuet actum peccati venialis usque ad mortem, vel ad instans mortis. Hoc secundum videtur probabile, nisi dicas Deum hoc ordinasse, quod bona merita istius reserventur in divina acceptatione usque ad instans mortis, quando scilicet desinit viator esse, et per consequens tunc retribuat bonum correspondens istis meritis; non sic autem pro aliquo instanti priori, pro quo fuit viator. 9.

Gratia debita meritis remissis datur in instanti mortis.

Istud est probabile in aliis, quia cum quodcumque meritum mereatur (ut credo) augmentum gratiæ, quia aliquem determinatum gradum gloriæ, ad quem requiritur, ut dispositio prævia, aliquis gradus gratiæ, et non semper Deus post quemcumque actum meritorium augeat gratiam proportionatam merito, videtur quod augmentum debitum meritis remissis reservet usque ad instans mortis.

10. Et eodem modo de ista deletione venialium, quæ est quoddam præmium non principale istorum meritorum, sicut et augmentum charitatis in tali gradu. Et hoc est rationabile, quia in illo instanti iste primo fit in statu alio, et præmium meritorum reddi eis impedivit status viatoris, vel aliquid concomitans statum hujusmodi. Nec oportet hîc assignare, quod hæc reservatio pro instanti mortis sit rationabilis, quia homo tunc maxime indiget propter maximas tentationes tunc imminentes; hoc enim non est verum, quia in instanti mortis anima est separata a corpore, et per consequens non est in via, sed in termino, nec per consequens tunc exposita tentationibus.

Post mortem non est status merendi.

Si neuter modorum istorum placet, nec primus, scilicet quod idem est veniale remitti, et pœnam solvi debitam illi; nec secundus, scilicet quod per merita in vita habita, et reservata in divina acceptatione, deleantur in instanti mortis, quæratur alius, quem est difficile invenire; nam motum aliquem bonum, per quem tanquam per dispositionem, vel meritum de congruo, vel condigno, deleatur veniale, ponere in anima post mortem, non videtur doctrinæ Theologicæ consonum, quæ ponit statum illum ab istis immunem.

11. Ad arg. 1.

(j) Ad argumenta. Ad primum, nego consequentiam, intelligendo *resurgere* pro *liberari* a peccato.

Ad probationem dico, quod non est simile, quia peccare est libere agere, et pro statu viæ; *resurgere* autem, id est, immunem fieri a peccato, non requirit libere agere etiam in via, quia vel secundum primam opinionem non est nisi solvere pœnam, et hoc est pati eam; vel juxta secundam, non est nisi per merita prius habita in via, et pro tunc acceptata, culpam nunc dimitti.

12. Ad arg.

Ad secundam probationem consequentiæ concedo quod facilius est cadere quam resurgere, prout *resurgere* dicit actum ordinatum in potestate simpliciter resurgentis; sed sic non accipitur *resurgere* in ista remissione peccati venialis. Ad tertiam probationem, falsum accipit, scilicet quod *resurgere* tunc est per actum voluntatis meritorium, qui tunc insit, sed per actum meritorium, qui prius infuit in vita juxta secundam opinionem; vel per nullum actum meritorium, sed tantum per pati pœnam condignam pro illo peccato, secundum primam opinionem.

Ad secundum, non valet consequentia; et ratio dicta est in prima opinione, et hoc secundum illam opinionem, juxta vero secundam esset dicendum, quod merita facta in vita non possunt acceptari pro instanti mortis, ut per ea deleatur mortale, quia Deus disposuit mortale non delendum, nisi per susceptionem voluntariam Sacramenti, vel per aliquam dispositionem tanquam meritum de congruo, tunc, vel usque tunc inhærentem, quando peccatum deletur; non sic est in eo qui decedit in mortali.

Ad probationem dico, quod etsi mortale et veniale sint ejusdem rationis in genere naturæ, vel forte malitia moris, ut genus virtutis distinguitur contra gratuitum, et

Dist. 13 et in 3. dist 1. (sinceris veritatibu

peccatum (non enim idem est esse virtuosum vel vitiosum moraliter, et justum et peccatorem Theologice; imo quandoque vitiosus est justior, et magis virtuosus magis peccator, ut alias est dictum), sed tamen non sunt ista ejusdem generis, vel rationis in ratione offensæ divinæ, et ideo nec uniformiter remittuntur.

13. Ad 3. Ad tertium, est similitudo quoad hoc, quod Angelus cadens est in termino, non in via, sic et homo in morte; sed non oportet similitudinem esse quantum ad stabilem permanentiam in quocumque, sed in illo quod est principale in eo qui jam attingit terminum, cujusmodi est vita spiritualis per gratiam, vel mors spiritualis per peccatum mortale; et sic qui moritur in vita gratiæ, semper vivet, qui vero moritur in peccato mortali, semper permanebit. Sed de peccato veniali non oportet esse talem stabilitatem, quia illud non est aliquid, secundum quod per se attendatur status bonus vel malus viæ vel termini, quia potest stare cum bono statu, et cum statu malo, tam viæ quam termini; sed quando est cum bono statu termini, oportet quod deleatur, antequam plene habeatur ultimus terminus.

[...]undum [...]iale non [...]nditur [...]atus.

14. [...]lors [...]intarie [...]cepta [...]olvit [...]gnam [...]rtem [...]ænæ [...]bitæ [...]ccatis [...]alibus.

Et ad aliud potest bene concedi, quod mors voluntarie accepta sit pœna sufficiens pro pœna cujuscumque peccati venialis, et forte pro magna parte pœnæ debitæ pro mortalibus dimissis. Nec obstat, quod est pœna necessaria, quia aliquis potest necessarium voluntarie acceptare; et sic huic consonat quod dictum est in secunda opinione, quod peccatum veniale deleatur in instanti mortis, cum dicto in prima opinione, quia si per solam solutionem pœnæ remittatur in morte, illa pœna solvitur, et sic in morte veniale remittitur.

COMMENTARIUS.

37. Doctor admittit distinctionem inter debitum pœnæ, et reatum culpæ.

(g) *Si iste modus non placet*, etc. Primo dicit illum modum dicendi non esse consentaneum Patribus, qui distinguunt inter remissionem culpæ, et solutionem pœnæ debitæ. Hunc locum Doctoris alias loco citato adduximus contra eos, qui eum calumniantur de opposito, ubi ostensum est nullam esse in re ipsa discrepantiam inter ipsum et alios Doctores, sed tantum in modo loquendi; ipse enim loquitur secundum rigorem Physicum secutus Augustinum, et ideo negat actum præteritum manere, neque consequenter deformitatem, quæ subjectabatur in actu, et cum ipso transit; manere autem privationem gratiæ ex peccato præterito, et debitum pœnæ, in quibus alii docent manere ipsum peccatum præteritum virtualiter, vel moraliter, vel habitualiter, quod ipse nullo modo negat; sed negat tantum manere per modum formæ in *esse* et rigore physico, eo modo quo inerat, quamdiu actus mansit peccati. Unde remissionem peccati, et media remittendi refert semper ad peccatum præteritum, qua præteritum est, ut *supra* visum est etiam *dist.* 16. quia et peccatum præteritum, etiam qua præteritum, est materia confessionis et pœnitentiæ; ergo ex mente ipsius illud peccatum semper manet quoad imputationem, ac si esset præsens in *esse* physico, ac proinde manet hoc modo mortaliter per modum habi-

tualis non physici, sed moralis, ratione status et legis et obligationis.

38. Non remitti in inferno peccatum veniale licet pœna debita cesset.

Hîc ergo recte dicit remissionem peccati distingui a solutione pœnæ; unde licet in inferno terminetur pœna debita peccato veniali, non ideo remitti in inferno ipsum peccatum veniale in ratione culpæ, quia nempe nunquam remissum, aut retractum fuit in via, neque in inferno terminatur; ideo in ratione maculæ semper manet mortaliter, quia manet in eo quod est peccasse, et nunquam fuisse remissum peccatum, et sic manet damnatum esse obnoxium legi, quam transgressus est peccando, eique difformem, quia neque per pœnitentiam, neque per aliud æquivalens sustulit difformitatem, aut posuit subjectionem et conformitatem illius legis per propriam conversionem, et sic semper manebit in inferno voluntas ejus difformis illi legi habitualiter, eo modo quo peccatum præteritum manet in habitu. Hinc non recte dicitur peccatum præteritum manere habitualiter in eo præcise, quia manet in suo effectu, nempe in debito pœnæ, quia soluta pœna jam desinit ejus debitum, manet autem peccatum in habitu; melius ergo dicitur manere ipsum peccatum in eo quod status voluntatis desumitur ab opere donec retractetur, et talis est voluntas in habitu, qualis fuit ejus operatio, sive bona, sive mala. Unde voluntas peccaminosa quamvis actualiter non continuetur ejus motus, tamen donec corrigatur a peccato, manet habitualiter, et secundum æstimationem legis et prudentiæ in actu præterito, quod in ipsa hoc modo manere proprie moraliter dicitur, quamvis physice non maneat; hinc voluntas dormientis talis esse dicitur, qualem habuit in vigilia, et voluntas amentis, aut ejus, verbi gratia, infirmi, talis censetur, qualem habuit dum erat capax rationis et

Manere peccatum quomodo intelligitur.

sensus. Unde sic etiam Ecclesia applicat remedia salutis ex vi prioris voluntatis, ut Baptismum et Pœnitentiam, quia consensus præteritus voluntatis, et non retractatus sufficit ut hîc et nunc in eo statu quis absolvatur vel baptizetur, ut suo loco disseruimus. Eodem ergo modo sicut etiam in contractibus et aliis quæ dependent a consensu voluntatis actus præteritus ejus non retractus trahitur ad præsens, ut ipsi æquivaleat; actus etiam præteritus peccati nunquam retractatus in se, aut æquivalente, censetur semper manere in habitu; quæ permanentia est moralis, quatenus voluntas sortitur statum ab actu præterito, ut subest regulis legis et prudentiæ, a quibus desumitur *esse* morale rei, non est autem permanentia physica, quæ sumitur a regulis motus et mutationis, et quietis sub forma in suo *esse* physico permanente.

Permanentia moralis actus præteriti

(h) *Potest dici alio modo*, etc. Conclusio Doctoris est, quod peccatum veniale in ista vita remitti potest per pœnam interiorem vel exteriorem, et per aliquid æquivalens, nempe actum Deo magis gratum, quam displicuit veniale, et hoc duobus modis : Primus est, si referatur ab operante ad finem remissionis peccati venialis obtinendæ, vei etiamsi non offeratur, tamen a Deo acceptetur in finem remissionis obtinendæ.

39. Duplex modus remissioni venialis peccati.

Circa hanc litteram plura se offerunt disserenda. Primum est an satisfactio justi saltem possit esse de condigno pro peccato veniali? Secundum est, in quo hæc satisfactio consistat.

Controversiæ. An satisfactio justi sit condigna veniali.

Quoad primum, negat Petrus de Soto *in institutione Sacerd. lect.* 18. *de pœnitentia*, hominem de condigno satisfacere posse pro peccato veniali, quia remissio venialis est opus divinæ gratiæ, et ideo petimus in oratione Dominica : *Dimitte nobis debita nostra*. Contraria sententia

Sententia negativa

[Se]ntentia [co]mmunis [affi]rmativa. est communis, nempe in homine posse contingere hanc satisfactionem per actum contritionis aut dilectionis super omnia, sed variant Doctores in ejus ratione. Vasquez *in* 3. *part. tom.* 1. *disp.* 2. *cap.* 3. asserit, seclusa omni Dei condonatione, deleri peccatum veniale per satisfactionem illam, in hoc statuens differentiam inter mortale et veniale sic remissa, quod satisfactio pro mortali habeat admixtam liberalitatem Dei, quia nempe homo per mortale incurrit debitum carendi omni auxilio gratiæ, quo a peccato resurgeret, facta autem condonatione hujus debiti per dationem liberalem auxilii, homo per gratiam Dei, inquit, potest pro mortali satisfacere quoad æqualitatem, seclusa ulteriori condonatione, aut promissione Dei; at per veniale homo non incurrit debitum carendi auxilio, ideo potest ex natura rei satisfacere, quia actus quem elicit contritionis, ipsum ex natura rei justificat a veniali; quamvis autem auxilium gratiæ ipsi gratis tribuatur, quia non incurrit debitum ipso carendi, ideo nihil ipsi remittitur gratis. Hæc sententia supponit hominem formaliter justificari per actum et gratiam dari liberaliter, quando indignis datur, non autem quando datur non dignis; datur autem justis auxilium ad delendum veniale, non quasi indignis, sed non dignis.

Ratio [V]asquez.

40. [Im]pugnatur. Per [pe]ccatum [m]ortale non [p]rivari [ho]minem [pecca]torem [g]ratia [aux]iliante.

Hæc doctrina non est solida, in primis peccatum mortale non inducit aliam privationem, quam gratiæ sanctificantis de facto in homine; quamdiu enim durat status viæ non desunt auxilia in universum existentibus in peccato, alias frustra maneret Scriptura : *Convertimini ad me in toto corde vestro*, Joelis 2. Frustra adhortaretur ad pœnitentiam passim, frustra institueretur Sacramentum Pœnitentiæ, nisi ex lege parata essent auxilia, quibus homo se ad Dominum converteret et disponeret, quamvis ea auxilia sine nostris meritis dentur ex sola Dei misericordia; si enim loquamur de gratia sufficiente, illam omnibus dari communis est Theologorum. Si de efficaci, dari eam prædestinatis est certum, cujus peccatum mortale non est privatio, quia sicut non tollit efficaciam et ordinem prædestinationis; sic etiam neque mediorum, ut gratiæ efficacis et vocationis divinæ, alioquin frustra præfigeretur status viæ homini ad faciendum judicium et justitiam, qui status non datus est Angelo, sed statim a peccato desertus, reprobatus, et judicatus fuit. Hoc confirmant parabolæ de vinea, de talentis, de nuptiis, de Samaritano, de operariis; et hanc gratiam meruit Christus peccatoribus, ergo ejus privatio non inducitur per peccatum mortale. Probatur consequentia, quia neque ex natura rei excludit Dei misericordiam vocantem et auxiliantem, neque est statuta lege, cum lex sit in oppositum, ut patet ex dictis, aliter autem privare nequit gratia actuali. Accedit quod veniale sit quædam Dei offensa, quæ ex gratia remitti debet non merenti ipsam gratiam per quam convertitur.

Mortale non tollit ordinem prædestinationis.

Secundo falsum est quod in donatione auxilii solum versetur liberalitas Dei, et misericordia, ut alias *supra* probatum est; quantum ad justificationem peccatoris est expresse contra Patres et Scripturam, ut patet in parabola ejus servi, cui potulanti dimisit Dominus debitum, cujus orationem præcessit gratia vocationis; et patet ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 5. gratiam vocationis antecedere dispositionem et conversionem, quæ *ex cap.* 6. versatur in actibus fidei, spei, charitatis et pœnitentiæ. Cæterum hi actus, ut docet idem Tridentinum *cap.* 8. non merentur justificationem, atque ideo gratis et mi- 41.

Misericordia Dei non solum in vocatione consistit, sed etiam in remissione. Trident.

sericorditer fit; quæ justificatio includit infusionem justitiæ, et remissionem peccati; ergo non in sola auxilii seu gratiæ prævenientis donatione sistit Dei misericordia, quæ ulterius extenditur ad remissionem peccati, quæ gratis fit. Item, Milevit *cap.* 3. definit gratiam Dei non in sola peccatorum remissione consistere et valere, sed etiam in auxilio, ne committantur; ergo distinctæ gratiæ sunt auxilium et remissio peccati.

Milevitanum.

42. Remissio fit gratis.

Tertio, sequitur falsum esse non requiri promissionem et condonationem Dei ad remissionem peccati, seu mortalis, seu venialis, ut patet ex dictis, quia si gratis fit, supposita etiam pœnitentia et conversione peccatoris; ergo potuit non fieri, et liberaliter non ex debito fit ac proinde accedente voluntate liberali Dei. Quoad veniale autem id specialiter probatur ex 1. Joannis 1. *Si dixerimus*, inquit, *quod peccatum non habemus*, etc. ubi communiter Patres et interpretes intelligunt de venialibus, quæ solum habere potuit Joannes; et mox subdit quoad remissionem, et modum remissionis : *Si confiteamur*, inquit, *peccata nostra, fidelis est, et justus, ut remittat nobis peccata nostra*, etc. ubi remissionem eorum reducit in fidelitatem et Dei promissionem, non secus ac contingit remissio mortalis. Ezech. 18. *Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est*, etc. *et fecerit judicium et justitiam, vita vivet, et non morietur*, etc.

Etiam peccati venialis.

43. Quarto, ex his sequitur non remitti veniale ex natura rei per actum contritionis contra eumdem; et in primis consistere in ipsa contritione justitiam formaliter, est opinio singularis hujus Doctoris, aut alio actu, quam impugnavimus alias. Quoad præsens sufficit nobis auctoritas Tridentini in oppositum asserentis *cap.* 6. *sess.* 6. actus fidei, spei, charitatis et pœnitentiæ antecedere per modum dispositionis ipsam justificationem, quæ *ex eodem Concilio, cap.* 5. *et* 7. includit infusionem gratiæ sanctificantis, et remissionem peccati; ergo distinguuntur ab ipsa justificatione prædicti actus; sed si justitia consisteret in actu, deberet in aliquo ex illis consistere, ergo. Deinde *cap.* 8. supponit illos actus antecedere justificationem, non tamen mereri ipsam; ergo diversa sunt, *et can.* 3. *Si quis*, inquit, *dixerit sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit*, etc. ubi expresse distinguit illos actus ab ipsa justificatione; *et canon.* 24. *Si quis dixerit justitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per opera bona, sed ipsa opera fructus solummodo, et signa esse justificationis adeptæ, non autem ipsius augendæ causam, anathema sit*, etc. Augeri et conservari non convenit actibus. Deinde opera bona, seu actus sunt causa augendæ justitiæ; ergo diversa sunt. Quod vero non consistat in actu contritionis formalis nostra justitia, de facili colligitur *ex sess.* 14. *de pœnitent. cap* 4. *Docet præterea etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare prius quam hoc Sacramentum actu suscipiatur*, etc. ubi sermo est de contritione perfecta; docet ergo eam ut perfectam charitate reconciliare, ergo non in ipsa formaliter consistit reconciliatio. Hæc autem charitas est habitualis, non actualis, quia ipsa contritio secundum communem Thomistarum consistit in actu charitatis. Deinde, in principio dicitur impetrare veniam peccati; quod intelligi nequit de formali justitia, quæ inseparabilis est a remissione peccati, saltem mor-

Justitiam nostram non consistere in actu.

Non consistere in contritione.

talis. Accedit quod in infantibus non possit esse actus, justitia autem in infantibus et adultis est ejusdem rationis, sicut et effectus Sacramenti; adultus ad Sacramentum accedens cum attritione justificatur sine contritione perfecta, ergo ejus justitia non in ea consistit. Dimissa ergo quæstione illa de natura justitiæ nostræ, quam alias supra tractavimus,

44. Peccatum veniale non tolli ex natura rei per justitiam.

Probatur sequela, peccatum veniale potest stare cum justitia, quæcumque illa sit; ergo ex natura rei non tollit peccatum veniale. Consequentia est manifesta, probatur antecedens, quia omnes Patres supponunt peccata levia et venialia dari in justis, de quibus intelligunt illum locum Joannis : *Si dixerimus quod peccatum non habemus*, etc. et ex Concilio Milevitano *cap*. 6. 7. *et* 8. Araus. II. *cap*. 14. 22. ex Trident. *sess*. 6. *cap* 11. *Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti et justi, in levia saltem, et quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoquo cadant, non propterea desinunt esse justi, nam justorum illa vox est et humilis et verax* : *Dimitte nobis debita nostra*, etc. ergo venialia compatiuntur cum justitia; ergo a fortiori cum contritione, aut alia quacumque forma, quæ ad justitiam solum disponit. Probatur consequentia, quia magis repugnat peccatum justitiæ quam dispositioni ad ipsam. Confirmatur, eatenus contritio ex natura rei deleret veniale, vel quia ipsi in specie repugnat, qua actus talis virtutis, verbi gratia, charitatis aut pœnitentiæ, vel qua ordinat hominem ad Deum, finem ultimum. Non primum, quia sic tantum opponitur peccato in actu contra proprium motivum et rectitudinem. Non secundum, quia justitia, in qua formalis sanctitas consistit, perfectius ordinat ad finem, quam dispositio ad ipsum, ut est contritio; hoc non obstante compatitur secum peccatum veniale, ergo, etc. Deinde, potest contingere contritio perfecta de solis mortalibus sine ordine ad venialia, verbi gratia, oblita, quæ tunc non remittuntur, neque ex natura rei, neque ex divina voluntate. Unde in hoc distinguitur partim Baptismus a Sacramento Pœnitentiæ, quod ille remittat omnia peccata, pœnitentia non semper venialia. Hoc idem argumentum probat, neque contritionem, neque alios actus nostros simpliciter sumptos, seu absolute, ex divina etiam ordinatione remittere venialia, quamvis ad remissionem mortalis sic sufficiant. Disparitas autem in eo est, quod dispositio ad justitiam eatenus remittit veniale, quatenus inducit justitiam, quæ ei repugnat, saltem ex divina ordinatione; simul autem esse potest cum justitia veniale, ideo dispositio ad justitiam sic absolute sumpta, qua disponit ad justitiam ex divina ordinatione, vel etiam qua actus est talis in sua specie morali aut Physica, cum non dicat repugnantiam ad veniale habituale, maxime in materia differentis virtutis, ideo non tollit veniale; oportet ergo aliam rationem superaddere præter hæc nostris actibus, ut impetrent remissionem venialium.

(Marginal notes: Trident. — Confirmatur. Dispositio ad contritionem non est peccati venialis. — Distinctio remissionis Baptismalis, et Pœnitentiæ.)

Quid autem illud sit, vel quænam in specie satisfactio deleat peccatum veniale, et quænam exigitur, non est concors Doctorum sententia Durandus *in* 4. *d*. 22. *q*. 2. dicit non sufficere actum charitatis etiam fervidum, ut vocat, et intensum, sed requiri contritionem formalem, quia in hac tantum continetur retractatio peccati venialis, quod cum charitate tam actuali quam habituali etiam intensa compatitur. Gabriel *in d*. 16. *q*. 5. art. 2. dicit sufficere reordinationem voluntatis ad hanc retractationem per actum oppositæ virtutis. Idem insinuat Medina *tract*. 1. *de pœnit*. *q*. 3. Thomas de Argentina *dist*. 21. art. 4. requirit contritionem, sicut Durandus, non 45.

45. Per quam satisfactionem, aut medium deletur veniale. Prima sententia. — Secunda sententia.

Tertia sententia. tamen tam perfectam, aut in eo gradu quo exigitur ad remissionem mortalis, quia non requiritur, ut sit super omnia, quamvis necessario debeat esse ex motivo charitatis, et amore amicitiæ. Cajetanus 3. *p. q.* 87. *art.* 1. quæ sententia etiam videtur D. Thom. *ibid.*

Quarta sententia. exigit dolorem saltem virtualem, qui in contritione, aut perfecta dilectione charitatis continetur. Hanc sententiam plures amplectuntur. Richard. *in* 4. *d.* 16. *art.* 5. *q.* 1. *et d.* 21. *art.* 3. *q.* 1. Palud. *ibid.* et Alens. 4. *p. q.* 106. *memb.* 8.

Explicatur. Eamdem explicat Vasquez in præfatam quæstionem D. Thomæ, dicens illam contritionem dici virtualem, non quod in se non sit dolor explicitus et formalis, sed quod detur quandoque in gradu, ut non extendatur ad veniale; unde quando ita est perfecta, ut natura sua deleat etiam venialia, erit virtualis.

Quinta sententia. Alii docent sufficere attritionem implicitam inclusam in quocumque actu bono repugnante veniali. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *disput.* 11. *sect.* 2. *concl.* 3. dicit in justis extra Sacramentum sufficere attritionem. Ratio omnium est, quia requiritur retractatio peccati, quæ nequit fieri nisi per pœnitentiam formalem, aut saltem virtualem. Alia est sententia sufficere satispassionem ad remissionem venialis; hæc statuit peccatum habituale in solo reatu pœnæ. Est Gabrielis *in* 4. *dist.* 16. *q.* 5. *art.* 2. *conclus.* 2. et tribuitur Doctori, de qua satis dictum est.

Sententia Doctoris. Ultima tandem sententia est Doctoris hîc asserentis remitti veniale per quemcumque actum bonum magis acceptum Deo, quam fuerit invisum peccatum veniale, modo actus ille ab operante referatur in finem remissionis peccati, hoc est dicere, per satisfactionem oblatam Deo remitti veniale; quæ satisfactio potest in quocumque actu bono æquivalente reperiri, modo in eum finem eliciatur.

Prima conclusio, condigna satisfactio pro peccato veniali est actus quicumque bonus æquivalens modo jam dicto. Est Doctoris. Probatur ab inconvenienti, quia si requireretur contritio perfecta, aut in perfectiori gradu, ut Vaquez et alii volunt, sequeretur quod magis vel æque rigorosa satisfactio exigeretur pro peccato levi et gravi, quod non congruit justitiæ; ergo talis non exigitur. — 46. Prima conclusio. Per actum bonum æquivalentem oblatum remitti. Probatio.

Non requiri contritionem formalem, aut virtualem. Secundo, veniale de facto non deletur per contritionem, aut deletionem actualem et habitualem, ut, verbi gratia, si sit oblitum, vel si quis etiam in memoriam revocet aliquod veniale sine proposito emendationis, tunc non deletur; ergo talis contritio et dilectio neque formaliter, neque virtualiter extenditur ad illud veniale, neque ex natura rei, neque ex voluntate operantis, neque ex acceptatione divina, nec est ejus retractatio, alias sequeretur propositum emendationis, sine quo simpliciter talis est impœnitens de veniali; ergo contritio et dilectio Dei absolute sumpta non habent effectum delendi peccati venialis semper;

Neque ille effectus convenit semper contritioni. sed neque contritio habet necessario et semper illum effectum in ordine ad confessionem, quando non est de ipsis venialibus saltem in genere aut specie. Probatur consequentia, quia contritio in ordine ad confessionem qua est dispositio ad Sacramentum, in eo differt ab attritione quoad efficaciam, quod ipsa sanctificet ante absolutionem; sed effectus sanctitatis ex dictis non repugnat peccato veniali, ergo.

47. In Sacramento Pœnitentiæ non semper tolli venialia. Deinde, quidquid facit contritio se sola, præstat attritio cum Sacramento; sed neque hæc delent omnia venialia semper non confessa, quando in eum finem non diriguntur a pœnitente; ergo neque contritio. Major patet ex communi Doctorum, qui dicunt Sacramentum facere de attrito contritum, cujus efficacia respectu gratiæ est major quam contritionis, quia ex opere

operato causat illam, et in virtute meritorum Christi; contritio autem ex opere operantis, seu merito proprio operantis, quod est inferioris gradus et acceptionis. Minor probatur ex communi suppositione, quam

Trident.

insinuat Trident. *sess.* 14. *de pœnit. c.* 5. *de confessione*, in hæc verba : *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quæ frequenter labimur, quamquam recte, et utiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt*, etc. ergo supponit illa non expiari semper in confessione,

Per alia media diversa deleri venialia.

sed per illa alia remedia. Hæc autem remedia distincta a confessione et pœnitentia, debent habere efficaciam delendi ipsa non aliter quam per satisfactionem, et consequenter per exibitionem alicujus operis æquivalentis in finem remissionis ipsorum; sed opus æquivalens potest esse in materia cujuscumque virtutis, verbi gratia, fidei, eleemosynæ, orationis,

t quænam illa ? pus quodcumque atisfactorium sufficit. eritorium ›us habet roportionem.

jejunii, quia hæc opera sunt satisfactoria, ut ex Scriptura constat; jejunium autem, eleemosyna et oratio numerantur a Patribus et Doctoribus tres partes satisfactionis, imo et quodcumque opus bonum potest hunc effectum habere; ergo maxime pro peccatis levibus. Deinde, opus cujuslibet virtutis potest esse meritum respectu vitæ æternæ; ergo potest esse efficax ad tollendum impedimentum, si applicetur a voluntate, et consequenter satisfactorium tam pro pœna temporali, quam pro peccatis levibus, quæ impediunt gloriam, non tollunt gratiam. Quod vero

equiritur oblatio operis.

actus quicumque bonus ut habeat efficaciam ad delenda venialia, exigit ut per modum satisfactionis exhibeatur in eum finem. Patet, quia si alioquin actus dilectionis non habeat illum effectum semper, neque ipsa pœnitentia, quando ad veniale implicite aut explicite non extenditur, minus conveniat actui inferioris ordinis, sine tali reltaione.

Objicies, si actus ex se non remittit venialia; ergo ex acceptatione Dei non habet illum effectum, minus autem ex intentione operantis. 48. Objectio.

Respondetur, negando utramque consequentiam; primam non sequi, patet ex dictis; secunda æque falsa est. Solvitur.

Dices, opus ex intentione operantis dirigentis ipsum in talem finem remissionis non habet bonitatem aut efficaciam; consequenter ergo inutilis est talis relatio. Replica.

Respondetur habere applicationem, sicut patet, in finem hunc vel illum ad impetrandam hanc aut illam gratiam fieri opus de se quidem dignum, et ex acceptatione divina, requiritur tamen applicatio, sicut patet in oratione Ecclesiæ, et cujuslibet particularis personæ et communi praxi. Si ergo jejunium ad impetrandum hanc aut illam gratiam, exigit ut in eum finem referatur, sic etiam in proposito opus satisfactorium potest quis facere pro se ipso, aut pro aliis, ut dicere Missam; ut autem habeat effectum in se, aut aliis determinatum, requiritur intentio, quæ non tribuit valorem operi, sed applicationem. Oblatio operis est ejus applicatio ad effectum remissionis. Exempla.

Objicies secundo, si opus satisfactorium esset efficax in remissionem venialis, non esset ratio cur unum magis quam aliud tolleret; ergo vel omnia, vel nullum tollit. Objectio.

Respondetur argumentum in simili forma concludere de contritione et dilectione, quibus arguens tribuit illam efficaciam. Retorquetur.

Respondeo ergo causam habere effectum limitatum ex applicatione in actu secundo, quæ in præsenti est intentio, quia si in genere applicetur ad omnia, habebit effectum sibi proportionatum, sicut contingit in satisfactione pro temporali in genere, quæ non æquivalet toti Solvitur.

pœnæ, habet effectum proportionatum sibi.

Objectio tertia.

Objicitur tertio, talis actus non includit retractationem peccati præteriti; ergo non remittit ipsum.

Solvitur.

Respondetur negando antecedens, quia eo ipso quo offertur, ut satisfactionem ad finem delendi peccati, vult peccatum non esse, et consequenter retractat ipsum.

49. Objectio quarta.

Objicies quarto, Patres exigere lamenta de peccatis quotidianis.

Solvitur.

Respondetur illud esse remedium magis proprium, et ex usu, tamen aliis etiam operibus remittuntur, ut dimittendo aliis injuriam : *Dimittite, et dimittetur vobis. Dimitte nobis debita nostra,* etc. ut patet ex supradictis.

Objectio quinta.

Objicies quinto, si opus relatum a peccatore in finem remissionis venialis, illud remittat, sequeretur nunquam posse remitti illud per claves, quod est contra praxim et sensum Ecclesiæ absolventis a venialibus. Patet sequela, quia attritio aut contritio antecedens de venialibus illa remittit ante absolutionem.

Prima responsio.

Respondent quidam concedendo sequelam, neque illud esse inconveniens; nam et peccata alias confessa possunt subjici clavibus et absolutioni, ut patet ex praxi. Hinc patet ad subsumptum, ejusque probationem.

Secunda responsio. Attritio in ordine ad Sacramentum non remittit veniale ante Sacramentum.

Respondeo tamen negando consequentiam, quia licet attritio sit actus bonus ex gratia, et acceptus Deo, tamen non habet illum effectum, nisi relatus sit in finem satisfactionis per modum meriti impetratorii, quod non contingit semper, nempe quando tantum ex fine disponendi se, et sumendi digne Sacramentum, habetur. Vel si dicatur meritum impetratorium, ut vocare videtur Trident. *sess.* 14. *cap.* 4. quia procedit ex fide ad finem remittendi peccatum, non habet rationem satisfactionis, nisi offeratur per modum satisfactionis, neque etiam refert quod peccatum per ipsam dispositionem Sacramentalem remittatur, ut patet quando quis disponitur per contritionem.

50. Secunda conclusio. Remissio venialis extra Sacramentum non exigit infusionem gratiæ. Sententia opposita. Probatio conclusionis. Non est privatio gratiæ. Remitti per Sacramentalia. Remittuntur post mortem ut quidam volunt. Opus satisfactorium aliquando non dat gratiam.

Secunda conclusio : Remissio peccati venialis per condignam satisfactionem non exigit infusionem gratiæ sanctificantis. Hanc non docet in terminis Doctor, magis tamen conformis est dictis. Eam tenent Soto, Ledesma, Major, Gabriel. Est contra Suarez et Vasquez, qui non secus ratiocinantur de remissione venialis quam mortalis, quantum ad infusionem gratiæ. Probatur primo, quia veniale ex dictis non includit privationem gratiæ, et compatitur cum ipsa ; ergo non requiritur ad remissionem ipsius infusio gratiæ. Secundo remittuntur per Sacramentalia, neque Ecclesia explicat usum Sacramentalium esse tantum in justis, imo contrarium, ut patet in aspersione aquæ benedictæ, quæ tam justis quam peccatoribus communicatur. Tertio secundum adversarios, et satis communem sententiam remittuntur justis post mortem in instanti separationis, sed tunc non infunditur aliqua gratia de novo. Quarto, opus satisfactorium pro pœna temporali factum a justo non meretur ei gratiam nisi excedat debitam satisfactionem, quia in pœnis et præmiis servatur justitiæ commutativæ proportio et æquitas; ergo quandoque opus justi bonum non meretur gratiam ; ergo ad remissionem peccati venialis etiam injusto per opus bonum, neque ex conditione operis, neque ex necessitate remissionis, neque ex ratione satisfactionis exigitur gratiæ infusio.

51. Tertia conclusio. Posse remitti existenti in mortali. Probatio.

Tertia conclusio : Satisfactio condigna pro peccato veniali potest exhiberi a peccatore cum effectu remissionis venialis. Hæc conclusio patet ex dictis, quia hæc remissio non exigit infusionem gratiæ, peccatum veniale non dicit necessariam

connexionem cum mortali, quantum ad sui remissionem, neque ex lege, neque ex justitia; peccator potest satisfacere pœnæ temporali, quæ ipsi remittitur in statu peccatoris, ergo etiam similiter pro peccato, quod inducit debitum pœnæ temporalis. Probatur consequentia, quia si status peccati non tollit potestatem satisfaciendi pro pœna temporali, non videtur tollere satisfactionem, quæ pro ipso peccato, cui tantum illa debetur. Item, peccata venialia remittuntur per Sacramentalia, quorum usus etiam in peccatoribus est efficax. Unde Augustinus in Enchirid. cap. 71. *De quotidianis, brevioribus, levibusque peccatis,* inquit, *sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit; eorum enim est dicere : Pater noster*, etc. *fidelium* dicit, et non *justorum.* Ultimo tandem, hæc sententia est magis pia, et commendat divinam justitiam et misericordiam, et contraria retardaret a bono opere ob rigorem, si omnia opera peccatorum essent mortua quantum ad effectum satisfactionis.

Status peccati non tollit potestatem satisfaciendi pro pœna temporali Augustin.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio est justum posse pro suo peccato veniali satisfacere de condigno. Sequitur ex dictis, quia nihil omnino deficit; ergo, etc. Hæc est communior sententia.

52. Deleri per Sacramentalia.

Quinta conclusio. Venialia delentur per Sacramentalia, et idem dicendum in susceptione Sacramentorum digna, quæ est opinio D. Thomæ 3. *part. quæst.* 87. *art.* 3. quam tenent Soto *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. Ledesma 4. 1. *part. quæst.* 28. *art.* 3. Id verum esse docet Trident. *sess.* 14. *Can.* 2. de extrema unctione, *et cap.* 2. Et idem de aliis docent moderni, quamvis varient in modo, nam quidam tenent ex opere operato dimitti per omnia; alii per motum dilectionis, aut contritionis, quem indigne sumentibus excitant Sacramenta, ut Eucharistia. Docent idem D. Thomas 3. *part. quæst.* 79. *art.* 4. D. Bonavent. *dist.* 12. *part.* 2. *dist.* 1. *quæst.* 3. Conclusio quoad primam partem est eorum, quos in præcedenti citavimus; eam negat Vasquez *art.* 3. *dub.* 1. citans Richardum, Durandum, Petrum a Soto.

Pro intellectione conclusionis nota Sacramentalia in genere vocari ritus, quos in administratione Sacramentorum instituit et observat Ecclesia; de quibus *Can.* 13. Tridentin. *sess.* 7. *de Sacrament. in genere.* Alia tamen magis specialiter dicuntur Sacramentalia, quæ ad vanos effectus instituit Ecclesia, qui eorum effectus ex orationibus, quibus ipsæ ad eum usum applicantur et consecrantur ab Ecclesia, colligi debent. Communiter dicuntur septem, et hoc versiculo continentur :

Sacramentalia in genere.

Eadem in specie.

Sunt septem.

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Orans, id est, oratio Dominica *ex Capitulo : Si quotidianis*, etc. *Tinctus*, id est, aqua benedicta, *de cons. d.* 3. *cap. Aquam edens*, id est, communicans, ut vult Sotus *ex cap. cum omne crimen, de consecrat. d.* 2. interpretatur tamen Paludanus de pane benedicto, qui distribuitur in Dominica populo. *Confessus*, id est, generali confessione, ut vult Paludanus et Sotus ad hunc effectum referens institutam ab Ecclesia ut in Prima, Missa, et Completorio dicatur. *Dans*, id est, eleemosynam *cap. Medicinam, de pœnit. d.* 1. *et cap. Quamobrem. Benedicens*, id est, benedictio Episcopalis. His annumerantur alia, ut tunsio pectoris cum oramus, *cap. Tres sunt autem*, etc. *de pœnit.* 1. et Augustinus *de medicina pœnitentiæ cap.* 2. *lib.* 50. *Homiliarum homil. ultima cap.* 9. *Epistola* 108. Addit etiam Paludanus sumptionem cujusque Sacramenti, unctionem Regum, Episcoporum.

Oratio Dominica.

Aqua benedicta.

Panis benedictus, Confessio generalis.

Eleemosyna. Benedictio Episcopalis Tensio pectoris additur.

Alii adduntur.

53. Probatio. Augustin.

Probatur conclusio ex interpretatione et usu Ecclesiæ. Talem esse affirmat Sotus.

Specialiter probatur de oratione Dominica ex Augustino in *Enchiridio cap.* 71. quem citat Magister *in* 4. *dist.* 16. Tolet. IV. *cap.* 9. Ivo *in suo decreto* : *De quotidianis, brevioribus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit; eorum est enim dicere* : *Pater noster, qui es in cœlis*, etc. *delet omnino hæc oratio minima et quotidiana peccata delet*, etc. Idem docet quod pœnam peccatorum. Respondet Vasquez id intelligi mediante motu contritionis, cui remissio debetur, ad quem excitat ipsa oratio. Sed hæc glossa est imaginaria, si remissio datur contritioni ; ergo oratio non debet, neque talis effectus specialis huic adscribi debet magis quam aliis orationibus, ex quibus excitari potest contritio, v. g. *Miserere mei Deus*, etc. et sic de aliis pœnitentialibus. Deinde non contritioni, sed huic petitioni : *Dimitte nobis debita nostra*, talis effectus tribuitur. *Si*, inquit, *quemadmodum veraciter dicitur, dimitte nobis debita nostra*, etc. *ita veraciter dicatur, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, etc. Concilium Milevitanum, ni fallor, *cap. ultimo*, idem docet, sicut et reliqua Africana probantia contra Pelagium, neminem immunem esse a peccato ; quod fusius Augustinus *de peccatorum meritis et remissione* prosequitur argumento orationis Dominicæ, et ex aliis Scripturis. Hoc enim maxime urgebant contra hæreticos tolli orationem hanc, et ficte, non vere dici, si non esset peccatum in Sanctis. Quoad alia Sacramentalia, patet conclusio ex Canonibus citatis, et usu Ecclesiæ, ex quo patet ad oppositam rationem (dicit enim præfatus Sacramentalia habere alios effectus a remissione venialis.) Respondetur hoc non obstare, cum illum etiam habeat. Hæc confirmant quæ dicta sunt prima conclusione.

Responsio Vasquez. Impugnatur.

Difficultas est an requiratur aliquis motus ex parte nostra, seu quædam dispositio ad illum effectum.

54. An requiratur bonus motus ?

Respondet Vasquez totum effectum dari ex efficacia motus contritionis.

Respondeo requiri ut nobis, mediante fide nostra et cultu religionis applicentur, quia cæremoniæ, quarum usus debet esse religiosus, et humano modo ; ideo in amentibus aut dormientibus forte non habent effectum talem, licet in infantibus habeant alios effectus, ut fugandi dæmones, et similia. Alia difficultas est, an ex opere operato, vel ex opere operantis dent remissionem venialis. Quæstio est de nomine, quia si illud dicatur ex opere operato, quod confertur non solum intuitu operantis, sed alterius, sic dici possunt ex opere operato causare, quia habent efficaciam, quatenus sanctitas Ecclesiæ ipsis applicatur mediantibus orationibus, quibus hunc effectum ipsis impetrat a sponso. Si vero dicatur ex opere operato illud, quod de condigno et infallibiliter ex meritis alterius datur, vel operatur, tunc Sacramentalia non causant ex opere operato, quia tantum impetrat Ecclesia, non meretur de condigno.

Requiri fidem et cultum.

An ex opere operato causent. Quæstio de nomine.

(i) *Ad propositum opera istius*, etc. Hic tractat de remissione venialis, de quo alias in vita, neque pœnitentia, neque alia opera satisfactoria, aut media in finem remissionis fuerunt applicata, et ideo manet usque ad instans mortis.

55. De remissione venialium, quæ usque ad mortem durant.

Respondet ergo remitti a Deo intuitu operum bonorum seu meritorum, quæ is alias habuit in vita, eaque opera ad eum finem a Deo acceptari. Ratio Doctoris est, quia causa impedibilis sublato impedimento habet hunc effectum ; sed merita istius, si non essent impedita in vita, essent sufficientia ad deletionem venialium, ergo in morte, sublato illo impedimento, sunt efficacia ad hunc effectum. Declaratur hæc ratio : Opera in vita facta,

Responsio. Dimitti intuitu meritorum quæ alias in vita habuit. Probatio.

Declaratur. si offerrentur ad satisfactionem venialis peccati ab ipso operante, haberent illum effectum remissionis, et ideo non habuerunt, quia defuit oblatio, defuit consequenter divina acceptatio, quæ ad effectum remissionis peccati viatoris exigit satisfactionem, aut aliquid æquivalens. Hæc sunt impedimenta, quæ intendit Doctor. Accedit et aliud, nempe complacentia, aut perseverantia habitualis, et interpretativa in peccato veniali commisso, supposito quod non fuerit alias retractatum per pœnitentiam, aut alia opera æquivalentia, aut media, quibus remittitur in via; et hoc est quod intendit Doctor per illa verba : *Si semper actu manet in peccato veniali*, etc. Non enim intelligit de actu complacentiæ actualis, sed de permanentia in peccato habituali, quod commisit, et pro quo non satisfecit, ideoque infra, § *Ex hoc sequuntur duo*, excipit a remissione in instanti mortis casum, quo moriens actu continuet veniale, aut in eo complaceat : *Nisi*, inquit, *continuet actum peccati venialis usque ad mortem, vel ad instans mortis*, etc.

Impedientia remissionem venialis in vita.

56. Manere ergo actu in peccato veniali, intelligit hîc modo dicto, id est, in habituali. Impedimentum ergo est non retractasse alias peccatum, quod requirit lex in viatore ad effectum remissionis, vel quod Deus non acceptarit opera, aut alia media, ut Sacramenta ad illum effectum; sed in morte cessat hoc impedimentum, quia merita adjuncta perseverantiæ finali tribuunt ultimum et completum jus ad gloriam; quod jus alias fuit remotum, et suspensum donec poneretur conditio, a qua dependebat, nempe perseverantia finalis, quia : *Qui perseverabit usque in finem, hic salvus erit*. Sicut ergo addita perseverantia finali completur nostra justitia respective ad gloriam, sic etiam opera accipiunt valorem tollendi hujus impedimenti, quod ex peccato habituali, ita ut ipsorum intuitu remittatur; non ita autem tollunt debitum pœnæ, quia ex lege manet purgatio facienda in altera vita pro pœna non satisfacta, non sic medium satisfaciendi pro peccato. Hic autem modus remittendi peccati est conveniens tam justitiæ divinæ quam misericordiæ, quia peccata remittuntur ob aliquam satisfactionem, saltem Christi; eamdem autem operationem habent opera facta in Christo, et acceptata ad gloriam addita perseverantia finali, ut etiam per modum satisfactionis acceptentur a Deo pro peccatis levibus.

Merita justorum addita perseverantiæ finali habent completum jus ad gloriam. Tollunt impedimentum peccati.

Non pœnæ temporalis.

Congruitas hujusmodi remissionis.

Addit rationem congruam, quia sicut quodcumque opus meritorium etiam remissum meretur augmentum gratiæ, et gradum aliquem gloriæ, quamvis non tum datur gratiæ, quando fuit elicitum ipsum opus (ut supponit cum communi antiquorum, de quo agemus *in dist. sequenti artic.* 2.), sed in ultimo instanti ob merita dandum reservat Deus; ita etiam congruum est, ut tribuat remissionem peccatorum venialium meritis præteritis, tanquam præmium quoddam minus principale. 57.

57. Congruitas probatur.

Dices, dari illam gratiam ob tentationes et pericula illius transitus, et sic rationabiliter dari quoniam debetur, et est necessitas, non hîc autem remissionis venialium invenitur opportunum motivum.

Objectio.

Respondet in instanti mortis animam esse in termino, et separatam, ac proinde non subesse tentationibus; ergo motivum est tantum retributio pro operibus, sed idem etiam motivum in proposito habetur, quia ut dictum est, merita, quæ habent jus completum ad gloriam, etiam habent proportionem medii ad separationem hujus impedimenti, quod necessario in virtute alicujus causæ tolli debet etiam meritoriæ; neque alias est impro-

Responsio.

portio ex parte operum bonorum, ut eorum intuitu deleretur.

58. Objectio ex casu non meritorum.

Contra prædictam resolutionem Doctoris urget Almainus et Vasquez casum, in quo quis non habeat ulla merita, sed solam justitiam Baptismalem cum peccato veniali.

Responsio. Non admitti casum regulariter.

Respondetur Doctoris resolutionem esse juxta regularem et ordinarium cursum, non in eo casu, qui forte non contingit, et nec contingere posse docent ii, qui in primo instanti usus rationis dicunt hominem obligari ad perfectam in Deum conversionem, qua sententia supposita, si alias baptizatus est infans, habet meritum aliquod. Sed ad casum respondetur, remitti tunc veniale intuitu operum Christi, quia sicut gratia et justitia, quam habet talis, tantum ei confertur intuitu operum Christi, ita etiam Christus meruit, ut impedimentum venialis peccati submoveatur, quando autem habet propria merita, sic acceptantur ad finem deletionis venialis peccati. Ex dictis etiam habet responsum Suarez, interrogans quare ob illa opera in vita non dimittitur veniale, et patebit ex sequentibus.

Responsio ad casum, remitti veniale in virtute operum Christi.

Objectio Suarez.

Sententia Alensis.

Alensis 4. *p. q.* 5. *memb.* 3. *art.* 3. asserit veniale remitti ex efficacia ipsius gratiæ in instanti separationis animæ.

Impugnatur.

Contra, peccatum veniale non dicit repugnantiam ad gratiam, nisi accedat aliqua specialis Dei voluntas. Deinde, peccatum personale ex lege dicit ordinem ad opera ipsius personæ, seu satisfactionem, vel certe ad satisfactionem Christi, neque extenditur efficacia gratiæ ad illud, ad quod non extenditur efficacia operum, sive per modum dispositionis, sive per modum meriti. Videtur ergo magis congruum interpretari remissionem venialis fieri ex lege intuitu alicujus satisfactionis.

59. Objectio.

Dices, opera justi non habent rationem satisfactionis, nisi offerantur ab ipso, vel certe acceptentur ab eo, si Deus infligat aliquam pœnam in vindictam.

Solvitur.

Respondetur id verum esse in statu viatoris, sed in termino posse habere rationem satisfactionis acceptatæ a Deo, quia eo ipso quo opera illa fuerint facta in justitia ad finem gloriæ consequendæ, ita etiam implicite fuerunt oblata ad summovenda impedimenta, licet hæc oblatio non sufficiat in vita, saltem quando non est amplius locus satisfactioni pro peccato, congruum est divinæ bonitati, ut ea acceptet.

Sententia Richardi, et aliorum.

Richardus *in præsenti distinct. artic.* 2. Paludanus *quæst.* 1. *art.* 1. *conclus.* 3. Durandus, Major, Almainus, quos sequuntur Suarez et Vasquez ; dicunt quidem remitti venialia in instanti separationis animæ per actum contritionis, quem habet post separationem. Sed hoc, inquit Doctor, non est consonum doctrinæ Theologicæ, quæ ponit statum illum a merito, et immerito immunem; in re namque obscura magis recurrendum est ad regulas generales, et modum remissionis secundum legem ordinariam, quæ respicit opera viatoris, aut certe Christi, quam aliquid statuendum contra legem, quæ non admittit meritum de condigno alterius vitæ.

60. Dubium.

Sed petes quid cogit dicere peccatum veniale remitti in instanti separationis animæ, seu in altera vita?

Resolutio. Veniale cur remittitur post vitam.

Respondetur ex ratione hoc teneri, quia non repugnat justitiæ habituali, ut dictum est, neque remittitur sine pœnitentia formali, virtuali, aut æquivalenti satisfactione, ideo remissio ejus in instans mortis reservatur, et post vitam.

Magister tenet.

Hoc probatur a Magistro per locum illum : *Qui peccaverit in Spiritum sanctum non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro*, Matth. 12. quod est argumentum Doctoris pro opposito quæstionis præsentis; quod et sic explicat de veniali-

Philippus Presbyter. bus Philipp. Presbyter *in Job* 12. Hic fuit suppar, aut contemporaneus Augustino. Gregorius Magnus *lib.* 4. *Decalogi, c.* 39. *In qua sententia,* inquit, *datur intelligi quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro posse laxari; quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur.* Isidorus Hispalensis *de officiis Ecclesiasticis lib. cap.* 18. Idem Beda in Lucæ c. 2. *Ipse vos baptizavit,* sed et expresse *in commentario hujus loci,* Augustin. *lib.* 21. *de Civitate, c.* 24. *et lib.* 6. *contra Julianum, c.* 5. Bernardus *serm.* 16. *in Cantic.* Christianus Druthmarus *in Matth. c.* 34. Rabanus Maurus *ad cap.* 12. *lib.* 2. *Machabæorum,* Petrus Cluniacensis *epist. ad Arelatensem Episcopum,* quæ expositio deridetur a Novatoribus, sed in proprium detrimentum.

61. Ad argumenta. (j) *Ad argumenta. Ad primum,* etc. Hæc responsio est clara, et patet ex dictis. Hîc obiter admonendum est ea quæ docuit *supra dist.* 14. *quæst.* 1. *art.* 1. et deinceps per varia loca obiter de peccato (nempe post actum præteritum manere tantum debitum pœnæ, aut simul privationem gratiæ, si peccatum est mortale) usque ad quæstionem præsentem fuisse secundum opinionem aliorum, quam ipse probabiliter tenuit hactenus usque ad § *Si iste modus non placet,* etc. Unde in responsionibus ad primum, secundum et tertium, quibus hîc satisfacit, respondet secundum utramque opinionem, quam insinuat esse aliorum, ut patet ex littera.

[De] peccato [h]abituali Doctor [lo]cutus est [sec. op]inionem [al]iorum.

Ad secundum. Differentia venialis, et mortalis. Peccatum quoad malitiam in genere, et Philosophicam. Quoad malitiam offensæ, theologicam. Ad secundum patet responsio in textu. Ad probationem consequentiæ assignat Doctor duplicem considerationem peccati; aliam moralem et Philosophicam, quæ est ex oppositione, quam habet ad regulam proximam et rectitudinem virtutis ex genere; aliam Theologicam, quæ convenit ei, ut includit rationem offensæ, opponitur fini supernaturali et amicitiæ divinæ, et sic dicit quod mortale et veniale conveniunt, ut opponuntur bonitati in genere, seu morali et Philosophica, ut alii vocant, et sint ejusdem generis; tamen ut considerantur theologice per principia revelata, et in ratione offensæ divinæ, non esse ejusdem generis. Hîc disseri posset an possit tolli ratio offensæ a peccato mortali ex ignorantia invincibili Dei per possibile, vel impossibile, ita ut peccatum non esset grave, si ratio offensæ, seu oppositio ad charitatem et finem supernaturalem esset ab eo separabilis, et an præcise hæc differentia sit ex offensa Dei. Sed quæstio magis spectat ad materiam de peccatis, quam illuc remittimus, supponendo de facto non esse separabilem rationem offensæ a peccato mortali; posset etiam tractari alia quæstio, cujus veritas hîc supponitur, nempe veniale dari ex natura rei tale contra Novatores, quam etiam in prædictum locum remittimus, et in aliam occasionem.

In responsione ad tertium optime assignat rationem et disparitatem inter Angelum damnatum, seu decedentem in mortali ex una parte, et justum morientem cum venialibus, quia licet hic sit in termino viæ per mortem, et in statu non merendi aut demerendi, tamen est in via respective ad ultimum terminum, donec purgetur, quia pœna temporalis debita eum retardat a gloria, quæ est terminus justorum, qui habent vitam spiritualem; decedens vero in mortali nihil eum retardat a sententia debita damnationis secundum legem ordinariam, et sic est par Angelis, qui per peccatum facti sunt in termino; peccatum enim veniale non est illud, secundum quod attenditur status primarius, et præfixus viæ aut termini, sed per accidens tantum se habet, licet etiam ordinetur per dignam pœnam; quod etiam addit, patet ex iis, quæ docet Tridentinum *sess.* 14. *c.* 9.

62. Ad tertium. Differentia status inter Angelum damnatum, et peccatorem viatorem.

Status non attenditur per se ex veniali.

QUÆSTIO II.

Utrum confessor in quocumque casu teneatur celare peccatum sibi in confessione detectum?

Alens. 4. *quæst.* 78. *memb.* 2. *per quatuor articulos.* D. Thom. *suppl. quæst.* 11. *art.* 5. *et hic quæst.* 3. *art.* 1. D. Bonavent. 2. *part. art.* 2. *q.* 3. *hic art.* 4. *quæst.* 2. Suar. *tom.* 4. *disp.* 33. *et* 34. Durand. *hic quæst.* 4. Bassol. *quæst.* 2. *qui duo impugnant fundamentum,* D. Thom. Sotus *dist.* 18. *quæst.* 4. *art.* 5. *et de teg. secreto, memb.* 3. *quæst.* 4. Navar. *cap. Sacerdos, de pœn. dist.* 6. *num.* 42. Medina *Cod. de confess. quæst.* 50. Canonistæ *in c.* Omnis utriusque, *de pœnit. et remis.*

1. Argum. 1. Secundo quæro (a), utrum confessor in quocumque casu teneatur celare peccatum sibi in confessione detectum? Videtur quod non, quia licitum est unicuique renuntiare juri suo; ergo confitenti, cum jus suum sit peccatum suum celari, licet huic juri renuntiare, licentiando confessorem, ut non teneatur illud celare.

Argum. 2. Item Bernardus de præcepto et dispensatione lib. 4. *Quod est institutum propter charitatem, non debet contra charitatem militare*; sed celatio peccati confessi in aliquo casu militaret contra charitatem; ergo, etc. Probatio minoris, quandocumque peccatum confessum esset contra bonum commune, utpote crimen hæresis, vel proditio Reipublicæ, et maxime si ex confessione perciperetur istud non tantum esse factum, sed faciendum, videtur contra charitatem esse contemnere bonum commune propter bonum aliquod personæ privatæ.

Item, aliqui condixerunt interficere Sacerdotem in tali nemore, qui Sacerdos cum eis est viator; unus ante ingressum nemoris pœnitet, et confitetur eidem Sacerdoti hoc peccatum; iste Sacerdos, aliis non pœnitentibus, non tenetur se exponere morti sine causa; ergo nec ingredi nemus; sed non ingrediendo revelat facto aliis sociis confessionem illius confessi (non enim diverteret ab eorum societate, nisi iste fuisset confessus); ergo in isto facto, et consimilibus, licet revelare confessionem. Argum. 3.

Item, Sacerdos de facto absolvit aliquem Episcopum simoniacum, quod non potest de Jure; iste Sacerdos tenetur confiteri, et in speciali de isto peccato, et sic circumstantionato, quia est mortale, et istæ circumstantiæ aggravant; sed sic confitendo, revelat peccatum Episcopi illius simoniaci; ergo, etc. 2. Argum. 4.

Item, licitum est revelare, quod non est peccatum, nec circumstantia peccati; sed talis est persona cum qua confitens peccavit, pone quia hæc vel illa non sit circumstantia aggravans. Argum. 5.

Item Abbas habens monachum in loco pertinente ad monasterium suum, scit eum per confessionem in loco illo peccasse, et habere societatem ibi suspectam, per quam semper allicitur ad peccandum, videtur quod possit consulere saluti animæ suæ; ergo potest eum amovere ab illa cura, vel ab hujusmodi officio, ut non habeat occasionem hujusmodi peccandi; sed amovendo eum facto revelat confessionem, quia facit tale factum, quod non faceret, si iste non fuisset sibi con- Argum. 6.

fessus, per quod etiam alii possunt in notitiam peccati illius venire, saltem in universali.

3. [...]gum. 7. Item, Extrav. de sent. excom. c. Cum non ab homine : *A communione ejus, qui pro injectione manuum in clericum in edictum excommunicationis incidit, debes abstinere, nisi forte tibi soli illud pateret, in quo casu ipsum privatim tantum vitabis;* et sequitur, *ut saltem rubore verecundiæ suffusus pro latenti excessu satisfacere compellatur.* Ex hoc habetur, ut videtur, quod si in secreto, vel per confessionem scio istum incidisse in sententiam excommunicationis, debeo eum privatim vitare, ut sit confusus; ergo propter confessionem licet alicui confusionem inferre; ergo pari ratione, et confessionem revelare.

[R]atio [o]posit. [P]œna [Sac]erdotis [rev]elantis [con]fessio-[n]em. Contra, de pœnit. dist. 6. cap. Sacerdos, et in littera : *Sacerdos ante omnia caveat, ne de eis, quæ ei confitentur peccata eorum alicui recitet*; et sequitur pœna, *nam si hoc fecerit, deponatur, et omnibus diebus vitæ suæ peregrinando ignominiosus pergat*. Item, de pœnit. et remis. Extra *Omnis utriusque sexus : Caveat omnino ne verbo vel signo, aut alio quovis modo prodat peccatorem ;* et sequitur : *Si peccatum sibi detectum præsumpserit revelare, non solum a Sacerdotali officio decrevimus deponendum, verum ad agendum strictissimam pœnitentiam in arctissimum monasterium detrudendum.*

COMMENTARIUS.

(a) *Secundo quæro, utrum confessor*, etc. Hæc est secunda pars hujus distinctionis in quo Magister agit de sigillo confessionis.

SCHOLIUM.

Ponit quinque conclusiones : Prima, Juris naturæ est celare peccata in confessione audita. Ratio hujus non est, quia tunc confessor mentiretur, ut putat Richardus quem late et clare impugnat Doctor, ostendens Sacerdotem nomine proprio absolvere, audire et cognoscere peccata pœnitentis.

In ista (b) quæstione hæc sit prima conclusio : Quod celare peccatum in confessione detectum tenetur Sacerdos de lege naturæ. Secunda, quod ad hoc etiam tenetur de lege Dei positiva. Tertia, quod ad illud tenetur de lege positiva Ecclesiæ. Quarta, quando et qualiter tenetur, et de aliis circumstantiis pertinentibus. Quinta, de aliis secretis, vel sub secreto alicui detectis. 4. Responsio per 5. conclus.

Prima probatur sic : eadem persona vere affirmare potest aliquid in persona alterius loquens, quod vere negat in persona propria loquens. Probatio, Angelus loquens Moysi in persona Dei, vere dixit : *Ego sum Dominus Deus tuus*, Exod. 20. quod vere negasset in persona propria loquens ; ergo a simili, homo repræsentans personam Dei in foro confessionis vere potest aliquid affirmare, quod extra illum forum potest negare vere, quando loquitur in persona propria ; ergo extra forum dicens illa se audisse, vel scire, mentitur, quia ad notitiam ejus non venit, nisi inquantum repræsentabat personam Dei ; sed vitare mendacium est de Jure naturæ, et maxime mendacium perniciosum; ergo, etc. Richard. præsenti dist. a. 4. quæst. 1. Exod. 20.

Contra rationem istam arguo primo sic : Ejusdem, et ut ejusdem

5. Sacerdos in propria persona absolvit, et audit peccata.

in persona, est cognoscere in causa, et sententiare de ea; hæc est manifesta, quia ad hoc cognoscit iste, et ut iste, ut recte sententiet; sed Sacerdos non in persona Dei sententiat absolvendo confitentem, sed in persona propria; igitur et sic audit et cognoscit. Probatio minoris, non absolvit principaliter, sed tantum ministerialiter; absolvere autem ministerialiter sibi non competit, nisi in persona propria; si enim in persona Dei loqueretur absolvendo confitentem, vere posset dicere sine prece prævia (quæ est, *Dominus te absolvat*), ego te principaliter absolvo, et gratiam infundo, sicut Angelus vere dixit in persona Dei : *Ego te eduxi de Ægypto.*

Sacerdos non minus absolvit, quam conficit in persona propria.

Item, non magis audit, vel absolvit Sacerdos in foro confessionis, in persona Dei, quam conficiat Eucharistiam in persona ejus, quia æque excellens est actus iste, sicut ille, et actus Sacramentalis, in quo operatur virtus divina, sicut hîc, imo videtur ibi plus agere in persona Dei, vel Christi, quam hîc. Ibi enim profert verba Christi, *corpus meum*, et in persona Christi, de quo præmisit : *Qui pridie quam pateretur*, etc. ita quod totum illud : *Accipite*, etc. *Hoc est corpus meum*, dicit ipse recitando verba Christi; non sic in proposito. Unde non præmittit hîc, Christus volens absolvere peccatorem dixit sic : *Ego te absolvo*, sed ly *ego* stat hîc pro persona ministri. Ex hoc ergo patet quod magis, vel non minus conficit in persona Christi, quam absolvat, vel audiat confessiones in persona Christi, sed conficit in persona propria (unde non mentitur post Missam dicens : ego scio me hodie consecrasse); igitur et hîc.

6. Richard ubi supra q.

Item, secundum istum eumdem, et veritatem, ut postea probabitur, licet peccata in confessione detecta in universali dicere, et in particulari non relata ad personam confitentem. Hoc etiam probatur per illud *Extra de pœnit. et remiss. cap. Officii*, ubi Innocentius III. respondet cuidam Cardinali legato, qui scripsit casum, quem audierat in confessione, et petiit consilium : Papa non redarguit eum de revelatione illa in universali etiam per scripturam, sed respondit qualiter sit tali personæ confitenti consulendum.

Licet dicere peccata i confession audita modo non inde detegatur pœnitens.

Hoc etiam patet ex communi usu confessorum. Sive enim in communi sermone, sive in prædicatione, aliquando dicunt, talis casus contigit, aliqua persona sic et sic peccavit. Habetur igitur illa propositio, quod confessor potest licite extra confessionem dicere peccatum sibi confessum, ita tamen quod nullo modo relatum ad personam confitentem, ut possit deveniri ad notitiam ejus. Sed si prædicta ratio valeret, hoc non liceret, quia mentiretur. Probatio, quia nesciens particularem, nisi pro determinato singulari, si nesciat singulare, nescit particulare; sed iste nescit aliquam personam tale peccatum fecisse, nisi pro hac persona sibi confessa, et hoc peccato sibi confesso; igitur si mentiretur de hoc, et de hac, quia nesciens consimiliter, et de alio et de alia. Concedo istas rationes,

quod revelatio non est contra legem naturæ, propter hoc quod revelans mentiatur, et per consequens illam primam rationem non teneo.

7\. *oqui in ersona erius et toritate ejus fferunt.* Respondeo (c) igitur ad eam, quod non est idem loqui in persona alicujus, et loqui auctoritate illius, sive ut minister illius. Communiter enim loquens in persona alicujus, prætendit simpliciter personam ejus, ut est communiter in istis jocose simulantibus aliquos. Iste enim simulat istum balbutientem, vel talem in tali actu, et iste proprie dicendo, sicut ille diceret in persona illius, loquitur vel facit tale; factum et ideo quam cito deficit a faciendo sicut ille faceret, aut dicendo, sicut diceret, dicitur sibi, tu mentiris, vel tu deficis, quamvis tunc faciat, vel loquatur more suo proprio. Hoc modo est de locutionibus Angelorum in persona Dei. *inister git in rsona opria, sed toritate iena.* Non sic Sacerdos audit confessiones, vel absolvit in persona Dei, sed tantum est minister Dei in illo actu, et ut minister agit; et si ut minister, ergo in persona propria.

Concedo igitur, quod iste si audiret in persona Dei, et loqueretur in persona Dei, posset illud veraciter dicere, quod in persona propria non posset; nam in persona Dei hoc vere diceret : *Ego sum Deus, ego creavi mundum*, etc. sed in persona propria sic loquens mentiretur. Sed Sacerdos in confessione nec audit, nec loquitur in persona Dei, sed in persona propria, licet auctoritate Dei, ut ejus minister; eodem modo in aliis Sacramentis; unde ut minister Dei baptizat, et consecrat, etc. et tamen ut homo, sive in persona propria, scit se baptizasse, et sine mendacio potest dicere se baptizasse.

COMMENTARIUS.

(b) *In ista quæstione*, etc. Subjicit Doctor quinque conclusiones, quas suo ordine probat teneri confessarium ad sigillum omnes Catholici Doctores docent; estque de fide. *1. De sigillo confessionis.*

Prima conclusio Doctoris, hanc obligationem esse legis naturalis, adducit probationem Richardi, qui hanc obligationem adducit ad præceptum non mentiendi, quod est juris naturalis. Sacerdos enim in persona Dei audit confessionem in hoc foro; si autem extra forum, in quo gerit personam Dei, dicat se audivisse, mentitur, quia non in persona propria audivit quod in persona propria exponit se audivisse. *Prima conclusio, esse juris naturalis. Ratio Richardi fundatur in obligatione non mentiendi.*

Hanc rationem impugnat Doctor in hoc paragrapho quatuor rationibus : Primo, ex potestate clavium, quæ commissa est confessario, ut cognoscat et decernat in hac causa peccatoris, et hoc in persona propria. Hæc ratio patet ex iis quæ dicta sunt de clavibus, et jurisdictione Confessarii in persona propria. Secunda ratio, quia conficit Eucharistiam in persona Christi, quia formam profert in persona Christi, ut alias visum est *in prima parte hujus Commenti, dist.* 8. *q.* 2. tamen sine mendacio post consecrationem dicit se confecisse; ergo a fortiori se absolvisse a peccatis post Sacramenti ministerium, quia formam profert in persona propria, *absolvo te*, etc. sicut et confessionem excepit in persona propria; hæc ratio ab omnibus admittitur. Tertia ratio est ad hominem, quia concedit Richardus, et omnes secundum veritatem, posse dici peccata in confessione audita, non revelando personam ex rati- *Impugnatur. Vere dicit Sacerdos se absolvisse ex potestate clavium. Secunda ratio. Vere dicit se consecrasse. Absolvit in persona propria. Tertia ratio. Posse dici sine mendacio peccata confessa non revelata persona.*

onabili causa et sine mendacio, ut probat *extra de pœnitentiis et remissionibus, c. officii.* Quarta ratio est ex communi praxi confessorum. Tandem concludit, si ratio Richardi valeret committi in his casibus mendacium, quod est falsum; et probat optime, quia nesciens particularem, nisi pro determinata et singulari persona, si nesciat singularem, nescit particularem; potest enim aliquis particularem scire pro indeterminato supposito, ut aliquem hominem currere, quamvis nesciat an sit Petrus; unde in eo casu affirmans aliquem currere non mentitur, si tamen nesciat ullum currere et affirmet, mentitur. Veritas ergo dicti a Confessore fundatur tantum in cognitione particularis pœnitentis, a quo tantum audivit illud peccatum quod dicit, non revelata persona, cum hoc tamen stat eum non mentiri; ergo, etc.

Quarta ratio. Confessorem dicentem peccata audita non mentiri.

2. Solvitur. Ratio Richardi.

(c) *Respondeo igitur ad eam*, etc. Supple ad rationem Richardi, aliud esse loqui in persona alterius; aliud vero loqui per potestatem receptam ab altero. Priori modo loquens assumit personam, et verba alterius, ut fit in Comœdiis, sic etiam compatrinus loquitur in persona infantis, quem suscipit ad Baptismum, quando baptizans dicit, *renuntias Satanæ?* et ille in persona infantis dicit, *renuntio;* sic Angelus in persona Dei loquebatur *in Exodo, cap.* 20. Hoc modo qui responderet in persona propria mentiretur, seu deficeret a vera repræsentatione. Absolvens autem in persona propria per potestatem receptam ab alio loquitur, et ideo non mentitur, quam solutionem sequitur Sotus *in* 4. *dist.* 18. *q.* 4. *art.* 5. et communiter recentiores. Hanc rationem mutuare videtur Richardus ab Alensi, et D. Bonaventura; eam ad magis congruum sensum reducit D. Thomas *in hac distinctione*, quia ex significatione Sacramenti sequitur hoc secretum; absolutio enim

Absolvens per potestatem receptam, etiam in persona propria absolvit.

Sacerdotis est signum absolutionis a peccato per causam principalem, nempe Deum; Deus autem ita remittit peccata, ut ea tegat, et oblivioni tradat, ergo etiam ad idem tenetur Sacerdos, quia pœnitens ita se summittit Sacerdoti, ut principalius se summittat Deo, cujus minister est Sacerdos. Hanc rationem impugnat Durandus, eamque non sufficienter probare dicunt quidam moderni, quia sigillum non est significatum sacramentale. Nescio tamen unde Suarez *disput.* 33. *sect.* 1. dicat eam impugnari a nostro Doctore, cum rationes ejus agant contra Richardum, et nihil de hac ratione agat. Ratio tamen illa D. Thomæ est congrua, quamvis enim sigillum non sit significatum practicum et Sacramentale; tamen a posteriori colligitur ex natura hujus fori secreti, ex parte Dei et pœnitentis oriri sigillum, quia causa ministerialis et instrumentalis debet conformare se causæ principali quoad cognitionem causæ, et sententiam, et materiam subjectam; ergo si Deus ita delet peccata in hoc Sacramento, ut velit esse tecta, et quasi oblita, neque aliter submittit pœnitens se Sacerdoti in confessione peccati, nisi ut principalius submittit se Deo, et consequenter Ministro, ut agit conformiter ad Deum causam principalem, sequitur sicut Deus vult peccata esse tecta, ita etiam conformari debere Ministrum in hoc ad tegendum peccata confessa ex parte sui; ideoque *supra d.* 17. contra Suarem et alios modernos cum Doctore defendimus confessionem peccatorum occultorum debere regulariter, et per se esse secretam, et non publicam, imo rarissime contingere posse, ut fiat publice sine peccato, quia institutio divina principaliter respicit confessionem secretam, idque ex natura sigilli, et præcepto peculiari divino, ex quo oritur in hoc Sacramen to, colligitur.

Impugna[tur] aliqui si[c] explicata[m].

Sustinetu[r] ratio D. Thoma[e].

Obligatio sigilli ex natura for[i].

Confessio debet esse secreta ex natura actus.

SCHOLIUM.

Celanda esse peccata in confessione audita Jure naturæ. Probat primo ratione charitatis, quam ad hoc ligare suadet auctoritate et ratione. Secundo, ex fidelitate. Tertio, ex veritate. Hæc virtus inclinat ut verba conformemus menti, ne mentiamur; illa, ut facta conformemus dictis, ne simus infideles, et forte hæc non differt ab illa, sed est veritas in promissis, de quo 2. 2. q. 113. Quarto, ratione unitatis ad communem utilitatem.

8. Teneo (d) igitur primam conclusionem : appono tamen quatuor rationes alias, quarum prima sumitur ex ratione charitatis. Secunda ex ratione fidelitatis. Tertia ex ratione veritatis vel veracitatis. Quarta ex ratione unitatis, vel mutuæ utilitatis. Prima talis est : Lex naturæ de charitate fraterna exprimitur Matthæi septimo : *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hoc facite illis. Hoc est enim lex et Prophetæ*; et Lucæ sexto, *Prout vultis, ut faciant homines vobis, et vos facite illis.* Sed sic intelligi debet illa propositio legis naturæ de charitate fraterna, *quæ vultis vobis*, id est, quæ debetis secundum rectam rationem velle; et hoc intelligitur in illa propositione Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Sed quilibet debet diligere secundum rectam rationem famam propriam; ergo et celationem peccati sui confessi, et per consequens confessor debet idem diligere et velle ipsi confesso; sed revelatio tolleret confesso famam; ergo, etc. Minor probatur per Scripturam Ecclesiastici quadragesimo primo : *Curam habe de bono nomine*, et reddit rationem de hoc : *Hoc enim magis remanebit tibi, quam mille thesauri magni et pretiosi.* Probat etiam per aliud, subdens : *Bonæ vitæ numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in æternum.* Proverb. 22. *Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ.*

[margin: ... fama ...ona.]

Item per rationem probatur : Quilibet enim secundum rectam rationem debet sibi velle vitam civilem; hoc autem tollitur per ablationem famæ, quia in hoc aliquis vivit vita civili, quod idoneus est ad actus aliquos competentes sibi in illa civilitate; sed fama amissa, privatus est habilitate ad tales actus, quia amisit statum dignitatis illæsæ, scilicet habilitatem ad actus, quibus alias dignus esset. Secunda pars minoris, scilicet quod revelatio peccati confessi tollit confesso hujusmodi famam, probatur, quia qua ratione potest uni revelari et alteri, sic omnibus; sed in tali revelatione est manifestum, quod status dignitatis illæsæ, quæ consistit in fama ejus apud concives, tollitur isti. 9. Infamis perdit vitam civilem.

Secunda ratio : Quilibet de lege naturæ tenetur servare fidelitatem proximo suo, quam vellet, et deberet sibi velle servare; sed committens secretum maximum alteri, vellet sibi servari, et deberet velle sibi servari, tanquam secretum; ergo alter cui committit, tenetur illud sibi servare. Hæc ratio tangitur Proverb. 11. *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana; qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Infidelis est qui revelat arcana. Prov. 11.

Tertia ratio : Quilibet ex lege naturæ tenetur promissum licitum; sed recipiens secretum, maxime 10. Confessor implicite promittit

se celaturum peccata. Zachar. 8.

istud in confessione detectum, etsi non explicite, tamen implicite promittit se servaturum, quia sine tali promisso saltem subintellecto, non committeretur sibi tale secretum; ergo, etc. Hæc ratio probatur, vel potest sumi ex illo verbo : *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo*.

Ad Rom. 7. et 12. et primæ ad Corinth. 6.

Quarta ratio : In hoc communitas aliquam habet unitatem proportionatam unitati corporis, quia ibi est ordo Superioris et inferioris; et tenetur Superior influere in inferiorem, et inferior subministrare superiori, juxta illam parabolam Pauli de corpore mystico, et naturali in diversis locis; sed in civilitate inferior est minus sufficiens, et minus sciens, et in Ecclesia peccator inferior. Superior autem est Hierarcha, qui et potest consulere, et reconciliare; ergo de lege naturæ est, quod nullus excludat inferiori recursum ad Superiorem, quia hæc est communis utilitas membrorum ad invicem. Sed revelatio secreti excludit talem recursum inferioris ad Superiorem in consilio animæ, et per consequens influentiam Superioris in inferiorem, quia nullus recurreret, si regulariter illud, de quo quærit consilium vel remedium, non esset servandum secretum; ergo eadem lege naturæ, qua tenetur quilibet ad servandum unitatem corporis Christi mystici, et ad communem utilitatem aliis, sicut membris in corpore, tenetur celare secretum hoc.

COMMENTARIUS.

(d) *Teneo igitur primam conclusionem*, etc. Hîc probat optime primam conclusionem præmissam, probando hoc secretum esse juris naturalis quatuor rationibus, quas sequuntur communiter reliqui posteriores. Prima est ex lege charitatis, Matth. 7. *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hoc facite illis*, etc. quilibet autem rationabiliter vult famam, per quam habet vitam civilem, qua privatus redditur inhabilis ad vitam illam; ergo, etc. Secunda ratio est ex lege fidelitatis servanda proximo, *Proverb*. 11. Tertia ratio ex obligatione promissi, vel expliciti vel impliciti, *Zachar*. 8. quod intervenit in proposito. Quarta ratio est ex unitate corporis mystici *ad Roman*. 7. *et* 12. *et* I. *ad Corinth*. 6. in quo debet esse recursus inferioris ad Superiorem, quem impedit revelatio secreti, et proinde tollit unitatem inter inferiorem et Superiorem in corpore mystico, ut bene probat in littera.

3. Obligatio sigilli probatur. Ex lege charitatis. 2. Ratio ex fidelitate. 3. Ratio ex promisso. 4. Ratio ex unitate corporis mystici.

SCHOLIUM.

Secunda conclusio, lege divina positiva celanda esse peccata accepta in confessione, probat triplici ratione. Tertia conclusio id ipsum cautum esse Jure canonico, ex ratione ad oppositum; et magis laudat Doctor, et merito, pro pœnitentia, detrusionem in monasterium, quam peregrinationem per mundum.

Secunda conclusio (e), scilicet quod tenetur lege divina positiva, 11. Prob. conclus. 2.
probatur primo sic : Quilibet Christianus tenetur non dare occasionem alteri, qua revocetur a lege Christi; sed lex Christi est de confessione facienda, ut est ostensum *dist*. 17. igitur quilibet in lege Chri-

sti tenetur non retrahere aliquem a confessione facienda: sed revelans confessionem occasione data, retrahit aliquos a confessione; ergo, etc.

Si dicas, etsi ille Sacerdos revelat, tamen alius erit celator secreti, hoc nihil est, quia iste quantum est ex genere operis sui, dat occasionem alteri cavendi eodem modo a singulis confessoribus.

Item secundo sic: Christus statuit arbitrium pœnitentiæ esse ultimum in terris quantum ad illud crimen confessum; quod patet ex illo verbo Matth. 16. *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis,* id est, finaliter et ultimate approbatum; et Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata,* etc. supple in judicio divino finaliter remissa approbantur; ergo peccat contra legem Christi quicumque aliquid in isto foro discussum, et ibi finaliter terminatum deducit ad alium forum publicum; sed revelans, quantum in se est, facit, quod deduci possit ad alium forum; ergo etc.

Tertio sic: dans occasionem peccandi mortaliter exequendo præceptum Christi, peccat mortaliter, quia præceptum, quod esset debite exequendum, iste quantum in se est, facit indebite exequi; sed revelans confessionem dat occasionem indebite exequendi Christi præceptum de confitendo, quia mendaciter; dat enim occasionem, ut aliquis confessione se ipsum laudet, et alium quem odit, vituperet, ut sic indigne a confessore promoveatur, et alius puniatur; ergo, etc.

Tertia conclusio, quod est de Jure positivo Ecclesiæ, celatio, etc. quæ patet ex allegatis ad oppositum, inter quæ secundum fuit melius et rationabilius; non enim expedit, quod propter aliquod crimen fiat aliquis vagabundus, dum tamen aliquo modo ejus mora communis, vel solitaria possit inter homines tolerari, quia vagabundus magis voluntati suæ malæ dimitteretur, et ita tam in se, quam in aliis plus peccaret, et noceret, quam si arctæ custodiæ manciparetur. 12. Prob. conclus. 3.

COMMENTARIUS.

(e) *Secunda conclusio*, etc. Hanc obligationem esse legis divinæ positivæ probat tribus rationibus. Prima est, quia ex natura revelationis revocarentur pœnitentis a confessione, quæ est in præcepto divino; redderetur enim odiosa. Ad hanc reducitur ratio illa, quam formant alii, nempe committi sacrilegium contra reverentiam debitam Sacramenti, et fieret ei injuria, quam rationem fusius sequitur Suarez explicans hoc præceptum esse juris divini naturalis. Doctor autem revocat præceptum hoc ad jus divinum positivum, et recte. Quamvis enim præceptum sit divinum naturale non committere sacrilegium contra Sacramenta, tamen hoc præceptum generale aliquando applicatur ad materiam ex præcisa institutione Sacramenti, aliquando ex circumstantia præcepti positivi adjuncti. Tunc autem est præceptum divinum naturale, proprie loquendo, quando aliquid fit contra ipsam institutionem Sacramenti proxime, ut si omittatur materia, aut forma essentialiter requisita, vel si ipsum Sacramentum ad ludibrium exponatur, et hujusmodi; in pri-

4. 2. Conclus. Esse præcepti positivi divina. 2. Ratio, quia fieret Sacramentum odiosum.

Hoc præceptum esse juris divini positivi, et non naturalis.

Præceptum divinum naturale Sacramenti speciale et generale oppositum irreverentiæ.

mo casu est sacrilegium, ex speciali institutione Sacramenti ortum. In secundo vero ex generali præcepto religionis, quo res sacra, et spectans ad Dei cultum debet reverenter tractari, et in ordine ad proprium finem, non vero profane. Sacrilegium vero quod fundatur in præcepto positivo divino induit naturam ipsius præcepti, quia ideo præcise est contra reverentiam debitam Sacramenti directe, quia est contra tale præceptum. Unde si tollatur præceptum, aut ejus materia, jam non erit sacrilegium actus oppositus, aut alias qui est in præcepto. Tale est præceptum sigilli, ut spectat ad jus positivum divinum et supernaturale. Unde Deus posset instituere pœnitentiam, non addita alia obligatione ad secretum, præter illam solam, quæ est juris naturalis de servando secreto, quod magis declaratur in sententia eorum qui dicunt, posse Sacerdotem de licentia ipsius pœnitentis revelare peccatum, quia, hoc dato, illa revelatio non esset contra reverentiam Sacramenti, neque alia ratio est, nisi quia præceptum positivum non comprehendit secretum in illo casu.

Irreverentia contra positivum præceptum.

Deus posset instituere Sacramentum, sine tali præcepto. Instantia ex satis communi sententia.

5. Si esset præceptum naturale non liceret de licentia pœnitentis revelare.

Sed si hoc secretum esset præcepti naturalis ex præcisa institutione Sacramenti, sequeretur quod in nullo casu, etiam de licentia ipsius pœnitentis, liceret revelare peccatum respective ad personam pœnitentis; ergo hæc obligatio non est juris divini naturalis, sed positivi, ut bene Doctor, quod consequenter tenere debent, qui asserunt de licentia pœnitentis licere revelare. Subsumptum probatur, quia licet fama propria sit in potestate pœnitentis, ut ei possit renuntiare, tamen Sacramentum non subest pœnitenti, neque aliquid quod de jure divino naturali ex ipsa institutione convenit Sacramento, nec de licentia ejus posset confessarius præjudicare institutioni Sacramenti.

Sacramentum non subest pœnitenti.

Potest tamen dici aliquo modo hoc præceptum spectato fine institutionis Sacramenti, et congruentia, reduci aliquo modo ad jus naturale divinum, quamvis ex fine extrinseco, et congruentia illa ex se non habeat vim obligandi, sed ex præcisa voluntate legislatoris. Unde advertendum est revelationem illam spectare ad justitiam et religionem, et alias virtutes. Qua fit contra præceptum naturale secundi secreti cum dispendio famæ proximi, est contra justitiam; qua contra dilectionem debitam proximo, est contra charitatem; qua fit contra promissum implicitum, est contra veritatem; et in his completur malitia ejus contra naturalem legem, quæ obligatio, ut præcise spectat ad hanc legem, posset in multis casibus non obligare ex natura legis, ut si peccatum illud, de quo non vellet pœnitens se emendare contra bonum non solum privati alterius, aut ipsius confessarii, ut si vellet eum interimere, sed contra bonum publicum, ut si vellet prodere civitatem hosti cum interemptione civium, tunc non tenetur quisquam ad secretum talis delicti, aut ex charitate, aut ex justitia, aut etiam ex promisso implicito, quod intelligitur juxta voluntatem quæ debet præsumi secundum rectam rationem in promittente.

Potest reduci præceptum hoc ad jus naturale divinum ex fine et congruentia. Obligatio reducitur ad plures virtutes.

Ad justitiam. Ad charitatem.

Ad fideltatem.

Circumstantiæ in quibus non obligaret ex lege naturali sigillum.

Eadem revelatio est contra virtutem religionis, ut fit in irreverentiam Sacramenti; hoc autem ipsi competit quatenus præceptum illud negativum et universale adjunctum est, quod in nullo casu licet transgredi, et quamvis naturam præcepti ex motivo, et fine recte interpretamur comprehendere universaliter omnes casus, quos tam finis quam ipsum motivum comprehendit secundum rectam rationem, tamen obligationem ejus reducimus præcise in ipsam voluntatem præcipientis; et hanc sententiam videtur mihi sequi Vasquez 3. *p. quæst.* 93. *art.* 4. *dub.* 1.

6. Obligatio sigilli ex virtute religionis.

quæ est Doctoris in hac conclusione.

2. Ratio. Quia causa pœnitentis terminata, et decisa est in proprio foro.

Secunda ratio Doctoris pro conclusione est ex natura hujus fori, in quo ultimate terminatur sententia, et processus de peccatis secretis (quæ nullo modo spectant ad scientiam, aut forum publicum) per sententiam Dei, et Sacerdotis in hoc tribunali, per remissionem peccati, et congruam satisfactionem lege præscriptam quantum ad interiorem et pœnitentialem exteriorem; ergo non licet ulterius ad scientiam et forum publicum reducere causam illam in proprio foro terminatam.

3. Ratio. Quia impediret confessionem debitam.

Tertia ratio est ex occasione, quam dat revelans ex natura operis faciendi confessionem indebite et sacrilege, ut pœnitens seipsum laudet, alios vituperet, peccata non confiteretur sincere et integre quoad numerum, species et circumstantias. His tribus rationibus recte comprehendit Doctor motivum et materiam, et naturam hujus præcepti universalis negativi, quatenus extenditur semper et pro semper, ad omnes etiam casus universaliter, etiam ad illum quo ipse pœnitens cederet juri suo, ut infra dicetur.

7. Esse præceptum Ecclesiasticum de servando sigillo.

Tertia conclusio Doctoris est, hanc revelationem esse prohibitam jure Ecclesiastico; hanc probat argumentum quod pro parte negativa quæstionis adducit in oppositum *ex dist.* 6. *c. Sacerdos, ex cap. omnis utriusque sexus,* etc. *de pœnitentiis et remiss.* in quibus determinatur pœna revelantibus.

Pœna revelantis sigillum.

Pœna capituli *Sacerdos*, fuit depositio et obligatio ad peregrinationem omnibus diebus vitæ suæ; pœna hæc determinata est *in cap. omnis utriusque sexus*, quod est Concilii Lateranensis, ad reclusionem in aliquo Monasterio perpetuam, et simul depositionem; et hanc pœnam esse magis rationabilem asserit Doctor, quia hæc pœna excludit magis periculum proprium animæ Sacerdotis et commune aliorum. Si tamen aliquibus in locis desit commoditas eum recludendi. prior pœna non esset omittenda, vel certe alio modo rigorose puniendum esset tale peccatum, quantum tempus, et facultas permitteret, secundum arbitrium Prælatorum.

Modus inquirendi peccati.

Quomodo autem convinci posset confessarius de hac revelatione, non ita constat inter Doctores. Aliqui dicunt incumbere Sacerdoti probare peccatum a se dictum audivisse extra confessionem. Ita Navarrus *in dictum cap. Sacerdos,* et alii; quod intelligerem esse verum quando alias nequiret haberi veritas ex aliis circumstantiis, res ex facto et concurrentibus est ponderanda et inquirenda, ne gravetur confessarius ultra debitum, neque ex alia parte delictum maneat impunitum. Unde constat periculosum et scandalosum esse colloqui de peccatis in confessione auditis, quamvis alias etiam fuerint cognita alia via, nisi cum magna discretione ex necessitate non est admittendum tale colloquium a confessario, et valde parce, et juxta modum cognitionis et scientiæ, quam aliunde accepit, et explicando causam scientiæ, ne ullo modo præsumi posset, eum uti scientia, quam habuit ex confessione pœnitentis.

SCHOLIUM.

Quarta conclusio : Non tantum confessorem, sed etiam eos qui ab eo mediate vel immediate acceperunt, vel ipsum confitentem, dum confiteretur, audierunt, teneri ad sigillum. Item, hoc secretum pro semper et ad semper obligare, quia est præcepti negativi, et hoc respectu quarumcumque personarum, etiam Papæ.

13. Prob. conclus. 4. De sigillo respectu cujuscum-

De quarta conclusione (f) videamus, *quis, cui, quando,* et *quid.* De *quis* dico, quod non solum confessor, sed et is cui confessor revelat,

que audientis. licet illicite, tenetur celare. Probatio, quia transferens aliquid in alium de facto, quod non potest licite de jure transferri, non dat illi alteri jus utendi, vel transferendi istud in alterum, quia ex quo non habuit jus, non potuit jus in alium transferre, quia nemo dat quod non habet; sed confessor revelans non habuit jus transferendi istud in alterum; ergo si de facto transferat, alius non habet ibi jus ulterius transferendi.

Idem dico de illo, qui audit confessionem confitentis, alius, scilicet a confessore. Si enim audit casualiter, non peccat, tenetur tamen ad silentium; si vero dolose, mortaliter peccat, et adhuc tenetur ad silentium. Hæ duæ conditiones *de quis,* probantur per rationes prius positas ad primam et secundam conclusionem.

14. Gulielm. Altisiodorens. 4. part. sum. tract. de confessione c. 5. Sed (g) *quando,* dico quod pro semper et ad semper, quia est præceptum negativum; et ex hoc sequitur quod non magis post mortem confessi quam eo vivo, quia rationes positæ ad primam et secundam conclusionem æque concludunt de hoc, sicut de præcepto negativo pro tunc et tunc.

Num. 6. Sed (h) de *cui,* dicitur quod cuilibet tenetur celare nisi Superiori, cui in casu potest revelari. Sed rationes præmissæ concludunt de superiori, sicut de inferiori, nisi in casu, quando scilicet inferior non potest absolvere, sed recipit, ut referat superiori, qui potest absolvere, et tunc censendum est, quod confitens sibi, ut inferiori, narrat sibi ut interpreti tantum; et tunc stat totum intra unicum actum confessionis, in quo confitens et superior, qui solus tunc est confessor, sunt judicandus et judex; medius autem qui audit et refert, tantummodo est interpres, tenetur tamen ad silentium quantum ad omnem alium ab illo cui est interpres.

Si dicas, (i) quod per hoc respondetur ad quoddam argumentum prius factum in illo *cap. Officii,* quia ibi inferior narrat superiori peccatum sibi confessum, et per consequens illud capitulum non probat quod liceat alicui etiam in universali dicere peccata audita extra forum confessionis. Hoc nihil est, quia ille Cardinalis non scripsit Papæ, ut Papa absolveret, sed scripsit consilium requirens quid ipsemet faceret, ut patet per responsionem Papæ, qui non immediate absolvit illam mulierem de hoc, quod supposuit partum; sed respondet sibi qualiter discretus Sacerdos debet illi mulieri consulere.

Et consimiliter posset in tali 15.
dubio, requiri consilium, non tantum a superiori, sed a quocumque alio, prudenti, tamen, qui scilicet sciat consulere. Unde illud quod ibi dictum est contra rationem primam, generaliter est verum, scilicet quod peccatum confitentis non relatum, nec determinatum ad personam confitentem potest dici a confessore, et utiliter, imo necessario, quando non est ita peritus, ut sciat ipse consulere, et tunc potest utiliter et necessario dicere cuicumque prudenti qui scit consulere sibi. Sed numquid Papa potest præcipere (k), ut sibi

reveletur ? Respondeo, diceret aliquid, numquid Papa potest supra jus naturæ ?

COMMENTARIUS.

8. 4. Conclus. (f) *De quarta conclusione videamus*, etc. In hac conclusione determinat personas, materiam, tempus, et alias circumstantias obligationis hujus præcepti.

Sigillum obligat primo confessarium. Primo confessorem obligari ad hoc secretum est probatum, *in* 1. 2. *et* 3. *conclusione*, et omnes admittunt communi consensu, *in hac dist. et* 3. *part. quæst.* 93. *art.* 4. Varii casus attinguntur in argumentis pro parte negativa, quæ concernunt personam Sacerdotis, ut causa fugiendi mortem et insidias, causas confitendi integra sua peccata, causa etiam boni communis, quos *infra* resolvit Doctor in responsione ad argumenta eosque *ibidem* examinabimus.

Obligat personam cui is revelavit. Secunda persona, quam obligat secretum hoc, etiam qua Sacramentale est, proponitur illa, cui confessarius revelat, licet illicite, peccatum auditum solum in confessione; quam sententiam tuetur Sylvester verbo *confessor* 3. *quæst.* 1. Richardus *in hac dist.* Navarr. *in c. Sacerdos dist.* 6. *de pœnitentia*, Suarez *disp.* 33. *sect.* 4. Vasquez 3. *part. quæst.* 93. *art.* 4. *dub.* 3. Ratio Doctoris est, quia illicite transferens aliquid in alium, quod de jure nequit transferre, non potest transferre in ipsum jus utendi illa re; huic affinis est ratio quam adducit Navarr. *in cap. Sacerdos*, quia res ad quemcumque transit, cum suo onere transit, *capitulo ex litteris, de pignoribus*, res autem in confessione dicta hoc habet onus ut celetur ; ergo tenetur is cui revelavit eam Sacerdos injuste, ut eam celet.

(Transferens contra jus non dat usum licitum rei.) (Res cum suo onere transit.)

9. Ratio Vasquez. Vasquez *loco citato* utramque rationem tantum probare dicit obligationem secreti ex justitia, non vero obligationem sigilli, quam ipse alia ratione probat, quia nempe notitia quam habet Sacerdos immediate, mediate vero is, cui revelatur confessio, est in ordine ad confessionem, et per ipsam solam, quia pœnitens eam non revelavit, nisi in sola confessione, ideo is cui Sacerdos eam revelat, ex notitia in confessione tantum habita, tenetur sigillo seu secreto confessionis. Sed hæc ratio Vasquez non differt a prioribus, quas impugnat, quia non tantum acquirit pœnitens jus celandi suum peccatum ex lege naturali de servando secreto, sed etiam ex lege speciali hujus Sacramenti, quo Deus voluit peccata confessa esse secreta ; ergo non tantum injuria facta pœnitenti est contra titulum fundatum, quem habet ex lege secreti naturalis, sed contra titulum, quem habet ex lege Sacramenti. Deinde præceptum divinum sigilli respicit primo et per se materiam, nempe peccatum in confessione, et non aliter dictum, quod Deus voluit universaliter esse tectum ; secundario vero respicit personas, ad quas illa materia devenit per solam scientiam confessionis, et hoc præceptum non solum respicit reverentiam Sacramenti, sed etiam indemnitatem et impunitatem pœnitentis, quia judicium illud per sententiam terminari voluit Deus in foro secreto, et non posse reduci ad forum publicum, aut damnum aliquod pœnitentis, ut bene Doctor *in secunda probatione secundæ conclusionis* ; ideoque remittit hanc conclusionem de obligatione tam Sacerdotis quam alterius ad fundamenta primæ et secundæ conclusionis. Ergo ex natura hujus præcepti et materiæ quam primo respicit, atque adeo ipsius fori, quem concernit, acquiritur jus pœnitenti, ut peccatum confessum et notum tantum ex confessione maneat secretum.

(Non differt a prioribus rationibus. Jus pœnitentis ex Sacramento.) (Jus ejusdem ex divino præcepto, et natura hujus fori.)

Bene ergo Navarrus asserit hanc rem

10. Ratio Doctoris sustinetur, et confirmatur. Usus peccans in legem.

transire cum onere, bene etiam Doctor similiter dicit non posse Sacerdotem transferre jus utendi illa re, quam de facto transfert in alium, quæ res transferri de jure non potest. Unde si is in quem transfertur de facto, utatur illa re, cujus usum prohibet lex, etiam peccat contra eamdem legem, sed hîc non solum prohibetur translatio illa cognitionis peccati in confessione auditi per legem naturalem secreti, sed etiam per legem specialem, et privilegium confessionis ; ergo peccaret is cui revelatur injuste confessio, si non servaret eam secretam, contra utramque legem ; ideo Doctor in sua ratione loquitur universaliter de jure, ut comprehendat utramque legem, ex qua superius probavit emanare obligationem secreti, ac proinde se remittit ad probationes, ut dixi, primæ et secundæ conclusionis ; quæ perinde impugnat asserentes teneri audientem a Confessario peccatum confessum solo teneri secreto naturali ; in qua opinione est Joannes de Medina *C. de confessione, quæst. de his qui confessionem celare tenentur.*

Ratio universalis comprehendens omnem legem sigilli.

Sententia quorumdam.

11. De consultore.

Sed quid dicendum de consultore, ut quando confessarius ad instructionem sui ipsius, et ad salutem pœnitentis de licentia pœnitentis consulit alium peritiorem, et quandoque necessarium est communicare casum, etiam respective ad personam pœnitentis ob particularem circumstantiam et statum pœnitentis, ex quibus oritur perplexitas in confessario. Quæritur an consultor teneatur ad sigillum speciale confessionis ?

An teneatur ad sigillum?

Sententia Vasquez. Teneri ad sigillum confessionis.

Respondet Vasquez, eum solum teneri ex secreto naturali. Contrarium Doctor supponit, quem sequitur Paludanus *hac dist. quæst.* 3. Adrianus *quæst. ult. de confessione dub. ult* Navarr. *citatus, et in Summa cap.* 8. Ledesma *quæst.* 10. *art.* 3. *dub.* 7. Petrus de Soto *lectione* 11. *de confessione*, Viguerius *in Summa cap.* 16. § 4. Suarez *loco citato, sect.* 4. Ratio est, quia ille cognoscit præcise ex confessione quæ inducit hanc obligationem, et quamvis non habeat claves, ponamus esse sæcularem, tamen in parte concurrit ad actum clavis scientiæ, ut recte D. Thomas et Suarez, et disponit judicem quantum ad quæstionem juris.

Ratio quia concurrit ad actum.

(g) *Sed quando, dico quod pro semper et ad semper*, etc. Quia nempe est præceptum universale negativum, ut *supra* visum est, ideo obligat in vita, et post mortem pœnitentis.

Quando obligat ?

(h) *Sed de cui, dicitur quod cuilibet tenetur,* etc. Hæc opinio, quam rejicit, est Altisiodorensis *lib.* 4. *Summæ tract.* 6. *cap.* 3. *quæst.* 7. qui communiter citatur in oppositum. Cæterum non adeo assertive hoc sequitur, citat enim præfato loco aliquos Magistros id dicere, quos ita impugnat ; si revelat, dicit confitens confessionem esse revelatam, ergo facit confessionem odiosam hominibus. Sed hæc est causa quare non debet revelari confessio, ergo non debet eam revelare ; *quod concedimus,* inquit, *dicentes quod in nullo casu revelari debet confessio, nisi forte ex aliquo matrimonio, vel ex re aliqua qua magnum detrimentum incurret, et nullum periculum immineret Sacramento confessionis* ; *iste casus quasi impossibilis est,* etc. Hæc ille, et casus quos proponit, de matrimonio in gradu prohibito, et annullante ob impedimentum, quod ipse in confessione tantum novit, item de irregularitate subditi, quam scit Superior in confessione, item de furto Ecclesiæ conformiter ad dicta resolvit, quamvis in hoc videtur inclinare, ut possit Sacerdos uti scientia habita in confessione etiam extra confessionem citra præjudicium Sacramenti ; hæc videtur, mihi sententia Altisiodorensis , sed cujuscumque sit illa

12. Opinio Altisiodorensi imposita.

Declaratur vera ejus sententia.

sententia, patet ex dictis ejus impugnatio.

13. Excipitur casus reservatus, qui superiori dicitur. Suppositio casus.

Excipit Doctor casum in quo necessarium est confessario recurrere ad Superiorem in casibus reservatis, quando excipit peccata in confessione, ut ea dicat Superiori, qui potest absolvere. Casus iste supponit Superiorem velle scire casum respective ad pœnitentem, et non velle conferre auctoritatem absolvendi inferiori, sed per se absolvere, et injungere pœnitentiam ex causa aliqua rationabili. Quod si pœnitens sit talis, ut non audeat confiteri ore proprio Superiori, vel ex defectu idiomatis quod posset intelligere Superior, tunc Sacerdos habet rationem interpretis, et non absolventis; sed ipse Superior pœnitentem absolvit præsentem tamen et inter omnes integratur unus actus quia is qui primo excepit confessionem, sustinet partem pœnitentis, eique accedit, et casus in praxi potest contingere; modus autem quo tam Superior quam confessarius se gerere debent in tali casu reservationis, explicatus est *dist.* 17. de casibus reservatis.

Interpres tenetur ad sigillum.

Ex hac conclusione sequitur idem dicendum de interprete, quamvis Cajetanus verbo *confessio, condit.* 11. Sotus *supra* citatus, negent eum teneri sigillo. Conclusio Doctoris est verior et communior quam docuit etiam *dist.* 17. *circa finem*, ubi agit de obligatione confitendi per interpretem, Richardus *in hac dist. art.* 4. *quæst.* 3. D. Thomas. *quæst.* 3. *art.* 1. *quæstiunc.* 3. Navarrus *in cap. Sacerdos* Medina *Cod. de pœnitentia quæst.* 50. Suarez *sect.* 4. Vasquez *dub.* 2. et plures alii, quos citat contra Sotum. Ratio hujus est jam dicta, et quia, ut dicit Doctor, concurrit ex parte pœnitentis ad actum Sacramentalem, et ex confessione cognoscit peccatum

Sed quid de confessione facta laico bona fide, vel quia putabatur esse Sacerdos, et seipsum finxit Sacerdotem, vel quia est error utrimque, ut putetur sic perfici Sacramentum, vel si causa instructionis facta est confessio et non intuitu Sacramenti? Quantum ad primum casum, aliqui dicunt teneri talem sigillo confessionis, quod et tenet Suarez *sectione secunda*, quia hoc præceptum in favorem pœnitentis et Sacramenti est ampliandum, non vero restringendum; sufficit ergo intentio, bona fides et actus ex his procedens, ut inducatur obligatio sigilli. Hæc sententia est probabilis, quia non requiritur ad hanc obligationem sigilli, ut actus sit terminatus, ex parte audientis confessionem, ut si sit Sacerdos, qui non habet jurisdictionem, sed fingit eam habere, vel certe audita confessione non absolvit, vel ex defectu jurisdictionis in casibus reservatis sibi, vel simpliciter, si est simplex Sacerdos extra casum necessitatis, et peccata sint mortalia, vel quoad aliqua, quibus annexa est reservatio directe, vel per censuram reservatam, tamen in eo casu tenetur ad sigillum, licet confessio facta non sit terminata per absolutionem. Ergo similiter nihil probibet quin fingens se Sacerdotem etiam obligetur sigillo, ad quam obligationem sufficit bona fides pœnitentis, et actum esse Sacramentalem ex intentione ejus et in æstimatione.

14. An ex confessione facta laico oriatur sigillum? Sententia affirmativa.

Defenditur ut probabilis.

Alii docent non oriri sigillum ex hac confessione, quia non est actus Sacramentalis, ex defectu jurisdictionis et ministri idonei, sed oriri strictissimum secretum naturale. Prior sententia quæ magis favet pœnitenti et Sacramento, videtur præferenda, quia et congruitas et motivum præcepti ad eam extenditur, et nocumentum avertendi a confessione facienda, atque alia plura incommoda. Unde censerem in foro exteriori talem severius puniendum esse, quam Sacerdotem reve-

15. Opinio negativa.

lantem confessionem, ob duplex sacrilegium in Sacramentum commissum, et injuriam duplicem in pœnitentem commissam, ex quo patet ad secundum casum.

Quandoque non oritur sigillum. Ad tertium etiam respondetur negative quia ille actus non est Sacramentalis ne quidem in æstimatione; manet ergo solum obligatio naturalis secreti.

Conventio inanis. Ex quibus etiam sequitur ad fatuam conventionem quorumdam, quid dicendum sit, qui nullo modo perficientes Sacramentum, aut intendentes, extra confessionem revelant aliquod secretum sub sigillo confessionis, nam talis obligatio nequit induci ex pacto, et sine intentione Sacramenti ut bene docent Paludanus, Adrianus, Vasquez, Sotus.

16. Dubium. Sed quid si pœnitens voluerit confessionem suorum peccatorum facere coram Sacerdote, et Sacerdos noluerit eum audire ut confitentem, vel in ordine ad absolutionem dandam ?

Resolvitur. Sigillum ex quacumque confessione in ordine ad Sacramentum oritur. Respondetur universaliter, quacumque via alter ipsi confiteatur tanquam judici, sive ipsum absolvat, sive non, oriri sigillum, et non esse meram consultationem in eo casu. Idem dico quando pœnitens accedit ad Superiorem in casibus reservatis, petens ab eo licentiam et auctoritatem, ut confiteatur alteri, teneri Superiorem ad sigillum in eo casu, quia illa notitia quam habuit de reservatis in genere, fuit ei communicata per modum confessionis inchoatæ, et in ordine ad Sacramentum.

Dico præterea oriri sigillum ex confessione etiam sacrilega, ut quando quis revelat sua peccata sine animo emendandi se ipsum, sed ad evitandum scandalum, aut aliud inconveniens oritur sigillum ut patet ex consuetudine Ecclesiæ, et illa accusatio est inchoatum Sacramentum, quamvis desit aliquid requisitum ex parte dispositionis pœnitentis ad absolutionem.

(i) *Si dicas quod per hoc respondetur ad quoddam*, etc. Hæc littera patet ex dictis contra Richardum *supra in prima conclusione*. Sed dubium est, an liceat confessario uti scientia habita in confessione, quando non sequitur violatio sigilli ? Etiam ex sacrilega.

17. Quinta conclusio. An liceat uti scientia habita in confessione. Quinta conclusio : Nequit Sacerdos uti scientia habita in confessione, quando sequeretur violatio sigilli ; hæc sequitur ex dictis. Sed difficultas est, an possit uti eadem, quando id non sequitur. Actiones variæ sunt, in quibus contingere possit hic usus. Primo, in actibus justitiæ vindicativæ, ut puniendo ipsum in corpore, aut aliqua pœna legali, ut submovendo ab officio, privando beneficio, aut struendo ipsi insidias, et procurando media, quibus deprehendi possit in peccato, ut quando ex confessione novit eum certo aliquo loco peccare, vel egredi Monasterio, per certam portam et fenestram, hæc occludendo. Aliæ spectant ad justitiam distributivam, ut in electione officiorum, possitne negare ipsi suffragium, aut statuere impedimentum, ne assumeretur ad officium, vel procurando ut amoveatur a certo loco, in quo novit eum peccare. Aliæ actiones sunt ad administrationem Sacracramentorum. Aliæ sunt, quibus statuitur impedimentum, quo abstrahatur a committendo aliquo crimine. Hi casus moventur quando sequitur suspicio confessarium in iis actibus procedere ex scientia habita in confessione, sive talis suspicio sequatur in ipso pœnitente solo, sive in aliis ; et intelliguntur iidem casus quando alias extra confessionem non habeat aliam scientiam, aut media, quibus procedere possit, verbi gratia, si quis ingressus confessoris cubiculum furatus est inde bursam, et hoc ipsum statim confessus fuerit, an poterit postea confessor deprehensa bursa ablata, procedere contra ip-

Actiones quibus ille usus intervenire potest.

Alia genera actionum.

Expositio casus.

sum ex eo quod alius non ingressus sit cubiculum præter ipsum.

18. 'osse uti illa scientia n ordine l studium et alia.

Supponitur ergo primum posse confessarium uti scientia habita in confessione in ordine ad studium, ad consultationem cum peritioribus circa audita, ad praxim de suo pœnitente, et aliis acquirendi, ad directionem propriæ conscientiæ. Supponitur secundo non licere Regularibus uti scientia habita in confessione, vel eam transferre ad actus gubernationis externæ, ex decreto Clementis VIII. anno 1594. 26 Maii, quoad casus reservatos, id præcipientis tam confessariis quam Superioribus, ut caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur. Quoad hos ergo cessat quæstio. Difficultas est, si id jure divino alias sit prohibitum ? Prima sententia asserit licitas esse tales actiones, quando solus pœnitens poterit suspicari. Alensis 4. *p. quæst.* 78. *art.* 1. *memb.* 2. *ad* 8. D. Thomas *in* 4. *dist.* 21. *quæst.* 2. *art.* 1. *quæst.* 1. *ad* 3. D. Bonaventura *ibidem in* 2. *part. art.* 2. *quæst.* 1. *ad* 3. Noster etiam Doctor videtur in eadem esse *responsione ad* 3. Paludanus *quæst.* 3. *art.* 3. Gabriel *quæst. unic. art.* 3. *dub.* 1. *ad.* 2. Probatur hæc sententia, primo, quia sic utens non revelat confessionem ; ergo non violat sigillum, ad quod solum tenetur. Secundo, nullo jure privatur ex eo præcise quod confessionem alicujus audivit, sed omnes prædictos actus poterat alias, ut negare alicui suffragium, etc. Tertio, hic est finis reservationis casuum, ut Superior possit sibi subditos in iis rebus gubernare ; ergo potest uti scientia quam ea reservatione acquirit, quæ est scientia in confessione. Ideo S. Thomas, Sotus, Navarrus, Sylvester, Paludanus tenent, non posse eum uti tali scientia in ordine ad ejus quem indignum novit ex

ecretum lementis II. nhibens gularibus scientia onfessionis quoad olitiam. An sit ntra jus ivinum is usus. Prima ententia egativa.

confessione, sed teneri ad non dandum ipsi suffragium, vel amovendum ipsum. Sed hoc est falsum, ut patet ex decreto allegato Clementis, quod alias esset invalidum stante obligatione divini præcepti.

Secunda sententia negat in dictis actibus posse quemquam uti scientia habita in confessione, Armilla *v. Confessor,* Bannes 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 8. Sanchez *lib.* 3. *disp.* 16. *n.* 3. *et* 4. Hæc sententia habet argumenta non contemnenda, quia sic alias retraherentur homines a confessione facienda, quod reservatio casuum esset intolerabilis. Si Episcopus, verbi gratia, posset uti scientia habita in confessione quoad eum Clericum, qui commisit peccatum occultum, ex quo mereatur amotionem a beneficio, aut negationem promotionis ulterioris ; ergo si obligatio sigilli inducta sit ne confessio fieret onerosa, currit in proposito. 19.

19. Secunda sententia opposita.

Dico primo : Illicitum est uti scientia in præjudicium aliquod pœnitentis aut Sacramenti, sive sequatur suspicio, sive non. Probatur hac ratione, quia causa terminata in hoc foro non debet referri ad aliud forum ; sed utens scientia habita in confessione in præjudicium aliquod pœnitentis, id facit, quia improperat ipsi reipsa peccatum suum, et vindicat in foro externo ; ergo ; hæc conclusio a fortiori sequitur, quando nascitur suspicio.

Non licet uti scientia in præjudicium pœnitentis.

Dico secundo, quando non sequitur suspicio ex natura actus, neque sequitur præjudicium aliquod pœnitentis, videtur posse uti confessarium scientia habita in confessione, licet posset aliquis sic vel sic affectus, concipere aliquam levem suspicionem. Et hoc videtur deferendum primæ sententiæ, verbi gratia, aliqui intoxicarunt vinum, in quo consecrare vult Sacerdos, et hoc quidam eorum eidem confessus est, tunc potest Sacerdos, quamvis voluit celebrare, uti ea scientia, 20.

20. Licet uti scientia quando ex natura actus non sequitur suspicio. Exemplum.

tamen alias occasiones simulando ne celebret si absit mendacium, ut dolorem stomachi, vel infirmitatem, vel fundendo calicem, frangendo quasi ex casu ampullam vini, et ejusmodi. Idem dicendum de eo cui structæ sunt insidiæ, et id cognovit ex confessione unius insidiatoris, potest ex alia occasione declinare locum, et in hoc non revelat confessionem, quia res sunt æquivocæ, et eorum usus potest esse ob varios fines ex libertate utentis. Verba autem significant determinate. Dixi *quando suscipicio non oritur ex natura actus,* ut si, verbi gratia, talis Sacerdos statim audita confessione exerceret aliquos actus, quos statim cognoscerent provenire ex confessione, ut si se armaret contra insidias, adhiberet comitatum tumultuarie, vel arriperet fugam, et hujusmodi, quia tunc censendus esset revelare sigillum ; ex his patet solutio ad dictos casus in specie accommodando singula singulis.

Actus ex quibus oritur per se suspicio.

21. Nullum præceptum obligat contra sigillum.

(k) *Sed numquid Papa potest præcipere,* etc. Respondet negative, quia hoc secretum est juris naturalis, et Ecclesia non potest extendere jurisdictionem fori externi ad ea quæ sunt mere occulta, et extra scientiam illius fori. Per *jus naturæ* potest dici etiam Doctorem comprehendere etiam jus divinum, quod latum est de sigillo juxta naturam Sacramenti, et consentanee ad jus naturæ, licet fortius liget quantum ad universalitatem materiæ, includens omnes casus, in quibus alioquin jus naturalis secreti non obligaret. Vel dicendum est eum respondere a minori et notiori ad majus, quia si nequit præcipere revelationem secreti naturalis, in casu quo obligat, minus potest revelationem sigilli præcipere. Ex quo patet quid dicendum sit de aliis omnibus interrogantibus, quorum minor est auctoritas, in casu enim quando ex circumstantiis nocumenti imminentis exigitur responsio, servanda est regula, quam supra *dist.* 15. *quæst.* 4. tradit Doctor de reo interrogato non juridice.

Expositio Doctoris.

SCHOLIUM.

Non tantum peccata confitentis (etiam venialia in specie), sed etiam circumstantias, et personam complicis cadere sub sigillum. Quod probant rationes pro prima conclusione, pro integritate confessionis non licere revelare complicem. Tenet Navar. cap. 7. n. 3. et c. *Consideret,* de pœn. d. 5. citans alios. et Viger. c. 16. § 4. vers. 17. Arm. v. *Confessio.* Mars. 4. quæst. 12. Oppositum est commune, D. Bernard. in formula honestæ vitæ. D. Thom. opusc. 12. quæst. 6. et 4. dist. 16. quæst. 3. art. 2. D. Bonav. hîc 2. a. 2. q. 3. Suarez citans multos, tom. 4. disp. 34. sect. 2. rem bene explicat.

De *quid,* dico (l) quod non tantum peccatum principale confitentis, et circumstantias peccati, quia circumstantiæ non possunt bene revelari sine revelatione facti, sed et persona secunda, cum qua peccatur. Quod patet per rationes positas ad primam et secundam conclusionem, quia etiam confitens vult famam personæ, cum qua peccavit, salvare, id est, deberet velle, sicut sui ; imo eo magis quod persona illa sibi fuit conjuncta in crimine, tantum enim magis tenetur ei ad boni restitutionem, quod per illam amisit, et ad custodiam illius boni, quod potest custodiri, non obstante illo malo commisso ; fidelitas etiam et veracitas et unitas, seu communitas, patet hîc, ut prius

16. Personam complicis cadere sub sigillo.

Consimiliter tres rationes pro secunda conclusione, quia non celatio retrahit a confessione ; deducit etiam ad forum alium quod est in hoc foro ventilatum, et est

occasio mentiendi in isto foro, ut prius dictum est.

COMMENTARIUS.

22. ateria sigilli.

(1) *De quid, dico non tantum pceca-tum,* etc. Hæc conclusio quoad primam partem patet ex prima et secunda conclusione, nempe peccata et circumstantias peccatorum cadere sub sigillo. Quoad secundam partem quæ magis per se hic determinatur, nempe personam complicis cadere sub sigillo eodem, duo consideranda sunt, nempe id quod supponit, scilicet pœnitentem posse confiteri personam complicis in casu ut mox explicabitur, et secundum est veritas ipsius conclusionis, quam hîc probat.

persona nplicis.

nis sit nplex ?

Complex intelligitur persona communicans in eodem peccato, ex qua circumstantia aliqua contrahatur necessario confitenda, verbi gratia, stuprum cum virgine, incestus cum sorore, quæ circumstantiæ confitendæ sunt; casus est quando complex est nota confessario, et patitur apud eum in privata opinione infamiam, eo modo quo ipse pœnitens; secludendo ergo alios casus ulterioris incommodi superius expressos. Item, si alias notum est confessario judicio confitentis complicem similibus peccatis alias implicari, vel si alias nota non est, casus quæstionis est ille expressus, in quo variant Doctoros. Canus *in relectione de pœnit. pai t.* 5. dicit licere explicare personam complicis in articulo mortis, quia in tali casu debet cedere suæ famæ ob salutem alterius. Hæc ratio non valet, quia vel prævalet præceptum integræ confessionis, præcepto servandæ famæ complicis, vel non. Si primum, ergo etiam secluso articulo tenebitur confiteri ; si secundum, ergo neque in articulo. Consequentia patet, quia integritas confessionis

liceat nfiteri sonam plicis ?

ntentia ani.

icitur amen-um nissæ entiæ.

nunquam est in consilio, semper enim tenetur quis ad integritatem, quando licet, hoc est, quando impedimentum non subest juris naturalis, aut divini prohibentis revelationem peccati talis, quod confitendo quis mortaliter peccaret. Difficultas ergo est, utrum prævalet in casu præceptum integræ confessionis, aut præceptum servandæ famæ complicis. Navarrus ergo *in Summa cap.* 7. *num.* 1. *et sequentibus, et in cap. consideret in principio a n.* 98. negat confitendam personam complicis; quam sententiam docuit Innocentius IV. *in cap. omnes utriusque sexus,* Cajetan. *in Summa v. Confessio,* Armilla *v. Circumstantia,* Viguerius *in Summa, cap.* 16. § *n.* 17. Marsilius *in* 4. *quæst.* 12.

Secunda sententia negativa.

Oppositam sententiam tenet communis Schola, nempe licere quando non sequitur aliud incommodum præter infamiam apud confessarium, nec aliud superest remedium ; ita Alensis 4. *part.* 18. *memb.* 4. *art.* 2. D. Thomas *in* 4. *dist.* 16. *quæst.* 3. *art.* 3. *quæst.* 5. D. Bonaventura *in opusc. de modo confitendi, cap.* 1. *in* 4. *dist* 21. *part.* 2. *dist.* Paludanus *ibidem quæst.* 3. *art.* 2. Richard. *art.* 5. Durand. *dist.* 17. *Summæ, v. confessio.* et alii communiter. Rationes plures afferuntur hujus conclusionis, quæ non convincunt. Probat Soto, quia non fit infamia complici ob sigilli secretum, ad quod tenetur confessarius. Hæc ratio plus probat, quia sic sequeretur licere explicare complicem, quando non esset necessitas, item non teneri adire alium confessarium, si adsit, cui complex esset ignotus. Tertio apud unum solum diffamare proximum est peccatum, quamvis ille sit tenax secreti. Secundo probat, quia complex sua culpa patitur damnum peccato consentiens, quod mox subjiciendum est absolutioni. Hæc ratio patitur eamdem impu-

23. Sententia affirmativa et communis.

Prima ratio rejicitur.

Secunda ratio. Rejicitur.

gnationem, neque evacuat difficultatem, quæ in eo versatur, an sit obligatio confitendi talis peccati cum detrimento complicis. Tertia ratio Cordubensis, quia potest quis uti jure suo, quamvis inde sequatur aliquod damnum proximi; hoc quidem in multis verum est, sed in proposito si concluderet, sequeretur quod liceret cum damno vitæ, famæ, et bonorum proximi confiteri circumstantiam complicis, quod nemo dicit; sic enim quis uteretur jure suo. Totum ergo hoc reduci potest ad illud non incurri obligationem juris naturalis servandi secretum in tali casu cum tanto damno meo, sicut non est obligatio defendendi vitam, et bona proximi cum damno gravi defendentis. Nec videtur ulla ratio obligare hominem ad non aperiendum crimen proximi secretum, quæ etiam non obliget ad non aperiendum crimen proprium, in proposito integritas confessionis præponderat famæ propriæ, ergo etiam alienæ in multis etiam casibus possum alienum crimen aperire secreto alteri, verbi gratia, quando hoc est necessarium, ut in re magni momenti me adjuvet, quando periculum Reipublicæ proditionis et hujusmodi subest.

Tertia ratio.

Non incurri obligationem secreti respective ad confessionem in eo casu ex sola infamia complicis.

14\. Alia solutio. Servare famam non esse juris naturalis stricte sumpti.

Hæc solutio non videtur stare. Resolutio ergo quæstionis reducenda est ad alia principia, negando præceptum illud de servando famam esse juris naturalis stricte, sicut principium practicum notum ex terminis, aut conclusio sequens, sed ut congruum ad illa, eo modo quo aliqua præcepta secundæ tabulæ juxta Doctrinam Doctoris, sunt juris naturalis communiter dicti *in* 2. *dist.* 37. *et in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 1. § *In ista quæst.* ubi ponit nihil esse proprie de jure naturali, nisi principium et conclusio, repræhendens Gratianum, et videtur extensive loqui de lege, *dist.* 11. *q.* 2. *concl.* 2. Sic ergo interpretando legem naturæ, qua teneor servare famam complicis, dicendum est prævalere virtutem superiorem religionis, magis, qua præcipitur confessio integra, quam obligatio, qua teneor famæ proximi, cum detrimento tali, et cui ipse ut socius criminis renuntiavit in ordine ad confessionem, quando aliter nequit salvari.

Et obligatio cedit religioni.

Dices, ergo idem dicendum in quocumque detrimento proximi.

Replica.

Respondetur non sequi, quia non est confessionis integræ obligatio cum tanto rigore, deinde in aliis damnis urget præter justitiam, charitas et reverentia Sacramenti, quæ strictius obligat ex religione, quam confessio integra, redderetur enim Sacramentum odiosum, si ex illo notum esset inferri damnum alicui, etc.

Solvitur.

25\. Objectio.

Objicies contra conclusionem, præceptum naturale præponderat positivo, verbi gratia, si ingruat præceptum positivum confessionis, et naturale defensionis proximi, teneor relinquere confessionem, et defendere proximum, quando nequeunt adimpleri; sed integritas confessionis est juris positivi, non infamare complicem, juris naturalis, ergo.

Responsio.

Respondetur, quando damnum sequitur extrinsece ex malitia Sacerdotis, qui inde occasionem sumeret perdendi aut damnificandi complicem, est obligatio juris naturalis; quando vero non sequitur aliud, nec timetur præter id quod solum ex vi confessionis, ejusque ex natura sequitur, non incurritur obligatio juris naturalis. Advertendum non posse aliquem explicare in confessione peccatum ex quo sequeretur fractio sigilli. In his casibus, in quibus excusatur pœnitens ab integritate confessionis, advertendum est non esse reservanda aliqua, nisi ut oportet. Unde quando non debet confiteri actus externus, debet internus confiteri, verbi gratia, in

Non est confitendum cum fractione sigilli. Debet peccatum aliquo modo confiteri, quando circumstantia complicis est tacenda.

casu jam proposito de complice; et alii dicunt etiam pecatum deberi confiteri juxta circumstantiam in genere convenientem, verbi gratia, si sit stuprum, confiteri illud (quando aliud non licet) sub specie fornicationis simplicis.

pinio ...orum- ...am ...citur. Aliqui sunt illius opinionis, ut liceat non audire integre confitentes, quando est magnus concursus in aliqua solemnitate, quo omnibus sit locus confessionis; sed hæc opinio non valet, quia ubi nullum est præceptum, aut necessitas confessionis, magis obligat integritas quam confessio; imo si foret præceptum secluso casu necessitatis et periculi *supra* expresso, comprehendit integritatem.

26. His positis probatur a Doctore, sigillum extendi ad personam complicis; tum quia ex natura confessionis, et intentione confitentis sequitur sigillum in illo casu, et tenetur pœnitens complici non solum quoad restitutionem illius boni quod per eum amisit, sed etiam ad custodiam illius quod non amisit, quantum scilicet potest et debet custodiri, et rationes positæ pro prima et secunda conclusione idem probant.

...cum- ...ntiæ ...nt sub ...gillo. Idem consequenter dicendum de quibuscumque circumstantiis expositis in confessione, etiam imprudenter, vel causa necessitatis vel utilitatis, et si confessus sit defectum natalium, malæ consuetudinis, peccatum alterius etiam non complicis, et peccata non publica, ex rationibus dictis, quia alioquin reddetur confessio odiosa simplicibus, et aliis, si tota non maneret secreta sub eodem sigillo, ut bene Sotus et Suarez, licet contrarium aliqui tenent, ut Ledesma; illud certum est, non licere uti scientia habita in confessione ad damnum alterius.

SCHOLIUM.

Omne secretum Jure naturæ esse celandum, non tantum quando quis exprimit se committere id ut secretum, sed quandocumque apparet id ipsum velle; et hoc probant rationes primæ conclusionis; revelans crimen occultum, quod non potest probare, fit infamis.

De quinta (m) conclusione dicitur, quod ad omne secretum servandum tenetur quis de lege naturæ, propter rationes ad primam conclusionem adductas; nec solum quando exprimit committens se velle committere illud secretum, sed quandocumque ex modo committendi apparet, quod velit committere ut secretum. Rationes autem ad secundam conclusionem non æque hoc evidenter concludunt, nisi tertia, quia daretur occasio mentiendi in committendo alicui aliqua secreta. 17. Rich. dist. præsenti q. ultima. Secretum esse servandum est Juris naturæ.

Quantum autem ad istum articulum, dico quod pœnæ Ecclesiasticæ non sunt eædem inflictæ de quolibet secreto, sicut de isto. Si quis tamen publice revelaret aliquod aliud secretum, sibi imponitur alia pœna, scilicet infamia. Impositor enim falsi criminis, vel cujuscumque veri, licet occulti, quod non potest probare, pro calomniatore habetur *Extra de calumnia;* talis est iste, qui revelat quodcumque secretum crimen, quod probare non potest. Imponens crimen, et non probans, est infamis.

COMMENTARIUS.

(m) *De quinta conclusione dicitur*, etc. Dicit secretum jure naturæ obligare, intelligit de jure naturæ late sumpto, ut in præcedenti § dictum est. 27. Quinta conclusio. Limitatur.

Contra interpretationem præmissam rationes Doctoris in prima conclusione, et tertia ratio pro secunda, in quibus hanc Objectio contra limitationem.

veritatem fundat, videntur amplius probare, ut prima ratio de charitate debita proximo; secunda ex veracitate sumpta; et tertia pro secunda conclusione de scandalo, quia daretur occasio mentiendi, etc. Hæc præcepta videntur stricti juris naturalis, et quædam spectare ad primam tabulam; ergo non admittunt dictam interpretationem.

Responsio.

Respondetur nihilominus interpretationem dictam veram esse absolute loquendo, quia obligatio secreti non ita est stricta sicut principia, ex quibus deducitur. Principia enim practica universaliter sunt vera, et ex terminis, quia necessaria, ut autem deducitur ex his obligatio secreti, non deducitur nisi contingenter, et in determinatis circumstantiis; principia enim practica desumuntur a fine, et extenduntur ad media, in quibus versantur hîc et nunc conclusiones ex ipsis deductæ.

Obligatio secreti ex principiis practitis contingenter sequitur et in determinatis circumstantiis.

Explicatur.

Quando autem est aliquod medium, quod alias est medium ad finem, et hîc et nunc exorbitat a fine, ita ut nullo modo reducat in ipsum, sed magis avertit a fine, tale medium hîc et nunc non participat bonitatem finis; tale est secretum in aliquibus circumstantiis, verbi gratia, inferentibus grave detrimentum contra bonitatem finis, contra salutem publicam et privatam, tam ejus cui committitur, quam committentis secretum, ac proinde sicut recedit a bonitate finis, et veritate principii, non inducit obligationem; neque ex charitate, quia ipsam magis offendit; neque ex veracitate aut promissione, quia hæc interpretari debent ut reducunt ad finem charitatis et justitiæ servandæ; neque is qui audit secretum aliter voluisse obligare se proximo, aut deponenti secretum, interpretari debet secundum rectam rationem.

Circumstantiæ in quibus non obligat secretum.

Imo tenetur non celare secretum in his circumstantiis, verbi gratia, proditionis, aut si deponat secreto se velle se ipsum præcipitare, aut laqueo suspendere, et hujusmodi. Unde colligitur principia prima practica non se extendere ad secretum ex genere, tanquam ad conclusionem necessario deductam, sed tanquam ad materiam contingentem; alias in nullo casu liceret violare secretum, quod non est verum. Consequenter in tantum obligat secretum, in quantum participat bonitatem finis, et veritatem primi principii practici in determinata materia.

Obligatio ejus non servandi.

Confirmatur ex dictis.

Hoc confirmatur ex iis quæ consequuntur in hac littera, et in tertia conclusione de obligatione fortiori secreti Sacramentalis ex præcepto sigilli positivo, ratione gravitatis pœnæ, quæ violanti imponitur in omni casu, quo violaret sigillum; obligatio autem strictior potest interpretari ex gravitate pœnæ injunctæ; si ergo obligatio præcepti positivi excedit obligationem secreti naturalis, quæ in aliquo casu non ligat, illa ligante in omni casu, sequitur secretum naturale non esse stricti juris naturalis et insolubilis.

Obligatio præcepti positivi sigilli præfertur obligationi secreti.

SCHOLIUM.

Non licere confessori, etiam id petente pœnitente, revelare confessionem. Alens. 4. part. quæst. 19. alias quæst. 78. memb. 2. art. 2. § 1. Dur. hîc quæst. 4. Maj. quæst. 3. Gab. quæst. unic. art. 3. Bassol. quæst. 2. ad 2. Alm. quæst. 2. Aureol. quæst. 4. Ang. verb. *Confessio* num. 5. Ratio est, quia cedit in injuriam Sacramenti, et nulla est necessitas dicendi peccata ut scita in confessione; nam pœnitens potest ea extra confessionem dicere, et rogare, quod referantur ut sic scita, si ipsius interest ut referantur.

18. Ad arg. 1.

Ad argumenta (n). Ad primum dico, quod peccatum confessum debere celari, non est tantum jus confitentis, sed jus communitatis, quia ex opposito, scilicet revelatione, sequeretur continua perturbatio in communitate, quia

passim quilibet reputaret alium abominabilem, et non licet isti renuntiare juri communitatis, licet suo.

Aliter potest dici, esto etiam quod tantum esset jus istius, id est, in favorem istius indulti, non licet isti renuntiare quoad hoc, quod confessor sit liber ad revelandum, quia confessor tunc tenetur multiplici Jure, naturæ scilicet, et positivo, quorum nullius revocatio est in potestate confitentis.

[...]d faciet [...]nfessor [...]ando [...]fitens suam [...]fessionem [...]s dici.

Quid igitur faciet (o) confessor, confesso volente peccatum suum prodi? Dico quod confitens potest postea peccatum suum extra confessionem dicere, et si ut secretum, adhuc licentia sequens non absolvit confessorem a lege naturæ, quin teneatur celare; sed si dicit, ut non habeatur secretum, et maxime apud aliam personam, vel apud alias certas, quibus forte licet propter aliquem bonum finem, qui potest sequi ex revelatione istis facta, vel illi, tunc confessor potest dicere illud tanquam sibi publice dictum extra omne secretum.

19. Vide [...] Thom. [...]ist. [...]æsenti [...] ultima.

Sed numquid potest tunc dicere, (p) audivi hoc in confessione? Respondeo, dicitur quod hæc sola verba, *audivi hoc peccatum, et hujus personæ in confessione,* includunt peccatum mortale, quia includunt revelationem hujus ut cognoti, eo modo quo non licet revelari. Unde cui post confessionem revelatur extra omne secretum, caveat in modo narrandi, ne hoc narret tanquam sibi dictum modo quo non licet revelari.

Contra hoc, (q) licet hoc narratum extra confessionem dicere, quibus ille vult, et non est narratio specialis, per hoc quod dicit hoc esse sibi confessum; hoc igitur dicere est sibi licitum.

Ad 2. Nullo casu silere confessionem est contra charitatem.

Ad secundum dico, quod nullus casus potest esse, in quo contra charitatem militet silentium, imo contra charitatem communem militaret oppositum, ut est ostensum quatuor rationibus ad primam conclusionem. Et quando instas de bono communi, dico illud Deuteron. 16. *Juste quod justum est exequeris;* ergo charitative, quod charitatis est, exequeris; sed non charitative exequitur, qui contra legem naturæ modis prædictis manifestat aliquod malum commissum vel committendum; quare reprobandus est ille versus Juristarum: *Est hæresis crimen, quod nec confessio celat,* non quin metrum sit bonum, sed sententia est falsa.

COMMENTARIUS.

(n) *Ad argumenta. Ad primum dico,* etc. Primum argumentum est licere cuique suo juri renuntiare; ergo et pœnitenti dare licentiam confessario ut peccata sua revelet, quia sigillum impositum est in favorem pœnitentis. 28.

Sigillum ejusque jus spectat ad communitatem.

Respondet sigillum non esse jus pœnitentis tantum, sed et communitatis; quamvis ergo posset pœnitens renuntiare suo juri, nequit tamen renuntiare juri communitatis ex propria auctoritate, ita ut deobligetur confessor per talem renuntiationem.

Secunda responsio.

Respondet secundo, quod licet jus solius pœnitentis esset, non licere ex licentia pœnitentis non tolli obligationem sigilli in confessore, qui pluribus aliis titulis

obligatur ad secretum hoc, ut videre est *conclusione* 1. *et* 2. qui tituli, seu obligatio ex illis non subest pœnitenti.

An possit confessarius revelare peccatum confessorum de licentia pœnitentis. Sententia affirmativa.

Hic tangitur illa quæstio, an scilicet de licentia pœnitentis possit Confessarius revelare peccata confessa, quæ aliter non novit, nisi in confessione? Partem affirmativam docet S. Thomas *in præsenti distinctione, quæst.* 3. *art.* 2. Sotus *quæst.* 4. *art.* 6. Navarr. *in Summa cap.* 8. *n.* **2.** *et cap. Sacerdos,* Sylvester verba *confessor* 3. *quæst.* 3. *et* 5. Suarez *sect.* 5. citans plures pro hac sententia. Vasquez veriorem existimat *dub.* 5. eosdem auctores citans.

29. Conclusio negativa Doctoris.

Conclusio Doctoris est contraria, et magis fundata in ratione et lege hujus Sacramenti, ideoque ut insinuavimus *supra.* non videntur consequenter loqui qui dicunt sigillum confessionis esse intuitu Sacramenti, etiam de lege naturali divina, et non solius pœnitentis, et hoc non obstante posse tolli per voluntatem pœnitentis. Hanc sententiam docet Alensis et alii auctores, quos citat Scholiastes, in præfixo Scholio, cum quibus consentire videtur D. Bonaventura *part.* 2. *hujus dist. art.* 2. *quæst.* 2. ubi explicans illud quod dixit, nempe pœnitentem licentiare posse confessarium ad revelanda peccata, dicit non debere confessarium uti illa licentia, sed magis ipsum pœnitentem constituere relatorem, *non se ipsum,* inquit, *nuntium facere, et sic vitatur scandalum, et non corrumpitur sigillum confessionis,* etc. Ergo ex mente ejus oritur scandalum, et corrumpitur sigillum, si Sacerdos de licentia pœnitentis revelat confessionem. Sic etiam Richardus, qui citatur pro opposito *art.* 4. *hujus distinctionis quæst.* 1. *Ad primum principale* dicit, non licere de licentia pœnitentis alteri revelare, nisi pœnitens peccatum revelet extra confessionem; secludendo itaque casum, quo confessarius revelet superiori peccatum in ordine ad absolutionem, quæ revelatio manet sub sigillo, ut *supra* cum communi dicitur. Hic restringitur casus ad ipsam confessionem, an liceat eam revelare, aut peccata tanquam ex confessione dicta dicere sic : *hoc peccatum mihi confessus est Petrus, et illud dico ex confessione ejus, quia ipse voluit ut dicerem.*

Alensis. D. Bonav.

Richardus.

30. Probatio Sigillum obligat intuitu Sacramenti et communitatis.

His positis probatur conclusio : sigilli secretum non tantum est ex jure pœnitentis, sed etiam ex jure communitatis, et reverentia Sacramenti. Ex his tenetur Sacerdos specialiter ad secretum confessionis, neque subsunt pœnitenti; ergo de licentia pœnitentis nequit revelare peccata confessa.

Responsio.

Respondetur hic non intervenire jus communitatis, aut dispendium ejus, quando de voluntate pœnitentis revelatur confessio, ac proinde non esse paritatem hic, et in casu de exemptione Clericorum, quia hoc intuitu ordinis fit, ideoque nequit Clericus judicari apud judicem sæcularem, aut percuti, etiam de licentia propria.

Impugnatur. Sacramentum intuitu communitatis institutum.

Contra, Sacramentum est institutum tanquam medium ordinarium legis, quæ respicit bonum commune; ergo et institutio Sacramenti, et quidquid annexum est institutioni. Sed lex de servando sigillo est annexa institutioni et intuitu Sacramenti, et boni communis est lata; ergo mediante institutione et lege hac intuitu communitatis facta acquiritur jus communitati, ne sigillum violetur. Confirmatur primo, quia si sigillum violaretur sine licentia pœnitentis, violaretur non solum jus pœnitentis, sed etiam communitatis, et redderetur Sacramentum odiosum et contemptibile, quod plurimum noceret Ecclesiæ et communitati; ergo non solum obligat sigillum ex jure pœnitentis, sed etiam communitatis, et ipsius religionis, et reverentiæ intuitu.

Confirmatio prima. Revelatio facta sine licentia violaret jus communitatis et Sacramenti.

31. Secunda confirm. Pœna adjecta non est in favorem solius pœnitentis. Jus pœnitentis resarcitur ipso facto per legem. Posset in casu fieri revelatio si ex solius pœnitentis jure obligaret sigillum.

Confirmatur secundo : Pœna apposita violationi sigilli non solum respicit favorem pœnitentis, sed reverentiam Sacramenti, et bonum communitatis, nam jus pœnitentis, quantum ad injuriam receptam, sufficienter conservatur per hoc, quod revelans sit infamis, et habeatur calumniator, et nullius fidei. Deinde nisi ex lege Sacramenti atque ejus intuitu obligatio induceretur, et speciale secretum sigilli, non esset ratio cur non possit in aliquo casu detrimenti boni communis, vitæ aut proditionis, maxime quando confessio est sacrilega ex defectu alicujus requisiti, ut propositi emendationis, non possit hoc secretum revelari, quia in his casibus nullum jus acquirit secreti pœnitens, nisi intuitu tantum Sacramenti; ergo hæc obligatio non est primo in favorem confitentis, sed solius Sacramenti. Probatur consequentia, quin in tali casu accedens sacrilege ad Sacramentum, et agens contra reverentiam debitam Sacramenti, et finem et institutionem ejus, non meretur favorem ullum a Deo, ratione Sacramenti quod contemnit. Neque ullum est fundamentum unde favor ille ex Samento eì accedat, cum fictus et contemptor accedat, ponens obicem ne ipsum Sacramentum terminetur absolutione, in qua primaria ejus vis consistit; ergo secretum sigilli in eo casu solum oritur, quiæ hæc lex primario et per se intuitu Sacramenti obligat in omni casu, et quia bonum commune id postulat, cujus est medium ordinarium, favor autem pœnitentis aut confitentis secundario se habet, et tanquam finis secundarius extrinsecus; imo et favor ille ad pœnitentem spectat, quatenus secretum Sacramenti ex lege est inviolabile; sed lex, quæ intuitu Sacramenti, et boni communis obligat, non subest pœnitenti; ergo, etc.

Finis primarius legis est, favor Sacramenti, et bonum communitatis.

Dices, hanc legem esse latam ita ut tantum obligaret quamdiu pœnitens vult, unde accedente voluntate pœnitentis jam mutatur materia præcepti; ita Suarez.

Responsio Suarez.

Contra, materia seu finis intrinsecus hujus præcepti est reverentia Sacramenti, ut respicit speciale præceptum sigilli; sed hoc non mutatur, neque subest voluntati pœnitentis, ergo etiam neque præceptum. Probatur consequentia ex dictis, quia in confessione sacrilega juxta expressa nequit pœnitens acquirere aliquod jus, nisi intuitu Sacramenti, cujus sicut institutio abstrahit a pœnitente, ita etiam lex sequens institutionem obligat independenter a pœnitente; ergo ejus finis intrinsecus absolvitur etiam a voluntate pœnitentis, et maxime in sententia Suarez, qui dicit hanc esse divinam naturalem ex ipsa institutione redundantem.

Impugnatur. Finis intrinsecus legis non mutatur.

32. Secundo probatur conclusio, quia si posset confessarius revelare confessionem cum licentia pœnitentis, daretur occasio mentiendi in confessione, et fallendi confessorem, et non confitendi integre peccata, quod est maximum inconveniens, et ex quo colligitur inviolabilitas sigilli sacramentalis. Probatur sequela, quia diffamati de aliquo crimine, quod commiserunt, licet de eo non sint convicti, possunt hac vita confiteri negantes crimen commissum, et dantes licentiam confessario ut revelet peccata, et maxime reum non esse conscium talis criminis, et sic evaderent pœnas et infamiam, quod esset maximum ludibrium Sacramenti; ergo et illud ex quo sequitur hoc inconveniens non videtur asserendum.

Secunda ratio. Dari occasionem mentiendi ex tali revelatione in confessione. Responsio.

Dices, forte non posse uti Sacramento in hunc finem.

Contra, potest uti confessarius scientia confessionis ex voluntate pœnitentis in profectum pœnitentis et aliorum, et boni communis, ne puniatur innocens, imo tenetur ad hoc adhibere medium licitum

Impugnatur. Tenetur confessarius per medium licitum salvare eum, quem putat innocentem.

si potest; ergo ad salvandam vitam, membra, famam, et aliud detrimentum grave, tenetur habita licentia rei revelare confessionem ejus. Sed hoc medium non admittitur ad probationem immunitatis et innocentiæ, neque acceptaretur; ergo est illicitum. Probatur consequentia, quia vel debetur fides confessario revelanti de licentia confitentis, et sic hoc medium esset opportunum; imo magis opportunum in rebus occultis, quarum veritas nequit aliter probari, quam canonica purgatio, quia major fides adhibenda est confessioni sacramentali, quam juramento extra confessionem, quia confessio sacramentalis perinde urget ad veritatem dicendam ex cura salutis propriæ, et reverentia Sacramenti, et minus admittit reservationem mentalem.

Magis fides confessioni adhibenda, quam purgationi Canonicæ.

Si dicas non deberi, nec adhiberi fidem confessario revelanti confessionem, etiam de licentia pœnitentis; ergo nequit de licentia pœnitentis revelare confessionem. Patet consequentia, quia præceptum de sigillo Sacramenti non subditur voluntati pœnitentis, nisi ad aliquem profectum, sed nequit ullus profectus sequi, nisi debeatur fides confessario; ergo, etc.

Inutilis est revelatio, nisi mereatur fidem.

33. Dices, causa consilii aut consultationis possse confessarium de licentia pœnitentis revelare peccata ejus, quando ipse est minus instructus, aut idoneus.

Responsio.

Contra, tunc manet obligatio sigilli etiam in eo, cui communicantur ex sola confessione, ut alias dictum est; de hoc casu hic non loquimur, sed de casu publicæ scientiæ, ex qua non sequeretur obligatio sigilli in eo cui revelatur peccatum.

Impugnatur.

Tertio, sequitur illud inconveniens, nempe ex licentia pœnitentis posse confessarium obligari ad revelanda peccata, quando est sufficiens motivum, et obligari etiam pœnitens, aut vi, aut promissis induci, ut concedat talem licentiam, quod inconveniens est, quia sic nihil erit securum in hoc foro. Sequela probatur, suspicio de crimine dat jus inquirendi suspectum et conscium criminis, quod alioquin vergit in detrimentum publicum et periculum aliorum. Sequela probatur, quia confessarius habita licentia rei potest revelare; ergo si subest damnum ex silentio, interrogatus supposita tali licentia, potest, et tenetur revelare juxta præmissa, nullus tamen in condemnationem aut absolutionem rei prudenter crederet confessario.

Tertia ratio. In casu obligari posse et confessarium, et pœnitentem ad dicendam veritatem, si licet revelare.

Quarto, si licentia confitentis sufficeret ad revelandam confessionem; ergo etiam quoties prudenter judicat confessarius id velle reum, aut debere velle, potest revelare, verbi gratia, si pœnitentis commodum inde redundet, aut certe damnum alterius evitetur, verbi gratia, si aliquis innocens plectatur ob peccatum, quod solus pœnitens jam defunctus alias commisit in vita, vel hujusmodi, in quibus sufficiens fundamentum præsumptionis captari potest, ut si alius, ut particeps criminis vexetur, propter quod confitens est damnatus, et morte affectus, tunc confessarius potest præsumere de voluntate, quam habere deberet pœnitens defunctus sine ullo suo damno ad salvandum innocentem, sed hoc dici nequit; ergo, etc. Idem de peccato publico alicujus diceretur, quia nihil nocet pœnitenti, sed magis prodest ut reveletur ex confessione, quia facit ad famam ejus, quo ostendatur ejus pœnitentia de peccato alias publico. Ut hæc ergo incommoda evitentur, melius et tutius dicitur non posse confessarium, etiam de licentia pœnitentis, revelare peccatum; neque ullam fidem adhibendam esse sic revelanti extra casus necessarios, in quibus per debitam administrationem Sacramenti consulitur

Quarta ratio. Alias ex voluntate præsumpta pœnitentis posset fieri revelatio.

saluti pœnitentis, in quibus etiam casibus manet obligatio sigilli, neque aliter communicari debet secretum, nisi ut ex confessione obligat eum, cui committitur, ad sigillum.

24. Ultima ratio. Periculum redundans in confessarium.

Ultimo tandem sequeretur ex hac revelatione maximum periculum ipsius confessarii, juxta sententiam eorum qui dicunt eum teneri ad probationem, si quando accusatur de revelatione sigilli, quia nequit probare contra pœnitentem se habuisse licentiam, vel semper debet advocare testes, vel certe habere chirographum pœnitentis authenticum, et quia vel in genere continet licentiam revelandi confessionem, vel certe si in specie hoc, vel illud peccatum, debent exprimi in ipso, alioquin se gravi periculo ingerit. Deinde etiam præsumi potest, quamvis dicat se habere licentiam pœnitentis, nullam habere, sed fingere, et infideliter agere, nam factum est publicum, et ignota facultas, nisi quia asserit eum ex ea procedere; unde nascitur scandalum, et periculum abstrahendi a Sacramento. Unde licet opposita sententia tot Doctorum sit probabilis, tamen in praxi non est trahenda, nisi valde parce, et cum magna discretione, quia in re tam delicata et zelosa circumspectio valet, et, ut dicit S. Bonaventura, melius est ut ipse aliis manifestet sua peccata, quam ut confessarius se ingerat periculis et suspicionibus et maxime in re dubia, in qua magis consulere debet reverentiæ Sacramenti, et communi utilitati, quam privatæ voluntati pœnitentis, neque de facili casus formari potest, nisi in causa consultationis.

Sententia opposita licet probabilis non trahenda in praxim, nisi valde raro.

35. Objectio.

Objicit Sotus, obligationem sigilli, et scandalum tolli per licentiam pœnitentis; ergo de eadem licentia potest confessarius detegere peccata.

Solvitur.

Respondetur, negando antecedens quoad secundam partem ex dictis.

Objicies secundo, casum illum in cap. *Officii de pœn. et remiss.* etc. ubi consulitur Pontifex de peccato, quod quædam mulier confessa est; hoc autem non potuit fieri, nisi de licentia pœnitentis, ergo. Objectio.

Respondetur, quod revelatio peccati respective ad personam, ex qua in particulari illa persona cognoscatur, sit prohibita; in eo autem casu de quo consulitur Pontifex, non ita fit, quia contigit in partibus valde remotis, et dicitur tantum persona in generali. Solvitur.

Objicies tertio, sigillum confessionis continetur sub genere secreti, et ejus naturam participat; at secretum potest dici de voluntate committentis secretum, ergo etiam hoc secretum Sacramentale. Patet consequentia, quia non datur lex specialis prohibens, neque ratio ex qua colligatur illud esse illicitum; ita Suarez. Objectio.

Respondetur, sigillum confessionis contineri sub genere secreti, sed ulterius addere specialem obligationem secreti Sacramentalis. Unde argumentum committit fallaciam consequentis, et negatur consequentia; ad cujus probationem ex dictis patet, hoc secretum esse primario intuitu Sacramenti, et boni communis, quæ non subjiciuntur pœnitenti, ut patet ex rationibus adductis.

Solutio. Sigillum fortius, et strictius obligat, quam secretum.

(o) *Quid igitur faciet confessor,* etc. Hîc quærit quid faciendum sit confessario quando pœnitens rogat, ut suum peccatum manifestet? 36. Quid faciendum quando pœnitens rogat aperiri peccatum.

Respondet Doctor eum debere dicere peccatum extra confessionem, non tamen sub secreto, quia etiam sic non posset illud referre confessor, sed referendum iis, quibus vult communicari, et sic licet ob bonum finem quandoque iis communicare.

Responsio. Dicendum peccatum extra confessionem.

Sed objicit Sotus hanc esse cæremoniam Metaphysicam, nihil pertinentem ad rem moralem, quia si licet in hoc casu Objectio Soti.

referre peccatum pœnitentis, cur non liceret etiam referre, si pœnitens dicat: revela id quod confessus sum, cum idem utrumque significent.

Solvitur. Respondetur, Doctorem probare ex lege Sacramenti suam conclusionem, non vero per abstractionem entis Metaphysici a materia, et longe diversam esse materiam dicere, aut revelare peccatum ex confessione solum notum, et revelare peccatum alia via notum, quia peccata manifesta alicujus potest dicere confessor ex scientia publica facti, non tamen potest dicere eadem peccata tanquam ex confessione audita. Imo sanctus Thomas negat confessarium dicere posse se narrare peccatum tanquam ex confessione auditum, sed tantum se audivisse a tali illud suum peccatum.

37. Objectio Navarri. Objicit Navarrus in cap. *Sacerdos,* hunc modum esse onerosum pœnitenti, quia si confessarius in testem adducatur, in eadem causa, in qua alius testatur de peccato commisso, tenetur respondere.

Solvitur. Respondetur, hoc inconveniens sequi etiam ex eo quod de licentia pœnitentis posset dicere peccatum, si illa licentia talis est, ut tollat sigillum, et ejus obligationem, quia ex hoc inconvenienti supra processit tertia et quarta ratio pro conclusione. Maneat ergo peccatum occultum sub sigillo, si pœnitens nolit devenire in cognitionem alterius, nam et inconveniens allatum voluntarie incurrit, cum tollit obligationem secreti, et rem vult propalari; quamvis etiam judicarem sacerdotem in eo casu non teneri simpliciter respondere judici propter scandalum saltem, ne qui debet esse causa salutis, fiat ipsi pœnitenti perniciosus, in causa criminali, de eo testificans, quod esset grave scandalum.

38. Non licere confessario dicere peccatum tanquam in confessione cognitum. (p) *Sed numquid potest tunc dicere,* etc. Hic approbat regulam D. Thomæ, quæ præscribit ut nullo modo revelet peccatum tanquam ex confessione auditum, sed tantum dicat, audivi hoc peccatum; ratio est quam assignat, quia revelat peccatum eo modo quo non debet revelare, tanquam ex scientia confessionis respective ad personam; dans enim causam scientiæ, ipsam confessionem auditam, procedit tantum ex scientia habita in confessione et prout in confessione habita, quod non licet; caveat ergo confessarius loqui de peccato tanquam in confessione cognito.

Objectio hæc non est Doctoris, ex dictis. (q) *Contra hoc, licet hoc narratum extra,* etc. Hæc objectio non est Doctoris, neque cohæret suæ litteræ, ut patet ex tota responsione ad argumentum hoc, et ex doctrina, quia, si per eum nullo modo licet etiam de voluntate pœnitentis revelare confessionem, et ad effectum revelandi peccatum confessum, exigit ut extra confessionem et secretum ei dicatur, sequitur neque confessarium dando causam scientiæ, posse allegare confessionem, et huc omnes ejus rationes tendunt; notatur etiam ut additio in secunda correctione Mauritii. Unde vel est ipsius Mauritii, vel Antonii Tarvisini, non autem Doctoris, solvitur autem ex dictis; patet etiam quod neque facto possit revelari confessio.

Ad 2. principale. Ad secundum argumentum patet ex littera, cujus doctrinam omnes sequuntur; merito ergo reprobat metrum illud juristarum.

SCHOLIUM.

Sacerdotem ex confessione addicentem sibi paratas esse insidias in nemore, quod intraturus erat, posse alio declinare, quia factum illud ex se non est signum revelativum confessionis, esto qui confessus est, ex sua confessione concipiet illam declinationem fieri. Est contra Navar. c. *Sacerdos,* de

pœn. d. 4. Soto d. 18. q. 4. art. 5. Suar. tom. 4. d. 33. sect. 7. n. 7. Sed cum Scoto sunt Major hîc q. un. art. 3. Henriquez lib. 6. c. 24. n. 5. et c. 21. n. 3. Sanchez lib. 3. de Matr. d. 16. qui ponunt circa hoc casus varios et exquisitos.

20. Ad 3. De Sacerdote intraturo nemus.

Ad tertium (r) potest dici quod Sacerdos iste multiplicem occasionem potest habere non intrandi nemus, aliam ab ista malitia latronum sibi detecta, et ad minus multiplicem aliam potest cogitare, et dicere coram illis, utpote volo hoc et illud facere, ad illum et illum locum declinare, antequam procedant ulterius; et si ex tali occasione allegata videatur divertere, nec verbo, nec facto revelat confessionem. Si autem non possit ex aliqua occasione divertere, quin appareat illis aliis, quod propter confessionem diverteret, et in hoc facto revelaret confessionem; dicit quidam quod tenetur intrare, et si exponit se morti, hoc est pro causa justa, ut scilicet servet legem Dei de sigillo confessionis, et per consequens si moritur, martyr est.

Richard. præsenti dist. art. 4. q. 2.

Sed aliter potest dici, quod facta possunt esse signa æquivoca, quia diversimode a diversis concipi possunt, ad hoc scilicet, vel ad illud factum; igitur non debet reputari revelativum confessionis, nisi ex natura sua prodat peccatum confessum; sed divertere a nemore non sic ducit, quia si illi alii non fuissent prius collocuti de illa interfectione, nunquam per hoc quod ille divertit, cognoscerent illum esse confessum de voluntate occidendi istum. Si tamen divertere ex ratione sui est signum ductivum in notitiam talis peccati confessi, duceret quoscumque in hoc, et istos, æque si non fuissent collocuti, sicut si fuissent collocuti. Generaliter igitur potest dici quod signum, quod est de se indifferens ad hoc quod est tale peccatum esse confessum, vel non esse, licet sit aliquibus magis signum determinatum ex aliquo supposito, non est signum revelativum confessionis, nec per consequens simpliciter illicitum confessori.

Ad aliud dico (s), quod confessor indiscrete ministrans Sacramentum Pœnitentiæ, tenetur non statim confiteri de facto suo indiscreto, quando scilicet confessor suus poterit statim devenire in notitiam personæ, circa quam indiscrete exercuit usum clavium; et hoc ad minus tenetur, non in speciali exprimere culpam circa quam, et modum quo indiscrete exercuit, sed vel præcise in universali dicendo sic: mea culpa indiscrete et indebite ministravi Sacramentum Pœnitentiæ; vel si urget eum conscientia de confessione facienda super hoc in speciali, ut dicit argumentum, quia est peccatum mortale speciale, et circumstantiæ specialiter aggravantes, tenetur expectare opportunitatem confitendi alicui, qui ex tali confessione peccati et circumtantiarum, non possit devenire in notitiam personæ huic confessæ. Quod si nunquam possit haberi talis confessor, quin ex explicatione peccati et circumstantiarum, posset devenire in culpam, et personam isti confessam, iste est in

21. Arg. 4. Circumstantiæ specialiter aggravantes quandoque nonnmanifestandæ in confessione. Potius dimidianda est confessio, quam dicendum aliquid, quo reveletur peccator, qui tibi est confessus.

casu impossibilitatis ad confitendum homini, quia plus tenetur ad præceptum non prodendi culpam sibi confessam, quam ad confitendum explicite culpam suam, quia ad primum multipliciter ex lege naturæ, ut probant rationes ad primam conclusionem, et multipliciter ex lege positiva divina, ut probant rationes ad secundam conclusionem; ad secundum vero ad plus de lege positiva divina, ut dictum est *dist.* 17. ergo iste confiteatur Deo.

22. Ex hoc sequitur, quod quilibet ministrans Sacramentum Pœnitentiæ maxime debet cavere ne indiscrete ministret Sacramentum Pœnitentiæ, præcipue in illo casu ubi ex indiscretione sua non poterit explicite pœnitere, absque hoc quod prodat confessionem alterius sibi confessi.

Arg. 5. Ad aliud (t), esto quod secunda persona quandoque non aggravet, sicut fornicationem non aggravat, quod secunda persona sit Berta vel Alitia, cœteris paribus, utpote soluta, non propinqua, et de cæteris, et tunc fatuum est secundam personam confiteri. Et si dubitaret aliquis, an hoc modo explicare sit peccatum mortale, sive tunc, sive alias, secunda persona expressa eo modo quo fuerit necessario exprimenda, semper sub sigillo confessionis cadit, ut dictum est in quarto articulo. Et tunc in primo casu neganda est illa major : *quidquid non est peccatum, nec circumstantia,* etc. ad hoc enim quod esset vera, oporteret addi : *nec aliquid, per quod possit deveniri in notitiam personæ confitentis;* vel in majori oporteret plus addi, scilicet *nec aliquid de lege naturæ, vel divina pro secreto habendo;* et minor est manifeste falsa de secunda persona, et patet 4. *art.*

COMMENTARIUS.

(r) *Ad tertium*, etc. Jam supra est responsum § *Si dicas quod per hoc respondetur,* etc. quæ responsio in genere sumpta est ex doctrina quam hîc præscribit Doctor, et in responsione ad sextum. Hanc sententiam Doctoris sequitur Gabriel, Major, Sylvester, verbo *Confessor* 3. *quæst.* 2. Adrianus. Resolutio Doctoris est, signum indifferens posse trahi in usum absque revelatione confessionis, licet aliquibus ingeneret suspicionem, quam non causat signum mere æquivocum ex natura sua, sed ex temeritate et dispositione suspicantis. Ponamus ergo casum, nempe complicem latronum, qui decreverunt Sacerdotem in nemore occidere, non fuisse confessum illud peccatum, sed oblitum, et tunc Sacerdos ex alia intentione non ingrediatur nemus, sive quia ipse concipit periculum, sive ex alia ratione et motivo, non autem ex scientia periculi, tunc latrones concipient eamdem suspicionem, manet ergo causa suspicionis ipsis, atque æque ipsa suspicio, quamvis Sacerdos non procedat ex scientia confessionis 39. Responsio. Usus signi æquivoci non est revelatio confessionis.

Ex his solvitur objectio Suarez et Navarri, qui objiciunt ex hac sententia Doctoris nullam fore indirectam revelationem confessionis ex facto, si in præsenti casu non habeatur, quia hoc non abstractim sumptum et absolute est signum revelationis, sed hîc et nunc, quatenus digressio Sacerdotis est conjuncta scientiæ habitæ in confessione. Deinde sequeretur quod Sacerdos posset locum insidiarum Objectio Suarez, et Navarri. Revelari facto indirecte confessionem

declinare, etiamsi sciat confessum interficiendum a latronibus ob revelationem insidiarum.

40. Solvitur. Declinans insidias modo prudenti, et indifferenti quo non manifestatur intentio non revelat facto confessionem.

Respondetur ex dictis, quando factum est tale ex circumstantiis ut sit signum univocum, tunc causare scientiam; in proposito non est tale, quia nullæ circumstantiæ per factum Sacerdotis adjunctæ declarant ejus intentionem conceptam esse ex scientia in confessione habita, modo non adhibeat alia signa et circumstantias, ex quibus exterius proderetur intentio fugæ, aut declinandi insidias; nam si complex criminis intenti et homicidii pergat simul cum latronibus, quamvis sciant esse confessum, neque aliud in facto monstrat, possunt prudenter præsumere eum non fuisse confessum tale peccatum, sed magis ad illusionem simulasse confessionem; non enim magis fundatur suspicio concepta ex facto Sacerdotis, quam præsumptio fundata in facto latronis, qui in exteriori se simulat socium paratum criminis, quod ergo scientia confessionis sit hîc et nunc conjuncta facto Sacerdotis declinantis insidias, non fundat suspicionem nisi alio qui per signum exterius notificetur ex modo quo is declinat; ex quo patet ad argumentum, quia illa scientia mere per accidens se habet ad judicium, quod formant latrones.

Præsumptio fundata in eo casu.

41. Ad aliam objectionem.

Ad aliud quod objicitur. Respondetur Sacerdotem non esse causam per se occisionis pœnitentis, quæ temerarie fit ex facto Sacerdotis, quod interpretari potest ex alia intentione, quam ipse exterius prætendit. Unde in hoc casu attendenda est distinctio quam tradit Doctor, et doctrina de signo univoco et æquivoco *d.* 1. *supra quæst.* 2. *et* 6. Confessio enim pœnitentis et scientia de peccato habita in confessione non tollit usum signorum indifferentium juxta intentionem exterius manifestatam, alioquin plura incommoda sequerentur, si usus illorum signorum ad propositum prætensæ exterius intentionis relinquatur, etiam in ordine ad ipsos pœnitentes, quamvis ex dispositione particulari concipiant sinistram intentionem, verbi gratia, si aliqua mulier sollicitaverit confessarium in confessione, si ille deinceps subterfugiat conversationem, et pericula ejus, aut subtrahat se confessionibus audiendis, statim suspicabitur id provenire ex scientia in confessione habita, quantumlibet ille exterius ostendat aliam intentionem; non minus autem quoad alios prohibetur uti signis æquivocis, ex quibus nascitur suspicio, quam in ordine ad ipsos pœnitentes. Sic etiam Superior qui audivit confessiones suorum subditorum, si ingerat se deinceps correctioni et conservandæ disciplinæ in casibus necessariis, statim pœnitentes suspicabuntur eum procedere etiam ex scientia in confessione habita, ex quibus plura incommoda orirentur. Unde sequitur non revelare confessionem eum qui ejusmodi signis exterius prætensa justa, et prudenti intentione utitur, quia nec signum ex se et natura rei indicat confessionem, aut peccatum confessum, neque circumstantiæ exterius concurrentes possunt trahi in aliud, quam ad intentionem expressam, ex natura etiam rei et facti. Quod si alii ex prava dispositione aliter interpretentur factum ex conscientia propria, temerarie judicant, et per accidens se habet ad factum recta intentione qualificatum; alioquin plura incommoda orirentur in societate communi, et necessariis functionibus, circa materiam secretorum, si omni suscipicioni etiam male fundatæ via ex obligatione esset præcludenda.

Differentia inter univocum, et æquivocum.

Usus signorum indifferentium manet liber confessario.

Exempla.

Usus ille signorum necessarius rectificatur per intentionem, quæ exterius prætenditur.

(s) *Ad aliud dico*, etc. Respondet ad quartum argumentum, non licere confiteri integre si violatur sigillum, verbi gra- 42.

42. Ad 4. arg. Non licet in

confessione violare sigillum. tia, si Episcopus qui est ordinarius, et solus in civitate, sit Simonacius, et confessus sit Sacerdoti hoc peccatum, si ex confessione hujus peccati, seu sacrilegæ absolutionis datæ revelatur persona, ita ut aliter nequat confiteri peccatum, in eo casu prævalet obligatio sigilli præcepto integritatis confessionis. Hanc resolutionem tenet Navarrus *in summa, cap.* 8. Sylvester verbo *confessio*, Ledesma 2. *part.* 4. *quæst,* 10. *art.* 5. Vasquez *dub.* 4. *supra citato,* Suarez *sect.* 1. estque communis. Bene eam probat Doctor, quia obligatio sigilli est legis naturalis ex multiplici capite, et legis positivæ, in omni casu damni cujuslibet tenet, non ita præceptum integræ confessionis, ut *supra dist.* 17. visum est; hinc recte admonet Doctor confessarios, ut rationem ministerii debitam servant, ne se ipsos etiam in hæc pericula congerant, ex quibus reddantur perplexi, præter injuriam, quam faciunt pœnitentibus et Sacramento.

Sententia communis. Ejus ratio.

43. *Ad 5. argum.* (t) *Ad aliud, esto quod secunda persona,* etc. Respondet ad quintum, quod est revelare posse quidquid non est peccatum pœnitentis, aut circumstantia ejus; agit autem de casu, in quo non requiritur ad integritatem confessionis revelatio complicis, verbi gratia, ad confessionem peccati fornicationis non facit ut dicatur persona mulieris, ut quod sit Berta, vel alia. Advertat tamen confessarius pœnitentem ne secretum hoc revelet in confessione, quia est peccatum ex genere suo mortale, nisi ignorantia et inadvertentia excuset.

Responsio. Quid revelandum in confessione. Dicit ergo Doctor illam majorem argumenti esse falsam, quia ulterius oportet eam suppleri, addendo etiam quod illud non sit lege naturali, aut divina prohibitum, personam complicis cadere sub sigillo, recte probat in quarta conclusione § *De quid,* etc. cujus ratio *ibidem* recte probat quod dictum est, in confessione non esse revelandum peccatum mortale, et secretum alterius, nisi ex necessitate confitendi integre, ideoque hic non est dubius, sed tangit casum controversum, an liceat vevelare personam complicis ob necessitatem confitendi, et alium casum, in quo hæc revelatio citra necessitatem fiat, ita ut ex inadvertentia et fatuitate pœnitentis contingat, et sic excusari possit, vel certe cum advertentia, et sic graviter detrahit proximo, revelando ejus peccatum grave secretum, sive fuerit complex, sive non, et manebit sub obligatione sigilli, quia ex notitia hujus fori nemini potest extra ipsum forum prætendi aliquod damnum.

Obligatio sigilli extenditur ad peccata aliena.

SCHOLIUM.

Posse Superiorem ex scientia confessionis aliqua facere circa subditum, modo inde nulla suspicio oriatur respectu aliorum, quod ex scientia confessionis facit. Ita D. Thom. quodl. 5. art. 13. et 4. dist. 2. quæst. 3. art. 1. D. Bonav. hîc 2. p. art. 2. quæst. 1. ad ult. Richard. art. 4. quæst. 2. ad 4. Navar. dist. cap. *Sacerdos*, n. 146. Sylvest. v. *Confessor* 3. quæst. 2. et communis; unde licet suffragium secretum denegare ex scientia confessionis.

Ad aliud (u), si in collegio est consuetudo communis, ut sine nota quilibet extra monasterium curam habens vel sine cura moram trahens, revocetur pro libito præsidentis, vel etiam non passim pro libito, sed quandoque pro alia causa honesta, ut nunc iste quiescat in claustro, nunc laboret cum Martha in exteriori ministerio, et nunc ille, prout utile visum fuerit præsidenti, dico tunc quod monachum confessum de crimine commisso in aliquo loco extra 23.

Ad 6. Monachus an potest amoveri loco, ex scientia confessionis. Henric. quodlib. 8. quæst. 18. Vide Richard. et D. Thom. qui idem tangunt.

monasterium, ubi moratur, potest Abbas ad monasterium revocare, quia in hoc nullo modo peccatum confessum prodit, licet aliquis dixerit, quod confessor nullo modo potest se habere aliter ad confessum ratione confessionis quantum ad quemcumque actum extra forum illum, quam si penitus nihil audisset. Si autem est consuetudo in collegio, quod non transferatur monachus sic de loco forinseco ad claustrum, nisi ratione delicti vel insufficientiæ in cura illius loci, non videtur tunc licitum Abbati confessum ad monasterium revocare.

Si dicas, non apponit remedium ad salutem ovis suæ, respondeo, consulat sibi in foro pœnitentiæ meliori modo quo poterit, ut illum locum sibi periculosum dimittat. Si noluerit, non attentet esse Deus, sed defectus occultos sibi secundum justitiam incorrigibiles, Dei correctioni dimittat.

24. Ad (x) ultimum dico, quod capitulum illud non loquitur expresse de illo, qui novit per confessionem aliquem esse excommunicatum, nec etiam per viam secreti sibi commissi; sed privatim, id est, sic iste scit quod communitas nescit vel credit communitatem nescire, et sic privatim sciens debet privatim vitare. Nec mirum est, quia non est debitor illi alteri, id est, istius tanquam secreti.

An vitandus excommunicatus cognitus ex sola confessione.

Sed si sciret per viam confessionis tantum, quid faceret? Respondeo sicut ad tertium argumentum, quia si potest per aliam viam vitare eum, quam ex vitatione, prodendo excommunicationem ejus, debet vitare; sin autem, non solum non debet, imo non licet vitare, quia talis vitatio est de Jure positivo Ecclesiastico tantum; non prodere autem tenetur ille de lege naturæ, et de Jure positivo divino et Ecclesiastico. Quando autem præcepta videntur esse contraria, illud quod est superius magis obligat, et ideo firmius est servandum, nec servans illud, et prætermittens aliud, peccat, quia nullus ex lege divina et Ecclesiastica est perplexus.

COMMENTARIUS.

(u) *Ad aliud, si in collegio est consuetudo*, etc. Respondet ad sextum argumentum, quod est de Monacho aut Religioso, quem novit Superior ex confessione lapsum, et habere occasionem periculi, et relabendi, nisi præscindatur. Resolutio Doctoris est etiam D. Bonaventuræ, D. Thomæ, Richardi *in hac distinctione*, et Soti, *dist.* 18. *q.* 4. *art.* 5. Eamdem tenet D. Thomas *quodl.* 5. *art.* 13. Adrian. *quæst. ultima de confessione,* Henricus *quodl.* 7. *quæst.* 29. Sylvester *verbo confessio* 3. *quæst.* 14. Angelus *verbo confessio ult.* Medina 9, *de confessione celanda.* Aliqui tamen negant ullo casu eum amovendum esse ab officio, quia peccatum auditum in confessione non debet castigari in foro publico, donec ibi innotescat, quamvis alioquin amotio illa non esset revelatio confessionis. Cæterum videtur sententia alia esse verior, quam sequitur Doctor cum antiquis, potest enim superior uti illa scientia in profectum pœnitentis, quando non sequitur ex ea revelatio confessionis, vel ipsi, vel aliis, et tunc amotio non habet rationem

44. Ad sextum responsio.

Resolutio communis.

Sententia contraria.

Amotio personæ in eo casu non est pœna.

Servari debet decretum Clementis.

pœnæ aut punitionis, sed debitæ præventionis in salutem subditi. Servanda est Decretalis Clementis VIII. in hoc, et similibus casibus, quæ prohibet scientiam in confessione habitam trahendam esse ad gubernationem externam, et merito, quia revera neque expedit, neque licet, ut *supra* dictum est. Hîc etiam comprehenditur, ut bene Sotus, casus, in quo ex schedula confessionis scriptæ superior cognosceret peccatum subditi, quia illa scientia in ordine ad confessionem habetur. Posset etiam contrarium magis dici, sequendo ea quæ Doctor supra *dist.* 17. habet de natura scripturæ, seu confessionis in scriptis factæ, quia non est secreta; tamen sicut non debet aggravari pœnitens, altera opinio est valde pia, et sequenda in praxi, quia illa scriptura, et notitia per eam habita spectat ad scientiam confessionis.

45. Ad ultimum de fugiendo excommunicato.

(x) *Ad ultimum dico,* etc. Respondet de fugiendo excommunicato, quem quis novit in confessione esse talem, dicit primo quod cap. *cum non ab homine,* etc. *de sentent. excomm. in* 6. non loquatur de excommunicato noto per confessionem tantum, sed de noto privatim, verbi gratia, si percusserit ipsum confessarium sine arbitro, vel alium Sacerdotem sciente id confessario. Si vero in confessione novit censuram incursam, debet vitare si potest sine revelatione confessionis, aliter vero non est vitandus, et præceptum de fugiendo excommunicato cedit præcepto sigilli. Et universaliter, ut dicit Doctor, præcepto Superioris cedit præceptum inferioris in quacumque materia, in quibus opponuntur, quæ est doctrina communis. Plures alii casus in specie proponuntur a Doctoribus in hac materia, quorum resolutio ex dictis habetur.

DISTINCTIO XXII.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

Si peccata dimissa redeant.

A. Dist. 17. lit. c. Dist. 14. lit. d. Cumque multis auctoritatibus supra sit assertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante confessionem vel satisfactionem ei etiam, qui aliquando in crimen relapsurus est; quæritur, si post cordis contritionem confiteri contempserit, vel in peccatum idem vel simile ceciderit, an peccata dimissa redeant? Cujus quæstionis solutio obscura est et perplexa, aliis asserentibus, aliis contra negantibus, peccata semel dimissa ulterius replicari ad pœnam. Qui vero dicunt, peccata dimissa redire, subditis se muniunt testimoniis. Ambrosius ait: « Donate invicem, si alter in alterum peccet, alioquin Deus repetit dimissa. Si enim in his contemptus fuerit, sine dubio revocabit sententiam, per quam misericordiam dederat, sicut in Evangelio de servo nequam legitur, qui in conservum suum impius deprehensus est. » Item Rabanus: « Nequam servum tradidit Deus tortoribus, quoadusque redderet universum debitum; quia non solum peccata, quæ post Baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, sed etiam peccata originalia, quæ in Baptismo ei sunt dimissa. » Item Gregorius: « Exdictis Evangelicis constat, quia si ex corde non dimittimus quod in nos delinquitur, et hoc rursum exigitur quod jam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. » Item Augustinus: « Dicit Deus: *Dimitte, et dimittetur tibi;* sed ego prius dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseritis, revocabo te, et quidquid dimiseram, replicabo tibi. » Item: « Qui divini beneficii oblitus, suas vult vindicare injurias, non solum de futuris peccatis veniam non merebitur, sed etiam præterita, quæ jam sibi dimissa credebat, ae vindictam ei replicabuntur. » Item Beda: *Revertar in domum meam,* etc. Timendus est iste versiculus, non exponendus, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. » Item: « Quemcumque enim post Baptisma sive pravitas hæretica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum. » Item Augustinus: « Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissime Dominus in Evangelio docet in illo servo, a quo Dominus dimissum debitum petiit, eo quod ille conservo suo debitum nollet dimittere. » His auctoritatibus innituntur qui dicunt, peccata dimissa redire, si replicantur,

(Marginal notes, left: Opinio 1. Ambros. super 4. ad Eph. in fine, et in glossa interlin. ibidem. Matt. 18. B. De pœnit. dist. 4. in princ. et c. sequenti. Dubium 1. Lib. 4. dial. c. ult. De pœnit. dist. 4. Constat. De verbis Dom. Hom. 15. Lucæ 6. 3. Ibid. quoad sententiam. Super Lucam lib. 4. cap. 48. Ibidem. Lib. 1. de Bapt. contra Donatist. — right: de consecr. dist. 4. c. 12. et quomodo exaud. Matt. 18.)

Opponitur. Quibus opponitur: Si quis pro

Nahum 1. 9. Psalm. 102. 2. Augustin. super illum Psalm.

peccato, de quo pœnituit et indulgentiam accepit, iterum punitur; non videtur justum. Si punitur pro eo quod peccavit, et non emendavit, justitia est aperta; si vero requiritur quod fuerat condonatum, vel injustitia est, vel justitia occulta. Videtur etiam Deus *bis in idipsum judicare,* et *duplex tribulatio consurgere*; quod Scriptura negat. Sed ad hoc potest dici, quod neque duplex tribulatio consurgit, neque judicat Deus bis in idipsum. Hoc enim fieret, si post condignam satisfactionem et sufficientem pœnam iterum puniret; sed non satisfecit digne et sufficienter qui non perseveravit. Debuit enim jugem peccati habere memoriam non ad faciendum, sed ad cavendum; debuit non *oblivisci omnes retributiones Dei,* quæ tot sunt, quot sunt peccatorum remissiones; tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala sua, ac pro illis usque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad *vomitum sicut canis rediit,* ante acta bona mortificavit et peccatum dimissum revocavit, ut, cui humiliato ante Deus peccatum dimiserat, eidem post elato et ingrato imputet.

Replicatur. Dubium 2. II. Petr. 2. 22.

Aliorum Sententia

B. Opinio 2. Matth. 15. 27. Peccata per ingratitudinem redeunt. Dubium 3. Non solvit Magister.

Sed quia absonum videtur, ut peccata dimissa iterum imputentur; placet quibusdam, neminem pro peccatis semel dimissis iterum a Deo puniri; sed ideo dicuntur *dimissa redire* et imputari, quia propter ingratitudinem ita reus et peccator constituitur, ut ante fuerat. Sic enim quod dimissum fuerat dicitur *exigi,* quia remissionis perceptæ ingratus ita reus fit, ut ante fuerat. Utrique parti quæstionis probati favent Doctores, ideoque alicui parti non præjudicans, studioso lectori judicium relinquo, addens, mihi tutum fore ac saluti propinquum sub mensa dominorum micas edere.

Quid sit Sacramentum et res?

Post prædicta restat investigare, quid in actione pœnitentiæ sit *Sacramentum* et *res*? *Sacramentum* enim signum est sacræ rei; quid igitur hîc *signum* est? Et quæ est *res* sacra hujus signi? Quidam dicunt, *Sacramentum* hîc esse quod *exterius* tantum geritur, scilicet exterior pœnitentia, quæ est *signum* interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis et humiliationis. Quod si est, non omne Sacramentum Evangelicum id efficit, quod figurat; exterior enim pœnitentia non efficit interiorem, potius interior causa est exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc esse intelligendum de illis Sacramentis, quæ in novo Testamento instituta sunt, ut est Sacramentum Baptismi, Confirmationis et Corporis Christi. Sacramentum vero pœnitentiæ, sicut et conjugii, ante tempus gratiæ, etiam a primordio humani generis fuit. Utrumque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, si *exterior* pœnitentia Sacramentum est, et *interior* res Sacramenti, sæpius præcedit res Sacramentum quam Sacramentum rem. Sed nec hoc inconveniens est. Nam et in aliis Sacramentis, quæ effi-

C.

Opinio 1 Objectio 1 Gandulphus lib. 4 sent. circ finem sui tractatus de pœn. Replicatur Gen. 2. 2[?] Objectio 2

Replicatur

ciunt quod figurant hoc sæpe contingit.

Opinio 2. Quidam autem dicunt, *exteriorem* pœnitentiam et *interiorem* esse Sacramentum, nec duo Sacramenta, sed unum, ut species panis et vini non duo sunt Sacramenta, sed unum. Et sicut in Sacramento corporis, ita etiam in hoc Sacramento dicunt aliud esse *tantum Sacramentum*, scilicet exteriorem pœnitentiam ; aliud *Sacramentum* et *rem*, scilicet interiorem pœnitentiam ; aliud *rem* et *non Sacramentum*, scilicet remissionem peccatorum. Interior enim pœnitentia et *res* est Sacramenti, id est, exterioris pœnitentiæ, et *Sacramentum* remissionis peccati, quam significat et facit. *Exterior* quoque pœnitentia et interioris signum est et remissionis peccatorum.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum peccata per pœnitentiam dimissa in recidivante redeant eadem numero?

D. Thom. 3. *part. quæst.* 88. *art.* 1. D. Bonav. *hîc art.* 1. *quæst.* 1. 2. Richard. *art.* 1. *quæst.* 1. 2. 3. Durand. *quæst.* 1. Hug. Vict. *de sacr. part.* 14. *cap.* 9. Gratian. *dist.* 4. *de princip.* Sotus *dist.* 16. *quæst.* 1. Abulens. *in* 18. *Matth. quæst.* 140. Alber. *hîc art.* 5. Suar. *tom.* 4. *disp.* 13. *sect.* 1.

1. Argum. 1. Circa (a) distinctionem vigesimam secundam, quæro unicam quæstionem: Utrum peccata per pœnitentiam dimissa in recidivante redeant eadem numero. Videtur quod sic. Augustinus contra Donatistas lib. 1. cap. 5. *Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissime Dominus in Evangelio in illo servo docet, eo quod dominus dimissum debitum repetiit, quia ille conservo suo debitum nollet dimittere,* Matth. 18. Et in hac auctoritate Christi fundantur omnia dicta Doctorum dicentium peccata redire, quorum multæ auctoritates ponuntur in littera.

Item Jac. 2. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus.* Item, contritus de peccato, si postea contemnit confiteri, aut redit idem peccatum, et sic habetur propositum; aut non, et sic erit dimissum sine secunda et tertia parte pœnitentiæ; quod est inconveniens. Argum. 2. Argum. 3.

Item, tenebra potest redire eadem numero, quia privatio numeratur, vel ex numeratione habitus, cui opponitur, vel subjecti; sed tenebra sequens lumen habet idem subjectum cum tenebra præcedente, et est privatio ejusdem luminis in numero, quia idem lumen in numero maneret, si tenebra non inesset; ergo eodem modo peccatum, quod est tenebra spiritualis in mente, potest eadem numero redire. Argum. 4.

Contra, successivum non redit idem numero; peccatum est hujusmodi; ergo, etc. Probatio majoris, quia tunc contradictoria possent simul esse vera. Sit enim in hoc instanti unum contradictoriorum verum, si istud postea redit idem numero in illo recidivante, aliud contradictoriorum potest esse verum. 2. Ratio opposit.

Item, peccatum non inest alicui, nisi per actum aliquem peccantis; sed ille actus non redit idem numero in recidivante; ergo nec peccatum.

COMMENTARIUS.

In hac distinctione Magister in prima ejus parte agit de reviviscentia peccatorum ; in secunda parte agit de natura Sacramenti. Noster autem Doctor hanc partem tractavit *dist.* 14. *quæst.* 4... ideo primam partem hic tantum disserit unica quæstione, quæ est ultima hujus tractatus de pœnitentia.

1. Ordo et divisio quæstionis. (a) *Circa hanc distinctionem vigesimam secundam,* etc. Hæc quæstio dividitur in tres articulos : Primus est, an de potentia absoluta posset redire peccatum dimissum quantum ad debitum pœnæ æternæ ? Secundus, an de potentia ordinaria sic redeat ? Tertius articulus, an redeat quoad circumstantiam aliquam ?

SCHOLIUM.

Peccatum sumptum pro obligatione ad pœnam, quæ tantum manet transacto actus peccati, et nihil aliud physice loquendo (licet moraliter maneat ipse actus peccati, donec remittatur, ut dixi dist. 14. quæst. 1. art. 1.) de potentia absoluta posse idem numero redire in recidivante, vel non recidivante.

3. Richard. præsenti dist. q. 1. An idem numero peccatum redire possit. In ista (b) quæstione primo est videndum, utrum possibile sit idem peccatum numero de potentia Dei absoluta redire. Secundo, si de potentia ordinata Dei possit aliquo modo idem redire. Tertio, quomodo de facto potest redire in recidivante. De primo dicitur quod non, quia nihil potest redire idem numero, nisi per potentiam divinam; sed peccatum quoad culpam non potest redire idem per Dei potentiam, quia secundum Augustinun 83. quæst. q. 3. *Deo auctore nemo fit deterior.*

Contra hoc, peccatum (ut dictum est *dist. quæst.* 1.) potest ad propositum intelligi dupliciter, et hoc loquendo de peccato actuali ; uno modo ipsa inordinatio actualis ; alio modo obligatio ad pœnam sequens illum actum. Primum dicitur culpa in actu ; secundum dicitur reatus sequens ex illa culpa. Illa autem obliquitas, quæ proprie nata est esse in actu, non proprie manet post actum ; tum quia privatio, quæ nata est inesse determinato subjecto, non proprie manet sine illo subjecto; tum quia tunc opposita possent simul esse. Si enim aliqua inordinatio propria culpæ odii fraterni remaneret post actum, et postea sequeretur fruitio ejusdem fratris, essent simul culpæ oppositæ, quia odium immoderatum, et immoderata fruitio ejusdem personæ. Ex hoc igitur sequitur verum esse illud quod dictum est ibi, quod post actum peccati transeuntem, nihil præter injustitiam habitualem, id est, carentiam gratiæ, manet in anima, nisi obligatio propria ad pœnam correspondentem culpæ actuali. (Manet tamen ipsum actuale moraliter, ut ibi dixi.)

Ex hoc sequitur quod prædicta ratio non concludit propositum, quia si loquitur de inordinatione, sive obliquitate, quæ est in culpa actuali, dubium est, an concludit illam non posse redire; sed de illa non quæritur in proposito, sed de obligatione ad pœnam. 4.

Probatio vero adducta per Augustinum nihil valet hic, quia etsi Deo auctore non fit homo deterior malitia culpæ, tamen potest esse malus malitia pœnæ, et multo magis obligatus ad pœnam, cum nullus sit recte obligatus ad pœnam,

nisi per actum voluntatis divinæ.

Item, Deus potest istum obligare pro B, ad eamdem pœnam, ad quam pro A ; igitur et iste potest obligari ad eamdem, et per consequens habere eumdem reatum ; et voca A et B, instantia, inter quæ succedit tempus medium, in quo non est obligatus. Antecedens probatur, quia voluntas mea hoc potest velle, scilicet istum primo ordinare ad pœnam, et secundo velle non ordinare ad pœnam sub conditione, scilicet si iterum non offendat, et si iterum offendat, velle eum ex tunc ordinare ad eamdem pœnam.

5. Si dicas, quod in hoc voluntas mea non est justa, et per consequens simile non potest competere voluntati divinæ; contra 12. *q.* 2. *Episcopus,* servus manumissus propter ingratitudinem iterum pœnæ servitutis juste subditur; ergo sic in proposito.

Sed diceretur forte, quod ista ratio non probat quod hæc obligagatio redeat eadem numero ad pœnam eamdem numero; hæc enim sunt diversa, obligatio ad pœnam eamdem, et eadem obligatio ad pœnam. Et confirmatur, quia volitio Dei ad pœnam infligendam isti pro *A*, et pro *B*, non est eadem volitio secundum rationem, licet sit eadem secundum rem; est enim alia et alia volitio secundum rationem secundum diversitatem objectorum.

Contra, si non pœniteret tempore intermedio, maneret obligatio non tantum ad pœnam, sed etiam eadem obligatio. Sed quidquid Deus potest circa creaturam manente aliqua continuatione, quæ nihil est illius voliti, potest illo circumscripto, quia illud non est aliquid de essentia illius voliti; ergo, etc.

Sic igitur potest dici (c) quantum ad istum articulum, quod sive in recidivante, sive in non recidivante, quia actus divinus non dependet a peccato extrinseco istius recidivantis, potest Deus de potentia absoluta reducere obligationem istius ad eamdem pœnam quæ prius, et etiam eamdem obligationem; et ita eodem modo quo peccatum remanet post actum, quia non nisi obligatio ad pœnam, potest de potentia Dei absoluta peccatum idem numero redire, non solum in recidivante, sed in non recidivante. **Excepto scilicet ipso actu qui moraliter manet, donec remittatur.**

COMMENTARIUS.

(b) *In ista quæstione*, etc. Præmissa divisione quæstionis, in primo articulo adducit sententiam, quæ negat peccatum remissum posse de potentia absoluta redire idem numero in recidivante, quæ est Richardi et aliorum. Non est hæc controversia de reditu peccati dimissi quoad reatum culpæ et malitiæ, quæ fuit in peccato, sed de reditu peccati quoad reatum pœnæ æternæ. Supponit ergo Doctor id quod alias sæpe tractavimus, reatum culpæ et pœnæ distingui, reatum vero culpæ non proprie manere transeunte actu, id est, non manere physice in homine peccatore, quamvis manet moraliter, sed manere injustitiam habitualem, quæ est privatio gratiæ demeritorie inducta per peccatum et debitum pœnæ æternæ incursum ob peccatum præteritum. Ex quibus infert quod ratio Richardi non concludat ad propositum, quia si loquatur de inordinatione **Sententia Richardi.**

culpæ actualis, dubium est si concludit non posse redire per potentiam Dei absolutam ; sed de illa, inquit, non quæritur in proposito, sed obligatione ad pœnam.

2. Interpretatio Faventini de reditu maculæ saltem de potentia absoluta.

Ex hac responsione Doctoris, in qua dicit dubium esse, si ratio illa concludat non posse redire peccatum remissum, quoad culpam, et non solum quoad pœnam, infert noster Faventinus *in hanc dist. disp.* 41. omnino secundum principia Doctoris de potentia absoluta posse redire eamdem malitiam actualem culpæ, et principiis generalibus, quibus probat infra *dist.* 43. *quæst.* 14. redire posse idem numero corpus, id colligit ; sed neque illæ rationes concludunt propositum, neque ex aliis locis Doctoris suppetit argumentum, unde id asseratur de peccato actuali, de cujus malitia hîc agit Doctor, quamvis dicat rationem illam Richardi esse dubiam probationem.

Rejicitur.

Non posse redire culpam eamdem numero. Deus non est auctor peccati.

Aliud enim est de effectu dicendum, quem Deus se solo producere potest, vel ad ejus productionem determinare causam ex qua fit, et per quam fit ; aliud vero loqui de peccato quod Deus permissive tantum causat, et cujus non est proinde auctor. Unde ad hunc effectum qui repugnat esse a Deo auctore, aut suasore, aut determinante antecedenter, perinde se habet potentia ejus ordinaria et absoluta, quarum neutra in peccatum influit ipsum producendo, aut conservando, aut determinando, et quantum ad hoc videtur ratio Richardi concludere, quam ipse Doctor amplectitur *in* 2. *dist.* 37. *quæst. unica*, § *sed tunc restat videre,* etc. in qua quæstione docet peccatum non posse esse a Deo, licet concurrat ad ejus materiale, sed esse tantum a libero arbitrio deficiente.

3. Non posse

His ergo suppositis, sic argumentor : quia vel peccatum actuale rediret iterum de potentia absoluta, Deo solo illud reproducente, et tunc non rediret in ratione peccati, sed tantum actus materialis, de quo etiam est dubium, an Deus se solo posset actum illum materialem producere cum illa specificatione, qua est peccati subjectum, de quo nunc non dissero (imo repugnat istum actum esse natum fundare privationem peccaminosam, nisi ut est a libero arbitrio tanquam causa, et consequenter denominari posse peccatum materiale, ut produceretur a Deo solo), vel ille actus reproduceretur per ipsum liberum arbitrium, Deo tamen determinante ad individuum actus, juxta sententiam eorum, qui dicunt ita determinare, ut salvetur possibilitas operandi liberi arbitrii, quæ nequit ex infinitis possibilibus ejusdem perfectionis individuis, nisi determinetur ad aliquod præ aliis, unum præ aliis producere.

redire peccatum de potentia absoluta.

Hoc etiam dato non rediret, proprie loquendo, idem numero individuum peccati moraliter, quamvis physice esset idem, quia quantum ad determinationem et conatum voluntatis, esset novum exercitium libertatis, et in pœna, et malitia æquivaleret diversis numero peccatis, neque esset consequenter eadem privatio numero, sed etiam diversa, et per frequentationem actus opponeretur regulæ, et esset defectus novus, non antiquus liberi arbitrii, ex quo tanquam ex causa multiplicatur privatio hæc, quæ nequit esse a Deo, neque eadem numero a causa per diversam efficientiam, scilicet deficientiam. Unde infra *in hac quæstione responsione ad quartum* negat Doctor redire posse eamdem numero privationem, virtute naturæ ; ergo idem diceret de hac privatione morali, quæ inest ex libero arbitrio de novo deficiente. Addit præterea *ibidem* ad unitatem privationis requiri unitatem continuationis in subjecto. Quod

Si rediret per concursum voluntatis non esset idem peccatum numero in esse peccati.

Requisita ad unitatem privationis

si actus præteritus continuaretur per totum tempus intermissum remissionis, haberet malitiam diversam ratione continuitatis ; ergo ex frequentatione ejus de novo deficiente libero arbitrio, sequitur etiam nova privatio. Probatur consequentia, quia si peccatum idem quoad materiale ejus, fieret ab alio, esset privatio diversa ab illa, quæ fuit ejus in Paulo, cui est remis um, neque consequenter diceretur idem peccatum redire in alio, sed absolute quantum ad deformitatem diversum, quia et causa deficiens est diversa, et supponit diversum debitum rectitudinis in voluntate hujus, (diversum dico numero,) ab eo debito quod habuit Paulus servandæ rectitudinis ; ergo perinde etiam in Paulo se habet, qui de novo contra regulam deficit peccando ; ergo non est idem peccatum quod redit in recidivante, sed novum quantum ad maculam. Hic autem modus redeundi peccati remissi in recidivante non fuit ad scopum hujus quæstionis, in qua agitur tantum an reviviscat peccatum quantum ad maculam per novum peccatum in diverso genere, quod committit recidivans, ita ut remissio peccati commissi implicet conditionem perseverandi in gratia remissionis, et non habendi ulterius, et eo ipso quo labatur, an de possibili reviviscat peccatum ejus alias dimissum, ut possit reviviscere.

(Margin: [I]dem actus [s]i fieret ab alio esset diversum peccatum.)

(Margin: Scopus [q]uæstionis.)

4. Tenendo ergo possibilem esse talem modum remissionis ut redeat peccatum remissum per modum circumstantiæ peccati novi, oporteret declarare modum, in quo hæc possibilitas ex parte Dei, et hominis fundatur, loquendo præcise de macula, quem ego difficulter invenerim nam remittendo peccatum absolute, ita ut amplius non maneat, nequit apponi ulla conditio, per quam idem ipsum denuo reviviscat per actionem Dei aut hominis in ratione peccati præteriti præcise. Potest tamen dici secundum eamdem specie malitiam, de possibili posse redire, ut si extenderetur præceptum contra quod peccatum dimissum fuit peccatum, ad materiam cujusque peccati primi recidivantis ob ingratitudinem ejus, tunc primum peccatum ejus esset transgressio utriusque præcepti, tam proprii quam adjuncti virtute et onere prioris remissionis, et sic rediret primum peccatum dimissum secundum æquivalentiam in numero, sed quoad speciem idem ipsum. Sed forte aliquis dicet materiam novi peccati non esse capacem talis præcepti, quia ex se non dicit proportionem medii ad finem illius virtutis, cujus præceptum fuit violatum per primum peccatum. Solutio hujus dependet ab illa quæstione de connexione virtutum.

(Margin: [N]on posse redire [i]n ratione [p]ræteriti præcise.)

(Margin: Modus quo rediret in specie. Per extensionem præcepti.)

(Margin: Objectio.)

5. Respondetur tamen, sicut actus unius virtutis potest ex fine alterius, elici ita etiam præcipi posse ex fine alterius, vel utriusque præceptum posse coincidere respective ad aliam superiorem in eadem materia ex certis circumstantiis. Unde si Deus vellet ob beneficium remissionis factæ, et ad finem conservandæ remissionis peccati dimissi et gratitudinis ob speciale hoc beneficium, extendere præceptum, cui peccatum opponitur ad materiam cujuscumque alterius de novo perpetrandi, non apparet repugnantia, quia suppetit motivum gratitudinis et justitiæ, ut hoc onus induci possit, nam sicut requiritur de facto ad remissionem peccati non solum dolor, et ejus detestatio. Sed prætcrea propositum, emendationis ad effectum remissionis ejus, sic etiam hoc propositum præscribi posset non solum in affectu ut præscribitur, sed etiam in effectu, et extendi præceptum violatum ad aliam materiam ex hoc fine.

(Margin: Solvitur. Actus unius virtutis potest elici, et præcipi ex fine alterius.)

(Margin: Extensio præcepti violati ex onere remissionis ad peccatum novum.)

Ratio Faventini non concludit contra præmissa, quia licet idem actus in nume-

(Margin: Solvitur ratio Faventini.)

ro rediret, non tamen eadem malitia rediret in numero, sed alia per differentem numero conatum voluntatis de novo, sive repetitum. Et similiter multiplicaretur pœna debita peccato, ut si dimitterentur etiam requireret novam pœnitentiam et remissionem sui, non secus ac si esset aliud materialiter; unde colligitur in esse maculæ esse diversum. Dubium autem Doctoris circa rationem Richardi intelligendum est juxta æquivalentiam modo dicto explicatam, nam hoc sufficit, ut ratio dicta non probet de potentia absoluta non posse redire peccatum dimissum quoad scopum hujus quæstionis, in qua quæritur, an aliquo modo reviviscat peccatum præteritum quoad malitiam, eo modo quo probabile est reviviscere justitiam in eodem gradu, non quod eadem in numero restituatur, sed quod eadem in gradu æquivalente.

Peccatum rediens per novum usum libertatis est aliud numero in esse maculæ. Exponitur Doctor.

6. Conclusio hujus § est, quantum ad obligationem, seu reatum pœnæ æternæ reviviscere posse peccatum quoad potentiam Dei absolutam, etiam quoad eamdem numero obligationem pœnæ. Relinquit Doctor priorem casum quem hactenus disseruimus insolutum, quia de eo non disserit, hîc tamen supponit redire peccatum remissum quoad culpam et maculam esse omnino diversum, ab eo quod hîc tractat de reditu peccati quoad reatum pœnæ. Probat primo, quia non apparet repugnantia ex parte divinæ voluntatis, obligatio enim ad pœnam est a divina voluntate per justitiam vindicativam; potest ergo Deus ita remittere pœnam peccatori cum hoc onere de potentia absoluta, ut reviviscat eadem pœna peccati dimissi propter contemptum prioris beneficii recepti, neque est ulla repugnantia ex parte justitiæ, quia prior remissio fuit beneficium speciale etiam cum hoc onere, et sufficiens fundamentum debiti ad pœnam reviviscentem, est ingratitudo peccatoris, et contemptus veniæ receptæ. Unde sicut Deus potest, et potuit peccatum primum ejus non ordinasse per pœnam æternam de potentia absoluta, sed reservasse pœnam debitam peccato, quando adjiceret creatura secundum peccatum, ita potest remissionem peccati dare simpliciter quantum ad culpam, quantum vero ad pœnam eamdem remissionem dare cum hac reservatione, ut si adjiciat secundo peccare, redeat illa pœna in integrum. Probat Doctor hoc idem, quia voluntas creata hoc ipsum faceret, ut pœna reviviscat recidivanti, et hoc per legem justam; ergo et voluntas divina idipsum præstare potest. Antecedens patet 12. *quæst.* 2. *cap. Episcopus*; in quo servus manumissus, seu donatus libertati, ob ingratitudinem iterum subditur pœnæ servitutis. Consequentia patet, quia omnis lex justa derivatur a prima regula quæ est divina voluntas; ergo quidquid legislator humanus ordinat secundum justitiam, etiam voluntas divina ordinare potest.

Conclusio. Posse reviviscere pœnam æternam de potentia absoluta.

Probatio. Non repugnantiam ex parte divinæ voluntatis.

Non repugnat justitiæ divinæ.

Titulus reviviscentiæ.

Exemplum in voluntate creata.

Deus facere potest quod secundum justitiam fit.

Dices, non sequi, eamdem esse pœnam numero. 7.

Contra replicat Doctor, quia si non pœniteret, maneret eadem obligatio ad pœnam tempore intermedio inter primum et secundum peccatum; sed quidquid Deus potest circa creaturam manente continuatione, potest ea circumscripta; peccatum autem continuatum non est debitum, aut ordinatio ad pœnam, neque hæc includit peccatum ut volitum per ipsam aut priorem voluntatem Dei, sed directe cadit in ipsam pœnam, ut debitam peccato, tanquam ejus ordinatio; peccatum enim nequit esse volitum positive a Deo, quia est privatio omnis boni, quod nullo modo honestari potest ab intrinseco aut extrinseco, aut communicare

Responsio. Impugnatur. Esse eamdem pœnam numero posse.

Volitio directa pœna non est volitio peccati.

Peccatum nequit esse volitum positive a Deo.

cum motivo primario divinæ voluntatis, quod est simpliciter infinitum bonum, quod nequit directe aut indirecte participari a macula peccati, aut ad ipsum extendi tanquam finis; pœna vero ex suppositione peccati cadit directe sub justitia vindicativa Dei, ideoque volitio ejus separatur a volitione positiva peccati, quæ nequit esse in Deo. Doctorem sequitur Gabriel *hic*, et Suarez *disp.* 13. *sect.* 1. *et* 2. et videtur magis communis.

8. Contraria sententia Vasquez.

Cæterum Vasquez *quæst.* 88. *art.* 1. *dubio unico*, hanc conclusionem rejicit, supponens plura de natura justificationis, et contritionis, et satisfactionis peccati habitualis, et obligationis ad pœnam debitam, quæ ipse alias tractavit, et nos sparsim in superioribus, suis disseruimus locis. Ipse autem amare digreditur, et in Doctorem, et in alios sequaces, sed his contemptis, resolutio ejus in hoc stat, quod peccator ex natura rei satisfaciat contritione, ex natura rei exhibet condignam et æqualem satisfactionem, qua non solum deletur peccatum, et dignitas pœnæ ex natura rei; sed etiam fit hæres regni cœlestis, particeps divinæ naturæ per gratiam, quam intelligit ipse contritionem ex natura rei repugnantem cum peccato. Unde si Deus vellet amplius renovare pœnam, posset dici ipsum punitum non esse dignum pœna, cum jam satisfecerit debito ad æqualitatem, et ex natura rei.

Fundamentum ejus. Contritio ex natura rei justificat, ut satisfactio condigna.

Alia species justificationis.

Aliam speciem justificationis mox infra subjungit, quod si non contritione, inquit, sed infusione gratiæ habitualis cum attritione, ut in Sacramentis contingit, justificetur homo, perinde est ac si satisfecisset contritione, quia ita sanctus constituitur, et vere justus; qui autem vere justus constituitur, debet omnino maculam, quam habebat, ut jam amplius digne ab ipso pœna repeti non posset, etc. et dicit si Deus eum puniret, acturum ut dominum, non vero ut judicem.

Ex hac doctrina non adeo confidenter agendum esset, vel certe moderatius, quia quidquid sit, an gratia justificationis ex natura rei deleat peccatum, quæ est sententia satis solemnis in scholis; demus etiam justitiam adulti, ut hic auctor tacite insinuat esse quandoque ipsam contritionem formalem, nullus admittere debet de facto actum peccatoris, in eo statu elicitum, esse condignam satisfactionem ex natura rei pro suo peccato mortali, si loquamur de satisfactione in rigore Theologico, prout ipse loquitur discernens hunc modum justificationis ab eo qui fit in Sacramento per collationem gratiæ habitualis. Si ergo contritio ex natura rei sit digna satisfactio quoad æqualitatem pro peccato mortali, ita ut Deus non liberaliter, sed ex justitia remittat peccatum, ita ut amplius reviviscere non posset de potentia absoluta ejus debitum, ut ipse contendit, nihil aliud est quam opera, quæ justificationem antecedunt ipsa justificationis gratiam, quantum ad remissionem peccati promereri, quod est contra Tridentinum, *sess.* 6. *cap.* 8. *et fin.* et Paulum ibi citatum, et antiquiora Concilia contra Pelagium, ut *dist.* 16. fusius tractatum est, *quæst.* 10. nam aliud est contritionem per modum justitiæ opponi peccato, et aliud delere peccatum ex natura rei per modum satisfactionis, sine ulla Dei liberalitate aut condonatione propter Christi satisfactionem. 9.

Remissio peccati fit gratis, et non per contritionem, ut satisfactionem ex natura rei.

Alia propositio quam subindicat, communiter in Scholis rejicitur tanquam falsa, nempe justitiam adulti consistere in contritione, quia Tridentinum *sess.* 6. de justificatione, dicit consistere eam in aliquo dono permanente, ut *supra* visum est. 10.

Justitia in habitu et non in actu consistit.

Tertium quod supponit ad institutum

Dimisso peccato manet pœna debita ejus.

præsentis quæstionis est, idem esse manere dignitatem et obligationem ad pœnam ac peccatum manere, est etiam falsum, quia dimisso peccato aliquando manet pœna debita ejus, seu obligatio ad pœnam, dimissis venialibus in primo instanti separationis animæ justi, manet obligatio ad pœnam, non manet peccatum, dimisso peccato mortali per contritionem, vel Sacramentum, manet debitum pœnæ temporalis sæpe; ergo non sequitur ex permanentia debiti pœnæ manere peccatum; ergo neque ex remissione peccati quoad culpam sequitur remissio ejus quoad pœnam.

Impugnatur fundamentum Vasquez.

Unde refellitur ejus ratio fundamentalis; contritionem esse satisfactionem æqualem ex natura rei peccato, vel intelligit ita esse æqualem ut extinguat peccatum cum omni debito pœnæ debitæ peccato, vel solum pœnæ, verbi gratia, æternæ de qua est sermo. Primum dici non potest, quia nisi contritio sit excellens, non inducit extinctionem pœnæ temporalis, ut supponit Trident. *sess.* 14. *cap.* 2. quia pœnitentia non reducit ad plenam indulgentiam, nisi sit laboriosa, et cum magnis nostris fletibus. Hanc autem pœnitentiam, de qua ibi loquitur, subdividit infra *cap.* 4. in contritionem perfectam et imperfectam, quæ dicitur attritio, et *cap.* 8. *de satisfactione* supponit regulariter Deum non condonare peccatum sine debito pœnæ temporalis, supponit contritionem ex sua specie non habere hunc effectum delendi omnem pœnam, quod maxime verum est in sententia, quam ipse et alii sequuntur, quæ asserit contritionem ex sua specie esse talem ex motivo supernaturali in quocumque gradu, etiam remisso, elicita; ergo nequit contritio ex sua specie esse satisfactio ex natura rei debens omne debitum pœnæ peccati.

Contritio ex natura rei non satisfacit pro omni debito pœnæ.

Quod si dixerit delere per modum satisfactionis ex natura rei debitum pœnæ æternæ tantum. 11.

Contritio non est satisfactio ex natura rei pro pœna æterna. Argumentum a majori ad minus.

Contra, illud ex natura rei excludit per ipsum omnem divinam acceptationem, ita ut non possit in ullo casu manere debitum pœnæ æternæ, supposita tali satisfactione, et argumentor sic: quidquid ex natura rei extinguit debitum pœnæ æternæ per modum satisfactionis æqualis et rigorosæ, etiam ex natura rei habet proportionem satisfactionis rigorosæ et æqualis pro pœna debita peccato, quæ sit temporalis. Sed hæc pœna est ex natura rei debita peccato juxta opinantem, ut supra suo loco visum est, quia ad meritum et demeritum universim excludit divinam acceptationem, et vult debitum quodcumque ex alterutro fundari ex natura rei secluso omni pacto, et specialiter id docet etiam de pœna temporali debita mortali remisso. Sed contritio non tollit hoc delictum ex natura rei, ut dictum est; ergo etiam neque ex natura rei tollit pœnam æternam, seclusa Dei remissione speciali, ut ipsi est annexa juxta præsentem providentiam; ergo potuit etiam non fuisse annexa de potentia absoluta, et tunc non remittere debitum pœnæ æternæ, quamvis remitteret peccatum.

Pœna debetur peccato ex natura rei secundum opinantem.

Secundo, ipsa contritio non habet hanc virtutem nisi per modum dispositionis, et quatenus lege acceptatur in Christo, aut ejus satisfactionem applicat, in quo remittitur, et gratis justificamur, et non ex operibus. Ergo si ex natura rei non tollit ipsum peccatum per modum satisfactionis æqualis, aut per modum formæ sanctificantis formaliter per adoptionem, sic etiam neque ex natura rei habet rationem dictæ satisfactionis, seclusa Dei acceptatione pro pœna æterna debita pro peccato. Patet consequentia, quia hæc satisfactio secundario ad pœnam extenditur, primario vero ad peccatum; ergo 12.

Secunda ratio.

Non datur satisfactio condigna ex natura rei pœna æterna, in nobis.

sicut peccatum non delet ex natura rei, hoc est, secluso pacto, quo acceptatur ut innititur satisfactioni Christi, vel ut eam applicat, in cujus virtute tollitur peccatum gratis, ita etiam neque debitum redundans ex peccato aliter delet. Sed hoc non est delere peccatum ex natura rei, ut præfatus auctor intelligi vult, sed ex divina misericordia in Christo, et gratis; ergo de potentia absoluta potuit, etiam supposita contritione, non remitti, aut pœna, aut peccatum, aut ipsa contritio habere vim ullam satisfaciendi formaliter in effectu.

13. Tertia ratio. Deus potuit non ordinare pœnam, vel non ordinare æternam.

Tertio, pœna æterna debetur peccato mortali de facto ex divina lege, loquendo de debito exigente ordinationem; Deus ergo potuit de potentia absoluta non punire peccatum mortale pœna æterna, sed alia pœna condigna secundum intensionem, quæ in duratione non esset æterna; potuit etiam acceptare satisfactionem pro peccato, non autem pro hac pœna temporali. Antecedens patet, quia peccata damnatorum non inducunt pœnam a se diversam; quod ergo viatoris subjiciatur debito pœna, est ex divina institutione et lege, quæ potuit non esse, vel potuit aliter fieri cum limitatione, quam Deus præscribere posset, ut sicut mutari potest genus pœnæ secundum justitiam, ita et modus remissionis; in proposito autem casu contritio non posset ex natura rei tollere pœnam illam temporalem, sicut neque de facto tollit pœnam temporalem debitam mortali remisso per contritionem semper, et in quocumque casu; ergo.

14. Responsio.

Dices, pœnam illam æternam ideo tolli per contritionem, quia contritio constituit hæredem regni, et justum.

Impugnatur.

Contra, non sic constituit per modum satisfactionis considerata, qua ratione præcise respicit debitum, sed formæ, quod etiam falsum est, et contra Tridentinum. Deinde, juxta communem potuit esse vindicatio digna peccati, quamvis non interveniret adoptio, aut amicitia, ut si Deus alium statum constitueret creaturæ, finis tantum naturalis, in quo essent media delendi peccati, non autem pœnæ aliter, quam per satispassionem in termino, vel in hac vita.

Aliud etiam quod dicit præfatus auctor, nempe per infusionem habituum deleri ita hanc pœnam ex natura rei, ac si interveniret satisfactio, non consequenter dicitur, quia, ut dictum est, neque hæc deletio peccati per habitum infusum est per modum satisfactionis, neque delet omne debitum pœnæ, ut patet ex dictis, vel ex natura rei, vel ex divina acceptatione, licet de facto tollat pœnam æternam; et licet justificationis præsentis hic sit effectus, tamen alia possibilis est, quæ non induceret remissionem pœnæ, nisi sub conditione, vel alio modo, quem facile est formare secundum regulas divinæ justitiæ, et status possibilis creaturæ.

Aliud assertum impugnatur.

Gratia habitualis non delet omnem pœnam de facto.

Objicit Vasquez, Deum neminem ordinare posse ad pœnam, nisi eum quem invenit dignum; non est autem dignus pœna, nisi per peccatum maneat maculatus, neque redit proinde pœna, nisi redeat dignitas pœnæ, et ipsum peccatum. 15 Objectio.

Respondetur, hanc rationem nullam esse, quia et dimisso peccato potest manere dignitas, seu obligatio ad pœnam, quæ ex natura rei debetur, verbi gratia, peccato veniali remisso; vel dignitas pœnæ temporalis pro mortali remisso, quæ dignitas est ex peccato, et secundum regulas divinæ justitiæ, sic etiam remisso originali manet concupiscentia et mors, quæ sunt pœnæ illius peccati, neque pœna æterna magis ex natura rei sequitur ad mortale, quam pœna temporalis ad veniale; si ergo separari potest remissio Responsio.

Manet debitum pœnæ remisso peccato.

Modus reviscentiæ pœnæ possibilis.

venialis a remissione pœnæ debitæ, sic etiam potest de possibili remitti mortale non remissa pœna ei debita, vel etiam remitti hæc pœna cum conditione, si iterum labatur ut redeat eadem ejus obligatio, sine eo quod redeat macula peccati. Hæc autem dignitas pœnæ redivivæ incurreretur ex peccato præterito, adjuncta recidivatione in aliud peccatum novum, et ex modo remissionis cum onere perseverandi. Negatur itaque subsumptum, nempe aliquem non esse dignum pœna, nisi sit tum maculatus peccato ; negatur etiam redire necessario peccatum, redeunte obligatione ad pœnam, ex quibus refelletur id quod sequitur, nempe ex sententia hac Doctoris necessario sequi, si pœna posset redire, etiam redire de facto tam pœnam quam peccatum in eo casu.

16. Expungitur calumnia ex interpretatione non fundata.

Plura etiam alia imponit Doctori, quæ alias solvimus, ut quod putarit maculam peccati consistere in ordinatione ad pœnam. Hoc non putavit Doctor, quia maculam peccati aliter definit. An vero maneat illa macula peccati actualis proprie in rigore physico, in peccatore, sicut manet in eo privatio gratiæ et debitum pœnæ, est alia quæstio longe diversa, de qua sæpius tractavimus in superioribus. Doctor tenet ipsum esse vere peccatorem per actum præteritum, ut manet moraliter, et ut non est remissus, et illam maculam vere remitti per gratiam, quando infunditur, et mutari peccatorem moraliter et secundum *dici*, et quoad statum per remissionem peccati, licet hæc mutatio ex parte termini *a quo*, non sit mutatio realis, et in rigore physico, sed tantum moralis. Videantur quæ dicta sunt dist. 16. q. 2. et dist. 14. quæst. 1.

17. An possit redire pœna æterna in eo qui non est relapsus ?

(c) *Sic igitur potest dici*, etc. Quomodo possit esse obligatio ad eamdem pœnam in recidivante jam dictum est ; sed ulterior difficultas est quomodo in non recidivante posset eadem numero obligatio ad pœnam redire, quia Deus de potentia absoluta nequit punire pœna, per punitionem, quæ sit actus justitiæ vindicativæ, et ex motivo ejus, nisi supposito debito pœnæ in reo, si ergo absolutus a peccato et pœna debita semel, nequit iterum redire eadem pœna sub ratione pœnæ proprie dictæ, nam peccator supposita indulgentia plenaria tam culpæ quam pœnæ, ita se habet, ac si non peccasset, quantum comparatur ad justitiam vindicativam.

Ratio difficultatis.

Responsio, et explicatio Doctoris. Posset Deus de potentia absoluta infligere pœnam peccati pro tempore discreto.

Respondetur intelligendum esse Doctorem juxta primum argumentum, quando scilicet talis remissio pœnæ, seu voluntas puniendi esset in Deo pro tempore aliquo determinato; ita ut pœna non remitteretur absolute et simpliciter pro omni tempore, sed pro aliquo tantum, et revivisceret pro tempore sequenti ; tunc enim quamvis peccator non incurreret pœnam aut debitum ejus, nisi secundum tempus determinatum a lege seu voluntate divina, ut si tempore discreto vellet esse incursam ; tamen expirato tempore remissionis, rediret pœna, etiam propter peccatum præteritum, et in hoc non esse repugnantiam patet ex dictis, quia remissio pœnæ pro aliquo tempore tantum, esset beneficium collatum peccatori, et obligatio ad pœnam pro alio tempore, si supervenisset, esset ex debito peccati præteriti et remissi; posset ergo ex tali modo remissionis redire pœna seu debitum ejus in non recidivante, aliter autem non, ut si remissio fieret absolute et simpliciter, et non limitata ad certum tempus, quia hæc remissio comprehendit totum tempus sequens ipsam remissionem, et includit voluntatem non puniendi absolutam, quia tollit objectum justitiæ vindicativæ in universum, respective ad tale subjectum.

Remissio pœnæ pro aliquo tempore determinato esset beneficium. Reviviscentia autem pro reliquo esset debitum peccati: Remisso absoluta non limitata repugnat reviviscentiæ pœnæ.

Alia expositio. Aliquis forte exponeret textum de revivificatione pœnæ materialiter in ratione tormenti, et ut esset actus potestatis declarans dominium Dei in creaturam, non vero ut est actus justitiæ. Sed hoc non est pœnam redire propter peccatum antiquum in *esse* pœnæ, quod supponit Doctor.

18. Expositio Faventini. Videtur mihi Suarez melius intellexisse intentionem Doctoris in præcedenti littera, quam Faventinus; hic enim ita intelligit Doctorem loqui absolute, ut non intendat aliquem modum remissionis diversum ab eo, qui est de præsenti, et secludat omnem conditionem, ita ut quamvis absolute et sine ulla limitatione fiat remissio pœnæ, tamen de potentia absoluta Deum posse facere, ut eadem reviviscat, quia sibi non ademit libertatem et potestatem iterum puniendi, si vellet.

Rejicitur. Argumenta tamen Doctoris implicant diversum modum remissionis, et conditiones; et ratio manifesta est, quam ipse adducit contra Alensem *dist. præcedenti ad initium quæstionis,* probans quod peccato veniali non debeatur pœna æterna, quia sic impossibile esset ut compateretur cum justitia præsenti et adoptione ad gloriam, cum qua nequit consistere pœna æterna. Sentit ergo manente justificationis præsentis modo et natura, ac remissionis peccati mortalis per ipsam, impossibile esse pœnam debitam peccato mortali redire, nisi ex alio modo remissionis; et argumentum jam factum id convincit, quia modus hic remissionis absolutæ peccati, et pœnæ debitæ, tollit omnem inæqualitatem ex parte peccatoris, ita ut amplius non sit objectum divinæ justitiæ, neque esse posset cum hac absoluta remissione, magis quam si nunquam peccasset. De potentia autem absoluta nequit Deus agere ex justitia, nisi supposita materia ejus in peccatore, neque per justitiam derogare voluntati determinatæ et absolutæ suæ misericordiæ, qua voluit peccatorem amplius non esse reum peccati aut pœnæ. Ergo hæc suppositio infert necessitatem Deo non puniendi amplius peccatorem, cui absolute et sine ulla reservatione remisit peccata quoad culpam et omnem pœnam; itaque possibilitas puniendi sicut supponit demeritum, cui obnoxius est reus, ita etiam implicat conditionem diversam remissionis, per quam absolute non fieret remissio, sed cum onere aut aliqua reservatione pœnæ, ut reviviscere possit.

(Marginalia: Remissio absoluta tollit omne debitum in peccatore. — Justitia supponit debitum. — Voluntates oppositæ nequeunt esse in Deo.)

19. Probatur intentio Doctoris ex articulo sequenti. Hanc etiam intentionem Doctoris recte colligimus ex sequenti ejus articulo, in quo docet, de potentia ordinaria non posse redire peccatum dimissum quoad pœnam æternam, quia quando possibilitas alicujus effectus reducitur in potentiam Dei absolutam, sumitur potentia Dei in sensu diviso, et ut præscindit a determinatione particulari et opposita, quam habet juxta præsentem providentiam. Impossibilitas ergo redeundi pœnæ æternæ jam remissæ, et fundata in potentia ordinaria, reducitur ad voluntatem Dei, quia absolute remittit illam pœnam simul cum peccato, et consequenter absoluta remissio inducit semper eumdem effectum et impossibilitatem. Verum ergo est de potentia absoluta posse eamdem pœnam reviviscere, sed ut implica conditiones non repugnantes ex alia Dei voluntate.

(Marginalia: Potentia absoluta, et ordinaria in Deo quomodo sumuntur.)

SCHOLIUM.

De potentia ordinaria peccatum sive pro culpa, sive pro pœna sumptum, non redire per recidivationem; docet tamen merita mortificata per mortale, per pœnitentiam reviviscere, ad eamdem gloriam, quæ antea debebatur eis. Ita communis hic, et D. Thom. 3. p. quæst. 89. art. 5. D. Bonav. d. 14. 2. p art. 2. quæst. 3. Richard. art. 8. quæst. 2. Gabr. quæst. 3. art. 3. Palud. q. 1. art. 2. et

si non omnes explicent, an reviviscant ad eamdem gloriam, quæ antea eis debebatur.

6. De secundo articulo dico (d), quod Deus disposuit peccata pœnitentis post pœnitentiam esse tecta, secundum Augustinum exponentem illud Psalmi : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata,* id est, non amplius videri ad vindictam; et secundum illud Nahum : *Non judicabit Dominus bis in idipsum.* Et ideo de potentia ordinata non potest redire obligatio, nec ad eamdem pœnam, nec eadem, postquam est extincta; et hoc est, quod habetur de pœnit. dist. 4. *Divina clementia dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur.*

Psalm. 31. Nahum c. 1.

Contra, bona opera mortificata per peccatum mortale, post in resurgente a peccato reviviscunt, ut dicit Augustinus *de pœnit. dist.* 2. et ponitur in littera dist. 15. cap. 4. *Primum est credere, ut cum Dei gratia in homine destruxerit mala priora, etiam remuneret bona, et cum destruit quod suum non invenit, diligit bonum quod in illo plantavit.*

Item, similiter se habent mala ad punitionem, et bona ad remunerationem; sed bona facta prius reviviscunt ad remunerationem; ergo et mala redeunt ad punitionem.

7. Respondeo, dici posset uno modo, quod hæc est superabundans bonitas et misericordia divina, quia bona semper vivunt in ejus acceptatione, bona, inquam, meritoria; et semper esset eis præmium retribuendum, nisi esset indispositio recipientis propter novam culpam; sed mala totaliter extinguuntur, ita quod nec in se, nec in intellectu, vel voluntate divina, remanent in ordine ad vindictam; et ideo Augustinus ad quamdam instantiam infidelium, probantium quod non semper Deus vult dimittere peccata (dicunt enim Dominum mali incitatorem, et ei semper placere mala, quibus semper præstat gratiam,) respondet Augustinus : *Constat ei multum peccata displicere, qui semper præsto est eadem destruere, si enim ea amaret, nunquam destrueret;* èt ponitur in Canone *de pœnitent. dist.* 3. quod frequenter, et hîc *dist.* 14. *cap.* 3.

Mala totaliter extinguuntur per pœnitentiam, bona non sic per lapsum.

Et per istam viam esset ad propositum bonum exemplum Juristarum, quod alicui remanet aliquod jus, cui tamen non remanet, vel non competit actio propter aliquod impedimentum. Ita habenti bona merita in acceptatione divina, mortificata tamen per peccatum mortale, remanet totum jus, quod correspondet illis meritis ad vitam æternam, sed non remanet actio, quamdiu ille est inimicus ; et si perpetuo sit inimicus, perpetuo cessat illa actio. Cessante autem inimicitia contracta per novum peccatum mortale, non redit novum jus, sed competit actio secundum jus antiquum, in mortali autem remisso, nec jus remanet, nec actio, quia nec Deus habet jus vindicandi in istum, ita enim perfecte texit peccatum istius, et remisit, ut nec actio sibi remaneat ad vindicandum.

Pro meritis mortificatis remanet jus ad gloriam, sed impeditum.

Quamvis hoc sit bene dictum in commendationem misericordiæ divinæ, tamen potest aliquo modo reduci ad justitiam, hoc modo: 8.

Peccatum non remittitur, nisi ad minus debitum pœnæ æternæ commutetur in debitum pœnæ temporalis, qua commutatione facta, nunquam regulariter remittitur illa culpa, nisi illa pœna solvatur in se, vel in pœna æquivalenti, et per consequens remisso peccato mortali in se primo, et in pœna sua soluta, post nihil juris remanet, per quod ab isto sit exigenda pœna aliqua pro illo peccato. Sed post meritum aliquod vita æterna dignum, nunquam dignitas ista ad bonum æternum commutatur secundum justitiam in bonum temporale; igitur nunquam expirat illud jus, quousque bonum æternum sit solutum ; sed illud non solvitur in viatore, dum est viator ; ergo semper manet illud jus, tamen extinctum per peccatum mortale, quia tunc non competit sibi executio juris sui. Non est igitur simile de remuneratione meritorum mortificatorum, et de reditione peccatorum remissorum, non solum propter Dei misericordiam, quod utique verum est, sed etiam propter istam justitiam commutantem ibi æternum in temporale ; non sic autem hîc.

Quare merita redeunt, non peccata.

Meritis mortificatis reviviscentibus, an justitia debeatur præmium ?

Per idem patet ad secundum argumentum, quia non similiter se habent mala ad punitionem, et bona ad remunerationem, quoad hoc quod mala possunt puniri temporaliter, et sufficienter, si pœna æterna sit commutata in temporalem ; sed bona merita non possunt præmiari sufficienter per talem temporalem commutationem, nec per consequens, nisi ipsum præmium æternum in se sit collatum, quod nunquam fit viatori, et ideo semper remanet jus sibi salvum ad gloriam, quam acquisivit per illa merita.

COMMENTARIUS.

20. Secundus art. Conclusio communis. Sententia opposita.

(d) *De secundo articulo dico,* etc. Conclusio hæc communis est omnium Theologorum *in præsenti distinctione, et* 3. *p. quæst.* 88. *art.* 1. Contrariam sententiam tenuit Hugo de Sancto Victore 3. *tomo lib.* 2. *de Sacramentis p.* 14. *c.* 9. et Gratianus in eamdem sententiam multa congerit *de pœnit. dist.* 4. Magister eam subindicat *in* 4. *dist.* 22. et oppositam opinionem asserens utramque a probatis Doctoribus sustineri, nec velle se præjudicare uni aut alteri. Gulielmus etiam Parisiensis *tract. de Sacram. pœnitentiæ,* eamdem tuetur. Fundamentum hujus sententiæ oppositæ desumitur ex Scriptura ex illa parabola *Matth.* 18. ubi narratur Dominus revocasse totum debitum servi, quia noluit dimittere conservo suo, et subditur : *Pater meus cœlestis sic faciet vobis si non remiseritis quisque fratri suo de cordibus suis.* Secundo, Scriptura sæpe dicit peccata justorum tegi, et a charitate operiri, quod idem est ac remitti ipsa ; ergo quando Scriptura dicit peccata remissa recordari, vel fore in memoria Dei vindicantis, intendit ea iterum redire. Tertio, bona opera per peccatum mortificata redeunt per pœnitentiam ; ergo mala etiam remissa per peccatum subsequens. Consequentia patet, quia *Ezechiel* 18. eodem modo dicit Deus se non recordaturum operum bonorum justi quando labitur, ac malorum peccatoris quando pœnitet. Quarto, 3. *Regum* 16. *Quid mihi, et tibi est vir Dei, ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, et inter-*

Fundamenta hujus sententiæ.

ficeres filium meum. Item Psal. 78. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum,* etc. Augustinus contra Donatistas *lib.* 7. *de Baptis.* asserit expresse patere ex loco Matthæi citato redire peccata demissa denuo peccanti.

21. Probatio conclusionis.

Omissis aliis rationibus, probatio Doctoris, quæ et communis est, est primum ex illo Psalmi : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata,* etc. id est, inquit Doctor, non amplius videri ad vindictam. Huic addit illud Nahum 1. *Non judicabit Dominus bis in id ipsum,* juxta versionem LXX. Ad primum locum reduci possunt reliqua Scripturæ testimonia de efficacia pœnitentiæ, fidei et Sacramentorum ad salutem, et charitatis, cum efficacia satisfactionis Christi Domini, qui sua redemptione consummavit Sanctos, et delevit chirographum peccati ; hæc autem efficacia absoluta est, ergo effectus ejus semper manet, quod et docet auctoritas Prosperi, quam citat Doctor in littera.

Efficacia mortis Christi et Sacramentorum.

Quoad locum illum Prophetæ, quem communiter adducunt Scholastici aliqui, dubitant si probat; Vasquez autem negat habere illam sententiam, seu sensum qui prætenditur, secutus interpretationem Ariæ Montani, qui refert illa verba ad Assyrios, quorum consummatio talis erit per unam plagam, ut necessum non sit adjicere aliam ; quod confirmare videtur per verba sequentia, *quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium consumetur, quasi stipula ariditate plena,* etc. Deinde in vulgata legitur, *non consurget duplex tribulatio,* etc.

Interpretatio quorumdam in locum Nahum.

22. Rejicitur.

Respondetur hunc non esse verum sensum et intentum a Propheta, sed illum quem sequuntur Scholastici ; præmisit enim : *Bonus Dominus, et confortans in die tribulationis, et sciens, sperantes in se,* etc. unde infra se explicans : *afflixi te, et non affligam ultra,* etc. quod perinde est, ac non adjicere secundam, et loquitur Israeli ; et subdit : *et nunc conteram virgam ejus,* supple Senacherib Regis Assyriorum, et Ninive, quæ fuit Metropoli regni, *de dorso tuo, et vincula tua disrumpam,* etc. Unde et hæc Prophetia destructionem Ninive, et consolationem Israelis continet. Prima tribulatio fuit vastatio Samariæ et decem tribuum captivatio per Assyrios ; parcitur autem duabus tribubus, ut Judæ et Benjamin, et Jerusalem, quæ deinceps non fuerunt vastatæ per Assyrios, ideoque dicit Propheta, *non consurget duplex tribulatio,* vel juxta Septuaginta, *non vindicabit bis in idipsum in tribulatione.*

Expositio communis

Exposita confirmatur.

Duplex tribulatio non refertur ad Assyrios.

Verba ergo illa quæ objicit Vasquez ex textu Prophetæ denotant modum liberationis Judæorum a secunda tribulatione per subversionem Assyriorum, qui eis inhiabant. Unde si ratio temporum, quam init Tornielus, vera sit, nempe Nahum prophetasse anno 13. Ezechiæ, non possunt illa verba de duplici tribulatione referri ad Assyrios, qui anno sequenti 14. cæsi sunt ab Angelo in obsidione Jerusalem. Deinde, ut refert Dorotheus in vita Nahum, Niniven subversam fuisse terræ motu, et aqua stagni adjacentis, et igne emerso ex deserto, quod etiam refert Epiphanius ; deinde subversa est a Chaldæis.

Patet ex supputatione temporum.

Tertio destructi Assyrii.

23. Idem patet ex omnibus versionibus Scripturæ.

Unde Chaldæus vertit, *non consurget domui Israël duplex angustia,* etc. Arabicus, *non consurget altera vice in nocumento,* Syrus, *non stabit duabus vicibus tribulatio,* etc. Theodotion, *non consurget secunda tribulatio,* Symmachus, *non sustinebunt impetum secundæ angustiæ,* qui omnes referunt sententiam ad populum Israël, non ad Assyrios, sicut et proprietas Scripturæ ita suadet, quia tribulatio justorum est et infidelium, consum-

Tribulatio justorum est consummatio infidelium.

matio vero impiorum et infidelium, ut erant Ninivitæ.

tet ex tribus. rianus. Accedit quod etiam S. Cyprianus *serm. de passione Domini,* eamdem interpretationem sequitur : *Neque enim bis in idipsum judicat Deus, sed impœnitentes ipse judicat et damnat, pœnitentes vero, quia a se ipsis suscipit judicatos absolvit, neque judicio, quod pœnitentiæ humanæ severitas protulit, aliquid justitia cœlestis apponit,* etc. Sic etiam Hieronymus et Remigius in idem cap. Cyrillus, Theophylactus, et idem docent super illa verba *afflixi te* referri ad Israel et Jerusalem, non ad Niniven, ut idem Hieronymus Remigius, Rupertus, Lyranus, Haymo, Vatablus, Ribera et alii. Huc etiam spectant preces fidelium, qui rogant ut peccata eorum in hac vita puniantur, ne serventur in alteram. Unde Paulus 1. ad Corinth. 11. *Dum judicamur a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur,* etc. Hanc veritatem ulterius confirmant verba Prosperi citata a Doctore, et auctoritas Gelasii Papæ. Videatur Gratianus loco citato.

Ratio asquez. Conclusionem hanc existimat Vasquez probari non posse ratione, nisi dicantur peccata et pœnas remitti, ut ipse docet ex natura rei per satisfactionem in contritione aut Sacramento. Sed hæc ratio non ejicitur. est vera in suo fundamento, neque scio quid juvet vim satisfaciendi referre in contritionem peccatoris magis quam in satisfactionem Christi, et meritum in quo habemus redemptionem.

24. robatio octoris. Probat ergo Doctor conclusionem ex divina clementia cum auctore libri *de vera et falsa pœnitentia* ; deinde ex ratione justitiæ assignans disparitatem inter bona merita per peccatum mortificata, quæ reviviscant, et inter peccata et pœnam æternam remissa per pœnitentiam, quia per pœnitentiam remittitur peccatum, et commutatur pœna æterna in temporalem, qua commutatione facta, et soluta pœna temporali per condignam satisfactionem, et sufficienter punitur peccatum quantum exigit divina justitia, et deletur omne ejus debitum per interiorem et exteriorem satisfactionem, et virtute clavium per sententiam, quam Deus approbat ni cœlo, ac proinde est irrevocabilis absolute, ergo non reviviscit sic peccatum punitum et remissum. Bona opera quæ sunt præmium vitæ æternæ non ordinantur per præmium aliquod temporale ; ergo manet ipsis jus præmii destinati, nisi impediantur, sublato autem impedimento reviviscunt. Disparitas inter reviviscentiam meritorum et peccati, ex medio justitiæ.

Dices, ob peccatum subsequens reviviscere priora dimissa ob ingratitudinem Responsio.

Contra, hæc responsio non satisfacit, et contrarium supponit Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 2. *et cap.* 8. ubi docet pœnam hujus ingratitudinis esse obligationem ad solam pœnam temporalem, sicut et idem supponit *cap.* 14. *sess.* 5. pro qua pœna temporali imponitur satisfactio pœnitentialis. Unde, ut exprese constat, hoc judicium et sententia de peccato confesso terminatur per solutionem pœnæ temporalis debitæ, et per absolutionem suppositis aliis requisitis. Sicut supponit Concilium ingratitudinem peccatoris recidivantis ex divina clementia, et justitia puniri per commutationem pœnæ æternæ peccati in temporalem, quam Deus manere voluit ex justitia et clementia ob ingratitudinem quam committit baptizatus, post indulgentiam plenariam habitam in Baptismo. Impugnatur. Trident. Ingratitudo peccatoris punitur per solam pœnam temporalem.

Sicut ergo non redeunt peccata originale et actuale ante Baptismum commissa quoad culpam, aut pœnam, ut supponit Concilium (et definit etiam *sess.* 5. *canone* 5.) et ingratitudinem per hunc specialem modum vindicari dicit ; ita similiter neque peccata confessa pro quibus 25.

est plene satisfactum, redeunt in recidivante. Probatur consequentia, quia peccata quoad culpam et pœnam delentur in Baptismo, et illa obligatio ad solam pœnam temporalem, tunc manet in fideli lapso, quando pœnitentia non æquivalet Baptismo in efficacia, ut patet *sess.* 14. *cap.* 2. Hæc ergo obligatio quam dicit Concilium manere, excludit ex mente Concilii, et secundum veritatem, omne aliud debitum, quia specificatio debiti in ordine ad plenariam satisfactionem pro

Expressio pœnæ temporalis excludit aliud debitum et pœnam ingratitudinis.

peccato, aut alio, in materia justitiæ, et secundum legem præfixam ejus obligationi facta, præcisa est, et sic intelligit præcise, ut nihil deficiat, nihil non expressum includat. Si ergo pœnam ingratitudinis refert Concilium ad satisfactionem interiorem, per erubescentiam et contritionem, et ad pœnam temporalem, seu ejus tantum obligationem, sequitur non esse aliam pœnam ingratitudinis commissæ ex mente Concilii, et consequenter judicium de peccato, et ejus pœna æterna dimissa, et temporali satisfacta, ita est ratum in

Judicium pœnitentiæ ratum et terminatum. Patet ex ejus forma.

cœlo ut amplius secundum justitiam nihil peccati reviviscat denuo per subsequens peccatum, quod et ipsa forma judicii, et sententia absolute lata non dependens ab aliquo statu futuro peccatoris confirmant.

26. Responsio Hugonis.

Hinc evacuatur solutio Hugonis, qui dicit peccatum remissum esse quamdiu peccator pœnituit, et pro tum ei non reputari.

Impugnatur.

Contra, quid est hoc *quamdiu peccator pœnituit de peccato?* vel intelligit peccatum non fuisse ex toto dimissum, sed sub quadam conditione; et hoc falsum est, quia alias sequeretur quod judex hujus

Ex inconvenienti. Alias non obligari posse peccatorem

fori non remitteret absolute peccatum, aut pœnam debitam, neque consequenter posset inducere obligationem satisfaciendi pro pœna temporali, neque haberet clavem ligandi, neque etiam ipse pœnitens obligaretur absolute ad pœnam temporalem, neque ad satisfactionem implendam, quod nequit dici. Probatur consequentia, non potest secundum justitiam pro debito non remisso absolute, neque remittendo, nisi

ad pœnam temporalem.

Solutio certa pro remissione incerta nequit præscribi.

posita conditione incerta, præscribi solutio certa, et in opere statim exhibenda; sed pœna temporalis est solutio certa, et abstrahens ab omni conditione futura, per quam non suspenditur ejus obligatio aut necessitas, et incurritur pro peccato et pœna æterna tantum, remissis in effectu, ergo si non sunt absolute remissa, tollitur etiam obligatio pœnæ temporalis, et potestas ligandi absolute reum ad satisfactionem præstandam, quæ satisfactio debet esse secundum mensuram peccati, alioquin inducere obligationem certam et onerosam sine fructu ullo non convenit divinæ clementiæ.

27. Confirmatio. Deberet talis conditio intendi a judice inferiori, et exprimi in sententia.

Confirmatur, si Deus hoc modo remittat peccatum et pœnam æternam de facto sub conditione de futuro perseverandi in venia accepta, et non absolute, sequeretur judicem inferiorem debere intendere hanc conditionem, imo etiam verbis expressam concipere in sententia, ut conformiter judicet ad legem præscriptam remissionis, et ut sententia ejus sit rata in cœlo. Sed absolvens eum hac conditione expressa in forma absolutionis : *Ego te absolvo a peccatis tuis si perseveraveris,* nihil faceret, et esset sacrilegus, ergo sententia ejus

Expresso annullaret formam.

sicut absolute profertur in peccatorem, et independenter ab omni futura conditione aut ejus, sic etiam remissio peccatorum per virtutem clavium absolute a Deo fit, et non sub conditione, aut aliqua reservatione.

Responsio.

Dices remissionem quidem absolutam esse, sed quamdiu pœnitentia est. *Iste,* inquit Hugo, *quamdiu pœnitentiam egit, dimissum est ei peccatum suum, quamdiu*

pœnituit peccatum suum, non imputabitur illi, quando meritum fuit, præmium permansit, etc.

pugnatur. Sed hæc responsio non subsistit, quia terminata causa per sententiam hujus fori, nihil amplius requiritur, et satisfactio per pœnitentiam, quam Deus præfixit, completur; neque ulterius producere pœnitentiam tenetur peccator, necessitate salutis aut justificationis. Omissio ergo continuationis pœnitentiæ in se nequit esse causa unde peccatum reviviscat, quia non est fundamentum unde colligatur hoc, aut pœnitentiam obligare semper et pro semper, quia hoc non congruit, neque possibile est quod sic obliget quoad præceptum affirmativum; nec congruit talis obligatio, quia sic aliarum virtutum contemneretur exercitatio et præcepta.

[Om]issio [pœn]itentiæ peracta potest [esse] causa [re]viscentiæ.

28. [Res]ponsio. Si autem Hugo intendat manere meritum pœnitentiæ moraliter, quamdiu non peccatur de novo, et tunc retractari pœnitentiam.

[Im]pugnatur. Contra, neque hoc etiam recte dicitur, quia peccatum novum in materia alterius virtutis non dicit oppositionem ad virtutem pœnitentiæ specialem; ergo non erit ejus retractatio specialis, qua desineret meritum antiquum, neque illud peccatum ex alia ulla obligatione, aut circumstantia per se, aut per accidens annexa, habet tollere efficaciam prioris pœnitentiæ aut meriti, quia ei non opponitur; imo sicut peccatum contra alias virtutes non tollit merita illarum antiqua, ut ipse Hugo supponit, ita minus poterit tollere meritum pœnitentiæ præteritæ peccatorum, quam retractatio meritorum, quæ præterierunt in materia virtutis propriæ, cui opponitur peccatum, alias omne peccatum esset impœnitentia, quod neque verum est, neque admittitur.

[Pe]catum [c]ontra [pœni]tiam [vir]tutem non [opp]onitur [pœ]nitentiæ.

[Pe]racta [pœni]tentia [des]init ejus Deinde peracta pœnitentia, secundum exigentiam, de peccato, desinit omnis obligatio pœnitentiæ, quæ non obligat, nisi ex suppositione peccati nondum remissi; minus ergo dependet pœnitentia a perseverantia in justificatione per ipsam recepta, quam ab aliis virtutibus, quarum præcepta affirmativa absolute obligant, et non ex suppositione. obligatio.

Responsio. Dices, peccatum novum opponi effectui pœnitentiæ, et sic implicite retractari per ipsum pœnitentiam præteritam.

Impugnatur. Contra, illa sententia, quæ fuit in cœlo rata, nequit retractari. Præterea, quamvis peccatum novum opponatur justitiæ, quæ est per pœnitentiam, non ideo opponitur eidem, quæ est effectus pœnitentiæ, quia sive ex pœnitentia, sive ex alia fiat in nobis justitia, perinde tollitur per quodcumque peccatum mortale, ex communi oppositione justitiæ et injustitiæ. Illud ergo peccatum sicut non est retractatio Baptismi, sic etiam neque erit pœnitentiæ, et quamvis deleat ex ratione prædicta gratiam collatam in pœnitentia, non sequitur annullare veniam peccatorum remissorum, aut hæc ipsa quoad culpam aut pœnam revocare, ad quæ nullum dicit ordinem ex materia sua aut lege, cui opponitur, aut intentione peccantis. Ad fundamenta sententiæ oppositæ respondebitur infra cum Doctore.

Peccatum non opponitur justitiæ, ut est effectus pœnitentiæ.

SCHOLIUM.

Resurgentem non semper acquirere majorem gratiam, quam antea habuit. Hanc tenent qui docent per opera remissa charitatis et aliarum virtutum, non augeri charitatem, D. Thom. 2. 2. quæst. 24. art. 6. Alens. 4. part. quæst. 57. memb. 3. Sotus dist. 16. quæst. 2. art. 2. Probabile tamen, et communius est oppositum, scilicet per omnes actus bonos justorum augeri gratiam, et statim, cui favet Trident. sess. 6. cap. 10. et can. 24. 32. quod alibi docuimus non esse difforme Scoto, quia ait tantum hanc conclusionem esse probabilem dist. 21. art. 1. n. 10. et idem est de his et de meritis resuscitatis secundum Scotum.

9. Contra hoc (c), quia tunc omnis resurgens a peccato mortali resurgeret in gratia majori, quam fuit illa a qua cecidit, quia resurgeret in omnibus bonis, quæ prius habuit jam vivificatis, et præter hoc, in isto actu pœnitentiæ per quem resurgit, et quem illis præteritis superaddit, et ita in majori gratia; quod videtur inconveniens; tum quia non omnis cadens semper gravius cadit quam prius ceciderit, nec igitur resurgens gratior resurgit quam præfuit; tum quia prima gratia potest esse major et minor, et per consequens minima; sed per pœnitentiam acquiritur prima gratia; ergo possibile est aliquando primam gratiam recuperatam per pœnitentiam esse minimam.

Merito quantumcumque remisso debetur præmium essentiale, non tamen gratia statim danda. Per ly statim, innuit quod post mortem dabitur, habet expresse d. 21. q. 1. num. 10.

Ad hoc dico, quod non est idem habere plura merita in acceptatione divina reservata in ordine ad præmium pro eis reddendum, et habere majorem gratam intensive. Universaliter enim cuicumque merito debetur non tantum aliquod præmium accidentale, sed etiam præmium essentiale. Patet, quia si quis istud solum haberet sine omni alio merito, beatificaretur, non præcise in illo gradu in quo propter gratiam solam sine meritis beatificaretur, sicut parvulus nunc baptizatus; gloria enim cujuscumque habentis meritum proprium, excedit gloriam talis. Ergo quodcumque meritum sequens alia merita jam habita, requirit proprium gradum gloriæ essentialis sibi correspondentem; nec tamen per quodcumque meritum augetur statim gratia, nec habens plura merita est semper in majori gratia. Si igitur sufficiat sola gratia ad aliquam gloriam, tamen meritis correspondet aliquis gradus gloriæ saltem; licet majori gratiæ sine meritis correspondeat major gloria quam minori gratiæ; tamen in quocumque gradu eodem ponatur gratia merito adjuncto, licet per illud non statim intendatur gratia, tamen correspondet sibi gradus gloriæ, ultra illum gradum qui responderet præcise illi gratiæ.

Per hoc dico ad argumentum, quod resurgens plura merita habet in acceptatione Dei, quam habuit quando cecidit, et per consequens ad majorem gloriam ex ea parte ordinatur; sed non oportet eum in majori gratia resurgere, quia secundum ejus dispositionem in detestando peccatum commissum intense vel remisse datur sibi nunc major vel minor gratia. 10.

Sed contra, quia tunc reportaret commodum de lapsu suo, quia resurgit dignior præmio in Dei acceptatione. Item responsio data videtur includere repugnantiam, quia si est dignus majori gloria quando resurgit, quam fuit quando cecidit, et cecidit a magna gratia per quam fuit dignus magna gloria, ergo non resurgit in parva gratia, quia illud unicum meritum, quod resurgendo superaddit, non adderet tantum de gloria, quantum defectus secundæ gratiæ, sive ejus minoritas respectu primæ diminuerit de gloria; ergo, etc.

Non reportatur lucrum ex lapsu, licet merita reviviscant. Meritis

Ad primum dico, quod non habet commodum, sed magnum incommodum; non solum quia peccavit, sed ad propositum, quia totum

uscitatis n redit ria quæ ebatur gratiæ atuitæ, l est, primæ atiæ et undæ ex erato.

tempus quo mansit in peccato, est sibi perditum, quo tempore merita potuisset multiplicasse, si tunc in gratia mansisset.

Ad secundum dico, quod præscindendo illud in gloria, quod respondet meritis, et illud dicatur *B*, ab illo quod respondet gratiæ, et illud dicatur *A*, forte *A* excedit *B*; et quando iste resurgit, quia omnia priora merita vivunt in Dei acceptatione, redit sibi jus et dignitas ad totum *B*, sed ad *A* non redit sibi jus et dignitas, si gratia secunda sit minor prima; igitur reviviscunt merita, sed non reviviscit prior gratia, quia prius habita. Et istud est satis consonum justitiæ, quia gratia prior fuit tantum donum Dei, merita autem erant aliquo modo opera hominis, et ideo illa sunt sibi semper salva in acceptatione Dei, gratia vero non, ut propter eam ordinatur ad aliquod præmium, quia habuit eam, sed tantummodo per eam si nunc habet eam.

11. ebetur nobis ria, quæ corre- pondet tiæ, sed eribus missis.

Hæc via, tenens gradum essentialem gloriæ correspondere merito, consonat Scripturæ, quæ in multis locis istam sententiam divinæ justitiæ asserit, quod reddet unicuique secundum opera sua, *in Psal.* 61. *et Rom.* 2. Nusquam autem habetur, quod reddet unicuique secundum habitum suum, et consonat observantiæ legis divinæ, quia secundum ipsam utile est continue, quantum possibile est, opera meritoria exercere, quamvis remissa, adeo ut per illa non statim augeatur gratia, quia correspondet singulis in acceptatione Dei determinatus gradus gloriæ. Nec adeo expedit salvare gratiam quantum opus remissum agere, per quod non augetur gratia, quia etsi iste remisse agens non habeat majorem gratiam per opus suum, quam ille dormiens, in quo salvatur gratia sine tali opere, non tamen frustra iste egit, nec in nullo excedit illum qui dormivit, imo per illud quod egit, jam dignus est aliquo æterno bono, quo non est dignus ille.

Ex isto sequuntur duo corollaria: 12. Duo corollaria ex præcedenti doctrina.

Unum, quod aliquis dignus majori gloria, loquendo de eo in gloria, quod correspondet meritis, et de digno non propinque, sed remote, puta secundum jus, sed suspensum, damnatur; et alius dignus multo minori gloria isto modo salvatur, sed hoc ideo est, quia ille alius dignus est propinque, quia habens jus non suspensum; dignus est etiam ad illud aliud in gloria correspondens gratiæ, ad quod non est ille damnatus dignus, et nulli datur correspondens meritis sine correspondente gratiæ.

Si etiam illud correspondens merito est ejusdem rationis cum correspondente gratiæ, et per quodcumque meritum augetur istud in divina acceptatione; igitur meritis finitis correspondebit tantum gloriæ, quantum est illud correspondens gratiæ. Aliquis ergo in gradu determinato habens illam, salvaretur, et habens omnia ista, sed mortificata, damnaretur. Damnatur igitur dignus, sed remota dignitate et suspensa, et sic dignus multo majori gloria,

damnabitur; et dignus dignitate propinqua multo minori, salvabitur; nec mirum, quia inimico, dum est inimicus, quæcumque bona præterita non sufficiunt ad præmium consequendum.

13. Secundum corollarium est, quod illa quibus respondet magnus gradus gloriæ, dum sunt mortificata, non possunt mereri minimam gratiam ; alioquin qui cecidisset a multis meritis, jam meruisset, ut resurgeret ab illo lapsu per primam gratiam sibi propter ista merita conferendam. Nec tamen credo quod merita mortificata omnino nihil faciant in acceptatione divina ad primam gratiam dandam huic lapso, quia etsi secundum strictam justitiam iste inimicus Dei non sit dignus de propinquo ad aliquam gratiam et gloriam, tamen excellens misericordia propter præcedentia merita licet mortificata citius dat gratiam ad resurgendum.

Merita mortificata, aliquid faciunt pro resurrectione.

Unde sicut credo quod perfectior gravius cadit propter majorem ingratitudinem, ita credo quod cæteris paribus citius resurgit propter Dei benignitatem, merita prædicta ad hoc aliqualiter acceptantem. Unde aliquando audivi de viro prius valde perfecto, et postea profundissime lapso, cum propter facinora sua esset morti adjudicatus, misericordissime visitato, perfectissima pœnitentia sibi subito inspirata est. Istud bene debet allicere quemlibet ad semper meritorie agendum pro viribus, quia sive mansurus, sive lapsurus sit, non erunt ista in oblivione totaliter coram Deo.

COMMENTARIUS.

29. Objicit Doctor. Reviviscentia meritorum ad majorem gratiam.

(e) *Contra hoc, quia tunc omnis resurgens,* etc. Objicit contra disparitatem *supra* assignatam inter reviviscentiam meriti et peccati, illius per pœnitentiam, hujus per lapsum novi peccati. Objicit, inquam, quod resurgens a peccato resurgeret cum majori gratia, quam fuerit illa a qua cecidit, et sic ex lapsu reportaret commodum. Deinde contingit ut resurgens non resurgat, quam fuerit ante lapsum, magis gratus, et possibile est eum resurgere cum parva gratia.

Responsio. Plura merita potest quis habere cum minori gratia.

Respondet Doctor ad hoc argumentum, aliud esse habere plura merita in divina acceptatione, aliud vero habere majorem gratiam intensive. Probat, quia universaliter cuicumque merito correspondet non solum præmium accidentale, sed etiam præmium essentiale gloriæ, quia si illud solum meritum haberet, corresponderet ei gradus gloriæ essentialis diversus a gradu correspondente gratiæ, verbi gratia, baptismali quam recepit infans, et ratione illius gradus excederet in gloria infantem, qui careret tali merito.

Omnibus meritis correspondet gloria essentialis.

Subjungit omni merito etiam remisso correspondere proprium gradum diversum gloriæ, ab eo qui correspondet meritis prioribus, tamen non correspondere diversum augmentum gratiæ, saltem tum dandum. Inde respondet ad argumentum quod aliqui habens alia merita resurgat ad majorem gloriam ratione meritorum, non tamen ad majorem gratiam, sed ad eam quam exigit ejus præsens dispositio major vel minor.

Merito remisso non correspondere augmentum gratiæ.

30. An jus ad gloriam fundetur in operibus ratione sui.

Circa hæc quæ breviter Doctor attingit offerunt se plures difficultates : Primo de natura actualis justitiæ, ut distinguitur ab habituali an fundetur in ea titulus proprius respectu gloriæ, licet requirat adoptionem et statum gratiæ in eo cui acquiritur hîc titulus.

Responsio affirmativa. Probatur. Ad quod respondetur breviter affirmative, ut recte Doctor infra: *hæc via tenens gradum essentialem gloriæ,* etc. quod probatur Psalm. 61. et ad Rom. 2. *Deus reddit unicuique secundum opera sua.* Ad Roman. 4. *Ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Ad Hebr. 6. *Non est injustus Deus ut obliviscatur operis vestri,* etc. Eccles. 16. *Misericordia facit unicuique locum secundum meritum operum suorum,* etc. Ad Hebr. 13. *Talibus enim hostiis promeretur Deus,* etc. loquitur de beneficentia. Sap. 5. *Justi autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum,* etc. Matth. 5. *Merces vestra copiosa est apud Deum.* Matth. 10. *Qui suscipit justum in nomine justi mercedem justi accipiet,* etc. *Superest mihi corona justitiæ.* 1. ad Timoth. 4. patet ex parabola vineæ, et operariorum ; patet ex parabola talentorum, ex omnibus locis, in quibus promissio facta habetur operibus, et ratione ipsorum, in quibus. judicandi dicuntur homines secundum opera quæ gesserunt, *Matth.* 25 *Luc.* 14. 2. *ad Corinth.* 5. *Apocal.* 2. 14. 22. *Psal.* 118. 17. *ad Hebr.* 10. *et alias sæpissime.*

21. [F]undatur titulus speciali [ac]ceptatione [o]perum. Ex his sequitur titulum hunc fundari in operum acceptatione speciali, qua Deus per opera, tanquam per meritum ordinat hominem adultum ad vitam, et non fundari in gratia, quasi solius gratiæ acceptatione acceptarentur opera, licet opera ut sint digna supponant gratiam sanctificantem in justo, quia promissio regni est facta filiis, et non peccatoribus. Hoc patet, [Pr]obatur. quia promissio generalis facta est regn observatoribus legis, promissiones speciales operibus virtutum, ut fidei, charitatis, misericordiæ, pœnitentiæ, paupertati, etc. *Beati pauperes Spiritu,* etc. *Si vis ingredi vitam serva mandata.* Observantia legis, et operatio virtutum, perseverantia usque in finem procedunt ex adjutoriis gratiæ actualis Christi, et libero arbitrio, ex quibus habentur merita tanquam ex causis elicientibus. Et promissio hæc facta est homini propter opera, et non propter habitus, ut dicit Doctor, et bene, quia ipsa gratia sanctificans, inquantum talis, concurrit tantum per modum circumstantiæ, mediante persona eliciente per eam dignificata, inquantum sanctificat. Ultra hoc præmium distribuitur secundum perfectionem propriam operis, quam participat ex aliis causis, nempe gratia operante, et libero arbitrio ; ergo hic titulus fundatur in opere meritorio ratione sui. Deinde vel acceptarentur opera hoc modo mediante prima gratia tantum, vel mediante secunda. Non primum, quia prima gratia est ex dono Dei, nec tribuit jus ad gloriam tanquam ad præmium, seu coronam justitiæ, ut patet in infantibus decedentibus cum sola justitia baptismali. Non ex secunda, quia hæc acquiri potest per ipsa opera, et acquiritur de facto tanquam præmium subordinatum, et effectus operum ; ergo titulus præmii non fundatur in operibus per aceptationem solam gratiæ ; accedit quod gratia consummatur per opera in fine, et conservatur, non e contra, ut patet in perseverantia finali, in observantia legis, in victoria tentationum concupiscentiæ, ex quibus conservatur sanctitas tanquam per causas. Ex hac ergo conclusione sequitur titulum, seu jus operum, immediate fundari in ipsis operibus ex speciali promissione, pacto, et acceptatione divina facta operibus, et non acceptari sola acceptatione personæ aut gratiæ sanctificantis, ut habet secum adeptionem personæ quæ acceptatio communis est habentibus, et non habentibus merita.

Valor operum proprius.

Promisso ipsis facta.

Gratia sanctificans dignificat opera ut circumstantia.

Perfectio operis ex aliis causis.

Acceptatio operum specialis non est ex gratia prima, vel secunda.

Sequela ex dictis.

Sequitur præterea ipsa opera acceptari

32. Augmentum gratiæ est ex operibus tanquam subordinatum præmium.

ad gratiam, tanquam ad præmium collatum propter opera, loquendo de augmento gratiæ quæ acceptatio est secundaria operum, seu minus principalis, nam primaria est ad gloriam et finem. Accedit ulterius quod ipsa prima gratia sit etiam ex operibus in adultis, tanquam ex dispositione, Deo eam exigente ante collationem gratiæ, quæ acceptatio operum a quibusdam, et etiam a Sanctis Patribus appellatur meritum late sumptum, nempe meritum fidei justificantis, atque in tali gradu meritum, ut si esset ex viribus liberi arbitrii, jam non esset a gratia, sed ex natura, et ipsa justificatio ei tribueretur aliquo modo tanquam debita naturæ merces.

Prima gratia adultorum supponit opera.

Aliud esse habere plura merita et habere gratiam intensiorem.

Ex his patet responsio Doctoris quantum ad primam partem, nempe aliud esse habere plura merita in divina acceptatione et habere gratiam intensiorem, nam potest manere titulus et jus fundatum in ipsis operibus, quod nondum est retributum, quantum ad præmium gloriæ, quamvis non manet gratia, et non restituatur integre resurgenti illa quam habuit ante lapsum. Replicando itaque rationem præmissam in § antecedenti, quam hic defendit, resolutio ejus in hoc stat, nempe operibus deberi suum præmium gloriæ, quod nondum est retributum, tam ex divina clementia quam ex justitia et promissione. Jus ad gloriam fundatur ratione operum immediate, et manet in divina acceptatione, et non ratione gratiæ ex præmissis. Hoc jus fuit impeditum per peccatum; ergo sublato peccato reviviscit, quamvis gratia eadem, et in eodem gradu non redeat, quia eam sibi perdidit peccator, quam Deus neque ex justitia neque ex misericordia tenetur denuo restituere, ut videbimus; sufficit autem quæcumque gratia, verbi gratia, pœnitentiæ, ut reviviscant opera ad præmium quod nondum fuit retributum, quia hæc gratia tollit impedimentum peccati.

Unde sit quod merita, et non gratia reviviscat.

33. An operibus remissis correspondeat augmentum gratiæ et gloriæ. Prima sententia. Non correspondere augmentum novum, sed antiquum præmium.

Secunda difficultas est ex probatione quam adducit Doctor, an scilicet operibus remissis meritoriis debeatur augmentum gratiæ et gloriæ essentialis. Plures autem fuerunt opiniones Scholasticorum circa incrementum justitiæ. Prima est, operibus intensioribus quam sit habitus dumtaxat mereri nos augmentum gratiæ, quæ statim confertur, et gloriæ suo tempore; remissioribus autem vel æqualibus, non mereri accessionem gratiæ aut gloriæ essentialis, sed tantum accidentarium quoddam præmium, novum gaudium futurum de bono opere prætèrito, mereri etiam perpetuitatem, seu æternam durationem præmii, eo quod ejusmodi operibus multiplicatis homo disponitur ad conservationem justitiæ et sanctitatis. Deinde addunt his operibus correspondere etiam suum præmium essentialis gloriæ et gratiæ, non novum, sed antiquum, quod prioribus promeritum est, nam idem præmium potest pluribus meritis correspondere, sicut gratiæ habituali gloria per modum hæreditatis, et ultimæ dispositioni correspondet ut merces, Christo exaltatio nominis convenit ratione unionis hypostaticæ, et ratione meritorum. Hanc sic declaratam docent S. Thomas *in* 1. *dist.* 17. *quæst. art.* 3. D. Bonaventura *in* 2. *dist.* 40. *art.* 2. *quæst.* 3. sequitur Capreolus *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. *art.* 3. et Conradus 1. 2. *quæst. art.* 8. Fundamentum hujus sententiæ est, quia non intenditur habitus nisi per actus intensiores ipso.

Præmium accidentale.

Idem præmium potest ex multis titulis.

34. Secunda sententia. Si actus intensior sit habitu correspondet ei præmium, si remissior non ita.

Secunda sententia est, mereri hominem per actus remissiores augmentum gratiæ et gloriæ dandum suo tempore gloriæ in altera vita, gratiæ vero in hac vita, quando elicit actum intensiorem, quam sit habitus, quod si non elicuerit, nunquam

recipit augmentum, qod actui remissiori debetur. Pro hac citantur magis Capreolus et Conradus, quam pro prima. Item citari potest D. Thomas 1. 2. *quæst.* 114. *art.* 8. *ad* 3. 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 6. *in corpore.* Hæc sententia refertur ad idem philosophicum principium, et quædam loca Scripturæ quæ inferius proponemus.

Tertia sententia nihil mereri.

Tertia sententia est Durandi *in primo, dist.* 17. *quæst.* 8. actibus remissis nos nec mereri augmentum gloriæ, nec gratiæ. Ratio est, quia non meretur augmentum beneficii, qui male utitur recepto.

Quarta sententia Doctoris ...trumque mereri per actum remissum ...on statim dandum.

Quarta est nostri Doctoris *hîc, et d.* 21. *quæst.* 1. § *Si iste modus non placet,* etc. Per opera remissoria etiam nos mereri augmentum gratiæ et gloriæ, quamvis non detur illud gratiæ augmentum statim, sed tempore congruo.

Quinta sententia. Dari statim augmentum gratiæ.

Quinta sententia est, dari statim etiam illud augmentum, quod tenet Gabriel *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 4. *art.* 3. *dub.* 2. *et. in* 4. *dist.* 14. Almainus *tract.* 2. *moral. cap.* 11. *et* 12. Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 9. Vasquez 1. 2. *dist.* 220. *cap.* 5.

35. Probatio. ...onditiones ...neriti non involvunt intensionem respectivam.

Conclusio : Justus quovis opere etiam remissiore quam sit habitualis justitia positis requisitis meretur. Probatur primo, quia Concilium Trident. *sess.* 6. *cap.* 16. enumerans conditiones operis meritorii, ut quod factum sit in Deo ex gratia Christi, qui influit tanquam caput in membra, etc. non agit de intensione actus supra habitum ; ergo non debet tam onerosa conditio sine fundamento admitti.

Secunda ratio. Meritum ...t causa moralis ...otest esse ...nferioris gradus.

Secundo, meritum moraliter causat gratiam et gloriam, sed causa moralis potest esse inferioris ordinis et perfectionis, et semper hoc ipsum contingit in merito, quia nullus actus noster in hac vita accedit ad perfectionem gloriæ etiam remissioris in patria ; ergo fundamentum oppositæ sententiæ corruit.

Tertia ratio Causat ex ordinatione extrinseca.

Tertio, causa moralis non causat secundum entitatem, sed juxta ordinationem extrinsecam ; ergo perfectio ejus et virtus in causando non est attendenda simpliciter ex entitate.

Quarta ratio. Ex promissione facta Trident.

Quarto probatur specialiter conclusio *Matth.* 10. ubi præmium offertur offerenti calicem aquæ frigidæ, quod est opus vile et infimæ sortis. Unde Trident. loco citato : *Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris litteris usque adeo tribuitur, ut etiam qui uni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum,* etc.

Quinta ratio. Ex observantia legis

Quinto, operibus remissis contingit observatio legis et præcepti, sed observatoribus ejusmodi promittitur vita æterna ; ergo.

Sexta ratio. Ex inconvenienti.

Sexto, pejoris conditionis essent qui intense post justificationem operari conarentur, quam qui remisse, quia in his potest crescere meritum, in illis nequaquam, cum non contingat semper intense operari.

Confirmatio. Nullus actus B. Virginis excessit gratiam præexistentem post Incarnationem.

Confirmari potest, quia sequeretur, verbi gratia, in beatissima Virgine post incarnationem nullum fuisse meritum, quia nullus actus ejus potuit ex se æquare perfectionem gratiæ præexistentis, ne dicam excedere. Imo id etiam in viris perfectis, et qui conservarunt innocentiam baptismalem, quia nullus actus in eis potest esse qui æquatur justitiæ, quam acquirunt mediantibus Sacramentis, et prioribus operibus æque perfectis et ex magno conatu, et eisdem adjutoriis elicitis.

36. Septima ratio. Valor meriti ex objectio fine et aliis crescit, et non ex in sola intentione.

Septimo, perfectio meriti non solum est ex actus intensione, sed etiam primario ex objecto, fine et aliis circumstantiis ; unde actus interior in se comparatus ad alium perfecte circumstantionatum, potest esse imperfectior simpliciter. Ergo accessio meriti non tantum debet pensari ex intensione actus, quæ est circumstantia ejus tantum.

Perfectio charitatis

Octavo, actus charitatis et cujuscumque superioris virtutis essentialiter perfectior

supra reliquas virtutes.

est actu inferioris virtutis, sed ex sententia contraria æque meretur voluntas per unum atque alium, modo intensio sit uniformis, quod est falsum ex Apostolo 1. *ad Corinth.* 13. ubi actus charitatis præfert perfectissimis actibus aliarum virtutum et intentissimis, neque alioquin perfectius esset operari ex motivo superioris quam inferioris virtutis.

Nona ratio. Ex relatione actus.

Nono, actus actualiter relatus a charitate in finem ultimum est perfectior quam actus virtualiter relatus; sed hic posset esse intensior, ille remissior, vel uterque æqualis. Ergo ultimo videtur præfata sententia retrahere homines a bonis operibus, cum multa inutilia ponat ad vitam æternam consequendam in ratione præmii. Ex dictis patet ad fundamentum illud philosophicum, cætera infra solventur.

Rejicitur secunda sent.

Ex his dictis patet impugnatio secundæ opinionis, nam quod de dispositione actus intensioris dicit, videtur fictum, cum neque id in physicis etiam requiratur. Unde sistendum est præcise in doctrina morali, qua ex obligatione et debito adjuncto augmentum per actus remissos habetur, vel sistendum est in ratione physica, cui prima sententia innititur.

37. Secunda conclusio. Dari augmentum gratiæ statim post elicitum actum remissum.

Dico secundo, probabilius mihi videri hoc augmentum dari statim post ipsum opus elicitum, neque huic repugnat Doctor, quia etsi dixerit hoc augmentum non dari statim post actum, id assertive non asserit, sed ex suppositione sententiæ antiquorum, qui dicebant non augeri gratiam per actus remissos, ut servarent proportionem inter meritum et gratiam, quæ est inter habitus acquisitos et actus, quibus acquiruntur.

Explicatur Doctor.

Hinc autem Doctor asserit saltem illud augmentum seu gratiam debitam operibus remissis dari in termino, quod non est negare absolute dari statim per actum, sed permittere quoad hoc sententiam oppositam.

Probatio.

Probatur iisdem rationibus, quibus probata est antecedens, quia meritum remissum perinde acceptatur ad præmium sibi proportionatum ac meritum intensum ex generali lege, et per illud fit homo magis justus : *Qui justus est justificetur adhuc,* et magis dignus vita æterna, sicut per quodvis peccatum redditur magis indignus.

Ex regula generali justitiæ.

Ergo sicut mortuo sine peccato et pœna debita, daretur gloria essentialis debita operibus etiam remissis ex hac regula generali justitiæ de dando debito, ita etiam quando nullum est impedimentum et completum, manet jus creditori, ita etiam viatori datur augmentum gratiæ, sed in justo, supposito opere quocumque meritorio, est jus recipiendæ gratiæ debitæ tali operi, et nullum est impedimentum ejus recipiendæ; ergo statim eam recipit.

38. Responsio.

Dices, esse illud impedimentum gratiæ intensioris, quam sit meritum, et in causis moralibus servatur proportio causæ physicæ, quæ non agit in aliquid simile vel æquale, sicut etiam actus remissus non intendit habitum acquisitum, ita etiam neque infusum meritum remissum, neque causa etiam producit formam in subjecto, nisi juxta dispositionem præsuppositam.

Impugnatur.

Contra, hæc ratio nulla videtur, quia etiam tolleret rationem meriti ab opere remisso in universum quantum ad gratiam perinde et gloriam, quia etiam sicut non posset augere gratiam, sic etiam neque gloriam ; quod maximum inconveniens est ex dictis, et contra promissionem factam operibus, et observantiæ legis.

Alia responsio rejicitur.

Probatur sequela, quia opus non dicit ordinem meriti, nisi ad præmium ; præmium autem constitutum operibus in Scriptura est gratia et gloria, maxime in novo Testamento; ergo ratio meriti completur in ordine ad gloriam et gratiam, ex quo destruitur alia responsio, qua diceretur esse meritum alicujus gloriæ

Meritum præmii accidentalis primo ordinatur ad essentiale.

accidentalis, quia omne meritum etiam talis præmii ordinatur primo et per se ad gratiam et gloriam essentialem, ex quibus secundario emanat prœmium secundarium tali operi destinatum, ut laurea martyrio, virginitati, et hujusmodi, quamvis martyrium et virginitas ordinentur per se primo ad gratiam et gloriam essentialem. Ergo nullum est opus meritorium præmii accidentalis gloriæ, quin sit etiam meritorium gloriæ essentialis, et consequenter etiam gratiæ, quæ est dispositio ex lege ad gloriam; ergo sublato titulo meriti ad gloriam essentialem et gratiam, tollitur etiam ratio meriti ad gloriam accidentalem, quando essentialis gloria est ex meritis, quod dico propter meritum Christi, quo meruit exaltationem, sui nominis, non vero gloriam essentialem aut gratiam, quia hæc in ipso non sunt constituta sub merito, ea tamen nobis meruit.

39. Opus meriti gloriæ accidentalis habet proportione ad essentialem. Sicut frustrantur essentiali, ex eadem ratione etiam frustrarentur accidentali.

Patet idem ratione, quia illa opera, quibus datur præmium, accidentalem habent positis aliis requisitis proportionem ad præmium essentiale, quia opera facta ex gratia referuntur ad finem ultimum, et secundum observantiam legis, quæ primario ordinat hominem ad finem gloriæ essentialis; ergo etiam est ejus meritum. Deinde non est ratio cur ordinetur ad præmium accidentale magis quam essentiale, ad quod alia ejusdem rationis vel perfectionis, opera præcesserint, quibus præmium accidentale corresponderet, quia ratio prætensa etiam currit in proposito quoad præmium hoc accidentale, quæ adducitur contra meritum præmii essentialis. Et si in specie loquamur de duratione beatitudinis, quam aliqui constituunt præmium operis remissi, hæc etiam duratio lege statuta est, ita ut beatitudo sit ex præsenti providentia ut æterna statuta operibus meritoriis, posita perseverantia finali, non solum remissis, sed etiam a fortiori operibus intensis; ergo si non accrescit jus ad gloriam essentialem operibus remissis, et gratiam, ut est dispositio ad ipsam ex ea sola ratione, qua supponitur totum jus acquisitum per opera intensa, sic etiam neque duratio beatitudinis correspondet operibus remissis, quia jus ad hanc legem acquisitum est per opera intensa. Confirmatur, ideo statuitur præmium accidentale operibus remissis, ut servetur veritas promissionis factæ in Scripturis sacris; sed hæc primario specificat gratiam et gloriam essentialem; ergo, etc.

Duratio beatitudinis et ex lege, et magis correspondet operibus intensis.

Tertia ratio. Meritum non sequitur naturam causæ physicæ, sed pacti, et conventionis.

Tertio ad idem, jus ad augmentum gratiæ et gloriæ acquiritur ex pacto et promissione Dei, modo opera sint alioquin debite circumstantionata; ergo non sequitur naturam causæ physicæ, sed justitiæ, pacti, aut promissionis, quæ non determinant naturam operis, quoad gradum, sed qualitatem et proportionem juxta medium commutativæ; ergo ratio illa in proposito non concludit. Confirmatur ex ratione, quam Doctor adducit, quia taliter operans in ordinem ad finem ultimum, aliter se habet quam dormiens, vel nihil operans; et si meritum remissum solum esset, mereretur augmentum gratiæ et gloriæ, et gratia etiam de præsenti daretur. Sed non est pejor conditio justi habentis plura merita, et majorem gratiam per ipsa acquisitam, quam alterius qui nulla haberet alia merita, quia neque ille excluditur per legem generalem promissionis aut pacti, neque per ullam specialem, neque hic ex carentia operum fit smagicapax præmii gratiæ et gloriæ, quam ille cui suus profectus non debet præjudicare, sed potius favere, nam forte dignitas etiam operis, in cæteris æqualis, ei crescit ex circumstantia personæ, quæ alias est magis accepta ex meritis; ergo, etc.

Operans remisse tendit in finem.

Non est pejor conditio magis justi, quam minus justi.

40. Quarta ratio. Excluditur instantia de causa physica.

Quarto ad idem, ideo causa physica aut actus remissus nequit habere effectum de novo, quia non supponit privationem ejus in subjecto, et virtus ejus remissa nequit intendere formam sibi æqualem; sed in proposito hæc non currunt, quia et operans potest crescere in gratia hic et nunc et opus ipsum non influit gratiam per virtutem physicam, sed ex pacto operis Deus eam producit, quod pactum manet etiam respectu operis remissi. Et patet ex parabola operariorum, quorum singuli receperunt denarium, de quo pepigit conductor, licet alii magis sustinuerint; et quidquid sit de sensu hujus parabolæ, probatur subsumptum, quia opera nostra remissa, vel intensa recipiunt valorem gratiæ et gloriæ, ut etiam innituntur meritis Christi Domini, ut communius docent moderni, Cajetan. 3. *tom. opusc. tract.* 9. *cap.* 9. Richardus *art.* 11. Hossius *in confessione, cap.* 73. Noster Vega *quæst.* 5. *de justificatione ad* 3. Suarez *lib.* 12. *de gratia, cap.* 19. sicut et nostra satisfactio vim habet ex satisfactione Christi, ut docet Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 8. et patet ex Paulo ad Roman. 6. *Stipendium peccati mors*; *gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro,* etc. ubi non dicitur vita æterna stipendium, quia est beneficium collatum etiam per gratiam *in Christo Jesu Domino nostro,* etc. Unde recte Cœlestin. epistola ad Episcopos Galliæ, cap. 12. *Et Deus,* inquit, *cum coronat nostra merita, quid aliud coronat quam sua dona?* Trident. sess. 6. cap. 16. *Bene operantibus usque in finem, et in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter, reddenda,* etc. Ergo Christus meruit nobis et gratiam, et gloriam mediantibus nostris operibus et meritis reddi, quia in ipso *benedixit nos Pater omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo,* etc. ad Ephesios 1. Ergo opus remissum nostrum, licet alias ex virtute sua non posset augere gratiam aut gloriam (quod etiam non admittimus), saltem ut innititur, et applicat meritum Christi Domini, qui est causa principalis meritoria, et promissioni Dei, est efficax in ordine ad hunc effectum, et sic tollitur illa instantia de causis Physicis, qui in propria virtute tantum operantur. Hæc ratio perinde probat dari per illud opus statim augmentum gratiæ.

(Opera nostra recipiunt valorem ex operibus Christi. — Cœlestin. — Trident.)

41. Quinta ratio. Ex attrito fieri contritum

Quinto ad idem supponendo ea quæ dicit Doctor cum communi *supra dist.* 14. *quæst* 4. *et aliis in locis,* per Sacramentum fieri de attrito contritum, sic argumentor: attritio in Sacramento disponit ad gratiam, et continuata post Sacramentum eamdem auget; hoc non esset verum, si actus remissus non posset augere intensiorem gratiam in subjecto, ergo, etc. Probatur assumptum, quia gratia confertur secundum dispositiones subjecti in Sacramento juxta Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 7. ergo gratia recepta per Sacramentum in eo casu excedit gratiam, quæ alioquin corresponderet contritioni seu attritioni, ut fieret a justo. Sed hoc non obstante attritio illa continuata post Sacramentum habet augmentum gratiæ sibi correspondens, etiam secundum adversarios, et nihil ei accrescit in ratione operis, præter solam dignitatem personæ justificatæ in Sacramento, ad quam ipsa attritio ut antecedit disponit; ergo gratia intensior non derogat merito operis remissi, sed magis dignificat.

(Attritio continuata post justificationem sacramentalem auget gratiam.)

Sexta ratio. Opposita sententia

Sexto, si ratio præmissa valeret, derogaret etiam virtuti Sacramentorum, quæ infallibilis est positis requisitis, hoc nemo

derogat virtuti sacramentorum. admittit; ergo. Probatur sequela, quia ponendo casum quod aliquis perfecte contritus de suis peccatis recipiat absolutionem sacramentalem, et deinde denuo confiteatur illa eadem peccata cum sola attritione, reciperet augmentum gratiæ per secundam absolutionem, tunc applicat idem Sacramentum cum minori dispositione ad eamdem materiam, et gratia prior recepta est intensior ex perfectiori dispositione. Ergo si verum est illud principium, aut in hac materia sequamur modum agendi causæ physicæ, Sacramentum denuo applicatum nihil conferret, imo in casu quo pœnitens accederet in majori gratia, quam Sacramentum regulariter confert, sequeretur idem inconveniens, quia perinde est, sive effectus producatur ab eadem causa alias applicata, sive a diversa, modo supponatur subjectum esse in actu quoad formam, quæ alias nata esset produci a causa denuo applicata subjecto.

42. Responsio. Dices, forte Sacramenta habere infallibilem suam veritatem, secluso obice ex meritis Christi, et ex pacto, ideoque semper habere effectum in *fieri* aut *facto esse*.

Impugnatur. Contra, sed etiam eadem promissio aut pactum Dei perinde habet veritatem suam in quacumque materia, et idem de valore operum Christi applicato; sed bonis operibus justorum, tam promissio Dei quam etiam meritum Christi sunt annexa, ut causis disponentibus ad gratiam et gloriam, ergo perinde habent suum effectum.

Confirmatur. Trident. Confirmari potest hæc conclusio, et ratio ex Tridentino loco citato, quod non distinguit inter opus remissum et intentum generaliter loquens, et cap. 10. *Sic ergo justificati,* etc. *euntes de virtute in virtutem renovantur, ut Apostolus, inquit, de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, et exhibendo ea arma justitiæ in sanctificationem, per observantiam mandatorum Dei et Ecclesiæ, in ipsa justitia per Christi gratiam accepta cooperante fide, bonis operibus, crescunt atque magis justificantur, sicut sriptum est : Qui justus est justificetur adhuc, ne verearis usque ad mortem justificari.* Et can 24. *Si quis dixerit justitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo, et signa esse justitiæ adeptæ, non autem ipsius augendæ causam, anathema sit.* Can. 24.

43. Can. 32. Et Canon. 32. *Si quis dixerit hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, et Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, et ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque etiam gratiæ augmentum, anathema sit.* In his locis Concilium loquitur indefinite et sine ullo discrimine de bonis operibus, locutio autem indefinita in materia doctrinali, et potissimum fidei, æquivalet universali; ergo juxta mentem Concilii hæc doctrina comprehendit in genere omnia bona quæ fiunt ex fide et gratia Christi a justificato ad intentum consequendæ salutis, et observandi legem, ac proinde opera etiam remissa vel æqualia gratiæ præexistenti, et quæ ipsam in efficacia non adæquant, vere augent gratiam, quod optime etiam Scholiastes admonuit *in præcedenti Scholio.* Addere possumus talia opera facere ad salutem, et procedere ex gratia Dei excitante et operante, quæ datur ad finem salutis consequendæ, et incrementi in justitia accepta. Locutio indefinita in materia fidei æquivalet universali.

Objiciunt alii illud Matth. 25. *Habenti dabitur et abundabit, ab eo autem qui non* Objectio.

habet, et quod videtur habere auferetur ab eo, etc. id est, ex Augustino, bene utenti gratiis dabitur, etc.

44. Solvitur. Respondetur, opponentes non citare Augustini locum, neque talem interpretationem habere, neque verba etiam adducta eam inducunt; non enim male utitur gratia qui elicit opus magis remissum, aut æquale gratiæ habituali, cum forte impossibile sit homini perfecto et exercitato in justitia tenenda, et in seipso propaganda per unum actum quantumlibet intensum, adæquare gratiam habitualem, quam mediantibus Sacramentis, et pluribus meritis acquisivit longo tempore et labore, nemo tamen dicet propterea ab eo auferri quod habet. Accedit etiam quod perfectio operis meritorii non solum attendatur penes conatum liberii arbitrii, sed etiam penes gratiam Dei adjuvantem et excitantem ac prævenientem voluntatem ejus ex Patribus, ut fusius tractatur in materia de auxiliis, quæ gratia non in eodem semper gradu assistit, quia, ut optime Trident. *cap.* 11. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis*, etc. Et quamvis nunquam deserat justos, nisi ipsi prius deseruerint gratiam Dei, tamen non eodem modo semper influit; vult enim ut solliciti sint, et cum timore et tremore suam salutem operentur, et suam opem implorent. Locus ergo ille intelligitur de iis qui gratiam Dei, et vocationem contemnunt, qui locus minus congrue præsenti quæstioni applicatur.

Gratia Dei excitans non in eodem semper gradu assistit.

45. Objectio 2. Objiciunt secundo, *Apocalyps.* 2. quemdam Episcopum reprehendi, quia charitatem primam deseruisset.

Respondet Ambrosius et Haymo eum lapsum fuisse.

Responsio. Respondetur, saltem eum non fuisse sollicitum; feriari autem ab operibus charitatis est vicinum lapsui, maxime in pastore, sed hoc non facit ad propositam quæstionem, quia aliud est remisse agere, et negligenter; aliud vero opera ita remissa esse in sensu philosophico, ut non possint adæquare aut superare gradum gratiæ habitualis acquisitum per plures labores, quia hoc, ut dixi, videtur impossibile ut semper quis excedat in perfectione operis; neque hic modus merendi est congruus fragilitati humanæ, et periculis viatoris, et tentationibus, neque consequenter divinæ clementiæ et justitiæ, quæ nostro figmento accommodantur.

Objicies tertio, illud Apocalyps. 3. *non invenio opera tua plena.* 46. Tertia object.

Respondetur et hunc peccasse, quia de eo *ibidem* dicitur : *nomen habes quod vivus et mortuus es,* etc. Responsio.

Objiciunt quarto, Gregorium *in* 3. *parte Pastoralis admonit.* 35. ubi citans illum locum Apocalyps. 3. invehitur in tepidos. Objectio 4.

Respondetur ad hoc, et universim ad omnia loca, quibus tepor et negligentia culpantur, longe diversum esse cessare ab opere bono, vel negligenter exequi salutem suam, juxta gradum vocationis et gratiæ, et commoditatem bene operandi, ac hominem in singulis operibus non adæquare aut superare gradum gratiæ habitualis, quia etiam id nequit præstare operibus intensis, quibus tamen intendens non dicitur ab ullo remisse agere in sensu Theologico. Responsio.

47. Tertia difficultas est de reviviscentia meritorum ad eumdem gradum gloriæ.

Tertia difficultas est, quam tangit scopus principalis hujus articuli de reviviscentia meritorum, quoad præmium essentiale gloriæ etiam totum quod ipsis alias debebatur, si homo non peccasset. Et quamvis ex supra dictis sufficienter probetur reviviscentia meritorum, ut suprā in expositione textus dictum est, quam communiter Theologi Scholastici admittunt, tamen quoad ultimum punctum,

Controversia. est magna concertatio, si ad totum præmium essentiale reviviscant, et quomodo, vel qua ratione reviviscant, an scilicet requirant aliquam dispositionem ex parte pœnitentis præter solam remissionem peccati, et gratiam justificantem, quæ tum datur juxta præsentem dispositionem

Explicatur. pœnitentis? Reducitur autem controversia hæc ad illud punctum, an scilicet gratia sanctificans ita necessario commensuretur meritis, ut meritorum non sit retributio, neque esse possit nisi juxta mensuram gratiæ sanctificantis, ita ut licet merita fundent jus speciale respectu gloriæ, tamen ut gloria proportionata meritis reducatur in actum, an requiratur gratia sanctificans et habitualis in eadem mensura elevans potentiam, ut possit operari juxta mensuram meritorum in fruitione et visione. An præterea ulterius ipsa acceptatio etiam meritorum sit dependens a gratia adoptionis in eo gradu, ut intantum acceptentur merita ad retributionem, inquantum ipsa persona mediante gratia acceptetur, et secundum mensuram gratiæ acceptæ, et acceptatio meritorum quoad gradum debitum gloriæ, seu proportionatum alias meritis ipsis supponat necessario acceptationem commensuratam personæ per gratiam correspondentem.

48. Duplex sensus controversiæ. Hæc autem diversa sunt, nam prior modus licet supponat merita acceptari specialiter, et propria acceptatione, quæ est intuitu operis, et differenti ab acceptatione personæ ratione gratiæ, tamen supponit necessario commensurari gratiam operibus per modum medii, per quod retributio ipsa meritorum reducuntur in actum, sive gratia sit simpliciter medium necessarium ex natura rei, sive tantum ex providentia ordinaria, qua Deus aliter non reducit hanc retributionem in actum.

Alterum, quod secundo loco additur, ita reducit acceptationem meritorum ad finem seu præmium, ut sit dependens ab acceptatione gratiæ seu personæ per gratiam in gradu et mensura, ut illa sit quasi mediata et secundaria quoad gradum et mensuram ; hæc vero primaria et immediata, a qua prior dependet acceptatio, necessitatem utramque gratiæ commensatæ defendunt aliqui Doctores.

De hac autem secunda necessitate disseruimus in prima difficultate præmissa, explicando argumentum et sententiam Doctoris, dicentes hanc acceptationem operum bonorum et meriti dependere tantum a gratia, tanquam a conditione requisita, ut opus sit meritorium de condigno, et sufficere gratiam in quocumque gradu ad hunc effectum, licet non sit commensurata merito, ut supponitur ad ipsum meritum quoad gradum , imo in gradu quo merito commensuratur subsequi ipsum meritum tanquam effectus, et præmium minus principale meriti, ut antecedit vero se habere ut conditionem necessariam, qua constituitur homo in statu merendi per adoptionem, quia meritum est tantum filiorum. Hæc difficultas magis tractatur per se in materia de merito et conditionibus ejus requisitis, quarum una est status gratiæ. Difficultas supra resoluta.

Prior autem difficultas de necessitate gratiæ in gradu commensurato per modum medii necessarii ad finem, tangit quæstionem de beatitudine et elevatione necessaria potentiæ ad finem, et modo elevationis, an scilicet requiratur elevatio in eo gradu quo attingitur ipse finis supernaturalis, an vero supposita elevatione, sive intrinseca, sive extrinseca potentiæ, seu concursu supernaturali possit crescere perfectio actus ex perfectione sola naturali potentiæ, licet exigat concursum supernaturalem, an etiam de facto si non restituatur gratia Deus suppleat ejus defectum, 49. Supponitur controversia suo loco tractanda.

juxta principia nostræ scholæ, secundum tenetur ut infra suo tractabitur loco.

Contrarium defenditur in schola D. Thomæ, a quo dependet resolutio hujus quæstionis, quod admonere hic placuit, ut sequela opinandi ad primarium fundamentum reducatur, et quæstio ipsa ad principia, a quibus ejus dependet resolutio quidque nobis in præsentiarum consequenter ad doctrinam nostri Doctoris sit explicandum, nam reviviscentia meritorum ab omnibus conceditur, sed conformiter ad dicta fundamenta hinc inde declaratur modus quo reviviscunt.

Prima sententia.

His ergo pro majore declaratione hujus difficultatis præmissis. Prima sententia est communis antiquorum. Alensis 4. *part. quæst.* 12. *memb.* 4. *art.* 3. *et* 6. Alberti *in* 4. *dist.* 14. D. Bonaventuræ *ibidem art.* 2. *quæst.* 1. De Thomæ 3. *part. quæst.* 89. *art.* 2. non reviviscere merita, nisi juxta dispositionem, quam habet pœnitens, vel præsentem, vel finalem, vel alias in vita, varie enim loquuntur, et possunt in hos omnes sensus explicari, statuunt enim reviviscentiam meritorum juxta mensuram, quam quis recipit charitatis et gratiæ, vel tum, vel alias usque ad ultimum terminum. Unde si taliter disponatur ut recuperet gratiam æqualem meritis, vel ei quam amisit, aut majorem, reviviscant merita ad integrum jus gloriæ ; si autem deficiat, ita ut non adæquet ex præsenti dispositione, aut alias in vita, æqualem aut majorem gratiam, sic etiam non reviviscunt merita antiqua in gradu excedente charitatem. Huc tendunt varii modi explicandi sententiam antiquorum, ut dicunt secundum augmentum charitatis reviviscere merita antiqua, et non aliter.

Reviviscere merita juxta dispositionem tantum resurgentis.

Duplex est modus, quo hæc sententia in genere declaratur. Primus est, quod gratia, quæ datur resurgenti, sit secundum mensuram præsentis dispositionis, licet non propter illam solam, sed etiam propter merita priora detur, et nihil aliud. Consequenter dicunt nullum specialem gradum gloriæ aut gratiæ, tribui ratione meritorum, qui non daretur per solam contritionem et dispositionem, in qua quis resurgit. Dicunt præterea resurgere merita mortificata, non ad præmium distinctum, sed ad idem præmium, quia ex diverso titulo datum. Hanc sententiam citat Sotus *dist.* 16. *art.* 5. quam *ibidem* reprehendit et negat esse D. Thomæ, et Suarez *in relectione de reviviscentia meritorum disp.* 2. *sectione* 1. Ledesma *in.* 1. *part.* 4. *quæst.* 30. *art.* 2. *et* 4. Hi etiam auctores, quos vocant prædicti modernos Thomistas, tenent illam sententiam, quam impugnavimus in secunda difficultate præcedenti de actu remisso vel æquali meriti, non habere præmium aliter quam illud quod respondet prioribus, quia illi non sunt dispositiones excedentes formam quæ inest. Et quod amplius est, negant præmium essentiale correspondere aliis actibus virtutum, nisi soli charitati, quod parum consentaneum videtur, ut communiter tractant auctores in materia de merito.

50. Primus modus.

explicandi hanc sententiam.

Reviviscere tantum meritum quoad titulum, non quoad diversum præmium.

Non correspondere præmium essentiale nisi soli charitati.

Contra quam sententiam faciunt Scripturæ, in quibus promittitur vita bene operantibus usque in finem, et observantibus legem Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei,* etc. *Possidete paratum vobis regnum,* etc. *Esurivi,* etc. *Matth.* 11. et 19. *Joann.* 5. et alias sæpe. Item, promissiones factæ virtutibus in specie. Item Trid. *locis citatis*, quæ videntur expressa. Patres contra Jovinianum, ut Hieronymus, Augustinus, Gregorius *lib.* 4. *Moralium cap. ultimo.*

Prædictum modum explicandi sententiam D. Thomæ sequitur per omnia Bannes 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 5. in dubiis us-

que ad quintum inclusive, et in responsione ad recollectionem Francisci de Victoria de augmento charitatis, quam *ibidem* inserit post dubium quintum cum propria responsione ad singula, tanquam parum consentanea.

51. ...cundus modus ...terpretandi ...mdem ...tentiam. ...vivisce-re ...nerita ...quoad ...iquem ...adum, ...n quoad ...um nisi ...spositio sit ...qualis.

Secundus modus interpretandi eamdem sententiam est Soti et Ledesmæ *locis citatis*, secundum quem explicant D. Thomam, Capreolum, Paludanum, Cajetanum. Eumdem sequitur Victoria *in relectione de augmento charitatis*. Dicunt itaque reviviscere merita antiqua, non quoad totum præmium gratiæ et gloriæ semper, sed quoad aliquem gradum, juxta proportionem præsentis dispositionis, in qua quis resurgit, verbi gratia, si illa dispositio mereatur præmium ut duo, gloriæ et gratiæ, etiam duo alii gradus reviviscant correspondentes meritis antiquis, ita ut præter id quod correspondet contritioni, verbi gratia, per se, in eodem etiam gradu detur gloria et gratia propter merita, quod si contritio sit summa, vel in gradu proportionato meritis antiquis, illa reviviscunt de integro. Præfati auctores modificant dictam sententiam, ut reviviscentiam meritorum referant ad proportionalem conatum dispositionis, ut si contritio sit ex summo conatu, quem habere possit pœnitens, reviviscere omnia merita, si sit inferior reviviscere juxta proportionem conatus. Hæc modificatio id superaddit, ut quoniam unus actus quantumlibet intensus non possit æquare plures priores æquales, ex quibus alias comparatum est meritum, saltem in conatu voluntatis, et secundum conatum, si faciat totum quod in se est, restituantur merita præcedentia.

...ntentia ...octoris. ...ntroversia. De ...ivisceu-...

Secunda sententia est Doctoris, reviviscere integre merita quoad præmium gloriæ, quem sequuntur alii, quos *infra* citabimus. Quantum autem ad reviviscentiam meritorum quoad gratiam antiquam, non ita conveniunt omnes, quia *supra* citati docent reviviscere juxta gradum dispositionis præsentis, et non aliter. Nominales docent reviviscere totam gratiam antiquam, quam sententiam probabiliorem censet Suarez *sect.* 2. *in resolutione quæstionis*. Vasquez docet *dub.* 3. *in art.* 5. *quæst.* 89. resurgere quidem gratiam, quæ debebatur meritis, sed non eam quam acquisivit per sacramenta ex opere operato. Noster Doctor tenet non restitui gratiam correspondentem meritis, sed solum ea reviviscere quoad præmium essentiale, quem sequitur Durandus *in* 3. *dist.* 31. *quæst.* 2. Almainus *in hac dist. quæst.* 1. Marsilius *in* 4. *quæst.* 11. *art.* 1. et nostræ Scholæ Doctores.

...tia quoad gratiam antiquam.

Variæ sententiæ.

52. Prima conclusio. Reviviscunt merita quoad totum jus ad gloriam.

Dico primo reviviscere merita integra quoad totum jus antiquum præmii essentialis, est Doctoris in littera. Idem tenet Richardus *art.* 8. *quæst.* 2. Gabriel *quæst.* 3. *art. dub.* 3. Major *quæst.* 1. Occham *in* 4. *quæst.* 9. *ad* 6. *dubium*, Durandus Marsilius, Almainus citati, et hic idem tenet *tract.* 2. *moralium, cap.* 24. *Henricus quodl.* 5. *quæst.* 24. Adrianus *de satisfactione quæst.* 2. *ad* 1. Suarez *loco citato, sect.* 2. Vasquez citatus, Valentia *de essentia pœnitentiæ, disp.* 7. *quæst.* 6. *puncto* 1. estque frequentior jam inter modernos.

Probatio. Expositio quorumdam, rejicitur.

Probatur primo ex loco Pauli ad Hebræos 6. *Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora saluti, tametsi ita loquimur; non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis Sanctis, et ministratis*, etc. Hunc locum aliqui exponunt de operibus mortuis, seu in statu peccati factis, sed hæc expositio non quadrat, quia Deus non promisit peccatoribus regnum, sed filiis, neque merita, ut in-

ducunt obligationem justitiæ, qua est Dei ad nos, possunt fieri in statu reprobationis et peccati, quia peccator factus gehennæ et damnationis filius, nequit in eo statu acquirere jus ad regnum. Neque explicari potest locus, quasi ex operibus mereantur justificationem a Deo, quia neque justificatio est ex operibus, sed gratis fit, ut docet Tridentinum ex Paulo *sess.* 6. *cap.* 8. et Paulus ipse loquitur hîc de operibus factis in fide et charitate.

53. Alia expositio intelligit de operibus justorum.

Alii intelligunt hunc locum de operibus justorum, et Paulum loqui ad Hebræos perseverantes in fide et gratia, ita Cornelius a Lapide et quidam alii interpretes; non est ergo sermo de operibus mortificatis. Contra, omnes Patres exponunt verba præcedentia, *impossibile est eos, qui semel illuminati sunt,* etc. de Baptismo, qui nequit iterari, ut ex eo loco etiam colligunt Doctores, et loqui Paulum ad Hebræos lapsos fiducia iterandi Baptismatis, sicut antiqua Baptismata iterari consueverunt, et ostendit viam esse per pœnitentiam; ergo hæc verba etiam referenda sunt ad lapsos, prout referunt etiam Patres. Epiphanius hæresi 59. *Et vides,* inquit, *quomodo innovationem non posse fieri iterum perfecte pronuntiavit. Verum a salute nondum removit pœnitentiam agentes, sed et cum salute conjunctam esse dicit, et Deum susceptorem bonorum operum ipsorum esse, qui etiam a delictis perfectissime pœnitentiam agunt,* etc. Chrysostomus *homil.* 10. in hanc epistolam idem intelligit perinde scribere Paulum ad Hebræos lapsos, sicut etiam scribit ad Galatas lapsos; Ambrosius *lib.* 2. *de pœnitentia.* Augustinus *lib. de fid. et operibus, cap.* 11. Athanasius *in oratione de blasphemia contra Spiritum sanctum,* Hieronymus *lib.* 2. contra Jovinianum, utraque glossa interlinearis et ordinaria. Deinde ipse Paulus docet Hebræos in præcedentibus verbis factos esse imbecilles ad audiendum.

(Impugnatur. Loqui Paulum ad lapsos. — Epiphan. — Chrysost. Ambrosius. Augustin. Athanas. Hieron.)

54. Confirmatur. Trident.

Cæteris omissis, confirmatur hæc interpretatio ex Tridentino sess. 6. cap. 16. *Hac igitur ratione justificatis hominibus sive acceptam gratiam perpetuo conservaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda sunt Apostoli verba : abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in Domino ; non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis quam ostendistis in nomine illius,* etc. Quo in loco tam perseverantes in justitia accepta, quam etiam lapsos, et per pœnitentiam recuperantes eamdem justitiam comprehendit Concilium. Applicat autem duo loca Pauli; alterum ex 1. ad Corinth. 15. *Abundate in omni opere bono,* etc. qui locus comprehendit perseverantiam in bonis operibus; et alium locum hunc quem tractamus, qui comprehendit etiam opera præterita, in gratia tamen facta, qui locus superflue adderetur, sicut et primum membrum disjuncti, nisi ex mente Concilii comprehenderentur merita facta alias, et mortificata per peccatum, quæ reviviscunt ad præmium vitæ æternæ ex Concilio, ut patet in verbis sequentibus; ergo sub fructu justificationis etiam recuperatæ per pœnitentiam comprehendit reviviscentiam dictorum meritorum.

Hieron.

Eamdem conclusionem Hieronymus docet in Malachiæ 3. et in illum locum ad Galatas 3. *Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa,* etc. *Hîc,* inquit, *aspiciendum quod quicumque ob Christi fidem laboraverit, et postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa passus dicitur fuisse dum peccat, sic rursum non perdat ea, si ad pristinam fidem, et antiquum studium revertatur,* etc. Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus in eumdem locum.

55. Censura oppositæ opinionis.

His suppositis (ex quibus Doctores moderni hanc veritatem communi accedente Scholasticorum sententia, in eo gradu certitudinis statuunt, ut sine temeritate negari non possit, atque etiam impietate, ut addit Suarez), sic argumentor ad alteram partem præmissæ conclusionis, nempe merita quoad totum jus ad præmium essentiale resurgere. Neque Scriptura, neque Patres citati statuunt limitationem, non statuere etiam limitationem quantum ad reviviscentiam meritorum quoad præmium essentiale magis congruit rationi quæ in divina promissione fundatur, et facta est operibus a Deo absolute, operibus, inquam meritoriis de condigno, seu justorum, et id magis congruit justitiæ et clementiæ divinæ, et modo loquendi Tridentini; ergo ea ratione qua statuitur reviviscentia meritorum quoad præmium essentiale, etiam dicendum est eadem resurgere quoad totum præmium essentiale. Probatur sequela, quia nullum est impedimentum, ex quo resurgerent secundum justitiam et promissionem divinam quoad totum, quin quoad partem obstet reviviscentiæ, quia neque promissio divina facta est operibus justorum cum limitatione ad partem, sed absolute quoad totum, et idem titulus fundetur quoad partem et totum; imo primo facta est promissio operibus quoad totum, et redeunt quoad partem ex vi promissionis, et acceptationis divinæ quoad totum. Ergo non suppetit fundamentum asserendi unum, et negandi alterum, cum neque in operibus jus diversum fundetur, neque divina promissio varietur quoad totum et partem.

(Reviviscere merita ad integrum jus, probatur.)

(Non esse fundamentum reviviscentiæ in parte tantum et non quoad totum.)

Objectio.

Dices ex alia lege non resurgere opera quoad totum jus ad gloriam, nempe ob dependentiam ad charitatem; hæc autem talis est, qualis dispositio præsens resurgentis aut profectus in reliquo vitæ sequentis.

(Responsio.)

Contra, hæc responsio, vel non salvat reviviscentiam meritorum, vel non salvat fundamentum reviviscentiæ eorum; ergo, etc. Probatur antecedens quoad primam, quia si nihil tribuitur operibus mortificatis, nisi quod alias correspondet dispositioni resurgentis, non reviviscunt opera ad præmium, aut statum antiquum, et jus in ipsis fundatum, sed tantum ad titulum, et non ad præmium. Sed hæc non est opera resurgere, quoad suum præmium eis alias debitum, quod ipsis proprium manet, et distinctum in suo gradu si operans postea non haberetur; ergo prætensa reviviscentia operum quoad titulum tantum, non est reviviscentia operum quoad pristinum statum. Consequentia patet, quia titulus secundum præsentem providentiam, qua ordinantur opera ad præmium, distinguitur secundum diversitatem præmii et meritorum, alias non cresceret præmium essentiale ex multitudine et augmento operum, cui debetur præmium secundum medium justitiæ commutativæ etiam in eodem gradu diversitatis, quantum ad augmentum; ergo nisi opera reviviscant quoad præmium didiversum, non reviviscunt quoad jus et titulum antiquum in eo fundatum. 56.

(56. Impugnatur.)

(Non reviviscere quoad titulum, nisi reviviscent quoad præmium.)

(Titulus operum ex præsenti providentia.)

Secundo, si opera non reviviscunt quoad præmium distinctum, non reviviscunt etiam quod titulum ullum quod est contra Bannem, et responsionem datam; ergo, etc. Antecedens probatur, jus quod habet ratione meritorum resurgens, est illud ipsum quod fundatur in operibus justorum, et respicit præmium essentiale secundum propriam perfectionem et augmentum, et excessum in meritis pro eo statu, in quo per ipsa est acquisitum jus præmii, neque habetur in Scriptura aut Patribus, alius titulus novus acquisitus ratione illorum operum, neque ex ratione divinæ misericordiæ, aut justitiæ, ullus 57.

(57. 2. Ratio.)

(Non reviviscere quoad titulum, nisi etiam in ordine ad præmium diversum.)

titulus novus, aut mutatio tituli prioris colligi potest. Et probatur, quia promissio facta pœnitentiæ et conversioni perfectæ peccatoris tanquam dispositioni est absoluta et independens, et alterius rationis a promissione facta operibus justorum, quia hæc promissio est ex motivo justitiæ commutativæ, vel quasi motivo secundum Dei promissionem, quæ medium tale servat. Hæc vero liberalis promissio est ex solo motivo misericordiæ, quia gratis justificamur, et non ex merito nostro. Promissio facta pœnitentiæ, ita præcise respicit statum peccati, ut sicut ipsa pœnitentia versatur, et consummatur circa peccatum tanquam materiam, quocumque modo, sive intra, sive extra Sacramentum fiat justificatio, ita etiam promissio justificationis completur in remissione peccati, et collatione primæ gratiæ juxta dispositionem præsentem, cujus naturam et gradum præcise respicit, et nullo modo per se extenditur hæc promissio ad aliud opus antecedens meriti; neque dignificat ipsum in ratione operis, neque acceptatur illud virtute pœnitentiæ in ratione meriti, aut constituitur in esse meriti, quia promissio, ut dixi, facta pœnitentiæ et omnis retributio ejus, loquendo de pœnitentia hominis existentis in peccato mortali (cui nihil ex justitia in eo statu debetur faciens ad salutem proxime) est promissio gratuita, et non supponens meritum, cui deberetur merces ex justitia; ergo omnis titulus in ea promissione et ratione ejus conveniens pœnitentiæ, est gratuitus et liberalis, non ex debito.

Titulus fundatus in promissione operum, est diversus ab eo qui fundatur in promissione quæ facta est pœnitentiæ.

Completur titulus pœnitentiæ circa remissionem peccati, et primam gratiam.

Non respicit opera antecedentia, neque constituit in esse meriti.

58. Promissio autem liberalis fundans titulum mere precarium, aut impetratorium, seu congrui, vel quocumque modo vocetur, non est natus fundari secundum justitiam, aut jus meriti, quod tale est secundum justitiam, concedere, quia primario extendit suam virtutem circa materiam proximam, quæ est ipsa justificatio, ut includit renovationem interiorem et remissionem peccati, quantum ad retributionem, et ad pœnitentiam quantum ad id propter quod fit ipsa justificatio gratis; ergo nequit indifferente gradu respicere meritum antecedens, tanquam conferens ei valorem et titulum ex justitia, quia sic excederet naturam sui motivi, et materiæ et subjecti, cui nihil juris ad vitam in eo statu peccati, accrescere potest ex justitia. Sed meritum in *esse* meriti nequit dignificari aut constitui formaliter, nisi per illud quo accrescit ei ratio meriti, quod secundum justitiam, ut hic intervenit, fundat jus ad gloriam; ergo meritum mortificatum per peccatum non accipit novum jus per pœnitentiam, quo fieret meritum, cui deberetur merces, præter oblationem impedimenti, quo jus antiquum reviviscit; vel ergo non reviviscit meritum in *esse* meriti, vel certe reviviscit quantum ad jus antiquum quod debebatur, non vero quoad præmium aliquod novum ratione valoris antiqui debitum, aut pœnitentiæ, quasi ad diversam rationem meriti translatum, quia secundum valorem antiquum habet præmium constitutum ex promissione diversa Dei; pœnitentia vero non tribuit ei jus novum in *esse* meriti, neque respicit opera antiqua, tanquam restaurans in eis aliud jus præter antiquum, ut patet ex dictis.

Titulus pœnitentiæ precarius.

Non potest fundare titulum ex justitia, qui est meriti.

Meritum in esse meriti crescit ex justitia.

Ex hoc patet antecedens principale quoad secundam partem, quia reviviscentia meritorum statuitur ex promissione Dei facta operibus in statu justitiæ, et aliis requisitis ad merita; ergo, vel ex hac promissione sequitur ipsa ex integro jure reviviscere, aut certe tollitur fundamentum, ex quo adstruitur eorum reviviscentia; si enim ex aliquo novo titulo reviviscunt, illa non est reviviscentia eorum

Jus meritorum antiquum resurgere.

proprie quoad jus, et promissionem antiquam, sed collatio juris novi.

59. Ratio. Tertio impugnatur ratio, in qua fundatur præmissa solutio. Justitia per pœnitentiam recuperata acquiritur gratis, et non ex merito ; ergo nequit tribuere jus meriti operibus prioribus ; ergo vel ratione sui habent illud ad præmium, secluso impedimento, reviviscens, ut sit jus proximum, ut dicit Doctor, juxta modum dicendi Juristarum, vel certe non reviviscunt in *esse* meriti. Prima consequentia probatur, quia prima gratia, quæ datur gratis, nequit tribuere personæ aliud jus, quam sit illud quod proportionatur suæ naturæ, et motivo ex quo datur liberali ; sed hoc jus quod acquirit persona ratione gratiæ receptæ, respective ad gloriam est omnino gratuitum ; ergo jus quod acquirit mediante illa gratia præcise quoad opera, ut fundatur in sola gratia, est tantum gratuitum, et non justitiæ. Probatur consequentia, quia gratia illa recuperata primo et per se ordinatur ad gloriam, et ad dignificandam personam in ordine ad gloriam, et totum hoc est mere gratuitum ; non respicit opera meritoria per modum causæ, quia subsequitur, et solum dependet a conversione præsente peccatoris per modum dispositionis ; ab aliis vero ejus operibus non dependet, neque ex illis est, neque ad illa refertur ex suo fine intrinseco, quem habet, sive præcesserint merita, sive non præcesserint, ad quem finem omnino impertinens est, sive fuerint prædicta merita, sive non fuerint.

[Jus fundatum in prima gratia.] [Est gratuitum.] [Non respicit merita antecedentia.]

60. Titulus donationis, et conventionis diversis secundum justitiam. Sed ex dono mere gratuito non acquiritur jus aliquod quam meræ donationis, neque consequenter aliquis titulus alterius justitiæ, qualis est titulus fundatus in meritis ; ergo reviviscentia meritorum secundum jus strictius ad gloriam, quam sit jus donationis, non potest fundari in gratia justificationis prima ; ergo in solis meritis supposita gratia justificante, tanquam excludente impedimentum. Probatur subsumptum, ipsa merita in ratione operis sunt dona Dei ex gratia, quæ non cadit sub merito, nempe excitante et operante ; sed sic non accresceret jus meriti operibus, ut sunt ex dono Dei præcise, nisi accederet Dei voluntas et promissio, qua voluit nostra esse merita, quæ sua sunt dona ; ergo nullum donum gratuitum Dei, qua donum est præcise, et non ex merito, fundat jus meriti ; ergo neque prima gratia tribuit operibus præcedentibus, ut sint merita.

[Nullum donum qua tale fundat jus meriti.]

Objectio. Dices, primam gratiam dari operi sequenti, ut sit meritum, quod alias sine gratia non esset meritum.

Responsio. Meritum sequens ad gratiam primam qualiter ab ea dependet. Contra, prima gratia tantum tribuit illud jus operi meritorio, qua constituit personam in eo statu quo sit capax meriti, et non quod meritum ipsum fundet jus meriti præcise ratione gratiæ, quasi hoc jus ex sola gratia sit. Et hac ratione dicunt Doctores requiri gratiam sanctificantem in persona ad meritum, quo sit actus formatus, nempe qua persona quæ elicit informatur per gratiam, et ordinatur ad vitam æternam, rationem tamen meriti ab hac informatione, et jus in merito fundatum distinguunt ; nam alias si gratia esset specialis ratio acceptandi meritum, et sola, non esset ratio cur moveretur quæstio de reviviscentia meritorum, quæ deberet proponi de reviviscentia gratiæ, et quidquid sit de modo loquendi

61. Gratia non dat valorem merito quod non informat. Sic argumentor : gratia non tribuit valorem merito, quod non informat, et quod supponit completum, in *esse* meriti antequam adveniat ; sed merita mortificata non informat gratia consequens per pœnitentiam, quia non sunt in *esse* operis, neque constituit in *esse* meriti ; tum quia informa-

Merita antiqua receperunt informationem a gratia antecedente.

ta fuerunt per gratiam antecedentem ipsa merita, a qua habuerunt totum quod necessarium fuit, quantum ad informationem actus; tum quia illa non dependet in *esse* meriti ab ipsa gratia consequente ad quam disponunt, vel quæ datur ob ipsa merita, quamvis ad eam dicunt ordinem causæ.

Gratia pœnitentialis non informat merita antiqua.

Ergo minus informantur in *esse* meriti per gratiam pœnitentialem, quæ neque est causa ipsorum, neque effectus ab iis procedens per modum, quo causant gratiam in *esse* meriti.

Confirmatio.

Confirmatur, si Deus auferret gratiam justo quantum ad gradum, qui non est ex meritis ipsorum, ponamus, verbi gratia, sententiam illam quam impugnat Doctor *in primo dist.* 17. de modo intentionis formæ, nempe gradum priorem desinere adveniente gradu posteriore, vel certe Deum de potentia absoluta, et per miraculum, subtrahere gratiam primam, adveniente ejus augmento per meritum acquisito, in eo casu meritum haberet jus ad gloriam in ipso fundatum, ut compleatur, antequam gratiæ, augmentum causet.

Si desineret gratia antecedens meritum adveniente augmento, maneret jus fundatum in merito.

Sed tunc gratia esset tantum conditio (illam dico quæ tum inesset per meritum) et non ratio formalis, in qua fundaretur jus meriti ad gloriam, cum gratia illa se teneat ex parte præmii, et non meriti; ergo similiter gratia, quæ acquiritur per pœnitentiam, habet tantum ratione conditionis et causæ expellentis impedimentum peccati, et non tanquam ratio formalis, in quo fundatur jus antiquum meriti quod reviviscit.

Gratia pœnitentialis tollit impedimentum peccati.

Unde patet quod gratia præcise, ut correspondet pœnitentiæ, non ordinet hominem ad gloriam tanquam præmium, sed tantum ut gratuite datur, qua correspondet ipsi gratiæ præcise, quidquid sit an reviviscat gratia antiqua debita merito, et ut ipsi debita, si modo debeatur, de quo in sequenti conclusione agetur; et consequenter si meritum reviviscit, debet reviviscere secundum jus antiquum, quod habuit antecedens ad peccatum et gratiam pœnitentiæ, per quam expellitur. Hoc autem jus fuit totale et completum respectu præmii essentialis, et non partiale, neque in suo *esse* descendebat a peccato, aut gratia ejus remissiva; ergo totum reviviscit, vel nihil jus reviviscit.

62. 4. Ratio. Requisita ad meritum. Trident.

Quarto ad meritum non requiritur aliud quam ut eliciatur opus meritorium in gratia cum debitis circumstantiis, et decedat in gratia operans, ut patet ex Tridentino sess. 6. cap. 16. *Nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, divinæ legi pro hujus vitæ statu satisfecisse, et vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam vere promeruisse censeantur,* etc. et can. 32. idem dicit. Quibus verbis proponit Concilium jus completum meriti, quod solum dependet a statu gratiæ, quod opus bonum sit factum in Deo, id est, mediante gratia auxiliante, et talis satisfaciat legi Dei pro hujus vitæ statu, et moriatur in gratia. De prima, secunda et quarta conditione non est difficultas.

Dubium de tertia conditione meriti.

De tertia autem posset esse dubium, an intelligat Concilium perseverantiam in bono opere et gratia a lapsu mortali, quia hoc videtur esse satisfacere legi Dei, ad hoc ut meritum habeat totum jus in *esse* meriti, ac proinde Concilium posset intelligi, ut quidam explicant, de operibus justorum ex satisfactione legis, et perseverantia in gratia tantum, non autem de meritis eorum, qui postea lapsi sunt a gratia.

Resolvitur.

Sed contrarium hujus probatur, quia Concilium loquitur de satisfactione pro statu vitæ præsentis, nempe subjectæ tentationibus et peccato.

Pœnitens satisfacit

Sed qui per pœnitentiam resurgit a peccato, satisfacit plene legi Dei pro statu vitæ præ-

legi Dei pro statu vitæ præsentis. sentis, quantum ad effectum salutis, qui est etiam effectus legis, quæ ad finem dirigit, seu ad salutem, quia pœnitentia habet annexam remissionem peccati et pœnæ æternæ, et restituit amicitiam et gratiam, satisfacit plene pro offensa legis, tanquam satisfactio et pœna ordinata in vita præsenti, per ipsam legem pro peccatis; ergo pœnitens habet hanc etiam conditionem satisfactionis, quam exigit Concilium ut opus meriti retribuatur per gloriam, et hanc satisfactionem comprehendit etiam Concilium, sicut in initio capitis comprehendit merita justorum, qui perseverant in gratia, vel qui lapsi eam recuperarunt per pœnitentiam. Hoc autem insinuant verba prædicta *pro statu vitæ præsentis,* quia perseverantia in gratia, et satisfacere legi divinæ pro tota vita sine peccato etiam mortali, est donum speciale Dei, quod regulariter omnibus non conceditur pro statu vitæ præsentis, et ex speciali privilegio. Illa autem satisfactio legis quæ regulariter datur per pœnitentiam, est satisfactio legis pro statu vitæ præsentis, quæ satisfactio a Deo instituta est, et acceptata, quoniam (ut idem Concilium dicit sess. 14. cap. primo), *Dives in misericordia, cognoscens figmentum nostrum, hoc vitæ remedium contulit.* Occurrit autem Concilium per verba jam declarata tacitæ objectioni, quæ fieret ex observantia legis, quod est mdium necessarium ad salutem *Matth.* 19. *et alias,* posset enim objici quod lapsus non observat legem, neque ei satisfecerit.

Præservatio a peccato mortali tota vita est donum speciale.

A eo non consistit satisfactio legis regularis, et ordinaria.

Scopus Concilii.

Ad quod respondet tacite, quod satisfecerit pœnitens pro statu vitæ præsentis subjecto infirmitati et ignorantiæ per pœnitentiam; ergo per talem satisfactionem reviviscit totum opus meriti, et non tantum pars, et semper etiam reviviscit, sicut et pœnitentia debita semper justificat a peccato.

Confirmatur, peccatum remittitur quoad maculam et omnem pœnam, sive damni, sive sensus, per pœnitentiam: ergo nulla pœna damni debita peccato, aut ex peccato, perseverat post pœnitentiam. Ergo minus potest manere pœna damni quoad præmium debitum meritis prioribus post pœnitentiam; sed si non resurgerent ad integrum præmium, maneret pœna damni quoad hoc, ergo, etc. Hoc argumentum alias sæpe deduximus cum Doctore de efficacia pœnitentiæ ad remissionem peccati. 63.

63. Confirmatio. Si meritum non reviviscere, pœnitentia non deleret omnem pœnam peccati, ut damni.

Dices, non esse pœnam peccati, sed effectum, quia peccans facit dispendium gratiæ, ad quam non resurgit denuo, nisi se ipsum disponat, et consequenter neque ad integrum præmium quod dependet a gratia.

Responsio.

Contra, ex hoc sequitur merita, neque in toto neque in parte resurgere; si enim referatur responsio ad fundamenta Bannes, si merita dependent a mensura gratiæ, sequitur quod nullo modo resurgunt quoad titulum, nisi restituatur gratia proportionata meritis, vel si resurgant quoad titulum, hanc reviviscentiam eorum non dependere a mensura gratiæ. Si referatur eadem responsio ad fundamenta, et modum explicandi Soti et Ledesmæ, qui dicunt dari tantam gratiam propter merita, quanta datur ex vi dispositionis præsentis, etiam sequitur idem, quia hæc doctrina nequit reduci ad fundamenta, ex quibus asseritur reviviscentia meritorum.

Impugnatur. Sequi merita non reviviscere.

Peto, cui correspondet ille excessus gratiæ collatæ supra gradum dispositionis? non ipsi dispositioni, quia tunc gratia excederet gradum dispositionis, quod negatur; ergo meritis; sed merita perinde exigunt gratiam illam partialem ac totam gratiam. Vel ergo asserendum est totam gratiam restitui, et meritis debi

Impugnatur. Modus dicendi Soti.

tam, vel certe nihil ejus, ideoque magis consequenter disserunt alii, qui dicunt totam gratiam in eadem mensura ex necessitate reviviscentiæ meritorum saltem restitui. Unde videtur hoc congruum reviviscentiæ meritorum, si necessaria sit gratia, ut medium conjungens fini in pari gradu cum meritis eam restitui.

64. 2. Conclusio. Reminiscentia meritorum est ex justitia.

Dico secundo, hanc reviviscentiam meritorum esse non solum opus divinæ misericordiæ, sed etiam justitiæ, supposito pacto de acceptatione bonorum operum in *esse* meriti. Hæc est conclusio Doctoris, ut patet ex littera ejus in præsenti articulo, supra explicata, ubi approbat modum dicendi aliorum, qui redducant reviviscentiam hanc divinam clementiam : *Quamvis,* inquit, *hoc sit bene dictum in commendationem misericordiæ divinæ, tamen potest aliquo modo reduci ad justitiam hoc modo,* etc. Et subjicit argumentum quod alias *ibidem* deductum est contra reviviscentiam peccati dimissi per pœnitentiam, quoad culpam et pœnam etiam temporalem, si satisfaciat pœnitens adæquate pro illa pœna, et e contra cum debitum præmium meritis non commutetur in aliquod præmium transitorium et temporale, sicut pœna æterna commutatur in temporalem, manet suum jus operibus, quando vivificatur peccator per pœnitentiam. Unde nescio cur Suarez in præfato opusculo *sectione* 3. in principio adducat Doctorem, pro sententia illa, quæ reviviscentiam meritorum reducit solum ad divinam misericordiam, neque etiam alii auctores, quos pro eadem sententia refert, id dicunt, nisi quatenus misericordia plurimum immiscetur meritis, qua factum est, ut sua dona voluerit Deus nostra esse merita, et quanquam juste potuerit Deus vel hominem lapsum non revocare ad pœnitentiam post Baptismum, vel etiam merita alias facta oblivisci, in pœnam ingratitudinis, tamen ex misericordia et primo pacto, illa permanere voluit perseverantibus in sua gratia finaliter, tanquam media, per quæ prædestinatus ad gloriam electioni proportionatam perveniret, et hanc misericordiam, quæ magis admiscetur meritis nostris, quam justitia, intendunt præfati auctores, ut excludant justitiam rigorosam, quæ nequit esse in proposito, aut nostri ad Deum. Vasquez allegat hîc rigorosam justitiam, id est, ex natura rei seclusa omni divina acceptatione, per quam opera in *esse* meriti complerentur. Hanc sententiam alias impugnavimus, est singularis.

Misericordia admiscetur meritis.

65. Probatio conclusionis ex Trident.

Conclusio itaque patet ex Tridentino, nempe hîc servari tam misericordiam quam justitiam : *Proponenda est,* inquit, *vita æterna, et tanquam gratia filiis per Christum Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, et meritis fideliter reddenda,* etc. Et infra : *Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris litteris usque adeo tribuatur,* etc. *absit tamen ut Christianus homo in se ipso, vel confidat, ut glorietur, et non in Domino, cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona,* etc.

Recte ergo dicitur et misericordiam et justitiam supposita misericordia et promissione Dei, operari hanc reviviscentiam meritorum ad præmium essentiale integrum, nam si reviviscant ad præmium accidentale ex integro, ut concedunt auctores, quos impugnavimus hactenus, non videtur ratio ex parte divinæ misericordiæ suppetens, aut etiam ex parte justitiæ, quæ primario acceptant et ordinant merita ad præmium vitæ æternæ, cur magis eadem non reviviscant

Non est ratio unde reviviscant, ad præmium

accidentale integrum magis quam ad essentiale.

quoad præmium essentiale, quam ad præmium accidentale, et primaria Dei acceptatione? nam et ordo ad præmium accidentale speciale quarumdam virtutum et operum supponit ordinem eumdem ad præmium essentiale, a quo nequit separari secundum præsentem justitiam.

66. Responsio.

Dices forte, præmium essentiale dependere a mensura charitatis, non ita præmium accidentale.

Impugnatio.

Contra, hoc etiam dato, dicendum esset charitatem reviviscere ex reviviscentia meritorum quoad integrum. Deinde ipsum præmium accidentale, quod est gaudium de opere virtutis perfecto, cui debetur, crescit ex operibus inquantum ordinantur secundum gradum perfectionis ad præmium essentiale in *esse* meriti, quia hæc ratio in operibus est perfectior quam ordinatio ad præmium accidentale, ac proinde inferens gaudium de opere principaliter quatenus est ex Deo, et ad finem ultimum ordinatum, sine qua ordinatione non esset opus illud meritorium præmii accidentalis, sed indifferens in *esse* meriti. Sed gratia pœnitentialis non vivificat opus indifferens in *esse* meriti, verbi gratia, si actus illi ex genere boni, non referuntur in finem charitatis formaliter aut naturaliter, sine qua relatione non consistit meritum in operibus, quibus destinatur præmium accidentale, ut patet de virginitate et doctrina, verbi gratia, et idem de martyrio, nisi subeatur propter Deum. Ergo ut opus sit meritorium præmii accidentalis, requiritur, ut sit meritum vitæ æternæ, quia sicut illud gaudium de opere spectat ad beatitudinem, licet accidentalem redundantem ex essentiali, ut proportionatur operi virtutis, de quo est gaudium, sic etiam debet esse gaudium de illo opere, ut fuit medium speciale conjungens fini ultimo, et quoad bonitatem tantum Philosophicam, seu ex genere, secundum quam opus est indifferens, non dicens ordinem ad finem, nisi referatur per charitatem suo modo. Ergo si opus illud decrescit in ratione meriti, qua conjungitur fini ultimo, seu præmio essentiali, decrescit similiter, qua est objectum et causa gaudii; ergo et ipsum gaudium de opere, in quo consistit præmium ejus accidentale, similiter pecrescit, alioquin gaudium ipsum non esset secundum statum beatitudinis, si de aliquo esset sub ea ratione, qua non refertur ad finem ultimum, et consequenter tenendo opera vivificari integre quoad præmium accidentale, idem dicendum est quoad essentiale.

Motivum gaudii accidentalis, aut præmii.

Præmium accidentale non est ex meritis, nisi ut merita dicunt ordinem ad finem.

Tertia conclusio, licet non gratia antiqua data operibus, adhuc opera redeunt quoad jus antiquum ad præmium. Probatur conclusio ex dictis, quia ut postea videbimus, communior sententia est, non redire gratiam, nisi secundum mensuram dispositionis, in qua resurgit pœnitens, neque de contrario ita ratio, aut auctoritas expressa ulla convincit, sicut de reviviscentia meritorum. Et Tridentinum *loco præfato* præcise determinat reviviscentiam meritorum in ordine ad præmium essentiale absolute, et ut videtur in integrum, non ita agit de reviviscentia gratiæ antiquæ aut ibi aut alibi. Quamvis autem dicat recuperari gratiam per pœnitentiam *cap.* 14. *sess.* 6. tamen ibi non loquitur de alia gratia, diversa ab ea quæ corespondet pœnitentiæ et dispositio in præsenti, ut postea in sequentibus apparebit. Locutiones etiam Scripturæ non exprimunt alia quam reviviscentiam operum ad præmium essentiale, et non agunt expresse de reviviscentia pristinæ gratiæ, quæ fuit ante lapsum. Ergo certitudo hæc major de reviviscentia meritorum non dependet ab alia veritate magis dubia et incerta, quæ est de reviviscentia gratiæ

67. 3. Conclusio. Redire jus ad præmium fundatum in operibus quamvis, non redeat gratia.

Reviviscentia quoad gratiam non exprimitur in Scriptura.

Veritas certa non dependet ab incerta.

in integrum. Neque accommodari debet illa certitudo et mensura meritorum gradui dispositionis et gratiæ, ad quam resurgit peccator, neque est extendenda ratio ex divina misericordia, et justitia ad reviviscentiam integræ gratiæ, sicut et meritorum quoad integrum jus; tum quia promissiones factæ operibus hoc non exprimunt, penes quas procedit Dei misericordia et justitia, neque divina providentia præsens id compatitur, quæ mensuram gratiæ recuperandæ statuit juxta media ordinata, et eorum efficaciam in suo genere, nempe Sacramenti et dispositionis præsentis, seu conversionis peccatoris.

Neque ratio extenditur ad reviviscentiam gratiæ.

68. Gratia debita operibus fuit collata, non ita gloria.

Neque debitum etiam ex parte operum conveniens redivivo per pœnitentiam, quia et gratia debita operibus jam est collata in effectu, quam sibi perdidit peccans, non ita collatum est præmium essentiale, ad quod primario ordinata sunt opera, neque etiam necessitas dipositionis ad gloriam seu præmium essentiale, ad quod disponit gratia, aliud convincit, nisi aliquam gratiam supponi ex parte resurgentis ad effectum præmii, qua constituatur filius Dei, et capax gloriæ, quæ tantum promissa est filiis. Unde Tridentinum in verbis *supra* citatis inter hæc duo discernit, nempe ut gloria misericorditer per Christum promissa est filiis, id est, existentibus in gratia, et eamdem ut correspondet bonis eorum operibus ex promissione divina, tanquam præmium fideliter reddendum. Unde rigor secundæ hujus sententiæ et promissionis servanda est, quamvis supponatur gratia tantum pœnitentialis. Ex quibus colligitur major certitudo reviviscentiæ meritorum quoad integrum spectando fundamenta, ex quibus asseritur, quam sit certitudo alterius, nempe restitutæ in integrum gratiæ antiquæ, aut etiam in parte. Qua in re nobiscum sentit Suarez, qui reviviscentiam meritorum ut certam statuit, reviviscentiam autem gratiæ prioris ut probabiliorem, quoniam autem sententia contraria hæret in eo, quod gratia debet commensura meritis ad effectum præmii essentialis consequendi.

Certior est sententia de revivi-scentia meritorum quoad gloriam quam quoad gratiam.

Responsio, et fundamentum oppositæ sententiæ.

69. Impugnatur. Necessitas reviviscentiæ gratiæ.

Secundo argumentor illa commensuratio exigeretur vel per modum dispositionis requisitæ, vel ut quis dicatur acceptatus a Deo in ordine ad præmium, vel certe quatenus charitas seu gratia est medium assequendi præmium. Sed nihil horum convincit merita non redire quoad totum præmium essentiale, quamvis non rediret gratia in eodem gradu antiqua, vel etiam nullo modo rediret; ergo, etc. Probatur minor, in primis non qua disponit, quia gratia debita ex meritis non est dispositio antecedens meritum, sed consequens, quia meritum completur in omni suo *esse,* et jure ipsi competente, antequam tribuatur gratia merito; ergo in nullo sui *esse* naturali, morali aut meritorio, dependet a gratia sibi debita, et qua redditur propter ipsum meritum, tanquam a dispositione antecedente et causa, quia sicut completur in his meritum antecedenter, posset etiam manere, quamvis Deus non tribueret ullam gratiam consequentem, sicut opus remissum meriti, aut æquale in sententia quam *supra* impugnavimus, habet præmium gloriæ essentialis juxta aliquos, licet non augeat gratiam, neque in præsenti, neque in vita futura. Sequitur ergo tantum gratiam datam ob merita esse dispositionem consequentem, si modo est dispositio necessaria.

Gratia quæ datur propter merita nequit esse dispositio antecedens.

Sed neque sic est dispositio ex natura rei ad præmium essentiale acquirendum. Quod probatur sic primo, quia gratia redditur operibus tanquam præmium, ad quam opera se habent ut causa mora-

Non est dispositio consequens ex natura rei.

Consequitur gratiæ augmen- meritum, ut causam moralem.

lis, et solum ex divina acceptatione causans (non intelligo hîc quod meritum non constituatur etiam ex bonitate morali, sed intelligo non posse esse meritum sine acceptatione divina, neque causare sine illa, quidquid sit, an per solam acceptationem habeat rationem formalem meriti, quam difficultatem alias tractavimus), sed quidquid tribuitur merito per modum præmii, nequit esse dispositio ex natura rei consequens meritum necessario; ergo gratia non sic est dispositio consequens ex natura rei.

70. Responsio.

Dices, quod licet non sit dispositio consequens ex natura rei eo modo quo sua dispositio consequitur formam physicam, tamen est dispositio consequens ex natura rei, qua meritum comparatur ad præmium ultimatum divinæ gloriæ, ideoque supposito quod meritum dignum sit gloria, sequitur quod gratia detur secundum meritum, ut disponit ad gloriam; tum quia est principium attingendi gloriam, tum etiam quia acceptatio hominis ad gloriam.

Impugnatio.

Contra, illud est sufficiens principium, et acceptatio hominis ad gloriam per opera, quo supposito, completur omne jus meriti, et tota ejus ratio; repugnat meritum esse meritum, nisi sit completum in ratione operis et acceptationis. Sed quoad hæc omnia completur meritum antecedenter ad gratiam, quæ est ex merito, tanquam præmium minus principale meriti; ergo meritum, ut est meritum ad gloriam, etiam completur in *esse* meritum gloriæ antecedenter ad gratiam, quæ datur propter ipsum, et consequenter jus ad gloriam subsistit ex causis antecedentibus meritum quoad totam sui rationem; sed hoc esset falsum, si gratia subsequens meritum compleret ipsum in ratione meriti; compleret autem si ex natura meriti non respiceret gloriam, nisi dependenter ab illa gratia; ergo, etc.

Jus ad gloriam merito conveniens subsistit, tantum ad causas antecedentes meritum.

71. Confirmatio. Conditiones meriti ex Patribus.

Confirmatur, ad completam rationem meriti, neque Scriptura, neque Patres requirunt aliud, quam bonum opus fieri in gratia cum reliquis circumstantiis, et per gratiam Christi; ad effectum præmii consequendi non requirunt etiam, quam ut homo decedat in gratia; ergo alia dispositio ordinans hominem ad præmium ab his diversa non exigitur ex natura meriti, quantum ad acceptationem divinam, tam antiquam quam etiam ultimatam, qua conjungitur fini seu præmio. Hæc autem salvantur absque eo quod gratia antiqua restituatur; ergo non habet rationem dispositionis necessariæ, etiam consequentis hoc modo.

Secunda confirmatio. Dispositio ad formam exigitur in ordine ad effectum ejus.

Confirmatur secundo: Dispositio necessaria consequens formam se tenet ex parte formæ in ordine ad suum effectum, sed non ita se habet gratia, quæ datur propter merita; ergo non se habet ut dispositio necessaria. Major patet, minor probatur quia ad acceptationem personæ, in ordine ad merita, et in ordine ad gloriam, non concurrit gratia data meritis, et consequens ad completum *esse* meriti, quia gratia, ex qua acceptatur antecedenter homo, ut possit mereri vitam æternam, adjuncto ipso merito in opere, est illa, per quam acceptatur persona, ea acceptatione quæ requiritur ad fundandum completum jus meriti; illa autem est sola antecedens; ergo etiamsi non daretur gratia meritis, non inde tolleretur efficacia meritorum ad gloriam consequendam.

Non sic se habet gratia data ob merita.

72. Tertia confirmatio.

Confirmatur tertio: Gratia datur per se propter meritum tanquam præmium, et non solum propter gloriam; ergo non datur solum ut dispositio hominis ad gloriam per meritum. Antecedens patet, tum quia perfectio gratiæ comparata ad opera habet illum excessum ut sit dignum præmium operibus; tum quia gratia si non esset præmium distinctum etiam ex divi-

Gratia datur meritis ut præmium. Trident.

na ordinatione debitum operibus per se in *esse* præmii, et non dispositionis ad gloriam (loquor semper de gratia, quæ acquiritur per opera) respectu ejus meritum non esset meritum, sed tantum respectu gloriæ, et in tantum respiceret gratiam, inquantum esset dispositio debita ex jure meriti ad gloriam ; non sic autem Tridentinum *sess*. 6. locis citatis loquitur de merito, ut *canone* 32. *et* 24. ubi de gratia et vita æterna loquitur respective ad meritum, tanquam de diversis præmiis. Præterea, non esset ratio cur gratiæ augmentum statim tribueretur meritis, sed reservaretur usque ad terminum conferendæ gloriæ, si gratia tantum esset dispositio ad gloriam, et non speciale operum præmium, et distinctum in statu viæ, neque esset ratio eur daretur reprobatis, nisi principaliter respiceret opera tanquam præmium hoc modo. Quod ergo sit dispositio ad gloriam ut præmium, convenit illi præcise, quæ est dispositio ad meritum nempe gratiæ antecedenti, vel illa quæ justificat lapsum, et resuscitat merita ejus. Unde Augustinus de gratia et libero arbitrio : *Cui daret*, inquit, *coronam justus Judex, nisi prius dedisset gratiam misericors Pater ? et quomodo esset ista corona justitiæ, nisi præcessisset gratia, quæ justificat impium ? quomodo ista debita redderentur, nisi prius illa gratuita donarentur ?* etc. Ergo illa est gratia, quæ disponit ad gloriam, quæ justificat impium, et quæ donat merita ; neutrum horum convenit gratiæ ut comparatur ad merita tanquam effectus, et præmium eorum ; ergo non est gratia, quæ habet rationem dispositionis simpliciter ad gloriam, minus autem dispositionis necessariæ, ac proinde quamvis non resurgat, manet suum jus meritis per gratiam, quæ justificat in pœnitentia.

Non esset ratio cur tribueretur augmentum gratiæ in via, si esset solum dispositio ad gloriam.

Augustin.

Secundo ergo probatur minor principalis præmissa, nempe gratiam non esse necessarium ut reviviscat per modum principii in ordine ad gloriam attingendam, quamvis merita plene reviviscant per pœnitentiam. Probatur autem primo sic : non est necessarium ut reviviscat gratia in *esse* principii præcise attingendi objectum beatificum in via, quia meritum non conjungit in effectu ad præmium gloriæ, nisi supposita finali perseverantia, quæ est conditio necessaria et lege statuta, ut præmium proxime detur merito, et adjuncta statui viatoris, cui constitutum est præmium dandum non in via, sed merendum in via, dandum vero in patria, sublato omni impedimento peccati aut pœnæ debitæ ; ergo ex jure meriti non reviviscit gratia illa in ratione principii, quo attingatur præmium, nisi in patria quando confertur ipsum præmium.

73. Secunda ratio, et probatio minoris præmissa.

Gratia finalis est qua requiritur, ut merito conjungatur præmium.

In via non requiritur alia consequens meritum.

Dices, ex hoc sequi non dari etiam gratiam operibus in via.

Responsio.

Contra, sequitur non dari per modum principii attingentis gloriam, vel necessarii ad gloriam, sed ex alio capite et intentione dari, nempe ut est præmium supremum et ultimum, quod attingit quis in statu viæ, et ad quod acceptantur ejus opera, ut meritum, sicut in præcedentibus dictum est. Quod si in illa perseverat justus usque in finem, etiam attingit per eam finem, quia in statu patriæ habet omnem operationem, quæ ipsi competit ex natura formæ ; non sequitur tamen quando justus eam ex demerito amittit in via, quod reviviscat ut principium necessarium ad gloriam, saltem in via, quia id esset omnino superfluum.

Impugnatur. Gratia datur meritis in via ut præmium, et non ut dispositio ad gloriam.

Deinde gratia si statuatur forma in essentia animæ, et non operativa, ut in schola Divi Thomæ tenetur, non est necessarium ut gratia debita meritis etiam reviviscat in patria, aut in via in *esse* prin-

Si gratia est forma diversa a charitate, non requiritur, ut revivi-

scat in patria.

cipii, quo attingatur finis; sed sufficit ut charitas reviviscat in patria, quæ est principium fruitionis, et non in via, ex sola hac ratione.

74. Secunda probatio. Suppleri posse gratiam deperditam in patria.

Secundo probatur, quia ut in nostra schola tenetur, potest conferri præmium essentiale, et suppleri defectus hujus principii, etiam modo connaturali potentiæ per habitum elevatæ, quamvis gratia non sit proportionata quoad intensionem graduum præmio; ergo neque ex necessitate gratiæ in *esse* principii sequitur gratiam collatam alias meritis reviviscere in via, aut patria. Antecedens hoc alias probabitur suo loco; consequentia est bona.

Responsio.

Dices, quamvis id Deus potest, tamen non sequitur ita efficere secundum præsentem providentiam, qua hominem elevat per habitus, et justificat.

Impugnatio. Gratia elevat potentiam ad meritum.

Contra, non solum elevatur potentia per habitus in ordine ad gloriam, sed etiam in ordine ad meritum in gradu excedente etiam habitum, qui habetur in via per concursum gratiæ actualis, et liberum arbitrium, ut sequitur gratiam, eique coagit ad opus bonum, verbi gratia, si quis justificetur per actum contritionis, et post justitiam infusam continuet eumdem actum, et majori conatu et intensione, vel eliciat actum longe perfectiorem; gradus gratiæ habitualis est inferior merito et gratiæ, quæ est ex merito, quia utraque sequitur mensuram suæ dispositionis præviæ; ergo providentia ordinaria in via non elevat potentiam ad actum per gratiam habitualem, qua est principium ejus secundum mensuram perfectionis actus; ergo ex vi elevationis per habitus non sequitur prædicta proportio gradualis inter habitum et actum, ergo neque in patria. Patet consequentia, quia gratia actualis in patria præter habitum necessaria est, ut attingatur objectum beatificum, quod voluntarie movet in ordine ad actum non solum beatificum, sed etiam ad alios actus, ut sunt illuminationes, et alia ejusmodi, quæ non debentur Beatis ex vi suæ beatitudinis.

Potentia elevata in via attingit actum supernaturalem excedentem habitum.

Requiri gratiam actualem in patria.

Et transeat quod voluntas non exigat excitationem in patria, vel etiam quod necessario agat quantum est ex se, et per modum naturæ, ut alii volunt, tamen objectum libere movet in ordine ad actum, et divina voluntas; potest ergo manere in patria etiam ex providentia ordinaria, attingentia objecti, deficiente habitu in gradu proportionato fruitioni. Quod si ulterius providentiam in patria conjiciamus quoad elevationem potentiæ ex statu viæ, elevatur potentia, verbi gratia, ad actus supernaturales, qui antecedunt gratiam justificantem sine omni habitu, sicut etiam ad actum meriti simul cum habitu, ut dictum est. Accedit præterea quod non sit connaturale potentiæ principium, ad quod dicit tantum potentiam obedientialem, ut plerique tenent, qui in opposita sententia sunt; illud ergo principium est connaturale potentiæ in supernaturalibus, per quod ex divina providentia ordinaria elevatur potentia ejus obedientialis, ut cum illis loquar. Sed ex debito meriti requiritur præmium essentiale in gradu proportionato merito, non debetur autem restitutio gratiæ deperditæ, neque in via, neque in patria; ergo ex debito meriti debetur concursus specialis, quo attingat potentia præmium destinatum operibus, et non restitutio gratiæ per modum principii; subsumptum ex parte probatum est ex dictis, et amplius probatur. 75.

Elevatur potentia quandoque in via sine habitu.

Illa est elevatio connaturalis quam divina providentia ordinaria præscribit.

Tertio, providentia ordinaria Dei sequitur naturam mediorum, per quæ reducitur in effectum; sed media, per quæ vivificatur lapsus, sunt Sacramenta, verbi gratia, Baptismi et pœnitentiæ. Ponamus aliquem Catechumenum fuisse justifica-

76. Tertia ratio. Ex efficacia ordinaria Sacramentorum.

Eumdem effectum causat Sacramentum, quantum est ex virtute Sacramenti.

tum per fidem ex charitate operantem, vel per actum contritionis perfectæ, et postea lapsum vivificari per Sacramentum. Sed hæc media sunt, quantum est ex vi Sacramentorum et dispositionis præsentis, nata tantum causare regulariter eumdem effectum in omnibus, ut per se constat; ergo non habent ex natura sua causare in eo qui lapsus est a justitia, nisi eumdem effectum, quem in aliis causant, sive justis, sive injustis, quantum ad gradum gratiæ; eodem modo dicendum de contritione etiam extra Sacramentum. Sed Deus non confert regulariter alium effectum, nisi qui ex prima sui institutione convenit Sacramento et dispositioni, in qua suscipitur; ergo non

Sacramentum dat effectum juxta mensuram dispositionis, et qui competit ei ex institutione regulariter. Trident.

confertur ex vi providentiæ præsentis alius effectus, quam sit gratia sacramentalis, juxta mensuram dispositionis præsentis. Hæc doctrina videtur Tridentini *sess.* 7. *cap.* 7. ubi mensuram gratiæ justificantis refert in Sacramenti efficaciam, quæ ex communi Theologorum regulariter limitatur ad determinatum, et in modum dispositionis, et gradum. Neque pœnitentia aliter causat, nisi primam gratiam et remissionem peccati, et pœnæ æternæ in pœnam temporalem commutationem. Et

Sententia communis antiquorum.

hanc eamdem doctrinam tanquam certam communis Theologorum sententia supponit, qui docent ex ratione allata de efficacia Sacramenti hominem non resurgere, nisi ad gratiam, quæ debetur Sacramento et dispositioni præsenti, quantum est ex efficacia et virtute Sacramenti. Unde qui statuunt dependentiam meriti ad gratiam quoad mensuram perfectionis in gradu, ex hoc principio negant redire merita, nisi quoad eamdem mensuram quam recipit quis ex vi dispositionis præsentis et Sacramenti; quæ sententia quoad hoc quod docet de proportione ad gratiæ ad Sacramentum, et dispositione cum qua quis resurgit, est magis certa quam gratiam antiquam restitui, nam effectus regularis Sacramenti est limitatus et certus, eodem modo de effectu operum, sive ut præcedunt justitiam per modum dispositionis, sive etiam ut subsequuntur per modum meriti, gratia eis correspondens præcise non excedit gradum perfectionis in ipso opere.

Gratia ex operibus non excedit perfectionem in opere.

77. Confirm. Gratia Sacramenti confertur ex opere operato, gratia meritorum non est nata sic conferri.

Confirmatur, quidquid confertur per Sacramentum, confertur ex opere operato, et per modum Sacramenti, sed gratia proportionata meritis vivificatis, nequit conferri ex opere operato, quia sic non conferretur ex debito meritorum, quod est ex opere operantis, sed ex debito meritorum Christi præcise. et virtute Sacramenti, quod meritum Christi applicat; ergo gratia illa antiqua, quæ fuit ex meritis, non restituitur virtute Sacramenti, minus etiam ex efficacia dispositionis intra vel extra Sacramentum, ut per se constat. Sed quidquid gratiæ recipit vivificatus, recipit a Deo per hæc media, et secundum eorum efficaciam et acceptationem; ergo non confert aliam gratiam quam illam, quæ eis regulariter in omnibus, quibus applicantur, correspondet. Quæ doctrina mihi certior videtur, et magis reduci ad principia certa, quam quod gratia meritorum reviviscat per Sacramenta.

Responsio.

Dices, non conferri gratiam illam virtute Sacramenti aut dispositionis, sed gratia, qui sit effectus ipsis proportionatus, et delet peccatum; tunc autem sicut merita reviviscunt ad gloriam, sic etiam reviviscunt ad gratiam antiquam, quæ est debita meritis.

Impugnatur. Non reviviscere gratiam perditam ex debito gloriæ, aut meritorum.

Contra, ex nulla dependentia meritorum ab illa gratia in ordine ad præmium essentiale hoc colligi potest, ut patet ex dictis, neque etiam ex debito fundato in meritis respectu gratiæ amissæ; ergo summovetur ratio sufficiens id asserendi.

Promissio gratiæ facta operibus non extenditur ad ejus conservationem, ut restitutionem.

Probatur antecedens quoad secundam partem: quia promissio divina facta meritis quantum ad augmentum justitiæ, non extenditur ad gratiam redivivam, sed ad augmentum gratiæ statim conferendum ad augmentum justitiæ receptæ, ex qua ipsa merita facta sunt idonea ad hunc effectum; sed dato illo augmento completur in re promissio; ergo et cessat meritum in ordine ad gratiam sibi debitam, quam neque Deus conservare promisit adveniente peccato, minus autem restituere amissam, quia peccantem justificat mere gratis, et non ex debito, ut fides est, et justificat per Sacramentum, vel in ordine ad Sacramentum, et sine ullis ejus meritis, quæ locutio generalis universaliter intelligenda est. Sed si conferret gratiam ex titulo meritorum antiquorum, non esset verum quod solum gratis justificaret, ergo non est dicendum quod conferat illam gratiam. Patet subsumptum, quia per nomen justificationis præsentis quæ datur peccatori, comprehendit Concilium Tridentinum non solum remissionem peccati, sed etiam renovationem per dona et gratiam, ut patet ex definitione justificationis *sess.* 6. *cap.* 4. *et cap.* 7. et ex doctrina illius capitis septimi, in quo exprimit, et declarat Concilium quid in ipsa justificatione peccatoris, et per eam recipitur, totum autem dicit *cap.*8 conferri gratis respective ad merita pecatoris; ergo si justitia, ad quam resurgit peccator, est ex meritis ejus etiam in parte, non est verum ipsum justificari gratis ex toto, et renovari interius, sed ex meritis; ergo non reviviscit ei justitia, quam demeruit ex peccato.

Justificatio gratis fit.

Non fieret gratis si gratia ex titulo meritorum resurgeret.

79. Deinde, Concilium dicens hanc justificationem fieri gratis, quia neque fides, neque opera, quæ præcedunt justificationem, ipsam justificationis gratiam promeretur; opera autem solum confert peccator, se disponens in ordine ad justificationem de suo, quia Sacramentum, quod est altera causa justificationis, non operatur in virtute operum peccatoris, sed in virtute operum solius Christi, tanquam causæ meritoriæ. Ratio autem Concilii est præcisa et adæquata per causam etiam præcisam et adæquatam, quia in causis præcisis si affirmatio est causa affirmationis, negatio etiam est causa negationis; dans ergo rationem cur justificetur peccator gratis, et non per merita, est, quia opera quæ antecedunt gratiam justificationis, ipsam justificationis gratiam non promerentur; ergo supponit hæc ratio nullam causam esse justificationis, nisi dispositionem præviam, et Sacramentum, et alias causas, quas assignat minutim per omnia genera *in cap.* 7. Ergo censet justificationem, ut comprehendit dona et renovationem interiorem hominis, esse adæquate ex causis assignatis, vel falleret secundum consequens ratio data a Concilio. Ergo supponit non renovari peccatorem etiam in parte per aliquid concurrens ex parte peccatoris, nisi per dispositionem specificatam a Concilio *cap.* 6. ergo neque merita antiqua per modum meriti, neque per modum dispositionis concurrunt ad justificationem pcecatoris; ergo neque gratia deperdita propter eadem merita restituitur, quæ est sententia Doctoris et antiquorum Theologorum, et magis conformis principiis universalibus fidei, ex quibus procedit Concilium.

Causa præcisa justificatio est Sacramentum et dispositio.

Illa causa excludit aliam quacumque.

80. *Quarta conclusio est,* non redire gratiam de perditam, sive ex meritis fuit, sive etiam ex aliis mediis. Hæc est contra Nominales et Suarem et Vasquem *locis citatis,* et sufficienter probata est ex dictis. Eam tenet Doctor in littera, et omnes antiqui, ut patet ex fundamentis et assertione eorum. Eamdem etiam tue-

Quarta conclusio. Non redire gratiam deperditam Communis sententia veterum Theologorum.

Falsum fundamentum Henrici. tur Henricus, licet ex fundamento falso; putat enim omnes resurgere pares in gratia quando justificantur per Sacramentum, quia putat, si gratia augeretur ex dispositione peccatorum, tunc non salvari nos gratis justificari, cujus contrarium docet Tridentinum, et suo loco fusius probatur.

Suarez interpretatur Doctorem aliter. Immerito Suarez explicat Doctorem in eam sententiam trahens, quasi non negaverit gratiam, licet in hac vita non detur, dari eam in patria, neque consequenter negari potuisse, cum dicat merita quoad præmium essentiale in integrum reviviscere.

Rejicitur. Contrarium enim supponit Doctor, et ratio ejus, quia dicit quod non resurgat quia prius habita est, in quo discernit jus ad gratiam et gloriam, quia nempe jus meriti extinguitur solutione. Ergo cum gratia sit meritis collata, et demerito peccantis perditur, sibi perditur, et non Deo, et consequenter quantum est ex parte justitiæ, non potest prætendi ejus restauratio ex merito; gloria autem nunquam fuit collata, ideoque manet jus meriti ad gloriam in divina acceptatione, quando meritum ipsum reviviscit. Videatur Doctor in § *Ad secundum dico quod præscindendo illud quod in gloria,* etc. (Jus meriti ad gratiam solutione extinguitur.)

Ratio Suaris. Neque ratio Suaris urget pro prætensa interpretatione, urget primo, quia Doctor dicit dari augmentum charitatis aut gratiæ actibus meritoriis remissis saltem in termino. Secundo quod gratia sit dispositio ad gloriam. Tertio, quia datur de facto ad visionem beatam lumen proportionatum meritis in Patria; ergo similiter gratia aut charitas.

81. Solvitur. Præmium non solutum aliter se habet ad meritum. Respondetur ex ratione præmissa, actum meritorium remissum fundare jus ad gratiam, quæ si non datur statim post ipsum actum, sed in termino, semper manet jus illud, donec detur gratia; nec peccatum subsequens actum delet nisi gratiam, quam supponit in subjecto. Eadem ergo ratio erit de actu remisso quoad debitam gratiam et gloriam, si gratia non detur in via. Idem dicendum de lumine gloriæ, quod non datur in via, modo cadat sub merito; non est eadem ratio de justitia viatoris, quam extinguit ejus peccatum, et in re ipsa est concessa periculo recipientis, aut lucro. Quod vero gratiam appellet Doctor dispositionem ad gloriam, non intelligit proportionari in gradu ad gloriam, sed necessario requiri in specie. (aliter vero solutum.)

Immerito etiam præfatus auctor negat hanc sententiam aliquo fundamento subsistere, ut patet ex dictis, quia magis concordat principiis de justificatione, quæ fit gratis; et probatur aliis rationibus, quas hic prætermittimus, quia possunt apud alios videri, et completus tractatus hujus difficultatis dependet ab alia de elevatione, quam inferius disseremus de beatitudine.

Argumenta contra præmissas conclusiones solvuntur ex dictis, nam omnia reducuntur ad ea quæ jam sunt impugnata, ut quod gratia sit dispositio ad gloriam, quod gratia sit hominis acceptatio ad gloriam, quod sit principium gloriæ. Hæc omnia ex proposito *supra* impugnavimus, ac proinde non est quod in specie ad ea iterum respondeamus, eadem principia replicando, ex quibus impugnantur.

Sed objicit Suarez, hominem in via esse capacem gratiæ redivivæ, modo auferatur peccatum, 82. Objectio Suarez.

Respondetur nullum subjectum esse capax formæ, nisi respective ad agens quod eam communicare potest; loquor de capacitate, quæ reduci potest ad actum. In proposito autem gratia illa deperdita neque per Sacramentum restituitur, neque etiam per merita mortificata, quorum virtus respectu gratiæ expiravit, quando (Responsio. Capacitas subjecti respicit agens.)

gratia est collata; illa enim virtus convenit ipsis, qua sunt meritum, quod expirat solutione debiti.

Secunda objectio. Correspondentia gloriæ ad filiationem per gratiam.

Secundo urget, meritum non constituere formaliter justum, seu filium, sed esse causam moralem hujus, inquantum vero quis acceptatus est ad gloriam, in tantum etiam in eo filiatio et acceptatio ad hæreditatem; ergo etiam gratia. Unde distinctio illa, quam assignat in § jam citato Doctor, de gloria inquantum correspondet meritis, et de eadem inquantum correspondet gratiæ præcise, in qua resurgit, vel quæ data est absque meritis, non facit ad propositum, quia gloria ut correspondet meritis, non admittit illam distinctionem, in qua nulla est portio, quæ correspondet meritis, et non gratiæ ex ratione adducta filiatione.

83. Responsio. Distinctio Doctoris sustinetur ex Trident. Diversi tituli ex quibus confertur gloria et crescit.

Respondetur eamdem distinctionem admitti a Tridentino *cap.* 16. ubi distinguit in gloria illud quod filiis Dei promittitur misericorditer per Christum, ab eo quod Deus ipsorum meritis reddit. Gloria ergo ut est hæreditas sic correspondet adoptioni et filiationi; ut vero est merces, respondet meritis ut præmium, et sicut illa diversa sunt secundum jus, titulum et fundamentum, sic etiam gloria potest crescere secundum unum titulum, non crescendo secundum alterum, verbi gratia, si quis habet plura merita, et peccat, et postea pœnitens in ipsa pœnitentia decedat; alter vero meritis minoribus perseverans in gratia decedat, hic habebit gloriam ex gratia majorem, minorem ex meritis; ille vero majorem ex meritis, minorem ex gratia, vel unus habebit majorem gratiam, minora merita, alter e contra. Potest ergo major esse gloria ex meritis, minor ex gratia; et minor adoptio, et major merces, quia hæc secundum diversos titulos conferuntur, qui in eodem gradu non semper se adæquant.

Acceptatio divina ad gloriam duplex.

Æquivocant autem adversarii, quando dicunt acceptationem divinam fundari in gratia, quia vel intelligunt de acceptatione divina per adoptionem, et hæc tanta est, quanta est mensura gratiæ; vel intelligunt de omni acceptatione, etiam qua ordinatur justus ad gloriam tanquam ad coronam justitiæ, et sic acceptatur justus propter merita ad gloriam acceptatione speciali, quæ respicit medium justitiæ, et non acceptatione gratiæ tantum.

Objectio tertia. Gratiam conferri posse variis titulis.

Objicies tertio, non est inconveniens ut gratia detur ex diversis titulis, verbi gratia, Baptismi suscepti a ficto, et pœnitentiæ, quando idem per pœnitentiam delet peccatum fictionis. Item, quando justus suscipit Eucharistiam, recipit gratiam virtute Sacramenti, et etiam meriti; ergo non repugnat etiam ut conversus a peccato recipiat per se gratiam virtute Sacramenti, et aliam virtute meritorum, sublato impedimento peccati.

84. Responsio. Debet titulus ex causa sufficienti subsistere.

Respondetur, non esse inconveniens recipere gratiam ex diversis titulis, quando applicatur causa per se efficax ad gratiam conferendam, ut Baptismus susceptus a ficto, cujus effectus integre est suspensus, ob indispositionem ex parte subjecti, quia congruum est, ut suo loco tractavimus, ut ejus effectus conferatur, cum sit Sacramentum non iterabile; sed alia Sacramenta, quæ iterari possunt, non dant suum effectum hoc modo. Neque valet argumentum a simili, si Baptismus ficto dat effectum; ergo pœnitentia, quia alia est institutio hujus et illius Sacramenti, et quia idem Sacramentum potest denuo applicari, congruum fuit ut effectus ejus non daretur ficto, non ita effectus Sacramenti initerabilis, quamvis et de hoc sit controversia. Ad propositum, gratia in via datur ut præmium operibus, et constituta est in potestate liberi arbitrii, ut eam conservet, vel certe amittat ex demerito; si

Baptismus dat gratiam ficto, quamvis pœnitentia non ita det gratiam ficto.

Gratia deperdita nequit recuperari, nisi per media ordinaria, quæ ipsam non continent.

ergo amisit ex demerito, non est congruum ut ei restituatur, nisi per media ordinaria, nempe Sacramentum, et alia opera denuo facta, quia his potest viator damnum reparare gratiæ, acquirendo novam.

85. Quod autem dicatur, merita antiqua esse dispositionem sufficientem ratione juris ad gloriam, jam impugnatum est. Neque est qualecumque impedimentum ipsum peccatum respectu gratiæ receptæ; sed demeritum, ex quo gratia ut fuit donata deperdi juste potest ob ingratitudinem, et ex alia parte, quia promissio de danda gratia, ipsius collatione fuit adimpleta, non manet jus aliquod meriti quoad gratiam receptam, quod fuit retributum, quamvis autem peccatum sit etiam demeritum respectu gloriæ, et suspendat ejus retributionem; tamen quia promissio facta meritis respectu præmii gloriæ, non fuit completa, ideo jus antiquum, et per peccatum suspensum, reviviscit, quia non est impedimentum perpetuum, sed quod aufertur per gratiam pœnitentiæ. Et totum hoc ex providentia ordinaria Dei, circa justificationem et gloriam colligimus, cujus congruam rationem habemus ex natura misericordiæ et justitiæ divinæ, ex quibus diversitas in re ipsa discernitur.

Ratio cur gratia non restituatur.

Merita antiqua non efficacia ad suum effectum.

Dicere autem quod merita antiqua habeant ex natura meriti efficaciam ad restituendam gratiam demerito amissam, videtur omnino liberum, et non sufficiente ratione dictum, quia merita non ideo reviviscunt ad gloriam, quasi postquam transierint, habeant efficaciam de novo, qua solum ipsis convenit dum sunt; sed quia fundarunt jus in persona, quando fuerunt, quod jus manet in divina acceptatione, adhuc non retributum, non ita se habet jus ad gratiam collatam, quod præsenti collatione ejus retribuitur et extinguitur. Spectando ergo materiam justitiæ, disparitas hæc est manifesta, neque ulla ratione convinci potest dari gratiam ex jure operum, et jam amissum, ex eo quod manet jus ad gloriam ex solo hoc titulo statim post pœnitentiam, quia ad summum reviviscere potest ut dispositio ad gloriam, ex debito ipsius gloriæ, et non ex debito operum, quod in ipsis est respectu gratiæ tanquam præmii in via, loquendo de hoc debito tanquam diverso, ut loquitur Tridentinum; nam hoc dato quod gratia sit necessaria ut dispositio ad gloriam, non sequitur ut statim reviviscat ex titulo gloriæ, sed ad summum tantum detur ut medium assequendæ gloriæ in patria, quando confertur; jus enim remotum in operibus, seu ratione operum, manet simul cum peccato in via, quando tollitur impedimentum peccati per pœnitentiam, et datur gratia sanctificans, quæ est dispositio antecedens necessario, ipsum idem remotum fit proximum per gratiam tum collatam; ergo ad hunc effectum non requíritur dari aliam gratiam, quæ sit proportionata operibus, ut finis attingitur in patria, donec ipsa gloria conferatur. Quod neque tunc etiam detur ex jure operum, seu meritorum ad gloriam, jam probatum est, quia jus ex operibus ad gloriam non inducit aliud, quam ejusdem gloriæ retributionem, quæ per alia media, et modo, tribui potest, sine gratia habituali in eodem gradu proportionata, quamvis gratia in aliquo gradu requiratur, ut dispositio antecedens ad gloriam debitam meritis.

Non requiritur ut reviviscat gratia in via qua disponit ad gloriam.

86. Objectio quarta.

Objicies quarto : Peccatum præteritum fuit deletum quoad culpam et pœnam per pœnitentiam; sed hoc falsum esset si maneret privatio gratiæ collatæ in pœnitente, ergo hæc restituitur.

Responsio. Nullum esse inconveniens, non restitui peccatorem ad gratiam perditam.

Respondetur ex communiori Theologorum, gratiam non restitui, nisi secundum mensuram præsentis dispositionis, ideo hoc incommodum incurrit ipse pœnitens ob demeritum, recompensatur per pœni-

tentiam, quatenus restituatur gratia per Sacramentum, aut contritionem gratis ex Dei misericordia, quæ est sufficiens ad justificationem et amicitiam Dei restituendam. Non refert ergo quod maneat in eo hæc pœna, quæ non impedit salutem, sicut manet in eo pœna temporalis ob peccatum commissum. Neque est inconveniens ut Deus non restituat peccatorem ingratum ad pristinum gradum ex toto, quia licet per Baptismum remittatur peccatum originale, verbi gratia, non ideo restituitur justitia originalis, cujus illud fuit privatio, sed justitia tantum adoptionis æquivalens, quantum ad effectum salutis. Nam alius modus est institutionis hominis, alius autem ejus restitutionis per divinam sapientiam constitutus, alius modus justificationis per Baptismum, quæ est plenaria, alius autem per pœnitentiam ob ingratitudinem peccatoris, manente pœna temporali. Non refert ergo ut peccator sua ingratitudine patiatur illud incommodum, quia periculo aut lucro recepit præmium gratiæ per merita, quod sibi conservare potest, aut amittere.

87. Objectio quinta.

Objectio quinta, Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 14. dicit justitiam recuperari per pœnitentiam; ergo redit integra.

Solvitur. Et explicatur Concilium.

Respondetur, negando consequentiam. Concilium enim loquitur de justitia secundum speciem, et juxta ea quæ præmisit in superioribus usque ad *cap.* 8. inclusive de natura, modo, causis justificationis, et dispositione ad eam requisita ex parte peccatoris adulti.

Alia argumenta, quæ contra reviviscentiam integram meritorum opponuntur, per hæc soluta sunt, quia fundantur in illa proportione justitiæ sanctificantis ad gloriam et merita.

In reliqua parte hujus articuli docet Doctor, peccatoremnon habere commodum ex lapsu, sed incommodum; tum quia fecit dispendium gratiæ; tum quia extinxit jus proximum ad gloriam; tum quia contraxit maculam cum pœnæ consequentis debito; tum quia tempus, quo duravit illud, detraxit operibus et meritis, quæ multiplicare posset. Hic Doctor cum communi negat opera peccatoris esse meritoria vitæ æternæ, quod supponit Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 8. *et cap.* 16.

Dispendium ex peccato.

De operibus factis in peccato.

Hinc explicantur aliqui Patres, Auctor libri *de vera et falsa pœnitentia, cap.* 14. Augustinus sæpe contra Pelagianos, ut *lib.* 4. *contra Julianum cap.* 3. ubi dicit si virtutes essent in paganis, non fore infructuosas, et Hieronymus in Aggæi primum, *seminastis*, etc. ubi videntur admittere hæc opera bona peccatorum retribui aliquo præmio, quod intelligit D. Thomas de præmio temporali, sed aliquid amplius videntur insinuare illi Patres, potissimum Augustinus *loco citato*, quia loquitur de fructu ad salutem; quod intelligi potest quantum ad meritum de congruo, quia illa opera disponunt saltem remote ut impetretur gratia conversionis. Sed auctoritas illa *lib. de vera et falsa pœnitentia*, est durior : *Pium*, inquit, *est credere, ut recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, etiam remuneret bona, ut cum destruxerit quod suum non invenit, amet, et diligat bonum, quod etiam in peccante plantavit*, etc. Sed hæc intelligenda sunt de dispositione, quæ proxime concurrit ad ipsam justificationem, nisi quis vellet dicere etiam intuitu prædictorum tanquam de congruo Deum liberaliter tribuere justificato majorem gratiam operandi meritum, et alia dona, et protectionem aliquam specialem, quibus in justitia magis constanter operetur suam salutem. Hæc aliquo modo dici potest remuneratio quædam ex divina liberalitate, et non ex merito proprie dicto, quod plurimum invitat ad bene operandum peccatores. Quantum

Explicantur Patres.

Opera bona in peccato facta disponunt ad pœnitentiam.

vero ad præmium gratiæ sanctificantis et gloriæ, supponit Concilium non tribui illis operibus.

89. Responsio ad secundum. Deinde Doctor respondendo ad secundum argumentum, docet non redire gratiam, redire vero opera quoad jus ad gloriam, non etiam redire jus quod ratione gratiæ solius fundabatur ad gloriam. Distinguit hæc per litteras *A* et *B*; per *A* designat gloriam correspondentem gratiæ; per *B* gloriam correspondentem operibus et meritis. Gloria correspondens gratiæ diversa ab ea quæ meritis correspondet. Circa hæc advertendum est portionem gloriæ correspondere per modum hæreditatis gratiæ sanctificantis, alteram portionem meritis. Gratia autem sanctificans duplex est quantum ad modum quo confertur; nam alia gratis confertur ut justificans, seu delens peccatum; et gratia quæ per Sacramenta ex operato confertur; utramque hanc non redire docet Vasquez, sequens in hoc Doctorem. Alia est gratia habita ex meritis, et de hac non loquitur hîc Doctor præcise, sed de tota gratia, quam habuit lapsus, quantumlibet hanc non discernat ab ea quæ gratuito data est in prima parte hujus litteræ. Cæterum ratio, quam subjungit, videtur referre tantum gratiam datam sine meritis et gratuito: Locus obscurus litteræ. *Igitur*, inquit, *reviviscunt merita, sed non reviviscit prior gratia* (*id est, quam habuit ante lapsum*), *quia prius habita, et istud est satis consonum divinæ justitiæ, quia gratia prior fuit tantum donum Dei; merita vero erant aliquo modo opera hominis*, etc. Hæc ratio non videtur comprehendere gratiam, quæ fuit ex meritis, quia illa non est gratuito data, sed ex meritis; ergo ratio hæc videtur tantum referre gratiam gratuito datam, et non aliam. Hinc aliquis sumeret fundamentum interpretandi Doctorem, quasi non loqueretur hìc de gratia debita ex meritis, sed tantum de gratuito data, et consequenter non negare gratiam datam ex meritis reviviscere. Sed hæc interpretatio licet in modo loquendi præmisso haberet aliquam apparentiam, non videtur esse secundum mentem Doctoris, qui negat dari gratiam secundam, id est, pœnitenti reviviscenti in ullo gradu, nisi secundum mensuram dispositionis præsentis, in qua resurgit, et Sacramenti, ut patet in verbis præcedentibus. Solutio.

90. Replica. Sed contra urget ratio præmissa, quia neque illa gratia est donum Dei, ut comparatur ad merita; neque per *donum Dei* intelligit Doctor, quasi a solo Deo producatur, per hoc, inquam, esse donum Dei, quia acceptio hæc vocabuli non esset ad propositum præsentis difficultatis. Deinde loquitur de gratia, quatenus tribuit jus in ordine ad gloriam; sed gratiæ, quæ est ex meritis, non videntur Doctores admittere jus ad diversum gradum gloriæ separatum ab ipsis meritis, seu jure meritorum et gloriæ correspondentis, ergo neque gratia data meritis est donum Dei, etiam respective ad gloriam.

Solvitur et explicatur Doctor. Gratia tribuit jus ad hæreditatem quocumque modo causetur. Respondetur, utramque gratiam comprehendi a Doctore sub *dono Dei* etiam respective ad portionem gloriæ correspondentem, quia gratiæ sanctificanti et habituali per accidens est, in quantum constituit hæredem, ut sive gratis conferatur per modum primæ justificantis a peccato, sive etiam conferatur per modum secundæ gratiæ, et augmenti ex meritis, nam gratia, quæ confertur etiam ex Sacramento, justificato, est per modum augmenti, et non primæ gratiæ, licet, ut correspondet Sacramento, detur gratis. Verum est gratiam, quæ correspondet meritis, dari per modum augmenti, quia supponit statum justi. Sive ergo sic, sive sic conferatur gratia, convenit ei ex se,. ut adjunctam habet adoptionem, constituere in gradu sibi proportionato hominem acceptatum ad hæreditatem, et hoc ex dono Dei, seu

Gratia ut et adoptio correspondet diversus gradus gloriæ ab eo qui correspondet meritis.

acceptatione (non vero ex natura formæ) ut vult Doctor. Gloria ergo, ut præcise refertur ad gratiam sanctificantem, datur per modum hæreditatis ; ut autem confertur operibus, datur ut præmium, quoad hunc gradum operibus debitum, redit jus ad gloriam, non quoad gradum correspondentem gratiæ, ut constituit hæredem, quia nempe ipsa gratia antiqua, in qua fundatur hoc jus, deperditur peccatori, ob suum demeritum, quia jam collata est, non ita jus fundatum in operibus, quia manet in divina promissione nondum completa, et acceptatione secundum illam promissionem ; hinc reviviscit per gratiam, quæ datur per pœnitentiam. Ex quo patet intellectus litteræ, quem Doctor prætendit.

91. Objectio.

Sed objicies, gloria ut correspondet per modum hæreditatis gratiæ, non fuit collata ; ergo saltem gratia reviviscit in ordine ad gloriam debitam, quam etiam Christus nobis meruit, sicut meritum reviviscit ad gloriam.

Solvitur. Jus fundatum in gratia non separatur a forma. Jus ex operibus manet illis transeuntibus. Ratio diversitatis hujus.

Respondetur, jus ad hæreditatem non separari ab ipsa gratia, quæ constituit hæredem formaliter per adoptionem, jus vero ratione operum manet in persona, cui, acquiritur transeunte opere, licet ratione operis acquiritur, ideo manet ; est enim ex operibus, tanquam ex causa efficiente, cujus effectus manere potest, non manente ipsa causa. Jus ad hæreditatem per gratiam est effectus formalis gratiæ, quia ipsa adoptio et filiatio ideo manet non manente gratia. Christus meruit nobis hæreditatem mediante gratia conferendam modo dicto.

Mox subjungit Doctor duo corollaria, quæ patent ex littera. In secundo asserit merita mortificata aliquando facere in acceptatione divina ad inspirandam pœnitentiam lapso, quod pium est credere, et commode reduci potest ad locum Pauli *ad Hebræos* 6. juxta quorumdam interpretum sententiam.

Advertendum est hîc Doctorem exigere gratiam Dei prævenientem ad pœnitendum , quin ad meritum, ut ex modo loquendi supra in ratione differentiæ assignatæ inter reviviscentiam gratiæ et meritorum patet. *Merita,* inquit, *erant aliquo modo opera hominis,* etc. quia nempe principaliter sunt dona Dei per gratiam.

Asseritur necessitas gratiæ ad pœnitentiam et merita.

SCHOLIUM.

Peccata remissa redire in recidivante quoad circumstantiam ingratitudinis; ita communis cum D. Thom. 3. part. quæst. 88. art. 2. Resolvit etiam Doct. majus beneficium esse innocentiam quam pœnitentiam, quod tenent Bonav. hîc art. 1. quæst. 2. Gabr. quæst. unic. art. 3. Oppositum tenet D. Thom. 3. part. quæst. 88. art. 1. et 2. 2. quæst. 106. art. 2. Richard. hîc art. 1. q. 5.

14. Peccatum remissum redire ratione ingratitudinis.

De tertio (f) articulo principali, dico quod peccatum dimissum redit tanquam circumstantia aggravans hoc peccatum, in quod recidivat, et hoc dupliciter. Primo, quia quanto aliquis recipit ab alio beneficium sibi magis indebitum, tanto sibi magis tenetur lege gratitudinis, etiamsi beneficium receptum sit minus, et per consequens, magis, si beneficium est æquale; sed existenti in peccato mortali nullius est Deus debitor nisi pœnæ ; igitur si sibi gratiam confert, hoc erit donum maxime gratuite et liberaliter datum, et præcipue si est gratia æqualis gratiæ collatæ alii innocenti. Igitur iste ex lege gratitudinis est Deo specialiter obligatus propter hoc donum liberaliter collatum, et per consequens offendens post contra eum, gravius peccat propter ingratitudinem.

Secundo, quia quanto aliquis te-

netur pluribus obligationibus ad aliquid, tanto, si transgreditur, gravius peccat. Sed pœnitens quotiescumque digne pœnitet, obligat se saltem voto ad non peccandum in posterum, quia sine tali proposito non est digna pœnitentia, et præter hoc, est astrictus ad non peccare eadem lege, qua innocens; igitur si post peccat, transgreditur duplicem legem obligantem ad non transgrediendum, scilicet et illam generalem, et istam specialem de promisso servando, quod maxime obligat de promisso facto Deo, et de aliquo pertinente ad honorem Dei.

15. Majus beneficium conservare innocentiam, quam inspirare pœnitentiam.

Contra, (g) illud non aggravat, quo non existente, imo posito ejus opposito, esset peccatum æque grave, vel gravius; sed si iste non fuisset prius pœnitens, imo semper innocens, et nunc peccaret, gravius peccaret quam modo; ergo, etc. Probatio minoris, quia cadens a statu innocentiæ gravius peccat, quam cadens a statu pœnitentiæ; tum quia majus beneficium recipit iste, cui Deus conservavit innocentiam, quam cui concessit pœnitentiam post peccatum; tum quia innocens minorem habet occasionem cadendi.

De quo D. Thom. 2. 2. q. 106. art. 2.

Item, non oportet cadendo a pœnitentia simul necessario peccare duobus peccatis; ergo possibile est quod peccet unico peccato tantum; sed illo uno æque graviter posset peccasse prius cadendo ab innocentia, quod patet comparando illud ad quamcumque intensionem malitiæ convenientem peccato; igitur, etc.

Ad primum, (h) concedo quod simpliciter majus beneficium divinum est conservare innocentiam, quam concedere post peccatum pœnitentiam. Unde majus beneficium contulit Deus suæ Matri quam Magdalenæ. Unde singularis gloria et ornatus est in Beatis de nunquam cecidisse in peccatum. Et tunc ad argumentum, majorem nego, quia possibile est aliquod peccatum habere nunc unam circumstantiam aggravantem, nunc aliam, et illa quæ ibi aggravat, potest esse gravior, quam illa quæ hîc aggravat; et istæ circumstantiæ duæ possunt esse repugnantes; et ita hîc pœnitentiam præcedere aggravat, quia tribuit ingratitudinem. Consimiliter ab innocentia cadere aggravat propter ingratitudinem, et innocentia et pœnitentia modo quodam repugnant; sed cadere ab innocentia simpliciter magis aggravat.

Contra hoc (i) arguitur per illud *Luc.* 7. ubi Christus quæsivit a Simone de duobus debitoribus, quorum alteri creditor plus dimisit, alteri minus, quis creditorem plus diligeret? respondit : *Æstimo, quod is, cui plus donavit*; quod Christus approbans dixit : *Recte judicasti.* Sed innocenti nihil donat Deus hoc modo, peccatori autem multa donat ; ergo peccator plus Deo tenetur, quare magis ingratus est simpliciter quando recidivat. 16.

An plus donatur innocenti quam pœnitenti.

Respondeo, donare potest intelligi absolute, prout est actus voluntatis liberaliter communicantis, vel donare, id est, condonare, sive remittere, ut accipitur cum dicitur, donavit peccata. Primo modo verum est, quod cui plus donatur,

ille magis tenetur donanti; et hoc modo, dico quod Deus innocenti majus donum dedit, quam cui dimittit peccatum. Secundo modo pœnitenti donat plus quam innocenti, quia innocens non habet quod sibi remittatur; et si tunc sumatur major, quod ille plus tenetur diligere cui plura donantur, id est, remittuntur, verum est comparando duos, quorum uni pauciora donantur, et alteri plura, et hoc si non esset beneficium aliud datum, nisi hoc quod est donare vel remittere. Sed nullus est cui Deus pauca donat, quia pauca commisit, quin sit eidem aliud beneficium datum majus quam donare, id est, remittere plura, scilicet præservare eum ab aliis, in quæ cadere potuisset et cecidisset, nisi præservatus a Deo fuisset.

Et hoc consonat Glossæ Augustini super illud : *et commissa et non commissa donantur*, quia nullus est, qui aliqua committat, quin alius posset eadem committere, nisi præservaretur; igitur ille cui dimittitur, tenetur plus diligere, supple ex causa remissionis. Sed alius tenetur diligere ex alia causa, quia non habuit dimittenda, quod sine præservatione divina esse non potest ; et hæc causa requirit simpliciter majorem gratitudinem.

17. Cui plus dimittitur plus diligit, cæteris paribus.

Exemplum hujus, si aliquis ex liberalitate concedit alicui omnia sua, ut eis utatur ad libitum; alteri vero concedit aliqua mutuo, et post, quando debet illa reddere, remittit sibi, quis eum plus diliget? Dico, quod primus, quia majus beneficium recepit, et tamen plura remittit alteri ; sed quod primus nihil habeat sibi dimittendum, hoc est ex beneficio illius, qui omnia sua liberaliter ei concessit. Unde non est vera illa propositio simpliciter : *cui plus dimittitur, plus diligit dimittentem*, nisi de illo dimittente, per cujus beneficium non stat, quod iste non tenetur ad tot ad quot ille.

COMMENTARIUS.

92. Articulus tertius. Summarium.

(f) *De tertio articulo principali dico*, etc. In hoc articulo resolvit quæstionem titularem de reditu peccatorum quoad circumstantiam ingratitudinis ; et explicat fundamenta Hugonis, et aliorum ex Scriptura et Patribus objecta ; et respondet deinde ad principalia argumenta posita ad initium quæstionis. Probat primo ratione ingratitudinis aggravari peccatum, et sic aliquo modo redire peccatum dimissum, quæ est conclusio communis, quam insinuat Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 1. *et* 8. docens ob ingratitudinem peccatoris remanere pœnam temporalem ex peccato commisso post Baptismum, idque exigere divinam justitiam et dementiam. Probat Doctor hanc conclusionem, quia ex beneficio indebito peccatori, quod Deus confert, remissionis peccatorum, sine ullo merito pœnitentis, tenetur peccator lege gratitudinis eum non offendere, et quanto majus est hoc beneficium, tanto major incurritur obligatio ; peccatori autem nihil debet Deus præter pœnam, quam ex peccato suo incurrit quantum ad debitum, ergo, etc.

Redire peccata, remissa quoad circumstantiam ingratitudinis.

Prima ratio.

Lege gratitudinis obligari relapsum.

Secundo probat, quia ex pluribus titulis obligatur peccator Deo, nempe gratitudinis et voti, seu promissionis non peccandi de cætero, quod votum debet is qui digne pœnitet habere, ut antiquum remittatur ei

Secunda ratio.

Teneri etiam ex

voto emendationis.

peccatum. Transgreditur itaque, et legem generalem gratitudinis, et illam specialem voti seu promissionis. Hanc rationem sequitur etiam Gabriel, Joannes de Medina, *C. de pœnitentia, tract.* 1. *q.* 9. Suarez autem *sectione* 3. *in principio*, Vasquez *notatione in art.* 2. *q* 88. impugnant hanc

Impugnatur prædicta ratio.

rationem, quia votum non peccandi non est promissio facta Deo, sed tantum propositum, quod non inducit obligationem ullam voti, alias quodlibet peccatum post pœnitentiam factam esset transgressio voti.

93. Respondetur, et explicatur Doctor.

Cæterum ratio Doctoris est bona, neque intendit votum esse in suo rigore, aut promissionem, quia supra *d.* 17. *quæst. unica*, § *continet etiam qualiter*, etc. dicit non requiri ad qualitatem confessionis, nisi displicentiam peccati, et propositum abstinendi amplius, et obediendi Ecclesiæ.

Quid intendit per votum et promissionem.

Hoc propositum hîc appellatione *voti* et *promissionis* exprimit, quia est votum, et promissio implicita secundum æquivalentiam, quantum est ex determinatione voluntatis, quæ debet esse absoluta, et quantum est ex parte pœnitentis ad non peccandum amplius, quæ voluntas est bona, et actus virtutis, non pœnitentiæ, quia non est dolor de peccato commisso; et hæc voluntas accedit actui pœnitentiæ, tanquam circumstantia ejus, ex iis quæ *supra in loco citato* explicuimus cum Tridentino, probando debere esse actum ex-

Votum illud spectat ad fidelitatem, non ad gratitudinem.

plicitum regulariter. Ad aliam autem virtutem non spectat quam ad fidelitatem, quia non ad gratitudinem, ut vult Suarez, vel insinuat, dicens, ratione ejus non incurri aliam obligationem quam gratitudinis. Hoc autem nequit esse verum, quia ille actus exigitur, ut circumstantia doloris, et supponitur ad beneficium remissionis peccatorum et justificationis, ex quibus concessis oritur obligatio gratitudinis præcise, tanquam ex beneficio speciali in re dato, sicut ex vocatione etiam ad pœnitentiam. Oportet ergo illum reducere ad aliquam virtutem, neque apparet alia, cui magis proportionatur, quam fidelitas late sumpta, prout comprehendit non solum promissionem stricte sumptam, sed etiam pactum. Unde sicut Deus non remittit peccatum sine emendatione in proposito firmo voluntatis, et affectu, eo modo quo etiam exigit satisfactionem, in affectu saltem, ita hoc propositum habet rationem pacti obligantis ex fidelitate in genere sumpta, specialiter autem obligat ut opponitur obligationi, quæ est ex circumstantia ingratitudinis generali. Sicut ergo ex pacto remissionis concedendæ obligatur peccator ad propositum illud habendum ex pacto, et hoc specialiter, ita etiam transgressio, et contemptus propositi est transgressio pacti, licet ipsum propositum non sit promissio obligans Deo sub speciali ratione voti. Per specialem ergo obligationem fundatam in proposito, non intendit Doctor llam, quæ est voti, sed illam quæ est pacti, ut distinguitur a circumstantia generali ingratitudinis, quia propositum illud de non peccando denuo exigitur ex pacto remissionis, et ad ejus observantiam in effectu tenetur pœnitens ex lege fidelitatis seu fidei servandæ Deo, ad quam magis obligatur quam Paganus, cui nullum remissum est peccatum, et hæc circumstantia est generalis, sive remittatur peccatum adulti per pœnitentiam ante Baptismum, et per ipsum Baptismum, sive etiam baptizati post Baptismum.

Votum illud reduci ad pactum.

Exigitur ex pacto remissionis.

94. 1. Objectio. Contra conclusionem.

(g) *Contra illud non aggravat*, etc. Proponit duas objectiones contra conclusionem positam. Prima, quia innocens gravius peccat si labitur etiam contra gratitudinem quam peccator, quia cadens a statu innocentiæ gravius peccat, quam cadens a statu pœnitentiæ; tum quia majus beneficium ille recepit a Deo; tum quia

Innocens magis

obligatur ex gratitudine. minorem habuit occasionem peccandi.

2. Objectio. Ex eadem comparatione. Secunda objectio est, quia cadens a statu pœnitentiæ non necessario peccat duobus peccatis; ergo possibile est, ut unico tantum peccato peccet; sed illo peccato, quantum ad malitiam lapsus, posset peccare innocens gravius, ergo, etc. Has duas objectiones movet Doctor, ut resolvat uter ratione sui status et beneficii recepti, sit magis obligatus Deo, nempe innocens præservatus, aut pœnitens ratione gratiæ pœnitentialis, ad quam fuit restitutus. Deinceps toto hoc § disserit hanc disparitatem status et beneficii recepti et obligationis consequentis.

95. Ad primam. Majus beneficium est præservatio in innocentia, quam restitutio post lapsum. (h) *Ad primum, concedo*, etc. Docet præservationem innocentiæ, ne quis labatur, esse majus beneficium, quam concedere gratiam pœnitentiæ : *Unde majus*, inquit, *beneficium concessit Deus Beatæ Virgini eam præservando quam Magdalenæ, dando ei pœnitentiam, et singularis gloria est in Beatis, et ornatus, ex beneficio innocentiæ, quam non habent alii, qui salvi facti per pœnitentiam*. Ut clarius procedamus expli-

Exponitur quid per donum præservationis comprehendit. care oportet mentem Doctoris, ipse intelligit statum innocentiæ non solum quoad gradum gratiæ sanctificantis primo concessæ, sed etiam ut includit reliqua omnia consequentia, et donum perseverantiæ, et reliqua adjutoria tam intrinseca quam extrinseca, quibus præservatio a peccato per Dei gratiam specialem confertur, sicut observantiam legis, victoriam tentationum et concupiscentiæ; hoc patet, quia non agit Doctor præcise de prima gratia, quæ fuit primo collata, quia hæc non est innocentia, nisi tantum inchoative, sed de ejus conservatione per gratiam Dei, et donum speciale, quo Deus præveniendo dat opera, per quæ conservatur, et augetur. Et innocentiam hoc modo esse majus beneficium docet Doctor, quam sit gratia pœnitentiæ, quia, ut infra docet explicans illud Evangelii de duobus debitoribus, uter illorum magis diligeret creditorem, et respondet Simon : *Æstimo quod is cui plus donavit*, etc. *Nullus est*, inquit Doctor, *cui Deus pauca donat, quia pauca commisit, quin sit ei aliud beneficium datum majus, quam donare, id est, remittere plura, scilicet præservare eum ab aliis, in quæ cadere potuisset et cecidisset, nisi præservatus a Deo fuisset*, etc. Quod optime confirmat auctoritate Augustini lib. 50. homil. 23. *Regebam*, inquit, *te mihi ut adulterium non committeres, suasor defuit, ut suasor deesset ego feci; locus et tempus defuit, et ut hæc deessent ego feci; affuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus, ut non consentires ego terrui*, etc. (loquitur in persona Dei); *agnosce ergo gratiam ejus, cui debes, et quod non admisisti. Mihi debet iste* (supple peccator) *quod factum est, et dimissum vidisti; mihi debes et tu* (supple præservatus) *et quod non admisisti, nullum est enim peccatum, quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector, a quo factus est homo*, etc. Augustin.

Item lib. 2. Confessionum, cap. 7. *Gratiæ tuæ deputo, quod peccata mea tanquam glaciem solvisti, gratiæ tuæ deputo, et quæcumque non feci*, etc. *et omnia mihi dimissa esse fateor, et quæ mea sponte feci mala, et quæ te duce non feci. Quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audet viribus suis tribuere castitatem et innocentiam suam, ut minus amet te, quasi minus et necessaria fuerit misericordia tua, qua donas peccata conversis ad te?* Et infra, *et ideo te tantumdem, imo magis diligat, quia per eum qui me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari*, etc. 96.

Sequitur ergo in hoc principia Augustini, et loquitur de innocentia, ut habetur ex præservatione Dei, et ut subest dono

perseverandi, et quatenus per tale donum datur beneficium speciale diversum ab ipsa prima collatione justitiæ; et dicit hoc beneficium esse majus, quam hominem lapsum restaurare, ac proinde fundare majorem obligationem gratitudinem cæteris paribus. Comparando ergo duos ad se invicem, quorum alter præservatur a lapsu hîc et nunc, vel semper Deo disponente et præparante ejus voluntatem, qua per amorem justitiæ fugiat peccatum, et observet Legem; alter vero in eadem occasione labatur, præcise in ratione beneficii majus, et perfectius est, quod recipit præservatus, quam illud quod recipit lapsus, ut expresse Augustinus docet in ultimo loco citatus, ut patet ex ultimis verbis. Unde Cyprianus epistola 3. *Primum felicitatis genus est, non delinquere; secundum vero delicta cognoscere et retractare.* Et Hugo de Sancto Victore lib. 1. de Sacramentis part. 14. cap. 4. *Si magnum est aliquando surgere, majus certe est nunquam cecidisse; si bonum est sanatum esse, melius est nunquam fuisse corruptum*, etc.

Comparatio utriusque beneficii.

Cyprianus.

Hugo.

Confirmatur ratione, quia præservari a peccato ex dono Dei est beneficium speciale, quia et ad fructum præservari, et ad salutem, magis facit, et perfectius conjungit fini, et perfectius etiam continet effectum gratiæ pœnitentialis quantum ad liberationem a peccato, quia eminentiori modo liberat præveniendo, ne incurratur. Hoc patet in Beata Virgine, quæ præventa est hoc modo quoad originale, et actualia, ut suo loco tractatur; patet in Apostolis, quibus datum est ex ejusmodi privilegio ne peccarent mortaliter post adventum Spiritus sancti; patet etiam in aliis, quibus hoc est concessum; patet in simili, quia non deficere in fide est beneficium singulare Ecclesiæ Romanæ, quo aliis supereminet. In beatitudine non posse peccare est similiter perfectio illius status, ut supereminet statui viatoris, quia sic etiam magis acceditur ad divinam perfectionem et participationem ejus a creatura, magis redditur conformis legi, et subjecta Deo, in qua subjectione consistit ejus perfectio; ergo, cæteris paribus, ex hoc beneficio magis oritur obligatio gratitudinis, quam ex gratia pœnitentiali. Præterea, considerando actum secundum per gratiam præservantem, quis constituitur etiam non solum in statu meriti, sed etiam effectu meriti, quando præservatur; ergo in hoc excedit peccatorem, qui labitur, quantum ad conjunctionem ad finem salutis, ita ut non solum sit præservatus a lapsu in ratione nocumenti, sed etiam habet fructum suæ justitiæ, quantum ad meritum gratiæ et gloriæ; unde etiam hic tenetur ad gratias agendas magis ex præservatione sui quam alias.

Probatur ratione. Præservatio eminentius continet gratiam pœnitentialem.

Præservatio Apostolorum post adventum Spiritus sancti.

Indefectibilitas fidei Romanæ.

Indefectibilitas beatitudinis.

Perfectius conjungi fini.

98. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 106. *art.* 2. Richardus *in præsenti dist. art.* 1. *quæst.* 5. Sotus *dist.* 16. *quæst.* 1. art. 4. Cajetanus *super D. Thoma*, et alii distinguunt beneficium ex parte subjecti cui confertur, et ex parte ipsius rei collatæ, ut quæ sit in se ipsa major gratia, verbi gratia, et sic innocentia major est quam gratia pœnitentialis; sed ex parte subjecti, quia major est indignitas respectu gratiæ in peccatore ratione peccati, sic etiam crescit beneficium ex hoc capite ut majus sit.

Distinguunt alii beneficium quoad perfectionem rei, et quoad indigentiam subjecti.

Cæterum ratio Doctoris, et auctoritas Augustini probant contrarium, quia beneficium attenditur penes commodum ejus cui donatur; majus autem est commodum ex præservatione a peccato, quam ex liberatione a peccato incurso, et superat tam in dato, quam etiam in modo dandi beneficium; quamvis ergo verum sit peccatum incursum inducere indignitatem positivam, ut ita dicam, quia confertur gratia inimico, et quoad hoc sit excessus, tamen hic ipse excessus attenditur perfe-

Impugnatur. Beneficium ex commodo pensandum.

Præservatio respicit peccatum, ut remedium præveniens ne insit.

ctius et eminentius in præservatione, qua quis prævenitur ne fiat inimicus, unde donum præservationis non respicit amicum et justum tantum pro statu præsenti, sed ex fine suo respicit peccatum quod inesset, et ne inesset datur ipsa gratia præservationis, tanquam remedium peccati præveniens, et sicut majus est prævenire peccatum ex parte subjecti, ne insit, ita etiam præservatio ut respicit peccatum, quod inesset, majus est beneficium, et inducit majorem obligationem gratitudinis, et consequenter peccatum innocentis, cæteris paribus, esse gravius ex hac circumstantia ingratitudinis.

Objectio.

Sed objicit Sotus quod secundum peccatum non solum sit contra beneficium pœnitentiæ receptæ, sed etiam contra omnia beneficia priora etiam innocentiæ; ergo peccatum contra pœnitentiæ beneficium est etiam contra innocentiam receptam in Baptismo.

99. Solvitur. Agitur de innocentia, ut est ex dono perseverantiæ.

Respondetur, hoc argumentum non tangere scopum quæstionis aut sententiæ, quam præmittit Doctor, quia non agitur hîc de innocentia, ut est commune beneficium ex Baptismo, tam lapso quam præservato; sed de innocentia, ut habetur ex dono perseverantiæ et præservationis, et qua est singulare donum et privilegium datum, etiam per specialem gratiam, ex qua redundat obligatio gratitudinis major, quam sit illa, quæ est præcise ex gratia pœnitentiæ in lapso. Hinc etiam excluduntur illa quæ alii Doctores moderni huic quæstioni admiscent, nempe si gratia pœnitentialis sit major, eam esse majus beneficium, quam sit gratia minor innocenti data, quia beneficium etiam crescit ex hoc capite, id quidem verum est, sed per accidens se habet ad quæstionem, quæ disseritur, et præcise versatur in comparatione innocentiæ, ut habetur per præservationem ad gratiam pœnitentiæ, ut donatur

Sensus verus et scopus quæstionis.

post lapsum. Et quæritur an majus beneficium sit prævenire sic hominem ne labatur, quam lapsum jam restaurare. Non est ergo dubium quin majus beneficium recepit qui præservatus est, ratione cujus tenetur ad gratiarum actionem ex titulo speciali præservationis, ad quam non tenetur lapsus ex illo titulo. Unde si labitur innocens, aggravatur ejus peccatum ex illo titulo speciali gratitudinis debitæ, ex quo non aggravatur peccatum alterius, qui caruit illo beneficio ; sed ulterius comparando utrumque ad peccatum, in quod unus lapsus, et a quo alter fuit præservatus, et comparando præterea ipsam restaurationem a peccato, ad præservationem ab eodem, sicut hæc excedit in ratione beneficii, ita etiam fundat titulum majoris obligationis quoad gratitudinem quam fundet restauratio a peccato incurso, quia simpliciter eminentiori modo liberatus est a peccato per sui præservationem, sine qua illud incurrisset, quam alter ut liberatur ab incurso, quia hæc liberatio includit peccatum, et offensam incursam, alia vero non ita, sed præventionem gratuitam ab incurrendo peccato ; et hic sensus est quæstionis quæ ad alias circumstantias, ex quibus crescere potest beneficium, non trahitur.

(i) *Contra hoc arguitur per illud Lucæ* 7. etc. Objicit contra dicta parabolam illam de duobus debitoribus, quibus dimissa sunt inæqualia debita. Uter eorum ex dono accepto magis diligat creditorem? et respondet Simon, quod *is cui plus donavit*. Sed innocenti nihil dimittit Deus, quia non habet quod dimittat, peccatori autem plura dimittit; ergo hic recidivus magis est ingratus. 100. Objectio. Ex parabola de debitoribus.

Respondet Doctor *donari* sumi dupliciter : Primo, ut est actus voluntatis liberaliter se communicantis, et non ex ullo debito ejus, cui se communicat. Alio modo Donum dupliciter sumi.

sumitur pro condonare seu remittere debitum incursum.

Respondet plus donari primo modo innocenti, quia præventus est ne in debitum incurreret. Secundo modo plus condonatur peccatori, quia per remissionem liberatur a debito incurso ; neminem autem esse cui Deus pauca donat primo modo, quod probat auctoritate Augustini. Subjungit exemplum morale satis commodum, ex quo sequitur quod donum quanto magis excludit onus, et minus admiscetur ei justitiæ, tanto magis est liberale, et inducens obligationem gratitudinis. Quamvis autem per peccatum magis sit indignus gratia peccator, quantum ad vocationem ad pœnitentiam, tamen ipsa remissio peccati etiam admiscet justitiam aliquo modo, quia exigitur a peccante satisfactio tam interior per dolorem, quam etiam exterior per confessionem et erubescentiam, et ulterius pro pœna temporali, quæ ipsi manet post remissionem peccati ; quamvis hæc ut procedunt a peccatore ante remissionem, ut supra dictum est *in hac quæst. art.* 1. non habeant condignitatem, servatur tamen aliqua ratio justitiæ vindicativæ in iis ad puniendum peccatum. Donum autem collatum innocenti, quo præservatur, est mere liberale, sine ullo ejus merito præveniente, neque inducens obligationem ullam satisfactionis ; ergo ex modo collationis, et gratia illa collata, consurgit in eo debitum majoris gratitudinis. Recte ergo Doctor infert illud dictum non esse verum : *cui plus dimittitur, plus diligit*, nisi ut refertur ad eum qui donat debita, et per cujus beneficium non stet ut minus debens non debeat tot in reipsa, quot magis debitor, quia nimirum per gratiam creditoris confertur ipsi beneficium, quo præventus non incurrat tot debita quot alter ; et hanc sententiam Doctoris ex parte tenet Suarez in tertio gradu innocentiæ, quem assignat.

Donum magis liberale, cui minus admiscetur oneris.

Onus gratiæ pœnitentialis.

Explicatur parabola.

Ex dictis in hoc articulo satis patet sententia Doctoris quoad necessitatem gratiæ Christi prævenientis, sive ad meritum et pereverantiam in bono, sive etiam ad resurgendum a peccato, et ejus remissionem. Hæc enim ipse refert in gratiam Dei specialem, non in vires liberi arbitrii. Unde, sicut alias dictum est *d.* 14. *q.* 2. non est locus calumniæ, quam moderni intentant, quia verba ejus, et discursus clarus est, *in hac quæst. art.* 2. *et* 3. ubi per se hanc quæstionem tractat. In aliis vero locis supponit id quod fides et Theologi communiter docent, et disserit tantum de eo quod in quæstionem venit pro occurenti materia, sicut in loco præfato, ubi docet quomodo actus pœnitentiæ circumstantionatus haberi possit absque eo quod procedat elicitive a gratia seu charitate inhærente. Unde recte, ut multi interpretantur, sub *communi influentia*, præfato loco expressa, comprehendit omnia concurrentia ad actum pœnitentiæ, præter solam gratiam inhabitantem et sanctificantem, quam excludit ab actu contritionis, ut habet rationem dispositionis prioris ad ipsam gratiam justificantem.

101. Necessitas gratiæ asserta a Doctore.

SCHOLIUM.

Circumstantias ingratitudinis, inobedientiæ et contemptus, comitari omne peccatum, et sic non esse specialia peccata, nisi formaliter tendatur in ipsarum objecta, ut si ideo offendis benefactorem, ut nihil habeas ejus beneficia ; et de circumstantia inobedientiæ, quia est essentialis tanquam genus in omni peccato, certum est non fieri peccatum speciale, nisi per formalem intentionem contraveniendi præcepto, quis operetur. Tamen de aliis circumstantiis generalibus satis probabile est, quod non petant voluntarium directum, ut tribuant specialem malitiam in re, quæ tamen in ordine ad confessionem non censetur specialis, quia de ea constat semper confessori, quoad communem rationem ejus;

te forte sic vult Doctor, de quo late in materia de peccatis, in illa quæst. an ad scandalum requiritur, ruinam spiritualem proximi formaliter intendi, de quo 1. 2. quæst. 72. et 2. 2. quæst. 43.

18. Ad secundum dico (k) quod possibile est recidivantem peccare pluribus peccatis, vel quasi pluribus, si ex deliberatione agat contra legem communem, et contra legem gratitudinis, et contra legem promissi. Sed communiter non sic peccatur, quia peccans communiter non appetit nisi delectationem, licet inordinate, et vellet illi delectationi non esse annexas tot prohibitiones ; et isto modo, omni peccato conjungitur inobedientia, et contemptus, et odium Dei, et ingratitudo et hujusmodi ; non quod peccator habeat tunc actum elicitum pertinentem ad singula istorum, sed implicite inquantum vult aliquid, ad quod quodammodo concomitantur hæc omnia. Concedo ergo quod possibile est peccare recidivantem unico peccato.

Quomodo omni peccato conjungitur odium Dei, inobedientia, ingratitudo, etc.

Et quando infers, ergo posset æque graviter peccasse primo, quando cecidit ab innocentia, concedo quantum est ex parte libidinis et inordinationis formalis in peccato, sed non quantum est ex parte istius circumstantiæ ingratitudinis et multiplicioris obligationis ; peccasset tamen tunc gravius quantum ad aliam circumstantiam, quia magis ingratus est cadendo ab innocentia quam a pœnitentia.

Contra, esto quod iste decies pœnituit, et qualibet vice de decem peccatis mortalibus, post decimam pœnitentiam recidivat cum tanta libidine peccans, cum quanta in primo peccato, tunc hoc peccatum erit centies gravius primo peccato, quia ratione cujuslibet peccati dimissi tenetur non cadere, et in ratione cujuslibet, est specialis ingratitudo in cadendo, et ratione pœnitentiæ cujuslibet, in qua * promisit non peccare, tenetur non peccare.

* Promisit scilicet obligatione gratitudinis, non aliter.

Respondeo, nulla nova culpa est ita gravis ex aliqua circumstantia respiciente pœnitentiam præcedentem, quod illa circumstantia æquiparetur gravitati peccati in se, sive in propria malitia, nec forte in centesima parte. Tamen concedo quod sicut ista circumstantia ingratitudinis et promissi aggravat, et ita gravius est, quanto fuit prius collatum bonum magis indebitum, quod erat regulariter in eo qui gravius peccaverat, et quanto pluries promisit, quod regulariter accidit in eo qui pluries pœnituit.

Sed quid est simpliciter gravius (l), vel cadere respiciendo ad majus beneficium, vel magis indebitum præstitum, vel ad plura promissa de non cadendo ? Respondeo, absolute plus ligat præceptum legis naturæ pertinens ad gratitudinem, quam ista obligatio nova, contracta per propriam promissionem, nisi forte istud principium, vel præceptum, *serva promissa,* magis obliget quam istud : *Esto gratus benefacienti secundum gradum ejus in benefaciendo.* 19.

In isto articulo restat dubium, numquid oportet in speciali confi-

teri peccata præcedentia tanquam circumstantias aggravantes? Respondeo, quod quamquam hoc sit licitum, et forte utile, non tamen videtur necessarium illa confiteri in speciali, quia inquantum aggravant, possunt exprimi sufficienter in confessione absque expressione illorum peccatorum prius dimissorum in speciali, scilicet dicendo de multis et magnis peccatis, alias pœnitui, et credo quod Deus mihi remiserat, et ideo nunc fui magis ingratus in peccando.

20. Ad argumenta (m). Ad primum
Ad arg. 1. patet quod illa parabola ad hoc principaliter tendit, quod eadem pœna exigitur a servo illo, qui noluit dimittere conservo suo, quæ fuisset exacta ab eo propter delictum principale. Quod enim ibi dicitur : *Tradidit eum tortoribus, donec redderet universum debitum*, intelligo ad propositum, quia non redderet universum debitum, nisi solvendo pœnam damnationis, pro eo mittatur in illum carcerem damnatorum ; et ita ad propositum, recidivans eidem pœnæ damnationis adjudicatur, quam habuisset propter peccata priora, et prius dimissa, et æqualem quantum ad durationem, quia donec reddat, etc. Sed non sequitur quod æqualem quantum ad intensionem, et ita dicendum est ad omnes auctoritates Sanctorum fundatas in illa parabola Salvatoris, quod peccata illa redeunt, id est, quod obligatio ad damnationem redit, et aggravata propter remissionem illorum peccatorum præteritorum.

21. Ad secundum (n), isto modo est
Ad 2. intelligenda auctoritas Jacobi, quantum ad damnationem, quæ est generalis pœna omnium peccatorum mortalium, *factus est omnium reus*, vel aliter, et in idem redit quantum ad aversionem a fine ultimo, quæ est communis omni peccato mortali. Sed non est intelligendum, quod factus est omnium reus quantum ad gravitates speciales singulorum, et nullo modo quantum ad illas gravitates easdem in numero, vel in specie.

Ad aliud, uno modo potest dici Arg. 3.
quod si contritus prius, contemnit postea confiteri, peccat novo peccato mortali in illo contemptu, nec tamen redit culpa dimissa per contritionem ; neque, inquam, redit quantum ad malitiam, nec quantum ad reatum ; sed semper sola pœna manet temporalis debita illi, licet pœna damnationis debeatur novo peccato mortali.

Alio modo posset dici, quod quando pro peccato habetur pœna completa (intellige completa quantum ad tres partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem, satisfactionem), tunc commutata est pœna damnationis in pœnam temporalem ; non sic autem de peccato, de quo habetur contritio sine aliis duabus partibus pœnitentiæ. Sed prima responsio est convenientior, quia peccatum in contritione simpliciter deletur, ita quod non manet, nisi obligatio ad pœnam temporalem ; et si post sequatur contemptus satisfactionis seu confessionis, novum peccatum mortale est, et aggravatum propter culpam priorem in contritione dimissam.

Contritio tollit culpam et mutat pœnam æternam in temporalem ante alias partes.

Ad aliud dico, quod non potest redire eadem tenebra numero sal- 22. Ad 4. Eadem tenebra

[N]aturaliter [n]on potest redire. Ad unitatem [p]rivationis [q]uæ requirantur? tem per naturam, quia ita non potest esse eadem negatio, sicut nec eadem affirmatio, posita interruptione hinc et inde. Ad probationem dico, quod ad unitatem privationis non sufficit unitas subjecti et habitus oppositi, sed requiritur unitas continuitatis ejusdem in subjecto, eo modo quo potest habere *esse* in subjecto. Patet hoc per simile, quia ad unitatem negationis non sufficit unitas affirmationis; nam non Socrates, quod est negatio unius numero affirmationis, potest esse non solum plura numero, sed in pluribus specie et genere, et tot esse, quot sunt entia quæ non sunt Socrates; ita et privatio potest esse ejusdem formæ, et tamen non eadem; potest etiam esse in eodem subjecto plurificata, si sit interruptio, sicut et habitus ejus est plurificatus, si cum interruptione inesset illi subjecto; sive enim positivum, sive privativum, vel negativum, idem numero reparare, hoc (sicut dicetur in materia de resurrectione) solius est potentiæ infinitæ Dei, cui sit gloria, etc. *d. 43. q. 3. et 4.*

COMMENTARIUS.

102. Responsio ad secundam objectionem præmissam. (k) *Ad secundum dico quod possibile est recidivantem*, etc. Hic respondet secundæ objectioni *supra* factæ, qua opponitur, recidivantem posse peccare unico peccato tantum, quod esset æque grave, vel gravius, quam esset peccatum cadentis ab innocentia.

Responsio. Respondet primo, posse peccantem facere contra plures leges eodem actu, vel pluribus, si intendat sic agere, ut contra legem gratitudinis, promissionis, justitiæ, et sic de reliquis circumstantiis generalibus. Sed hoc non contingit communiter, quia peccans non intendit per se, nisi delectionem inordinatam, et vellet non esse conjunctam prohibitionem.

Hîc tradit doctrinam communem Theologorum, quam sequitur D. Thom. 3. *p. q.* 88. *art.* 4. *et* 2. 2. *q.* 107. *art.* 2. D. Bonaventura *dub.* 3. hic circa litteram Magistri, Altisiodorensis *lib.* 4. *Summæ*, *tract.* 6. *q.* 2. Durandus *in præsenti distinctione*, et alii communiter, nempe circumstantiam generalem non dare speciem actui, nisi quando est per se intenta. Contrarium hujus docet Abulensis *quæst.* 141. *et.* 142. *in Matth.* 18. Joannes de Medina *C. de pœnit. tract.* 1. *q.* 9. communis tenenda est; rationem ejus varie assignant Doctores. Doctrina communis. Circumstantia generalis non dat speciem actui, nisi sit intensa specialiter.

Hæc quam adducit Doctor est optima, quia circumstantia generalis tantum implicite et concomitanter se habet ad actum in specie, inquantum vult aliquid, ad quod illæ circumstantiæ sequuntur ex generali ratione, non autem ex speciali. Quod sic intelligitur, quia circumstantiæ generales in specie consideratæ ex propria lege et præcepto spectant ad materiam propriæ virtutis, verbi gratia, offensæ, ad materiam charitatis in specie; inobedientiæ, ad materiam propriam; ingratitudo in specie ad virtutis oppositæ materiam, in qua præceptum in specie obligat, quando peccatum est directe contra materiam præcepti, ultra quam ex natura præcepti non extenditur. Dicuntur tamen hæ circumstantiæ generales in aliis materiis, quatenus hæ ex consequenti, et concomitanter faciunt aliquo modo, et reducuntur ad materiam illarum virtutum implicite tantum, et ut media tanquam ad finem extrinsecum, ad quem ordinantur; et qui contemnit medium, dicitur interpretative contemnere finem, licet contemptus medii in tantum est peccatum in propria specie, 103. Ratio præmissæ sententiæ declaratur. Quare dicantur generales. Contemptus medii est interpreta-

tive contemptus finis. in quantum opponitur proprio præcepto, et bonitati intrinsecæ, non autem bonitati finis extrinseci, quia finis præcepti extrinsecus, non cadit sub præcepto. Sicut ergo finis est generaliter intentus, etiam per præcepta virtutum particularium, sic transgressio hujus aut illius virtutis includit concomitanter et implicite contemptum finis per modum circumstantiæ generalis respicientis opera, quæ ad finem ordinantur; hoc ergo est circumstantias generales quodammodo sequi implicite vel concomitanter se habere ad quodlibet peccatum in materia hujus aut illius virtutis in particulari, cui non competit dare circumstantiam generalem aliis virtutibus, quia aliæ ad ipsam non ordinantur ut ad finem, neque ex natura rei, neque ex universali aut particulari intentione legislatoris. Charitas autem est finis legis, subjectio creaturæ ad Deum, finis etiam generalis observantiæ mandatorum, gratitudo finis beneficiorum.

Dicitur præterea concomitanter et implicite se habere illas circumstantias generales ad actum peccatoris, quia neque ex scientia, neque ex intentione, neque ex regula ad eas refertur actus.

104. Responsio ad objectionem. Hoc posito, respondet ad argumentum, admittendo consequentiam, et ad subsumptum admittit gravius posse peccare pœnitentem ex ratione duplicis obligationis, nempe gratitudinis et fidelitatis, seu pacti transgressi, ut supra declaratum est in secunda ratione Doctoris, tamen innocens peccaret gravius, quantum ad circumstantiam ingratitudinis.

Objectio. Objicit deinde, si peccans sæpius iteravit peccatum, et postea pœnituit etiam iterando pœnitentiam, ut si peccaverit decies, et dicies etiam pœnituit, deinde recidivat; sequitur quod hoc ultimum peccatum esset decies gravius primo peccato, quia ratione cujuslibet peccati dimissi tenetur non cadere, et ratione etiam promissi seu pacti.

Respondet, quod circumstantia aggravans peccatum nequeat in malitia comparari ad peccatum in propria malitia. Admittit tamen quantum ad aggravationem, quæ est ex circumstantia magis aggravari, et in tantum aggravari peccatum, in quantum beneficium majus, et non debitum, fuit illatum. Responsio.

Dices, si circumstantia aggravat peccatum, ergo confert ei aliquam malitiam; ergo hæc comparabilis est ad malitiam ipsius peccati in gravitate, quando gravitas circumstantiæ multiplicatur. Consequentia patet, quia circumstantia mutans speciem etiam aliquando aggravat peccatum in specie magis, quam ipsum objectum. 105. Replica.

Respondetur, circumstantiam aggravantem se habere ad peccatum, ut accidens in proprio genere, quod nequit comparari substantiæ actus, quam supponit, et cujus malitia crescit ex circumstantia. Sed circumstantia mutans speciem licet talis sit respectu operantis, inquantum ipse ex alio fine, verbi gratia, homicidii, interfecit eum quem novit esse Sacerdotem, tamen respicit actum illum, inquantum est materia propriæ virtutis, ut Religionis; et licet indirecte accedat, quantum ad intentionem homicidæ, directe tamen cadit in materiam ex propria prohibitione, qua comprehendit personam sacram et ejus immunitatem. Solvitur.

(1) *Sed quid est simpliciter gravius*, etc. Respondet gravius esse peccatum ex ingratitudine quam ex transgressione illius propositi, quod habuit pœnitens. Quod propositum hîc appellat promissionem, intelligi debet modo *supra* explicato, quia alioquin si intenderet promissionem stricte sumptam et factam Deo, non cohæreret doctrinæ præcedenti, in qua dicit malitiam 106. Gravius est peccatum ex propria malitia, quam ex circumstantia voti.

ex circumstantia ingratitudinis non posse comparari ad peccatum in se in gravitate; si enim votum aut promissio stricte sumpta hîc per eum intelligeretur, esset peccatum novum seu circumstantia mutans speciem, quod idem est, ut ipse supponit *supra* in responsione ad secundam objectionem, neque dubitaret consequenter dicere gravitatem hujus excedere gravitatem, quæ ex circumstantia ingratitudinis tantum aggravaret. Quod autem dicit gratitudinem magis obligare ex præcepto legis naturæ, quam promissionem, ut ipse sumit, late sumptum, est etiam verum, quia gratitudo in omni lege et statu obligat, et universalius se habet, quam promissio alte sumpta, a qua aliquando potest quis resilire ex rationabili causa, non ita ab obligatione gratitudinis. Deinde subjungit non esse necessarium in specie confiteri hanc circumstantiam aggravantem, sed consultum esse ut in genere confiteatur, non declaranda peccata alias remissa.

[G]ratitudinis [m]ajor est [o]bligatio, quam [p]romissionis late sumptæ.

Circumstantia [in]gratitudinis [i]n genere [c]onfitenda.

107. Ad [a]rgumenta [p]rincipalia. Ad primum.

(m) *Ad argumenta. Ad primum patet,* etc. Hoc argumentum est ex parabola illa Matthæi, in qua paterfamilias servum, cui dimisit omne debitum, quia non remisit converso suo debitum minus, tradidit tortoribus, repetens debitum dimissum. Respondet intelligi debere de pœnæ debito, nempe damnationis, quantum ad durationem illius pœnæ, quæ reviviscit per peccatum subsequens in æquivalenti, quia pœna ei debita est æterna quoad durationem, non vero redit pœna prior in se ipsa quoad intensionem, neque in individuo. Et sic explicat etiam auctoritates Sanctorum, qui dicunt redire priora peccata remissa per subsequens, nempe quoad durationem pœnæ, seu, ut alii dicunt, quoad pœnam materialiter aggravatam per circumstantiam ingratitudinis, ex prioribus peccatis remissis. Non requiritur enim ut parabola quoad omnia accommodetur in rigore, sed quoad principale significatum, quod in proposito est denotare rigorem divinæ justitiæ in eos, qui non faciunt misericordiam, quia *judicium sine misericordia his qui non faciunt misericordiam,* etc. Repetit ergo ab illo servo crudeli in alium conservum pœnam hujus peccati de rigore, quam aggravat prior venia data, et condonatio facta debiti, et ob illam circumstantiam ingratitudinis priora peccata dicuntur in novissimo puniri, non non vero in seipsis. Alia loca Scripturæ, quæ huic quæstioni accommodantur, ut Psalm. 108. *In memoriam redeat iniquitas Patrum ejus.* Psalm, 37. *Putruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ,* etc. Psalm. 38. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum,* etc. explicantur, vel de pœna temporali, vel de pœnis malæ consuetudinis et concupiscentiæ, quæ ex peccatis sunt, et in peccata computrescunt, quando eis consentitur, vel de pœna etiam subtracta juste misericordiæ ob circumstantiam ingratitudinis, et de damnatione ob peccata novissima, et contemptum misericordiæ præstitæ. Videantur interpretes.

[R]esponsio. [E]xplicatur parabola [d]e servo.

(n) *Ad secundum,* etc. Patet responsio ex dictis, quo modo *qui in uno deliquerit factus sit omnium reus,* etc. quam auctoritatem aliqui intelligunt, quantum ad materiam fidei. Ad propositum autem intelligitur, quoad aversionem a fine ultimo, quæ est communis omni peccato mortali. Alii dicunt redire hanc pœnam damni etiam in specie et gradu eamdem, loquendo de ipsa ut privatio est gloriæ, quia putant eamdem esse æqualem in omnibus peccatis. Sed de hac agemus infra *dist.* 50. *q.* 6. nerim dicta solutio Doctoris satisfacit præsenti difficultati, nam qui dicunt redire eamdem, non dicunt redire ex justitia divina per modum pœnæ priorum pecca- 108. Ad secundum responsio.

Pœna damni qua ratione redeat.

torum, sed tantum redire in pœnam ultimi peccati; ex natura vero rei necessario redire eamdem, quia est privatio, in qua nulla datur latitudo, cum excludat universim formam, qua ratione Philosophi antiqui dicebant omnia peccata esse paria.

105. Ad tertium a ratione. Ad tertium a ratione nempe, quia per contritionem remittitur peccatum in ordine ad alias partes pœnitentiæ, si eas contemnat postea pœnitens; ergo vel reddit idem peccatum, vel remittitur sine sufficienti satisfactione. Ad hoc, inquam, respondet dupliciter: sed secundam responsionem ipse rejicit, et merito. Prima itaque tenenda, peccatum scilicet remissum non redire, sed peccare de novo pœnitentem contra præceptum affirmativum Sacramenti.

Ad quartum, patet ex littera. Et sic finitur tractatus de pœnitentia, juxta ordinem Magistri, quem sequitur Doctor. Sit laus Deo, Beatissimæ ejus Matri, et omnibus Sanctis, specialiter sanctis Patribus Francisco et Antonio, sub cujus octava finem habuit, 18. Junii 1636.

FINIS TOMI DECIMI OCTAVI.

INDEX

DISTINCTIONUM ET QUÆSTIONUM LIBRI QUARTI SENTENTIARUM.

(CONTINUATIO)

DISTINCTIO DECIMA QUARTA

DISTINCTIO DECIMA QUINTA

DISTINCTIO DECIMA SEXTA

DISTINCTIO DECIMA SEPTIMA

DISTINCTIO DECIMA OCTAVA

DISTINCTIO DECIMA NONA

DISTINCTIO VIGESIMA

DISTINCTIO VIGESIMA PRIMA

DISTINCTIO VIGESIMA SECUNDA